

MIHAI VITEAZUL

ÎN

CONȘTIINȚA EUROPEANĂ

1

DOCUMENTE EXTERNE

EDITURA ACADEMIEI
REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

MIHAI VITEAZUL

ÎN CONȘTIINȚA EUROPEANĂ

1

DOCUMENTE EXTERNE

EDITURĂ ACADEMIEI
ȘI PUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

MIHAI VITEAZUL
IN
CONȘTIINȚA EUROPEANĂ
1

Documente externe

Ediție de documente întocmită de :

ION ARDELEANU	MIRCEA MUȘAT
VASILE ARIMIA	EMILIA POȘTĂRIȚĂ
GHEORGHE BONDOC	MARIA SOVEJA
EUGENIA CIOCAN	VASILE ȘIMANDAN
TAHSIN GEMİL	CONSTANTIN VLAD
ELENA MOISUC	MIRCEA VOICULESCU
CORNELIA MORARU	

Colectivul de coordonare :

ION ARDELEANU	GHEORGHE BONDOC
VASILE ARIMIA	MIRCEA MUȘAT

Au mai colaborat :

T. BUCUR	M. PAICU
V. COSTAKE	M. SZABO
I. DUMITRIU-SNAGOV	N. TRANDAFIRESCU
I. GĂMULESCU	D. ZAHARIA

DIRECȚIA GENERALĂ • BIBLIOTECA CENTRALĂ
A ARHIVELOR STATULUI DE STAT

MIHAI VITEAZUL
ÎN CONȘTIINȚA EUROPEANĂ
1
DOCUMENTE EXTERNE

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA
București, 1982

Михай Храбрый в европейском сознании

1

Зарубежные документы

Michael the Brave in the European consciousness

1

Foreign Documents

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA
R 79717, Bucureşti, Calea Victoriei 125

www.dacoromanica.ro

CUPRINS

Introducere	7
Introduction	27
Notă asupra ediției	37
Lista documentelor	41
List of documents	53
Documente	65
Ilustrații	667
Indice	685

Mihai Viteazul. Gravură în aramă de Aegidiu Sadeler.

B. A. R. S. R. Stampe

INTRODUCERE

Evoluția istorică a poporului român a avut loc în contextul dezvoltării generale a întregului nostru continent, ea resimțindu-se, într-o măsură mai mică sau mai mare, de pe urma evenimentelor ce s-au succedat. Condițiile în care și-a dus existența și s-a dezvoltat poporul român în această parte a lumii au fost însă deosebit de vitrege. El a trebuit să reziste de-a lungul secolelor în fața a nenumărate furtuni, să țină piept popoarelor migratoare, să înfrunte atacul marilor imperii vecine care râvneau la bogățiile sale și urmăreau să-l ingenucheze.

Toate acestea au făcut ca progresul legic, istoric, de formare a statului centralizat să fie împiedicat timp de secole, pe teritoriul țării noastre constituindu-se mai multe formațiuni politico-administrative, cristalizate apoi în statele feudale: Țara Românească, Moldova, Transilvania. „Dar, în pofida împrejurărilor neînchipuit de grele în care a trăit, a tuturor vicisitudinilor istoriei, poporul român a rămas neclintit, păstrându-și ființa națională, muncind cu dirzenie pentru dezvoltarea sa economică, socială, culturală, pentru progres și civilizație”¹. Granițele artificiale impuse, administrațiile și legislațiile diferite n-au putut submina unitatea materială și spirituală, de neam, de limbă și cultură a unui popor plămădit unitar, pe același teritoriu. Dimpotrivă, între cele trei state s-au dezvoltat permanent contacte și legături multilaterale intense, au avut loc schimburi de bunuri materiale, o puternică circulație de idei, de opere de cultură și artă, și, mai presus de orice, s-a încheșat conștiința necesității luptei unite împotriva cötropitorilor, a dușmanului comun. Însăși formarea statelor feudale românești este rezultatul și al luptei românilor pentru independență, împotriva asupririlor și invaziilor străine. De la Basarab și Bogdan, de la Mircea cel Bătrîn, Iancu de Hunedoara și Ștefan cel Mare la Mihai Viteazul, Constantin Brîncoveanu, Tudor Vladimirescu și apoi la marile evenimente din 1859, 1877, 1918 și 1944, pămîntul patriei a fost din plin stropit cu sîngele poporului în lupta împotriva dominației străine, pentru apărarea gliei strămoșești, pentru libertate și independență, luptă care a impus respect dușmanilor și prețuire prietenilor.

Între marile personalități care au condus această luptă un loc deosebit îl ocupă Mihai Viteazul, „cel mai vestit și mai mare dintre voievozii românilor”², cum îl aprecia Nicolae Bălcescu. Prin acțiunile sale, prin concepțiile lui politice și militare, prin contribuția adusă la stăvilirea pericolului otoman, Mihai a fost o personalitate europeană a timpului său. Gîndurile, concepțiile și faptele sale au fost privite, studiate și analizate cu grijă și înfățișate cu de-amănuntul de către oameni

¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. III, Edit. politică, București, 1969, p. 707.

² N. Bălcescu, *Românii supla Mihai voievod Viteazul*, Edit. Minerva, București, 1970, p.31.

care trăind în preajma lui, cunoscându-l îndeaproape ori auzind despre victoriile lui, au scris rapoarte, informări, memorii, scrisori și însemnări pentru personalitățile responsabile ale timpului. Toate acestea constituie astăzi informații istorice, documentare, asupra perioadei, persoanei și faptelor lui Mihai, precum și despre țara și poporul pe care el îl reprezenta ori în legătură cu cei cu care sau pentru care a luptat.

Perioada în care a domnit a fost scurtă — aproape opt ani — dar tumultoasă, plină de evenimente și de înfăptuiri mărețe. Tocmai de aceea, pe măsură ce a trecut timpul, personalitatea și faptele lui au devenit tot mai mult obiectul atenției „oamenilor de carte și de școală, a seriitorilor iluștri din Europa cultă, a istoricilor și moralizatorilor prin mijlocirea faptelor petrecute”³ care au scris lucrări de sinteză, studii de o întindere mai mică sau mai mare, ori au publicat volume de documente.

Dar, oricât se va scrie și publica despre Mihai Viteazul, nu se va putea spune că se cunoaște totul, că au fost înfățișate în toată complexitatea lor faptele lui, sprijinul dat popoarelor asuprite de Imperiul otoman, precum și acelora asupra cărora amenința pericolul războaielor purtate de acesta. Trebuie avut în vedere că se mai găsesc încă documente care n-au fost identificate, că majoritatea celor publicate au văzut lumina tiparului numai în limba în care au fost scrise, nu întotdeauna transcrise după originale, ci după diverse copii, sau au apărut numai fragmentar. Nu au putut fi evitate, la publicare, nici greșelile rezultate din copiere sau colajonare. La acestea se adaugă numărul mare de publicații în care au fost reproduse documente, unele din ele greu de găsit astăzi.

Toate acestea fac necesară adunarea multiplelor categorii de informații ce se află în diverse surse și locuri, mai ales identificarea documentelor originale, copierea acestora și publicarea lor în volume. Este acțiunea pe care a conceput-o conducerea partidului și statului nostru, cu ocazia comemorării a 380 de ani de la asasinarea pe Cîmpia Turzii a lui Mihai Viteazul.

În principiu s-a preconizat realizarea a patru volume: vol. 1 va înmănunchea documentele de bază care oglindesc politica internă și externă a lui Mihai Viteazul expusă de el sau analizată și consemnată de contemporanii lui; volumele 2 și 3 vor cuprinde fragmente din lucrările apărute în diverse țări, din timpul lui Mihai și pînă la marea unire din 1918, care conțin referiri la acesta; vol. 4 va fi alcătuit din lucrările literare, care au ca erou pe Mihai, din articole și informații din presă despre acesta. Pentru realizarea acestora s-au întreprins cercetări în arhive și biblioteci din țară și străinătate, investigind surse și locuri unde se găsesc informații și aducîndu-se microfilme și xerografii.

Alcătuitorii volumelor consideră că documentele și lucrările ce se vor publica vor reliefa mai bine personalitatea lui Mihai Viteazul, concepția sa politică, calitățile sale de militar, trăsăturile de caracter ca și rolul și contribuția sa la rezolvarea mării probleme ce frămînta Europa: *apărarea împotriva pericolului ce-l reprezenta Imperiul otoman*; tot astfel apreciază că ele îl vor înfățișa ca o expresie a necesității timpului său — un simbol al luptei poporului român pentru independență și unitate —, ca o mare personalitate politică și militară recunoscută de contemporani și de urmași.

³ N. Iorga, *Istoria lui Mihai Viteazul*, București, 1935, vol. 1, p. 5.

Momentul venirii lui Mihai în fruntea Țării Românești corespunde unor condiții deosebit de grele; ca urmare a exploatării interne și externe țara era sărăcită, iar dese schimbări de domni aduceau noi obligații țărănimii care trebuia să plătească datoriile contractate de aceștia. Domnitorul în funcție — Alexandru cel Rău — prin măsurile luate a provocat o stare de nemulțumire generală creîndu-se astfel pericolul unei răscoale.

Din exterior, puterea otomană continua să amenințe popoarele europene, mai ales că începuse războiul între Poartă și imperiali, cu urmări pe o largă arie geografică. Pentru stăvilirea expansiunii otomane se încerca organizarea „Ligii creștine”. În rîndul popoarelor asuprite de Imperiul otoman, starea de spirit era favorabilă unei răscoale generale, în unele regiuni avînd loc lupte puternice cu armatele sultanului.

În aceste condiții, în toamna anului 1593, în fruntea Țării Românești s-a ridicat Mihai, pe care poporul îl va numi, pentru faptele sale mărețe, curajul și calitățile sale ostășești, Mihai Viteazul. Măsurile pe care a încercat să le ia în vederea redresării situației interne au întîmpinat dificultăți atît din partea unora dintre boieri, cît și a turcilor, față de care Mihai a trebuit să găsească mijloacele și metodele cele mai potrivite de acțiune. În acest sens n-a ezitat să înlăture pe unii dintre boieri și chiar să aplice suprema sancțiune împotriva complotiștilor. A urmărit îndeaproape evoluția tendințelor expansioniste ale puternicilor săi vecini: otomanii, habsburgii și polonezii — încercînd să le descopere intențiile și să acționeze pentru contracararea lor. Mihai își consolida situația internă pregătindu-se pentru înlăturarea asupririi, amestecului și obligațiilor pe care Imperiul otoman le impunea. Totodată trebuia să se aplece de atacul tătarilor „care veniseră să pustiască țara”, cum se arată într-un document ⁴.

În toamna anului 1594, la 3/13 noiembrie, dă semnalul luptei antiotomane. Începerea acesteia a fost grăbită de cîteva împrejurări și anume: cererea turcilor ca Mihai să vină și el cu oastea împotriva imperialilor; numărul mare de creditori ce se aflau în țară și exercitau presiuni — săvîrșind tot felul de abuzuri și jafuri — pentru recuperarea banilor împrumutați, nu numai lui Mihai, ci și altor domni care l-au precedat; și, în sfîrșit, venirea în țară a unei căpetenii otomane cu un detașament pentru „a ierna”, în realitate pentru a-l supraveghea pe Mihai.

Una din primele măsuri ale voievodului a fost adunarea la vistierie a creditorilor și negustorilor turci și pedepsirea lor. „După aceea, scrie Nicolae Iorga, Mihai chemă mulțimea, ca în zilele mari ale țării, și nimici în fața lor cataștișele lui la turci, făgăduindu-le lor iertarea birului”⁵. În cursul nopții următoare a fost nimicit și detașamentul otoman ce staționa în țară.

S-a realizat, astfel, prima mare acțiune deschisă, directă, împotriva celor ce se socoteau stăpîni în Țara Românească. O dată semnalul dat, stimulat de succesul avut și cu încredere în forțele sale, Mihai continuă luptele în cîteva localități din sudul Dunării. La aceste lupte au participat și ostași trimiși de domnul Moldovei, Aron Vodă, și de principele Transilvaniei, Sigismund Báthory. În ciuda iernii, au fost atacate, una după

⁴ Doc. 4.

⁵ N. Iorga, *op. cit.*, p. 147—148.

alta, localități întărite de pe malul Dunării pînă la Cernavodă și Brăila obținindu-se însemnate victorii atît împotriva otomanilor, cît și a tătarilor.

Cu aceste fapte, Mihai Viteazul și forțele sale încep să fie în atenția străinătății, să fie obiectul rapoartelor, memoriilor, scrisorilor ⁶ etc. care se trimiteau în sau din principalele capitale europene. „Voievozii sau domnitorii Moldovei și Țării Românești, aliați cu principele Transilvaniei, s-au ridicat împotriva sultanului”, scrie la 30 noiembrie 1594 agentul englez la Constantinopol, Edward Barton, ministrului de externe ⁷. Un alt document scris la 15 ianuarie 1595, în Lvov, aducea la cunoștință regelui Spaniei că principele Țării Românești, Mihai Voievod, a eliberat pe ai săi „de sub tirania păgînului și că, la început, a omorît ciți turci se găseau în întreaga țară (căci se găseau numai în cetatea Bucureștilor mai mult de o mie) și de îndată a trimis la Brăila două mii de oșteni transilvăneni și șase mii de munteni și a pornit să facă la fel cu acea cetate care nu era încă luată (zicînd) că de nu se va preda de bună voie, și dacă e lesne de cucerit, să o ia, atunci să pornească asaltul împotriva ei, iar principele (Mihai Voievod, n.n.) în persoană s-a dus asupra Giurgiului și l-a luat și pe acesta”⁸. Și împăratului Rudolf al II-lea i se aduceau la cunoștință acțiunile victorioase ale domnilor Țării Românești și Moldovei, sugerînd ca „acesta să trimită voievozilor cite o scrisoare frumoasă de îndemn” și „să le dea ajutor căci, mă tem că turcii fiind porniți vor veni mai întîi împotriva lor (a românilor, n.n.) fiindu-le în drum, iar de acolo asupra noastră”⁹.

O relatare mai amplă a făcut, la 22 februarie 1595, agentul diplomatic englez la Constantinopol, cînd, arătînd măsurile luate de turci pentru a înfrînge răscoala românilor, preciza că „la ciocnirea cu domnul Țării Românești ei (turcii) au fost repede și ușor învinși”. Descriînd intervenția tătarilor în ajutorul otomanilor și înfrîngerea acestora, Barton continuă: „românii încurajați de aceste victorii ... au luat îndrăzneța hotărîre de a trece de cealaltă parte a fluviului și de a-i lua cu asalt; și abia dacă au apucat să ia hotărîrea că au și pus-o în practică, căci, într-o noapte (Mihai, n.n.) a trecut Dunărea cu 5 000 de oșteni și s-a îndreptat direct spre turci” care „au rezistat o vreme, dar au fost curînd biruiți”¹⁰.

În sfîrșit, într-un document, chiar de la Mihai către O. Potocki, starostele Cameniței, din 15 iulie 1595¹¹, scria că „nu facem nimic altceva, numai zi și noapte ne batem la Dunăre cu dușmanul, și, cel mai tirziu peste o săptămînă sau două, trebuie să dăm iar cu ei bătălia”; și continua: „m-am apucat să ridic această mare greutate cu această țară săracă a noastră ca să fac un scut al întregii lumi creștine”. Conștient fiind de puterea turcilor și de necesitatea ajutoarelor, Mihai ruga să fie chemați creștinii să-i vină în ajutor.

Odată lupta începută, Mihai a avut în vedere și consecințele fiind sigur că Poarta nu va lăsa să-i scape din mină o sursă deosebită în aprovizionarea ei și o poziție strategică însemnată în planurile sale expansioniste. Cu clarviziune de strateg și diplomat iscusit, Mihai Viteazul își

⁶ Doc. 6, 7, 8, 9.

⁷ Doc. 6.

⁸ Doc. 9.

⁹ Doc. 8.

¹⁰ Doc. 12.

¹¹ Doc. 15.

întărește alianțele cu vecinii, în primul rînd cu Moldova și Transilvania, și aderă, din proprie inițiativă, la „Liga creștină”. Deși unele documente semnalau importanța și necesitatea participării țărilor române la lupta antiotomană, deși Mihai dăduse dovezi concrete împotriva otomanilor, conducătorii „Ligii creștine”, animați de interese proprii, i-au oferit lui Mihai ceea ce nu-i costa nimic : elogi, îndemnuri, încurajări, promisiuni, căutînd să folosească succesele acestuia în interesul și în favoarea lor.

În aceste condiții Mihai a înțeles că nu se poate bizui pe sprijinul altora, că trebuie să dispună de forțe proprii și să se îngrijească de succesul acțiunilor înainte de a porni la realizarea lor. De aceea a făcut apel la fiii țării, care au răspuns, ca de atîtea ori în cursul istoriei, chemării voievozului și cu modestele lor mijloace, însuflețiți de dorința de libertate, au luptat pentru apărarea țării; totodată, domnul s-a îngrijit să aibă și oaste de mercenari, susținută tot cu eforturile poporului.

Din toate acestea se desprinde judicioasă și întemeiată concluzie formulată de istoricul român, A. D. Xenopol : „Mihai Viteazul cum apare pe scenă determină el șirul împrejurărilor, concentrează asupra lui privirile lumii politice, devine un factor însemnat în evoluția istorică a timpului său”¹².

Evenimentele care au urmat primelor ridicări la luptă dovedesc că judecata făcută de Mihai era întemeiată, el trebuind mereu să fie pregătit de luptă, Poarta neadmițînd să piardă însemnatele produse și banii din Țara Românească, tocmai cînd se afla în război cu imperiul, fapt pentru care va lua măsuri de înfrîngere și înlăturare nu numai a voievozului Țării Românești, ci și al Moldovei, și chiar hotărîrea de a nu mai accepta aici voievozi creștini¹³. Concomitent, autoritățile otomane trec la strîngerea de oameni și de produse în vederea campaniei împotriva Țării Românești și Moldovei¹⁴, problemă pe care Mihai o cunoștea¹⁵.

Una din poruncile sultanului, din iulie 1595, dispunea ca o parte din oaste să meargă la Buda, „iar ceilalți oșteni să meargă în expediție împotriva Țării Românești și Moldovei, împreună cu serdarul meu, preagenerosul dregător pînă la sfîrșit, Sinan pașa”¹⁶. O altă poruncă din perioada imediat următoare, către cadiii ce se aflau în diferite provincii din sudul Dunării, considera această expediție ca „nefiind la fel cu celelalte”, precizînd că „toți cei care au fost desemnați să participe la expediție... și din ceilalți supuși ai mei, posesori de venituri, stabiliți în oricare din ținuturile pe care le conduceți, să se ridice de grabă și, fără a întîrzia o clipă sau un ceas, să ajungă la serdarul meu”¹⁷; în sfîrșit, lui Sinan pașa, marele vizir și comandant suprem al expediției, i se asigurau condiții materiale și i se dădea împuternicirea de a lua orice măsură credea de cuviință pentru „a veni de hac” celor din Țara Românească și Moldova¹⁸. Toate acestea demonstrează că sultanul era hotărît să ocupe și să aducă la supunere Țara Românească și Moldova, punînd în fruntea lor dregători otomani.

Ca urmare a măsurilor luate, în vara anului 1595, armatele otomane erau pregătite de luptă și Sinan pașa a întreprins trecerea Dunării. Re-

¹² A. D. Xenopol, *Istoria românilor din Dacia Traiană*, vol. III, Iași, 1890, p. 397.

¹³ Doc. 6, 9, 12, 16, 20, 31.

¹⁴ Doc. 16, 17, 18, 27, 28, 29.

¹⁵ Doc. 15, 16, 21.

¹⁶ Doc. 17.

¹⁷ Doc. 27.

¹⁸ Doc. 29.

zistența opusă de Mihai Viteazul n-a putut împiedica debarcarea lor pe malul stîng al fluviului, dar voievodul a luat măsuri de stăvilire a înaintării, de hărțuire și loviri izolate, pregătind atacarea lor la locul potrivit. În această situație, la 13/23 august 1595, la Călugăreni, oastea lui Mihai, deși mult inferioară numeric, datorită curajului și eroismului soldaților, ca și poziției alese pentru ducerea luptei, a cîștigat una din cele mai strălucite bătălii ale românilor. Aici s-au dovedit încă o dată înalta concepție tactică, capacitatea militară, hotărîrea și eroismul lui Mihai. Unul dintre participanții la această bătălie, sub comanda lui Mihai, căpitanul Albert Király, comunica în ziua de 24 august lui Sigismund Báthory despre „bătălia care a ținut de dimineată pînă seara” precizînd că „o hărțuială atît de serioasă, cum a fost aceasta, n-am mai cunoscut și nici n-am mai auzit de una care să fi durat atît de mult... Însuși Sinan pașa ar fi comunicat că a rămas uimit de atacul supraomenesc al oamenilor noștri și că trebuie să se rușineze că o oaste atît de mică a pus pe fugă forțele împăratului turc și trei pașale”¹⁹.

Înfrîngerea oastei turcești la Călugăreni n-a putut duce și la alungarea ei din țară. Împrospătarea și completarea cu noi efective i-au dat posibilitatea să continue înaintarea, pe cînd Mihai, datorită condițiilor nefavorabile, a trebuit să se retragă către nord, ca să se refacă și să se pregătească. În acest timp otomanii au luat măsuri de întărire îndeosebi în București și Tirgoviște, considerîndu-se stăpîni ai acestei țări.

Dar, Mihai, la care venise și Sigismund Báthory cu un număr de oameni, reia operațiile atacînd Tirgoviștea și Bucureștiul, localități din care Sinan pașa a fost nevoit să fugă spre Giurgiu unde voia să se întărească și să opună rezistență. Oastea lui Mihai a ajuns la Giurgiu la 15/25 octombrie, iar în zilele următoare a înfrînt pentru a doua oară oștile lui Sinan pașa. Odată cu acestea se sfîrșeau planurile otomanilor de a lichida autonomia Țării Românești și pe domnitorul ei. În același timp, numele lui Mihai Viteazul, al țării, faptele de vitejie ale românilor devin obiectul atenției cercurilor politice și diplomatice europene datorită rapoartelor și memoriilor agenților diplomatici²⁰. Dintre documentele cuprinse în volum care se referă la bătăliile din vara și toamna anului 1595 reține atenția, atît prin bogăția de informații, prin analiza pe care o face cît și prin locul de unde pornea, raportul diplomatului englez la Constantinopol²¹ din 7 noiembrie 1595. „Cu siguranță, prea onorate, că este un lucru demn de cea mai mare considerație și de glorie eternă — seria diplomatul respectiv — ca ceea ce n-au putut realiza atît de mulți împărați, regi și prinți, a izbutit un Mihai, cel mai neînsemnat și mai sărac dintre duci, anume, să învingă oștirile marelui sultan”²². Tot din Constantinopol un document către cardinalul Aldobrandini făcea o astfel de apreciere: „Mihai voievod este acum de o mare valoare, iar ceea ce a realizat se datorează vitejiei sale”²³.

Personalitatea marelui conducător de oști, a omului cu gîndire politică înaintată, a celui ce se ridicase hotărît contra pericolului otoman, în afară de faptul că era în atenția Europei, devine materializarea speranței de libertate a tuturor celor împovărați de jugul otoman și care, în diferitele localități ale țărilor din imperiu, se ridicau la luptă. Unul din

¹⁹ Doc. 19.

²⁰ Doc. 22, 23, 24, 25, 26, 30.

²¹ Doc. 24.

²² Ibidem.

²³ Doc. 34.

primele documente ale volumului, din primăvara anului 1594, deja consemna prezența lui Mihai în mijlocul sîrbilor unde „cnezii și creștinii se adunară cu toții aici și jurară înaintea lui Veli Mironit Sava și a Vlădicăi și a voievodului Mihai că slujesc cu toții cu credință și cu adevărat Maiestății Sale craiului”²⁴.

Dealtfel și alte documente arată că era solicitat mai ales de popoarele din Balcani să le ajute, să le conducă în luptă; că, în momentele grele pentru ei, găseau la el în țară adăpost și condiții de viață; că mulți luptători sîrbi, bulgari, greci, albanezi etc. în detașamente constituite sau individual au luptat în oastea lui Mihai. În raportul lui Erich Lassota, din 14 septembrie 1595, către împăratul Rudolf al II-lea, acesta aducea la cunoștință, între altele, că populația creștină din Bulgaria și de peste Dunăre îl așteaptă cu mare nerăbdare și îl solicită zi de zi, ba chiar îi trimite carte de blestem pentru că zăbovește atîta²⁵. La 26 ianuarie 1598, Andrei Taranovski comunica cele ce îi relatase solul lui Mihai și anume că „sîrbii, bulgarii și dalmățienii așteaptă pe voievodul Munteniei peste Dunăre”²⁶, iar comisarii imperiali, sintetizînd discuția avută cu Mihai, în raportul lor din 11 iunie 1598, formulau următoarea apreciere: „și mai spune — și este adevărat căci ne-au mai spus-o și alții — că dacă domnul voievod ar trece el însuși Dunărea cu 15 000 sau 20 000 de oameni, toate acele popoare, pînă la Constantinopol, sătule de robia turcească, se vor porni într-un suflet, cum sînt bulgarii, sîrbii, albanezii, rascienii, uniți cu el în aceeași credință și vor înlătura din mijlocul lor pe turcii oricîți ar fi”²⁷.

Dovedindu-se un bun cunoscător al rolului acțiunilor și măsurilor diplomatice, al bunelor relații în afara țării, avînd în vedere și poziția geografică în care se găsea Țara Românească, vecinii și tendințele expansioniste ale unora din aceștia, Mihai Viteazul le-a acordat o atenție deosebită. Stau mărturie rapoartele și scrisorile adresate de el diferitelor personalități de la care spera că poate primi ajutor: împărați, regi, principii, hatmani, consilieri etc. sau a căror influență o credea necesară. Tot pentru acest motiv au fost incluse în volum și tratatele încheiate la: 20 mai 1595²⁸, cu Sigismund Báthory și reinnoit în 26 iunie 1599²⁹, cu Andrei Báthory și cel cu împăratul Rudolf al II-lea³⁰ din 9 iunie 1598. Cu toate că acestea s-au încheiat în condiții grele, cu prevederi defavorabile lui Mihai, mai ales cel cu Sigismund Báthory, cu toate că el nu le-a semnat, ci alții în numele lui, și că n-au fost respectate, ele au avut rolul lor, iar istoricii și-au spus cuvîntul³¹. Pentru a putea înțe-

²⁴ Doc. 5.

²⁵ Doc. 50.

²⁶ Doc. 53.

²⁷ Doc. 63.

²⁸ Doc. 14.

²⁹ Doc. 82.

³⁰ Doc. 59.

³¹ Tratatul cu Sigismund Báthory de la 20 mai 1595, iscălit de boierii trimiși de Mihai, sacrifică autonomia politică a țării, reducea rolul domnului în favoarea principelui Ardealului, în schimb asigura mari avantaje boierilor fapt pentru care a și fost semnat de ei. Dealtfel, numai datorită evenimentelor ce se petreceau în acel timp, Mihai a fost nevoit să recunoască aceste condiții, concomitent însă el a întreprins o serie de măsuri care să-i asigure libertatea (Vezi, P. P. Panaitescu, *Mihai Viteazul*, București, 1936, p. 113—117, 124—127).

Tratatul cu Rudolf al II-lea, după cum se știe, nu s-a încheiat nici la Viena nici la Praga, ci trimișii imperiali l-au luat ca un simplu jurămint de alianță subordonată. „Mihai — apreciază Nicolae Iorga — nu înțelegea să se supună vreunui stat german”. N. Iorga, *op. cit.*, vol. II, p. 149.

lege mai bine multe din documente, alcătuitorii volumului au socotit necesar să le includă și pe acestea în lucrare. De asemenea, au fost adunate diferitele variante ale cererilor adresate de Mihai, direct sau prin intermediari, împăratului Rudolf. S-a considerat necesar ca alături de aceste categorii de documente să fie și câteva emaneate de cancelariile sale în scopul reglementării unor aspecte ale vieții economico-sociale. Din toate acestea se desprind concepția lui Mihai, politica lui în privința intereselor țării și poporului său.

În afară de tratate, Mihai Viteazul a întreprins și alte acțiuni diplomatice: împăcarea cu turcii, pentru perioade scurte de altfel; legături directe cu împăratul pentru a obține ajutor, în special bani, ca să-și poată plăti armata de mercenari, problemă pe care o consemnează multe documente. Deși n-au dat rezultatul scontat, ambele acțiuni diplomatice l-au favorizat, eliberându-se de tutela lui Sigismund Báthory.

În perioada care a urmat după marile bătălii din vara și toamna anului 1595, deși se dădeau mereu lupte fie cu otomanii fie cu tătarii, Mihai a întreprins măsuri care să vindece rănilor grele provocate de război, de deseale năvăliri ale otomanilor și tătarilor, măsuri care s-au făcut simțite în starea materială și morală a poporului. Dar evenimentele în desfășurarea lor n-au fost cele dorite de Mihai. În țările vecine au avut loc unele schimbări nefavorabile politicii sale. Astfel, în Moldova, tronul țării a fost luat de Ieremia Movilă, omul polonezilor și al otomanilor; Sigismund Báthory a renunțat la coroana Ardealului lăsînd-o cînd împăratului, cînd vărului său, cardinalul Andrei Báthory. Urmarea a fost desfacerea alianței celor trei țări române, alianță a cărei necesitate era resimțită mai mult ca oricînd.

Pentru voievodul român noua situație ridică, astfel, probleme față de care a trebuit să gîndească și să acționeze într-un mod adecvat. Contra turcilor întreprinde mai multe incursiuni peste Dunăre unde atacă și spulberă garnizoane ale acestora, dîndu-le lovituri puternice. Acestea sînt arătate de mai multe documente, chiar din capitala imperiului, semnalîndu-se deruta și panica ce domneau în Constantinopol. Revelatoare este însă relatarea pe care o făcea franciscanul Eustachio Fontana, atunci cînd informa, la 10 iunie 1599, despre succesele lui Mihai contra otomanilor și tătarilor: „...valoarea acestui voievod este bine cunoscută și temută de ei, cu toate acestea ei așteaptă, cu toate forțele pregătite, să-l subjuge și să-l asuprească, neputînd tolera ca un supus oarecare al lor sau rob (în virtutea acordării domniei de către Poartă, domnii țărilor române erau socotiți supușii ei, n.n.) să le facă atît de importante pagube, așa cum le-a făcut mereu. Printre dînșii există părerea comună că Ibrahim, generalul lor, nu va reuși să facă nimic, nu numai în Ungaria și Transilvania, dar mai ales în Țara Românească împotriva căreia s-a îndreptat cu întreaga lui forță. Dimpotrivă, va crea pericolul de a suferi aceeași înfrîngere deosebită pe care a suferit-o Sinan pașa la timpul său ³², care, neputînd să se opună vitejiei lui Mihai, a fost obligat să-și salveze viața prin fugă, lăsînd acestuia o mare și bogată pradă de război, iar el (Mihai) «a rămas în picioare și de această dată»”.

În condițiile arătate, cînd de la împărat nu primea ajutoare, cînd țara era înconjurată numai de rivali, de persoane care făceau totul pentru

³² Se referă la bătăliile de la Călugăreni, Tîrgoviște și Giurgiu din vara și toamna anului 1595.

³³ Doc. 81.

a-l înlătura pe Mihai și a-i lua țara, cînd se țeseau intrigi, se preconizau acțiuni comune, și chiar comploturi împotriva lui, ori i se cerea deschis să părăsească tronul, voievodul concepe o nouă formă politică de organizare a forței poporului român, și, decurgînd din aceasta, făurește noi planuri de acțiune. *În perspectivă urmărea realizarea unirii celor trei țări într-o singură domnie, pentru ca forța lor materială și militară să poată fi opusă tendințelor expansioniste ale vecinilor și să poată înlătura primejdiile ce-l amenințau.* Odată gîndită, el trece la pregătirea și realizarea ei. În acest scop, la începutul lui septembrie 1599 a trimis o solie la turci spre a discuta condițiile de pace, asigurîndu-și astfel liniștea din partea lor spre a putea acționa în Transilvania. A trimis, cam în același timp, o solie și la împăratul Rudolf. Concomitent, Mihai adună și pregătește oastea acțiune pe care o ține în secret chiar și față de oamenii apropiați lui.

Într-o conjunctură favorabilă, atunci cînd condițiile fuseseră pregătite, Mihai trece la acțiune, dînd bătălia la 18/28 octombrie 1599 la Șelimbăr, lingă Sibiu. Cu măiestria geniului său militar și vitejia celor aproximativ 30 000 de luptători ai săi, înfrățiți în năzuințele lor de dreptate și libertate cu cei 5 000 de secui, 3 000 de cazaci și numeroși haiduci care au dat ajutor, Mihai cîștigă bătălia ce i-a deschis porțile la Alba Iulia, străveche vatră de cultură și civilizație a poporului român. La 21 octombrie/1 noiembrie 1599, în aclamațiile mulținii, Mihai intră în cetatea care de atunci devine simbolul și speranța unirii tuturor românilor.

Măsurile întreprinse în etapa pregătitoare și modul de a acționa al lui Mihai Viteazul dovedesc un înalt simț politic, capacitate și talent militar, un puternic spirit de analiză și de înțelegere a condițiilor, a cursului evenimentelor, și, pe baza acestora, determinarea căilor și mijloacelor de a acționa în direcția realizării planurilor sale. Multe din documentele din volum evidențiază aceste calități, glorificînd victoriile sale. Împăratul Rudolf în scrisoarea de răspuns din 29 noiembrie 1599 îi comunica lui Mihai că „ne bucurăm foarte mult și pentru cauza noastră și a creștinătății și într-aceea lăudăm cu deosebire credința voastră ce ne-o dovedești prin atît de vrednicele mărturii ale faptelor <voastre> și nu vom pregeta nicicum ca să aflați în orice timp dragostea inimii noastre recunoscătoare și pline de bunăvoință³⁴. Același împărat, în instrucțiunile către comisarii imperiali îi împuternicea să-i comunice lui Mihai că „ne-a bucurat în mod deosebit impunătoarea victorie strălucită și importantă pe care a obținut-o el recent”. În continuare arată cui se datorește victoria: „zelului manifestat în mod sincer și fidel de voievod față de noi și față de toată creștinătatea, vitejiei sale cavaleresti și vredniciei sale (luînd asupra sa săvîrșirea acestei excelente opere) spre gloria lui, care are acum ecou în fiecare om”³⁵.

O interesantă descriere a evenimentelor care au precedat bătălia de la Șelimbăr și a desfășurării acesteia, a concepției și acțiunilor lui Mihai, ne-a lăsat nunțul apostolic Germanico Malaspina. Din acest document, datat 14 noiembrie 1599, aflăm despre raporturile dintre Andrei Báthory cu turcii și polonezii, despre cele ce preconizau ei față de Mihai, dar și despre unele gînduri ale lui. Astfel, Mihai, încă înainte de a porni spre Transilvania, considera că alianța ce o avea cu principii de acolo „nu numai că va fi păstrată, dar va mai fi lărgită deoarece țara

³⁴ Doc. 111.

³⁵ Doc. 114.

lui și această țară (Transilvania, n.n.) sînt atît de unite și legate una de alta încît căzînd una, cade și cealaltă și păstrîndu-se una se păstrează și cealaltă”³⁶. Dar cardinalul Andrei Báthory n-a dorit aceasta făcînd totul, chiar împotriva tratatului, ca alianța să înceteze, iar Mihai să fie izgonit. Stau mărturie legăturile cu conducătorii polonezi, cu Ieremia Movilă și chiar cu turcii.

Victoria de la 18/28 octonimbrie 1599 a dus la unirea, sub același conducător, a celor două țări române. Românii transilvăneni despărțiți artificial în cursul istoriei de celelalte provincii românești, înălțuți de o legislație străină, aserviți și exploatați de o nobilime, în majoritate venită din altă țară și întărită cu privilegii feudale, vedeau în Mihai un izbăvitor al suferințelor lor. De aceea, la intrarea în Alba Iulia, ca și pe întregul drum parcurs, i-au făcut o călduroasă primire, sperînd în îmbunătățirea soartei lor.

Victoria obținută trebuia consolidată. Pentru Mihai situația era însă deosebit de grea și complexă. În primul rînd, avea un tratat cu împăratul în spiritul căruia Transilvania era socotită ca făcînd parte din coroana habsburgică, el fiind aici doar reprezentantul împăratului. În al doilea rînd, de bunăvoința împăratului (mai exact de starea imperiului) depindea primirea banilor de care Mihai avea nevoie pentru întreținerea armatei sale. În afară de aceasta, Mihai a trebuit să conducă cu dieta și cu un aparat administrativ care îi erau străine, atît prin concepție, cît și prin compoziție, interesele acestora fiind opuse intereselor noii conduceri, dar garantată de legi și privilegii pe care Mihai s-a angajat să le respecte. Dealtfel, în volum au fost incluse și hotărârile celor trei diete care s-au ținut în timpul lui Mihai³⁷, astfel se pot vedea problemele dezbătute și ce s-a rezolvat. Mai trebuie amintit că împăratul avea în Transilvania diferiți comisari imperiali al căror rol era de a urmări îndeaproape acțiunile lui Mihai și a raporta celor în drept orice nu era în concordanță cu politica imperială. Nevoile materiale pentru asigurarea conducerii și administrației erau deosebit de mari și au generat multe dificultăți mai ales că erau încă destule elemente dușmănoase noii ordini, interesate în compromiterea măsurilor lui Mihai, în crearea unei situații de neîncredere și de panică în rîndul poporului, dar și peste hotare.

Toate acestea demonstrează multiplele greutăți, complexitatea de probleme cu care avea să se confrunte Mihai Voievod în conducerea și administrarea țării. De aceea a trebuit să acționeze cu multă prudență în realizarea politicii sale, fără a se ridica față de împăratului, de al cărui ajutor avea încă nevoie, și încercînd să aibă de partea sa nobilimea din Transilvania.

Documentele din anul 1600 ilustrează din plin : gîndurile și modul de acțiune al lui Mihai, cum era permanent „consultat”, „sfătuit”, „urmărit” etc. de reprezentanții împăratului ; deosebirea între înțelegerea de către el și oamenii habsburgilor a situației Transilvaniei și ca rezultat modul de acțiune. Mai ales rapoartele comisarilor imperiali informau permanent pe împărat și curtea sa despre măsurile luate de Mihai. „Gubernarea voievodului Mihai în Transilvania capătă din ce în ce mai mult aerul că numitul voievod vrea să ducă cu vorba atît pe ture cît și pe Maiestatea Sa și să păstreze țara pentru sine” se arată în scrisoarea dr. Bartolomeu Pezzen din 7 decembrie 1599 către arhiducele Maxi-

³⁶ Doc. 104

³⁷ Doc. 109, 159, 198.

milian ³⁸. Mai departe el argumenta afirmația cu o serie de măsuri luate de Mihai și anume: convocarea și ținerea dietei fără știrea și aprobarea împăratului; confiscarea de moșii și distribuirea lor la oamenii săi; așezarea în Muntenia a oastei transilvane cu căpitani de vază și din Muntenia în Transilvania; scoaterea din țară a oastei împăratului și ocuparea, pe cât posibil, cu oastea lui, a unor cetăți; refuzarea unor comisari imperiali și expedierea lor cu prea puțin respect etc. Astfel de fapte și altele au fost arătate și de alte persoane ³⁹.

Mihai cunoștea adevăratul rol al „sfătuitorilor” săi și ceea ce comunicau ei la curte. Unele documente ne arată cum proceda față de sfaturile și dispozițiile primite. „Cind voievodul a vrut să țină dieta și domnul Ungnad a dorit să fie prezent acolo, voievodul i-a trimis vorbă că nu are nevoie de sfatul nimănui, că știe să se îngrijească singur de dietă și că el, Ungnad, să-și vadă de drumul lui, pe acolo pe unde a venit”⁴⁰.

Într-un raport din 12 februarie 1600, comisarii imperiali relatau, dintr-o audiență la Mihai, despre situația din Transilvania, anume că le precizase: țara este în siguranță; garnizoanele cele mai importante sînt constituite din oamenii lui de încredere; în privința aceasta nu se resimte nici o nevoie și, ca să încheie discuția pe această temă, le cerea să propună „cele ce sînt de trebuință sau altceva mai potrivit momentului de față”⁴¹. Alții sînt mai categorici în definirea scopului urmărit de voievod: „Închipuiți-vă domnia voastră că Mihai voievod vrea să fie stăpînul Transilvaniei, sub orice formă, și se pregătește să se apere împotriva celor ce vor să-l tulbure”, se arată într-o scrisoare din 10 decembrie 1599⁴². Și alte documente relevă politica lui Mihai ⁴³.

Cei ce aveau misiunea să-l convingă să predea împăratului Transilvania se văd neputincioși. De aceea ei sugerează intervenția cu alte mijloace. „Dacă el nu va accepta acest lucru (să renunțe de bunăvoie la Transilvania, n.n.), oamenii Maiestății Sale au destule mijloace la dispoziție pentru a-l goni de acolo cu forța”, este de părere autorul unui raport ⁴⁴.

Unul din principalii consilieri imperiali, dr. Bartolomeu Pezzen, cel care era informat de ceilalți consilieri, dar care purta discuții și cu Mihai, avea concluziile sale: „Voievodul — scria el — nici nu se gîndește să se lase îndepărtat de acolo” (din Transilvania, n.n.), ci, dimpotrivă, „vrea să-și încerce norocul și în Moldova — fie că Maiestatea Voastră imperială aprobă sau nu”. Sintetizînd discuțiile avute cu solul trimis de Mihai, Pezzen scrie: „eu sînt absolut incredințat, atît prin solul anterior, cît și prin acesta, că voievodul și-a propus să rămînă în Transilvania și să guverneze acolo”⁴⁵.

Din alt document ⁴⁶ reiese că împăratul are destule mijloace pentru a-l goni pe Mihai, că a și trecut la aplicarea lor. Unul din acestea era tărăgănarea trimiterii banilor necesari întreținerii armatei și întîrzierea

³⁸ Doc. 115.

³⁹ Doc. 149.

⁴⁰ Doc. 116.

⁴¹ Doc. 147.

⁴² Doc. 117.

⁴³ Doc. 128, 133, 139, 145, 147, 153, 160, 161.

⁴⁴ Doc. 139.

⁴⁵ Doc. 130.

⁴⁶ Doc. 139.

răspunsului la cererile ce i le-a adresat voievodul. Modul de comportare al împăratului și al sfetnicilor săi l-a făcut pe Mihai să-și manifeste deschis îndoiala față de promisiunile făcute: „ofertele înalte și numeroasele promisiuni m-au făcut neîncrezător; nu mai vreau să știu de nimic și, chiar de ar fi să se îndeplinească, eu n-aș mai da crezare nici ochilor mei”⁴⁷. Puternicele contradicții dintre curtea imperială și domnul Țării Românești și al Transilvaniei erau rezultatul intereselor lor opuse: al tendinței expansioniste și de dominație a imperialilor, al dorinței lui Mihai de a dispune în teritoriile în care poporul său, poporul român, aspirând la libertate și unitate, avea de acum un voievod, din neamul său în care își punea mari speranțe. Ele sint reflectate de documentele din volum. Față de numărul mare al celor care scriau în rapoartele lor numai ceea ce vedeau rău în măsurile luate de Mihai, erau însă și dintre aceia care priveau mai realist aceste măsuri și pe inițiatorul și înfăptuitorul lor. Din aprecierile respective se desprind nu numai politica voievodului, ci și trăsăturile sale de caracter, autoritatea de care se bucura în lumea diplomatică și militară, aportul pe care-l avea la cauza popoarelor. Astfel, la 14 decembrie 1599, Mihai Székely atrăgea atenția că din diversele știri despre Mihai voievod „nu totul este demn de crezare”. Mai departe el analiza ceea ce îi oferea împăratul lui Mihai față de ceea ce merita voievodul, în raport cu ce îi propuneau și ofereau alții între care și otomanii. „Nici acesta din urmă (Rudolf, n.n.) și nici un alt împărat roman n-a avut vreodată un asemenea slujitor, care să fi săvârșit cu atît de puține mijloace o victorie atît de zdrobitoare; pe de altă parte, nu are și nu a avut niciodată un asemenea inamic cum va deveni el, dacă nu va ști să și-l mențină, căci el este viteaz și iute și izbutește să atragă pe oșteni prin rapiditatea și generozitatea sa, iar dacă va avea și ajutorul împăratului turc, cine oare îi va putea ține piept?”⁴⁸.

Necesitatea de a-l avea pe Mihai de partea împăratului este evidențiată de același și într-un document din 5 ianuarie 1600: „dacă îl pierdem, va fi o pierdere cum una la fel nu s-a mai văzut secole de-a rîndul; căci el nu poate cere ceea ce nu i se poate oferi și nu i se poate oferi atît de mult pe cît este el în stare să ne dea nouă, drept compensație, decît dacă ar avea încă o viață”⁴⁹. Carlo Magno amintea împăratului, la 31 ianuarie 1600, că „cine va sprijini pe acest voievod să o facă fără nici un fel de condiție”⁵⁰. El era supărat că „cei de la curte nu știu să prețuiască marele noroc (de a-l avea) pe acest voievod, care, gata la orice, va aduce satisfacție atît măreției, cît și așteptărilor Maiestății Sale imperiale și a creștinătății”⁵¹. La 7 martie 1600 un document arăta despre Mihai „nu se poate spune nimic altceva decît că este hărăzit succesului în război, este iute, hotărît, viteaz și preocupat de planuri războinice”⁵². Deosebit de importantă ni se pare o apreciere pe care o face în legătură cu cele ce se spun despre voievod care de s-ar îngădui „să fie auzite și studiate vorbele și afirmațiile care circulă și care nu ajung în cărți, spre a fi citite, ar rezulta mai mult de 50 de cărți cu calomnii,

⁴⁷ Doc. 152.

⁴⁸ Doc. 118.

⁴⁹ Doc. 129.

⁵⁰ Doc. 140.

⁵¹ Doc. 143.

⁵² Doc. 152.

căci ele sînt experimentate, prin exercițiu zilnic, și repetate, prin grija și iuțea răspîndirii lor..."⁵³.

Astfel de calomnii au fost totuși consemnate de documente contemporane, mai ales de către persoane ce serveau interesele Casei de Austria sau care apărau interese ale marilor puteri, precum și concepții învechite despre raporturile între cei puternici și cei mai puțin puternici. Ele au constituit, și din păcate mai constituie, baza de documentare pentru cei ce și astăzi îl calomniază pe Mihai și strădaniile sale în slujba popoarelor asuprite.

Dar, așa cum s-a arătat, au fost foarte multe persoane care au analizat acțiunile și forțele lui în mod lucid, realist, pornind de la însemnătatea lor și nu de la interese egoiste. În acest sens mai exemplificăm cu încă un document și anume scrisoarea arhiepiscopului de Trier către Mihai Viteazul din 8 aprilie 1600 care, pe baza celor ce aflase de la împărat și din scrisoarea lui Mihai, nota: „am luat cunoștință nu numai că ați luptat pînă acum în chip fericit, cu zel, spre folosul creștinătății, împotriva celor mai mari dușmani ai numelui de creștin, ci ați repurtat și victorie. Pentru biruințele atît de reușite vă aducem cele mai mari mulțumiri și ne rugăm din suflet ca bunătatea divină a Atotputernicului să vă favorizeze în toate străduințele și să vă țină sănătos, astfel, încît, toți principii creștini să-și dea seama că pentru binele obștesc este necesar ca, unindu-și forțele, să ducă la capăt, cu aceeași glorie, războiul început sub auspicii atît de fericite”⁵⁴.

Dealtfel, modul de a se atribui meritele celor mai mici celor mai mari, iar cei ce le-au obținut să fie trecuți sub tăcere, a fost multă vreme un principiu. Și Mihai Viteazul a fost un domn cu merite mari care, datorită alianțelor sale, au fost însușite deseori de alții. Aceasta se desprinde din mai multe documente, dar vom exemplifica numai cu răspunsul ducelui Maximilian către Mihai, prin solul trimis de acesta, unde se arăta că „a simțit în toate privințele sinceritatea, vitejia și credința (lui Mihai voievod) față de Maiestatea Sa imperială și a găsit că în acțiunile trecute multe au fost puse pe seama transilvăneanului (Sigismund Báthory, n.n.), care, însă, în realitate, au fost îndeplinite de el, românul <Mihai>”⁵⁵.

În ciuda insistențelor oamenilor împăratului ca să plece din Transilvania și a greutăților pe care le întâmpina, Mihai nu numai că nu se gîndea să renunțe la ceea ce îndeplătise, ci continua să se pregătească pentru următoarea etapă anume aducerea alături de Țara Românească și Transilvania și a celeilalte țări românești, Moldova. Această idee este redată de unele documente încă cu mult înainte. Astfel, la începutul lunii martie 1598, un document către împăratul Rudolf ⁵⁶ aducea la cunoștință recrutarea cazacilor de către Mihai în vederea luptelor contra turcilor. O greutate împotriva acestei măsuri era poziția lui Ieremia Movilă. Pentru a realiza totuși aducerea cazacilor, Mihai preconiza să-l alunge din țară și, uniți cu moldovenii, cu care avea legături voievodul, să treacă în Țara Românească: „și trebuie să-l alung cu forța pe acel voievod al Moldovei, ca dușman al creștinilor, nu pentru a-i cotorpi țara,

⁵³ Ibidem.

⁵⁴ Doc. 165.

⁵⁵ Doc. 67.

⁵⁶ Doc. 55.

și nici dintr-o lăcomie oarecare, dar ca să nu poată aduce o piedică la planul expediției în Turcia”.

Ideea de a-l izgoni pe Ieremia se găsește și în alte documente, cum este raportul comisarilor imperiali din 11 iunie 1598⁵⁷ : „iar despre Ieremia Moldoveanul spune că este un înșelător, un trădător și un om fără pic de credință, care nu încetează o clipă să tot stirnească și să îndemne pe dușman ca să-l poată înlătura pe Mihai”, fapt pentru care Mihai „ar dori să-l alunge din Moldova și să se scape de un dușman și un trădător atît de rău”. Pornind de la instrucțiunile pe care le aveau, comisarii imperiali i-au atras atenția să nu pună ceva la cale în legătură cu Moldova, la care Mihai le-a răspuns că el „nu vrea să năruie Moldova, nu ea îl dușmănește, ci (să-l alunge) pe Ieremia”. Dealtfel în scrisoarea pe care i-a trimis-o la 20 decembrie 1599 lui Ieremia⁵⁸, Mihai îi dădea să înțeleagă că știe despre uneltirile sale cu Andrei Báthory și cu polonezii și îl ruga „să nu te potrivești cuvintelor oamenilor, nici să le dai crezare, ci din-totdeauna să fim și să locuim ca frații, în prietenie, pentru ca și țările și supușii noștri să fie în pace, precum au fost și mai înainte și pînă acum”.

După ce Transilvania a intrat sub autoritatea sa, tot mai multe sînt și știrile despre intențiile lui Mihai față de Moldova⁵⁹. Împotriva sfaturilor date de comisarii imperiali, a voinței habsburgilor și fără ajutorul acestora, Mihai se hotărăște să treacă la acțiune. Și fiindcă este foarte hotărît să întreprindă peste cîteva zile intrarea în Moldova — comunicau la 16 aprilie comisarii imperiali — domnul voievod vrea să o ia înaintea lui Sigismund asigurîndu-și întîietatea⁶⁰. Cîteva zile mai tîrziu, Mihai arăta lui Pezzen că știind de Sigismund| Báthory, care are de gînd să atace din Moldova, ajutat de o mare armată de turci și de tătari, „am socotit că trebuie să-i fie zădărnicită ocazia de a răuși, înainte de a-și spori puterile. Acum îndreptăm o armată contra lui însuși, evident cu acel scop, ca Dumnezeu sporindu-ne forțele să împiedicăm la timp forța și avîntul lui”⁶¹.

Acestea se petreceau la 24 aprilie/4 mai 1600, cînd oștirea principală a voievodului a trecut în Moldova, unde înfrîngînd unele rezistențe ale polonezilor, a ajuns, după cîteva zile, la Suceava. Deoarece n-a întîmpinat opoziție, a urmărit pe Ieremia și oastea poloneză pînă la marginea țării, la Hotin, unde aceștia s-au împotrivit puternic. Văzînd că nu poate lua așa ușor Hotinul, și neavînd vreme să înceapă un asediu lung, se retrage, iar adversarul său, Ieremia Movilă, trece în Polonia. Întreaga Moldovă, în afară de Hotin, era acum sub autoritatea lui Mihai. El a realizat, astfel, unirea celor trei țări române. Românii din teritoriul fostei Dacii aveau pentru prima oară un domn al lor, care în actele sale se intitula: domn al Țării Românești, al Transilvaniei și al Moldovei.

Se înfăptuia, astfel, prima unire politică a celor trei țări române în hotarele ce cuprindeau cea mai mare parte a teritoriului vechii Dacii. „Mihai ajunsese acum — zice Nicolae Bălcescu — în culmea slavei și a mărimii ce el visase”. Cinci ani abia trecuseră de cînd el trăsese sabia spre a apăra țara sa de tirania turcească, și, după o mulțime de triumfuri, respinsese potopul turcesc departe de dînsul și de Europa creștină. Nu numai atît. El voia să făurească „o patrie mare pe cît ține pămîntul

⁵⁷ Doc. 63.

⁵⁸ Doc. 121.

⁵⁹ Doc. 130, 147, 160, 166.

⁶⁰ Doc. 166.

⁶¹ Doc. 168.

românesc; și norocul ajutându-l, în câteva luni, Ardealul, Moldova și o parte din Banat sînt unite cu Țara Românească. Rămăseseră numai Timișoara, cu ținutul ei ce se afla sub turci, și Oradea, cu părțile orientale ale Ungariei, pe care el le cerea de la împărat, bazat pe dreptul că ele fac parte din Ardeal, precum susținuse și față de Sigismund Báthory. Aceste mici ținuturi dobîndite, *unitatea națională era completă*. Independența absolută ar fi urmat fără îndoială. Mihai realizase acum „visarea iubită a voievozilor cei mari a<i> românilor. Acum românul s-a înfrățit cu românul și toți au una și aceeași patrie, una și aceeași cîrmuire națională, astfel precum n-au fost din vremile uitate ale vechimii...”⁶².

S-a petrecut în această parte a Europei un eveniment deosebit, dar nu singular. Și în alte părți fărîmîțării feudale i se opunea tendința spre unificare a teritoriilor locuite de același popor. Și în alte părți, acum și mai tirziu, calea și mijlocul de realizare a fost lupta cu armele. Fărîmîțarea feudală, mai ales în condițiile apărării acesteia de forțe din interior, — clasa feudalilor —, cît și din exterior, — marile puteri —, nu putea fi lichidată astfel. Vor trebui să mai treacă mulți ani pînă cînd vor interveni condiții noi pentru a se folosi altă cale și alte mijloace. Meritul lui Mihai constă tocmai în faptul că, feudal fiind, s-a ridicat în această problemă deasupra concepțiilor epocii sale, înfăptuind unirea atunci cînd încă nu erau toate condițiile create, atunci cînd mulți din contemporanii lui nu puteau înțelege măreția actului realizat, importanța și semnificația lui istorică.

Ceea ce vedeau, sesizau și consemnau contemporanii erau faptele lui de vitejie, curajul și eroismul său, precum și frica ce o producea în rîndul adversarilor. „Nu pot să nu vă comunic — scria din Constantinopol Eustachio Fontana într-un raport al său din 1 iulie 1600 — că din zi în zi crește teama atît în pieptul cît și în sufletul fiecăruia datorită marii valori pe care o demonstrează în aceste părți ale Europei acest nou Alexandru, căruia îi spune Mihai voievod”⁶³.

După aproape o lună de zile, tot din capitala Imperiului otoman, Fontana scria: „în toate discuțiile lor publice și particulare (ale turcilor, n.n.) nu se vorbește despre altceva decît despre valoarea acestuia și se tem de trecerea peste Dunăre...”⁶⁴.

Autoritatea și prestigiul de care se bucura n-au putut să-i asigure, totuși, durabilitatea realizărilor sale. În interior nu-l favoriza nici situația economică și politico-socială. Timpul a fost prea scurt și condițiile prea grele ca să ia toate măsurile de care era nevoie pentru consolidarea și întărirea puterii sale. În exterior, marii lui vecini urmăreau creșterea puterii și autorității lor, a unuia pe seama celuilalt, pe seama popoarelor și țărilor din jur, și nu puteau admite o schimbare a configurației politice și teritoriale, nu puteau concepe să apară o personalitate cu autoritatea lui Mihai care să stea în calea planurilor lor. Nobilimea maghiară din Transilvania, forța socială reacționară, în strînse legături cu Sigismund Báthory, întreținut și alimentat în aspirațiile sale de panii polonezi, se ridica fățiș împotriva lui Mihai.

În aceste condiții, în a doua jumătate a anului 1600, domnul tuturor românilor nu va mai putea continua politica sa, împotriva lui pornindu-se, în același timp, atît imperialii cît și otomanii și polonezii, iar

⁶² N. Bălcescu, *op. cit.*, p. 329—330.

⁶³ Doc. 194.

⁶⁴ Doc. 199.

în Transilvania, nobilimea răzvrătită găsea în persoana generalului imperial George Basta omul potrivit pentru a-și înfăptui planurile ei. În acest sens, la 14 septembrie 1600, Basta primea jurământul de credință a lui Czákî și a nobililor unguri pentru împărat. Încercările lui Mihai de a rezolva situația prin tratative cu nobilimea, și în ultimă instanță pe calea armelor la Mirăslău, n-au dat rezultatul dorit. În ziua de 18 septembrie 1600 Mihai a fost nevoit să se retragă din fața celor care i-au ocupat țara ⁶⁵.

Din Polonia intrau în Moldova spre Țara Românească Ieremia Movilă cu oastea poloneză, aducând cu ei și pe Simion Movilă ca să-l așeze ca domn ⁶⁶; iar la 21 septembrie galere turcești debarcau oștire la Giurgiu înaintind spre București și Tîrgoviște ⁶⁷. Concomitent se întrețineau legături între Poartă și Polonia pentru informare și coordonarea acțiunilor ⁶⁸.

S-a creat, astfel, o situație dramatică, din care nu se mai întrezăreau șanse de a ieși. Și, totuși, Mihai, acest „strălucit product al vitejiei românești”, cum l-a caracterizat A. D. Xenopol ⁶⁹, nu și-a pierdut nădejdea rămînînd în țară să lupte, în ciuda împrejurărilor deosebit de grele, a sfaturilor de a se preda polonezilor și a ofertelor ce i se făceau ⁷⁰. Între măsurile luate se înscriu: înăbușirea încercării de răscoală a unor hoieri din Țara Românească; atacarea și înfrîngerea trupelor otomane ce intraseră în Țara Românească; organizarea oastei în vederea respingerii armatelor poloneze ș.a. ⁷¹. Dușmanii lui aveau însă forțe prea puternice ca el să le poată face față, mai ales că era și lipsit de bani pentru plata și întreținerea oștirii sale. De aceea s-a adresat cu scrisori și memorii generalului Basta, comisarilor imperiali ș. a. în care, descriindu-le situația sa și pericolul pe care-l prezenta victoria polono-otomană, le cerea ajutor urgent ⁷², dar care n-a venit.

În aceste condiții a fost nevoit să folosească și altă cale, și anume trecerea în Transilvania, la începutul lunii decembrie 1600, în speranța de a ajunge la împărat să-i expună situația și să obțină ajutor.

Din perioada următoare s-au păstrat cîteva memorii ale lui Mihai Viteazul, unele din ele incluse și în volum ⁷³. Ele sînt pagini de istorie autentică, de valoare deosebită, pentru că sînt scrise de cel care a fost în centrul evenimentelor, multe fiind concepute și înfăptuite de el însuși.

În același timp, în arena luptei politice, în competiția pentru cuceriri de teritorii, pentru cîștigarea de influențe, contradicțiile între puterile interesate cunosc o maximă ascuțire și încordare. În ce îi privește pe imperiali, raporturile cu nobilimea maghiară nu le-au adus ceea ce s-au așteptat. Dimpotrivă, cu ajutorul lui Sigismund Báthory ea se pregătea de luptă împotriva imperialilor.

În aceste condiții Mihai este căutat și solicitat să se pregătească pentru a restabili ordinea în Transilvania. Apăreau, astfel, noi posibi-

⁶⁵ În memoriul pe care Mihai l-a adresat la <17 ianuarie> 1601 împăratului (doc. 229) se arătau pe larg desfășurarea evenimentelor și cauzele pentru care Mihai n-a luptat, ca altădată, împotriva adversarilor.

⁶⁶ Doc. 207, 209, 211, 217, 218, 223.

⁶⁷ Doc. 199, 223.

⁶⁸ Doc. 209, 217, 223, 224.

⁶⁹ A. D. Xenopol, *op. cit.*, p. 156.

⁷⁰ Vezi scrisoarea lui Andrei Taranovski, fost apropiat al lui Mihai Viteazul, Hurmuzaki, *Documente*, IV, p. 172—173.

⁷¹ Doc. 220, 222, 223.

⁷² Doc. 212, 214, 216.

⁷³ Doc. 225, 226, 228, 231, 236.

lități pentru ca Mihai să-și continue opera întreruptă în toamna anului precedent. De aceea trece la recrutarea și organizarea unei oștiri cu care să poată lupta. Împăratul a dispus, de asemenea, ca generalul Basta cu ostașii lui să-l ajute pe Mihai. În cursul lunii iulie 1601 toate pregătirile erau gata, ceea ce a făcut posibil ca în ziua de 3 august 1601, la Gorăslău să înceapă lupta cu oastea lui Sigismund Báthory. Și de astă dată capacitatea organizatorică, inițiativa și curajul lui Mihai Viteazul au strălucit, câștigând victoria împotriva armatelor lui Sigismund Báthory. Victoria obținută a avut un larg ecou și în același timp o puternică influență ⁷⁴. Împăratul Rudolf al II-lea l-a felicitat și i-a adus mulțumiri ⁷⁵. Din nou speranțe în rindul a lor săi, ceea ce îi face să se ridice la luptă alungindu-l pe Simion Movilă și oastea lui.

Dar, în momentul în care gloria lui strălucea din nou, inspirind speranțe și încredere unora și teamă altora, Mihai a fost ucis în mod tilhăresc din ordinul celui care trebuia să-l ajute. La rindul său Basta, permanentul rival al lui Mihai, neputându-se ridica la înălțimea faptelor lui Mihai a înțeles gîndurile, dorința și interesele stăpînilor săi, care corespundeau cu vederile sale, și a săvîrșit asasinatul fabricînd apoi baza documentară cu care să se justifice.

Zilele lui Mihai au fost curmate, dar adversarii și dușmanii lui n-au putut scădea cu nimic faima de care s-a bucurat și rolul pe care l-a jucat. Cei ce s-au ocupat de istoria dintre veacul al XVI-lea și al XVII-lea au recunoscut în Mihai, pe baza faptelor sale, o mare personalitate politică, un excelent strateg și veritabil comandant de armate, un făuritor și realizator de planuri mari ce serveau independenței, libertății, liniștii și păcii popoarelor. Oricît au încercat adversarii săi să-i diminueze faptele, să le treacă sub tăcere, istoricii care au respectat adevărul, istoricii care s-au respectat, și pe ei, l-au prezentat pe Mihai așa cum a fost. Dar multe documente, mai ales provenind de la cei ce slujeau atunci interesele Imperiului romano-german, nu sînt în concordanță cu realitatea. Autorii lor priveau acțiunile și măsurile lui Mihai prin prisma intereselor politicii habsburgilor. Dacă nu serveau acestora, Mihai era etichetat cu cuvinte înjositoare, atribundu-i-se fapte și gînduri străine de el, sugerînd intervenții și măsuri împotriva lui. Unii istorici au folosit, ca bază documentară, pentru lucrările lor, în cea mai mare măsură numai astfel de documente. Din păcate și azi mai sînt așa-zisi istorici care, avînd posibilitatea să cunoască și să folosească întreaga informație, pe baza căreia să vadă rolul lui Mihai și însemnătatea faptelor sale raportate la timpul și condițiile în care a trăit, în mod surprinzător, se limitează, și chiar caută numai documente potrivnice lui Mihai, ca să formuleze diverse acuzații și să-l eticheteze: „aventurier”, „jefuitor”, „naiv”, „surpător de ordine”, „neloial” etc. Este limpede că un conducător care nu și-a construit nici castele, nici palate, n-a acumulat averi cu care să-și poată plăti bunăvoința sau tronul la sultan sau la împărat, dar a făcut cele mai mari sacrificii ca să-și poată plăti oastea cu care să lupte împotriva dușmanului, atunci cînd îi amenința pămîntul și libertatea, un luptător care a purtat multe războaie, dar care n-a luat o palmă de pămînt ce nu era românesc, un om care în clipele grele pentru soarta altora le dădea acestora găzduire și loc de muncă în țara sa, un astfel de om nu poate fi „aventurier”, „jefuitor” etc. Oastea lui a fost

⁷⁴ Doc. 236—239.

⁷⁵ Doc. 237.

timp de cîțiva ani pavază creștinătății stăvilind înaintarea turcilor către apusul și centrul Europei. Aproape 800 km din lungimea Dunării erau frontiera țării lui Mihai cu Imperiul otoman. Pe această zonă nu s-au aflat nici armate imperiale, nici polone și nici altele. Ea a fost apărată de luptătorii lui Mihai, iar în apele ei Dunărea a înghițit multe mii din cei ce îndrăzneau să o calce și să treacă în Țara Românească și în Moldova. Mihai a luptat contra tătarilor, atît cu oastea, cît și pe cale diplomatică, multă vreme ținîndu-i în hotarele lor, a ajutat pe austrieci și pe unguri în luptele cu turcii fie direct, fie prin atacurile asupra unor cetăți sau unor garnizoane otomane pînă în adîncul Balcanilor stăpînit de ei, slăbindu-le astfel spatele frontului. În pofida a ceea ce au scris sau mai scriu unii istorici, poporul român, popoarele care l-au ajutat pe Mihai și i-au cerut ajutorul, ai căror reprezentanți au luptat în armatele lui nu l-au uitat și îi păstrează recunoștință veșnică. Cei interesați în apărarea vechilor rînduiri, a dreptului celui mai mare și mai puternic, trebuie să înțeleagă bine că istoria a confirmat politica și țelul urmărit de Mihai Viteazul, nu de sultan, de împăratul Rudolf al II-lea ori de Sigismund al III-lea Vasa. Dealtfel tuturor acestora le-au dat răspuns încă în secolul trecut remarcabilii istorici români Nicolae Bălcescu și A. D. Xenopol, răspuns care este și astăzi de actualitate.

Pe baza unei vaste documentări, Nicolae Bălcescu arată cum fiecare din principalele personalități responsabile din această zonă — cardinalul Andrei Báthory, împăratul Rudolf al II-lea, generalul George Basta, episcopul Malaspina — încercau să-și rezolve interesele „căutînd a se înșela între sine unii pe alții...”. „Acest chip viclean de a lucra—scrie N. Bălcescu — datoria istoriei, această conștiință a neamului omenesc, este de a-l osîndi. Mihai Vodă, din toți, este mai lesne de iertat; el era amenințat cu violențe în cîrmuirea și patria sa și era nevoit a să apăra cu aceleași arme cu care era isbit; ambiția lui încă avea un scop mult mai nobil și mai înalt decît a celorlalți: el țintea a regenera nația sa”⁷⁶.

Pornind de la considerentul că cei ce îi cereau lui Mihai supunere sau alianță erau siguri că nu vor respecta niciodată condițiile și că nici Mihai nu le va putea respecta, A. D. Xenopol arată: „între cînstea politică și cînstea privată a fost și va fi întotdeauna o prăpastie! Ceea ce în una se numește trădare, în cealaltă poartă numele de necesitate politică; înșelăciunea se numește ghibăcie, iar despuierea este salutată cu titlu de triumf. Și nici un popor n-a experimentat mai crud decît cel român amarul acestui adevăr. De aceea să nu învinuim pe Mihai că atunci cînd îi veni la îndemînă a înșelat și el pe alții, căci și aceștia tot cu gînd de trădare se apropiu de el. Dacă Mihai le-a plătit anticipat prin aceeași monedă, aceasta a trebuit s-o facă spre a se pune în legitimă apărare contra unor atacuri ascunse, care tindeau la pieirea lui”⁷⁷.

Nicolae Iorga, vorbind de sinceritatea politicii lui Mihai Viteazul se întrebă: „Se poate admite că un om trăit în mijlocul unei boierimi uneltitoare, deprinsă a-și trăda domnii pe rînd, a-și-i face și desface ca o jucărie, un om purtat pe la praguri constantinopolitane, unde se răzbătea numai cu cea mai rafinată minciună asiatică, în sfîrșit, ca unul care avea înaintea ochilor și la megieșii creștini numai diplomație de apucături

⁷⁶ N. Bălcescu, *op. cit.*, p. 247.

⁷⁷ A. D. Xenopol, *op. cit.*, p. 255.

machiavelice, că un astfel de om, zic, a trecut peste metodele pe care le cunoștea și era în stare să le practice, pentru a se înălța la *acea sinceritate superioară și absolută fără care în istorie nu se îndeplinesc faptele mari*?⁷⁸.

Desprindem și din toate acestea că în politică Mihai a fost omul timpului său, a folosit metodele și mijloacele pe care le-au practicat și contemporanii săi. Față de el însă unii istorici, adepți și susținători ai politicii celor mari și puternici, nu vor să conceapă că cineva mai puțin cunoscut poate juca rol de prim rang, se poate ridica, prin faptele și puterea sa, mai sus decât alții, poate avea la un moment dat rolul de direcționare a evenimentelor. Și, totuși, veacul al XVII-lea a cunoscut în domnul românilor o astfel de personalitate, iar istoria, fie că vor unii sau nu, l-a așezat în galeria marilor personalități.

Pentru poporul român, în perspectiva istorică, înfăptuirea epocală a lui Mihai Viteazul din anii 1599—1600 a însemnat mult mai mult decât a gândit-o Mihai, decât se putea concepe la acea vreme. „Prin această Mihai realizase — arată A. D. Xenopol — fie cât și numai pentru o clipă unitatea politică a țărilor române, fapt de o însemnătate nemăsurată, dacă nu ca o încoronare a năzuințelor trecute, desigur că o apucare înainte a țintei pe care poporul românesc, ca orice popor ce se află în starea lui, trebuie să o aibă pentru viitor : aceea de a-și întinde hotarele politice până unde se întind acele ale naționalității sale. Aceasta este gloria cea mai mindră a lui Mihai Viteazul, steaua care aprinsă de el în trecut va luci totdeauna viitorul poporului român și a cărei lumină va fi pururea îmbinată cu figura lui Mihai”⁷⁹.

Deși realizarea unirii celor trei țări române sub domnia lui Mihai Viteazul a fost de scurtă durată, ea a rămas o prezență vie în cugetarea și simțirea atât a contemporanilor, cât și a urmașilor. „Dar ideea unirii țărilor românești — sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu — idealurile formării unui stat puternic pe meleagurile Daciei nu au putut fi ucise niciodată, pentru că ele sînt adînc împlintate în însuși singele, în conștiința și spiritul întregului nostru popor”⁸⁰.

Memoria unirii din 1600 și a făuritorului ei s-a transmis de la epocă la epocă, de la generație la generație. Dreptul imprescriptibil la unitate și independență al poporului român a reprezentat o dominantă a gândirii și acțiunii politice, diplomatice, militare și culturale a marilor voievozi munteni, moldoveni și transilvăneni, ce i-au urmat : Matei Basarab, Vasile Lupu, Mihnea al III-lea, Șerban Cantacuzino, Gheorghe Duca, Constantin Brîncoveanu, Gabriel Bethlen, Gheorghe Rákoczi I și al II-lea și mulți alții.

Aceleași idealuri au înaripat permanent mintea, inima și pana celor mai înaintate personalități ale culturii românești din întregul ev mediu și, continuu după aceea, în epoca modernă, au făcut substanța multor scrieri tipărite în toate provinciile românești, preamărînd epoca și personalitatea lui Mihai Viteazul, unirea din anul 1600, alimentînd focul aspirației seculare de unitate a tuturor românilor în granițele lor firești. Numele și figura lui Mihai Viteazul au trecut în patrimoniul tuturor românilor,

⁷⁸ N. Iorga, *op. cit.*, vol. II, p. 166.

⁷⁹ A. D. Xenopol, *op. cit.*, p. 289.

⁸⁰ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 11, Edit. politică, București, 1975, p. 694.

ca simbol permanent al luptei de eliberare națională, al dreptului la unitate și independență.

Aceste năzuințe și-au găsit o puternică afirmare în epoca modernă, cînd comunitatea de viață economică și spirituală, de limbă și cultură, puternic consolidată, a favorizat transformarea conștiinței de neam în conștiință națională. Lupta pentru realizarea unității și neamului român a dobîndit noi valențe și dimensiuni, dominînd toate marile momente ale istoriei țării în această epocă : revoluția din 1821 condusă de Tudor Vladimirescu, revoluțiile de la 1848 din cele trei țări române, Unirea din 1859, războiul pentru dobîndirea independenței de stat depline în 1877 și făurirea statului național unitar român în memorabilul an 1918.

V. ARIMIA
M. MUȘAT

INTRODUCTION

The fight for independence, for unity and the homeland's defence was a permanence of the Romanian people's history.

Among the great personalities that had led that fight, outstanding is the place held by Michael the Brave "the greatest and best known of the Romanians' voivodes"¹ according to Nicolae Bălcescu. Through his actions, political and military outlook and the contribution to abating the Ottoman threat, Michael was a man of European standing in his time.

His rule though short — barely eight years — was a tumultuous one, full of events and great achievements. That is why, with the passage of time, his personality and achievements have concentrated more and more the attention "of scholars and famous writers in learned Europe, of historians and moralists through his feats"², who wrote synthetic works, longer or shorter studies, or edited volumes of documents.

But no matter how much will be written or published on Michael the Brave, one never can say that everything is known, that his achievements have been shown in their complexity, or his assistance to the peoples oppressed by the Ottoman Empire and to those threatened by the wars with it. One must think that there are still unidentified documents, that most of those published so far have only been put out in the language they were written in and not always having the original, but various copies, as a basis, or they were published only fragmentarily. Mistakes due to copying or careless proof-reading were unavoidable. Adding to them is the large number of publications the documents were printed in, some of which are difficult to find today.

All these require the piecing together of the various information supplied by different sources to be found in different places and especially the identification of the original documents, their copying and publication in book form. This is an action that was initiated by the Romanian Party and State leadership to mark 380 years since Michael the Brave's assassination at Cîmpia Turzii.

The four volumes planned for publication will include basic documents reflecting Michael the Brave's home and foreign policies as stated by himself or as recorded by his contemporaries (vol. 1), fragments of the works put out in various countries from Michael's time to the great union of 1918 making reference to him (vols. 2 and 3), and literary works whose hero is Michael, articles and information published in the press about him (vol. 4). For this undertaking, research was conducted

¹ N. Bălcescu, *Românii supt Mihai voievod Viteazul* (The Romanians under Prince Michael the Brave), Ed. Minerva, Bucharest, 1970, p. 31.

² N. Iorga, *Istoria lui Mihai Viteazul* (The History of Michael the Brave), Bucharest, 1935, vol. I, p. 5.

in the archives and libraries at home and abroad, sources investigated for the information supplied and microfilms and xerographie prints made.

The editors of the volumes are hopeful that the documents and works to be published will better outline Michael the Brave's personality, his political outlook, his military virtues, his character as well as his role and contribution to the great problem of concern to Europe: *the defence against the Ottoman threat*; the documents will better support all the information, showing him as a man of his time, a symbol of the Romanian people's fight for independence and unity, a great political and military personality acknowledged as such by his contemporaries and followers alike.

Michael ascended to the throne of Walachia at a time when the country was in distress: internal and external exploitation had impoverished it, and the frequent change of rulers was a growing burden to the peasantry which had to pay off their debts. The prince in office — Alexander the Bad — had taken such measures that aroused general discontent which threatened to develop into an all-country revolution. Outside the country, the Ottoman power continued to menace the European peoples, the more so as it had started war with the imperials the consequences of which covered a broad area. Attempts were made to form a Christian League to bar its way. The populations oppressed by the Ottoman empire favoured the idea of a general revolt and heavy battles with the Sultan's armies were even fought in some parts of the empire.

Under the circumstances, in the autumn of 1593 Michael the Brave, as the people was going to call him for his great achievements, courage and military skill, ascended to power. The steps he took to improve the situation at home met with the opposition of both some of the boyars and the Turks, so the voivode had to find adequate ways and means of action. He did not hesitate to remove some boyars and even inflict the ultimate penalty on conspirators. He was closely concerned over the expansionistic tendencies of his powerful neighbours — the Ottomans, the Habsburgs and the Poles, trying to anticipate and counter their moves. Michael was consolidating his position at home in order to put an end to the oppression and, interference of and the dues to the Ottoman empire. He had also to fight back the Tartars "come to lay the country waste" as a document showed³.

In the autumn of 1594, on November 3/13, Michael signalled the start of the anti-Ottoman fight. The action was hastened by a few events: the Turks' demand to join their army fighting the Austrians; the large number of creditors in the country who were putting pressure — through plunder and excesses of all kind — to get back the money borrowed not only by Michael, but also by other princes prior to him and finally, the arrival of an Ottoman chieftain at the head of a detachment to stay through the winter, actually to keep an eye on Michael.

One of the first steps the voivode took was to call all Turkish creditors and merchants to the Treasury and have them punished, "Afterwards", Nicolae Iorga writes, "Michael called the people, as on all great days for the country, and destroyed before them the books with his dues

³ Doc. 4.

to the Turks promising them they would not have to pay the tribute any longer"⁴. During the next night the Ottoman detachment stationed in the country was destroyed.

Stimulated by success and confident in his forces, Michael continued the fight in several places south of the Danube. He was joined in fighting by the soldiers sent by Moldavia's prince Aron and the prince of Transylvania, Sigismund Báthory. Notwithstanding the wintertime, the fortresses on the Danube were attacked one by one up to Cernavodă and Brăila and significant victories were won over the Ottomans and the Tartars as well.

These brought Michael the Brave and his forces into the focus of reports, memoirs, letters and others sent to or from the major European capitals⁵.

Michael had started the fight not without thinking what its consequences were going to be, convinced that the Porte was not going to let go so good a source of supplies and so strategic a position in its expansionistic plans. With the clearheadedness of a skilled strategist and diplomatist, Michael the Brave strengthened his alliance with the neighbours, with Moldavia and Transylvania first of all, and joined, on his own initiative, the Christian League.

Michael was well aware that he could count on no one else's support, that he had to rely on his own forces and plan his actions carefully so that they may be successful. Consequently, he called on the sons of the country who answered, like so many times in history, to the prince's call and with their modest means, but prompted by the love of liberty, fought for the homeland's defence; but, at the same time, the prince took good care to hire an army of mercenaries paid also through the people's effort.

All this supports the right conclusion drawn by the Romanian historian A. D. Xenopol that: "As soon as Michael the Brave appears on the stage, he influences the sequence of events, concentrates the attention of the political world on him, becomes an outstanding factor in the historical course of his time"⁶.

The events that followed the first rises in arms show, on the one hand, that Michael's judgment was well founded, as he had to be always ready to fight, and on the other, that the Porte would not think of losing Walachia's precious products and money precisely at the time when it was at war with the Austrian empire, wherefore it took measures to defeat and remove not only the prince of Walachia, but also of Moldavia and decided even no longer to admit of Christian voivodes⁷.

The Ottomans were gathering the army and supplies needed for a campaign against Walachia and Moldavia⁸ something that Michael already knew⁹.

As a result of the measures taken, in the summer of 1595, the Ottoman army was ready and Sinan Pasha ordered the crossing of the Danube.

⁴ N. Iorga, *op. cit.*, pp. 147—148.

⁵ Doc. 6, 7, 8, 9, 10, 12, 15.

⁶ A. D. Xenopol, *Istoria românilor din Dacia Traiană* (The History of the Romanians in Trajan's Dacia), vol. III, Iași, 1890, p. 397.

⁷ Doc. 6, 9, 12, 16, 20, 31.

⁸ Doc. 16, 17, 18, 27, 28, 29.

⁹ Doc. 15, 16, 21.

Michael the Brave's resistance could not prevent the landing on the left bank of the river, but the voivode took steps to bar its advance, to harass it and hit it here and there, preparing to strike in the right place for him. That was how, on August 13/23, 1595 Michael's army, considerably smaller, won one of the Romanians' brilliant battles at Călugăreni, through the valour and heroism of the soldiers combined with the ideal place chosen for it; There, the fame of the Turkish general Sinan Pasha vanished. Then and there Michael's high tactical plan, military skill, decision-making and heroism proved right once again.

Yet, the defeat inflicted on the Turkish army at Călugăreni did not drive it out of the country. Fresh forces came that made its advance possible, whereas Michael, faced with adverse conditions, had to withdraw northward to brace his forces and get ready. Meanwhile, the Ottomans had fortified their positions, especially in Bucharest and Tirgoviște, as if they were the masters of the country.

But Michael, joined by Sigismund Báthory and his men resumed the fight, attacking Tirgoviște and Bucharest, forcing Sinan Pasha to flee to Giurgiu where he intended to strengthen his position and put up resistance. Michael's army reached Giurgiu on October 15/25 and on the following days defeated for the second time Sinan Pasha's army. With this, the Ottomans' plans to put an end to Walachia's autonomy and its ruler collapsed. And the names of Michael the Brave and of the country, the Romanians' feats focused the attention of the European political and diplomatic circles through the reports and memoirs of the diplomatic agents ¹⁰.

The great military commander, the man with an advanced political thinking, the man who had risen resolutely against the Ottoman threat not only concentrated Europe's attention but also became the embodiment of the hopes for liberty of all those who, oppressed by the Ottomans, rose to fight in various parts of the empire. One of the first documents of the volume dating from the spring of 1594 recorded Michael's presence among the Serbians, showing that "the knezs and christians have all gathered down here to swear before His Eminence Mironit Sava and the bishop, and voivode Michael that they all truly and faithfully served His Majesty the King"¹¹.

Other documents, too, show he was asked, especially by the Balkan peoples, to help them, lead them in battle, that in hard times for them they could find a haven in his country ¹², that many Serbian, Bulgarian, Greek, Albanian fighters fought in Michael's army either as individuals or in compact detachments.

Grasping the role of diplomatic actions and measures, of good foreign relations, in consideration of Walachia's position and the expansionistic tendencies of some of its neighbours in particular, Michael the Brave attached great importance to them. And a proof thereof are his reports and letters to various personalities from whom he hoped to get some aid : emperors, kings, princes, hetmans, counsellors, etc., or whose influence he thought might be helpful. For the same reason the present volume includes the treaties concluded on May 20, 1595¹³, with Sigismund

¹⁰ Doc. 22, 23, 24, 25, 26, 30.

¹¹ Doc. 5.

¹² Doc. 50, 53, 63.

¹³ Doc. 14.

Bathory, renewed on June 26, 1599¹⁴, with Andrei Bathory and with emperor Rudolf II¹⁵ of June 9, 1598. Notwithstanding their conclusion in difficult circumstances and their comprising provisions unfavourable to Michael, especially the one concluded with Sigismund Bathory, notwithstanding the fact that it was not he who signed it but others in his name and that they were disregarded, they had a role to play and the historians acknowledged it¹⁶. To better understand many documents, the editors of the volumes thought their inclusion was opportune. Moreover, the variants of the requests addressed by Michael directly or through intermediaries to emperor Rudolf were gathered, too. Besides these classes of documents, others issued by his chancellory for the regulation of economic and social questions were considered necessary as they all evince Michael's outlook and politics that was in the best interests of his country and people.

Besides treaties, Michael the Brave undertook such diplomatic actions as reconciliation with the Turks, for short periods of time, though; direct ties with the emperor in order to get aid, money in particular which he needed to pay his mercenary army, a question recorded by many documents. Although they failed to give the expected result, both diplomatic actions helped him get free from Sigismund Bathory's tutelage.

After the great battles fought in the summer and autumn of 1595, notwithstanding his continual fighting with the Ottomans and the Tartars, Michael took steps to heal the serious wounds caused by war, by the frequent raids of the Ottomans and the Tartars which showed in the people's living conditions and morale. But events took a course contrary to what Michael would have liked them to be. Changes unfavourable to his politics occurred in the neighbouring countries. In Moldavia the throne was taken by Ieremia Movilă, subserved to the Poles and the Turks; Sigismund Bathory renounced the crown of Transylvania which he offered now to the emperor, now to his cousin cardinal Andrei Bathory. The consequence was the dissolution of the alliance of the three Romanian countries at a time when it was badly needed. Faced with these circumstances, adding to which were the absence of aid from the emperor and the fact that Walachia was surrounded by rivals, by persons who did their best to remove Michael and take his country, that joint actions and even plots were being hatched against him, the voivode conceived a new form of political organization of the Romanian people and planned new actions. He pursued to achieve the unification of the three countries under one rule so that their material and military power could bar the expansionistic tendencies of the neighbours and avert the threat. Once the plan made, he was preparing to achieve it. For that purpose, early in September 1599, he sent an embassy to the Turks to discuss the terms

¹⁴ Doc. 82.

¹⁵ Doc. 59.

¹⁶ The treaty concluded with Sigismund Báthory on May 20, 1595, signed by Michael's boyars, sacrificed the country's political autonomy, reduced the prince's role in favour of that of Transylvania's prince, but was highly advantageous to the boyars, which was the reason for their signing it. Developments at that time alone compelled Michael to admit the terms; but he took steps to have his freedom assured (see P. P. Panaitescu, *Mihai Viteazul* (Michael the Brave), Bucharest, 1936, pp. 113—117, 124—127).

The treaty with Rudolf II was not concluded in Vienna or Prague, but is known to have been taken by the imperial envoys as an oath of allegiance. Michael, says Nicolae Iorga, would not conceive of subservience to a German state. N. Iorga, *op. cit.*, vol. II, p. 149.

of peace so that he may be free to take action in Transylvania. At about the same time he sent out his envoys to emperor Rudolf. In the meantime he was gathering his army, but that was a secret even to persons close to him.

Under favourable circumstances and with his preparations made, Michael fought the battle at Șelimbăr near Sibiu on October 18/28, 1599. With his military genius and the valour of his about 30,000 men together with 5,000 Szeklers, 3,000 Kazakhs and many outlaws who assisted him in their common pursuit of justice and liberty, Michael won the battle that opened to him the gates of Alba Iulia, the Romanian people's ancient cradle of culture and civilization. On October 21/November 1, 1599 to the ovation of the crowds, Michael entered the city which has ever since been the symbol of and hope for union of all the Romanians.

The victory of October 18/28, 1599 led to the union of the two Romanian countries under one and the same ruler. The Transylvanian Romanians, artificially severed from the other Romanian provinces in the course of history, bound by foreign laws, oppressed and exploited by a nobility most of which had come from another country and strengthened by feudal privileges looked upon Michael as the man who was going to put an end to their suffering. That is why, on his entrance into Alba Iulia and throughout his way, they warmly welcomed him, hopefully.

The documents dated to the years 1599–1600 fully illustrate the measures taken, the difficulties he had to cope with, his way of thinking and acting, the way he was “consulted”, “advised”, “followed”, etc. by the emperor's men, the difference between him and the Habsburgs in the understanding of Transylvania's situation and in the action to be taken.

After taking Transylvania under his authority, there is more and more information about Michael's intentions concerning Moldavia¹⁷. Against the advice of the imperial commissioners, of the Habsburgs' will and without their support, Michael decided to act. On April 24/May 4, 1600 Michael achieved the union of the three Romanian countries. For the first time the Romanians in the territory of former Dacia had their own prince who could assume the title of prince of Walachia, Transylvania and Moldavia. The first political union of the three Romanian countries, roughly including most of ancient Dacia, was achieved. “Michael”, writes Nicolae Bălcescu, “had reached the climax of his power and glory. He had made a dream cherished by the Romanians' great voivodes come true. Romanians had united with Romanians and all had one and the same homeland, one and the same national ruler as they had never had since the forgotten times of old”¹⁸. It was Michael's merit to have raised above the feudal views held in his time, achieving the union at a time when not all conditions existed, when many of his contemporaries failed to grasp the greatness of his accomplishment, its historical significance.

And yet, his authority and prestige could not impart lastingness to his achievements. Inside, neither the economic situation, nor the political-social one favoured them. Too short had been the time and too difficult the conditions for him to take all the measures to consolidate his power. Outside, each of his great neighbours pursued to increase its

¹⁷ Doc. 130, 147, 160, 166.

¹⁸ N. Bălcescu, *op. cit.* pp. 329–330.

authority at the expense of the other, of the peoples and countries around and would not have agreed to a change in the political and territorial map, they could not agree to have a man with Michael's authority interfere with their plans. The Magyar nobility in Transylvania, a reactionary social force closely connected with Sigismund Bathory whose dreams were permanently fed by the Polish nobility, was openly against Michael.

Under the circumstances, in the latter half of the year 1600 the prince of all the Romanians could no longer continue his policy, as both the Austrians, and the Ottomans and the Poles had started against him all at the same time; in Transylvania, the revolted nobility found the right man in general George Basta who helped them fulfil their plans. On September 14, 1600, Czaki and the Hungarian nobility took the oath of allegiance to the emperor before Basta. Michael's attempts to find an issue to the situation through negotiations with the nobility and eventually by way of arms at Mirăslău did not give the expected result. On September 18, 1600 Michael could only withdraw before the occupants of his country¹⁹, while Ieremia Movilă entered Moldavia from Poland and together with a Polish army was advancing to Walachia bringing Simion Movilă with him to put him on the throne²⁰; on September 21, Turkish galleys put ashore an army at Giurgiu wherefrom it was marching on Bucharest and Tirgoviște²¹. And all that time, the Porte and Poland had been in touch to exchange information and coordinate their moves²².

A dramatic situation had developed to which no issue seemed to exist. And yet, Michael, this "brilliant product of Romanian valour", as A. D. Xenopol characterized him²³, did not lose hope when fighting was going in the country, notwithstanding the very difficult conditions, the Poles' advise to surrender and the offers made to him²⁴. Among the steps he took we remind the stifling of an attempted revolt of some Walachian boyars, the attack and defeat of the Ottoman troops that had entered Walachia, the gathering of the army to repel the Polish army, etc.²⁵ But the enemies were too powerful for him to cope with, all the more so as he lacked the money to pay and maintain his army. Wherefore he sent letters and memoirs to general Basta, to the imperial commissioners showing what the situation was like and the danger of a potential Polish-Ottoman victory, pressing for an aid²⁶ which he did not get.

That being so, he had to take another way; he got into Transylvania in the early December 1600 to go to the emperor and ask for aid.

Several of Michael the Brave's memoirs have come down to us and of them some are included in the volume²⁷. They are pages of true history and very precious ones, too, since they are written by a man who was the focus of attention and who planned and achieved many great deeds.

¹⁹ In his memoirs to the emperor of January 17, 1601 (doc. 229) Michael showed at length the course of events and the causes for which he did not fight against the opponents as he had done in the past.

²⁰ Doc. 207, 209, 217, 218, 211, 224.

²¹ Doc. 199, 223.

²² Doc. 209, 217, 223, 224.

²³ A. D. Xenopol, *op. cit.*, p. 156.

²⁴ See The letter of Andrei Taranowski, a man close to Michael the Brave, Hurmuzaki, *Documente*, IV, pp. 172—173.

²⁵ Doc. 220, 222, 223.

²⁶ Doc. 212, 214, 216.

²⁷ Doc. 224, 226, 228, 231, 236.

In the meantime, on the political stage, in the competition for territorial conquest, for getting influential, the contradictions among the powers concerned had grown sharper and tension had reached its pitch. As concerns the Austrians, their ties with the Magyar nobility failed to bring them the expected result. On the contrary, with Sigismund Bathory's aid it was preparing to fight the Austrians.

Under the circumstances, Michael was sought and asked by the Austrians to get ready and restore order in Transylvania. New prospects opened to Michael to continue his work started in the previous autumn. He was gathering an army to support him. The emperor also had ordered general Basta and his men to help Michael. In July 1601 everything was ready and on August 3, 1601 he started fighting Sigismund Bathory's army at Gorăslău. Once again, Michael's organizational ability, initiative and courage prevailed as he defeated Sigismund Bathory's army.

The victory was resounding and of consequence ²⁸. Emperor Rudolf II congratulated and thanked him ²⁹. Hopes were again high among his kinsmen who rose in arms driving Simion Movilă and his army away.

But, at a time when his star was rising again instilling hopes and confidence to some and inspiring fear to others, Michael was murdered upon orders given by the very man who was supposed to help him. Basta, Michael's eternal rival, unable to rise to Michael's feats, realized his masters' thoughts, wish and interests which were in line with his and committed the assassination, fabricating afterwards the evidence to justify himself.

Michael was killed but his opponents and enemies could not diminish his fame, or the role he played, or his achievements. And a proof thereof are the documents recording Michael's outlook and feats, and the words written by great personalities after his death, who analysed the time he lived in, or the achievements of outstanding people in the course of history stressing the role and merits he had had.

The documents of all kind written during Michael's lifetime, the works printed over the centuries and the subsequent course of events have shown that in politics Michael was a man of his time, he used the ways and means that were his contemporaries' as well. Yet, there are historians, supporters of the policy of the great and the strong, who would not admit that someone less known can play a first-hand role, can, through his achievements and his own forces, rise above others, can influence events at a particular time. Nevertheless the 17th century saw such a man in the Romanians' prince and history placed him among the great personalities, whether some like it or not.

Historically speaking, to the Romanian people Michael the Brave's epoch-making achievement was more than he had thought, more than anybody could have done at that time. "Through that", says A. D. Xenopol, "Michael achieved, even for one moment, the Romanian countries' political unity, a fact of vast significance, if not as a crowning of past hopes at least as a target that the Romanian people, like any other people in its condition, should have before it: to have its political borders extended as far as those of its nationality did. This is the highest glory of Michael the Brave, the star which, lit by him in the past,

²⁸ Doc. 236, 239, 241.

²⁹ Doc. 237.

will always shine to the Romanian people and its light will remain for ever associated with Michael”³⁰.

Though short-lived, the union of the three Romanian countries under Michael the Brave’s rule has remained in the thinking and feeling of his contemporaries and followers alike. “The idea of the union of the Romanian countries”, President Nicolae Ceaușescu stressed, “the ideals of a powerful state on Dacia’s soil could never be killed, because they were deeply rooted in the blood, in the consciousness and spirit of our whole people”³¹.

The memory of the 1600 union and its achievement was handed down from age to age and from generation to generation. The imprescriptible right to unity and independence of the Romanian people was a salient feature of the political, diplomatic, military and cultural actions of the great Walachian, Moldavian and Transylvanian princes after him : Matei Basarab, Vasile Lupu, Mihnea III, Șerban Cantacuzino, Gheorghe Duca, Constantin Brîncoveanu, Gabriel Bethlen, George Rakoczi I and II and many others.

The same ideals have permanently been on the minds and in the hearts of the greatest personalities of Romanian culture throughout the Middle Ages and the modern times, they were the substance of many writings printed in all the Romanian provinces.

These aspirations saw their powerful assertion in modern times. The Romanian people’s fight for unity and independence acquired new scope and breadth, being a dominant of all great moments of the country’s history at that time : the 1821 revolution led by Tudor Vladimirescu, the 1848 revolutions in the three Romanian countries, the 1859 Union, the war for full state independence of 1877 and the formation of the unitary national Romanian state achieved in the memorable year 1918.

V. ARIMIA

M. MUȘAT

³⁰ A. D. Xenopol, *op. cit.*, p. 289.

³¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilaterale dezvoltate* (Romania on the Way to the Multilaterally Developed Socialist Society), vol. 11, Ed. politică, Bucharest, 1975, p. 694.

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Volumul cuprinde 241 documente emise de cancelariile europene, ca și de cancelaria lui Mihai Viteazul, corespondență de la și către marele domnitor român, tratate, protocoale, memorii personale ale acestuia, rapoarte diplomatice, militare, confidențiale din acea vreme, despre el și faptele sale.

Cu foarte puține excepții, documentele provin din arhivele de peste hotare; ele oglindesc legăturile politice și diplomatice ale lui Mihai Viteazul cu toate țările vecine și cu marile puteri europene, precum și aprecierile contemporanilor asupra personalității sale și a luptei purtate de el pentru redobândirea libertății și independenței naționale.

Volumul întrunește, pentru prima dată, documente din surse foarte diverse: arhive din Anglia, Austria, Cehoslovacia, Grecia, R. D. Germană, Italia, Polonia, Spania, Turcia, Ungaria, U.R.S.S., Vatican. Investigarea arhivelor de peste hotare și depistarea documentelor este rezultatul comun al străduințelor istoricilor noștri de odinioară și ale cercetătorilor de astăzi.

Majoritatea covârșitoare (186) a documentelor incluse în volumul de față se găsesc, în prezent, sub formă de microfilme și xerografii, în depozitele Direcției Generale a Arhivelor Statului din București, fiind achiziționate prin grija pe care această instituție o poartă completării bazei documentare pentru dezvoltarea științei istorice din țara noastră.

Astfel, a fost posibilă confruntarea documentelor selecționate pentru volum cu microfilme și xerografii, ceea ce a permis întregirea și rectificarea unor documente, care în editări anterioare au fost redată uneori fragmentar sau cu omisiuni, altele defectuos ca transcriere și precizare de cotă. Unele texte mai importante au fost comparate chiar cu mai multe ediții anterioare, stabilind cu acurție diferențe, omisiuni și greșeli.

Metoda urmată în transcrierea documentelor este aceea stabilită și aplicată de Academia Republicii Socialiste România în publicații similare. În general, au fost respectate particularitățile de limbă și grafie veche. Numele proprii și de localități au fost transcrise întocmai; formele corecte apar numai în traduceri. Intervențiile s-au limitat la: a) întregirea prescurtărilor, care s-a făcut prin paranteze ascuțite, cu excepția cazurilor obișnuite de abrevieri (Maiestatea Sa imperială, regală; Alteța Sa principele ș. a.) întregite tacit; alte întregiri, incluse între paranteze ascuțite, privesc locul sau data probabilă a emiterii documentelor — atât în cazul celor aflate în colecția noastră de microfilme și xerografii, cât și al celor prezentate după volumele editate anterior, precum și unele precizări necesare înțelegerii cât mai exacte a textului; b) folosirea majusculilor, evitându-se abuzul de majuscule frecvent în aceste texte; c) despărțirea sau împreunarea necorespunzătoare de cuvinte, în scopul facilitării înțelegerii textului; d) punctuația și despărțirea textului în alineate, ținându-se seamă de regulile punctuației moderne și de sensul logic al textului.

Alăturarea transcrierii și traducerii, în foarte multe cazuri, pentru întâia oară în acest volum, ușurează munca cercetătorului istoric și face accesibile documentele și unor cercuri mai largi de cititori, date fiind dificultățile deosebite de limbă și paleografie cu care autorii volumului s-au confruntat; relevăm în acest sens particularitățile de grafie și limbă veche (turco-osmană, latină, germană) ale unui mare număr din textele cuprinse în acest tom.

O parte din documente (166) sînt traduse aici pentru prima oară. Ele au pus nu rareori probleme de interpretare, care au reclamat nu numai cunoașterea formelor și sensurilor vechi ale limbii, ci și intuirea înțelesului atît din context, cît și din documentarea asupra momentului istoric și a personajelor care scriau adesea în altă limbă decît cea maternă rorbită, deformînd-o pe cea scrisă.

Au fost revizuite constant, pe baza textului original aflat în microfilm sau xerografie, toate traducerile preluate din edițiile anterioare mai vechi sau mai noi, înlocuind cuvinte și forme ieșite din uzul limbii de azi și rectificînd unele înțelegeri greșite.

Urmărind redarea prin documente a celor opt ani de domnie a lui Mihai Viteazul (1593—1601), a rolului său pe plan european, selectarea documentelor nu se putea îndrepta numai spre documente inedite, ci și spre documente importante editate, esențiale pentru înțelegerea momentelor celor mai de seamă din zbuciumata sa domnie. Așa cum observa Andrei Veress, „mormanul de documente Mihai Viteazul apasă greu asupra specialistului în cercetările de prin arhive, fiind nevoit la fiecare document peste care dă să se încredințeze dacă nu cumva e undeva tipărit” (Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei și Țării Românești, vol. IV, București, 1932, p. VII—VIII). Într-adevăr, apasă greu și asupra celui care alcătuiește o culegere de documente consacrată acestui mare conducător. Noi am preferat informației secundare din documente inedite informația importantă din documente care au mai fost publicate. În volumul de față au fost incluse o seamă de documente inedite.

În cadrul volumului, documentele urmează ordinea cronologică. Cеле mai multe fiind emise de cancelarii europene sau de oameni care foloseau modul de datare al acestor cancelarii, se înțelege că aceasta este după stil nou. Dar, după cum se știe, și în cancelaria lui Mihai Viteazul cele două stiluri au fost folosite paralel, ceea ce a dus la unele neclarități în stabilirea cronologiei evenimentelor. De aceea, în acest volum s-a renunțat la calcularea stilului vechi.

În general, s-a căutat redarea integrală a documentului, inclusiv a textelor încadrate în paranteze rotunde, care au fost respectate întocmai. Acolo unde au fost făcute însă omisiuni — marcate totdeauna prin puncte de suspensie între paranteze drepte —, este vorba de pasaje care nu se referă direct la tema volumului de față, de repetiții inutile în cadrul unui și aceluiași document și de formule obișnuite de protocol, ele sînt redată rezumativ sau sînt indicate în note.

După transcrierea fiecărui document se face indicația de cotă: colecția de microfilme sau xerografii de la Arhivele Statului, numărul rolei (pachetului) și al cadrului (filei), cota din arhiva păstrătoare și edițiile. Atunci

cînd documentele nu se află în depozitele de microfilme și xerografii ale Arhivelor Statului, se indică în primul rînd ediția utilizată și apoi cota din arhiva păstrătoare, așa cum, dealtfel, este indicată în ediția respectivă.

Pentru o cît mai bună interpretare a documentelor, au fost întocmite note în privința unor evenimente și personaje mai puțin cunoscute, desigur unde acest lucru a fost posibil, pe baza instrumentelor de lucru care ne-au stat la îndemînă; notele sînt indicate cu cifre arabe, atît în textul original, cît și în cel tradus, la fiecare document în parte.

Volumul conține o listă cronologică a rezumatelor documentelor (în limba română și în limba engleză) și este însoțit de un indice, precum și de material ilustrativ.

LISTA DOCUMENTELOR

1. <1593> noiembrie 14, Constantinopol. Scrisoarea lui Andronic Cantacuzino către Petru Șchiopul despre numirea lui Mihai Viteazul ca domn al Țării Românești.
2. <1593>. Raport al muftiului Bostanzade Mehmed Efendi în legătură cu pregătirea răscoalei în Transilvania, Țara Românească și Moldova ; se cere luarea măsurilor corespunzătoare.
3. 1594 februarie 3, Belliug. Scrisoarea lui Valentin Prépostvári către arhiducele Matthias despre corespondența sa cu Aron Vodă și folosul pe care l-ar putea aduce cei doi voievozi români, Aron Vodă și Mihai Viteazul.
4. 1594 iunie 2, Ratisbona (Regensburg). Guillen de San Clemente, ambasadorul spaniol la Curtea habsburgică, scrie lui Francisco de Vera y Aragon, ambasadorul Spaniei la Veneția, despre o victorie a lui Mihai Viteazul împotriva tătarilor.
5. 1594 iunie 13, Virșeș. Scrisoarea banului Sava Mironit și a preotului Todor către Moise Székely despre jurământul depus de sirbi înaintea lui Mihai Viteazul, în vederea luptei antiotomane.
6. 1594 noiembrie 30, Constantinopol. Edward Barton, agentul englez la Constantinopol, îl anunță pe lordul Burghley William Cecil despre alianța antiotomană între principii celor trei țări române, Petru Aron, Mihai Viteazul și Sigismund Báthory.
7. <Șfârșitul lui 1594>. Raportul trimisului imperial Giovanni de Marini Polli către împăratul Rudolf al II-lea despre negocierile cu cele trei țări române pentru încheierea alianței antiotomane.
8. 1595 ianuarie 9, Remetea. Scrisorile lui Valentin Prépostvári către arhiducele Matthias, informându-l, între altele, despre vitezile oștilor domnilor români în Dobrogea.
9. 1595 ianuarie 15, Looz. Pompeo Salvago scrie regelui Filip al II-lea despre biruințele lui Mihai Viteazul asupra turcilor la Giurgiu și Brăila.
10. 1595 ianuarie 31, Praga. Guillen de San Clemente, ambasador al Spaniei la Curtea habsburgică, scrie lui Francisco de Vera y Aragon, ambasador al Spaniei la Veneția, că românii transilvăneni, muntenii și moldovenii s-au răscolat împotriva turcilor.
11. 1595 februarie 10 (1003 Cemaztygelevel 30). Raport al cadifului de Brăila către Poartă, în care arată silniciile săvârșite de oștenii otomani asupra locuitorilor orașului, pe motivul că aceștia s-ar fi raliat la acțiunile conduse de Mihai Viteazul ; se menționează ridicarea la luptă a întregii populații a țării.
12. 1595 februarie 22, Constantinopol. Edward Barton, agent englez la Constantinopol, informează pe lord William Cecil Burghley despre victoriile lui Mihai Viteazul împotriva turcilor.
13. 1595 martie 27. Juan Andrea Doria scrie lui Francisco de Vera y Aragon, ambasador al Spaniei la Veneția, despre o victorie a transilvănenilor, muntenilor și moldovenilor asupra turcilor care poate atrage o acțiune represivă din partea acestora.
14. 1595 mai 20, Alba Iulia. Tratat încheiat între Sigismund Báthory și delegația de boieri munteni, având clauze contrare voinței lui Mihai Viteazul.
15. 1595 iulie 15, București. Mihai Viteazul scrie lui Jan Potocki, starostele Cameniței, despre luptele sale cu turcii, dorința lui de a face din Țara Românească „un scut al întregii lumi creștine”.
16. 1595 iulie 27. Relatarea solului polonez Lubieniecki despre discuțiile purtate cu Mihai Viteazul în legătură cu dorințele acestuia de a atrage Polonia în lupta antiotomană.
17. <1595 iulie>. Poruncă de mobilizare a oastei otomane pentru campania împotriva Țării Românești și a Moldovei.
18. <1595 iulie — august>. Poruncă adresată fostului beilerbei al Anatoliei, aflat în Țara Românească, și cadililor de pe malul Dunării, pentru a trimite grabnic știri în legătură cu situația armatei otomane.
19. 1595 august 24, Copăcenii. Scrisoarea căpitanului Albert Király către Sigismund Báthory despre lupta de la Călugăreni.

20. 1595 septembrie 7, *Constantinopol*. Edward Barton, agentul englez la Constantinopol, informează pe Sir Thomas Heneage despre victoria lui Mihai Viteazul asupra lui Sinan paşa.

21. 1595 septembrie 12. Scrisoarea lui Mihai Viteazul către Stanislaw Zolkiewski, castelan de Lvov, în care îi relatează cum s-a desfăşurat bătălia de la Călugăreni.

22. 1595 octombrie 18, *Tirgovişte*. Scrisoarea lui Filippo Pigafetta către Belizar Vinta, cancelarul marelui duce de Toscana, despre campania antiotomană a domnilor ţărilor româneşti, din toamna anului 1595.

23. <1595> noiembrie 2, *Cluj*. Giacomo Uniesi din Ordinul iezuit către superiorul de la Sfânta Barbara din Cracovia, despre campania din Ţara Românească pentru respingerea lui Sinan paşa.

24. 1595 noiembrie 7, *Constantinopol*. Edward Barton, agentul englez la Constantinopol, informează pe Sir Thomas Heneage despre înfringerea lui Sinan paşa de către Mihai Viteazul.

25. 1595 noiembrie 22, *Braşov*. Paolo Giorgio scrie nunţului papal, Visconti, despre urmările campaniei antiotomane a ţărilor române, din toamna anului 1595.

26. 1595 noiembrie 26, *Sibiu*. Scrisoarea lui Filippo Pigafetta către Belizar Vinta despre încercarea lui Mihai Viteazul de a alunga pe ultimii turci din Ţara Românească.

27. <1595>. Poruncă pentru mobilizarea tuturor oştenilor otomani aflaţi pe drumul dintre Istanbul şi tabăra marelui vizir; lupta Ţării Româneşti şi a Moldovei a produs o largă mişcare de sprijin în Europa.

28. <1595>. Poruncă adresată cadiului de Galata pentru arestarea unui trimis al lui Mihai Viteazul la Istanbul.

29. <1595>. Împuternicire acordată marelui vizir şi comandant suprem Sinan paşa în privinţa înăbuşirii luptei Ţării Româneşti şi a Moldovei, şi în legătură cu depresurarea cetăţii Esztergom.

30. <1595>. Relatare despre participarea celor 100 de toscani, trimişi de marele duce de Toscana, Ferdinand I de Medici, în campania antiotomană din 1595, reliefind şi participarea lui Mihai Viteazul.

31. <1595>. Chemarea la Poartă a miralemului Mustafa aga ca urmare a hotărârii de transformare în beilerbeilicuri a Moldovei şi Ţării Româneşti.

32. 1596 februarie 20—29 (1004 *evahir-i Cemaziyelahir*), *Razgrad*. Scrisoarea, probabil a lui Hasan paşa, comandantul forţelor otomane din regiunea Dunării, către un grup de boieri din Ţara Românească, în privinţa unei acţiuni vizând detronarea şi predarea lui Mihai Viteazul Porţii otomane.

33. 1596 martie 7. Mihai Viteazul scrie hatmanului cazacilor să vină cu toată oastea sa în Ţara Românească pentru a lupta împotriva turcilor.

34. 1596 august 17, *Constantinopol*. Eustachio Fontana raportează cardinalului Cinzio Aldobrandini că Moldova şi Ţara Românească erau pregătite de război, Mihai Viteazul era considerat un luptător de mare valoare.

35. 1596 august 25, *Tirgovişte*. Scrisoarea lui Mihai Viteazul către Stanislav Hanski, partizan al său din Polonia, rugându-l să intervină pe lângă hatmanul Zamoyski ca să împiedice năvălirea tătarilor în Ţara Românească.

36. 1596 septembrie 5, *Tirgovişte*. Scrisoarea lui Mihai Viteazul prin care anunţă pe Sigismund Báthory, principele Transilvaniei, despre ameninţarea tătarilor, cerându-i ajutor în oaste.

37. 1596 septembrie 6, <*Tirgovişte*>. Scrisoarea lui Mihai Viteazul către Sigismund Báthory despre apropiata năvălire a tătarilor şi despre pedepsirea unor boieri care complotează împotriva sa.

38. 1596 decembrie 7, *Constantinopol*. Franciscanul Eustachio Fontana raportează cardinalului Cinzio Aldobrandini despre succesele lui Mihai Viteazul în războiul contra Porţii, câştigurile militare ale acestuia.

39. <1596—1597>. Scrisoarea hanului Gazi Ghiray către Mihai Viteazul în care cere ajutor împotriva sultanului care l-a mazilit.

40. 1597 ianuarie 5, *Alba Iulia*. Mihai Viteazul informează pe arhiducele Maximilian despre trimiterea banului Mihalcea şi a sibianului Marcu Schonkabunk în vederea obţinerii de ajutoare băneşti pentru continuarea luptei antiotomane.

41. 1597 ianuarie 7, *Belgrad*. Scrisoarea lui Hasan paşa către Sigismund Báthory, în care îl îndeamnă pe el şi pe Mihai Viteazul să fie supuşii sultanului.

42. 1597 ianuarie 31, *Roma*. Ducele de Sessa scrie regelui Filip al II-lea despre întrevederea lui Mihai Viteazul cu Sigismund Báthory la Alba Iulia.

43. 1597 martie 13, *Armelin Ungă Nicopole*. Scrisoarea lui Dionisie Ralli, mitropolitul de Tirnovo, către Mihai Viteazul despre pregătirile de luptă antiotomană.

44. 1597 aprilie 1, *Tirgoviște*. Scrisoarea lui Mihai Viteazul către arhiducele Maximilian privind pregătirile turcilor la Nicopole, li cere ajutor.

45. 1597 mai 25, *Constantinopol*. Eustachio Fontana către cardinalul Cinzio Aldobrandini despre activitatea diplomatică otomană menită să ducă la încheierea păcii comune cu Țara Românească și Imperiul habsburgic.

46. 1597 (7105) iunie 26. Chemare generală a lui Mihai Viteazul pentru recrutare de lefegii din țări străine în vederea acțiunilor militare antiotomane.

47. 1597 iulie 31, *Tirgoviște*. Raportul lui Erich Lassota, șeful recrutorilor de lefegii, către împăratul Rudolf al II-lea, despre amenințarea din partea tătarilor și necesitatea de a-l ajuta pe Mihai Viteazul; încercarea turcilor și polonezilor de a atrage pe domnitorul român de partea lor.

48. 1597 (7105) august 5, *Constantinopol*. Scrisoarea lui Meletie Pigas, patriarhul Alexandriei și vicar de Constantinopol, adresată lui Mihai Viteazul, prin care îl anunță că a fost pedepsit pașa care a permis tătarilor să treacă prin Țara Românească; interzicerea unor acțiuni viitoare din partea acestora.

49. 1597 august 29, *Constantinopol*. Scrisoarea lui Meletie Pigas, adresată lui Mihai Viteazul, despre măsurile luate de marele vizir în legătură cu tătarii care treceau prin Țara Românească; se bucură că domnitorul român dă dovadă de atîta zel pentru apărarea credinței ortodoxe.

50. 1597 septembrie 14, *Tirgoviște*. Raportul lui Erich Lassota către împăratul Rudolf al II-lea despre oastea de țară a lui Mihai Viteazul și despre importanța strategică a Țării Românești pentru apărarea Transilvaniei și Ungariei împotriva năvălirilor otomano-tătare.

51. 1597 septembrie 30, *Tabăra de la Slătēști*. Scrisoarea lui Erich Lassota către împăratul Rudolf al II-lea, despre hotărîrea lui Mihai Viteazul de a se apăra de tătari și chiar de a trece Dunărea pentru eliberarea Bulgariei.

52. 1597 noiembrie 21, *Tirgoviște*. Scrisoarea lui Mihai Viteazul către împăratul Rudolf al II-lea despre stavila pe care o opune el otomanilor, în înaintarea acestora spre Imperiul habsburgic.

53. 1598 ianuarie 26, *Zamość*. Scrisoarea lui Andrei Taranowski către hatmanul Jan Zamoyski, despre cele relatate de solul lui Mihai Viteazul privind planurile lui Sigismund Báthory de a ocupa Moldova și planurile acestuia de a continua campania antiotomană.

54. 1598 ianuarie 31, *Caracal*. Raportul lui Giovanni de Marini Polli către împăratul Rudolf al II-lea despre atitudinea lui Mihai Viteazul față de turci.

55. 1598 martie 8, *Tirgoviște*. Raportul lui Giovanni de Marini Polli către împăratul Rudolf al II-lea despre recrutarea cazacilor de către Mihai Viteazul și atitudinea sa față de Ieremia Movilă, domnul Moldovei.

56. <1598 martie 16, *Tirgoviște*>. Scrisoarea lui Mihai Viteazul către împăratul Rudolf al II-lea prin care îl roagă să poarte de grijă și Țării Românești.

57. 1598 mai 17—26 (1006 *evasil-i Seval*), *Constantinopol*. Firman al sultanului Mehmed al III-lea către Mihai Viteazul, prin care i se cere să-și trimită fiul și soția la Poartă, să execute o incursiune în Transilvania și să reconstruiască cetățile Giurgiu și Rusciuk, ca probe ale reînnoirii credinței.

58. 1598 <mai—iunie>, *Vidin*. Scrisoarea comandantului armatelor otomane din zona Dunării (<*Vidin muhafızı*>), Ahmed pașa, către Mihai Viteazul, prin care îi anunță hotărîrea Porții de a-i recunoaște domnia ereditară în Țara Românească; i se cere însă să-și dovedească loialitatea prin realizarea unor acțiuni.

59. 1598 iunie 9, *Tirgoviște*. Tratatul încheiat de Mihai Viteazul cu împăratul Rudolf al II-lea, prin intermediul comisarilor imperiali, reprezentînd obligațiile asumate de partea română.

60. 1598 iunie 9, *Tirgoviște*. Jurămîntul de credință a lui Mihai Viteazul față de împăratul Rudolf al II-lea.

61. 1598 iunie 9, *Tirgoviște*. Jurămîntul de credință al mitropolitului și boierilor Țării Românești față de împăratul Rudolf al II-lea.

62. 1598 iunie 10, *Tirgoviște*. Raportul lui N. Istvánffy, comisar imperial, trimis la Tirgoviște pentru primirea jurămîntului de credință față de împărat a lui Mihai Viteazul.

63. 1598 iunie 11, *Tirgoviște*. Raportul comisarilor imperiali despre misiunea lor pe lângă Mihai Viteazul, relatînd despre atitudinea acestuia față de tătari, turci și moldoveni, totodată făcînd un interesant portret fizic al domnului.

64. 1598 iulie 6, *Curtea din Ploiești*. Scrisoarea lui Mihai Viteazul către comisarii imperiali din Transilvania despre pericolul năvălirii tătarilor și despre greutatea întreținerii; fără bani, a unei oști de lefegii.

65. 1598 iulie 11, *Tîrgoviște*. Scrisoarea lui Mihai Viteazul (către B. Pezzcn) despre iminenta invazie a tătarilor; cere să fie trimis Moise Székely și bani pentru călăreții unguri.

66. 1598 septembrie 25 (*Cașovia*). Expunerea de solie a trimisului lui Mihai Viteazul la arhiducele Maximilian.

67. 1598 (după septembrie 25, *Cașovia*). Arhiducele Maximilian răspunde la solia venită din partea lui Mihai Viteazul; recunoaște că faptele de vitejie ale lui Mihai Viteazul au fost greșit atribuite lui Sigismund Báthory.

68. 1598 octombrie 4, *Constantinopol*. Franciscanul Eustachio Fontana scrie cardinalului Cinzio Aldobrandini despre mobilizarea generală a oastei otomane pentru expediția împotriva Transilvaniei și Țării Românești; victoriile lui Mihai Viteazul din sudul Dunării.

69. 1598 octombrie 12, *Botoșani*. Scrisoarea lui Ieremia Movilă către regele polon despre pretențiile voievodului Transilvaniei față de Poartă, privind hotarele țării și suzeranitatea asupra Țării Românești.

70. 1598 octombrie 16, *Curtea din Caracal*. Scrisoarea lui Mihai Viteazul către arhiducele Maximilian, despre succesele sale în campania antiotomană.

71. 1598 octombrie 17, *Constantinopol*. Franciscanul Eustachio Fontana scrie cardinalului Cinzio Aldobrandini, despre faptele de arme ale lui Mihai Viteazul; ecourile produse în capitala otomană; raporturile cazacilor cu voievodul român.

72. 1598 noiembrie 12, *Tîrgoviște*. Scrisoarea lui Mihai Viteazul către împăratul Rudolf al II-lea, rugându-l să păstreze o atitudine binevoitoare față de Sigismund Báthory.

73. 1598 noiembrie 21, *Veneția*. Inigo de Mendoza, ambasadorul Spaniei la Veneția, scrie regelui Filip al III-lea confirmând știrea despre victoriile lui Mihai Viteazul la sud de Dunăre.

74. (1598 noiembrie). Scrisoare a domnului Moldovei, Ieremia Movilă, adresată, probabil, marelui vizir, în privința situației de pe frontul habsburgic și despre înrolarea sub steagurile lui Mihai Viteazul a diverse elemente etnice.

75. (1598). Poruncă adresată lui Ahmed pașa, sangacbeul de Silistra, de a întreprinde o expediție de represalii în Țara Românească, ca urmare a acțiunilor antiotomane ale lui Mihai Viteazul.

76. 1599 martie 29, *Praga*. Raportul ambasadorului venețian la Praga, Francesco Vendramin, cu privire la sprijinul cerut de Mihai Viteazul împăratului Rudolf al II-lea pentru susținerea campaniei antiotomane.

77. 1599 aprilie 18, *Constantinopol*. Raport al bailului Veneției, Girolamo Capello, către dogele Veneției, dînd știri despre intenția turcilor, tratativele de pace cu principele Transilvaniei, precum și despre sosirea a doi soli ai domnului Moldovei și informațiile care circulă despre misiunea lor.

78. 1599 aprilie 18, *Constantinopol*. Scrisoarea bailului Veneției, Girolamo Capello, către doge, cu inserarea expunerii solului principelui Transilvaniei referitoare la tratativele cu Poarta și includerea situației Țării Românești în ele.

79. 1599 mai 14, *Constantinopol*. Scrisoarea bailului Veneției, Girolamo Capello, către doge, în care li anunță urcarea lui Andrei Báthory pe tronul Transilvaniei; pregătiri turcești pentru o campanie în Țara Românească.

80. 1599 iunie 10, *Praga*. Raport al ambasadorului Veneției la Praga, despre atitudinea Curții imperiale față de cererile lui Mihai Viteazul.

81. 1599 iunie 10, *Constantinopol*. Franciscanul Eustachio Fontana scrie cardinalului Cinzio Aldobrandini despre succesele lui Mihai Viteazul în lupta contra otomanilor; persistența în conștiința populației Constantinopolului a victoriei contra lui Sinan pașa; pregătirile Porții împotriva domnului român.

82. 1599 iunie 26, *Tîrgoviște*. Mihai Viteazul reînnoiește cu Andrei Báthory tratatul încheiat cu Sigismund Báthory.

83. 1599 iunie 26, *Tîrgoviște*. Declarația de adeziune a boierilor din Țara Românească la tratatul încheiat de Mihai Viteazul cu Sigismund Báthory (1595) și reînnoit cu Andrei Báthory.

84. 1599 iulie (2), *Praga*. Raport al ambasadorului venețian la Praga, Francesco Vendramin, către dogele Veneției, despre sosirea la Praga a unui sol al lui Mihai Viteazul; acordul încheiat de cardinalul Andrei Báthory cu Poarta.

85. 1599 iulie 11, *Constantinopol*. Eustachio Fontana scrie cardinalului Cinzio Aldo-brandini despre atitudinea cancelarului Poloniei, Jan Zamoyski, față de Țara Românească și Transilvania.

86. 1599 iulie 24, *Constantinopol*. Raport al bailului Girolamo Capello către dogele Veneției privind neînțelegerile existente între Ibrahim pașa și Mahmud pașa asupra negocierilor cu Mihai Viteazul; scrisoarea lui Mahmud pașa adresată bailului.

87. 1599 iulie 24, *Constantinopol*. Eustachio Fontana scrie cardinalului Cinzio Aldo-brandini despre situația lui Mihai Viteazul și unele fapte de arme ale acestuia.

88. 1599 august 7, *Constantinopol*. Raport al bailului Girolamo Capello către doge despre nelcrederea turcilor în polonezi; negocierile de pace între Mihai Viteazul și Mahmud pașa; fragment al scrisorii lui Mahmud pașa,

89. 1599 august 7, *Constantinopol*. Eustachio Fontana scrie cardinalului Cinzio Aldo-brandini despre pregătiri militare otomane împotriva lui Mihai Viteazul.

90. 1599 august 24, *Praga*. Scrisoarea împăratului Rudolf al II-lea către Zacharias Geitzkhofler, ofițer imperial, în care îl roagă să procure banii datorați lui Mihai Viteazul.

91. 1599 septembrie 4, *Constantinopol*. Raport al bailului Veneției, Girolamo Capello, adresat dogelui, asupra negocierilor de pace între turci și Andrei Báthory, precum și poziția lui Mihai Viteazul.

92. 1599 <înainte de octombrie>. Hanul Crimcei, Gazi Ghiray II — Bora, către regele Poloniei Sigismund III Vasa, prin care răspunde favorabil dorinței regelui de a reînnoi tratatul de prietenie; își exprimă hotărârea de a merge cu forțele sale împotriva lui Mihai Viteazul, în cazul când acesta ar intra în Transilvania.

93. 1599 octombrie 16, *Constantinopol*. Eustachio Fontana scrie cardinalului Cinzio Aldo-brandini despre unele acțiuni ale armatelor otomane contra lui Mihai Viteazul.

94. 1599 octombrie 21, *Alba Iulia*. Germanico Malaspina, episcop de San Severo, despre intrarea lui Mihai Viteazul în Transilvania; situația cardinalului Andrei Báthory.

95. 1599 <după octombrie>. Scrisoarea lui Mihai Viteazul către Hüsâm aga, Kapugi-başı, căruia îi descrie campania din Transilvania și intenția sa de a-l îndepărta pe Ieremia Movilă; caută obținerea bunăvoinței Porții.

96. 1599 noiembrie 4, *Alba Iulia*. Scrisoarea lui Mihai Viteazul către împăratul Rudolf al II-lea vestindu-i biruința de la Șelimbăr asupra lui Andrei Báthory; intrarea domnului român în Alba Iulia.

97. 1599 noiembrie 5, *Plzen*. Scrisoarea lui Rudolf al II-lea către arhiducele Matthias despre expediția lui Mihai Viteazul împotriva cardinalului Andrei Báthory.

98. 1599 noiembrie 5, *Tokaj*. Scrisoarea generalului Gheorghe Basta către arhiducele Matthias despre nevoia de a avea mai multă oaste, pentru a nu fi mai slab decât Mihai Viteazul.

99. 1599 noiembrie 6, *Plzen*. Scrisoarea împăratului Rudolf al II-lea către arhiducele Matthias, în care îl îndeamnă să dea ajutor militar lui Mihai Viteazul în Transilvania.

100. 1599 noiembrie 6, *Tășnad*. Raportul lui David Ungnad, comisar imperial, către împăratul Rudolf al II-lea, despre meritul lui Mihai Viteazul de a fi adus Transilvania sub puterea imperială.

101. 1599 noiembrie 10, *Viena*. Scrisoarea arhiducelui Matthias către împăratul Rudolf al II-lea despre confirmarea victoriei lui Mihai Viteazul în Transilvania; intenția lui Gheorghe Basta de a merge cu oaste în Transilvania.

102. 1599 noiembrie 11, *Alba Iulia*. Scrisoarea lui Mihai Viteazul către Gheorghe Basta cerindu-i să nu prade în Transilvania: să îndepărteze trupele imperiale.

103. 1599 noiembrie 13, *Roma*. Papa Clement al VIII-lea către Rudolf al II-lea despre amenințarea pentru „Liga creștină” creată de acțiunea lui Mihai Viteazul împotriva lui Andrei Báthory.

104. 1599 noiembrie 14, *Alba Iulia*. Raportul nuntului apostolic Germanico Malaspina, despre bătălia de la Șelimbăr, la care a asistat; primele măsuri luate de Mihai Viteazul în Transilvania, și despre unele trăsături de caracter ale domnului.

105. 1599 noiembrie 16, *Viena*. Arhiducele Matthias felicită în numele împăratului Rudolf pe Mihai Viteazul pentru victoria obținută în Transilvania, împotriva lui Andrei Báthory.

106. 1599 noiembrie 20. Raportul solului rus, diacul de dumă Afanasie Vlasiev, în legătură cu discuțiile purtate de el, la Praga, cu trimișii lui Mihai Viteazul; despre campania domnitorului român în Transilvania; ajutorul bănesc al țarului pentru lupta antiotomană

107. 1599 noiembrie 20, Cluj. Scrisoarea lui Sigismund Forgács, delegatul lui Gheorghe Basta, către Nicolae Pálffy, despre campania lui Mihai Viteazul în Transilvania; administrația domnului român; intenția de a păstra pentru sine Transilvania.
108. 1599 noiembrie 23, Rokycany. Scrisoarea ambasadorului venețian la curtea împăratului Rudolf al II-lea, Piero Duodo, cu privire la acțiunile lui Mihai Viteazul în Transilvania.
109. 1599 noiembrie 28, Alba Iulia. Mihai Viteazul confirmă hotărârile Dietei de la Alba Iulia (20—28 noiembrie 1599), exprimând poziția sa în privința cîrmuirii Transilvaniei.
110. 1599 noiembrie 29, Rokycany. Raportul ambasadorului venețian Piero Duodo, adresat senatului Veneției, despre așteptarea unui sol al lui Mihai Viteazul; moartea cardinalului Andrei Báthory.
111. 1599 noiembrie 29, Plzen. Împăratul Rudolf al II-lea îl felicită pe Mihai Viteazul pentru victoria împotriva lui Andrei Báthory.
112. 1599 decembrie 2, Plzen. Scrisoarea împăratului Rudolf al II-lea către markgraful Albrecht de Brandenburg, despre intrarea lui Mihai Viteazul în Transilvania.
113. 1599 decembrie 6, Plzen. Scrisoarea împăratului Rudolf al II-lea către arhiducele Matthias cu privire la atitudinea față de Mihai Viteazul.
114. 1599 decembrie 6, Plzen. Instrucțiuni date de împăratul Rudolf al II-lea comisarilor imperiali David Ungnad și Mihail Székely, trimiși la Mihai Viteazul.
115. 1599 decembrie 7, Plzen. Scrisoarea lui B. Pezzen, comisar imperial, către arhi-ducele Maximilian, despre faptul că Mihai Viteazul vrea să păstreze pentru sine Transilvania.
116. 1599 decembrie 8, Viena. Scrisoarea lui Gheorghe Rabuss către arhiducele Maximilian, despre cele scrise de Ungnad în legătură cu Mihai Viteazul.
117. 1599 decembrie 10. Scrisoare anonimă cu privire la situația din Transilvania și intențiile lui Mihai Viteazul.
118. 1599 decembrie 14, Satu Mare. Scrisoarea lui Mihail Székely către Ioan Barvitijs, consilier imperial, despre dreptul lui Mihai Viteazul de a guverna Transilvania; importanța de a-l păstra ca prieten.
119. 1599 decembrie 16, Andorf. Scrisoarea arhiducelui Albrecht către fratele său, împăratul Rudolf al II-lea, în care îl felicită pentru biruința lui Mihai Viteazul în Transilvania.
120. 1599 decembrie 17, Ansberg. Scrisoarea lui Ernst, arhiepiscop de Köln, către împăratul Rudolf al II-lea, în care îl felicită pentru victoria lui Mihai Viteazul în Transilvania.
121. <1599> decembrie 20, Alba Iulia. Mihai Viteazul scrie lui Ieremia Movilă, domnul Moldovei, despre împrejurările pornirii campaniei militare în Transilvania.
122. 1599 decembrie 22, Alba Iulia. Scrisoarea lui Dionisie Ralli, mitropolit de Tîrnovo, către împăratul Rudolf al II-lea, în care exprimă dorința lui Mihai Viteazul de a nu se încheia pace cu Poarta otomană și hotărîrea lui de a continua lupta.
123. <1599 decembrie 24, Turda>. Scrisoarea lui Walentin Walawski, comandant al cazacilor aflați în slujba lui Mihai Viteazul, către A. Taranowski, despre evenimentele cărora Mihai a trebuit să le facă față și despre acțiunile din Transilvania la care a participat el.
124. 1599 decembrie 31, Satu Mare. Raportul lui David Ungnad către împăratul Rudolf al II-lea despre intențiile lui Gáspár Kornis; „cesiunea” Transilvaniei de către Mihai Viteazul.
125. <Sfîrșitul lui 1599 — începutul lui 1600>. Raport al nunțiului apostolic în Transilvania, Germanico Malaspina, despre împrejurările intrării lui Mihai Viteazul în Transilvania și moartea cardinalului Andrei Báthory.
126. 1600 ianuarie 2, Satu Mare. Scrisoarea lui David Ungnad către împăratul Rudolf al II-lea despre cheltuielile lui Mihai Viteazul cu oastea și avantajele unei armate formate din oameni „sătui de jugul și tirania turcă”.
127. 1600 ianuarie 3, Alba Iulia. Giovanni Marini d'Aragusia către împăratul Rudolf al II-lea despre propunerile de pace primite de Mihai Viteazul din partea turcilor și tătarilor.
128. 1600 ianuarie 3, Praga. Raportul ambasadorului venețian la Praga, Piero Duodo cuprinzînd știri de la Curtea împăratului Rudolf al II-lea, printre care și intențiile lui Mihai Viteazul în Transilvania.
129. 1600 ianuarie 5, Satu Mare. Scrisoarea lui Mihail Székely către Ioan Barvitijs despre importanța menținerii lui Mihai Viteazul de partea imperialilor.
130. 1600 ianuarie 11, Viena. Scrisoarea lui B. Pezzen către împărat, despre mărturi-
sirile lui Gheorghe Rácz, solul lui Mihai Viteazul.
131. 1600 ianuarie 13, Alba Iulia. Decretul de privilegii acordat de Mihai Viteazul Universității săsești.

132. 1600 ianuarie 14. Petru Rácz, solul lui Mihai Viteazul, la arhiducele Matthias, expune oral rugămintea de a se împiedica intervenția armatei polone; caută să înlăture suspiciunea că Mihai Viteazul ar fi intrat în Transilvania pentru interesele Porții; cere arme pentru secui și să i se dea cetatea Cașovia, dăruită de împărat.

133. 1600 ianuarie 15, Viena. Guillen de San Clemente scrie regelui Filip al III-lea despre modul în care Mihai Viteazul guvernează Transilvania și intențiile sale în privința Moldovei.

134. 1600 ianuarie 21, Satu Mare. Scrisoarea lui Mihail Székely către Ioan Barvitijs, consilier imperial, despre nevoia sancționării unor nobili transilvăneni care și-au călcat credința față de împărat; intrigile lui Bocskai; necesitatea de a se acorda încredere lui Mihai Viteazul.

135. 1600 ianuarie 24, Alba Iulia. Carlo Magno către comisarii imperiali despre primirea lui la Mihai Viteazul.

136. 1600 ianuarie 26, Alba Iulia. Carlo Magno către comisarii imperiali în privința nemulțumirii lui Mihai Viteazul legată de lipsa ajutorului din partea împăratului; necesitatea de a i se acorda sprijinul cerut.

137. 1600 ianuarie 26. Instrucțiunile lui Mihai Viteazul către banul Mihalcea și vistierul Stoica, solii săi la împărat.

138. 1600 ianuarie 28, Alba Iulia. Carlo Magno către Ioan Barvitijs, despre necesitatea de a-l sprijini pe Mihai Viteazul.

139. 1600 ianuarie 31, Plzen. Scrisoarea lui Vischer către arhiducele Maximilian, despre dorința lui Mihai Viteazul de a rămâne stăpîn în Transilvania; străduințele împăratului de a-l determina să-i cedeze această țară.

140. 1600 (ianuarie 31 sau februarie), Alba Iulia. Raport al lui Carlo Magno către împărat despre audiența la Mihai Viteazul și atitudinea acestuia față de imperiali.

141. 1600 februarie 2, Alba Iulia. Scrisoarea lui Mihai Viteazul către Filip al III-lea, prin care solicită ajutor și se angajează să lupte în continuare împotriva Porții otomane.

142. 1600 februarie 3, Plzen. Răspunsul împăratului Rudolf al II-lea la cererile lui Mihai Viteazul, comunicat prin solii acestuia: banul Mihalcea și vistierul Stoica.

143. 1600 februarie 4, Alba Iulia. Scrisoarea lui Carlo Magno către comisarii David Ungnad și Mihail Székely despre necesitatea de a se aprecia la justa sa valoare contribuția lui Mihai Viteazul.

144. 1600 februarie 7, Cluj. Scrisoarea lui Mihail Székely către împărat despre intrigile lui Sigismund Báthory și nevoia de a păstra prietenia lui Mihai Viteazul.

145. 1600 februarie 11, Alba Iulia. Raportul comisarilor imperiali, David Ungnad și Mihail Székely, către împărat despre audiența lor la Mihai Viteazul.

146. 1600 februarie 11, Plzen. Scrisoarea împăratului Rudolf al II-lea prin care face cunoscut că îl ia sub protecția sa pe Mihai Viteazul.

147. 1600 februarie 12, Alba Iulia. Raportul comisarilor imperiali David Ungnad și Mihail Székely către împărat despre audiența secretă la Mihai Viteazul.

148. 1600 (înainte de februarie 13). Informarea comisarului imperial, Carlo Magno, către Mihai Viteazul despre modul în care Petru Armeanul, solul domnului român, a relatat împăratului cererile lui Mihai Viteazul, modul în care solul a înțeles răspunsurile împăratului.

149. 1600 februarie 15—16, Alba Iulia. Raportul lui David Ungnad, comisar imperial, către împăratul Rudolf al II-lea, în care aduce argumente că Mihai Viteazul vrea să rămînă stăpîn în Transilvania; relatează și despre cererile lui Mihai Viteazul adresate împăratului.

150. 1600 februarie 26, Veneția. Inigo de Mendoza scrie regelui Filip al III-lea că venețienii îl sfătuiesc pe Mihai Viteazul să nu-i cedeze împăratului Transilvania.

151. 1600 februarie, Constantinopol. Scrisoarea sultanului Mehmed al III-lea către regele polonez Sigismund al III-lea, prin care îi face cunoscut că a întărit în domnie pe Mihai Viteazul în Transilvania și pe fiul său, Nicolae Pătrașcu, în Țara Românească; îi cere să le arate prietenie.

152. 1600 martie 7, Brașov. Scrisoarea lui Mihail Székely către Ioan Barvitijs, consilier imperial, despre vrednicia militară a lui Mihai Viteazul, care a stîrnit invidie și calomnii; necesitatea de a i se trimite darurile promise și de a fi menținut în slujba împăratului și a întregii creștinătăți.

153. 1600 martie 7, Brașov. Scrisoarea comisarului imperial David Ungnad către un consilier imperial despre îndepărtarea lui Mihai Viteazul de imperiali; zvon în legătură cu o solie otomană.

154. 1600 martie 7, Brașov. Mihai Viteazul confirmă vechile privilegii ale secuilor din scaunele Ciuc, Gurghiu și Cașin.

155. 1600 martie 10, Braşov. Proiectul jurămintelor de credinţă ale lui Sigismund al III-lea şi Mihai Viteazul, redactat de A. Taranowski, sol polonez neoficial, în urma discuţiilor cu domnul român şi, deci, reflectând dorinţele lui Mihai Viteazul — unirea celor trei ţări române sub autoritatea efectivă a sa şi sub suzeranitatea nominală a Poloniei, transmiterea creditară a stăpînirii ţărilor române către urmaşii săi pe linie bărbătească şi continuarea luptei antiotomane de către domnul român.
156. 1600 <înainte de 11 martie>. Varşovia. Scrisoarea lui Sigismund al III-lea către Mihai Viteazul, prin care îl sfătuieşte să nu intre în Moldova, care se află sub protecţia Poloniei.
157. 1600 martie 11, Braşov. Scrisoarea lui Mihai Viteazul către Sigismund al III-lea referitoare la cauzele intrării sale în Transilvania, precum şi intenţiile sale faţă de Moldova.
158. 1600 martie 12, Gran. Scrisoarea lui Eörsi Peter către N. Pálffy despre solia otomană la Mihai Viteazul.
159. 1600 martie 15, Braşov. Mihai Viteazul confirmă hotărârile Dietei de la Braşov <12—15 martie 1600>, prin care se reiau şi unele articole stabilite la Dieta de la Alba Iulia din 20—28 noiembrie 1599.
160. 1600 martie 20, Plzen. Scrisoarea lui Carlo Magno către arhiducele Maximilian despre misiunea sa pe lângă Mihai Viteazul şi speranţa că îl va determina să renunţe la Transilvania; necesitatea intrării în Moldova.
161. 1600 martie 20, Caşovia. Gheorghe Basta scrie arhiducelui Matthias despre „iusolenţa” lui Mihai Viteazul şi dorinţa de a-l scoate din Transilvania.
162. 1600 martie 25, Viena. Scrisoarea arhiducelui Matthias către împăratul Rudolf al II-lea despre tratativele de pace cu Poarta şi explicaţiile ce trebuie să se dea lui Mihai Viteazul în această privinţă.
163. 1600 martie 31, Alba Iulia. Raportul comisarilor imperiali, David Ungnad şi Mihail Székely, către împăratul Rudolf al II-lea, despre cererile lui Mihai Viteazul, adresate prin diverşi soli, privitoare la Transilvania.
164. <1600 martie>. Cererile adresate de Mihai Viteazul împăratului Rudolf al II-lea prin intermediul banului Mihalcea şi al lui B. Pezzen.
165. 1600 aprilie 8, Koblenz. Scrisoarea lui Lothar, arhiepiscop de Trier, către Mihai Viteazul, despre serviciile aduse creştinătăţii de domnul român.
166. 1600 aprilie 16, Alba Iulia. Raportul comisarilor imperiali, David Ungnad şi Mihail Székely, către împărat, despre audienţa lor la Mihai Viteazul; opinia lor că acesta este un excelent militar, dar nu este potrivit de a guverna Transilvania, căci nobilii de acolo şi-ar pierde privilegiile.
167. 1600 aprilie 28, Făgăraş. Scrisoarea lui Mihai Viteazul către arhiducele Matthias prin care îl încredinţează pe împărat de fidelitatea sa.
168. 1600 aprilie 28, Făgăraş. Mihai Viteazul către B. Pezzen despre intenţiile lui Sigismund Báthory şi despre hanul Crimeei.
169. 1600 mai 1/10, Suceava. Scrisoarea lui Ieremia Movilă către Stanislav Wlodko, voievod de Bielz, despre intrarea oştilor lui Mihai Viteazul în Moldova; cere ajutor polonezilor.
170. 1600 mai 4, Varşovia. Scrisoarea lui Tylicki către J. Zamoyski despre poziţia sultanului, expusă de ceaşul Djafer, faţă de Mihai Viteazul, după intrarea în Transilvania.
171. 1600 mai 6. Mihai Viteazul încunoştinţează pe comisarii imperiali că lasă pe banul Mihalcea şi pe Kornis Farkas locuitori în Transilvania, pe timpul campaniei din Moldova.
172. <1600> mai 10 <Tabăra de la Hotin>. Mihai Viteazul „voievod şi domn al Țării Româneşti şi al Transilvaniei” scrie feţelor bisericeşti şi boierilor moldoveni refugiaţi la Hotin, cerindu-le să i se predea cetatea.
173. 1600 mai 18, Plzen. Instrucţiunea împăratului Rudolf al II-lea către Hans Unterholzer, consilierul de campanie, cu privire la expedierea de bani, arme şi daruri pentru Mihai Viteazul.
174. 1600 mai 18, Cameniţa. Voievodul de Rós, N. Herbut de Fulstin, scrie fiului său Ion Herbut, staroste de Skaţ, despre victoriile lui Mihai Viteazul în Moldova.
175. 1600 mai 21, Suceava. Scrisoarea lui Mihai Viteazul către Sigismund al III-lea, despre motivele intrării sale în Moldova.
176. 1600 mai 23, Suceava. Mihai Viteazul stăruie ca B. Pezzen să vină cît mai curînd, avînd nevoie de ajutorul material al împăratului.
177. 1600 mai 28, Cameniţa. Scrisoarea hatmanului Stanislaw Zolkiewski către episcopul Tylicki, despre luptele purtate de Mihai Viteazul în Moldova şi intenţiile sale cu privire la Polonia.

178. 1600 (7108) mai 29, Iași. „Mihail, domn al Țării Românești, al Ardealului și al Moldovei” întărește mănăstirii Agapia satul Negrești.
179. 1600 mai 29, Suceava. Ioan Capturi, pîrcălab al cetății Suceava, jură credință lui Mihai Viteazul și fiului său Nicolae Pătrașcu.
180. 1600 mai 31, Königsberg. Scrisoarea consilierului Christof Rapp către Georg Friedrich de Brandenburg, despre campania lui Mihai Viteazul în Moldova.
181. 1600 mai 31, Varșovia. Sigismund al III-lea scrie principelui de Ansbach despre intrarea lui Mihai Viteazul în Moldova.
182. 1600 iunie 2, Suceava. Scrisoarea soborului ținut la Suceava pentru numirea de noi episcopi în locul celor ce s-au aliat cu Ieremia Movilă, plecînd cu acesta în Polonia.
183. 1600 iunie 5, Iași. Scrisoarea lui Mihai Viteazul către B. Pezzen, cerînd ca generalul Gheorghe Basta să facă cu trupele sale o diversiune spre Polonia.
184. 1600 iunie 12. Raport anonim despre campania lui Mihai Viteazul în Moldova, menționînd atitudinea domnului față de locuitorii ȋrgurilor și satelor.
185. 1600 iunie 17, Constantinopol. Eustachio Fontana scrie cardinalului Cinzio Aldobrandini despre revenirea lui Mihai Viteazul în Țara Românească; atitudinea Poloniei și Rusiei față de domnul român.
186. 1600 iunie 17, Iași. Scrisoarea lui Mihai Viteazul către comisarii imperiali despre motivele pentru care a întreprins expediția asupra Moldovei.
187. 1600 iunie 20, Roman. Mihai Viteazul către T. Csomortányi prin care îl îndeamnă să se întoarcă împreună cu ceilalți pribegi, deoarece au fost iertați.
188. 1600 iunie 21, Snielyn. Scrisoarea lui N. Zebrowski către J. Zamoyski despre incursiunea unor cete din oștile lui Mihai Viteazul în Polonia și despre legăturile dintre Mihai Viteazul și unii nobili polonezi.
189. 1600 iunie 27, Cluj. Raportul comisarilor David Ungnad și Mihail Székely către împărat despre știrile aduse de banul Mihalcea în legătură cu campania din Moldova.
190. 1600 (înainte de 28 iunie). Instrucțiunile lui Mihai Viteazul către solii săi, Gheorghe Rácz și Stroe Buzescu, trimiși la Sigismund al III-lea, regele Poloniei, despre motivul campaniei din Moldova.
191. <1600 iunie>. Scrisoarea stolnicului Grigore Talpă către Ieremia Movilă, despre pregătirile lui Mihai Viteazul pentru apărarea Moldovei împotriva intervenției Poloniei.
192. 1600 iulie 1, Mîlnău, la 4 mile de Satu Mare. Raportul comisarilor imperiali, D. Ungnad și M. Székely, către împăratul Rudolf al II-lea, despre campania lui Mihai Viteazul în Moldova și despre înlînirea dintre trimisul domnului român și B. Pezzen.
193. 1600 iulie 1, Constantinopol. Însemnare trimisă dogelui de bailul Girolamo Capello, privind luptele lui Mihai Viteazul cu Ieremia Movilă, domnul Moldovei.
194. 1600 iulie 1, Constantinopol. Eustachio Fontana scrie cardinalului Cinzio Aldobrandini despre pregătiri militare ale Porții, pentru a preveni o eventuală ofensivă a lui Mihai Viteazul împotriva capitalei otomane.
195. 1600 iulie 7, Suceava. Scrisoarea banului Udrea, hatman și pîrcălab al Sucevei, către Stanislaw Zolkiewski, hatman al Poloniei, referitoare la ciocnirile care au loc la hotarul dintre cele două țări.
196. <1600 iulie 10—26, Alba Iulia>. Înțelegerea lui Mihai Viteazul cu B. Pezzen, cu privire la cererile domnului român,
197. 1600 iulie 19, Madrid. Propunere a Consiliului de Stat spaniol în privința răspunsului la scrisoarea lui Mihai Viteazul, cu rezoluția regelui Filip al III-lea.
198. 1600 iulie 27, Alba Iulia. Mihai Viteazul confirmă hotărîrile Dietei de la Alba Iulia <20—27 iulie 1600>.
199. 1600 iulie 29, Constantinopol. Franciscanul Eustachio Fontana scrie cardinalului Cinzio Aldobrandini despre flota otomană trimisă pe Marea Neagră pentru a acționa împotriva lui Mihai Viteazul; unele planuri de luptă ale otomanilor împotriva domnului român.
200. 1600 iulie. Negocieri sub formă de propuneri și răspunsuri între Mihai Viteazul și comisarii imperiali din Transilvania, referitoare la cele trei țări române.
201. 1600 august 12, Constantinopol. Franciscanul Eustachio Fontana scrie cardinalului Cinzio Aldobrandini despre raporturile dintre Mihai Viteazul și Polonia; calitățile voievodului român; aprecierile de care se bucură el în capitala otomană.
202. 1600 (7108) august 17, Alba Iulia. Mihai Viteazul, ca „domn al Țării Românești, al Ardealului și al Moldovei”, întărește mănăstirii Neamțului o moară și o siliște.

203. 1600 august 18. Guillen de San Cle nente scrie regelui Filip al III-lea despre importanța trecerii Moldovei sub autoritatea lui Mihai Viteazul.

204. 1600 august 26, Praga. Ordinul de plată al împăratului Rudolf al II-lea către Hans Undterholzer, casierul Curții, pentru darul făcut lui Mihai Viteazul.

205. 1600 septembrie 9, Constantinopol. Franciscanul Eustachio Fontana scrie cardinalului Cinzio Aldobrandini despre aprecierile de care se bucura Mihai Viteazul la Constantinopol, raporturile lui cu regatul polonez.

206. 1600 septembrie 12, Praga. Răspunsul dat de împăratul Rudolf al II-lea solilor lui Mihai Viteazul, prin care i se recunoaște dreptul de a guverna pe viață Transilvania.

207. 1600 septembrie 16, Tabăra de lângă Suceava. Scrisoarea lui Ieremia Movilă către Sigismund al III-lea, referitoare la intrarea oștilor poloneze în Moldova și asediul Sucevei; cere înscăunarea lui Simion Movilă în Țara Românească.

208. 1600 septembrie 19, Brașov. Judele Brașovului, V. Hersell, către căpitanul I. Zestestey, despre sprijinirea familiilor boierilor lui Mihai Viteazul, adăpostite în cetate.

209. 1600 septembrie 20, Constantinopol. Henry Lello, agentul englez la Constantinopol, informează pe Sir Robert Cecil Salisbury, secretar de stat, despre ajutorul cerut de polonezi Porții împotriva lui Mihai Viteazul; negocieri între Mihai Viteazul și Poarta otomană.

210. 1600 septembrie 22, Varșovia. Scrisoarea lui Sigismund al III-lea către S. Lubomirski prin care îi propune să amâneze odoarele coroanei pentru a obține bani pentru plata oștilor destinate să apere Polonia împotriva lui Mihai Viteazul.

211. 1600 (1108) septembrie 26, Gura Teleajenului. Mihai Viteazul, „voievod și domn a toată Țara Românească și al Ardealului și al Țării Moldovei”, despăgubește pe Antonie Grama cu unele sate.

212. 1600 octombrie 7, Tabăra din munții Buzăului. Scrisoarea lui Mihai Viteazul către Gheorghe Basta și către comisarii imperiali, prin care îi anunță că trece în Țara Românească și cere ajutor militar.

213. 1600 octombrie 10, Tabăra de la Comălău. Scrisoarea căpitanului Moise Székely către cancelarul Ioan Zamoyski despre retragerea lui Mihai Viteazul în Țara Românească, după înfrângerea de la Mirăslău.

214. 1600 octombrie 12, Tabăra din Valea Cricăului. Scrisoarea lui Mihai Viteazul către Gheorghe Basta și comisarii imperiali, prin care cere ajutor militar.

215. 1600 octombrie 13, Escorial. Regele Filip al III-lea scrie lui Mihai Viteazul, adresându-i laude și îndemnul de a continua lupta împotriva turcilor.

216. 1600 octombrie 14. Scrisoarea lui Mihai Viteazul către Gheorghe Basta și comisarii imperiali despre evoluția luptelor din Țara Românească; cere ajutor împotriva polonezilor.

217. 1600 octombrie 14, Constantinopol. Franciscanul Eustachio Fontana scrie cardinalului Cinzio Aldobrandini despre raporturile otomano-poloneze în privința țărilor române; personalitatea lui Mihai Viteazul, propunerile poloneze privind înălțurarea lui Mihai Viteazul.

218. 1600 octombrie 21, Teleajen. Scrisoarea lui S. Zolkiewski, castelan al Lvovului, către mareșalul Zebrydowski, despre campania oștilor poloneze în Țara Românească împotriva lui Mihai Viteazul.

219. 1600 octombrie 23, Teleajen. Scrisoarea lui Stanislaw Golski, voievodul Podolici, către Sigismund al III-lea, despre luptele cu Mihai Viteazul în Țara Românească.

220. 1600 octombrie 30, Constantinopol. Franciscanul Eustachio Fontana scrie cardinalului Cinzio Aldobrandini despre succesele lui Mihai Viteazul, deruta provocată la Poartă, reproșurile adresate de către Poartă trimișilor polonezi, aflați în capitala otomană.

221. 1600 octombrie. Relatarea lui Jan Zamoyski, marele hatman polon, despre campania împotriva lui Mihai Viteazul.

222. 1600 decembrie 9, Constantinopol. Eustachio Fontana scrie cardinalului Cinzio Aldobrandini despre sosirea la Poartă a unui trimis al lui Mihai Viteazul; prezența armatelor otomane în Țara Românească; raporturile dintre polonezi și turci.

223. 1600 decembrie 23, Constantinopol. Eustachio Fontana scrie cardinalului Cinzio Aldobrandini despre prezența armatelor otomane în Țara Românească; aprecierile de care se bucură Mihai Viteazul în cercurile otomane.

224. <1600—1601>, Constantinopol. Scrisoarea vizirului Ahmed pașa adresată lui Sigismund al III-lea, prin care îl înștiințează despre măsurile luate de Poartă împotriva lui Mihai Viteazul și despre numirea lui Simion Movilă pe tronul Țării Românești.

225. 1601 ianuarie 17, Viena. Raport către arhiducele Matthias despre cererea lui Mihai Viteazul de a i se acorda întreținerea cuvenită lui, familiei și oștenilor săi, precum și liberă trecere pentru oamenii săi spre Transilvania și Țara Românească.

226. 1601 (ianuarie 17). Memoriul lui Mihai Viteazul către împăratul Rudolf al II-lea, în care îi relatează împrejurările care au dus la pierderea Transilvaniei.

227. 1601 ianuarie 24, *Praga*. Scrisoarea împăratului Rudolf al II-lea, către arhiducele Matthias, despre o scrisoare a lui Mihai Viteazul și necesitatea de a se ține o consfătuire în legătură cu conținutul ei și cele întâmplate în Transilvania.

228. 1601 februarie 3. Memoriul lui Mihai Viteazul adresat ducelui de Toscana despre luptele sale cu turcii; cere ajutor pentru reocuparea tronului Țării Românești.

229. 1601 februarie 10, *Viena*. Scrisoarea lui Mihai Viteazul către împăratul Rudolf al II-lea, rugându-l să-i elibereze familia rămasă în Transilvania.

230. 1601 februarie 23. Extras dintr-o scrisoare din Transilvania despre executarea căpitanului de oaste Baba Novac.

231. 1601 martie 31, *Praga*. Mihai Viteazul scrie regelui Filip al III-lea despre relațiile cu împăratul Rudolf al II-lea și solicită ajutor pentru susținerea acțiunilor sale împotriva turcilor.

232. 1601 aprilie 28. Scrisoarea papei Clement al VIII-lea către Mihai Viteazul îndemnându-l să fie perseverent în acțiunile sale împotriva Porții otomane.

233. 1601 mai 23, *Constantinopol*. Henry Lello, agent englez la Constantinopol, informează pe Sir Robert Cecil Salisbury, secretar de stat, despre înfringerea unui căpitan trimis de Sigismund Báthory cu oaste, pentru a se opune lui Mihai Viteazul.

234. 1601 iunie 2, *Constantinopol*. Eustachio Fontana scrie cardinalului Cinzio Aldobrandini despre starea de spirit existentă în rândurile populației din capitala otomană generată de înaintarea lui Mihai Viteazul în Transilvania.

235. 1601 iunie 19. Declarațiile unui slujitor al lui Nádasdy, care s-a întors de la Ibrahim pașa din Belgrad, despre Mihai Viteazul.

236. 1601 august 4, *Gorăslău*. Scrisoarea lui Mihai Viteazul către împăratul Rudolf al II-lea, vestindu-l că l-a învins pe Sigismund Báthory; cere ajutor.

237. 1601 august 17, *Praga*. Scrisoarea împăratului Rudolf al II-lea către Mihai Viteazul despre biruința de la Gorăslău.

238. 1601 august 20, *Praga*. Relatarea trimisă din Praga la Roma asupra luptei de la Gorăslău.

239. 1601 septembrie 1, *Roma*. Scrisoarea lui Henric Firlej din Dabrowicze, trimisul polonez pe lângă papă, către Sigismund al III-lea despre biruința de la Gorăslău asupra lui Sigismund Báthory și nealăturarea lui Gheorghe Basta la proiectata campanie de redobândire a Țării Românești de către Mihai Viteazul.

240. 1601 septembrie 3, *Bejsce*. Scrisoarea lui B. Maciejowski, episcopul Cracoviei, către Sigismund al III-lea despre moartea lui Mihai Viteazul, în urma căreia polonezii speră să-și păstreze stăpânirea asupra Moldovei și Țării Românești.

241. 1601 septembrie 9—18 (*Evasil-i Rebtulevvel 1010*), *Constantinopol*. Firman adresat sangeaceiului de Silistra, Ali pașa, în care, avându-se în vedere victoria lui Mihai Viteazul împotriva lui Sigismund Báthory, i se cere să-și pregătească trupele pentru a apăra hotarul dunărean și de a interveni în Moldova sau Țara Românească, în caz de nevoie.

LIST OF DOCUMENTS

1. *<1593> November 14, Constantinople.* Andronic Cantacuzino's letter to Peter the Lame on Michael the Brave's appointment as Prince of Walachia.
2. *<1593>.* Dispatch by Mufti Bostanzade Mehmed Efendi concerning the preparation of the revolt in Transylvania, Walachia and Moldavia; appropriate measures are required.
3. *1594, February 3, Belting.* Valentin Prépostvári's letter to Archduke Matthias regarding the former's correspondence with Prince Aaron and the assistance that the two Romanian Princes, Aaron and Michael the Brave, could render to the anti-Ottoman struggle.
4. *1594, June 2, Ratisbon (Regensburg).* Letter of Guillen de San Clemente, the Spanish Ambassador to the Habsburg Court, to Francisco de Vera y Aragon, the Spanish Ambassador to Venice, on Michael the Brave's victory over the Tartars.
5. *1594, June 13, Virsej.* Letter of Ban Sava Mironit and priest Todor to Moise Székely on the Serbians' oath of allegiance to Michael the Brave with a view to the anti-Ottoman struggle.
6. *1594, November 30, Constantinople.* Dispatch by Edward Barton, the English Ambassador in Constantinople, to Lord Burghley William Cecil informing about the anti-Ottoman alliance among the voivodes of the three Romanian Principalities, Peter Aaron, Michael the Brave and Sigismund Bathory.
7. *<End of 1594>.* Dispatch by the Imperial Envoy Giovanni de Marini Polli to Emperor Rudolf II concerning the negotiations with the three Romanian Principalities for the conclusion of the anti-Ottoman alliance.
8. *1595, January 9, Remelea.* Valentin Prépostvári's letters to Archduke Matthias informing him, among others, about the valour of the Romanian armies in Dobruja.
9. *1595, January 15, Lwow.* Pompeo Salvago's letter to King Philip II on Michael the Brave's victories over the Turks at Giurgiu and Braila.
10. *1595, January 31, Prague.* Letter of Guillén de San Clemente, the Spanish Ambassador to the Habsburg Court, to Francisco de Vera y Aragon, the Spanish Ambassador to Venice, informing that the Transylvanians, Walachians and Moldavians rose in arms against the Turks.
11. *1595 February 10 (1003 Cezaszylevvel 30).* Dispatch by Cadi of Brăila to the Sublime Porte describing the damages caused by the Ottoman soldiers to the inhabitants of the town on the reason that they would have joined in the actions led by Michael the Brave; it mentions the rising in arms of the entire population of the country.
12. *1595, February 22, Constantinople.* Dispatch by Edward Barton, the English Ambassador in Constantinople, to Lord William Cecil Burghley informing about Michael the Brave's victories over the Turks.
13. *1595, March 27.* Juan Andrea Doria's letter to Francisco de Vera y Aragon, the Spanish Ambassador in Venice, about a victory of the Transylvanians, Walachians and Moldavians over the Turks, that could influence a repressive action on the part of the latter.
14. *1595, May 20, Alba Iulia.* Treaty concluded between Sigismund Bathory and the deputy of the Walachian boyars, including some stipulations against Michael the Brave's will.
15. *1595, July 15, Bucharest.* Michael the Brave's letter to Jan Potocki, Chief of Camenitza, about his battles with the Turks and his desire to turn Walachia into "a shield of the entire Christian world".
16. *1595, July 27.* Report by the Polish messenger, Lubienecki, on the discussions with Michael the Brave concerning the latter's desire to attract Poland to the anti-Ottoman struggle.

17. *<1595, July>*. Order for calling to arms the Ottoman Army for the campaign against Wallachia and Moldavia.

18. *<1595, July-August>*. Order to the former Beilerbey of Anatolia, who was in Wallachia, and to the Cadis of the Danube bank to send, as soon as possible, news on the condition of the Ottoman Army.

19. *1595, August 24, Copăceni*. Captain Albert Király's letter to Sigismund Bathory concerning the battle of Călugăreni.

20. *1595, September 7, Constantinople*. Dispatch by Edward Barton, the English Ambassador in Constantinople, to Sir Thomas Heneage informing about Michael the Brave's victory over Sinan Pasha.

21. *1595, September 12*. Michael the Brave's letter to Stanislaw Zolkiewski, the lord of Lwow Castle, reporting on the battle of Călugăreni.

22. *1595, October 18, Tirgoviște*. Filippo Pigafetta's letter to Belizar Vinta, Chancellor to the Grand Duke of Tuscany, reporting on the Romanian prince's anti-Ottoman campaign in the autumn of 1595.

23. *<1595>, November 2, Cluj*. Letter of Giacomo Uniesi, of the Jesuit Order, to the principal of St. Barbara Cloister in Krakow, informing on the Wallachian campaign to defeat Sinan Pasha.

24. *1595, November 7, Constantinople*. Dispatch by Edward Barton, the English Ambassador in Constantinople, to Sir Thomas Heneage on Sinan Pasha's defeat by Michael the Brave.

25. *1595, November 22, Brașov*. Paolo Giorgio's letter to Nuneio Viseonti, on the consequences of the Romanian Principalities' anti-Ottoman campaign of autumn 1595.

26. *1595, November 26, Sibiu*. Filippo Pigafetta's letter to Belizar Vinta on Michael the Brave endeavour to drive the last Turks out of Wallachia.

27. *<1595>*. Order for calling to arms all the Ottoman soldiers, who were on the way between Istanbul and the camp of the Grand Vizier; the struggle of Wallachia and Moldavia aroused a wide movement of support in Europe.

28. *<1595>*. Order given to the Cadi of Galata for arresting Michael the Brave's messenger to Istanbul.

29. *<1595>*. The Grand Vizier and Commander-in-Chief, Sinan Pasha was empowered to suppress the fight of Wallachia and Moldavia and to release Esztergom Fortress.

30. *<1595>*. Report on the participation of 100 Tuscans sent by Ferdinand I, Grand Duke of Tuscany, to the anti-Ottoman campaign. The report reveals Michael the Brave's participation in the campaign as well.

31. *<1595>*. Order for calling Miralem Mustafa Aga to the Porte, as a result of the decision of turning Moldavia and Wallachia into beilerbeiliks.

32. *1596, February 20—29 (1004 evahir-i Cemaziyelahir), Razgrad*. Presumed letter of Hasan Pasha, Commander of the Ottoman forces in the Danube area to a group of Wallachian boyars concerning an action directed to the overthrowing of Michael the Brave and to his being committed to the Ottoman Porte.

33. *1596, March 7*. Michael the Brave's letter to Cossak Hetman asking him to enter Wallachia with his entire army and fight against the Turks.

34. *1596, August 17, Constantinople*. Dispatch by Eustachio Fontana to Cardinal Cinzio Aldobrandini on the war preparations of Wallachia and Moldavia; it mentions that Michael the Brave was considered a fighter of great value.

35. *1596, August 25, Tirgoviște*. Michael the Brave's letter to Stanislaw Hanski, one of his followers in Poland, asking him to approach Zamoyski Hetman for hindering the Tartar invasion in Wallachia.

36. *1596, September 5, Tirgoviște*. Michael the Brave's letter to Sigismund Bathory, Prince of Transylvania, informing him on the Tartar menace and asking his military support.

37. *1596, September 6, Tirgoviște*. Michael the Brave's letter to Sigismund Bathory about the approaching Tartar invasion and the punishment of some boyars that had conspired against him.

38. *1596, December 7, Constantinople*. Dispatch by the Franciscan Eustachio Fontana to Cardinal Cinzio Aldobrandini reporting on Michael the Brave's victories over the Ottoman Porte and on his military valour.

39. *<1596—1597>*. Gazi Giray Khan's letter to Michael the Brave asking his support against the Sultan who had dethroned him.

40. 1597, January 5, *Alba Iulia*. Michael the Brave's letter to Archduke Maximilian informing him that he had sent Ban Mihalcea and Marcu Schonkabunk from Sibiu to obtain money aids for carrying on the anti-Ottoman struggle.
41. 1597, January 7, *Belgrad*. Hasan Pasha's letter to Sigismund Báthory advising him and Michael the Brave to pay obedience to the Sultan.
42. 1597, January 31, *Rome*. The Duke of Sessa's letter to King Philip II concerning the meeting of Michael the Brave with Sigismund Bathory at Alba-Iulia.
43. 1597, March 12, *Armelia (nearby Nicopolis)*. Letter of the Metropolitan of Trnovo, Dionysus Ralli, to Michael the Brave, regarding the preparations for the anti-Ottoman struggle.
44. 1597, April 1, *Tirgoviște*. Michael the Brave's letter to Archduke Maximilian concerning the Turkish military preparations at Nicopolis, asking for reinforcements.
45. 1597, May 25, *Constantinople*. Eustachio Fontana's letter to Cardinal Cinzio Aldobrandini concerning the Ottoman diplomatic activity for the conclusion of peace with Walachia and the Habsburg Empire.
46. 1597 (7105), June 26. General appeal of Michael the Brave for the recruitment of mercenaries from foreign countries for the anti-Ottoman military actions.
47. 1597, July 31, *Tirgoviște*. Dispatch by Erich Lassota, Chief of the mercenaries recruitment centre, to Emperor Rudolf II concerning the Tartar threat and the necessity to support Michael the Brave; the attempt of the Turks and the Poles to approach the Romanian Voivode.
48. 1597 (7105), August 5, *Constantinople*. Letter of Meletic Pigas, the Patriarch of Alexandria and vicar of Constantinople, to Michael the Brave, informing him that the Pasha who allowed the Tartars to pass through Walachia had been punished; interdiction of future actions.
49. 1597, August 29, *Constantinople*. Meletic Pigas's letter to Michael the Brave about the steps taken by the Grand Vizier in connection with the Tartars who were passing through Walachia; he is pleased with the efforts made by the Romanian Prince to defend the Orthodox Church.
50. 1597, September 14, *Tirgoviște*. Dispatch by Erich Lassota to Emperor Rudolf II about Michael the Brave's Army and Walachia's strategic importance for the defence of Transylvania and Hungary against the invasions of the Turks and Tartars.
51. 1597, September 30, *Stăteșli Camp*. Erich Lassota's letter to Emperor Rudolf II about Michael the Brave's decision to defend himself against the Tartars and even to cross the Danube to free Bulgaria.
52. 1597, November 21, *Tirgoviște*. Michael the Brave's letter to Emperor Rudolf II concerning his opposition to the Turks in their progress towards the Habsburg Empire.
53. 1598, January 26, *Zamosé*. Letter of Andrej Taranowski to Hetman Jan Zamoyski about the message of Michael the Brave concerning Sigismund Bathory's plans to invade Moldavia and his own plans to carry on the anti-Ottoman campaign.
54. 1598, January 31, *Caracal*. Dispatch by Giovanni de Marini Polli to Emperor Rudolf II about Michael the Brave's attitude towards the Turks.
55. 1598, March 8, *Tirgoviște*. Dispatch by Giovanni de Marini Polli to Emperor Rudolf II on the recruitment of Cossaks by Michael the Brave and his attitude towards Ieremia Movila, Prince of Moldavia.
56. <1598, March 16, *Tirgoviște*>. Michael the Brave's letter to Emperor Rudolf II asking him to lend support to Walachia as well.
57. 1598, May 17—26 (1006 *evasil-i Sevval*), *Constantinople*. Firman of Sultan Mohammed III to Michael the Brave ordering him to send his son and his wife to the Porte, to make an incursion in Transylvania and to rebuild Giurgiu and Rusehuk fortresses as proofs of his renewed obedience.
58. 1598, <May—June>, *Vidin*. Letter of Ahmed Pasha, Commander of the Ottoman Forces in the Danube area (Vidin muhafizi), to Michael the Brave announcing him the Porte's decision to recognize his hereditary reign in Walachia and asking him to prove his loyalty in action.
59. 1598, June 9, *Tirgoviște*. Treaty concluded between Michael the Brave and Emperor Rudolf II, through the agency of Imperial Commissioners, with the obligations assumed by the Romanian part.
60. 1598, June 9, *Tirgoviște*. Michael the Brave's oath of allegiance to Emperor Rudolf II.
61. 1598, June 2, *Tirgoviște*. The oath of allegiance to Emperor Rudolf II taken by the Metropolitan and the boyars of Walachia.

62. 1598, June 10, *Tirgoviște*. Dispatch by N. Istvanffy, Imperial Commissioner, who had been sent to Tirgoviște to receive Michael the Brave's oath of allegiance to the Emperor.
63. 1598, June 11, *Tirgoviște*. Dispatch by Imperial Commissioners regarding their diplomatic mission to Michael the Brave's Court, informing on his attitude towards the Tartars, Turks and Moldavians and presenting an interesting portrait of the voivode as well
64. 1598, July 6, *Ploiești Court*. Michael the Brave's letter to the Imperial Commissioners in Transylvania, concerning the Tartars' menacing invasion and the difficulties to maintain a mercenary army, having no money.
65. 1598, July 11, *Tirgoviște*. Michael the Brave's letter (to B. Pezzen) about the imminent Tartar invasion, asking for Moise Szekely and money for Hungarian horsemen.
66. 1598, September 25, (Kosice). The message of Michael the Brave's envoy to Archduke Maximilian.
67. 1598, (post September 25, Kosice). The answer of Archduke Maximilian to the message of Michael the Brave; he acknowledged that Michael the Brave's exploits had wrongly been attributed to Sigismund Bathory.
68. 1598, October 4, *Constantinople*. The Franciscan Eustachio Fontana's letter to Cardinal Cinzio Aldobrandini regarding the general calling to arms of the Ottoman forces for the expedition against Transylvania and Walachia; Michael the Brave's victories South of the Danube.
69. 1598, October 12, *Botoșani*. Ieremia Movilă's letter to the King of Poland about the claims of the Transylvanian Prince to the Porte relating to the country's confines and the suzerainty over Walachia.
70. 1598, October 16, *Caracal Court*. Michael the Brave's letter to Archduke Maximilian concerning his exploits in the anti-Ottoman campaign.
71. 1598, October 17, *Constantinople*. The Franciscan Eustachio Fontana's letter to Cardinal Cinzio Aldobrandini, concerning Michael the Brave's exploits; their echoes in the Ottoman capital; the relations between the Cossaks and the Romanian Prince.
72. 1598, November 12, *Tirgoviște*. Michael the Brave's letter to Emperor Rudolf II asking him to take a favourable attitude towards Sigismund Bathory.
73. 1598, November 21, *Venice*. Letter of Inigo de Mendoza, the Spanish Ambassador to Venice, to King Philip III, acknowledging the news about Michael the Brave's exploits South of the Danube.
74. (1598, November). Letter of Ieremia Movilă, the Moldavian Prince, probably to the Grand Vizier, concerning the situation on the Habsburg battlefield and the joining of different ethnic elements in the forces of Michael the Brave.
75. (1598). Order given to Ahmed Pasha, Governor of Silistra, to undertake a reprisal expedition in Walachia as a result of Michael the Brave's anti-Ottoman actions.
76. 1599, March 29, *Prague*. Dispatch by the Venetian Ambassador in Prague, Francisco Vendramin, regarding the aid requested by Michael the Brave from Emperor Rudolf II for the anti-Ottoman campaign.
77. 1599, April 18, *Constantinople*. Dispatch by Venetian official Girolamo Capello, to the Doge of Venice, informing on the Turkish plans and the peace negotiations with the Prince of Transylvania as well as the arrival of two messangers of the Moldavian Prince and the rumours about their mission.
78. 1599, April 18, *Constantinople*. Letter by Venetian official, Girolamo Capello, to the Doge including the message of the Prince of Transylvania presented by his envoy concerning the negotiations with the Porte, and the condition of Walachia.
79. 1599, May 14, *Constantinople*. Letter by Venetian official, Girolamo Capello, to the Doge informing him of the investiture of Andreas Bathory as Prince of Transylvania; the Ottoman preparations for a campaign in Walachia.
80. 1599, June 10, *Prague*. Dispatch by the Ambassador of Venice in Prague, concerning the attitude of the Imperial Court towards Michael the Brave's requests.
81. 1599, June 10, *Constantinople*. The Franciscan Eustachio Fontana's letter to Cardinal Cinzio Aldobrandini concerning Michael the Brave's victories in the anti-Ottoman struggle; the maintenance in the conscience of the Constantinopolitan population of the defeat of Sinan Pasha; preparation of the Porte against the Romanian Voivode.
82. 1599, June 26, *Tirgoviște*. Michael the Brave renewed with Andreas Bathory the Treaty he had concluded with Sigismund Bathory.

83. 1599. June 26. *Tirgoviște*. Oath of allegiance of the boyars of Walachia to the Treaty concluded by Michael the Brave with Sigismond Bathory (1595) and his renewing it with Andreas Bathory.
84. 1599. July <2>. *Prague*. Report by the Venetian Ambassador in Prague. Francesco Vendramin. to the Doge of Venice concerning the arrival in Prague of Michael the Brave's messenger; the Agreement concluded by Cardinal Andreas Bathory with the Porte.
85. 1599. July 11. *Constantinople*. Eustachio Fontana's letter to Cardinal Cinzio Aldobrandini concerning the attitude of the Chancellor of Poland. Jan Zamoyski. towards Walachia and Transylvania.
86. 1599. July 24. *Constantinople*. Dispatch by Girolamo Capello to the Doge of Venice regarding the disagreement between Ibrahim Pasha and Mahmud Pasha concerning the negotiations with Michael the Brave; Mahmud Pasha's letter to the Venetian official.
87. 1599. July 24. *Constantinople*. Eustachio Fontana's letter to Cardinal Cinzio Aldobrandini regarding the situation of Michael the Brave and his exploits.
88. 1599. August 7. *Constantinople*. Dispatch by Girolamo Capello to the Doge relating to the Turks' distrust of the Poles: peace negotiations between Michael the Brave and Mahmud Pasha: abstract of a letter by Mahmud Pasha.
89. 1599. August 7. *Constantinople*. Eustachio Fontana's letter to Cardinal Cinzio Aldobrandini concerning the Ottoman military preparations against Michael the Brave.
90. 1599. August 24. *Prague*. Letter of Emperor Rudolf II to Zacharias Geitzkhofler, Imperial officer, asking him to obtain the money owed to Michael the Brave.
91. 1599. September 4. *Constantinople*. Dispatch by Venetian official Girolamo Capello, to the Doge as regards the peace negotiations between the Turks and Andreas Bathory, as well as Michael the Brave's attitude.
92. 1599 <ante October>. Letter of Gazi Ghiray II — Bora, Khan of the Crimea, to the King of Poland Sigismond III Vasa, favouring the King's desire to renew their treaty of alliance: it shows his decision to fight against Michael the Brave, in case the latter would invade Transylvania.
93. 1599. October 16. *Constantinople*. Eustachio Fontana's letter to Cardinal Cinzio Aldobrandini regarding some Ottoman Army actions against Michael the Brave.
94. 1599. October 21. *Alba Iulia*. Dispatch by Germanico Malaspina. Bishop of San Severe, informing on Michael the Brave's entering Transylvania: the situation of Cardinal Andreas Bathory.
95. 1599 <post October>. Michael the Brave's letter to Husam Aga. Kapudji-bashi, relating the Transylvanian campaign and his intention to depose Ieremia Movila: he wants to win the favour of the Porte.
96. 1599. November 4. *Alba Iulia*. Michael the Brave's letter to Emperor Rudolf II acknowledging the victory of Selimbar over Andreas Bathory: the Romanian voivode enters Alba Iulia.
97. 1599. November 5. *Plzen*. Letter of Emperor Rudolf II to Archduke Matthias concerning Michael the Brave's expedition against Cardinal Andreas Bathory.
98. 1599. November 5. *Tokaj*. Letter of General George Basta to Archduke Matthias concerning the necessity for an increased force to match Michael the Brave's.
99. 1599. November 6. *Plzen*. Emperor Rudolf's letter to Archduke Matthias advising him to give military support to Michael the Brave in Transylvania.
100. 1599. November 6. *Tășnad*. Dispatch by David Ungnad, Imperial Commissioner, to Emperor Rudolf II concerning Michael the Brave's praiseworthy act, of placing Transylvania under Imperial suzerainty.
101. 1599. November 10. *Vienna*. Letter of Archduke Matthias to Emperor Rudolf II acknowledging Michael the Brave's victory in Transylvania: George Basta's intention to raid Transylvania.
102. 1599. November 11. *Alba Iulia*. Michael the Brave's letter to George Basta asking him not to plunder Transylvania and to remove the Imperial troops.
103. 1599. November 13. *Rome*. Letter of Pope Clement VIII to Rudolf II concerning the threat for the Christian Alliance caused by Michael the Brave's action against Andreas Bathory.
104. 1599. November 14. *Alba Iulia*. Dispatch by Apostolic Nuncio, Germanico Malaspina, concerning the battle of Selimbar, which he attended: on the first steps taken by Michael the Brave in Transylvania and on some character features of the Prince.

105. 1599, November 16, Vienna. Archduke Matthias congratulates Michael the Brave on behalf of Rudolf II for his victory in Transylvania over Andreas Bathory.
106. 1599, November 20. Dispatch by the Russian envoy, the Duna clerk Afanasie Vlasiev, concerning his discussions with Michael the Brave's messengers in Prague; on the Romanian Voivodes' campaign in Transylvania; the Tzar's money aids for the anti-Ottoman struggle.
107. 1599, November 20, Cluj. Letter of Sigisimund Forgacz, George Basta's messenger, to Nicolae Palfy, relating to Michael the Brave's campaign in Transylvania; the administration of the Romanian Prince and his intention to keep Transylvania to himself.
108. 1599, November 23, Rokycany. Letter of Piero Duodo, the Venetian Ambassador to the Court of Emperor Rudolf II, regarding Michael the Brave's actions in Transylvania.
109. 1599, November 28, Alba Iulia. Michael the Brave sanctions Alba Iulia Diet decisions (20–28 November 1599), and expresses his position in regard of his rule of Transylvania.
110. 1599, November 29, Rokycany. Dispatch by the Venetian Ambassador, Piero Duodo, to the Senate of Venice, concerning his expecting a messenger of Michael the Brave; Cardinal Andreas Bathory's death.
111. 1599, November 29, Plzen. Emperor Rudolf II congratulates Michael the Brave for his victory over Andreas Bathory.
112. 1599, December 2, Plzen. Letter of Emperor Rudolf II to Count A. Brandenburg concerning Michael the Brave's entry in Transylvania.
113. 1599, December 6, Plzen. Letter of Emperor Rudolf II to Archduke Matthias concerning his attitude towards Michael the Brave.
114. 1599, December 6, Plzen. Emperor Rudolf II's instructions to David Ungnad, and to Michael Szekeley, Imperial Commissioners, Michael the Brave's messengers.
115. 1599, December 7, Plzen. Letter of B. Pezzen, Imperial Commissioner, to Archduke Maximilian, about Michael the Brave's intention to keep Transylvania to himself.
116. 1599, December 8, Vienna. Letter of George Rabuse to Archduke Maximilian about Ungnad's information on Michael the Brave.
117. 1599, December 10. Unsigned letter concerning the condition of Transylvania and Michael the Brave's plans.
118. 1599, December 14, Satu Mare. Letter of Michael Szekeley to John Barvitijs, the Imperial Counsellor, about Michael the Brave's right to rule Transylvania and the necessity to be on good terms with him.
119. 1599, December 16, Andorf. Letter of Archduke Albrecht to Emperor Rudolf II, his brother, congratulating him for Michael the Brave's victory in Transylvania.
120. 1599, December 17, Ansberg. Letter of Ernst, Archbishop of Köln, to Emperor Rudolf II congratulating him for Michael the Brave's victory in Transylvania.
121. (1599), December 20, Alba Iulia. Letter of Michael the Brave to Jeremia Movila, the Prince of Moldavia, concerning the circumstances in which the military campaign in Transylvania started.
122. 1599, December 22, Alba Iulia. Letter of Dionysus Ralli, the Metropolitan of Trnovo, to Emperor Rudolf II, concerning Michael the Brave's decision not to conclude peace with the Ottoman Porte and to carry on the struggle.
123. (1599, December 24, Turda). Letter of Walentin Walawsky, Commander of the Cossaks enrolled in Michael the Brave's army to A. Taranowsky about the events that had confronted Michael the Brave and the Transylvanian campaign in which he had taken part.
124. 1599, December 31, Satu Mare. Dispatch by David Ungnad to Emperor Rudolf II informing on Gaspar Kornis' plans; Transylvania's "cession" by Michael the Brave.
125. (End of 1599–1600). Dispatch by Germanico Malaspina, the Apostolic Nuncio in Transylvania, about the circumstances in which Michael the Brave had entered Transylvania, and Cardinal Andreas Bathory's death.
126. 1600, January 2, Satu Mare. David Ungnad's letter to Emperor Rudolf II concerning Michael the Brave's army expenditures and the advantages of having an army formed of men "sick with the Ottoman yoke and tyranny".
127. 1600, January 3, Alba Iulia. Giovanni Marini d'Aragusia's letter to Emperor Rudolf II concerning the peace proposals received by Michael the Brave from the Turks and the Tartars.

128. 1600, January 3, Prague. Dispatch by the Venetian Ambassador to Prague, Piero Duodo, informing on the events at the Court of Emperor Rudolf II and Michael the Brave's plans in Transylvania.

129. 1600, January 5, *Salu Mare*. Letter of Michael Szekely to John Barvitius concerning the necessity to keep Michael the Brave on the Imperials' side.

130. 1600, January 11, Vienna. Letter of B. Pezzen to Emperor Rudolf II concerning the confessions of George Racz, Michael the Brave's messenger.

131. 1600, January 13, *Alba Iulia*. Decree of the privileges granted by Michael the Brave to the Transylvanian Saxon's University.

132. 1600, January 14. Michael the Brave's message sent through Peter Racz to Archduke Matthias asking him to hinder the Polish Army intervention; he tries to remove the suspicion that Michael the Brave would have entered Transylvania for the benefit of the Porte; he asks for arms for the Szecklers and for the Kosice (Caşovia) Fortress the gift of the Emperor.

133. 1600, January 15, Vienna. Guillen de San Clemente's letter to King Philip III about Michael the Brave's rule in Transylvania and his plans regarding Moldavia.

134. 1600, January 21, *Salu Mare*. Michael Szekely's letter to John Barvitius, the Imperial Councillor, concerning the necessity to sanction some Transylvanian nobles who had betrayed their loyalty to the Emperor; Bocskai's intrigues; the necessity to trust Michael the Brave.

135. 1600, January 24, *Alba Iulia*. Carlo Magno to the Imperial Commissioners about his reception by Michael the Brave.

136. 1600, January 26, *Alba Iulid*. Carlo Magno informs the Imperial Commissioners about Michael the Brave's discontent with the Emperor for failing to aid him; the necessity to grant Michael the required support.

137. 1600, January 26. Michael the Brave's instructions to Ban Mihalcea and Treasurer Stoica, his messengers to the Emperor.

138. 1600, January 28, *Alba Iulia*. Carlo Magno's letter to John Barvitius concerning the necessity to support Michael the Brave.

139. 1600, January 31, *Plzen*. Vischer's letter to Archduke Maximilian concerning Michael the Brave's desire to rule and possess Transylvania; the Emperor's endeavour to determine him to cede him this principality.

140. 1600, (January 31 or February), *Alba Iulia*. Dispatch by Carlo Magno to the Emperor concerning his reception by Michael the Brave and the latter's attitude towards the Imperials.

141. 1600, February 2, *Alba Iulia*. Michael the Brave's letter to King Philip III applying for support and pledging himself to carry on an unceasing struggle against the Ottoman Porte.

142. 1600, February 3, *Plzen*. The reply of Emperor Rudolf II to Michael the Brave's requests, conveyed by Mihalcea and Treasurer Stoica.

143. 1600, February 4, *Alba Iulia*. Carlo Magno's letter to Commissioners D. Ungnad and M. Szekely considering it necessary to have Michael the Brave's contribution appreciated at its true value.

144. 1600, February 7, *Cluj*. Michael Szekely's letter to Emperor Rudolf II concerning Sigismund Bathory's intrigues and the necessity to be on good terms with Michael the Brave.

145. 1600, February 11, *Alba Iulia*. Dispatch by the Imperial Commissioners, David Ungnad and Michael Szekely, to the Emperor about their reception by Michael the Brave.

146. 1600, February 11, *Plzen*. Letter of Emperor Rudolf II acknowledging his taking Michael the Brave under his protection.

147. 1600, February 12, *Alba Iulia*. Dispatch by the Imperial Commissioners, David Ungnad and Michael Szekely, to the Emperor about their private audience to Michael the Brave.

148. 1600 (ante February 13). Report by the Imperial Commissioner Carlo Magno to Michael the Brave about the way in which the latter's messenger, Peter the Armenian, had presented before the Emperor Michael the Brave's demands and the manner in which the messenger understood the Emperor's response.

149. 1600, February 15–16, *Alba Iulia*. Dispatch by David Ungnad, Imperial Commissioner, to Emperor Rudolf II with arguments on Michael the Brave's desire to possess Transylvania; it comprises also Michael the Brave's requests to the Emperor.

150. 1600, February 26, Venice. Inigo de Mendoza's letter to King Philip III about the Venetians' advice given to Michael the Brave not to cede Transylvania to the Emperor.

151. 1600, February, Constantinople. Letter of Sultan Mohammed III to the Polish King Sigismund III informing him that he had confirmed Michael the Brave on the throne of Transylvania and his son, Nicolae Pătrașcu, in his rule over Walachia; he asks the king to be on good terms with them.
152. 1600, March 7, Brașov. Letter of Michael Szekely to John Barvitius, Imperial Councillor, concerning the military valour of Michael the Brave, that aroused envy and defamations; the necessity to send him the promised gifts and to be maintained in the service of the Emperor and of the entire Christendom.
153. 1600, March 7, Brașov. Letter of David Ungnad, Imperial Commissioner, to an imperial councillor concerning Michael the Brave's estrangement from the Imperials; rumours of an Ottoman embassy.
154. 1600, March 7, Brașov. Michael the Brave acknowledges the old privileges of the Szecklers from the counties of Ciuc, Gurghiu and Casin.
155. 1600, March 10, Brașov. Draft of the allegiance oaths sworn by Sigismund III and Michael the Brave, recorded by A. Taranowski, unofficial Polish messenger, expressing Michael the Brave's desiderata: — the Union of the three Principalities under his rule and under Polish suzerainty, hereditary reign on the male line and the continuation of the anti-Ottoman struggle.
156. 1600 (prior to March 11) Warsaw. Letter of Sigismund III to Michael the Brave advising him not to enter Moldavia which is under Polish protection.
157. 1600, March 11, Brașov. Michael the Brave's letter to Sigismund III regarding the reasons for his entering Transylvania, and his plans concerning Moldavia.
158. 1600, March 12, Gran. Eorsi Peter's letter to N. Pálffy about the Ottoman envoy to Michael the Brave.
159. 1600, March 15, Brașov. Michael the Brave sanctions the decisions of the Diet of Brașov (12–15 March 1600), which has taken over some of the items of the old Diet of Alba Iulia of 20–28 November 1599.
160. 1600, March 20, Plzen. Carlo Magno's letter to Archduke Maximillian concerning his mission to Michael the Brave and his hope to determine him to give up Transylvania; the necessity to enter Moldavia.
161. 1600, March 20, Košice (Čašovia). George Basta's letter to Archduke Matthias about Michael the Brave's "insolence" and his desire to oust him from Transylvania.
162. 1600, March 25, Vienna. Archduke Matthias's letter to Emperor Rudolf II relating to the peace negotiations with the Porte and the explanations that have to be given to Michael the Brave in this respect.
163. 1600, March 31, Alba Iulia. Dispatch by the Imperial Commissioners, D. Ungnad and M. Szekely, to Emperor Rudolf II about Michael the Brave's demands concerning Transylvania, conveyed through different messengers.
164. (1600 March). Michael the Brave's requests addressed to Emperor Rudolf II through Ban Mihalcea and B. Pezzen.
165. 1600, April 8, Koblenz. Letter of Lothar, Archbishop of Trier, to Michael the Brave regarding the Romanian Voivode's support given to the Christendom.
166. 1600, April 16, Alba Iulia. Dispatch of the Imperial Commissioners, David Ungnad and Michael Szekely, to the Emperor about their reception by Michael the Brave; their opinion that despite his particular military valour he is not fit to govern Transylvania because the Transylvanian nobles would lose their privileges.
167. 1600, April 28, Făgăraș. Michael the Brave's letter to Archduke Matthias assuring him of his loyalty to the Emperor.
168. 1600, April 28, Făgăraș. Michael the Brave's letter to B. Pezzen concerning Sigismund Bathory's plans and some information on the Khan of Crimea.
169. 1600, May 1/10, Suceava. Ieremia Movilă's letter to Stanislaw Wlodko, the voivode of Bielz, about the entrance of Michael the Brave's forces into Moldavia; he applies for Polish help.
170. 1600 May 4, Warsaw. Letter of Tylicki to J. Zamoycki concerning the Sultan's attitude towards Michael the Brave (as reported by Djafer), after his entering Transylvania.
171. 1600, May 6. Michael the Brave informs the Imperial Commissioners that he had appointed Ban Mihalcea and Kornis Farkas as his deputies in Transylvania during his campaign in Moldavia.

172. <1600> *May 10 (Hotin Camp)*. Michael the Brave "Voivode and Prince of Walachia and Transylvania" writes to the clergy and boyars who had escaped to Hotin, demanding them to surrender the fortress.
173. 1600, *May 18, Plzen*. Emperor Rudolf II's instruction to Hans Underholzer, his military adviser, concerning the money, weapons and gifts to be sent to Michael the Brave.
174. 1600, *May 18, Camenitza*. Letter of the voivode of Rös, N. Herbut of Fulstin, to his son John Herbut, head of Skal, concerning Michael the Brave's victories in Moldavia.
175. 1600, *May 21, Suceava*. Michael the Brave's letter to Sigismund III concerning the reasons of his entrance into Moldavia.
176. 1600, *May 23, Suceava*. Michael the Brave insists on B. Pezzen's coming as soon as possible because he needs the Emperor's aid.
177. 1600, *May 28, Camenitza*. Letter of Hetman Stanislaw Zolkiewski to Bishop Tylikl concerning the battles carried by Michael the Brave in Moldavia and his plans regarding Poland.
178. 1600 (7108), *May 29, Iassy*. "Michael, Prince of Walachia, Transylvania and Moldavia" grants village Negrești to Agapla Monastery.
179. 1600, *May 29, Suceava*. John Capturi, the chief magistrate of Suceava, swears allegiance to Michael the Brave and to his son Nicolae Pătrașcu.
180. 1600, *May 31, Königsberg*. Letter of Counsellor Christof Rapp to Georg Friedrich, Count of Brandenburg, concerning Michael the Brave's entrance into Moldavia.
181. 1600 *May 31, Warsaw*. Sigismund III's letter to the Prince of Ansbach about the entry of Michael the Brave into Moldavia.
182. 1600, *June 2, Suceava*. Letter of the Synod of Suceava relating to the appointment of new bishops in the stead of those who had joined Ieremia Movilă going with him to Poland.
183. 1600, *June 5, Iassy*. Michael the Brave's letter to B. Pezzen asking General George Basta to raid Poland.
184. 1600, *June 12*. Unsigned dispatch concerning Michael the Brave's campaign in Moldavia mentioning the voivode's attitude towards the inhabitants of boroughs and villages.
185. 1600, *June 17, Constantinople*. Letter of Eustachio Fontana to Cardinal Cinzio Aldobrandini concerning Michael the Brave's return to Walachia; the attitude of Poland and Russia towards the Romanian Prince.
186. 1600, *June 17, Iassy*. Michael the Brave's letter to the Imperial Commissioner about his reasons for the expedition in Moldavia.
187. 1600, *June 20, Roman*. Michael the Brave's letter to T. Csomortanyi advising him to come back together with the other refugees as they had been pardoned.
188. 1600, *June 21, Snielyn*. N. Zebrowski's letter to J. Zainowski about the incursion into Poland of some of Michael the Brave's troops and the Prince's relations with certain Polish noblemen.
189. 1600, *June 27, Cluj*. Dispatch by Commissioners D. Ungnad and Michael Szekely to the Emperor concerning the news brought by Ban Mihalcea on the campaign in Moldavia.
190. 1600 <prior to 28 June>. Michael the Brave's instructions to his messengers George Racz and Stroe Buzescu, sent to Sigismund III, the King of Poland, concerning the grounds of his campaign in Moldavia.
191. <1600, June>. Letter of the High Steward Grigore Talpă to Ieremia Movilă concerning Michael the Brave's preparations for the defence of Moldavia against the Polish military intervention.
192. 1600, *July 1, Mînau, at 4 miles to Satu Mare*. Dispatch by the Imperial Commissioners, D. Ungnad and M. Szekely, to Emperor Rudolf II concerning Michael the Brave's campaign in Moldavia and the meeting of the Romanian messenger and B. Pezzen.
193. 1600, *July 1, Constantinople*. Dispatch by the Venetian official Girolamo Capello to the Doge regarding Michael the Brave's battles with Ieremia Movilă, the Moldavian Prince.
194. 1600, *July 1, Constantinople*. Eustachio Fontana's letter to Cardinal Cinzio Aldobrandini regarding the Ottoman military preparations in order to prevent Michael the Brave's offensive against the Ottoman capital.
195. 1600, *July 7, Suceava*. Letter of Ban Udrea, the Hetman and Chief Magistrate of Suceava, to Stanislaw Zolkiewski, Hetman of Poland, concerning the armed conflicts on the boundary between the two countries.
196. <1600 July 10—26. Alba Iulia>. Michael the Brave's agreement with Bartolomeo Pezzen concerning the claims of the Romanian Prince.

197. 1600, July 19, *Madrid*. Proposal of the Spanish State Council relating to the reply to Michael the Brave's letter, bearing King Phillip III's resolution.
198. 1600, July 27, *Alba Iulia*. Michael the Brave sanctions the decisions of the Alba Iulia Diet (20–27 July 1600).
199. 1600, July 29, *Constantinople*. The Franciscan Eustachio Fontana's letter to Cardinal Cinzio Aldobrandini about the Ottoman fleet sent to the Black Sea against Michael the Brave; some of the Ottoman battle plans against the Romanian Prince.
200. 1600, *July*. Negotiations, in the form of proposals and replies, between Michael the Brave and the Imperial Commissioners in Transylvania regarding the three Romanian Principalities.
201. 1600, August 12, *Constantinople*. The Franciscan Eustachio Fontana's letter to Cardinal Cinzio Aldobrandini regarding the relations between Michael the Brave and Poland; the qualities of the Romanian Prince; the consideration he enjoys in the Ottoman capital.
202. 1600 (1108), August 17, *Alba Iulia*. Michael the Brave as "Voivode of Walachia, Transylvania and Moldavia" grants a mill and a meadow to Neamț Monastery.
203. 1600, August 18. Guillen de San Clemente's letter to King Philip III concerning the importance of placing Moldavia under Michael the Brave's authority.
204. 1600, August 26, *Prague*. Pay order by Emperor Rudolf II to Hans Underholzer, Court Treasurer, for the gift made to Michael the Brave.
205. 1600, September 9, *Constantinople*. The Franciscan Eustachio Fontana's letter to Cardinal Cinzio Aldobrandini about the appreciation of Michael the Brave in Constantinople and his relations with the Polish Kingdom.
206. 1600, September 12, *Prague*. The reply of Emperor Rudolf II given to Michael the Brave's messengers, acknowledging the Prince the right to rule Transylvania for life.
207. 1600, September 16, *Suceava Camp*. Jeremia Movilă's letter to Sigismund III concerning the entry of the Polish forces into Moldavia and the siege of Suceava; he requests Simion Movilă's enthronement in Walachia.
208. 1600, September 19, *Brașov*. The Magistrate of Brașov, V. Hersell to Captain I. Zelcstey about the support to the families of Michael the Brave's boyars, sheltered in the fortress.
209. 1600, September 20, *Constantinople*. Dispatch by Henry Lello, English Ambassador to Constantinople, informing Sir Robert Cecil Sallsbury, Secretary of State, about the Polish claims to the Porte for aid against Michael the Brave and the negotiations between Michael the Brave and the Ottoman Porte.
210. 1600 September 22, *Warsaw*. Letter of Sigismund III to S. Lubomirsky proposing him to pawn the Jewels of the Crown in order to get money to pay the army to defend Poland against Michael the Brave.
211. 1600 (1108), September 26, *Gura Teleajenului*. Michael the Brave "Prince of all Walachia, Transylvania and Moldavia" grants some villages to Antonie Grama as reparations.
212. 1600, October 7, *Camp in the Buzău Mountains*. Michael the Brave's letter to George Basta and to all the Imperial Commissioners informing them that he passes into Walachia and requests military aid.
213. 1600, October 10, *Comălău Camp*. Letter of Captain Molse Szekeley to Jan Zamoyski concerning Michael the Brave's retreat from Walachia after the defeat of Mîrăslău.
214. 1600, October 12, *Cricău Valley Camp*. Michael the Brave's letter to George Basta and the Imperial Commissioners asking for military support.
215. 1600, October 13, *Escorial*. Letter of King Phillip III to Michael the Brave praising him and urging him to carry on the struggle against the Turks.
216. 1600, October 14. Michael the Brave's letter to George Basta and the Imperial Commissioners concerning the fate of the battles waged in Walachia; he asks for military help against the Poles.
217. 1600, October 14, *Constantinople*. Letter of the Franciscan Eustachio Fontana to Cardinal Cinzio Aldobrandini relating to the Ottoman-Polish relations in regard of the Romanian Principalities; Michael the Brave's personality, the Polish proposals concerning Michael the Brave's removal.
218. 1600, October 21, *Teleajen*. Letter of S. Zolkiewski, the Lord of Lwow Castle, to Marshal Zebrzydowski regarding the Polish campaign in Walachia against Michael the Brave.
219. 1600, October 23, *Teleajen*. Letter of Stanislaw Golski, the Polish Voivode, to Sigismund III concerning the battles with Michael the Brave in Walachia.

220. 1600, October 30, *Constantinople*. Letter of the Franciscan Eustachio Fontana to Cardinal Cinzio Aldobrandini about Michael the Brave's victories, the Porte's confusion, and reproaches to the Polish messengers in the Ottoman capital.

221. 1600, October. Report by Jan Zamoyski, the Great Polish Hetman concerning the campaign against Michael the Brave.

222. 1600, December 9, *Constantinople*. Letter of the Franciscan Eustachio Fontana to Cardinal Cinzio Aldobrandini about the arrival at the Porte of one of Michael the Brave's messengers; the presence of the Ottoman forces in Walachia; the relations between the Poles and the Turks.

223. 1600 December 23, *Constantinople*. Eustachio Fontana's letter to Cardinal Cinzio Aldobrandini concerning the presence of the Ottoman forces in Walachia; appreciation by the Ottoman Court of Michael the Brave.

224. <1600—1601>, *Constantinople*. Letter of Vizier Ahmed Pasha to Sigismund III informing on the steps taken by the Porte against Michael the Brave and the enthronement of Simion Movilă in Walachia.

225. 1601, January 17, *Vienna*. Dispatch to Archduke Matthias about Michael the Brave's claim to be granted the upkeep due to him, his family and his soldiers as well as the free passage for his men through Transylvania and Walachia.

226. 1601 <January 17>. Michael the Brave's Memorandum to Emperor Rudolf II concerning the circumstances that led to the loss of Transylvania.

227. 1601, January 24, *Prague*. Letter of Emperor Rudolf II to Archduke Matthias as regards a letter of Michael the Brave and the necessity to discuss its subject and the events that had occurred in Transylvania.

228. 1601, February 3. Memorandum by Michael the Brave to the Duke of Tuscany concerning his battles with the Turks; he asks for military support in order to regain the throne of Walachia.

229. 1601, February 10, *Vienna*. Michael the Brave's letter to Emperor Rudolf II claiming the release of his family left behind in Transylvania.

230. 1601, February 23. Abstract of a letter from Transylvania regarding captain Baba Novac's beheading.

231. 1601, March 31, *Prague*. Michael the Brave's letter to King Philip III concerning his relations with Emperor Rudolf II and asking for support in order to carry on his actions against the Turks.

232. 1601, April 28. Letter of Pope Clement VIII to Michael the Brave advising him to persevere in his actions against the Ottoman Porte.

233. 1601, May 23, *Constantinople*. Dispatch by Henry Lello, the English Ambassador to Constantinople, informing Sir Robert Cecil Salisbury, Secretary of State, about the defeat of the captain sent by Sigismund Bathory with troops against Michael the Brave.

234. 1601, June 2, *Constantinople*. Letter of Eustachio Fontana to Cardinal Cinzio Aldobrandini about the morale of the population of the Ottoman capital influenced by the advance of Michael the Brave's Army in Transylvania.

235. 1601, June 19. Statement by Nadasdy's servant, who came back from Ibrahim Pasha in Belgrad, concerning Michael the Brave.

236. 1601, August 4, *Gorăslău*. Michael the Brave's letter to Emperor Rudolf II informing him that he had defeated Sigismund Bathory; he asks for help.

237. 1601, August 17, *Prague*. Letter of Emperor Rudolf II to Michael the Brave concerning the victory of Gorăslău.

238. 1601, August 20, *Prague*. A report from Prague sent to Rome regarding the battle of Gorăslău.

239. 1601, September 1, *Rome*. Letter of Henrich Firlej, of Dabrowicze, the Polish envoy to the Pope, addressed to Sigismund III concerning the victory of Gorăslău over Sigismund Bathory; George Basta's refusal to join Michael the Brave's projected campaign to regain Walachia.

240. 1601, September 3, *Bejsec*. Letter of B. Maciejowski, the Bishop of Krakow to Sigismund III about Michael the Brave's death, after which the Poles expected to maintain the domination over Moldavia and Walachia.

241. 1601. September 9—18 (*Evasit-i Rebiulevvel 1010*), *Constantinople*. Firman to the Governor of Silistra, Ali Pasha, in which he is demanded, given Michael the Brave's victory over Sigismund Bathory, to have the forces ready to defend the Danubian border and to intervene in Moldavia and Walachia in case of need.

Θεός.

Ἐνδοξότ(ατε), εὐσεβέστ(ατε) αὐθ(έν)τ(α)¹, κ(υρί)ω τῷ θ(ε)ῷ δέομαι τοῦ εὐρεῖν τὴν αὐθεντίαν σου ἢ παροῦσα μου γραφὴ ἐν ὑγείᾳ καὶ εὐημερίᾳ, ἅμα σὺν τῷ ἐνδοξοτάτῳ μοι ὑἱῷ καὶ πολυχρονιμ(έν)ω αὐθ(έν)τῃ Στεφάν(ω) βοεδόνδ(α)², τὸν ὁποῖον εὐχομαι καὶ ἀσπάζομαι. Τὸ τίμιον γράμμα τῆς αὐθεντί(ας) σου ἔλαβα εἰς τοῦ μηνὸς νοεμβρ(ίου) ιγ, καὶ ἔμαθα τὸ μ(έ)ν πρῶτον διὰ τὴν ὑγείαν τῆς αὐθεντί(ας) σου καὶ ἐχάρηκα, καὶ ηὐχαρίστησα τὸν θ(εόν). Εἴτα καὶ τὰ γραφόμενα καλ(ῶς) ἐκατάλαβα, πλὴν αὐτὸς ὁ ἀλάθαστος (sic) θ(εός) ἐγνωρίζει τὴν ἀγάπην καὶ τὴν προθυμίαν ὅπου ἔχω πρὸς τὴν αὐθεντίαν σου ἀπὸ ἀρχῆς ἕως τέλους, καὶ εἰς αὐτὸ μένω ἕως οὗ ζῶ· τὸ αἶμα μου χύνω διὰ τὸν φίλον μου· πόσω μαλλον νὰ μὴν ἐνθυμοῦμαι τὴν αὐθεντίαν σου, ὅπου ἦσου, καὶ ἦσαι εὐσεβὴς αὐθέντ(ης) νὰ ποιμάν(ης) λαὸν καὶ νὰ στήν(ης) τὴν κακορίζηκην τὴν τζάραν. Ὅμως ἐγώ, ἀπ' ἀρχῆς, ὁ θ(εός) οἶδε, ὅτι δὲν ἤθελα νὰ ἀνακατωθῶ εἰς τὰ βάσανα ἐτοῦτα τῆς Βλαχομπογδανί(ας), πλὴν κἂν ἐξ ἁμαρτιῶν μου εἶναι, κἂν διὰ σύστασιν τῆς τζάρ(ας) καὶ τοῦ λαοῦ ἐνέβαλ(ε) ὁ θ(εός) εἰς τὴν καρδίαν μου νὰ σκανδαλισθ(ῇ) ὁ διδάσκαλ(ος) ὁ ὀνομαζόμενος Νικηφόρ(ος)³ μαζὶ μοῦ νὰ ἔλθω εἰς τὴν Πόλ(ιν) νὰ ἀνακατωθῶ εἰς τοῦτα καὶ μάλιστα εἰς τοὺς τοιοῦτους καιροὺς ὅπου ἐδούλευσα καὶ ἐπαράδειρα καὶ ἔκαμα τῶν κοπελί(ων) μου κοπέλια αὐθέντ(ας), ὅπου δὲν ἐχρηζοῦμαι κἂν νὰ τοὺς ἀκούσω, πλὴν μετ' αὐτὰ τί νὰ κάμω; Ἐσυρα κόπους καὶ μόχθους των. Ἐως τὴν σήμερον ἐδάστον τὴν Βλαχίαν διὰ ὄνομα τῆς αὐθεντί(ας) σου, ὅμως ἐδλέποντας τοῦ καιροῦ τὰ καλέσματα καὶ τὴν ἄργιταν τῆς αὐθεντί(ας) σου καὶ τὴν κακὴν γυνήν καὶ μιανὰν τοῦ Ἀλεξάνδρ(ου) βοεδόνδ(α)⁴ καὶ ἐπιβουλήν, ποῖα δὲν ἤμπόρεσα νὰ ὑποφέρω, ἐκουτούρησα καὶ ἐγώ καὶ ἔκαμα τὸν μπάν Μιχά(λ)ην αὐθέντ(ην) τῆς Βλαχί(ας)· ἐπροέκρινα πῶς εἶναι αὐτὸς καλλίτερος παρὰ τοὺς ἄλλους τοὺς μαργέλλους τοὺς μπέιδες, ὅπου οὔτε κἂνένα σημάδι οὐδὲ ἀπὸ π(ατέ)ρα, οὐδὲ ἀπὸ μ(ητέ)ρα δείχνουσι, μόνον φυσικὰ μαργέλοι καὶ ψεῦται, καὶ ἐργάται, καὶ ἀνάξιοι ἀπὸ ὅλα τὰ πράγματα. Ὅμως διὰ τὸν μπάν Μιχ(ά)λ(ην) εὐχαριτήτην ὁ κακορίζηκος ὁ τόπος, καὶ ἔκαμαν δέησιν πρὸς(ς) τὸν θ(εόν) π(ῶ)ς τοὺς ἡξίωσε καὶ τοὺς ἔδωσε τοιοῦτον καλὸν ποιμένα, καὶ χριστιανόν, καὶ φιλόπτωχον, καὶ φωβοῦμενον τὸν θ(εόν), καὶ ἐμακάρισαν καὶ τοὺς γονεῖς μου τοὺς μακαρίτας, ὅπου ἐδοθήθησα μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ παναγαθοῦ θ(εο)ῦ καὶ μὲ τὴν δύναμιν τοῦ τετιμημένου πολυχρονιμένου βασιλέ(ως), τῶν βασιλευόντων βασιλεὺς⁵, καὶ τὸν ἔκαμα αὐθ(έν)τῃν, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἡμεῖς πολλὰ εὐχαριστημένους. Εἶναι ἄξιος νὰ ποιμάνῃ λαόν, κάλλιον αὐτὸς παρὰ ἄλλους. Πλὴν, ἂν ἐρωτᾷς καὶ τοῦτο, ὅτι καὶ τὴν Μπογδανίαν⁶ διὰ τὸν ὄνομα τῆς αὐθ(εντίας) σου τὴν βαστῶ ἕως τοῦ νῦν, διότις ἀπὸ τοὺς πολλοὺς γαμβροὺς ἐμπεξέρισα τὴν ζώην μου καὶ τὴν ψυχὴν μου. Τὸ λοιπ(όν) ὁ πολυχρονιμένος βασιλεὺς τῶν βασιλευόντων ὅρισε νὰ ἔλθῃς ἢ αὐθεν-

τία σου εἰς τὴν Πόλιν)· εἰς τοῦτο, εἰ μὲν ἡ αὐθεντία σου ἔχεις ὄρεξιν ἐξ ὅλης ψυχῆς καὶ καρδίας), καὶ δὲν ἦσαι αὐτοῦ ἀναπαμμένος, καὶ ἔχεις πείραξιν, κοπίασε εἰς δόξαν Χ(ριστο)ῦ, καὶ ὄρισε εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν, καὶ μῆνυσε μὲ νὰ ἔλθω νὰ εὐρεθῶ μὲ τὴν αὐθεντίαν σου, καὶ τότες βέβαια ἡ Μπογδανία τῆς αὐθεντίας σου εἶναι. Ἀλήθεια, νὰ μὴν γένῃ ἄργιτα, μόνον ἂν εἶναι νὰ ὀρίσ(ης) κατὰ τὴν ὥραν ὅπου λάβῃς τὴν γραφὴν μου, κοπίασε, διότις ἐγνωρίζεις πῶς πολλὴν καιρ(όν) δὲν ἤμπορῶ νὰ τὴν βαστῶ ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς, καὶ ὅταν μὰς τὴν πάρουν, ποῖα τι ὄφελος εἶναι; Οὐκ ἄλλ(ον), εἰ μὴ κ(ύριο)ς ὁ θ(εὸς) ἀξιῶσαι ἡμᾶς ἀπολοῦσαι καὶ ἰδεῖν τὸ τίμιον σου πρόσωπον καὶ ἀσπασθῆναι. Ἀλλ(ον) οὐχι, καὶ οἱ χρόνοι τῆς αὐθεντίας σου πολλ(οί) ἅμα σὺν τῷ ἐνδοξοτάτῳ μοι υἱῷ αὐθ(έντῃ) κυρίῳ Στεφάν(ῳ) βοεδόνδ(α).

Νοεμβρίου ιδ.

Ἀνδρόνικος Καντακονζην(ός)?

καὶ σὸς ἀδελφός.

Τῷ ἐνδοξοτ(ά)τ(ῳ) αὐθέντ(ῃ) Πέτρο (sic) βοεδόδα πρόην Μολδοβλ(αχίας) ἐντίμως δοθῇ. Ἀπὸ Κονσταντινουπόλ(η) (sic). Δικεμβρίου ιδ.

Arh. St. Buc., Documente istorice, CCC — 19, orig.; Hurmuzaki, *Documente*, XI, p. 373—374.

Dumnezeu.

Preastrălucite, multevlaviosule Domn¹, mă rog la Domnul Dumnezeu ca prezenta mea scrisoare să te afle pe Domnia Ta sănătos și fericit împreună cu mult slăvitul de către mine fiu și Domn, Ștefan voievod², căruia îi doresc ani îndelungați, pentru el mă rog și îl îmbrățișez. Cinstita scrisoare a Domniei Tale am primit-o la 13 ale lunii noiembrie și mai întâi am aflat despre sănătatea Domniei Tale și m-am bucurat și am dat mulțumită lui Dumnezeu; apoi am înțeles bine cele ce-mi scrii și numai Dumnezeu cel fără de greșală cunoaște buna-voință și dragostea ce le am față de Domnia Ta pentru totdeauna și așa voi rămâne până la sfârșitul vieții; îmi vărs și singele pentru un prieten de-al meu, cu atât mai mult nu pot să te uit pe Domnia Ta, care ai fost și ești un Domn credincios, <vrednic> să păstorești un popor și să îndrepti o biată țară. Totuși { Dumnezeu știe că eu de la început nu am vrut să mă amestec în frământările acestea din Vlaho-Bogdania, însă, fie că a fost pentru <ispășirea> păcatelor mele, fie pentru îndreptarea țării și a poporului, Dumnezeu m-a îndemnat ca să merg la Constantinopol și, odată cu mine să fie cuprins de indignare și numitul dascăl Nichifor³ <și atunci> să mă amestec în această chestiune, mai ales că în asemenea timpuri m-am ostenit și m-am zbatut și din slujitorii slujitorilor mei am făcut domnitori, pentru că nu am avut încotro, a trebuit să-i ascult; însă după toate astea ce să mai fac? Am tras eu necazurile și greutatea lor. Până acum am păstrat Țara Românească pentru Domnia Ta, însă văzînd cerințele vremii și zăbavă din partea Domniei Tale și văzînd firea cea rea și ticăloasă a lui Alexandru voievod⁴ și intrigile lui, pe care nu le-am mai putut suporta, m-am încumetat și eu și l-am făcut domn al Țării Românești pe banul Mihai; l-am preferat, <socotind> că el este mai bun decît ceilalți boieri vicleni, care nu arată să fi moștenit ceva deosebit de la părinții lor, căci toți sînt vicleni și mincinoși din fire, niște intriganți și cu totul

nepricepuți la treburile țării. Însă în ceea ce-l privește pe banul Mihai, sărmana țară este mulțumită și au înălțat rugăciuni la Dumnezeu pentru că i-a învrednicit și le-a dat un astfel de păstor bun, creștin cu milă pentru cei săraci și cu frică de Dumnezeu și i-au fericit și pe răposaii mei părinți, pentru că eu, cu ajutorul preabunului Dumnezeu și cu puterea preacinstițului împărat, căruia îi dorim ani îndelungați, împăratul împăraților⁵, m-am zbatut și l-am făcut domn, lucru de care eu sînt foarte mulțumit. Este vrednic să păstorească un popor, el, mai bine decît alții. Iar la întrebarea aceasta a ta, dacă am mai păstrat încă Bogdania⁶ pentru Domnia Ta pînă acum, deoarece la viața mea am avut multe neplăceri pe suflet din cauza multor pretendenți, <îți răspund că> în cele din urmă împăratul împăraților, căruia îi dorim ani îndelungați, a poruncit ca să vii Domnia Ta la Constantinopol; de aceea, dacă Domnia Ta dorești din tot sufletul și din toată inima și nu ești reținut acolo și lucrul te ispitește, străduiește-te, pentru numele lui Dumnezeu, și deplasează-te la Adrianopol și dă-mi de știre să vin să mă întilnesc cu Domnia Ta și atunci cu siguranță Bogdania va fi a Domniei Tale. Și cu adevărat să nu zăbovești nici un pic, ci, dacă este să pornești încoace, în momentul în care primești scrisoarea mea fă un efort, deoarece știi că nu pot s-o păstrez mult timp, din pricina vrăjmașilor și dacă ne-o vor lua, care va mai fi folosul? Alțeva nimic, iar Domnia Ta <să trăiești> ani mulți împreună cu mult slăvitul de către mine fiu și Domn, domnul Ștefan voievod.

Noiembrie 14

Andronic Cantacuzino⁷ și fratele tău.

Pre astrălucitului Domn Petru, fost voievod al Moldo-Valahiei
cu cinste să s³ea. De la Constantinopol. Decembrie 15.

¹ Petru Șchiopul, fost domn al Moldovei (1574—1579, 1582—1591); la acea dată se afla în pribegie la Bolzano.

² Ștefan, fiul lui Petru Șchiopul, a fost numit formal domn al Moldovei, la vîrsta de 5 ani (ianuarie 1590), conducerea țării rămînînd de fapt în miinile tatălui său.

³ Nichifor <Parasios> Dascălul, vicar al Patriarhiei din Constantinopol, a fost șeful religios al mișcării de rezistență ortodoxă din Polonia. El a prezidat sinodul de la Iași din 1594, luînd atitudine împotriva unirii rutenilor cu biserica din Roma. În 1598, Mihai Viteazul cerea regelui Poloniei eliberarea din închisoare a lui Nichifor, sprijinitorul și colaboratorul voievodului român (Hurmuzaki, *Documente*, Supliment II, p. 483; P. P. Panaitescu, *Mihai Viteazul*, București, 1936, p. 197).

⁴ Alexandru cel Rău, domn al Țării Românești (august 1592 — septembrie 1593). În complotul boierilor împotriva acestuia a fost amestecat și banul Mihai, care, descoperit, se refugiază în Transilvania și apoi la Constantinopol.

⁵ Sultanul Murad al III-lea (1574—1595).

⁶ Boğdan, denumirea turcească a Moldovei (probabil de la numele lui Bogdan I).

⁷ Andronic Cantacuzino, presupus fiu al lui Mihai Cantacuzino „Șeitanoglu”, ocupa, după moartea lui Ianl banul (dec. 1592), unchiul lui Mihai Viteazul, funcția de capuchehaia la Poartă pentru afacerile Țării Românești și curînd și pentru cele ale Moldovei (Cf. M. Guboglu, *Mihai Viteazul în documente turcești*, în „Revista arhivelor”, an. LII, vol. XXXVII, nr. 2, p. 146—148).

2

<1593>.

Telhis¹ — Müfti Efendi Sultan Murad'a gönderdüği arzıdır

Serir-i a'lâya-a'lâhu mevlâhu-arz olunur ki, diin gece Erdel elçisi gıybet eylemiş; ne aceb ki etraf ve cevânibe âdemler salınup bulunmasına sa'y olunmaya anun kararı (firarı?) delâlet eder ki, Erdel âsi ola; işi-

dilen dahi bu idi ki Macar kral³ ile ittifak etmiş ola². Geçende ol cânib-den kız almıştı, men'olunmak gerek deyü arz etmişdüm, kimse mukayyed olmadı. Erdel isyan idecek Eflâk ve Boğdan dahi isyan ideceklerdür, tedârüki şimdiden görülmek lâzımdır. Bu hususlar pâdişâhum bi'z-zât mukayyed olmak gerekdür. Memleket-i islâm⁴ hıfzı pâdişâhumun vazîfesidür. Eflâk ve Boğdan taraflarına muhafâza için bir mikdar leşker lâzımdur, ihmâl devâ degüldür. Egerçi böyle husûsları, arz ile elem verürüz; ammâ neyleyelüm, islâm memleketi hıfzı lâzımdur ve pâdişâhumun dîn ü devletini kayırmak bize lâzımdur. Bu husûsları niçe kerre arz eyledük, niçe kerre cür'etler etdük, mesmû' olmadı. Niçün ahvâl arz etmezsiz, deyü du'âcınıza i'tirâz buyurulur, neye kabûl buyurulmaz? Emr ü fermân halîfe-i Rahman hazretinündür.

Merhûm ve mağfûr Murad hazretlerinin cevâb-i şerifleridür.

Sizün kelâm-i makbûlünüz her vechile pesendide-i fuâdımızdur; hemen ilkâ-i mâfi'ssamedden fâriğ olmanız, kudret-i mevlâyadır; zuhûr eden her neyse tamam ola.

Arh. St. Buc., Colecția microfilme Turcia, r. 51, c. 583—584; Cengiz Orhonlu, *Osmanlı Tarihine Âid Belgeler. Telhisler (1597—1607)*, Edebiyat Fakültesi Basınevi, İstanbul, 1970, p. 1—2; Tahsin Gemil, *O colecție de documente otomane importante pentru istoria României (1591—1607)*, în „Anuarul Institutului de istorie și arheologie „A. D. Ne-nopol — Iași”, XI (1974), p. 238; Mihail Maxim, *Culegere de texte otomane*, Universitatea București, 1974, p. 68—71; Mihail Guboglu, *Mihail Viteazul în documente turcești*, în „Revista arhivelor”, XXXVII (1975), nr. 2, p. 145.

Telhis¹ al müftiului efendi prezentat sultanului Murad

Cu voia lui Allah, se raportează înaltului tron că noaptea trecută a dispărut solul Transilvaniei; este ciudat că, rezezinđu-se oameni în împrejurimi, nu se depun străduințe pentru găsirea lui, căci fuga lui este semn al răscoalei Transilvaniei; ceea ce s-a auzit este că acesta² s-ar fi aliat cu regele Ungariei³. Nu demult luase fată din acea parte; făcusem raport că trebuie împiedică (această căsătorie), dar nimeni nu l-a luat în seamă. Transilvania se va răscula, atunci Țara Românească și Moldova se vor răzvrăti și ele; este necesar să se facă pregătiri de pe acum. Trebuie ca însuși padișahul meu să se ocupe personal de aceste chestiuni. Paza țării islamice⁴ este datoria padișahului. Pentru paza părților Țării Românești și Moldovei este nevoie de un număr de oști; neglijența nu este o cale. Chiar dacă raportînd astfel de probleme producem supărare, nu avem ce face; este necesară apărarea țării islamice, iar grija față de credința și fericirea padișahului meu este datoria noastră. Am raportat de atâtea ori despre aceste probleme, am îndrăznit de atâtea ori, <dar> nu au fost ascultate. Zicîndu-se „de ce nu prezentați situația?!” rugătorul dv. este refuzat; de ce nu acceptați? Porunca și firmanul sînt ale Măriei Sale, califul lui Allah.

Răspunsul ilustru al răposatului și milostivului sultan, Măria Sa Murad

Vorba dumneavoastră plăcută este oricînd binevenită inimii noastre; stă în puterea lui Allah să fiți despovărat de griji; tot ceea ce va fi necesar se va aduce la îndeplinire.

¹ *Telhis*, raport scurt prezentat sultanului de către marele vizir sau de către alți înalți demnitari, dar numai prin intermediul acestuia, în probleme ce reclamau rezoluția personală a sultanului.

² Rudolf al II-lea, împăratul habsburgic și rege al Ungariei (1572—1608).

³ Principele Transilvaniei Sigismund Báthory (1581—1597; 1598—1599; 1601—1602).

⁴ Imperiul otoman.

Kegyelmös Uram, Felségednek ez én alázatos levelem által akarám alázatosan értékre adnom, az Ur Istennek segirségéből az hadakozás el végezödven, mihelt házamhoz érkeztem, harmadik napon azonnal be bocsátam vala az moldvai vajdához egy bizonyos emberemet. Az minemü levelet az moldvai vajdának irtam vala, viszontag az moldvai vajda az én levelemre neköm minemü választ iratott, az moldvai vajda levelét in specie Felségednek küldöttem. Azonképpen az mit én az vajdának irtam volt, az én levelemnek is az mássát Felségednek küldöttem, kit azvégre cselekedtem, mert én azt akarnám, hogy mind ez egész világot Felségtök bírná.

Felségtök gondolkodjék kegyelmesön felöle. Az Moldva és Havasalfölde állapotját szinte úgy tudom, mint szinte Bech körül, mert mind az két országban, sőt az Dunán túl is Havasalföldébe, Moldva ellenében az török birodalomban sokat jártam. Az moldvai, havasalyi vajda, ha igazak és hivek lennének, sokat szolgálhatnának ő Felségének és az országnak, fűképpen, ha az kozákot is melléjek vehetnék; mert egy az, az tathár soha el nem merne jőni, az ő feleségét, gyermekét, országát pusztán nem hadná, ha jőne is, kevés jőne. Más az, az moldvai, havasalyi vajda az egész Dunán tul való, Drinápolig, azontul is elégethetné, el rabolhatná; az constantinápolyi utat elvehetné, ki felette nagy ártalmat hozhatna az török császár. Soha semmiképpen Zinan Passa meg nem állhatna, vissza kellene futni, azvagy haza kellene menni, azvagy Havasalföldére, Moldovára kellene térni. Így az ő Felsége hada mindent bizvást cselekedhetnék. Az Ur Isten segítségül levén egy esztendeig egész Magyar országot, Tót, Horvát országot, Rác országot Felségtök meg szabadithatná, mert az egész község is arczúl fel támadna az törökre; etc.

Datum ex Belteők, 3 Februarii Anno Domini 1594.

P. S. Kegyelmes uram, szóval azt izente az waida, mivel ü neki mind görökkal, havaseliékkal, rácokkal nagy értelme vagyon.

A. Veress, *Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei și Țării Românești*, vol. IV, p. 59—61; Hadi levéltár, Budapest.

Milostive stápine!

Prin supusa mea scrisoare doresc să aduc la cunoștința Alteței Voastre că, sfârșindu-se, cu ajutorul lui Dumnezeu, lupta, la trei zile după sosirea mea acasă am trimis un om de încredere la voievodul Moldovei. Cele scrise de mine voievodului Moldovei, ca și scrisoarea de răspuns a acestuia, le-am înaintat Alteței Voastre. V-am trimis și copia scrisorii mele, deoarece țin ca Altețea Voastră să aibă cunoștință de întreaga chestiune.

Alteța Voastră să binevoiască a lua în considerare următoarele : eu cunosc situația Moldovei și a Țării Românești aproape tot atit de bine ca pe cea din preajma Vienei, deoarece am colindat mult și pe șesurile de dincolo de Dunăre, la marginea Moldovei, în olatul turcesc. Dacă voievozii Moldovei și Țării Românești ar fi sinceri și credincioși, ar putea aduce multe servicii Maiestății Sale <împăratului> și țării, mai ales dacă ar putea avea alături de ei și pe cazaci. În primul rînd, tătarii n-ar mai cuteza să mai vină vreodată, căci nu și-ar lăsa muierile, pruncii și țara pustie ; și chiar dacă ar veni, ar fi în număr mic. Apoi, voievodul Moldovei, ca și cel al Țării Românești, ar putea pîrjoli și prăda tot ținutul de dincolo de Dunăre, pînă la Adrianopol și chiar mai departe, pe drumul Constantinopolului, ceea ce ar aduce foarte mari pagube oștirii împăratului turcesc. Sinan pașa n-ar putea să se mențină în nici un chip, ar fi nevoit să fugă îndărăt, spre casă, sau să se abată în Țara Românească sau în Moldova. Astfel, oastea Maiestății Sale <împăratului> ar putea acționa cu deplină încredere.

Cu ajutorul lui Dumnezeu, în timp de un an Maiestățile Lor ar putea porni întreaga <oaste> din țara ungurească, din Slovacia, Croația și Serbia, căci toată obștea s-ar întoarce pe față împotriva turcilor.

Data din Beltiug, la 3 februarie, anul Domnului 1594.

P.S. Milostive Stăpine ! Voievodul <Moldovei> a adus la cunoștință prin viu grai că are bună înțelegere cu grecii, cu muntenii și cu sirbii.

4

1594 iunie 2, Ratisbona.

De Ungria escriven por cosa muy cierta que el Transilvano y Balaco han roto más de 25 mill. Tartaros, con muerte de más de 12 mill dellos, que entravan a destruyr el pays. De muchas partes se tiene este aviso, pero aun no se tienen cartas de quien se dessea sobre ello. También se dize que el Turco ha roto le guerra al Transilvano y al Balaco, mas hasta agora está en la misma dubda.

Al. Ciorănescu, *Documente privilegiate la istoria românilor culese din arhivele din Simancas*, Buc., 1940, p. 99, doc. CCXII; Archivo de Simancas, Sección de Estado, legajo 1544, Venecia.

Din Ungaria ne scriu drept lucru sigur cum că transilvăneanul și valahul au înfrînt mai mult de 25 de mii de tătari, murind mai mult de 12 mii din ei, care veniseră să pustiască țara. Din multe părți s-a primit această veste, dară pînă acum nu s-au primit scrisori de la cine s-ar dori despre aceste treburi.

Se zice deopotrivă că turcul a învins în războiul cu transilvăneanul și valahul, măcar că pînă acum este mare îndoială și despre acest lucru.

5

1594 iunie 13, Virșeț.

Ez levél adassék az Felséges király hadnagyának, Zekely Mojsesnek kezébe.

Száva Bán Veli Mironit és Vladika Thodor.

70

Ezt az levelet irjuk mindnyájan, mind zpahiák, kenézek, és az egész Ráczság és keresztyénség, mindnyájan, kik az egy Istentől meg keresztelkedtek. Szolgálatunk és köszönetünk után, kívánunk hosszú életet és jó egészséget az Felséges Erdélyi király¹ és vajdától küldetett hadnagynak, és hű szolgájának, mi urunknak, Zekely Mojsesnek.

Ezt akarók Kegyelmednek tudtára adni, hogy jöve közinkbe Vayda Mihály és együtt találá bennünket táborba, úgy mint ezeren. Azért mindenüvé el küldézénk ez földre és két vagy három napig egybe gyűlhetnek öt vagy hat ezeren. Az kenézek penig és az keresztyének mindnyájan ide gyűlének, és meg eskünek Veli Mironit Száva és Vladika és Vayda Mihály előtt, hogy mindnyájan hiven és igazán szolgálnak az Felséges királynak, és egy akarattal. Mindnyájan Istené vagyunk és az Felséges királyé, és kívánunk segítséget ő Felségétől. Ezen penig igen örültünk, hogy látjuk az mi Felséges és kegyelmes urunk segítségét. Kegyelmedet is kérjük, küldj segítséget, hogy mi es örülhessünk és könnyöreguessünk Istennek az király egészségeért. Tartsa meg Isten Kegyelmedet sok esztendeig jó egészségben.

Költ Verseczen, 13 Iunii 1594.

A. Veress, *Documente*, IV, p. 77—79; Bibl. Univ. Budapesta, *Litterae originales*, Nr.199.

Să se dea această scrisoare în mână hotnogului Maiestății Sale regelui, a lui Moise Székely.

Banul Sava Veli Mironit și Vlădica Todor.

Această scrisoare o scriem cu toții, toți spahiii, cnezii și întreaga sîrbime și toată creștinătatea, toți care ne-am botezat de la un Dumnezeu. După slujba și salutul nostru, poftim viață lungă și bună sănătate hotnogului și slugii sale credincioase trimis de Maiestatea Sa craiul¹ Transilvaniei și voievod, domnului nostru, lui Moise Székely.

Vrem să vestim pe Domnia Ta, că a venit între noi Mihai Voievodul și ne-a găsit adunați în tabără, vreo mie. De aceea, am trimis în toate părțile pe acest pămînt și în două sau trei zile se pot aduna cinci sau șase mii. Iară cnezii și creștinii se adunară cu toții aici și jurară înaintea lui Veli Mironit Sava și a Vlădicăi și a Voievodului Mihai că slujesc cu toții cu credință și cu adevărat Maiestății Sale craiului și cu o voință. Cu toții sîntem ai lui Dumnezeu și ai Maiestății Sale craiului și dorim ajutor de la Maiestatea Sa. Iar de aceasta bucuratu-ne-am foarte că vedem ajutorul Maiestății și a milostivului nostru Domn, Rugăm și pe Domnia Ta, trimite ajutor, ca și noi să ne putem bucura și să ne rugăm lui Dumnezeu pentru sănătatea craiului. Dumnezeu să țină pe Domnia Ta mulți ani cu sănătate bună

Dată în Virșeț, 13 iunie 1594.

¹ Titlul recunoscut al lui Sigismund Báthory n-a fost de „rege” (crai), ci de principe al Transilvaniei.

The Vayvoda or Princes of Bugdania and Wallachia, linked in friendship with the Prince of Transilvania, be rebelled from the Grand Signior, whose souldiers, being returned wearied from the campe, unwillingly goe in the sharpnes of this winter to these caused warres, and therefore the exploite and chardge thereof is chiefly committed to the Tartar. Yet to show that the Grand Signior hath a care of the said exploite, hee hath appointed generall of the same on [e] Mustafa Bassa, sonne-in-law to Sinan Bassa the Visier, adioyned to him of Jenissaries, Toppies and Gebergies¹, degrees of souldiers, amongst these footemen to the number of eight thousand; in whose company goeth twoe young Princes of the said provinces, in whose ayde alsoe are appointed to be in a readines the Beglerbies of Bendir, Akerman and Silistria, confiners to Wallachia and Bugdania.

On the other side the Prince of Transilvania hath sent unto Bugdania five thousand Hungars and as many into Wallachia, besides eightene thousand Casacks come out of Poland, who have brought with them into Bugdania a new Prince and installed him there perforce, soe that it is thought in those two Provinces this winter wilbe great broyles. The cause of the cominge of the Cassacks out of Poland is this [...] the Polish nobleman Yatslovoske, being forbidden by the King of Poland to invade the Tartar country in revenge for damage to his villages, feared a mutiny among his troops and fled ...; twelve thousand of his subiects and friends retired after him, the rest being Cassacks. Soe many gathered in a company together not knowing what intreprise best to take in hand, resolved to goe into Bugdania, and having amongst them the sonnes of one of the antient Princes installed him as abovesaid; who presently sent six thousand Cassacks upon Aron Prince of Moldavia, with whom having conflict, they slewe two thousand of his men, and drave him into the confines of Transilvania, where hee now with his wife and retinue remaineth until advise from the Grand Signior of his deposing of them. I think hee will retyre into Transilvania. My drogueman or interpreter sent by me into Bugdania two yeares since to recover large somes of mony which the Prince Aron owed me, I being most ungratefully and unkindly dealt withall by the said Aron, as having not onely refused to make any small satisfaction of my creditt, but alsoe deteyned my said drogueman forcibly, not suffering him to returne: by means of those troubles he escaped and fled out of Bugdania. About which tyme of his resolution to escape even the 21 of September, lying on my bed in a deepe slumber, mee thought one tooke mee by the hand to awake mee saying: "Thy drogueman cometh out of Bugdania, and thy Queene shall tripple thirty yeares". The one is allready performed by my droguedman's arrivall, and the other I hope and pray for. My said drogueman in his flight passing thorough Wallachia, was well enterteyned by the Prince, as having received divers great favours of mee, and amongst other communication, the Prince told him that the Chancellor of Poland was slayne; which, if it be true, no doubt was performed with the Intendents whith the house of Austria to bring the King of Poland to ioyne in league with the German Emperour against the Grand Signior, to which the Chancelor would never consent as appeareth by the deteyning of the noble Yatslovosk from goeing into Tartary, so that advice proving

true, noe doubtte but will succede great matters, the King of Poland being as able to endamage this country having Bugdania in his protection which is the gappe into Grecia) as all the Germany Empire on the partè of Hungarie is able to doe [...]³

Wallacks and Bugdans come on this side the Danubium, and yet continue firme against the Grand Signior, though the Generall the 9th of this present fallen ont with the Vizier Bassa. Tartars sent into Moldavia and Walachia [...]³

E. D. Tappe, *Documents concerning Rumanian History, 1427—1601*, 1964, p. 72—74; British Museum, Cott. Nero B XII, f. 115 v, 120.

Voievozii sau domnitorii Moldovei și Țării Românești, aliați cu principele Transilvaniei, s-au ridicat împotriva sultanului, ai cărui soldați s-au întors slăbiți din campanie, nedorind să meargă în asprimea iernii, spre a pricinui războaie. De aceea, luptele și atacurile sînt îndreptate acum în primul rînd împotriva tătarilor. Totuși, sultanul, pentru a dovedi că se îngrijește de aceste lupte, a numit comandant al lor pe un oarecare Mustafa pașa, cumnat cu Sinan-pașa, vizirul, alăturîndu-i ieniceri, topgii <tunari> și gebegii¹, mulți oșteni printre care pedestrași, în număr de 8 000. În compania lor, au mers doi tineri prinți din numitele provincii, în sprijinul cărora au fost desemnați, pentru a fi pregătiți, beglerbeii din Bender Akkerman și Silistra, învecinate cu Țara Românească și Moldova.

Pe de altă parte, principele Transilvaniei a trimis 5 000 de unguri în Moldova și tot atîția în Țara Românească, în afară de 18 000 de cazaci veniți din Polonia care au adus cu ei în Moldova un nou domnitor, instalîndu-l acolo cu forța, astfel încît, se crede că vor fi mari tulburări în această iarnă în cele două provincii. Cauza sosirii cazacilor din Polonia este aceasta [...]² (nobilul polonez Jazlowiechi, neavînd încuviințarea regelui polonez să cotopească ținutul tătarilor, drept răzbunare pentru jaful făcut în cîteva sate de ale lui, s-a temut de o revoltă în sînul trupelor și a fugit)...; 12 000 de supuși și prieteni au plecat cu el, restul fiind cazaci. Adunîndu-se atît de mulți în compania acestora și neștiind ce să întreprindă mai bine, au hotărît să meargă în Moldova; avînd cu ei pe fiul unuia din foștii principii, l-au instalat ca domn, după cum s-a spus mai sus: au trimis 6 000 de cazaci împotriva lui Aron, domnitorul Moldovei, cu care fiind în conflict, i-au ucis 2 000 din oamenii lui și l-au izgonit în Transilvania, unde va rămîne cu soția și suita sa pînă cînd sultanul va înștiința despre detronarea lui. Cred că el se va retrage în Transilvania. Dragomanul sau interpretul meu a fost trimis de mine în Moldova de acum doi ani pentru a recăpăta suma mare de bani pe care Aron, domnitorul, mi-o datora. Dealtfel, am fost tratat cu foarte multă lipsă de recunoștință și de politețe de numitul Aron deoarece nu numai că a refuzat să-mi satisfacă cît de puțin creditul, dar, mi-a reținut și dragomanul nepermițîndu-i să se întoarcă; cu ocazia unor tulburări, el a reușit să scape și să fugă din Moldova. În acel timp, chiar pe 21 septembrie, data fugii sale, eu fiind în pat, dormind profund, cineva m-a apucat de mînă și m-a trezit spunînd: „Dragomanul s-a întors din Moldova și regina ta să trăiască de trei ori treizeci de ani!”. Un fapt s-a realizat deja prin venirea dragomanului meu, iar pentru celălalt nădăjduiesc și mă rog. Numitul dragoman trecînd în fuga sa prin Țara Românească,

a fost bine primit de domnitor, pentru că acesta primise multe favoruri din partea mea și printre alte vești, domnitorul i-a spus că <Zamoyski> cancelarul Poloniei a fost ucis, fapt care, dacă este adevărat, fără îndoială că a fost realizat cu ajutorul administratorilor Casei de Austria, ca să-l determine pe regele Poloniei să încheie o alianță cu împăratul Germaniei împotriva sultanului, lucru la care cancelarul n-ar consimți niciodată, după cum rezultă din reținerea nobilului <Jazlowiecki>, de a pleca în ținutul tătarilor încît știrea dovedindu-se adevărată, fără îndoială că se vor isca mari probleme; regele Poloniei fiind în stare să dăuneze acestei țări, avînd sub protecția lui Moldova (care este o breșă spre Grecia) precum și întregul imperiu german de partea Ungariei, ar putea să facă [...]³.

Muntenii și moldovenii au venit de această parte a Dunării și continuă să reziste sultanului, deși pe data de 9 a prezentei luni, generalul s-a certat cu vizirul. Tătarii au trimis în Moldova și Țara Românească [...]³.

* V. documentele engleze la Arh. St. Buc., colecția xerografii, Anglia, pach. XVI.

¹ Djebedji, corp al oastei otomane însărcinat cu producerea, repararea, adăpostirea și transportul armelor și munițiilor; la începutul sec. XVII, numărul lor total era de 5 730 oameni, care primeau o soldă globală de 9 247 012 akçe pe an.

² Omis de E. D. Tappe și rezumat între paranteze.

³ Omis de E. D. Tappe.

7

<Sfîrșitul lui 1594>

[...]¹. E peruenendo in Transilvania me ritriuouo con imbasciator² di Principe Mihaillo Vaiuoda dilla Vallachia Transalpina con il qual alungo ragionamento trataimo di molte ardue cose con giuramento e conclusimo di viegnire da quello Principe in compagnia di Reuerendissimo Legato di Papa³ il qual aueua ancora breue di Papa per quel Principe et io simile li mostrai letere et patente di Vostra Maesta Caessarea, il qual liuide con debita reuerenza in nome dell suo Principe et conclusemo con Principe di Transilvania con giuramento di esire pronti in campo, et suleuar l'arme contra inimico in compagnia di eso Principe d'Transilvania et quello di Moldauia, e questo e fatto fra eso imbasciator di Valachia Transalpina, e Principe di Transilvania con juramento di essere uniti e confederati con Vostra Maesta Caessarea, e tuta la Christianita auendo ascrito dieci millia soldati del paese e mi recerco quando li potesemo condur dieci millia Casachi che lor Principe saria contento nutrirli in paese ancor li dissi che il granduca di Moscouia⁴ ha promeso una quantita di exercitti a Vostra Maesta Caessarea, e rispose tutti si e possibile condurli nel paese nostro noi siamo contenti sustentarli che uederia sua Maesta Caessarea, quanto beneficio faremo a tuta la Christianita, dapoi auendosi scoperto alcuni tradimenti ne io ne Reuerendissimo legato di Papa non si abbiamo arisicato di andare da quel Principe di Valachia Transalpina maxime intendeuamo che non ha asufficienzza la guardia di Ungari sicome Aaron Vaiuoda ma piu si temeua et era soto posto a Turchi di Aaron Vaiuoda e cosi per molti diegni respeti non siamo andati con tuto che ci tiamaua con gran instancia si come per la sua letera che ho data a Vostra Maesta Caessarea, e di tuto questo ho dato auiso per letere di 13 giuglio di Moldauia per man di Reuerendissimo Patre Alphonso [...]⁵.

[...] ¹ Și cînd am ajuns în Transilvania m-am găsit cu trimisul ² principelui Mihai, voievod al Țării Românești, cu care am tratat îndelung despre unele lucruri, <învoindu-ne> cu jurămînt ca să vină <cineva> din partea acestui principe împreună cu prea reverendul Legat al Papei ³ care avea și breva papală pentru acel Principe. De asemenea și eu le-am arătat scrisori și patente de la Maiestatea Voastră, pe care le-a cercetat cu toată cinstirea în numele principelui său și ne-am învoit cu principele Transilvaniei, cu jurămînt, să iasă neîntîrziat la luptă și să ia armele contra dușmanului împreună cu acest principe al Țării Românești și cu acel al Moldovei, și aceasta s-a încheiat între trimisul din Țara Românească și principele Transilvaniei, cu jurămînt, de a rămîne uniți și aliați cu Maiestatea Voastră și cu toată creștinătatea, înrolînd 10 000 de soldați din țară și m-a întrebat cînd i-am putea aduce 10 000 de cazaci, căci principele lor ar fi mulțumit să-i hrănească în țară, măcar că i-am spus că Marele duce al Moscovei ⁴ a făgăduit un număr de ostași Maiestății Voastre, și a răspuns totuși că „dacă este cu putință să fie aduși în țara noastră, noi am fi mulțumiți să-i hrănim și va vedea Maiestatea Sa ce ispravă vom face pentru toată Creștinătatea”, dar mai apoi după ce s-au dat pe față unele trădări, nici eu și nici prea reverendul Legat al Papei nu ne-am încumetat să mergem la acel principe al Țării Românești, mai ales că am aflat că el nu avea gardă de unguri îndestulă ca Aron Vodă, că se temea mai mult de turci și era mai mult sub puterea lor decît Aron Vodă; și așa, pentru multe motive temeinice, nu am mers <la el>, deși el ne chema cu mari stăruințe, cum se vede din scrisoarea sa, pe care am dat-o Maiestății Voastre, și de toate acestea v-am dat de știre prin scrisoarea mea din 13 iulie din Moldova prin mijlocirea reverendului Părinte Alfonso [...]. ⁵

¹ Invazia tătară în Moldova și trădarea oștilor ungare și cazace care n-au ajutat pe moldovenii să respingă atacul hanului Gazi Ghiray.

² Radu Buzescu Clucerul.

³ Alfonso Carillo.

⁴ Boris Godunov.

⁵ Capacitatea armatei din Moldova și Țara Românească și eventuala acțiune în Peninsula Balcanică.

Az Fölséged kegyelmes parancsolatját, melyet Fölséged Bécsben az elmúlt Decembernek 24 napján iratott, alázatosan ma vöttem és meg értettem, melyben Fölséged kegyelmesön azt parancsolja, hogy a törököknek szándékára rea vigyáznék, és az tatárok hol telepedtek volna meg az telelésre, és honnat tartatnának éléssel Fölségednek meg irnám.

Fölségös uram, ennekelötte való alázatos levelemben is meg irtam vala Fölségednek az tatároknak le telepedéseknek helyét, kik felöl Fölségednek most is azt irhatom, hogy az tatárnak egyik része az Theö-meöswár körül levő városokra és falukra szállott, egyik része pedig id. b. jött Erdélyország határa felé, és az Makra hegy alatt Wilagoswár táján

hasonlatosképpen az városokra és falukra szállott. Az ő le szállásokat pedig Fölséged kegyelmesen így értse, hogy mind városoknak, faluknak hasonfelét az szegény parasztságtól el foglalták, és az parasztságot egybe szállították, úgy hogy mind várasnak, falunak az egyik szerin tatár lakik, az másik szerin az szegénység lakik. Fölséged kegyelmesen meg bocsássa, rettenetes fertelmességgel élnek az szegény parasztság közt. Az mi pedig az ő éléseket illeti, az szegény parasztságnak az mi élése volt, azzal úgy élnek, az mint ők akarják, sőt az féle élés dolgában is ők az gazdák minden városokon és falukon; ki miatt az szegénység teljességgel koldolásra jutott. Annakfelette ez elmúlt napokban as mely két rablást itt ez mi földünkön cselekedének, az mint bizonynyal mondják, juhót, barmot, ménest száz ezernél többet hajtottak el, úgy hogy, husbeli élésből ezideig meg nem fogyatkozhattak; ki ha el fogy, azt hiszem még többért jönnek, sőt naponként igen félőnk, hogy ujobban való rablást ne tegyenek, mert az mely része az tatárnak az Makra alá szállott, ha meg indul két nap s két éjjel szabadon úgy jöhet, hogy egész Zathmárig el rabolhatja az földet.

Az mi az töröknek az ő szándékát illeti, az felől Fölségednek alá-
zatoson azt irhatom: Az törökök nyilván beszéllik, hogy az török császárnak szándéka az volna, hogy ez el mult esztendei hadánál nagyobb hadat bocsássaon reánk, és hogy az tartárokat is meg többitse. Kit jóllehet én nem reméllek, hogy nagyobb hada lehessön, sőt inkább hiszöm török hada annyi sem lehet mert ők is igen meg romlottak ez esztendei hadakozásban, fűképpen lovok igen el holt, hanem ha az tatár többül meg, kik most is felettébb is sokan vadnak rajtunk. Ezeket pedig az tatárokat azért hadta itt ez földön, hogy az hadakozáshoz idejében hozza kezdhessen, hogy nem mint tavaly esztendőben. Szándékát beszéllik hogy az is volna, hogy az töröknek az derék erejével, és az tatároknak az felével oda fel septekre mennyen, az fele pedig az tatárnak az tömös-vári pasa hadát másunnal való törökökkel meg többítván mi rajtunk legyön, és ezt ez földet pusztítsa, rabolja, hogy ennekutánna ő Fölségének ne segíthessünk, kire az Fölséges Ur Isten őket ne segítse, Jóllehet jitt azt is beszéllik, hogy török császár meg holt volna, de ha szinte meg holt is, vagyon fija, az ki hadakozhatik.

Továbbá, az mint ennekelötte alázatos levelem által is könyörgöttem Fölségednek, most is alázatosan könyörgök Fölségednek, mint kegyelmös uramnak, Fölséged törekedjék császár urunknál ő Fölségénél, ő Fölsége ne vegye semmire ez nagy ellenséget, hanem ő Fölségének, mint kegyelmös fejedelmünknek, legyen kegyelmes gondviselése mi reánk is szegény országbeliekre, hogy üdönap előtt el ne váljunk az ellenség miatt. Mert azt bizonynyal érti Fölséged, hogy az tatár immár itt rajtunk tel, ki nem ok nélkül vagy, hanem hogy igen idején ez földnek el pusztításához fogjon, ki ha minket el pusztit, innét ő Fölségének semmi hada nem lehet. Az minapi két rablással is nagy pusztaságot cselekedtenek, holott egynehány száz drabanttal most is meg kevesedett ez itt való ország. Annakokáért szükség, hogy Fölségtek kegyelmesen idején gondolkodják ez dologról, és Fölségteknek legyen kegyelmös gondja az vitélő népnek mentől hamarább való fogadására, sőt jó volna ő Fölségének az lengyeleket is megtalálni, kik az mint én egynehány uraknak írásból értem, készek volnának fizetés nélkül is

vitézlő néppel ő Fölségét segiteni, ha ő Fölsége meg találná őket; ha pedig ő Fölsége valami okért nem akarná meg találni is az lengyeleket, ő Fölsége kegyelmesen engedné meg, találnák meg az országbeliek. Ő Fölsége pedig fizetésen, ha nem többet, bátor csak négy ezer kozákot hozatna ez országban, kik nem keveset szolgálhatnának ő Fölségének az tatár ellen, mivel az kozák is az gyorsaságban hasonló az tatárhoz. Így Istennek segítségéből, erdélyi vajda urammal egyet értvén, és ő Fölsége is fegyverös vitézeket, és magyar vitézlő népet is rendelvén ez országban az országbeliekkel egyetemben, nem kellene azt várnonk, hogy ők jönének reánk, se pedig az tavasz-üdöt ne várnánk, hanem az vizeknek áradások előtt, és az még a jég el nem olvadna keresnénk fel őket, mennénk reájok, kikre fűképpen pedig az közelb valókra, kik az Makra hegy alatt Wilagosvár táján vadnak, oly móddal mehetnénk erdélyi vajda urammal egyet értvén, hogy csak akkor vennék eszekben, mikor rajtok lennénk; kétség nélkül hiszöm, az Ur Istem megverné őket, mert ezek oly nagy bátorságban vadnak, az hol le telepedtek, hogy sohol senkitől nem félnek. Fölségednek mégis alázatosan könyörgök, Fölségtek viseljen kegyelmesen gondot ez dologra, ha azt akarja Fölségtek, hogy Fölségteknek javára és előmenetelire legyön.

Ha pedig az tatárookra mennénk, ugyan azt kellene cselekednünk, ha az Ur Isten meg áldaná útunkat, az egész föld népét Theomeosvár környékét vennők fel mindenestől fogva; feleségekkel, gyermekekkel, minden barmokkal hoznók el től őket, és az minemű pusztítást cselekedtenek ez országban, azokból épitenők meg, ki az töröknek felette nagy romlására lenne, ha ő nekik nem lenne ki szántani s kaszálni. Ő Fölségének pedig s nekünk is hasznunkra lenne, ha az mi pusztaságinkat meg épitenők az övékből. Így ő Fölsége könnyebben férhetne Lippához, Theomeosvárhoz, az többihez. Azon legyen Fölséged, hogy ő Fölségének itt is egy erős hada legyön, kivel mi es várakat szállhassunk, és ha az szükség kívánnya, meg is vihassunk az ellenséggel. Sőt azt vélem, ha az tavali esztendőben is ő Fölségének itt egy erős hada leszön vala, kivel mi es várakat szállhattunk volna, az én kicsin értelmem szerint bizony esze veszett volna Zinan pasának, most is ő Fölsége kezénél volna Gyeör. De látván Zinan pasa, hogy itt senki nincs, az kitől féljen, minden erjét Fölségedre vive itt teljességgel békével marada minden birodalma.

Itt közönséges hírünk ilyen vagyon, hogy az Hawasalyi, Moldwai vajda igen vitézkednek, as Dunántúl Dobroczián tartományát, Makedon tartományát igen el égették, rablották, levágták az lakós törököket, elhajtották barmokat, közel Drinápolig el pusztították az pogányokat. Az Ur Istenért könyörgök Fölségednek, Fölséged irjon ő Fölségének, ő Fölsége irjon az vajdáknak egy egy szép biztató levelet, annál nagyobb kedvek leszön az vitézkedéshöz; segiteni is kellene őket, mert és azt reméllem, ha az török meg indult, mint hogy utokban vagyon, leg elsőben is ő reájok jö, onnat jö mi reánk. Ezokáért igen méltó Fölségteknek minden felé gondot viselni. Ha ő Fölsége vagy Fölséged ir az vajdáknak, én mingyarást meg küldöm az vajdáknak az levelet, etc.

Datum ex Rhemetezeögh, 9. die Januarii. Anno 1595

Porunca milostivă a Alteței Voastre din scrisoarea datată din Viena, la 24 decembrie 1594, am primit-o cu supunere azi și am înțeles că trebuie să fiu cu băgare de seamă la gândurile turcilor și să scriu Alteței Voastre unde s-au așezat tătarii pentru iernat, și de unde se întrețin cu hrană.

Alteță ! așa cum am scris și mai înainte, o parte dintre tătari s-au așezat în orașele și satele din preajma Timișoarei, iar altă parte au venit aici, spre hotarul Transilvaniei și s-au așezat la fel în orașele și satele de sub muntele Macra, în preajma Șiriei. Iar așezarea lor să fie înțeleasă de Alteța Voastră în sensul că ei <tătarii> au cuprins de la sărmana țărănime jumătate din fiecare oraș și sat, stringînd laolaltă pe toți țărani, astfel încît într-o parte a orașului sau satului locuiesc tătarii, iar în cealaltă sărăcimea. Fie iertat, Alteță <că vă împărtășesc> despre grozăviile pe care le suportă bieții țărani. În ce privește hrana, tătarii dispun cum vor de mijloacele de trai pe care le-au avut țărani, ba chiar ei <se consideră> gazde, din care pricină sărăcimea a ajuns de istov la cerșit. Afară de aceasta, cu ocazia celor două tilhării comise zilele trecute aici în ținutul nostru, ei <tătarii> au minat — afirm cu certitudine — peste o sută de mii de oi, vite cai, astfel încît hrana lor de carne nu s-a putut sfîrși încă, dar dacă se termină, ei vor veni — cred — după alta mai mare; zi de zi trăim cu teama că ei vor face o nouă tilhărie căci tătarii așezați sub Macra, dacă pleacă, pot veni în două zile și două nopți, jecmănind ținutul pînă la Satu Mare.

În ce privește gîndul turcilor, pot să scriu Alteței Voastre următoarele : turcii declară deschis că intenția împăratului turec ar fi să trimită asupra noastră o oaste și mai mare decît cea de anul trecut și să sporească și numărul tătarilor. Eu nu prea cred că ei pot avea o oaste mai mare, ba dimpotrivă mai mică, deoarece și ei au avut pierderi mari în lupta din acest an, mai ales pierderi de cai, doar dacă vor fi sporiți tătarii, care și acum sînt din cale afară de mulți împotriva noastră. Iar pe acești tătari i-a lăsat aici în acest ținut, spre a începe lupta altfel decît anul trecut. Se mai spune că intenția sultanului ar fi să meargă acolo cu toată puterea turcească și cu jumătate dintre tătari, iar cealaltă jumătate, după ce va spori oastea pașalei din Timișoara cu turci de altundeva, să o trimită împotriva noastră ca să pustiască și jecmănească acest ținut, astfel încît noi să nu putem ajuta pe Maiestatea Sa — nu i-ar mai ajuta atotputernicul Dumnezeu ! Pe aici se vorbește că sultanul ar fi murit, dar chiar dacă ar fi adevărat, el are fecior care să se poată război.

Așa cum am rugat și mai înainte prin supusă scrisoare, rog și acum pe Alteța Voastră să se ostenească pe lîngă Maiestatea Sa împăratul ca acesta să nu nescotească pe marele nostru vrăjmaș; de asemenea, ca principele nostru <Sigismund Báthory> să ne aibă în grija sa milostivă pe noi și pe bieții locuitori ai țării și să nu ne despărțim înainte de ziua sorocită, din pricina dușmanului. Căci de bună seamă, Alteța Voastră înțelege că tătarii iernează aici la noi, pentru ca să se apuce foarte de vreme de pustiirea acestui ținut, iar dacă vom fi pustiți, Maiestatea Sa nu poate obține nici un fel de oaste de aici de la noi. Chiar și cele două tilhării de zilele trecute au făcut mare pustiire, iar țara s-a împuținat cu vreo cîteva sute de dorobanți. De aceea este nevoie ca Maiestatea Voastre să vă gîndiți din vreme și să purtați de grijă pentru trimiterea grabnică de soldați. Ba ar fi bine ca Maiestatea Sa să apeleze și la leși care, precum am înțeles din scrisorile unor domni, ar fi gata să ajute,

chiar fără plată, cu oșteni, dacă ar fi rugați de Maiestatea Sa; dacă, din oarecare pricină, Maiestatea Sa n-ar vrea să apeleze la leși, să îngăduie celor de aici din țară să caute pe leși. Iar Maiestatea Sa să-i plătească <pe oștenii poloni>, să aducă în țară cel puțin patru mii de cazaci, care ar aduce mari servicii împotriva tătarilor, cazacii fiind tot atît de iuți ca și tătarii. Astfel, cu ajutorul lui Dumnezeu și în bună înțelegere cu stăpînul meu principele Transilvaniei și trimițînd și Maiestatea Sa soldați cu arme și norod războinic unguresc în această țară, împreună cu locuitorii țării, n-ar trebui să așteptăm să pornească ei tătarii asupra noastră, n-am aștepta nici vremea de primăvară, ci înainte de revărsările apelor și pînă nu s-ar topi ghița, i-am căuta, am merge împotriva lor, mai ales împotriva celor ce sînt aproape, în preajma Siriei, sub muntele Macra; înțelegîndu-ne cu stăpînul meu voievodul Transilvaniei, am putea merge astfel că ei numai atunci ar băga de seamă cînd vom fi asupra lor; cred, fără îndoială, bătut-i-ar Dumnezeu, căci ei <tătarii> sînt așa de voinici, încît pe unde s-au așezat nu se tem nicăieri de nimeni. Totuși, rog cu supunere pe Alteța Voastră, să aveți Maiestățile Voastre grijă de acest lucru, dacă credeți că este spre binele și în folosul Maiestăților Voastre.

Iară dacă am merge împotriva tătarilor, am face același lucru; dacă Dumnezeu ne-ar blagoslovi drumul, am ridica cu totul pe țărani din preajma Timișoarei, cu muierile, cu copiii, cu toate vitele, iar pustiirile pe care le-au făcut în țara aceasta, le-am săvîrși în același fel, ceea ce ar fi spre cea mai mare pagubă pentru turci, căci nu ar fi cine să le semene și să le cosească. Ar fi spre folosul Maiestății Sale și chiar al nostru, dacă ne-am reface pustiirea noastră din a lor. Astfel Maiestatea Sa s-ar putea apropia mai ușor de Lipova, de Timișoara, de celelalte. Stăruiască Alteța Voastră, să aibă Maiestatea Sa oaste tare aici, cu care să putem ocupa aceste cetăți și dacă ar fi nevoie, să putem și lupta cu dușmanul. Ba cred că, dacă Maiestatea Sa ar fi avut aici și în anul trecut o oaste tare, cu care să fi putut ocupa aceste cetăți, după puțina mea pricepere, de bună seamă că Sinan pașa și-ar fi ieșit din minți, iar Györ ar fi acum în mîinile Maiestății Sale. Dar văzînd Sinan pașa că aici nu e nimeni de care să se teamă, și-a adus toată puterea împotriva Maiestății Sale, întreaga împărăție rămînînd în deplină pace.

Aici avem știrea că voievozii din Țara Românească și Moldova se luptă crîncen, au ars tare ținutul Dobrogei dincolo de Dunăre, ținutul lui Makedon l-au jefuit, au tăiat pe turcii așezați acolo, le-au mînat vitele, au făcut stricăciuni păgînilor pînă aproape de Adrianopol. Rog pe Alteța Voastră să scrie Maiestății Sale ca acesta să trimită voievozilor cite o scrisoare frumoasă de îndemn care să sporească pofta lor de luptă; ar trebui să le dea și ajutor căci, mă tem că turcii fiind porniți vor veni mai întîi împotriva lor <a valahilor>, fiindu-le în drum, iar de acolo asupra noastră. Din pricina aceea este foarte bine ca Maiestățile Voastre să purtați de grijă în toate părțile. Dacă Maiestatea Sa ori Alteța Voastră scrie voievozilor, eu voi trimite de urgență voievozilor scrisorile respective.

Dat la Remetea, la 9 ianuarie 1595.

Copia di un capitolo di una lettera scritta de Leopoldi alli 15 Gennaro del Signor Pompeo Salvago de Campis.

Per lettere di 6 del passato da Berlado, mi avisano che'l Principe di Valachia Michai Vaivoda di certo quanto per adesso ha liberato quel poco popolo dalle tirannie del pagano, et primieramente ha fatto ammazzar quanti Turchi se ne trovavan in tutto quel paese, (che si trovorno solo nella città di Bucharesti passati mille) et subito mandò in Broilano doi mille soldati ongari, transilvani, et seimille Valachi, et fecero simile il castello, del qual loco non era preso ancora, che<se> non si renderà è facile di prenderlo, pur lo combatteva, et il detto Principe in persona andò in Giorgievo et fece il simile; li quali lochi, Brailano et Giurgievo, sono turcheschi nella provincia di Vallachia, et li bagna il Danubio, disosto parecchi miglia l'uno dell'altro. Il detto Principe haveva seco delli suoi vassalli eletti per combattere 70 mille, et spettava che'l Danubio g<h>iacciasse per passare alli danni del Turco, nientedimeno fra tanto con istantia grande fabricava da 60 barche plate per detto fiume, dal quale loco fino in Constantinopoli non è più lontano che otto giornate. Il Principe di Moldavia, Aron Vaivoda, stava fermo et non si moveva niente, che se ben haveva nell'animo di fare il simile, simulava, non parendoli ancora tempo, ma da due mille soldati ongari transilvani che tien alla sua corte andarono un giorno avanti di Sua Eccellenza e gli dissero che se lui non violerà la pace con il Turco et unirsi con la Christianità, loro non volevano più servire, ma ritorneranno alla loro patria, la quale ha già per avanti rotto la pace; lui rispose che voleva li dessero termine tre dì da pensare sopra ciò. In questo mezo zonse un Chiaus dalla Porta per dismetterlo dal Principato, al quale Chiaus fece tagliar la testa, et messa su una lanza, et subito fece tagliar quanti Turchi si ritrovavano nella città di Giassi et in tutto il suo stato, et per tutto fatto gridare che ogni malfattor sia assolto et che vada a toccar soldo a lui, per la guerra; tutto il paese che sia assolto da caracci, che si soleva pagare continuamente, et decime, et che vadi ogn' uno per la Christianità et per la libertà con le armi servire contra il Pagano, et si apparecchiava per andare a Cheli, città alta, et altri luoghi del Turco che possiede dalla parte del Danubio fino in Tartaria. Et acciochè Vostra Magestà resti informata quanto importano al Turco queste due provincie, sappia che solamente dalla Moldavia dalla decima¹ m'aricordo un anno esser andate in Constantinopoli 360 mille pecore, in for di quello che si compra con danari, et il doppio se ne va di Valachia, sendo paese più grande; va ancora gran quantità de manzi, che si può dir la maggior parte. Da Broilano si carica all'anno per detto luoco² per il manco 500 vasselli, la maggior parte de formenti, ma ancora de pastruma, cioè carne de manzi salati secchi, botiri, mieli, fromaggi, sevo, et simili, et dal formento che si conduce per terra di Valachia in Constanza, porto in Mar Maggiore, si carica al manco mille vasselli per detto luoco di Constantinopoli. Questo Serenissimo Regno so che sta con cuore aperto per aiuto della Christianità, ma in fino le comitie non si sa la conclusione. Sua Maestà Divina sia quella che ispiri quello che sia per il meglio della Republica Christiana.

Al. Clorănescu, *Documente*, p. 106—107, doc. CCXXII; Archivo General de Simancas, Sección de Estado, legajo 1346, Venecia.

Copie a unei părți dintr-o epistolă scrisă la Lvov, la 15 ianuarie, de domnul Pompeo Salvago de Campis.

Prin scrisori din 6 trecute de la Birlad, mi se vestește ca neîndoios, măcar pînă acum, că principele Țării Românești, Mihai Voievod, a eliberat acel mic neam de sub tirania păgînului și că, la început, a omorît cîți turci se găseau în întreagă acea țară (căci se găseau numai în cetatea Bucureștilor mai mult de o mie) și de îndată a trimis la Brăila două mii de oșteni unguri transilvăneni și șase mii de munteni și a poruncit să facă la fel cu acea cetate, care nu era încă luată, <zicînd> că de nu se va preda de bunăvoie și dacă e lesne să o ia, atunci să pornească asaltul împotriva ei; iar principele în persoană s-a dus asupra Giurgiului și l-a luat și pe acesta. Aceste cetăți, Brăila și Giurgiu, sînt stăpîniri turcești în Țara Românească și le scaldă Dunărea, fiind la multe mile depărtare una de cealaltă. Zisul principe avea cu sine dintre supuși 70 de mii, aleși anume pentru luptă și aștepta să înghețe Dunărea ca s-o poată trece spre a-i lovi pe turci, iar într-acest timp nu pregeta să pregătească în mare grabă 60 de bărci mari pentru <trecerea> acelei ape, de la care nu e pînă la Constantinopol depărtare mai mare decît opt zile. Principele Moldovei, Aron voievod, prefăcîndu-se, sta neclintit și nu se mișca deloc, chiar dacă avea în cuget să facă aidoma, căci nu i se părea că a venit încă vremea; dar cei două mii de oșteni unguri transilvăneni, pe care îi avea la curtea sa, meraseră într-o zi înaintea Excelenței Sale și îi ziseră că dacă nu calcă pacea cu turcul și nu trece de partea creștinătății, ei nu mai vor să-l slujească, ci se întorc în țara lor, care încă de mai înainte rupsesse pacea; iar el răspunse că voiește ca să-i dea <aceia> răgaz trei zile ca să gindească la acele lucruri. În acest răstimp sosi un ceauș de la Poartă ca să-i ia domnia, dar <Aron> puse să i se taie capul și să-i fie înfipt într-o lance, și de îndată porunci să fie tăiați cîți turci se găseau în cetatea Iașilor și în toată țara lui, și puse să se facă strigare peste tot că orice răufăcător este iertat și să vină cu simbrie la el pentru război; că toată țara este iertată de haraci, care se plătea necurmat, și de dijme, și să meargă fiecare să slujească cu armele pentru creștinătate și pentru libertate împotriva păgînului. Într-aceea se pregătea să meargă împotriia Chiliei, cetate puternică, și altor locuri pe care le stăpînește turcul pe malul Dunării, pînă în ținuturile tătărești. Și ca să-i dea seama Maiestatea Voastră cît de însemnate sînt pentru turc aceste două țări, afle că numai din Moldova în contul decime¹ au fost duse într-un an, îmi amintesc, 360 de mii de oi, în afară de cele care se cumpără cu bani, și de două ori pe atît din Țara Românească, fiind această țară mai mare; se mai adaugă și mare număr de viței, s-ar putea zice chiar cea mai mare parte. De la Brăila se încarcă pe an tot spre acel loc² cel puțin 500 de corăbii, cea mai mare parte cu grîne, dar și cu pastramă, care e carne de vițel sărată și uscată, unt, miere, brînză, seu și alte asemenea, iar din grînele care sînt duse pe uscat din Țara Românească la Constanța, port la Marea Neagră, se încarcă cel puțin o mie de corăbii pentru Constantinopol.

Știi că această prealuminată Coroană are sufletul gata să sară în ajutorul creștinătății, dar pînă la urmă nu se știe sfîrșitul. Maiestatea Voastră fie aceea care să ne lumineze întru ce se cuvine spre binele creștinătății.

¹ De fapt, în contul haraciului erau fixate uneori și alte contribuții, în afara celor financiare.

² Constantinopol.

10

1595 ianuarie 31, Praga.

[...]¹. Lo que de aca puedo auisar a V.S. es que los Turcos se uan a prestando y el Emp<erad>or tambien, para la guerra deste año. Entre otras preuenciones que S.M. <Cessarea> (?)² ha hecho hassido tomar de baxo de su protection el Transiluano, Valacos y Moldauios. Los quales asigurados della se an rebelado contra el Turco que le ha deser de grandissimo impedimento y lo que no pudieron acauar conellos los emperadores Ferdinando y Max<imilia>no por mucho que lo procuraron, por que amas de los muchos daños que las gentes destas naciones pueden hazer a los exercitos Turquescos es de mucha importancia lo de las uituallas y municiones por que desta prouincia se sustentaua la mayor parte dellos [...]³.

Arh. St. Buc., Colecția xerografii Spania, pach. VII, doc. 1; Archivo General de Simancas, Sección de Estado legajo 1545, 49.

[...]¹. Ceea ce de atunci pot să dau de știre Domniei Voastre este că turcii încep să se pregătească, și împăratul de asemenea, pentru războiul din acest an. Între alte griji pe care Maiestatea Sa <imperială>² le-a rînduit a fost să ia sub ocrotirea sa pe transilvănean, pe munteni și pe moldoveni; care, întemeindu-se pe acest fapt, s-au răsculat contra turcului, lucru ce aduce foarte mari greutăți, pe care n-au putut să le dovedească arhiducii Ferdinand și Maximilian, oricît s-au străduit, căci, peste multe pagube pe care oamenii din aceste neamuri le pot face oștilor turcești, este de mare însemnătate și pierderea hranei și materialelor de război, care din aceste țări se strîngeau în cea mai mare parte [...]³.

¹ Informații sumare despre arhiducele Ferdinand.

² Lectură probabilă.

³ Relații despre proiectul de căsătorie al lui Sigismund Báthory cu principesa Maria Christiena.

11

1595 februarie 10 (1003 Cemaziyelevvel 30).

Dergâh-i gerdûn [...]¹. Kasaba-i Ibrail nazırı ³ olan Mustafa cavuş bendeleri² bu dâî'lerine⁴ gelüb izhâr-i tazallüm idüb vilâyet-i Eflâk voyvodası olan Mihâl bed-fiâl reâyâ ve berâyâ ile isyân üzere olub ⁵ Ibrail'in kalesin muhâsara ve varoşun ihrâk bi-n-nâr ve esbâbların cem'an nehîb garet idüb reâyâdan bazısı Tuna'nın öte cânibinde olan kasabât ve kuralara perâkende olub ve bazısı Tuna kenarında Ibrail karib-<inde> adalardan nice olub ehl-i iyalleri ile sakın olurlar iken sipâh ve solâk ⁶ ve yeniçeri taifesinden Baba ve Maçın ve Isakçı kazılıklarından bazı eşkiya ile üzerlerine varub ellerinde olan esbâb-erzâklarından her neleri var ise

yağma idüb ve nice reâyâ katl olunub oradan dahi kalkub kaçarlar iken kâfir askerlerine rast gelüb anlar dahi her neleri var ise alub kâfir vilâ-yetine sürüb bu minvâl üzere giden reâyânın evlerinde ve kuyularında olan buğdayların ve arpaların her neleri var ise ma'rifet-i şer'î yok iken fuzûlen bunlar kâfir vilâyetine gitdiler diyü darben çeküb alurlar bâhusûs ki reâyânın üzerlerinde ikişer-üçer yıllık öşrüm ⁷ olub ve dahi dönüb evlerine gelen reâyâyâ siz kâfirlere karışub 'asî oldunuz haînsiz diyü ren-cide idüb fuzûli nice akçelerin alub bu sebep ile reâyâ ve berâyâ bil-külliyeye firâr idüb mal-i miriye gadr ve benüm iltizamıma zarar müter-ettib olub hasb-i hâl Dersaâdete ilâm eylene yed virün diyü ibrâm ve itâat eylediği ecelden fi'l-vâki taife-i mezbûrunun ⁸ fuzûli esbâb erzâkların alub ve siz asilere karışdunuz diyü hilâf-i vâki' nice akçelerin alub nice cefâleri sebebi ile kasabada ve kasabaya tabi' olan havass-i hümayûn karyelerde reâyânın perâkende olması mukarrer olduğuna binaen şöyle ki vâki' hâldir vukû üzere Dersaâdete arz olundu. Bâki fermân Dergâh-i muallâmındır.

Tahriren fi s<elh>şehr-i Cemazîyelevvel sene salis ve elf ⁹.

<Semnâtura>

Arh. St. Buc., Colecția microfilme Turcia, r. 25, c. 709; Başbakanlık Arşivi-Istanbul, Fekete Tasnifi, nr. 2 108.

Raportul către Poarta [...] ¹ este acesta :

Robul lor ² Mustafa ceavuș, care este nazîr ³ al târgului Brăila, venind la acest rugător al lor ⁴, s-a plîns de nedreptate : Mihai răufăcătorul, care este voievodul țării Valahiei fiind în stare de răscoală împreună cu toată populația ⁵, a asediat cetatea Brăilei și a dat foc varoșului ei și a prădat toate bunurile de acolo ; unii dintre locuitori s-au răspîndit în târgurile și satele aflate de cealaltă parte a Dunării, iar alții, atunci cînd se așezau, împreună cu familiile lor, în unele insule aflate la marginea Dunării, în apropierea Brăilei, au fost atacați de cei din tagma spahiilor, solacilor ⁶ și ienicerilor, uniți cu tîlhari din cadiatele Baba<dag>, Măcin și Isaccea ; le-au prădat tot ceea ce aveau ca bunuri și alimente ; au fost ucise multe raiale. Atunci cînd, ridicîndu-se și de acolo, fugeau, s-au întîlnit cu oștenii ghiauri ; la rîndul lor, și aceștia, luîndu-le tot ceea ce aveau, i-au mînat în vilaetul ghiaur. Deși nu există nici o dispoziție legală, griul și orzul și tot ceea ce au în casele și jitnițele lor aceste raiale, care au plecat într-un asemenea mod, sînt luate cu forța, zicîndu-se că „aceștia au plecat ilegal în vilaetul ghiaur”. Problema este că de la raiale am de luat öşürul ⁷ pe doi-trei ani. Și, de asemenea, zicîndu-se „voi v-ați unit cu ghiaurii și ați devenit trădători”, se fac opresiuni și se iau pe nedrept mulți bani de la raialele care se întorc acasă. Din această cauză, fug toate raialele și beraialele, ceea ce produce pierderi veniturilor statului și pagube arendei mele. Să fie adusă la cunoștința Porții fericirii starea de lucruri.

Pentru că a stăruit cu supunere să i se dea o mîină de ajutor, <confirm faptul că> într-adevăr, se iau pe nedrept bunurile menționatei tagme ⁸ și, zicîndu-li-se „voi v-ați unit cu rebelii” li se iau, împotriva evidenței, mulți bani și li se fac numeroase silnicii. Fiînd sigur faptul că, din această cauză, raialele din târg și cele din satele domeniilor imperiale

dependente de tirg se vor răspîndi, am raportat Porții fericirii situația așa cum este. În rest, firmanul aparține Înaltei Porți.

Prin scris, în ultima zi a lunii Cemaziyelevvel, anul una mie trei⁹.

<Semnătura>

¹ S-a renunțat la formula diplomatică.

² Al sultanului.

³ *Nazır*, supraveghetor, supraincident.

⁴ Cadiul de Brăila, semnatarul prezentului document.

⁵ *Redya* (raia) și *berdyâ* (berala), prima categorie se referă la supușii care plăteau dîjlye și alte dări către statul otoman, îndeosebi fiind vorba de populația creștină, iar a doua categorie desemnează locuitorii scutiți, într-un fel sau altul, de asemenea dări. Cu alte cuvinte, aici este avută în vedere întreaga populație a țării.

⁶ *Solak*, ieniceri din unitățile 60–63, care aveau misiunea de a asigura securitatea sultanului.

⁷ *Oşür*, zeciulaia.

⁸ Locuitorii Brăilei.

⁹ 10 februarie 1595.

12

1595 februarie 22, Constantinopol.

Right Honourable, by my last, particularly in those to the right honourable the Lord Treasurer, I advised that upon the revolte of the Prince of Bugdania and Wallachia from the Grand Signior his obedience, he had appointed and sent hence Mustafa Bassa, sonne in lawe to Sinan Bassa the Vizier, to be Captaine Generall of the ordres of souldiers called Gebegies and Topgies, as alike of all the Grand Signior his forces confining to the abovesaid provinces, wich order alsoe to the Tartar to meete the said Generall on the confynes and ioyntly to invade the rebelled provinces, wich by my last I advised they had done; but with their owne great dammage and overthrowe, for that being mett by the Prince of Wallachia, they were speedily and easily vanquished. Since which the Tartar — taking it for greate disgrace, that having shewed soe great vallour against the German Emperour, this weake Prince of Wallachia should withstand him — gathered againe his forces together, and without ayde or com[pany?] of the Generall invaded the said province of Wallachia but with worse successe then before, for not only his army was vanquished, and most slayne, but him selfe was grievously wounded; upon the cure of which wounde, as alsoe to expect the Grand Signior his further order, hee now remayneth in Silistria, a munit townne on this side the Danubium. The Wallacke, encouraged by these victories and hearing how that the abovesaid Generall together with the new Prince of Wallachia (whom the Grand Signior had substituted and sent in the roome of the rebelled Michael Vayvoda) were incamped and lay securely without feare or order in a townne called Orushik on this side the Danubium, made a valiant resolution to passe on this side the sayd river and so assault them, and was no sooner resolved then performed, for in one night hee passed over to the number of five thousand souldiers, and marched directly to the Tarquish campe, whoe seeing them a furre off thought first they had been Tartars, but after perceiving them to be

Christians, put themselves in order of battell, soe well as the tyme would permitt them, and ioyninge with the enemy for a while resisted, but soone were overcome and the Generall himselfe slaine, whose head the Christians cut off and carryed away with them, making alsoe great search for the new Prince whom the Grand Signior had preferred to that province, but hee was fled upon a light Turkish horse. The reporter of these newes being sent with the abovesaid advise to the Grand Signior adioyned that the Michall Vayvoda his souldiers, after they had put to flight the turkes, pursued none, nor would vouchsafe to strike any but such as were either well horsed or richly apparralled; upon which your Honour is to understand that the Turkish souldier above all other souldiers goeth most richly arrayed, in so much as even the poorest hath his sinister garnished with silver, or hath a long coate (for these weare their apparrell long to the ancle) of fine Venice cloath — for the most part scarlett, the desire of which encouraged the poore Hungars, who goe very bare, spending for the most part that on the belly, which they should put on their backe; and this is what hitherto hath passed [...]¹.

Now is brought newes that Aron Prince of Bugdania doth determine alsoe with all his forces to come over the Danubium, and to beseige Silistria, a walled and munitied towne; whereupon the Governour thereof sendeth hither for succour, protesting that the shall not be able to resist the forces of Aron unlesse speedily ayde be sent him. The souldiers of Silistria upon like rumours a little before had tumultuously slayne and sacaged all the Ragusian merchants there traffiquing, as spies and fauours to the Prince of Bugdania...

The Tartar having long expected in Silistria the Grand Signior his comandment for future progress against the provinces of Bugdania and Wallachia, and being advertised of his spies here in Constantinople that the Generall would not sett forth yett these two moneths, alsoe being cured and healed of his wounds received in Wallachia, by present advise brought hither, is departed with all his retinue of souldiers unto his owne country, whence I thinke hee will not move before he heare the Vizier Bassa hence to be marching towards the confynes [...]¹.

E. D. Tappe, *Documents*, p. 77—79; British Museum, Cott. Nero B. XII, f. 152 v., 156, 157.

Prea onorabile, în ultima mea scrisoare, în special în cea pentru mult onoratul lord trezorier, v-am înștiințat despre revolta principilor Moldovei și Țării Românești împotriva sultanului și a stăpînirii lui. Sultanul a numit și a trimis de aici pe Mustafa pașa, cumnatul vizirului Sinan-pașa, ca să fie comandant general al categoriilor militare numite *gebegii* și *topcii* (tunari), precum și al tuturor celorlalte forțe armate ale sultanului care se află la graniță cu amintitele provincii și a poruncit hanului să se întâlnească la graniță cu numitul general și să se unească, pentru a invadea cele două țări răzvrătite, cum v-am înștiințat în ultima scrisoare, ceea ce ei au și făcut. Dar din cauza pagubelor mari de materiale și oameni, la ciocnirea cu domnul Țării Românești, ei au fost repede și ușor învinși. Atunci hanul — considerînd ca o mare dezonoare faptul că, după ce arătase o atît de mare vitejie împotriva împăratului Austriei,

acest neînsemnat domn al Țării Românești năzuiește să i se opună — și-a strins din nou forțele și, fără ajutorul și participarea generalului, a năvălit în sus-numita provincie a Țării Românești, dar, cu mai puțin succes decît înainte, nu numai că armata lui a fost învinsă și mulți uciși, dar chiar el însuși a fost grav rănit. Pentru a-și îngriji rănila și de asemenea pentru a aștepta în continuare ordinele sultanului, el a rămas în Silistra, un oraș întărit de pe malul Dunării. Valahii, încurajați de aceste victorii și auzind că numitul general, împreună cu noul domnitor al Țării Românești (pe care sultanul l-a numit și trimis în locul răzvrătitului Mihai), și-au stabilit tabăra și s-au instalat în siguranță, fără teamă sau grijă, în orașul numit Rusciuk, de cealaltă parte a Dunării, au luat îndrăzneată hotărîre de a trece de cealaltă parte a fluviului și de a-i lua cu asalt; și, abia dacă au apucat să ia hotărîrea, că au și pus-o în practică, căci într-o noapte <Mihai> a trecut Dunărea cu 5 000 de oșteni și s-a îndreptat direct spre turci, care văzîndu-i, au crezut la început că sînt tătari, dar după aceea, descoperind că sînt creștini, s-au așezat în ordine de bătaie, atît cît le-a permis timpul și, luînd contact cu dușmanul, au rezistat o vreme, dar au fost curînd biruiți și generalul însuși a fost omorît, iar capul său a fost tăiat și luat de creștini; mult căutat a fost și noul domnitor, pe care sultanul îl preferase în Țara Românească, însă el fugise pe un cal de cavalerie ușoară turcă. Aducătorul acestor știri, trimis cu sus-numita înștiințare la sultan, a adăugat că Mihai și oștenii lui, după ce au pus pe fugă pe turci, nu au urmărit pe nici unul și nici nu s-au învrednicit să lovească vreunul decît dacă erau dotați, fie cu cai buni fie cu echipament bogat. Căci, mult stimat, trebuie să înțelegeți că oștenii turci, în comparație cu toți ceilalți oșteni, merg la război foarte bogat echipați, astfel încît chiar cel mai sărac are însemnele împodobite cu argint sau o manta lungă (căci veșmîntul lor de protecție este lung pînă la glezne) din stofă frumoasă de Veneția, de cele mai multe ori de culoare purpurie; dorința de a avea acest veșmînt a încurajat pe ungurii săraci care umblă prost îmbrăcați, cheltuind cea mai mare parte din bani pentru burtă, să și le pună pe propriul lor spate, ceea ce s-a și întîmplat pînă acum [...].¹

Acum a sosit vestea că Aron, domnitorul Moldovei, s-a hotărît de asemenea să treacă Dunărea, cu toată oastea lui și să asedieze Silistra, un oraș prevăzut cu ziduri și bastioane. Atunci guvernatorul a trimis după ajutoare, arătînd că el nu va putea rezista oastei lui Aron, dacă nu i se trimite în grabă ajutor. Oștenii din Silistra, auzind astfel de zvonuri, au ucis și jefuit cu puțin înainte, în cadrul unei mișcări de stradă, pe toți negustorii din Raguza, care făceau negoț acolo, ca spioni și agenți ai domnitorului Moldovei.

După ce a așteptat mult timp în Silistra ca sultanul să ordone o viitoare ofensivă împotriva Moldovei și Țării Românești și fiind informat de iscoadele lui de la Constantinopol că totuși generalul nu va fi trimis în curs de două luni, acesta aflîndu-se în tratament și convalescență după rănila primite în Țara Românească, potrivit știrii primite aici, hanul a plecat cu toată oștirea în țara sa, de unde nu se va urni înainte de a auzi că vizir-pașa a pornit spre granițele acestor țări [...].¹

¹ Text omis la publicare de E. D. Tappe și explicație dată de el.

Muy Illustrissimo Señor

[...]¹. Buena nueva es la de la rota que el Príncipe de Transilvania y Bayuodas de Valachia y Moldavia han dado a los Turcos. Pero mucho temo que este Turco mozo ² no querra estarse sin hazer venganza della. De Viena escriuen a los 11 deste por cartas que hauian tenido muy frescas de Praga que el emperador quedaua muy malo plega a Dios de darle salud, que en muy mala cuyuntura caería su muerte, y que el exercito que yua juntando salga tan numerosso como en la relación que ha emuiado el embaxador Don Guillen de Sant Clement se apunta [...]³.

a 27 de março 1595

Juan Andrea D'Oria

Arh. St. Buc., Colecția xerografică Spania, pach. VII, doc. 2; Archivo General de Simancas, Sección de Estado, legajo 1545, 52.

Prea ilustre domn

[...]¹. Vestea bună este despre înfrângerea pe care principele Transilvaniei și voievozii Valahiei și Moldovei au pricinuit-o turcilor; dar mă tem că turcul cel tânăr ² nu va rămîne fără să se răzbune. De la Viena au scris pe 11, din epistolele pe care le primiseră de puțină vreme de la Praga, că împăratul era tot foarte rău, să binevoiască Dumnezeu să-i dea sănătate, căci o împrejurare nenorocită i-ar aduce moartea; că armata care se strinsese s-a dovedit a fi foarte numeroasă, cum se arată în știrea pe care a trimis-o ambasadorul Don Guillen de San Clemente [...]³.

La 27 martie 1595

Juan Andrea D'Oria

¹ Nu există știri noi despre pregătirile flotel turcești.

² Noul sultan Mehmed al III-lea (1595—1603).

³ Informații despre nobilii de la curtea spaniolă.

Nos Sigismundus Dei gratia Regnorum Transilvaniae, Moldaviae, Valachiae Transalpiniae et Sacri Romani Imperij Princeps, partium regni Hungariae dominus et siculorum comes etc.

Memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis. Quod posteaquam ex Dei optimi maximi beneficio gubernacula regni Transilvaniae adepti sumus, ac Turcarum Schytarumque barbarica immanitas et furor in Hungaria saeuire coepit, nihil magis in uotis habuimus, quam ut rescissa reiectaque nefarij hostis propter illorum leuitatem et perfidiam, amicitia, Reipublicae Christianae atque adeo regno Hungariae multis circumuento calamitatibus, imo in extremis fluctuanti periculis, quantum in nobis situm esset, secundum Deum subuenire eo opitulari, regna et prouincias Turcarum iugo pressas a fera illorum seruitute vindicare, atque in pristinam et diu exoptatam liber-

tatem restituere possemus. Optime scilicet persuasi, nihil hac re Deo gratius, nobisque gloriosius futurum, neque remedium ullum ad promerendam nominis immortalitatem accomodatius inueniri posse. Ea propter cum in vindicando a seruitute Turcarum regno nostro Transalpinensi, adiunctis nostris copijs, et omni bellico apparatu Spectabili et Magnifico domino Michaeli Vaiuodę, qui se nobis relictis Turcarum perfidia una cum totius illius regni ordinibus iureiurando astringens, iampridem subdiderat, prosperrimis successibus, multis proelijs hostibus deuictis et extra regnum illud depulsis in libertatem assertum est; quin etiam finitimorum Bulgarię populorum ceruicibus imminentes per Bulgariam Turcis multis proelijs magna edicta strage deuictis, et Turcicis oppidis, villis et agris depopulatis in Bulgaria, incolumes intra limites regni illius se receperunt. Ut autem regnum illud a furore barbarorum per nos in libertatem assertum commodius et administrari Christiano ritu et ab hostibus defendi possit, accitis ex illo regno ad nos ad transigendum cum pleno et generali mandato, autoritateque Michaelis Vaiuodę, et omnium ordinum illius regni sauciendi et concludendi, praecepit Boeris, in haec pacta et conuenta descensum vtrunque est. —

Quorum quidem tenor talis est:

Pacta et conuenta inita inter Serenissimum Principem Dominum Sigismundum Dei gratia regnorum Transilvanie, Moldauie, Valachie Transalpine et Sacri Romani Imperij Principem, partium regni Hungarie dominum et Siculorum Comitem etc. Ac Spectabilem et Magnificum Michaellem Vaiuodam regni Suae Serenitatis Transalpinensis, vniuersosque ordines et Boeros eiusdem regni, presentibus ex parte sue Serenitatis Magnifico domino Stephano Josica supremo Cancellario et Consiliario sue Serenitatis, et Generoso Domino Georgio Rauazdij Consiliario eiusdem Serenitatis sue, Capitaneoque arcis Vywar etc., ad transigendum specialiter ipsius Serenitate delegatis; in persona autem Vaiuodę et ordinum eiusdem regni sue Serenitatis Transalpinensis, Venerabilibus Jephthemia Archiepiscopo in Thergowistie, Luca Episcopo de Budzew, Theophilo Episcopo de Remnik; Item Generosis Nytre Vornik, Kizar Vornik, Demetrio Logoffett, Dano Vizter, Theodosio Vizter, Radul Poztelnik¹ de Chieptoronie, Radul Klutzer, Radul Poztelnik maiore, Borchia Logoffett, Vintila Klutzer, Ztenile Poztelnik et Preda Logoffett cum plena et sufficienti instructione, generalique mandato ab ysdem Michaelle Vaiuoda et cunctis ordinibus illius regni maioribus iuxta ac minoribus, ad transigendum et concludendum delegatis Albę Julie in Transilvania vigesima die May, Anno domini Millesimo quingentesimo Nonagesimo quinto transacta, conclusa vtrunque inuiolabiliter obseruanda.

Primum quidem nos Episcopi et Boeri dominium, amicitiam et seruitutem omnem Turcarum, tanquam infidelium et perfidorum reiicimus, et omnes concordibus votis et paribus suffragijs tam nos ipsi, qui hic adsumus, quam reliqui omnes maiores aequae ac minores eiusdem regni Transalpinensis patriae nostrę ordines et populi, vna cum Michaelle pariter Vaiuoda, nec non toto ordine Ecclesiastico ac omnes Boerones, nosmet ipsos et hoc regnum Serenissimo domino Sigismundo, Dei gratia regnorum Transilvaniae, Moldauiae, Valachiae Transalpiniae, et Sacri Romani Imperij Principi, partium regni Hungarie domino, et Siculorum Comiti etc.², domino nostro

clementissimo subȳcimus, illudque <regnum> vna nobiscum, ac cunctis illius patriae nostrae populis, inhabitatoribus, et incolis in potestatem illius tradimus, cum omni absoluta iurisdictione meri mixtique imperȳ; Eundemque eligimus³, constituimus, exaltamus vnanimi et concordii totius regni voce in Principem nostrum, et regni nostri Transalpinensis dominum et regem nostrum haereditarium; Jam dudum hanc de eo spem concipientes, quod Sua Serenitas nos et patriam nostram contra omnes Turcarum furores et aliorum quorumvis ingruentium hostium insultus defensura et protectura sit, nosque in nostra antiqua libertate conseruatura, ac in veritate iudicatura sit, quemadmodum alia regna ditiones Suae Serenitatis imperio subiectas iuxta haec pacta et conuenta quae hoc ipso tempore vtrinque constituimus. In huius rei robur et testimonium primum nos, qui hic personaliter adsumus ipsius Serenitati fidelitatis iuramentum nostro Vaiuodae Michaelis et totius illius regni populorum nomine praestamus; nos, et vniuersum regnum eidem ipsiusque successoribus futuros fideles subditos vsque ad mortem; hoc ipsum et manuumstrarum subscriptione, et proprio sigillo nostro corroborantes. Idem et Michael Vaiuoda nunc constitutus, et in futurum quoque pro tempore constituendi vaiuodae, vniuersique regni Transalpinensis ordines et status praestare debebunt.

Quoniam autem Serenissimus Princeps et<c.>⁴, dominus noster clementissimus, in regno isto residere, et manere continuo non potest, nobis suum Vicegerentem⁵ Vaiuodam constituet, quem scilicet ordines regni a Sua Serenitate communibus votis et suffragȳs postulauerint, qui linguae quoque nostrae et patrij sermonis compos sit, quique et regnum illud rite administret, et causas nostras iuste et legitime, iuxta regni antiquam libertatem et consuetudinem⁶, et secundum haec pacta et conuenta, ac pro mandato Serenissimi Principis nostri et eius successorum diiudicet et dirimat.

Ut autem haec malius et rectius peragi et exequi possint, Serenitas sua sub nomine et auspicio suo secundum Deum vexillum militare, clauam et frameam Vaiuodae ipsi et Locumtenenti suo mittet, quo omnes ex hoc agnoscant illum fungi vice et in persona suae Serenitatis, ac in omnibus, quaecunque sua Serenitas mandauerit a primo ad nouissimum iuxta pacta et conuenta sint dicto Vaiuodae obediētes, eiusque mandata iusta et legitima exequantur.

Vaiuoda⁷ quoque vt officio et munere sibi commisso commodius et pro Serenitatis suae voluntate ac ordinum <utilitate et> commodo perfungi possit, duodecim illi Boeros, vsu rerum, aetate et experientia⁸ conspicuos adiunget, quorum consilio non minus in iudiciariis⁹ causis discutiendis, quam aliarum quoque omnium rerum administratione⁹ iuxta haec pacta et conuenta <ipse Vaiuoda> vtatur, ne vlli praeter ius et fas iniuria inferatur.

Hi autem Boeri quemadmodum arbitrio tantum, voluntate et scitu¹⁰ suae Serenitatis et successorum suorum constitui, ita officio quoque et loco ipsorum dimoueri debebunt^{11, 12}.

Quod ad regni Prouentus attinet, de ȳs ita constituimus, vt quotiescunque per Serenissimum Principem nostrum, in regno suae Serenitatis Transilvaniae Comitia indicuntur, ex¹³ hoc quoque regno Transalpinensi delegati¹⁴ ad <eadem> Comitia expediantur, qui ad

voluntatem suae Serenitatis, et suorum successorum pro necessitate tributa imponere debebunt.

Jn huiusmodi vero Comitijis et publicis regni (Transilvaniae¹⁵) conuentibus ac congregationibus¹⁶ locum habebunt¹⁷ peculiarem, quemadmodum et alij delegati¹⁸ cum libertate ferendi voti et suffragij; praecedent autem loco et voto, et Vaiuoda et Boeri Transalpinenses Moldauienses¹⁹.

Tributum constitutum publicabunt tandem Vaiuoda et duodecim illi Boeri, percipient autem Boeri a sua Serenitate ad id destinati et ordinati, qui singulis annis exactam, et sufficientem rationem suae Serenitati perceptorum et expensorum prouentuum²⁰ reddere debent²¹.

Vaiuodis²² pro tempore constitutis ex prouentibus regni illius, secundum meritorum ipsorum exigentiam, Serenitas sua prouentus ordinabit, ad²³ requisitionem regni et Boerorum.

Omnes donationes, inscriptiones, confirmationes priorum huius regni vaiuodarum sua Serenitas et suae successores in suo vigore et robore relinquent. Jn posterum autem <sub nomine et sigillo Serenitatis suae et ejus successorum²⁴> omnes eiusmodi literae et priuilegia emanabunt, pretiumque omnium literalium instrumentorum²⁵ iuxta legem et consuetudinem illius regni exigetur; haereditates²⁶ autem non alijs donari possint, nisi indigenis illius regni.

Omnes causae iuxta veterem legem et consuetudinem regni coram iudicibus ordinarijs inchoentur²⁷, dydicentur, ac coram Vaiuoda et duodecim illis Boeris iuridice finiantur. Exceptis duntaxat omnibus et quibuslibet causis criminalibus, vitam et fortunas Boerorum concernantibus, qui etsi sententia capitali condemnati in vinculis detineantur, tamen vt misericordiae et veniae locus aliquis relinquatur, nec vita neque bona eiusmodi condemnatorum Boerorum sine scitu et voluntate suae Serenitatis et eius successorum adini possint. Quodsi autem quispiam ex ijs supplicio affectus fuerit, bona huius ad legitimos illius haeredes et successores secundum consuetudinem illius regni deuoluantur²⁸.

Jn hac autem administratione et transactione²⁹ includatur totum hoc³⁰ regnum Transalpinense, sub antiquis eius terminis et limitibus³¹, ex parte Moldauiiae et Alpium, à partibus Danubij ad vsque medium ipsius Danubij alueum: A<ciuitate> Brailla ad vsque oppidum Russawa, et secundum veteres istos limites et terminos. Prouentus etiam regni (iuxta haec³²) percipientur. Quaecunque³³ autem arces, ciuitates, oppida, possessiones, districtus et regna extra hoc regnum communibus etiam armis, aut quocunque studio per suam Serenitatem aut eius successores acquisita fuerint, ea cedant in liberam illorum³⁴ iurisdictionem et administrationem dispensationemque.

Vniuersum ordinem Ecclesiasticum et Monasticum etiam siue Calugerorum sua Serenitas relinquet in antiquo vsu et consuetudine, ritu, ceremonijs et libertate ipsorum, qui solitos etiam suos prouentus libere percipere poterunt. Omnes³⁵ etiam Ecclesiae Valachicales in ditionibus suae Serenitatis existentes, erunt sub iurisdictione et³⁶ dispositione Archiepiscopi Tergowistiensis, iuxta Ecclesiastici iuris et ordinis illius regni dispositionem prouentusque suos solitos et ordinarios percipere poterunt.

Titulum habebit sua Serenitas et eius successores a Vaiuoda, et omnibus ordinibus <illius regni> talem: Serenissimus Princeps Dominus ³⁷ Sigismundus Dei gratia regnorum Transilvaniae, Moldauię, Valachie Transalpine, et Sacri Romani Imperij Princeps, partium regni Hungarię dominus, et Sicularum Comes et<c>. ³⁸ dominus noster clementissimus. Vaiuoda autem ³⁹ a Serenitate sua, et ⁴⁰ eius successoribus ⁴¹: Spectabilis et Magnificus dominus Michael Vaiuoda regni nostri Transalpinensis etc. ⁴² fidelis nobis honorandus ⁴³.

Ipsa autem Vaiuoda ⁴⁴ in titulo suo has dictiones DEI GRATIA in posterum minime usurpare debeat, neque ⁴⁵ oppida, vel loca illa, vnde literas ad suam Serenitatem et eius successores, vel alia quaelibet loc missurus est, sua nominauerit.

Vaiuoda illius regni vtetur proprio familię et non publico regni sigillo, caera tamen rubea. Sigillum autem authenticum illius regni suę Serenitati et eius successoribus relinquitur.

Officiales autem regni erunt omnes suae Serenitatis non Vaiuodę, et ita quisque ipsorum titulos etiam sortietur ⁴⁶. Vaiuoda Transalpinensis inter Serenitatis suae et successorum ipsius Consiliarios adscribetur ⁴⁷.

Vaiuoda per legatos aut vlla aliqua alia ratione cum nullis externis populis vel principibus vllis de rebus, sine permissu et facultate suae Serenitatis et successorum suorum tractare et agere poterit ⁴⁸, verum si qua necessitas ipsi ingruerit ⁴⁹, suam Serenitatem et successores eius requirere debet ⁵⁰, et eorum erit, causam Vaiuodę et totius regni agere, et negotia tractare, prouidere ⁵¹.

Quodsi ⁵² aliqui ex militibus Ungarię vel alterius nationis quempiam ex incolis regni illius iniuria affecerit, ex parte illius Capitaneus suae Serenitatis ibidem constitutus, pro ratione delicti et facti: E conuerso vero si quispiam militum Vaiuodę vel prouincialium alicui militum suae Serenitatis vim intulerit, ex parte illius ipse Vaiuoda per Vornikum iudicium administrare debeant ⁵³ sine vlla mora. Qui vero Boerorum personas et curias violenter invaserit contra ius et fas, poenam capitis incurrat.

Graecus ⁵⁴ natione inter duodecim Juratos Boeros esse nequeat, neque aliquod munus et offitium spectans ad gubernationem illius regni obire possit; mercaturam ⁵⁵ tamen exercere valeat.

Conuiuium et donatiuum, quod fieri solet tempore Paschali et festo trium Regum, ex publicis regni prouentibus fiat ⁵⁶.

Pax ⁵⁷ cum Turcis aliter stabiliri nequeat, nisi conditionibus pacis haec quoque prouincia Transalpinensis includatur, ac suae Serenitatis relinquatur ⁵⁸, iuxta transactionem nostram iam antea cum Sacratissimo Rudolpho Romanorum Imperatore etc. factam.

Quodsi ipsum Vaiuodam vel Boeros ex regno isto Transalpinensi (quod Deus auertat) profugere contingeret, ydem nec in persona, nec in bonis ipsorum in hoc regno Transilvaniense impediuntur, neque in Turcarum manus tradantur. Jmo Boeri ipsi bona sua et iura possessionaria libere possideant.

Boeri a sua Serenitate electi ac possessiones villas et portiones possessionarias habentes tributa perdere minime teneantur, ac ratione eiusmodi bonorum ipsi Vaiuodę aut alij quibuscumque vlla plebea seruitia prestare debeant ⁵⁹.

Coloni et jobagiones Boeronum, qui ex bonis et iuribus eorundem possessi-
onarÿs in bona aliena clam se contulerint, ilico restituantur.

Jdem Vaiuoda et omnes officiales, praestito fidelitatis iuramento, Sere-
nitati suae et eius successoribus fidei sacramento se obligabunt,
iuxta haec pacta et conuenta tunc, cum vexillum militare ⁶⁰ Vaiuo-
dis transmittetur.

Sua etiam Serenitas promittit, se et suos successores omnibus viribus ⁶¹
pecunia, tormentis bellicis, et puluere tormentario; ac denique
omni bellico apparatu regnum hoc Transalpinense contra omnes
hostes defensuram, opemque laturum, iuxta haec pacta et conuenta,
ac administraturum, <idemque successores suos facturos fore>.

In cuius rei fidem et perpetuam memoriam Serenitas sua primum, et nos
praedictae ad haec transigenda ex vtraque parte delegatae personae,
haec pacta et conuenta manuum nostrarum subscriptione, sigil-
lorumque nostrarum vsualium appensione roborauimus et fer-
mauimus.

Nos itaque praescripta haec pacta et conuenta utrinque transacta
et conclusa acceptantes, et rata firmaque habentes, manus subscriptione,
et appensione sigilli nostri authentici roborare uoluimus, ad eaque pre-
standa et inuiolabiliter obseruanda<m>, tam nostro quam successorum
nostrorum nomine, (dum videlicet ŷ regnum adierint), fide et uerbo nostro
principali nos obligamus. ACTUM in Ciuitate nostra Alba Julia die
vigesima Maij. Anno domini, Millesimo Quingentesimo Nonagesimo Quinto.

Arh. St. Buc., Colecția microfilmie Italia, r. 55, c. 334—338; Archivio di Stato
di Firenze, Archivio Mediceo, Filza 4469, <lettera> nr. 143, f. 261—264, sub titlul
„Copià delle Capitulationi di Valachia” — text latin complet al Tratatului cu Țara
Românească, descoperit de Esarcu și publicat în anexa la Hurmuzaki, *Documente*, III₁,
p. 472—476, doc. XL. Cel cu Moldova este publicat la p. 477—480, sub nr. XLII,
și se află tot în Archivio Mediceo, Filza 4469, nr. 55, f. 265—267 — c. 144—147 —,
sub titlul „Copià di Capitoli di Moldavia” — text identic ca grafie cu cel de mai sus
și expediat, probabil, ducelui de Toscana. Între cele două texte există însă diferențe
de conținut generate de condițiile specifice poziției politice a celor două țări față de
Transilvania la data respectivă. În aceeași Archivio Mediceo mai există o copie a textului
pentru tratatul cu Râzvan, intitulată „Capitulationes Moldauie”, la nr. 54, f. 272—275
— c. 137—141 —, cu o grafie mai cursivă, expediată, de această dată, lui Gian Battista
Genga, la Roma, probabil la 11 iunie 1595, dar nu mai există o copie și pentru Țara
Românească.

Bethlen W., *Historia de rebus transilvanicis*, ed. a II-a, Sibiu, 1783, t. III, lib.
VIII p. 557 și urm. — text latin, probabil după originalul dela Alba Iulia, editat cu
omisiuni și preluat ca atare în Anexa la N. Bălcescu, *Opere*, II, Buc., 1953, p.
347—350 — traducere incompletă, avind omise aceleași pasaje ca la Bethlen; Hurmuzaki,
Documente III₁, p. 210—213 — textul latin preluat de la Bethlen, avind omise ace-
leași pasaje și în Anexă, la p. 472—476 — textul latin complet al copiei din Archivio
Mediceo iar p. 477—480 — textul latin al tratatului cu Moldova din aceeași Archivio
Mediceo; I. Sirbu, *Istoria lui Mihai Vodă Viteazul domnul Țării Românești*, Ed. Facla,
Timișoara, 1976; p. 144—147 — traducere aproape integrală a textului latin al trata-
tului cu Țara Românească.

Noi, Sigismund, prin grația lui Dumnezeu principe al țărilor Transil-
vaniei, Moldovei, Valahiei Transalpine și al Sfântului Imperiu roman,
domn al părților regatului Ungariei și comite al secuilor etc.

Prin cele de față aducem la cunoștința tuturor celor cărora le
este de folos că de cînd prin bunătatea lui Dumnezeu cel bun și mare
am luat cîrma Principatului Transilvaniei și de cînd cruzimea și sălbăticia

barbară a turcilor și tătarilor a început să bîntuie în Ungaria, n-am dorit nimic mai mult decît ca, rupînd și călcînd prietenia cu dușmanul nelegiuit — din cauza nestatorniciei și violenței lui, să putem veni, cu voia lui Dumnezeu, întru ajutor și sprijin, după cît ne stă în puteri, creștinătății și chiar regatului Ungariei, care este lovit de multe nenorociri, ba chiar plutește în cele mai mari primejdii, să slobozim țările și provinciile apăsate de jugul turcilor de sub cruda lor sclavie și să le putem înapoia vechea și de mult dorită libertate, convinși fiind cu totul că nimic nu va fi mai plăcut lui Dumnezeu decît aceasta și nici mai glorios pentru noi și că nu se poate afla un mijloc mai potrivit pentru a cîștiga nemurirea numelui nostru. De aceea, i-am dat ajutor cînstiului și luminatului domn Mihai voievod pentru scoaterea din robia turcilor a Principatului nostru Transalpin, alăturînd oști de-ale noastre și tot felul de lucruri de război. (El, părăsind legămîntul cu turcii, încă dinainte ni se supusese nouă, legîndu-se cu jurămint împreună cu treptele întregii țări.) Și, cu izbînzii foarte norocoase, i-am înfrînt în multe lupte pe dușmani, Principatul însuși fiind readus la vechea lui libertate. Ba, înfrîngîndu-i în Bulgaria în multe lupte și în mari măceluri pe turcii care apăsau grumazul neamurilor bulgărești învecinate și pustiind orașele, așezările și satele turcești din Bulgaria, <oștenii noștri> s-au întors nevătămați între hotarele țării. Dar, pentru ca acea țară readusă de noi la libertate din cruzimea barbarilor să poată fi mai ușor ocîrmuită după legea creștinească și apărată de dușmani, chemînd la noi boieri de frunte din acea țară pentru a discuta, a încheia și a ratifica prin deplina și întinsa împuternicire și autorizare a lui Mihai voievod și a tuturor treptelor acelei țări, am ajuns de amîndouă părțile la această hotărîre și înțelegere.

Conținutul acestora este în felul următor :

Acordul și înțelegerea începute, încheiate și trebuind să fie pázite de amîndouă părțile fără atingere între prealuminatul principe domnul Sigismund, prin grația lui Dumnezeu principe al țărilor Transilvaniei, Moldovei, Valahiei Transalpine și al Sfîntului Imperiu roman, domn al părților regatului Ungariei și comite al secuilor etc. și cînstiul și luminatul <domn> Mihai, voievod al țării Transalpine a Luminăției Sale și toate treptele și boierii aceleiași țări, fiind de față din partea Luminăției Sale strălucitul domn Ștefan Josica, cancelar suprem și consilier a Luminăției Sale, și nobilul domn Giorgy Ravazdy, consilier al Luminăției Sale și căpitan al cetății <Samos> Ujvar, însărcinați în chip special cu tratativele de Luminăția Sa ; iar din partea lui Mihai voievod și a treptelor Principatului Transalpin a Luminăției sale — preasfințirii Ieftemie mitropolit <cu reședința> în Tîrgoviște, Luca episcop de Buzău, Teofil episcop de Rîmnic, de asemenea și nobilii Mitrea vornic, Chisar vornic, Dumitru logofăt, Dan vistier, Teodosie vistier, Radu postelnic de Cepturoaia¹, Radu clucer, Radu postelnic mare, Borcea logofăt, Vintilă clucer, Stănilă postelnic și Preda logofăt, delegați în vederea discuțiilor și hotărîrilor cu instrucțiuni depline și îndestulătoare și cu întinsă împuternicire din partea lui Mihai voievod și a tuturor treptelor mari și mici din acea țară, la Alba Iulia, în Transilvania, în a douăzecea zi a lui mai din anul una mie cinci sute nouăzeci și cinci.

<1> În primul rînd noi, fețele bisericești și boierești, lepădăm stăpînirea, prietenia și toată supunerea față de turcii necredincioși și violeni, și într-o singură dorință și cu deopotrivă hotărîre, cu toții, atît noi înșine, care

sîntem aici de față, cît și celelalte trepte mari și mici ale țării noastre, Principatul Transalpin, și tot norodul, împreună cu Mihai voievod și tot cinul bisericesc și toți boierii, ne supunem pe noi înșine și această țară preamilostivului nostru stăpîn, prealuminatul domn Sigismund, prin grația lui Dumnezeu principe al țărilor Transilvaniei, Moldovei, Valahiei Transalpine și al Sfîntului Imperiu Roman, domn al părților regatului Ungariei și comite al secuilor etc.², și încredințăm în puterea lui toată această țară împreună <cu noi și> cu tot norodul, locuitorii și trăitorii din țara noastră, cu jurisdicția întreagă și neîngrădită a puterii judecătorești și civile, și-l alegem ³ și-l așezăm și înălțăm pe el într-un singur glas al întregului Principat și dintr-un singur suflet ca principe al nostru și domn al țării noastre transalpine și rege ereditar al nostru. Hrănim de mult nădejdea că Luminăția Sa ne va apăra și ocroti pe noi și țara noastră împotriva cruzimilor turcilor și a năvălirii oricăror alți neprieteni care s-ar ridica împotriva noastră și că ne va lăsa pe noi în vechile noastre libertăți și că ne va judeca în dreptate, la fel ca și pe celelalte stăpîniri și posesiuni supuse poruncilor Luminăției sale, după acordul și înțelegerea aceasta pe care o stabilim acum de amîndouă părțile.

<2> Spre întărirea și întîia mărturie a acestui lucru, noi, cei care sîntem aici de față, ne legăm față de Luminăția Sa cu jurămînt de credință în numele voievodului nostru Mihai și al norodului întregii țări că noi și toată țara îi vom fi supuși credincioși pînă la moarte, lui și urmașilor lui, întărind aceasta și prin subscrierea cu mîinile noastre și cu propriul nostru sigiliu; cu același jurămînt va trebui să se lege și Mihai care este așezat acum voievod și cei care vor fi așezați voievozi în viitor și toate treptele și toate cinurile Principatului Transalpin.

<3> Deoarece însă prealuminatul nostru principe și⁴ preamilostivul stăpîn nu poate ședea și rămîne neîntrerupt în această țară, ne va așeza un locțiitor ⁵ cu numele de voievod, pe acela pe care, din dorința și cu hotărîrile comune îl vor cere de la Luminăția Sa dregătorii țării, care să fie stăpîn pe graiul nostru și pe datina țării și care să ocîrmuiască țara după obiceiuri și să judece și se împace pricinile noastre cu dreptate și fără încălcarea legii, după vechile libertăți și pravile ⁶ al țării și potrivit cu acordul și înțelegerea aceasta și cu împuternicirea prealuminatului nostru principe și a urmașilor săi.

<4> Și, pentru ca aceasta să se poată face și îndeplini mai ușor, Luminăția Sa îi va trimite sub numele și cu autoritatea sa, după voia lui Dumnezeu, voievodului, ca unni locțiitor al său, un steag ostășesc, un buzdugan și o sabie, pentru ca toți să cunoască din aceasta că el cîrmuiește în locul și în numele Luminăției Sale și de la cel dintîi pînă la cel din urmă să fie ascultători de zisul voievod în toate cite i le va încredința Luminăția Sa, după acordul și înțelegerea aceasta, și să îndeplinească poruncile lui drepte și legiuite.

<5> Pentru ca și voievodul ⁷ să-și poată îndeplini mai cu ușurință și după voința Luminăției Sale și după folosul și spre priința treptelor slujba și însărcinarea care i s-a încredințat, îi va alătura doisprezece boieri distinși prin cunoașterea treburilor, prin înțelepciune, în vîrstă și trecuți prin încercări ⁸, al căror sfat voievodul să-l folosească atît în lămurirea pricinilor judecătorești, cît și în diriguirea ⁹ celorlalte trebi, după acordul și înțelegerea aceasta, pentru ca nimănui să nu i se facă vreo nedreptate, încălcîndu-se pravila și datina. Iar acești boieri, după cum vor trebui să fie așezați numai după hotărîrea și voința și cu știrea ¹⁰ Luminăției

Sale și a următorilor săi, tot așa vor trebui ¹¹ să fie îndepărtați din slujba și rangul lor ¹².

<6> În ceea ce privește veniturile țării, am hotărît astfel ca de câte ori va fi chemată de către prealuminatul principele nostru o dietă în Principatul Transilvaniei al Luminăției Sale să fie trimiși la astfel de dietă delegați și din ¹³ Principatul Transalpin¹⁴, care vor trebui să hotărască dările de trebuință după voința Luminăției Sale și a urmașilor săi. În astfel de diete și adunări și sfaturi obștești ¹⁶ ale Principatului (Transilvaniei)¹⁵ ei vor avea un loc anume ¹⁷, ca și ceilalți delegați ¹⁸, cu îngăduința de a-și spune părerea și dorința; doar că voievodul și boierii transalpini vor sta și își vor spune părerea înainte de cei moldoveni ¹⁹.

<7> Voievodul și cei doisprezece boieri vor face cunoscute dările statorite, dar le vor strînge boieri aleși și rînduiți anume de Luminăția Sa și aceștia vor fi datori ²⁰ să dea Luminăției Sale în fiecare an o socoată exactă și îndestulătoare de venituri ²¹ adunate și vărsate <la tezaur>.

<8> <Voievodului și>²² celor ce vor fi așezați voievozi peste vreme Luminăția Sa le va rîndui venitul pe măsura slujbelor din vistieria Principatului <Luminăției Sale>, după ²³ cum vor întreba țara și boierii.

<9> Luminăția Sa și urmașii săi vor lăsa în puterea și în țaria lor toate daniile, înscrisurile și întăririle voievozilor de pînă acum ai țării; de-acum înainte însă toate înscrisurile și privilegiile de acest fel se vor da <în numele și sub sigiliul Luminăției Sale și al urmașilor săi>²⁴ și prețul tuturor documentelor scrise²⁵ va fi cerut după legea și obiceiul țării; dar moștenirile ²⁶ să nu poată fi date altora, decît pămîntenilor <țării>.

<10> Toate pricinile să fie cercetate ²⁷ și judecate în fața judecătorilor îndrituiți, după legea veche și după obiceiul țării, și să fie întocmite legiuit, în fața voievodului și a celor doisprezece boieri, afară numai de toate pricinile criminale ca acelea care privesc viața și averea boierilor; cei care, cu toate că ar fi ținuți în lanțuri fiind condamnați cu pedeapsa capitală, totuși să aibă vreun prilej de îndurare și iertare; și nici viața și nici bunurile boierilor condamnați în felul acesta să nu le poată fi luate fără știrea și voia Luminăției Sale și a urmașilor săi. Dacă însă vreunul din ei va fi suferit pedeapsa, bunurile acestuia să fie lăsate moștenitorilor și urmașilor lui legiuiți, după obiceiul acestei țări ²⁸.

<11> În această rînduială și înțelegere ²⁹ să se cuprindă tot ³⁰ Principatul Transalpin între hotarele și granițele lui vechi ³¹ — dinspre Moldova și de la Munți, dinspre Dunăre pînă la mijlocul albiei Dunării, <în toată întinderea ei>, de la <cetatea> Brăila pînă la orașul Roșava, și veniturile țării să se strîngă după aceste hotare și granițe vechi. Toate ³³ cetățuile, cetățile, orașele, moșiile, ținuturile sau țările care vor fi cucerite în afara acestui Principat chiar în lupte date împreună sau prin orice fel de silință de către Luminăția Sa ori de urmașii săi să fie lăsate în liberul lor ³⁴ drept de judecată, ocîrmuire și înstrăinare.

<12> Întregul cin bisericesc și mănăstiresc sau al călugărilor Luminăția Sa îl va lăsa în vechiul obicei și datină, cu tipicul, slujbele și libertățile lor și își vor putea strînge slobozi veniturile lor obișnuite. <13> Și toate ³⁵ parohiile românești aflate în țările Luminăției Sale vor sta <și ele> sub judecata și ³⁶ rînduiala mitropolitului de Tîrgoviște, după așezămîntul dreptului duhovnicesc și al cinului preoțesc al acestei țări, și-și vor putea strînge veniturile lor obișnuite și cuvenite.

<14> Luminăția Sa și urmașii săi vor fi numiți cu acest titlu de către voievod și de către toți sfetnicii Principatului: prealuminatul principe

domnul ³⁷ Sigismund, prin grația lui Dumnezeu principe al Transilvaniei, Moldovei, Valahiei Transalpine și al Sfintului Imperiu roman, domn al părților regatului Ungariei și comite al secuilor etc.³⁸, domnul nostru preamilos, iar ³⁹ voievodul va fi numit de către Luminăția Sa și ⁴⁰ de către urmașii săi ⁴¹: cinstitul și marele domn Mihai, voievodul Principatului nostru Transalpin etc.⁴² credincios al nostru demn de cinstire ⁴³.
<15> Iar voievodul ⁴⁴ este dator să nu folosească întru nimic de-acum înainte în titlul său cuvintele „prin grația lui Dumnezeu” și nici ⁴⁵ să numească ale sale orașele sau locurile de unde va trimite scrisori Luminăției Sale și urmașilor săi sau oricare alt loc.

<16> Voievodul țării nu se va folosi de sigiliul public al Principatului ci de cel propriu, al familiei, dar cu ceară roșie; iar sigiliul autentic al Principatului să fie lăsat Luminăției Sale și urmașilor săi.

<17> Toți dregătorii țării vor fi ai Luminăției Sale, nu ai voievodului, și fiecare din ei își va primi titlul așa ⁴⁶. Voievodul transalpin va fi socotit ⁴⁷ între consilierii Luminăției Sale și ai urmașilor săi.

<18> Voievodul nu va putea ⁴⁸ trata și discuta nimic prin soli sau prin vreun alt chip cu nici un popor sau principe din afară fără îngăduința și voia Luminăției Sale și a urmașilor săi, ci dacă are vreo lipsă ⁴⁹ va fi dator să întrebe ⁵⁰ pe Luminăția Sa și pe urmașii săi și ei se vor îngriji să discute cauza voievodului și a întregii țări și să ducă tratativele și să hotărască ⁵¹.

<19> Dacă ⁵² vreun oștean ungur sau de alt neam va face vreo nedreptate vreunui din locuitorii acelei țări, din partea Luminăției Sale va fi numit acolo un căpitan de-al său <și el va judeca> după măsura vinei și a faptei; dacă dimpotrivă unul din oștenii voievodului sau din locuitorii provinciei va face silă unui oștean al Luminăției Sale, din partea Luminăției Sale voievodul însuși, printr-un vornic, va trebui ⁵³ să judece fără nici o întârziere pricina. Cel care însă va sări cu puterea asupra obrazelor și curților boierești — împotriva dreptului și cuvinței — să fie pedepsit cu luarea capului.

<20> Să nu poată fi între cei doisprezece boieri jurați cineva de neam grec ⁵⁴ și nici să poată căpăta vreun rang sau vreo slujbă legată de cîrmuirea acelei țări; totuși este slobod să facă negoț ⁵⁵.

<21> Praznicele și daniile care se fac de obicei la Paști și la Bobotează să se facă din veniturile obștești ale țării ⁵⁶.

<22> Pacea ⁵⁷ cu turcii să nu se poată statori altfel decît cuprinzîndu-se în punctele sale și Provincia Transalpină, dar acest lucru să fie lăsat ⁵⁸ pe seama Luminăției Sale potrivit cu înțelegerea noastră făcută mai înainte cu Rudolf măritul împărat al romanilor.

<23> Dacă însuși voievodul sau boierii vor ajunge (ferească Dumnezeu) să iasă din această țară transalpină, să nu le fie oprită intrarea nici a lor, nici a avutului lor în acea țară a Transilvaniei și nici să fie dați pe mîna turcilor. Ba încă boierii să-și țină slobod avutul și drepturile lor asupra moșiilor <din țară>.

<24> Boierilor aleși de Luminăția Sa și care au moșii, sate și părți de moșii li se cade să nu dea nimic la bir și pentru acele bunuri nu trebuie să facă vreo slujbă de rînd voievodului sau oricărui altuia ⁵⁹.

<25> Robii și clăcașii boierești care pe ascuns vor fugi de pe moșiile și din satele <de care aparțineau> de drept pe locuri străine să fie aduși înapoi.

<26> Voievodul și toți dregătorii, prestînd jurămint de credință, se vor obliga cu legămint față de Luminăția Sa și urmașii săi pentru <a ține> acordul și înțelegerea aceasta, atunci cînd îi va fi încredințat voievodului steagul ostășesc⁶⁰ <buzduganul și sabia>.

Iar Luminăția Sa făgăduiește că el și urmașii săi vor apăra Principatul Transalpin împotriva tuturor dușmanilor cu de toate : cu oameni⁶¹, cu bani, cu tunuri, praf de pușcă și, în sfîrșit, cu toate lucrurile de război, că îi vor da ajutor <Principatului> și că îl vor cîrmui potrivit cu acordul și înțelegerea aceasta <și că urmașii săi vor face așijderea>.

Pentru mărturia și veșnica dăinuire a acestui lucru, întîi Luminăția Sa și apoi mai sus pomeniții delegați din amîndouă părțile pentru încheierea acestora am întărit și împuternicit acordul și înțelegerea aceasta prin subscrierea cu mina noastră și prin atîrnarea sigiliilor noastre obișnuite.

Deci noi, acceptînd acordul și înțelegerea de față mai sus scrise — discutate și încheiate de ambele părți și avîndu-le prinite consfințite și întărite, vom a le împuternici cu iscălitura mîinii <noastre> și cu atîrnarea pecetii noastre celei adevărate <și> ne obligăm atît în numele nostru, cît și al urmașilor noștri (cît vor stăpîni ei principatul) pe credința și pe cuvîntul nostru de principe să le îndeplinim și să le păstrăm neștirbite.

Făcut în <cetatea noastră> Alba Iulia în ziua de cincisprezece mai în anul Domnului una mie cinci sute nouăzeci și cinci.

Notele de mai jos redau rezultatele comparării următoarelor texte : coplile de la Florența, cele editate de Bethlen-Hurmuzaki și Esarcu-Hurmuzaki, precum și traducerea de I. Sirbu și de editorul operelor lui N. Bălcescu din 1953. Se relevă doar diferențele contrastante evident și, mai ales, în punctele tratatului, îndeosebi față de textul tratatului cu Moldova.

¹ Bethlen omite : de *Chieptoronie*, [...], *Radul Poztenik maiore*, deci rămîne : *Radul Poztelnik*, *Radul Klutzer*, *Borchia Logoffelt* etc. I. Sirbu, op. cit., p. 145, înserează corect lista boierilor ; N. Iorga, *Istoria lui Mihai Viteazul*, Edit. Minerva, Buc., 1979, I, p. 172, omite pe Theodosie Rudeanu ; în *Căldări străini*, III, p. 497, n. 19, se omite : de *Chieptoronie* ; T. Holban, în „Soc. ist. fil. din Iași”, anul XXXV, 1928, p. 207, omite : *Radul postelnic de Chieptoronie*, ca și Bethlen, pe care-l citează ; la fel la A. Decei, în *Lit. Rom. veche*, II, Buc., 1969, p. 35, n. 13 ; cf. mai amplu la I. Ionașcu, în „Anuarul Instit. de Istorie din Cluj”, V, 1962, p. 111 și urm.

² La Esarcu, în Anexa la Hurmuzaki, *Documente*, III₁, p. 477 și urm., comitem romanum <!>, dar în titulatura de început — etc., datorită grafiei.

³ Bethlen omite : *eligimus*.

⁴ La Esarcu — *romanus* ; la Bethlen — *et*.

⁵ La tratatul cu Moldova se adaugă : *seu locumtenentem* și urmează, pînă la ... *administrat* text diferit, dar cu conținut asemănător ca la Țara Românească.

⁶ Textul care urmează este omis la Moldova.

⁷ La Moldova : *Ille autem Vaiuoda vel S. s. vicemgerens*.

⁸ La Moldova se precizează : *indigenas* și se cumulează atributul *authoritate*.

⁹ La Moldova se specifică : *pro mandato et voluntate nostra utatur*.

¹⁰ La Moldova se omite : *et scitu s. S.*

¹¹ La Moldova se înlocuiește : *debeant* cu *sine scitu et voluntate s. S. et suc. eius haud poterunt*, deci interdicție categorică.

¹² Urmează un articol specific pentru Moldova, despre căpitani de cetăți și întărituri care : *a S. S. constituentur et arbitrio suo relinquuntur*.

¹³ La Moldova se înlocuiește *regno* cu *prouincia*, probabil și datorită statutului politic diferit al celor două țări române față de Ardeal.

¹⁴ La Moldova : *certe persone*.

¹⁵ La Moldova se precizează : *Transilvanie*.

¹⁶ La Bethlen : *conuentibus* ; în Arch. Med. : *conuentibus ac congregationes* ; la Moldova numai : *congregationes*.

¹⁷ La Moldova : *semper et idoneum locum habebunt*.

¹⁸ La Moldova : *Boeri et legati istius Prouinciæ Moldauiensis* ; la Țara Românească se specifică nu numai locul ce-l vor ocupa în diete, ci și participarea liberă prin vot.

¹⁹ Urmează pasajul în care se face distincția între delegații munteni și cei moldoveni,

pasaj absent în textul pentru Moldova. Clauza următoare rezumă, la Moldova, articolul <7> de la Țara Românească : *certe persone ... que tributa a suae Serenitate imposita una cum Vaiuod a in eodem regno landem publicare debebunt*, în comparație cu : *Tributum constitutum publicabunt landem Vaiuoda et duodecim illi Boeri*, tradus în ediția din 1953 prin : *dările fixate le vor aduce însă la cunoștință voievodului și cel doispzezece boieri* <?>.

²⁰ Cuvântul *proventum* omis în toate edițiile și, deci, și în traduceri : la I. Sirbu : *vor da socoteală ... de tot ce s-a adunat și cheltuit* ; în ed. din 1953 : *a celor <dări> adunate și cheltuite*.

²¹ Tot articolul omis la Moldova <v. nota 19>.

²² La Moldova : *Vaiuodis ipsis seu locumtenelibus s. S. și se omite : pro tempore constitutis* ; în ed. din 1953 se traduce : *Voievodului <!> și celor ce vor fi așezați voievozi în viitor* ; Sirbu rezumă : *Venitul voievozilor* <pt. 8>.

²³ La Moldova se omite : *ad requisitionem regni et boerorum* ; în ed. din 1953 : *după cercetarea...* ; la Sirbu : *în urma cererii...*

²⁴ Precizarea „în numele și cu sigiliul Luminăței Sale și al urmașilor săi” este omisă la Țara Românească, în textul din Arch. Med. și la Esarcu-Hurmuzaki, dar este la Bethlen-Hurmuzaki și, deci, și în traduceri respective, apărind și la Sirbu ; ca este și la Moldova, în cele două copii de la Arch. Med.

²⁵ La Moldova : *omnium literarum* ; în trad. din 1953, modernizat : *documente scrise* ; la Sirbu, rezumativ : *lor*.

²⁶ Pasajul inc. : *haereditates* ... numai la Țara Românească.

²⁷ La Mold. se precizează : *patriosque ritu in presentia iudicum ordinariorum inchoentur et moventur*.

²⁸ Precizarea este făcută numai în textul pentru Țara Românească.

²⁹ *et transactione* omis la Moldova.

³⁰ *hoc* omis în ediții și traduceri.

³¹ *hotarele* numai în textele pentru Țara Românească ; *civitate Braila* la Bethlen-Hurmuzaki și în trad. din 1953 ; la Esarcu-Hurmuzaki și Sirbu — numai *Brăila* (raiaua sau orașul ?) ; în ms. de la Arch. Med. : *Russawa* ; în rest — lecțiuni greșite pentru *w* : la Bethlen-Hurmuzaki *Ressana*, la Esarcu-Hurmuzaki *Ressama*.

³² La Moldova : *iuxta hec veteres istos limites et terminos*, hotare care nu sint enumerate în textul respectiv.

³³ Pasajul este numai în textele pentru Țara Românească.

³⁴ *illorum* este echivoc ; Sirbu explică între paranteze : *(ale ardelenilor)* ; N. Iorga arată că *se va adăugi ce se va câștiga dincolo de aceste hotare prin silințe comune* — op. cit., p. 178 — reieșind că noile cuceriri ar fi ale muntenilor.

³⁵ Punct existent doar în textele pentru Țara Românească.

³⁶ *vel*, la Bethlen-Hurmuzaki, ceea ce este altceva. La Esarcu-Hurmuzaki, *proventus* este citit ca *stromentus* <!>.

³⁷ Textele pentru Moldova omit : *Ser. Princ. Dominus*.

³⁸ Esarcu-Hurmuzaki citește *romanus* ; *etc.* este folosit de obicei, dar *et* ar fi logic între cele trei secvențe titulare.

³⁹ La Moldova se adaugă : *seu locumtenens s. S. titulum...* (*haebebil*) a s.S.

⁴⁰ Ms. din Arch. Med. adaugă : *et eius successoribus*.

⁴¹ La Moldova se adaugă : *habebit officio dignitateque sue congruentem, nimiram* ; se exclude *et* dintre cele două atribute și se omite *dominus*.

⁴² La Moldova textul dă *et*, în loc de *etc.*, ceea ce ar fi mai logic din punctul de vedere al lui Sigismund, care nu ar fi recunoscut celor doi voievozi și alte titluri.

⁴³ Manuscrisele au *honorandus* ; la Bethlen-Hurmuzaki apare însă *dilectus*.

⁴⁴ La Moldova nu se mai crează alineat, ci se continuă cu *qui tamen*.

⁴⁵ La Moldova textul diferă intruciv și este mai categoric : *imo oppida quoque et possessiones arces et alia quelibet loca in hoc regno Moldaviensis et quibus ad quodeunque pro tempore literas datus est haud sua nominare ausil*.

⁴⁶ La Bethlen-Hurmuzaki : *fortietur* ; ms. din Arch. Med. dă : *sortietur*, cum este citit și la Esarcu-Hurmuzaki.

⁴⁷ Ambele mss. pentru Moldova dau : *in album Consiliariorum adscribetur*, ceea ce ar însemna că voievodul doar va figura în albumul consilierilor, însă nu va activa efectiv.

⁴⁸ La Moldova o dată în plus se folosește *ausil*, specificându-se de la bun început cui îi este interzis : *Nec Vaiuoda, nec Boeri vel ordines huius regni Moldaviensis*.

⁴⁹ La Moldova urmează precizarea : <ipsis necessitas> *homines externos requirendi id sue Serenitati eiusque successoribus significant*, deci nu orice fel de lipsă, ci numai cea privind primirea de mercenari.

⁵⁰ În ms. pentru Țara Românească de la Arch. Med. formularea este diferită de cea pentru Moldova <v. mai sus>.

⁵¹ În ms. pentru Țara Românească de la Arch. Med. : *providere[que]*, iar în cel pentru Moldova, din aceeași arhivă, *promouereque* — la fel cu textele editate ; la Sirbu traducerea este vagă.

⁵² Articol care nu figurează în tratatul cu Moldova.

⁵³ Ms. de la Arch. Med. dă: *debeant*; textul editat: *debeat*.

⁵⁴ Alt articol care nu figurează în textul pentru Moldova.

⁵⁵ Indicația nu figurează în textul editat de Bethlen-Hurmuzaki, dar este în ms. și în traducerea lui Sirbu.

⁵⁶ La Moldova: *celebretur peragaturque*.

⁵⁷ La Bethlen-Hurmuzaki, de la *Pax cum turcis...*, până la *Idem, Vaiuoda...*, deci patru articole omise din textul folosit de cei doi editori și deci și în traducerea ediției din 1953; la Sirbu (pct. 22–25) sint redate sumar, pasajele fiind cunoscute și lui Iorga, căci vorbește de coloni și iobagi (op. cit., p. 174).

⁵⁸ *ad s. S. relinquatur* omis la Moldova; în acest alintat, după *etc.* și înainte de *factum*, la Moldova mai fusese ceva menționat, dar s-a șters cu linie groasă și nu se mai distinge decât al doilea cuvânt *Christiano*; în celelalte texte lipsește acest adaos.

⁵⁹ La Moldova, alineatul este înlocuit cu clauza formulată la punctul (19) din traducerea lui Sirbu, op. cit., p. 147; *Qui (vero) contra ius et fas Boerorum domos et curias villenter inuaserit, poenam capitis incurrat*. (Se observă înlocuirea *personas* cu *domos*).

⁶⁰ Formularea specifică pentru Moldova: *secundum hos etiam prescriptos articulos et modos*; în textele pentru Țara Românească s-au omis celelalte două însemne: *claua et framea*.

⁶¹ Diferențiere de stil între textele pentru Moldova și Țara Românească: *promittit* (Țara Românească) — *clementer se offert* (Moldova); *et suos successores* este omis la Bethlen-Hurmuzaki; la Moldova se adaugă: *quemadmodum hactenus ita in posterum etiam hoc regnum Moldaviense omnibus suis iuribus* (!); la Țara Românească se citește numai: *omnibus viribus* (în primul rînd confuzie de lecțiune — *iuribus* — *uiribus*, și apoi de interpretare: *din toate puterile* în trad. din 1953, dar *omnibus suis viribus* ar putea fi interpretat prin: „cu toți oamenii săi”, adică oștenii, ceea ce ar fi aproape de adevăr, căci Mihai, în primul rînd, cerea ajutor în oameni, bani, arme și muniție; s-ar părea că acesta este unul din punctele din instrucțiunile sale date boierilor delegați de el la Alba Iulia); Bethlen-Hurmuzaki mai adaugă fraza ultimă: (*idemque...*), pentru că s-a omis la început clauza privitoare la *et suos successores*.

Urmează formula de încheiere și de ratificare, omise la Bethlen-Hurmuzaki și, parțial, și din traducerea lui Sirbu și cea din 1953.

Ioannes Michael Woiewoda s laski Bożey Hospodar ziemi Multanskiey etc. piszę wielmożnemu memu milemu przyiacielowi Panu Ianowi Potockiemu staroszczie Kamienieczkiemu, etc. Zdrowia dobrego W. Moczi od Pana Boga wszechmogącego, wiernie zyczę, nie inaczey iedno iako za sobie. Przythym z listku kthory W. M. racożył do nas poslacz dowiedzialem ze W. M. radby wiedział pewną nowinę od nieprzyiaczoł, o czym W.M. racz wiedziecz, ze asz therasz wedlug woley y mysli Chrzeszczianskiey y theras niedawno spalilism, Nikopoly. Ale theras przyiachal na thamthe strone Ferchath Bassa w Razgradie y zbierali się tham Poganie ode wszystkiech stron. Oni na tamthey stronie, a my na they stronie, y czo inszego nie czyniemy, iedno dzien y nocz biez się u Dunaiu z nieprzyiaczielem y na daley za thydzien abbo za dwa musiemy im dacz zas znowu bytwę. Czemu radbym aby y W.M. byli wespolek z nami, bo iesli będziecie, thaki mam nadzieie ze Poganie będą zas pod nogą y pod szablą Chrzeszczianską, a iesli nie będziecie, tho racz wiedziecz W.M. bo barzo nieoznaczny iestem y zduszny. Czego Panie Boze nie day aby the Poganie dobyli; to iesli tho dobędą, oni pothym wszędzie będą się rozpusciez, o czo przypuszczam w rozmysl W.M. Bo ia niemiałem od Turkow żadney częskosczy albo iakiey krzywdy, ale czom czynil, thom wyssthko czynil dla wiary Chrzeszczianskiey, widząc ia czo się dzialo w kazdy dzien nad ubogim Chrzeszcziany. Zaiąlem podiaćz thę wielką częskosc z thą ubogą ziemią nasza, abym czynil iako sczuth wszystkiego Panstwa Chrzeszczianskiego. O czo proszę aby przesz zawolania Chrzeszczianie przyiachali y byli

na ponocz nasze, bo bedzie wedlug woley Chrzesciianskiey y thak ufam ze będziemy miecz Victoriia. O czo powthore proszę zebyscie nas nieopuszczali y nie omieškali bez iakiego pomezienia, bo thak W.M. racz wiedziecz, ze iestescie powinni dla imienia Pana naszego Iesusa Christusa abyście nam pomogli y przyachali na ratowanie Chrzesciianskie y ia s kimkolwiek będę mogł, zawssze iestem gothow odsłuzycy W.M. A s thym y pothym do laski W.M. się zaleczam. Data w Bukaresce 15 dnia miesiacza Iulli, roku 1595.

Arh. St. Buc., Colecția microfilme R. P. Polonă, r. 8, c. 218; Archiwum Głowne Akt Dawnich, Archiwum Zamoyских, Korespondencja, sign. 3028, f. 20; P. P. Panaitescu, *Documente privilegiate la istoria lui Mihai Viteazul*, Buc., 1936, p. 13–15.

Ioan Mihail voievod, din mila lui Dumnezeu domn al Țării Românești, scrie domniei tale prietenului meu iubit, domnului Ioan Potocki, staroste de Camenița etc. Urez sincer domniei tale sănătate de la Dumnezeu cel atotputernic, întocmai ca și mie însumi. După acestea, din scrisorica pe care domnia ta ai binevoit să ne-o trimiți, am aflat că domnia ta ai fi bucuros să afli veste sigură despre dușman. Deci domnia ta binevoiește să știi că pînă acum <lucrurile merg> după voia și gîndul creștinilor, acum de curînd am ars Nicopolul. Dar acum a venit, pe partea aceea, Ferhat pașa la Razgrad și se adună acolo păgînii din toate părțile. Ei pe partea aceea, iar noi pe partea aceasta, și nu facem nimic altceva, numai, zi și noapte, ne batem la Dunăre cu dușmanul și, cel mai tirziu peste o săptămînă sau două, trebuie să dăm iar cu ei bătălia. De aceea, aș fi bucuros ca și domniile voastre să fie împreună cu noi, căci dacă veți fi, această nădejde am că păgînii vor fi sub picioarele și sub sabia creștinilor, iar dacă nu veți fi, socotește și domnia ta că sînt foarte slab și învăluit. Să nu dea Dumnezeu ca acei păgîni să învingă, căci dacă vor învinge, ei după aceea se vor răspîndi peste tot, ceea ce arăt domniei tale ca să cugeți. Căci eu n-am avut de la turci nici o greutate sau vreo nedreptate, dar ceea ce am făcut, toate le-am făcut pentru credința creștinească, văzînd eu ce se întîmplă în fiecare zi cu bieții creștini. M-am apucat să ridic această mare greutate cu această țară săracă a noastră, ca să fac un scut al întregii lumi creștine. De aceea rog ca să fie chemați creștinii să vie și să fie în ajutorul nostru, căci va fi după voia creștinilor și astfel am nădejde că voi dobîndi izbîndă. De aceea vă rog din nou ca să nu ne părăsiți, și să nu ne lăsați fără ajutor, pentru că să știi domnia ta că sînteți datori pentru numele domnului nostru Iisus Hristos ca să ne ajutați și să veniți pentru mîntuirea creștinătății. Și eu cu orice voi putea, întotdeauna sînt gata să slujesc domniei tale. Și cu acestea mă recomand grației Măriei Tale. S-a dat la București la 15 ale lunii iulie, anul 1595.

16

1595 iulie 27.

Pan woiewoda Multiansky¹ Pana Lubienieczkie<go>² przijał dzisz dwie niedzielij, w Bukorescie, chcancz przeciwko niemu ze wsistikmý pani swoimi wPOCHĄCZ dowiedziawsij sie onim, ý pothim gdi wskazał ze pothim nicz wczirkwach przyez czali dzien ý nocz dzwoniono,

Panu Bogu dziękuiacz ȳ nabozenstwo odprawowalȳ niewichodacz zkosczi-
 ola az do odiazdu trizich panow — wisternika, logopheta <i> postelnika ³;
 wislal przeciwiwo niemu ozdrowiu Je<go> Mczi P<ana> Hethmana ȳ
 ozdrowiu woiska wsitkiego pithal, do gospodi odimie jas panowie przy-
 prowadzȳlȳ, ktora thuz, podle paniego dwora bila, odiechalij. Pothim
 przislal bil Giorgiego, marsalka ⁴ swego, naiwiernieisego, nawiedzaiacz
 ȳ pitaiacz o zdrowiu Je<go> Krolowskieȳ Mczij ȳ jeh Mez Pa<now> heth-
 manow, pitaiacz tez iesli bi bil gothow odprawowacz tho sczimbij przyj-
 iachał ȳ ijesli bi thaiemne czo miał bij na inij czas zahował, wiecz iesli-
 bij przithim mogl biez Capitan Kiral Albert ⁵. Na czo jmu odpowiedział,
 ze iest gotow ȳ biez moze Capitan, ho powiesz zlistem zgodzacz sie
 będzi e. Opatrziwsij the potrzebij wsitkij moie, przislal ziwothnika konia
 swego pomie, ȳ panow kilka, abi mie prowadzili donie<go>. Tham zem
 stimi do sądu przisedl, uczinilem pozdrowienie od Je/go/ Krolowskieij
 Mczij ȳ iych Mczij P. hethmanow ȳ woiska wsisthkiego ktore<go> bil
 barzo wdzieczen po prijiecziu listu ktorij kazal wglow czitacz. Po thu
 sie ozdrowiu Krolia Je<go> Mczij <ȳ> iych Mczij P<anow> hethmanow,
 poczał pitacz iesli Liga dosla albo nie, powiedzialem ze niedosla, nieprzie-
 nie chencz Je<go> Kroliewskieȳ Mczij <ȳ> jich Mcziow Panow Rad ȳ
 obiwatelow koronnich. Alie ⁶ prziez samich ze odeslanie. Pothim <pital>
 ieslize sam woiska nase. Powiedzialem ze J<ego> K. M. przeciwiwo
 kazdemu nieprzyjacielowiȳ swoiemu ma dwoje gothowoscz pieniezne
 woiska 10 000, krom posilkow ktore panowie radni obiecali ȳ zwiali jo
 posilacz wedlie listownego pisania nagra nicze rozlozone po roz nich mies-
 cziech; powiedzialem wedlie informatij Je<go> Mczij Pana Chethmana
 Polnego. Pital zaraz o Lobodzie ⁷ czo mislij ȳ czo czijni. Powiedzialem
 ze iusz przieiednał laskę Je/go/ Krolowskieȳ Mczij ȳ chce czijniez tho
 czo mu Je<go> Krolowska Mcz roskaze. A ma woiska kilka nascizje
 thisieczij ȳ ma lezech thy Olsenicze. Druga zas gothowoscz pospolithe
 ruszenie gdzie bi the woiska pieniezne the mu pocto jacz niemogły. Pithal
 wieliebij the<go> moglo biez. Powiedzialem ze bi go, moglo biez prziez
 kilka kroc stho thisieczij. Pithal iesli bij mogla miecz korona tak wielie
 <ludzi>, powiedzialem ze ȳ wieczęȳ, alie zwodzicz thich ludzij niebędzi,
 alie za rziecz pewną ȳ gruntowną, gdiz bij isweȳ ziemij zaskodzicz musiely
 zwodzacz ich dokiedȳ. Odprawiwsij pitalem iesli by miał czo pewne tho
 stroni Thathar, stroni Turkow. Powiadzialmȳ: Alie stroni Thathar od
 was wiadomosczy czekam, moȳ spiegowie niedaiȳ my znacz niez pewnego
 j stroni Turkow ze nis sam pewnȳ, ȳ ze 12 mieisz do dwuch kup sie
 scz<egna>: jednȳ do Rusika, drudzi do Silistrij. Spiegowie ie<go> the wiado-
 moscz mu prziniesli zroznich mieisz. Nad woiskiem Tureczkim starsij
 Ferharf ⁸ Bassa, ktori do Rusika woiska zgromadzil. O woisku, wieliebij
 go bilo, a niez od spiegow anȳ od wiezniow, ni od branczow the<go>
 nimoze ieszcz, bo iednȳ powiedaiȳ ze sto ȳ sesczdziesiath thisieczȳ, a
 drudzi powiedaiȳ ze sto ȳ dwadziescia thisieczȳ; wziȳł za pewna ze sto
 ȳ sescz dziesiath thisieczȳ, oczim powiedal braniecz ktorȳ zwiezniȳmȳ
 sie zgadzał, ktori bil ku<charz> starse<go> Bashe, ȳakoz i jznamiow ⁹
 thez tho znaczy powiedał, ze iest bilo wielkie woisko. Ten Feirarf Basha
 czo z urziedu namieisczan iest nieiaky Farsharson ¹⁰, podskarbi glowni
 czȳsarskȳ, ktori do thȳgo ma biez az Sinan Basha do woiska przibędzi,
 ktore<go> do woiska czo go<tow>na spodziewaiȳ sie, ȳ skorobi prziijachał,
 umislil tak ze maiam sie przeprowacz prziez Donaȳ, mostij gothowe
 maiȳ pod Rusikiem ȳ Silistrijȳm.

To powiedziawszy odprowadzono mie do gospody, obiec^{aia} dacz znac przez mie owstikijm jch Mcziom Panom Chetmanom, wieczorom przislal pomie Deli Giorgie^{go}, kochanka swe^{go}, zktorim zaraz przisedlem do nie^{go}, do ktore^{go} przisedsi, pital mie, ieslibim mial jakie^{go} wierne^{go} ^{tlo}macza, albo ieslibim mogl sam znim mowicz poturczku. Powiedzialem mu ze rozumiecz moge czo bedzies mowil, alie niebede mogl odpowiedacz ^{tlo}macza tez tak wierne^{go} niemam, pothim ukazalem mu na Turczinka, ktori czalie wasey Chospodarskiey Mcziz wiar^y dotrziyma; chezial po mnie y po nim abismi przisiegli, zebismi czo nikomu niepowiedaly, jedno komu nalezcz bedzie. Powiedzialem mu zem nigdi nieprzisiegal iednozebij y nigdy niebede. Pothim chezial odemnie abim mu the^{go} cznotliwym slowom dodzierzal czom uczinil i rekem mu dal, gdim widzial ze sie wzdr^yagal, y natho chezialem nasablie przisia^{ga}cz. On niechezial, iedno na S. Ewangelia. Gdim iuz y natho przizwolil, widzac tak^a powolnosc moja, prziestal naprzirzieczenyu.

Poczal sie naprziod uskarzacz na Rizwana Stefay, woiewode Moldawskiego, ze ten zraicza chlieboiedzcz: moy niekmiecz, alie zagrodnik moy, ktor^y podomna iest, y bis zetrwal trolic, posilalbim po matke ie^{go} nawloscz, zehis wiedzial kto iest, ktori mi ukradl 6000 thisiesi (sic) csirwonih zlotich, gdim go slal do Cargroda, a teraz my sie brathem zowie ¹¹. Gdim slal do K. Je^{go} Mcziz i jch Mcz P. Chetmanow po kilka kroc poslancow moich, przepuscesz niechezial dawajacz znac o wsistkich sprawach pochanskich (sic), y o moiey powolnosci y wsitkiey Rziecsy pospolitei ¹².

Pothim uskarzal sie na 12 panow swich ¹³, ktorich posilal do woiewody Siedmigrocckie^{go} dla traktowania, ktorzy nietho sprawowaly czo mieli in Comisis, alie sobie od placitum ziednawsy iakies prawa y przywileie. Do Ligi z Aronem: Podajacz sie Czisarzyow^y ¹⁴, do ktorey bim ia bil nieprzistapil, ani Aron ¹⁵ bi nas bili nieupewnialy wtim, ze Krol Ye^{go} Mcz przistapil do Ligi y chce continuowacz wojne przeciw Turkom. Opak sie Aronowi stalo nad wsitki obietnicze, gwoli zraicz^y swemu — zlozon spanst^{wa}. Postradal wsitkie^{go}, y wiezienim iest ztrapiony. I tegoz ia sie spodziewam, bo iako swim Panom nieufam, ktorzij mie zradzil^y, gdiz nie tho odnesily, czom ia kazal i nie tho sprawowaly. Takze tez węgrom, ktorich iesth przimnie 6000 tisiej ¹⁶. (sic), ktorich sie barze^y obawiam niz turkow, ktorem miewal wpanstwie swoym, bom bil bezpiecnieisim na ten czas pod Turk^y, nis teraz rowno z krziesczijani. Obieczowal my Czijsarz krzieszczijansk^y y pan woiewoda Sie^d-migrocck^y pomoczy wielkiey y sina me^{go} przy panstwie moy^m wiecznie zostawicz. Od Czisarzia krzieszczijanskie^{go} ratunku zadne^{go} nimam. Woiewoda Siemigroccki tilko my 3 000 thisiacze (sic) węgrow przislal y tho im iuz od siedmi ¹⁷ miesieczi placzam, zastawiwszy wsitko tho czom, mial, y z zony kljnothi pobrawsy i jusz do takich niedostatkow przyhodze, ze y manasterow kusicz muse. Ratunku zadne^{go} iako sie niespodziewam, gdiz wiem ze y woiewoda Siedmigrocck^y takze wiele zsob^a czinicz bedzie mial iako ij ia. Takze y Je^{go} Czisarska Mcz, gdiz j miedzij xsiazethi nieskimy zgody ny^{mas} ¹⁸.

Pothim znou pital o Lige — czemu niedosla. Tozem mu powiedzial na tho czo y pirwei. Pital o conditie, powiedzialem mu czom wiedzial naspisku, s ktorei jedne wirozumialem biez slusna, a drugie nieslusne. Powiedaiacz — my krzieszczijanie niechczemy pohanczow wiazacz, beda nas pogan^y wiazacz ¹⁹. A powieda ze to ma z spiegow, z wiezniow y z

branczow ktorzi zwoiska tureczkie<go> ucziekaią ze tu, w ti kraie turezi wsistkie swoje <silŷ> obrocziły, nieczo tilko ludzi poslawšŷ ztim Asari bašam²⁰. Dlia obroni zamkow, ktore w węgrziech od krzieszczijanstwa odebralŷ, az wlasza dlia Rabu²¹. Ÿtho ich iest intentia : abi priez Donaŷ przeprawiwšŷ maiącz iuz wseliaka gotowosz iako napredzey Bukorest, stolicę Multianską, wziawšŷ, murŷ ŷ walęm obtoczili ŷ strzielbami opatrzili ŷ <ich> bašam osadzili. Takze ŷ Jasi, stolicę Moldawską, thimze sposobem iakoz maią do the<go> wsistki rziemiesnikŷ z sobąm ŷ wsistkij apparati tho sprawiwšŷ, czego Boze niepomagaŷ, pomisliawacz chežan o ziemŷ Siemigrocckiei. A ch<cz>am to ucziniez dlia dwoch prziczin — iako wiezniowie, spiegowie, branczi powiedaiam ŷ na iedno sie zgadzaiam, jedną ŷz wsiego dostathŷ²² ktore z Wołoskieŷ <i> Multianskieŷ Ziemie wichodzam jako tribut, <swinŷ>, masłā, miodi, psenicę, wołŷ, oweżę, jeczmonŷ, baranŷ, konie pod<arkŷ> odeslo. Druga ze gdi tho swemi osadzā latwicisi będzie prziechod Thatharom do wsitkich panstw krzieszczianskich, czo widzę ze sie do wsitkich zanioslo. Ÿ jesli then ogien priez Donai przieidzie do oicziznŷ moieŷ, pothim do ziemie Moldawskieŷ, niecze<go> inse<go> Krol Je<go> Mez w panstwach swich spodziejacz sie moze. Liepci bi thodŷ jch Meziom Panom Chetmanom nieczekaiącz Turkow u Dniestru, alie u Donaiu²³.

Dzis po odiseziu twoim odemnie, przislŷ spiegowie moŷ ze Turkow z Rudzwika do Dziurdziwa kielka soth sie przeprawilo thegoz dnia i most <sprawi>li na Donaŷ, ktori, ze niedostal do brzegu, znowu go obroczo ku <tham>themu brzegowŷ, wsakoz maiam wsistki apparati; przieciw ktorimŷ na jutro wyiezdžam za pomocžan božam staraiać sie otho, abim przeprawŷ broniez mogł, poki będe niogl. Czomkolwieck pocžal zrazu czinie nijmaiācz zadneŷ prziczinŷ od Turkow; owsem obietnicze odnich mam ze mie chežam/ ŷ potoniki moie przy panstwie mŷjm wiecznie zostawicz i chežacz to uczinilem wsistko dlia rozliania krwi kristusoweŷ i wsistkie<go> krzieszczianstwa²⁴. Teraz garsez krwi swojeŷ niosę przieciwko pochanczom, widze na oko ze ninam z to sili moieŷ, abim ŷm odpor dacz mogł²⁵. Bi bil Aron, brath moŷ, zostal na panstwie Moldawskim, zktorimem sie bil zprzišiağl ze ieden przy drugini garlo nial polozicz, jescze bim bil przy nadzieŷ zebis mŷ bilŷ mogli przeprawŷ broniez priez Donaŷ Turkom, azwlasza gdzie bi na nas tatharowie z tilu nieuderzili. Alie iz the<go> nimas. Temu cziganinowŷ woiewodzie woloskiemu²⁶ trudno ufacz mam : zdradził mie pirweŷ sluzacz mŷ, zdradził pothim Aarona, Pana swe<go>, ŷ usiadł na stoliczŷ ie<go>. Ratunku nimam zadne<go>, radbin głowe zklonil do Je<go> Krolewskieŷ Mezŷ; radz mŷ, pod summieniem swoim, prosezcie, gdi sie the<go> niezwierziam, iedno Panu Bogu a thobie. Jeslibim mogł zkloniez powolnosziej swoje ze wsistkini potomstwęm swoim pod Maiestat ŷ obrone Je<go> K. Mezij j jeslibi tho Je<go> K. Mez w dziecznie przijacz wieszil, ja siebie same<go> ŷ malzonke moie ŷ dziedzecztwo swoje pod safunek Je<go> K. Mezij poddacz chežę wiernosz ŷ poddanosz moię wczalie ŷ nieodmiennie oddawacz chežę, j thi podatki, ktorem Turkom oddawał, Je<go> K. Mezij ij Rzeczy oddawacz będe powinien. A uczinię tho niebez prziczinŷ, bo widzę na oko ze anŷ od Czisarzia krzieszczijanske<go>, anŷ od woiewodŷ Siedmigrocckie<go> zadne<go> ratunku pewne<go> miecz ninogę. Gdiz o nie<go> idzie, a ziemia Multianska ŷ Moldawska ku upadku sie sklonila,

czo ȳ dawno z Aronem uczinilbim tho bil, bi mie bili panowie moȳ niezradzili. J jeslibim ratunku mogl miecz sam tham od was, powiedz mȳ ²⁷.

Powiedzialem mu natho ze the<go> in Comisis nȳmam, abim o thiin z wasam Chospodarskȳ Mcziȳ conferowacz miał, jednak wiem tho ze Je<go> K. Mcz, jako pan krzieszczijanski, kazde<go> czlowieka krzieszczijanske<go> wkazdim ie<go> upadku, ktori sie do Je<go> Krolewskieȳ Mczij uczieka, nie rad opuszcza. Powolnoscz pogolowiu²⁸ waseȳ Hospodarskieȳ Mczȳ wdziecznie przȳimuie, czo ya przȳehawsȳ jeh Mcziom P. Hetmanom powiem ȳ W. M. ubespieczȳm ze na checzȳ i ziczliwosczȳ jeh Mcziom P. Hetmanom niecz niezijdzie u waseȳ Hospodarskieȳ Mczȳ.

¶ Dziekowal ȳ naddziekowal²⁹ za tho powiedaiȳcz ze tez Pan Taranowskȳ ofiaruie mȳ sie bicz przyiaczeliem. Pros go usilnie niech z tobȳ ȳdzie ȳ prosȳ dla P. Boga jeh Mczij Pa<now> Hetmanow abi sie w to wlozilȳ w tich gwałtownich potrzebach moich do Je<go> K. Mczȳ. Radbim P. Hetmanowȳ przez ciebie upominki poslal, alie ȳ mnie zwęzȳ ȳ ciebie wdȳm w niebespieczenstwo. Pisalbim do Je<go> K. Mczȳ ȳ do jeh Mcz Panow Hetmanow, alie ma sie dla wseliakie<go> podeizrzienia niegodzȳ, jednak czo z tobȳm mowie ȳ priez cie wskazuie, abis tho Je<go> K. Mczȳ, jeh Mcziom P. Hetmanom ȳ Panu Taranowskiemu prawdziwie ȳ pod przisiegam odniosl. Prose cie ȳ dla Boga ȳ dla Boga prosę ȳ nagradzacz czȳ tho będe, pros w mcz Je<go> Mczȳ P. Hetmana Koronne<go> niech będzie oiczem moȳm, a Je<go> Mcz P. Hetman Polnȳ — brathom moim ³⁰, abim ja za staranijm ich Mcziow do wsistkich rze<czich> obronę mogl miecz. A niechaȳ mȳ dawȳȳ znacz jesli sie ia mȳm spodziewacz cze<go> wrichlie, a ia tho dziedzicztwem ȳ maietnosczijȳ moȳȳ zadzialiwacz checzę bicz powinien, bich mogl miecz teraz na prace ludu polskie<go> z dziesiecz thisieczȳ dla obronienia przepraw poganom, anijm wydȳ trzy miesiacze, hospodarskim slowem powi, nagrodzȳ ȳ zaplaczȳ, bo bi nie natarli Turczȳ spodziewaiȳcz sie woiska wielkie<go> polskie<go>. Niech the<go> prziestrzegaiȳm ijh Mcz Pa<nȳ> Hetmanȳ abi sie tatarowie z turkamȳ do iedneȳ kupi niezeslȳ, bo bȳ wsistko krzieszczianstwo podolacz nimoglo, bocz iuz sam gothowȳ, <anȳ> krzieszczijianstwo dopiro o gotowosczȳ mislicz cheze ³¹.

Zonę ȳ <sina> do Targowiska pod gorȳ Siedmigroczkie ȳ zbiorom poslalem, drugie po monastirach pokopalem, jednak jeslibim mogl takȳ odtudȳ miecz ztamtȳd, tedibim zonę ȳ sina ȳ dobro swoje tam odesla dla liepse<go> bespieczenstwa ³².

Nazaiutrz publice mie odprawil jlist oddal, prosacz abȳ na Tatarȳ pilne oko mielȳ, a one<go> ratowalȳ. Zathim, thegoz dnia, rusil sie ze wsistkijm woiskiem swoijm ȳ apparati woienieȳ z nabozenstwem pod Rusczik, kedi wsistkie woiska poganske sie skupili ȳ polozil sie obozem u Dziurdziewa, przeciwiwo Rusczikowȳ dwie <mil> nasich od Donaya, chcȳczȳ za pomocȳ bozȳ przeprawȳ bronicz p<oki> go stawacz będzie ³³.

Arii. St. Buc., Colecȳia microfilme R. P. Polonȳ, r. 26, c. 38—41; Polska Akademia Nauk, Biblioteka Kornicka, sygn. ms. 289, Rkp. Nr. 25, p. 111—116. copie. Reproducere defectuoasȳ: ilizibilȳ marginea interioarȳ a paginilor; Cȳlȳtori strȳini, III, p. 491—502; C. Isopescu, *Alcuni documenti inediti della fine del cinquecento*, in „Diplomatarium Italicum”, I. 1925, Roma, p. 396—398, text latin din Arch. Vat. Fondo Borghese, S. III, vol. 91 B, f. 221—222. Traducerea romȳnȳ la A. Decei, in *Literatura romȳnȳ veche*, vol. II, p. 6—10, note p. 27, 39.

„Domnul Lubieniecki ², sol la domnul „Moldovei” arată cum a fost primit la el la 27 iulie din anul Domnului 1595 și ce a vorbit cu el“ *

Voievodul Munteniei ¹ a primit azi pe Pan Lubieniecki ², dar încă de acum două săptămîni voise să-i iasă în întîmpinare la București, împreună cu toți boierii. Aflînd despre dînsul <că n-a venit> a spus că și mai tîrziu îl va întîmpina. Toată ziua și noaptea au sunat clopotele la biserică spre mulțămîntă lui Dumnezeu și slujindu-se liturghia. Nu s-a ieșit din biserică înainte de plecarea celor trei boieri : vistierul, logofătul <și> postelnicul ³, pe care i-a trimis <voievodul> în întîmpinarea lui, cu întrebări de sănătatea Măriei Sale domnului hatman și de sănătatea întregii oștiri. Boierii m-au însoțit pînă la gazdă, care se afla chiar alături de curtea domnească și apoi au plecat. După aceea l-a trimis pe Gheorghe, mareșalul ⁴ său, omul cel mai de credință, ca să mă viziteze și să întrebe de sănătatea Măriei Sale regelui și a domnului hatman, întrebînd, de asemenea, dacă sînt gata să îndeplinesc cele pentru care venisem și dacă aş avea de spus ceva în taină, ca să mă primească și altă dată ; în sfîrșit, dacă pînă atunci ar putea veni căpitanul Kiraly Albert ⁵. La acestea i-am răspuns că sînt gata și că poate veni căpitanul, căci cele ce urma să i le spun vor fi după scrisoare. După ce mi-am orînduit lucrurile, <voievodul> mi-a pus la dispoziție un cal de paradă de al său și a trimis pe cîțiva boieri să mă însoțească pînă la dînsul. După ce am sosit în divan cu această suită, l-am salutat din partea Măriei Sale regelui și a domnilor hatmani și a întregii oștiri, de care lucru a fost încîntat. După primirea scrisorii, pe care a pus să fie citită cu glas tare, <voievodul> a întrebat de sănătatea Măriei Sale regelui și a domnilor hatmani. Apoi a început să întrebe dacă Liga <sfîntă> s-a încheiat sau nu. I-am spus că nu s-a încheiat, căci nu au socotit-o gata de a fi supusă aprobării de Măria Sa regele în forma prezentată de domnii nobili din Dieta supușilor coroanei ⁶. După aceea a întrebat dacă avem oaste <să-i dăm>. I-am spus că Măria Sa regele are gata două oști de lefegii, în număr de 10 000, împotriva oricărui neprieten, pe lîngă trupele auxiliare pe care le-au făgăduit panii sfetnici și pe care obișnuiesc să le trimită la porunca scrisă, dar acum fiind răspîndite în cîteva locuri pe la granițe. <Acestea le> am spus după informațiile pe care le aveam de la domnul hatman de cîmp. A întrebat despre Loboda ⁷, ce are de gînd și ce face. I-am spus că acum a fost primit în slujba Măriei Sale și că va face ceea ce îi va porunci Măria Sa regele ; are oaste de peste zece mii de oameni și se va așeza cu ea la Olsanie. Pe lîngă acestea este gata obșteasca ridicare la arme pentru cazul că acea oaste de lefegii nu ar putea face față nevoilor. A întrebat cît de mare poate fi aceasta. I-am spus că ar putea fi de pînă la cîteva sute de mii. A întrebat dacă s-ar putea să aibă așa de mulți oameni coroana <Poloniei>. I-am spus că și mai mulți, dar că acești oameni nu vor fi adunați decît pentru o nevoie hotărîtă și grea, căci este vădit că adunarea lor ar aduce pagube țării. La plecare am întrebat dacă are vreo veste sigură despre tătari și despre turci. A spus : „Dar despre tătari aștept vești de la voi. Iscoadele mele nu mi-au dat nici o știre sigură”. Despre turci <a spus> : „Sînt sigur că se află așezați în 12 locuri, adunîndu-se în două cete — unii spre Rusciuc, alții spre Silistra”. Iscoadele lui i-au adus aceste vești din diferite locuri. Peste oastea turcească mai marele este Ferhat pașa ⁸ care și-a adunat oastea la Rusciuc. Cît de mare este oastea n-a putut

afla nici de la iscoade, nici de la fugari, nici de la prinși, căci unii spun că este de o sută șaizeci de mii de oameni, iar alții spun că este de o sută douăzeci de mii; el socotea ca lucru sigur că sînt o sută șaizeci de mii, căci așa a spus un prizonier — ceea ce se potrivește cu spusesele unor fugari —, și acela a fost bucătar la pașa comandant. Aceasta se poate vedea, a spus el, și după numărul corturilor⁹ că este o oaste foarte mare. Acest Ferhat pașa a fost înlăturat de la cîrmă printr-un oarecare Fars-hanson¹⁰, vistier al împăratului, și care va rămîne pînă va sosi la oaste Sinan pașa pe care-l așteaptă pe curînd. Îndată ce va veni, se crede că vor trece Dunărea, căci au poduri gata la Ruscuiuc și la Silistra.

După ce a spus el acestea, făgăduind să dea de știre prin mine despre toate acestea domnilor hatmani, am fost însoțit la gazdă. Seara a trimis după mine pe Deli Gheorghe, favoritul său, cu care m-am dus de îndată la dînsul. Cînd am sosit, m-a întrebat dacă am vreun tîlmaci de credință sau dacă aș putea vorbi singur cu dînsul pe turcește. I-am spus că pot înțelege ceea ce va spune, dar că nu voi putea să-i răspund. De asemenea că nu am un tîlmaci așa de demn de încredere. După aceea i-am arătat pe un tînr turc care ar putea păstra taina Măriei Sale domnului. El a cerut de la mine și de la acela să jurăm că nu vom spune acestea nimănui, în afară de cei cărora se cuvine. I-am spus că n-am jurat niciodată și că nici nu o voi face vreodată. El mi-a cerut să repet acestea cu cuvinte clare, ceea ce am și făcut, dar cînd am văzut că s-a supărat, m-am învoit să jur pe sabie. El n-a vrut, ci a cerut să jur pe Sfînta Evanghelie. Cînd m-am învoit și la aceasta, văzînd el atîta bunăvoință din partea mea, a renunțat la jurăminte.

A început întîi să se plîngă împotriva lui Ștefan Răzvan voievodul Moldovei, că „este un trădător care a mîncat pîinea mea, nu este răzeș, ci un șerb de-al meu, supus mie; dacă ai mai fi rămas cîtva timp pe lîngă mine, aș fi trimis după maică-sa, la țară, ca să afli cine este. El mi-a furat 6 000 de zloți roșii cînd l-am trimis la Tarigrad. Iar acum zice că-mi este frate¹¹. Cînd am îndreptat în cîteva rînduri la Măria Sa regele și la domnii hatmani pe trimișii mei, el n-a vrut să-i lase să treacă, dînd de știre despre toate păgînilor, precum și despre prietenia mea față de întreaga țară a Poloniei”¹².

După aceea s-a plîns de cei 12 boieri ai lui¹³, pe care îi trimisese la voievodul Transilvaniei, dar care nu au tratat potrivit cu punctele pe care le aveau în instrucțiunile ce li se încredințaseră, ci au făcut după voia lor, dobîndind unele drepturi și privilegii, „iar Aron, supunîndu-se împăratului¹⁴, a aderat la Ligă, la care eu nu m-aș fi alăturat dacă Aron¹⁵ nu ne-ar fi asigurat că și Măria Sa regele intră în Ligă și vrea să continue războiul împotriva turcilor. În schimb i s-a întîmplat <rău> lui Aron, căci cu toate făgăduielile ce i se făcuseră a fost răsturnat din domnie în favoarea celui ce l-a hîlenit. A pierdut toate și a fost aruncat în închisoare. Același lucru mă aștept să mi se întîmple și mie, fiindcă nu mă încred în boierii mei care m-au trădat, căci nu au transmis ceea ce am poruncit eu și nu au făcut așa cum le-am spus eu. De asemenea, nu mă încred nici în ungurii care sînt pe lîngă mine, în număr de șase mii¹⁶, de care mă tem mai mult decît de turcii care se aflau odinioară în țara mea, căci pe atunci eram mai în siguranță sub turci, decît acum, sub creștini. Împăratul creștin și domnul voievod al Transilvaniei mi-au făgăduit oaste mare în ajutor și că fiul meu va rămîne moștenitor pe veci în țara mea. De la împăratul creștin nu am nici un ajutor. Voievodul Transilvaniei

mi-a trimis numai 3 000 de unguri pe care îi plătesc de șapte ¹⁷ luni zăglogind tot ce aveam, luind și giuvaiericalele soției mele și acum am ajuns la atita strimtoare, încît sînt silit să mă ating și de <averile> mănăstiri<lor>. Nu mă pot aștepta la nici un ajutor, căci știu că și voievodul Transilvaniei va avea să facă față la o primejdie tot așa de mare ca și mine. De asemenea, și Măria Sa împăratul, de vreme ce nu este înțelegere între principii <imperului>¹⁸.

După aceea, iarăși a întrebat de ce Liga nu a izbutit. Eu i-am spus la fel, cum îi spuseseam și mai înainte. A întrebat de condițiile alianței; i-am spus ceea ce știam din înscrisul pe care-l văzusem, dintre care unele condiții i s-au părut potrivite, altele nepotrivite. Mi-a spus că „noi creștinii, nu vrem să ne legăm împreună împotriva păgînilor și atunci păgînii ne vor lega ei pe noi”¹⁹. Și mai spune că așa știe de la iscoade, de la prinși, de la cei ce fug din oastea turcească, cum că turcii și-au îndreptat toate forțele către aceste țări, în afară de puțini oameni pe care i-au trimis cu Asari pașa ²⁰ pentru apărarea cetăților din Ungaria, pe care le-au luat de la creștini, mai ales la Raab ²¹. Gîndul lor este să treacă Dunărea, pentru care lucru au toate gata, să ia cît mai repede orașul București, capitala Țării Românești, să-l inconjure cu ziduri și valuri, să-l întărească cu tunuri și să așeze acolo pe un pașă de-al lor. După ce vor face la fel și la Iași, scaunul Moldovei, ca și aici — și pentru aceasta au adus toți meșteșugarii care sînt cu dinșii, cu toate uneltele — au de gînd să se îndrepte împotriva Transilvaniei, nu i-ar ajuta Dumnezeu ! Și vor să facă aceasta din două pricini, după cum zice unii prinși, iscoadele și fugarii care cu toții sînt de aceeași părere asupra acestui lucru : întîi pentru că au pierdut toate veniturile ²² pe care le cărau mai înainte de pe teritoriul Moldovei și Țării Românești : tribut, <porci>, unt, miere, grîu, boi, oi, orz, berbeci, cai ; al doilea, pentru că atunci cînd vor avea garnizoanele lor aici, mai ușor le va fi tătarilor să năvălească în toate țările creștine, pentru care lucru văd că se pregătesc. „Și dacă acel foc va trece peste Dunăre în țara mea și apoi în țara Moldovei, atunci la același lucru poate să se aștepte și Măria Sa regele în țările sale. Așadar ar fi mai bine ca domnii hatmani să nu aștepte pe turci la Nistru, ci la Dunăre”²³.

„Astăzi, după plecarea ta de la mine, au adus veste iscoadele mele că turcii în număr de câteva sute au trecut de la Rusciuc la Giurgiu și că au aruncat și un pod peste Dunăre, care, fiindcă nu ajunge pînă la mal, a fost întors iar la malul celălalt, dar au toate uneltele pentru a-l face din nou. Eu pornesc chiar miine împotriva lor, silindu-mă cu ajutorul lui Dumnezeu să le împiedic trecerea cît îmi va sta în putință. Ceea ce am început, o fac neavînd nici o pricină din partea turcilor ; dimpotrivă, am făgăduieli de la dinșii că mă vor lăsa pe mine și pe urmașii mei pe vecie în stăpînire. Toate le-am făcut din cauza vărsării singelui lui Hristos și pentru întreaga creștinătate ²⁴. Acum, aducîndu-mi partea de sînge propriu vărsat împotriva păgînatății, văd cu ochii că nu-mi ajung puterile proprii ca să le pot pune stavilă ²⁵. Dacă ar fi rămas în domnia Moldovei Aron, fratele meu, cu care făcusem jurămint ca unul pentru altul să ne punem capul, încă aș mai avea nădejde că amîndoi am fi putut să împiedicăm trecerea turcilor peste Dunăre și aceasta mai ales dacă tătarii nu ne-ar fi lovit din spate. Dar cum acela nu mai este <în domnie>, îmi este greu să mă încred în acest țigan, voievod al Moldovei ²⁶ : mai întîi m-a trădat pe mine pe cînd mă sluja, după aceea l-a trădat pe Aron, domnul său, și s-a așezat în scaunul lui. Nu văd pentru mine nici

o mintuire, bucuros mi-aş adăposti capul la Măria Sa regele; te rog, sfătuieşte-mă pe conştiinţa ta, căci acestea nu le-am încredinţat nimănui, numai lui Dumnezeu şi Ție. Dacă aş putea să cîştig bunăvoinţa lui, m-aş pune, cu toţi urmaşii mei, sub sceptrul şi scutul Măriei Sale regelui; şi dacă Măria Sa regele ar binevoi să mă primească, eu însumi şi soţia mea şi copiii noştri vrem să ne punem sub ocrotirea Măriei Sale regelui şi vreau să prezint credinţa şi supunerea mea întreagă şi nestrămutată, iar dările pe care le dădeam turcilor voi fi dator să le dau Măriei Sale regelui şi Țării Poloniei. Şi fac aceasta nu fără motiv, căci văd cu ochii că nu pót avea nici o mintuire nici de la împăratul creştin, nici de la voievodul Transilvaniei. Dacă ar fi după acela, Țara Românească şi Moldova s-ar îndrepta spre pieire. Aceasta încă de mult aş fi făcut-o împreună şi cu Aron, dacă nu mi s-ar fi împotrivit boierii mei. Şi dacă poate fi vreo mintuire de acolo, de la voi, spune-mi-o”²⁷.

I-am spus la aceasta că „nu am poruncă în îndreptările mele ca să discut despre aceasta cu Măria Ta domnească, totuşi ştiu că Măria Sa regele, ca un domn creştin ce este, nu lasă în părăsire pe nici un creştin ajuns la nevoie dacă se adăposteşte sub protecţia sa. Bunăvoinţa Măriei Tale domneşti o va primi cu plăcere ²⁸; despre aceasta voi vorbi cu domnii hatmani cînd mă voi înapoia şi vă asigur că nu trebuie să vă îndoiiţi de bunăvoinţa lor faţă de Măria Voastră domnească”.

Mi-a mulţumit şi iar mi-a mulţumit ²⁹ pentru aceasta, spunînd că şi pan Taranowski „mi s-a oferit să-mi fie prieten. Roagă-l stăruitor să meargă cu tine şi să-i roage, pentru Dumnezeu, pe domnii hatmani, ca să pună o vorbă pentru mine la Măria Sa regele, în aceste grele încercări ale mele. Aş trimite bucuros prin tine daruri domnului hatman, dar acest lucru m-ar da legat şi pe mine şi şi pe tine te-ar pune în primejdie. Aş scrie Măriei Sale regelui şi domnilor hatmani, dar nu se cade din pricina a tot felul de bănuieli, însă ceea ce grăiesc cu tine şi transmit prin tine, acelea să le spui mai departe, întocmai şi sub jurămint, Măriei Sale regelui, domnilor hatmani şi domnului Taranowski. Roagă-i, pentru Dumnezeu, cum şi eu te rog, pentru Dumnezeu, şi acela te va răsplăti. Roagă-l pe domnul hatman al coroanei să-mi fie ca un părinte, iar domnul hatman de cîmp să-mi fie ca un frate ³⁰, pentru ca eu, la stăruinţa lor, să pot avea apărare întru toate restriştile. Şi să-mi dea de ştire dacă pot să nădăjduiesc ceva neîntîrziat, iar eu mă leg pentru aceasta să-mi împart moştenirea şi averea-mi proprie, dacă se poate ca acum, pentru lucrul de faţă, să-mi vină oastea polonă cea în număr de zece mii de oameni pentru împiedicarea trecerii păginilor şi, înainte să treacă trei luni, îţi dau cuvîntul meu domnesc că voi strînge <banii> şi-i voi plăti, căci turcii nu mi-ar mai sta pe cap, temîndu-se de o oaste polonă atît de mare. Să păzească bine domnii hatmani ca tătarii şi turcii să nu se adune la un loc, căci atunci întreaga creştinătate nu i-ar mai putea învinge. Însă ei acum sînt gata, iar creştinătatea de-abia de acum se gîndeşte să se pregătească”³¹.

„Pe soţia şi pe fiul meu i-am trimis la Țirgovişte, sub munţii Transilvaniei, împreună cu vîstieria, alte <lucruri> le-am ascuns pe la mănăstiri, dar dacă aş putea avea vreo nădejde de acolo <din Polonia>, atunci aş trimite pe soţia şi pe fiul meu şi bunurile mele acolo, pentru mai mare siguranţă”³².

A doua zi am avut audienţă publică de plecare şi mi-a dat şi o scrisoare, rugînd<u-i pe ai noştri> să supravegheze cu grijă pe tătari şi

să-l mintuiască de dinșii. Apoi, în aceeași zi, după o slujbă <la biserică>, a pornit cu toată oastea sa <de lefegii și de munteni> și cu armele de război spre Ruscuc, unde se adunase toată oastea păgînilor. El și-a așezat tabăra pe Dunăre, la două mile de ale noastre depărtare de Giurgiu, împotriva Rusciucului, vrînd ca să apere vadul cu ajutorul lui Dumnezeu, cît va fi el <în viață>³³.

* Textul latin, cu data de 1 iulie, are titlul : Dominus Lubieniecki Nuntius ad Palatinum Moldaviae, quomodo ab eo exceptus 27 iulii anno domini 1595, et quid cum eo contulerit, significat.

¹ În textul latin, termenii pentru domnii din cele două țări române sînt dați după obiceiul polon : Mihai este „palatinus Moldaviae”, prin confuzie cu „Multania”, „multanski” — v. formularea din ultimul paragraf al textului : *cum militibus suis stipendialis, et multanicis* —, iar Ștefan Răzvan este „palatinus Valachicus” și moldovenii sînt numiți „valachi” — cf. rus „volohi”, „Vološka zemlja”.

² Lubieniecki (?—d. 1595), nepotul lui Andrei Taranowski, a fost trimis în vara anului 1595 de Iăan Zamoyiski, cancelarul Poloniei, în Țara Românească, în urma cererilor de ajutor ale lui Mihai Viteazul amenințat de o expediție turcească. Nu se cunosc nici prenumele, nici anii vieții.

³ Teodosie Rudeanu, Miroslav din Rîfov și Preda Buzescu.

⁴ În textul latin : *alius marescalus*; în cel polon numele de Gheorghe se întâlnește de două ori : *Giorgie marsalek* și *Deli Giorgie*, cu epitetul de *naiwiernieisy* și *kochanek swy* = cel mai de credință, favoritul său ; probabil termenul este echivalent cu „căpitan de oaste”.

⁵ Fostul comandant al gărzii lui Sigismund Báthory, care a executat ordinul de arestare a magnaților „conjurați” la Cluj în 28 august 1594 ; l-a înlocuit pe M. Harváth la comanda corpului maghiar.

⁶ Lacună în textul polon.

⁷ Loboda, hatman al cazacilor nizovieni.

⁸ În textul latin : *Ferhat Bassa*; în cel polon : *Ferharf*. Ferhad pașa, mare vizir, 1590—1592, 1595—1596 ; a fost mazilit în timpul campaniei, la 7 iulie 1595, deținînd însă sigiliul pînă la 29 iulie.

⁹ În textul polon : *ijz namiolhow* = „după (în)seamnă” ; în cel latin : *tormenta bellica 160 esse* = armamentul de război este în număr de 160 ; traducerea română dă „corturi”.

¹⁰ În textul latin : *Ias Hassan*, în cel polon : *nieiakij Farsharson, podskarbi glowni czl-sarskij* = Bass Hassen, vistiernic principal al țarului <turcesc>. Baş Hasan Efendi, baş defterdar de la 4 martie la 6 august 1595 — v. A. Decel, în *Literatura română veche*, II, Buc., 1962, p. 34.

¹¹ În textul polon : *a leraz mę sie brathem zowie* = zice că mi-e frate ; în cel latin, dimpotrivă : *nunc non fratrem meum se esse ait* = zice că nu mi-e frate acum.

¹² Din textul latin lipsește pasajul : *dawaięcz znac...* = dînd de știre...

¹³ Este vorba de cei 12 boieri trimiși în Transilvania : vornicul Mitrea, vornicul Chisar, logofătul Dumitru, vistiernul Dan, Radu postelnicul, Radu clucerul Buzescu, Radu postelnicul cel mare, logofătul Borcea, clucerul Vintilă, postelnicul Stănilă, logofătul Preda Buzescu și mitropolitul Eftimie, cu episcopii de Rîmnic, Teofil, și de Buzău, Luca. menționați în tratatul cu Sigismund Báthory din 20 mai 1595, *qui non id quod in mandatis habebant, agebant, sed quod e re eorum erat, obtentis quibus privilegiis sibi, et cum Arone ipsum consociaverunt se Caesari Christianorum* = care au acționat nu cum aveau mandat, ci după cum le era interesul lor, obținînd niște privilegii pentru ei, și s-au asociat cu împăratul creștin, ca și Aron.

¹⁴ În textul polon : *podaięcz sie Czarziowę* = supunîndu-se împăratului <Rudolf al II-lea> — Imperator Christianorum, spre deosebire de cel turcesc, Caesar Turcarum.

¹⁵ În textul latin : *cum Arone* ; în cel polon : *ani Aron bi nas bili nieupewnialij* = dacă Aron nu ne-ar fi asigurat.

¹⁶ În textul latin : *circa me sunt septem millia*.

¹⁷ În textul latin : *sex mensium*.

¹⁸ În textul latin : *Auxilium nullum est, nec aliud speratur : huic oneri sustinendo Palatinus Transilvaniae impar : habebit ipse quod agat cum turca sicut ego. Et inter Caesarem et Principes Christianos nulla concordia*.

¹⁹ În textul latin : *Nolumus nos colligare, sed ligabimur a paganis* = dacă nu vrem să ne legăm noi <contra păgînilor>, atunci ne vor lega ei. Referire la neînțelegerile dintre poloni și habsburgi.

²⁰ În textul latin : *Assan Bassa*.

²¹ În textul latin : *Arabonium* = Raab-ul, numit și Györ.

²² În textul latin : *magna tribula turcis proveniebant quae nunc ipsis non dantur* = marile venituri ce le proveneau turcilor și care acum nu li se mai dau.

²³ În textul latin : *Si iste ignis serpsit per Danubium in patriam meam, deinde in terram Moldaviae, nihil boni sperare et expectare debet serenissimus rex Poloniae. Melius ut ipse rex suis rebus consulat et Ducas illius belli cum exercitu suo ut non ad Tyram sive Nestrin, sed ad Danubium Turcas expectent et transitum Danubii prohibeant et impediant* = dacă acest foc va trece peste Dunăre în țara mea și apoi în cea a Moldovei, nimic bun să nu sper și să nu aștepte serenismul rege al Poloniei. Mai bine să-și cerceteze treburile și latinanii săi de război cu oastea lor nu la Tyras sau Nistru, ci la Dunăre să-i aștepte pe turci și trecerea <lor> peste Dunăre să o apere și să o împiedice.

²⁴ În textul latin : *Quicquid facio, amore Christianitatis facio, ne sanguis Christianorum effundatur* = Ceea ce fac, fac pentru iubirea de creștinătate, și nu ca să vărs sângele creștinilor.

²⁵ În textul latin : *Nunc effundere sanguinem meum paratus sum nam ad bellum cum turcis progredior, quod viribus meis impar.* „Acum sint gata să-mi vărs sângele pentru a birui în lupta cu turcii, dar pentru aceasta nu-mi este de ajuns vitejia”.

²⁶ Ștefan Răzvan (1595 aprilie – 24 august).

²⁷ În textul polon : *radbim glowe sklonil do Je<go> Krolewskiey Mczy* – bucuos uii-aș adăposti capul la Măria Sa regele; dar textul latin este mai sobru : *Si ad regem Poloniae debeam confugere consule mihi* = sfătuieste-mă dacă se cade să mă încredințez regelui Poloniei.

²⁸ În textul polon : *Powolnoszcz pogolowiu ... wdziecznie przjmuie* = Pleacă-iuna capului ... o va primi bucuos; iar în cel latin : *in tutelam suam suscipere non dubium est ... cum alacritatem animi tui* = sub ocrotirea ta ai să-l primești fără îndoială ... din bunătațea iulmii tale.

²⁹ Text mai ponderat în versiunea latină : *Grato animo haec suscepit ipse palatinus Moldaviae* = a mulțumit din inimă voievodul Țării Românești.

³⁰ Ian Zamoyski, hatman al coroaiei, iar Stanislav Zolkiewski, hatman de cimp; în textul latin : *Vellem habere decem millia hominum Polonorum ad impediendum transitum Danubii turcis in eam crepidinem, quibus copiae meae adiungerentur. Si is numerus militum Polonorum esset Turcae timerent nos adoriri, putantes magnum exercitum Polonorum ad ipsum Danubium esse. His militibus stipem ante trimesse tempus exolvam* = Vreau să am zece mii de oameni din Polonia pentru a împiedica trecerea Dunării de către turci; <aceasta> spre îutărirea forței mele, la care se vor adăuga. Dacă va exista această numeroasă armată poloneză, turcii se vor teme să ne cotopească, văzind cit de mare poate fi o oaste poloneză chiar la Dunăre. Această oaste o voi putea plăti înainte de împlinirea unui trimestru.

³¹ În textul latin : *Caveant duces belli ne Tartari simul in unum locum convenient Qui si convenirent in unum, impossibile est Christianis eorum impetum sustinere posse. Illi enim parati et manu prompti, Christiani vero non nisi ab hostibus invasi, et dum pars egrum magna in servitute agit, deliberant in modo defensionis* = Să aibă grijă hatmanii ca tătarii să nu se adune la un loc : dacă se vor aduna la un loc, le va fi peste puțină creștinilor să facă față împetuozițății lor. Acela sint pregătiți și au mîna iute, iar creștinii nu sint cotoptiți de vrăjmași și în loc ca o mare parte din ei să fie gata de luptă, ei discută în mod defensiv.

³² În textul latin : *Uxorem et filium meum ad Tergoviscum in submontana Transylvaniae cum parte supellectilis meae quasi in locum tutiorem deduxi, reliquam in monasteriis defodi, sed si scirem me Regem et ordines regni in protectionem suam suscepturum, eò uxoris et filii cum bonis meis remitterem* = Pe soția și pe fiul meu i-am trimis la Tîrgoviște, sub nuntzii Transilvaniei, cu o parte din avutul meu, deci în loc nu prea sigur, restul l-am ascuns prin mănăstiri, dar dacă aș ști că regele și demnitarii săi m-au primit sub protecția lor, l-aș trimite acolo pe soția și pe fiul meu, laolaltă cu bunurile mele.

³³ În textul latin : *... Eadem die ille palatinus cum militibus suis stipendiatis et multianctis cum omni apparatu bellico, versus Ruscicum ubi sunt exercitus Paganici progressus est ... divino auxilio proposuit impedire transitum Turcis in oras nostras* = În aceeași zi voievodul a plecat cu oștile sale de mercenari și de munteni spre Rusciue, unde sint oștile păgine ... eu ajutorul divin să împiedice trecerea turcilor în părțile noastre.

Südde-i saâdetimden Budun'a varınca yol ûzerinde olan kadılara hükûm ki :

Hâlâ Rum ili ve Anadolu beylerbeyilerin eyâletlerine müteallik zuamâ ve erbâb-ı timâr ile Budun muhâfazasına ve sâir asker serdârım

vezir-i âzamım, düstûr-i ekrem ilâ âhire Sinan Paşa, edâm-allâhü-iclâlehû ile Eflâk ve Boğdân seferine gitmek fermânım olmuştır, buyurdum ki :

Vardukda, yol üzerinde olan kurâ ve kasâbatda ve bilcümle asâker-i nusret me'seremin memerrî olan mevâzide ve mecmâ nâs olan yerlerde mirâren ü kirâren nidâ ittiresiz ki Rum ili ve Anadolu askeri aher cânibe sapmayub, muaccelen doğru Budun'a varub, beylerbeyileri ile muhâfazada olub ve m'adası doğru Rusçuk'a serdârıma varub, uğur-u dîn ü devlet ebed peyvendime müteallik hıdınatda bulunalar. Bu husus saire kıyas olunmalu değildir, bizzat mukayyed olub einr-i celil el-kadrîmin infâzı babında dakika fevt eylemeysesiz, sonra sizden bilinur.

Arh. St. Buc., Colecția microfilm Turcia, r. 21, c. 691 ; Başbakanlık Arşivi-Istanbul, Mühimne Defterleri, nr. 73, doc.

Poruncă adresată cadiilor aflați pe drumul dintre Poarta fericirii mele și Buda

Am poruncit ca zainii și timarioții dependenți de beilerbeii din provinciile Rumeliei și Anatoliei să meargă la paza Budei, iar ceilalți oșteni să meargă în expediția împotriva Țării Românești și a Moldovei, împreună cu serdarul meu, preagenerosul dregător pînă la sfîrșit, Sinan paşa, marele meu vizir, Allah să-i perpetueze gloria !

Am poruncit : atunci cînd <aceasta> va ajunge, în satele și tîrgurile de pe drum, și în locurile de trecere ale oștilor mele purtătoare ale semnului succesului și în locurile de adunări publice să puneți să se strige în repetate rînduri ca oștenii Rumeliei și Anatoliei să nu se abată către alte părți, ci să meargă în grabă, direct, la Buda, unde să se afle în pază împreună cu beilerbeii lor ; restul <oștenilor> să meargă de-a dreptul la Rusciuc, la serdarul meu, pentru a se afla în slujba credinței și a statului meu etern.

Această chestiune nu poate fi comparată cu altele, de aceea să vă îngrijiți personal de ea, să nu pierdeți vreun minut în îndeplinirea poruncii mele de valoare sublimă ; după aceea voi veți da seamă !

18

<1595 iulie—august>.

Sabika Anadolu beylerbeyisi olub, hâlâ Eflâk'da olan ...¹ ikbalehüye ve Tuna yalısında olan kadılara hüküm ki :

Serdâr-i zafer-şîarım asâker-i zafer me'ser islâmla ilâ-el-an ne mahalle varub, Tuna'yı geçüb, öte yakâda küffâr hâksâr ile mülâkât itdiler mi, nice olduğu muaccelen sahîh üzere 'arz olunmak emr idüb, buyurdum ki :

Vardukda, bu babda kemâl mukayyed ile takayyüd olub muaccelen ahvâl-i asâker-i islâmı tamam m'alum idinüb ve bil — <fi'l>² ne mahallde olub, ilâ-el-an kefer-e-i mücrimiye mülâkât vaki' oldu mı, nicedür ? Vuku'i üzere yazub, müşârün-ileyh ahvalı (?) ber-vech-i mucib Südde-i saâde-time arz eyeleyesiz.

Arh. St. Buc., Colecția microfilm Turcia, rola 21, c. 729 ; Başbakanlık Arşivi-Istanbul, Mühimne Defterleri, nr. 73, doc. 1 074.

Poruncă fostului beilerbei al Anatoliei, aflat acum în Țara Românească [...] ¹ — Allah să-l favorizeze — și cadiilor de pe malurile Dunării

Am poruncit să raportați grabnic, în mod real, despre locul unde a ajuns pînă acum serdarul meu victorios împreună cu oastea islamică purtătoare a biruinței și dacă, trecînd Dunărea, s-au întîlnit în cealaltă parte cu necredincioșii nenorociți, precum și despre ceea ce s-a întîmplat.

Voiesc ca atunci cînd <această poruncă> va ajunge, să arătați grijă deplină în această privință; să obțineți repede informații complete în legătură cu situația oastei islamice: despre locul concret ² unde se află ea, dacă pînă în prezent a avut loc întîlnirea cu necredincioșii vinovați și care este rezultatul.

Scriind potrivit realității, să raportați Porții fericirii mele așa cum trebuie despre starea sus-numitului <serdar>.

¹ Numele șters în text.

² Pătat.

19

1595 august 24, Copăcenii.

Particularitet der in Sibenbürgen wider den Erbfeindt erhaltenen Victoria.

Eur Fr. Dlt. hab ich nit unangezaigt lassen sollen, wie gesterigs Tags, alls am Mittag, wier mit den Sinan-Bassa ein Treffen gethan, so von Morgen an bis auf den Abent gewerth; welches ein solich ernstlich Schornizl (sic) gewest, dass, dergleichen mir erfahren, auch von so langwüri gen nit gehert habe.

Dann zu Zeiten wir die Türg en biss ir Leger gejagt, baldt haben sie sich gesterckht, und unns widerumb biss in unnser Leger nachgesetzt, und darauf die Unnsern auch widerumb soccorriert haben; alls dann dem Türggen wider bis in ir Gezelt verfolgt, auch nit wenig niedergehaut. Entlichen aber haben 3. Bassa zugleich das Volckh mit grosser Meinig angefüert, dass sich dann ein so ernstliches Treffen erhebt, dass würs durch Gotts Beystandt entlich in die Flucht bracht, und auch die Bassa selbst mit Mie entrunen; wie dann ainer, so der Türg en Zeugmaister gewest, gefangen, anzaigt dass alle drey Bassa mit Khot unnd Unflat besü dlet gewöst, unnd zum Thail nit ohne Wunden in dass Leger khomen, dass auch Sinan-Bassa sollte vermeldt haben, das er sich verwundert ob der Unnsern unmenschliches Anfallen; miese sich auch schemen das ain so geringer Haufen dess Türg ischen Kayzers Macht unnd drey Bassa in die Flucht getriben.

Diser bekhomener gefanngner Türg zaigt an, dass die Türggen alberaith ir Sachen und zum Thail Zelten auf die Cammel unnd Maulthier aufgeladen gehabt, in Vorhaben, sich gar zuruckhs zu begöben; seindt doch enntlich widerumb eines anndern Rats worden, weiln es iren grossmechtigen Khaiser verkhlinerlich gewest, verrer vor einem so geringen Volck zu fliehen.

Das Eur. Fr. Dht. ir Kriegsvolckh zue Hauss gehabt het were gewiss unnd ein ernnstliches, und das gantze türg ische Leger in die Flucht

getriben unnd der mehr Thail aufgeriben worden ; were ein solche Schlacht wider den Erbfeindt erhalten worden, dass dergleichen bey Menschen Gedenkhen nit fürganngen. Weil sy dannoch dass Khürzer zogen unnd wier dass Veldt erhalten ; auch vill stättlicher Türgen auf dem Blatz blüben sein, der Unnserigen aber gar wenig. Allain das zimblichen Teil verwundet, an Rossen haben wir den grossen Schaden erlitten, dann wir vill verlohren, und ein zimbliche Anzal beschedit worden.

Unnder anndern vilen Fahnen, haben wir einen grüenen, dass Mahamet-Bassa Haupt-Fahnen, bekhomen, umb welchen die Türgen trauern, umb das solche Farb iren Abgott, denn Mahomet, bededeutte, das sie es für ein bese Zeitung hallten. Wier haben auch bekhomen grosse Geschiz, entgegen sy von unns auch etlich erwischt haben, also miteinander zimblichen gethailt.

Gester Abents sein wir in der Welsertal obstiger (sic) blüben. Aber zue Mitternacht hab ich, sambt dem wollauischen (sic) Weida unnd dem gannzen Volkh, den Namen Iesus angerufen, da dann die Türgen, auch ir Ala Ala geschrien, mehr aufgebrochen unnd ein khlaine Meil gen Arges uns retrahiert, alda ich der Hilf erwarte. So sy boldt khömbt, verhofen wier mit der Hilf Gottes den Feindt volgennts in die Flucht zu bringen.

Alss Obsteennts schon geschriben gewöst, bringt man mier ainen Türggen, so erst heut gefanngen worden ; der sagt aus unnd bekhennt das ain fürnemer Bassa in der Schlacht gebliben ; also seye in Getranng der Sinan-Bassa yber die Pruggen herab gestossen worden ; vom welchen Fall er sich ganntz ybel befunden. Sovil den Michael Weida alhie in der Wallachey anbelanngt, khann ich mit der Warhait inen Lob geben, dass er ein treflicher, gueter, dapferer Kriegsman ; dann er hats mit der Hannedt unnd That bewisen, nit scheinweiss, sonnder mit allem Eyfer er die Christenheit mit Treuem maint : welchen E. Fstl. Drlt. bilihen Lob unnd Gnade schuldig. Hiemit unns alle Gott bevolchen. Geben in der Wallachey, bey der Wohnung Reperren (sic), im Veldtleger, den 24. Augusty Anno 95.

Hurmuzaki, *Documente*, XII, p. 98—99 ; ibidem, p. 57—58 ; Arhiva de Stat din München, K. Schw. 371—2, f. 24.

Descrierea victoriei obținute în Transilvania (sic !) împotriva dușmanului de moarte.

Nu pot lăsa neanunțată Alteței Voastre princiare ciocnirea de ieri de la amiază cu Sinan pașa în bătălia care a ținut de dimineață până seara ; o hărțuială atît de serioasă, cum a fost aceasta, n-am mai cunoscut și nici n-am mai auzit de una care să fi durat atît de mult.

După ce am gonit dis-de-dimineață pe turci pînă în tabăra lor, ei s-au întărit curînd și ne-au respins iarăși pînă în tabăra noastră, de unde ai noștri ne-au sărit în ajutor ; apoi i-am urmărit pe turci pînă în corturile lor și am doborît nu puțini dintre ei. În cele din urmă, trei pașale dintr-o dată, conducîndu-și cetele cu mare mulțime de oșteni, au pricinuit o ciocnire foarte gravă. Cu ajutorul lui Dumnezeu, noi i-am pus pe fugă și pașalele înseși au scăpat cu greu ; așa cum arată un prizonier, care a fost comandant de artilerie la turci, cele trei pașale ar fi fost minjite cu noroi și murdărie, ajungînd în tabără, în parte, nu fără răni ; însuși Sinan pașa ar fi comunicat că a rămas uimit de atacul supraomenesc al

oamenilor noștri și că trebuie să se rușineze că o oaste atît de mică a pus pe fugă forțele împăratului turc și trei pașale.

Acest turc, luat prizonier, arată că turcii încărcaseră deja pe cămile și măgari lucrurile și în parte și corturile lor, cu intenția de a se retrage; în cele din urmă însă s-au răzgîndit, deoarece ar fi fost o înjosire pentru preaputernicul lor împărat să o ia la goană din fața unei oști atît de mici.

Dacă Alteța Voastră princiară ați fi avut <aici> oastea de acasă, ar fi fost desigur o bătălie gravă, ar fi fost pusă pe fugă întreaga tabără turcă și cea mai mare parte a oastei ar fi fost nimicită; ar fi fost obținută o victorie împotriva dușmanului de moarte, așa cum nu s-a mai întîmplat alta la fel în memoria oamenilor. Și totuși ei au suferit pagube, iar noi am luat în stăpînire cîmpul de luptă; un număr considerabil de turci au căzut în luptă, pe cînd dintre ai noștri foarte puțini. Numai că o bună parte dintre oșteni au fost răniți, am suferit mare pierdere de cai, din care pe mulți i-am pierdut, iar un mare număr au fost vătămați.

Printre multele steaguri, am obținut unul verde, steagul principal al lui Mehmed pașa, pe care îl deplîng turcii, căci o asemenea culoare este simbolul idolului lor, Mahomed, iar pierderea sa este considerată ca un semn rău. Noi am luat în stăpînire și tunuri mari, dar și ei au înhățat cîteva de la noi, așa dar ni le-am cam împărțit între noi.

Ieri seara am rămas în partea de sus a văii Neajlovului. Dar pe la miezul nopții, eu, împreună cu voievodul român și întreaga oaste am invocat numele lui Iisus, apoi și turcii au strigat pe Allah, Allah al lor, apoi am luat-o din loc și ne-am retras la o milă pe Argeș în sus, unde aștept ajutoare. Îndată ce vor sosi, sperăm—cu ajutorul lui Dumnezeu—să punem pe fugă mai departe pe inamic.

După ce am scris cele de mai sus, mi-a fost adus un turc, care a fost luat prizonier abia azi; el mărturisește că un pașa de vază a căzut în luptă, că în învălmășeală Sinan pașa a fost lovit la trecerea podului și că, din căzătură, i s-a făcut foarte rău.

În ceea ce îl privește pe Mihai, voievodul de aici din Țara Românească, nu pot decît să-i aduc laudă cu adevărat, căci el este un militar excelent, bun și viteaz, ceea ce a dovedit cu mîna și cu fapta sa; el este cu credință față de creștinătate, nu aparent, ci din convingere, cu tot zelul. Alteța Voastră princiară îi datorează laudă dreaptă și cinstire.

Cu aceasta, rămînem noi toți la dispoziția poruncii lui Dumnezeu.

Dat în Țara Românească, în locuința de pe rîu, din tabăra de campanie, la 24 august anul 1595.

Right Honourable, my last advised your Honour of the Viz Reye his entrance into Wallachia without any resistance offered by Michal Prince of the sayed province, who is reported had order from the Prince of Transilvania nott to stir against the Viz Reye before the ayde promised by the Emperor, and which the sayed Prince intended to sende were arrived; which as itt seemeth was cause that Michal did nott oppose himself against the Viz Reye, yett hearing of his entrance commaunded two hundred light horsmen to descrie wher the Viz Reye pitched and

what force he was of. Which sayed two hundred lightt horsemen beinge redy to sett forth, diverse of the Captaines belonging to Michal gave him counsaile nott to send forth such a small company, as well bycause beinge descryed they wold soone by the Turkes be over mastered, as also by the swiftnes of the Turkish horses, could nott escape their hands. Whereupon the Prince ordeyninge that who voluntarily wold follow them, myghtt with his good license, eightt thowsand vallient resolutt Hungars adioyned themselves unto them, and beinge practik thorowe the whole contry, so ordered their course, thatt yf perchaunce the Turkes should see them and give them chase, they mightt impatronise themselves of such advantageous places, as thatt the multitud of the Turkes mightt nott oppresse them. Which their desygne happened out, according to their desier; for beinge soone descryed, the chiefe force of the Viz Reye unorderedly hedlong made towards them, in hope of pray, and were led into a narowe strayght, of which the one syde was a quagmyre, and the other a deepe river, and on eyther syde two thowsand Hungars arquibusers redie in a bushe besyds also at the end of the quagmyre four thowsand resolutt Hungars all harquibusers to receyve the Turkes in the face, and did so welcome them with their shott, that fewe pellets were spente in vayne — the Viz Reye nott knowinge the vantage the Hungars had butt esteeming they were fightinge in equal feild, sent three beglerbyes befor, and himself followed with the rest of the campe and to the Hungars came ayde of two thowsand horse, who arrived before their fellowes were driven from the vantage of their ambushmentts, and together with the arquibusers so intretayned the sayed Beglerbyes thatt all three were slayne in the feild. The Viz Reye himself arrivinge and beinge desperatt in receaving so great a foyle, what of despayre and what to incouradge his retinue, putt him self in the greatest heate of the battayle, wher he was soone knowen, incountered and throwen from his horse, and had byn taken or slayne, if he had nott byn succored and remounted by a Grecian Spahi¹. Yett he could nott gett him out of daunger so soone butt he had a pike thrust thorow his cheekes, and a blowe on the mouth which drove out on of his teethe and unloosed all the rest; in falling from his horse he wounded his forehead so that he retyred with three no meane wounds and the battayle ended, some say eyther syde beinge weary, others say by nighte approachinge, and the Viz Reye returned to Bucorest, the chief city in Wallachia, where he still remayneth and attendeth the buylding of a castle, mynding if he can mainteyne the same, to make a Beglerby governour of the sayed province, and nott to suffer futurly christian Princes to governe the same². Butt unlesse he shewe greater valloure then formerly, he is like to have christian Prince governours of the sayed province, will he, nill he, for besyds thatt the Turks in the above repeated attempte receyved a greater foyle and overthrow then in many yeares passed they have done, here is credibly reported that the Prince of Transilvania determineth in person to incounter with the Viz Reye and for this cause commaunded Michal thatt he should nott come to a maine battayle befor eyther he came in person or sent him sufficient succour. Uppon tydings of which and the abovesayed overthrowe the 27 day of the last moneth there were publik general prayers made by these in the open feilds, thinkinge belik God could nott see or heare them within their churches, and greatt preparation for powder to be sent to the campe, and the Turke

hath sent to the Viz Reye to encouradge him, and to bestowe the same where he liste a hundred thowsand duckets. This is what hath passed one these partes and is most certayne.

[...] ³ Here is also broughtt advise, thatt att such tyme as the Viz Reye was preparing the bridge over the Danubium to passe into Wallachia, the Prince of Transilvania gathered his forces together, and entred the province of Temisvar, wher he putt all townes and villages unwalled to fyre and sword, and discomfited the Beglerby of Temisvar coming to resiste him, and persued him even to the gatts of Temisvar. Thus God this summer hath mightely prospered the christians beyond mens expectation, and is greatt hope that the Prince bringinge all his forces and ayde of the Emperor against the Viz Reye shall have a compleatt victory yf it be nott hindered, as I doubte (by the advises sent me out of Italy), by the destened mariadge of the saved Prince with the daughter of the late Ferdinando Duke of Tirolis, who is saved in all this heate of ware to be sent him; whereby is to be doubted that surceasing from the present important warfarring with the Viz Reye he will give him the commodity nott only to buyld castles in Wallachia butt to machin some greater attempte wich nowe might be opposed, after hardly diverted.

Heer is reported the Emperor hath given to the Prince of Transilvania the provinces of Wallachia and Bugdania, promising nott only ayde to conquest them, butt continuall assistance to conserve them: wheruppon the Prince hath displaced Aron, distrusting his fidelity, and hath appointed as his owne leiftenant in the sayed Provinces one called Resuan Aga. Michal Prince of Wallachia he useth as ascertened of his lealty. The King of Poland was greatly agreeved at this gifte bycause formerly the sayed provinces belonged to his ancesters, and therfor is sayed displeasur is nott publikly ioyned with the Emperor, yett hath permitted the Hyghe Chancelor of Powland with twenty thowsand men under the name of Casaks, to guard the passages that the Tartars should nott passe into Bugdania, importing as much the King of Poland as the Princes of Bugdania and Wallachia that the sayed Tartar passe nott, because in there theevish warfaring they alike indamadge the freinde as the foe; as last yeare by prooffe, Sultan Muratt writting to the King of Poland to suffer the Tartar to passe thorowe his borders into Transilvania, and thence into Hungary; in there passadge as my formers reported, they burntt, robbed and spoyled three or four good townes belonging unto the King of Poland, and therfor now the King of Poland warned by former damadge to give lesse credit to them.

[...] ⁴ <today> came advice thatt the Tartars in infinit number were passed into Bugdania, Wallachia and Transilvania; but of these two last advises we have no certenty. The Agent of the Viz Reye came in my presence to Ebrahim Bassa and brought letters from the Viz Reye certifying the Turk that he had finished the castle in Wallachia, affirming that yf Michal did nott in shortt tyme com against him, or the Prince of Transilvania for him, that he wold leave sufficient garison in the sayed castle, and him self goe to the conquest of Bugdania [...]. ⁴

E. D. Tappe, *Documents*, p. 91–93; Public Record Office, London, State Papers 97/3, f. 29, 31.

Preaonorabile, ultima mea veste privitoare la vizir este despre intrarea lui în Țara Românească fără a întâmpina vreo rezistență din partea lui Mihai, domnitorul numitei provincii, care — se spune — a avut o dispoziție de la principele Transilvaniei să nu opună rezistență vizirului înainte de a fi sosit ajutoarele promise de împărat, după care numitul domnitor intenționa să trimită; aceasta a fost, se pare, cauza că Mihai n-a opus rezistență împotriva vizirului, dar aflând de intrarea acestuia, care avea sub comandă 200 de călăreți, a pus să se descopere unde și-a așezat vizirul tabăra și ce forțe are. Amintiții 200 de călăreți erau gata să înainteze, dar unii dintre căpitaniii lui Mihai l-au sfătuit să nu-i trimită împotriva unei cete, atât de mici deoarece, fiind descoperiți de turci, ar fi repede învinși și de asemenea, datorită iuților cai turcești, nu vor putea scăpa din mâinile lor. De aceea, domnitorul a ordonat ca acei care ar dori de bună voie să-i urmărească să poată avea permisiunea lui, deoarece 8 000 de unguri curajoși și hotărâți li se vor alătura, fiind practic răspîndiți în toată țara, astfel că le-a ordonat ca, în drumul lor, dacă vor fi eventual văzuți și urmăriți de turci, vor putea să se adăpostească în locuri prielnice, astfel ca mulțimea turcilor să nu-i poată copleși. Ceea ce au plănuisit s-a întâmplat conform dorinței lor. Descoperindu-se, curînd, grosul oastei vizirului care mergea în neorînduială spre ei, în speranța de a prăda, a intrat într-un loc strîmt unde de o parte era o mlaștină, de alta un rîu adînc, iar de altă parte 2 000 de archebuzieri unguri gata pregătiți în tufișurile de alături și, la capătul mlaștinii, alți 4 000 de unguri hotărâți, toți archebuzieri, gata să-i primească pe turci din față. Și așa de bine i-au întâmpinat cu tirul lor, încît, au fost trase în zadar doar puține gloanțe. Vizirul nu și-a dat seama de avantajul ungarilor și considerînd că lupta era egală, a trimis trei beglerbei înainte și el însuși i-a urmat cu restul oastei; dar ungarilor le-au venit în ajutor 2 000 de călăreți care au sosit înaintea celor trei beglerbei, fiind în poziție avantajoasă și împreună cu archebuzierii, le-au tăiat calea celor trei beglerbei, încît toți trei au fost omoriți pe cîmpul de luptă. Vizirul, în persoană, ajungînd și fiind desperat la vestea unei atît de mari înfringeri, din desperare, și pentru a-și încuraja suita, a intrat în focul luptei, unde a fost repede recunoscut; a fost atacat și răsturnat de pe cal și era gata să fie prins sau ucis, dacă un spahiu grec¹ nu l-ar fi ajutat și nu l-ar fi ridicat pe cal. Și totuși nu l-a putut feri de primejdie atît de repede, întrucît o lance i-a străpuns obraji și o lovitură peste gură i-a zburat dinții, pierzîndu-i, astfel, pe toți. La căderea de pe cal și-a rănit fruntea, așa că s-a retras cu nu mai puțin de trei răni mari. Lupta s-a încheiat; unii spun că o parte din oaste era slăbită, alții spun că se apropia noaptea, iar vizirul s-a întors la București, principalul oraș din Țara Românească. Acolo a rămas, îngrijindu-se de construirea unei fortărețe, gîndindu-se dacă poate să o mențină punînd un beglerbei ca guvernator al numitei provincii, iar în viitor să nu mai admită ca prinți creștini să guverneze acolo². Vrînd, nevrînd, însă, ar accepta prinți creștini ca guvernatori ai numitei provincii numai dacă ar dovedi mai multă vitejie decît fostul <prinț>, căci, pe lângă aceasta, turcii, în încercările lor repetate menționate, au avut de suferit nereușite și înfringeri cum <nu suferiseră> de-a lungul atîtor ani care s-au scurs. O știre demnă de încredere este că principele Transilvaniei a hotărît să înfrunte personal pe vizir și, din acest motiv, a dat ordin ca Mihai să nu participe la lupta principală înainte ca el să fi venit în persoană sau să fi trimis ajutoare suficiente. Privitor la aceste știri și la mai sus

descrișele infringeri, în a 27-a zi a ultimei luni s-au ținut rugăciuni generale publice, sub cerul liber, considerînd probabil că Dumnezeu nu-i poate auzi sau vedea în interiorul bisericilor și s-au făcut mari pregătiri spre a fi trimisă muniție în cantonament și turcii au trimis vizirului, pentru a-l încuraja și a-i acorda onoruri, 100 000 ducăți. Este absolut sigur că așa s-au petrecut lucrurile prin părțile acestea.

Iată și o altă veste adusă : în timp ce vizirul pregătea podul peste Dunăre ca să treacă în Țara Românească, principele Transilvaniei și-a strîns oastea și a intrat în provincia Timișoarei, unde a trecut prin foc și sabie orașele și satele nefortificate și l-a învins pe beglerbeiu Timișoarei care i s-a împotrivit și l-a urmărit chiar pînă la porțile Timișoarei. Astfel, în această vară, Dumnezeu a ajutat pe creștini peste așteptări și există speranța că principele, stringîndu-și toate oștile și, cu ajutorul împăratului, să obțină o deplină victorie asupra vizirului, dacă nu va fi împiedicat, cum mă tem (ținînd seamă de vestea trimisă mie din Italia), de intenționata căsătorie a numitului principe cu fata defunctului duce Ferdinand de Tirol, care, se zice, trebuia să-i fie trimisă chiar în toiul luptei. Este îndoielnic că, prin încetarea actualelor ostilități cu vizirul, i se va mai oferi avantajul nu numai de a construi fortărețe în Țara Românească, dar și de a pune la cale acțiuni mai mari, împotriva cărora acum s-ar putea opune rezistență, dar după aceea cu greu ar mai putea fi abătute.

Se spune că împăratul a dăruit principelui Transilvaniei <Sigismund Báthory> provinciile Moldova și Țara Românească, promițindu-i nu numai să-l ajute pentru a le cuceri, dar și sprijin permanent pentru a le menține. După care principele l-a îndepărtat de la putere pe Aron nemaiavînd încredere în loialitatea lui și a pus ca locuitor al lui în acea provincie pe unul numit Răzvan aga. Pe Mihai, domnitorul Țării Românești, el <principele Transilvaniei> îl consideră atestat în ce privește loialitatea. Regele Poloniei a fost cu greu de acord cu acest dar <al împăratului> deoarece mai înainte numitele provincii au aparținut strămoșilor lui ³ și se zice, datorită neplăcerii cauzate, nu s-a raliat în mod public cu împăratul. Totuși <regele Poloniei> a îngăduit ca marele cancelar al Poloniei să păzească trecătorile cu 20 de mii de oameni, numiți cazaci, pentru ca tătarii să nu intre în Moldova. Lucrul acesta interesa tot atît de mult pe regele Poloniei, cît și pe domnitorii Moldovei și Țării Românești, pentru că tătarii, în incursiunile lor prădalnice, aduceau pagube în egală măsură și prietenilor și dușmanilor ; după cum s-a dovedit anul trecut, cînd sultanul Murat a scris regelui Poloniei că îngăduie tătarilor să treacă granițele sale spre Transilvania și de aici spre Ungaria ; în trecherile lor, după ultimele mele relatări, ei au ars, au jefuit și au devastat trei sau patru mari orașe care aparțineau regelui Poloniei și de aceea, regele Poloniei, pus în gardă de ultimele daune, a acordat <tătarilor> mai puțină crezare.

[...] ⁴ <azi> a venit știrea că tătarii, în număr foarte mare, au intrat în Moldova, Țara Românească și Transilvania, dar asupra acestor două ultime vești nu avem certitudine. Trimisul vizirului a venit, în prezența mea, la Ibrahim pașa și i-a adus scrisori de la vizir, confirmîndu-i că a terminat fortăreața din Țara Românească, afirmînd că, dacă Mihai nu va veni în scurt timp împotriva lui sau principele Transilvaniei, în sprijinul aceluia, <vizirul> va lăsa o garnizoană suficientă în numita fortăreață și el însuși va porni să cucerească Moldova [...]. ⁴

¹ Deli Hasan, numit după aceea și „Batakçi Hasan” (Hasan din Mlaștină).

² Fuseseră deja numiți ca beilerbei Djafer pașa, valiul din Șirvan (în Moldova) și Satırdji Mehmed pașa, beilerbei al Anatoliei (în Țara Românească), iar Mehmed bey, sandjak-bei de Yenişehir, fusese numit defterdâr (intendant de finanțe) al celor două țări române.

³ Este vorba de pretențiile de suzeranitate emise de regii Poloniei asupra Țării Românești și, mai cu seamă, asupra Moldovei.

⁴ Omis de E. D. Tappe.

Ioannes Michael Dei gratia haereditarius Palatinus Moldaviae.

Exellens, et Magnifice Domine Imperator Campestris, Amice nobis syncere dilecte.

Scripsit ad nos Dominatio Vestra, ut de exercitibus Turcarum eam certiorum redderemus. Sciatis itaque, conflixisse nos cum Turca, ante tres circiter hebdomadas in ditione nostra ad Calacorandum, in quo conflictu benignus Deus nobis Christianis mirabiliter fauit. Caesi sunt in primis Bassae tres, et alij complures Czausij, e quibus etiam uiui nonnulli capti; Ex recentioribus uero captiuis intelleximus eo proelio cecidisse Turcarum $\frac{m}{7}$, caeteri animo consternati, inter quos ipse Bassa Sinanus

Danubium uersus pedem referre parabat. Verum nosmet ipsi uiam illi in Ditionem nostram liberam fecimus, idque eam ob causam, quod eo tempore praeter opinionem exercitus noster esset diminutus: quod cum cognitum Turcae haberent, Bukorestum uersus contenderunt. Suntque eorum copiae ita iam diuisae. Cum Ferhat Bassa ad Buchorestum sunt $\frac{m}{10}$ Arce ibidem extruenda occupati: Cum Sinan uero Bassa et Hassan

Bassa sunt circa $\frac{m}{30}$, qui hodierna die ad Targouistum applicarunt.

Omnis exercitus non excedit $\frac{m}{40}$ Bellatorum uix sunt duodecim millia.

Scimus enim certo Ianiceros uix esse mille ducentos, numeratis etiam Tyronibus Adsamulgis¹ et certe etiam ante aduentum Turcarum ad Targouistum, adducti sunt ad nos quattuor captiui, inter quos unus erat Czausius insignis, qui cum adigerentur tormentis, quaerereturque ex ipsis, quid esset, cur Bassa Sinan et reliqui tam parua militum manu nostras regiones adorirentur, singuli eorum simile dabant responsum. Nimirum ideo paruas adhuc esse copias, quod auxilia Cami Tartarorum ad futura sperarentur, id ei ad Imperatore Turcarum serio esse iniunctum. Sed is adhuc abest. Quae res ualde sollicitum habet Sinan Bassam. Saepe auxilia ab Imperatore Magno flagitauit, sed nulla sunt submissa. Nam Magnus exercitus necessario illi mittendus erat in Persas, qui eum egregie torquent. Alter etiam non minor exercitus in Francos, qui itidem Mari non mediocriter eius atterunt uires. Haec quae pro certis habemus Dominationi Vestrae significamus, et quam obnixe petimus, ut haec cum animo reputent suo nobisque Christianis suppetias quamprimum submittant, nunquam enim facilius quam hoc tempore e finibus hisce perfidus exturbari poterit, si modo nos auxiliaribus copijs adiuuare uelint. Ego certe etsi magnopere cupiam rursus in hostem impetum facere, necessario tamen cogor expectare auxilia reliquorum Christianorum. Iterum atque iterum obnixe petimus, miserescite rerum Christianarum, et ignem proximi parietem exurentem, antequam uos contingat extinguite. Id uero ante omnia petimus, si constitutum habueritis nobis ferre suppetias, ut quam

quam ea de re certiores reddamur, et de uolontate D. D. Vestrarum nobis liquido constet. Interim me amicitiae Dominationis Vestrae commendo.
Datum ex Castris ad Dembouizam 12 Septembris 1595.

Cl. Isopescu, *Alcuni documenti inediti della fine del Cinquecento*, seconda serie, in *Diplomatarium Italicum*, I, 1925, p. 429—430; Archivio Vaticano, Fondo Borghese, Serie III, vol. 91 b, f. 170. Aurel Decel, *Mihai Vileazul despre bătălia de la Călugăreni*, in *Literatura română veche*, vol. II, p. 74—75.

Ioan Mihai din mila lui Dumnezeu, palatin ereditar al Țării Românești.

Strălucite și Mărite Doamne hatman de cîmp, prieten al nostru sincer iubit.

Ne-a scris Domnia voastră ca să vă înștiințăm mai sigur despre oștile turcilor. Deci să știți că ne-am bătut cu turcul, înainte cu vreo trei săptămîni în țara noastră la Călugăreni, în care bătălie bunul Dumnezeu ne-a ajutat nouă creștinilor într-un chip minunat. Au fost tăiați mai întii trei pașale și mai mulți alți ceauși, dintre care vreo cițiva au fost prinși chiar vii. Am înțeles apoi de la prizonierii mai proaspeți că în lupta aceea au căzut 7 000 de turci, iar ceilalți înspăimîntați pînă în adîncul sufletului, printre care însuși Sinan pașa, se pregăteau să-și întoarcă pașii spre Dunăre. Adevărat, că noi înșine i-am lăsat lui calea slobodă în țara noastră, și asta din pricină că în vremea aceea oștirea noastră se împuținase peste socoteli.

Cînd au cunoscut turcii acest lucru, au întins-o spre București. Și trupele lor sînt acum astfel împărțite : cu Mehmed pașa la București sînt 10 000 ocupați cu construirea acolo a unei fortărețe. Iar cu Sinan pașa și cu Hasan pașa sînt în jur de 30 000 care în ziua aceasta au plecat spre Țirgoviște. Întreaga oștire nu trece de 40 000. Luptători abia sînt douăsprezece mii. Căci știm sigur că ienicerii abia sînt o mie două sute, numărîndu-i și pe recruții agemoglani¹. De bună seamă că au fost aduși la noi, înainte ca turcii să sosească la Țirgoviște patru prizonieri, printre care unul era bașceauș. Aceștia, punîndu-i la chinuri, au fost întrebați : cum se face și de ce s-a ridicat Sinan pașa și ceilalți împotriva ținuturilor noastre cu trupe militare așa de puține ? Fiecare dintre ei dădea răspuns asemănător : fără îndoială de aceea sînt așa de puține trupe, pentru că se nădăjduia pe curînd în ajutorul Hanului tătarilor, așa cum i-a fost trimisă poruncă aspră de la împăratul turcilor. Însă acela lipsește pînă acum. Care lucruri îi dau multă grijă lui Sinan pașa. Adeseori a cerut ajutoare de la Marele Împărat, însă nimic nu i s-a trimis. Căci oastea cea mare a trebuit să fie trimisă împotriva persanilor, care îi dau de furcă zdravăn. Apoi o altă oaste nu mai mică, împotriva frîncilor, care tot așa îi macină cumplit forțele pe mare.

Acestea pe care le socotim sigure vi le înștiințăm Domniei Voastre și cît mai stăruitor vă rugăm ca pe acestea să le cîntăriți în inima voastră și să ne trimiteți cît mai curînd ajutoare, nouă, creștinilor. Căci niciodată nu va fi mai ușor decît de astă dată să putem să-l zdrobim pe vicleanul dușman pînă la capăt, numai dacă ați voi să ne sprijiniți cu trupe auxiliare. Eu firește, eu toate că doresc peste măsură să mă năpustesc iarăși asupra dușmanului, socotesc totuși că trebuie așteptat ajutorul celorlalți creștini. Iarăși și iarăși vă rugăm stăruitor să vă îndurați de treburile creștinești și să stingeți focul care arde peretele vecinului, înainte ca el să vă ajungă pe voi. Asta într-adevăr vă rugăm, înainte de toate, ca dacă ați hotărît să ne aduceți ajutoare, ca să fim asigurați de asta cît mai tare

și să fie limpede pentru noi voința Domniilor Voastre. Și acum mă îndrept spre prietenia Domniei Voastre.

Dat în tabăra de la Dimbovița, la 12 septembrie 1595.

¹ *Adjemi oĝlan*, copiii și adolescenții luați de la familiile creștine, mai cu seamă din sudul Dunării, pentru a fi educați și instruiți în vederea slujirii în corpul ienicerilor sau pentru serviciile palatului sultanilor.

Dal campo sotto Strigonia io sono pervenuto in questo esercito situato in Vallachia nelle strette et passi che vi conducono, mediante il fiume Dumbovizza, lontano da Corona due giornate di esercito, in 35 giorni andanti, senza le posate, et quelli di pochissimo cammino [...].¹

Così partimmo a 15 del presente con ottimo ordine et tenendo il cammino per la valle del fiume suddetto, in alcuni luoghi strettissima et impedita si pervenne fuori del largo et presso le pianure di Valacchia, dove s'alloggiò l'esercito, trovandosi lungo dal nemico non più di 15 miglia.

Il giorno seguente, havendosi inteso che l'oste contraria, si era forte diminuita per gli avventurieri et altri partiti, con prigionieri et con la preda, et che il Pascia non havea esercito maggiore del nostro, si levò il campo, con animo di combattere in publico fatto d'arme. L'ordine fu tale. In prima andava il principe di Valacchia, nomato Michele, con 1 500 lance Ungare et altre de suoi Valacchi, di maniera che pareano 2 000, et forse 1 000 archibuseri a cavallo, Valacchi et altri a cavallo, con mezze picche et arme in hasta con ferri guisa de'dardi et de'pali antichi, et tutta la fanteria de'Siculi et de'Sassoni al numero di forse 80 insegne, che doveano essere di 200 l'una, ma erano assai manco: parte archibuseri, et parte con arme in hasta, come mezze picche con ferri a guisa di spiedi da cingiale, et questi teneano la vanguardia condotta dal Valacco, cavalcando a'lati in due corpi li 1 200 Raitri in lunghissima ordinanza di 5 per fila. Nel medesimo tempo s'avanzano 60 pezzi d'artiglieria il maggiore e colubrina di 16, et poi un'altra di 14, il rimanente pezzi da 12 et da sei et da tre, che seguivano le carra, con le munizioni convenevoli. Alla vanguardia seguiva la battaglia condotta da Stefano Vaivoda di Moldavia con 1 500 lance, et alla destra tutti gli avventurieri Ragusei et Venetiani et d'altre nationi, et la famiglia del Nuntio, et gli Italiani dell'istesso principe, i quali tutti furono sotto la condotta del Piccolomini costituiti alla destra dello squadrone del Moldavo, insieme con forse 150 Cosacchi militanti al soldo del principe di Transilvania, sì che in tutto il corpo di gente condotto dal Signor Silvio potea ascendere alla quantità di 300 cavalieri, armati diversamente; la più parte de'nostri Toscani mal in arnese et a cavallo et pur molti anco con le sue corazze. Alla battaglia cavalcavano di dietro due altri squadroni di lance Ungare con forse 1000 per ciascuno. Vi era un Signore polacco avventuriero con 200 Cosacchi valorosissimi, il quale andava a suo mondo innanzi scorrendo, quasi l'occhio dell'esercito, essendo armati questi Cosacchi quasi alla Tartaresca, sopra cavalli piccoli, gagliardissimi, con la simitara, et l'arco, et alcuni l'archibugio lungo, et le selle alte colle staffe corte, sopra le quali s'alzano per meglio saltare.

La retroguardia guidava il giovine principe Sigismondo in tre squadroni; il primo era di 4 000 lance, dove stavano li stendardi reali rossi con l'aquila di due teste nera et l'arma di lui che è di tre denti bianchi

in campo rosso con la corona sopra, et di qua, et li là dell'aquila sono le lettere R. A. Dopo questo grosso squadrone seguiano due altri di 500 lance l'uno, scielti li lancieri di tutto l'esercito per guardia del prencipe; nel primo del quale havea a dimorare la sua persona, et del Nuntio con 4 delli suoi, et il Turloni, avventuriero venetiano con due, et invitò anco per lo Nuntio il Piccolomini, facendo io l'ambasciata se voleva andarvi con sei delli suoi; ma egli consigliandolo così anch'io, rispose che mal volentieri abandonerebbegli; onde gli fu replicato pur dal Nuntio, ma stette nel primo proposito. Il prencipe armato andava con pochi qua et là, scorrendo et visitando le schiere facendosi portare la cornetta bianca dietro alla sinistra, et la sua lancia alla destra con la bandirole rosse, al pari l'una dell'altra. Dopo questi due ultimi squadroni di lance assegnati alla sua persona seguiano le bagaglie, et impedimenti del campo di forse 3 000 carra, et altre salmerie con la guardia di sei insegne di fanteria.

Così per salto ordine, et obbedientia, uscendo fuor di quelle strette di monti, entrammo nell'ampie campagne di Valacchia, nel territorio di Tergovista città principale di quella provincia, dove sta l'arcivescovo, sotto la quale e accampato Sinan Pascià, et andando innanzi trovammo che la notte si era disloggiato con tutta l'hoste et fuggito via per timore del nostro esercito, et postosi due leghe lontano, che sono almeno 16 miglia Italiane, et vedemmo ardere quella città grande et piena di nobili edifici, et di chiese, et massime dell'arcivescovato, et del palazzo reale [...]².

Alloggiammo la notte nelle sue medesime poste più presso il fiume, che bagna il lato di tramontana di quella città. La notte si diede all'arme tre volte, se ben senza cagione, perchè tornato li Turchi al campo già loro, non sapendo la partita, le guardie gridavano et si dava all'arme, et si caricavano le carra et le salmerie, et li padiglioni si raccoglievano. Il Nuntio stava armato a ferro all'Ungaresca, con la celata in cape, fornita di guarda naso, nè quella notte si posò giammai, co' cavalli digiuni, et forte stanchi, insieme con cavalieri: con tutto ciò io vedevo tanta ferocità et prontezza in quelle genti che confidava della vittoria [...]³.

S'accampò lungo il fiume: il Moldavo alla destra, il Valacco alla sinistra et nel mezzo il prencipe, havendo alla schiena il fiume Ialomizza et alla destra li monti, alla sinistra la città, et il nemico in faccia se fosse venuto. La fanteria et l'artiglieria, et le carra in lunghissimi ordini stavano a fronte poco lontano sopra un rilevato, che già solea servire di riva a quel fiume. Et perciocchè temerariamente et per ogni piccola cagione si dava all'arme, fè comandare il prencipe che senza l'ordine del suo tamburo generale non si desse all'arme, nè alcuno si movesse, sotto pena della testa. Il caldo di quel giorno fu estremo, nè si potea infrescare l'esercito, essendo l'acqua lontana, et tutti erano quasi affranti [...]⁴.

A 18 fu nebbia fortissima che durò infin quasi a tre hore di giorno: et la notte fulminarono continuamente li Turchi con quei quattro pezzi; forse per dar segno a' suoi che gli soccorressero, et si seppe che erano fuggite le centinaia di Giannizzeri fuor della terra impauriti, et li rimasi dubitavan et volensi arrendere, beffati dal Pascià, et bestemiandolo, et rimproverandoli la bugia, et la frode. Andò il Piccolomini a riconoscere insieme col Quaratese, ma al buio non gli lasciarono comprender nulla, se non che s'erano trincerati con pali e argini in una parte della città, havendo l'altra parte incenerita; et si seppe da poi certo da prigionieri,

che di duemila Turchi non erano rimasi dentro piu di 100 intorno. Si deliberò di dar l'assalto dopo mezzogiorno [...] ⁵.

Hor essendo accadute queste cose et trovandosi il nostro esercito mancante di vittovaglie, portandone pochissime li vivandieri, per cagion delle strade lunghe et impedita, dove non possono tirarsi le carri per li fanghi, et essendo consumati li stami per li cavalli da Turchi, talchè più non se ne trovano, et pochissima avena, et niente di vino et di birra, et trovandomi dal bere dell'acqua, et dal patire continuo afflitto et malato, et soprattutto dormendo nel mio pellizzone in terra, tolerando freddo la notte, si chè il mattino mi sento dal ginocchio in giù tutto fredo et quasi senza senso, domani io mi ritirerò a Corona, per non morire, aspettando quel che comanderà Sua A. Ser-ma nostro Signore [...] ⁶.

Veress, *Campania creștinilor în contra lui Sinan din 1595*, în „Memoriile Secțiunii Istorică”, seria III, t. IV, Editura Cultura Națională, București, 1925, p. 101 — 108; Archivio Mediceo, Firenze, filza 1216, fol. 294—297; *Călători străini*, III, p. 543 — 548.

Din tabăra de sub Strigoniu am ajuns la această armată cantonată în Țara Românească, prin strimtorile și pasurile care se îndreaptă într-acolo, de-a lungul riului Dimbovița. Armata se află la o depărtare de două zile de Brașov, am făcut acest drum în 35 de zile de mers, fără a socoti popasurile și zilele în care s-a mers foarte puțin [...] ¹.

Și așa plecăm la 15 ale lunii în curs, în ordinea cea mai bună și mergînd pe valea aceluia riu <Dimbovița> prin unele locuri extrem de strîmte și închise ajungem afară în loc deschis, și lingă șesul Țării Românești, unde s-a așezat oastea, la o depărtare de dușmani de nu mai mult de 15 mile.

În ziua următoare aflîndu-se că dușmanul scăzuse mult ca număr din cauza aventurierilor și a altora plecați cu prizonieri și cu pradă, și că pașa nu avea o armată superioară armatei noastre, s-a ridicat tabăra cu gîndul de a se da lupta fățișă. Ordinea a fost următoarea: În frunte mergea principele Țării Românești, numit Mihai, cu 1 500 de lăncieri unguri și alții, români de-ai săi, care păreau cam 2 000, și poate o mie de arhebușieri români călare și alții călare cu sulite de mărime mijlocie și arme făcute din coadă de lance cu capătul de fier ascuțit în chipul vechilor topoare sau sulite de aruncat, și toată pedestrima de secui și de sași în număr de vreo 80 de steaguri, care trebuiau să fie formate cam din 200 pentru fiecare, erau însă mai puțini, parte arhebușieri și parte cu arme în vîrfurile unor cozi de lance ca niște sulite de mărime mijlocie cu fier la capăt în chip de țepoale de mistreți; aceștia mergeau în avangarda condusă de valah, și pe flancuri călăreau cei 1 200 de călăreți în două grupe foarte lungi și cu cîte 5 călăreți la fiecare rînd. În același timp, înaintau 60 de piese de artilerie din care cea mai mare e colubrina de 16, apoi o alta de 14, iar restul de piese de 12, de 6 și de 3, după care urmau carele cu munițiile necesare. După avangardă urma corpul central condus de Ștefan, voievodul Moldovei, cu 1 500 de lăncieri, și în dreapta toți voluntarii raguzani și venețieni și de alte neamuri, și personalul nunțiului și italienii principelui care cu toții fuseseră puși sub conducerea lui Piccolomini, în dreapta escadronului moldoveanului, împreună cu vreo 150 de cazaci tocmiți ca lefegii de principele Transilvaniei, așa că în total corpul de oaste condus de signor Silvio putea să se ridice la vreo 300 de călăreți înarmați în mod divers, cei mai mulți din toscanii noștri prost echipați și ei și caii și mulți încă avînd numai platoșe. În dreapta corpului central călăreau două alte escadroane de lăncieri unguri, de vreo mie de

oameni fiecare. Era și un voluntar nobil polon, cu 200 de cazaci foarte viteji, care alerga înainte, încolo și înapoi, după cheful său ca și cum era cercetașul armatei și acești cazaci erau înarmați aproape ca tătarii, pe cai mici, foarte viguroși și erau cu iatagane și arcuri și unii dintre ei cu archebuze lungi și cu șei înalte, cu scările scurte în care se ridicau pentru a trage mai bine din arc.

Ariergarda era condusă de tânărul principe Sigismund, și era constituită din trei escadroane — primul de 4 000 de lăncieri unde stăteau stindardele regale roșii cu pajura cu două capete negre, și propriul lui herb care este format din trei dinți albi pe un câmp roșu, cu coroana deasupra, și de o parte și de alta a pajurii sînt literele R.A. După acest escadron mare urmau alte două din 500 de lăncieri fiecare, aleși dintre lăncieri din toată armata pentru paza principelui; în mijlocul primului din aceste corpuri avea să stea principele însuși și nunțiul cu patru oameni dintre ai săi, și Turloni, voluntarul venețian cu încă doi și a invitat prin nunțiu și pe Piccolomini, fiind eu trimis să-i duc invitația dacă voia să meargă cu șase dintre ai săi, dar, el fiind sfătuit și de mine, a răspuns că nu ar vrea să-i părăsească pe ai săi, după care a repetat nunțiul invitația, dar acesta a rămas la hotărîrea sa dintîi. Principele în armură se ducea cu puțini însoțitori încolo și înapoi alergînd peste tot și inspectînd cetele, punînd să-i fie purtate în urmă fanionul alb în partea stîngă și lancea sa cu banderole roșii în partea dreaptă, în mod sinetric. După aceste două ultime escadroane de lăncieri afectate persoanei sale, urmau bagajele și convoaiele cu bagaje din tabără în vreo 3 000 de care și alte harabale împreună cu garda alcătuită din șase steaguri de pedestrași.

Astfel, în ordine strînsă și supunere, ieșind din acele strîmtori, intrăm în cîmpiile întinse ale Țării Românești, în ținutul Tirgoviștei, oraș de frunte din acea provincie și reședință arhiepiscopală, sub care își așezase tabăra Sinan pașa și, înaintînd, aflăm că, peste noapte, el fugise cu toată oastea de teama oștirii noastre și se așezase la două leghe depărtare care fac cel puțin 16 mile italiene și am văzut arzînd acel oraș mare și plin de clădiri mindre și de biserici, și mai ales mitropolia și palatul domnesc [...]².

Stăm noaptea pe aceleași poziții, mai aproape de riul care scaldă latura de nord a orașului. Noaptea s-a dat alarma de trei ori, dar fără rost, pentru că înapoiindu-se turcii răzleți în tabăra lor, neștiind de plecarea armatei lor, străjile strigau și se dădea alarma și se încăreau carele și căruțele și se stringeau corturile. Nunțiul stătea înarmat în armură după chipul unguresc, avînd pe cap coiful cu apărătoarea, și în noaptea aceea nu s-a descălecat niciodată, cu caii flămînzi și vlăguiți ca și călăreții; cu toate acestea vedeam îndîrjire și însuflețire la acei oameni încît eram sigur de victorie [...]³.

<Tabăra> s-a așezat de-a lungul riului, moldoveanul <Ștefan Răzvan> în dreapta, valahul <Mihai Viteazul> în stînga, și la mijloc principele avînd în spate riul Ialomița, în dreapta munții, în stînga orașul și din față dușmanul, dacă ar fi venit. Infanteria și artileria și carele în șiruri foarte lungi erau așezate în față, puțin mai departe, pe un dîmb care odinioară fusese chiar malul riului. Și pentru că se dădea alarma fără nici o socoteală și pentru cel mai neînsemnat prilej, principele a poruncit să nu se mai dea alarma fără ordinul dat toboșarului său și să nu se miște nimeni sub pedeapsa capitală. Căldura din această zi a fost din cale afară de mare, și nu se putea răcori oastea, apa fiind departe, și toți erau istoviți [...]⁴.

În ziua de 18 a fost o ceață foarte deasă care a ținut vreo trei ore din zi, iar noaptea trăgeau neconținut turcii din cele patru tunuri, poate pentru a da semnal să li se vină în ajutor, și se știe că au fugit din tabără citeva sute de ieniceri înfricoșați, și cei rămași erau în îndoială și voiau să se predea <văzându-se> înșelați de pașă și blestemându-l și invinuindu-l de minciună și înșelăciune. A pornit în recunoaștere Piccolomini împreună cu Queratese, dar din cauza beznei nu au putut distinge nimic, decît doar că erau întăriți cu pari și obstacole dintr-o parte a orașului, cealaltă fiind prefăcută în cenușă, și s-a aflat apoi de la prizonieri că din 2 000 de turci nu mai rămăseseră înăuntru mai mult de 100. S-a luat hotărîrea să se dea asaltul după miezul zilei [...]⁵.

După ce s-au întîmplat acestea, cum oastea noastră ducea lipsă de hrană, vivandierii aducîndu-ne extrem de puțină, din cauza drumurilor lungi și anevoioase, pe care nu se pot tîri carele din cauza noroiilor, și fiind nutrețul consumat de caii turcilor, și nemaigăsindu-se de loc, și neexistînd deloc vin și bere, și aflîndu-mă tot mereu suferind — din cauza apei pe care am băut-o și din cauza lipsurilor răbdate, mai ales dormind pe pămîntul gol învelit cu cojocul meu, răbdînd de frig noaptea, astfel că dimineața de la genunchi în jos eram rece de tot și parcă amorțit — mă voi retrage miine spre Brașov ca să nu mor, așteptînd ordinele Alteiței Sale Serenissimul domnul nostru [...]⁶.

¹ Descrierea drumului prin Transilvania, cu orașele cele mai importante: Cluj, Alba Iulia, Sibiu, Brașov.

² Fuga lui Sinan pașă și promisiunea mincinoasă că se va întoarce.

³ Discursurile de îmbărbătare și demonstrațiile de zel religioas ale lui Sigismund Báthory.

⁴ Așezarea taberei după aflarea veștii că Sinan pașă se îndreaptă spre București și apoi spre Dunăre.

⁵ Ocuparea orașului, uciderea turcilor, prada de război găsită aici.

⁶ Necesitățile pentru întreținerea armatei.

Nova ex Transilvania ex Litteris Patris Jacobi Vniesi ex societate Jesu, Claudiopoli 2a novembris datis ad Patrem Superiorem Sanctae Barbarae, Cracoviae, quas ego uidi, et legi.

Serenissimus Princeps ad conflictum cum Senano Bassa ita se praeparavit: Die 16 octobris confessus est, et communicavit, arma sua priusquam indueret, a Nuntio apostolico benedici curavit, quibus indutus publica, antequam equum conscenderet, flexis genibus benedictionem petiit. In equo voce hilari, militem ad fortiter pro Christi gloria dimicandum hortatus est. Dicebat etiam se et Catholicum, et filium et servum Catholicorum, et se sperare munitum armis spiritualibus a Deo certam victoriam. Cum ad primum pagum Valachiae tentorium Serenissimi extenderetur, statim ad illud ex alta, et vicina rupe, quod vulgo vocant lapidem regium, pergrandis aquila advolavit, atque in illo ita consedit, ut a nostris capta servetur in castris, et alatur tanquam bonum omen. Sed melius omen illud videtur, quod crebre, et multe fiunt in castris confessiones, et multi ad catholicam fidem convertuntur. Praeterea apparuit noctu tanquam fax accensa in caelo, quam ut Serenissimus vidit advocavit Nuncium apostolicum, et cum gaudio certum futurae signum victoriae interpretans, illi ostendit.

Decima octava die octobris, Serenissimus Princeps victoriam insignem de Sinan Bassa, et quod mirum est, sine ullo suorum sanguine ita reportavit. Nam cum Sinanus audisset Serenissimum jam jam Tergovistum adventare sibi, suisque, fuga consuluit, relicto praesidio Ali Bassa Carmaniae Michaeli olim Vainodae Valachiae, et jam Turces in monasterio ejusdem civitatis, quod Sinanus ad formam arcis muniverat in universum ad quatuor millia militum. Serenissimus autem mox potitus est impedimentis relictis in castris a Sinano; de inde plurimos Turcas caepit, qui cum ivissent procul ad commeatum querendum, et ignorassent fugam Sinani tamquam ad propria revertebantur. Tandem vero Civitatem Tergovistum vi occupavit, et ipsam arcem die decima octava octobris, trucidatis omnibus Turcis, ac capto etiam manu ipsius Serenissimi, ut quidam scribunt, Bassa, et alii etiam Beghi capti. In castris et in arce iugens commeatus inventus, magna copia impedimentorum, pulveris et tormentorum Sinanus fugit versus Bochoresum trajectatus cele iter Danubium, nisi prius ac nostris intercipiatur. Sed quod mirandum est, quingenti soli Transilvani iverant prius per in via [...]¹ quod est medium ad Danubium, et Bochorestum, qui plurimos Turcas occidit, et ad 3 000. Valachorum Christianorum liberaverunt [...]¹ intelleximus etiam. Bochorestum insignem munitionem cum 37. tormentis, et aliis impedimentis prorsus reliquisse, et cum per Danubii Pontem cum suis copiis transiret, Pontem ipsum ob multitudinem Turcarum fugientium praeruptum, et ita plurimos Turcas a fluvio absorptos esse, ipsum autem Sinanum ad munitionem Insulae vicinae confugisse, ubi nunc a Serenissimo Principe oppugnatur. Fac sit Deus, ut brevi plenam, et tan insigni hoste victoriam consequatur.

Alba Iulia, Biblioteca Batthyányi, copie din manuscris, „Collectanea Bibliothecae Burghesiana”, X-121, <Veneția>, doc. 131, f. 331—333.

Noutăți din Transilvania, din scrisoarea părintelui Giacomo Uniesi din Societatea lui Iisus, dată la Cluj la 2 noiembrie către părintele superior de la Sfinta Barbara, Cracovia, pe care eu am văzut-o și citit-o.

Prealuminatul principe așa s-a pregătit pentru ciocnirea cu Sinan pașa: În ziua de 16 octombrie s-a spovedit și s-a cuminecat, s-a îngrijit să fie binecuvintată de nunțiul apostolic armura înainte de a o îmbrăca, cu care fiind îmbrăcat în public, înainte de a se urca pe cal, a cerut binecuvintarea cu genunchii plecați. Urcat pe cal, cu o voce voioasă a îndemnat armata să lupte vitejește pentru gloria lui Hristos. Declara că este catolic, fiu și slujitor al catolicilor și că, întărit de Dumnezeu cu arme spirituale, speră într-o victorie sigură. Pe cînd cortul prealuminatului era întins la marginea primului sat din Țara Românească, pe neașteptate un vultur foarte mare a zburat de pe stîncă înaltă și învecinată care în popor se cheamă Piatra Craiului și s-a așezat pe acel <cort>; și, prins de ai noștri, este păstrat în tabără și este hrănit ca un semn bun. Dar semnul cel mai bun pare acela că în tabără se fac dese și multe spovediri și mulți sint atrași la credința catolică. Pe lingă aceasta, a apărut noaptea ceva ca o făclie aprinsă pe cer, pe care cînd a văzut-o prealuminatul, a chemat pe nunțiul apostolic, și interpretîndu-o cu bucurie ca un semn sigur al victoriei viitoare, i-a arătat-o aceleia.

În ziua de douăzeci și opt octombrie prealuminatul principe a raportat o victorie însemnată asupra lui Sinan pașa și, ceea ce este de mirare, fără vreo pierdere de sine de la ai săi. Căci după ce Sinan a auzit că prealuminatul se apropie curînd de Tîrgoviște, s-a îngrijit de sine și de ai săi prin fugă, lăsînd garnizoana lui Ali pașa din Caramania, lui Mihnea fost voievod al Țării Românești și acum turc, în mănăstirea aceleiași oraș, pe care Sinan o întărise în formă de cetate, în totul la patru mii de ostași. Prealuminatul însă a pus îndată stăpînire pe bagajele lăsate în tabără de Sinan, apoi a prins mai mulți turci care, pentru că merseseră departe pentru a căuta provizii și nu știau de fuga lui Sinan, se întorceau ca la ceea ce era al lor. În cele din urmă însă a ocupat prin forță orașul Tîrgoviște și cetatea însăși în ziua de optsprezece octombrie, nimicînd pe toți turcii, și pașa a fost prins chiar de prealuminatul cu mina sa, cum scriu unii, și încă alți bei <au fost> prinși. În tabără și în cetate a fost găsită o rezervă uriașă de provizii, o mare cantitate de bagaje, pulbere și tunuri. Sinan a fugit spre București și ar fi trecut repede Dunărea, dacă n-ar fi fost ajuns mai înainte de ai noștri. Dar ceea ce este admirabil, numai cinci sute de transilvăneni mergeau mai înainte pe calea spre [...] ¹ care este la mijloc între Dunăre și București; aceștia au ucis mai mulți turci și au eliberat pînă la 3 000 de români creștini [...] ¹ am înțeles chiar că la București a părăsit cu totul o însemnată întăritură cu 37 tunuri și alte bagaje, și cînd trecea cu trupele sale pe podul Dunării podul însuși, din cauza mulțimii turcilor ce fugeau, s-a rupt și astfel mai mulți turci au fost înghițiți de fluviu, iar însuși Sinan s-a refugiat la întăritura insulei vecine, unde acum este asediat de prealuminatul principe. Dă, Doamne, ca în curînd să urmeze victoria deplină asupra unui dușman atît de însemnat.

¹ Omis în textul copiat.

[...] ¹ the Vizier by a spy beinge advertised that Prince ² had sent greatt ayde unto Mihal, and thatt theruppon Mihal was resolved to assault the Vizier's camp, att tydings therof, like feare taking him and all his host, as did Zenacharib ³, he first sett fyer of the castle wich he had builded in Bucorest and after fled, leavinge in Mihal his power, who persued him, artillerie, treasur, pavilions, yea and almost all his souldiers; for beigne to passe the Danubius over which the Vizier had made a bridge to enter Wallachia, and after broke the same, least his souldiers should fly and leave him, the sayed, river nott beigne tranatable by horse or man, for the largenes of the same and swiftnes of the current, and fewe boatts or barkes found for the Vizier and his retinew, the rest of his hoste beinge scattered was soone slayne or taken by Mihal, to whatt nomber I will nott writt bycause I will nott seeme to leane to the vulgar people who speake of an infinit nomber butt advise only the reporte of certayne principall Turkes who assured me that ther passed nott over with the Vizier six thowand of his campe, wherby I refer to your Honour's discretion to iudge how many remayned behynd, when the Vizier could nott have fewer whit him then two hundred thowsand, as havinge bragged with the same force to conquer all Christendom. Surely, Right Honourable, itt is a thinge worthy of greatt

consideration and perpetuall fame that whatt so many Emperours, Kings and Princes could nott aspire to accomplish, on Mihal, the least and poorest of all dukes, hath performed to vanquishe the forces of the Grand Signor. Indeed myself formely inquisitive of the estate of the Vizier and his retinue, itt was answered me thatt he had innumerable forces about him, butt nott one of them was contented to dye, meanninge that though they were in the feild yett wold nott venture there lives to doe service to the Empire, beinge formely accostomed by the good planett of these Emperours only to go to the pray, wherby all the soldiers in generall be waxen rich and contrary to their former use and custome maryed, therby grown effeminatt, and which worse is disobedient. The cheife of which orders havinge their paye always in Constantinople and therfor are resident in the citty, by their nomber are terrible to the Grand Signor him selfe, and therfor beinge free from feare of correction do what they list them selves; wherby the Vizier fyndeth a way to excuse him selfe, alleadinge that havinge built a castle in Wallachia to keepe the contry in subiection and assigninge certaine companies of his soldiers to winter therein, non wolde obey his commandament, wherby he was fayne to burne the sayed castle and him selfe retyre out of those partts, though the truth be he was driven thence as abovesayed. Wheruppon the Grand Signor hath give newe sever chardge for his personall settinge forth and thatt befor the springe, havinge ordeyned that every Beglerby in Asia prepar him a certen nomber of camels and mules for his carriadge and in perticular he hath sent order unto the Presidentts of Diarbech⁴ and Curdistan⁴ people formerly only destined to the Persian wars, to be readye to the nomber of two hundred thowsand persons att the springe tyme to be in Europe in his service against the Emperor, and in all partts of his dominions the Grand Signor hath given such chardge for preparation of men and munition thatt no doubte his force wilbe innumerable and his couradge as he would demonstreat correspondent [...]¹.

Here is certen advise come thatt the tartar with 50 thousand men is passed into Podolia of Polonia to goe into Wallachia, butt no certen newes yett broughtt of any attempt he hath made, only is affirmed thatt the great Chancellor⁵ of Polonia had chardge of the confines with thirty thowsand men and that the Tartars cannott passe without incounter.

The Vizier is every day expected; some say he shall have a sower welcome, others report the Grand Signor is alredie perswaded that the default in his overthrowe and flight was nott thorow his defect, butt by the disobendientnes of the soldiers, who would not abide the brunt with him against Mihal [...]¹.

E. D. Tappe, *Documents*; p. 98–99. Public Record Office, London, State Papers, 97/3 f. 49–51.

[...] Printr-o iscoadă, vizirul a fost înștiințat că principele² a trimis mari ajutoare lui Mihai și că după aceea Mihai a luat hotărîrea să ia cu asalt tabăra vizirului; după unele știri, vizirul și întreaga sa oștire au fost cuprinși de o asemenea frică, încît așa cum a făcut Sennacharib³, vizirul a pus primul foc fortăreței pe care o construisese în București și după aceea a fugit, lăsînd în stăpînirea lui Mihai, care îl urmărise, artileria, tezaurul, steagurile, ba chiar și aproape toți oștenii săi; fiind în situația de a trece Dunărea, peste care vizirul făcuse un pod ca să intre

în Țara Românească și apoi îl distruse, cel puțin oștenii lui au fugit și l-au părăsit, căci fluviul nu putea fi trecut de oameni sau cai, din cauza lățimii și rezezișului curentului, și s-au găsit doar câteva bărci sau plute pentru vizir și suita sa, iar restul oștirii, risipindu-se, a fost repede nimicit sau luat în captivitate de Mihai; despre numărul lor nu pot scrie, căci nu vreau să dau crezare oamenilor de rînd care vorbesc de un număr foarte mare, ci dau crezare numai relatărilor unor turci de vază, de încredere, care m-au asigurat că n-au trecut cu vizirul mai mult de 6 000 de oșteni. De aceea las la latitudinea Domniei Voastre să aprecieze cîți au rămas în urmă, dacă vizirul n-a putut avea cu el mai puțin de 200 000 deoarece s-a lăudat că, cu asemenea forțe, cucerește întreaga creștinătate. Cu siguranță, prea onorate, că este un lucru demn de cea mai mare considerație și de glorie eternă că ceea ce n-au putut realiza atît de mulți împărați, regi și prinți, a izbutit un Mihai, cel mai neînsemnat și mai sărac dintre duci, anume să învingă oștirile marelui sultan.

De fapt, interesîndu-mă personal, mai înainte de situația vizirului și de suita sa, mi s-a răspuns că avusese oști nenumărate cu el, dar nici un oștean nu era dispus să moară, ceea ce înseamnă că, deși erau pe cîmpul de bătaie, oamenii nu erau gata să-și sacrifice viața pentru imperiu, fiind dinainte obișnuiți cu soarta norocoasă a împăraților, să meargă doar după pradă, de unde toți oștenii, în general, se îmbogățeau și, contrar vechiului obicei, se căsătoreau, devenind <astfel> delăsători și, ceea ce este mai rău, deveneau nesupuși.

Șefii de toate categoriile, încasîndu-și soldele întotdeauna la Constantinopol și de aceea avîndu-și reședința în capitală, numărul lor era extrem de mare chiar pe lingă sultan și, ca urmare, nemaiavînd teamă de pedeapsă, se comportau după bunul plac al lor; vizirul a găsit o cale pentru a se scuza pe sine, pretextînd că a construit o fortăreață în Țara Românească pentru a ține țara în supunere și desemnînd cîteva companii de oșteni pentru a ierna acolo, nici una nu s-a supus poruncii sale, de aceea a fost nevoit să ardă numita fortăreață și să se retragă chiar și el din acele părți, deși adevărul este că a fost alungat de aici de sus-numitul <Mihai>. Ca urmare, sultanul a dat noi și severe porunci <beilerbeilor> să se prezinte personal înaintea lui și aceasta încă înainte de primăvară, ordonînd ca fiecare beilerbei din Asia să-i pregătească un anumit număr de cămile și catiri pentru transporturi și în mod deosebit a trimis poruncă căpeteniilor din Diyarbekir⁴ și Curdistan⁴, oameni odinioară destinați războaielor cu perșii, să fie gata în număr de 200 000 pentru a ajunge în Europa în primăvară, pentru a-l ajuta împotriva împăratului. Și în toate părțile aflate sub dominația lui, sultanul a dat porunci similare pentru pregătirea de oameni și muniții, încît fără îndoială oștile sale vor fi nenumărate și curajul său după cum se va demonstra corespunzător [...]¹.

Iată o știre sigură că hanul cu 50 000 de oameni a trecut în Podolia din Polonia, pentru a merge în Țara Românească, însă nu sînt știri sigure despre nici o încercare pe care ar fi făcut-o, se știe doar că marele cancelar⁵ al Poloniei a întărit granițele cu 30 000 de oameni, iar tătarii nu pot trece fără lupte.

Vizirul este așteptat în fiecare zi, se zice că sultanul îi va face o primire rece, alții spun că sultanul este deja convins că înfrîngerea și fuga sa nu s-au datorat vinei sale, ci nesupunerii oștenilor care n-au rămas împreună cu el să-l atace pe Mihai [...]¹.

¹ Omis de E. D. Tappe.

² Sigismund Báthory, principele Transilvaniei.

³ Sennaberib, rege asirian (701—681), a asediat Ierusalimul (701) și a distrus Babilonul (689).

⁴ Diyarbekir și Kurdistan, provincii din răsăritul Anatoliei.

⁵ Jan Zamoyski.

Lettera del signor Paolo Giorgii a Monsignore di Cervia, di 22 Novembre 1595, di Corona.

Illustrissimo

Dopo che fù partita Vostra Signoria Illustrissima, capitarno qui huomini di Vallachia, i quali danno nuova come alcuni huomini di Michel Vaivoda erano passati in Rusi <Rusciuc>; i quali si sono assicurati di seguir il camin loro fin quasi a Krasgrad <Razgrad>, terra un'giorno di cammino distante del Danubio; fino al qual luogo hanno trovato il paese abbandonato. Da questo conosca Vostra Signoria Illustrissima se sempre con verità dissi che i Turchi erano impauriti grandemente; et se, mentre eravamo sotto Giorgiù, Sua Altezza faceva traghettare dall'altra parte qualche quantità di buoni archibugieri, al certo Vostra Signoria Illustrissima vedeva con proprii occhi fuggire i nemici di là del monte Emos. La qual cosa, se hor non è seguita, Iddio ci darà gratia, che seguirà questo inverno, se Stefano Vaivoda col suo essercito entrerà nel regno di Deliorman. Credo che Stefano si partirà Domenica <26> per Moldavia¹, per dove hoggi hà spedito huomini snoi con lettere; nella qual Provincia spero che entrerà senza alcun ostacolo. Col qual fine [...]².

Di Corona, etc.

Hurmuzaki, *Documente*, XII, p. 178; Milano, Biblioteca Ambrosiana, H. S. III, 19, f. 181; *Călători străini*, III, p. 399—400.

Scrisoarea domnului Paolo Giorgi către monseniorul de Cervia din 22 noiembrie 1595, Brașov.

Ilustrisime. După plecarea domniei voastre ilustrisime au sosit aici oameni din Țara Românească care aduc știrea că niște oameni ai lui Mihail Voievodul au trecut la Rusciuc și aceștia s-au asigurat să-și urmeze drumul pînă în Razgrad, localitate la o zi depărtare de Dunăre. Pînă acolo au găsit toată regiunea părăsită. Din aceasta va vedea domnia voastră ilustrisimă dacă am avut dreptate cînd am spus întotdeauna că turcii erau foarte speriați; și dacă atunci cînd erau sub <zidurile> Giurgului Alteța Sa <Sigismund Báthory> ar fi pus să treacă de partea cealaltă un număr de arhebugieri buni, desigur că domnia voastră ilustrisimă ați fi văzut cu ochii proprii cum fuge dușmanul dincolo de Muntele Hemus. Dacă acest lucru nu s-a întîmplat acum, Dumnezeu se va îndura ca să se întîmple în iarna aceasta dacă Ștefan Vodă va intra cu oastea

sa în țara Deliormanului. Cred că Ștefan va pleca duminică <26> spre Moldova¹, unde și-a trimis azi oamenii cu scrisorile sale. Sper că va intra în această țară a sa fără nici o piedică.

Cu aceasta închei [...]².

Din Brașov etc.

¹ Pentru a o redobîndi, Paolo omite să adauge că avea să plece și el cu acesta, desigur pentru că știa că nuntul se împotrivise cit putuse la o asemenea expediție. Tot ce a obținut de la Sigismund a fost ca acesta să nu trimită o armată proprie, ci doar să ajute cu oameni oastea lui Ștefan Răzvan.

² Formulă de încheiere.

26

1595 noiembrie 26, Sibiu.

La diterminatione della Dieta ultima di Corona fu, che si mandasse Stefano vaivoda di Moldavia con le sue genti du 1 000 fanti et 600 lanceie, et gli sussidi del principe, al numero in tutto di forse 5 000 combattenti a cacciare Hieremia vaivoda, messo dal cancelliere et dalli Turchi, et Tartari con ordine, che anco il vaivoda di Valachia aiutasse; che il Sigr. Silvio¹ rimanesse con le sue genti et svernasse in Lippa, con disegno di assaltare Temisvar con tutto l'esercito che vi andrebbe et il prencipe con la comodita; in tanto ogn'uno s'andasse alquanto a ristorare dalli presenti stenti. Si è inteso da poi, che il vaivoda di Valachia havea spinto innanzi inverso Braila, terra grossa sul Danubio, lontana 20 leghe da Georgiu inverso Moldavia, sperando di ricuperarla da alcuni pochi Turchi, rimasivi in guarnigione, et cosi liberare tutta la Valachia da loro [...]².

Arh. St. Buc., Colecția microfilme Italia r. 55, c. 264; Archivio di Stato Firenze, Archivio Mediceo, f. 4 469 Nr. 102; Veress A., *Campania creștinilor în contra lui Sinan pașa din 1595*, în „Memoriile Secțiunii Istorice”, seria aIII-a, IV, Editura Cultura Națională, București, 1925, p. 130–131; *Căldări străni*, III, p. 554.

Hotărîrea dietei din urmă, de la Brașov, a fost ca să fie trimis Ștefan <Răzvan>, voievodul Moldovei, cu oastea sa de 1 000 de pedestrași și 600 de lăncieri și cu trupe de ajutor de la principe în total poate 5 000 de combatanți și să-l alunge pe voievodul Ieremia așezat de cancelar, de turci și de tătari, cu poruncă și către voievodul Țării Românești să-l ajute; ca domnul Silvio¹ să rămînă cu trupa sa și să ierneze la Lipova cu scopul de a da asalt Timișoarei cu toată armata care ar merge acolo împreună cu principele, de cum va fi cu putință; pînă atunci va merge fiecare să se odihnească de oboselile de acum. S-a înțeles apoi că voievodul Țării Românești a luat-o înainte spre Brăila, localitate însemnată pe Dunăre, la o depărtare de 20 de leghe de Giurgiu în direcția Moldovei, sperînd să o recîștige de la puținii turci rămași acolo de pază, și de a elibera astfel de ei toată Țara Românească [...]².

Din Sibiu la 26 noiembrie 1595

¹ Piccolomini.

² Necesitatea ajutorului imperial și al Italiei în lupta antiotomană.

Südde-i saâdetimden serdâr-i zafer-şîârıma varınca yol üzerinde olan kadılara hüküm ki :

Hâlâ isyân üzere olan Eflâk ve Bogdân keferesine muâvenet için Beç ve gayri câniblerden ziyade küffâr-i hâk-sâr gelüb külli hareketleri olmağla, sefere memur olub müşarünileyh serdârımla hizmetde bulunmaları ferman olunan eğer Südde-i saâdetim müteferrikaları¹ ve eğer çavuş ve zuamâ² ve erbab-ı timar ve bölük halkı³ ve yenîçeri ve topçu ve cebeci ve sair dirliğe mutasarrıf olan kullarım her kangınızın taht-ı kazanızda mütemekinler ise, bir an ve bir saat te'hîr itmeyüb, muaccelen kalkub müşarünileyh serdârıma mülakî olmak emr idüb, buyurdum ki [...]⁴.

Bu seferimi sair seferlere kıyas itmeyüb, sür'at ü isti'câl varub serdârıma erişmek babında dakika fevt eylemiyeler.

Arh. St. Buc., Colecția microfilme Turcia, r. 21. c. 737; Başbakanlık Arşivi — İstanbul, Mühimme Defterleri nr. 73, doc. 1 249.

Poruncă cadiilor aflați pe drumul dintre Poarta fericirii mele și <tabăra> serdarului meu victorios

Deoarece în ajutorul necredincioșilor din Țara Românească și Moldova, care acum sînt în răzvrătire, au venit mulți necredincioși nenorociți de la Viena și din alte părți, și cu toții se află în mișcare, am poruncit :

Toți cei care au fost desemnați să participe la expediție împreună cu serdarul meu sus-numit, fie că sînt *müteferrikale*¹ ale Porții fericirii mele, fie că sînt ceavuşî și *zaimi*² și timarioți și din *bolük halki*³ și ienîçeri și gebegii (cuiirasieri) și din ceilalți supuşî ai mei posesori de venituri, stabiliți în oricare din ținuturile pe care le conduceți, să se ridice degrabă și, fără a întîrzia o clipă sau un ceas, să ajungă la serdarul meu sus-numit [...]⁴.

Această expediție a mea nefiind la fel ca celelalte expediții, să se pornească în cea mai mare grabă și să nu se piardă nici un minut în privința prezentării la serdarul meu.

¹ *Müteferrika*, slujitor în suita sultanului sau a unui mare dregător otoman.

² *Zaim*, posesor al feudei numită *zeamet*, care aducea un venit anual între 20 000 și 100 000 akçe, deci mai mare decît *timarul* (pînă la 19 999 akçe).

³ *Bölük halki*, oșteni aparținînd celor șase unități de infanterie și cavalerie aflați în soldă; la începutul sec. XVII numărul lor total era de 20 869 oșteni, care primeau anual o soldă în valoare totală de 130 657 816 akçe.

⁴ Urmează repetarea poruncii și amenințarea că cei ce nu se vor supune vor fi aspru pedepsiți.

Galata kadısına hüküm ki :

Bundan akdem isyan iden Eflâk voyvodasının silhâhdarı namına olub, Kostandin oğlu Dimitri nam zimmi mahruse-i Galata'da idüğü ilâm olunmağın, ele getirülmesin emr idüb, buyurdum ki :

Vardukda, zimmi-i mezbûr mahruse-i Galata'da her ne mahalde bulunursa ele getürdüb, Südde-i saâdetime gönderesin.

Se poruncește cadiului de Galata :

S-a comunicat că s-ar afla în orașul Galata nunitul creștin Costantin, fiul lui Dimitri, care are titlul de spătar al voievodului răzvrătit al Țării Românești. De aceea, poruncind arestarea lui, voiesc ca, atunci când <această poruncă> va ajunge, să-l prindeți pe numitul creștin, indiferent în ce loc s-ar găsi în orașul Galata, și să-l trimiteți la Pragul fericirii mele.

29

<1595>.

Serdâr vezir-i âzamım olan Sinan Paşa, edâm-allahü teâla iclâlehüye hüküm ki :

Dergâh-i muallâma mektüb gönderüb, Eflâk ve Bogdân taraflarında fesâd üzere olan küffar-ı hâksârın üzerine sefer olunduğu ve Esturgon kalesin muhâsara iden melâinin ahvâl ve dahi sefere müteallik her ne mufassal ü beyân olunmuş ise cümlesi Paye-i serîr saâdet masıreme 'arz ü takrir olunub, sefer-i hümayuna müteallik cümle ümura 'ilm-i şerifim muhît ü şamil olmuştur. Sefer-i hümayunumda ve serhadda olan kullarımın mevâcibi için akçe taleb olunmuş ; ricâ ü istid'â itdiğin üzere üçyüz yük akçe¹ iç hazine-i'âmiremden ihrâc olunub irsâl olunmuştur, buyurdum ki :

Vardukda, bu bâbda bizzat gereği gibi mukayyed olub, irsâl olunan hazineyi vech ü münasib gördüğün üzere serhaddlarda ve sefer-i hümayunda olan kullarımın mevâcibi için vaktiyle virdirüb, dahi Eflâk ve Boğdân üzerine gelüb, fesâd iden melâin hâksârının bâ-inâyet-i Allah-ü teâla haklarından gelmek babında envâ'i ikdâm ü ihtinâmın zuhure getüresin. Ve Esturgon kalesinin ve içinde olan müslümanların halâsı murâd-ı hümayunumdır. Budun serhaddında olan düstûr-i mukerrem müşîr-i mufahham nizâmü'lâlem vezirim Mehmed Paşa, edâm-allâhü teâla iclâlehüye ve nûr-i mirân devre-i'l-ihtirâm ve ümerâ-i nâmdâra dahi âhkâm tahrîr itdirilmiştir. Zikr olunan kalenin halâsı her ne vechiyle müyesser ü mutesavver ise, ana göre tedârik itdirüb, ol cânibde olan küffarın dahi hüsn-ı tedbir ü tedârikle cem'iyetlerin, bâ-inâyet-i Allah-ü teâla, perişan itdirüb, haklarından geldirmek babında envâ'i ikdâmın vücûde getüresin.

Bil-cümle, gerek Eflâk ve Boğdân ve gerek Budun serhaddlarında olan mühimmât-i sefer ve gayri cümlesi senün re'y-i rezin isâbet karînına tevfiş olunmuştur. Ol cânibde, ne vechiyle olmak münasib ise ve din ü devlete enfa'olan her ne ise ana göre tedârik itdirüb, vech ü münasib gördüğün üzere amel eylesin. Eğer sizi ve eğer asâker-i mansureyi Hakk teâla hazretlerinin fazıl ve inâyetine havâle itmişüzdür ; Hakk teâla feth ü nusretler müyesser eyleye bil-cümle !

Gerek hazine ve gerek yât ü yarag ve asker ile bu cânibden imdâd ü muâvenet olunur diyü ilâm (?) eyleyüb, cümle lâzım olan hususlarda muâvenet ü muzâheret olunur. Hemen siz dahi ol cânibde basîret ü intibâh üzere olub, din ü devlete müteallik cumhur umurda bezl-i makdur eyleyüb, envâ' sa'y ü ikdâmın vücûde getürüb, min ba'd dahi lâzinü'l arz olan hususları Asitâne-i saâdetine arz ve ilâmdan bâli olmu-yasız.

Poruncă marelui meu vizir, serdarul Sinan pașa, Allah să-i perpetueze gloria.

Tot ceea ce ai relatat, prin scrisoarea trimisă Înaltei Porți, în privința expediției pornită împotriva necredincioșilor nenorociți care fac răutăți în părțile Țării Românești și ale Moldovei, și referitor la starea blestemăților care asediază cetatea Esztergom, precum și la alte <știri> în legătură cu expediția, fiind prezentat în întregime Treptei tronului fericirii mele, ilustra mea știință a devenit adăpost pentru toate problemele legate de expediția imperială. S-au cerut bani pentru solda robilor mei aflați în expediția imperială și la hotare; potrivit rugăminții tale, scoțându-se din vistieria mea imperială de dinăuntru, au fost trimise trei sute poveri de akçe¹.

Voiesc ca, atunci cînd <această poruncă> va ajunge, consacîndu-te personal, atît cit trebuie, acestei chestiuni, să ai grijă ca tezaurul care a fost trimis să fie dat la vreme, așa cum vei considera de cuviință, pentru solda robilor mei aflați la hotare și în expediția imperială. De asemenea, mergînd asupra Țării Românești și a Moldovei, să arăți o sunedenie de strădanii pentru a veni de hac — cu ajutorul lui Allah — blestemăților nenorociți care fac răutăți. Și eliberarea cetății Esztergom și a musulmanilor aflați în ea este dorința mea împărătească. Au fost scrise porunci celui ce acționează potrivit legii și veghează la respectarea ordinii lumii, vizirul meu Mehmed pașa — Allah să-i perpetueze gloria — aflat la hotarul Budei, și beilerbeiului onorat de epocă și emirilor renumiți. Să faci pregătirile necesare pentru a elibera, prin calea cea mai potrivită, cetatea sus-menționată și, de asemenea, luînd măsurile corespunzătoare, să distrugi — cu ajutorul lui Allah — adunările necredincioșilor din acea parte; să arăți strădanii felurite pentru a le veni de hac.

Toate proviziile de expediție aflate atît la hotarele Țării Românești și ale Moldovei, cit și ale Budei, ca și toate celelalte au fost încredințate judecății tale temeinice consacrată atingerii țelului. Făcînd pregătirile potrivit nevoilor din acea parte și în funcție de ceea ce este util credinței și statului, să acționezi așa cum crezi de cuviință. Atît pe voi, cît și pe armata victorioasă v-am încredințat bunăvoinței lui Allah. Fie ca Allah să ne înlesnească nouă, tuturor, euceriri și izbînzi!

Înștiințîndu-vă că din această parte vă vom ajuta atît cu bani, cît și cu arme, muniții și oști <să fiți siguri> că veți fi susținuți în toate problemele necesare. La rîndul vostru, în acea parte, să fiți vigilenți și să faceți tot ceea ce vă stă în putință și să depuneți multe eforturi în toate chestiunile legate de credință și stat; de asemenea, să nu neglijați a înștiința la Pragul fericirii mele toate problemele care trebuie să fie raportate și care se vor ivi <de acum înainte>.

¹ Yûk, povară de 100 000 akçe (aspri); aici, $300 \times 100\,000 = 30$ milioane akçe.

[...]¹. Sforzò Sinam-Bascià il serenissimo Sigismondo a passare in Valacchia, perchè, havendo gettato un ponte sopra il Danubio, anzi sopra un ramo di detto fiume, di cento trenta barche, smontò di Bulgaria in Valacchia, a un canto della fortezza di Giorgiu, occupata dal Turco più di 80 anni sono, et quindi, al primo d'Agosto, con 150.000 combattenti, cavalleria perecopia, scorrendo tutta la provincia, prese et arse ogni cosa, predando et facendo schiavi d'ogni sesso et d'ogni età; nè contento di questo, attraversandola per lunghezza, venne a la volta di Transilvania et prese Bucarest, metropoli et bella città; et di quivi si condusse a Targovist, bella città et vicina alli monti di Transilvania. Non fiù però così subito questo moto de Turchi, che il Battori, benchè occupato ne i dilette delle proprie nozze, non metesse insieme quelli più de suoi che pote, usati al'arme, sperando haverne molti più dal'Imperatore, suo nuovo parente. Li suoi di Transilvania et d'Ungheria funno circa 7 000 cavalli, computativi li di Sassonia, quali commandava il giudice regio di Sebino ². Questi armano di lance lunghe, quanto sono le giuste picche di palmi 25; portano al'arcione mazza ferrata et al'fianco scimitarra, pendendo dal'altra parte della sella uno stocco che attraversa giù per il corpo del cavallo. Questo usano, cavalcando, et la scimitarra adoperano con il nimico a piedi. Defendono la vita et il busto con camice di maglia di uno petto et schena, con maniche et manopoli pur di maglia et in testa hanno celatine al'Unghera, che cuopre loro il collo tutto et il viso. A questi aggiunse 5 000 fanti ungheri, li quali non vestano arme difensive, ma parte di loro hanno archibugi et parte spiedi con aste corte; ma tutti scimitarre al'fianco manco et una accetta piccola ala cintura. Di più 6 000 Siculi, non difesi da nulla, ma con pochi archibuggi, et tutti con corte falci taglienti confittes ul'aste, con sue scimitarre et accette al fianco. Eronvi li 2 000 tambanti, armati alla guisa dei sopraditti, ma tutti con gl'archibuggi, bellissima gente, ch'e la guardia di fanteria della persona del'Serenissimo Transilvano. Venneno i raitri del'Imperatore, in numero di 1 500, ben'a cavallo et ben armati, di spada et due pistole et due paternali per ciaschuno, al'arcione del'cavallo, ma coperti gl'huomini d'armi finissime. Il principe di Valacchia, che obedisce al Transilvano, vi condusse 4 000 cavalli, 5 000 siculi, gl'uni et gl'altri armati come di sopra; gl'ultimi funno quelli del'Principe di Moldavia ³, in numero cavalli 4 000 et Ungheri 3 000; armi a la foggia de i spradeti, assegnateli dal Transilvano.

Passata la gran montagna che divide la Transilvania dalla Valacchia, era sotto quella accampato in una valle cagionata da due monti, havendo messo nella vanguardia il Valacco con tutte le genti sue, delle quali la fanteria stava innanzi, riguardando verso la Valacchia. Nella battaglia era il Moldavo con tutti li suoi; et egli ⁴ si stava nella retroguardia con la sua gente, ove haveva l'artiglieria, con tutte le munitioni di guerra. Non era in quella castrametazione (et così fu sempre) osservato ordine o regula di buona disciplina, perchè, alloggiando ciascuno a gusto suo proprio, nèolgevano la faccia al nimico, nè la fanteria copriva la cavalleria, nè erano distinti li quartieri, ciascuno con le piazze sue d'armi, generali et particolari; non vi erano formate strade, non entrate et uscite, nè vedevano guardati li quartieri con le trincee, con le sentinelle, et con li corpi di guardia: ma mescolati trà la cavalleria alloggiavano fanti, et diverse

truppeolgevano a diverse parti. Nè poca noia davano al'passare innanzi et indietro le corde de padiglioni et delle tende, distesi a beneplacito di ciascuno, ove era più tornato lor comodo, si che rendevano, a guisa di laberinto, intrigato il passo di giorno, non che di notte. Gli stendardi et la artiglieria, nemeno li padiglioni de' generali erano custoditi da corpo di guardia, o da sentinelle; le quali non usano porre altrove che innanzi a la vanguardia, verso l'inimico. Il nome è portato a torno da uno trombetto a cavallo, che, girando per tutto il campo, a uno suono di tromba, lo partecipa, indifferentemente, a ciascuno che vuole uscire o entrare nel campo, nè ad altro del'nome si servono; essendo lecito a ciascuno, et di dì, et di notte, scorrere liberamente per tutto l'essercito. Quando occorre porsi in battaglia, non sono invitati da suono di tamburo o di tromba, de quali strumenti non dimeno hanno copia, et delle nacchere, ma lo fanno subito per se stessi, cosa notabile da vedersi; non servendosi del'tamburo nè anche per battere la diana. In questo alloggiamento il signor Silvio Piccolomini, accompagnato da molti cavalieri del paese, hebbe dal Transilvano grata audienza, venutogli in contra fino su la porta del padiglione.

Quivi si stette tre giorni, finchè, parte dalle spie, parte da cert prigionj turchi, s'ebbe lingua de'progressi del'inimico; a quelli Turch fù subito levanta la testa, et, alzata nelle picche, secondo il costume degl'Ungheri, portata per tutto il campo, come se fusse di traditori: costume trà soldati poco lodevole, ammazzare a sangue freddo i prigionj. Era, si come si intese, Sigismondo Battorio alloggiato a Targovist, città grande, posta nella pianura, sul'uscita della sopradetta valle, onde si passa di Transilvania in Valacchia; la quale valle (scemando a poco a poco i monti), termina finalmente in quella pianura. Et, risoluto il Transilvano di avvicinarsi al'inimico, il giorno seguente, a 15 di ottobre, si marciò giù per la valle con questo odine: Caminava nella vanguardia il Valacco, con la sua fantaria, innanzi a Transilvani, et era ne'luoghi stretti seguitato da suoi cavalli; ma, quando si allargava la valle, i fanti, con tutte le bandiere loro, partiti in due alle, fiancheggiavano la cavalleria, havendo li capitani loro nelle prime file. Dietro alla cavalleria venivano li due stendardi generali, uno di Valacchia, a man destra l'altro a man sinistra, di Transilvania; seguitava di poi una fila di capitani et di altri ufficiali delle truppe, et questi havevano doppo di se tutti li alfieri armati, che protavano li stendardi di tutte le compagnie, seguitati dalla truppa di tutta la cavalleria, che marciava strettissima, et con ordine et con silenzio maraviglioso. A canto a tutta questa gente di vanguardia, marciavano i raitri, a tre a tre, in due truppe, con li stendardi loro; innanzi li quali poi, in atto di combattere, s'ordinavano in due squadroni, l'uno dal'altro alquanto lontano, ma a una medesima fronte, con li loro stendardi nel mezzo. Con il medesimo ordine di battaglia et di ordinanza, marciava il principe di Moldavia, se non che la fanteria sua haveva in mezzo 35 pezzi di artiglieria, de'quali tre soli erano da batteria di muraglia, gl'altri tutti piccoli da campagna ma, quando arrivavano a luoghi larghi, la cavalleria sua veniva a mano stanca, marciando al'pari della fanteria, con il medesimo ordine di stendardi et di capi, che dicemo osservar quelli di Valacchia. A man dritta di detta cavalleria erano, in due truppe uguali, li cento soldati italiani mandati dal Serenissimo di Toscana, delle quali una, armata di corazze et di spada et di pistole, stava attaccata al grande squadrone della cavalleria, guidata dal signor Silvio Piccolomini, e l'altra,

a man dritta di questa, armata di spada et di archibugio, era guidata dal capitano imperiale Cinuzzi. Di retroguardia veniva il Serenissimo Transilvano con il maggior nervo della gente, fiancheggiato dalla sua fanteria da ogni mano ; alla quale andavano innanzi li capitani et le bandiere sue. A la sua cavalleria, che caminava nel mezzo, erano portanti innanzi tre generali stendardi : uno dell'Imperatore a man destra, l'altro di Transilvania nel mezzo, il terzo di Moldavia et Valacchia, vicini. Doppo questi stendardi era Buccicai, luogotenente del'essercito ⁵ et zio del Transilvano, accompagnato da capitani et altri ufficiali della truppa, seguitato da tutti li stendardi delle compagnie, che caminavano innanzi alla truppa della cavalleria ; doppo la quale, per alquanto spazio, veniva un'altra truppa di cavalleria, in mezzo alli 2000 tarabanti ; questa era guidata dal Serenissimo Transilvano, ordinata di stendardi et capitani, come le divisate di sopra ; et a questa si erano congiunti li Sassoni, guidati dal'giudice regio di Sibino. Marciavasi con questo ordine, caminando li carri et il bagaglio, ciascuno a canto a la sua trupa, con silentio et ordine mirabile, senza suono di tromba o di tamburo si che non pareva gia che marciasse essercito ; nè meno uscivano molti scorridori innanzi, o da fianchi, per discoprire inboscate o insidie d'inimici [...]⁶.

Hurmuzaki, *Documente*, XII, p. 80—82 ; Venezia, Biblioteca Marciana It. VI. 118 ; *Călători străini*, III, p. 580—584.

[...]¹ Sinan paşa l-a silit pe serenisimul Sigismund să treacă în Țara Românească, căci aruncînd un pod de 130 de bărci peste Dunăre, sau mai degrabă asupra unui braț al acestui fluviu, a trecut din Bulgaria în Țara Românească în dreptul cetății Giurgiu ocupată de turci de peste 80 de ani și de acolo, la 1 august, cucerind toată provincia cu 150 000 de ostași, cu cavalerie <de tătari> din Perekop a cuprins și a pîrjolit orice a întîlnit, jefuind și robind fără deosebire bărbați și femei, tineri și bătrîni ; și nemulțumindu-se cu aceasta a străbătut-o în lungime și venind spre Transilvania a luat Bucureștii, cetate de scaun și oraș frumos ; și de aici s-a îndreptat spre Tirgoviște, oraș frumos și învecinat cu munții Transilvaniei. Totuși nu a fost atît de neașteptată această mișcare a turcilor, încît Báthory, deși ocupat cu desfătările nunții sale, să nu adune un număr cît mai mare dintre oamenii săi, obișnuiți cu meseria armelor, sperînd să aibă mult mai mulți decît împăratul, noua sa rudă. Oamenii săi din Transilvania și Ungaria erau cam 7 000 de călăreți, socotindu-se și cei din părțile săsești pe care îi comandă judele regal din Sibiu ². Aceștia sînt înarmați cu lănci lungi cît sînt sulitele mijlocii de 25 de palme, poartă la șa buzgudan și la șold iatagan, atîrnînd de cealaltă parte a șei o sabie care străbate în jos <rezemată> de flancul calului. O folosesc cînd călăresc și întrebuițează iataganul împotriva dușmanului, <cînd luptă> pe jos. Își apără viața și pieptul cu o cămașă de zale dintr-un pieptar și un spătar cu minci și mînușă tot de zale și au pe cap un coif, după portul unguresc, care le acoperă tot gitul și fața. Acestora le-a adăugat 5 000 de pedestrași maghiari care nu poartă arme de apărare, dar parte din ei au archebuze și parte au sulite cu coadă scurtă, dar toți au iatagane la șoldul stîng și o mică bardă la briu. Pe deasupra 6 000 de secui, fără nici o pavăză, dar cu puține archebuze și toți cu seceri scurte ascuțite prinse de mînere și cu iataganele lor și cu bardele lor la șold. Erau acolo

2 000 de trabanți înarmați în felul celor despre care a fost vorba mai sus, dar toți cu archebuze, trupă foarte chipeșă care constituie garda de pedestrimă personală a serenisimului principe al Transilvaniei. Veniseră și raiterii împăratului, în număr de 1 500, călări pe cai buni și bine înarmați cu spada, cu două pistoale și două „paternale” pentru fiecare din ei la șaua calului, iar oamenii purtau platoșe din cele mai bune. Domnul Țării Românești, care ascultă de principele Transilvaniei, a condus acolo 4 000 de călăreți, 5 000 de secui înarmați <și> unii și alții cum s-a arătat mai sus; ultimii au fost acei ai domnului Moldovei³ care numărau 4 000 de călăreți și 3 000 de unguri cu arme în chipul celor de care s-a vorbit mai sus, date de principele Transilvaniei.

După ce au trecut muntele cel mare care desparte Transilvania de Țara Românească, au așezat sub el tabăra, într-o vale străjuită de doi munți, fiind trimis ca avangardă, domnul Țării Românești cu toți oamenii săi, dintre care pedestrimă stătea înaintea, întoarsă spre Țara Românească. La mijloc era domnul Moldovei cu toți ai săi iar el⁴ stătea cu oamenii săi la ariergardă, unde avea artileria cu toate munițiile de război. Nu s-a păzit în această așezare a taberei (și așa a fost tot mereu) ordinea și regula unei bune discipline, căci, alegându-și locul fiecare după cheful său, ei nu întorceau fața spre dușman, nici pedestrimă nu acoperea cavaleria, nici cvartirurile nu erau deosebite, fiecare cu bazele sale militare, generale și particulare. Nu erau rinduite acolo străji, nici căi de intrare și ieșire, nici cvartirurile nu se vedeau <a fi> apărate cu tranșee, cu santinele și cu corpuri de gardă, ci amestecați cu cavaleria erau cantonați pedestrașii și trupe deosebite se îndreptau în direcții deosebite. Nu puțin necaz pricinuiău la trecerea înaintea și înapoi funiile pavilioanelor și ale corturilor, întinse după bunul plac al fiecăruia și acolo unde le venise mai la îndemână, încât încurcau cu labirintul lor trecerea nu numai noaptea, dar chiar și ziua. Nici steagurile, nici artileria și nici pavilioanele generalilor nu erau păzite de vreun corp de gardă sau de santinele, deoarece n-au obiceiul să le pună în altă parte decât în față, la avangardă, <întoarse> spre dușmani. Cuvîntul de trecere era purtat de jur împrejur de un trimbițaș călare, care, făcînd înconjurul taberei, în sunetul trimbiței, îl împărtășește fără deosebire oricui vrea să iasă sau să intre în tabără și nici nu se folosesc de cuvîntul de trecere pentru altceva, fiind îngăduit fiecăruia și ziua și noaptea să alerge slobod prin toată armata. Cînd vine timpul să se rînduiască în formație de luptă, ei nu sînt chemați prin sunetul tobei sau al trimbiței, măcar că au mulțime de instrumente de acestea ca și de giamparale, ci o fac îndată din imboldul lor, lucru ce merită să fie văzut <căci> nu se folosesc de tobă nici chiar pentru a suna deșteptarea. În acest cantonament domnul Silvio Piccolomini, escortat de mulți nobili localnici, a fost primit într-o audiență de principele Transilvaniei care i-a ieșit înaintea pînă la intrarea cortului.

Aici s-a făcut popas trei zile pînă ce au prins știri în parte de la iscoade, în parte de la unii prizonieri turci despre mișcările dușmanului; <apoi> li s-au tăiat îndată capetele acelor turci și înălțate pe sulițe, după obiceiul ungarilor, ele au fost duse prin toată tabăra ca și cînd ar fi fost capete de trădători. Obicei puțin lăudabil printre soldați, a ucide cu sînge rece prizonierii. Sigismund Báthory, după cum s-a înțeles, își așezase tabăra în fața Țirgoviștei, oraș mare așezat în cîmpie la ieșirea văii numite mai sus, pe unde se trece din Transilvania în Țara Românească; valea coboară (puțin cîte puțin munții) și se sfîrșește în cele din urmă în

acea cîmpie. Principele Transilvaniei fiind hotărît să se apropie de dușman, în ziua următoare, la 15 octombrie, s-a coborît pe vale în această ordine ; la avangardă mergea domnul Țării Românești cu infanteria sa, înaintea transilvănenilor, urmat în locurile strîmte de călăreții săi, iar cînd se lărgea valea pedestrașii, cu toate steagurile lor, mergeau pe flancurile cavaleriei, împărțite în două aripi și avînd pe căpitani lor în primele rînduri. Îndată după cavalerie veneau cele două stindarde generale, unul al Țării Românești, la dreapta, și celălalt, al Transilvaniei, la stînga ; urma apoi un șir de căpitani și de alți ofițeri ai trupelor, și aceștia aveau în spatele lor pe stegarii înarmați care purtau steagurile tuturor companiilor, urmați de trupele întregii cavalerii care mergeau foarte strîns și într-o ordine și o tăcere minunată. În flancul tuturor acestor oameni din avangardă mergeau raiterii, trei cîte trei în grupe, cu steagurile lor, înaintea cărora la începerea luptei se orînduiau apoi în două escadroane, puțin depărtate unul de celălalt, dar în același front, cu steagurile la mijloc. În aceeași ordine de bătaie și de rînduire mergea și domnul Moldovei, afară numai că pedestrima sa avea la mijloc 35 de tunuri, dintre care trei erau pentru baterea zidurilor, iar restul erau mici tunuri de cîmp. Dar, cînd ajungeau la locuri largi, deschise, cavaleria sa venea pe stînga, mergînd deopotrivă cu pedestrima în aceeași ordine de steaguri și de căpetenii pe care am spus că o observau cei din Țara Românească. La dreapta numitei cavalerii erau, în două trupe egale, cei „o sută de ostași italieni” trimiși de serenisimul <duce> de Toscana, dintre care una, înarmată cu platoșe, cu spade și cu pistoale era alăturată marelui escadron al cavaleriei comandat de domnul Silvio Piccolomini ; și cealaltă la dreapta acesteia, înarmată cu spade și cu archebuze, era comandată de căpitanul imperial Cinuzzi. La ariergardă venea serenisimul principe al Transilvaniei cu forțele principale ale armatei, flancate din orice parte de infanteria sa, înaintea căreia mergeau căpitani și steagurile lor. Înaintea cavaleriei sale care mergea la mijloc erau purtate trei stindarde generale : unul al împăratului, la dreapta, altul al Transilvaniei la mijloc și al treilea al Moldovei și Țării Românești, alăturate. După aceste stindarde era Bocskay, „locotenent” al armatei ⁵ și unchiul principelui Transilvaniei, însoțit de căpitani și de alți ofițeri ai trupei, urmat de toate steagurile companiei care mergeau înaintea trupei, de călăreți. După un interval oarecare, venea o altă trupă de cavalerie, în mijlocul a 2 000 de trabanți ; aceasta era comandată de serenisimul principe al Transilvaniei, orînduită cu steaguri și căpitani ca cele distribuite <cum s-a spus> mai sus ; și alături de aceasta veneau sașii, conduși de judele regal al Sibiului. Se înainta în ordinea aceasta, cu carele cu bagaj, mergînd fiecare alături de trupa sa, în tăcere și într-o ordine admirabilă, fără sunet de trîmbiță sau de tobă, astfel încît nici nu părea că este o armată în marș, totuși ieșeau mulți cercetași în recunoaștere alergînd înainte sau pe flancuri pentru a descoperi ambuscadele sau cursele dușmanilor [...] ⁶.

¹ Plecarea soldaților toscani din Florența, drumul pînă în Transilvania, descrierea Transilvaniei.

² Albert Huet.

³ Ștefan Răzvan, după înlăturarea lui Aron în aprilie 1595.

⁴ Sigismund Báthory.

⁵ Adică al doilea comandant al întregii oști.

⁶ Descrierea luptei.

Mirâlem Mustafa Ağa'ya hüküm ki :

Vilâyet-i Boğdan ve Eflâk beylerbeyilik olmağın senin ol cânibde hizmetin kalmiyub, Südde-i saâdetime gelmek lâzımdır diyü izin-i hümayûnum rica olunduğu, pâye-i serîr(e) ilâm 'arz olunmağın izin-i hümayûnum erzâni kılınub, buyurdum ki : tehîr itmeyüb, Südde-i saâdetime gelüb giresin.

Arh. St. Buc., Colecția microfilme Turcia, r. 21, c. 728 ; Başbakanlık Arşivi-Istanbul, Mühimme Defterleri, nr. 73, doc. 1 059.

Spunîndu-se că regiunile Moldova și Țara Românească devenind beilerbeilicuri, tu nu mai ai treabă în acea parte și că este necesar să vii la Pragul fericirii mele, a fost solicitată permisiunea mea imperială ; fiind prezentată la treapta tronului, permisiunea mea imperială a fost considerată potrivită și, de aceea, am poruncit ca, fără întârziere, să vii la Pragul fericirii mele.

32

1596 februarie 20—29

(1004 evahir-i Cemaziyelahir), Razgrad.

Siz ki Eflâk bûlârlari Dimitre vornik ve Dimitre logofet ve Kisâr logofet ve Mirâslâv vistiâr¹ bu cânibe mektub gönderub Mihâl isyân eyledükde bizim günâhimiz yokdur saâdetlü pâdişâh alem-penâh hazretlerinin eben an ceddin kulları ve fermân-ber bendeleriyüz nihâni (?) bir mel'ûn² idi saâdetlü pâdişâhımıza isyân eyledükde hizmet pâdişâhi ile anda³ bulunmuş olduk kendü hâlimize komiyub elinden kurtulmak mümkün olmadı hain mezbûrî girift eyleyüb ele getirürüz dimişsiz eğer va'dinüz üzerine olub mel'ûn mezbûrî dutub bu cânibe gönderirsenez saâdetlü pâdişâhımızın doğrusu olub bu fesâdı eyledüğüne rızanız olmadı mukarrer olur ve bu asl hizmetinizin mukâbilesinde cümleñüzün günâhlarından geçülüb murâdınız her ne ise hasıl olub ve mukaddema Tuna üzerinden ubûr eyleyen kadırgaları geçürmekde ziyâde hizmet ve ihtimâmınız olmuş sizden dahi umulan bu asl hizmet idi göreyiz sizi müteahhid olduğunuz üzere mel'ûn mezbûrî ne vechile ele getüresiz hemen dikkat ve ihtimâm eyleyüb beher hâl ele getirub bu cânibe göndermesine sarf-i iktidâr eylesesiz ve içerde Praşov 'da olan Dân vistiâr ve Ivân Ağa ve Râdûl postelnik⁴ nâ-mevt (?) kimesnelerden dahi haber gelmişdir ki hain mezbûrî ele getürmek husûslarında ikdâm eyleyüb beher hâl girift eyleyeler. İmdi bu asl hizmetin vakt ü zamânıdır göreyiz sizi mezkûrlar ile dahi müşâvere eyleyüb her ne vechile mümkün ise hain mezbûrî dutub göndermesine bezli ihtimâm eylesesiz. Ve Eflâk voyvodalığı içün eğer Mihne'nin oğlu mı⁵ ve eğer aherden her kimi murâd idinürsünüz istediğünüz kimesneyi voyvoda tayın eyleyüb vilâyet ve raiyyet evvelkiden ziyâde âsûde-hal olalar⁶. Tahrîren fi evâhir-i Cemaziyelahir sene erba' ve elf⁷.

Be-meştâ-i (?)
Hezârgrâd

Voi, boieri ai Țării Românești, Dimitre vornic, Dimitre logofăt și Chisar logofăt și Miraslav vistier¹, trimițând scrisoare în această parte, ați spus: „În revolta lui Mihai noi nu avem nici o vină; din moși-strămoși sintem slujitorii credincioși ai Măriei Sale, fericitul padișah, ocrotitorul lumii. El² era un afurisit cu gânduri ascunse (?); atunci când s-a răsculat împotriva fericitului nostru padișah, noi ne aflam acolo³, în slujbă padișahală; deși nu am ținut seamă de starea noastră, totuși nu am izbutit să scăpăm din minile lui. <Dar> îl vom prinde pe amintitul hain² și îl vom preda”.

Dacă, așa cum ați promis, îl veți prinde pe numitul afurisit² și îl veți trimite în această parte, atunci se va confirma că sinteți <supușii> adevărați ai fericitului nostru padișah și că nu ați fost de acord cu el în producerea acestei tulburări. Și în schimbul acestei slujbe de căpetenie se va trece peste toate păcatele voastre și va fi satisfăcută orice dorință a voastră. Și mai înainte ați adus servicii și v-ați străduit mult în <problema> trecerii galioanelor de pe Dunăre; <de aceea> se speră de la voi și această slujbă de căpetenie. Să vă vedem cum îl veți prinde așa cum v-ați obligat, pe sus-zisul afurisit; cu grijă și străduință să-l prindeți imediat, prin orice cale, și să depuneți eforturi pentru a-l trimite în această parte. Și, de asemenea, a venit veste de la numiții (?) Dan vistier și Ivan aga și Radul postelnic, aflați în interior, la Brașov⁴, precum că se străduiesc în privința prinderii menționatului hain și că vor pune oricum mîna pe el.

Acum este timpul îndeplinirii acestei slujbe de căpetenie; să vă vedem! Consultîndu-vă și cu sus-numiții, să depuneți din plin strădanii pentru a-l prinde și a-l trimite, prin orice cale posibilă, pe amintitul hain. Și numind voievod la domnia Țării Românești fie pe fiul lui Mihnea⁵, fie un altul, pe oricine îl doriți voi, țara și supușii să fie în bună stare mai mult decît înainte⁶.

Prin scris la sfîrșitul lui Cemaziyelahir, anul 1004.⁷

Din iernaticul (?)
de la Razgrad

¹ Dumitru Dudescu, vornic; Dumitru din Cepturi, mare logofăt; Chisar din Leotești, logofăt; Miroslov din Rifov, vistier — au fost printre cei care au încheiat tratatul, din 1595, de la Alba Iulia, contrar instrucțiunilor lui Mihai Viteazul.

² Mihai Viteazul.

³ Țara Românească.

⁴ Dan Danilovici, vistier; Radu din Oteteliș, mare postelnic, s-au numărat și ei printre membrii soliei, din 1595, la Alba Iulia; nu știm dacă aici este vorba de căpitanul de călărași și apoi mare vornic, Ivan aga, sfetnic de taină al lui Mihai Viteazul.

⁵ Radu Mihnea, fiul lui Mihnea Turcitul și viitor domn al Țării Românești (1601—1602; 1611—1616; 1620—1623) și al Moldovei (1616—1619; 1623—1626).

⁶ Vezi doc. din 6 septembrie 1596.

⁷ 20—29 februarie 1596.

Moy laskawy panie Hetmanie, przyacielu moy,

Zycząc Waszej Mosczi od pana Boga przy dobrym zdrowiu wszego dobrego wespół ze wsziskim rycerstwem waszego mosczi woysko zaporoskiego, thak polkownika, setnikami i tosz wszistkim starszimi i mlodszym. Slysząc ja z dawna o tom, iż wasz moscz iako ludzie ryeczszy slawe dobrą na sobie nosicie, od czasow dawnych, dawnam thego pragnal abym z wasz mosciamy znajomosczy wziął, leczem woley y wmyslu swojego do wasz mość oznaymich nie mogł, bom pewnego poslanca niemial któryby mi tho do W.M. mogł sprawicz. Theraz do W. mosczyey umyslni posylam i proszę W. mcziey abyście W.M., nie lituiąc praci swojej, sam do nas przysez raczyli, a ya W. mezią placzą pienieźna dari i sukna i pospolu z wasz moscziami siebie samego i zdrowia niego zachowacz niebędę, gdzie i sławą moią i wasz mosczyey wszistkich będzie i thez s pożytkiem. Iesli żeby tesz W.M. thego na pisanie y na prozbę moię <thego>¹ uczynicz niechcieli, thedy o to W. mcziey prosze abyście W.M. tym niebronili przybycz do mnie ktory checz miecz będą do ziemi moiey przyisz. Ale rozumiem to o wasz moscziach ze W.M. wszistki wobecz nie bedziecie litowali pracy swojej do ziemię mey przyszcz, a poganina thego pomozecie mi W.M. bycz za kryz swięthy y za krew krescyanska. A ya tesz tę checz i laskę W. mczim wszistkim powinien będę nagrodzicz y zadzialywacz, czo day Panie Boze, abych W. mcziow wszistkich widzial w ziemi swiey w rychle. O czo prosę aby W.M. tego zadania i pisania mego na strone nie odmietali. O czem tesz W. mcziom dadzą lepszą ci sludzy moy, o co proszę any ym W.M. we wsziskim wiarę dali. A za thym lasce się W. mcziey wszistkich wobecz zalecam.

Dan. anno domini 1596 Marca 7.

Dominationis Vestris amicus,

Michael princeps Transalpinus

Niewiem czy nieszczęsziu moiemu czy nielasce, W. mcziey przyczitacz mam, bo i tak rok slalem do w mcziey poslanca przesz ktorego slalem y nieczo upominki W. moscziom; nie wiem iesli W.M. oddano, czili nie, boscie mi W.M. nicz nie odpisali. Theraz bez listu swojego W.M. poslanca moiego do mnie nie odprawiwacie.

Pis mesica marθie z dni ².

<Adresa> Iego Mość. Panu Hatmanowi i wsziskiemu rycerstwu woyska zaporoskiego my bycz oddan do rąk.

P. P. Panaitescu, *Documente*, p. 19—21; Archiwum Zamoyskich, Warszawa, Autografie.

Grațiosul meu domn hatman, prietenul meu,

Urez Măriei Tale de la Dumnezeu, pe lingă sănătate, toate cele bune, asemenea și tuturor cavalerilor oștirii Măriei Tale, zaporojenilor, atit polcovnicilor, cit și sutașilor și tuturora, bătrini și tineri. Auzind eu de mult de voi că aveți nume bun de cavaleri, de mult aș fi dorit să leg cunoștință cu domniile voastre, dar nu am putut să vă dau de veste despre dorința și voia mea, pentru că n-am avut un curier sigur, care să-mi poată împlini această solie către domniile voastre. Acum trimit către domniile voastre oameni speciali și rog pe Măria Ta să nu cruți oboseala, ei să vii în per-

soană la noi. Iar eu voi plăti domniilor voastre în bani, cu daruri și postav și eu însumi împreună cu domniile voastre nu mă voi cruța nici pe mine, nici sănătatea mea, căci va fi spre gloria mea și a domniilor voastre tuturor și de asemenea cu câștig pentru noi. Dacă însă Măria Ta n-ai vrea să ascuți de rugămintea¹ și de scrisoarea mea, atunci rog pe Măria Ta să nu oprească să vie la mine pe acei care ar dori să vie în țara mea. Totuși, nădăjduiesc de la domniile voastre că domniile voastre toți nu veți cruța munca și veți veni în țara mea și-mi veți ajuta să bat pe păgin pentru sfinta cruce și pentru singele creștinesc. Iar eu pentru această bunăvoință și zel al domniilor voastre vă voi răsplăti. Să dea Dumnezeu ca pe domniile voastre, pe toți, să vă văd curînd în țara mea. De aceea rog pe domniile voastre ca să nu dați la o parte această stăruință și scrisoare a mea. Despre toate acestea vă vor da domniilor voastre mai multe lămuriri aceste slugi ale mele, cărora rog pe domniile voastre să le dați încredere întru toate. Și după aceasta mă recomand grației domniilor voastre, tuturor.

S-a dat în anul Domnului 1596 martie 7.

Al domniei voastre prieten, Mihai voievodul Țării Românești.

Nu știu dacă trebuie să atribui nenorocului meu sau lipsei de bună-voie a domniilor voastre faptul că și anul trecut am trimis un curier la domniile voastre, prin care am trimis și ceva daruri domniilor voastre, dar nu știu dacă au fost date domniilor voastre sau nu, căci domniile voastre nu mi-ați răspuns nimic. Acum să nu trimiteți pe curierul meu către mine fără scrisoarea voastră.

S-a scris în luna martie 7 zile².

Măriei Sale domnului hatman și tuturor cavalerilor oștirii zaporojene, să se dea în mînă.

¹ Șters în text.

² Aceste din urmă cuvinte cu cirilică în slavonește.

[...]. La Boecania sta in armi per li polacchi et la Valachia per il Transiluano. Ora il Michal uaiuot è di ualor grande, e chiamasi se li è successo di ualor suo [...]².

Arh, St. Buc., Colecția microfilme Vatican, 76 c. 5.; Archivio Segreto Vaticano, Fondo Borghese, Serie III 60, A, f. 4-5

[...]. Moldova este înarmată prin poloni, iar Țara Românească prin transilvănean. Mihai voievod este acum de o mare valoare, iar ceea ce a realizat se datorează vitejiei sale [...]².

¹ Despre situația din Ungaria și Transilvania, atitudinea Poloniei și Rusiei față de războiul ligită contra Porții.

² Despre susținerea războiului otoman de către popoarele asiatice.

Ioanes Michael Woawoda, z lasky bożey Hospodar y wlasny dziedzie ziemy Multhanskiey.

Mnie mnoscywy P. Hansky, Pan a przyiaceliu moy, hęcy moye przyiacelsky oddawam łasce W.M., przy ktorych zdrowia dobrego wszech fortunych pociech od pana Boga wiernie życzę iako <siebi>e sam.

Tym małem pisaniu nawidzam zdrowia W.M. ktorim, day pan Boze abim sliszał yz niego szie ceszył na czasi niezamierany W.M.; Pewnie ze W.M. jest człowiekiem wziętem u Króla Jego Mscy y mozesz W.M. przyiacielow dobre ucinić, gdy W.M. będziesz chciał, przeth prosze W.M. yako mego milego przyiacella zebisz W.M. przyczinic racil do iego Moscy Pana Hethmana, mego mnoscywego pana y przyyacella, zeby tego poganina do zemy moy nieprzypuszczał, to iest Tatar Hana, a ya the łaske W.M. mnie mnosciwemu Pana y przyacelow a kazdy miary wszim dobrzim zadzialiwac y oddawac będę powinie, nie nie mieszkaiac. S tim powtury hęcy swe przyyacelsky oddawam w łasce W.M. w ktory proszę abim bił chowan. Dan o Tergowi<stie>, 24 Augusta R.P. 1596.

W.M mego mnoscywego P. we wszego ziczlywy przyiacel

Iw Mihail Voevod¹

<Adresa> Iego Moscy P. Pnu Stanisławowi Hanskiemu, memu milemu przyjacelow do rąk ma bić dan.

Arh. St. Buc., Colecția microfilme R. P. Polonă, r. 8, c. 219—220; Archiwum Głowne Akt Dawnich, Archiwum Zamoyskich, Korespondencja, sygn. 3028 (olim 1790), f. 22 (olim 12), text polon cu semnătură autografă; P. P. Panaitescu, *Documente*, p. 25—27.

Ioan Mihail voievod, din mila lui Dumnezeu domn și moștenitor legitim al Țării Românești.

Milostivul meu stăpîn, domnule Hanski, domnul și prietenul meu, încredințez simțămintele mele prietenești îngăduinței domniei tale, pe lingă care doresc de la domnul Dumnezeu sănătate, bucurii și fericire întru toate, ca și mie însumi.

Cu această mică scrisoare întreb de sănătatea domniei tale; să dea Dumnezeu să aud că domnia ta te bucuri de dînsa timp nemăsurat. Desigur că domnia ta ești un om cu trecere la Măria Sa Regele și poți domnia ta să faci un bine unui prieten atunci cînd binevoiești. De aceea rog pe domnia ta ca pe un iubit prieten al meu să binevoiești să intervii la domnia sa hatmanul, milostivul meu domn și prieten, ca pe acel păgin, adică pe hanul tătarilor, să nu-l lase să vină în țara mea, iar eu această binefacere o voi răsplăti și voi mulțumi îngăduitorului meu domn și prieten în orice chip, cu toate cele bune, într-un chip sigur și fără nici o întîrziere. După acestea, din nou recomand simțămintele mele prietenești îngăduinței Măriei Tale în care <îngăduință> rog să fiu păstrat. S-a dat la Tîrgoviște, la 25 august anul domnului 1596.

Al domniei tale, îngăduitorul meu domn, întru toate binevoitor prieten.

Io Mihail voevod¹

Domniei sale domnului Stanislav Hanski, iubitului meu prieten, să se dea în mîinile proprii.

¹ Îscălitură autografă, cu chirilice.

Der Waida aus der Walachey an den Furssten in Sibenburgen, von. Tergovistie den 5. Septembris 1596.

Eur Fr. D. khan ich diss in Warheit von den Tattern schreiben, wie es mir geschrieven worden, dass der Tarttern Han, mit allem seinem Herr fortgerukht, unnd nunmehr zu Todorest sein, die Stell weiss ich wol, und bin daselbst gewesen, ist gar nahend, also dass er in dreyen Tagen in dissem Land sein khan, wie dann auch der Jeremias Wayda meinen Leutten davon geschrieven, deren Brief ich Eur Fr. D. zuschickhe, darauss sie alles verstehen werden, aber der Jeremias Wayda hat zwischen Orhej unnd Soroka an sechs Ortten uber das Wasser Prukhen machenlassen, damit die Polakhen unnd Kosakhen hinuber khünnen, unnd der Jeremias Wayda will sich bey Jasvascharhel lägern, das Landtvolkh hat sich alles verlossen, unnd zu dem Gebuerg sich begeben. Der Tattern intent ist hieher, Eur Fr. D. bitt ich alss meinen gnedigisten Herrn, sie wollen diss nit verschweigen, sonndern alssbaldt in Khriegszvolkh hieher verordnen, aber geutte Leut, dann es ist khain Schertz, und villeicht haben sie sich sonnst khainer Ortten nit zubesorgen, unnd was Eur Fr. D. von Khriegszvolkh hieher verordnen, die lassen sie alssbaldt dem Herr Schenniej zuziehen, vonn dannen khunnen sie alssbaldt herein khomen, dann da Gott vor sey, soltten die Feindt unns uberfallen, unnd wir inen nit khundten Widerstand thuen, so müssten wir unns auch auf die Bossa Strassen zu dem Herrn Schenniej begeben, demnach aber das Landtvolkh nunmehr geflohen, waiss ich khain Contribution aufzubringen, sonndern bitt Eur Fr. D. Sie wollen Gelt hieher verordnen, das beker ich nit zu meinen Handen, sondern sie schickhen damit ainen fuernemen Mann hieher, ists vonnöten, so zäll man davon, wo nit, so bleibs bey mir, unnd bring erst Eur Fr. D. widerumb haimb, dann ich hab nit mehr von wem zu nemen, weil Eur Fr. D. wol bewusst, das ich alles das meining den Khriegssleutten geben hab. Zeittungen wollen Eur F. G. auch schreiben, unnd unnsern Diener alssbaldt mit Antwortt zurucklassen, Gott erhalte Eur Fr. Dr. Datum etc.

Hurmuzaki, *Documente III*, p. 275—276 ; Kriegsarchiv Wien, cota neprecizată ; N. Iorga, *Scrisori de boieri. Scrisori de domni*, ed. a II-a, 1925, p. 228—229.

Voievodul Țării Românești către principele Transilvaniei, din Tirgoviște, la 5 septembrie 1596.

Alteței Voastre pot să-i scriu cu adevărat aceasta despre tătari, cum mi s-a scris și mie, că hanul tătarilor, cu toată oastea lui, a pornit-o înainte și acuma ar putea fi la Tudorești, locul îl știu eu bine, și am fost pe acolo ; e foarte aproape, așa că în trei zile poate să fie în țara aceasta. Precum a scris și Ieremia Vodă oamenilor mei, a căror scrisoare astăzi o trimit Alteței Voastre ; din care Alteța Voastră va înțelege toate. Ci Ieremia Vodă a pus să se facă poduri peste apă în șase locuri între Orhei și Soroca, ca să poată veni încoace polonezii și cazacii, și Ieremia Vodă vrea să-și facă tabăra lângă Iași. Sătenii au fugit toți și s-au dus în munți. Gîndul tătarilor e încoace. Pe Alteța Voastră o rog, ca pe domnul meu prea îndurător, să nu treacă cu vederea aceasta, ci îndată să orînduiești oaste încoace. Dar să fie oameni de seamă, că nu e glumă, și poate că nicăieri

aiurea nu mai aveți de purtat grijă. Și ce oaste orînduiește Alteța Voastră aici să o trimiteti îndată dumisale Pangratie Sennyey ; de la el vor veni aici fără zăbavă. Căci, dacă ne-ar năvăli dușmanii, și nu le-am putea sta împotriva, și noi chiar ar trebui să ne tragem înapoi pe drumul Buzăului, la dunnealui Sennyey. Dar, pentru că sătenii au fugit acuma, nu pot strînge nici o dajdie ; ci rog pe Alteța Voastră să trimită bani încoace. Și nu cer să-i trimiți în mîna mea, ci orînduiești un om de frunte : dacă va fi de nevoie, voi plăti din banii aceia ; de unde nu, vor rămîne la mine, și ți se vor aduce Alteței Voastre înapoi. Că eu nu mai am de la cine lua, că știți bine că am dat tot ce aveam ostașilor. Rog pe Alteța Voastră să-mi trimită și vești și să dați omului meu drumul înapoi, îndată, cu răspuns. Dumnezeu să ție pe Alteța Voastră !

Dat în Tirgoviște, 5 septembrie 1596.

37

1596 septembrie 6 <Tirgoviște>.

Der Tarttern Anzueg, wie ich Eur Fr. D. in meinem vorigen Brief geschrieben, ist gewisz, das villeicht mit irem Willen nit beschehen wär, sondern der Jeremias Waida rāzet sie darzue, wie dann ausz der Rātzen Brief Eur Fr. D. mit mehrern vernemen werden des Jeremias Wayda sein Arglistighkait, wie er sich erkundigt wo ich mit meinem Khriegszvolkh sey, unnd wie er mich schrekhen möchte, das ich vor inen fliehen sollt, dann er sich dahin bemuhet, wie er seinen Brueder in dises Landts Stuel setzen möchte, aber Gott, wirdt ime darzue nit verhelffen, dem Verrāter, Bitt derowegen, wie ich auch zuvor gebetten, Eur Fr. G. zuwissen, wie das ich etliche Boiern in Verratherey erwischet, die iren Verstand durch Brief mit dem Thurkhen unnd dem Waida in der Moldaw gehabt, die iren Lohn, nach iren Werkhen empfangen haben, deren Brief ich in wenig Tagen durch meinen fuernemen Diener Eur Fr. D. zuschickkhen, unnd anndere Sachen auch khundt thuen will¹.

Hurmuzaki, *Documente*, 1, p. 277—278 ; Kriegsarchiv Wien, cotă neprecizată ; N. Iorga, *Scrisori de boieri. Scrisori de domni*, ed. a III-a, 1932, p. 222, cu dată greșită : 1598.

Năvala tătarilor, cum am scris Alteței Voastre în scrisoarea anterioară, este sigură. Care poate nu s-a făcut din voia lor, ci Ieremia vodă îi ațîță la asta, cum va înțelege Alteța Voastră mai deplin, din scrisorile cele sîrbești, violența lui Ieremia vodă ; cum a cercetat unde sînt eu cu oastea mea și cum i-ar fi în gînd să mă înpăimînte, ca să fug înaintea lor. Căci el se străduiește în ce chip ar putea să pună pe fratele său în scaunul țării acesteia. Dar Dumnezeu n-o să-i ajute la aceasta, hainului. Alteța Voastră știe că am prins pe unii boieri cu violență, care își aveau înțelegere în scris cu turcii și cu voievodul Moldovei și care și-au primit după faptă răsplata. Scrisoarea lor o voi trimite Alteței Voastre în puține zile printr-un om de seamă al meu, și alte lucruri ți le voi face știute¹.

¹ Vezi doc. 32 din 20—29 februarie 1596.

[...] Della Valachia s'intende che il Michal habbi preso Nicopoli città di qua del Danubio, et molto uicina a questi terreni. S'ode che l'esercito transilvano sij dipresso sceso in Valachia à unirse col quello del sudetto Michal del cui valore noti sanno impauriti in tal maniera i turchi, che quanto noti raglionano quelli ché han prouato l'arme loro, no che discernano se no con grandissimo spauento, faccia il Nostro Signore che si compiacia di valer sempre il populo suo, il suo populo che l'hà redemto col suo proprio sangue [...]²

Arh. St. Buc., Colecția microfilme Vatican, r. 76, c. 8—10; Archivio Segreto Vaticano, Fondo Borghese, Serie III, vol. 60 A, f. 15, 16.

†

[...] Din Țara Românească se aude că Mihai ar fi luat Nicopolul, oraș situat dincoace de Dunăre și foarte aproape de aceste maluri. Se aude că oastea transilvană ar fi coborât în Țara Românească pentru a se uni cu cea condusă de Mihai, de al cărui curaj cunoscut s-au speriat într-atât turcii, încât când constată tot ce au pierdut armatele lor, lucrul acesta îl fac cu mare frică. Fie ca Domnul nostru <Iisus Hristos> să binevoiască a ajuta mereu creștinătatea, pe care a mintuit-o cu propriul său sînge [...]².

¹ Luptele dintre imperiali și turci, otomani și transilvăneni, evoluția conflictului dintre armatele persane și cele ale Porții.

² Probleme religioase.

✠
✠
✠

Kopya listu Kazy Kierey Hana Krymskiego do Mychala Woiewody Multanskiego.

Ziebys wiedzał ze Uczczywy Czesarz mie posłał do Ziemie Multanskiey zebym sie był z tobą, y zebym czy zwoiewał Ziemie, y do Ardel-skiey Ziemy zebym jachał. Tak rok kiedym ucznył przymyrzi z Kanczlyrem, zrozumyawszy czesarz niebył themu rad: dla czegom niepoymał Kanczlira zebym go odesłał do niego, y pretko sie rozgniewał zem uczynył przymyrze z Kanczlyrem y Ziemią Moldawską. Umysl iego był kiedy do niego prybęde, zieby mie zagubyl, y Fetekierea zeby na mieszcze moie posłał. Zrozumyalem z przyacziol swoyh: dla thegom sie nazad wruczył z ziemie W. Mczy. Dla thego zem nie jachał tam do niego, rozgniewał sie y dał Hanstwo Fetikieremu soltanowy. Czo za mocz ma on zieby przyachał napreczywko mie, mayacz my prywylye od oycza iego y od samego z preklenstwem y pod prysiagą, moze baczycz kazdy czo za człowiekiem iest: człowiek kłamlywy, nykczemny, pligawy, skazcza z ziemiam y domow dobrych liudzy. Posłałem do W. Mczy służe swega Chusayna, zrozumyawszy lyst moy zaraz zebys go odesłał z człowiekiem twem do krola. Dla czegom nie wtargnął do Ardeliu malom sobie gardla niezgubyl. U Thurkow ieslym niemogl ya bycz dobrym, wy nyzacz u nych nie będzicie. Pięcz lat dla nych leżałem w Porsyey¹ w więzieniu y Bog wyczó

za posługem ym uczynił. Za pomocą Bożą uzrysz czo ya chce czynycz z Turkamy. A s tey strony Dunaya wszystko miesze tve chce zieby było. Do samego Iedrynopola Tatarowie popalą y zwoyną. Jesly będzie wola krolewsky ziebym mu dał pomocz, dam mu. A umysł tureczky iest tak zieby wszystek swyat spalyly ogniem. Czo mamy czynycz godeczy sie turkom aby tak czynily, bo od thego czasu naprod od niego zadnego dobra sie niespodziejacz. On Waszą Mcz zwodczy do wiesny, a umysł iego Pan Bog wy jako iest, wola iego zeby uczynił z wamy, z ust zrozumy W. Mcz z słygy mego z Chusayna, day my respons czo narychley. A Kurta słyge swego, czom posłał przed them do W. Mczy, zeby go odesłał wskok domnie. Do thego czasu yakos meznem sie stawyl wthem y od thego czasu takze sie W. Mcz stary. Dlaczego dostał theras y mnie towarysza dobrego y pomocz dobrą. Jeden poganiecz z niewolnyczy² sie wrodczyt. Grech iest zesmy ym do thego czasu słuzyly u niepoznalysmy ych. Mam nadzieie ze woiewoda ardelsky y krol niemieczky y krol moskiewsky będą ze mną. Jest iedno myasto albo zamek kthorego zową Azak³: tedy przybą woyska moskiewskie nad Turcy. Uzrymy y na W. Mcz naprod czo za męstwo pokazieczie. Ten obiec Achmat basza⁴ był smyczą mą a zdradczyl mie, człowieka mego poymawszy, zwiezanego odesłał do Cezsara. Mam nadzieie zie my wpadnie do rąk, zebym uczynił iemu iedno zecz aby pamiętna była. Od thego czasu czo będzie ządanie W. Mczy da nam znawacz pres pysanie swe. Chusayna słyge mego bes omieszkania ziebys go odesłał do woiewody ardelskiego y zaras zeby go bes omieszkania odprawil do nas⁵.

I. Corfus, *Mihai Viteazul și polonii*, p. 228—230, datat 1596. Text după ms. 1807, copie nedată din Arhivum Zamoyskich de la Arhivum Głowne Akt Dawnich, Warszawa.

Copia scrisorii lui Gazi Ghiray, hanul Crimeii, către Mihai, voievodul Munteniei.

Ca să vezi că cinstitul sultan m-a trimis în țara muntenească să mă bat cu tine și să-ți cucerească țara și să plec și în țara ardelenescă. Acum un an, cînd am făcut alianța cu cancelarul, aflînd sultanul, nu s-a bucurat de aceasta : de ce n-am prins pe cancelar și să i-l trimit lui? Și s-a miniat așadar că am făcut alianță cu cancelarul și cu țara moldovenească. Planul lui a fost să mă piardă cînd voi merge la el și să trimită în locul meu pe Fetih Ghiray — am înțeles aceasta de la prietenii mei. De aceea m-am întors înapoi din țara domniei tale. Fiindcă nu m-am dus acolo, la el, s-a miniat și a dat hănia lui Fetih Ghiray sultan. Ce drept are el să vină împotriva mea, cînd noi avem privilegii de la tatăl său și chiar de la el însuși, cu afurisenie și cu jurămint? Oricine poate vedea ce fel de om este : un mincinos, nemernic și om de rînd, unul care pingărește țara și casa unor oameni cumsecade. Am trimis la domnia ta pe sluga mea Husein, pentru a-l trimite cu un om de-al tău la regele polon, după cum vei înțelege din scrisoare. Eu, aproape că mi-am frînt gîtul pentru că n-am năvălit în Ardeal. Dacă eu n-am putut să fiu bun pentru turci, voi nu veți fi nicicînd. Cinci ani am zăcut pentru ei în temniță în Persia¹, și numai Dumnezeu știe cîte slujbe le-am făcut eu lor. Ai să vezi ce vreau, cu ajutorul Domnului, să fac eu cu turcii. Iar de partea aceasta a Dunării vreau ca tot locul să fie al tău. Tătarii vor arde și vor bate cu război chiar pînă

la Adrianopol. Dacă va fi voia regelui să-i dau ajutor, îi voi da; iar planul turcilor este să ardă cu foc întreaga lume. Ce avem de făcut, li se cuvinte turcilor să le-o facem. Căci de-acum înainte nu te poți aștepta de la ei la nici un bine. Pe domnia ta te mai îngăduie până-n primăvară, dar gîndul sultanului numai unul Dumnezeu știe cum e și ce vrea să facă din voi. Dă-i răspuns cit mai degrabă la cele ce vei pricepe din gura lui Husein, sluga mea, iar pe sluga mea Curt, pe care l-am trimis mai înainte vreme la domnia ta, să mi-l trimiți mai repede. Pînă acum domnia ta te-ai arătat, nu știu cum, bărbătește, în această privință; stăruie așa și de acum înainte, pentru care scop m-ai primit acum și pe mine ca tovarăș și ajutor bun. Un păgîn s-a născut dintr-o roabă ² — păcat că i-am slujit pînă acum și nu l-am cunoscut. Am nădejde că vor fi <alături> cu mine voievodul Ardealului, regele nemțesc și țarul moscovit. Este un oraș sau cetate numită Azak ³: pe acolo vor veni oștile rusești asupra turcilor. Mai ntii să vedem din partea domniei tale ce bărbăție vei arăta. A fost și o capcană — Ahmed pașa ⁴ m-a dus de nas și m-a trădat și, prinzînd pe un om de-al meu, l-a trimis legat sultanului. Am nădejde că-mi va cădea în mînă să-i fac așa un pocinog, să-i fie de pomină. Ce vei vrea să-mi ceri de acum înainte, să-mi dai de știre prin scrisoarea domniei tale, iar pe sluga mea Husein să-l trimiți fără întîrziere la voievodul Ardealului, ca și el să ni-l trimită de grabă și fără întîrziere la noi ⁵.

¹ Înainte de a fi han, Gazi Ghiray s-a distins în luptele cu iranienii. A căzut prizonier în timpul unei acțiuni îndrăznețe, în 1581. A fost ținut în temnița cetății Alamut; a reușit să fugă în vara anului 1585.

² Aluzie la faptul că mame ale sultanilor otomani erau foste roabe creștine.

³ Azov.

⁴ Hafız Ahmed pașa, bellerbel al Bosniei.

⁵ Gazi Ghiray a fost mazilit de către marele vizir Çağal-oğlu Sinan pașa, 27 oct. — 5 dec. 1596, care l-a numit în locul său pe Fetih Ghiray. Dar noul mare vizir Damad Ibrahim pașa, 5 dec. 1596 — 3 nov. 1597, l-a numit din nou pe Gazi Ghiray, fapt ce a provocat singeroase lupte interne în Crîncea, soldate cu uciderea lui Fetih Ghiray și a întregii sale familii. Aceasta a fost, de fapt, cauza reală a mazilirii marelui vizir Damad Ibrahim pașa, la 3 nov. 1597, a doua oară.

Serenissime domine, domine nobis gratiosissime, fidelium perpetuorumque servitiorum nostrorum commendationem.

Az hatalmas Isten minden jókat adjon Felségednek.

Bocsátottuk oda fel ö Felségéhez az római császárhoz, mind pedig Felségedhez jó tanácsunkbeli bojerunkat, az Nagyságos Ban Michalchia uramat, velle egyetemben az mi jó udvari szolgánkat, az nemzeti Marcus uramat, hogy ö Felségének, mind pedig Felségednek megjelentének az mi állapatunkat, a mellett nagy fogytakozásunkat, mivelhogy immáron kereszténységhez való szolgálatunk miatt, az pogán ellen való tusakodásunk miatt, mindenönket elköltettök és immáron nincsen miből népet és hadat tartanunk, hogy az pogánok ellen állhatnánk. Kenyergettünk ö Felségének, hogy megtekéntse az mi, nagy fogytakozásunkat, lenne valami pénzbeli segítséggel, kivel hadat tarthatnánk. Könyergünk azért Felségednek is, legyen jó törekedő mellettünk ö Felségénél, hogy ö Felsége ne hagyjon, hanem segítsen meg. Azonképpen ö Felségének is könyer-

gönk, tekéntse az mi nagy fogyatkozásunkat, legyen Felséged is segétséggel, hogy lehessönk elegek mind az Felségtek, s mind pedig az keresztyénséghez való szolgálatra elégségesek és állhassunk ellenek az pogánoknak. Több bizonyos és nagy dolgaink felől megírt főbojérink által szóval izentönk Felségednek, könyvergönk, higye meg szavokat. Tartsa meg Isten Feldégedet jo egészségben.

Datum Albae Juliae, 5. die Ianuarii, anno Domini Millesimo quingentesimo nonagesimo septimo.

Serenitatis Vestrae servitor

Michael Vaivoda regni Transalpiniae
Ioannes Racz secretarius mpr

A. Veress, *Documente*, p. 51 – 52 : Landesregierungsarchiv, Innsbruck, Ambraser Akten.

Prealuminate doamne, preabinevoitorul nostru domn, închinăm slujbele noastre credincioase și veșnice.

Atotputernicul Dumnezeu să dea toate cele bune Maiestății Tale.

Am pus la dispoziția Maiestății Sale, împăratul romanilor, și a Maiestății Tale, pe bunul nostru sfetnic, boierul Ban Mihalcea, și, împreună cu dînsul, pe sluga noastră bună de la curte, domnul de bun neam Marcu, pentru ca să dea seamă Maiestății Sale, cum și Maiestății Tale despre starea noastră și pe lîngă marea noastră nevoie, căci în slujba noastră pentru creștinătate și din pricina luptei noastre împotriva păgînilor ne-am cheltuit toată averea și astfel nu mai avem din ce să ținem oști ca să putem face față păgînilor. Ne-am jeluît Maiestății Sale ca să ia aminte nevoia noastră mare, fiindu-ne cu ceva ajutor bănesc cu care să putem ține oaste. De aceea, ne rugăm și Maiestății Tale să ne fie de bun ajutor la Maiestatea Sa, ca Maiestatea Sa să nu ne lase, ci să ne ajute. Ne rugăm așisderea și Maiestății Sale să ia aminte nevoia noastră mare, fie-ne și Maiestatea Ta de ajutor, ca să ne putem împlini slujba atît față de Maiestatea Sa, cît și față de creștinătate și să ne putem împotrivi păgînilor. Despre lucrările noastre mari trimitem vorbă Maiestății Tale prin boierul nostru de căpetenie numit, Vă rugăm să-i dați crezare vorbelor lui. Dumnezeu să țină pe Maiestatea Ta în sănătate bună.

Dat la Alba Iulia, în ziua de 5 ianuarie, anul Domnului unamie cincisute nouăzecișisapte.

Slujitorul luminăției voastre, Mihai, voievodul Țării Românești.
Ioan Racz, secretar, cu mîna proprie.

41

1597 ianuarie 7, Belgrad.

Erdéli Vaidanak Szolgálatomath, keöszeönetemet jrom, és jó egészséget kiuanok etc.

Mikor én Ratzgradon valék, jrta vala Nagyságod ennékem Mihaly Waida hiréuel, hogy Nagyságod az hatalmas cziászár ellen nem igyekézet vétenj, hanem mind erre Szjnan Basza adot volna okot. Azerth jmar

eo megh holt, es az minemő hiűséggel és engedelmességgel az fényes portához voltatok, ez utan-is az hatalmas cziaszarnak feiet haituan, azon hiwseggel legyetek hozza, és az kik eő hatalmassaga ellenségj, azoknak ellenségj, es barátjnak barátj legyetek.

Az atyad ideiében olyan jo akarattal volt azén atyam, az megh holt Mehmet Basza, Erdelyhaz, és ugy otalmazta azt, nogy innen az Török feleől, meg cziak egy madar se repulhessen azon altal, gonnoz szandék-bà, nem hogy ellenségnek engette volna bantanj. The-is gondold megh az atyam jamborsagath, és ugy czielekegyél, hogy minden szegeny Jsten imaggyon ereted. En jambor Atyamnak fia vagyok és ahoz képest én-is jambornak és igaznak alitom magomath. The feleőled-is az hatalmas cziaszarnak minden jot szolottam, s'irtam-is Panczuan az minemeő hidat czinaltak volt, ez elmúlt napokban ¹, azt cziak azerth epítették volt, hogy az egéz cziaszar hada Erdelyre menyen. De tudgya az Jstent, hogy azt az hadat én térítetem el onnat, és én voltam az oka, hogy Erdélyre nem ment. Seőt ha az Varanaj hidra-is eleőb érkeztem volna, azt-is el bontattom volna, de késén juték oda, mert jmar az hadnak job része altal kültezet vala. Énnem még eddig Nagysagod szép leuelet küldet.

Az mikor Temeswar ala indultal vala, akkor azt jrád ennékem, hogy onnan ismet vizza tértél. Az Nagysagod szép leuelehoz képest, en az hatalmas cziaszarnak anyra szolotham, es törökethem Ngd mellet, hogy valamit Ngd eő hatalmaszaga ellen vétet, az-én hitemre megh bocziatot Nagysagodnak az hatalmas cziaszar. Azerth más Ember Nagysagod el ne hidgye, hogy én-is hazugsaghba ne maradjok az hatalmas cziaszar eleőt, merth eddigh-is ellég szegyent vollotham miathatok, es igen sok szegennek véreket kj ontátok, merth az kj ura ellen fegyuert vonzon, és hadat indit az nem jo; kj tudom, hogy az tö irastokban-is, és szenth könyueteiben megh vagyon irua. De ugyan iras-nélkul-is, mind Nagysagod, s'mind az otvalo papok tudgyak, s'ertik, hogy nem jo Embernek vrara tamadnj. Nagysagodnal nylyan vagyon, hogy az mit Mihaly Vaidais vétet, mindeneketh megh bocziatot nekj eő hatalmaszaga. Az zaslot-is zinten helyébe kuldethe az hatalmas cziaszar s'imar mind eő maga s'mind Hauasalfülde nagy békeszégbe<n> vagyon. Az mit cziaszar etzer megh mond, azon ál megh. Az eleőbelj Tatarhamot-is Mazzura teőthe eő hatalmaszaga, és az birodalmot Petigernek ² atha, kj mostan ide kj hadakozot.

Az mi ek kedig volt, ez vtan ne legyen, merth az loonak-is etzer valo botlásaért nem-kel feiét vennj. Eskögyunk megh azon, hogy békeszég legyen köztunk, és hogy Nagysagod annak az orszaghnak feiedelme leheszen, és az orszagh is cziendességben léuén, senkiteől, senkinek semmi bantasa ne legyen, és hogy Nagysagodual athyafiassok léuén, szabadon jarhassanak az keüetek egyunkteől az masinkhöz. Erre pedig az leuele, Nagysagod ménnél hamareb lehet, valazt jrion. Es en-is a mikor Nagysagodnak Embere jeő hozam, it nem keseltetem.

Es köszem pedig az Mahometre, az hatalmas cziaszar feiere, es az-en jo szerencziémre, hogy az mely Emberedet ide külded én hozam, senkiteől semmj bántása nem lézen, hanem békéuel jeöhet esmét, valamikor akarja.

Ezt az hatalmas cziaszar cziauzzát, Allj czauzt, ot sokiag ne tar-toztassátok, hanem valazzal mingyárt vizza bociássátok. Engemet az hatalmas Cziaszar Zerdarrá valaztot, és erre-is hadat ream bizuan, it Nandor Feierwarat hagyot.

Azerth en jo akaratombol értésere adom Ngdnak ezeketh. Hogy ha pedig szót nem fogad(a)z, es megh békélel az hatalmas cziaszaral, tehát eő hatalmassaga ez ieőuendeő tauazzal, mihelt fő lézen, mingyarast minden ereiéuel Erdélyre megyen. Gondolhatya pedig Nagysagod, hogy mikor az hatalmas cziaszar valamely felé hadba <in>dul, egyk kö az masikon nem maradhat, nem hogy az orszagh maradna békéuel. Az szegenységnek átkát magadra ne ved. Ennékem sem péntz, sem ayándék nem-kel, hanem az Istennek neueérth és az-én atyamnak neueért oktat-lak mostan.

Ex Nandor Alba, 7 Januarij 1597.
Hazzon Bassa filius Mehmet Bassa defuncti.

Arh. St. Sibiu, Colecția documente medievale, U, IV, 1417 traducere maghiară : A. Veress, *Documente*, V, p. 52—56.

Scriu voievodului Transilvaniei slujba și mulțumirea mea, urindu-i sănătate bună etc.

Pe cînd mă afluam la Razgrad mi-ai scris Măria Ta mie cu știrea lui Mihai voievod că Măria Ta nu ai vrut să greșești față de puternicul împărat, ci că la acel lucru ar fi dat Sinan-pașa prilej. Murind el acuma, cu credința și cu îngăduința cu care ați fost față de Poarta Sublimă, plecîndu-vă capul și de acum înainte puternicului împărat, să fiți cu aceeași credință către el, și să fiți vrăjmașul vrăjmașilor săi și prieteni ai prietenilor săi.

Pe vremea tatălui tău, tatăl meu, răposatul Mehmet-pașa era cu atîta bunăvoință față de Transilvania și o ocrotea atît de mult, încît de aci de pe pămîntul turcesc să nu poată zbura nici măcar o pasăre peste ea cu gînd rău, necum să fi lăsat să o bîntuiască vreun vrăjmaș. Gîndește-te și tu la omenia tatălui meu și făptuiește într-acel chip, ca fieștecare sărman să se roage lui Dumnezeu pentru tine. Eu sint feciorul tatălui meu cucernic și astfel și eu mă țin de cucernic și de drept. Și despre tine am spus toate bune și am scris toate bune împăratului puternic. Podul ce s-a făcut în zilele trecute¹ la Panciova a fost făcut numai pentru ca întreaga oaste a împăratului să treacă peste el asupra Transilvaniei. Dar știe Dumnezeu că oastea aceea eu am întors-o de acolo și eu am fost pricina că n-a mers asupra Transilvaniei. Iară dacă aș fi sosit mai curînd la podul de la Vărădia, l-aș fi desfăcut și pe acela, însă am ajuns tîrziu acolo, cînd mare parte a oștii trecuse chiar peste el. Măria Ta pînă acuma mi-ai trimis numai scrisori frumoase.

Cînd plecaseși spre Timișoara, atunci mi-ai scris că te-ai întors iarăși de acolo. Potrivit scrisorii frumoase a Măriei Tale eu am vorbit și m-am străduit așa de mult pentru Măria Ta la puternicul împărat, încît a iertat pe Măria Ta pentru toate cele ce ai făcut împotriva lui. Astfel Măria Ta să nu dai crezare la vorbele altora ca să nu rămîi de rușine în fața puternicului împărat, căci și pînă acuma am suferit multe rușini din pricina voastră, după ce ați vărsat sîngele la mulți sărmani, căci cine trage spada și pornește războire împotriva stăpînului său, acela nu e bun, care lucru știu că se află scris chiar și în scrierile și cărțile voastre sfinte. Dar le știu chiar și fără scrieri atît Măria Ta, cît și popii de acolo că nu e bine ca omul să năvălească asupra stăpînului său.

Trebuie să fie vădit Măriei Tale cite a greșit Mihai voievod, pe toate le-a iertat Puternicia Sa. Și steagul i-a fost trimis la loc de către puternicul împărat, așa că atit el, cît și întreaga Țară Românească se găsește în pace bună. Ceea ce împăratul spune odată, se ține de acele spuse. Pe Hanul tătarilor de mai înainte tot puternicul împărat l-a mazilit, dînd țara lui Petiger², care acuma se războiește pe aci.

Ceea ce a fost pînă acuma să nu mai fie de acum înainte, căci nici calului nu i se ia capul dacă s-a poticnit odată. Să facem jurămint ca să fie pace între noi și ca Măria Ta să fie principe al acelei țări și ca și țara fiind în pace, nimeni să nu fie bîntuit de către nimenea și că fiind noi înrudiți cu Măria Ta, solii să poată umbla slobod de la unul la altul. La această scrisoare Măria Ta apoi să ne facă un răspuns cît se poate mai curînd. Nici eu nu opresc mult pe omul Măriei Tale dacă vine la mine.

Jur pe Mahomet, pe capul împăratului puternic și pe norocul meu cel bun, că omul ce mi-l vei trimite aci la mine nu va avea nici o bîntuire de la nimeni, putînd să vie iarăși oricînd va vrea. Ceașul acesta al puternicului împărat, pe ceașul Ali nu cumva să-l țineți mult acolo, dar să-l trimiteți grabnic îndărăt cu răspuns. Pe mine puternicul împărat alegîndu-mă de serdar m-a lăsat aci la Belgrad cu oastea sa.

Pentru acestea eu îți dau de știre Măriei Tale aceste lucruri din bună-voința mea. Dacă însă nu ascuți de vorbă și nu te împaci cu puternicul împărat, Puternicia Sa va merge asupra Transilvaniei îndată ce va încolți iarba în primăvara viitoare împreună cu toată puterea sa. Măria Ta îți poți inchipui că atunci cînd puternicul împărat pornește undeva la război, nu poate rămîne piatră pe piatră, necum țara să rămînă cu pace. Nu lua blestemul sărăcimei asupra ta. Mie nu-mi trebuie nici bani, nici plocioane, ci te învăț acuma pentru numele lui Dumnezeu și al tatălui meu etc.

Din Belgrad, 7 ianuarie 1597

Hasan pașa, fiul lui Mehmet pașa, răposatul

¹ Adaos marginal : *clmult napokban*, zilele trecute.

² *Petiger*(nak), Fetih Ghiray, fratele lui Gazi Ghiray-Bora, han al Crimeei.

Juan Francesco Aldobrandino¹ ha venido agora a despedirse de mi, y me dize que sin falta partirá dentro de dos días derecho a Pisa, donde se halla el Gran Duque², a ver si podrá sacar del algún socorro de gente o de dinero para el Emperador, y de allá seguirá su camino a Praga. También me ha referido que Su Santidad ha tenido aviso que el Bayvoda de Valachia se ha visto con el Transilvano en Alba Julia, no obstante que pocos días ántes avia recebido el estandarte del Turco, y escusádose de que ha hecho por poderle mejor engañar, y offrescido de coligarse con el dicho Transilvano en caso que el Papa le dé 4 mill infantes italianos pagados y el Emperador otros 4 mill Valones o Españoles y 50 mill tálleres con que juntar alguna cantidad de cavalleria y infanteria; y que el Transilvano también quería ser socorrido de gente y algún dinero, con que offrescen ámbos hazer la guerra por aquella parte al Turco no solamente defensiva, pero offensiva, que sería de gran

provecho y diversión para las cosas de Ungria; pero que Su Santidad se aflige viendo que no se halla con caudal para acudir a tantas partes, y que tampoco está sin sospecha que este Bayvoda no haga a dos manos, y aya ydo por ventura a persuadir al Transilvano la paz con el Turco y induzirlle que procure lo mismo con el Emperador, entendiéndose que estava de partida para Praga, a recibir el Tusón de mano de Su Magestad Cesárea, y que piden lo que saben que no se les puede dar, para disculparse en caso que se concerten con el Turco.

〈Duque de Sessa〉³

Al. Ciorănescu, *Documente*, p. 132 doc. CCLXXXI; Archivo General de Simancas. Sección de Estado, legajo 1969, Roma.

Juan Francesco Aldobrandini¹ a venit să-și ia rămas bun de la mine și mi-a spus că va pleca negreșit în răstimp de două zile la Pisa, unde se află marele duce², ca să vadă dacă va putea să capete vreun ajutor de oameni sau bani pentru împărat, și de acolo își va urma drumul la Praga. Mi-a relatat iarăși că Sanctitatea Sa a primit știre că voievodul Țării Românești s-a întâlnit cu transilvăneanul la Alba Iulia, măcar că cu câteva zile mai înainte prinise steagul de la turc, dar s-a dezvinovățit 〈spunînd〉 că a făcut aceasta spre a-l înșela 〈pe turc〉, și s-a arătat gata să se alieze cu zisul transilvănean în cazul că papa i-ar da 4 mii de pedestrași italieni plătiți și împăratul alți 4 mii de valoni sau spanioli și 50 de mii de taleri cu care să strîngă ceva mulțime de călărime și pedestrime; și 〈mi-a mai spus〉 că și transilvăneanul dorea să fie ajutat cu oameni și ceva bani, arătîndu-se amîndoi gata să poarte război cu turcul nu doar de apărare, ci de atac, 〈lucru〉 ce ar fi de mare folos și ușurare pentru treburile din Ungaria; dar că Sanctitatea Sa este mîhnită văzînd că nu stă prea bine cu banii ca să facă față în toate părțile, și că nici nu este în afara oricărei îndoieli că acest voievod nu umblă cu vicleșuguri; și se prea poate ca 〈voievodul〉 să fi mers să-l îndemne pe transilvănean la pace cu turcul și să-l împingă să facă la fel cu împăratul, căci aflase că 〈Sigismund〉 e pe cale să plece la Praga, ca să primească 〈ordinul〉 „Linei de aur” din mîna Maiestății Sale imperiale și să ceară ceea ce se știe că nu li se poate da, pentru a se dezvinovăți în caz că se înțelege cu turcul.

〈Ducele de Sessa〉³

¹ Generalul Giovanni-Francesco Aldobrandini, nepot al papei Clement al VIII-lea, comandantul armatei pontificale trimise în Ungaria.

² Marele duce de Toscana, Ferdinando de Medici.

³ Alonso de Zuñiga y Sotomayor, marchiz de Gibraltón, duce de Sessa, ambasador al Spaniei la Roma.

Minék utanna Nagod minekwnk az Dunan innet ualo keresstenieknek parancziolta uala hogi kessen lennenek mert altalan fogua Nagod altal ieonl az Poganoknak rontasara en akkaron latuan az Nagod leuelet, mingiarast az keresstenieket talpokra allattam uala, fegjuerekre es egjeb-

hadisserssamokra esser arani forintot keolteottem, mert fegjvertelenek valanak : annak felette ket ssaz hatvan keobeol buzat osstotam nekik s kessen uartak Nagodat, ha essekát nem czielekwttém uolna minth allathattam uolna talpara az keresstenieket. Az Drinapoli feo Vlacshaerth (sic) el kwltem uala, es el ieot uala s itt Thernou uaraba huss napig uarta Nagodat : Nagod akkor el nem ieoue, azert mostis ugjan azon io akarattal uagiunk Nagodhoz, chiak hogj kerwk Nagodat minekwkwnk wgia erteswkwre, talam megh akartok bekelni az Poganokkal, az Istenert keriwk Nagodat az Teoreok ssepssauanak semmis ne hidjen, se Nagod, se az Erdely kirali, mert mi sogá uellek meni tarttiak, mert nagj uessedelembe uagiunk miattok. Ertettem aztis hogj Nagod embere megh ieot uolna Muzka cziassartol, es illien hirt hozot uolna, hogj az Musska megh eggjeswlt az lengjellel. Nagod minden dolgokrol engemet tegjen hamarsaggal bizoniossan magamis mostan is Nikapoli mellet egj Armelin newu faluban ieottem. Tarchia megh Isten Nagodat. Datum 12 Martii, anno 1597.

Summa litterarum Rassianarum homorabilis Dionisii Bulgarum Episcopi.

Hurmuzaki, *Documente*, vol. XII, p. 290—291 ; Innsbruck, Staathaltereiarchiv Ambra-ser einkommene Schriften.

Deoarece Măria Ta ne-ai poruncit nouă, creștinilor de dincoace de Dunăre, ca să fim gata pentru ca îndeobște, venind Măria Ta, să batem pe păgini, văzind eu atunci scrisoarea Măriei Tale, îndată am pus în picioare pe creștini, am cheltuit 1 000 de galbeni pe arme și pe alte unelte de luptă, fiindcă au fost neînarmați, pe lângă aceia, le-am împărțit 260 de cibile de grâu, și așa gata te-au așteptat pe Măria Ta. Dacă n-aș fi făcut acestea, cum aș fi pus pe picioare pe creștini? Am trimis și după mitropolitul de Adrianopol și a venit, și aici în cetatea Tîrnovei te-a așteptat douăzeci de zile. Măria Ta atunci n-ai venit, dar și acum tot cu acea bunăvoință sîntem față de Măria Ta, numai te rugăm să ne dai de știre dacă poate vreți să vă împăcați cu păgini. Pentru Dumnezeu te rugăm pe Măria Ta să nu crezi nimic cuvintelor frumoase ale turcului, nici Măria Ta, nici craiul Transilvaniei, căci noi niciodată nu vom ține cu ei, pentru că din pricina lor sîntem în primejdie mare. Am înțeles și aceea că omul Măriei Tale ar fi venit de la împăratul moscal și ar fi adus vestea că moscalul s-a înțeles cu polonezul. Măria Ta încunoștiințează-mă repede de toate lucrurile. Și eu am venit aici lângă Nicopol, într-un sat anume Armelin. Să te țină Dumnezeu pe Măria Ta.

Dat la 12 martie, anul 1597.

Rezumat al scrisorii sirbești a cîstitului Dionisie, episcopul bulgarilor.

Akaratja ez az császárnak, hogy az Dunát Nicapolnál által hidalaltassa, mostan szélyvel minden falukban sok deszkákat készítnek afféle hidra valókat. Az jancsárok naponként hul hat százan, hul többen is jüttön ide az végekbe; énnekem bizonyos emberim vadnak közöttük, naponként hirrel értetnek s valamit érthetnek, tudtomra adják. Mostan

az császár és Mehmet basa az lovagokat mustráltatja, azokat is elvégezvén mindgyarást el indítja. Akaratjok az, hogy az lovakkal az füvet az Duna parton etessék, onnet mindgyarást indulhasson nyugodt haddal; noha azt hirdetik, hogy oda fel akarnának menni, de elhigye Felséged, hogy általánfogva minden akaratjok az, hogy Erdélyre üssenek, és ezt az országot akarnák elsőbe el foglalni. Akarék azért Felségednek írni felölle, kérvén Felségedet, ha valamit akar Felséged indítani, tehát minden dolgokat hátra vetvén, jó idején indítsen és lásson Felséged az dologhoz, mert ha azt várjuk, hogy az pogán meg induljon és magának utat vehessen, bizonyára oztán késő leszen az mi mozdulásunk, mert ha ök az réveket el foglalják, és által hidlaltathatják, én nem tudom, ki áll ellenek. Nyilván vagyon pedig Felségednél, minemü meg fogyatkozott-erőtlen emberek legyünk; sem hadunk, sem költségünk nincsen; a' mi én rajtam áll, vagy élek, vagy halok, de semmiben hátra nem akarok állani, vigyáztatok is naponként, hogy valamely felé kezdik az hidnak való deszkákat és fákot rakásban helyezettetni, és az hidat csináltatni, Isten velem levén azokat fel gyujtatom; nem csak azt cselekedném, hanem és költségem volna, hanem nagy dolgokat próbálnék rajtok. Mind azon által Felséged minket teljességesen el ne felejtсен, hanem jó idején segítséget rendeljen és küldjön, kikkel indulhassunk, amelyre kívánja az szükség. Oda fel is pedi Felséged írja meg, hogy semmit ne mulassanak, hanem induljanak. Azonképpen Felséged is, én azt adom tanácsul, hogy jó idején induljon, ha akarjuk; ha pedig nem akarunk indulni tehát másképpen fogjunk az dologhoz.

Datae in oppido Tergovestiae, 1 Aprilis. Anno Domini 1597.

A. Veress, *Documente*, V, p. 61—62; Landesregierungsarchiv. Innsbruck, Ambraser Akten, Copie.

Voința sultanului fiind să se facă un pod peste Dunăre la Nicopol, acum prin satele dimprejur se lucrează la scindurile ce trebuie la acel pod. Ienicerii sosesc într-una acolo, cite 600 și mai bine pe fiecare zi. Eu am oameni de încredere printre ei, care îmi dau de știre de orice află zilnic. Împăratul și Mehmed pașa fac acum trecerea în revistă a călăreților, după care îi și pornesc îndată. Vor să lase caii la păscut pe malul Dunării, de unde să poată porni cu oaste odihnită și, cu toate că turcii zvonesc vestea că vor să meargă sus (spre Ungaria), să mă creadă Alteța Voastră că voința lor este să intre în Transilvania, ca să o poată lua înainte de toate. Am vrut așadar să scriu despre acest lucru Altei Voastre, cu rugămintea că, de va vroi Alteța Voastră să pornească ceva, să o facă din timp, lăsând orice alt lucru la o parte și să vadă de acest lucru, căci de vom aștepta pornirea păgînilor, făcîndu-și drum, mișcarea noastră va fi apoi tîrzie fără îndoială, căci de vor pune mina pe vaduri, făcînd poduri peste ele, nu știu cine le va sta împotrivă. Căci e știut desigur de Alteța Voastră ce fel de oameni slabi și fără putere sîntem noi, neavînd nici oaste, nici bani. În ce mă privește pe mine, ori trăiesc, ori mor, nu vreau să dau înapoi de la nici un lucru, păzînd zilnic că unde vor începe să grămădească scindurile și lemnele pentru pod, să le dau foc cu ajutorul lui Dumnezeu. Dar nu numai atît aș face, de aș avea oameni și bani, dar aș încerca lucruri și mai mari. Cu toate acestea, Alteța Voastră să nu uite de noi, ci să ne orînduiască și trimită ajutor

din bună vreme, cu care să putem pleca unde cere nevoia. Sus la Curte, Alteța Voastră așijderea să scrie ca să nu zăbovească nimica, ci să pornească. Tot așa și Alteța Voastră să plece de cu vreme, iată sfatul meu, dacă vom vroi să acționăm, iar dacă nu vrem să pornim, să ne apucăm de altfel de lucru.

Dat în tirgul Tîrgoviște, 1 aprilie anul Domnului 1597.

5

1597 mai 25, Constantinopol.

[...] ¹. pochi di sono che è ritornato uno delli ciaus, essendo stati duo mandati da questa Porta, pochi mesi sono, al principe transilvano per trattamento della pace, e l'altro hauendolo trattenuto appresso à s.v. per ostaggio del suo lucro. Hora di presso qui mandato et uenuto con sue lettere in risposta delle receute, et per ottener libero et sicuro ingresso per il suo ambasciatore qual pretende mandare questo ré per conclusionione et ultimata resolutione della comune pace col valacco et sua maestá cesarea. Era spento questi mesi à dietro il patriarcha alexandrino si dal principe ualacco come appare per sue lettere, come da altri della corte cesarea, che hauendo uoluntá questo principe di far pace che egli douesse prender alcun suposito, et andar à essi che non si hauerebbe mancato di dargli sodisfatione, onde venuto all'orecchio del ré, et bassá, erano per mandarlo, et egl' era quasi per partirsse, ma menando il tempo inanzi, s'ha uenuto finalmente senza la sua partenza, a questo d'esser uenuto quest'huomo del transilvano per l'effetto sudetto et per la fame et sete che di ciò hanno costoro, non si mette difficoltà ueruna di concedergli quanto li domanda, et essi che dicono, et tengono fermanente douer seguir la pace per il che non si uenggono quelli apparecchi che sperauano fare, prima che li ciò fossero consapeuoli et stimasi fermamente che la pace há da seguire, non sarra, se non con disauantaggio grande dei christiani. Io me ne sento si intestino dolore, che non so quel che mi dire, non uedendo la causa che si dee lasciar si opportuna impresa farsi. Non é potente il christianesimo à proseguir questa guerra contra turchi, che li manca forza, neruo, genti, danari, legni, nel tempo che si pó metter il giogo á si instabile tiranno, et rimetter Christo in possesso di quella terra santa [...] ².

Arh. St. Buc., Colecția microfilme Vatican, r. 76, c. 16—17; Archivio Segreto Vaticano, Fondo Borghese, Serie III, vol. 60, A., f. 34.

[...] ¹ Și sînt puține zilele de cînd s-a întors unul dintre cei doi ceauși trimiși de Poartă, cu cîteva luni în urmă la principele transilvan, pentru a duce tratative de pace, celălalt fiind reținut ca ostatec pe lîngă Alteța. Să în folosul acesteia. Acum, acest trimis a venit aici cu scrisori de răspuns la cele primite pentru a obține trecere liberă și sigură pentru ambasadorul pe care pretinde că îl trimite acest rege, spre a discuta ultimele probleme ale păcii comune cu voievodul Țării Românești și Maiestatea Sa imperială. Acum cîteva luni a murit patriarhul Alexandriei, venit aici atît de la voievodul Țării Românești, așa cum rezultă din scrisorile sale, cît și din partea altora de la Curtea imperială. Dar vîind acest

voievod să încheie pace, a trebuit să-și găsească un alt intermediar, să meargă la aceștia, care n-au întârziat să-i dea satisfacție. Ajungând aceasta la urechile sultanului și ale pașei, aceștia au decis să trimită un mesager care era pe punctul de a pleca, dar evenimentele luând-o înainte, s-a apreciat că nu mai este necesară plecarea acestuia, deoarece a sosit un om al principelui Transilvaniei pentru aceeași problemă, precum și pentru chestiunea foametei și secetei de care se suferă. Nu se ivește nici o dificultate în privința satisfacerii tuturor cererilor. Și acei care o spun și țin la pace în mod hotărât să continue tratativele pentru a nu se ajunge la pregătirile pe care speră să le facă, înainte de a fi conștienți de ele și înainte de a considera că pacea pe care o vor urma nu va fi într-un evident dezavantaj pentru creștini. Eu simt o profundă durere și nu știu ce să spun, neînțelegând cauza pentru care se pierde o ocazie atât de prețioasă. Creștinii nu au forța necesară pentru a duce acest război contra turcilor; le lipsește nervul, forța, oamenii, banii, flota, în timp ce <prin pace> s-ar putea pune la jug un tiran atât de instabil și Hristos ar putea fi repus în posesia locurilor sfinte [...]².

¹ Formula de salut.

² Preocupări legate de Liga sfântă și de rezultatele conflictului.

† Mlstiju bžiju Iw Mihail voevoda i gsdnъ vsoju zemle Uggrw-
vlahiiskoe. Pišet gsdvo mi siju knig. gsdva mi vam voinicim kog. vari
wt koe zemle hoket. bit. i kog. junaku wt gde hoket. bit. i hoket. da
služit i biti junaku za službu i hoket kod gsdva mi služit. vari sъs koni,
vari pešenski, mnog zdravie vi prinosim gsdvo mi. I po sih vi govorim
gsdva mi kako wt vrъme ež hoket videte siju knig gsdva mi, a vaš mlstī
da gledati koe voinic hoket službo da služit i hoket priiti biti kod gsdva
mi služit, a vaš mlstī sice da znaite koe voinic hoket biti sъs koni kълъraš,
a gsdva mi hokju plati laf junakom za edin kon po .e. taler za msca,
a kog hoket bitī juzbaš voinicem, a gsdva mi hokju plati im po koni laf
na edin kon po .e. taler za msca i za trapeza po .e i. tal. i kъpitanwm
kog hoket bitī kъpitan paki hokju im plati gsdva mi laf na. a. kon po.
e. tal i za trapeza .n. tal za msca. A koe junaci hoket bitī pešenski,
a gsdva mi hokju plati nim laf eden junakom po .g. taler i na vъtasi
po .d. tal., i na čeuš po .s. groš i na juzbaš po. vī. groš za msca. I
hokju plati gsdva mi vъsem junacim vari koliko junac hoket priiti da služit
kod gsdva mi i hokju dati nim i jastie — hlěb i měso¹. Inož: gde hoket
iskupiti-s junac, i hoket šešvovati, da priidet u gsdva im, i gde hoket
prilučiti-s tem junacim, da minuet kako da priidet do gsdva mi, vari
u koe zemle ili u koe mēst ili kog skal hoket priiti tem junaci, vari na
kog gspdrъ, var na kog skelrilъ i u kog drъžsvo hoket bitī. A gsdva mi
mlim i prošem vъse bratie i gspdrъrim, i vъsem skelerwm i vъs ispravnic
wt skele wt čas ež hoket priiti tem junac, da minuet, da pridet do gsdva
mi. A vaš mlstī da gledati teri da i(h) vъstaviti minuet da pridet u gsdva
mi, ere hoket služit, a gsdva mi hokju služit vaš mlstī var za čto hoket
porъčati vaš mlstī do gsdva mi, a gsdva mi za vъs hokju služ vaš mlstī,
toi vi mlim i dam znanie vaš mlstī. I gъ bgъ vi vese<lit> vъ z<d>ravsvo,
amin. Pis msca jun kSi dni v lēt zre. †Iw Mihail voevwda mlstiju bžiju
gsdinъ †

Iw Mihail vod.

Arh. St. Buc., Colecția microfilme R. P. Polonă, rola 8, c. 403; Archiwum Głowne Akt Dawnich, Warszawa; Archiwum Zamoyskich, Korespondencja, sygn. 3028, p. 11, doc. nr. 15, original slav, pecete timbrată căzută, monogramă cu roșu, semnătură autografă. Șt. Ștefănescu, in „Romanoslavica”, V (1962), Istorie, p. 161—162 (text și traducere, facs. p. 158;) D.R.H., B., XI, doc. 244, p. 322—323¹.

†Din mila lui Dumnezeu Iw Mihail voievod și domn a toată țara Ugrovlahiei. Serie domnia mea această carte a domniei mele vouă, oștenilor, care din ce țară veți fi și care oștean de unde va fi și voiește să slujească și să fie oștean de slujbă și voiește să slujească lângă domnia mea cu cal sau pedestru — multă sănătate vă dorește domnia mea.

Și după acestea, vă spunem domnia mea, de vreme ce veți vedea această carte a domniei mele, domnia voastră să vadă care oșteni vor să slujească cu slujbă și vor să vină să fie lângă domnia mea să slujească, apoi domnia voastră așa să știți — care oștean va fi cu cal, călăraș, domnia mea voi plăti leafă oșteanului — de cal cite 5 taleri pe lună, iar care va fi iuzbașa oștenilor, domnia mea îi voi plăti pentru cal cite 5 taleri pe lună, iar pentru masă cite 15 taleri și căpitanilor, care va fi căpitan, iarăși le voi plăti domnia mea de cal cite 5 taleri și de masă 50 de taleri pe lună. Și care oșteni vor fi pedestri, domnia mea le voi plăti leafă, unui oștean cite 3 taleri și pentru vâtaf cite 4 taleri și pentru ceauș cite 6 groși și pentru iuzbașa cite 12 groși pe lună. Și voi plăti domnia mea tuturor oștenilor, oricitor oșteni vor a veni să slujească pe lângă domnia mea; și le voi da și hrană — piine și carne¹. Și alta: unde va vrea să se răscumpere un oștean și va vrea să plece, să vină la domnia mea și unde li se va întâmpla acelor oșteni să treacă să vină la domnia mea pe orice pământ sau în orice loc sau pe la orice schelă vor veni acei oșteni, la orice domn sau la orice schiler sau în orice județ va fi, domnia mea ne rugăm și cerem tuturor fraților și stăpînirilor și tuturor schilerilor și tuturor ispravnicilor de la schele — din ceasul în care vor sosi acei oșteni să treacă să vină la domnia mea să slujească, apoi domnia voastră să caute și să-l lasă să treacă la domnia mea dacă vor a sluji, iar domnia mea voi sluji domniilor voastre cu orice vor încredința domniile voastre domniei mele, deci domnia mea întru totul voi sluji domniilor voastre. Aceasta vă rugăm și dăm știre domniilor voastre. Și domnul Dumnezeu vă bucure întru sănătate, amin.

Seris în luna iunie, 26 zile, în anul 7105 (1597).

† Iw Mihail Voievod, din mila lui Dumnezeu domn.

Iw Mihail vodă (m. p.)

¹ Ambele publicații care au reprodus acest document conțin unele erori de lectură: *Inoż* = alta deci, și altă problemă, în altă ordine de idei cum am zice astăzi — a fost interpretat ca: și cușit, din sl. *i nož* și s-a ajuns la ideea că „Mihail Viteazul se angaja de asemenea ca, în afara plății sumelor amintite, să dea tuturor oștenilor care ar veni în oastea sa hrană — constînd din piine și carne — și unele arme ușoare; cușite, chinjale (în orig. slav *nožъ*) — subl. ns.

Vari koliko junaci = oricîți oșteni — s-a tradus eronat prin *oricărui oștean* (D.R.H.), *orice oștean va veni* (Șt. Ștefănescu), dar Mihail Viteazul se angajează să plătească *oricitor oșteni* vor veni în slujba lui, deci în număr oricît de mare ar fi ei, și nu oștenilor de orice fel, indiferent de calitățile lor militare.

[...]¹. Für etzlichen Tagen ist dem Fürsten gewisse Zeitung kommen, dass die Tartarn sich stark rüsten und ihren Weg durch die Moldaw auf dieses Landt und Siebenbürgen nehmen wöllen, derwegen der Fürst vergangnen Montag mit den Siebenbürgischen Obristen und Oberhauptman gen Buzau, so an der Moldauschen Granicz gelegen, verreist, daselbst herum ein bequemes Ort, das Läger wegen der Tartarn zu schlagen auszusehen.

Anlangendt des hiesigen Fürsten Person, ist er ein freier, tapferer, unverzagter Herr, der Lust zum Handel hat, und an ihm wohl nichts würde erwinden lassen. Dieweil aber diese Landt für zwei Jahr von den Türggen und Tartarn übel verheert, und (wie sie sagen) mehr dann zweihundert Tausent Seelen im Türggischen und Tartarisch Dienstbarkeit gerathen, dass dies Landt nunmehr sehr öd, kann er für sich sehr selbst, ohne ausländische Hülff, nichts sonderlichs richten. Er erzeigt sich geneigt zu sein, Euer Kays. Mt. und der Cristenheit zu dienen; beweist Er's auch an dem, dass er sich in keine rechte beständige Tractation mit dem Türggen einlassen will, ungeachtet der Türgg sich mit Ihm sehr lavirt und sich gegen Ihn hoch erbietet. Wie dann auch, weil ich alhier schon zwene Tschaussen bei ihm gewesen (gesehen); den einen hat er durch sein Landt in Tartarei passirn lassen, der ander ist wieder zurück nach Constantinopl. Nicht weniger ist es, dass bishero er mit den Türken dissimulirn müessen, wie dann auch Ihm baldt nach Ostern eine Fahnen von den Porten zuegeschickt worden, und er dieselb angenommen, dieweil er sich nicht genuegsamb befunden dem Feindt zu widerstehn, sonderlich da er setban für den Anzug in Hungern seinen Gewalt zum ersten auf ihn hätte wenden sollen. Sobaldt aber seine Gelegenheit ersehen wirdt, erbeut er sich etbas solches zu praestirn, dass Euer Kays. Mt. ein genädiges Gefallen daran tragen sollen.

Er vermeint, gewisse Kundschaft zu haben, dass die Türken dies Jahr nicht stark heraus kommen werden, und dass der Szerdar nur mit 6000 Mann gen Griechisch Weissenburg gelangt. Es sollen aber alle Praeparationes derselben Örter nur aufs künftige Jahr gehen, da dann der Türggische Kaiser verhofft ein solche Macht ins Feldt zu führen, als bei währendem Krieg noch nicht geschehen. Weil dann keine sondere Macht des Feindts dies Jahr zu besorgen, verlangt ihn höchlich, guete Zeitung aus Euer Kays Mt. Feldlägern zu hören [...]².

Ich hab zu meiner Ankunfft einen alten polnischen vom Adel, Andreas Taranowski genannt, so des Fürsten gueter Bekannter noch von Constantinopl her alhier gefunden, den hat man für einen Polnischen Gesandten gehalten; ist aber nicht vom König hieher geschickt worden, sondern wie er fürgeben, wegen der alten Kundschaft den Fürsten zu besuechen; wiewohl meines Erachtens er für sich selbst nicht herkommen, sondern vom Canzler des Fürsten Intent und Gemüet zu expiscirn, und in den Poln Devotion zu bringen, subordonirt gewesen. Der hat sich, ehe ich anhero kommen, oft gegen Ihn hören lassen, als sollt Euer Kays. Mt Ursach daran sein, dass die Polnisch Confoederation ihren Fortgang nicht genommen. Als ich aber solches widerredet, und wie es damit geschaffen, angezeigt, auch die Treu und vaterliche Sorg, so Euer Kays. Mt. wegen der Cristenheit tragen, ausgeführt, hat er uns beede baldt hernach widerumb fürbescheiden und ihn Taranowski im Beisein meiner noch einmal

mit Fleiss darumb befragt.. Als aber er tergiversirt und nicht auf seiner vorigen Red blieben, sondern zur Antwort geben, es gehört einem verständigern Kopf, als er wär zue, darvon zu iudicirn, an welchem Theil der Mangel sei, hat er, Fürst leicht abnehmen können dass es nur merae calumniae, die etbo aus Hass, so sie zu Euer Kays. Mt. tragen, herkommen. Er hat auch gedachter Taranowski den Fürsten strachs dahin persuadirn wollen, das er etbo zwei oder drei Tausent Mann Polnisch Volks zu seiner Assecuration underhalten sollt, zu welchem der Fürst wegen vieler Bedenken nicht bewilligen wollen, ich auch selbst, so oft er solches gegen mir gedacht, Ihm widerrathen.

Solches Euer Kays. Mt. ich auf diesmal gehorsamist anmelden sollen; und ist noch meine allergehorsamiste unterthänigiste Bitt. Die wollen die allergenädigist Anordnung thuen, dass die bewilligte Geldhülff mit ehistem hereinbracht werden, damit dieser Herr wegen der nicht Zuehaltung und Säumung nicht etbo verursacht werde, sich eines andern zu bedenken, und solche Consilia fürzunehmen, so hernacher Euer Kays. Mt. und den benachbarten Landt Siebenbürgen zu schlechtem Nutz gereichen möchten [...]³.

Datum Tergouist in Wallachei, den 31. Julii Anno 97
Imperatoriae Maiestatis

Erich Lassota
Mustermeister

A. Veress, *Documente*, V, p. 80—82; Hofkammerarchiv Wien, Hungarn, Fasz. 14.461; *Căldători străini*, IV, p. 63—65.

[...] ¹. Acum cîteva zile i-au sosit principelui <Mihai voievod> vești sigure că tătarii se înarmează puternic și că vor să treacă prin Moldova spre țara aceasta <Țara Românească> și spre Transilvania; de aceea, în luna trecută principele a plecat, împreună cu comandantul <trupelor transilvane> și cu căpitanul <lor>, spre Buzău, care este situat spre granița Moldovei, pentru a căuta acolo, <de teama> tătarilor, un loc potrivit pentru tabăra sa.

Cît privește persoana acestui principe, el este un domn cu inima deschisă, viteaz, fără șovăire, doritor de isprăvi și care nu s-ar lăsa oprit în cale de nimic. Dar, deoarece această țară a fost rău devastată timp de doi ani de către turci și tătari și (precum spun ei), mai bine de 200 000 de suflete au căzut în robia turcilor și a tătarilor, încît această țară este acum foarte pustiită, el nu poate porni nimic deosebit numai pe seama sa, fără ajutor din afară. El se arată foarte inclinat de a sluji Maiestății Voastre și creștinătății și acest lucru îl dovedește prin faptul că nu vrea să intre în nici un fel de învoială adevărată și statornică cu turcii, măcar că aceștia caută să-l cîștige de partea lor și îi oferă lucruri mari. Astfel, de cînd nă aflu aici, am și văzut că au fost la el doi ceauși, pe unul l-a lăsat să treacă prin țara sa la tătari, celălalt s-a înapoiat iar la Constantinopol. Nu este mai puțin adevărat că pînă acum el a trebuit să se prefacă față de turci și că i s-a trimis, curînd după Paști, un steag de la Poartă, iar el l-a acceptat, deoarece nu se afla în stare să țină piept dușmanului, îndeosebi fiindcă acesta, în caz de incursiune în Ungaria, ar urma să-și îndrepte toată puterea mai întîi împotriva sa. Dar îndată ce va considera

că e momentul potrivit, el se oferă să săvârșească fapte care vor fi pe placul Maiestății Voastre imperiale.

El afirmă că are informații precise că turcii nu vor ataca puternic în anul acesta și că serdarul se îndreaptă spre Belgrad cu numai 6 000 de oameni. Și că toate pregătirile acelor locuri ar fi numai pentru anul următor, când sultanul speră să scoată la luptă forțe atât de mari, cum nu s-au mai văzut în războiul de față. Cum deci nu este motiv de temere în anul acesta de forțe mai deosebite ale dușmanului, are mare speranță că va afla vești bune din taberele Maiestății Voastre imperiale [...]².

La sosirea mea am găsit aici un bătrîn nobil polon, numit Andrei Taranowski, cunoscut bun de al domnului încă de la Constantinopol, și care a fost socotit drept sol polon, dar el nu a fost trimis aici de rege, ci, după cum a pretins, <a venit> să-l vadă pe principe de dragul vechii lor cunoștințe. După părerea mea, el nu a venit aici după capul său, ci a fost pus de cancelar ca să iscodească gîndul și dispoziția principelui și să-l aducă de partea polonezilor. A fost auzit adesea, mai înainte de venirea mea, afirmînd în fața acestuia că Maiestatea Voastră imperială ar fi cauza pentru care Confederația poloneză nu a putut să propășească. Însă cînd am dezmințit asemenea spuse, și am arătat cum s-a întîmplat lucrul, și am expus și credința <statornică> și grija părintească pe care o poartă Maiestatea Voastră creștinătății, ne-a chemat curînd iarăși pe amîndoi, și l-a mai întrebat încă o dată într-adins pe Taranowski despre acestea de față cu mine. Dar cum acesta a dat înapoi și n-a rămas la spusele sale, ci a răspuns că este nevoie de un cap mai luminat ca al lui pentru a judeca de care parte a fost vina, principele a putut să se încredințeze ușor că nu erau decît curate calomnii ce nu purcedeau decît din ura pe care o poartă Maiestății Voastre imperiale. A mai voit numitul Taranowski să-l convingă zor nevoie pe principe ca să întretină pentru paza sa cam două sau trei mii de soldați polonezi, la care lucru principele nu voia <să consimtă>, reținut fiind de multe șovăieli, iar eu, de cîte ori mi-a împărtășit asemenea gînduri, l-am îndemnat împotriva <unor asemenea hotărîri>.

Acestea a trebuit să le raportez acum Maiestății Voastre cu preaplecătă supunere, și este și rugămîntea mea preasupusă și ascultătoare ca Maiestatea Voastră să poruncească îndurător ca să fie aduse aici ajutoarele bănești consimțite, pentru ca acest principe, ca urmare a nerespectării făgăduielilor și a zăbavei <cu plata>, să nu fie determinat să-și schimbe părerea și să adopte sugestii ce ar putea să ajungă a fi folosite mai apoi împotriva Maiestății Voastre și a Transilvaniei vecine [...]³.

Dat la Tîrgoviște, în Țara Românească, la 31 iulie 1597.

Al Maiestății Voastre

Erich Lassota,

șef al recrutării

¹ Despre angajarea și plata celor 4 000 oșteni întreținuți de împărat în Țara Românească; revolta lor, cauzată de neachitarea la timp a soldei.

² Adaptarea garnizoanelor de pe teritoriile imperiale din vecinătatea turcilor la situația că turcii nu vor ataca decît în anul următor, potrivit informațiilor culese de Mihai Viteazul.

³ Despre plata șefului recrutării.

<Μιχαήλ βοϊβόδα.>

Ἐγραφες ἡμῖν, πῶς ἡδίκησεν τοὺς ἀνθρώπους δις ἐν καιρῷ εἰρήνης ὁ μπασᾶς, ὁ εὐρισκόμενος ἐν τοῖς ὁρίοις αὐτοῖς, καὶ ὅτι ἤκουσας ὅτι οἱ Τάρταροι εἶχον περάσαι διὰ τῆς χώρας τῆς σῆς, καὶ ἡξίους ἀναφέρειν ἡμᾶς ταῦτα τῷ ὑψηλοτάτῳ βεζίρη Ἡμπραήμ-πασᾶ¹. Οὕτως οὖν ἐποιήσαμεν καὶ ἐλυπήθη ὁ ὑψηλότατος βεζίρης· οὐ γὰρ ἐστὶ θέλημα τοῦ πολυχρονημένου μεγάλου αὐθέντου σουλτάν Μεσεμέτ, ἵνα ἀδικῶνται οἱ λαοί· οὐ γὰρ ὡς βασιλεὺς μόνον διοικεῖ τὸν κόσμον τοῦ θεοῦ, ἀλλὰ καὶ ὡς πατὴρ ἀγαπᾷ τὸν λαόν· καὶ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ὁ ὑψηλότατος βεζίρης, ὁ ὁποῖος μετὰ τοσαύτης δικαιοσύνης καὶ φιλανθρωπίας κυβερνᾷ τὸν λαὸν τοῦ βασιλέως καὶ ὅλον τὸ βασίλειον, ὅτι ἅπαντες ἡμεῖς ἐσμεν ἐν εἰρήνῃ καὶ εὐχαριστοῦμεν τῷ θεῷ. Εὐθύς οὖν ἐπρόσταξεν ὁ ὑψηλότατος βεζίρης, κατὰ τὸ σὸν θέλημα, καὶ εἶναι τὸν μπασᾶν ἐκείνον πεπαυμένον τῆς ἀρχῆς καὶ τοὺς Τατάρους μὴ περᾶσαι διὰ τῶν σῶν ὁρίων πλὴν ταῦτα ποιήσει μετὰ τινος τρόπου πρέποντος, καὶ οὕτως ἐλπίζομεν σὺν θεῷ. Λοιπὸν ἐστὶν ἵνα καὶ σὺ μένης ἐν τῇ ἀγάπῃ καὶ ὑπακοῇ τοῦ πολυχρονημένου βασιλέως καὶ μὴ διὰ τὴν ἀπανθρωπίαν τῶν ὑπηρετῶν τοῦ βασιλέως ἀθετῆσαι τὴν πρὸς τὸν βασιλέα ὑπακοήν, μάλιστα ὅταν ὁ βασιλεὺς οὐκ ἔχει εἰδῆσιν οὐδὲ θέλημα εἰς τὰ κακά. Γίνωσκε ὅτι ὁ θεὸς τὴν εἰρήνην ἀγαπᾷ (ὁ γὰρ πόλεμος ὀργὴ θεοῦ ἐστίν, ἣν οἱ φοβούμενοι τὸν θεὸν ὀφείλουσι φεύγειν), καὶ οὕτω παρακαλοῦμεν καὶ σὲ ποιῆσαι καὶ παροτρύνειν καὶ πάντας τοὺς λοιποὺς ποιῆσαι, καθὼς καὶ ἐγράψαμεν ἤδη πρὸ πολλοῦ καὶ πολλάκις, καὶ εὐχαριστοῦμεν σοι ὑπήκουσας ἕως νῦν· καὶ ἀξιοῦμεν ἵνα ὑπακούσης ἕως τέλους, ἵνα καὶ ἡμεῖς ἔχωμεν εἰρήνην ἐν τῇ σκέπῃ τοῦ πολυχρονιμένου βασιλέως καὶ τοῦ ὑψηλοτάτου βεζίρη, ὅς ἡμᾶς ἀγαπᾷ. Ὁ Κύριος μετὰ σοῦ. ε-η Αὐγούστου ᾿ζρε. Ἐν Κωνσταντινουπόλει.

Hurmuzaki, *Documente*, XIII, p. 347; ms. de la Chalkis, scrisoarea nr. 174; Melchisedec, *Relațiuni istorice despre țăările române din epoca de la finele veacului al XVI-lea și începutul celui de-al XVII-lea*, Buc., 1882, p. 36 (fragment de traducere).

<Lui Mihai voievod>.

Ne scrii că pașa care se găsește într-aceste hotare de două ori ți-a vătămat supușii și asta în timp de pace și că ai auzit cum că tătarii au trecut prin țara ta și ne socotești ca fiind cel mai potrivit să raporteze acestea preainaltului vizir, Ibrahim-pașa¹. Așa am și făcut, iar preainaltul vizir a fost cuprins de o mare îngrijorare, căci nu este voința înaltului stăpîn, căruia îi dorim ani îndelungați, sultanul Mehmet, ca supușii săi să fie vătămați; deoarece el nu este numai un împărat care domnește peste turma Domnului, ci își iubește părintește supușii; în același chip <mi-a răspuns> și preainaltul vizir, care cu aceeași dreptate și omenie conduce poporul împăratului și tot imperiul, că noi toți trăim în pace, pentru care lucrul trebuie să dăm mulțumire lui Dumnezeu. Îndată deci preainaltul vizir a poruncit, după dorința ta, ca acel pașă să fie scos din funcția lui, iar tătarii să nu mai treacă niciodată peste pămînturile tale. Urmează deci ca și tu să păstrezi aceeași dragoste și supunere față de împăratul, căruia îi dorim ani îndelungați, și nu cumva, din pricina purtării nepotrivite a supușilor împăratului, să te abați de la supunerea ce o datorezi acestuia, mai ales dacă împăratul nu are știre și nici nu do-

rește nimic rău. Și să știi că Dumnezeu iubește pacea (căci războiul este urgia lui Dumnezeu, de care cei temători de Domnul trebuie să se păzească), și te rugăm și tu să urmezi astfel și să îndemni și pe ceilalți ca să procedeze în toate după cum ți-am scris deja cu mult timp în urmă de atâtea ori, iar ție îți mulțumim mult că ne-ai dat ascultare pînă acum. Îți mai cer ca să te porți cu supunere pînă la sfîrșit, ca să ne bucurăm și noi de liniștea și protecția împăratului, căruia îi dorim ani îndelungați, și a preaputernicului vizir, care ne prețuiește. Dumnezeu să fie cu tine. În 5 august 7105. În Constantinopol.

¹ Damad Ibrahim pașa, mare vizir (5 dec. 1596 — 3 nov. ? 1597, a doua oară).

49

1597 (7105) august 29, Constantinopol.

(Μιχαήλ βοϊβόδα.)

Περὶ τῶν δημοσίων πραγμάτων τῶν κοσμικῶν, ἀγάπης δηλαδὴ καὶ εἰρήνης, τὶ ἐπράξαμεν μετὰ τοῦ ὑπερφουεστάτου βεζίρη τοῦ Ἡμπράημ-πασᾶ, ὅτι τε καθεῖλε τῆς ἀρχῆς τὸν ἐπηρεάζαντά σε πασᾶν καὶ ὅτι οὐκ ἀφήσει τοὺς Σκύθας περᾶσαι διὰ τῶν σῶν ὁρίων, ἐσημονάμεθα διὰ τῶν γραμάτων, ἅπερ κομίζει ὁ Ἰωάννης τῇ σῇ λαμπρότητι, καίπερ καὶ τότε βραχέα γράψαντες καὶ οὐδὲν ἄλλο προσθεῖναι δεῖ παρὰ τοῦτο, ὅτι ἀνάγκη ἐστὶν ἐνδείξασθαι καὶ τὴν σὴν αὐθεντίαν σημεῖον ἀγάπης πρὸς τοὺς κρατοῦντας, πέμπων λόγῳ χαρτζίου ὃ τι ἂν δυνηθῇς· τούτῳ γὰρ τῷ τρόπῳ φεύγει ὁ κόσμος αὐτὸς τὰς Σκυθικὰς αἰχμαλωσίας. Νυνὶ δέ, ἐπειδὴ διὰ τῶν σῶν ἐπιστολῶν παρακαλεῖς ἵνα βοηθήσωμεν τοῖς ὀρθοδόξοις ἀδελφοῖς, τοῖς παρὰ τῶν τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης πολεμουμένοις, ὡς οὐκ ὄφειλε, κατὰ Λεχίαν, ἀποκρινόμεθα καὶ περὶ τούτου. Καὶ πρῶτον μὲν εὐχαριστῶ τῷ σωτῆρι θεῷ, ὅτι ἐνεποίησέ σου τῇ ἱερᾷ ψυχῇ καὶ καρδίᾳ ζῆλον ἱερὸν τῆς δόξης τοῦ σωτῆρος Χριστοῦ· δόξα γὰρ Χριστοῦ ἢ τοῦ ἀληθινοῦ θεοῦ ἐπίγνωσις, ἢ εὐσέβεια, ἢ ὀρθοδοξία, ἣν παραλυποῦσιν ὅσοι οὐκ ἐμμένουσι τοῖς δόγμασι καὶ παραδόσεσι τῶν ἁγίων πατέρων, καὶ ἱκετεύω τὸν τρισυπόστατον θεὸν φυλάττειν τὸν τῆς εὐσεβείας τοῦτόν σοι τὸν πυρσόν· ἐκείθεν, ἐκ θεοῦ, τὸ δῶρον οὐκ ἐξ ἡμῶν. Παύλου φωνή. Πρῶτον οὖν τοῦτο. Δεύτερον παρακαλῶ καὶ τὴν λαμπρότητα καὶ εὐσέδειάν σου ἐπεκτείνεσθαι μᾶλλον ἐν τῷ τῆς ὀρθοδοξίας φρονήματι, στερεουμένην τῇ πίστει· οἶδας γὰρ ὅτι χωρὶς πίστεως (φησὶ Παῦλος) ἀδύνατόν ἐστιν εὐαρεστῆσαι θεῷ. Ἔστι δὲ πίστις ἡ ἀληθής, ἣν νοθεύουσιν ἀνθρώπων νεωτερισμοὶ καὶ καινοτομίαι· καὶ μοι τὴν σφῶν σοφίαν προβάλονται, μωρίαν εἶναι παρὰ θεῷ τὴν τῶν ἀνθρώπων σοφίαν ἀκούσουσι παρὰ Παύλου· καὶ φιλοσοφίαν προτείνωσι, τῶν νεωτερισμῶν καὶ καινοτομιῶν μητέρα, Παῦλος ἐρεῖ τὴν φιλοσοφίαν κενὴν ἀπάτην· οὐ γὰρ ἐν τῇ σοφίᾳ τῶν ἀνθρώπων ἡ φιλοσοφία τοῦ κόσμου τὸ τῆς εὐσεβείας μυστήριον ἀπεκάλυψεν ἡμῖν ὁ θεός, ἀλλὰ διὰ τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου ἐν ταῖς θεοπνεύστοις Γραφαῖς, ἐρμηνεύοντων ταύτας τῶν θείων πατέρων, οἳ καὶ παρέδωκαν ἡμῖν ἐν ἐπτά συνόδοις ἃ καὶ κατέχομεν καὶ διδάσκομεν. Τρίτον δὲ γνῶθι ὅτι ἃ παρακαλεῖς ἡμᾶς ποιῆσαι, πεποιήκαμεν καὶ πολλάκις καὶ διὰ πολλῶν γραμμάτων, ὧν καὶ σου τῇ εὐσεβείᾳ πέμπομεν τὰ ἴσα, ἵνα γνῶς πόσης εἰσφέρομεν σπουδῇν, πόσον πόνον καὶ μόχθον ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας. Ὁ θεὸς οἶδεν, ὅτι οὐκ ἀρκοῦσιν ἡμῖν οὔτε αἱ ἡμέραι οὔτε αἱ νύκτες, ὥστε πράττειν, λέγειν, γράφειν τὰ κοινῇ συμφέροντα. Ἐμάλις εἰσιν αἱ τοῦ λαοῦ παρεκτροπαὶ καὶ κρίσεις καὶ διαφοραὶ πᾶσαι, ἐμοὶ τῆς Ἐκκλησίας

κίνδυνοι, αἱ ἀνάγκαι, αἱ τῶν ἱερῶν ναῶν οἰκοδομαί, αἱ περὶ τῆς ὀρθοδοξίας φροντίδες, αἵ καὶ γράφοντες καὶ λαλοῦντες καὶ τοῖς πόρρω καὶ τοῖς ἐγγύς, τοὺς μὲν ἐλέγχομεν, τοὺς δὲ νοουθετοῦμεν, τοὺς δὲ διορθοῦμεν, τοῖς δὲ καὶ προφυλακὴν τῆς ἀληθείας πραγματευόμεθα, πυρπολοῦμενοι (θεὸς οἶδε) καὶ οὖν καὶ ψυχὴν καὶ καρδίαν ἡμέτεροι αἱ τῶν τῆς Ἐκκλησίας χρεῶν ἐπισκοπαί, τῶν πτωχῶν αἱ ἔνδεια. Καὶ ταῦτα πάντα θεοῦ χάριτι καὶ βοηθείᾳ πράττομεν, ἢ πράττειν ἐπιχειροῦμεν, ὥς ἂν βέλτιον ἢ γνωρίζομεν, ἢ δυνάμεθα, μόνοι, ἄποροι, ἀσθενεῖς· ἀλλ' οὐδὲ οἱ δυνάμενοι βοηθῆσαι καὶ λόγῳ, καὶ τοῖς ἀπολλυμένοις χρήμασι τὴν ὀφειλομένην παρέχουσι σπουδῇ. Ἐχει θεὸς ἐκδικον ὄμμα· μελήσει τῷ θεῷ καὶ περὶ ἡμῶν. Ἀντιπαρακαλῶ σου τὴν εὐσέειαν εὐφρεῖν πῶς καλῶς πεπαιδευμένον τὰ λατινικὰ καὶ ἐρμηνεύσαι σοι τὰ πρὸς τὸν αὐτοκράτορα τὸν ἀήτητον Ῥαδοῦλφον, ἵνα ἴδῃς τί γράφω, καὶ πέμψαι ἃ γράφω, ἀλλὰ καὶ διὰ σῶν γραμμάτων ἀξιῶσαι τῶν ἡμῶν ἐπακοῦσαι ἀξιώσεων. Ἐγὼ δὲ ἔνδον τοῦ γράμματος τοῦ ἐλληνικοῦ τὸ λατινικόν, καὶ λάοι καὶ ἀντίγραφον· ἔπειτα ἐμβαλὼν πάλιν εἰς τὸ ἐλληνικόν, τὸ λατινικὸν πέμψον. Τὰ δὲ λοιπά, ἃ καὶ αὐτοὶ πέμπομεν εἰς Λατίαν, πέμψον ὥς ἂν γνωρίζεις ἀρμόζειν σοι. Καὶ μὴ ἀμέλει καὶ τῶν καθ' ἡμᾶς. Ἐπειδὴ δὲ ἔγραψας, ἵνα καὶ γράψω καὶ τὰ γράμματα πέμψω πρὸς τὴν σὴν εὐσέειαν δι' ἡμέτερου ἀνθρώπου πιστοῦ καὶ ἔσται ὄφελος μέγα καὶ βοήθειαν ἰδοὺ καὶ σοι ἀνθρώπου πέμψω ἡμέτερον τὸν τίμιον κύρ Θεοδωρῆ· οὐκ ἔχω γὰρ ἐκκλησιαστικούς, καὶ μάλιστα διὰ τὴν ἐνεστώσαν τῶν καιρῶν ταραχὴν. Στέλλω δὲ καὶ τὰ γράμματα. Ποιήσον ὥς ὑπέρμαχος τῆς εὐσεείας καὶ ὁ Κύριος ἀποδώσει ἐν ἡμέρᾳ κοίσεως τὸν μισθόν, ὅταν ἀποδώσῃ τὰ κατ' ἀξίαν ἐκάστῳ· οὐ ἡ χάρις μετὰ τῆς σῆς εὐσεείας καὶ τῶν σῶν. Ἀμήν. Ἐν Κωνσταντινουπόλει, καθ' ἡ Αὐγούστου, ἔρε.

<P. S.> Τὴν ὑπόθεσιν τοῦ μητροπολίτου πεποιθήκαμεν ὥς ἐβούλεσθε. ἔγνωμεν γὰρ φιλαθροπευθῆναι, μάλιστα τῆς ἀνάγκης ἀπαιτούσης. Τὰ γράμματα, ἅπε ἔγραψαμεν ἢ γράφομεν τῇ αὐθεντίᾳ σου, γνώριζε πᾶς τὰ μεταγλωττίζομεν τούρκικα καὶ τὰ θεωρεῖ· ὁ μπασᾶς καὶ ὁ βασιλεὺς, καὶ ὁ τινα τῶν σῶν γραμμάτων. Τὰ ἑκατὸν φλωρία ἕκαστα μίαν πατερίτζα εἰς σὸν μνημόσυον.

Hurmuzaki, *Documente*, XIII, p. 349; ms. de la Chalkis, scrisoarea nr. 208; Melchisedec, *Relațiuni istorice despre țările române din epoca de la finele veacului al XVI-lea și începutul celui de-al XVII-lea*, Buc., 1882, p. 44 (fragment de traducere).

<Lui Mihai voievod>.

Ceea ce am întreprins în legătură cu problemele de stat cu caracter laic, adică pacea și buna înțelegere, împreună cu extrem de generosul vizir Ibrahim pașa, că a îngrădit mult autoritatea celui pașă ce ți-a adus atita vătămare și că nu-i va lăsa pe tătari să-ți incalce hotarele, ți-am dat de știre prin scrisorile, pe care Ioan le credințează preastrălucirii tale; cu toate că și atunci ți-am comunicat totul pe scurt, nu mai am nimic de adăugat, decît că este necesar ca și Domnia Ta să dai un semn de bună înțelegere potențailor imperiului, trimițînd sub titlu de haraci orice <sumă> vei putea; căci în felul acesta scapă astăzi lumea de robia tătarească. Iar acum, pentru că ne rogi să dăm o mină de ajutor fraților creștini ortodocși, care în Lehia sînt în conflict cu <credincioșii> ce țin de vechea Romă, de-ar da Domnul să nu fie nevoie, însă, îți răspundem și în legătură cu aceasta. Înainte de toate însă mulțumesc mintuitorului Dumnezeu că ți-a răspîndit în sfințitul tău suflet și în inimă zelul sfînt al slăvirii lui Hristos mintuitorul; căci slăvirea lui Hristos înseamnă cunoaș-

terea adevăratului Dumnezeu, evlavie, dreaptă credință, pe care au lezat-o mult cei ce n-au păstrat învățăturile tradiționale ale sfinților părinți; dar eu mă rog fierbinte la Dumnezeu Sfintei Treimi ca să păstreze în tine <aprinsă> torța evlaviei; și răsplata va veni de acolo, de la Dumnezeu, iar nu din partea noastră. <Acesta este> cuvîntul lui Pavel. Aceasta în primul rînd. Iar al doilea rog pe strălucirea și smerenia ta ca de acum încolo să-ți sporești și mai mult cugetul dreptei credințe, bizuindu-te pe cucernicie; deoarece ai văzut că fără evlavie (zice Pavel) nu ești plăcut lui Dumnezeu. Este oare adevărata credință aceea pe care o strică înnoirile de curînd aduse de către unii oameni? Deși acestea ni se înfățișează pline de înțelepciune, în fața lui Dumnezeu înțelepciunea oamenilor este o mare nerozie, după cum spune Pavel; deși pline de filozofie, care este izvorul înnoirilor, Pavel va numi filozofia o deșartă înșelăciune; căci nu pentru înțelepciunea oamenilor sau pentru filozofia lumii ne-a dezvăluit nouă Dumnezeu taina credinței, ci pentru duhul cel sfînt din scripturile inspirate de Domnul, explicîndu-le pe acestea Sfinților părinți, care la rîndul lor ni le-au transmis prin cele șapte sinoade, iar noi le păstrăm <și azi> și îi învățăm și pe alții. În al treilea rînd află că ceea ce ne rogi să facem am făcut de foarte multe ori prin intermediul epistolelor, ale căror copii le trimitem și smereniei tale, ca să cunoști cită grijă purtăm, cită trudă și osteneală ne dăm pentru credință. Numai Dumnezeu știe că nici zilele și nici nopțile nu ne sînt de ajuns ca să facem, să vorbim, să scriem ceea ce este de folos pentru obște. Ale mele sînt rătăcirile turmei <de necredincioși>, momentele grele și toate neînțelegerile, ale mele pericolele bisericii, nevoile ei și înălțarea sfintelor altare, preocupările pentru dreapta credință, în legătură cu care, fie prin scrisori fie discutînd atît cu cei mai depărtați cît și cu cei mai apropiați, am încercat să-i convingem, să-i sfătuim, să-i îndreptăm, ba chiar m-am apucat să-i avertizez intrucitva <de consecințe> și chiar să le aprind entuziasmul (Dumnezeu știe) în suflet, în minte și în inimă; ale noastre sînt grijile pentru datorile bisericii și lipsurile celor săraci și toate acestea le facem prin harul și cu ajutorul lui Dumnezeu sau încercăm să le facem cît putem și cît știm mai bine, singuri, lipsiți de mijloace, ostenind; însă nici cei care puteau să ne ajute cu vorba sau cu arginți, care oricum se risipesc, nu s-au grăbit să ne fie de folos. Însă Dumnezeu are ochi răzbunător; să-ți înalți privirea la Dumnezeu, dar să ai grijă și de noi. Și iar rog pe smerenia ta ca să găsească un bun cunoscător de latinească, care să-ți traducă scrisorile adresate invincibilului Rudolf, ca să vezi ce-i scriu și apoi să i le trimiți, iar prin scrisorile tale <ce ni le adresezi>, să te învrednicești să ne îndeplinești rugămințile noastre. Scrisoarea latinească se află în interiorul celei grecești, ia-o și copiaz-o, apoi așaz-o din nou pe cea latinească în cea grecească și expediaz-o. Iar pe celelalte, pe care le trimitem în Lehia, expediază-le ca și cum ar fi ale tale. Și să nu neglijezi chestiunile care ne privesc. Deoarece mi-ai scris să-ți scriu și să-ți expediez scrisorile către smerenia ta printr-un om al nostru de încredere, care să fie de mare folos și ajutor, iată că-ți trimit un om de al nostru, pe cinstitul kir Theodoros, căci nu mai am nici o altă față bisericească, mai ales în turburarea de acum a vremurilor. Îți trimit și scrisori. Să fii printre cei dintîi apători ai credinței și Dumnezeu te va răsplăti în ziua judecății, cînd va da fiecăruia după cum i se cuvine, de a cărui milă să aibă parte smerenia ta și toți ai tăi. Amin. În Constantinopol, la 29 august 7105.

<P.S.> Chestiunea cu mitropolitul am rezolvat-o așa cum ai dorit, căci ne-am dat seama că este extrem de caritabil, mai ales cînd momentul

o cere. Să știi că scrisorile pe care le-am scris și le scriem domniei Tale le traducem în turcește și le vād atit pașa cît și împăratul, la fel și pe cele ce-ți aparțin. Cu cei 100 de galbeni am făcut o pateriță pentru pomenirea ta.

[...]. Den 12. hat der Fürst die Güldpferdt, so die von Adel von ihren Gütern drey Monat lang auf ihren Uncosten im Feldt zu halten schuldig sein, gemustert, ist derselben etwan bey fünf oder sechshundert gewesen. Folgends Tags, den 13-ten hat er mich zu sich erfordert und mir angezeigt, dass er aus hochtringender Noth nicht umbgehen könnte, seine Gesandten zu Euer Kayserlichen Maiestät und Baptstliche Heyligkeit mit allerehisten zu schicken und die umb ferner Hülff anzulangen. Die Ursach wäre dies, dass er unter allen christlichen Fürsten, so sich in Krieg wieder den Türken eingelassen, in der grössten Gefahr, dieweil er bey des Turken und Tattern am nächsten angelegen und gleich wie in Rachen, denn obwohl er eine Zeit her mit ihnen wieder dissimulirt und sich gleich neutralisch erzeigt, auch sie bisweilen mit Geschenken bestochen (wie er dann auch itzo den Tattern-Chan etzlich nicht schlechte Ross und Wägen zur Verehrung geschickt), dass sie etwan anitzo ein Hienausziehen seiner schonen möchten, würde doch solches, sonderlich wenn er was Feindliches und Thätliches (dessen er dann willens, auch bishero schon längst etwas überhalb der Thonau versucht hätte, da ihne das Tattern-Geschrey nicht abgeehalten) gegen ihnen fürnehmen sollt, in die Länge nicht bestehen können; sondern dem Feind dadurch Ursach geben werden, in Abzug von draussen alle seine Macht beydes, türkisch und tatterisch gegen ihm zu wenden, welche er ohne ausländischer Potentaten Zuthuung und Hülff zu widersethen viel zu gering, dieweil dies von der Thonau her gar ein offen und eben Land. Da er nun wegen grossen Gewalts (welches Gott gnädig verhüten wölle) sollt gedrungen werden das Land zu räumen und in des Feindts Gewalt zu lassen, welches zu besorgen und gewiss darzu kommen musste, da er hülflos gelassen würde, konnt männiglich leicht erachten, was für merklichen Schaden solches nicht allein dem Land Siebenbürgen, sondern der ganzen Cron Hungern, deren Vormauer dies Land ist, bringen würde. Über das vermeldet er die Christen in Bulgarien und jenseit der Thonau seiner mit grossen Verlangen warten und ihm noch täglich ersuchen, ja gar lettere di malediction zuschicken, dass er so lang ausbleibt, und sich hören lassen, er hab sie aufs Eys geführt, und da sie nun etwas für sich selber fürnehmen würden, das hernach misslingen und ihnen und ihren Weib und Kind zu Schaden gereichen möcht, sollt solches auf sein Sell und Gewissen geschehen und sie für Gott und der Welt entschuldigt sein.

Mehrers klagt er auch sehr über seinen Nachtbaur, den Jeremias Waywoden in Moldau, das derselb mit Türken und Tattern zuhält und ihm viel böser unnachtbaurlicher Stück erzeigt, das er ihm keineswegs zu trauen hat.

Dieses alles hat er mir mit grossen Eyfer fürgehalten und sehr gebeten dessen gegen Euer Kayserliche Maiestät in meinem Schreiben zu gedenken.

Demnach aber der türkische Zausch und tätterisch Gesandt erst heut wieder zurück in Tattereî verreisat und er noch nicht wissen kann, was etwan erfolgen, oder wo sich der Tatter hinwenden möcht, hat er sich bereden lassen, mit der Absckickung noch zwo oder drey Wochen inzuhalten, damit er hernach Euer Kayserlichen Maiestät gründlichen Bericht wegen aller Sachen thun könnst.

[. . .]²

Datum. Tergovist, den 14. Septembris anno 97.

Euer Römisch Kayserlichen Maiestät

allergehorsamster underthänigster

Erich Lassota von Steblau m.p.

A. Veress, *Documente*, V, p. 95—96; Hofkammerarchiv Wien, Hungarn, Fasz. 14.461; *Călători străini*, IV, p. 68—69.

[. . .]¹. În ziua de 12 principele <Mihai> a inspectat oștenii călări pe care boierii sînt datori <să-i dea> la oaste de pe moșile lor și să-i țină pe cheltuiala lor trei luni; și au fost cam cinci sau șase sute de asemenea <oșteni>. În ziua următoare — pe 13 — m-a chemat la el și mi-a arătat că e silit de nevoia foarte presantă, ce nu poate fi înlăturată, de a-și trimite cit de curînd solii la Maiestatea Voastră imperiulă și la Sfinția Sa papa, ca să mai ceară încă și alte ajutoare. Cauza este aceasta, că dintre toți principii creștini care au intrat în război împotriva turcilor, el este cel mai primejdut, căci el este situat cel mai aproape de turci și tătari și oarecun în gura lor. Căci deși un timp s-a prefăcut din nou față de ei și s-a arătat chiar ca rămînînd deoparte, i-a mituit uneori cu daruri (ca și acum, trimițînd hanului tătarilor, în semn de cinstire, cai care nu sînt răi, precum și trăsuri, pentru ca să nu se lege de el cînd se vor porni în expediție); dacă însă ar întreprinde contra lor o acțiune dușmănoasă și violentă (pe care ar fi încercat-o cu dragă inimă încă de mult peste Dunăre, căci nu l-a reținut larma tătarilor), n-ar putea rezista multă vreme, ci ar da prin aceasta motiv dușmanului ca la reîntoarcerea din afară să-și îndrepte toate forțele turcești și tătărești împotriva lui. Iar el ar fi prea slab pentru a le putea ține piept fără sprijinul și ajutorul potențaților străini, întrucît de la Dunăre înapoi țara se înfățișează ca o întindere netedă și deschisă <năvălirilor>. Și dacă va fi silit, din cauza presiunii unei forțe foarte mari (de care lucru să-l ferească îndurarea lui Dumnezeu), să-și părăsească țara și s-o lase în puterea dușmanului, lucru ce este de temut și ar putea să se ajungă cu siguranță la aceasta, dacă ar fi lăsat fără ajutor, poate judeca oricine ce pagubă însemnată ar aduce acest fapt nu numai Transilvaniei, dar întregii coroane ungare, al cărei bastion este această țară. Afară de aceasta, el aduce la cunoștință că populația creștină din Bulgaria și de peste Dunăre îl așteaptă cu mare nerăbdare și îl solicită zi de zi, ba chiar îi trimite și scrisoare de reproș pentru că zăbovește atîta și murmură că i-a înșelat și <ei spun că> dacă vor întreprinde acum ei înșiși ceva în mod independent, și aceasta va da greș și vor ajunge să pătimească ei, nevestele și copiii lor, atunci să cadă totul pe sufletul și cugetul lui, iar ci să fie iertați în fața lui Dumnezeu și a oamenilor.

Și se plînge mult și de vecinii săi, de Ieremia, voievodul Moldovei, cum că ține cu turcii și tătarii și se poartă dușmănos și nu ca un vecin, și el nu se poate încrede în el.

Toate acestea mi le-a spus cu mare căldură și m-a rugat mult să le amintesc în scrisoarea mea către Maiestatea Voastră imperială.

Întrucît ceaușul turc și solul tătarilor pornesc abia azi înapoi în Crimeea și el nu poate ști încă ce va urma, sau încotro s-ar putea îndrepta tatarul, s-a lăsat convins să mai zăbovească două-trei săptămîni cu expedierea <solilor la împărat și la papă>, ca să poată apoi face o dare de seamă temeinică Maiestății Voastre cu privire la toate lucrurile [...]².

Dat la Țirgoviște, la 14 septembrie, 1597.

Al Maiestății Voastre imperiale romane prea supus,
Erich Lassota von Steblau

¹ Despre plata soldelor către mercenarii întreținuți de împărat în Țara Românească spre a-l ajuta pe Mihai Viteazul; mutarea taberei spre hotarul Moldovei.

² Expedierea copiei scrisorii tătărești, în traducere italiană.

51

1597 septembrie 30, Tabăra de la Stătești.

[...]¹. Anlangend die Abschickung zu Euer Kays. Mt. und Bapstliche Heiligkeit, ist der Fürst noch allzeit derselben Meinung, und wie ich von Ihm verstanden, will er bey Euer Kays. Mt. anlangen, dass Die Ihm über Winter zwei Tausent Mann underhalten welle. Dann demnach er mit dem Mitropoliten in Bulgaria (so wie er den Fürsten berichtet, bei dreissig Tausent Mann in Bestallung hat) einen Verstand, wollte er gerne, wenn die Tonau überfrüre, sich hienüber begeben, der Hoffnung, dasselbe Land mit Zuthuung der Einwohner bis an das Gebrig, under sein Gewalt zu bringen; jedoch vermeint er, diesfalls auch caute zu procedirn und von ihnen, den Bulgaren, zuvor ein solenne Iuramentum in Schriften abzufordern, auch durch seine Leut sich zu erkundigen, ob dem allem, dessen sie sich gegen Ihn erbieten, also oder nicht, damit er nicht etwan aufs Eis geführt werde, und sie Ihn hernachmals stecken lassen. Daran er — zwar meinem schlechten Erachten nach — nicht gar unrecht thuet, denn da er sich unbesonnener Weis in etwas einlassen sollt und hernach keinen Nachdruck oder Hülf hätte, würde er die ganze Türkische Macht Ihn über den Hals laden, und diese Land — mit grossem Schaden der Christenheit — in äusserste Gefahr setzen, oder endlich dem Feind in Händen lassen müssen. Soviel ich von Ihm verstehen kann, wird er wohl nicht underlassen, etwas derselben Ort zu tentiren, doch auf etwas gewisses; hätt es auch schon längst gethan, da er sich nicht besorgen müssen, wenn er sich hienüber gebe, dass Ihm die Tattern ins Land fallen möchten, wie sie denn hinwieder gefürchtet, wenn sie aus ihrem Land ausgezogen wären und sich nach Hungern begeben hätten, dass er über die Tonau gesetzt und diselben Länder zum Abfall und under seinen Gewalt gebracht hätte; dass also bishero gleich ein Messer das ander in der Scheiden behalten. Itzt sagt man gewiss von der Tattern Ankunfft und vermeint, dass sie inner wenig Tagen in diese Gegend ankommen werden. Derwegen auch das Läger übermorgen von hier aufbrechen und näher an die Moldauisch Gräniz, da der Tatter für einem Jahr, als er in diese Land eingefallen, herkommen rücken werden, ihn daselbst fürzuwarten. Wie ich von dem Obristen vernehmen können, sein sie willens,

dafern er diese Land berührt, mit ihm ein Treffen zu thun. Der Allmächtig verleihe Glück und Heil darzu. Solches Euer Kays. Mt. ich allergehorsamist anmelden sollen, Dieselb hierneben göttlichem Schutz und Dero zu Kayserlichen Gnaden mich allergehorsamist befehlend.

Datum im Feldtläger bey Stettiezd, den 30. Septembris Anno 97.

P.S. Gleichwie ich dies Schreiben schliessen wollen, kompt ein Diener vom Fürsten zu den Obristen, lässt ihn vermelden, dass gestrigen Tags zweome Capudschî (sowie man mich berichtet, in des Türkischen Kaisers Cammer dienen und seine gar vertraute und geheime Diener sein) zu Ihm, Fürsten mit Credenzschreiben gen Ployest kommen, welche aber er nach Tergouist, dahin er auch heut gegen Abend gelangen wird, bescheiden, ihnen alda Audienz zu geben. Was es sein wird, bericht Euer Kays. Mt. ich hernacher.

A. Veress, *Documente*, V, p. 96—100; Hofkammerarchiv Wien, Hungarn, Fasz. 14.461.

[. . .]¹. În ce privește solia la Maiestatea Voastră imperială și la Sfîntul Scaun, principele <Mihai> este de aceeași părere, după cum am înțeles anume să obțină de la Maiestatea Voastră bunăvoința de a-i întreține, peste iarnă, 2 000 de oșteni. Căci, avînd o înțelegere cu mitropolitul din Bulgaria (care raportează principelui că are la dispoziție circa 30 000 oameni), ar dori să se îndrepte într-acolo, cînd va îngheța Dunărea, în speranța de a lua în stăpînire această țară pînă în munți, cu participarea locuitorilor; totuși, el este de părere să procedeze în acest caz cu băgare de seamă și să ceară mai întîi de la bulgari un jurămint solemn în scris și să culeagă informații prin oamenii lui dacă cele ce i se oferă stau sau nu, într-adevăr, astfel, ca nu cumva să i se întindă o cursă și apoi să fie lăsat baltă. După modesta mea părere, el are dreptate, căci dacă s-ar lăsa fără chibzuință antrenat la ceva și apoi n-ar avea întărire sau ajutor, ar atrage asupra lui toate forțele turcești și ar pune această țară în pericolul cel mai mare — spre marea pagubă a creștinătății — sau ar trebui să o lase în cele din urmă în mîinile dușmanului. Atît cît pot eu să-l înțeleg, el nu va renunța, desigur, să întreprindă ceva în acele locuri, dar numai dacă va fi sigur de reușită; ar fi făcut acest lucru de mult, dacă n-ar fi trebuit să poarte de grijă ca nu cumva tătarii să-i invadeze țara, în caz că el s-ar fi îndreptat spre sudul Dunării, tot așa cum tătarii, la rîndul lor, s-au temut că, în caz că ei ar fi ieșit din țara lor și s-ar fi îndreptat spre Ungaria, <Mihai> ar fi trecut Dunărea, ar fi dezmembrat teritoriul tătar și l-ar fi luat în stăpînire; așadar, pînă acum, ca un cușit, unul l-a ținut pe celălalt în teacă. Acum se dă ca sigură sosirea tătarilor și se crede că în cîteva zile ei vor ajunge în această regiune. De aceea, poimîine tabăra se va muta de aici, mai aproape de granița Moldovei — de unde a venit acum un an tatarul, cînd a invadat această țară — spre a-l preîntîmpina acolo. După cum aflu de la comandant, se intenționează o ciocnire cu tatarul, îndată ce acesta atinge țara. Deie atotputernicul noroc și mîntuire!

Raportînd preasupus Maiestății Voastre cele de mai sus, rămîn la porunca protecției divine și a milostivirii imperiale.

Dat în tabăra din Stătești, la 30 septembrie 1597.

P.S. Tocmai cînd voiam să închid această scrisoare, un slujitor al principelui <Mihai> vine la căpitan cu știrea că ieri au sosit la Ploiești doi capugii (după cum mi se explică, ei servesc la cămara împăratului turc și sînt slujitorii săi de încredere și de taină) cu scrisoare credențială către principe; acesta a hotărît însă de a-i îndrepta spre Țirgoviște, unde va ajunge și el spre seară, și acolo le va acorda audiență. Despre ce va fi vorba, voi raporta ulterior Maiestății Voastre.

¹ Raportează că a împrumutat bani de la Mihai Viteazul, spre a plăti solda oastei împăratului. Zvonuri despre mișcările tătarilor. Ceași turci în audiență la Mihai în Micșunești, pentru plata tributului și daruri pentru hanul tătar.

[...] Ich hab dise Tage bey meinem Diener dem Maxen Schonkhabunckh, den ich zu Euer Kayserlichen Maiestät etc. abgefertigt, Euer Maiestät ein Brief geschickt und auch mündlich genuesamb zuempoten etc. Allergnädigster Herr, es wirdt nunmehr mein Treu, so ich zu Euer Kayserlichen Maiestät und der ganzen Christenheit trag, Derselben bekandt sein, dann ich bis auf diese Stundt darob bin und auch sein will, dass an mir hierinnen weder bey Euer Kayserlichen Maiestät etc., noch der Christenheit zu keiner Zeit nit mangle, sondern wie ich mich bishero auf der Heiden Verderben beflissen, so will ich auch hinfüro mich befleissen dieselben zu verheeren und wider sie zu kriegen. Es werden aber Euer Kayserliche Maiestät vielleicht verstanden haben, wie nahet dies Landt der Wolachey dem Feindt gelegen, also dass es mit den Türggen und Tarttern gränzet und zuvoraus mit denselbigen, welche fertten und heuer oben im Krieg gewesen sein, auf Euer Maiestät etc. Lande zu und die täglich sich befleissen Euer Maiestät etc. Lande zu verderben und zu verheeren, deroselben Häuser, Kindt und Gesindt, Schlösser, Castel und andere Festungen liegen hieherwerts und samben sich jederzeit dieser Orten zum Krieg, dann was für taugliche Türggen zum Krieg sein, die sein mit uns benachbart und diese hab ich mich zwar beflissen zu zerstören, berauben und zu verhören und ihnen kein Pass zu geben, dass sie auf Euer Maiestät etc. Lande zukommen möchten, aber ich bin viel zu schwach darzue gewesen, dann die Feindt haben dies Landt dermassen veröd und verderbt, dass mir auch an Underhaltung und Bezahlung meines eignen Kriegsvolks zum öftern gemänglet hat. Jedoch über dies alles haben wir dies Jahr sowohl mit meinem Kriegsvolk, als auch mit denen vier Tausenten, so Euer Kayserliche Maiestät etc. diesen Sommer über bezahlt und underhalten, den Tarttern ein Widerstandt gethan, dass sie wiederumb zurück nach Haus sich begeben müessen und werden wiederumb auf den Frühling wollen anziehen. Die Türggen aber, so diesen Sommer droben gewesen, sein nuemehr auf den Winter alle heimbezogen, ich aber wär darob, dass ich mich über die Tonaw begeben wollte und sie diesen Winter mit aller meiner Macht überziehen, ihr Landt verheeren, die Festungen einnemben undt sie plündern, aber da bin ich nit genuesamb darzue, dass ich von mir selbst dem Feindt ein Widerstandt thuen könnt und hab das Vermüegen nit, dann auch der bestimpte Tag, so zue Bezahlung Euer Kayserlichen Maiestät etc. Hülff und Erlegung des Geldts ist verordnet worden, schon verflossen ist und Euer Kayserlichen Maiestät Kriegsvolk will abziehen.

Derohalben bitt ich Euer Kayserliche Maiestät etc. gehorsambist, Die wollen auf ein Jahr lang auf zehentausent Mann ein gewisse Bezahlung herein verordnen, und da Euer Kayserliche Maiestät etc. etwo dreytausent teutsche Reuter hereinschickten, es würd unter den Feinden ein gross Geschrey werden, und würden's auf viertausent schätzen und sich dafür fürchten. Ich wollt mit Gottes Hülff diesen Winter ein Grosses probieren an den Feinden, sie plündern, ihr Landt verderben und wollt bis gen Constantinopl kommen, do mir Euer Maiestät etc. die begehrte Hülff allergnädigist geben und verbünde mich, daß auf den Frühling Euer Maiestät etc. Länder weder von Türggen, noch Tarttern kein Anstoss haben sollen, dann ich will ihnen vorkommen und mögen Euer Maiestät etc. unterdessen droben alles versuechen, aber Euer Maiestät etc. wölle zeitliche Fürsehung thuen.

Ich hab dies auch Euer Kayserlichen Maiestät etc. gehorsamist anzeigen wöllen; obwohl Euer Maiestät etc. zu Unterhaltung Dero Hülff der viertausent Mann sechs Monat Soldt verordnet haben, so hat doch Euer Maiestät etc. Mustermeister Heinrich Lassota nur fünf Monat zahlt, und wie die fünf Monat fürüber waren, so ist er ohne under Vorwissen hinwegzogen und wir haben das sechste Monat Euer Kayserlichen Maiestät etc. Volk bezahlen müessen, und haben das Geldt schwerlich aufbracht und uns müessen, in Schulden stecken. Darumb pitten wir Euer Kayserliche Maiestät etc., sie wollten uns diesen Rest allergnädigist schicken. Weil wir aber von allen Sachen nicht schreiben können, so haben wir durch Euer Maiestät etc. getreuen Diener, den Herrn Hansen von Pressburg, von unser, unsers Landts und der Feinde Gelegenheit und Beschaffenheit Dero genuegsamb empoten und pitten Euer Maiestät etc., die wöllen in allem seinen Worten Glauben geben, und weil er alhie in Euer Maiestät etc. Diensten treulich und aufrichtig procedirt, so pitten wir Euer Kayserliche Maiestät etc., wollen ihme von unsertwegen allergnädigist bedenken, pitt auch Euer Maiestät etc., wöllen meinen Diener ehlist mit gnädigistem Bescheydt zurücklassen, damit ich auch zur Sachen sehen könnst etc. Quam Vestram etc.

Datum in unser Stadt Tergowischta, den. 21 Novembris anno etc. Siebenundneunzig etc.

Arh. St. Buc., Colecția xerografii Austria, pach. CCLIV/7, f. 5—7; Haus-, Hof- u. Staatsarchiv Wien, Hungarica, Fasz. 130; A. Veress, *Documente*, V, p. 117—119.

[...]¹. Zilele acestea am trimis Maiestății Voastre o scrisoare, prin slujitorul meu Max Schonkhabunck, pe care l-am expediat la Maiestatea Voastră și pe care l-am instruit și verbal. Vă este cunoscută acum credința pe care o port Maiestății Voastre și întregii creștinătăți, precum și faptul că m-am străduit până în acest moment și mă voi strădui și pe viitor ca atit Maiestatea Voastră, cit și creștinătatea, să nu aibă vreodată a se plinge în această privință de persoana mea, ci, așa cum m-am silit până acum de a distruge pe păgini, doresc să mă străduiesc și în viitor pentru nimicirea lor, războindu-mă cu ei. Maiestatea Voastră imperială ați înțeles probabil cât de aproape de inamic este situată această Țară Românească, că ea se află la hotar cu turcii și tătarii și că a avut mai înainte, ca și acum, război cu aceștia. Ei tind spre țara Maiestății Voastre și se străduiesc să o strice și să o pustiască. Case, copii și slugi, palate, castele și alte fortificații din țara voastră se află așezate spre țara noastră și

oamenii din acele locuri sînt mereu pe picior de război. Acei turci, care <oricînd> sînt gata de luptă, se învecinează cu noi, iar eu m-am străduit să-i distrug tocmai pe aceştia, să-i jefuiesc, să-i pustiesc şi să nu le îngădui trecerea spre ţara Maiestăţii Voastre. Eu însă am fost mult prea slab pentru aceasta, căci duşmanul a pustiit şi stricat această ţară <a mea> în aşa măsură, încît mi-a lipsit adesea posibilitatea de întreţinere şi plată a propriei mele oşti. Cu toate acestea, anul acesta, cu propria mea oaste, cît şi cu cei 4 000 oşteni, pe care Maiestatea Voastră i-aţi plătit şi întreţinut în vara aceasta, am opus tătarilor o rezistenţă, încît ei au fost nevoiţi să se întoarcă acasă şi vor porni din nou <abia> în primăvară. Turcii însă, care în vara aceasta au fost acolo sus <în nordul Transilvaniei>, s-au întors acasă pe iarnă. Eu însă aş fi vrut să trec Dunărea şi să-i atac în iarna aceasta cu toate forţele mele, să le pustiesc ţara, să le iau fortificaţiile, să-i jefuiesc, dar nu posed suficiente mijloace spre a putea opune, eu singur, rezistenţă împotriva inamicului; pe de altă parte, a trecut sorocul de plată pentru ajutorul şi depunerea banilor ordonată de Maiestatea Voastră, iar oştenii Maiestăţii Voastre vor să plece.

De aceea rog prea supus pe Maiestatea Voastră imperială să poruncească o anumită plată pe timp de un an pentru 10 000 de oameni şi să trimită vreo 3 000 călăreţi germani, ceea ce va face mare vîlvă în rîndurile inamicului, acesta îi va evalua la 4 000 şi se va teme de ei. Aş vrea ca în iarna aceasta să încerc, cu ajutorul lui Dumnezeu, o incursiune mar înspire inamic, să-l jefuiesc, să-i stric ţara şi să ajung pînă spre Constantinopol, dacă Maiestatea Voastră mi-ar da ajutorul cerut, şi mă oblig ca în primăvară ţările Maiestăţii Voastre să nu fie atacate nici de turci, nici de tătari, căci eu voi preîntîmpina acest lucru. Maiestatea Voastră să binevoiască a lua între timp măsuri acolo sus <în nordul Transilvaniei>, încercînd şi prevăzînd totul din vreme.

Am dorit să arăt acestea şi Maiestăţii Voastre. Deşi Maiestatea Voastră aţi poruncit solda pe şase luni pentru întreţinerea celor 4 000 oameni trimişi ca ajutor de Maiestatea Voastră, totuşi Heinrich Lassota, casierul militar al Maiestăţii Voastre, a plătit numai pe cinci luni şi apoi a plecat fără ştirea noastră, astfel că noi am fost nevoiţi să plătim oastea Maiestăţii Voastre pe cea de-a şasea lună şi am făcut cu greu rost de bani, fiind siliţi să intrăm în datorii. De aceea, rugăm pe Maiestatea Voastră să binevoiască a ne trimite acest rest de bani. Deoarece nu putem scrie despre toate chestiunile, trimitem informaţii prin slujitorul credincios al Maiestăţii Voastre, domnul Hansen din Pressburg, despre noi, despre situaţia şi împrejurările din ţara noastră şi din teritoriul inamicului, rugînd pe Maiestatea Voastră să binevoiască a-i da crezare în tot ce spune şi fiindcă el s-a comportat aici cu credinţă şi sinceritate în serviciul Maiestăţii Voastre, rugăm să binevoiţi a-l avea în vedere cu milostivire şi din partea noastră. De asemenea, rugăm să binevoiţi a-l trimite îndărăt cît mai curînd pe slujitorul meu, cu hotărîrea Voastră preamilostivă, pentru ca eu să pot proceda la cele de trebuinţă. Mă încredinţez Domniei Voastre etc.

Dat în oraşul nostru Tîrgovişte, la 21 noiembrie anul 1597.

¹ Formula de adresare.

Mczywy Panie Hetmanie Coronny

Izem się od W.M. mego M. pana responsu na zadne swoje listy docuekać nie mogł, w którychem W.M. memu M. panu oznaymiał o praktykach, ktore zachodzą s strony Wołoskiej Ziemie. Jednak tu u W.M. mego M. pana będac tho czo W.M. moy M. Pan ustnie zemnie wyrozumiec raczył, rozumialem to za rzecz potrzebną, y na pisanie W.M. memu M. panu moye mowę zostawić, tho moye memoriale, y ten listh ktory woiewoda Multanski¹ domnie pisał. Tylko o czo pilnie proszę, azeby mi był zasz przywroczoney.

Naprzoth wyrozumialem the dobrze, s tego Constantem Warszego² Spothara Woiewody Multanskiego, ze Jego M. Pan Woiewoda Siedmigroczi³ z wielką pilnosczią się przypythywa, iesly Czesarz Tureczki Wołoską Ziemie do Coronny Polskiej przywroczić raczył, a iesly bendzie pod obrony K. Jego M. Polskiego. Ten Constanty Poszel Woiewody Multanskiego powiadał mi ze s Siedmigroczijskiej Ziemie przyachaly do Woiewody Multanskiego zona Haronowa y s szynem Haronovem (iezly dobrze pamietam) na imię Jliaszem; s temisz tesz był nieiaki Marek Woiewoda⁴, szyn Piotra Woiewody Wołoskiego, albo by Multanskiego, y miał tho roskazanie od Woiewody Siedmigroczijskiego zeby ktorego na panstwo Wołoskie postawił. Bo wten czas Woiewoda Multanski miał woisko pogothowiu, zaraz in Novembre et in Decembre y dał się wtey mierze Woiewoda Multanski slyszecz ze teraz s tym woiskiem, ktore zabrał, chce iscz za Dunay woiowach. Bo znać Serbowie y Bulgarowie y Dalmathowie czekaią na Woiewodę Multanskiego za Dunaiem. Jednak ochoty ma the wolía iscz za Dunay s temy ludzmy czo ma za Dunay, przes lody teraz zymie. A iesly pan Bog im tam szczęście da, tedy nazad się zwroczwszy, tedy ondzie ku wielkiej noczi chcą pomyslić o Wołoskiej Ziemi. Jednak wiem tho pewnie ze Woiewoda Multanski przestrzega tego zeby niwczem szobie nie naruszył szobie łaski Jego K.M. y łączno szię da pohamować za nainnieyszem pisaniego Jego K.M. Oprocz tego zeby przymuszony od woiewody Siedmigroczijskiego czo czinicz musiał Czemu themu wsytkiemu niebezpieczeństwu trzeba prętko zabieżeć.

Abowiem u Woiewody Multanskiego na iego dworze Węgrzin Hetman, Węgrzin Marszałek, Węgrzin Kommisszy, Węgrzin Kapitan. Urzedniczi dworni wsytko Węgrowie. A tak tego się obawia zeby go to niepotkało czo y Harona, y dla tego zyczy szobie aby mógł otrzymać łaskę Jego K.M. Pana naszego Mczywego y chce iey we wsytkiem przestrzegać, iakoby iey niwczem szobie nie naruszył y do ktorey przyczyny nigdy dacz niechce. Gdysz ta praktika zachodzi, gdzie by z roskazania Woiewody Siedmigroczijskiego, kto na tem Panstwie Wołoskiem osiadł, zeby snadnie bronicz mogł przescza do Węgier y do Siedmigroczijskiej Ziemie, broniąc przesczia przez Niepr y przez Niestr y przez Sereth w Multanskiej Ziemi. J tho mi tesz powiadał ten Constanty ze iakoby iakies frimarki miały zachodzić Woiewody Siedmigroczijskiego s Czesarzem Jego M. s strony Siedmigroczijskiej Ziemie, y tak szobie dobrze thuszy Maximilian, ze iesly by frimarkiem, dostał Siedmigroczijskiej Ziemie, łączno by potem dostał Wołoskiej Ziemie y Multanskiej. Na czo trzeba pilne oko miecz y na początku seymu zarazem othem radzicz. Czo ia mądre mu beczeniu WM memu panu poleczam. Dan w Zamosczu d. 26 Ianuary 1598. Jendzey Tharanowsky, podczasy Halicki.

Milostive domnule hatman al Coroanei

N-am putut să aștept pînă la capăt răspuns din partea domniei tale, domnul meu milostiv, la nici o scrisoare de a mea în care dam de veste domniei tale despre întîmplările care au loc în țara Moldovei. Totuși, aflîndu-mă aici, la domnia ta, domnul meu milostiv, ceea ce ai binevoit domnia ta să afli oral de la mine, am crezut că e de trebuință să-ți las și în scris domniei tale, domnul meu milostiv, cuvîntarea mea, memoriul acesta și această scrisoare pe care mi-a scris-o voievodul Munteniei¹. Rog numai cu stăruință să-mi fie dată înapoi.

Mai întîi am înțeles bine de la acest Constantin Varșa², spătar al voievodului Munteniei, că domnia sa domnul voievod al Ardealului³ încearcă să afle dacă sultanul a binevoit să întoarcă țara Moldovei la Coroana Poloniei și dacă va fi ea sub ocrotirea Maiestății Sale regelui polon. Acest Constantin, solul voievodului Munteniei, mi-a spus că au sosit din țara Ardealului la voievodul Munteniei soția lui Aron și cu fiul lui Aron, cu numele de Iiaș (dacă-mi aduc bine aminte); cu aceștia era și un Marcu voievod⁴, fiu al lui Petru, voievod al Moldovei sau al Munteniei, pe care a avut poruncă de la voievodul Ardealului să-l pună în scaunul Moldovei. Fiindcă, în acea vreme, voievodul Munteniei își avea oastea pregătită chiar din noiembrie și decembrie, acesta lăsa să se creadă cum că ar fi vrut să plece atunci, cu această oaste pe care a strîns-o, să lupte peste Dunăre. Căci se spune că sîrbii, bulgarii și dalmatinii așteaptă pe voievodul Munteniei peste Dunăre. Totuși este bucuros să meargă acum, iarna, pe ghiață, peste Dunăre, cu acești oameni pe care îi are, peste Dunăre. Iar dacă va avea noroc de la Dumnezeu acolo, după ce se va întoarce înapoi, atunci, abia către Paște, vor voi să se gîndească și la țara Moldovei. Totuși, știu cu siguranță că voievodul Munteniei caută să nu atingă cu nimic înțelegerea cu Maiestatea Sa regele și ușor s-ar da oprit prin cea mai mică scrisoare a Maiestății Sale regelui, afară doar dacă va trebui să facă altceva, silit fiind de voievodul Ardealului. Este nevoie deci să se evite degrabă toată această primejdie.

Căci în jurul voievodului Munteniei, la curtea lui, ungur este hatmanul, ungur mareșalul, ungur țicomisul, ungur căpitanul. Slujbașii de curte toți sînt unguri. De aceea se teme, prin urmare, să nu i se întîmple ca și lui Aron și deci dorește să-și poată dobîndi îngăduința Maiestății Sale regelui, milostivul nostru domn, și vrea s-o păstreze în toate, să n-o atingă cu nimic, nedorind a da nicicînd pricină la aceasta. Căci există un obicei potrivit cu care cel ce s-ar așeza în scaunul Moldovei din porunca voievodului Ardealului să poată apăra ușor trecătorile spre Ungaria și țara Ardealului, apărînd vadurile peste Nipru și Nistru și peste Siret, de către țara Munteniei. De asemenea, acest Constantin mi-a mai povestit și că ar exista oarecari negocieri ale voievodului Ardealului cu Maiestatea Sa împăratul în privința țării ardelenesti și astfel Maximilian trage bine nădejde că dacă ar căpăta în urma negocierilor țara Ardealului ar primi

apoi ușor și țara Moldovei și a Munteniei. Fapt ce trebuie să-l avem în vedere în vedere și asupra căruia să ne sfătuim laolaltă când se va deschide Seimul. Ceea ce eu recomand chibzuinței înțelepte a domniei tale, domnul meu milostiv.

Dat în Zamość, în ziua de 26 ianuarie 1598.

Andrei Taranowski, paharnic de Halicz (m.p.)

¹ Este vorba de scrisoarea din 4 ianuarie 1598, adresată de Mihai Viteazul lui A. Taranowski, aflată în copie în ms. 712 de la Academia de Științe din Cracovia; Arh. St. Buc. Colecția microfilme R. P. Polonă, r. 22, c. 29–30; Akademia Umiejętności w Krakowie, 1 kp. 712, f. 38 r/v.

² Constantin Varșa, pentru Constantin Vameș; este vorba de Constantin spătar, fiul lui Sima fost mare vameș, plecat în Polonia după moartea părintelui său și întors în Moldova odată cu oastea lui Mihai Viteazul; cf. D.R.H., XI, doc. 389, 1600 (7100) iunie 7, p. 536–538.

³ Sigismund Báthory.

⁴ Marcu, fiul lui Petru Cercel și nepotul lui Mihai Viteazul.

[...]¹. Io, quanto hò possuto comprehendere da questo Waivoda, lui è stato sempre in bon proposito e dispositissimo pensiero di far servitù intiera a Vostra Maestra Cassarea, et è sempre in quel santo e bon proposito. Dummodo V.M.C. gli dia qualche pocho di satisfatione et promesse delli aiuti competenti e necessarij a questa tal ardua servitù. Et con intentione sempre ferma di passare il Danubio, visitando per il paese tutta la militia, apropiandoli al Danubio, pregando Iddio, che il Danubio si giaciale: era resolutissima destination sua di passare alla felice impresa augmentando tuttavia la militia di Kosakij e delli Bulgari, che tuttavia fugano della tyranie di Turchi; alli quali Bulgari custodise et fa chareze, delli loro necesarij. Et, havendo pervenuti in Kralevo li Turchi di Vidino, havevano pigliato paura, pensando che Michailo Waivoda vien sopra loro, temendosi asai di lui, et per tal timore, di subito per tutti, circonvicinj paesi et a Gran Turcho in Constantinopoli gli hanno fatto suppliche come vien Michailo Waivoda sopra di loro con 40 000 esercito, implorando soccorso; ma di poi fù remediato da Illustrissimo Waivoda, mandandoli imbasatori che non temeseno, che lui a tal fine non era viegniuto, se non alle noze del Banno-Grande di Kraleva; il che poi seguì con effetti, per non dar ombra alli inimici. Disimulando tuttavia questo Illustrissimo Waivoda con essi Turchi, con ogni astutia, e poi parichendosi secretamente e metendo in ordine per la guera tutte le cose necessarie, havendo richiamato li Kosakij quali erano in Transilvania, et per altri havendo mandato in Polonia, da Knes Wasyl, Palatino di Rusia, con il quale hà bona inteligentia, per detti Kosakij, e per ogni altri necessarij, havendo fato ancora desviare gli Kosakij, guardia di Hieremia Woivoda, gli quali in Moldavia hanno fato scharamuza con Moldovani et passati per forza. Il simile altri pervenuti di Polonia hanno passato per forza per la Moldavia, oviandoli il passo Hieremia Waivoda, mà tuttavia li detti Kosakij pasano per forza della volontà di Hieremia Waivoda, e fanno scharamuze; dove aspeta Michailo Woivoda bona somma di essi Kosakij, per mezo del Palatino Knes Wasyl; alli quali tiene tutti alla pagua, oltra che li manda presenti di denari quando gli

manda a chiamare. Imperò, dapoi gli disegni sianno rotto, dove si credeva giaci e serenni, si mutò il tempo, e si facero aque gransissime, e fù sforzato Illustrissimo Waivoda ritornare a Buchureste. Con qual fine gli prego da Iddio longa vitta et vittoria contro gli sui inimicij, Da Carachal, alli ultimi di Januarij, anno 1598.

Arh. St. Buc., Colecția xerografii Austria, pach. CCL/2; Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Wien, Hungaria, Fasz. 131, f. 4—8. Hurmuzaki, *Documente*, XII, p. 331—332; *Căldări strdini*, III, p. 265—266.

[...]. Pe cit am putut înțelege de la acest voievod <Mihai Viteazul> el a fost necurnat cu gîndul și însuflețirea cea mai mare de a sluji din plin pe Maiestatea Voastră și păstrează înainte neclintită această sfință și bună hotărîre. Numai că Maiestatea Voastră să-i dea unele satisfacții și făgăduieli de ajutor potrivit și de nelipsit în această slujbă atît de anevoioasă. Și e cu gîndul hotărît fără încetare de a trece Dunărea, inspectînd prin toată țara oastea și apropiîndu-se de Dunăre, rugîndu-se la Dumnezeu ca să înghețe Dunărea, pentru că era definitivă hotărîrea sa de a trece la o acțiune militară mărînd mereu oastea cazacilor și bulgarilor care fug de tirania turcilor; de care bulgari se îngrijește și cărora le dă toate cele necesare. Și cînd am ajuns <noi> la Craiova turcii din Vidin s-au înspăimîntat gîndînd că Mihai voievod vine asupra lor, temîndu-se ei mult de el, și din această teamă, deodată din toate țările înconjurătoare și pînă la sultanul din Constantinopol s-au ridicat plîngerii cum că vine Mihai voievod asupra lor cu oaste de 40 de mii de oameni, și au cerut ajutor. Iar apoi a îndreptat lucrul preastrălucitul voievod trimițîndu-le soli pentru ca să nu se teamă, căci el nu venise decît doar la nunta marelui ban din Craiova, care apoi a urmat, pentru a nu da de bănuît dușmanilor. Acest voievod ascunzîndu-și totuși gîndul față de acești turci cu toată iscusința și pregătindu-se apoi în taină și rînduînd toate lucrurile trebuitoare pentru război a chemat la el pe cazacii care erau în Transilvania și a trimis după alții în Polonia la cneazul Vasile, palatinul Rusiei cu care are bună înțelegere pentru acești cazaci și pentru toate celelalte de trebuință și a mai pus să-i ademenească pe cazacii din garda voievodului Ieremia, care s-au și hărțuit în Moldova cu moldovenii și au trecut cu forța. Alții, de asemenea, veniți din Polonia au trecut cu forța prin Moldova cu toată împotrivirea voievodului Ieremia dar cu toate acestea zișii cazaci trec cu forța, călcînd voința voievodului Ieremia și provoacă încăierări. Iar Mihai voievodul așteaptă un număr de cazaci de aceștia prin mijlocirea cneazului Vasile Palatinul, pe care îi ține pe toți cu leafă, pe lingă darurile în bani pe care le trimite cînd pun să-i cheme. Totuși după aceea planurile au căzut; de unde se credea că va fi ger și senin, s-a schimbat vremea și au crescut mari apele și a fost silit ilustrul voievod să se întoarcă la București. La sfîrșit rog pe Dumnezeu pentru viața lungă <Maiestății Voastre> și victorie contra dușmanilor.

Din Caracal 31 ianuarie anul 1598.

¹ Pregătirile expediției peste Dunăre.

[...]. Il Waivoda di subito me hà fatto chiamare, dicendo : „atten-
detti quà presente, perchè chiamarò tuti li principali capi di Kosakij e
pigliar parere di loro, e qual sarà più atto, mandarlo per li Kosakij,
quelli principali, che stano sempre in deserto. E'”, cossi dicendomi, „io
faccio tutte le provigioni alla promessa di Sua Maesta Caessarea”. Et io
confermandoli sopra la vitta et honor mio che si confida sopra la parola
e promessa di Vostra Maesta Caessarea. Il qual, satisfatissimo, hà tra-
tato con essi loro Kosakij, informandoli asai bene, et eleto trà di loro
uno quale più atto a tal servitio, con un altro suo homo fidato, atto a
quel servitio. È restato di commun consenso con essi loro Kosakij di
menare quelli Kosakij, come hò detto di sopra, principali, li quali sonno
sempre stati in deserto ; delli quali, disiero, non sonno che, per ordinario,
3 000, al più in circha 4 000 ; imperò apreso si recolie molti altri, sicome
si hanno offerto. Dalli quali pigliando parere, che cossa gli mandarebe
di presente, di denari, per andare la cossa più secreta, — per non star
mandarli maze, nè spade, nè robbe, delle quale e per avanti gli hà man-
dato presenti ; i quali capi di Kosakij dissero che li manda mille ducati
d'oro e che li scrive lettere, in quale che li promette la quantità che li
donarà per la paga. Il qual Waivoda gli hà mandato, non solo molti
ducati, ma dua millia d'oro, e scritoli lettere con promesse delle paghe ;
oltro dandoli bon animo, che, come passarano a quella banda, che gli
donarà tanti botini, ricchezze di Turchi, purchè sianno fideli et obedi-
enti per servitio della cristianità. Sicome gli disse Waivoda che lui vol spargier
la sua sangue con loro insieme per servitio della Santa Croce et per
servir la cristianità contra gli pagani et quelli che aiutano alli pagani
contra li cristiani et contra il Imperatore Cristiano. Alli quali Kosakij
è parso asai convenevole offerte e promesse del Waivoda ; gli quali tutti,
a una voce, offerendose di scriver alli compagni il bon animo del Illustris-
simo Waivoda, che hà verso di loro per servitio di tuta la cristianità
contra li pagani, imperò che li obedisseno e che li hanno per il suo capo.
E questa speditione hà fatto passati giorni verso Transilvania, dando
notitia di tuto al Serenissimo Principe, non confidandosi per Moldavia,
da Hieremia Vaivoda, — dove era più drito passà ; alli quali hà dato
ordine che, subito che si inviaranno a viegnirano al Nister fiume, che li
mandano staffeta, che lui viegnirà con suo exercito incontrarli, che non
li molestase Waivoda ; anzi che passano per forza per la Moldavia e,
vedendo che Hieremia Hieremia/fà contrario per la servitù cristiana
contra li pagani, scacciarli del paese et, uniti con Moldovani del paese, con
li quali hà inteligentia il Waivoda ², et uniti con Kosakij et suo esercito,
et passar a quela banda. Il che questo è oportuno e necessario fare prima
che li Turchi et Tartari hanno commenzato viegnire in campagna. Dove
Illustrissimo Waivoda desidera che quanto prima habbia lettere dalli
illustrissimi signori commissarii di Vostra Maesta Cessarea, per metere
boni ordini per le cose di guerra. Dalli quali, insieme con quel Serenissimo
Principe, aspetarà che si adriti qualche bon e presto ordine, perchè
di già dalli parti di Turchi pervengono nove, che parichiano legni e fanno
barche per li ponti, sendo fama, voce a quela banda, che faranno tre
ponti : a Silistria, a Russi, contra Giurgievo, et a Vidino, cioè Bodoni
[...]³. Di poi fù in lungo ragionamento con Illustrissimo Waivoda,
dicendomi : „mi vien cinque millia Kosakij, a nome mio ; adesso non

sò se io andarò unirse con loro a schaciar il Waivoda di Moldavia. Poi che dirano gli Turchi e poi come risponderò alli Tartari? Credo ben che alli Tartari posso resistere, ma con Turchi che farò? E gli aiuti da Sua Maestra Cessarea son tardi, et non sò quando viegnirà alchuna cossa. Io hò messo la vitta e perichulo, e nulla vedo aiuti; si servisi un altro principe contrario loro, ciò che voria mi darebbero, „Io gli resposi che tutto quello che vi è promeso da S.M.C. vi attenderano, e di più ancora, et già Janus di Posonia intendo è in Claudiopoli, che sarà di breve; e, di altro, credo haveranno ordine questi signori commisarij, che hanno da pervenire in Alba Iulia; gli quali gli daranno ogni satisfatione. Per che spero haveranno plenipotentia. Il detto Waivoda, per il passatto et al presente, è in opinione di mandar solenne ambasarie a V.M.C. ma credo fà dilation sino la venuta <di> Janus di Posania, con gli denari da V.M.C., et con più sicure promesse delli aiuti di quella, o almeno per lettere delli illustrissimi commisarij, in nome di V.M.C. Il qual Waivoda crede al sicuro, che haveranno plenipotentia da V.M.C. sicome per le informationi dateli da Marcho, suo homo, pervenuto della Sua Cesarea Corte, dandoli la intention che gli darà V.M.C. più asai aiuti di quello che hà domandato da quella. Il qual Waivoda in un tempo resta satisfatissimo delle promesse sue; in altri tempi, gli par stragnio della tardanza, e maxime quando gli è pervenuta nova che gli vengono questi cinque millia Kosakij, bisognando sborsar quantità di denarij, con che fare le paghe alli Kosakij et ad altra millia. „Io potevo star in pace con Turchi et con Tartari, mandando cinque somme di denari per segno di tributo; hora non sò a chi prima risponderò, havendo tanto disimulato; più non posso asconderme: come si apropriaranno gli Kosakij, è forza che me vado unirsi con essi, e per forza è necessario schachiar quel Waiwoda di Moldavia, come inimico di cristiani; non per occuparli paese, nè per alchuna avaritia, ma che non ci possa impedire la bona intention del transito di Turchia”; domandando sempre: „Che farò senza denarij per le page di soldati”, testificandose con me, come io presente vedo che lui non hà e che non gli basta quel che chava della provintia, per gli soldati che mantiene ordinariamente, „havendome messo in gran giocho, et altri stano in pace, con Transylvani, et che io a tuti respondo, con mani voide”. Et io, con ogni prudente et dolce parole, hò atteso di aquetarli, prometendoli che tutto quello che gli sarà promesso da V.M.C., gli attenderà, „maxime vedendo qualche boni progressi da Vostra Signoria Illustrissima”. Con qual fine gli prego da Signor Iddio lunga vitta et vittoria contra gli sui inimicj. Da Tergovist, alli 8 di Martij, anno 98.

Di Vostra Maesta Cessarea humillissimo servitore:
Gioanni di Marini da Argussa

Arh. St. Buc., Colecția xerografii Austria, Pach. CCL/3; Haus-, Hof- und Staatsarchiv Wien, Hungarica, fasc. 131, f. 89; Hurmuzaki, *Documente*, XII, p. 332—333; *Căldări străini*, III, p. 266—268.

[...]. Voievodul a pus să mă cheme în grabă zicându-mi: „Ră-mîneți aici de față, căci voi chema toate căpeteniile de frunte ale cazacilor și le voi cere părerea lor și cel care va fi mai priceput, pe acela îl voi trimite după cazacii aceia mai de seamă care stau întotdeauna în stepă. Și astfel eu fac toate pregătirile după făgăduiala Maiestății Sale”. Și eu

l-am încredințat pe viața și cinstea mea să se încreadă în cuvîntul și făgăduiala Maiestății Voastre. Și el foarte mulțumit a tratat cu acei cazaci instruindu-i destul de bine și a ales din ei unul mai priceput pentru această slujbă, împreună cu un om de credință al său. Și s-a învoit cu acești cazaci să-i aducă pe acei cazaci de seamă care au stat întotdeauna în stepă, despre care au spus ei că nu sînt de obicei decît 3 mii sau cel mult vreo 4 mii, totuși pe lângă ei se adună mulți alții după cum s-au <și> oferit. Și întrebîndu-i ce lucruri să le trimită în dar, bani, ca să fie lucrul mai tănuț și să nu pună să li se trimită ghioage, spade sau alte lucruri de cele trimise de el și mai înainte, acele căpetenii de cazaci i-au zis să le trimită o mie de ducați de aur și să le scrie scrisori în care să le făgăduiască suma de bani ce le-o va da drept leafă. Iar voievodul le-a trimis, nu numai mulți ducați, dar <chiar> două mii <de ducați> de aur, și le-a scris scrisori făgăduindu-le suma ce le-o va da drept leafă, mai dîndu-le nădejdea că îndată ce vor trece dincolo le va da multă pradă și bogății de ale turcilor, numai ei să fie cu credință și cu ascultare în slujba creștinilor. Și le-a spus voievodul că el vrea să-și verse singele împreună cu ei pentru a face bună slujbă Sfintei Cruci și creștinilor contra păgînilor și a celor ce-i ajută pe păgîni contra creștinilor și contra împăratului creștin.

Iar acei cazaci au găsit mulțumitoare ofertele și făgăduielile voievodului și toți într-un glas s-au arătat gata să scrie tovarășilor lor arătînd gîndul bun al voievodului față de ei pentru slujirea întregii creștinătăți împotriva păgînilor, numai să asculte de el și să-l aibă mai mare peste ei. Și i-a trimis zilele trecute spre Transilvania dînd de știre despre toate acestea serenisimului principe, neîncercîndu-se <a-i trimite> prin Moldova, pe la Ieremia voievod, pe unde era drumul mai drept — și le-a poruncit că îndată ce vor ajunge la riul Nistru să-i trimită o ștafetă, și el va veni cu oastea sa în întîmpinarea lor ca să nu-i lovească voievodul Ieremia, ci să treacă cu forța prin Moldova și dacă se va vedea că Ieremia se pune împotriva ajutării creștinilor contra turcilor, să-l alunge din țară și uniți cu moldovenii din țară, cu care are legături voievodul², și <aceștia> uniți cu cazacii și cu oastea sa să treacă dincolo. Și acest lucru e bine și neapărat de făcut mai înainte de a începe să se pună în mișcare turcii și tătarii. De aceea voievodul dorește să aibă cît mai curînd scrisori de la ilustrii domni comisari ai Maiestății Voastre împărătești ca să-și rînduiască pregătirile de război de la care împreună cu cele ale Serenisimului principe va aștepta să se trimită un ordin rapid și sigur pentru că au și sosit știri din părțile turcești că turcii își pregătesc lemnul trebuitor și fac luntre pentru poduri, și umblă zvonul pe acolo că vor face trei poduri la Silistra, la Rusciuc în fața Giurgiului și la Vidin [...]³. Apoi a vorbit mult cu mine voievodul zicîndu-mi: „Îmi vin cinci mii de cazaci pe seama mea și acum nu știu dacă voi merge să mă unesc cu ei și să-l alung pe voievodul din Moldova. Apoi ce vor spune turcii și ce voi răspunde eu tătarilor? Sînt încredințat că pot ține piept tătarilor, dar ce voi face cu turcii? Și ajutoarele de la Maiestatea Sa zăbovesc, și nu văd nici un ajutor, dacă aș servi pe un alt principe dușman al acestora mi-ar da tot ce aș vrea”. I-am răspuns că tot ceea ce i-a făgăduit Maiestatea Voastră va împlini și mai mult încă, și aud că Ianus din Pojon a și sosit la Cluj, și va veni în scurtă vreme, și cred că acești domni comisari vor avea porunca pe care o și au de a sosi la Alba Iulia, și că îl vor mulțumi pe deplin, căci sper că vor avea puteri depline. Voievodul

a fost de părere și în trecut și acum să trimită o solie solemnă la Maiestatea Voastră imperială, dar cred că a amînat-o pînă după venirea lui Ianus din Pojon cu banii de la Maiestatea Voastră și cu făgăduieli mai sigure de ajutor din partea Maiestății Voastre sau cel puțin prin scrisorile iluștrilor domni comisari în numele Maiestății Voastre. Iar Voievodul crede, desigur, că ei vor avea depline puteri de la Maiestatea Voastră, potrivit cu știrile de la Marco, omul său sosit la Curtea imperială, care îi arată că Maiestatea Voastră îi va da ajutoare mai multe chiar decît cele cerute de el. Și voievodul uneori rămîne foarte mulțumit, iar alteori soțotește stranie zăbava, și mai ales atunci cînd primește vestea că îi vin acești cinci mii de cazaci și trebuie să scoată mulți bani pentru a-i plăti pe acești cazați și <încă și> alte mii <de oameni>.

„Eu puteam să stau în pace cu turcii și tătarii trimițînd cinci poveri de bani în semn de tribut, acumă nu știu cui să răspund mai întîi, după ce am acoperit lucrul atîta vreme, nu pot să-l mai ascund căci se apropie cazacii și trebuie să-l alung cu forța pe acel voievod al Moldovei ca dușman al creștinilor, nu pentru a-i cotorpi țara, și nici dintr-o lăcomie oarecare, dar ca să nu poată aduce o piedică la planul expediției în Turcia”. Și întreabă într-una : „Ce voi face fără bani pentru plata soldaților ?” luîndu-mă de martor, căci fiind eu de față văd că el nu are <cu ce face plata> și că ce scoate din veniturile țării <e> pentru soldații pe care îi ține în chip obișnuit „și am intrat în mare horă și alții stau în pace ca cei din Transilvania și eu la toate trebuie să fac față cu minile goale”. Și eu cu cuvinte blinde și prudente m-am străduit să-l potolesc, făgăduindu-i că tot ce i s-a promis de Maiestatea Voastră i se va împlini „mai ales văzînd bunele succese ale Domniei Voastre strălucite”. La sfîrșit rog pe Domnul Dumnezeu pentru viață lungă și victorie împotriva dușmanilor.

Din Tîrgoviște la 8 martie, anul 1598.

Al Maiestății Voastre imperiale umil servitor

Gioanni di Marini da Argussa

¹ Sosirea de la împărat a agentului lui Mihai Viteazul, Marco <Raguzanul>.

² Mihai Viteazul.

³ Vestea pornirii lui Hasan pașa către Țara Românească și Transilvania ; zvon despre numirea lui Ibrahim pașa ca mare vizir (de fapt, în această vreme mare vizir era Hadim Hasan pașa (3 nov. 1597 — 9 apr. 1598).

Eur Khay. Mtt. Brief unnd Zueerbietten¹, hat unns geben und gesagt, der Siwa² Eur Khay. Mtt. getreuer Unndterthan, so durch ine Eur Khay. Mtt geschikht unnd entbotten haben, darauf wir dann Eur Mtt. genuesamb enndtlich durch in geantwort unnd wollen Eur Mtt. seinen Wortten glaubengeben.

Vorher bitten wir Eur Khay. Mtt die wollen dieses betruebten Landts nit vergessen, sondern zu dieser gelegnisten Zeit wollen Sie allernedigist darauf bedacht sein, damit nit etwo, dass Gott verhuetten wolle, ain unversehens Unglukh unns betreffe, dadurch auch ein annder Land nit betruebt werde. Eur Khay. Mtt. die wollen mich jeder Zeit fur Iren demütigisten Unnderthan haltten unnd erkennen. Quam [...]³.

Chywa ², supusul credincios al Maiestății Voastre, ne-a dat scrisoarea și ne-a vorbit despre oferta ¹ Maiestății Voastre; la acestea noi am dat răspuns prin el. Binevoiți, Maiestate, a acorda încredere cuvintelor sale.

Înainte de toate, rugăm pe Maiestatea Voastră să nu uite această țară amărită și să binevoiască a purta de grijă cu milostivire, la momentul potrivit, spre a nu ne lovi — ferească Dumnezeu — vreo nenorocire neprevăzută, care ar putea aduce necazuri și în altă țară.

Binevoiți, Maiestate, a mă considera și recunoaște mereu drept cel mai umil supus al său. Ceea ce [...]³.

¹ Oferta de ajutor militar făcută de împărat în preajma tratatului încheiat cu Mihail Viteazul la 9 iunie 1598.

² Ioannes Chywa, „famillarul” împăratului Rudolf al II-lea (= Giovanni de' Marini Poli).

³ Formula de încheiere.

57

1598 mai 17—26 (1006 evasit-i Sevval), Constantinopol.

<Tuğra>

Kıdvetü'l-ümerâi'l-milletü'l-Mesihîyye 'umdetü'l-küberâi 't-tayifeti'n Nasrâniyye Eflâk voyvodası Mihâl voyvoda tevki-i refi-i hümâyûn vasil olunacak ma'lûm ola ki :

Hâlîâ Asitâne-i saâdetime Dergâh-i muallâm müteferrikalarından ¹, Puvana (?) zîde-mecduhû ile mektub gönderüb ve harac irsâl idüb' Atebe-i 'aliyye-ye ubûdiyet ve ihlâsın olduğunu i'lâm eylediğin Paye-i serir-i saâdet-masîrime' arz olundukda bi-t-tamam ma'lâm'i hümâyûnum olmuştur.

İmdi i'lâm eylediğin üzere hulûs-taviyyet ile ubûdiyetde sâbit-kadem ve râsih-dem isen yanında olan oğlunu anası ile maân Asitâne-i saâdetime irsâl idüb ve binâsı ve ta 'miri lâzım olan Yergöğü ve Rusçuk kal'aların binâ ve ta'mir itdirüb ve bu sene-i mubâreke de sefer-i nusret-essere mühkem takayyüd-i hümâyûnum olmakla sen dahi cümleden mukaddem yanında olan asker ile Erdel voyvodasının vilâyetine akın idüb vilâyet ve memleketlerin yagma ve garet ve ahalisin esir ve kura ve varoşların ihrâk ve hasâret idüb uğur-ı hümâyûnumda hizmetde bulunman bâbında fermân-ı hümâyûnum sadr olub girü mezbûr Puvana (?) zîde-mecduhû dahi ol cânibe irsâl olunur buyurdûm ki :

Hükm-i şerifim vâcib-ül — ittba'm vardukda bu bâdba bizzat mukayyed olub 'arz ve i'lâm eylediğin üzere Asitâne-i saâdetime ubûdiyet ve ihlâsın mukarrer olub itâat ve inkiyâdda sâbit-kadem isen fermân-ı hümâyûnum üzere yanında olan oğlunu anasıyla Südde-i saâdetime irsâl idüb ve binâ ve ta'mirleri lâzım olan Yergöğü ve Rusçuk kal'aların dahi bina ve ta'mir itdirdüb ve yanında olan asker ile muaccelen Erdel vilâyetine akın ve memleketlerin yagma ve garet ve ahalisin esir idüb uğur-ı hümâyûnumda hizmetde ve yoldaşlıkda bulunasın hulûs üzere itâat ve inkiyâd eylediğin bu hususlardan ma'lûm olur in-şa'Allahü teâlâ hizmetin muka-

bilesinde envâ'-i inâyât-i aliyye-i hüsrüvâneme mazhar olub riâyet ve himâyet olunman mukarrerdir ana göre fermân-i şerifim üzere zikr olunan hizmetlere mübâşeret üzere olub girü ne vechile mübâşeret eyledüğin mufassal ve meşrûh yazub düstûr-i mükerrerem müşîr-i mufahham vezirim olub Vidin muhafazasında olan serdârım Ahmed Paşa edâm-allahü teâlâ iclâlehüye ²arz eylesin ol cânibin cümle umûrî mûmâ-ileyh vezirime havâle olunmuşdur vâki'olan ahvâlın ve' arz olunacak umûrın ve maslahatın ne vardır ana arz eylesin ve kendüden sana varan emr-i şerifim izin-i hümâyûnumla gidüb anın re'f-i re'yidir ve makbûl-i şerifimdir şöyle bilüb her husûsda mûmâ-ileyhe mürâcaât ve mutâlebede eylesin ; şöyle bilesin. Alâmet-i şerife ³ i'timâd kılasın. Tahrîren fî evâsit-i şehri Şevvâl-ül-mükerrerem sene sitte ve elf ⁴.

Be-mekân-i
Kostantiniyye
el-mahmiye

Arh. St. Buc., Colectia xerografii Austria, pach. CCLI, doc. 13, f. 3 ; Haus-, Hof- und Staatsarchiv Wien, Hungarica, fasc. 132, f. 37, Orig.

<Tuğra>

Pildă printre emirii neamului lui Mesia, reazem al mărimilor din seminția Nazarineanului, voievodul Țării Românești, Mihai voievod, atunci când va primi înalta scrisoare imperială, să știe că :

În prezent, prin Pruvana (†) — să-i crească măreția —, care face parte din *müteferrika*-lele ¹ Înaltei curți, trimițind scrisoare și expediind haraci la Pragul fericirii mele, ți-ai făcut cunoscute supunerea și sinceritatea față de Măreața scară. Atunci când acestea au fost raportate la Treapta tronului meu, care este izvorul fericirii, toate au ajuns la știința mea împărătească.

Acum, dacă ești — așa cum ai declarat — stabil și persistent în bune intenții și în supușenie, atunci să trimiți la Pragul fericirii mele pe fiul tău, împreună cu mama sa, și să pui să se construiască și să se repare cetățile Giurgiu și Rusciuc care trebuie să fie construite și reparate în acest an. Și, deoarece acord în mod deosebit grija mea împărătească campaniei victorioase din acest an, de asemenea, și tu să te afli pe calea slujbei mele împărătești ; înainte de toate, împreună cu oastea aflată lângă tine, făcînd incursiune în vilaetul voievodului Ardealului, să prazi și să jefuiești vilaetul și ținuturile sale și să-i iei în prizonierat populația și să incendiezi și să distrugi satele și orașele sale ; în această privință a fost emis firmanul meu imperial, care este trimis în acea parte tot prin sus-numitul Pruvana (†), să-i crească măreția ! ; am poruncit :

Atunci, cînd, ilustra mea poruncă, care impune supunere, va ajunge, să te străduiești personal în acest sens ; dacă — așa cum ai raportat și ai făcut cunoscut — supunerea și sinceritatea ta față de Pragul fericirii mele fiind reinnoite, ești stabil în credință și supușenie, conformîndu-te firmanului meu împărătesc, să trimiți la Poarta fericirii mele, împreună cu mama sa, pe fiul tău aflat lângă tine ; și, de asemenea, să pui să se construiască și să se repare cetățile Giurgiu și Rusciuc, care au nevoie de construcție și reparații ; și, împreună cu oastea de lângă tine, făcînd grabnic o incursiune în vilaetul Ardeal și prădînd și jefuind ținuturile ei și făcînd prizonieră populația ei, să te afli în slujbă și tovărășie pe calea țelului

meu împărătesc ; sinceritatea cu care ai devenit supus și credincios se va înțelege, din aceste chestiuni.

În schimbul slujbei tale, este sigur că vei fi onorat și protejat prin feluritele favoruri ale înaltei mele bunăvoințe suverane, care îți vor fi acordate prin voia mărețului Allah.

Avînd în vedere aceasta, potrivit ilustrului meu firman, să treci la îndeplinirea menționatei slujbe. Apoi, scriind în amănunțime și pe larg despre modul cum ai început treaba, să raportezi [...] ² serdarului meu Ahmed pașa, aflat la paza Vidinului. Toate problemele acelei părți au fost încredințate sus-numitului meu vizir ; să raportezi lui orice problemă pe care trebuie să o aduci la cunoștință ; iar porunca mea ilustră, care va veni la tine din partea lui, fiind trimisă cu încuviințarea mea imperială, reprezintă părerea lui binevoitoare și îngăduința mea ilustră. Știînd astfel, să apelezi la sus-numitul în orice problemă. Așa să știi. Să acorzi încredere semnului ilustru ³. Prin scris, la mijlocul lunii Șevval cea onorată, anul 1006⁴.

În reședința
Konstantiniyye
cea ocrotită.

¹ *Müteferrika*, slujitor în suita sultanului sau a înalților dregători otomani.

² Titulatura lui Hafiz Ahmed pașa.

³ Monograma sultanului, *tuğra*.

⁴ 17—26 mai 1598.

Kıdvettü'l-ümerâ-i'l-milleti'l-Mesihîyye 'umdetü küberâi't-tâyifeti'l-Iseviyye Eflâk voyvodası Mihâl voyvoda hutimet 'avakibuhû bil-hakk'a(?) ba'd-üs-selâm i'lâm olunan budur ki :

Hâlîâ Asitâne-i saâdetden ademlerimiz gelüb haracınız tamam makbûle geçüb memleket-i Eflâk'ıya oğul oğula sana ihsân ve inayet olunub ve oğluna 'arz eyledüğüniz müteferrikalık ve sair muradınız ne ise bunda görölüb virilmek ¹ için emr-i şerif geldi, inşa'-Allahü teâlâ saâdetlü pâdişâh alem-penâh hazretlerinin rızâ-i şerifleri üzere olursız ; eğer oğluna müteferrikalık ve âher kimesnelere dîrlik ve gayri muradındır aslâ Asitâne-i saâdete 'arz ve i'lâma muhtac olmayub padişahın devletinde hep muradın hâsıl olur ve lâkin saâdetlü pâdişâhımızın dostuna dost ve düşmenine düşmen olduğun bilinmek icün ve kendüni tamam inandırmak için oğlunu rehin virüb bize gönderesin diyü fermân-ı pâdişâhi vâriü olmuşdur zâhiren başında devletin var ise emr-i pâdişâhiye muhalefet itmeyüb rızâ-i pâdişâh üzere oğlunu bilâ-tevakkuf bunda bize gönderürsin ; ademlerimizden iki gün mukaddem sizin dahi ademleriniz İstanbul'dan çıkub gitmişlerdir zâhiren gelüb sana vâki'-hâlî demişlerdir. İmdi ana göre bu hüsûsda bu def'a sahîh cevâbiniz gelmek gerekdir ve bundan evvel köprü ve Yergöğü kal'asının binası husûnda muâvenetin nicedir diyü mektub göndermişidik şâfi cevâb vormeyüb kal'a binasının zamanı vardır diyü yazub cevâb virmişsin ; bu ne asl sözdür cevâb böyle mi virilür sana iki günde bir kâğıd ve adem gönderilmek ırzımıza düşer

nesne değildir bu def'a saâdetlü pâdişâhın rızâ-ı şerifleri üzere oğlunu rehin virüb gönderir misin ve cerahor ve kazma ve kürek ve sair muhimmat ile muavenete hazır mısın bir tedârik görinek ile mukayyed olmuş mısın bu def'a aslı ve hakikat ile cevâb yazub göndermen gereksin. Ve hân hazretleri devlet ve saâdet ile hemen gelmek üzeredir zahire ve araba ve sair levâzim olan mühinmat ile karşısına çıkub önüne düşüb lâzım geldiği üzere can ve başıyla hizmet itmen gereksiz ve gelüb erişince bu cümle tedârikle hazır olub geldikde gereği gibi hizmet idüb ve ne cânibe icâb iderse kûlagûzlık idüb nefesinle ve cümle askerine pâdişâh uğruna çalışsaz bunların bir bir cevâbın getürmek için Selim çavuş ve Admed sipahi gönderilmiştir; vardıkda bir günden yukarı eğlendirmeyüb sahih cevâb ile gönderesiz. Bâki ves-selâm 'ala min-ittiba' el-hüdâ.

Be-yurt (?)
Vidin

Der kenâr : Zahiren Feth-i Islâm²'ın ahvâlin işitmişsiniz Eflâk memleketine tabi' olub Feth-i Islâm karşısında olan bir kaç pâre köylerden külli eşkıya gelüb bu fesâdları itmişlerdir diyü aynı ile ol karyeleri yazub bize getürüb gösterdiklerinde i'tikad itmedüm bunun aslı var mıdır diyü Kralova banı, Yane'ye gönderüb suâl itdük bana demiş ki vaki'a ol karyelerin ahâlisine kefil değilim şakilerdir demiş; siz ne dersiz zâhiren vekiliniz eyledüklerine kefil olmadukdan sonra siz dahi olmazsınız; öyle midir be husûsda sizin cevâbınız nice dir yazub bildüresiz vâki'a şakiler ise şirret ve şakkâlarına sizin dahi rızanız yokdur haklarından gelinmek lâzım olmuştur elbette bu zikr olunan karyeleri nice bilirsiniz haklarından ne dersiniz yazub bildüresiz ki ana göre haklarından lâzım gelen icrâ oluna Kralova banı olan mezbûr Yane'ye kağıd yazun ki kendüsi bizzât çavuş ile Tırgovişte'de size buluşsun.

⟨*Pençe, mühür*⟩

⟨*Verso* :⟩ Eflâk voyvodası Mihâl voyvodaya
emr-i şerifdir
Ad 10 Iunie 1598

Arh. St. Buc., Colecția xerografii Austria, pach. CCLI, doc. 13; Orig. Haus-, Hof- und Staatsarchiv Wien, Hungarica, Fasz., 132, f. 38—40.

Pildă printre emirii seminției lui Mesia, reazem al mărimilor din neamul lui Iisus, voievodul Țării Românești, Mihai voievod — să-i fie hărăzit un sfârșit drept (?) —, după salutări să afle acestea :

Oamenii noștri, care au sosit acum de la Pragul fericirii ⟨au spus că⟩ haraciul vostru a fost acceptat cu plăcere deplină; Țara Românească fiindă-ți dăruită de la fiu la fiu, a venit porunca ilustră pentru ca rangul de *mütefferika*, pe care l-ați cerut pentru fiul tău, precum și celălalte dorințe ale voastre, oricare ar fi ele, să fie examinate și să se dea aici¹. Cu voia lui Allah cel măreț, veți avea încuviințarea ilustră a Maiestății Sale, fericitul padișah, ocrotitorul lumii. Dacă vrei *mütefferika-lîc* pentru fiul tău și rente pentru alte persoane, precum și ⟨în privința⟩ altor doleanțe nu este deloc nevoie de raport și încunoștințare la Pragul fericirii prin puterea padișahului îți vor fi îndeplinite toate dorințele. Dar, pentru a se ști că ești prieten prietenilor și dușman dușmanilor fericitului padișah

și pentru ca tu să fii cu totul de încredere, a fost emisă porunca padișahală să ne dai ca ostatec pe fiul tău. Dacă într-adevăr ai mințe, neîmpotrivindu-te poruncii padișahale, potrivit încuviințării padișahului, să ne trimiți aici, fără întârziere, pe fiul tău. Oamenii voștri au ieșit și au plecat din Istanbul cu două zile înaintea oamenilor noștri; desigur, au venit și ți-au spus ce s-a întâmplat. Așadar, având în vedere aceasta, de astădată trebuie să ne vină răspunsul vostru adevărat în această privință. Și, mai înainte de aceasta, îți trimiseseam scrisoare, întrebându-te care este ajutorul tău în privința construirii podului și cetății Giurgiu. Nedînd nici un răspuns ferm, ai scris că mai este timp pentru construirea cetății; ce fel de răspuns este acesta? astfel se dă oare un răspuns?! Nu este ceva demn de noi ca la două zile să-ți trimitem hirtie și om. De această dată, potrivit încuviințării ilustre a padișahului, îți vei trimite fiul, dîndu-l ca ostatec? Și cu salahori și cazmale și lopeți și cu alte lucruri, ești gata de ajutor? Făcînd pregătire, te-ai dedicat <acestei chestiuni>? De această dată trebuie să scrii și să trimiți răspuns temeinic și adevărat.

Și Măria Sa hanul este pe cale să sosească, cu putere și fericire; și ieșind în întîmpinarea sa cu provizii și care și cu celelalte lucruri necesare și mergînd înaintea lui, să slujești cu viața și capul tău, acolo unde va fi nevoie; și pînă la sosirea sa, fiind gata cu toate pregătirile, să slujești așa cum trebuie; și călăuzindu-i către partea care trebuie, să muncești cu sufletul și întreaga ta oștire în slujb a padișahului.

Pentru a aduce răspuns la fiecare din aceste <chestiuni> au fost trimiși ceavuşul Selim și sipahiul Ahmed; atunci cînd vor ajunge, să nu-i reții mai mult de o zi și să-i trimiți cu răspuns adevărat. În rest, mintuit să fie cel care urmează calea cea dreaptă.

În tabăra (?)
de la Vidin

<Pe margine :> Desigur, ați auzit de situația Feth-i Islam-ului². Nu am dat crezare atunci cînd ne-au spus că aceste răutăți au fost produse de tilharii care au venit în mare număr din satele, dependente de Țara Românească, aflate în fața Feth-i Islam-ului; ne-au arătat, scrise întocmai, și <numele> acelor sate. Trimîtînd <scrisoarea> banului Iane de la Craiova am întrebat: „este adevărată aceasta?”; iar el mi-a zis: „de fapt, eu nu sînt garant pentru populația acelor sate; sînt tilhari”. Domnia Voastră ce spuneți? Desigur, dacă vechilul domniei voastre nu este răspunzător pentru ceea ce au făcut ei, nu sînteți nici Domnia Voastră; așa este?! care este răspunsul Domniei Voastre în această chestiune? Să ne înștiințați prin scris. Dacă, într-adevăr, sînt tilhari, nu sînteți nici Domnia Voastră de acord cu răutățile și tilhariile lor; trebuie să li se vină de hac. Fără îndoială, ne veți scrie și ne veți informa despre cum știți Domnia Voastră aceste sate menționate mai sus și ce spuneți în ceea ce le privește, astfel încît să se făptuiască ceea ce trebuie pentru a fi pedepsite. Să scrieți hirtie pomenitului Iane, pentru ca el, în persoană, să se întilnească cu ceavuşul, <în fața> Domniei Voastre, la Tîrgoviște.

<Pe margine pence și sigiliu>

<Verso :> Este poruncă ilustră <către> voievodul Țării Românești, Mihai voievod.

La 10 iunie 1598

Nos, Michael Vayvoda partium regni Hungariae Transalpinarum, ac Consiliarius Sacrae Caesareae et Regiae Majestatis etc., Jephthia Archiepiscopus Tergoviensis, Demetrius Dvornik, Ban Mihalcze, Kuthur Radul, Theodorus Logothetes, Andronicos Vister cubicularius, Negro Spathar, Miroslaus Logothetes, Ban Calota consilarii et officiales nostri totam provinciam Transalpinensem repraesentantes, memoriae commendamus tenore praesentium, significantes, quibus expedit universis.

Quod, cum haec provincia Transalpina, ante annos amplius centum Turcarum jugo et tyrannidi subjecta, diram servitutem serviverit, ac hisce annis retroactis nos ejusmodi servitutis pertesi, Christiana etiam pietate ac affectione permotus provinciam hanc in pristinum statum et obsequium reducere, ac denuo coronae regni Hungariae unire statuissemus, Sacram Caesaream ac Regiam Majestatem, <dominum nostrum clementissimum autem>, pro domino et rege nostro legitimo ac naturali recognoscere, quemadmodum tempore etiam divorum olim Hungariae regum de jure competeat, atque in ejus perpetuam clientelam ac feudum nos ac provinciam tradere et submittere, auxiliumque ac patrocinium Suae Caesareae Majestati implorare, neque amplius pro impiis crucis Christi hostibus, sed pro Re publica et religione christianorum gladium stringere decrevissemus. Sua Majesta Caesarea, <ante aliquot annos> nos et provinciam nostram in clientelam ac feudum suum suscipere non est gravata, imo in nos liberaliter et propense juvandos benigne affecta fuit et Reverendissimo ac illustrissimis dominis, Stephano Zuhay, episcopo Vacienſi, Camerae Hungaricae Posoriensis praefecto, ac Nicolao Istvanffy de Kissaszonfalva, regni Hungariae propalatino, ac capitaneo civitatis Soproniensis, consiliariis suis, ac in Transilvaniam et Transalpinam cum plena potestate legatis et commissariis dedit in mandatis, ut nos, si ejus rei facultas eis data esset, convenire et nobiscum de modo et ordine quibus se in clientelam <ac protectionem> Majestati Suae Caesareae nos tradere deberemus, tractare et transigere deberent. Qui, peractis quantum fieri potuit in Transilvania negotiis, eaque occupata, <tempus et> commoditatem nacti, nos convenerunt et nobiscum et cum boieronibus praecipuis <ac> consiliariis et officialibus nostris, totam provinciam repraesentantibus, sumpto et praestito a nobis primum, a deinde a Reverendissimo Jephthia, archiepiscopo Tergovistiensi, boieronibusque nostris in templo Beati Nicolai Episcopi, in promontorio oppidi nostri Tergovistia sito, solenni et reali juramento, hodierna die in hunc qui sequitur modum convenimus et conclusimus.

Et primo, quod Sua <Sacra> Caesarea Majestas, durante hoc bello Turcico, quod jam a sexennio durat, nobis ad tutandam provinciam, et si occasio tulerit, infestandos hostes, quinque milium hominum stipendium in paratis pecuniis per suos homines et solutores dabit et numerandum curabit. De aliis quinque milibus hominum, quos nos petimus, dicti domini commissarii promiserunt nobis se laboraturos et effecturos, ut Sua Majestas vel pecuniam qua alantur et solvantur, vel gentes, equites

et pedites, in specie subministret, aestate quidem integre, hieme vero dimidium. Hoc declarato quod solutor quoque Suae Majestatis eis solvat et eos singulis mensibus lustret, et, si Deo volente, rerum statū et conditio ita tulerit, ut non sint tales copiae necessariae, tunc ejusmodi copiae frustra non interteneantur, neque <per>solvantur, aut eo convertantur quo temporis ratio postula<ve>rit, et Caesarea Majestas ac Regia, aut Serenissimus Maximilianus mandaver<in>t.

His autem copiis nos in omnes occasiones ad avertendos a Transilvania et Valachia ac partibus Hungariae Turcis et aliis hostibus omnem operam navabimus, ac in his casibus et victoriae successibus nos ad mandatum et omnimodam voluntatem Suae Caesareae Majestatis atque Regiae et Serenissimi Maximiliani accommodabimus. Quod si maiore exercitu opus erit, idque inevitabilis necessitas postulaverit, tunc Suae Caesarea Majestas aut, ejus nomine, Serenissimus Archidux Maximilianus, frater Suae Majestatis charissimus, qui deinceps Transilvaniam Suae Majestatis nomine gubernaturus est, validioribus copiis, tam ex Transilvania, quam aliis locis subveniet. Vice versa, si in Transilvania, vel ei vicinis Hungariae locis hostilitas aliqua ingrueret, nos, ad requisitionem Suae Majestatis vel Serenissimi Archiducis Maximiliani, tam praefatis copiis, ad quas solutionem habebimus, quam provinciae nostrae Transalpinæ gentibus, eo quo necessitas postulaverit, apparatu et numero <quam> maiore poterimus auxilium ferre et, si opus erit, personaliter venire ac succurrere teneamur, sicuti Sua Majestas Caesarea mandaverit. Tormenta bellica, pulveres sulphureos, globos ac alia bello necessaria, Majestas Sua Caesarea, aut, ejus nomine, Serenissimus Archidux Maximilianus, subministrabit.

Ut autem mutua haec auxilia nos alacrius et ferventius praestare ac Rei publicae Christianae fidelem operam navare queamus. Sacra Caesarea Majestas provinciam Transalpinam, cum omnibus proventibus juribus et terminis, nos ac Petrasco, filio nostro charissimo, in filio filiorum nostrorum jure perpetuo tenendam et possidendam dedit et ut vassallis feudatariisque suis veris dona<vi>t, iis nimirum qui in recta linea et sexu masculino descensuri sunt. absque ulla tributi aut census alicujus solutione, ac cum illis libertatibus et immunitatibus, quibus eam hactenus possedimus et tenuimus. Ita tamen, ut nos et successores nostri, juxta antiquam et laudabilem consuetudinem, temporibus divorum olim Hungariae regum observari solitam, Majestati Suae Caesareae, <vel> uti domino et regi nostro, munus honorarium Suae Majestati ac nobis conveniens et condecens, quotannis dare ac ea re nostrum erga Majestatem Caesaream studium et obsequium, veluti feudatarius, ostendere et declarare debeamus.

Bona autem et jura possessionaria per nos vel dictum filium nostrum pecuniis empta et acquisita, juxta nostram dispositionem, ad illos condescendant, quibus nos legare aut tradere, aut de iis pro nostra voluntate dispensare voluerimus.

Quod si vero nos et dictum filium nostrum Petrasconem ex hac vita sine solatio filiorum masculorum, quod absit, decedere et in semine deficere contingeret, tunc Majestas Sua Caesarea ejusque successores et haeredes benigne concedent, ut provincia ipsa Transalpina habeat Vayvodam seu Principem ejusdem, ut hactenus, loci et religionis. Ita tamen ut praerogativa electionis Suae Majestati Caesareae ejusque successoribus et haeredibus reservetur et Sua Majestas Caesarea ac sui successores et

haeredes, eo casu illum in Vayvodam eligant et confirmant, qui ab ipsis bojeronibus ac statibus et ordinibus provinciae unanimi consensu nominatus et designatus fuerit.

Et quod Majestas Caesarea arcem aliquam in Hungaria vel Transilvania, cum proventibus ei et suis haeredibus ordinabit et assignabit, quae eis honeste sustendendis commoda erit, super quo iidem domini commissarii caesarei supranominati, Suae Majestatis nomine, eum assecurarunt.

Praeterea de transfugis, qui patrato hic in Transalpina crimine proditiōis, aut alio aliquo scelere, in partes transilvanienses aut Hungariam fugere solent, et ibi se tutos fore putant, dicti domini caesarei commissarii statuerunt ne tales in posterum ullo modo, nec in civitatibus, nec oppidis, nec arcibus Transilvaniae aut <utrinque> vicinorum locorum recipiantur, sed potius eosdem licet nobis <habere potestatem> ubique persequi et capere. Similiter de militibus, equitibus et peditibus, qui levato suo stipendio clam affugere praesumpserint, intelligatur, qui reddi omnino debebunt, ubicumque inventi fuerint.

De mercatorum provinciae Transalpinæ libera negotiatione statutum est, quod si ea res, liberis Transilvaniae civitatibus aut privilegiis manifeste nociva aut derogatoria non erit, ex tunc libera negotiatio eis concedatur, solutis de jure solvendis. Alii vero mercatores exteri et negotiatores liberam inducendi in hanc provinciam et educendi quaslibet merces licentiam habeant, tam Transsilvani, quam Hungari et Germani, solutis similiter solvendis.

Quod ad religionem attinet, Sua Caesarea Majestas assecurat nos quod in religione quae hactenus in hac provincia Transalpina observata fuit, in posterum quoque non impediuntur, neque ecclesiasticae caeremoniae nostris episcopis et sacerdotibus prohibebuntur, sed neque ad aliam aliquam religionem nos vel status et ordines regni nostri cogentur.

De aliis bojeronibus aut militibus hujus provinciae, de Re publica Christiana ac Sua Majestate Caesarea et Regia benemeritis, quos nos commendaverimus, habebitur eorum condigna ratio ac similiter munitis et legatis nostris, quos ad Suam Caesaream Majestatem vel Serenissimum Archiducem Maximilianum expediverimus, matura audientia et digna expeditio pro rei et negotii qualitate dabitur, et ii comiter tractabuntur.

Ad quae omnia et singula firmiter et inviolabiliter per nos, ac status et ordines hujus provinciae observanda, nos sub eodem fidei et fidelitatis juramento, qua Suae Majestati Caesareae et Regiae ejusque successoribus et haeredibus realiter et solemniter tam nos, quam bojeronēs et consiliarii ac officiales nostri totam provinciam repraesentantes, in persona dictorum dominorum commissariorum caesareorum, nostro, ac successorum et haeredum nostrorum praesentium et futurorum nominibus ac personis obstrinximus et obstrictes reddidimus dictae Sacrae Caesareae ac Regiae Majestati, ejusque successoribus et haeredibus universis in perpetuum obligamus et promittimus, nosque et provinciam nostram universam in clientelam ejusdem Sacrae Majestatis Caesareae atque Regiae ac unionem et obedientiam coronae Hungariae tradimus et submittimus prout tradidimus et submissimus, defacto in perpetuum et irrevocabiliter, non obstantibus quibuscumque contrariis, harum nostrarum manus nostrae propriae subscriptione et sigillo nostro authentico roboratarum vigore et testimonio litterarum.

Datum et actum in templo seu monasterio Divi Nicolai Episcopi, in promontorio dictae civitatis Tergovistia sito, IX. die mensis Junii, anno Domini MDXCVIII, regnorum Suae Majestatis Romani XXIII., Hungariae XXVI., Bohemiae itidem XXIII.

Arh. St. Buc., Colecția microfilme Austria, r. 300, c. 38—44 (Xerografii CCLI/11); Haus-, Hof- u. Staatsarchiv, Wien, Hungarica, Fasz. 132, p. 24—30, ciornă ms. a lui N. Istvanffy; forma emisă de consilierii imperiali identică, în afara preambulului, unor pasaje și a încheierii, cu cea emisă de cancelaria munteană, păstrată într-o copie în colecția Ferenc Goztonyi; instrumentele de ratificare, A.S.B., *idem*, r. 300, c. 34 și 36; *ibidem*, p. 22 și 23 (xerografii, CCLI/9 și 10), copii; G. Pray, *Dissertationes historico-criticae in Annales veteres Hunnorum, Avarorum et Hungarorum*, Vindobonae, 1775, p. 155—158 (variante munteană, în latină, tradusă în românește la Șt. Pascu, VI. Hanga, *Crestomație pentru studiul istoriei statului și dreptului R.P.R.*, II, București, 1958, p. 411—414); A. Károly, *Okmányok Mihály havaseli vajda 1598-iki meghódolása történetéhez*, în *Történelmi Tár*, 2 (1879), p. 49—53 (și jurământul lui Mihai vodă și al boierilor, p. 48—49 — texte latine); varianta părții germane, tradusă parțial, fără încheiere, la I. Sirbu, *Istoria lui Mihai Viteazul, domnul Țării Românești*, I, București, 1904, p. 571—574 (reeditat la Timișoara, în 1976, p. 323—324).

Noi, Mihai, voievodul părților Țării Românești ale regatului Ungariei și sfetnic al sfintei Maiestăți împărătești și regești, etc., Eftimie, arhiepiscop de Tîrgoviște, Dumitru vornic, banul Mihalcea, clucerul Radu, Teodosie logofătul, Andronic vistier și postelnic, Negrea spătarul, Miroslav logofătul, banul Calotă, sfetnicii și slujitorii noștri reprezentînd întreaga Țară Românească, dăm de știre și facem cunoscut prin scrisoarea de față tuturor, căroră se cuvine.

Că, deoarece această provincie, Țara Românească, zace de peste o sută de ani sub jugul și tirania turcilor și este supusă unei grele șerbii, noi, în acești din urmă ani, scîrbiți de această lungă șergie și împinși și de evlavie și dragoste creștinească, am hotărît să aducem această provincie la starea ei de mai înainte și la ascultare și să o alipim din nou la coroana regatului Ungariei și să recunoaștem pe sfînta sa Maiestate împărătească și regească de domn și rege al nostru legiuit și firese, așa cum au fost, pe vremuri, recunoscuți de drept sfinții regi ai Ungariei și să trecem și să ne supunem și noi și provincia noastră sub ocrotirea veșnică și sub suzeranitatea sa și să cerem ajutorul și sprijinul Maiestății Sale împărătești, căci am hotărît să nu mai ridicăm sabia pentru vrăjmașii nelegiuiți ai crucii lui Hristos, ci pentru obștea și legea creștinilor. Înălțimea Sa împăratul încă de acum cîțiva ani nu s-a împotrivit să ne primească pe noi și țara noastră în slujba și sub suzeranitatea sa, ba dimpotrivă, a fost bucuros să ne ajute grabnic și cu generozitate și a dat poruncă vrednicului de cîinste și luminatului domn Ștefan Zuhay, episcopul de Vaț, prefectul cămării ungare din Pojon, și lui Nicolae Istvanfi de Kissaszonfalva, locțiitorul palatinului Regatului Ungariei și căpitan al orașului Sopron, sfetnicii săi și delegați și comisari cu puteri depline în Transilvania și Țara Românească, să se întilnească cu noi și, dacă s-ar ivi un prilej potrivit, să trateze și să se înțeleagă cu noi despre chipul și rînduiala în care ar trebui să trecem în slujba și ocrotirea Maiestății împărătești. Aceștia, isprăvindu-și treburile din Transilvania, după cum s-a putut, după ocuparea ei, și stabilind timpul și modul, s-au întilnit cu noi și ne-am învoit și au încheiat cu noi și cu dregătorii noștri de frunte, cu sfetnicii și slujitorii noștri ca reprezentînd întreaga țară și am expus și

am întocmit jurământ întărit și adevărat, mai întâi noi înșine, apoi vrednicul de cinste Eftimie, arhiepiscopul de Tîrgoviște, împreună cu dregătorii noștri, în biserica sfîntului Nicolaie episcopul, aflătoare pe dealul orașului nostru Tîrgoviște și, după ce ne-am înțeles asupra formei jurămîntului de a sluji cu credință Înalțimii Sale împăratului, azi am hotărît și am convenit cele ce urmează.

Întîi, Înalțimea Sa împăratul, cită vreme va ține războiul cu turcii, care este de acum în al șaselea an, ne va da și va avea grijă să ni se plătească de către oamenii și plătitorii săi, pentru a ne apăra țara și, dacă s-o ivi prilej, pentru a ataca pe dușman, solda a cinci mii de oșteni în bani gata; numiții domni comisari au făgăduit să se străduiască și să mijlocească pe lingă Înalțimea Sa să ne dea și să ne plătească, după cum i-am cerut, pentru alți cinci mii de oșteni sau să ne dea în ființă oameni, călăreți și pedestrași, anume — vara, numărul întreg, iar iarna — jumătate. S-a mai căzut la învoială și ca plătitorul Măriei Sale să-i cerceteze în fiecare lună cînd le dă banii; și dacă, prin voia lui Dumnezeu, starea și situația lucrurilor ar fi astfel, încît să nu fie nevoie de atîta oaste, atunci să nu fie ținută în zadar atîta oaste, nici să o plătească, ci se va întrebuița, după împrejurări, după cum va cere Măria Sa chezaro-crăiască sau după cum va porunci prealuminatul Maximilian.

Iar cu această oaste noi ne vom strădui din toate puterile ca în orice împrejurare să-i îndepărtăm pe turci și pe alți dușmani de Transilvania, de Țara Românească și de părțile Ungariei și în aceste cazuri și prilejuri de biruință noi ne vom potrivi în totul poruncii și voinței Înalțimii Sale chezaro-crăiești și prealuminatului Maximilian. Dacă s-ar întîmpla să avem nevoie de mai multă oaste, cerută de împrejurări grele, Înalțimea Sa împăratul sau, în numele său, prealuminatul arhiduce Maximilian, preaiubitul său frate care de acum înainte va cîrmui Transilvania în numele Măriei Sale, să vină în ajutorul nostru cu oaste mai mare atît din Transilvania, cît și din alte locuri. Tot așa, dacă dușmanul ar izbi Transilvania sau părțile vecine ale Ungariei, noi vom da, dacă ni se va cere de Măria Sa ori de prealuminatul Maximilian, un ajutor cît mai mare atît cu oastea pentru care primim plată, cît și cu oastea noastră muntenească acolo unde va fi trebuință, iar la greu vom merge chiar și noi înșine după cum ar porunci Măria Sa. Tunurile, pulberea, ghiulele și alte lucruri trebuincioase războiului ni le va da Înalțimea Sa împăratul sau, în numele său, prealuminatul arhiduce Maximilian.

⟨Al doilea⟩, pentru ca să putem da acest ajutor cu cît mai mare rivnă și osîrdie și pentru a putea sluji creștinătății cu toată credința, Măria Sa ne-a dat, nouă și preaiubitului nostru fiu, Pătrașcu, cu drept veșnic fiilor fiilor noștri, ca să ținem Țara Românească cu toate veniturile, drepturile și hotarele sale și să o stăpînim în veci de veci; și ne-o dăruiește ca unor slujitori supuși și de credință ai săi, nouă și coborîtorilor noștri în spiță dreaptă și bărbătească, fără să fim datori să plătim vreun tribut sau dare, cu toate acele libertăți și privilegii cu care am stăpînit-o și am ținut-o și pînă acum, totuși astfel încît, atît noi, cît și urmașii noștri, vom da Măriei Sale în fiecare an, după vechiul și lăudatul obicei din vremile sfinților regi ai Ungariei, ca unui domn și rege al nostru, un dar de cinste după cum ne vom înțelege și vom statornici Măria Sa și cu noi.

Bunurile noastre proprii sau cele ale fiului nostru, cumpărate cu bani sau dobîndite, le vom lăsa moștenire după voința noastră acelora

pe care-i vom alege și vom putea dispune de ele în chip liber și după voința noastră.

〈Al treilea〉, dacă s-ar întâmpla ca și noi și zisul fiu al nostru Pătrașcu să murim fără urmași în linie bărbătească, de care lucru să fim feriți, Măria Sa împăratul și urmașii și moștenitorii săi să îngăduie ca Țara Românească să aibă voievod sau principe dintr-ai săi, de aceeași obîrșie și lege ca și pînă acum, astfel totuși ca dreptul investiturii să fie lăsat Măriei Sale împăratului și urmașilor și moștenitorilor săi, iar Măria Sa și urmașii și moștenitorii săi în astfel de împrejurare să arate și să întărească voievod pe cel propus și numit de dregătorii, boierii și obștile țării cu învoiala lor îndeobște.

〈Al patrulea〉, sus-pomeniții domni comisari împărătești ne-au încredințat, în numele împăratului, că Măria Sa ne va da și întări, nouă și urmașilor noștri, o cetate în Ungaria sau Transilvania, cu veniturile ei îndestulătoare pentru a putea sta potrivit cu cinstirea și rangul nostru.

〈Al cincilea〉, numiții domni comisari împărătești au hotărît ca fugarii care vor fi săvîrșit hîclenie sau altă fărădelege în Țara Românească și caută găzduire în părțile Transilvaniei sau în Ungaria și se socotesc acolo la adăpost, să nu mai fie priuși în orașele, tirgurile și cetățile din Transilvania și din părțile învecinate cu vreuna din ele, ci ne va fi îngăduit să avem căderea a-i urmări și a-i prinde oriunde vor fi găsiți; tot așa, vor fi datori să se înapoieze de oriunde s-ar afla oștenii, călăreți și pedestrași, care, după ce-și vor fi prinit solda, ar cuteza să fugă pe ascuns.

〈Al șaselea〉, în ceea ce privește liberul negoț al tîrgoveților din Țara Românească s-a hotărît ca în viitor să aibă slobodă voie a face negoț în Transilvania cît timp nu s-ar aduce vădită pagubă orașelor din Transilvania și nu ar lovi în privilegiile acestora, însă după ce vor plăti vamă cuvenită. Neguțătorii străini, atît transilvăneni, cît și cei unguri și germani, au voie slobodă de a aduce în Țara Românească sau de a scoate de acolo orice marfă vor voi, de asemenea plătind vama dreaptă.

〈Al șaptelea〉, cît privește religia, Măria Sa dă încredințare de slobodă ținere a legii noastre și făgăduiește că nici slujbele bisericesti ale episcopilor și preoților n-o să le oprească, nici nu ne va sili pe noi, cinurile ori obștile țării noastre să trecem la altă lege.

〈Al optulea〉, boierii și oștenii acestei țări care au săvîrșit fapte vîednice pentru creștinătate și Măria Sa chezaro-crăiască și-i vom recomanda și noi vor avea cinstirea cuvenită. De asemenea, solii și vestitorii pe care-i vom trimite la Măria Sa chezaro-crăiască și la prealuminatul arhiduce Maximilian vor fi ascultați cu atenție și fără întîrziere, li se va da răspuns potrivit cu lucrul și înisiiunea lor și vor fi tratați în chip cuviincios.

Spre a fi păstrate cu tărie și neschimbat de noi, de cinurile și obștile țării aceste toate și fiecare în parte, noi, cu aceeași credință și prin același jurămint adevărat față de Măria Sa chezaro-crăiască și față de urmașii și moștenitorii săi ne-am legat cu adevăr și tărie atît noi, cît și dregătorii și sfetnicii și slujitorii noștri reprezentînd întreaga țară, în prezența zisilor domni comisari împărătești, în numele și cu ființa noastră, a urmașilor și moștenitorilor noștri de față și viitori, și rămînem obligați numitei sfinte Înălțimi chezaro-crăiești și tuturor urmașilor și moștenitorilor săi în veci de veci și ne îndatorăm și făgăduim și ne încredințăm și supunem

după cum ne-am încredințat și supus noi înșine și întreaga noastră țară sub ocrotirea aceleiași sfinte Înălțimi chezaro-crăiești, precum și în unire și ascultare față de coroana Ungariei, cu adevăr pe veci și nestrămutat, fără nici un fel de piedici, cu iscălitura mâinii noastre proprii și cu pecetea noastră cea adevărată pe înscrisul întărit cu putere și mărturie.

Dat și întocmit în biserica sau mănăstirea sfintului Nicolaie episcopul, aflătoare pe dealul numitului oraș al Tîrgoviștei, în ziua 9 a lunii iunie din anul Domnului 1598, iar al stăpînirii Măriei Sale — romane 23, ungurești — 26 și boemice — al 23-lea.

60

1598 iunie 9, Tîrgoviște.

Ego Michael, partium Regni Hungariae Transalpinarum Vaiuoda Sacratissimae Caesareae et Regiae Maiestatis Consiliarius, Juro per Deum uiuum, Patrem, et Filium et spiritum sanctum, Sanctissimam Trinitatem, ac unam Deitatem, ac beatissimam Dei Genitricem Virginem Mariam, ac omnes Sanctos et sancta Dei Euangelia, quod ab hac hora Sacratissimo romanorum Imperatori, ac Hungariae, Bohemiae etc. Regi, Rudolpho <secundo>¹, domino meo clementissimo, eiusque successoribus <et haeredibus>¹ tota uita mea, una cum omnibus successoribus meis fidelis et obediens ero, amicis Suae Maiestatis amicus, inimicis inimicus ero. Contra eius Maiestatem aut ipsius successores neque occulte, neque palam, neque practiceis aut consilia, nec factis ullo unquam tempore agam. Consilia et secreta Suae Maiestatis mihi uel coram, uel per literas, uel per nuncios commissa nemini pandam, et in quibuscumque negotijs a Sua Maiestate Caesarea interrogatus fuero, utile, bonum, et fidele consilium dabo, et omnia molimina hostium, quicumque illi fuerint, quae intellexero, Suae Maiestati fideliter reuelabo. Et pro posse meo omnibus ei aduersantibus resistam, et potius caput, uitam, et bona amittam, quam Suae Maiestati ac Christianitati delinquam, aut eius hostibus occultis aut manifestis adhaeream.

Ita me Deus adiuuet, beata Virgo Maria, ac omnes Sancti et Electi Dei, et haec sancta Dei Euangelia.

Datum in Templo, seu Monasterio Diui Nicolai Episcopi, in Promontorio Ciuitatis Tergouisthia sito, nona die mensis Junij, Anno Domini Millesimo quingentesimo nonagesimo octauo, Regnorum Suae Maiestatis — Romani uigesimo tertio, Ungarici uigesimo sexto, Bohemici itidem uigesimo tertio.

Arh. St. Buc., Colecția microfilme Austria, r. 300, c. 34 (și Xerografil CCLI/10); Haus-, Hof- u. Staatsarchiv, Wien, Hungarica, fasc. 132, pach. CCLI, f. 22; Hurmuzaki, *Documente*, III, p. 289; Károlyy Arpad, *Okmányok Mihály havaseli vajda 1598-ikt meghoalása történeléhez*, în „Történelmi tár”, Budapest, 1879, p. 49 (text); I. Sirbu, *Istoria lui Mihai Vodă Viteazul, domnul Țării Românești* (I—II, 1904, 1907), București, 1976, p. 325 (traducere parțială).

Eu, Mihai, voievod al părților de peste munți ale Regatului Ungariei, sfetnic al preasfintei Maiestăți Împărătești — jur pe Dumnezeu cel viu, Tatăl și Fiul și Duhul sfânt — prea sfînta treime și o singură dumnezeire — și pe prea fericita născătoare de Dumnezeu fecioara Maria și pe toți

sfinții și pe Sfinta Evanghelie cea a lui Dumnezeu că din acest ceas voi fi credincios și ascultător toată viața mea, împreună cu toți urmașii mei preasfintului împărat al romanilor și rege al Ungariei, Boemiei și a., Rudolf <al doilea>¹, domnul meu prea îndurător, și urmașilor <ș. moștenitorilor>¹ lui; voi fi prieten prietenilor lui, dușman dușmanilor. Nu voi lucra vreodată împotriva Măriei Sale sau urmașilor săi nici pe ascuns, nici pe față, nici prin uneltiri sau sfaturi, nici prin fapte. Nu voi dezvălui nimănui planurile sau tainele Măriei Sale încredințate mie fie prin grai, fie prin scrisori, fie prin vestitori și, în orice treburi voi fi întrebat de Măria Sa împăratul, voi da sfat folositor, bun și credincios, și voi dezveli cu credință Măriei Sale toate năzuințele dușmanilor — oricare ar fi ei — pe care le voi înțelege. Și, după putința mea, mă voi împotrivi tuturor celor ce-i sînt neprieteni și mai curînd îmi voi pierde capul, viața și bunurile mele decît să părăsesc pe măria sa și creștinătatea sau să mă alătur dușmanilor săi fățiși sau ascunși.

Așa să-mi ajute Dumnezeu, fericita fecioară Maria și toți sfinții și aleșii lui Dumnezeu, precum și această Sfîntă Evanghelie a lui Dumnezeu.

Dat în biserica sau mănăstirea dumnezeiescului episcop Nicolaie așezată pe dealul orașului Tîrgoviște, în ziua a noua a lunii iunie, în anul Domnului una mie cinci sute nouăzeci și opt, iar al domnilor Măriei Sale — peste romani, al douăzecișitreilea, peste unguri — al douăzecișisaselea, peste boemi însă al douăzecișitreilea.

¹ Adaos între rînduri.

Nos, Jephthimia Archiepiscopus Tergouisthiensis, Demetrius Wornik Judex Generalis, Ban Mihalche, Kuchar Radul, Theodosius logofetes Cancellarius, Andronicus Vister Cubicularius, Negre Spatar, Miroslaus logofetes, Ban Calota, Consiliarij, et Officiales Illustrissimi Domini Michaelis Vaiuodae Transalpinæ, totam prouinciam Transalpinæ repraesentantes etc. Juramus per Deum uiuum, Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum, Sanctissimam Trinitatem, ac unam Deitatem, ac beatissimam Dei Genitricem Virginem Mariam, ac omnes Sanctos, et sancta Dei Euangelia, quod ab hac hora Sacratissimo Romanorum Imperatori ac Hungariae, Bohemiae etc. Regi, Rudolpho Secundo, domino nostro clementissimo, ac¹ Successoribus et haeredibus eius² tota uita nostra, una cum, omnibus successoribus et haeredibus nostris, praesentibus et futuris fideles et obedientes erimus, amicis Suae Maiestatis amici, inimicis inimici erimus. Contra eius Maiestatem, aut ipsius successores³ neque occulte, neque palam, neque practicis aut consilijs, nec factis ullo unquam tempore agamus. Et pro posse nostro omnibus et aduersantibus resistemus, et potius caput, uitam, et bona amittimus, quam Suae Maiestati, ac Christianitati delinquemus, aut eius hostibus occultis aut manifesti adhaerebimus.

Ita nos Deus adiuuet, beata Virgo Maria, ac omnes Sancti et Electi Dei, et haec sancta Dei Euangelia.

Datum in Templo seu Monasterio Diui Nicolai Episcopi in Promontorio Ciuitatis Tergouisthiensis sito, nona die mensis Iunii, Anno Domini Millesimo quingentesimo nonagesimo octauo, Regnorum Suae Maiestatis, Romani uigesimo tertio, Hungarici uigesimo sexto, Bohemici itidem uigesimo tertio.

Arh. St. Buc., Colecția microfilme Austria, r. 300, c. 36; Colecția, Haus-, Hof- u. Staatsarchiv, Wien, Hungarica, fasc. 132, f. 23; Hurmuzaki, *Documente*, XII, p.359; Károly Árpád, *Okmányok Mihály havaseli vajda 1598-iki meghódolása történetéhez*, în „Történelmi tár”, I, 1879, p. 49.

Noi, Ieftimie, arhiepiscop de Tirgoviște, Dumitru vornicul și judele de frunte, Banul Mihalcea, Clucerul Radu, Theodosie Logofătul <și> Cancelarul, Andronic vistier<nicul și> postelnic, Negrea spătarul, Miroslav logofătul, Banul Calotă — sfetnici și dregători ai prealuminatului Domn Mihai, voievod al părților de peste munți, reprezentînd întreaga provincie transalpină etc. Jurăm pe Dumnezeu cel viu, Tatăl și Fiul și Duhul sfînt — Preasfînta Treime și nedespărțită dumnezeire — și pe preafericita născătoare de Dumnezeu, fecioara Maria, și pe toți sfinții și pe Sfînta Evanghelie cea a lui Dumnezeu, că din acest ceas vom fi credincioși și ascultători toată viața noastră, împreună cu toți urmașii și moștenitorii noștri de acum și din viitor, față de preasfîntul împărat al romanilor și rege al Ungariei, Boemiei și a., Rudolf al doilea, domnul nostru preaindurător, și ¹ față de urmașii și moștenitorii lui ², prieteni vom fi prietenilor lui și vrăjmași neprietenilor. Nu vom lucra vreodată împotriva Măriei Sale sau urmașilor săi ³ nici pe ascuns, nici fățiș, nici prin uneltiri sau hitlenii, nici prin fapte. Și, pe cît ne va sta în putință, ne vom împotrivi celor ce-i sînt nepriatnici și mai curînd ne vom pune capul, viața și bunurile vom pierde, dar nu vom părăsi pe Măria Sa și creștinătatea ori să ne alăturăm vrăjmașilor săi fățiși sau ascunși.

Așa să ne ajute Dumnezeu, fericita fecioară Maria și toți sfinții și aleșii lui Dumnezeu, precum și această Sfîntă Evanghelie a lui Dumnezeu.

Dat în biserica sau mănăstirea dumnezeiescului episcop Nicolae așezată pe dealul orașului Tirgoviște, în ziua a noua a lunii iunie, în anul domnului una mie cinci sute nouăzeci și opt, iar al stăpînirilor Măriei Sale — peste romani al douăzecișitreilea, peste unguri al douăzecișisaselea, peste boemi însă al douăzecișitreilea.

¹ Adaos între rinduri: *post suam mortem, Illustrissimi Michaeli Voivoda Transalpino* după moartea sa — luminatului Mihai Vodă al Țării Românești — text șters apoi cu o linie.

² Adaos între rinduri apoi șters: *nostris* (?)

³ Adaos între rinduri: *ac dominum vaiuodam Michaellem* = precum și domnului Mihai Vodă — apoi șters cu o linie.

[...] ¹. Michael Vaiuoda, cum suis Boieronibus ac Archiepiscopo suo heri in templo Diui Nicolai, extra Ciuitatem ² inter vineta sito, solenne iuramentum deposuit in fidem Maiestatis Cesareae nobis presentibus. Videtur sincero animo adversus suam Maiestatem et christianam rempublicam affectus esse.

Valdè contra Transsiluanos queritur, qui eum principatu³ spoliauerant, ac indignis modis tractarant. Nos eum de clementia Maiestatis Cesareae et Serenissimi Archiducis Maximiliani bene et optime sperare iussimus.

Litterae quae inter nos nomine Suae Maiestatis ac ipsum editae sunt, Dominationi Vestrae Illustri et Magnificae innotescunt. Aliter post septem fere dierum colloquia, tractatus, et disputationes fieri aut transigi non potuit. Et maximè rerum ac temporum fuit habendus respectus: simul ac personarum [...]¹.

Arh. St. Buc., Colecția xerografii Austria, pach. CCLI/12; Haus-, Hof- u. Staatsarchiv Wien, Hungarica, Fasz. 132; Hurmuzaki, *Documente*, III₁, p. 290; *Căldări strdini*, IV, p. 95–96.

[...]¹. Voievodul Mihai, împreună cu boierii săi și cu arhiepiscopul său a depus ieri în biserica sfintului Nicolae, așezată afară din oraș² printre vii, jurământul solemn de credință către Maiestatea imperială fiind noi de față. Se arată a fi insuflețit de un sentiment sincer față de Maiestatea Sa și de creștinătate.

Se plînge mult de transilvani care îl deposedaseră de domnie și îl trataseră în chip nevrednic³. Noi l-am îndemnat să spere lucruri bune și cele mai bune de la clemența Maiestății Sale imperiale și de la serenisimul arhiduce Maximilian.

Scrisoarea de învoială care a fost întocmită între noi în numele Maiestății Sale și în al său, va fi comunicată domniei voastre strălucite. În alt fel nu s-a putut face sau încheia după aproape șapte zile de convorbiri, tratative și discuții. Și mai ales trebuie ținut seama de împrejurări și de moment, precum și de persoane [...]¹.

¹ Nicolae Istvanffy prezintă detalii referitoare la pacea încheiată cu tătarii.

² Tîrgoviște.

³ Aluzie la prevederile nejuste ale tratatului din 20 mai 1595.

63

1598 iunie 11, Tîrgoviște.

Tertia die praesentis mensis junii datis ad Sacratissimam Maiestatem Vestram literis Corona Saxonum, pervenimus in oppidum et arcem Rozno, sequenti ac tertia superatis alpibus, unde nomen sumptum, in Valachiam Transalpinam penetravimus Tergovistiamque pertigimus.

Excepti sumus a praecipuis boëriis spacio itinerie sesqui alterius diei, in ipso apice et praecipicio Lapidis Regii nuncupati, ubi troclea currus demittuntur. Postea quinta die, dimidio a civitate Tergovistia lapide, obviam factus est nobis filiolus Michaelis Vaivodae, Petrasco, cum tribus millibus circiter equitibus et peditibus et rhedis exornatis; quibus vecti fuimus. Ea omnia pro maiestate atque autoritate Sacratissimae Maiestatis Vestrae acta sunt.

Sexta tandem die, simul cum Magnificis Caspare Kornizio et Pan-cratio Zennici probatae fidei e prudentibus Sacratissimae Maiestatis Vestrae fidelibus totius peregrinationis huius nostrae comitibus operi admovimus ac invitati rogatique auditi sumus publice et solenniter at in silentio.

Tunc proposita per nos concta quae ad rem pertinebant et quae, cum de Tartaris, tum de Moldavo, Constantino Basilio, Kozacis atque adeo ipso Michaelae Vaivoda et Turcarum molitionibus nobis antea, et per literas, et per nuntios communicata fuerant, quaeque ad Sacratissimam Maiestatem Vestram Alba et Corona tran scripseramus.

Petita ab ipso licentia ad deliberandum concessa quaque, a prandio in abdito horti loco privatim soli convenimus, et interprete secretario ipsius olaho seu valacho, Ioanne Racz, videlicet Rasciano, peritissimo tamen hungaro latino quoque non ignaro, in tractatu legationis tartaricae, ad vesperam usque, multas horas consumpsimus.

Septima rursum die, quae erat Dominica, in Aede Metropolitana Christo Ascendenti in coelos sacra, praetextu sacrorum persolvendorum, in recessu atque penetralibus horti, praecipuum Tertarorum principis legatum, per Vaiovodam accessitum, audivimus, Is solerter et brevissime iureiurando amicitiam et coniunctionem Hani < sic ! > toti christianitati obtulit et promisit suum principem firmissime servaturum quicquid in hac confederatione per Michaellem Vaivodam inter Sacratissimam Vestram Maiestatem et principem Tartarorum ratione perpetuae coniunctionis ineundae conclusum fuerit. Interea vero suos quoque legatos a Michaelle Vaivoda cum optato responso ac aliqua summa pecuniae expectaturum. Si res ex animi sui sententia per Michaellem cum christianis transacta fuerit. et frater minimus natu potissimum denegatus fuerit, quo superstite nil securitatis ac tranquillitatis sibi pollicetur vel etiam si is redditus fuerit suis constrictum viderit, cum nihilominus apud Turcas nihil tutum fit, etiamsi idcirco validissima manu egredi statuerit si tamen aliquid subsidii et fortunae nunc accesserit ait praecipuus Hani legatus quod aut consistet aut prosus regredietur. Quod maius est, per hunc ipsum legatum adhortatur Hanus diligentissime Michaellem Vaivodam ne se denuo Turcarum tyranno dedat : foedifragum et infidelem illum esse, vindictae ubi vel minima occasio occurrerit, tenacissimum, ne similem quam Tartarus ipse, experiri sortem cogatur, Litterae autem Hani ne ulli prorsus hominum, praeterquam Sigismundo et Michaeli innotescant, nuntios hosce, Bernhardium et Georgium Racz per omnes Superos obtestatus est. Quorum etiam verba cum his litteris et legatione in omnibus punctis consentiunt ; licet Legationis ad Tartarum, sicut et ipsius ad nos praetextus pacis inter Sacratissimam Maiestatem Vestram et Turcarum Principem ineundae sit, scopus tamen iste est, ut Tartarus nobis devinctus maneat. Non renuerat quidem ille neque abnegaret etiam hoc officij genus ut se pro pace ineunda interponat ad triennium ad minus donec ipse quoque loca aliquot munita ac fortia extruere posset, satius tamen consultiusque videtur ut nunc ipse quoque a Turca deficiat. Sat, imo maximum operae precium, fecerit, si se vel in ditione sua, vel intra Turcarum fines continuerit et exitum in Hungariam hasque partes penitus denegarit. Quo domi retento nulla ratione credendum est sultanum personaliter in Hungariam aut hasce partes profecturum. Experientia docuit quam minus eius potentia, Tartaro absente, metuenda sit. At si nil aliud agat Tartarus, quam regna ista pulcherrima opulentissima igni ferroque vastet, tot millia animarum in diram captivitatem atque servitutem perpetuam abducatur, omnibus populis perhorrendam formidinem incutiat verendum ne quicquam utiliter a Christianis agi possit quis propterea damna aestimabit. Si Tartarus domi contineri non poterit, vehementissime pertimescendum ne Transalpina primum regio

pulcherrima fertilissima, in qua nulla munitio est, deinde Transylvania quoque adhuc hoc anno in Turcicam potestatem deveniat et perpetuo mancipetur. Actum foret de reliqua Hungaria et vicinis provincijs cavendum ne quae regna beatissimo omni Sacratissimae Maiestatis Vestrae felicissime recuperantur, ea facilius amittantur. His proinde ac tantis rationibus permoti atque stimulati adhortatione precibus et nonnulla conctatione Michaelis Vaiuodae dominorumque Kornisij et Pancratij consiliis concitati deum testamur et si inviti decimus, consensimus tamen ut ipse Vaivoda decem millia Aureorum muneris loco nomine Secratissimae Maiestatis Vestrae et Serenissimi Maximiliani quod ex literis sub signis E et F patet, ipsi Hano mittat. Addidimus nos 1.300 aureos et pocula ac enses argenteos quingentis talleris Claudiopoli per Kornizium emptis, quos et hic et in Tartari Aulam partiti sumus.

Michael Vaivoda, qui aureos dedit, etsi varius sit, et nunc suum damnum esse velit, nunc per nos ac Sacratissimam Maiestatem Vestram restitui sibi cupiat, tamen damni particepe lubens erit. Cum hac aureorum summa aliisque muneribus remittimus oratores tartaricos nostrosque iis adiunctos, Ioannem Poseniensem, Hedl solutorem Transalpinensem, valachae, polonicae et turcicae linguae gnarum, ac priorem illum Georgium Racz ad Hanum ablegavimus qui quocumque in loco ipsi occurrerint, mandata exequentur secundum introductionem eis datam sub litera G. Atque haec de Tartaris. Vaivodae, uti antea perscripseramus, numeravimus decies mille talleros et, cum inevitabilem videremus necessitatem, secundum instructionem quoque Sacratissimae Maiestatis Vestrae nobis datam, spem illi fecimus quod Sacratissima Maiestas Vestra deinceps quoque ipsi opem feret, secundum petitionem ipsius, et quidem liberalius magisque, propter maiores causas. Idcirco, cum anno praeterito redditum illi sit stipendium quatuor millium hominum, promissimus illi hoc anno quinque millium per aestatem, hyeme dimidium. Ait nam ipse, et veritati consentaneum est, quod, is potissimum Danubius glacie concreseat, longe plus damni et negotii facessere queat hyeme, cum miles nullus fere in his locis vicinis Constantinopoli usque alatur. Cum autem Turca undiquaque congreget exercitum, licet ultramarini et asiatici nondum appulerint, qui tamen sub beglerbego Graeciae militant, apud Bodon seu Veden confluunt, eo quidem animo ut si Tartarus per eos evocari et educi poterit, Transalpina primum tota direpta ac vastata, atque etiam occupata, Transylvaniam duabus ex partibus invadant, infestent, expugnent, Tartari hinc per Alpes ex Transalpina, Turcae vero versus Chanad, Lippa, Lugas, Karansebeş, Varadinum, etc.

Verum quidem est Michaellem Vaivodam Turcis praeteritis diebus Sigismunde principe adhuc in Transylvania existente, tributis loco, quinque millia tallerorum misisse, at nec sic securus esse potest. Mandantur enim ea illi quae ian sub clientela et devotione Sacratissimae Maiestatis Vestrae nulla ratione facere debet, quae constant ex litera H.I.K.

Idcirco cupit, urget et instat, et per omnia sacra obtestatur, ut illi Sacratissima Maiestas Vestra adhuc aliorum quinque millium hominum, equitum et peditum, sub conditionibus in literis transactionis annotatis, stipendium numerare, vel militem subministrare dignetur. Pollicetur quod, si ita Sacratissima Maiestas Vestra probabitur, et uberiores copias habuerit (maxime si Tartarus non adsit), solus ipse, cum Maiestatis V. hocce exercitu atque suis Kozacorumque copiis, in his locis totum turcicum robur et molem sustinere hoc anno paratus sit; interim in

Hungaria arces expugnari poterunt. Aut, si Turcae Transylvaniam invadere statuerint, Tartaros quoque pellicere portuerint, effecturum se ne penetrare possint in Transalpinam; unde necessario Danubius illis traiciendus et vires cum Turcis coniungendae erunt. Quod si fiet et simul seu Transylvaniam oppugnare ceperint, seu in Hungariam profecti fuerint, paratum se offert vel Danubium traicere et omnia ferro ignique late vastare, vel versus Orsiva <sic> in Transylvania, hostem a tergo adoriri et sic eius nefarios conatus eludere, frangere. Ait quoque, et verum est, nam ab aliis etiam habemus, si ipse Vaivoda Danubium traiciat cum quindecim aut viginti millibus, omnes illas nationes usque Constantino-polim servitutis turcae pertaesas, una inferre auras, ut sunt Bulgari, Servi, Albanenses, Rasciani, eadem religione ipsi coniuncti, et quosvis Turcas e medio sublaturas. Quo nomine conservat apud se praecipuorum earum nationum liberos pignoris et obsidum loco. Promittit quoque quod, quocumque iussus fuerit, cum omnibus copiis personaliter proficisceretur, et vel Sacratissimae Maiestati Vestrae, vel Serenissimo archiduci Maximiliano ad nutum obtemperabit. Habet commoditates supra quam credi posset optimas inimicos a capite adoriri et viscera eius erodere. Quod si autem magis placuerit Sacratissimae Maiestati Vestrae tradere tuendam, dummodo ipsi de aliquo condecienti loco, victu et residentia sit provisum. Quare humilime supplicamus nos quoque Sacratissima Maiestas Vestra dignetur eius demissae et instantis petitionis benignissimam rationem habere et aut provinciam ab ipso acceptare, aut maiora illi auxilia aliorum quoque millium militum stipendium dare. Id sive in pecunia fiat per defalcationem contributionis superiorum regnorum sive in militibus quantum hi tardius quam necessitas postulat huc pertingere possent. Nunc Turca solummodo in hunc est intentus ut videat num pro nobis aut pro ipso pugnaturus sit, quot apud ipsum praemissis literis H.J.K. vehementissime urget. Si aversum a se senserit, (quod tamen iam scire illum Michael asserit Polonorum et Moldavi Hieremiae proditioe et suggillatione) procul dubio non postmittet hostem capiti ac tergo imminentem. Hunc primum aggredietur sed ne rerum potiat, auxiliis maioribus celerioribus succurrendum est.

Ad Hieremiam Moldavum quod spectat, ait illum vafrem, proditorem, nullius fideri hominem, qui non cessat continuo et sine intermissione suggillare et exstimulare hostem, ut Michaellem e medio tollere possit; suorum proditorum receptorem queritur, illum omnes suas actiones et conatus hosti detegere, hostem ad se necandum continuo sollicitare, ad ocupandam Transalpinam et Transylvaniam Turcas instigare, sua quoque et Polonorum auxilia offerre: Nunc Transylvaniam capite carere, Transylvanos diferentes ultro occasionem expectare, qua se Turcis dedant, etc. Idecirco cuperet illum de Moldavia exturbare, tanto hoste et proditore se liberare, Moldaviam Sacratissimae Maiestati Vestrae restituere, mancipare. Habet literas multorum dominorum polonorum auxilia promittentium; quorum nomina hic volens praetereo, sed tamen ea ipsa in hac charta annotata mitto. Litteras polonicas ego non solum vidi, sed et legi. Dicit Michael quod, modo a Sacratissima Maiestate Vestra et a nobis non prohibeatur et Hieremiam vinctum, et Moldaviam facillime habiturus sit et se Polonorum territaciones elusurum, etc. Passus est se a Polonis quoque ad defectionem sollicitatum per certas intermedias personas, et maxime a Cancellario. A Josika quoque stimulat ut in adipiscendo Transilvaniae principatu eius partes foveat. Nos tamen serio ipsum admonuimus ne quicquam contra Moldaviam moliat, prout

a Sacratissima Maiestate Vestra, in mandatis habuimus. Ille e contra, non Moldaviam se cupere, non illam sibi infestam, sed Hieremiam.

Nos nihilominus fortissime praecepimus ne vel de illo se vindicet. Quantum animadvertere possumus, litteris de strictiore cum Moldavo coniunctione agere non est securum. Ille enim absque Polonorum scitu nullas fere litteras audet aperire. In genere de bona vicinitate, et ne illac Turcae aut Tartari, in fines Transylvaniae et Transalpinæ penetrent, adhuc agemus. Dicit Michael, si fidelem vicinum Moldavum haberet, cum quo tuto vires coniungere posset, efficere se posse, ne, vel Tartarus, vel Turca in has ditiones cis-danubianas unquam penetrare posset.

Transalpina, superatis alpibus, est regio pulcherrima, situ planissima, calidissima, ipsa etiam maior Transylvania et Moldavia; fertilissima, frugifera, vinifera. Agri semel solummodo arantur. Habet aquas, prata, sylvas, agros, promontoria et omnia ad victum necessaria; abundat quoque bobus, porco, caseo, cera, melle, butiro, ove, equis, sale, pulcherrimis monasteriis, et praecipuo Arges; alioqui nunc devastata per Sinanum; ex qua nonnisi quinque milia colonorum pendat tributum seu census, quam nos „contributionem” vocamus. Danubius illam a latere totam alluit ac dividit a Rascia, Servia, Bulgaria, Albania seu Macedonia.

Vaivoda est staturae procerae, nigra coma barbaque, facie quoque subnigra, severa; sinister, reputativus, animosus.

Tartarorum legatus Hasson-Aga, non ingracilis affirmat adhuc Turcam statuisse Strigonium obsidere sed tunc de Jaurino nihil illi constitisse. Hanum refert pauperem esse, sicut et suos proventus ex agri et vinearum cultura atque rapinis, ut plurimum podolicis habere. Habet quoque stagnum salum ex eo quoque quod ac quaedam vada seu vectigalia et telonea maritima. Idem Hamus per suum legatum multum tribuit Michaeli Vaivodae.

Hic tandem Michael Vaivoda multis rationibus et persuasionibus adactus se simulque totam suam provinciam Transalpinam Sacratissimae Maiestati Vestrae domino Imperatori et Regi suo clementissimo in perpetuum tradidit donavit atque simul sacramentum fidelitatis alacri anima in templo S. Nicolai in promontorio Civitatis Tergovistia cum suis praecipuis boierys, statum omnium ordinum representantibus deposuit, sub litterys L.M.N. 9 Iunij.

Plurimas et maximas difficultates superare debuimus Nam Vaivoda, acerrime de Transylvanis conquestus, vix adduci potuit ut illis iterum fidem haberet. Queritur se per ipsos ab omni praeclaro facinore impeditum sibi erit ubivis gloriolam vindicantes; se per eosdem provincia privatum fuisse et, cum summa ignominia, solummodo 200 equitum stipendia meruisse, et multa absurdissima; postea tamen in integrum fuerat restitutus: metuebat similia: quae difficillime illi excuti poterunt. Heri vesperi appulit explorator Vaivodae qui retulit sultanum hoc anno personaliter non exiturum.

Tergovistiae, 11 iunij 1598

Secratissimae Maiestati Regiae Imperatori ac Regi

Litteras turcicas Vaivoda sibi per praesentem

cursorem nostrum, Camerae Hungaricae Secretarium, remitti postulat

Ex his unae pro articulo de transfugis deserviunt.

Humilimi et perpetui fideles

Stefanus Szuhay m. p.

N. Istvanffy

m. p.

În cea de-a treia zi a lunii iunie, după ce am trimis din Brașov o scrisoare Maiestății Voastre preasacre, am ajuns în târgul și cetatea Rîșnov, iar în următoarele două zile am trecut munții și am intrat în Valahia, care după numele acestora se cheamă Transalpină, și am poposit la Tîrgoviște. Am fost primiți de boierii cei mai de seamă la o depărtare de o zi și jumătate de drum chiar pe culmea abruptă numită Piatra Craiului unde carele se lasă jos cu scripetele. Apoi în ziua a cincia, la jumătate milă de Tîrgoviște, ne-a ieșit în întâmpinare tînărul fiu al voievodului Mihai, Pătrașcu, cu vreo trei mii de călăreți și pedestri și cu carete frumos împodobite, în care am fost aduși. Toate acestea s-au făcut pentru măriția și autoritatea maiestății voastre. În sfîrșit în a șasea zi, dimpreună cu măritii <domni> Gaspar Kornis și Pancrațiu Senneyi, dintre chibzuiții supuși ai preasacrei Voastre Maiestăți însoțitori de dovedită credință în toată această peregrinare a noastră, am purces la treabă și poftiți și rugați am fost ascultați în audiență publică, solemn și în tăcere. Au fost înfățișate de noi toate punctele privind <întreaga> chestiune, precum și acela despre tătari, despre moldovean, despre Constantin Basilius, despre cazaci și despre cele puse la cale de turci ce ne fuseseră comunicate mai înainte chiar de către Mihai voievod și prin scrisori și prin soli și despre care am scris Maiestății Voastre de la Alba Iulia și din Brașov.

Cerînd apoi de la voievod îngăduință să discutăm și obținînd-o după prînz ne-am adunat numai noi între noi, într-un loc retras al grădinii, tîlmaci fiind secretarul român al acestuia anume Ioan Rácz, adică sîrbul, foarte priceput în limba ungurească și bun cunoscător al celei latine; am stat multe ore pînă seara, ducînd tratative cu privire la solia tătărească.

Și iarăși în ziua a șaptea care era duminică, <mergînd> la catedrala mitropoliei cu hramul înălțării la ceruri a lui Hristos sub cuvîntul ascultării slujbei, ne-am retras în adîncul grădinii și l-am ascultat pe solul de frunte al tătarilor chemat acolo de voievod. Acesta vorbind cu iscusință și foarte pe scurt a oferit jurămîntul de prietenie și alianța hanului cu toată creștinătatea și a promis că stăpînul său va păzi ceea ce se va fi hotărit de către Mihai voievod în acest tratat în vederea pășirii la o unire veșnică între Maiestatea Voastră sacră și hanul tătarilor. Și pînă atunci va aștepta și el pe solii săi <să se reîntoarcă> de la Mihai voievod cu răspunsul dorit și cu o sumă de bani. Dacă înțelegerea cu creștinii va fi încheiată prin mijlocirea lui Mihai după dorința sufletului său, și dacă fratele mai mic ar fi cu totul părăsit <de turci>, căci atîta timp cît acela e în viață nimic sigur ori liniștit nu-l poate aștepta, sau măcar dacă acest <frate> s-ar întoarce atunci cînd orice primejdie sau neajuns ar fi îndepărtate și pe fratele său l-ar vedea prins în mîinile sale, și cum despre partea turcilor nimic sigur nu poate fi, atunci doar s-ar hotări să pornească cu putere temeinică. Dacă totuși acum s-ar adăuga și ceva ajutor și noroc, spune solul său din frunte, hanul s-ar oferi cau chiar s-ar întoarce. Dar mai mult ca atîta, chiar prin acest sol al său hanul indeamnă cu mare stăruință pe Mihai voievod să nu cedeze din nou în fața tiranului turcilor, care este sperjur și fără credință, nespus de răz-bunător, chiar la cel mai mic prilej, pentru ca să nu pățească <și el>

ce a pătit însuși hanul. Și i-a conjurat pe acești soli, Bernhardfi și Gheorghe Racz, pe toți zeii, ca să nu știe absolut nimeni — în afară de Sigismund și Mihai — de scrisoarea hanului, ale cărui cuvinte concordă în toate punctele cu scrisoarea și cu solia lor, și cu toate că pretextul tratativelor <noastre> cu tătarul, ca și al <discuțiilor> lui cu noi este încheierea păcii între Maiestatea Voastră preasacră și împăratul turcilor, scopul totuși acesta este, anume ca tătarul să rămână alături de noi. El nu refuză și nici nu se dădea înapoi de la acest fel de slujbă, anume să mijlocească pentru încheierea păcii pe un răstimp de cel puțin trei ani, pînă va putea să ridice oarecari întărituri și fortificații, deși mai chibzuit și mai înțelept ar fi să se îndepărteze cu totul de turc. Destul de mare, dacă nu chiar fără seamăn de mare ar fi valoarea unei asemenea fapte, dacă el ar sta în cuprinsul stăpînirilor sale ori între hotarele turcești, și s-ar împotrivi ieșirii în Ungaria ori în celelalte părți. Fiind pace dinspre partea lui, nu există nici un temei să credem că sultanul va porni el în spre Ungaria ori în spre părțile celelalte. Experiența ne-a învățat cit de puțin trebuie să ne temem, în lipsa tătarului, de puterea turcului. Căci dacă tătarul n-ar face nimic altceva decît să treacă prin foc și sabie aceste țări preafrumoase și fără seamăn de bogate, să ducă în cruntă robie și veșnică înlănțuire atîtea mii de suflete, să vîre amarnică groază în toate neamurile, și tot ar trebui să ne temem, căci creștinii n-ar izbuti să facă nimic de folos, iar pagubele — cine ar mai putea să le socotească? De nu va putea hanul să se țină de cuvînt, avem strașnic a ne teme pentru Transalpina, țară prea frumoasă și nespus de mănoasă, în care nu există nici o întăritură și apoi pentru Transilvania, ca nu cumva să cadă, chiar anul acesta, în puterea turcilor și să rămînă așa pentru vecie. Va fi primejdie și pentru restul Ungariei și ținuturile învecinate, să fie pierdute cu atît mai lesne, cu cît mai norocit fuseseră dobîndite prin preafericita clarviziune a Maiestății Voastre preasacre. Luăm dar ca martor pe Dumnezeu că de acestea și de atîtea alte pricini împinși și stîrniți de îndemnul și rugămintile ca și de oarecare șovăială din partea voievodului Mihai ori îmboldiți de sfaturile domnilor Kornis și Pancrațiu, chiar de-am făcut-o mai fără voie, ne-am învoit pînă la urmă cu voievodul ca să trimită hanului zece mii de galbeni ca dar din partea Maiestății Voastre preasacră și prealuminatului Maximilian (care lucru se află expus în scrisorile însemnate E și F). Am adăugat și noi 1 300 de galbeni și arme și pahare de argint, cumpărate de Kornis la Cluj pe 500 de taleri și toate le-am împărțit pentru voievod și pentru curtea hanului. Voievodul Mihai care a dat banii măcar că e schimbător și ba se hotărăște să ducă el această pagubă ba vrea să i se restituie de noi și de Maiestatea Voastră, totuși se va învoi să fie părtaș la această cheltuială. Cu această sumă de bani și cu alte daruri trimitem înapoi pe solii tătari cărora le adăugăm și pe ai noștri, pe Ioan de Pojon, pe Hódl plătitorul din Țara Românească, cunoscător al limbilor română, polonă și turcă și pe acel Gheorghe Racz care fusese trimis și mai înainte de solie la han, iar aceștia, ori încotro se vor îndrepta, vor îndeplini poruncile potrivit cu instrucțiunea ce le-a fost dată la litera G. Acestea dar despre tătari. Iar voievodului, după cum am scris mai înainte, i-am numărat 10 000 de taleri, și cum am constatat nevoie absolută de bani, i-am făgăduit, potrivit și instrucțiunilor date nouă de Maiestatea Voastră, că îl veți ajuta cu mijloace și de acum încolo, potrivit cu cererea lui, și chiar dîndu-i mai mult și cu mai multă dărnicie cînd ar fi mai mare nevoie. Așadar cum în anul trecut i s-a dat

solda pentru 4 000 de oameni i-am promis pe anul acesta 5 000 pe timpul verii, și pe jumătate pentru vremea iernii. Dar el a spus, și este adevărat, că mai ales dacă îngheață Dunărea, se poate aduce mai multă pagubă și vătămare <turcilor> iarna, cum nu se ține aproape nici un ostaș prin aceste locuri, pînă la Constantinopol. Dar cînd sultanul își va aduna oastea de pretutindeni — măcar că nu au sosit încă cei de peste mare și cei din Asia, care totuși luptă sub comanda beglerbegului Greciei — ei se vor aduna la Bodon adică Vidin cu gîndul ca dacă vor putea să-l cheme și să-l aducă pe han, să devasteze și să distrugă mai întîi toată Țara Românească, și o dată ocupată, să năvălească în Transilvania din două părți, să o atace și să o cucerească, tătarii <trecînd> munții de aici din Țara Românească, iar turcii mergînd spre Cenad, Lipova, Lugoj, Caransebeș, Oradea etc.

Este adevărat că Mihai voievod în zilele din urmă, cît mai era încă principele Sigismund în Transilvania, a trimis 5 000 de taleri drept tribut, dar nici așa nu poate fi în siguranță. I se trimit porunci pe care fiind el acum sub ascultarea și legămîntul de fidelitate către Maiestatea Voastră sacră, nu trebuie să le mai îndeplinească sub nici un motiv, cum reiese din scrisorile <însemnate> : H.I.K.

De aceea el dorește și zorește și stăruie, și conjură în numele a tot ce e mai sfînt, ca Maiestatea Voastră sacră să-i mai plătească solda pentru încă 5 000 de oameni, călăreți și pedestrași, în condițiile însemnate în scrisoarea de învoială, sau să binevoiască să-i trimită soldați. El făgăduiește că dacă Maiestatea Voastră își va da aprobarea în sensul acesta, și el va avea oști mai numeroase (mai ales dacă tătarul nu ar veni) atunci el singur, cu această armată a Maiestății Voastre și cu trupele sale de cazaci, ar fi gata să țină piept în anul acesta, în locurile acestea, întregii forțe și mase a turcilor. În acest timp vor putea fi cucerite cetățile din Ungaria. Sau dacă turcii ar hotărî să năvălească în Transilvania și ar putea să tragă și pe tătari, el va face ca ei să nu poată pătrunde în Transilvania, și atunci ar fi siliți să treacă Dunărea ca să-și unească forțele cu turcii. Și dacă se va întîmpla astfel, atunci el — fie că ei ar începe să atace Transilvania, sau că ar merge în Ungaria — se arată gata să treacă Dunărea și să devasteze totul cu fier și foc pe toată întinderea sau să atace din spate pe dușman, pe la Orșova în Transilvania și astfel să zădărnicească și să zdrobească silințele lor blestemate. Și mai spune, și este adevărat, căci ne-au mai spus-o și alții — că dacă domnul ar trece el însuși Dunărea cu 15 000 sau 20 000 de oameni, toate acele popoare pînă la Constantinopol, sătule de robia turcească se vor porni într-un suflet, cum sînt bulgarii, sîrbii, albanezii, rascienii, uniți cu ei în aceeași credință și vor înlătura din mijlocul lor pe turci, oricîți ar fi. De aceea el păstrează pe lingă sine ca un fel de zălog și ca ostateci pe fiii fruntașilor din acele națiuni. Și mai promite că ori încotro i s-ar ordona să pornească, va merge el însuși cu toate oștile și va fi la porunca Maiestății Voastre sacre sau a serenisimului arhiduce Maximilian. Are înlesniri nespuse de bune, care întrec tot ce s-ar putea crede, pentru a lovi pe dușman la cap și a-i sfîșia măruntaiele. Și dară ar prefera Maiestatea Voastră, el e gata să plece din acel loc și din domnie și să lase țara sa în paza Maiestății Voastre, numai să i se facă rost de întreținere și de ședere într-un loc potrivit. Din care pricină cu umilintă rugăm ca să binevoiască Maiestatea Voastră preasacră să ia în seamă plecatele și stăruitoarele lui rugăminți și cu chibzuință mărinimie să privească la el și ori să primească acea

țară de la el, ori să-i dea alte ajutoare mai mari, plătindu-i și pe ceilalți cinci mii de soldați. Acest <lucru> să se facă fie în bani, prin repartizarea contribuției în principatele de nord, fie în soldați, cu toate că aceștia vor izbuti să ajungă la el mai târziu decât este nevoie. Acuma turcul se îngrijește doar de acest lucru, dacă va avea să lupte cu noi ori cu el, din care pricină îl presează amarnic, <după cum se vede> din suspomențele scrisori H.I.K. Dacă <turcul> ar simți vreo împotrivire din partea lui (care lucru, susține Mihai, acela deja îl știe, prin trădare și mirșăvia polonilor și a lui Ieremia moldoveanul), fără tăgadă că o să-l lovească, și din față și din spate, ca pe un dușman amenințator. O să fie așadar atacat foarte curînd <de turci>, dar ca să nu ajungă acela stăpîn pe situație, trebuie să i se dea ajutoare mai mari și mai repede.

Iar despre Ieremia moldoveanul, spune că este un înșelător, un trădător și un om fără pic de credință, care nu încetează o clipă să tot stîrnească și să îndemne pe dușman ca să-l poată înlătura pe Mihai; se plînge de el că primeștea la sine pe toți cei ce îl trădează pe el, că denunță dușmanului toate faptele și planurile sale, și solicită neîncetat pe dușman contra sa, că instigă pe turci să ocupe Țara Românească și Transilvania și își oferă concursul său și al polonilor acum că Transilvania e lipsită de un principe și că transilvanii, tărăgănînd peste măsură de mult, așteaptă prilejul de a se închina turcilor etc. De aceea el ar dori să-l alunge din Moldova și să se scape de un dușman și trădător atît de rău și să restituie și să închine Moldova Maiestății Voastre sacre. Are scrisori de la mulți seniori poloni care îi promet ajutoare, ale căror nume în mod voit nu le dau aici, ci le trimit însemnate pe această listă. Scrisorile polone, nu numai că le-am văzut, dar le-am și citit. Spune Mihai că, numai doar de nu ar fi oprit de către Maiestatea Voastră și de către noi, ușor l-ar învinge pe Ieremia și ar cucerii Moldova și ar scăpa de amenințările polonilor etc. A mărturisit că a fost solicitat și de poloni prin unele persoane interpușe și mai ales de cancelar ca să părăsească <pe împărat>. Și de Josica a fost îndemnat ca să-l susțină la dobîndirea principatului Transilvaniei. Noi însă l-am făcut atent cu tot dinadinsul să nu pună la cale ceva contra Moldovei, după cum aveam poruncă de la Maiestatea Voastră sacră. Iar el a răspuns că nu vrea să năruie Moldova, nu ea îl dușmănește pe el, ci <să-l alunge> pe Ieremia.

Noi totuși i-am pus în vedere în chipul cel mai hotărît să nu se răzbune nici pe acela. După cum putem să observăm, nu este prea prudent să tratăm prin scrisoare despre o unire mai strînsă cu Moldoveanul, căci acela fără știrea polonilor aproape că nu îndrăznește să deschidă nici o scrisoare. În general nu vom trata decât despre buna vecinătate și despre <cererea> ca să nu pătrundă pe acolo turcii și tătarii în Transilvania, în Țara Românească și nu vom trece mai departe. Spune Mihai că dacă ar avea în moldovean un vecin cu credință cu care să-și poată uni forțele fără teamă, el ar putea face în așa fel ca nici tătarul și nici turcul să nu fie în stare de a pătrunde în regiunile de pe partea aceasta a Dunării.

Țara Românească, de cum treci munții este o țară prea frumoasă, netedă de tot ca așezare și foarte călduroasă (?) și este mai mare ca Transilvania și Moldova; este nespus de mănoasă, producătoare de grîne, de vinuri. Ogoarele se ară doar o dată. Are ape, livezi, păduri, ogoare, podgorii și toate cele trebuitoare traiului. E îmbelșugată și în boi, porci, brînză, ceară, miere, unt, oi, cai, sare și în cele mai frumoase mănăstiri, și îndeosebi <cea de la> Argeș, de altminteri acumă devastată de Sinan,

din care cauză nu mai plătesc bir sau darea pe care noi o numim „contribuție” decât 500 de țărani. Dunărea scaldă întreg hotarul țării și o desparte de Rascia, Serbia, Bulgaria, Albania sau Macedonia.

Voievodul este de statură înaltă, cu părul și barba neagră, fața și ea negricioasă și severă, stângaci, reputat viteaz.

Solul tătar Hassan aga, om mai simplu (?), afirmă că turcul s-a hotărât deja să asedieze Strigoniul, dar nu știe nimic despre Giavarino; spune că hanul e sărac, precum <sînt> și veniturile sale din ogoare și podgorii și din jafuri, din care cele mai multe le face prin Podolia. Are și un lac sărat și unele vaduri sau vămi și taxe maritime. Același han, prin solul său, arată multă considerație lui Mihai voievod.

Iar acest Mihai voievod, împins de multe argumente și îndemnuri s-a închinat și a dat pe vecie toată această țară a sa Transalpina Maiestății Voastre preasacre, împăratului și regelui său preabinevoitor, și în urmă cu suflet deschis a depus jurămint de credință în biserica Sf. Nicolae, de pe culmea cetății Tirgoviște, împreună cu boierii săi de frunte, veniți în numele tuturor stărilor; <lucru ce se vede> din scrisorile L.M.N. din 9 iunie.

A trebuit să învingem cele mai multe și mai mari greutăți, căci voievodul s-a plîns cu cea mai mare vehemență de transilvani. Abia a putut fi adus ca să se încreadă din nou în ei. Se plînge că a fost împiedicat de la orice ispravă strălucită de către aceia ce revendicau cu orice prilej o glorie neadevărată; ei l-au lipsit de propria lui țară cu cea mai mare ocară, abia a obținut solda pentru 200 de călăreți, și multe lucruri cît se poate de absurde; apoi, însă, a fost pus iarăși în toate drepturile sale. Se temea <și acum> de procedee asemănătoare. A fost foarte greu să i se poată scoate acestea din cap. Ieri seară a sosit o iscoadă a voievodului, și a raportat că sultanul nu va ieși anul acesta <la război>.

Din Tirgoviște, la 11 iunie 1598.

Maiestății Sale preasacre, împăratului și regelui.

P.S. Voievodul roagă să i se trimită înapoi prin curierul nostru de față, secretarul Camerei ungare, scrisorile turcești. Dintre ele unele sînt de folos cu privire la articolul despre transfugi.

Preaumili și statornici credincioși

Ștefan Szuhay

Nicolae Istvanffy

Quod ad Moldavos attinet, illi parati in castris sunt. Sed de Bathoreis nihil intellexi. Ego prope ipsos maneo; si quid habuissem, ut alia omnia, Magnificentis Vestris Dominationibus significassem. Idem Moldavi cum ligonibus et aliis instrumentis instructi sunt, ut fossam, quam tempore superioris tartaricae irruptionis fecerant, sed ea oppleta rursus erat, restaurarent. Timent enim ab una parte a Tartaris, ab altera a Cozaccis, qui quidem Cozaci volunt huc ad me venire: et miserunt homines suos ad Hieremiam Vaivodam pro tansitu per provinciam eius; quem non concessit, asserens se timere ab Imperatore Turcico. Tartarorum

X millia venerunt prope Danubium ascendendo ; volunt transire Danubium ad Zmil oppidum, ut sint ultra Danubium cum Turcis, et ad vada fluminis dispergantur. Turca vero illos expectat, ut cis Danubium me invadant. Boierius meus, qui fines provinciae custodit, scripsit mihi has litteras, quas Mag-cii V. mitto. Scripsit etiam Passa Bodoniensis, quas, in ungaricam linguam translatas, una mitto. Quod ad bellum attinet, sciant M.V. hostes circumquaque esse paratos. Sed miror quod M.V. in tam magno sunt silentio. Expergiscantur M.V. et melius provideant rebus : hoc enim nunc tempus postulat. Quia Deus mihi testis est, me non tergiversari, sed paratum esse sanguinem pro christiana republica profunderere. Sed, si contra hostes ivero, aut ipsi contra me, modum non habeo quo resistam : militibus pecuniam dare nequeo, qui sine illa ire nolunt. Vereor etiam ne, viso hoste et non habita pecunia, dialbantur. Nunc quoque nunciavi eis, ut de uno oppido in aliud vadant. Sed non obediunt. Eo vadunt quo volunt, late in provincia, et rapiunt quaeque. Ego possem Passae multum damni inferre si haberem cum quibus. Meminerunt M.V. cum mihi coram hic dicerent, futura omnia meliori in statu. Sed vident nunc quomodo simus. M.V. iurarunt nobis, et nos M.V., ut invicem nos non deseremus. Scribant M.V. Serenissimo Maximiliano ut cito veniat et sedeat in thronum suum, et circumspiciat : quin omnes nationes stant paratae, nisi nos sumus in silentio. Aut, si quid obest, propter Deum rogo M.V. significant mihi, ut possem tempestive familiam meam ad M.V. in Transylvaniam mittere, et egomet exire ; ne hostis hic me obruat. M.V. ignoscant quod confidenter sic scribo : cogor id facere. Adhuc miror, quod nulla adhuc castra habetis ; itaque curent gentes in castra convenire. Peditibus istis illinc pulveres, pixides seu scolopetos abunde mitant, et pecuniam qua solvere possim militibus. M.V. feliciter valeant. Ex Curia nostra Ploiest, 6 Iulii 1598.

Michael Vaivoda

M.V. rogo, scribant mihi, quae sit causa tardi adventus S-mi Maximiliani, cui ego usque ad mortem assistere volo ; ideo iuramento me ei adstrinxi.

Arh. St. Buc., Colecția microfilme Austria, r. 25, c. 647—648 ; Kriegsarchiv Wien, Die Feldakten, fasc. 41, nr. 7 ; Hurmuzaki, *Documente*, XII, p. 371 Innsbruck, Staatshaltereiarhiv, Ambraser einkommene Schriften ; III₁, nr. CCXXVIII, p. 294 ; N.Iorga, *Scrisori de boieri. Scrisori de domni*, ed. a III-a, p. 223—224.

Cît se ține de moldoveni, sînt gata în tabără, dar despre Balthorești n-am înțeles nimic ; și eu rămîn lingă ei pentru ca, de aș afla ceva, să dau de știre toate celelalte Măriilor Voastre. Și moldovenii sînt gata, cu săpi și alte unelte, ca să înnoiască șanțul ce-l făcuseră pe vremea năvălirii mai vechi a tătarilor, dar fusese umplut pe urmă. Căci se tem pe de o parte de tătari, pe de alta de cazaci. Care cazaci vor să vie aici la mine, și și-au trimis oamenii la voievodul Ieremia, pentru trecere prin țara lui, pe care nu le-a îngăduit-o sub cuvînt că se teme de împăratul turcesc.

Zece mii de tătari au venit urcînd pe lingă Dunăre, vor să treacă Dunărea pe la tîrgul Ismail ca să se întilnească peste Dunăre cu turcii și să se despartă la vadurile fluviului iar turcul îi așteaptă ca să năvălească asupra mea dincoace de Dunăre. Boierul meu care păzește hotarele țării mi-a scris aceste scrisori pe care le trimit Măriilor Voastre. Să se trezească deci Măriile Voastre și să se îngrijească mai bine de lucruri ;

căci aceasta o cere acum vremea, — că Dumnezeu mi-i martor că eu nu zăbovesc, ci sînt gata să-mi vîrs sîngele pentru creștinătate. Dar, dacă voi merge împotriva dușmanilor ori ei împotriva mea, n-am cum să mă împotrivesc. Nu pot da bani ostașilor, care fără bani nu merg.

Mă tem și de aceea că nu cumva, văzînd pe dușman și neavînd bani, să nu se împrăstie <ostașii>. Și acum le-am dat de veste să meargă de la un oraș la altul, dar nu ascultă, merg unde vor în largul țării, și răpesc toate. Eu aș putea aduce mare pagubă vizirului, dacă aș avea cu cine. Își vor fi aducînd aminte Măriile Voastre cînd îmi spuneți față de dinșii că vor fi toate spre mai bine; dar acuma vedem cum stăm. Măriile Voastre ne-au jurat nouă și noi Măriilor Voastre să nu ne părăsim unul pe altul. Scrieți Măriile Voastre preahuminatului Maximilian să vie iute și să stea în scaunul lui și să caute în juru-i. Pentru că toate neamurile stau gata, numai noi stăm în tăcere. Or, dacă stă ceva împotrivă, pentru Dumnezeu mă rog ca Măriile Voastre să-mi spuie, ca să pot trimite din vreme pe ai mei la Măriile Voastre în Transilvania și să ies și eu, ca nu cumva dușmanul să mă strivească aici. Măriile Voastre să mă ierte că scriu cu atîta îndrăzneală, căci sînt silit a o face. Mă mir că n-aveți încă nici o tabără; deci îngrijiți-vă să se adune ostașii în tabără. Acestor pedestri trimiteți-le de acolo din belșug praf și puști, precum și bani cu care să pot plăti ostașilor.

Din curțile noastre de la Ploiești, în 6 iulie, anul 1598

Mihail voievod

Rog Măriile Voastre să-mi scrieți care e pricina sosirii tîrzii a preahuminatului prinț Maximilian, căruia pînă la moarte vreau să-i fiu spre ajutor. De aceea m-am și legat cu jurămint față de el.

65

1598 iulie 11, Tirgoviște.

Banus noster Bozaueriensis et Brailensis, nostro iussu, miserat hominem, ut exploraret tam Moldavos quam Tartaros et Cozacos, qui omnia vidit et preambulavit et hodie mane hora sexta rediit ac certo attulit, Tartaros iam ad vadum Obluczicha¹ vocatum cum navibus esse et ita eos spargere, quod ibi transire vellent, et ultra Danubium iter facere. Sed clam in alio loco, qui Pons Deligiure vocatur, visi sunt Tartari vadum fluvii explorantes et probantes, ita ut ex improviso vellent hanc provinciam meam invadere. Iam in hac provincia miseri coloni omnes fugam dedere in Moldavia quoque plebs ipsa, uti dicunt, omnis ad montes et alpes castra locavit. Cozaci quoque sunt in Moldavia, et ambae partes ab altera sibi metuunt. Tartarorum propositum est, ut me invadant: sic pro certo allatum est, quod etiam Magnificencys Vestris significo.

Quia autem mihi incumbit, ut vigilem, Deo iuvante, ad futurum diem lunae cum exercitu ad opp idum Girgicze castra locabo. Hodie die veneris tormenta bellica et peditatum praemittam. Indigeo uno capitaneo, iam scripsi ter Magnificenciis Vestris ut dominum Moysen Zekel huc mitterent, itaque ut hoc curare velint tempestive rogo, ut possimus parati esse, quia hostis in sua re progreditur. Itaque Magnificenciae Vestrae dominum Moysem statim mittant, ac domino Pancratio Seniey committant ut sit paratus, ut si opus erit, sine mora venire possit, cum equitatu.

Habeo magnam molestiam cum equitibus Hungaris, quia nullo modo volunt in castra venire, nisi prius pecunia eis detur. Ego vero quoddam non habeo. Si quid evenierit mali, mihi ne imputetur, qui in tempore omnia Magnificencencis Vestris significavi.

De Georgio Rätz nihil certi habeo, sunt mihi certi exploratores, qui, quisquid attulerint, statim significabo. Datae Tergovistae 11 July. 98

Michael Waivoda

Scribitur ab aliis quod Tartarus velit via Hustensi in Hungariam irrumpere, licet autem hoc dubium sit, tamen committendum est, ut ubique vigilant.

Arh. St. București, Colecția microfilme Austria, rola 25, c. 644—643 (Kriegsarchiv Wien, Feldakten, Fasz. 41/1598). Hurmuzaki, *Documente*, vol. III/1, p. 295—296; XII, p. 373.

Banul nostru de Buzău și Brăila a trimis, din ordinul nostru, un om ca să cerceteze atît pe moldoveni, cît și pe tătari și cazaci; acesta a văzut totul, colindînd în părțile cele mai înaintate, iar azi dimineață, pe la orele 6, s-a întors aducînd ca sigură știrea că tătarii se află acum cu ambarcațiile la vadul numit Oblucița¹ și că apoi se împrăștie, că vor să treacă <fluviul>, pe acolo și să-și croiască drum peste Dunăre. Dar în ascuns, în alt loc, care se numește „Podul lui Deligiura” au fost văzuți tătari care cercetează și încearcă vadul fluviului; vor dar să năvălească pe neașteptate în țara mea. Acum, bieții locuitori din această țară, toți s-au pus pe fugă; și în Moldova chiar poporul de rînd, întreg — zice-se — și-a așezat sălașurile în munți și poiene. Și cazacii sînt în Moldova și ambele părți se tem una de alta. Intenția tătarilor este să dea năvală în țara mea: acestea ne-au fost raportate ca sigure, drept care le aduc la cunoștință Înălțimii Voastre.

Dar, cum mie mi se cade să veghez, cu ajutorul lui Dumnezeu, în următoarea zi a lunii <currente> îmi voi așeza tabăra, împreună cu oastea, în tirgul Gherghița. Azi, vineri, am să trimit înainte toate uneltele de război și pe pedestrași. Am trebuință de un căpitan, am scris deja de trei ori Înălțimii Voastre să trimiteți aici pe domnul Moise Székely, așa încît vă rog să binevoiți a purta de grijă la timp de acest lucru ca să putem fi gata, căci dușmanul cîștigă foloase în treburile sale. Să trimiteți dar, Înălțimea Voastră, de îndată pe domnul Moise și să porunciți domnului Pancratie Sennyey să fie pregătit cu călărima, pentru a putea veni fără întîrziere, dacă va fi nevoie.

Am mare necaz cu călăreții unguri, căci nu vor să vină cu nici un chip în tabără pînă nu li se dau mai întîi banii, pe care eu nu-i am însă. Dacă se va întîmpla o nenorocire, să nu mă învinuiască pe mine, care din vreme am dat de știre Înălțimii Voastre.

Despre Gheorghe Răcz nu am nici o știre sigură. Am informatori siguri, și, îndată ce-mi vor raporta ceva, vă voi încunoștința de urgență.

Dat la Tirgoviște, la 11 iulie 1598.

Mihai voievod.

Mi se scrie de către unii că tătarul vrea să dea năvală în Ungaria, prin Hust; deși acest lucru este îndoielnic, totuși se cere să veghem pre-tutindeni.

¹ Isaccea.

Des Michael Weyda in der Wallachey Diener hatt bey der F.D.Erzherzog Maximilian, den 25. Septembris Anno 98, im Nahmen seines Herrn, neben einem Credentzschreiben, folgende Puncten angebracht.

1. Das sein Herr zu wissen begerte, ob Ihr Durchlaucht mit dem Siebenburger ein Accordo zu treffen, oder die zugefuegte Iniurien zu rechnen Willens sein. Da aber die K.M. sich mit dem Siebenbürgern vergleichen wurde, das ehr im Landt bleiben solte, erkletzte sich der Weyda das ehr nit unter ihme sein, noch fur seinen Herrn erkennen wolte.

2. Im Fall sich der Siebenbürger mit dem Turcken in ein Frieden einlassen und verbinden, undt sich wieder Ihr Durchlaucht feindtlich erzeigen wurde, das Ihr D. ihr solchs nit anfallen lassen, oder sich fugen solten.

3. Wie auch Ihre Dt ihr nichts ihnen (?), noch hindern lassen solten, was wieder den Feindt oder Siebenburgen vorzunehmen, sondern nur in Gottes Nahmen forth fahren.

4. Fur sein Person, weil ehr einmahll der Keys. Mtt sich mit Eidtpflicht verwandt und underthenig gemacht, versicher ehr Ihre Mtt und F.D. darbey getrew zu leben undt zu sterben.

5. Und, was Ihr Dt ihme oder seinen Landen aufferlegen, bevehlen, oder wohin sie ihne mit seinem Kriegsvolck schaffen undt verordnen werden, sey wieder den Feindt oder Siebenburger alletztzeit willig und gehorsamtb nachzukhomen.

6. Bittet allein und ermayndt (sic?), Ihre F.D. wolle mit ihrem Lager nehener herab gegen den Feindt rucken.

7. Wan die Turcken und Tattern zuruck gewichen wehren, oder noch weichen wurden, thuett ehr Ihr Durchlaucht zu wissen, das ehr gefast sey den Feindt in seinem, des Feindts, Landt vorzuwartten, und ihne anzugreifen.

8. Do es auch Ihrer Durchlaucht also gefiehle, hatte ehr mit besten Lust, noch weil der Feindt her... (sic), fernen uber die Tohnaw zu setzen, und ein starcken Streiff zu thuen. Oder aber, auff Ihr D. Guttachten, Siebenburgen zu uberfallen.

9. Dan ehr alberaidt mit den Zäckeln einen gutten Verstandt in Ihr D. Nahmen gemacht hette, das ihrer der mehrer Theil es auff Ihrer Durchlaucht Seitten halten werden.

10. Schliesslichen, bittet ehr vleissig, weil ehr ein zimliche starck Anzahl Kriegsvolk beysamen hatt, und daselben zu underhalten nit vermag, das Ihr Fürstliche Durchlaucht mit Gnaden auff ihr wolle bedacht sein, und mit einer eilenden Gelthilfe nit verlass.

In Conversando zeugt der Diener an, wie seines Herrn Khundtschaften lautten, sey der Feindt in Allem, mit sampt Tattern, nit uber 40m starck.

R. Das er bey 4m gutter Cosacken habe, so alle Stegh und Weg in Siebenbürgen wol wissen. Dieselben khontten balt inein und durchrauschen (sic) und die Sachsen zum Auffstandt rhuren, welche ohne das auf die Clausenbürgern sehr schmirig sein sollen, das sie den Fursten wieder eingelassen.

R. Das der Wallach von 30 bis 40m zu Ros und Fus starck auffsitzen konne, seiner Landtleuten, und was ihme von Bulgarien zugefallen : die ihn starck raitzen, uber die Thonaw zu setzen, und den Feindt ein zu fallen.

Slujitorul lui Mihai voievod din Țara Românească a adus, în numele stăpînului său, la 25 septembrie anul 1598, la Alteța Sa princiară, arhiducele Maximilian, alături de scrisoarea credențială, următoarele puncte :

1) Că stăpînul său dorește să știe dacă Alteța Sa vrea să încheie un acord cu transilvăneanul <Sigismund Báthory> sau să răzbune injuriile primite. Dacă însă Maiestatea Sa imperială ar cădea la înțelegere cu transilvăneanul, ca acesta să rămînă în țară, voievodul declară că nu vrea să se subordoneze aceluia, nici să-l recunoască de stăpîn.

2) În caz că transilvăneanul va încheia o pace cu turcul și se va manifesta dușmănos împotriva Alteței Sale, acesta nu trebuie să accepte sau să se resemneze.

3) De asemenea, Alteța Sa nu trebuie să renunțe și nici să împiedice de a întreprinde ceva împotriva inamicului sau a transilvăneanului, ci să continue în numele lui Dumnezeu.

4) În ce privește persoana sa, odată ce a devenit, prin jurămint, familiarul și supusul Maiestății Sale imperiale, el asigură pe Maiestatea Sa și pe Alteța Sa princiară că va trăi și va muri credincios obligației asumate prin jurămint.

5) Ceea ce Alteța Sa îi va trasa ca sarcină, îi va porunci lui și țării sale sau încotro îl va trimite și comanda pe el și oastea sa, fie împotriva dușmanului, fie împotriva transilvăneanului, el va îndeplini totdeauna cu bunăvoință și supunere.

6) Roagă și avertizează ca Alteța Sa princiară să-și mute tabăra mai aproape, împotriva dușmanului.

7) Atunci cînd turcii și tătarii se vor fi retras sau vor fi pe cale a se retrage, voievodul va înștiința pe Alteța Sa, pentru a fi gata să înainteze în țara dușmanului și să-l atace.

8) Dacă Alteța Sa este dispusă, voievodul ar avea cea mai mare plăcere să respingă peste Dunăre pe inamicul care se află aici și să facă o incursiune puternică. Sau, cu avizul Alteței Sale, să atace prin surprindere pe transilvănean.

9) Deoarece voievodul a încheiat o înțelegere bună cu secuii în numele Alteței Sale, cea mai mare parte dintre ei vor fi de partea Alteței Sale.

10) Deoarece voievodul a adunat un număr destul de mare de oșteni, pe care nu poate să-i întrețină, roagă insistent ca Alteța Sa să-i aibă în vedere cu milostivire și să nu-i părăsească, trimițînd de urgență ajutoare bănești.

În convorbire, slujitorul a mărturisit că, potrivit informațiilor culese de iscoadele stăpînului său, inamicul, împreună cu tătarii, nu depășește numărul de 40 000 oameni.

R. Că voievodul are cam 4 000 cazaci buni, care cunosc toate drumurile și potecile din Transilvania. Aceștia ar putea pătrunde rapid <în Transilvania>, îndemnînd la răscoală pe sași, care, oricum, trebuie să fie foarte porniți împotriva clujenilor, fiindcă l-au lăsat pe principe <Sigismund Báthory> să se întoarcă <în Transilvania>.

R. Că <voievodul> român ar putea pune pe picioare o oaste de 30 000—40 000 călăreți și pedestrași, oameni de-ai săi, împreună cu cei care i se adaugă din Bulgaria; aceștia îl îndeamnă insistent să treacă Dunărea și să atace pe dușman.

Antwortt auf der Wallachen Anbringen.

1. Obzwar die Sache principaliter den Kayser, und nit Ihr Durchlaucht angehe, so wisse doch der Zeit Ihr Durchlaucht noch von keinem Accordo, viel weniger was die Kays. M. desswegen gesonnen, das es also noch in weitem Felde stehe.

2. und 3. Das Ihr Durchlaucht, ob sie woll fur ihre Person jetzo Leibsschwachheit halber darnieder liegen, dennoch ihre Bevehlichshaber und Kriegsleutte alle damit im Werk seint, sich nach dem Feindt zu regulieren, und demselben zu begegnen, wie sie den auch aus dem untern Lager die mehrere Hilff erwarten.

4. Haben Ihr Durchlaucht alle Weg seine Aufrichtigkeit, Dapferkeit undt Trewe zu der K.M. gespurt, undt im Werck befunden, das, die verwichene, den Siebenburger viel triebuirrt wehr worden, was ehr der Wallach verrichtet; wolte es derwegen bey der K.M. rhuern die ess unvergoltten nit wurde lassen.

5. Also ehedem sich auch Ihr Durchlaucht des guttwilligen Erbieten gegen ihne freundlich bedancken, undt wollen sich das zur Gelegenheit zu gebrauchen wissen.

6. In 2 undt 3 berurtt wortten.

7. Liessen sichs Ihr Durchlaucht auch gefallen, undt sollens ihr an heimb, das der die Gelegenheit zum Besten wurte in Acht zu nehmen wissen.

8. Darzu wolle Ihr Durchlaucht selbst fleissigist gerhatten undt ermahndt haben.

9. Wie auch in der Correspondentz mit den Zäckeln zu continuiren.

10. Die Gelthulffe wehre albereidt durchweges auff Clausenburgk vorhanden gewest, aber durch diesen des Siebenburger Widerkunfft bisher verhindertt; drumb man ander Mitl suchete wie es ihme kunnte hehrzugemacht werden, da ehr auch selbst sichere Weg zeigen khontte; und wehr das Gelt beruendt. Undt wurden ihn die K.M. nit allein in diesem, sondern auch in Mehrern nit steken lassen.

Hurmuzaki, *Documente*, XII, p. 393–394; Innsbruck, Statthaltereiarhiv, Ambraser einkommene Schriften.

Răspuns la cererile soliei valahe

1. Deși chestiunea privește principal pe împărat, și nu pe Alteța Sa <arhiducele Maximilian>, acesta din urmă nu are cunoștință despre un acord, nici despre intențiile Maiestății Sale imperiale, chestiunea rămânând deschisă.

2 și 3. Deși Alteța Sa se află acum la pat, din cauza bolii, totuși comandantii și luptătorii săi fac pregătiri spre a se pune la punct în vederea unei ciocniri cu inamicul; ei așteaptă totodată ajutoare în plus din tabăra din sud.

4. Alteța Sa a simțit în toate privințele sinceritatea, vitejia și credința <lui Mihai voievod> față de Maiestatea Sa imperială și a găsit că în acțiunile trecute multe au fost puse pe seama transilvăneanului

<Sigismund Báthory>, care însă în realitate au fost înfăptuite de el, românul <Mihai>; de aceea, Alteța Sa va pune chestiunea la Maiestatea Sa imperială, care nu va lăsa nerăsplătită fapta.

5. Alteța Sa aduce mulțumiri prietenești pentru oferta binevoitoare și va căuta să o folosească la momentul potrivit.

6. Răspunsul este cuprins la punctele 2 și 3.

7. Alteța Sa acceptă, rămânând pe seama sa hotărârea de a folosi prilejul în modul cel mai bun.

8. În această privință, Alteța Sa însăși dorește să țină o consfătuire, <care să analizeze> cu foarte multă grijă și <apoi> să dea de știre.

9. Să se continue legătura cu secuii.

10. Ajutoarele bănești au fost deja pregătite la Cluj, dar expedierea lor a fost împiedicată prin reîntoarcerea transilvăneanului <Sigismund Báthory>, de aceea s-au căutat alte mijloace spre a-i fi expediate; el <Mihai voievod> însuși ar putea indica o cale mai sigură, pentru ca banii să rămână neatinși. Maiestatea Sa nu-l va părăsi la ananghie, nu numai în această chestiune, ci și în altele.

68

1598 octombrie 4, Constantinopol.

Illustrissimo et reverendissimo monsignor, mio padron signor mio.

Non restavo di dire a vostra Signoria illustrissima et reuerendissima, dopo d'hauerla riuierita al mio solito, come questa mattina si hanno fatto le gride publiche per contestabile et pena che ciascuno chi tira per minima Paga che sia dai Re pena della uita, debba allestirsi fra quindici di, per inuiarssi con la persona del ré per Adrianopole, per giouarssi contro chiaur, cioè cristiani uersso la Transilvania et Valachia, onde senti il Mihal uaiuota, hauer fatto da Michele, con notabilissima st(r)age di turchi et con acquistar di più luoghi, nel particolare di Vidin, città principale, et d'una altra simili cossi in Transilvania contro tartari, et nel Ungheria anco sentonsi cattiuie noui [...]¹.

Arh. St. Buc., Colecția microfilme Vatican, r. 76, c. 31; Archivio Segreto Vaticano, Fondo Borghese, Serie II, vol. 60 A, f. 100.

Preailustrul și prearespectatul monsenior, patronul și stăpînul meu.

Nu-mi rămîne decît să comunic Domniei Voastre preailustre și prearespectate că, după ce, conform obiceiului, v-am depus omagiile mele, în această dimineată s-a făcut strigare publică pentru conetabil <serdar>; de îndată ce fiecare va primi plata minimă de la rege <sultan>, este obligat să se pregătească în termen de 15 zile sub pedeapsa capitală pentru a pleca împreună cu sultanul spre Adrianopol și a fi defolos împotriva ghiaurilor, adică creștinilor din Transilvania și Țara Românească. Se aude că Mihai voievod i-a măcelărit pe turci și a cucerit Nicopolul și alte locuri, în special Vidinul, oraș important. Și aceleași lucruri se aud din Transilvania împotriva tătarilor, iar din Ungaria vin vești proaste [...]¹

¹ Despre necesitatea intensificării pregătirii militare contra otomanilor.

Naiasnieiszy milosziwy kroliu, etc.

Oznaimuiemy waszei krolewsckiei Mosci, naszemu milosziwemu panu i dobrodzieiowi, ze przyiechali do nas od Wezyr Basze¹ od woiska tureckiego poslancy naszy ktoreśmy byli poslali przy posliech Iego Moszcz pana wojewody Siedmigrockiego i przy poslie naszym, który tysz stymi posly Siedmigrockiem i od nas poslany iest, przes ktore poslance pisze nam posel nasz ze poslowie iego moszcz pana wojewody Siedmigrocckiego żądali tego Basze imieniem pana swego, aby granicze ziemie ich, tak iako za Sulimana Cessarza zachowaną im były, do tego aby Lipowa i Ianowa zamki, a k temu ieszcze i ziemia Multanska przy nich sie zostala i pod roskazowaniu ich byla. Czego Wezyr Basza niechcąc sie ważyć pozwolić, odeslal ich do Cessarza, napisawszy listy swe, iako do samego Cessarza, tak i do matki Cessarsckiei, zeby na to baczenie Cessarz miał. I ie chali iusz tym od pasze do Constantinopolia, tosz nam i sami ci poslancy ustnie powiedziali. A strony posla Hanowego który byl poslany do Cessarza Iego moszcz krzescianskiego, tak nam pisze ze sie iusz owrocił i z nim pospolu poslaniec Cessarscki przyiechal z responsem takim, dając znać ze są trzy panowie wielcy w Ostrogonie, którzy czekają na przyjazd Basze i Hanow. Iesli Cessarz turecki Cessarzowi Iego Mosci Krzescianskiemu wroci Agier, a cessarz zas Iego Moscz krzescianski 64 zamkow ktore Turkom odjęto cessarzowi turkiemu wroci, abo wienc iesli tak niechcą, zeby każdy to czego dostal trzymal w pokoiu, tedy przymierze między sobą uczynią. A iesli wienc i tego niechcą, tedy czekają ich w Ostrogonie, chcąc im bitwę dać, i to co pan Bog w tei sprawie zdarzy, na tym przestac. Iako y tak nam pisze teraz posel nasz ze skoro miesiac ten nastanie, tedy się mają ruszyć ku Ostrogu, a data tego listu który do nas pisze, iest 13 dnia Septembria wedlug nowego calendarza, i rozumiemy ze iusz iest Basza do tego czasu pod Ostrogonem. O hanie daie tysz nam znać ze wszytkę zdobyć i więźnie ma, poslal przes Ablasy Agę do ordy, przy którym 5000 Tatarow poslal, tak rozumiemy i domnimawamy się dla tego, aby mu się też nazad przedrzeć kiedy zechca iść, zaczym potrzeba ostroznosci. Daliei co się ponowi nieszamiechamy Waszei krolewsckiei Mosczy naszemu milosziwemu panu i dobrodzieiowi dać znać.

1598 d. 12 8bris z Botuszan.

Arh. St. Buc., Colecția microfilme R. P. Polonă, r. 8, c. 262; Archiwum Głowne Akt Dawnich, Warszawa; Archiwum Zamoyskich, Korespondencja, sygn. 3028 (olim 1790), p. 62 (olim 34); P. P. Panaiteșcu, *Documente*, p. 60–62.

Preasenine milostive rege etc. Dăm de știre Măriei Tale regale, domnul și binefăcătorul nostru milostiv, că au venit la noi curierii noștri de la vizir¹ și de la oastea turcească, pe care i-am trimis pe lângă solii domnului voievod al Ardealului și pe lângă solul nostru, care de asemenea este trimis cu aceiași soli ardeleni. Prin acești curieri ai noștri ne scrie solul nostru că solii domnului voievod al Ardealului au cerut vizirului, în numele stăpînului lor, ca să li se păstreze granițele țării lor, așa cum au fost în vremea împăratului Süleyman și pe lângă aceasta să li se dea cetățile Lipova și Ineu și încă și Țara Românească să rămîie la ei, și sub ascultarea lor să fie. Vizirul, neîncumetîndu-se să primească acestea, i-a

trimis la împărat, scriind scrisori atît către însuși sultanul, cît și către mama sultanului, pentru ca sultanul să aibă în atenție acestea. Au și plecat cu acestea de la pașă spre Constantinopol, precum ne-au spus acei curieri. În ce privește pe solul hanului, care a fost trimis la Măria Sa împăratul creștin, ni se scrie că s-a și întors și cu dînsul împreună a venit un curier împărătesc cu un atare răspuns, dînd de știre că sînt trei înalți demnitari la Esztergom, care așteaptă venirea pașei și a banului. Dacă împăratul turcesc înapoiază Măriei Sale împăratului creștin Agria, iar împăratul creștin înapoiază împăratului turcesc 64 de cetăți care fuseseră luate de la turci, sau dacă nu vor așa, fiecare ce a luat să țină în pace, atunci vor face pace între dînșii. Iar dacă nici așa nu vor, atunci îi așteaptă la Esztergom, vrînd să le dea război și ceea ce Dumnezeu va hotărî în această luptă așa să rămîie. Mai scrie acum solul nostru că îndată ce se va termina această lună, se vor îndrepta <turcii> spre Esztergom, iar data scrisorii pe care ne-o scrie este 13 septembrie după calendarul nou și înțelegem că pînă acum pașa a și ajuns sub Esztergom. Despre han de asemenea ni se dă de știre că toate prăzile și prinșii pe care îi are i-a trimis prin Ablasy aga la tabăra <marelui vizir>, odată cu care a trimis și 5 000 de tătari. Astfel înțelegem și ne dumirim că pentru aceea vrea să se întoarcă înapoi, și de aceea trebuie să fim cu băgare de seamă. Mai departe ce se va mai întîmpla nu voi neglija să dau de știre Măriei Tale, domnul și binefăcătorul nostru milostiv.

Din Botoșani, 12 octombrie 1598.

¹ Satirdji Mehmed pașa, comandantul expediției în Transilvania.

70

1598 octombrie 16, Curtea din Caracal.

Ser^{mo} Princeps,

E.F.D. von 6 verwichen Monats Septembris datirts Schreiben, hab ich durch ein wardeinerischen Knecht wol empfangen, unnd dessen Inhalt vernohmen, und sollen darauf E.D. vorgewissent sein, das ich mich keiner anderer Mainung, als der wie ich mich gegen Iro durch meinen getreuen Diener, so den 16 Octobris mit guetter Relation wieder heim b khomen, erklerte, nit befinde. Bedanke mich derwegen zum Vleissigsten E.F.D. guetten Willens, und zweifel, weder an I.K.M. noch E.D. Gnade gar nit. Ferner hab ich auch vernohmen, das mir E.F.D. mit einer Gelt-Hulff gern beyspringen wolten; es erwinde nur an der Gelegenheit wie mans fort bringen könt. Dafur ich E.D. auch Danck sage, und biette nochmals das sie die zu uns tragende Gnadt und guetten Willen nit entziehen, sondern, viel mehr, uns, die wir nundes Gelts entblöst und in Armut gerathen, mit einer Summa Gelts erspriesslichen geniessen lassen wollen, sinttemal wir uns nur auf Ir K.M. und E.F.D. Gnad, iro Zusagen nach, zugetröst hab.

Anlangent der hiesigen Beschaffenhait, soll ich Eurer Fürstlichen Durchlaucht unverhalten nit lassen, wie das ich mit den Meinen über die Thana gesetzt habe, und, bey Nicopoli, in die 13 000 Turggen, sambt 2 Bassa und 12 Sanchiak-Bek, antreffen, mit ihnen gescharmizelt; und

sich lezlich mit der Hulf Gottes also geschlagen, das ihr gar viel an der Walstatt blieben : die Bassa zwar seint entlauffen. Hernach haben wir die Stadt Nicapolin, darin bej 6 000 Heuser gewesen, in Grundt verbrent, und die Drinigen alle nidergehaut.

Von dannen seint wir under Bodon zogen : da wir wiederumb 2 Begh mit ein Tausent Turggen antroffen, und uns wider also zur Wehr gestellt, das sie abermals von uns klopf seyn worden, ihnen die Fahnen abgedrungen und furnehme Turggen auch gefangen genumen. Balt hernach, eben denselben Tag do die Schlacht gewesen, haben wir die Statt Bodon, darin in die 12 000 Heuser gewesen, darbey auch in Brandt gesteckt ; der Unsern gar wenig umbkhomen. Benebens furnehme turggische Städt, als Plewint, Vraczat, Florentint et Orehvawicha, alles verbrent, die Inwohnern, Turggen, nidergehaut ; was aber in die Gegendt herumb belangt, von Transalpina an biss auf Zofia, haben wir uber 2 000 Dörffer verbrent, und die Dreinigen, so von Christen oder Bolgaren gefunden worden, hab ich, Klein und Gross, meiner Raittung nach, uber die 16 000 Seelen, mit sambt ihren Hab und Guet, uber die Tanaw mit herüber gefuhrt, und den Armesten allenthalben in meinem Landel (sic), wo es hat seyn kunnen, so viel Stelle vergunt und eingeben, das sie gleichwol ihre Narung suchen können, und dasselbe Lanndt also gantz und gar verwust und verhört gelassen, — das wir nun mit den Unserigen wol eine Weil rasten khönnen. Jezt bin ich nach E.F.D. Gluck, des Willens, das ich an ein anderen Ort uber die Thona sezen und das ganze Dobroczan biss auf Nester Griechisch-Weissenburg (Feyerwar), oder aus Mehr, verbrennen und verwusten wolte. Biss so lang mir der Allmechtig einen Athen in mir verleihet, will ich nit aufhören E.F.D. und der ganzen Christenheith, mit Darstreckung meines Leibs und Lebens, zu dienen.

Gelangt demnach an E.F.D. mein gehorsamist Bitten, die wollen unsers Diensts nit gar vergessen, sondern uns mit einer gewissen Geltshulf genedigist bedencken. Solchs werden E.D. nit in undanckbare Leut, sondern als in wolverdiente und getrewe gnedigist anwenden.

Was die Belegerung Wardein anlangt, bitt E.F.D. ich gehorsamist, die wollen drob sein das sie mit ihrer Entsatzung getrost auf den Vezir-Bassa zihen, denn unser Herr Gott wirdt E.D. guet Gluck, Sieg und Überwindung des Feindts verleihen, sinttemal er nur mit schlimmen Gesindt uberhauffen ist. Der Allmechtige verleye E.F.D. langes Leben. Datum ex Curia nostra Karakal, die 16 mensis Octobris, anno Domini 1598.

Serenitatis Vestrae servitor :
Michael Vaivoda regni Transalpinj
Ioannes Racz, secretarius.

Hurmuzaki, *Documente* XII, p. 411—412 ; Innsbruck, Statthaltereiarhiv, Ambraser einkommene Schriften ; N. Iorga, *Scrisori de boieri. Scrisori de domni*, ed. a III-a, 1932, p. 224—226. Extras în limba italiană cu data presupusă „1595 iulie, București” la A. Veress, *Documente*, IV, p. 247—248 ; Bibl. Vat. Roma. Urb. 1066. Avvisi.

Serenissime Principe,

Scrisoarea Măriei Tale de la 6 ale trecutei luni septembrie am primit-o cu bine, printr-un ostaș din Oradea, și i-am înțeles cuprinsul. Și să fii Măria Ta încredințat că nu mă găsesc cu alt gând decât cu acela

pe care l-am arătat Măriei Tale prin credinciosul meu care s-a întors azi, la 16 octombrie, cu veste bună. Pentru care mulțumesc foarte sirguincios de bunavoință Măriei Tale, și nu mă îndoiesc nici în privința Măriei Sale împăratului, nici în privința Măriei Tale. Am mai aflat că Măria Ta ai vrea bucuros să-mi vii în ajutor cu o sumă de bani și că e vorba numai de prilejul cum s-ar putea aduce. Pentru care și mulțumesc Măriei Tale, și te rog iarăși să nu-mi iei înapoi mila și bunavoință îndreptată spre mine, ci, încă mai virtos, să ne faci a ne bucura de o sumă de bani mai însemnată, pe noi care acuma sintem lipsiți de mijloace și căzuți în sărăcie. Căci noi nu ne-am rezemat decît pe mila Măriei Sale împărătești și a Măriei Tale, după făgăduința ce mi-ai dat.

Cît privește starea lucrurilor de aici, nu pot să las ascuns de Măria Ta că eu cu ai mei am trecut Dunărea și am întîlnit lîngă Nicopol la 13 000 de turci, cu doi pași și doisprezece sangeacbei și m-am luat la cercare cu dinșii, și la urma urmei cu ajutorul lui Dumnezeu așa i-am bătut că puțini din ei au rămas la locul de luptă. Dar pașii au scăpat toți cu fuga. Apoi am ars pînă în temelii orașul Nicopol, în care au fost la 6 000 de case, și am tăiat pe cei de acolo pe toți.

De aici am mers sub Vidin, unde iar am găsit doi bei cu o mie de turci, și iarăși ne-am pus așa fel în apărare, încît iarăși au fost bătute de noi, steagurile li s-au smuls și frunțași turci au și fost prinși. Îndată după aceea, în chiar ziua luptei, am ars orașul Vidin, în care erau 12 000 de case; dintre ai noștri puțini au pierit. Pe lîngă aceasta am ars cetăți mari ale turcilor, ca Plevna, Vrața, Florentinul și Rahova, pe toate, și pe locuitori, pe turci, i-am tăiat. Și în țara dimprejur, de la hotarul nostru, pînă la Sofia, am ars peste 2 000 de sate, și pe cei dinăuntru, ce s-au găsit creștini, adică bulgari, mari și mici, după socoteala mea peste 16 000 de suflete, cu averea lor toată, i-am trecut peste Dunăre, și celor mai săraci le-am dat în țărișoara mea, unde s-a putut, atîta loc cît să-și poată găsi hrana, și am lăsat această țară astfel cu totul pustiită și prădată. Așa încît, cu ai noștri ne mai putem odihni o clipă. Acuma, sînt, cu norocul Măriei Tale, hotărît a trece printr-alt loc peste Dunăre și a arde și prăda toată Dobrogea, pînă spre Cetatea-Albă de pe Nistru sau pînă la mare. "Cît îmi va da Atotputernicul suflare în mine, nu voi înceta a sluji Măriei Tale și creștinătății întregi cu jertfa trupului și vieții mele.

Deci te rog supus pe Măria Ta să nu-mi uiți slujba, ci din mila cea mare a Măriei Tale să ne ajuti cu un ajutor de bani. Îi vei întrebuița Măria Ta, nu cu oameni nerecunoscători, ci cu oameni harnici și credincioși.

În ce privește înconjurarea Oradei, te rog preasupus pe Măria Ta să mergi fără grijă asupra vizirului, căci Domnul Dumnezeuul nostru va da Măriei Tale noroc bun, biruința și înfringerea dușmanului, pentru că e împovărat numai cu oaste proastă. Atotputernicul să-ți dea Măriei Tale viață lungă.!

Din Curțile noastre de la Caracal, în 16 octombrie, anul Domnului 1598.

Slujitor al Alteței Voastre,
Mihai voievod al Țării Românești
Ioan Racz, secretar

[...]¹ et ecco il segno, che lietamente li recco buone nouelle come stimo forse sa, del ualor del Michal uaiuota nella Valachia, che di nuouo sentesi hauer fatto nuoui progressi con la presa di Nicopoli et altri luoghi, et s'auicina tutta uia uersso Andrinopoli ritruouandosi al présente due sole giornate discosto da quella, et risuona talmente il strepito di sue arme, che mossi costoro dalli auisi delli caddi di Philipopoli, Sofia et Andrinopoli; che se con celerità non mandano soccorso à quelle città, sono per andare e presto in man del sudetto, con espresso pericolo di Constantinopoli che si ripuona quello in campagna con più di cinquanta milla soldati, il che ueramente monstra, et par che sijno totalmente inpauriti, che non arriuando a 20 milla, chi come esser di si gran numero parendo loro ogni mosca un elefante, il che fa che si mouino promptamente, ma cofosamente à giouarssi più che possono, ne han fatto nuoui soldati ginizari da sei in otto milla, ma putti, et gente inetta all'arme, et con altri spaghi et giamurloni faranno in tutto qualche numero di dieci in dodici milla soldati, et sono di presso, per mandarli col uisir bassà, ó con altro bassà, che la confusion et il timore li preme in tanto, che di hora in hora fanno mutatione, insieme col ginizaro aga per loro capi uersso Andrinopoli per ostare a quella furia del Michál, et sperasi anco da loro stessi che dicono non farranno nulla, tanto si prommetteno della codardia delli loro et dell'animosità di quelli, onde questi greci del paese nel secreto fanno mille buoni pensieri in soccorso del Michal et che ogni accortezza si prouegono d'arme per ogni sorte di occasione, et si sente un mormoro d'allegrezza fre christiani, che non si esprimere con parole. Simile anco si sente da cosachi, gente bellicosa et feroce della stirpe polacca et sudita anco à quel Regno, habitanti in campagne in uille aperte, hauer fatto uersso il Danubio molto male al paese di costui, brugiando et buttinando tutto quel che possono, et insieme con valachi hanno preso copioso numero di zate, fregatte armate et galeotti, che nel Mar Negro uersso il Danubio questi manteneuano à danno di quelli, per che due di sono, è stato spedito da questa Porta un ciaus per la Polonia ad effetto di quorrcelarsi con quel ré di cotal danno fatto di cossachi loro suditi [...]².

Arh. St. Buc., Colecția microfilme Vatican, r. 76, c. 27—29 și 33—35. Archivio Segreto Vaticano, Fondo Borghese, Serie III, vol. 60 A, f. 160—161.

[...]¹. Și iată semnul, căci bucuros vă aduc vești favorabile pe care consider că poate le știți, despre vitejia lui Mihai voievod, în Țara Românească, căci se aude că ar fi realizat noi progrese în cucerirea Nicolului și a altor locuri și se îndreaptă către Adrianopol, aflindu-se acum la două zile de acesta. Și răsună atît de puternic armele sale încît despre aceasta informează și știrile cadiilor din Filipopol, Sofia și Adrianopol, că dacă nu se vor trimite în grabă ajutoare acelui oraș, el va cădea repede în mina lui <Mihai>, ceea ce ar constitui un pericol real pentru Constantinopol, căci el reintră în campanie cu mai mult de 50 000 de soldați. Se pare că aceasta provoacă o groază generală, pentru că neajungînd numărul lor <al turcilor> decît la 20 000, orice muscă li se pare un elefant, ceea ce face să se miște cu promptitudine, dar confuz, pentru a se ajuta cît pot. Au înrolat noi soldați ieniceri, de la 6 000 la 8 000, dar toți

sînt copilandri și incapabili de a purta armele. Împreună cu alți spahii și aghemoglanii, care fac în total un număr de 10 la 12 000 soldați, sînt pregătiți să fie trimiși sub comanda unui vizir pașa sau a altei pașale. Confuzia și teama este atît de mare că din oră în oră se fac schimbări, împreună cu aga ienicerilor, în ceea ce privește conducătorii acestei armate îndreptată către Adrianopol pentru a stăvili furia lui Mihai. Dar nu se speră mare lucru de la ei, atît de mare se vădește lășitatea lor și curajul celorlalți. Dealtfel grecii din țară fac, în secret, multe lucruri în ajutorul lui Mihai și prin violențe se procură arme pentru orice fel de ocazie, iar printre creștini se simte un murmur de bucurie, care nu este exprimat în cuvinte. Același lucru se simte la cazaci, neam bătaios și curajos de stirpe polonă și care locuiesc în acel regat în orașe deschise. Aceștia au făcut multe rele țării <sultanului> în părțile Dunării, arzînd și prădînd tot ce au putut și împreună cu valahii au prins un mare număr de bacuri, fregate și goelete de război pe care turcii le aveau în Marea Neagră și pe Dunăre <pregătite> împotriva lor. Pentru acestea a fost trimis un ceauș de la Poartă în Polonia spre a se plînge regelui de daunele provocate de cazacii sus-menționați [...]².

¹ Formula de salut.

² Despre raporturile cazacilor cu Poarta, situația din teritoriile asiatice ale Imperiului otoman.

72

1598 noiembrie, 12 Tirgoviște

Tudom hogy Felsegednel nylwan unagyön hogy Bathory Sigmond az Erdely, kiraly¹ ismegh Orszagban es hazayaban vizza yewtt, Felsegeddel my wegezese wolt annakeleotte, es mostanis my allapatban legyen Felsegednel nem tudom. Abban bizonios uagyok hogy mihelt megh yewtt orzagwl minden rendek hozza haylottanak, be fogattak, vyonnan fejedelme teottek, es nagy hewsegett mutattak neky, mostanis vrallyak mint fejedelmekett, es semmi ewdeoben tewlle el nem akarnak zakadny; Seot az en orzagombely Boerekis, es minden rendek, mint hogy mindenkoron Erdelyel egyyessek uoltanak, es mindenben egyyet ertettenek, az Erdelyhez valo keotelessegnek el zakadasatol feoleotte ighen ideghenek nemis itelik hogy az kereztytenseghnek oltalma alatt Erdelyteol el zakadwan batorszagosson megh maradhatna Hawasselfeolde; Mintdogy ennekeleotteis es mostis Erdelynek oltalma alat niugzik Ennekem penigh ez az ualtozas nem kichin gondot hozot, kiualtkepaen hogy au Felseged Erdelyre ualo neheztelesetis latom, es felsegedhez palo keotelessegemreol gondolkodom. Latom aztis minemew nagy romlasura keouetkezhetik az kereztytenseghnek ha felseged attyaj beolcz kegyelmes gondwilese az haragra fordul. Mint mostis Varadnak megh zallasa es az keornyewlle ualo zep tartomanioknak izonyw puztulasa nem egyebewnnnet keouetkezet, amint ennekem bizonios feo Theoreok baratom ielentette hanem ez kett fel keozeot ualo haborusagh mia, mely haborusagh ha touab teryed es ha fel(se)ged Erdelt megh haborittya, es az kereztytyen fagywert keresttyen wer ellen fordittya, felseged kegyelmessen gondolkodgyek michoda nagy romlas es uezedelem keouetkezhethetnek my reank, es az zomzed orzagra, Fel se ged megh bochyasson alazatosson keonieorgeok felsegednek, illyen zegheny hew zolgayanak techeset wegye eleo fel se ged, bekem ugy techik hogy az Erdely kyraly Istennek segitsegebeol my uelewnk egyetemben, Fel(se)gednek ez az egez kereztytenseghnek nem keuesset zolgalt; Az

Fel<se>ged birodalmanak nagy vezedelmekor, mikoron Geörtt meg ueue az Theóreók, holot semmi io remensegewnk az kerezttyn oltalmaban nem lehetet, az Theóreók ellen Felseged mellett kardot keóteót fel, orzagabol ky ment, az Theóreók birodalmat puztitotta, egette varait, castellit megh weotte, Hawassalfeoldebenis ide yewt zemellye zerent, Chyazarnak nagy geózhetetlen erejét Zinan Bassat veléwnk egyetembe az orzagbol ky werthe, ereossegett kit epitett megh weotte, Tatar orzagigh zinten az Tengerigh raboltattuk egettettewk. Az utan ismet zemelye zerent orzagabol ky ment az Fel<se>ged hada es attyafia melle, Teóreók Chyazarral ew magawal, megh ivitt, Isten az zerenchet mint fordította Fel<se>gednel nyluan uagyon.

Az utanis Chianadot keornyewl walo Castellyokatt megh weött, Theómeóswarat puztitotta, mostis en ugy vezem ezembe hogy Fel<se>gednek es az egez kerezttynseghnek, igaz és hew zolgaŷa.

Azert, Felseges vram en nem tudom, vetette Fel<se>gednek, uagy nem, de ha zintem ualamit üetet, kŷ talam az ew hertelensegeteöl lehetet, felgd. vegye eleó attyaj keg<yel>messeget ez illyen io zolgatt keuesert hatra ne vessen. En Fel<se>gednek es az egez kerezttynseghnek hew zolgaya uakyok, neŷs adgya Isten azt, hogy az kerezttynseghnek auagŷ Fel<se>gednek karara igyekezzen.

Azert keoniergeok alazatosan Fel<se>gednek hogy Fel<se>ged az Erdely kiralt Orzagauul eggyewt vegye az eleobby kegmessegebe, mert ha azt Fel<se>ged megh haborittya, en lehetetlen dologhna itelem, hogy az en Orzagom nagy vezedelem nelkewl megh maradhasson, Fel<se>gedteöl nekein alazatosson bochyanatot kerek hogy fel se gednek ezekriol irno<m>kellet, de irtain Fel<se>gedhez es az kerezttynseghhez ualo io akaratombol. Tarchya megh Isten Fel<se>gedet sokaigh io egesseghben. Datum ex Ciuitate nostra Tergouiste die XII. mensis Nouembris, anno Do<mi>ni MDXCVIII.

Sacratissimae Caesariae Regiaeque M-tis V-rae

Humilimus Seruator,
Michael Vaiuoda m. p.
Regni Transalpine

Ioannes Racz m.p.
Secretarius

Arh. St. Buc., Colecția microfilme Austria, r. 300, c. 477—480; Haus-, Hof- und Staatsarchiv Wien, Hungarica, fasz. 132, f. 139—140; Hurmuzaki, *Documente*, III, p. I, p. 312—313.

Știu că Maiestateii Voastre vă este cunoscut că Sigismund Báthory, regele¹ Transilvaniei, s-a reîntors în țara și patria sa; nu știu însă ce înțelegere a avut mai înainte <cu Mihai Viteazul> și în ce relații se află acum cu Maiestatea Voastră. Sint incredințat însă că îndată ce a sosit în țară, toate stările au înclinat spre el, l-au primit din nou, l-au pus principe și i-au arătat multă fidelitate; și acum i se supun ca propriului lor principe și nicidecum nu vor să se lepede de dînsul. Ba chiar și boierii și toate stările din țara mea, fiindcă au fost totdeauna uniți și înțelegi întru toate cu Transilvania, prea sint străini de ideea ruperii legăturilor cu Transilvania și nici nu cred că, dezlipită de Transilvania, Țara Românească ar mai putea să rămînă sigură sub protecția creștinătății. Deoarece atît mai înainte, cît și acum <țara mea> se află sub protecția Transilvaniei, această

schimbare nu puțin mă pune pe gânduri, mai ales cînd văd și supărarea ce Maiestatea Voastră o aveți în privința Transilvaniei și mă gîndesc la datoria mea către Maiestatea Voastră. Văd totodată ce mare stricăciune ar urma pentru creștinătate dacă preamiloștiva părintească grijă înțeleaptă a Maiestății Voastre s-ar schimba în minie. Și acum asediarea Oradei și groaznica pustiire a frumosului ținut din jurul ei n-a urmat din altceva, precum m-a vestit un anumit ture de vază, amic al meu, decît din învrăjbirea celor două părți, din care învrăjbire, dacă se va răspîndi mai departe și dacă Maiestatea Voastră veți face război Transilvaniei și veți îndrepta arma creștină contra singelui creștin, Maiestatea Voastră să gîndiți preamiloștiv, ce mare stricăciune și pieire ar urma pentru noi și pentru țara vecină. Mă iertați Maiestatea Voastră, vă rog cu supunere, aveți în vedere strîmtorările unui asemenea slujitor credincios <ca mine>; așa îmi pare mie că, cu ajutorul lui Dumnezeu, regele Transilvaniei cu noi împreună nu puțin am servit Maiestății Voastre și întregii creștinătăți; pe cînd împărăția Maiestății Voastre era în mare primejdie, cînd turcii luaseră Győr, deși nu puteam avea nici o bună speranță în protecția creștină, Sigismund a scos sabia pentru Maiestatea Voastră și contra turcilor, a ieșit din țara sa, a prădat împărăția turcească, a ars cetățile, a luat castelele lor; a venit în persoană și aici în Țara Românească, a respins, împreună cu mine, din țară puterea neînvinsă a sultanului, pe Șinan pașa, a luat fortărețele ce zidise; pînă în țara tătărească și chiar pînă la mare am prădat și am dat pîrjol. În urmă, tot în persoană a ieșit din țara sa la oștirile și la ruda Maiestății Voastre, s-a luptat cu însuși împăratul turcesc și este știut de toți, cum Dumnezeu a întors norocul spre Maiestatea Voastră.

Și după aceea a luat castelele din jurul Cenadului, a prădat Timișoara și acum, așa înțeleg eu, e un adevărat și credincios servitor al Maiestății Voastre și al întregii creștinătăți.

Pentru aceea, înălțate Doamne al meu, eu nu știu dacă a greșit Maiestății Voastre sau nu, însă chiar dacă ar fi greșit ceva, ce poate era din a lui pripită nesocotire, Maiestatea Voastră să-i arătați părintească îndurare și pentru puțin lucru nu respingeți un atît de bun servitor. Eu sînt servitorul credincios al Maiestății Voastre și al întregii creștinătăți, nici să nu dea Dumnezeu ca să năzuiesc spre paguba creștinătății ori a Maiestății Voastre.

Pentru aceea, mă rog cu supunere Maiestății Voastre, ca Maiestatea Voastră să luați sub protecția de mai înainte pe regele Transilvaniei împreună cu țara lui, pentru că purtînd război Maiestatea Voastră împotriva acestei țări socotesc că este peste putință, ca țara mea să poată rămîne scutită de mari primejdii. Mă rog cu supunere de iertare, că a trebuit să vă scriu Maiestății Voastre despre acestea; dar am scris din voința mea de bine către Maiestatea Voastră și către creștinătate, Dumnezeu să vă ție, Maiestatea Voastră, timp îndelungat în bună sănătate. Dat din orașul Tîrgoviște în ziua a 12 a lunii noiembrie, anul Dumnului 1598.

Al Preasacrei Maiestății Voastre imperială și regală.

Cu mina proprie,
slujitorul umil,

Mihai, voievodul
Țării Românești.

¹ Titlul recunoscut al lui Sigismund Báthory era de principe al Transilvaniei.

La rota que se a escrito que dió Michel Baiboda a los baxáes del Turco, viene muy confirmada y muy especificada, que tomó a Vidin y a Filicópoli y a Nicópoli, que está dos ú tres jornadas de Andrinópoli, seis jornadas no más de Constantinópoli, como Vuestra Magestad sabe mejor, de que afirman que están con increíble miedo en Constantinopla, y tanto que casi se tienen por perdidos, siendo estos avisos de 18 de Octubre.

Al. Clorănescu, *Documente*, p. 136—137, doc. CCXCII; Archivo General de Simancas, Sección de Estado, legajo K 1676, Venecia.

Înfringerea despre care s-a scris că a pricinuit-o Mihai voievod pașalelor turcului a fost confirmată și înfățișată pe larg: <anume> că a luat Vidinul și Filipopole și Nicopole, care este la două sau trei zile de Adrianopole și nu mai mult de șase zile de Constantinopol, cum știe Maiestatea Voastră prea bine, din care pricină s-a răspîndit o spaimă de necrezut în Constantinopol, încît <turcii> se cred aproape pierduți, fiind acestea știri din 18 octombrie.

<Hatt-i hümdâyûn:>¹ Malûm oldı min ba'd dahi ahhâr-i sahiheyi i'lâmdan halî olmiyasız.

Hüve³

<Telhis:>² Boğdan voyvodası Eremia voyvoda⁵ kullarının⁴ arzıdır; Müstedâm çavuş kulları ile emr-i şerif vârid olub küffâr-i hâk-sâr tarafından alduğınız ahhârı i'lâm eylesesin diyu fermân buyrulmuş; serdâr⁶ hazretleri bu ane gelince Ebûrâde⁷ nâm kaleyi döğüb ve han⁸ hazretleri Nemçe ve Macar vilâyetlerin garet ve hasâret eylemişdir; ve Matias⁹ nâm lâîn hayli asker ile Budûn üzerine gitdüğü istimâ' olunur; ama küffâr-i hâk-sâr şimdiye değin asâker-i islâmîla mukâbil olmamışdır; hâlîâ tekrâr yarar casuslarımız gönderildi haber-i sahihe geldikde Müstedâm çavuş kullarıyla i'lâm olunur; ve Mihâl'ın yanında ne makûle asker vardır diyu suâl buyrulmuş; her kanda ehl-i fesâd ve eşkıya var ise Mihâl¹⁰ bed-fiâhn yanında cem' olub bellü başlu asker yokdur diyu arz ider.

Yüz yerde<n> koyub devletlü ve mürüvvetlü sultanım hazretlerinin hâk-i pâ-y-i kâm-yâ (?) misâllerine yüz sürmekden sonra arz-i bende-i bî-vücûd budur ki:

Bundan akdem devletlü han-i a'zam ve serdâr-i 'âlî-mikdâr hazretleri cânib<in>de vâki' olan ahvalleri mesmû'mız olduğu üzere iki def'a mektublar tahrir idüb der-i devlet-medâr kabiline ve izzet-i huzûr-şerifiniz savbına bildirmiş idik; hâlîâ işbu mâh Rebîülahırın sekizinci günü¹¹ dergâh-i âlî çavuşlarından fahr-ül-emâsil ve'l-akrân Müstedâm çavuş yedinden bu kullarına evâmîr-i şerif ve saâdetlü sultanımın mekâtib-i şerifleri¹² vârid ve nâzil olub mefhûm-i saâdet-makrûnunda seferde vâki'olan ahvalleri mesmû'nu zoldukda bu canibe¹³ bildüresin diyu fermân olunmuş idi.

Benim saâdetlü sultanım sefer câniblerinde olan câsûslarımız gelüb devletlü han-i a'zam ve serdâr-i kâm-kâr hazretleri bu ana dek dahi Eiu-rade ' nâm kaleyi döğüyor ama Nemçe ve Macar vilâyetlerin şol mer-tebe yakub yık mışlardır ki kabil-i ta'bir ve mümkün-i tahrir değildir diyu haber virdiler. Ve Matiaş⁹ nâm lâîn Budin üzerine 'azim asker ile varub kale-i Budin'ialdı diyu mesmu'olunur ve küffâr-i hâk-sârın askeri asakir-i islâma bu ana dek dahi mukabil olmuş değildir. Tekrar içeriye yarar casuslarımız irsâl idüb sefer câniblerinden haber gelince Müstedâm çavuş bendelerin bu cânibde alıkoduk; in-şâ'-Allahü'l Rahman her ne ahbâr-i sahih münccerr olursa ale-t-tevâli ve'l tevâtür yazub Müstedâm çavuş bendeleri ile asitâne-i saâdet-medâr kabiline ve izzet-i huzûr-şerifin savbına bildirilmesi mukarrerdir; ve Müstedâm çavuş getürdüğü nâme-i hümayûn ile saâdetlü sultanımın mekâtib-i şerifleri geldiği sırada yarar adamlarımız<1> bendeleriniz ile Leh kiralına gönderdük hâliâ ah-bâra intizâruz haber geldiği birle der-i devlet-medâr kabiline ve izzet-i huzûr-şerifin savbına bildirilmesi mukarrerdir. Ve dahi benim saâdetlü sultanım Mihâl bed-fiâlin yanında ne makûle eşkıya ve ne asl<i> asker vardır bu cânibe bildüresin diyu fermân olunmuş; Mihâl'in yanında her kandaki vilâyetin emn-amanlık üzerine olduğun istemiye ehl-i şaki bir harâm-zâde var ise yanına cem' olunmuşdur; yetmiş iki milletden adem vardır; aslâ yanında bellü başlu asker yokdur; şöyle malûm-i hazret buyrula şöyle ki makdûr-ül-beşerdir hâk-i pay-i merâm bahş-i türâbına arz olundu. Bâki fermân re'y şerife müfevvez ve merbûtdır¹⁴.

Arh. St. Buc., Colecția microfilme Turcia, r. 25, c. 641; Başbakanlık Arşivi-Istanbul, Fekete Tasnifi nr. 2 560.

<Hatt-i hümayûn¹:> A fost luat la cunoștință; și de acum înainte să nu încetați a da vești adevărate.

El³

<Telhis :>² Este raportul slujitorului lor⁴ Eremia voievod⁵, voievodul Moldovei. În porunca ilustră, care i-a parvenit prin slujitorul lor⁴, ceavuşul Müstedâm, i se ceruse : „să ne înștiințezi despre veștile pe care le-ați primit în privința necredincioșilor nenorociți”. El⁵ raportează următoarele : pînă în acest moment, înălțimea sa serdarul⁶ a bătut ceteata numită Eburade⁷, iar înălțimea sa hanul⁸ a prădat și a distrus ținuturile nemțești și ungu-rești. Și, se mai aude că afurisitul pe nume Matiaș⁹ ar merge cu oaste numeroasă asupra Budei; dar, pînă în prezent, necredincioșii nenorociți nu s-au întîlnit cu oștile islamice. Acum, iarăși au fost trimiși spionii noștri destoinici; cînd va sosi știre adevărată, o vom face cunoscută prin slujitorul lor, ceavuşul Müstedâm. Și, se pusese întrebarea : „ce fel de oșteni se află lingă Mihai?”; lingă Mihai răufăcătorul s-au strîns nelegiuți și tîlhari de pretutindeni¹⁰; nu sînt oșteni de faimă.

<Scrisoarea lui Ieremia Movilă:> După ce, din o sută de locuri, atingem cu fața pulberea fericită călcată de înălțimea sa, puternicul și generosul meu stăpîn, prezentăm raportul robului neînsemnat care este acesta :

Mai înainte, scrisesem în două rînduri scrisori pentru a aduce la cunoștința Porții — centru al fericirii, și ilustrei voastre persoane ceea ce aflasem în legătură cu evenimentele avute loc în părțile unde se află înălțimile lor fericitul han cel măreț și serdarul magnific. Acum, în ziua a

opta a acestei luni Rebiülahir ¹¹, prin mîna ceavuşului Müstedam — să-î crească onoarea între cei de o seamă cu el ! — , care face parte din ceavuşii înaltei Porţi, au ajuns la acest slujitor al lor ⁵ porunci ilustre şi onoratele scrisori ale fericitului meu stăpîn ¹²; în conţinutul lor aducător de fericire se poruncea : „să înştiinţezi această parte ¹³ despre ceea ce aflî în privinţa celor petrecute în campanie”.

Fericitul meu stăpîn, iscoadele pe care le avem în părţile unde are loc expediţia au venit şi ne-au informat că : înălţimile lor, fericitul han cel măreţ şi fericitul serdar bat încă cetatea numită Eiurade ⁷, dar au prădat şi distrus într-o asemenea măsură ținuturile nemţeşti şi ungureşti, încît nu poate fi nici explicată şi nici descrisă. Şi se mai aude să afurisitul numit Matias ⁹, mergînd cu oaste numeroasă asupra Budei, ar fi luat cetatea Buda ; şi oastea necredincioşilor nenorociţi nu s-a confruntat încă cu oştile islamice. Am trimis, din nou, în interior, iscoadele noastre bune ; pînă la sosirea veştilor de pe front, l-am oprit pe robul lor, ceavuşul Müstedam.

Este sigur că vom scrie fără răgaz şi vom aduce la cunoştinţa Porţii — centru al fericirii, şi a ilustrei voastre persoane, prin intermediul robului lor, ceavuşul Müstedam, toate ştirile care vor fi obţinute, cu voia lui Allah. Şi atunci cînd au venit scrisoarea imperială şi scrisorile onorate ale fericitului meu stăpîn, aduse de ceavuşul Müstedam, am trimis, împreună cu robii voştri, oamenii noştri destoinici la regele Poloniei ; sîntem încă în aşteptarea ştirilor ; cînd va sosi vestea este sigur că o vom aduce imediat la cunoştinţa Porţii — centru al fericirii, şi a ilustrei voastre persoane.

De asemenea, fericitul meu stăpîn, a mai fost emis firman şi astfel : „ce fel de tilhari şi oşteni se află lîngă Mihai cel nenorocit ? ; să informeze această parte”. S-au strîns lîngă Mihai toţi tilharii bastarzi care nu doresc ca un ținut sau altul să fie în siguranţă şi linişte ; sînt indivizi din şaptezeci şi două naţii ; de fapt, nu are însă lîngă el oşteni renumiţi ¹⁰. Aşa să ia la cunoştinţă înălţimea sa că am raportat la pulberea fericită de sub picioarele sale tot ceea ce omeneste a fost posibil < să aflăm >. În rest, porunca este încredinţată şi aparţine ilustrei opinii ¹⁴.

<Semnătura>

Robul firmanului,

Eremia,

voievod al Moldovei.

¹ *Hatt-i hümayûn*, scris imperial ; rezoluţia autografă a sultanului (aici este pusă pe raportul marelui vizir).

² *Telhis*, raport rezumativ prezentat sultanului, din partea marelui vizir, în privinţa problemelor importante ; telhisul era întocmit separat sau era scris deasupra documentului care era prezentat (aşa cum este în acest caz).

³ Allah.

⁴ Al sultanului.

⁵ Ieremia Movilă (1595—1606).

⁶ Sâterdj Mehmed paşa.

⁷ *Eburade* (*Eiurade*) — probabil Oradea.

⁸ Hanul Crimeei Gazi Ghiray — Bora (1596—1608, a doua domnie).

⁹ Arhiducele Mathias de Habsburg.

¹⁰ Este cunoscut că turcii foloseau un vocabular al lor, chiar în scris, cuvinte denigratoare la adresa celor ce li se împotriveau, încercînd să diminueze forţa şi calităţile lui Mihai Viteazul şi ale ostaşilor săi.

¹¹ 8 Rebiülahir 1007 — 8 noiembrie 1598.

¹² Este vorba de porunci ale sultanului şi scrisori ale marelui vizir.

¹³ Poarta otomană.

¹⁴ A adresantului.

Yazıldı

Silistre muhafazasında olan Ahmed Paşa'ya hüküm ki :

Eflâk voyvodası olan Mihâl lâîn ile-l-ân Asitâne-i saâdetime itâat sûretin gösterüb kâh mektub ve kâh adem gönderüb hîle ve haddâ'dan halî olmayub hadd-i zâtinde fâsîd ve hilekâr olub sözüne bir vechile <itimâd>¹ caiz olmamağın hakkından gelmesi mühimmat-i dîn ü devletden olmağın sen her vechile yarar ve nâmdâr ve şecâat-şîâr olub senin ferd-i şecâat ve firâset ve kıyâetine tamam itimâd-i hümayûnum olmağın yanında olan çerkes ve tatar ve sair sancağının askeri ve gönüllü taifenin harb ve darbe kâdir yarar yiğitlerle kalkub vilâyet-i Eflâk'a hüsn-ü tedbir ve tedârikle bir münâsib mahalden dâhil olub bi-avni-llâhi teâlâ gereki gibi akın idüb lâîn meszbûrun hakkından gelüb a'dâya gûşmâl virmek bâbında hatt-i hümayûn saâdet-makrûnumla fermân-i alışanım sadr olmağın vezirim serdârım Ahmed Paşa edâm-allâhü teâlâ iclâlehü ile mukayyed (?) olub ve daîma ademinle mektubun varub-gelüb haberleşesiz ve sana lâzım geldiği üzere muâvenet eylemek bâbında müşârün-ileyhe dahi hüküm-ü şerifim gönderilmişdir buyrdum ki :

Vusûl buldukda ² bu bâbda fermân-i celîl-ül-kadrim mûcibince amel idüb cibilletinde merkûz ve nihâdında mermûz olan ve ferd-i şecâat ve zatt-i firâset ve kıyâset muktezâsınca var kulu yazub himmete getürüb müşârün-ileyh vezirim edâm-allâhü teâlâ iclâlehü ile haberleşüb Mihâl bed-fiâl cânibine câsus gönderüb fikr-i fasîd ve hayâl-i kâsidi ne vechiledir tamam malûm idindikden sonra fırsat el virüb mahall iktizâ itduğune göre hareket idüb vilâyet-i Eflâk'a bi-avni-llâhi teâlâ asâker-i nüsret-şîâr<ının> yarar ve güzidesiyle bir munasib mahalden geçüb dahi iki gün bir yerde karar ve ârâm itmeyüb vilâyet-i Eflâk'a gereki gibi akinlar idüb ehâlisin katl ve ehlü ıyâllerin esir ve emvâl ve erzakların garet ve hasâret idüb ve lâîn mezbûrî hüsn-ü tedbir ve tedârikle ele getürüb kakkından gelüb vilâyet-i Eflâk'ı inayet-i Hakla kabz-ı tasarrufa getürmeğe bezli maddûr eyleyesin. Ama, a'dânın mekr ve hilesinden gafil olmayub imkân-i besîret üzere olub el-iyazenb'-illâh-i teâlâ sû-i tedbir veya gaflet ile asker-i islâma zarar ve gezend erişmekden ziyade ihtirâz üzere olaşn. Ve asker-i islâmın garet idüb ellerine giren doyumluklarına bir vechile taarruz olunmayub herkesin ele getürdüğü doyumlugu alub dahi uğur-u hümayûnumda can ve başla çalışub yoldaşlığı vücûde gelenlerin hizmetleri zâyî' olmayub hizmetlerine göre dirlik ile ber-murad kılınurlar; ana göre asker halkın tergib ve tahrîs eyleyesin; senin dahi zuhûre gelen hize-mât-i mebrûrun meşkûr olub envâ-i inâyât-i aliyye-i hüsvânem mazhar düşmek mukarrerdir; bilmiş olasın.

Arh. St. Buc. Colecția microfilme Turcia, r. 25, c. 703; Başbakanlık Arşivi-Istanbul, Fekete Tasnifi, nr. 2 530.

<Însemnare:>

S-a scris

Poruncă lui Ahmed paşa, aflat la paza Silistrei :

Pină în acest moment, afurisitul Mihai, care este voievodul Țării Românești, a arătat, chipul supunerii față de Pragul fericirii mele; atît prin scrisori, cît și prin oamenii pe care i-a trimis nu a încetat să

facă violenții și înșelăciuni; fiind prin firea sa rău și viclean, nu s-a acordat <încredere>¹ cuvîntului său. De aceea, este o problemă importantă a credinței și statului de a i se veni de hac. Tu te-ai dovedit, în toate chipurile, destoinic și renumit și marcat de semnul vitejiei; acord întreaga mea încredere imperială curajului și judecății și înțelepciunii tale. Așa că, luînd cu tine cerchezii și tătarii aflați lîngă tine, și pe ceilalți oșteni ai sangeacului tău, precum și pe cei buni pentru lupte din tagma voluntarilor, să te ridici, și făcînd pregătirile cuvenite să intri, printr-un loc potrivit, în țara Valahiei. Cu ajutorul lui Allah, să faci cum trebuie incursiune și să-i vii de hac afurisitului sus-pomenit. În privința reprimării dușmanului fiind emise *hatt-i hūmayunul* meu aducător de fericire și mărețul meu firman, să fii în strînse legături cu vizirul meu, serdarul Ahmed pașa — Allah să-i prelungească faima! —, și trimițîndu-ți la el oamenii cu scrisorile tale, mereu să vă informați unul pe altul. Dealtfel, sus-numitului a fost trimisă porunca mea ilustră de a te ajuta atunci cînd va fi nevoie.

Am poruncit :

Atunci cînd îți va parveni ², să acționezi în această privință potrivit cerințelor firmanului meu de mare respect; procedînd așa cum se cuvine unui om, a cărui vitejie și judecată pătrunzătoare și înțelepciune sînt caracteristici ale neamului și naturii sale, să mobilizezi toți oștenii disponibili, să păstrezi legătura cu menționatul meu vizir — Allah să-i prelungească faima! —, și trimițînd iscoade în părțile lui Mihai răufăcătorul să afli în întregime care este gîndul său rău și visul său fără valoare. Apoi, cînd ocazia va fi prielnică, să pornești la acțiune; în funcție de cerințele locului și cu ajutorul lui Allah, să intri, printr-un loc potrivit, în țara Valahiei, împreună cu cei destoinici și aleși dintre oștenii mei viteji. Fără a sta în răgaz mai mult de două zile într-un loc, să faci, așa cum trebuie, incursiuni în țara Valahiei; să-i ucizi populația bărbătească, să iei în robie femeile și copiii și să jefuiești și să distrugi bunurile și avuțiile lor; și luînd măsurile și făcînd pregătirile corespunzătoare să-l prinzi și să-i vii de hac sus-menționatului afurisit; să faci tot ceea ce este posibil și să depui străduințe nelimitate pentru ca, prin bunăvoința lui Allah, să aduci în stăpînire țara Valahiei.

Dar, pentru a nu fi luat pe neașteptate de violenția și șiretlicul dușmanului, să iei măsurile posibile de prevedere; să te ferești mult ca, din cauza pregătirilor proaste sau a surprinderii, oastea islamică să sufere — să ocrotească Allah! — vreo stricăciune și supărare. Și să nu fie atinse în vreun fel prăzile căzute în mîinile oștenilor islamici; fiecare să-și ia prada pe care a pus mîna; iar serviciile celor care, muncind cu viața și capul lor în slujba mea imperială, au arătat tovarășie, nu vor fi zadarnice; în funcție de serviciile lor, vor fi satisfăcuți prin atribuire de rente. Avînd în vedere acestea, să însufliești și să incîți lumea oștenilor. De asemenea, este sigur că și serviciile îmbucurătoare pe care tu le vei îndeplini vor fi răsplătite prin acordarea feluritelor favoruri ale înaltei mele bunăvoințe imperiale. Așa să știi.

¹ Rupt.

² Este vorba de prezenta poruncă.

[...]¹. hà ricercato il Vaiuoda di Vallachia ultimamente che uoglia darle tre mila fanti pagati insieme con il Generale Zorzi Basta per suo Locotenente generale affine di poter mantenere in campagna quest'anno con le sue genti in difesa di quella Prouincia contra il Gran Turco mà è stato ricusato di darle tanta quantita di soldati, et specialmente la persona del Generale Zorzi la quale desidera solo che si fermi al suo carico nell'Ongaria superiore con tutto ciò è stato affermato ad un suo ministro che si troua qui in corte che dopo la resolutione del negotio di S.M. co'l Principe di Transilvania si procurerà di darle tutta quella maggiore sodisfatione, che sarà possibile mantenendosi qui le più principali speranze da quella parte per diuersione sopra la promessa del detto Vaiuoda, al quale ha donato S. Maestà ultimamente un Castello nelle Slesia et la manda a donar al presente un' altra carozza con otto caualli da guerra et altri nobilissimi presenti, mentre promette il detto Vaiuoda di voler rientrar ben presto nella Bulgaria et Seruia per trascorrer di nouo il paese inimico quest'anno molto per tempo soggiogono che aspirando a gran cose di concerto con quei popoli sudditi Turcheschi, egli habbia tentato due volte ultimamente di passar il Danubio con buon numero di genti, ma che la prima egli sia stato impedito dalla debolezza del giaccio et l'altra dalla influenza delle acque mà a queste generose resolutioni del detto Vaiuoda, si dubita grandemente che alcuni suoi praticati da Turchi s'attrauersino con qualche insidia contra la sua persona poiche s'intende che questi genti erano stati ricercati da lui ultimamente di S.M.C. non tanto per valersene nella campagna [...] ² contener i suoi sudditi in freno par ch'habbiano dato alcuna uolta chiari segni di solleuarsi mentre per l'ardir del Vaiuoda si vedeno ridotti in grandissimo pericolo di star facilmente oppressi e lacerati dalla potentia del Gran Turco, gratie
Di Praga a XXIX Marzo MDXCIX

Di V. Serenità Francesco Vendramin Barone Ambasciator

Arh. St. Buc., Colecția microfilme Italia, r. 98, c. 52; Archivio di Stato Venezia, Archivio del Senato, Dispacii Germania, filza 29, f. 51—52.

[...]¹. . . . a căutat-o în ultima vreme voievodul Țării Românești care vrea să-i dea trei mii de infanteriști plătiți împreună cu generalul George Basta ca locotenent general al său, cu scopul de a se putea menține în apărarea acelei provincii <Țara Românească> contra sultanului, dar i-a fost refuzată cedarea unui număr atât de mare de soldați și mai ales persoana generalului George, care dorește doar să se oprească, pe socoteala sa, în Ungaria superioară; cu toate acestea i s-a spus unui reprezentant al său, care se află aici la Curte, că după încheierea tratativelor dintre Maiestatea Sa și principele Transilvaniei, se vor strădui să-i dea deplină satisfacție, care va fi posibilă prin menținerea aici a principalelor speranțe, pe de altă parte pentru a se sustrage de la promisiunile făcute numitului voievod, Maiestatea Sa imperială i-a dăruit de curînd un castel în Silezia și îi trimite în dar în prezent o altă caleașcă cu opt cai de război și alte daruri prețioase, în timp ce numitul voievod promite să intre din nou, curînd, în Bulgaria și în Serbia, pentru a străbate din nou țara dușmană

anul acesta timp mai îndelungat; adaugă că aspirînd să acţioneze astfel de acord cu acele popoare supuse turcilor, el a încercat de două ori în ultima vreme să treacă Dunărea cu un mare număr de oameni, dar prima dată a fost împiedicat de subţirimea gheţii, iar cealaltă dată de revărsarea apelor; dar există mari indoieli faţă de aceste generoase hotărîri ale numitului voievod, căci unii din supuşii săi, prieteni cu turcii, se împotrivesc prin diverse uneltiri persoanei sale, pentru că se aude că aceşti oameni fuseseră ceruţi de el M.S. imperială nu atît pentru a-i folosi în campanie cît [...] ² pentru a-i înfrîna pe supuşii săi, care pare că au dat altă dată semne evidente de revoltă, pentru că prin îndrăzneala voievodului, se vîd aduşi în mare pericol de a fi cu uşurinţă oprimaţi şi distruşi de puterea sultanului. Binevoiţi,
Din Praga la 29 martie 1599

Al Înălţimii Voastre Francesco Vendramin baron,
ambasador

¹ Text cifrat.

² Text indescifrabil.

77

1599 aprilie 18, Constantinopol.

Serenissimo Principe

La fretta, che era data ad Ibraim ¹ perchè mandasse fuori il padiglione per partire quanto prima, si sia grandemente ralentando perchè dicono che il padiglione non uscirà se non dopo il Bairano, et l'andata del Bassà ² sarà molte giorni dopo. Questa dilatione non si sà veramente comprendere d'onde nasca, ma come sono varj gli interessi, et le passioni, cosi diversamente se ne discorre et parla, alcuni attribuiscono il difetto al mancamento del danaro per l'espeditiione del Bassà, altri alle difficoltà di far incaminare le milizie, altri poi discorono, che la trattatione di pace con il Transilvano, et Valaco per mezo del Chiaus ritornato di Transilvania con l'huomo di quel Principe possi esser cagione di questa dimora, ma questa non ritiene del ragionevole poichè ne il negotio di pace e' in stato fermo ne porta la superbia di costoro di mostrarsene tanto ansii et sicuri che tralascino le provisioni, le quali per altra parte sono accelerate, et grandemente solcitate [...]³. Questi giorni passati gionsero qua due personaggi del Bogdano, l'uno doppio l'altro, et il primo apena si fermo quattro giorni, che fu rimandato, il quale si affermerà ad aspettare Cassain ⁴ et il Transilvano per fare il viaggio insieme, della venuta di costoro si ragiona variamente perchè alcuni dicono che siano venute per negotij dell'istessa pace, altri per ottenere dal gran Signore la Valachia per un fratello del Bogdano ⁵, il quale quando il primo Visir uscirà con l'essercito si volgerà verso Michali, con le sue forze, ma veramente sin'hora io non ho potuto certamente penetrare più oltre; l'altro huomo poi ha portato a donare alla Regina ⁶ un cocchio con quattro bellissimi cavalli et altri presenti al Primo Vesir, et ad altri, et costui si e' fermato qui, dicono che vi starà per tre o quattro settimane; di maniera che spero di poter sapere con maggior fondamento le sue trattazioni. Sono capitate in queste settimane passate diverse nove che Micali havebbe dato una rotta al San-

zacco di Silistria, et doppo che a Tocai l'esercito imperiale havesse fatto l'istesso alle genti, et esercito di quei confini, ma l'una et l'altra di queste nove si adormentarono subito, et passano molto tacite; credendosi però che siano o in tutto, o in la maggior parte vere, che cosi piaccia a Dio che riesca. [...]⁷.

Dalle Vigne di Pera a 18 di Aprile 1599.

Girolamo Capello, Bailo m.p.

Hurmuzaki, *Documente*, IV/2, p. 230—231 ; Archivio di Stato Venezia, Dispacci Costantinopoli, 1599, filza 49.

Serenissime principe,

Graba în care a intrat Ibrahim ¹ pentru că hotărîse să se trimită mai întîi marele cort, s-a stîns, deoarece se spune că marele cort nu va pleca decît după bairam, iar plecarea paşei ² se va face mult mai tîrziu. Nu se ştie exact din ce a apărut această întîrziere, dar cum interesele şi pasiunile sînt diferite, aşa se discută şi se vorbeşte; unii o pun pe socoteala lipsei de bani pentru expediţia paşei, alţii o pun pe seama dificultăţilor de a trimite oştirea, iar alţii discută că tratativele de pace cu transilvanul şi <voievodul> român prin intermediul ceaşului întors aici din Transilvania cu omul principelui, pot fi motivul pentru această întîrziere; dar acesta nu pare a fi întemeiat, pentru că nici negocierile de pace nu sînt definitive, nici <turcii> nu se pot arăta atît de orgolioşi încît, nerăbdători şi siguri pe ei, să renunţe la provizii, care pe altă parte se fac în mare grabă şi sînt foarte căutate.

[...]³. Acum cîteva zile au ajuns aici două persoane de la moldovean, una după cealaltă, şi prima de abia s-a oprit aici patru zile că a şi plecat înapoi; despre aceasta se spune că l-ar aştepta pe Hasan ⁴ şi pe transilvan pentru a face călătoria împreună; despre venirea acestora aici se fac diverse supoziţii: unii spun că aceste persoane au venit pentru a duce tratative de pace, alţii <că au venit> pentru a obţine de la sultan Ţara Românească pentru un frate al moldoveanului ⁵ care, atunci cînd marele vizir va veni cu armata, se va îndrepta <şi el> cu forţele sale către Mihai, dar de fapt pînă acum eu nu am putut afla în mod sigur alte lucruri; celălalt trimis a adus în dar sultanei-mamă ⁶ o trăsură cu patru cai splendizi şi alte daruri marelui vizir şi altora şi se spune că acesta s-a oprit aici pentru trei sau patru săptămîni. Astfel că eu sper să pot afla în mod mai sigur despre tratativele sale. În aceste săptămîni care au trecut s-au aflat diverse ştiri: că Mihai l-ar fi înfrînt pe sangeac beitul de Silistra şi apoi că la Tokaj armata imperială a făcut acelaşi lucru oamenilor şi oştirii de la hotarele de acolo, dar şi una şi cealaltă din aceste noutăţi s-au stîns repede şi asupra lor s-a aşternut tăcerea; se crede totuşi că, fie în parte, fie în totalitate, sînt adevărate, astfel îi place lui Dumnezeu să se întîmple [...]⁷.

Din vile din Pera, la 18 aprilie 1599

Girolamo Capello, bail, m.p.

¹ Damad İbrahim paşa, mare vizir.

² Mahmud paşa, comandant al expediției împotriva Țării Românești.

³ Omisiune în textul din publicație.

⁴ Hasan ağa, ceauș.

⁵ Simion Movilă.

⁶ Safiyye sultan, din familia venețiană Baffo.

⁷ Știri despre evenimentele din Persia și Yemen.

In lettere 2-de di 18 Aprile 1599 di Costantinopoli
1599 adi 13 Aprile

Espositione dell'huomo del Principe de Transilvania¹ fatta all'Illustrissimo Signor Bailo [...]².

Noi dunque si partissimo con questi ordine di Albainlia, di dove sono giorni 80 che mancamo, et 18 che siamo arivati in questa città, et io sono alloggiato in casa di Ussein chiaus, et lui mi ha introdotto al Bassà, al quale presentai le lettere del mio principe scritte in ongaro. Il Bassà dimandomi, che huomo io era, et che vuol dire, che il Principe non ha mandato Ambasciatori, io gli risposi, che ero venuto per ricever la riposta delle lettere, et per intender se vi era inclinatione alla pace, et lui rispose, che manderà la lettere al Gran Signor et che dara la risposta che e' state altre lettere scritte da Sua Maestà, et dal Primo Visir al Principe mio Signore, nelle quali si contiene che possono venire sicuramente gli huomeni suoi a trattare la pace, et se si risolverà a questo, che da esso Principe sia immediate espedito un huomo in diligenza ad İbrahim Bassà a dargli conto et in conformità esso Bassa ha detto a Ussein Chiaus et a me, che dobbiamo usar diligenza nel viaggio, et avisarlo immediate per huomo apostata della venuta all Porta delli Ambasciatori, li quali io credo che il principal ponto sarà suspensione d'armi per due anni almeno, perchè poi in questo tempo si potrà trattar comodamente sopra tutti li capitoli, et principalmente sopra il negotio di Micali, poichè io son sicuro, che il Principe mio Signore non assentirebbe mai alla pace, se non fusse incluso in essa anco Micali, si che hora che havemo havuto le sudette lettere si partiremo fra due, o tre giorni per Transilvania, dove intendo esser retornato il fratello del Cardinale alli suoi stati, il quale hora si conserva in amicitia con sua Altezza, passando per gratia di Dio buona intelligentia tra essi.

Hurmuzaki, *Documente*, IV/2, p. 231—232; Archivio di Stato Venezia, Dispacci Costantinopoli.

În a doua scrisoare din 18 aprilie din Constantinopol
1599 la 13 aprilie

Expunerea solului principelui Transilvaniei¹ făcută ilustrului domn bail

[...]². Deci, noi am plecat cu aceste ordine din Alba Iulia; se fac 80 de zile de cînd lipsim de acolo, și 18 zile de cînd am ajuns în acest oraș și eu locuiesc în casa ceaușului Hüseyn și el m-a introdus la pașa căruia i-am prezentat scrisorile principelui meu, scrise în maghiară.

Paşa m-a întrebat care este rolul meu şi ce vrea să spună faptul că principele nu a trimis ambasadori. Eu i-am spus că am venit pentru a primi răspunsul la scrisori şi pentru a afla dacă există o atmosferă favorabilă păcii; şi el a răspuns că va trimite scrisorile sultanului şi că va da răspunsul, că există şi alte scrisori scrise de sultan şi de marele vizir principelui domnului meu, în care se spune că oamenii săi pot veni în siguranţă pentru a negocia pacea şi, dacă se va hotări aceasta, să fie trimis imediat un om al principelui, la Ibrahim paşa pentru a-l înştiinţa şi în conformitate cu aceasta paşa i-a spus ceauşului Hüseini şi mie că va trebui să călătorim repede şi să-l înştiinţăm, imediat, printr-un om special, despre venirea la Poartă a ambasadorilor. Eu cred că punctul principal <al negocierilor> va fi încetarea ostilităţilor, cel puţin pe doi ani. Pentru că, pe urmă, în acest timp, se va putea negocia comod asupra tuturor capitolelor şi în principal asupra problemelor legate de Mihai; deoarece eu sînt sigur că principele, domnul meu, nu va consimţi la <încheierea> păcii, dacă în ea nu va fi inclus şi Mihai. În momentul în care vom avea sus-numitele scrisori vom pleca spre Transilvania în două-trei zile, unde aud că s-a întors fratele cardinalului, în ţara sa şi că acum este în relaţii de prietenie cu Alteţa Sa, existînd, prin bună-voinţă lui Dumnezeu, bună înţelegere între ei.

¹ Andrei Báthory.

² Omisiune în textul din publicaţie.

Serenissimo Principe

Del successo di Transilvania, et del Cardinal Batori elletto novo Principe come scrissi a Vostra Serenità nel fine del precedente dispaccio si va confermando l'avisio, ma raccontato in diverse maniere, perchè alcuni dicono che sia stato violenza fatta dai popoli al Principe Sigismondo, et altri affermano (et questo à l'universale openione) che egli habbia voluntariamente cesso il Principato al Cardinale vedendosi costituito per qual resolutione che egli prendesse o di pace o di guerra in gran travagli, et manifesti pericoli oltre che stimando egli grandemente il giuramento fatto di non pacificarsi in alcun tempo, ne per qualsi voglia occasione accidente con il Gran Signore senza licenza dell'Imperatore, egli vedendosi astretto a farlo dalla necessità, et dalla promessa fatta a suoi popoli ha stimato manco malle cedere il stato e lasciare che la pace segua per mano del Cardinale senza haverne egli parte. Ma quale veramente sia la verità del fatto io non la sò discernere sin' hora nella varietà di tanti ragionamenti perchè alcuni dicono che egli sia ritirato a certi Castelli consignatigli dal novo Principe, et altri affermano che egli se ne sia passato in Polonia, et non restano alcuni ancora di credere che questa sia fictione del Bassà per inanimire le militie, ma quanto à questo due candioti mercanti che vengono di Polonia, et vinti giorni sono si trovarono in Bogdania, affermano haver veduti da Gieremia un Ambasciator del Cardinale novo Principe che gli era venuto a dar conto del fatto oltre che di quà è stato espedito un Chiaus con lettere ad esso novo Principe et per assicurarlo della buona volontà del Gran Signor et per

inanimirlo alla pronta obediencia di Sua Maestà di maniera che come intorno alli particolari non saprei che affermare per hora cosi di questa mutatione. Io non credo che si habbia a dubitare se bene non vi sono lettere del novó Principe ne aviso di Satergi ma la nova è portata da Bogdano, et scritta da Mamut Generale, del Stato del quale, et della fattione seguita con suo dano come scrissi ultimamente si va coprendo il fatto quanto si può, et il suo huomo che fu qui ultimamente non volse allargarsi meco intorno alli particolari del successo, da che si comprende, che il danno sia stato di momento come medesimamente si vano mortificando tutte le nuove che giornalmente capitano da Buda della quale stano questi in grandissimo travaglio anzi che per alcuni giorni si ragionava liberamente che essa fosse caduta in mano de Christiani : ma dopo questa voce s'è andata diminuendo, affermandosi però l'assedio et il dubio della sua caduta, per questo rispetto havendosi inteso il stato suo, et il bisogno in che si trova quel Bassà¹ de danari per pagar le militie havendo in questi ultimi giorni espediti un Capigi Bassi con 30 Capigi con cento-mille cechini per quel bisogno, et sessantamille per Satergi per trattenersi sino all'arrivo del Bassà² che ne porterà seco settecentomille l'uscita del quale sarà di matina, et insieme con il Primo Visir² uscirà l'Agá de Gianizzeri³ il quale non ha admissa scusa de chi si sia havendo levati sino li Gianizzeri di questa Casa, et de gli altri Ambasciatori ancora. Insomma cosi di loro, come di ogni altra sorte de militie a nessuno è stato permesso il rimanersene : onde se dice che il Bassà uscirà con il maggior numero di gente che sia uscito ne Siman ne altri, ne il proprio Re ancora, et questa provisione non solo si sente in Costantinopoli ma per ogni altra parte di questo Imperio senza haver riguardo a quello, che potesse loro incontrare con il spogliare le marine dei loro pressidij, et capi se bene potrebbe il fatto di Scio porre loro il pensiero a partito principalmente per le cose di Morea, il Sanzacco della quale non ha potuto sin hora per ufficio fatto da me ne da altri per suo conto haverne la gratia. Con questi aparti dunque, et con queste forze si crede che egli sia per assalire di primo colpo la Valachia con opinione poi di passar più altre quando egli l'habbia sogiogata come sperano questi che sia per succedere facilmente alla vista dell'essercito dicendosi che Micali stij in pronto con il suo essercito, et con grande aparato di barche per passare in Russia quando egli veda di essere abbandonato dal Transilvano, et di trovarsi in stato di non potere l'impeto de Turchi sebene il Bogdano procura, et promette di ridurlo all'abodienza de questi, ma come egli non se doverà in alcun tempo fidare, cosi è da credere che egli sia per ritirarsi in luoco dove con sicurtà possi passare la sua vita poichè questi accidenti della Transilvania, et della discordia fra Christiani per quel principato ha non solo interotto il corso del valore, et merito de Micali, ma pregiudicato a tutta la Christianità si crede dunque che il Primo Vesir con Mamut sia per andare in Valachia, et Satergi con il Tartaro nell'Ongaria se però con questi moti la tratatione di pace non si andrà portando con maggior speranza, et fondamento alla conclusione con il mezo del Tartaro, che ha scritto quà quello che Vostra Serenità vederà dalla tradotione di una lettera mandata a principal Ministro della Porta cavata dalla propria originale.

Dalle Vigne di Pera a 14 di Maggio 1599

Girolamo Capello Bailo m.p.

Serenissime Principe

Știrea despre cele petrecute în Transilvania și despre alegerea cardinalului Báthory ca nou principe, așa cum am scris Serenității Voastre la sfârșitul precedentei scrisori, se confirmă, dar în diverse forme, pentru că unii spun că poporul s-a revoltat împotriva principelui Sigismund și alții afirmă (și aceasta este opinia generală) că el ar fi cedat de bună voie principatul cardinalului, văzându-se constrins la luarea acestei hotărâri atât de ideea de a face pace, cât și de cea a războiului, cu mari suferințe și cu primejdii evidente, astfel încât a ținut la mare cinste jurământul făcut de a nu încheia pace cu sultanul nicicând, în nici un fel de situație fără aprobarea împăratului. Văzându-se constrins să facă pace din necesitate și datorită promisiunii făcute poporului său, a considerat că este mai puțin rău să-și cedeze statul și să lase ca pacea să fie semnată de mina cardinalului, fără a avea nici un fel de contribuție. Dar, până acum, care este adevărul asupra acestui fapt, eu nu pot discerne din mulțimea discuțiilor, pentru că unii spun că s-ar fi retras la unul dintre castelele oferite lui de noul principe și alții afirmă că a trecut în Polonia și mai există alții care cred că aceasta este o idee născocită de pașa pentru a însufleși oștile. Dar cei doi negustori din Creta, care vin din Polonia și acum douăzeci de zile se aflau în Moldova, afirmă că au văzut la Ieremia un ambasador al cardinalului, noul principe, care venise pentru a-i anunța evenimentul, în timp ce de aici a plecat un ceauș cu scrisori la acest nou principe, pentru a-l asigura de bunăvoința sultanului și pentru a-l îndemna la supunere imediată față de Maiestatea Sa. Astfel că în privința amănuntelor acestei schimbări, acum, nu aș ști ce să spun, eu nu cred că există motive de neîncredere chiar dacă nu sînt scrisori de la noul principe și nici de la Satirgi <Mehmed pașa>, dar noutatea vine din Moldova și este scrisă de Mahmut, general, din faptele de arme petrecute în dauna sa, cum a scris ultima oară, se înțelege, așa cum se poate evenimentul. Și omul său care a fost aici ultima dată nu a vrut să facă confidențe în privința amănuntelor celor petrecute; aceasta înseamnă că paguba a fost de moment, ceea ce face în același timp ca toate știrile care parvin în fiecare zi de la Buda, să fie denaturate, știri pentru care aceștia <turcii> se află într-o mare frământare, încât de câteva zile se spune chiar că aceasta <Buda> ar fi căzut în mâinile creștinilor; dar știrea a început să se estompeze; în această privință, avînd în vedere situația sa și nevoia de bani în care se afla pașa <de Buda>¹ pentru a plăti oastea, s-a trimis în aceste ultime zile un kapigî bași cu 30 de kapigii cu 100 000 de țechini pentru această nevoie și 60 000 pentru Satirgi pentru a rezista pînă la venirea pașei² care va aduce 700 000; plecarea acestuia de aici este prevăzută pentru mîine dimineață și împreună cu marele vizir³ va pleca aga ienicerilor³, care nu a admis nici un fel de scuză, ridicînd ienicerii imperiului și de asemenea pe cei ai reprezentanților din imperiu. În sfârșit, atât lor cât și celorlalte categorii de oșteni le-a fost interzis să rămînă aici; se spune că pașa va pleca cu cel mai mare număr de oameni, așa cum n-a plecat nici Sinan, nici alții, nici chiar sultanul încă. Îngrijorarea se simte nu numai în Constantinopol, dar și în oricare parte a imperiului, fără a avea legătură cu ceea ce li s-ar putea întimpla, dacă ar fi atacate garnizoanele lor de coastă și turcii au

înțeles în ce măsură evenimentele din Chios ar putea să-i preocupe plecând, în principal, de la evenimentele din Moreea, al cărei sangeac bei n-a reușit nici până acum să reîntre în grațiile <sultanului>, cu toate intervențiile făcute de mine și de alții. Cu această mașină de război și cu aceste forțe se crede că el va da prima lovitură contra Țării Românești și circulă ideea că după ce o vor subjuga ușor, așa cum speră, datorită armatei vor trece mai departe; se spune că Mihai este gata, împreună cu oastea și cu un mare număr de bărci să treacă în Rusia în momentul cînd se va vedea abandonat de transilvan și <acum> se află în situația de a nu putea face față asaltului turcilor, totuși moldoveanul se străduiește și promite să-l aducă la ascultare față de aceștia <de turci>. Dar cum în el nu poți avea încredere niciodată, este mai curînd de crezut că se va retrage într-un loc unde își poate duce viața în liniște, pentru că aceste incidente din Transilvania și neînțelegerile dintre creștini privoitoare la acest principat au întrerupt nu numai cursul vitejiei și meritului lui Mihai, dar au adus prejudicii întregii creștinătăți. Se crede, așadar, că primul vizir, cu Mahmut se îndreaptă către Țara Românească și Satirgi cu tătarul către Ungaria. Iată de ce cu aceste agitații, tratativele de pace prin intermediul tătarului nu vor ajunge la sfîrșitul dorit, iar ceea ce am scris aici Serenitatea Voastră va vedea din traducerea unei scrisori trimisă primului ministru al Porții, pe care am extras-o după original.

Din vile de la Pera, la 14 mai 1599.

Girolamo Capello, bail m.p.

¹ Probabil este vorba despre Süleyman pașa, care în toamna lui 1599 va fi luat prizonier de către austrieci.

² Ibrahim pașa, mare vizir, care la 15 mai 1599 pornește expediția „Ujvarului” (Neuhäusel).

³ Tîrnakçi Hasan aga.

Serenissimo Principe

Intanto fa istanza quella persona mandata dal Vallaco, che siano dati à Michiel Vaivoda li 100 mila taleri che di già gli furno inviati, et poi trattenuti per il viaggio in Ongaria, dopo l'alteratione della Transilvania, ha tentato costui di rinovar ancora un' altra practica altre volte promossa, che Sua Maestà si compiaccia di dar al detto Vaivoda qualche giurisdictione qui in Silesia, et mandar per suo nome alla difesa della Valacchia, alle qual cose non prestano qui molt' orecchio, sapendo il stato di quella provintia, et quanto ella convenga depender dalla Transilvania, et correr la medesima fortuna dopo la espeditione fatta di quella persona al Serenissimo Arciduca Ferdinando, si è inteso che egli habbia confermato qui prima nelli suoi constituti spontaneamente diversi capi tutti importantissimi contra il servito di Sua Altezza. Intendendosi che egli habbia nominato ancora qualchedun' altro, tenuto dal Serenissimo Arciduca per molto suo confidente, che le dava parte di tutto quello che si trattava con servitio delli heretici, et a pregiudicio di Sua Altezza et del servitio di Dio [...]¹.

Di Praga lo Giungo 1599

Între timp persoana trimisă de <voievodul> român cere să-i fie dați acestuia 100 000 de taleri, care i-au fost trimiși deja și apoi i-au fost reținuți din cauza călătoriei prin Ungaria; după tulburările din Transilvania, acesta a încercat să reînnoiască o acțiune inițiată altă dată; Maiestateii Sale îi face plăcere să ofere acestui voievod un domeniu în Silezia și să trimită în numele său <armata> pentru a apăra Țara Românească, la ale cărei probleme aici nu se acordă prea multă atenție, cunoscându-se situația acestei țări și cit ar fi de potrivit ca ea să depindă de Transilvania, să împărtășească soarta acesteia; după călătoria făcută de această persoană la Serenisimul Arhiduce Ferdinand s-a înțeles că mai întâi ea a confirmat aici pe diverșii conducători, foarte importanți, constituiți în mod spontan împotriva Alteței Sale. S-a zvonit că a numit și pe un altul, considerat de Serenisimul Arhiduce de foarte mare încredere, care îl informa despre tot ceea ce se negocia cu ereticii, și în defavoarea Alteței Sale și a slujirii lui Dumnezeu [...]¹.

Din Praga, 10 iunie 1599

¹ Formulă de încheiere.

81

1599 iunie 10, Constantinopol.

[...] il tartaro, benché sentesi poco poter fare essendo quelli di Michál in quella Tuna con molto apparecchio et sono non solo per difendersi, ma per danneggiare grandemente, il qual ualore da questi è molto sentito, come temuto, et però con tutte loro uiue forze attendono a soggiogarlo et opprimerlo non tollerando che un loro sudito, ó schiauo habbi a farli sì notabilissimi danni came continuamente c'ha fatto. È però comune parere fra essi che l'Hybraimo loro generale non solamente nell'Ungharia et Transilvania, ma nella Valachia particolarmente contro cui è per uoltarsse con tutto il suo potere, non è per far nulla, anzi portar pericolo di far notabile partura come fe<ce> il Sinan Bassá al tempo suo, chi non potendo redur al ualor del Michal fu astretto con la fuga saluar sua uita, lasciandoli sì copiosi et ricchi spoglie et a niente slissica il piede per usar loro uocabolo benché in loro idioma, in questa uolta; facilmente sono per uedere. Il Michál à loro danni dentro costituito è questo apunto era una delle occasioni del trattenere il Zichala per assicurarse in ogni occasione di ualersse di lui per terra non potendo al pronto far profitto in mare. Hebbe a dire il detto Hybraimo prima che facesse l'ultima sua partenza, che egli non uedeà lo scampo di cotal pericolo in che si truoua questo impio, augmentandosi l'orgoglio et il ualor di cristiani, che non perdonar a persona niuna àncò à quelli che non tirano soldo del ré, che non uada a questa guerra hauendo l'inimici [...]².

Arh. St. Buc., Colecția microfilme Vatican, r. 76, c. 43—44; Archivio Segreto Vaticano Fondo Borghese, Serie III, vol. 60.

[...] ¹ tătarii, deși știau că pot realiza puțin pentru că oamenii lui Mihai erau la Dunăre, cu multe unelte de război și că stau acolo nu numai pentru a se apăra, ci și pentru a le aduce mari pagube, deși valoarea acestui voievod este bine cunoscută și temută de ei cu toate acestea ei așteaptă, cu toate forțele pregătite, să-l subjuge și să-l asuprească, neputînd tolera ca un supus oarecare al lor sau rob să le facă atît de importante pagube, așa cum le-a făcut mereu. Printre dînșii există părerea comună că Ibrahim, generalul lor, nu va reuși să facă nimic, nu numai în Ungaria și Transilvania, dar mai ales în Țara Românească împotriva căreia s-a îndreptat cu întreaga lui forță. Dimpotrivă va crea pericolul de a suferi aceeași înfrîngere deosebită pe care a suferit-o Sinan pașa la timpul său, care, neputînd să se opună vitejiei lui Mihai, a fost obligat să-și salveze viața prin fugă, lăsînd acestuia o mare și bogată pradă de război, iar el <Mihai> „a rămas în picioare și de această dată”, așa cum se exprimă ei înșiși în limba lor. Mihai, profitînd de ocazia pe care pierderile lor interne i-o ofereau, l-a reținut pe Cigala pentru a se folosi de el în vederea consolidării poziției sale pe pămînt, el neputînd interveni rapid pe mare. Trebuie să spun că amintitul Ibrahim, înainte de ultima sa plecare nu vede nici o ieșire din acel pericol în care se afla imperiul; exagerînd mindria și curajul creștinilor, el nu va ierta nici o persoană, nici chiar dintre acelea care nu sînt plătite de rege <sultan> care nu va merge în acest război împotriva dușmanului [...] ².

¹ Despre pregătirile otomane contra Țării Românești.

² Politica Poloniei de a nu participa la războiul contra Porții.

Én Mihaly vaida, Hauasselfeöldenek vra, es az felsegés Erdely, Moldouay, Hauasselföldy zc. feyedelemnek hiwe, es tanachia, adom tut-tara mindeneknek, hogy ennekelötte, az migh az Erdely feyedelemsegéth Sigmond feyedelem birta, es a mely heűseggel, igassaggal, engedel-messeggel magamott ew felsegenek keöteöttem uolt; Azon heűseggel, igassaggal, engedelmesseggel keöteöm magamat ez mostani Isteol rendel-tetet Erdely, Moldouay, Hauasselföldy zc. feyedelemnekis Bathory Andrasnak ew Felsegenek, melynek nagyob megh hitelere, es ereössegere, hiteömmel bizonitottam ew felsegenek illyen meghitt hiwei eleot, tudni illik az Nagysagos Rauazdy Georgy vram, ew felsege tanacha elöot, es az nemzetes es neuzetes vitezleö Vitez Miklos vram, Thorda warmegye-nek feö ispania elöot, es hiteömnnek foliasi igy keowetkeznak : En Hawas-selfeöldy Mihaly Vaida, eskeűzeöm az eleo Istenre, ky az Attia, Fiu es Zent Lelek egy bizony Isten, hogy az minemeű heűseggel, igassaggal, engedelmesseggel uoltam az fellyewl megh mondot Sigmond feyedelemnek azon heűseggel, igassaggal, engedelmesseggel lezek ew felsegenekis ez mostani feyedelmeűnknek 'Bathory Andrasnak, seot valamit karara, artalmara ualo dolgotkat ertek, wagy hallok ertesere adom ew felsegenek, baratinak barattya, es ellenseginek ellensege lezek. Annak feöleotte Sigmond Feyedelem ideyeben ualo contractusokatt, mind hadakozas-

ban, es minden rezeben megh tartom Isten engemet vgy segillyen, Melynek nagyob bizonsagara attam ez en hittlewelemet, kezem irasa alath, peche-temmel megh ereösitwen. Datum in Oppido nostro Tergowista vigesima sexta die mensis Iuny, Anno Domini Millesimo, Quingentesimo Nona-gesimo Nono.

Michail vaiuoda regni Transalpine.

Arh. St. Buc., Colecția xerografii, Austria, pach. CCXXXVIII nr. 115; Haus-, Hof- und Staatsarchiv Wien, Hungarica, Fasz. 134; Hurmuzaki, *Documente*, III/1, p. 331,

Eu Mihai vodă, domn al Țării Românești și credincios al prea-onoratului principe al Transilvaniei, Moldovei, Țării Românești etc. și sfetnic al său dăm de știre tuturor, precum că înainte, când principele Sigismund a avut în stăpînire principatul Transilvaniei și m-am legat cu fidelitate, cu dreptate și cu supunere față de Alteța Sa, mă leg cu aceeași fidelitate, dreptate și supunere față de Alteța Sa Andrei Báthory rinduit acum de Dumnezeu principe al Transilvaniei, Moldovei și Țării Românești. Pentru o mai mare adevărire și întărire fac mărturie de credință în fața acestor slujitori fideli ai Alteței Sale, adică domnia sa domnul Ravazdy György, consilier al Alteței Sale și în fața prea distinsului și nobilului domn Vitéz Miklós, comite suprem al comitatului Turda, depunînd următorul jurămint : Eu Mihai voievod al Țării Românești, jur pe Dumnezeu, întrupare unică a Sf. Treimi, că așa cum am fost cu fidelitate, cu dreptate și cu supunere față de numitul principe, Sigismund, cu aceeași fidelitate, dreptate și supunere voi fi și față de principele de acum, Báthory Andrei, că în caz că voi afla sau voi auzi lucruri de natură a-i aduce pagube, voi da de știre Alteței Sale, că voi fi prieten al prietenilor și vrăjmaș al vrăjmașilor săi. De aci înainte voi respecta în toate punctele sale tratatul din vremea principelui Sigismund privind alianța în luptă. Așa să-mi ajute Dumnezeu ! Pentru o mai mare adevărire și dovadă am dat și am scris cu mîna proprie și am întărit cu pecetea mea.

Dat în tîrgul nostru Tîrgoviște a 26-a zi a lunii iunie, anul Domnului, una mie cinci sute nouăzeci și nouă.

Mihai
Voievodul Țării Românești

83

1599 iunie 26, Tîrgoviște.

My : Iephtimia Hawasselfeöldenek feő Pewspeökye, Vornik Deme-ter, Ban Mihalche, Logoffeth Thodozia, Mirizlaw Logoffeth, Ban Kalota, Radul Kluchyar, Preda Poztelnik, Komiz Radul, Ztroya Ztolnik, Viztier Androny, Armas Zawa, es Poharnok Serban, az Hauasselfeöldy Mihaly Waida ew Nagysaga Boëri, es eskéwt tanachy, Leka Aga, es Viztier Pana, adgyuk emlekezetre mindeneknek hogy amikeppen az my kegyelmes vrunk ew Nagysaga Mihaly Vaida, Sigmond feyedelemnek, ky ennekelléotte Erdely feyedelem uolt, kinek ew Nagysaga keoteles uolt, minden heűsèggel, engedelmesseggel es Igassaggal mind my magunkkal egyetemben Orszagostol; Myerthogy penigh mostan Isten ew Zent felsege Bathory Andrast ew felsegeth rendelte az Erdely, Moldouay,

Hauasselfeöldy zc. feyedelemségre, hogy penigh ew Nagysaga, Mihaly Vaida azt hitewel confirmalta, hogy aminemew heűseggel, Igassaggal, es engedelmesseggel Sigmond feyedelemnek uolt; Azert ew felsegeneikis mostani Istenteol rendeltetet Erdelynek, Moldauanak, Hauasselfeoldenek zc. Feyedelmének, ew felsegenek Bathory Andrasnak ollyan heűseggel, Igassaggal, es engedelmesseggel akar lenii, Azert mys latuan az ew Nagysaga iora ualo indulattyath, mys ew Nagysagawal eggyewt, ugyan azon alazatos heűseggel, igassaggal, engedelmesseggel lezewnk ew felsegenek Bathory Andrasnak Orszagostol a mint Sigmond feyedelemnek voltunk.

Seot ualami dolgokatth hallunk, wagy ponigh ertewnk, wagh gonozt, ertesere adgyuk ew felsegenek, baratinak barati, ellensegenek ellenseghy lezewnk; chiak hogy ew felsegeys vrunkotth ew Nagysagath, Mihaly Vaidat, es Zerelmes fiat, Petrasko waidat ew Nagysagat, mind penigh az ew maradekit, es minketis orzagostol; abban az contractusban megh tarchion, a mint Sigmond feyedelem ideyebe uolt; my penigh az fellyewl megh irt dolgokatth minden Czikkelleben megh tarttyuk, Isten minket vgy segillyen, es tellies zent haromsagh; Mely dolognak nagyob ereossegere, es megh hitelereis attuk ez my lewelewnketh kezewnk irasa alatt, pechetewnkkel confirmalwan. Datum in Oppido Tergowiste vige-sima sexta die mensis Iuny Anno Millesimo, Quingentesimo Nonagesimo Nono.

Arh. St. Buc., Colecția xerografii Austria pach. CCXXXVIII, nr. 116; Haus-, Hof- und Staatsarchiv Wien, Hungarica; Fassz. 134; Hurmuzaki, *Documente* III/1, p. 329–331.

Noi: Ieftimie, arhiepiscop al Țării Românești, vornicul Dimitrie, banul Mihalcea, logofătul Theodosie, logofătul Miroslav, banul Calotă, clucerul Radu, postelnicul Preda, comisul Radu, stolnicul Stroia, vistierul Andronic, armașul Sava și paharnicul Șerban, boieri ai Măriei Sale Mihai, voievod al Țării Românești, precum și sfetnicii lui jurați aga Leca și vistierul Pană, dăm de știre tuturor, precum că milostivul nostru domn, Măria Sa Mihai vodă a fost dator lui Sigismund, fostul principe al Transilvaniei, cu toată fidelitatea, supunerea și dreptatea, dimpreună cu noi și cu țara. Deoarece însă acum atotputernicul a rinduit pe Alteța Sa, Andrei Báthory, ca principe al Transilvaniei, Moldovei și Țării Românești, iar Măria Sa Mihai vodă a confirmat, prin jurămint, aceeași credință, dreptate, supunere față de Alteța Sa Andrei Báthory, acum rinduit de Dumnezeu, cum a avut și față de Sigismund. Deci văzînd dorința de bine a Măriei Sale, noi cu țara dimpreună alături de Măria Sa, vom fi față de Alteța Sa, Andrei Báthory, cu aceeași umilă fidelitate, dreptate și supunere, cum am fost și față de principele Sigismund.

Ori de cîte ori vom afla sau auzi ceva, fie de bine, fie de rău, vom da de știre Alteței Sale, vom fi prieteni ai prietenilor lui și vrăjmași ai vrăjmașilor lui. Dar și Alteța Sa să respecte față de Domnul nostru, Măria Sa Mihai vodă și iubitul lui fiu, Măria Sa Pătrașcu vodă, precum și urmașii acestuia, și față de noi dimpreună cu țara, tratatul din timpul principelui Sigismund. În ce ne privește, noi vom respecta cele scrise mai sus în toate punctele. Așa să ne ajute Dumnezeu și Sfînta Treime. Pentru mai mare întărire și adevărare am dat această scrisoare a noastră sub iscălitura mîinii noastre, întărînd-o cu sigiliul nostru.

Dat în tîrgul Tîrgoviște, a douăzeci și șasea zi a lunii iunie, anul una mie cinci sute nouăzeci și nouă.

[...] e ariuată qui ultimamente un'altra persona mandata da Michiel Vaiuoda di Vallachia la più intima ch'egli habbia appresso di sè; è venuto costai in molta diligentia havendo attraversato la Transilvania incognitamente, et per quanto s'intende sin hora egli ricerca da Sua Maestà ouero che le siano mandati mille caualli quanto prima per sua difesa et che per essi sia dimandato il passo al Principe Cardinale ouero che le venga assegnata una Terra di questo Regno ò <di> altri stati Imperiali doue egli possa ritirarsi a uiuer sicuramente sotto all'ombra di Sua Maestà affermando di esser costretto quando egli non sia soccorso presto de genti et di danari di partirsi di quella prouintia scriueno che si fussero acquietati i moti del Bassà di Temisvar essendo rimasta arsa et abbandonata quella Terra sopra i suoi confini, et che era libero il Chiaus in Alba Iulia aggiungono ancora che si ragionaua esser seguito l'accommodamento del Cardinale co'l Gran Turco, il qual accommodamento dicono esser di questa maniera che il Cardinale debba pagarli il solito tributo de 12 mila cechini all'anno et ch'egli non debba aintar ò fauorir Michiel Vaiuoda ne portar le armi della prouintia contra la casa Ottomana, mà che nel resto egli sia libero di poter far tutto quello che più li piace: per questo accordo si come pare che resti il Vaiuoda in necessità di fuggirsene di Vallachia al gouerno della quale dicono che debba esser destinata dal Gran Turco quanto prima altra persona, cosi qui si discorre che il Cardinale debba contentarsi di depender con qualche altra conditione da questa parte, et che potendo restar La Piazza di Varradino libera a Sua Maesta Cesarea si conclude poi la pace auuantagiosamente con gli inimici gratie

Di Praga di V. Luglio MDIC

D. V. Serenita Francesco Vendramin Barone Ambasciatore

Arh. St. Buc., Colecția microfilme Italia, r. 98, c. 224; Archivio di Stato Venezia, Archivio del Senato, Dispacci Germania, filza 29, f. 220 v-221.

[...] a sosit aici de curînd o altă persoană de la Mihai, voievodul Țării Românești, cea mai apropiată pe care o are în preajma sa; aceasta a venit în mare grabă, străbătînd Transilvania incognito, și pe cît se aude pînă acum el cere de la Maiestatea Sa imperială ori să i se trimită o mie de călăreți, cît de curînd, pentru apărarea sa și pentru ei să fie cerută <permisiunea de> trecere principelui cardinal <al Transilvaniei> ori să-i fie încredințată o moșie din acest regat sau din alte state ale imperiului unde să se poată retrage să trăiască în siguranță în umbra Maiestății Sale, afirmînd că dacă nu este sprijinit curînd cu oameni și bani, este nevoit să plece din această provincie; se scrie că s-au liniștit mișcările pașei din Timișoara, fiind incendiate și părăsite acele pămînturi pînă la granița sa și că ceaușul era liber în Alba Iulia; se mai adaugă că se credea că se confirmă acordul dintre cardinal și sultan, care acord se spune că e <conceput> în așa mod încît cardinalul trebuie să plătească tributul obișnuit de 10 mii de țechini pe an și că el nu trebuie să-l ajute sau să-l favorizeze pe Mihai voievod și nici să-și aducă armatele în provincie împotriva casei otomane, dar că în rest e liber să facă tot ce-i place

mai mult; prin acest acord, după cum se pare, voievodul e nevoit să plece din Țara Românească, la conducerea căreia se spune că trebuie să fie numită, cât de curînd, de sultan o altă persoană; astfel, după cum se discută aici, cardinalul trebuie să se mulțumească să depindă cu cîteva alte condiții de această parte și că, putînd să rămînă fortăreața Oradei liberă Maiestății Sale imperiale, să se încheie pacea în mod avantajos cu dușmanii. Binevoiți,

Din Praga la <2> iulie 1599

Al înălțimii voastre, Francesco Vendramin
baron ambasador

¹ Prezența lui Basta la Praga.

85

1599 iulie 11, Constantinopol.

[...] ¹ particularmente al gran cancelliere amico fido di questi et perfido nimico et emulo dei cristiani; che prouedendo essi con ogni sorte d'industria ò arme al transilvano et Michál, et leuatoli si è possibile la uita, li da liberamente il cheto possesso della Transilvania et Valachia, com'egli prima possedeua, et stimo che sopra ciò uigilantemente da costoro s'attenda per il mezzo di polachi per smezar le forze d'imperiali [...]².

Arh. St. Buc., Colecția microfilme Vatican, r. 76, c. 47; Archivio Segreto Vaticano, Fondo Borghese, Serie III, vol. 60 A, f. 134–135.

[...] ¹ în mod deosebit marele cancelar se dovedește amic fidel al acestora, <al turcilor>, precum și inamic perfid și rival al creștinilor. Aceștia, întîrziînd cu orice mijloace și arme pe transilvan și pe Mihai, le-ar fi luat și viața, dacă ar fi fost posibil. Ei le oferă în mod liber stăpînirea liniștită asupra Transilvaniei și Țării Românești, așa cum o aveau și mai înainte, dar cred că asupra lor se veghează prin intermediul polonezilor pentru a se reduce la jumătate forțele imperialilor [...]².

¹ Politica Poloniei față de Poartă.

² Despre raporturile polonezilor cu rușii și cazacii.

86

1599 iulie 24, Constantinopol.

Serenissimo Principe,

Con Mamut Generale non passa Ibraim buona intelligentia per quello, che mi ha detto un chiaus, che mi porto la cortese lettera, che io mando occlusa alla Serenita Vostra perche ella scopri la buona volontà sua, et il desiderio, ch'egli tiene di servir a quella Republica, et di continuare nella buona amicitia con l'Illustrissimo Gradenigo. La cagione di questa poca intelligentia con Ibraim mi ha detto il chiaus esser nata per occasione de Micali il qual si trovava in termini stretti riddotto et ricercava con molta istanza la pace a Mamut, ma sopragionto Ibraim, egli fuori della

opiniune di Mamut volse mandar a Micali persone, che trattassero questa riconciliatione da che superbuto Micali si è retirato dalla prattica di Mamut, et hora le cose si trattano per quello, che costui dice con poca dignità del Re, di che resta grandemente sdegnato Mamut come afferma costui si trova con un buon essercito et di valorosa gente, et parlando meco il chiaus delle cosse di Transilvania dimostrò di non credere così fermamente che fosse per seguir la pace, perchè mi pregò instantemente che io gli dicessi quello, che credevo in questo proposito, al qual risposi, che non sapevo in ciò ne negare, ne afirmare nessuna cosa, perchè sentendone io ragionare in tante maniere, ne intendenno li fondamenti di esse non potevo manco dirli qual opiniune io tenessi, come veramente non saprei che dire nella diversità delle voci, che ogni momento si mutano, perchè alcuni dicono, che gli Ambasciatori di Transilvania siano andati ad Ibrain, et altri affermano, che siano in camino per qui, ma molti poi non credono ne all'uno ne all'altro, et però io mi riporterò in questo e quello che Vostra Serenità per altra via più sicura haverà con maggior fondamento intesso di tutti questi successi.

Dalle Vigne di Pera a 24 Luglio 1599

Girolamo Capello Bailo m.p.

Hurmuzaki, *Documente*, IV/2, p. 234 —235 Dispacii Costantinopoli 1599, filza 49.

Serenissime Principe,

Ibrahim nu se înțelege cu Mahmud pașa, așa cum îmi spune un ceauș care mi-a adus o scrisoare curtenitoare, pe care o trimit închisă Serenității Voastre pentru ca ea să vă dezvăluie buna sa voință și dorința pe care o are de a servi Serenisima Republică și de a continua prietenia cu ilustrul Gradenigo. Pricina acestei neînțelegeri cu Ibrahim, mi-a spus ceaușul că este Mihai, care se afla în termeni stricți, constrins și căuta cu multă stăruință pacea cu Mahmud, dar Ibrahim sosind pe neașteptate, necunoscînd părerea lui Mahmud a vrut să trimită soli care să trateze reconcilierea cu Mihai. Din această cauză Mihai, orgolios s-a retras din negocierile cu Mahmud, iar acum lucrurile se tratează prin acesta <Ibrahim> ceea ce nu este de demnitatea sultanului, spune acesta <ceaușul>. După cum afirma <ceaușul> acest lucru l-a făcut foarte furios pe Mahmud, care se află aici cu oaste bună și cu oameni valoroși și vorbind ceaușul despre problemele din Transilvania arată că poate nu era absolută nevoie să se urmeze calea păcii, apoi mă roagă stăruitor să-i spun ce cred eu despre aceasta. La care am răspuns că nu pot să afirm sau să neg nici un lucru pentru că auzind eu atîtea judecăți, necunoscînd fondul problemei nu pot nici măcar să-i spun ce părere am. Și într-adevăr n-aș ști ce să spun, în diversitatea zvonurilor care se schimbă de la un moment la altul. Pentru că unii spun că ambasadorii din Transilvania s-ar fi dus la Ibrahim, iar alții că sînt în drum spre noi <spre Constantinopol> dar mulți nu cred nici una, nici alta. Și totuși, eu mă refer la aceasta în scrisoare pentru ca Serenitatea Voastră, pe o altă cale, mai sigură să afle ce se întîmplă, cu mai multă siguranță.

Din vile din Pera, la 24 iulie 1599.

Girolomo Cappello, bail m. p.

[...] per codesto campo et benchè sian genti di poco ualore et la copiosa, et confusa moltitudine renda loro disaggio et penuria maggiore, tutta uia e di star all'eta quelli nostri et giouarli da che tocca quanto più si puo et attender a mantenergli saldi, il transiluano di cui si sente non so che, (come ella sa) et il Michál vaynuta, il quale s'ode nella Valachia esser molto uigorofo di ciò, et di ualor tale che questi ne temeno che non nostri rimangheno oppressi, come per il passato, onde alla bocca della Tuna fiume che sbocca al Mar Negro ha con sottil arteficio fatto affondar alcune barche grandi et suivi spontani in maniera che le galere nemiche di aqui partiti per offenderlo, non solo, non possono apportargli male, ma per l'artelleri, et difese si come portarui sono secure di venir danneghianta onde sin hora di lui et acquisto sentesi più che perdita ò male [...]².

Arh. St. Buc., Colecția microfilme Vatican, r. 75, c 59—61 ; Archivio Segreto Vaticano, Fondo Borghese, Serie III, vol. 60 A, f. 160, 161.

[...] deși în această tabără sînt oameni de valoare scăzută, iar marea și confuza lor mulțime face ca lipsurile și nevoile să fie și mai mari, cu toate acestea datoria noastră este de a ne situa la vîrsta alor noștri, de a-i face să se bucure de ceea ce au, cît se poate și de a-i păzi pentru a-i menține sănătoși. Despre transilvănean se aude nu știu ce (cum știți și dumneavoastră) iar despre Mihai voievod se cunoaște că este foarte puternic în Țara Românească. Și se bucură de o atît de mare faimă, încît <turcii> se tem să nu fie bătuti, ca în trecut, cînd, la gura Dunării, riul care se varsă în Marea Neagră, prin mijloace extrem de fine, <românul> a scufundat cîteva vase mari și i-a urmărit imediat astfel că galerele inamice plecate de aici pentru a-l înfrunta, nu numai că nu au putut să-i cauzeze nici un rău dar prin tunuri și apărare, în mod sigur le-a produs atîta pagubă încît pînă astăzi se vorbește mai mult de cîștigul avut decît de pierderile sau răul <precizuit lui> [...]².

¹ Despre armata otomană condusă de Ibrahim pașa.

² Intrevederile polono-otomane la Sofia, situația din alte provincii stăpînite de turci, raporturile Porții cu Iranul.

Serenissimo Principe

Dei negotij di Transilvania, et della pace con quel Principe si ragiona con tanta varietà, che come altre volte ho scritto non ardirei di affermare nessuna cosa, perchè ultimamente s'è detto che gli Ambasciatori di quel Principe andati ad Ibrain per questo effetto se ne siano poi improvvisamente fugiti. Ma sia come si voglia cominciano li Turchi ad haver grandemente sospette le attioni et pensieri de Polachi perchè dicono che con la renontia fatta fare al Cardinale del Principato di Transilvania non solo hanno posto sogetto non denominato dal Gran Signore con le lettere ch'egli mandò gia, ne proposto da essi nelle prime istanze,

ma persona sospetta per la dipendenza, che tiene come cardinale con il Pontefice et passando a maggior speculationi dicono, che Polachi con il fermare la Transilvania in mano di un loro confidente, et dipendente se ne veranno con il tempo a farsi liberi padroni, pretendendo poi di fare lo istesso nella Valachia, havendo già nella Bogdania Hieremia loro parciaie e con questi effetti veranno ad accrescere le loro forze, et porre questi stati per antemurale, et difesa del loro Regno, et per servirsene con l'occasione a perturbare et a molestare questi; Concetti che non sono lontani da quello che io ho sentito alcuna fiata a ragionare da persona intelligente, et interessata con polachi, et ne scrissi anco all'hora alla Serenità Vostra. De Micali si ragiona tuttavia la presa delle due galee, se bene a principio si disse tre insieme con tutte quelle barche che io scrissi, dello resto poi la Serenità Vostra intenderà quello che scrive Mamut al suo Checaia che mi ha mostrato la medesima lettera del suo padrone, la quale ha hauto comodità l'Alberti di tradurre et in sostanza non si vede alcun fondamento di quel negotii havendomi detto il Checaia che se il Bassa credesse a Micali la pace sarebbe conclusa con lui.

Dalle Vigne di Pera a 7 di Agosto 1599

Girolamo Capello Bailo^{m.p.}

Hurmuzaki, *Documente*, IV/2, p. 236–237; Dispacci Costantinopoli 1599, filza 40.

Serenissime Principe

Despre negocierile din Transilvania și despre pacea cu principele se spun atâtea lucruri că așa cum am scris și altă dată n-aș îndrăzni să afirm nimic sigur, pentru că în ultima clipă s-a spus că ambasadorii principelui care s-au dus la Ibrahim cu acest scop s-au sustras apoi, pe neașteptate. Dar fie că se dorește sau nu, turcii încep să aibă mari bănuieli asupra acțiunilor și gândurilor polonezilor pentru că prin renunțarea la principatul Transilvaniei care au pus să fie făcută în favoarea cardinalului nu numai că au adus un om care nu este numit de sultan prin scrisori trimise deja, nici propus de acesta din primul moment, dar <au adus> o persoană suspectă de dependență, care ține, prin funcția de cardinal, de pontif. Trecînd la considerații superioare, se spune că punînd Transilvania în mîna unui agent al lor și dependent de ei cu trupul vor deveni liberi stăpîni ai acesteia iar apoi vor pretinde să facă același lucru în Țara Românească, lucru făcut deja în Moldova cu Ieremia, aliatul lor. Ca urmare a acestora forța lor va crește și vor face din aceste state un bastion și apărarea regatului lor, iar atunci cînd ocazia se va ivi îi vor tulbura și lovi <pe turci>. Acestea sînt concepții care nu sînt departe de ceea ce eu am auzit altă dată de la persoane inteligente și interesate în relațiile cu polonezii și pe care le-am scris de atunci Serenității Voastre.

Despre Mihai se spune că ar fi luat două galere, deși la început se vorbea de trei, împreună cu toate bărcile de care v-am scris. În rest, Serenitatea Voastră va afla apoi ceea ce scrie Mahmud lui chehaya bei, care mi-a arătat scrisoarea stăpînului său și pe care Albert a avut ocazia să o traducă. În concluzie aceste negocieri nu au nici o bază, căci îmi spune chehaya bei că dacă pașa ar crede în Mihai pacea s-ar încheia cu el.

Din vilele din Pera, la 7 august 1599

Girolamo Capello, bail, mp.

[...] ¹ al contrario che continuando la guerra, mantenendo il Michali uayuota, rimediando alla Transilvania con l'intelligenza di polachi con mediocre armata lentamente uenirsene à prender certo possesso della città di Constantino senza resistenza alcuna, essendo questo impio hoggi il più che mai sia una punta d'ago, et fa certa mostra di rouina, senza douersse giamai più ne hauere [...] ².

L'Hybraimo generale, sentesi di nuouo esser recaduto in infermita non di poco pericolo, per il che fanno pensiero di mandar ad Alil bassá, hora visir primo, per la città di Adrianopoli per ogni sorte d'occasione potesse succedere. Hanno posto sicuri presidij nelli confini della Valachia, a finche non uenghino lor parse danneggiati dal Michál uoyuota, il quale intensesi in tal guisa esser munito in quelle parti del Mar Negro uerso la Tuna, che difficilmente potrà venir offeso dalle galee nimiche, non lasciargli effectuar quanto pretendono di far un ponte à danni del sudetto, et per rehauer una fortezza in mezo al fiume destruta già et presa dal Michál. Anzi intensesi che loro legni uengono alla giornata offesi et presi da quelli del Michál, fin hora non è passato tartaro niuno di là [...] ³.

Arh. St. Buc., Colecția microfilme Vatican, r. 76, c. 49—50; Archivio Segreto Vaticano Fondo Borghese, Serie III, vcl. 60 A, f. 137—138.

[...] ¹ dimpotrivă, continuînd războiul, menținîndu-l pe Mihai voievod, avînd grijă de Transilvania cu acordul polonezilor, și cu o armată slabă, cu încetul, se putea pune stăpînire în mod sigur pe orașul lui Constantin, fără nici o rezistență. Acest imperiu este astăzi mai mult ca niciodată un virf de ac și-și dovedește ruina, fără a trebui să mai fie demonstrată în vreun fel [...] ².

Se aude că Ibrahim pașa ar fi din nou grav bolnav. De aceea s-a născut ideea de a trimite după Halil pașa, acum mare vizir, pentru orice eventualitate s-ar putea ivi. Ei au așezat garnizoane puternice la hotarele Țării Românești pentru a nu suferi pagube de la Mihai voievod care se aude că este astfel înarmat de la Marea Neagră și către Dunăre încît cu greu ar putea fi atacat de către galerele inamice, căroră nu le dă răgaz, așa se spune, să construiască un pod <peste Dunăre>, în dauna voievodului respectiv. De asemenea, aceștia se străduiesc să reconstruiască o fortăreață în mijlocul fluviului deja distrusă și cucerită de Mihai. Ba chiar se spune că la începutul luptei corăbiile lor au fost atacate și luate de cele ale lui Mihai. Pînă acum n-a trecut pe aici nici un tătar de acolo [...] ³.

¹ Raporturile otomanilor cu Franța și cu Marele ducat al Toscanei.

² Poziția autorului față de obligațiile secrete asumate și imposibilitatea unei victorii categorice contra otomanilor.

³ Situația din Bosniă, Constantinopol, Ungaria.

Zacharias Geitzkhofler wirdte gar beweglich vermahnet, dass er ausser aller Entschuldigung die Wallachischen 100 000 Taler Hülff zu bezahlen über sich nemen wolle.

Rudolf etc. Lieber Getreuer, dein Entschuldigung vom 15-ten dies, die Übernehmung und Auszahlung der Wallachischen Hülff belangend, ist uns den 20-isten dies praesentiert worden. Nun bedarf es gleichwohl der Erinnerung deiner zu uns tragenden Treuherzigkeit gar nicht, dann du uns dieselbige albereit gnuagsamb in Werk zu erkennen geben und dargethan hast, so ist uns auch unverborgen, was bisher an Erlegung der verabschiedeten und bewilligten Reichs-Türkenhülffen für Verhinderung eingefallen.

Wann aber ohne weitläufigen Bericht, dir selbst bewusst, was darann gelegen, dass dem Waywoda in Wallachey, auf bestimpte zeit Glauben gehalten werde, und wie unmüeglich uns ist auf andere Weg die dahin versprochene Hülff zu erheben und abzurichten. Dagegen dennoch mehrberührte Reichshülff (wann sie allein einkombt und zahlt wirdt) des Ertrags wohl ist, dass man vielgedachte für die Wallachey deputirte Ausgab davon noch wohl erschwingen kann, zue welchen jetzt angeregten Reichshülffgelts Bezahlungen ohne Zweifel unsere angestellte und noch vorhabende ansehnliche Schickungen, sambt den ausgehenden neuen ernsten Monitoriis, bey den restierenden Ständen ohne ersprüessliches Früchten nicht ablaufen werden. Zue dem, so viel die Jülichische Landt belangt, auf welche man sonst fast gar keine Rechnung gemacht, unser darinnen anwesender Kaiserlicher Commissarius und Hungerischer Cammer Rath Carl Nürzel von Sonderspübel, bey aldort gehaltenen Landttagen bis auf unsere Ratification die Sach so weit behandelt, dass im Namen desselbem Herzogen und anstatt seiner Lande gebührenden und verabschiedeten Reichs-Türgenhülff man uns hundert Tausent Gulden für dasjenige, so der Herzog zu Jülich albereit restirn und noch erlegen hätt sollen, offerirt und zuegesagt; welche Oblation, unangesehen dieselbe, mit nicht geringem Schaden und Nachlass beschicht, wir dennoch zu acceptiren, und folgents die Einamb dir abzutreten und einzuraumben entschlossen.

Hierumben, so gesinnen wir abermals an dich ganz gnädiglich begehrent, du wollest uns doch obangedeuteter deiner zu uns tragender rüemblicher Treu uns Guetherzigkeit zu folge diesfalls nicht aus Handen gehen, sondern das vorhin durch uns dir angedeutete Subsidium für die Wallachey der hundert Tausent Thaler an Geld oder benannten Rüstungen und Wehren, mittels einer Anticipation Darlehens oder andergestalt, wie du für das zuträglichste erachtest, auf die praefigirte Zeit richtig machen, oder zum wenigsten, dass es dem nägsten darauf und wie baldt erfolgen solle, inmittelst die Wallachische vertrosten und befriedigen helfen.

An dem bezeigst du uns ein sonder danknehmiges Gefallen Mit Kaiserlichen Gnaden, damit wir dich wohlmeinen, würllich zu erkennen.

Geben Prag, den 24. Augusti. Anno 1599.

A. Veress, *Documente*, V. p. 253—254; Hofkammerarchiv Wien, Ungarische Gedenkbücher, 409, fol. 113—114.

Zacharias Geitzkhofler este rugat călduros să ia asupra sa, fără nici o scuză, achitarea celor 100 000 taleri, ajutorul pentru valahî.

Rudolf etc.

Dragul meu supus credincios, scuza ta din ziua de 15 a acestei luni, privind luarea asupra ta și achitarea ajutorului valah, ne-a fost prezentată pe ziua de 20. Deși nu este nicidecum nevoie să-ți amintim de bună-credința ta față de noi, pe care ai manifestat-o deja suficient prin fapte, totuși nu ne-au rămas tănuite piedicile care s-au ivit până acum în ce privește achitarea ajutoarelor imperiale, hotărâtă și aprobată pentru lupta împotriva turcilor.

Fără a mai intra însă într-o relatare amănunțită, tu însuși cunoști cât de mult ținem să se respecte cuvântul dat voievodului Țării Românești în ce privește termenul fixat și cât de imposibil este pentru noi să încasăm și să achităm pe altă cale ajutorul promis lui. Totuși, amintitul ajutor imperial (îndată ce va fi intrat și plătit) este sigur că va fi încasat, astfel încât suma amintită luată de aici, destinată Țării Românești, mai poate fi, desigur, obținută; în scopul achitării ajutorului imperial au fost făcute acum noi impulsuri; fără îndoială că trimiterile de bani cerute de noi și cele considerabile pe care intenționăm să le cerem, odată cu noile aver-tismente serioase pe care le vom trimite staturilor restante, nu vor rămîne fără rezultate importante. În ce privește provincia Jülich, pe care aproape că nu s-a contat, Carl Nürzel von Sonderspüchel, comisar imperial și came-rar pentru Ungaria, care se află acum acolo, a tratat lucrurile la dietele ținute acolo pînă pe punctul ca, pînă la ratificarea noastră, în numele acestui duce și în locul ajutorului imperial contra turcilor, convenit și ho-tărît pentru țara sa, ni s-au oferit și promis 100 000 florini pentru suma restantă a ducelui de Jülich și pe care trebuie să o achite; această ofertă, deși se face cu pagubă destul de mare și cu reducere, totuși noi sîntem decîși să o acceptăm și apoi să-ți cedăm ție suma încasată.

De aceea, ne adresăm cu milostivire încă o dată ție, cerîndu-ți a nu refuza nici de data aceasta <manifestarea> renumitei tale credințe și bună-tății față de noi, de care aminteam mai sus, și să achiți, printr-un împrumut anticipat sau într-un alt mod pe care îl consideri tu ca fiind cel mai convenabil, amintitul subsidiu pentru Țara Românească, în sumă de 100 000 taleri în numerar sau în echipament și arme, la termenul fixat sau cel puțin la un termen foarte apropiat și cât mai curînd, care să poată mîngîia și satisface pe valahi.

Cu aceasta, tu ne vei procura nouă o plăcere deosebită, vrednică de recunoștință.

Cu milostivire imperială, rămînem față de tine cu bunăvoință și cu adevărat recunoscători.

Dat la Praga, la 24 august 1599.

91

1599 septembrie 4, Constantinopol.

Serenissimo Principe

Dimanda di più che a Micali sia perdonato, et confermato nel prin-cipato di Vallachia, nella quale occorendo per qualche accidente nell' avvenire fare nuova elettione di Principe, non possi dal Gran Signore esser fatto se prima non sarà dal Transilvano mandato Arz alla Porta, et

denominato il sogetto, che si dovrà eleggere. Intese dal Bassà queste richieste egli ha trattiene presso di se gli Ambasciatori, et mandati al Transilvano altri huomini suoi, con risposta prima, che egli non si debba impedire in nessuna maniera nell'accomodamento con Micali, ma attendi solamente al caso suo; che se egli vuole la pace convien, che egli restituisca Lipona (sic) fortezza del Gran Signore, et che quanto all'aiuto, che egli offerisce di dare per l'impresa di Varadino Sua Maestà non ne ha bisogno, perchè quando vorrà Varadino l'acquistare con la sua spada senza aiuto di altri; Che li Tributi passati et non pagati convengono da chi vuole la pace essere soddisfatti, essendo la Transilvania obligata al Gran Signore. Con queste risposte dunque sono stati espediti gli huomini sudetti, del ritorno dei quali si stava in aspettatione con la resolutione di quel Principe, la quale quando non sia in tutte le sue parti conforme alle conditioni suddette afferma il Capigi Bassi che il Generale manderà a danni di quella Provincia, ma sperano però che con questo Principe possi seguire accomodamento. Dei negotij che ha a trattare il Capigi Bassi alla Porta per ordine di Ibrain, il principale è di ottenere dal Gran Signore una lettera publica, et ampla, nella quale Sua Maestà dichiari che essendo Ibrain Bassà suo legitimo luocotenente et vero rappresentante debba tutto l'esercito, et ogni Ministro prontamente obedirlo come se fosse la stessa persona sua, promettendo a tutti quelli che si diporteranno di confermare tutti li beneficij et honori, che fossero venuti dalla propria mano del Gran Signore; che altre di ciò comandi, che occorrendo al Generale svernare in quelle parti nessuno ardisca sotto gravissime pene partirsi dall' essercito, ma fermarsi dove dal Bassà sarà comandato. Questa lettera desiderata et procurata hora, sarà aponto in conformità della commissione data dal Re ad Ibrain al suo partire della quale havendo io da buona parte havuto copia, la mando hora alla Serenità Vostra. Delle forze et stato che si ritrova il Bassà riferisce il Capigi, che l'esercito è numerosissimo et con honesta abbondanza di vettovaglie, ma questa parte è lontana, et differente molto dalle voci capitate qui, perchè si dice che la carestia sia grandissima et eccessiva. Dice costui che il Bassà s'incamminava verso Buda per unirsi con il Tartaro con il quale non s'era per ancora trovato, passando fra loro qualche diffidentia, havendo Ibrain per molto sospette le attioni del Tartaro, et principalmente in questo maneggio della pace con l'Imperatore et Transilvano da l'uno, et l'altro dei quali è publica fama tra Turchi, che il Tartaro sia stato guandagnato con donativi importanti, et però gli danno nome di Giaux, (sic) che è infedele. Che Ibrain in queste trattationi non si fida di alcuno, et si crede, che egli sia per andare all'espugnatione di Strigonia, tenendo egli aviso, che christiani siano in poco numero et che fugiranno di venir alle mani con Turchi. De Micali poi io ho inteso dalla relatione del chiaus residente quà per Mamut Generale quella che il suo patrone in questo proposito ha scritto al Gran Signore, et è che Micali ha fatto intendere a Mamut, che egli è prontissimo tanto alla pace quanto alla guerra, che la pace è desiderata da lui per esser buon suddito, et schiavo di Sua Maestà ma con queste conditioni però, che per confine delli due stati sia il Danubio, non dovendo li Turchi passar di là senza sua licenza, non intendendo egli che habbino a fare in quelle parti nè come privato, nè per nome del Re. Che egli pagherà il suo annual tributo prontamente, ma passati però li tre primi anni venturi, perchè ritrovandosi il paese guasto, et estermiato non ha modo di ritrahere il danaro dalli populi, che quando a queste

conditioni non vogli il Bassà assentire, egli non saprà che altro fare, che porsi in campagna alla difesa, non stimando egli la sua vita ponto, parendogli di haver vissuto assai, poichè in cinque anni egli si maneggia in questa guerra ha fatto quello che basta all' età di 50 anni, et che però egli si contenta di esser vissuto sino a quest'hora non tenendo più conto d'un giorno di vitta che gli sopravvanzi. Queste cose scritte da Mamut sono state fatte sapere al Re per quello che mi afferma il chiaus medesimo, il quale mi ha di nuovo confermato la poca inteligenza che passa tra il suo padrone et Ibrain, il quale trattiene quest' altro dalle rissoluzioni, che egli prende di trattatione di pace, et per questo Mamut si risente, parendogli che Ibrain voglia impedire le sue attioni et la sua gloria.

Dalle Vigne di Pera a 4 di Settembre 1599.

Girolamo Capello Bailo m. p.

Hurmuzaki, *Documente*, IV/2, p. 237–238 ; Dispacci Costantinopoli 1599, filza 50.

Serenissime Principe

Se cere mai mult ca Mihai să fie iertat și confirmat în principatul Țării Românești în care, dacă va fi necesar, datorită unei întâmplări oarecare, să se facă, în viitor, o nouă alegere de domn, sultanul nu o va putea face dacă transilvanul nu va trimite, mai întâi, dezlegare la Poartă și nu va denumi persoana care trebuie să fie aleasă. Pașa, auzind aceste cereri, a ținut pe lângă sine pe ambasadori și a trimis transilvanului alți oameni ai săi cu un prim răspuns în care spune că el <principele> nu trebuie să se încurce în nici un fel printr-o înțelegere cu Mihai, ci să țină seama numai de situația lui, căci dacă vrea pacea stabilită, să restituie Lipova, fortăreața sultanului, iar în ceea ce privește ajutorul pe care el se oferă să-l dea în cucerirea Oradei, Maiestatea Sa nu are nevoie, iar atunci când va dori Oradea o va lua cu spada sa fără ajutorul altora. Cât privește tributul neplătit din trecut, să fie plătit de cel care dorește pacea, Transilvania fiind obligată sultanului. Așadar cu aceste răspunsuri au fost trimiși oamenii amintiți, a căror întoarcere este așteptată, cu hotărârea principelui, care dacă nu va fi în toate părțile sale componente conformă cu condițiile sus-zise, capîgi bași afirmă că generalul va trimite oaste pentru a aduce pagube acelei provincii; dar se speră că se poate ajunge la o înțelegere cu acest principe. În ceea ce privește tratativele pe care le duce capîgi bași la Poartă din ordinul lui Ibrahim, principalul lucru este să obțină de la sultan o scrisoare oficială și amplă în care Maiestatea Sa să declare că Ibrahim pașa fiind locotenentul său de drept și adevăratul său reprezentant întreaga oaste și fiecare ministru este obligat să i se supună necondiționat ca propriei persoane <a sultanului>, promițînd tuturor celor care nu-i vor acorda privilegiile și onorurile convenite că vor suferi minia sultanului. Alte ordine prevăd că fiind necesar ca generalul să ierneze în acele locuri nimeni să nu-și permită să părăsească oastea, sub pedeapsă foarte grea, ci să se oprească acolo unde pașa va ordona. Această scrisoare dorită și avută acum va fi pusă în aplicare de Ibrahim, la plecarea sa în conformitate cu însărcinarea secretă dată de sultan; avînd eu o bună parte din această scrisoare în copie, o trimit acum Serenității

Voastre. Despre forțele și starea în care se află pașa, comunică capigi bași că oastea sa ar fi foarte numeroasă și înzestrată cu provizii din abundență, dar această afirmație este mult diferită și îndepărtată de zvonurile care circulă aici, pentru că se spune că lipsa de alimente ar fi foarte mare, excesivă. Se spune pe aici că pașa va pleca către Buda pentru a se uni cu tătarul cu care nu s-a întâlnit pînă acum din cauza unor bănuieli care au existat între ei. Ibrahim a avut mari bănuieli în privința acțiunilor tătarului, în mod special în privința acestor aranjamente de pace între împărat și transilvan; și de la unul și de la celălalt se zvonește în mod public că tătarul a cîștigat daruri bogate pentru serviciile făcute și totuși îi numește ghiauri, adică necredincioși. Ibrahim nu se încrede în nici unul dintre ei în aceste negocieri și se crede că are intenția să ia cu asalt Esztergomul, cunoscînd faptul că sînt puțini creștini în cetate și că aceștia vor evita să lupte cu turcii. Despre Mihai știu, din relatarea ceașului rezident aici, care îl reprezintă pe generalul Mahmut, ceea ce stăpînul său a scris, în legătură cu el, sultanului, și anume că Mihai i-a dat de înțeles lui Mahmut că este pregătit atît pentru pace cît și pentru război, că dorește pacea pentru a fi un supus bun al Maiestății Sale. Dar aceasta numai cu condiția ca Dunărea să fie hotarul dintre cele două state, iar turcii să nu treacă în părțile sale decît cu îngăduința sa, neavînd permisiunea să întreprindă vreo acțiune aici, nici pe linie particulară, nici în numele sultanului. Că el va plăti tributul anual prompt dar trecînd peste primi trei ani care vor veni pentru că țara este devastată și nimicită și nu poate să scoată banii de la popor. Iar dacă pașa nu va consimți, la aceste condiții, el nu știe ce altceva va avea de făcut decît să se așeze pe poziții de apărare. El consideră că viața lui nu are valoare și i se pare că a trăit destul, deoarece în cinci ani de război s-a străduit atît încît aceasta ajunge pentru vîrsta de 50 de ani. Și este mulțumit că a trăit pînă acum și nu-i pasă de nici o zi în plus de viață. Aceste lucruri scrise de Mahmud i-au fost comunicate sultanului, așa cum afirmă același ceaș, care îmi confirmă și lipsa de înțelegere dintre stăpînul său și Ibrahim care îl împiedică pe acesta de la deciziile pe care le ia în tratativele de pace. Din această cauză Mahmud este supărat pentru că i se pare că Ibrahim dorește să-i împiedice acțiunile și să-i stăvilească gloria.

Din vile de la Pera, la 4 septembrie 1599

Girolamo Capello, bail, m. p.

92

<Înainte de octombrie 1599>. Bağçe-Saray.

<Tuğra>

Ulu Orda'nın ulu hanı Gazi Giray ¹ handan kop Urus' nın ve Pûrus' nın kâkimi bolgan karındaşım Eşved ² kiralga kopden kop selam diğec i'lâm-i yarlığ-ı belîğ-i muhabbet-encâm ve inhâ'-i tevki-i refi-i meveddet-fercâm budur ki: cenâb-i hakanım saybına çabgun elçiniz ile name-i meveddet-amizinüz irsâl idüb mazmûnunda biz evvelki ahd ve kavîl üzerevizdir diyû iş'âr olunmuş fi'l-vâki' pâdişâh ve kiralarda cevâb bir

gerekdir biz dahi ol ahd ve şart üzere olub mâdem ki sizin cânibinizden ol ahd ve amân bozulub bir hilâf-i nesne zuhûr itmeye hâşâ ki bizden ol kavl ve şarta mugâyır vaz' sudûr ve zuhûr bola. Hemen yine bizi dostluk ve muhabbet ve kardaşlıkda kemâ-kân sabit-kadem ve râsih-dem-fehm idûb in-şâ' -Allahü teâlâ an-karib ol câniblere müstevfî asker-i tatar sabâ-reftâr adüvv-şikâr ile varmak üzerevizedür; bi-inâyet-i Allah-ü teâlâ Mihâl bed-fiâl dahi her ne cânibe varsa vilâyet-i Erdel'e dahi girse üzerine varilub dâr ve diyârı harâb ü yebâb olunub ve emvâl ve erzâkları nehb ü garet ve ehl ve ıyalleri yağma ve hasâret olunub var kuvveti bâzûia getürüb gereki gibi gûşmâl virilmek mukarrerdir şöyle m'alumunuz olub cenâb-i şerifimizi kendünüze evvelki ahd ve amân ve kavl ve şart üzere dostunuza dost ve düşmeninize düşmen bilesiz; mâdem ki sizden ol şart bozulmıya bizden bozulmıyub bir cevâb üzere durmuşuzdur ve Boğdan voyvodası Eremia ³ hem bizim çırağımızdır ve hem sizin çırağınızdır anın nâmusun savn ve sıyanet itmek üzerimize lâzımdır öyle olsa kansilâr ⁴ kulunuza sifariş buyrub kendüsünden ayırılmıyub maân gele ki biz cümle tatara muhkem tenbih idûb aslan ve kattiyen bir nesnesin ren-cide itmiyeler ⁵ zirâ bizim ahdımız ahddır ve kavlımız kavldır zerre kadar hilâf olmazdır şöyle itimâd oluna. Bâkî ve's-selâm 'alâ men-ittiaba'a'l-hüdâ.

⟨Armut şeklinde mühür :⟩ Han
Gazi Giray
bin Devlet Giray
han

Be-makam-i
Bağçe-Saray
el-mahmiye

⟨Der kenâr :⟩ Ve kadim el eyyamdan bu ane gelince virile gelen hazineyi ⁶ yollar aman olunca ulu elçimizle irsâl olunur diyu yazmışsın. İmdi hâlâ sizge çâpgun elçimiz olan kulum Cânânton kazzâz Ispinola (?) gönderilmiştir. Şöyle ki dostluk ve kardaşlığınız olub bizimle evvelki ahd ü peymân üzere olduğça bizden dahi sizge ilk dostlukdan gayri nesne yokdur; nihayet hazinemizi merkûm elçimiz Cânânton ile Kamanıça'ya gönderesiz ki bizim andan yarar ademlerimiz varub alurlar; şöyle ma'lumunuz ola.

⟨Armut şeklinde Gazi Giray hanın mühürü⟩.

Arh. St. Buc., Colecția microfilme Polonia, r. 6, c. 452; Orig. Arhiwum Głowne Akt Dawnych w Warszawie, Metryka Koronna, Libri Legationum, nr. 26, f. 21 b.

⟨Tuğra⟩

Împreună cu multe salutări din partea marelui han al mării ordale, Gazi Ghiray han ¹, către fratele meu craiul suedez ², care este stăpînitorul mulțimilor de ruși și pruși, ceea ce face cunoscut yarlîgul expresie elocventă a prieteniei durabile și ceea ce poartă înaltul semn al afecțiunii temeinice este aceasta :

Trimițind părții mele împărățești, prin solul vostru cel iute, scrisoare plină de afecțiune, în conținutul ei ați arătat : „noi respectăm legământul și cuvântul nostru de dinainte”. Într-adevăr, răspunsul padișahilor și crailor trebuie să fie unic ; la rîndul nostru, și noi respectăm acel legământ și aceea înțelegere. Așadar, dacă din partea voastră nu se va ivi ceva contrar, care să strice acel legământ și aceea stare de siguranță, atunci nici din partea noastră nu se va face ceva potrivit celui cuvînt și acelei înțelegeri. Astfel, fiind iarăși, ca și înainte, fermi și perseverenți în prietenie și afecțiune și frăție, sîntem pe cale să venim — cu voia lui Allah — cu un număr suficient de oșteni tătari, care sînt iuți ca vîntul de dimineață în vinarea dușmanului. Cu ajutorul lui Allah, se va merge asupra răufăcătorului Mihai, indiferent dacă acesta se va duce în altă parte sau va intra în țara Ardealului ; distrugînd și devastînd casa și țara sa, și prădînd și jefuind bunurile și proviziile sale, și făcînd prădăciuni și stricăciuni populației sale, desfășurînd întreaga putere existentă, este sigur că i se va da pedeapsa cuvenită. Făcînd astfel cunoscut domniei voastre, să știți ilustra noastră parte ca prieten prietenilor și dușman dușmanilor voștri, așa cum este <stabilit> în legământul și înțelegerea de dinainte. Așadar, dacă din partea voastră aceea înțelegere nu se strică, ea nu va fi stricată nici din partea noastră ; sîntem statornici în privința unui singur răspuns.

Și voievodul Moldovei, Eremia ³, este atît protejatul nostru, cît și protejatul vostru ; apărarea și ocrotirea onoarei sale este obligația noastră. Dacă este așa, să porunciți slujitorului domniei voastre cancelarul ⁴ să nu se despartă de el și să vină împreună. Noi am cerut drastic tuturor tătarilor să nu se atingă, sub nici o formă, de vreun lucru de-al lui ⁵. Deoarece legământul nostru este legământ și cuvîntul nostru cuvînt, nu va fi nici cea mai mică încălcare ; așa să se aibă încredere. În rest, salutări celui care urmează calea Domnului.

<Sigiliul sub formă de pară :>

Han
Gazi Ghiray
fiul lui Devlet Ghiray
han

În reședința de la Bağçe-Saray,
cea ocrotită.

<Pe margine :> Ai mai scris : „atunci cînd drumurile vor deveni sigure, cu marele nostru sol vom trimite banii ⁶ care se dau din vremuri vechi și pînă în acest moment”. Acum, a fost trimis la voi slujitorul meu Djananton Ispinola mătăsarul (?), care este solul meu iute. Astfel că, atîta vreme cît veți fi cu noi în prietenie și frăție, nici din partea noastră nu va fi altceva decît prietenia cea dintîia. În sfîrșit, prin menționatul nostru sol Djananton să ne trimiteți banii la Camenița, iar de acolo îi vor lua oamenii noștri buni. Așa să știți.

<Sigiliul sub formă de pară al hanului
Gazi Ghiray>

¹ Gazi Ghiray al II-lea Bora, han al Crimeei (1588—1596; 1597—1608).

² Sigismund al III-lea Vasa, rege al Poloniei (1587—1632).

³ Ieremia Movilă, domnul Moldovei (1595—1606).

⁴ Jan Zamoyski, cancelar al Poloniei.

⁵ Este vorba de Ieremia Movilă.

⁶ *Hazine*, vistierie, tezaur; este vorba de darea anuală pe care Polonia o plătea hanatului Crimeei (circa 30 000 galbeni).

[...] ¹ Vedendosi ormai priui di speranza di qualche buon progresso, scemate in ogni luogo le forze et prender augmento di ualor l'imperatore et il uaiuota Michál ne'cui confini di Valachia hauendosi mantenuto, l'esercito turchesco non ha'possuto fin hora fargli un segno di dispiacere tanta è ridotto in bon stato di forzza, il sudetto Michál [...] ².

Arh. St. Buc., Colecția microfilme Vatican, r. 76, c. 52—54; Archivio Segreto Vaticano, Fondo Borghese, Serie III, vo. 60 A, f. 146—147.

[...] ¹ Văzindu-se acum privată de speranța unor progrese reale, împutinate pretutindeni forțele lor și crescînd valoarea împăratului și a voievodului Mihai, care s-a menținut pe granițele Țării Românești, oastea turcească nu a putut zdruncina pînă acum forțele lui pentru că sus-zisul Mihai se află într-o situație foarte favorabilă [...] ².

¹ Despre: noul ambasador englez la Poartă, evoluția situației din Ungaria; Andrei Báthory, principe al Transilvaniei, starea de spirit din armata otomană.

² Situația de pe alte fronturi ale războiului antiotoman.

Illustrissimo e Reverendissimo Signore
Provisore Colendissimo

Mentre Michel Vaiuoda di Vallachia è andato alimentando questo Illustrissimo Signore di voler passare il Danubio à danni del Turcho si come io sempre hò procurato è intrato hostilmente in questa Provincia e si ritroua per quanto dicono vicino doi leghe à Corona, per la qual causa Sua Signoria Illustrissima hauendo radunato esercito formato domani si parte per incontrar l'inimico e pare che quà non temano molto le forze del Vaiuoda se ben dicono ascendere a 30 mila soldati. Ho considerato le male conseguenze che sono per nascere da questa deliberatione del Vaiuoda. L'ho scritto la lettera copia della quale mando a Vostra Signoria Illustrissima e l'ho mandato un mio familiare con somma diligenza. E risoluto questo Illustrissimo Signore di defender per qual si voglia modo e via questa Provincia e non sapendo se il Turcho fomenta Michele, ne se Cesare come Michel asserisce, è author di questa novità, ha ricorso da tutti e da tutti implora aiuto, eccitando massimo li Turchi e Tartari e Hieremia Palatino di Moldavia à invader la Provincia di Vallachia. Resta Lippa

e tutti i confini verso il Turcho senza niun presidio, di modo che in man' del Turcho stà di recuperar il suo, se quà si verrà in notitia che Cesare habbi havuti intelligenza con Michele si concluderà subito la pace col Turcho, alche io potrei forse rimediare, se da Corte Cesarea havrò risposta chiara alle mie delli sette di settembre, la qual riposta dovrebbe hormai esser giunta alcuni giorni sono s'havessero espedito con la risoluzione Corriero espresso come furne richiesti. Io mi ritrovo tuttavia in letto con un poco di febre lenta dopo esser stato sei giorni desperato dà medici e però non posso seguire Vostra Signoria Illustrissima perche se bene i medici dicono che non v'è più pericolo di dar nell'Etica tuttavia la debolezza è grandissima, ne posso per ancora levarmi di letto, lascia quà meco Vostra Signoria Illustrissima il signore Stefano suo fratello per ogni accidente che potessi nascere.

Scrisse pochi giorni sono il Principe Sigismondo à Vostra Signoria Illustrissima che il Serenissimo Rè di Polonia non lo vedeva volentieri nel suo Regno e con questa occasione proponeva al Signor Cardinale che volessi permutarle quel ch'egli tien' hora in questa Provincia con la fortezza di Vst e con quella di Kiuar petitione che se ben quà non è stata tenuta in considerazione non dimeno à me è parso che non dia inditio di spiriti quieti ha riposto il Cardinale che si può trattenersi insin tanto che si veda l'esito della trattazione con Cesare che Sua Signoria Illustrissima giudica ciò molto espediente quando anche vedi non poter ciò fare che venghi che sarà ricevuto come fratello amorevolissimo la causa perche il Signor Cardinale non ha caro ch'avanti la conclusione con Cesare venghi il Principe e ch'in questi Comitij e per tutto il Regno dicono i soldati e la maggior parte de Signori Principali haver perciò Sigismondo renuntiato al Principato perche havea fatto strettissimo giuramento di non far mai Pace col Turcho, e dall'altro canto cognosceva non poter sostener il peso della guerra e che però per non violar il giuramento o non perder se stesso e la Provincia l'havea renonciata al cardinale acciò la conservassi con la Pace col Turcho, che però se doveano haver guerra meglio era haver un soldato per Principe ch'un Cardinale. Si deve haver molta compassione à questo Illustrissimo poiche si mostra, e si è mostrato costante, e desideroso d'unirsi con Sua Maestà Cesarea, ma molto maggiore compassione se le deve havere poiche è risoluto con tutti l'Ordini di questa Provincia di defenderla con le armi Turchesche, e Tartaresche il che non vuol dir altro che la rovina di loro stessi, et in buona parte di quella della Christianità. Io poiche vedo non esser luoco di persuasione alcuna voglio sperare che questo incendio principiato da Michele si sia per estinguer subito non essendo probabile che n'il Turcho ne l'Imperatore c'habbi la mano. E baciando humilmente a Vostra Signoria le mani la prego del Signore ogni vero contento d'Alba Giulia li 21 d'Ottobre 1599.

Di Vostra Signoria Illustrissima e Reverendissima Umillimo Docillimo Obbedentissimo Servitor

Germanico Vescovo di Santo Severo

P.S. Parte questa mattina sua signoria Illustrissima io non vorrei già che Nostro Signore Iddio contra l'opinione di tutti m'havessi donato la vita per farmi oprobrio à tutto il Mondo come avverrà se si scoprirà haver esso tenuto mano in questo eccesso di Michele.

Preailustre și preacucernice domn provizor demn de cinste

În timp ce Mihai, voievodul Țării Românești, a tot amăgit pe acest prealuminat domn că vrea să treacă Dunărea spre paguba turcului, după cum eu m-am străduit totdeauna, a intrat cu gînd ostil în această provincie și se află, după cîte se zice, aproape la două leghe de Brașov, din care cauză, domnia sa preailustră, adunînd armata formată, pleacă miine pentru a întîmpina pe inamic și se pare că aici nu se prea tem de forțele voievodului, deși se zice că se urcă la 30 mii de soldați. Am considerat relele consecințe care sînt gata să se nască din această hotărîre a voievodului. I-am scris scrisoarea, a cărei copie o trimit domniei voastre preailustre și i-am trimis un familiar al meu în cea mai mare grabă. E hotărît acest preailustru domn să apere prin orice mod și cale această provincie și neștiind dacă turcul îndeamnă pe Mihai ori dacă nu cumva cezarul, cum afirmă Mihai, este autorul acestei noutăți, a apelat la toți și de la toți imploră ajutor, ațîțînd în cea mai mare măsură pe turci și tătari și pe Ieremia, palatinul Moldovei, să invadeze provincia Țării Românești. Rămin Lipova și toate granițele spre turc fără nici o protecție, așa încît stă la îndemîna turcului de a redobîndi ce este al său. Dacă va ajunge aici știrea că cezarul a avut înțelegere cu Mihai, se va încheia îndată pacea cu turcul, la ceea ce eu aș putea poate lua măsuri dacă de la Curtea imperială voi avea răspuns clar la scrisorile mele din șapte septembrie, răspuns care ar trebui să fi ajuns în sfîrșit, sînt cîteva zile, dacă ar fi expediat cu hotărîrea prin curierul expres, cum li s-a cerut. Eu mă aflu încă la pat cu puțină febră care persistă după ce am fost șase zile desperat de medici și de aceea nu pot urma pe domnia voastră preailustră pentru că, deși medicii zic că nu mai este pericol de a da în ftizie, însă slăbiciunea e foarte mare, și nu pot pînă acum să mă ridic din pat; domnia voastră preailustră să lase aici pe domnul Ștefan, fratele său, pentru orice accident ce s-ar putea naște.

Acum cîteva zile a scris principele Sigismund domniei voastre preailustre că prealuminatul rege al Poloniei nu-l vede cu bunăvoință în regatul său și cu această ocazie propune domnului cardinal să binevoiască a-i schimba ceea ce el are acum în această provincie cu fortăreața Hust și cu aceea de la Chioar, cerere care, deși aici nu a fost luată în vreo considerare, totuși mie mi s-a părut, că dă un indiciu de liniștire a spiritelor; cardinalul a răspuns că se poate abține pînă cînd se va putea vedea rezultatul tratativelor cu cezarul, că domnia sa preailustră judecă aceasta foarte util; asemenea, cînd vede că nu poate face aceasta, să vină că va fi primit ca un frate foarte afectuos; cauza pentru care domnului cardinal nu-i face plăcere ca înainte de încheierea păcii cu cezarul să vină principele și că în această Dietă și prin tot principatul soldații și cea mai mare parte din domnii fruntași zic că Sigismund de aceea a renunțat la principat, pentru că făcuse jurămint foarte strict de a nu face niciodată pace cu turcul, și pe de altă parte cunoștea că nu poate susține greutatea războiului și că de aceea, pentru a nu se pierde însuși sau provincia o lăsase cardinalului pentru ca să o păstreze prin pacea cu turcul, că de aceea, dacă trebuiau să aibă război era mai bine a avea un soldat drept principe

decît un cardinal. Trebuie să se aibă multă compasiune pentru acest ilustru pentru că se arată și s-a arătat constant și doritor de a se uni cu Maiestatea Sa imperială, dar mult mai mare compasiune trebuie să i se aibă pentru că a hotărit cu toate ordinele acestei provincii să o apere de armele turcești și tătarești, ceea ce nu vrea să zică alta decît ruina lor înșile și în mare parte de aceea a creștinătății. Eu, deoarece văd că nu este loc de vreo persuasiune, vreau să sper că acest incendiu început de Mihai să fie stins de îndată, nefiind probabil ca nici turcul, nici împăratul să nu aibă amestec în acesta. Și, sărutînd umil domniei voastre preailustre miinile, rog pe Domnul pentru orice adevărată mulțumire; din Alba Iulia, 21 octombrie 1599

Al domniei voastre preailustre și preacinstite preaumil și preascultător servitor

Germanico, episcop de San Severo

P.S. În această dimineață pleacă domnia sa preailustră; eu nu aș mai vrea ca Domnul nostru Dumnezeu, contrar opiniei tuturor, să-mi fi dăruit viața pentru a-mi aduce oprobriul public cum s-ar face dacă se va descoperi că el a avut vreun amestec în acest exces al lui Mihai.

95

1599 <după octombrie>.

Jasnie Utczoný przyiacielu nasz Hvsám Aga Kapidzi Basza¹,
przychýlnoscj wielkie W. M. zaleczamý.

S przodku miałem utczywą chorągiew przes Asman Age y Musztapha Czausz którą nam przyniesiono od utczywego Serdała wielkiego. S ktoręmi czosmý rozumieli bydz potrzebne Naias. Ces. Tur. rozmawiałem w roku według lidzbý naszey 1101² tho iesth othým, zem umýsl swoý na tho usadził, abým pobіл Węgrow, oczýmem miał Mandat od Naiasnieýszego Ces. Tur. Serdałowwyę ktorzy z woýskj u Dunaia byli niechcziej mie przepuszcziez. Węgrowie wielką chýtroscia y lżą swą, przywiedli mie do thego zem wiare złamał y zdradził Naias. Cesarza Tur., Pana mego Mczi, y theraz ieszcze się wthým nieuspokoili, y gdzie mogą do ludzi się udaia y oskarzaia. Ja iusz wieczey cierpiecz niemogłem y wstałem ze wszýstką moczą naszą, żebým posługe Naias. C. Tureczkie<mu> panu moiemu uczýnił, iako pisze wutczywym Mandacie, y siedłem az do Sebinowa z woýskiem naszym. Tham miałem bitwe z woýskiem Węgierským trzy dni y trzy noczy. Kiedy było czwartego dnia bitwa thaka była że powiedziecz y wypisacz niemoże. Jam był na posłudze utczowe<go> Cesarza. A wthen czas Hospodar Wołoskj Hieremia Woiewoda ruszywszy się ze wszýtkiem woýskiem swým, przýszedł blisko granicz panstwa naszego, stým umýsłem aby Hospodara inszego na mieýsczu naszym posadził. Thak rozumiał zem ja zdradził Naias. Cesarza y ucziekłem spanstwa swego, jako zawzdy pisze do Naias. Porthý oskarzaia nas, żesmý zdraýcza Naias. Ces. A thego do siebie niechcze baczýcz, że on kupuie zamkij miasta wsi wziemj Polskieý, y the ziemie zewszýtkjm spustoszył y jednoscz iesth s Polakj, y czo iedno czýni wszýtko z Radą s Polskj y chýtroscia czýni, jako y

Piotr Woiewoda Chromy, który był przedthym, wszystko chytroscia poczynal, az pothym z Ziemie uciekl. Thak Hieremiey Woiewoda choczbym y thysiacz ras ukazowal szczerosc swoie do Utczoney Porty, przed sie then umysl ma iakoby uczekl, y daycie mj wiare wthym ze thak bendzie, ynacze y niebendzie. Ja iestem prawdziwy sluga utczonemu Cesarzowi Turecz. Czum rozumial daie znacz.

A ieslj zechce Naias. Ces. Tur. dacz tho panstwo za ktoregobym ja slubowal y reczyl, tho panstwo bendzie czale, jako y przedthym bywalo. A iesliby Hieremiey Woiewoda sprzeciwil sie themu, ktoremuby Naias. Cesarz choragiew dal, y bronilby tego ja sie nieodmawiam od poslugi Naiasnieysze(mu) Ces., y staracz sie bende ze wszystkim serczem y z wiara, jakobym Najasnieyszemu Cesarz. Tur. sluzil, jesli mj wthym przydzie utczony Mandat od Naiasnieysze(go) Ces., jako iusz zlakskj Bozej szczesciem Naiasnieysze(go) Ces. Tureczkie(go).

Ziemia Węgierska przez Nas iesth otworzona y poklonilem ja Naiasnieysze(mu) Cesarzowj Tureczkiemu. Czo sie zda Naiasnieysze(mu) Cesarzowj Tureczkiemu tho niechaj czyni, y zebyscie tho wiedzieli ze ja nie iestem spokojnym przed Hosp. Wołoskym, y Wy sie go barzo strzecie. Tho Naiasnieysze(mu) Cesarzowj mencie, zebym kogo na(j)-wiernieysze(go) y naprawdziwsze(go) do Mnie jako naprecze y przyslal bo mam sila tajemnych rzeczy Naias. Ces. oznajmiez. Druga tez starajcie sie, aby sie domagal Naias. Ces. zupalnego Tributu od Hieremie Woiewody. Jesliby prawdziwi sluga byl Naiasnieyszemu Cesarzowj, jakoby niemial zupalna dawacz, wthym upatruycie gdyz kupuie zamkj y wsi, umysl ten ma zebym uciekl. Pisanie ktore smy do Naias. Ces. pisal y do inszych Baszow, zebym wtaimnoscy bylo oddane, y zebym na tho zaras odpis byl. Pracza abo staranie W. M. nie bendzie od nas darmo obiecujemy nagrodzic. Tho mj potrzeba predko wiedziec iesli bendzie wthym wola Naias. Ces. Thedy y przeciw inszym nieprzyiaciolom sluzycz Naias. Cesarzowj Turecz. ktorzy sie chyttrze zaleczai Naiasnieysze(mu) Cesarzowi.

Arh. St. Buc., Colecția microfilme R. P. Polonă, r. 24, c. 557—558; Archiwum Główne Akt Dawnych, Warszawa; Archiwum Zamoyskich, sygn. 3028, p. 144—145 (olim 86), copie; altă copie în *Libri Legationum*, t. XXVI, p. 44; I. Corfus, *Correspondență inedită*, Cernăuți 1935, p. 26—29, text polon, după *Libri Legationum*, și traducere.

Luminate și cinstite al nostru prieten Hüsâm aga Kapugi başi¹, cu mare plăcere ne închinăm Domniei Tale.

De mai înainte am avut cinstitul steag pe care Osman aga și Mustafa ceașul ni l-au adus de la cinstitul mare serdar, cu care am vorbit în anul 1101² după numărătoreea noastră și ne-am înțeles de cele de trebuință prealuminatului împărat turcesc și anume despre aceasta: că mi-am pus în gând să-i bat pe unguri, în care privință am avut îngăduință de la prealuminatul împărat turcesc, dar serdarii care erau cu oastea la Dunăre n-au vrut să mă lase. Ungurii, cu marea lor viclenie și cu minciuna lor, m-au scos că mi-am încălcat credința și l-am trădat pe prealuminatul împărat turcesc, domnul meu milostiv, și nici acum nu s-au liniștit și unde pot se adresează unor oameni și ne pîrăsc. Eu mai mult n-am mai putut răbda și m-am ridicat cu toată puterea noastră ca să-l

slujesc pe prealuminatul împărat turcesc, domnul meu, precum scrie în cinstitul firman și am ajuns cu oastea noastră pînă la Sibiu. Acolo am avut lupte cu oastea ungurească trei zile și trei nopți. Cînd a fost a patra zi, a fost o luptă că nu se poate nici scrie, nici povesti. Eu am fost în slujba cinstitului împărat. Dar în acest timp hospodarul Moldovei, Ieremia voievod, pornind cu toată oastea lui a ajuns aproape de granițele țării noastre cu gînd să pună în locul nostru un alt hospodar. El înțelesese că eu l-aș fi trădat pe prealuminatul împărat și că am fugit din țară, așa cum tot mereu scrie la prealuminata Poartă, învinuindu-ne că sîntem hiclean prealuminatului împărat. Dar ar trebui să se vadă pe sine însuși, căci el este cel ce cumpără cetăți, orașe, sate în țara Poloniei și că această țară <a Moldovei> a pustiit-o cu totul și că este una cu polonezii și orice face, totul numai cu sfat din Polonia și cu hiclenie face, ca și Petru voievod Șchiopul care a fost mai înainte și care a făcut totul numai cu viclenie, pînă ce mai apoi a fugit din țară. Tot așa și Ieremia voievod, deși de mii de ori și-a arătat credința față de cinstita Poartă, este tot cu gîndul la fugă și să-mi fie cu crezare acest lucru, căci așa va fi și nu va fi într-alt chip. Eu sînt un slujitor adevărat al cinstitului împărat turcesc și ceea ce am înțeles dau de știre.

Iar dacă voiește prealuminatul împărat turcesc să-mi dea această țară, pentru care eu i-aș jura credință și m-aș pune chezaș, această țară va fi fruntea, precum a fost și mai înainte. Și dacă Ieremia voievod s-ar împotrivi aceluia căruia prealuminatul împărat i-ar da steag și l-ar înfrunta, eu nu m-aș da în lături de la slujba către prealuminatul împărat, mă voi strădui din toată inima și cu credință să slujesc prealuminatului împărat turcesc, dacă-mi va veni pentru aceasta firman de la prealuminatul împărat ca și acum cînd, din mila lui Dumnezeu și spre norocul prealuminatului împărat turcesc, țara Ungurească este deschisă dinspre partea noastră și am închinat-o prealuminatului împărat turcesc. Facă cum o crede prealuminatul împărat, și să știți că eu nu sînt liniștit despre partea hospodarului Moldovei și voi tare să vă feriți de dînsul.

Îl mai supăr pe prealuminatul împărat ca să trimită la mine cît mai degrabă pe careva cît mai de credință și mai cu dreptate, pentru că am de adus la cunoștința prealuminatului împărat o mulțime de lucruri de taină. Și alta — stăruiți ca prealuminatul împărat să ceară întreg tributul de la Ieremia voievod. Dacă ar fi slugă adevărată a prealuminatului împărat, cum să n-aibă a-l da întreg <tributul>, dar cată că el cumpără cetăți și sate și are tot gînd de fugă. Scrisorile pe care le-am scris prealuminatului împărat și unor pașale să le fie date în taină și să avem de grabă răspuns la ele. Lucrul și străduința domniei tale nu va fi la noi pe degeaba — făgăduim s-o răsplătim. Trebuie să știm grabnic dacă astfel va fi voia prealuminatului împărat. Atunci voi sluji pe prealuminatul împărat turcesc și împotriva altor neprieteni care se adresează cu viclenie prealuminatului împărat.

¹ *Kapıdjı-başı*, căpetenie de kapugii (portari); dregătorie de rang mijlociu, ce se acorda de obicei fiilor de viziri. La început au fost numai 2 kapugi-başı, apoi 7, iar în sec. XVII numărul lor s-a ridicat la 12. Un kapugi-başı avansat devenea sangeachei.

² Grafia textului poate induce în eroare: cifrele 7107 (1599) pot fi interpretate ca 1101 și l-au făcut pe I. Corvus să le înțeleagă ca data musulmană 1001 a hegirei, deci 1593, ceea ce ar fi însemnat că Mihai și-a scris originalul în turcește.

Vindicauit tandem aliquando Maiestas Vestra nescio an á Transylvanis, vel á Principibus potiùs Vestrae Maiestati et toti Austriacae domui toties illatas iniurias, per me vigesima octaua praeteriti mensis ferro. Nam Cardinalis Bathoreus ad menia Cibiniensia in campo cum omnibus Provinciae ordinibus, praesertim Collectitia et plebeia manu, cum stipendiarios non haberet, mihi obviam uenit, Et dum Illustrissimo Domino Nuntio Apostolico satis superque inter utriusque acies, ad conflictum iam compositas, pacem agente Prouincia abscedere et Vestrae Maiestatis iuri intrusus Princeps, cedere omninò nollet, sed fortunam armis experiri se iactaret, Ego uero in Deo fide, summo periury vindice, Vestraeque Maiestatis causa iusta conditus, congressi sumus.

Ille omnibus Castris exutus, com toto exercitu à me fugatus est, Non sine ingenti animi mei dolore, quem ex aliquot ex utraque parte Christianorum millium Sanguinis fusi iactura concepi. Sic prima die Nouembris, qui erat omnium sanctorum Solenitati dicatus, Triumphans Albam, Principum Transilvanie sedem, occupavi. Haec Vestrae Maiestati per proprium Cursorem meum significandum uolui, Caetera prope diem per certos Transylvaniae et Transalpynae praecipuos proceres humilimè uberiùs Vestrae Maiestati significaturus. Quam Deus ad multos annos seruet feliciter triumphantem.

Datum Albae Juliae, quarta die Nouembris Anno Domini Millesimo Quingentesimo Nonagesimo nono. Eiusdem Maiestati Vestrae Seruitor,

Michael Vainoda

Arh. St. Buc., Colecția microfilme Austria, r. 235, c. 64—67; Haus-, Hof- u. Staatsarchiv Wien, Hungarica 135; Hurmuzaki, *Documente*, III, p. 339; N. Iorga, *Scrisori de boieri. Scrisori de domni*, ediția a III-a, p. 227.

Și-a răzbunat, în sfârșit, odată Măria Ta jignirile de atâtea ori aduse, nu știi de transilvăneni sau de craii lor, Măriei Tale și întregii Case de Austria, prin mine, la 28 ale lunii trecute, cu fierul. Căci cardinalul Báthory mi-a ieșit înainte la pădurile Sibiului în cîmp, cu toate rîndurile țării, mai ales cu oaste de strînsură și țărănească, neavînd oaste cu plată. Și, pentru că, după ce prealuminatul domn nuntiu al Papei¹ a stăruit îndeajuns, și de prisos, pentru pace între cele două tabere gata acum de luptă, el n-a vrut cu nici un chip să plece din țară, deși era prinț intrat fără drept, și să se dea în lături înaintea dreptului Măriei Tale, ci se lăuda că va încerca norocul cu armele. Ci eu, cu credința în Dumnezeu, cel mai mare răzbnător al călcării de jurămint, și rezemat pe dreptatea Măriei Tale, m-am luat la luptă cu el.

Și acela, despoiat de toată tabăra lui, a fost pîs pe fugă de mine, cu toată oastea lui, nu fără mare durere a sufletului meu pentru risipa singelui vărsat de la cîteva mii de creștini, căzuți de amîndouă părțile. Astfel la 1 noiembrie, în ziua Tuturor Sfinților, am luat în stăpînire ca biruitor Alba (Iulia), Scaunul crailor Transilvaniei.

Acestea am voit să le dau de știre Măriei Tale prin chiar ștafeta mea; celelalte le voi face cunoscut Măriei Tale mai pe larg cu supunere în curînd,

prin niște frunțași ai Transilvaniei și Țării Românești. Dumnezeu să te ție la mulți ani pe Măria Ta biruitor în fericire.

În Alba Iulia, 4 noiembrie, anul Domnului 1599.

Al Măriei Tale slujitor,
Mihail voievod.

¹ Germanico Malaspina.

97

1599 noiembrie 5, Plzen.

Rudolff der Ander von Gottes genaden Erwoelter Römischer Khaiser, zu allen Zeitten Mehrer des Reichs.

Durchleuchtiger Hochgeborner, freundlicher geliebter Brueder und Fürst Auf dasz, so nit allain von dem Basta Veldt Obristen Ambtsverwaltern in Ober Hungern, sowol dem Zaggl, Obristen zu Saggmär zu Bericht und Erinderung von desz Wallachischen Weywoda Anzug, oder Einfall in Sibenbürgen, einkhumben, sondern wasz auch Eur Liebden Jerer vom neun und zwainzigisten, und dreissigisten Octobris negstverschinen, gethanen brüederlichen Andeutung nach, gedachtem Basta gleichfallsz anbevolchen, haben wir der Sachen unsersz Thailsz zu aller Notturfft nochmaln nachgesunnen, und befinden, dasz zwar auf sein des Weyda dieser Zeit beschehen Fürnehmen, und Eur Liebden dem Basta gegebne Verordnung nit geringe Bedenggen und Fursorg beruehen wollen Sinthemall wir unlangst, inmassen Eur Liebden selbst wissen, dem Nuncio Apostolico, und also consequenter durch denselben dem Kardinal Bathorj dannoch die Vertröstung und Zuesag geben lassen, dasz gegen Ime und den Sibenbürgern bisz zu Endt disz Monats nichts Feindtliches attentirt werden solle. Und obwoll dasselbe mit gewissen conditionen beschehen, und umb dern willen, sonderlichen, weil er sich denselben seither im wenigsten nicht accommodirt hat, ja allem Ansehen nach, darczue gar nit inclinirt noch Ime Zutrauen ist, der Einfall wol mit Grundt entschuldigt werden khan. So wurde es doch leichtlichen bey andern, zumall der babstlich Heillighait offensiones oder widrige Gedankhen verursachen. Zu dem, so khunden wir nit sehen, dasz man noch zur Zeit, ex nostra parte zu gleichem Einföll und der Thättighkait genuegsamb fürgesehen und gefast wäre. Weil in mehr weg, sonderlichen an Kriegsvolckh und Geltt daselbst in Ober Hungern erscheinen thuet.

Derweil aber je nunmehr dasz Werch berait angefangen worden, und der Wallach ja nit zulassen sein will, so ist iecz auch vonnöthen, dasz diser seits alle Müglikkhait fürkheret, und der Occasion wahrgenumben, doch aber in progressu cautè agirt und gangen werde. Derowögen wir dann bey so beschaffnen Sachen der genedigen Mainung sein, und wollen auch Eur L. hierumben freundt: und brüederlichen ersuecht haben, Ob sy alsbaldt bey disem, oder einem andern aignen Currier dem Basta, oder weme Sy wollen, ferrer bevolhen hetten, dasz er gleichwoll mit dem Khriegsvolckh der Enden in Ober Hungern, so starckh, er nur

auffkhumben khan, (allain dasz auch die Gräniczen, und der Ober Hungarische Craisz bey ieczigem der Türggen und Tartarn Abzug nit entblösst, und in Gefahr gesezt werden) auff die Sibenbürgische frontir, etbo anfangs mit dem fürgeben, dasz dannoch auf desz Wallachen Furbruch, fürnemblichen, aber der Türggen und Tartarn halber unsers thailsz auf Verhuettung desz Ober Hungarischen Craisses gesehen werden muesse, zueruckhen, daselbst aber vorher durch allerhandt Mitl Erkhundigung halten, und vernehmen, ob und wie, wo nit auch thailsz der Nobilitet, doch zum wenigsten die Zäckheln und Sachsen oder Stätt sich inclinirt befinden, und ob sy sich auf unser Seitten zubegeben entschlossen seyen, und wan man mit demselben, vergewist ist, (allermassen der Basta zu solchem alberait unsere gefertigte Patenten in Handen hat), so dan in Gottes Namen, der gebenden Occasion mit böstem Fleisz und Fursichtigkhait nachsezen, auch desthalber in alweg ietzt, und hernach mit dem Weyda correspondirn. Auf den andern Fall aber und da sich die Zäckhel und Sachsen nit also, wiegemeltdt, erczaiigen soltten, mit dem Einfall oder Thattigkhaitten an sich halten und also durch guette Aufachtung, und feine dexteritet dahin sehen wolle, damit disz Ortts wider unser Autoritet nichts attentirt, oder unseren Landten zu Nachteil wasz causirt werde. Wie wir dan auch Ihne Basta und dem Obristen zu Saggmär allerdings an Eur L. und dern ferrere Verordnungen weisen lassen.

Neben diesem aber, wollen unsz Eur. L. auch one Beschwär unuerlenget Ir brüederlich Guettachten, weme zum Fall ainer glücklichen Verrichtung der Sibenbürgischen Lande, sonderlichen, wan sich etbo der Wallach desselben impatronirn solle, zuuertrawen sein würde, eroffnen, nit weniger auch, wie oben gemeltdt worden, allesz fleisses dahin sehen, und zeitlichen gedacht sein, wie inmitlsz desz Khriegsvolkhs Absentz, und da auch der Basta mit demselben forthziehen würde, Ober Hungern versichert, und zur Notturfft administriert werde.

Schlieszlichen wollen wir auch unsers thailsz auf Verordnung der Notturfft Gelts mit Fleisz gedenggen, und nichts mögliches dabey underlassen. Jeczdt aber in der Eill wirdet unsersz Versehens das Khriegsvolkh mit denen funfzig Tausent Tallern, welche uber die vorigen verhoffentlichen auf dato, wo nit gar, doch maisten thailsz aus Schlesien nach Kaschaw werden gebracht sein, etlichermassen contentirt und fortgebracht werden mügen. Und wolttten Eur L. solches bey diser wichtigen Sachen unuermeltdt nit lassen: die werden auch hierauf ainem und, dem andern allerseits so recht zuthuen wissen; als es unser, und unserer Landten Notturfft erfordert, und raicht uns dasselbe von Iro zu sonderm brüederlichen Gefallen, dern wir ieder Zeit mit genaigtem Willen woll beygethan sein.

Geben Pilsen, den fünfften Tag des Monats Novembris. Anno etc. Im Neun und Neunzigisten, Unserer Reiche, desz Römischen im fünff und zwainzigisten, des Hungerischen im acht und zwainzigisten, und desz Böhaimbischen auch im fünff und zwainzigisten.

Eur Lieb Guettwilliger Brueder
Rudolf m. p.

Klainstrawtt m. p.

(Aufschrift): Dem Durchleuchtigen Hochgebornen Matthiasen Ertzhertzogen zu Österreich, Hertzogen zu Burgundt, Steyr, Kaernten,

Crain und Wirttenberg, Grafen zu Tyrol etc. Unserm freuntlichen, geliebten Bruedern und Fürsten.

Wien

(Cito citissime)

Postscripta

Freuntlicher, geliebter Brueder und Fürst, under etbas Aufhaltung disesz Curriers ist unsz auch von Eur L. einkhumben, wasz der Bochgay und Basta von des Michaël Weyda ferrern Verrichtung und dem Verfolg mit dem Cardinal Báthory bericht und geschriben haben, welches wir dan sonders gerne vernumben, und wöllen darüber die Confirmation und mehrer Particularitet eheist verhoffen und erwartten; hienach auch nit underlassen, wan uns der Weyda selbstn schreiben wirdet, solches gegen Ime gebürlichen zuriemen, und danebens zuuerschaffen, dasz Ime mit ainem mehrern Geltt, alsz berait von unsz ist verordnet worden, geholffen werde. Fürnemblichen aber sein bey diser Sachen iecz zway Ding höchst nottwendig, nemblichen für dasz aine, dasz der Victoria müglichst nachgesezt, und darin nit eincirt, und fürs ander auf vollige, glückliche Verrichtung alsbaldt ain genuegsambe Administration der Sibenbürgischen Landen geordnet werde.

Derwögen dan im Ersten Eur L., nochmaln alles dasz, so immer müglich, bey den unserigen anschaffen und befürdern, im andern aber unsz Ir brüederliche Meinung, wie in dem Schreiben auch Anregung beschehen unuerlengt und zwar eillendts zuekhumben lassen wollen. An dem sy unsz sonder angenehms Gefallen erweisen, und sein Eur L. mit brüederlichen Hulden woll genaigt. Geben Pilsen, den sibenden Tag Nouvembris, Anno etc. im neun und neunczigisten.

Postscripta

Freundlicher, geliebter Brueder und Fürst, Wie gleich one disz der Currier von hienen hat sollen geferttigt werden, khumben unsz auch die translationes dern Schrieben, so der Cardinal Bathory an den Ibrahim Bassa gethan etc. von Doctor Pezzen eingeschlossner zue. Und weil daraus ja genuegsamb zuuernehmen, wie Er Cardinal gegen uns, und dem Christlichen Vatterlandt gesinnet sey, so werden auch numehr Eur L. zur Sachen umb sovill mehr, und fürderlicher thuen zulassen wissen. Sunsten hat der Bochagy ain aignen Diener alhier, den wollen wir morgen mit Antbort auch zuruckh expedirn lassen. Inmitls aber haben wir ain Schreiben an Ime geferttigt, wie Eur L. ob der Abschrift hieneben zuersehen haben. Und wollen sy one Bschwär dasz Original also zubestöllen verfuegen, damit Ime Bochgay dasselb fürderlichst angehendigt werde. Pilsen den sechsten Tag Novembris. Anno etc. Im neun und neunczigisten.

Klainstrawtt m. p.

Arh. St. Buc., Colecția xerografii Austria, pach. CCXXXI/5; Haus-, Hof- und Staatsarchiv Wien, Türkei I, K. 82; Hurmuzaki, *Documente*, III/1, p. 341–343.

Rudolf al II-lea, din mila lui Dumnezeu,
împărat roman ales, totdeauna sporitor al
Imperiului.

Preanobilă Alteță, frate, prieten iubit și principe,

Nu numai în privința celor raportate de Basta, comandant suprem în Ungaria de Sus, precum și de Székely, căpitan de Satu Mare, despre marșul sau pătrunderea prin surpriză a voievodului român în Transilvania, ci și în privința scrisorii Voastre din 29 și 30 octombrie, în care amintiți de un ordin dat lui Basta, am considerat absolut necesar să reflectăm și noi încă odată și considerăm că atât acțiunea săvârșită între timp de voievod, cât și ordinul dat de Alteța Voastră lui Basta cuprind nu puține < motive > de îngăduire și îngrijorare. Cu atât mai mult cu cât, după cum știți și Alteța Voastră, nu demult noi am dat speranță și promisiune nuntului apostolic și prin urmare, prin el, cardinalului Báthory, că pînă la sfîrșitul acestei luni nu se va întreprinde nimic dușmănos împotriva lui și a transilvănenilor. Și deși acest lucru s-a făcut cu anumite condiții și numai de dragul acestora, dar fiindcă de atunci cardinalul n-a trecut cituși de puțin la aplicarea lor, ba chiar, după toate aparențele, el nici nu înclină a le aplica și nici nu i se poate acorda încredere în această privință, de aceea pătrunderea < în Transilvania a voievodului român > poate fi, desigur, scuzată cu temei. Totuși, această acțiune va pricinui, desigur, altora, în special Sfinției Sale papale, sentimente de ofensă și împotrivire. Cu atât mai mult cu cât noi, din partea noastră, n-am luat din timp suficiente măsuri de prevedere și n-am fost pregătiți pentru o astfel de acțiune și pătrundere < în Transilvania >; ba mai mult, va ieși la iveală că avem lipsă de oșteni și bani acolo în Ungaria de Sus.

Acum însă, fiindcă s-a făcut deja un început acțiunii, iar < voievodul > român nu va îngădui să se dea îndărăt de la această acțiune, este necesar ca și de partea aceasta < a noastră > să se facă tot posibilul și să se țină seamă de prilej, totuși să se acționeze cu băgare de seamă și să se procedeze progresiv. De aceea, așa stînd lucrurile, noi sîntem de părere și cerem și Alteței Voastre amicale și frățești să porunciți, prin acest curier sau prin altul propriu, lui Basta sau altei persoane dorite de Voi, să pornească imediat cu un corp de oaste cît se poate de mare de la hotarele Ungariei de Sus (totuși astfel încît să nu fie golate și puse în pericol nici granițele, nici teritoriul Ungariei de Sus, la actuala retragere a turcilor și tătarilor) și să înainteze spre frontiera transilvană, la început sub motivul că și noi, din partea noastră, trebuie să ne preocupăm de paza teritoriului Ungariei de Sus, atât din cauza înaintării < voievodului > român, cât și mai cu seamă din cauza turcilor și tătarilor; acolo însă < Basta > să se informeze mai întîi prin tot felul de mijloace și să afle dacă și în ce condiții ar înclina, dacă nu o parte din nobilime, atunci cel puțin secuii și sașii sau orașele și dacă ar fi decise să treacă de partea noastră; iar după ce vom avea certitudine în această privință (cu atât mai mult, cu cît Basta are în mîni patentă noastră gata pregătită), să se urmărească apoi, în numele lui Dumnezeu, cu sîrguință și precauție, ocazia cea mai bună, de aceea să se țină legătura în orice caz acum și mai tîrziu cu voievodul. În caz contrar, însă, dacă secuii și sașii nu se vor manifesta, cum am spus < inclinați spre noi >, fiind în favoarea pătrunderii < voievodului în Transilvania > sau a acțiunii în sine < a acestuia >, să se caute, prin bună supraveghere și abilitate subtilă, să nu se atenteze de acolo împotriva autorității noastre sau să se cauzeze țărilor noastre vreun prejudiciu. Vom da instrucțiuni în acest

sens lui Basta și căpitanului de Satu Mare, care să rămână negreșit în continuare la ordinele Voastre.

Afară de aceasta, să binevoiți, Alteță, a-mi dezvălui neîntârziat, fără a mai fi solicitat, avizul Vostru frățesc, cui ar trebui să-i acord încredere, în cazul unui aranjament fericit în Transilvania, dacă <voievodul> român ar pune stăpînire acolo; totodată, cum am spus mai sus, să depuneți toată sirguința și să vă gîndiți din vreme cum să fie asigurată și la nevoie administrată Ungaria de Sus în timpul absenței corpului de ar nată, cînd și Basta va porni de acolo cu oștenii lui.

În fine, în ce ne privește, și noi vom gîndi cu sîrg la trimiterea banilor necesari și nu vom neglija nimic din ceea ce este posibil. Acum însă, în grabă, vom purta de grijă să fie plătită într-o măsură oarecare oastea și să fie transportată suma de 50000 de taleri, care, sperăm, va fi adusă la termen, dacă nu întreagă, dar în cea mai mare parte, din Silezia la Cașovia.

Binevoiți, Alteță dragă, a nu neglija să-mi comunicați despre aceste lucruri importante; astfel, pretutindeni, și unul și celălalt va ști ce are de făcut, așa cum reclamă propria noastră trebuință și cea a țărilor noastre. Cu aceasta ne veți face o deosebită plăcere frățască, rămînîndu-vă mereu plin de milostivire și simpatie.

Dat la Plzen, la 5 noiembrie, anul 1599, în al 25-lea an al Imperiului nostru roman, în al 28-lea an al <Regatului nostru> ungar, și tot în al 25-lea al <Ducatului nostru> Boemia.

Fratele Vostru plin de iubire și bunăvoință,

Rudolf

Klainstrawtt

Alteței Sale prea nobile, Matei, arhiduce de Austria, duce de Burgundia, Stiria, Carintia, Craina și Württemberg, conte de Tirol. etc. Fratelui nostru prieten iubit și principe. La Viena.

Postscripta.

Frate, prieten iubit și principe. Zăbovind puțin acest curier, ne-a sosit, <între timp> și de la Alteța Voastră cele ce au raportat Bocskai și Basta despre cele săvîrșite de Mihai vodă și despre urmărirea cardinalului Báthory. Am aflat despre aceasta cu deosebită plăcere și sperăm și așteptăm cît mai curînd confirmarea cu cît mai multe amănunte. Noi nu vom neglija, atunci cînd Voievodul însuși ne va scrie, să-l slăvim așa cum se cuvine și, afară de aceasta, să-i sărim în ajutor cu mai mulți bani decît au fost deja porunciți de noi.

În situația actuală, două lucruri sînt absolut necesare, anume, pe de o parte să se urmărească în continuare pe cît posibil victoria și să nu se șovăie în această privință, iar pe de altă parte, îndată după victoria deplină să se orînduiască o administrație îndestulătoare a Transilvaniei.

De aceea, în primul rînd, binevoiți a procura și trimite tot ce este posibil <oaste> de la ai noștri, iar în al doilea rînd să-mi trîmiteți urgent, fără a o mai reclama, opinia Voastră frățască și sugestia, ca în scrisoare. Cu aceasta ne veți face o plăcere deosebită, rămînîndu-vă cu frățască favoare înclinat.

Dat la Plzen, 7 noiembrie 1599.

Postscripta.

Frate, prieten iubit și principe ! Îndată după ce fusese pregătit curierul de aici, ne-au sosit traduceri scrisorilor cardinalului Báthory către Ibrahim pașa, trimise de doctor Pezzen. Și fiindcă din ele reiese cu îndestulare atitudinea cardinalului față de noi și față de patria creștină, veți cunoaște acum cu atît mai mult ce trebuie făcut pentru promovarea lucrurilor. Bocskai are aici un servitor propriu, pe care îl vom expedia mîine cu răspunsul. Între timp, am pregătit o scrisoare către el, cum veți vedea din copia anexată. Binevoiți a dispune să ni se restituie originalul, fără a-l mai reclama, spre a putea fi înminat cît mai repede lui Bocskai.

Plzen, 6 noiembrie, anul 1599.

Klainstrawtt

98

1599 noiembrie 5, Tokaj.

Durchleuchtigster Erzherzog etc.
Genedigister Fürst unnd Herr.

Zu meinem jezigen von Caschau Verraisen, gabe Eurer Fürstlichen Durchlaucht ich die Ursachen meines nach Sibenbürgen Fortziehens gehorsambist zu verstehen, bevorab aber das alles an der Geschwindigkeit gelegen were, Morgen, das ist den sechsten dits wils Gott begib ich mich über die Teissa unnd mit aller Fürderung möglichst stracks nach Sakmar (weill ich ohn das in Erwartung des angehörigen Kriegsvolkhs noch dahie disen heutigen Tage mich aufhalten habe müessen). Dahin dan der Freyherr Ungnad, voran gezogen, in Mainung etliches Geschüz in Vorbereitschafft zu bringen unnd andere Verrichtung, zumall das vom selbigen Ort der nechst unnd beste Weeg ist zum Wallachen zu stossen. Welcher, wie alle Zeittungen lauffen unnd fur gewiss gehalten nummehr derselben ganzen Provinz Herr sey, ermüg der Beischlüss. Dem sey nun also oder nicht, will in alweeg vonnöten sein : Eur Fürstliche Durchlaucht schikken mir eheistes mehr Volkh zue, sonderlich zu Fuess, zumall auf des Ende, wofer Sibenbürgen¹ etwo Hilff zuekhäme, so woll auch damit man mit schwächer were alls der Wallach, zum Fall er Neuerung furnäme [...]².

Arh. St. Buc., Colecția xerografil Austria pach. CCXXXIX/102 ; Haus-, Hof- u. Staatsarchiv Wien, Hungarica, Fasz. 135, f. 397—400.

Prealuminate arhiduce etc.
Preamilostive principe și stăpin,

În legătură cu călătoria mea de acum din Cașovia, aduc preasupus la cunoștința Alteței Voastre princiare cauzele plecării mele spre Transilvania, înainte de orice însă totul depinde de rapiditate. Mîine, adică pe ziua de 6 a acestei luni, cu ajutorul lui Dumnezeu, voi trece dincolo de Tisa și <mă voi îndrepta> cu toată repeziciunea, pe cît posibil, direct spre Satu Mare (căci, oricum, în așteptarea oastei necesare, am fost nevoit să mă mai opresc aici pe ziua de azi). Tot acolo a plecat și baronul

Ungnad, ceva mai înainte, socotind că va putea pregăti unele tunuri și că va lua și alte măsuri, căci din acea localitate pornește calea cea mai apropiată și mai bună pentru o reunire cu <voievodul> român. Acesta, potrivit știrilor care circulă și care sînt considerate ca sigure, este acum stăpîn pe întreaga provincie, conform anexei. Fie că așa stau lucrurile sau nu, în toate împrejurările este necesar ca Alteța Voastră princiară să-mi trimită cît mai curînd oaste mai multă, în special pedestrași, pentru cazul că transilvănenilor¹ le vor sosi ajutoare, dar și pentru a nu fi mai slabi decît <voievodul> român, în caz că acesta ar întreprinde vreo înnoire [...]².

¹ Este vorba de partizanii Bathoreștilor.

² Despre oastea pe care o are cu sine și despre necesitatea de a se plăti soldele, în scopul menținerii disciplinei ostășești și evitării pustirii țării de către soldați.

99

1599 noiembrie 6, Plzen.

An Erzherzog Mathias, de Transilvanicis.

Durchleuchtiger, freundlicher gelibter Herr Brueder.

Es werden Eur Lieb one zweifel selbs betrachten, wie hoch und viel daran gelegen, weiln der Walach so weit in Sibenbürgen kommen, dass mann Ine nit verlasse, sonder eüseristen Vermögen nach helffe. Inmittels aber, dass Ich hie darzue gehörige Notturfft berathschlagen thue, ist mein freundt — unnd brüederlich Begern an Eur Lieb, Sy wöllen kein Stundt versäumen, sonder alssbaldt was Sy ymmer künden von Kriegsvolck zu Ross und Fuess, und furnemlich ain tapfers und darzue qualificiertes Kriegshaupt (welches Ich Eur Lieb allerding vertrauwe unnd haimbstelle) dahin verordnen, dessen destoweniger Bedencken zu haben, weilen sich bey den durch die Knaben bekommenen Schreyben solche Sachen befindt, dass mann verhoffentlich bey menniglich wol endtschuldigt sein werde.

Die weittere Fridens-Tractation, so der Türcken-Thails anerbotten werden möchte, belangendt, wöllen Eur Lieb sich one mein Vorwissen nit einlassen, sonder da die Türcken ettwas suechen oder begern, mir solches zuvor zueschicken. Und Ich bin Eur Lieb mit brüederlichen Trewen und allem Guetten jeder Zeit wol zuegethan.

Datum Pilsen, den 6. Novembris Anno 1599

Euer Lieb

Guethwilliger

Brueder

Arh. St. Buc., Colecția xerografii Austria, pach. CCXXXIX/104; Haus-, Hof- u. Staatsarchiv Wien, Hungarica, Fasz. 135. Hurmuzaki, *Documente*, III₁, p. 349.

Către arhiducele Matei, despre problema transilvană.

Preailustre Domn, frate iubit și prieten,

Fără îndoială că Domnia Ta însuși îți vei da seama ce mult preț trebuie pus ca, acum cînd <voievodul> român a pătruns atît de departe în Transilvania, să nu fie părăsit, ci ajutat din toate puterile. În timp ce

eu țin sfat aici cu privire la cele necesare, dorința mea prietenească și frățască către Domnia Ta este de a nu zăbovi nici un moment, ci de a porunci <să se îndrepte> cât mai curînd într-acolo tot ce puteți, oșteni călăreți și pedestri și în special o căpetenie vitează și calificată (pe care o las, desigur, la alegerea Domniei Tale, în care am încredere) și de a nu ezita, cu atît mai mult cu cît, din scrisoarea primită prin băieți <rezultă> că lucrurile sînt de așa natură încît, sperăm <măsurile> vor fi scuzate de oricine.

În ce privește continuarea tratativelor de pace pe care le-ar propune partea turcă, să nu intri în negocieri fără știrea mea, ci ori de cîte ori turcii cer sau doresc ceva, să mă înștiințezi mai înainte pe mine.

Rămîn mereu al Domniei Tale cu credință frățască și binevoitor.

Dat la Plzen, la 6 noiembrie anul 1599.

Al Domniei Tale iubitor și binevoitor frate.

100

1599 noiembrie 6, Tășnad.

[...]. Allergnedigster, Khayser unnd Herr.

Ungeferlich umb Mittag habe ich und der Herr Peten die wallahischen zu Eur Matt. Gesanten den Armin Peter und noch ainen begegnet, hie vor dem Markht Taschnod, welcher schon zu dem Sibenbirgischen Gebieth gehörrh, die bringen — darumben dem Allmechtigen Höhesten Gott Lob, Ehr und Preiss sey — die fier Eur Matt. frölliche Confirmation der erhaltenen Schlacht wider die mainaidigen Batorischen welche der Allmechtige Gott dem Michael Waida den 28. October am Tag Simonis und Jude gnedighklich aus gerechtem seinem Urtheil verlihen; dardurch nun das maist Land Sibenbirgen inn Eurer Khay. Matt. Gewalt und Devotion mit dem Schwertströh ist gebracht worden, und haben wir uns hoh erfreuth, dass der Michael Waida inn Seiner Patent, so die Gesanten haben sich Eur Matt. Statt und Statthalter inn Sibenbirgen auch Generalveldobristen nennet, daraus sein grosse Treu und Aufrichtigkheit gegen Eurer Matt. die grosser Belohnung wirdig zu schliessen, und warlih Er des Gulden Flüss und aller Ehren auch andern Khayserlichen milden Gnaden villmehr als der mainadig Sigismundus sich wirdig gemacht hatt.

Inn der Schlaht sollen bliben sein 3027 Personen, und das maist fiernembe vom Adl, darunter auh der Hussar Peter.

Der gemain Mann undter der Pauerschafft soll auf sein gewest und ublichal die vom Adl zu Todt haben geschlagen, aber der Michael hatts allspald eingeställt und abgeschofft.

Die Zähl sein alle inn der Wehr, dann der Michael hatt inen ire alten Freyhäten zuegesagt, die verhieten, dass aus der Moldau khein Eintrag noh Einfal inn Sibenbirgen geschehe.

Die Khosakhen so inn der Moldau sein, derer vill Tausend sein sollen, haben sich schon erclärt die Moldau zu Sibenbirgen zu applicirn, wann man inen nur Gelt gibt, darauf geruehen Eur Khay. Matt allergnedigist gedacht zu sein, dann vil daran gelegen. Inn 12 Tagen soll ein Lantag oder Zusammenkunfft zu Khlausenburg gehalten werden, welchen

Lantag der Michael Waida ausgeschriben. Der Gornisch Casspar ist inn Verhafftung sub Custodia zu Weissenburg gehalten.

Er, Mihal, begert Teitsche Reiter und Khneht, denn er will khein Schloss den Sibenbirgen vertrauen. Ich und der Herr Peten, weil khein Sibenbirgerisch Khriegsvolkh uns verhindert, ziehen strakhs fort auf Weissenburg, dann der herr Zökhel ist schon vor unser, mehr alls ein Tag Raiss. Der Herr Basta wirt vor 6 Tagen horrt hieher khumben. Die beyde Bathori sollen gegen Hust zuegeflohen sein, mit allem was sy haben mit bringen khenne, hetts der Herr Zökhel gewust, so wären sy im inn die Hent khumben.

Weil ich verhof diss Schreiben soll ehe alls die Gesanten hinaus khumben, so hab Ich Eurer Matt. das, wass sy mir und dem Herrn Peten erczelt gehorsambist niht verhalten sollen.

Mich Eurer Khay. Matt. allerundterthenigist bevelchend.

Datum Taschnod den 6. November anno 1599.

Der Sachsen Khonigs-Richter soll auch schon geschworen haben.

Eurer Khay, Matt. allerundterthenigister gehorsambister

Ungnad, Veldtobristen m.p.

Der Römischen Khayserlichen auch zu Hungern unnd Behaimb Khönigklichen Majestatt etc. Meinem allergnedigisten Khayser unnd Herrn etc. Pilsen.

Arh. St. Buc., Colecția xerografii Austria, pach. CCXXXIX/105; Haus-, Hof- u. Staatsarchiv Wien, Hungarica, Fasz. 135; Hurmuzaki, *Documente*, III, p. 348—349.

[...]¹. Preamilostive împărat și stăpîn,

Cam pe la amiază, eu și domnul Pezzen am întîlnit aici, înaintea tirgului Tășnad, care aparține teritoriului transilvan, pe solii valahi trimiși la Maiestatea Voastră, Petru Armeanul și încă unul, care aduc Maiestății Voastre confirmarea îmbucurătoare — pentru care fie lăudat și preamărit atotputernicul Dumnezeu — despre lupta cîștigată împotriva sperjurilor Báthory, hărăzită lui Mihai voievod la 28 octombrie, în ziua lui Simon și Iuda, de către atotputernicul Dumnezeu, în milostivirea și dreapta lui judecată; prin aceasta, cea mai mare parte a Transilvaniei a fost adusă, prin sabie, sub puterea și în subordinea Maiestății Voastre imperiale, iar noi ne-am bucurat foarte mult că Mihai voievod, în scrisoarea deschisă pe care o au solii, se numește pe sine locțiitorul și guvernatorul Maiestății Voastre în Transilvania, precum și general-comandant de campanie, de unde se poate deduce marea lui fidelitate și sinceritate față de Maiestatea Voastră, demn de o mare răsplată și, în adevăr, el s-a făcut demn de Lîna de aur și de toate onorurile și alte favoruri imperiale, mai curînd decît sperjurul Sigismund.

În luptă se spune că ar fi căzut 3 027 persoane, cei mai mulți fiind nobili distinși, printre care și Hussar Petre.

Omul de rînd din cadrul țărănimii se spune că s-ar fi răsculat și ar fi ucis pretutindeni pe unii nobili, dar Mihai a pus capăt măcelului și l-a interzis.

Secuii, se spune, ar fi cu toții gata de împotrivire, căci Mihai le-a promis vechile lor privilegii, ca să împiedice orice încălcare sau invazie din Moldova în Transilvania.

Cazacii, care, se spune, ar fi în Moldova mai multe mii, au declarat deja că ar fi gata să alipească Moldova de Transilvania, dacă li se dau

bani. Maiestatea Voastră să binevoiască a reflecta dacă ține la acest lucru. Peste 12 zile se spune că se va ține la Cluj o dietă sau adunare, dietă pe care ar fi convocat-o Mihai voievod. Gaspar Kornis este ținut în închisoare sub pază, la Alba Iulia.

El, Mihai, dorește călăreți și slujitori <pedestrași>, căci nu vrea să creadă în nici un castel transilvănenilor. Eu și domnul Pezzen ne îndreptăm direct spre Alba Iulia, căci oștenii transilvăneni nu ne împiedică; domnul <Moise> Secuiul a plecat cu mai bine de o zi înaintea noastră. Domnul Basta va veni aici cam peste șase zile. Cei doi Báthory ar fi fugit spre Hust, cu tot ce au putut duce cu sine; dacă domnul <Moise> Secuiul ar fi știut, ei ar fi căzut în mâinile sale.

Deoarece sper că această scrisoare va ajunge acolo înaintea solilor, am considerat prea supus că nu trebuie să mă rețin <a comunica> Maiestății Voastre ceea ce ei mi-au povestit mie și domnului Pezzen.

Preasupus, la ordinele Maiestății Voastre imperiale,

Ungnad, comandant de campanie m.p.

Dat la Tășnad, la 6 noiembrie anul 1599.

Se spune că și judele sașilor ar fi depus deja jurămint.

¹ Formula de adresare.

[...]¹. Eur Khay. Mtt. uberschikh ich hirmitt was mier der Graf von Schwartzenberg vom sibenten diss wegen des Haus Tshesneckh schreybt, so ich erst disen Mittag umb zwelf Uhr empfangen hab. David Ungnat schreybt mier von Tokhay, den dritten diss, und confirmirt des Michael Waiwoda in der Walachey Victori in Sibenbürgen und dass der Basta ihm Werckh sey Eur Gnaden Volkh zusam zu bringen; besorgt daneben, es werde sich ein acht Tag vertziehen und dass die Sibenbürger bey Kyvar ein neü Lager samblen.

Der Palffy schikht mier erst heut wider neue Schreyben vom Murat Bassa und dem Kihay, darum sy noch den Friden suchen. Meldt daneben, dass die Turkhen schier alle gefangene Christen, von denen Tattern khaufft haben, die der Serdar alle aufschreyben lasssen, und sieh erclert, wann man solliche gefangene Christen von inen den Turckhen nemen werde, dass er einem jeden sein Gelt dafür aus des Turckhischen Khaisers Schacz wolle zalen lassen, welliches ein Ansehen an der Restitution der Gefangenen hatt.

Eur Khay. Mtt. mich zu Gnaden und bruederlichen herzlichen bevehlen.

Wienn, den Zehenten Novembris Anno 1599.

Eur Khay. Mtt. und L. gehorsamer Bruder

Matthias

Arh. St. Buc., Colecția xerografii Austria, pach. CCXXI/8; Haus-, Hof- u. Staatsarchiv Wien, Türkei I, K. 82, f. 61–62; Hurmuzaki, *Documente*, XII, p. 494 <fragment>

[...]¹. Cu aceasta trimit Maiestății Voastre imperiale ceea ce îmi scrie contele de Schwartzenberg la 7 ale acestei luni cu privire la casa Csesznek, scrisoare pe care am primit-o abia azi la amiază, pe la orele 12.

David Ungnad îmi scrie din Tokai, la 3 ale lunii acesteia și confirmă victoria din Transilvania a lui Mihai, voievodul Țării Românești, și că

Basta este pe cale să strângă oastea Maiestății Voastre; afară de aceasta, este îngrijorat că va întârzia vreo opt zile și că transilvănenii concentrează la Chioar o nouă tabără.

Palfy îmi trimite abia azi noi scrisori de la Murat pașa și de la chehaia, prin care ei caută pacea. Anunță apoi că turcii au cumpărat de la tătari pe toți prizonierii creștini, pe care serdarul a pus să fie înregistrați și <acesta> declară că, atunci când respectivii prizonieri creștini vor fi luați de la turci, el va plăti fiecăruia, din vistieria împăratului ture, banii cuveniți, fapt care are aparența <unei intenții de> restituire a prizonierilor.

La porunca milostivă și frățască a Maiestății Voastre imperiale.

Viena, la 10 noiembrie 1599.

¹ Formula de adresare

102

1599 noiembrie 11, Alba Iulia.

Michael, Valachiae Transalpinae uaiuoda Sacratissimae Caes. Regiae-que Maiestatis Consiliarius, per Transsylvaniam Locumtenens et eiusdem Maiestatis exercitus cis Transsylvaniam, eiusque ditionum partiumque ei subiectarum Generalis Capitaneus etc.

Spectabilis et Magnifice domine, amice nobis obseruande Salutem et offitii nostri commendationem.

Intelligimus quod dominatio vestra Magnifica cum copys suae Maiestatis egressa sit, atque nunc hanc suae Maiestatis ditionem vastet, arces, castella occupando. Cùm itaque diuina sua Maiestas hanc prouintiam suae Maiestati dederit et nos quoque in hoc loco constitimus, non conuenit, ut haec regio desoletur, quin potius in quantum fieri potest, deffendatur, scientes quam instructionem à sua Maiestate habeamus, prouti et Magnificentia vestra eam intelligit. Auxilium Magnificentiae vestrae nunc non requiritur, siquidem antea non venit, dum requirebatur. Quapropter Magnificentiam vestram amicè petimus ut copias istas remittat ne hanc suae Maiestatis ditionem adhuc magis opprimant quin potius Magnificentia vestra in quibus convenit hanc Suae Maiestatis prouintiam deffendat quò et sua Maiestas grato animo recipere ac nos quoque omni beneuolentiae studio reponere possimus. Quam in reliquo feliciter valere optamus.

Datum Albae Iuliae 11 Nouembris Anno 1599.

Magnificae dominationis vestrae beneuolus amicus

Michael Vaiuoda

Arh. St. Buc., Colecția xerografii Austria, pach. CCXXXI/9; Haus-, Hof-u. Staatsarchiv Wien, Türkei I, K. 82, f. 63; Hırmızıakı *Docuente*, III, p. 351.

Mihai, voievod al Țării Românești, consilier al preasacrei Maiestăți împărătești și regești, locțiitor în Transilvania și căpitan general al armatei acelei Maiestăți dincoace de Transilvania și al stăpînirilor aceleiași și părților supuse ei etc.

Strălucit și magnific domn, prieten vrednic de cinstire, sănătate și supusa noastră închinare. Aflăm că domnia voastră magnifică a pornit cu oștile Maiestății Sale, dar că acum pustiește această posesiune a Maiestății Sale, ocupînd cetăți și castele. Cum Maiestatea Sa și-a hărăzit această provincie sieși, iar noi într-acest gînd ne-am rînduit aici, nu se cuvine ca această țară să fie pustiiată ci, mai curînd, pe cît se poate, să fie apărută, știind ce orînduială avem de la Maiestatea Sa, după cum cunoaște și magnificența voastră. Ajutorul magnificenței voastre, dacă nu a venit înainte, cînd îl ceream, acum nu mai e de trebuință. Din care pricină rugăm prieteneste pe magnificența voastră să trimită înapoi oștile, ca să nu mai năpăstuiască această posesiune a Maiestății Sale, iar mai departe să apere magnificența voastră, cum se cuvine, această provincie a Maiestății Sale, astfel încît Maiestatea Sa să ne poată primi cu inimă recunoscătoare, iar noi, cu bună învoială, să lăsăm la o parte orice sfadă. Domniei voastre îi dorim sănătate în fericire.

Dat în Alba Iulia, 11 noiembrie anul 1599

Al domniei voastre magnifice
prieten binevoitor,

Mihai Voievod

103

1599 noiembrie 13, Roma.

Imperatori Electo,
Carissime in Christo Fili noster salutem etc.

Scit Majestas Tua quanto nostro studio, et cura a nobis elaboratum sit dum et Tuae et Christianae publicae utilitati ex nostra pastoralis sollicitudine consulere cupimus, ut inter te et dilectum filium nostrum Andream Cardinalem Bathorem per necessaria et saluberrima conjunctio existat. Cujus rei causa etiam certum nostrum Apostolicum Nuntium ad eundem Cardinalem misimus, et nullum officii genus praetermisimus. Cum autem negotium Dei benignitate prospere procederet, et tam bono loco res esset, ut non solum Cardinalis se propensum ad id quod expetimus ostenderet sed iam eo productus fuerit ut ad Majestatem Tuam Secretarium suum miserit. Denique cum in magna spe essemus fore ut brevi optata conjunctio conciliaretur: ecce ad nos affertur graui nostra molestia Michael Valachiae Principem postquam eundem Cardinalem Turcas invadendi spe lactasset repente in Provinciam Transilvaniae non mediocri cum exercitu hostili impetu irrupisse, qua ex rei inexpectata novitate quam multa mala consequantur Majestas Tua pro sua prudentia optime intelligit. Non enim solum dubitandum est ne tam salutaris conjunctio tanto ut diximus labore procurata, quod absit, abrumptur, aut per multas certe difficultatibus implicetur, sed etiam magnopere metuendum est, quod sine summo dolore ne cogitare quidem possumus, ne Cardinalis

ipse perturbatione animi et desperatione aliqua abreptus gravissimo et Majestatis Tua, et Rei Christianae detrimento praeceptum ad Turcarum unionem feratur; quo nihil dici potest acerbius. Quare Majestatem Tuam per Dei gloriam, per commune nominis Christiani bonum, per tuam ipsius utilitatem etiam atque etiam hortamur, et rogamus in Domino ut omni abjecta mora statim et praesenti malo et plurimis imminentiis remedium efficax adhibeas: Valachum coerceas, cardinalis animum confirmes, impedimenta omnia removeas, quibus optata conjunctio retardatur, quae ubi semel conciliata erit, et coaluerit, multa deinceps facilius disponentur. Hoc igitur age fili carissime, quod nos maxime sollicitat, et de quo etiam proxime multo cum affecta scripsimus ad Majestatem Tuam, de cujus prudentia, zelo, et animi magnitudine confidimus, quod tam alieno tempore malum hoc altiores radices agere, atque ingravescere, Deo bone juuante non permittat.

Datum Romae etc. 13 Novembris 1599

Arh. St. Buc., Colecția microfilme Vatican, r. 16, c. 80—81; Archivio Segreto Vaticano Fond Borghese, f. 361—362; Biblioteca Batthyány, fond. ms. X-119, Alba Iulia.

Împăratului ales

Preascump întru Hristos fiu al nostru, sănătate!

Știe Maiestatea Ta cu câtă sîrguință a noastră și grijă s-a lucrat de noi, căci dorim să ne ocupăm cu îngrijire păstorească de folosul și al tău și al creștinătății, ca să existe o unire foarte necesară și avantajoasă între tine și iubitul fiu al nostru Andrei cardinal Báthory. Din care pricină am trimis la acel cardinal un nunțiu apostolic al nostru și nu ne-am dat în lături de la nici un fel de îndatorire. Într-acest fel treburile, prin bunăvoința lui Dumnezeu, înaintau favorabil și lucrul era într-o stare atît de bună, încît cardinalul nu numai că se arăta înclinat spre cele ce doream, ci, mai mult, a fost convins să trimită la Maiestatea Ta pe secretarul său. Tocmai cînd nutream mare speranță că în curînd o să se cîștige unirea dorită, iată că ni se anunță, spre marea noastră supărare, că Mihai, principele Țării Românești, după ce a amăgit pe acel cardinal că va porni împotriva turcilor, pe neașteptate a pătruns, printr-un atac ostil, cu o armată nu mică în provincia Transilvaniei, iar din această situație neașteptată, Maiestatea Ta, cu înțelepciunea-i <cunoscută>, pricepe prea bine cît de multe necazuri pot să se ivească. Căci nu este doar de pus la îndoială că o alianță obținută, cum am spus, cu atîta trudă, poate fi ruptă (de care lucru Domnul să ne ferească) sau atinsă de nenumărate greutăți, ci, <ceea ce> este cu mult mai de temut, care lucru nu putem măcar a ni-l închipui fără cea mai mare durere, ca nu cumva cardinalul însuși, împins de turburarea minții și desperare, spre greaua păgubire a Maiestății Tale și a cauzei creștine, să se lase înclinat spre alianța cu turcii; decît aceasta, nimic nu se poate spune <că este> mai rău. De aceea, pentru gloria lui Dumnezeu, pentru binele comun al numelui creștin, pentru folosul tău însuși te îndemnăm încă și încă și rugăm în <numele> Domnului pe Maiestatea Ta ca de îndată să găsești un remediu eficace și pentru răul actual, și pentru alte multe amenințătoare, să oprești pe român, să întărești curajul cardinalului, să înlături toate piedicile prin care s-ar întîrzia alianța dorită, care îndată ce va fi mijlocită o dată și se va întări, multe vor fi aranjate după aceea mai ușor. Așadar, fă într-astfel, prea-

scumpe fiu, <căci> această stare de lucruri ne frământă tare mult și despre ea am scris chiar de foarte curînd cu multă dragoste către Maiestatea Ta, în ale cărui înțelepciune, zel și mărinimie ne încredem, ca, bunul Dumnezeu fiindu-ne alături, să nu se ajungă, în vremuri atît de grele, ca acest rău să prindă rădăcini mai adînci și să crească.

Dat la Roma etc. 13 noiembrie 1599

104

1599 noiembrie 14, Alba Iulia.

Io andai al campo, e la causa che mi mosse a fare tal deliberatione fu, acciò, non si potesse mai dire, che standosi per spargere tanto sangue Christiano, il Ministro Apostolico non havesse procurato d'evitarlo. Ritrovai gli esserciti lontani dalla Città di Sibinio una lega, e vicini l'uno e l'altro un miglio Italiano e transferendomi prima dall'Illustrissimo Cardinale gli esposi la causa della mia venuta, e l'essortai à dare maggior fede alla relatione che dava il mio familiare delle forze del inimico. Mi rispose il Signor Cardinale: Iste nebulo meditatur fugam, sed ego non permittam, et non dubito, me devoraturum istum Canem. e non cessava di provocar Michele, che se non era figlio d'una meretrice, dovesse venire a battaglia seco, o vero ad singulare certamen. Ma Michele che aspettava i siculi, à quali haveva già donato la liberta, che si poteva però assicuraro della loro fede, havendoli fatto giurare, non solo nella persona sua, ma anco in quella del figliuolo, haveva collocato l'essercito suo in luogo forte, differiva con arte di venire al fatto d'arme, per poter haver la vittoria sicura in mano. Si fecero alcune scaramucchie, nelle quali parve che i Transilvani restassero superiori, et però il Cardinale si confermava nella sua opinione, che non fusse bene che io proponessi alcun accordo. Ma doppo mutatosi un poco la faccia delle cose S.S. Illustrissima mi ricercò, che io dovessi tentare di aprire la strada alla trattatione dell'accordo. Onde io passai all'esercito di Michele, e fui rincontrato prima da cento lance, et poi da esso Michele da 1 400 cavalli in circa. Entrò esso Michele nel mio cochio et io gli esposi tutto quello che giudicai esser necessario per indurlo a ritornarsene indietro, assicurandolo che non poteva far maggior servitio alla Christianità: che non haveva occasione alcuna di dubitare, che il Cardinale e questa provincia non fossero per correre la medesima fortuna, che quella della Valacchia, e che non fossero per esser perpetui inimici del Turco, e uniti con Cesare. Egli mi replicò, che non per libidine di dominare, nè per sete che havesse di spargere il sangue Christiano, essendo egli tutto intento a voler spargere quello dei Turchi, e che a lui bastava di poter vivere sicuro nella sua provincia di Valacchia, nella quale con una sola aratura spargendosi il seme, nasceva il frumento il che non avveniva in Transilvania, ma che l'Imperatore de Christiani con 14 lettere l'haveva ricercato e spinto a vendicare l'ingiuria che la Maestà sua Cesarea haveva ricevuto dal Cardinale et da questa natione. Al che replicando io, che ciò non pareva possibile, atteso che non solo con saputa, ma con consenso della detta Maestà Cesarea la S-ta di nostro Signore trattava la congiontione degli animi e delle forze, et che il Cardinale e gli ordini del Regno haveano acconsentito alla detta congiontione, e mandato già per huomo espresso gli articoli alla i detti

Maestà Cesarea, et io promesso che nell'interim Sua Maestà Cesarea non havrebbe molestato, nè per se, nè per interpositas personas, nè il Cardinale nè questa provincia, che però desiderano, che mi mostrasse le dette lettere. Il Palatino non rispose, se non che con molti giuramenti confermava ciò che haveva detto. Soggionse poi in questo proposito, che anco il Turco l'haveva ricercato a far questa impresa, et che io non mi persuadessi che quando egli non stessee bene col Turco, li Turchi vicini alla Valacchia, che ascendono al numero di 20-m essendo hora disnudata di presidio non l'occupassero. Cominciò poi con molte imprecationi a dirmi che quando egli intese l'assontione del Cardinale a questo Principato, ne senti grandissima consolatione, persuadendosi che la medesima congiuntione che haveva tenuto con Sigismondo, non solo si dovesse conservare, ma augmentare, poichè sono così subordinate e concatenate insieme la sua provincia con questa, che cadendo l'una cade l'altra, e conservandosi l'una si conserva l'altra. Ma che il Signore Cardinale gli fece sapere subito che fu eletto Principe, che egli dovesse lasciare la provincia poichè il Turco non ce lo voleva, et S.S. Ill-ma era risoluta di accostarsi al Turco per la qual causa essendo egli risoluto da un canto di voler vivere et morire inimico del Turco, e dall'altro vedendo di non poter far fondamento, anzi di dover temere da questa parte, da quell'hora cominciò a pensare di formar esercito, con intentione di levare questa provincia dalle mani del Cardinale, o vero ritrovando S.S. Ill-ma così forte che non potesse havere speranza di vittoria, di passarsene in Ongria in aiuto dell'Imperatore, con animo di non ritornar più nella sua provincia, e che perciò haveva condotto seco, Madre, Moglie, Figli, e tutti i suoi attinentii. Seguitò poi il suo ragionamento per mostrarmi la necessità che l'haveva indotto ad assaltare hostilmente questa provincia che haveva intercette alcune lettere, e si esibì di mostrarme, nelle quali apertamente haveva compreso come il Cancelliere di Pollonia, Gieremia Paladino di Moldavia, et il Cardinale havevano tra loro concertato di congiungere insieme la Pollonia, la Moldavia, la Valacchia, e la Transilvania, persuadendosi per mezzo di questa congiuntione, di potere star a vedere l'esito della guerra di Ongaria, vivendo essi sicuramente in pace, e invitando gli Ongari a seguitare i loro vestigij, et lasciare, come Michel diceva, questa rogna a grattare a Tedeschi, e accumulando interim thesori grandissimi, perchè o restando vincitori i Turchi o restando vincitori li Christiani, rimanevano tante forze ad essi che si potevano difendere, o dall'uno o dall'altro. Che per ridurre a fine questa desiderata congiuntione, non restava altro impedimento, che di levare la persona sua dal dominio della Valacchia; che però esso sottrahendo questo ha prevenuto loro, e che spera d'occupare la Moldavia et che quelle Provincie che il Cancelliere Gieremia, et il Cardinale dissegnavano che stessero a vedere, egli voleva armarle, e convertire le forze di esse contro il Turco, et che se l'Imperatore a S.S.-tà le havessero dato aiuto questo inverno, nella quale stagione è buono et opportuno tempo di molestar il Turco, perchè non val niente, egli havebbe obbligato la testa sua, che i christiani non haverebbono veduto faccia di Turchi questa state. Che però io udendo i fini santi ch'egli haveva, et non potendo negare che tutti questi ordini fossero pergiuri, e che il Cardinale non havesse spogliato Cesare del suo, essortassi il Cardinale a ritornarsene a governare la sua Chiesa. Ma rifiutando io con ragioni assai efficaci et vere ciò ch'egli haveva proposto, et facendole toccare con mano il detrimento che da questo suo motivo risulterebbe alla Christianità,

si contentò che io proponessi mezzi per l'accordo. Furno dati gli hostaggi dall'una e l'altra parte, e in quel giorno, che fu la vigilia di San Simone e Giuda, gli esserciti non fecero motivo alcuno, e Michele mi assegnò l'hora della sette della mattina, per udir quello che io proponevo. Il giorno seguente all'istess' hora io mi trovai alli suoi alloggiamenti, che fu la festività delli detti gloriosi Apostoli San Simone e Giuda et per molto istanza che io facessi di poter havere audienza, differì d'udirmi, sotto pretesto, come ho inteso, che non fusse di sua dignità, essendo stato il giorno antecedente provocato dal Cardinale nella forma sopradetta, admettere trattative d'accordo, se prima non havesse ordinato il suo essercito, et presentatosi alla vista di quello del Cardinale et allora disegnavà di chiamarmi, e admettere la trattatione: et per quanto si poteva, penetrare, se se le fosse dato una buona somma di denari, et che il Cardinale l'havesse sufficientemente assicurato che havrebbe disposto di questa Provincia secondo quello che la S-tà di Nostro Signore havesse giudicato, sarebbe ritornato indietro, o sarebbe passato in Ongaria, per che molta impressione fece nell'animo suo, l'intendere che io havevo promesso in nome di Cesare, che il Cardinale non verrebbe molestato. Ma S.S. Ill-ma, che si governava con consiglio di giovani, non teneva conto del parere dei capitani veterani, non si tosto fu accostato l'essercito di Michele al suo, che gli sparò tre pezzi di artiglieria, con notabil danno de soldati di Michele, dal che provocato, attaccò la battaglia e nel principio la cavalleria transilvana ributò con tant'impetò quella di Michele, che mettendosi in fuga, calpestò e dissordinò di tal maniera la fanteria e la l'essercito di esso Michele, che tutti voltorno, et io che ero presente non solo vidi fuggire la fanteria e la cavalleria, me anco i carri che portavano l'artiglieria e la supellettile di Michele, e gl'istessi cavalli che erano riservati per la sua persona, di maniera che per un poco si teme che la vittoria fusse da parte del Cardinale. Ma Michele con grandissimo valore e temerità, per il pericolo a che gli s'espose raccomandandosi con lagrime a 3 200 cosacchi Pollacchi, e alli Siculi che non havevano ancora investito l'essercito del Cardinale e revocando dalla fuga la cavalleria e la fantaria, poté tanto più facilmente rimettersi, quanto che li nostri non seperò servirsi dell'occasione di seguir la vittoria, che già havevano quasi ottenuta. Onde attaccandosi un'altra volta la battaglia, fu fatto prigioniero il Cornisch generale del Cardinale, se bene alcuni hanno creduto che egli spontaneamente si lasciasse far prigioniero: furno anche presi tutti gli standardi e di ordine di Michele fu il Cornisch et essi condotti a me, accio io gli vedessi. Per il che vedendo il Cardinale pigliare cattiva piega la cose sue, con ottimo consiglio si ritiro alle muraglie della città di Sibinio, e facendole esse muraglie spalla, e havendo collocato avanti a sè l'artiglieria, veniva esso difficilmente ofeso dall'inimici, et essi inimici come comparivano, erano maltrattati dall'artiglieria. La città non volse aiutare il Cardinale con sparare contro l'essercito di Michele, per dubio che non fosse attaccato fuoco alli borghi della città, o rovinato tutto il paese suo. Ma se bene l'essercito del Cardinale era collocato, come ho detto, in un luogo sicurissimo, tuttavia, il Cardinale se ne fuggì segretamente et aspettando in un monte vicino l'esito, finalmente con cento cavalli prese il cammino verso la Sicilia, con intentione et con speranza di poter indurre la moltitudine de Siculi che era rimasta a casa ad armarsi e seguirlo, et di questa maniera impinguare il suo essercito, il quale non passava il numero di 15 in 16-m. persone, e quello di Michele ascendeva a 48 in 50-m. soldati,

tra quali 25-m. in circa erano gente scelta di Albanesi, Rasciani, Ungari, Cosacchi, e Valacchi. Hora, come ho detto, non potendo Michele far danno all'essercito transilvano, e sopraggiungendo la notte mi venne a trovare, e presupponendo che il Signore Cardinale non fosse fuggito, m'essortò a voler trovare qualche temperamento, che non si spargesse tanto sangue, e restassimo di concerto, che la mattina seguente io molto di buon hora passassi agli alloggiamenti del Cardinale per trattare dell'accordo. Ma all'alba fu esso Michele da me, dicendomi che non era piu necessario, poichè il Cardinale era fuggito. Havrebbe mandato Cosacchi alla coda del Cardinale per prenderlo, ma io evitai che ciò non si facesse, si come anco haverebbe esso Michele potuto tagliar a pezzi l'essercito sbandato del Cardinale se 'con l'autorità di Nostro Signore non s'havesse contenuto in offitio del Palatino di modo che egli dice, che tre volte ha donato a S.S-tà il sangue transilvano, comprendendo in dette tre volte il giorno che si diedero gli hostaggij, perchè la notte seguente havea collocato 6-m. archibugieri in un bosco vicino all'essercito transilvano con disegno di assaltargli all'improvise. Diede ordine il Palatino al Giudice Regio, e Consuli di Sibinio, che numerassero e sepellissero li corpi morti, et io mandai alcuni de miei familiari insieme con loro, e non si trovarono più di 1500 cadaveri e la maggior parte di quei dell'essercito di Michele. Li siculi mentre si viveva in pace nell'essercito, havendo presentito che il senatore Ravosdi era ferito et prigioniero, et che il Palatino l'haveva posto nel suo proprio cocchio e vestitolo de suoi proprij vestimenti, per essere stato suo amico antico, le levarono dal cocchio, e lo tagliarono in diversi pezzi, e pieni d'odio e di rancore verso la nobiltà di questo paese andavano come a caccia per havere in mani li nobili prigionieri. Ottenuta con tanta felicità così gran vittoria, e impetronitosi d'una provincia, l'impresa, della quale è stata sempre reputata da Turchi e altri, non solo per difficile, ma quasi per impossibile, egli immediatamente si fece dar titolo di Governatore Capitano Generale di S.M-tà Cesarea in questa provincia. Trattò poi con li Sibinesi, e con quei Senatori e Nobili che haveano seguite le parti del Cardinale alcuni de quali si erano ritirati nella detta Città di Sibino, che gli prestassero giuramento. Onde io considerando da una parte che era impossibile di rimettere più in piedi la casa Batthorea, e che era totalmente rotto il filo della trattatione che io havevo cominciato col'autorità di Nostro Signore col Cardinale e dall'altra dubitando che il Palatino si servisse del nome di Cesare per spauracchio, e che realmente volesse ritener la Provincia per se, rivolsi tutto lo spirito mio a dirigere le cose di maniera che la Provincia restasse a Cesare, e prima tenni mano di far penetrare al Cardinale chi dovesse subito consegnare all' Cesare le fortezze, le quali per ancora non sono in potere di Michele. Radunai poi li nobili che erano in Sibinio, insieme col Giudice Regio e consoli della Città e trattai con loro, quanto ignominiosa cosa sarebbe, se un Valacco dominasse una Provincia così nobile come questa, confortandogli a voler esser cauti nel prestar il giuramento, et fattasi matura consideratione sopra di ciò, si prese resolutione che si facesse il giuramento nella seguente forma. Che giuravano a Cesare fedeltà et ad esso come a suo Capitano e Luogotenente di módo che questo giuramento è valido, et invalido quanto piacerà a Cesare per che se S. M. Cesarea lo dichiarara per suo Capitano et Luogotenente sarà valido; se anche dichiarara il contrario, saranno liberi questi popoli. Avanti che detti Nobili facessero il detto giuramento, ricercarono lettere d'assicuratione, di poter venire alla pre-

senza di Michele, et egli non ha voluto dar detta assicuratione, dicendo che venissero sopra la mia parola, cosa che ha apportato gran riputatione a me, come Ministro Apostolico, Volse poi il Palatino, che si venisse seco in questa città, dove subito confermò il Cancellariato nella persona del nominato Vescovo, quale approvò la forma di questo giuramento, e ha tenuto mano che tutti si facciano nella medesima forma. Gionto qua, non ha il Palatino represso l'insolenza de soldati, quali non essendo pagati, et essendo per lor natura scelleratissima gente, hanno commesso tutti quelli abominevoli eccessi che si possono imaginare, e davastato di modo il paese, che non si può ciò esprimere se non con lagrime, esendo toccato anco a me di darle la decima, havendomi ammazzato un servitore e levatogli da 600 ongari d'oro. I siculi poi, fatti insolenti, hanno amazzato la maggior parte della Nobiltà di Siculia, et i piu buoni soldati che avesse questa Provincia. I contadini anche dall'altre parti, se bene non sono mai stati liberi, e che però non possono pretendere la liberrtà alcuna si sono ribellati da lor Signori et gli hanno totalmente spogliati. Ha poi intimato li Comitij per li 20 del presente, dove non trattarà altro di proposito et da dovero, se non di cavar denari, nel che patirà gran difficoltà per essere la provincia totalmente rovinata, e per che intimare i Comitij generali è un atto di maggiore e suprema giurisdizione che posso essercitare un principe, ho procurato, quanto ho potuto, di disturbare detti Comitij, parendomi che ciò sia in gran pregiudizio di S.M. Cesarea e però proponevo che si facesse, per le necessità imminenti di cavar danari, una congregatione, ma non Dieta. Ma nel trattare ho scoperto che egli essentialmente disegna esser padrone di questa Provincia, poichè oltr' all' intimatione de Comitij, distribuisce i beni a che li piace dei Valacchi, et essercita tutti quelli atti di giurisdizione che può essercitare un supremo padrone. Ma io lo stringo hora quanto posso, perchè mi dica sinceramente ciò che egli pretende che debba esser suo, e ciò che pretende che debba esser di Cesare, et l'ho indotto a promettermi, che avanti la mia partita si dichiarerà, et s'è mosso a farmi questa promessa, per haverli io detto : ò V.S. Ill-m vole restar armata in questa provincia, ò disarmata, e la vuol governare secondo il modo Turcico, o Valacco, ò vero nella forma che è stata governata sin' hora. Se armata, oltre che la Provincia non potrà soportare il peso dell'essercito, et V.S. Ill-ma doverà restar qua otiosa o doerà governarla nel modo Valacco e Turcico, e tutto questo sarà cosa odiosissima. O vero vuole restar qua dissarmato, nel qual caso non so se ella si riputerà per sicura. Che però, per assicurare la provincia, e quella parte di dominio che si voleva riservare, non poteva far cosa più a proposito, quanto di comunicar meco il suo senso, di modo che possi referire a S.M.-tà e a S.S-ta cio che ha da esser di e Cesare e ciò che ha essere il suo. Ho mandato un suo huomo a Cesare, e tra pochi giorni dice di voler destinare a quella corte una legatione solenne, che per hora non ha fatto altro che darle conto della vittoria ottenuta. Ha anco mandato al Turco, e fatto venir qua con grandissima diligenza il Chiaus che era in Valacchia, et essendo comparso all' audienza, gli ha detto Michele : Ecco che quello che il Gran Signore ha tanto tempo fa desiderato, che io sotto li suoi auspitij m'impadronischi della Transilvania, io l'ho gia fatto. Ritrovandosi perciò egli sicuro da Turchi, sicuro da Cesare e armato, è necessario dissimulare molte cose, e per me sono di questa parere che S.M. Cesarea pigli da lui ciò che può, et per mezo d'essortationi e di buone parole migliorare quanto sia

mai possibile la conditione di Cesare, e in questo deve S.S-ta aiutarlo con la Sua autorità, et con missioni e con qualche promessa, perchè o questa provincia sarà di Cesare, et se ne potrà sperare qualche utile per la Christianità, o rimanendo a costui, ben tosto caderà nell'mani del Turco. Io qua fa quello ch' io posso, se ben per vie molto segrete, per il pericolo che potrei incorrere della vita se me scoprisse acciò le fortezze si conservino per S.M. Cesarea. Attendo poi a far confirmare l'errettione del Vescovato, quella de Collegij de Padri Gesuiti ed d'altri luoghi cattolici ed ho anco procurato che siano confermati i senatori cattolici nelli loro uffij. Et quanto al Vescovato se non si spedisse presto la confirmatione del nominato, dubito che ridurrà questa Chiesa Cathedrale al rito scismatico e perchè il nominato dissegnava di partire, et transferirsi da Cesare l'ho 'ritenuto et essortato ad applicar l'animo a questa Chiesa perchè essendo pericolo in mora non è tempo di cercare altri soggetti pero supplico V.S. Ill-ma a dar ordine che sia subito spedita la confirmatione, essendo egli grato al Palatino, et di molta utilità a tutti li Cattolici, e quando egli non sia confermato, il Palatino conferira il Cancellariato a persona laica e forse heretica. Et V.S. Ill-ma sa quanto importi il conservarsi in persone cattoliche tal dignità. Ha mostrato il Palatino assai inclinazione alla religione Cattolica, e aversione verso gli heretici et ultimamente ha proposto, che modo egli potrebbe tenere, per procedere contro gli heretici, et espurgare il regno da questo condannato seme. Ma havendo il nominato Vescovo e i Reverendi Padri del Gesù consultato insieme con me, habbiamo considerato, che non per zelo della religione, ma per estirpare la nobiltà, il Palatino ci ha ricercato il sopradetto parere. Noi gli habbiamo rispóste che sarà bene che S.S. Ill-ma conferisce questo suo senso con Cesare. È il Palatino huomo senza lettere, di modo che a pena sa scrivere il suo nome nè sa altra lingua che la Valacca e la Turchessa, ma è astutissimo e artificiosissimo è illegittimo, inconstante di sua natura, crudele, libidinoso, sprezzatore de consigli, precipitoso e per quanto dice il Metropolita di Tarnovia poco timorato d'Iddio. Mandarà il Palatino tra otto o dieci giorni il suo figlio, d'età di 12 in 13 anni, al governo della Valachia et le ha dati per assistenti due Senatori Cattolici Transilvani, insieme con due altri nobili, dal che anco si può comprendere, haver egli poca voglia di ritornar in quella Provincia. Onde'io ho messo in consideratione al Barone Ungnad, che hieri gionso qua, et è stato ricevuto come Comissario dell'Imperatore, se bene non ha lettere nè commissione alcuna de S.M. Cesarea che sarebbe bene di far capace il Palatino, nè convenire al servitio suo proprio, a quello dell'Imperatore e al ben pubblico, commettere una provincia esposta a tanti inimici, al governo d'un figliuolo, ma che è necessario che sia difesa e retta da esso Palatino e per indurlo a questo farle offerta, che ogni volta che egli lascerà libera la Transilvania a S. M. Cesarea le darà in ricompensa dominij in Alemagna. Ho in sin hora rappresentato a V. S. Ill-ma con molto mio dolore la varietà delli accidenti seguiti in questa provincia, di presente debbo con infinito mio rammarico di animo, e con molta effusione di lagrime, darle conto dell'infelice morte del Cardinale, et ritenzione di Stefano suo fratello, in Somlio. Passava S. S. Ill-ma, come di sopra ho detto, in Sicilia, per impinguare l'essercito suo, e di nuovo tentare la fortuna son al Vaivoda. Ma li contadini Siculi presentendo la sua venuta, gli prepararono insidie per mezzo di una imboscata in un luogo strettissimo, nel quale non potendo un cavallo aiutar l'altro, li cento cavalli che erano

con il Cardinale la prima fila si diede a fuggire, gli altri furono necessitati à smontar da cavallo, tra i quali il Signor Cardinale con un solo anch'esso si mise a fuggire per un bosco, dove finalmente da quattro vilissimi contadini gli fu levata la vita e tagliata la testa, la quale insieme col corpo è stata portata qua, et io ho procurato con grandissima efficacia che non solamente non sia affissa, ma che sia sePELLITA S.S. Ill-ma con grandissimo honore, e ho indotto il Palatino, che mi ha promesso di voler anch'esso accompagnare il corpo, et la Domenica che viene spero con l'aiuto di Dio, che si celebranno l'esequie. Coloro che aderiscono alla parte Batthoreana pare che siano mal sodisfatti di me, adducendo da un canto, che se io non havessi impedito la pace col Turco, non sarebbe seguita la tragedia che è seguita e dall'altra parte si dogliono ch'io habbi promesso, che Cesare non molestarebbe il Cardinale, mentre durava la trattatione incominciata, con l'autorità di Nostro Signore e che il Palatino dice esser stato mandato da Cesare. Ha però il Palatino messo guardia alla mia casa, e dice di volermi far accompagnare in sino alli confini del Regno con buona scorta. Sto hora procurando d'indurre il Palatino a donar la vita a Stefano.

Ne essendo questa mia per altro faccio fine con baciare à V.S. Ill-ma humilissimamente le mani et pregarle da Dio ogni desiderata felicità. Di Alba Giulia li 14 di Novembre 1599.

Di Vostra Signoria Illustrissima et Reverendissima, humilissimo et devotissimo servitore,

Germanico, vescovo de San Severo¹

Arh. St. Buc., Colecția microfilme Vatican, r. 76, c. 214—221; Archivio Segreto Vaticano, fond. Borghese, serie III, vol. 66 B, f. 62—68, original. Arh. St. Buc., Colecția microfilme Italia, r. 55, c. 338—346; Archivio di Stato Firenze, Mediceo, filza 4469, doc. 144, file nenumerate, copie Biblioteca Batthyány — manuscrite X-119, Alba Iulia, copie; Veress, A., *Relationes*, Budapesta, 1909, doc. 274, p. 358—366; Hurmuzaki, *Documente*, III/1, p. 511—516; *Căldări s'rđini*, IV, p. 157—165.

Am mers în tabără; cauza ce m-a îndemnat să iau o asemenea hotărîre a fost să nu se poată spune vreodată că slujitorul apostolic nu s-a ostenit să împiedice atîta vărsare de sînge creștin. Am găsit oștile la o leghe de orașul Sibiu, fiind între ele o depărtare de o milă italiană; m-am dus mai întîi la ilustrisimul domn cardinal Báthory și i-am arătat cauza venirii mele și l-am sfătuit să dea mai multă crezare raportului pe care i-l dădea omul meu despre forțele inamicului. Domnul cardinal <Andrei Báthory> mi-a răspuns: „Acest om de nimic se gîndește să fugă, dar eu nu-l voi lăsa și n-am nici o îndoială că voi nimici pe acest cîine”; și <cardinalul> nu înceta să-l provoace pe Mihai cu cuvintele că dacă nu e fiu de muieră strîcată, să iasă la bătaie cu dînsul sau la o luptă în doi. Dar Mihai, care aștepta pe secui, căroră le dăduse libertate ca să poată fi sigur de credința lor, punîndu-i să-i jure credință nu numai lui, ci și fiului său, își așezase oastea în loc tare, și amîna cu dibăcie o ciocnire, pentru a putea fi sigur de victorie.

Se făcură cîteva mici încăierări în care se pare că ardelenii au ieșit mai bine, ceea ce îl întări pe cardinal în părerea lui că nu e bine ca eu să propun vreo împăcare; dar, după ce lucrurile s-au schimbat puțin, m-a rugat să deschid calea unor tratative de împăcare. Atunci trecînd

în tabăra lui Mihai am fost întâmpinat întâi de 100 de sulițași și apoi de Mihai cu vreo 1 400 de călăreți. Mihai se sui în trăsură mea și eu îi vorbii de tot ceea ce credeam că trebuie pentru a-l îndupleca să se întoarcă îndărăt, asigurându-l că nu putea face un mai mare bine creștinătății, și că n-avea nici un cuvânt să pună la îndoială că domnul cardinal și Transilvania n-ar fi supusă la aceeași soartă ca și Țara Românească, și n-ar fi mențiți să fie dușmani veșnici ai turcilor, în viire cu împăratul. El răspunse că n-a venit din poftă de stăpânire, nici din setea ce ar avea să verse singele creștinilor, fiind el numai cu gândul de a-l vărsa pe al turcilor, și că-i era de ajuns să poată trăi în siguranță în a sa Țară Românească, în care, cu o singură arătură, împrăștiind sămînța, răsare grîul, ceea ce nu se întâmplă în Transilvania; că împăratul creștinilor cu 14 scrisori l-a îndemnat și împins să răzbune jignirile pe care Maiestatea Sa le primise de la cardinal și de la această nație. La aceasta îi răspunsei că nu pare a fi cu putință așa ceva dat fiind că Sanctitatea Sa, stăpînul nostru, duce tratative nu numai cu știrea, ci și cu învoirea Maiestății Sale împăratul, pentru realizarea unei uniri a cugetelor și a armelor, iar cardinalul și stărilor ardeleni consimțiseră la această unire și chiar trimiseseră, printu-un om anume, la Maiestatea Sa împăratul condițiile lor și că eu am promis că în acest timp Maiestatea Sa nu va supăra, nici prin sine, nici prin alții puși de el, nici pe cardinal, nici această țară și că de aceea doream să-mi arate aceste scrisori. Voievodul nu a răspuns la aceasta decît că se jură că este așa cum a spus. A adăugat apoi, totodată, că și turcii l-au îndemnat să întreprindă acest lucru și să nu cred că dacă el n-ar sta bine cu turcii, sînt 20 000 în preajma Țării Românești, ei n-ar fi ocupat țara lipsită, cum se află acum, de apărare. A început apoi a-mi povesti cu multe jurăminte că, atunci cînd a aflat despre înălțarea cardinalului la acest principat, a fost foarte mulțumit sperînd că alianța pe care o avusese cu Sigismund nu numai că va fi păstrată, dar va mai fi lărgită deoarece țara lui și această țară sînt atît de unite și legate una de alta încît căzînd una, cade și cealaltă și păstrîndu-se una, se păstrează și cealaltă; dar domnul cardinal, de îndată ce a fost ales principe, i-a trimis vorbă să părăsească țara, pentru că nu-l suferă turcii, și el, cardinalul, era hotărît să se alieze cu turcii. Și din această pricină fiind el pe de o parte hotărît să trăiască și să moară ca dușman al turcilor, iar pe de alta văzînd că nu pune nici un temei, ba chiar avea a se teme din partea aceasta, a început din acel ceas a se gîndi să-și întocmească o armată cu scopul fie să smulgă această provincie din mîinile cardinalului sau, dacă l-ar găsi pe Domnia sa preailustră așa de puternic încît să nu poată spera în victorie, să treacă în Ungaria în ajutorul împăratului, hotărît să nu se mai întoarcă în țara sa; și că din această pricină și-a adus cu sine mama, soția și copiii și pe toți ai săi. A continuat apoi cuvîntarea sa pentru a-mi arăta nevoia ce l-a silit să intre în această țară și anume că ar fi prins niște scrisori, și mi le arătă să văd, din care s-a încredințat că domnul cancelar al Poloniei și Ieremia, domnul Moldovei, și cardinalul s-ar fi înțeles între ei să unească împreună Polonia, Moldova, Țara Românească și Transilvania, fiind încredințați că datorită acestei coaliții vor putea aștepta în pace sfîrșitul războiului din Ungaria și poftind pe unguri să meargă pe urmele lor și să lase, cum zicea Mihai, pe nemți să se scarpine de această rîie, și în acest timp ei ar aduna cît mai mulți bani pentru ca — fie că vor ieși biruitori turcii, fie că vor ieși biruitori creștinii — ei să aibă la îndemînă atîtea forțe încît să se poată apăra cînd de unul, cînd de altul; și că pentru

a duce la sfârșitul dorit această alianță, ei nu aveau de învins nici o altă piedică decît să-l înlăture pe el din domnia Țării Românești, dar el, aflînd de aceasta, le-a luat-o înainte și speră să ocupe Moldova; și acele țări pe care cancelarul Ieremia și cardinalul doreau să le țină de o parte în așteptare, el voia să le înarmeze și să întoarcă forțele lor împotriva turcilor; și dacă împăratul și Sanctitatea Sa i-ar fi dat ajutor în această iarnă, cînd e anotimpul bun și potrivit pentru a lovi pe turci pentru că <atunci> sînt fără putere, el și-ar fi pus capul că în vara aceasta creștinii nu ar fi văzut față de turci și deci văzînd eu scopurile sfinte pe care le urmărea și neputînd eu tăgădui că toți acești reprezentanți ai stărilor n-ar fi sperjuri și că domnul cardinal n-ar fi depozat pe împărat de ce este al lui, să îndemn pe cardinal să se întoarcă spre a-i păstori biserica sa. Dar eu, respingînd cu argumente temeinice și adevărate ceea ce-mi propunea el și făcîndu-l să înțeleagă paguba ce ar ieși din cauza lui, pentru creștinătate, el s-a mulțumit ca eu să mijlocesc o împăcare.

S-au dat ostateci dintr-o parte și din alta și în ziua aceea, care era în ajun de sfinții Simion și Iuda, oștirile nu s-au mișcat din loc, iar Mihai mi-a statornicit ora șapte dimineața pentru a lua cunoștință de propunerile mele.

În ziua următoare la această oră, mă găseam la cartierul lui — era sărbătoarea sfinților apostoli Simion și Iuda — și cu toate marile stăruințe pe care le făceam pentru a fi primit, mi-a amînat audiența sub cuvîntul, precum am înțeles, că n-ar fi de demnitatea sa ca, după ce cu o zi mai înainte fusese provocat de cardinal în felul arătat mai sus, el să primească a începe negocieri de pace mai înainte de a-și pune oastea în ordine de bătaie și a face front acestui cardinal. Numai atunci avea de gînd să mă cheme și să admită să trateze. După cît am putut înțelege, dacă i s-ar fi dat o mare sumă de bani și dacă domnul cardinal l-ar fi asigurat îndeajuns că va face cu această țară ceea ce va găsi de cuviință Sanctitatea Sa, stăpînul nostru, el s-ar fi întors și ar fi trecut în Ungaria, căci a rămas foarte pe gînduri cînd a înțeles că eu am făgăduit în numele împăratului că nu va fi atacat cardinalul.

Dar prealuminăția sa, care se conducea după sfatul tinerilor și nu lua în seamă părerea căpitanilor bătrîni, de îndată ce oastea lui Mihai s-a apropiat de a sa, a slobozit trei tunuri cu pierderi însemnate printre soldații lui Mihai; acesta, provocat, porni lupta și la început cavaleria ardeleană respinse atît de năvalnic pe aceea a lui Mihai, că aceasta luînd-o la fugă, călcă în picioare pedestrima și provocă atîta neorînduială în oastea lui Mihai, încît toți se porniră pe fugă și eu care eram de față văzui fugind nu numai infanteria, și cavaleria, ci și carele care duceau tunurile și bagajele lui Mihai, și chiar caii rezervați pentru el, încît puțin a lipsit ca victoria să fie de partea cardinalului. Dar, Mihai cu cea mai mare vitejie și îndrăzneală față de primejdia în care se avînta, și înduplecînd cu lacrimi pe cei 3 200 de cazaci poloni și pe secui, care nu atacaseră încă oastea cardinalului, și întorcînd din fugă cavaleria și infanteria, putu să revină cu atît mai ușor, cu cît ai noștri n-au știut să folosească împrejurarea pentru a desăvîrși victoria, pe care aproape că o și cîștigaseră. Reîncepînd din nou bătălia, fu luat prizonier Korniș, generalul cardinalului, măcar că unii au crezut că de bună voie s-a lăsat prins; au mai fost luate toate steagurile și, din ordinul lui Mihai, au fost trimiși la mine și Korniș și steagurile, ca să le văd. Cardinalul, văzînd că lucrurile au luat o întorsătură rea pentru el, s-a retras cu bună chibzuială sub zidurile orașului Sibiu, și avînd spatele

apărat de zidurile oraşului şi punînd în faţă artileria, cu greu putea fi lovit de inamici care, de cum apăreau erau doborîţi de artilerie. Dar oraşul nu voi să-l ajute pe cardinal, care trăgea asupra oastei lui Mihai, de teamă să nu se dea foc suburbiilor şi să fie cumva devastate împrejurimile oraşului. Cu toate că oastea cardinalului era aşezată, cum am amintit, într-un loc foarte sigur, cardinalul fugi totuşi, în taină şi, aşteptînd pe un deal vecin alegerea luptei, o porni, în cele din urmă, cu 100 de călăreţi spre secuime, cu gîndul şi speranţa de a putea îndupleca mulţimea de secui, rămaşi acasă, să se înarmeze şi să-l urmeze, sporindu-şi în chipul acesta armata, care nu trecea de 15 000 — 16 000 de oameni, pe cînd armata lui Mihai se ridica pînă la 45 000 — 50 000 de soldaţi, dintre care vreo 25 000 erau ostaşi de elită, albanezi, sirbi, unguri, cazaci şi români.

Deci, aşa cum am spus, Mihai neputînd vătăma oastea ardeleană şi făcîndu-se noapte, veni la mine şi neştiind că domnul cardinal fugise, mă îndemnă să găsesc un mijloc de împăcare ca să nu se mai verse atîta sînge. Şi ne-am înţeles ca a doua zi, dis-de-dimineaţă, eu să trec pe la cartierul cardinalului pentru a negocia pacea. Dar, în zorii zilei veni Mihai la mine, spunîndu-mi că nu mai era nevoie, deoarece cardinalul fugise.

Mihai voia să trimită cazaci pe urmele cardinalului ca să-l prindă, dar eu m-am îngrijit să nu se facă una ca asta. Ar fi putut tăia în bucăţi armata în debandadă a cardinalului, dacă acest palatin n-ar fi fost reţinut de autoritatea stăpînului nostru <papa>, astfel încît el zise că de trei ori a dăruit Sanctităţii Sale singele ardelenilor, cuprinzînd în cele trei zile, ziua în care s-au dat ostateci, deoarece în noaptea următoare, el aşezase 6 000 de archebuzieri într-o pădure din apropierea oştirii ardeleni, cu scopul de a-i ataca prin surprindere.

Palatinul porunci judei regesc şi consilierilor oraşului Sibiu să numere şi să îngroape morţii şi cu ei trimisei şi eu cîţiva dintre oamenii mei. Nu se găsiră mai mult de 1 500 de morţi şi cei mai mulţi erau din oastea lui Mihai. Pe cînd în tabără era linişte, secuii aflînd că senatorul Ravasdi era rănit şi prins şi că palatinul îl pusese în trăsura sa şi-l îmbrăcase chiar în hainele sale, fiind un vechi prieten al lui, îl smulseră din trăsură şi-l tăiară în bucăţi, şi clocotind de ură şi setoşi de răzbunare împotriva nobilimii acestei ţări, porniră ca la vinătoare, să pună mîna pe nobilii prizonieri.

După ce a cîştigat atît de uşor o biruinţă atît de mare şi a pus stăpînire pe o provincie a cărei cucerire a fost totdeauna socotită de turci şi de alţii, nu numai grea, ci aproape cu neputinţă — el s-a intitulat de îndată guvernator şi căpitan general al Maiestăţii Sale imperiale în această provincie.

A tratat apoi cu sibienii şi cu acei senatori şi nobili care îl urmaseră pe cardinal şi din care cîţiva se refugiaseră în Sibiu, cerîndu-se să-i presteze jurămint. Dar eu, considerînd pe de o parte că era cu neputinţă de a mai restabili în scaun dinastia Báthory şi că firul tratativelor, pe care le începusem cu cardinalul din încuviinţarea stăpînului nostru, era rupt cu desăvîrşire, iar pe de altă parte, bănuind că palatinul nu s-ar folosi de numele împăratului numai ca sperietoare şi că de fapt el voia să păstreze pentru sine provincia, m-am străduit din toate puterile să întocmesc lucrurile astfel încît provincia să rămînă a împăratului şi încă înainte de aceasta căutasem să-l conving pe cardinal să predea îndată împăratului cetăţile care nu sînt încă în stăpînirea lui Mihai. Apoi am strîns pe nobilii ce se aflau în Sibiu, împreună cu judele regesc şi consilier oraşului şi le-am arătat cît ar fi fost de ruşinos dacă o provincie aşa de mîndră ca aceasta ar fi

stăpinită de un valah, sfătuindu-i să fie cu mare băgare de seamă la depunerea jurământului. După o matură chibzuială asupra acestui lucru, s-a luat hotărîrea ca jurământul să se facă în forma următoare : că vor jura credință împăratului, iar lui doar ca unui căpitan și locțiitor al împăratului, astfel încît acest jurământ e valabil și nu e valabil, după cum va găsi cu cale împăratul, căci dacă Maiestatea Sa îl va declara căpitan și locotenent al său, va fi valabil, iar dacă va declara dimpotrivă, acești locuitori vor fi liberi.

Înainte de a depune jurământul de care am vorbit, nobilii mai sus numiți au încercat să obțină scrisori de asigurare pentru a se putea înfățișa lui Mihai, dar el a refuzat să le dea, spunându-le să vină pe cuvîntul meu, ceea ce mi-a adus mare vază ca slujitor apostolic. Palatinul a ținut să merg cu el în acest oraș, unde l-a confirmat îndată în funcția de cancelar pe episcopul ales, care a aprobat această formă de jurământ și a avut grijă ca toți să-l depună în aceeași formă.

Ajuns aici, palatinul n-a înfrinat îndrăzneala soldaților, care, nefiind plătiți și fiind din firea lor oameni foarte răi, au săvîrșit toate nelegiuirile ce-și poate cineva închipui și au pustiit într-un chip ce nu poate fi arătat prin cuvinte decît doar prin lacrimi ; chiar eu le-am dat tributul meu căci mi-au ucis un servitor de la care au luat 600 galbeni ungurești. Iar secuii, sumețindu-se, au omorît cea mai mare parte a nobilimii din țara secuilor și cei mai buni ostași pe care-i avea această provincie. Și țărani, pe de altă parte (deși nicicînd n-au fost liberi, și deci nu pot pretinde nici un fel de libertate), s-au răscolat împotriva domnilor lor și i-au jefuit de tot avutul.

A convocat apoi dieta țării, pentru ziua de 20 ale lunii acesteia, în care nu se va discuta însă nimic altceva decît cum să se scoată bani, ceea ce va întîmpina mari greutăți, provincia fiind cu totul secătuită. Și deoa-rece convocarea dietei țării este actul de cea mai înaltă jurisdicție pe care-l poate exercita un principe, am făcut tot ce am putut pentru a zădărnici această dietă, fiind de părere că ea ar fi în dauna Maiestății Sale imperiale, propuneam, în schimb, ca pentru nevoia grabnică de a scoate bani să fie chemată o congregație, dar nu dieta. Dar în timpul negocierilor am descoperit că el ține cu tot dinadinsul să fie stăpînul acestei provincii, căci pe lîngă convocarea dietei, el împarte bunurile cui vrea el dintre români și exercită toate acele acte de jurisdicție pe care le poate exercita stăpînul suprem. Dar eu, pe cît îmi stă în putință, îl silesc acuma să-mi spună deschis ce crede că trebuie să fie al împăratului și l-am convins să-mi promită că înainte de plecarea mea va face această declarație și el a fost îndemnat să-mi facă această făgăduială din cauză că eu îi spuseseam : „Domnia Voastră ilustrisimă vreți să rămîneți în această provincie cu armată sau fără armată? vreți s-o cîrmuiți după obiceiul turcesc sau românesc ori în forma în care fusese cîrmuită pînă acum? Dacă rămîneți cu armata, atunci pe lîngă faptul că provincia nu va suporta cheltuielile de întreținere a oastei și Domnia Voastră ilustrisimă va trebui să rămîneți aici, s-o cîrmuiți, după obiceiul românesc sau turcesc, ceea ce va fi un lucru cit se poate de nesuferit ; sau poate voiți să rămîneți aici fără armată, și în cazul acesta nu știu dacă veți fi în siguranță. Deci, pentru a asigura și provincia și cea parte pe care vreți să v-o păstrați pe seama Domniei Voastre, lucrul cel mai nimerit ar fi să-mi împărtășiți mie ceea ce gîndiți, ca să pot raporta Maiestății Sale împăratului și sancțității sale ceea ce i se cuvine împăratului și ceea ce vi se cuvine Domniei Voastre ilustrisime”.

El a trimis un om de-al său la împărat și peste câteva zile a spus că vrea să trimită la Curtea imperială o solie solemnă căci pînă acum a anunțat doar victoria cîștigată.

A trimis și la sultan solie și a chemat să vină aici în mare grabă ceaușul ce se afla în Țara Românească și cînd acesta s-a înfățișat la audiență, Mihai i-a zis: „Iată că ceea ce a dorit sultanul atîta timp, ca eu, sub protecția lui, să pun stăpînire pe Transilvania, am adus eu la îndeplinire”.

Așadar fiind el în siguranță și din partea turcilor ca și din partea împăratului, este nevoie să se purceadă față de el cu multă prefăcătorie, cît mă privește, sînt de părere că Maiestatea Sa imperială să scoată de la el ceea ce poate și prin indemnuri și cuvinte frumoase să îmbunătățească, atît cît se poate, situația împăratului. Și pentru aceasta Sanctitatea Sa trebuie să-l ajute prin autoritatea sa, cu încredințări și cu unele promisiuni, pentru că această provincie sau va fi a împăratului, și atunci se pot spera unele foloase pentru creștinătate, sau va rămîne a acestuia și atunci curînd va cădea în mîinile turcilor.

Eu fac tot ce pot, deși în mare taină, căci dacă s-ar descoperi mi-ar fi viața în mare primejdie, pentru ca cetățile să fie păstrate pentru Maiestatea Sa imperială.

Mă străduiesc apoi să se facă confirmarea alegerii episcopului, cea a colegiilor părinților iezuiți și a altor posturi catolice, și m-am îngrijit să fie confirmați senatorii catolici în dregătoriile lor. Și cît privește pe episcop, dacă nu se trimite curînd confirmarea episcopului, mi-e teamă că această catedrală va fi adusă la ritul schismaticilor; și cum episcopul numit avea de gînd să plece și să se ducă la împărat, eu l-am oprit, îndemnîndu-l să se dedice din tot sufletul acestei biserici, deoarece zăbava fiind primejdioasă, nu e timpul de a se ocupa de alte lucruri. De aceea, rog pe Domnia Voastră ilustrisimă să dați poruncă să se facă confirmarea, acest episcop fiind bine văzut de palatin și de mult folos pentru toți catolicii. Iar dacă acesta nu va fi confirmat, atunci va numi palatinul drept cancelar pe un mirean, poate un eretic și Sanctitatea Voastră prealumînată știți de cîtă însemnătate este să se păstreze în mîini catolice o demnitate ca aceea.

Palatinul a arătat multă bunăvoință față de religia catolică și scribă față deeretici și în timpul din urmă a propus măsurile ce le-ar putea lua pentru a purcede contra ereticilor și a curăța țara de această sămînță blestemată. Dar consultîndu-se cu mine, episcopul numit și cu părinții iezuiți, am socotit că palatinul ne-a cerut părerea în chestiunea de mai sus nu din zel religios, ci pentru a stîrpi nobilimea. Noi i-am răspuns să ceară în această privință, părerea împăratului.

Și palatinul este om fără învățătură, încît abia își poate iscăli numele și nu cunoaște alte limbi în afară de cea românească și cea turcească; dar este foarte priceput la violenții și șiretenii, nestăvilit de legi, nestatornic și din fire crud, aplecat spre desfrîu, disprețuitor de sfaturi, repezit și, după spusele mitropolitului din Tîrnovo, netemător de Dumnezeu.

Peste opt sau zece zile, palatinul își va trimite fiul, în vîrstă de 12 sau 13 ani, să cîrmuiască Țara Românească și i-a dat ca sfetnici doi senatori catolici din Transilvania, împreună cu alți doi nobili, de unde se poate înțelege că nu prea se gîndește să se întoarcă în țara aceea. Am propus baronului Ungnad, care a sosit ieri aici și a fost primit drept comisar al

împăratului, cu toate că n-are scrisori și nici vreo însărcinare oficială din partea Maiestății Sale imperiale, că ar fi bine să caute a-l lămuri pe palatin că nu e nici în folosul lui, nici al împăratului, nici al binelui obștesc să încredințeze o țară amenințată de atîția dușmani conducerii unui copil, ci că e nevoie să fie apărată și condusă de palatinul însuși și, pentru a-l îndupleca, să i se promită că oricînd va lăsa Transilvania liberă Maiestății Sale imperiale, va primi ca răsplată domenii în Germania.

Pînă acum v-am arătat, cu multă durere în inimă, diferitele întîmplări petrecute în această provincie; acum trebuie, cu multă amărăciune în suflet și multe lacrimi, să vă dau semne despre nefericita moarte a cardinalului și detențiunea fratelui său, Ștefan, în Șimlău. Domnul cardinal a trecut în secuime, cum am spus mai sus, pentru a-și spori oastea și a-și încerca încă o dată norocul cu voievodul; dar țărani secui, aflînd de venirea sa, îi întinseră o cursă, ascunzîndu-se într-un loc foarte îngust unde nu se puteau ajuta călăreții unii pe alții; primul rînd din cei 100 de călăreți care se aflau cu cardinalul au luat-o la fugă, ceilalți au fost nevoiți să descalece; între aceștia era și cardinalul; cu un singur om lingă sine, a luat-o la fugă printr-o pădure, unde pînă la urmă a fost ucis de patru țărani ticăloși, care i-au tăiat capul. Capul împreună cu trupul au fost aduse aici și m-am îngrijit cu tot dinadinsul, nu numai ca acel cap să nu fie expus pe ziduri, ci ca domnia sa ilustrisimă să fie înmormîntată cu cea mai mare cinste, și l-am înduplecat și pe palatin, care mi-a promis că va însoți și el mortul la groapă, iar duminica viitoare sper, cu ajutorul lui Dumnezeu, că se vor celebra funeraliile.

Aceia care sînt de partea Báthoreștilor par să nu fie mulțumiți de mine, susținînd, pe de o parte, că dacă eu nu împiedicam pacea cu turcii, nu s-ar fi întîmplat aceasta, iar pe de altă parte se plîng că eu am spus că împăratul nu-l va supăra pe cardinal, atîta timp cît vor dura tratativele începute cu aprobarea stăpînului nostru; palatinul a pus straje la casa mea și spune că vrea să-mi dea o bună escortă pînă la granița țării. Acum mă trudesce să înduplec pe palatin să-i dăruiască viața lui Ștefan.

Neavînd altceva a vă mai comunica, închei sărutînd umil miinile Domniei Voastre și rugînd pe Dumnezeu să vă dea toată fericirea dorită. Din Alba Iulia, la 14 noiembrie 1599.

Al Domniei Voastre umil și devotat servitor

Germanico, episcop de San Severo¹

¹ Nunțiul apostolic Malaspina de San Severo a sosit în Transilvania în primăvara anului 1599 și la început a avut raporturi bune cu Mihai Viteazul. Înainte fusese în aceeași funcție în Polonia, la curtea lui Sigismund al III-lea Vasa. Prin acțiunile sale puțin inspirate, ca și prin susținerea imperialilor din partea cărora socotea că va avea sprijin în obținerea titlului de cardinal. Malaspina s-a arătat puțin favorabil lui Mihai Viteazul, acțiunilor și oastei sale. Fiind unul dintre cei care a încercat o conciliere între cardinalul Andrei Báthory și Mihai, a putut să-l cunoască pe domnul Țării Românești, să-l studieze în cursul convorbirilor și să-și dea seama de valoarea sa politică și militară. Cu toate acestea, după victoria de la Șelimbăr a început să muntească împotriva lui făcînd apel la toate mijloacele de care dispunea pentru a-l doborî. Sînt edificatoare în acest sens și rapoartele sale atît către papa Clement al VIII-lea, cît și către imperiali. Deși n-a putut trece sub tăcere calitățile lui Mihai, din răzbunare îl acuză de „fățarnicie” etc.

Wiena 16 noemvrie 1599

Matthias Dei gratia Archidux Austriae, Dux Burgundiae Illustris Domine Amice honorande. Salutem et promptissimum gratificandi animum cum omnis boni incremento.

Qua erga Sacratissimam Caesaream Regiamque Maiestatem et Dominum ac fratrem nobis observandissimum fidelitate, ergaque universam Christianam Rempublicam sincera animi affectione et singulari fortitudine Deo Optimo Maximo Auxiliante Illustris Vestra Dominatio provinciam illam Transylvaniae in fide data aliquamdiu vacillantem armatu manu omnium cum admiratione subegerit et Sacrae Caesareae Regiaeque Maiestatis ditioni tum demum adiecerit, ex Illustris Dominationis Vestrae legatis perlibenter admodum et summo cum gaudio intelligimus, deque victoria illa insigni et omni laude conspicua Illustri Vestrae Dominationi nomine Suae Maiestatis summopere gratulamur, indubitate nobis persuadentes fore, et Sacratissima Caesarea Regiaeque Maiestas eiusmodi praeclarum sempiterna memoria dignum facinus elementer compensatura sit: veluti et Illustris Dominatio Vestra nostraque omnia sinceri animi et benevolentiae studia pro tantis meritis et laboribus salubribus tam fausta prosperitate gestis non defutura promittimus, sibique omnino persuasum habere velit, nihil aequae in votis nobis esse, quam ut Illustri Vestrae Dominationis integerrimam animi erga eandem nostri voluntatem propensissimam benevolentiam, re ipsa aliquando perspectam atque testatam reddere possimus.

Datae in civitate Vienna, 16 mensis Novembris. Anno Domini 1599.

Arh. St. Buc., Colecția xerografii Austria, pach. CCXXXI/10; Haus-, Hof- u. Staatsarchiv Wien, Türkei I, K. 82, p. 10, f. 64–65; A. Veress, *Documente*, V, p. 281–282.

Mathias din grația lui Dumnezeu arhiduce al Austriei, duce al Burgundiei.

Ilustre domn, amice vrednic de cinstire, sănătate și preabinevoitoare <noastră> favoare, cu sporirea a tot ce este bun. Am aflat cu cea mai mare plăcere și bucurie de la solii domniei voastre ilustre cu ce credință față de preasacra Maiestate imperială și regală, domnul și fratele nostru preavrednic de respect și sinceră afecțiune față de toată creștinătatea și nemaiaflată vitejie, domnia voastră ilustră, cu ajutorul preabunului și măritului Dumnezeu, a supus și apoi a adăugat puterii sacrei Maiestăți imperiale și regale, în admirația tuturor, cu mină armată, acea provincie a Transilvaniei ce se clătina cîndva în credința juruită; pentru acea victorie însemnată și întrutotul lăudabilă felicităm în numele Maiestății Sale cu cea mai mare îndatorire pe domnia voastră, cu credința neîndoioasă că preasacra Maiestate imperială și regală va răsplăti cu milostivire o astfel de faptă strălucită, demnă de o amintire eternă; tot așa promitem că domnia voastră nu va fi lipsită de îngrijirile și bunăvoința noastră sinceră pentru atît de mari merite și lucrări folositoare împlinite cu atît de norocit succes și voim să te afli pe de-a întregul convins că nimic altceva nu avem de gînd decît să putem întoarce domniei voastre ilustre întreaga <noastră> bunăvoință pentru vrerea atît de devotată nouă, prin faptul însuși văzut și confirmat cîndva. Dată în cetatea Viena în ziua de 16 a lunii noiembrie în anul domnului 1599.

Mathias

Ноября в 20 день къ посланнику и къ думному діаку къ ОѢонасыю Власьеву приходили на подворье мутьянского Михаила воеводы гонецъ Ерминъ Петеръ с товарищи, которые приѣхали отъ Михаила съ сеунчомъ, и, вшедъ въ полату, говорили: Государь нашъ Михаилу, воевода Земли Мутьянскіе, прислалъ насъ къ цесарскому величеству съ тѣмъ, что за божією помощію Семиградцкую землю Михаилу воевалъ и города поималъ, Ондрѣя Батура, что былъ на Семиградѣхъ, убили, и за турскими людьми ходили за Дунай три дни мало не до Царѣгорода. А приказалъ намъ Михаилу воевода быти у тебя, царского величества у посла, и велѣлъ тебѣ извѣстити, для того что великий государь царь и великий князь Борисъ Ѣодорович, всея Русіи самодержецъ, Михаилу воеводу жалуетъ. И Михаилу воевода о царскомъ здоровьѣ молить бога: дай боже здравъ былъ на многіе лѣта въ счас(т)ливомъ владѣньѣ на своихъ царствахъ царь и великий князь Борисъ Ѣодорович всея Русіи самодержецъ, и съ сыномъ своимъ съ царевичемъ, со кнѣземъ Ѣодоромъ Борисовичемъ, и его бѣ, Михаилу воеводу, царское величество жаловалъ.

И ОѢонасей говорилъ: То дѣло божіе, что богъ подаровалъ Михаилу воеводу надъ турецкого и литовского голдовникомъ надъ Ондрѣемъ Батуромъ побѣду и одолѣніе и Семиградцкую землю взялъ. А что противъ непріятеля всего хрестіянства турецкого салтана съ цесаремъ стоитъ, мы, православные хрестіяне, тому радуемся и просимъ бога, чтобъ богъ далъ въпередъ хрестіянская рука надъ бессермены высилась, а бессерменская низилась. А великого государя нашего, его царского величества, милосердіе и жалованье-вспоможенье Михаилу преж сего было — своей царскіе казны на споможенье и церковное строенье посылалъ, и Михаилу воеводу царское къ себѣ милосердіе пригожъ памятовати.

И Михайловъ гонецъ Ерминъ Петеръ с товарищи говорилъ: Михаилу воевода какъ есть вѣрный прямой во всемъ царскому величеству, и его царское милосердіе и вспомо/женье выславляетъ, что его царское величество прислалъ церковное строенье, образы, и противъ турецкого вспоможенье своею царскою кавною.

Исторические связи народов СССР и Румынии, Moscova, 1962 p. 236—237.

La 20 noiembrie a venit acasă la ambasadorul țarului și la diacul de dună Afanasie Vlasiev trimisul domnului muntean Mihai, Petru Armeanul, însoțit de alții, și intrînd vorbi așa: Domnul nostru, Mihai, domnul Țării Românești, ne trimite cu vești către Măria Sa țarul cum că din mila lui Dumnezeu Mihai voievod cuceri Transilvania, cuprinse orașele și fu ucis transilvanul Andrei Báthory, iar apoi merse împotriva turcilor peste Dunăre, cale de trei zile, mai-mai pînă la Constantinopol. Ne-a poruncit Mihai voievod a-ți relata aceasta și ție, ambasadorului Măriei Sale țarului, deoarece marele suveran — țar și mare cneaz, Boris Feodorovici, autocrat al Rusiei, l-a miluit pe Mihai voievod și Mihai voievod se roagă lui Dumnezeu pentru sănătatea țarului: să-i dea Dumnezeu sănătate, ani mulți și domnie fericită în împărăția lui ca țar și mare cneaz, lui Boris Feodorovici, autocrat al Rusiei, și fiului său, principele Feodor Borisovici, iar Măria Sa țarul să-l tot țină în grație pe Mihai voievod.

La acestea Afanasie răspunse : Dumnezeu a vrut ca Mihai voievod să biruiască pe vasalul turco-lituan Andrei Báthory și să ia în stăpînire Transilvania. Iar în ceea ce privește <alianța> lui Mihai voievod cu împăratul <german> contra sultanului turcesc, dușmanul creștinătății, noi, creștinii pravoslavnici, ne bucurăm și rugăm pe Dumnezeu să se tot înalțe puterea creștinilor asupra păgînilor, iar cea a basurmanilor să tot scadă. În ceea ce privește miluirea și ajutorul Măriei Sale țarului, marele nostru stăpîn, către Mihai voievod, s-a mai făcut și înainte de aceasta din vistieria țarului pentru ajutorarea și repararea bisericilor, iar lui Mihai voievod i se cade să-și amintească îngăduința arătată de țar către dînsul.

La acestea, trimisul lui Mihai voievod, Petru Armeanul, împreună cu însoțitorii săi, zise : Mihai voievod este prea cu dreaptă credință întru toate față de țar și proslăvește miluirea și ajutorul pe care l-a primit de la el pentru rezidirea de biserici și icoanele și ajutorul împotriva turcilor din vistieria proprie a țarului.

107

1599 noiembrie 20, Cluj

Sigismund Forgacz schreibt aus Claussenburg vom
20. November, Anno 1599, dem Herrn Palfy zu.

Wie ich dem Herrn vor dicsem des Mihal Wayda Ankhunfft in Sibenburgen erindert, also will ich desselben Landts und auch des Wayda Beschaffenheit, iecz von neuem widerholen.

Als Michael Wayda sich vorher gegen den Sibenburgen und dem Cardinal etwas freundtlich erzeigt, nit weniger auch sie mit vielen süssen Worten speist, ist Er Wayda inmittelst mit seinem Volckh durch das Gebürg stillschweigendt durchkomen, der Cardinal aber, wegen seines Bauchsorgs und dass er nur dem Wolleben nachgangen sich und das Landt langsam in Acht genohmen, umb welcher Ursach willen er Cardinall nit gewust in Eill was anzufangen, sonderlich weil er wider Ine Wallachen zu resistiren, mit Volck nit gnugsamb aufkhomben khönnen, und als nun baide Theil nahent zusammen khomen, und mitainander treffen, ist halt des Cardinals Hauffen zertrent und geschlagen worden, furnemblich aber drumben, dass sie sich balt anfangs zur Flucht geschickt, und also dadurch des Wallachischen Ritterschafft ein Herz gemacht, dass sie von Freue an biss gegen Abendt denselben gar hart zugesezt, dass sie lezlich die Flucht geben und sich des Lebens saluiren müssen. Seint demnach also gelauffen, dass man sie nirgents weder zu Weissenburg noch zu Clausenburg aufhalten khönnen. Und wie man sagen will, sollen in der Schlacht bey 5 000 Man, ex utraque parte todt blieben sein.

Des andern Tags hat sich der Wallach mit seinem Volckh dahero erhebt und stracks seinen Weeg nach Weissenburg genomben, zuvorhero aber ehe er gar dahin ankomen, hat Ime der Napradi, so iezt des Wallachen Canzler ist, die Schlussl entgegen geschickt, darauf ist Er also nemine contradicente einzogen, und des furstlichen Sicz possedirt. So balt diss die Burgsleut und andere wahrgenomben, haben sie als balt zu Ime geeilt, und der ist bej Ihme der best gewesen, der sich für Ime genaigt und sein gebührliche Reverenz gethan, und Ihne für seinen Herrn angenommen.

In dem nun der Wallach zu Weissenburg in possess ist, hatt man Ime des Cardinalen Kopf, — welchen ich mit Augen gesehen —, auch dahin gebracht, den als er mit hundert und zweyer Personen sich über das Gebürg in die Moldau — damit er nur seinen Kopf gegen Poln werts wenden khönnen — begeben wöllen, sein im unterwegs an unterschiedlichen Ortten die Zackl furgestanden, und haben ihn also klopft, dass er sich khaum selb ander mit dem Leben ins Gebürg hinein saluirt hatt, khombt also zu einem Feuer, wolt sich wermen, und druber entschlaff er, stracks khomen die Wallachen, so — salvo honore — das Viech gehuet haben, finden ihne sambt den andern, beim Feuer schlaffendt, die schlug mit Hackhen auf ihn zu, dass er an den Stirn und am Nacken gutte Straih bekhomen, dass er also damit sein Gaist aufgeben müssen.

Des Iffiu Ianos Sohn ist mit ime gewesen, den hatt man herbracht und ligt gefangen. Der Cornisch ist vom Wallachen wider auf freyen Fuess gelassen worden, und ist so guet als zuvor, aber ich trag Sorg, es werde kheinen Bestandt haben. Ich bin sub specie legationis mit Vorwissen des Herrn Basta hereinzogen, damit ich sehen möge, was der Wallach fürhabe, und quo in statu sit regnum. Will also dem Herrn so viel berichten, dass der Wallach von Tag zu Tag, Sicht und Tracht, wie er etwas mehrers under sich bringen möcht, und ist so selczam, dass er selbst nit weis, was er macht. Er lest sich hören, er hette das Landt im Namen Ihrer Matt. eingenohmen, aber mit der That befindt sich das contrarium, denn ein jeder khan abnehmen, was das für ein Ansehen hat, dass er mich, Herrn Ungnaden, und des Pabsten Pottschaftt heut, da gleich der Landtag angehen sollen, weggeschickt hatt, damit wir nur nit wissen und sehen sollen, was darbei geschlossen wirdt.

Nimbt auch schon solchen Ziennss von armen Leuten das nie erhört worden, die wom Adl zwingt er darzu, dass sie Im müssen etliche zu Ross und Fuess in der Bereitschaft halten. Welchs Er wider ihre Statuta und Privilegien handelt, und ihnen nit wenig beschwarlich furfellen will. Wolten deswegen lieber Ir Matt. geringsten Diener einem dienen, als dem anwesenden Tyrannen¹. Dan wie Er die Wallachen gehalten, wusten sie gar woll. Was für ein merklichen Schaden sein mitgebrachtes Kriegsvolckh alhie zufuege, ist nit ausszusprechen. Item, so sein die Pauern auch wider ihr Herrn aufrührisch — der Sambori Istwan ist in sein aignen Hoff erschlag worden, und andere mehr. Jecztkerkennen sie, dass diss ein sonder Straff und Verhengnuss Gottes sey, und geschehe allein wegen ihrer vielfeltigen Sünden, so sie wider Ihre Matt. gethan haben, schreien derwegen immerdar, wehe, wehe uns, wir haben gesundigt.

Der Wallach hatt im Willens gehabt Abgesantte an Ihr Matt. zu schicken, inmittelst aber vermaint Er wider, Ir Matt. solten demselben vorkhomben und Ime, dass Er möcht die Sibenburgische Gubernation erhalten, offeriren, wo Er aber solchs nit erwarten khan, so wirdt Ers, und scheine als wolt Ers gern loss sein Ir Matt. ultro offerieren, damit verhofft Er Ir Matt. dahin zu Vermögen, dass Sie Ime nur bey derselben Residentz desto lieber verbleiben liessen. Den in Warheit, Er wird Sibenburgen aus den Henden nit gern lassen wollen, wie es dann seine aigne Räth öffentlich vermelden. Bei den Turggen sucht er grossen Gunst, denn der Passa von Temeswar hatt 2 Abgesantte zu Ime geschickt, mit der Gratulation wegen des Siegs dennen Er als balt 3 000 Teller verehrt hatt. Man will auch sagen, dass der Wallach aus Anstiftung und Willen des Turggischen Kaisers in Sibenburgen khomen sey, und ob woll er Ime

iecht gutte Wort gibt, so woll er In doch auch auf den Esel seczen², und waiss sich also kein Mensch in sein weiss zuschicken, den iecht sagt man diss, balt wider anders.

Iecht soll ein Bassa mit 50 000 Man Wallachey verwahren, khumbt aber nit uber seinem Hattert, so lang, biss Er seinen Sohn nit hinein schickt, welchen Er gleich iecht im Willens hatt hinein zu schicken mit dem Sibenburgischen Volckh, und ist drob, dass Er Wallachey mit Hungern als nemblich mit dem Seniei Pongraca, Bodoni Istwan, Sibrickj und Zekel Moises, und andern mehr, Siebenburgen aber mit Wallachen beseczen wolle.

Des Cardinals Guet ist heut mit 32 Hörwagen auf Weissenburgt geführt worden.

P. S. Heut khombt ein Curier vom Wallach an Herrn Basta, mit Vermelden, dass der Polnische Canczler mit dem Sigismundo Báthorj mit ein grossem Herr auf In zu will, Bitt derwegen, dass sich der Basta mit seine underhabenden Volck herczu nahen und auf furfallende Noth ein Beysprung laisten wolle.

Arh. St. Buc., Colecția xerografii Austria, pach. CCXXXIX/131; Haus-, Hof- u. Staatsarchiv Wien, Hungarica, Fasz. 135; Hurmuzaki, *Documente*, III/1, p. 357–359.

Așa cum v-am înștiințat mai înainte despre sosirea lui Mihai voievod în Transilvania, vreau acum să vă scriu din nou despre situația din Transilvania și despre comportarea voievodului. Pe când mai înainte Mihai voievod se arătase prietenos față de transilvăneni și față de cardinal, hrănindu-i cu multe vorbe dulci, acum el, împreună cu oastea sa, a pătruns fără veste prin munți, în timp ce cardinalul, dedat ospetelor și bunului trai, n-a prea avut grijă de țară, din care cauză cardinalul n-a știut ce să facă în grabă, mai ales că nu putea aduna destui oșteni pentru a rezista <voievodului> român și când cele două părți s-au apropiat și s-au înfruntat, ceata cardinalului a fost risipită și bătută, mai ales că chiar de la început a rupt-o la fugă, astfel încît cavaleria valahă a prins curaj și a dat lovituri grele de dimineată pînă spre seară, silind-o în cele din urmă să fugă și să-și salveze viața. Fuga a fost astfel, încît oamenii n-au putut fi opriți nicăieri, nici la Alba Iulia, nici la Cluj. După cum se spune, în luptă au murit circa 5 000 de oameni de ambele părți. În ziua următoare <voievodul> român cu oastea lui a pornit direct spre Alba Iulia, dar mai înainte de a sosi acolo, Napragi, care acum este cancelarul <voievodului> român, i-a trimis cheia orașului, apoi, neopunîndu-i-se nimeni, el a intrat în cetate, luînd în pose siune scaunul de principe. Îndată ce orașenii și ceilalți oameni au luat cunoștință despre aceasta, s-au grăbit să se ducă la el, iar pentru dînsul acela este cel mai bun care i s-a înclinat și i-a făcut reverența de cuviință și l-a recunoscut de stăpîn.

În timp ce <voievodul> român se afla în posesiune la Alba Iulia, i s-a adus capul cardinalului — pe care l-am văzut cu ochii mei — căci atunci cînd acesta a vrut să se îndrepte cu 102 persoane peste munți în Moldova — căci numai spre Polonia putea el să-și întoarne capul — i-au ieșit în cale în diferite locuri secuii, l-au bătut, astfel încît abia și-a salvat viața în munți; ajungînd lingă un foc, a vrut să se încălzească și a adormit; tocmai atunci au sosit valahii, care pășteau vitele, l-au găsit pe el și

pe alții dormind pe lângă foc, l-au lovit cu toporul, astfel încît el a primit o rană în frunte și alta în ceafă și a trebuit să-și dea duhul.

Fiul lui Iffiu János a fost cu el, acesta a fost adus aici și se află la închisoare. Kornis a fost eliberat din închisoare de către <voievodul> român și se află în relații bune cu acesta, dar mă tem că asta nu va dura. Eu am venit aici ca sol, cu știrea domnului Basta, ca să văd ce planuri are <voievodul> român și în ce stare se află guvernarea. Pot raporta domnului doar atît, că <voievodul> român cercetează și caută din zi în zi să-și extindă posesiunea tot mai mult și — lucru ciudat — el însuși nu știe ce să facă. El ține să se audă că ar fi luat țara în numele Maiestății Sale, dar faptele îl contrazic, căci oricine poate desprinde cum se înfățișează lucrurile, cînd tocmai azi, cînd trebuia să se țină dieta, ne-a îndepărtat de aici, pe mine, pe domnul Ungnad și pe nunțiul papal, pentru ca să nu știm și să nu vedem ce se hotărăște acolo.

Ia de la oamenii săraci un bir atît de mare, cum nu s-a mai pomenit, iar pe nobili îi silește să se țină gata pregătiți cu călăreți și pedestri. El acționează contrar statutelor și privilegiilor acestora și nu puține greutateți le face. De aceea ei ar prefera să slujească celui mai umil dintre slujitorii Maiestății Sale decît actualului tiran¹. Căci ei cunosc prea bine cum i-a ținut el pe valahi <în Țara Românească>. Ce pagube importante a adus aici oastea lui nici nu se poate spune. De asemenea, țărani se răscoală împotriva stăpînilor lor, Sambori Istvan a fost ucis în propria-i gospodărie, de asemenea și alții. Acum ei recunosc că aceasta este o pedeapsă specială și o soartă hărăzită de Dumnezeu și se întîmplă numai din cauza multiplelor păcate săvîrșite împotriva Maiestății Sale, de aceea strigă mereu : vai, vai nouă, am păcătuit.

<Voievodul> român a avut intenția să trimită soli la Maiestatea Sa între timp însă s-a gîndit că Maiestatea Sa ar trebui să-i vină lui în întîmpinare și să-i ofere guvernarea Transilvaniei, pe care ar dori să o primească, dar fiindcă nu poate să se aștepte la asemenea lucru, el va fi acela care va oferi-o Maiestății Sale, ca și cum el ar voi să scape de ea ; în felul acesta, el speră să determine pe Maiestatea Sa să i-o lase lui. Căci adevărul este că el nu va ceda bucuros din mîini Transilvania, cum afirmă dealtfel în mod public propriii săi consilieri. Înaintea turcilor el se bucură de mare favoare, căci pașa de Timișoara i-a trimis doi soli cu felicitări pentru victorie, pe care el i-a onorat îndată cu 3 000 taleri. Se mai spune că <voievodul> român a venit în Transilvania la îndemnul și voința împăratului turc și, deși acesta îi trimite acum cuvinte frumoase, l-ar așeza totuși pe un măgar². Așadar, nimeni nu știe ce să mai creadă, căci acum se spune într-un fel, apoi iarăși în alt fel.

Se spune că un pașă cu 50 000 oameni păzește acum Țara Românească dar nu intră în hotarele ei atîta timp cît <voievodul> român nu trimite acolo pe fiul său, ceea ce intenționează să facă acum și anume cu oaste transilvană, fiind pe cale să ocupe Țara Românească cu unguri, anume cu Sennyei Pancrațiu, Bodoni Ștefan, cu Sibrik, Székely Moise și alții, iar Transilvania cu valahi.

Avutul cardinalului a fost transportat azi cu 32 care militare spre Alba Iulia.

P.S. Azi vine un curier din partea <voievodului> român către domnul Basta, anunțînd că cancelarul polon, cu Sigismund Báthory, cu o armată mare, vrea să se îndrepte spre el, de aceea roagă ca Basta cu oastea de sub comanda lui să se apropie și să dea ajutor la nevoie.

¹ Autorul raportului, ca reprezentant al nobilimii, denigrează politica lui Mihai Viteazul, atribuindu-i măsuri pe care nu le-a luat, făcându-l „tiran” și încercînd, în acest mod, să intre cît mai mult în grația imperialilor.

² Pedepsă aplicată femeilor adultere în epoca feudală.

108

1599 noiembrie 23, Rokycaň.

Serenissimo Principe

Per una persona espedita in diligentia da Michiel Vaiuvoda di Vallachia a Sua Maestà Cesarea s'hebbe la settimana passata in Corte la confirmatione dalla rotta data da lui al Cardinale di Transilvania et dell'acquisto fatto di quella Prouintia: scriveno che dopo la presa di Corona fusse mandato dal Vaiuvoda à far intender al Cardinale che douesse dar il giuramento à Sua Maestà della Transilvania perche non lo facendo quanto prima egli l'hauerebbe costretto di farlo con le sue forze et che li fusse risposto molto altamente, con che il Vaiuvoda aiutato da i Siculi et dai Sassoni populi de i più bellicosì della Transilvania et mal disposti al presente uerso la casa Battori, si spensero in'anzi uerso Alba Iulia con un numero di 30 mila persone. Il cardinale benché non hauesse 6 mila soldati in cerca unito con li più nobili della Prouintia se ne staua fermo in campagna pensando, che ouero il detto Vaiuvoda non ardisse di passar innanzi ouero di hauer tanto di tempo ch'egli potesse ingrossarsi di gente, ò di mettersi in qualche sito sicuro per sostentarsi: ma soprapreso improvvisamente dalla diligentia del Vallacco et delle sue genti egli rimase tutto confuso et senza far alcuna resistentia se ne fuggi con alquanti de suoi, et una parte delle più nobili quali sostenero per breue tempo l'impeto de gl'inimici combattendo restorono morti in quelle campagne. Monsignore Reuerendissimo Nontio Malaspina il qual si trouaua appresso il Cardinale fu trattenuto dal Vaiuvoda il quale però s'intende che lo tratti honoratamente mà ch'egli ùa(di) deferendo la sua liberatione fin'à tanto ch'egli habbia qualche ordine da Sua Maestà Cesarea la quale è uscita ultimamente con qualche parte di mala sodisfation uerso la persona di Sua Signoria Reuerendissima. Il Cardinale tenuto prima per morto s'intese dapoi essersi ritirato nella Polonia, riconoscendo quest'affronto da i proprij populi della Prouintia, et dalle insidie di Michiel Vaiuvoda eccitato da Sua Maestà Cesarea, il qual Vaiuvoda s'intende ch'habbia fatto giurare la fedeltà da quei populi à Sua Maestà et ch'habbia espedito per un Ambasciator formato che si trouerà in Corte di giorno in giorno, douendo egli restar locotenente della Transilvania et feudatario nella Vallachia di Sua Maestà Cesarea la quale espedisce per le poste à Roma il signor Carlo Magno gentil'huomo di Palazzo, affineche Sua Maestà non resti disgustata di quest'impresa attribuendosi qui la colpa al Cardinale che si fosse accordato secretamente co'l Turco et che inganasse con promesse Sua Maestà Cesarea et Sua Santità insieme; scriueno che essendo restato indisposto il Signor Zorzi Basta s'erano incaminate le sue genti nella Transilvania et che doueuano unirsi con quelle del Vaiuvoda, il quale si trouaua in Alba Iulia essendosi impadronito fin hora di tutte le Terre principali et hauendo fatto morir alcuni che non uoleuano giurar l'obedientia à Suà Maestà Cesarea. Le speranze di questi per così prosperi successi sormontano molto altamente et se ben quelli del gouerno dubitano de Polachi et

del Turco et non si fidano molto della uolubilità de i populi di Transilvania da loro sperimentata in breue tempo più uolte in questa guerra, fondano però molti le sue speranze sopra la qualità della stagione che le dà tempo di assicurar le cose di quella Prouintia et sopra la diuersione presente nell'Asia delle forze del Gran Turco sperano ancora che il Re di Persia et il Moscouita possano dar molestia a Turchi et Tartari, et di poter con tali diuersioni et con qualche lega portar innanzi l'anno futuro il stendardo Imperiale nella Moldauia et forse nella Seruia et nella Bulgaria ancora doue s'intende che tutti quei populi lacerati dalla tirannido de Turchi sempre più accerbamente si mostrano tuttauia disposti di prender l'armi in mano, et di far tutto quello che le sarà mostrato per liberarsi da tante calamità : aggiungono che un Ongaro preso altre uolte di tenera età da Turchi fatto schiau assai fauorito et uno delli secretari di Abraim Bassà ¹ se ne sia fuggito ultimamente et passato dalla parte delli Imperiali asportando molte scritture et molte lettere le quali sono state mandate à Sua Maestà Cesarea et da lei medesima sono state per molte hore lette, con che si ua mormorando che s'habbiano scoperte diuerse trattationi che el sono molto dispiaccute sopra le cose della Transilvania, et che restino alcuni dei suoi piuttosto conuenti che sospetti di poca fede et altri che non sono dei suoi di una odiosa et grande ambitione nella sudetta materia della Transilvania. Il secretario del Cardinale che si troua custodito im Pilzen sarà liberato presto, per quanto s'intende et l'Ambasciator di Moscouia fatto sempre più molesto alla corte per la sua continuata dimora alle spese di Sua Maestà Cesarea ha dato parola di partirsi fra due settimane et di andarsene à passar l'inuernata in qualche terra situata sopra il mar Baltico. Gratie Di Rochezano a XXIII Nouembra MDIC

Di Vostra Serenità
Piero Duodo caualiere
Francesco Vendramin ambasciatore

Arh. St. Buc., Colecția microfilme Italia, r. 98, c. 488—490; Archivio di Stato Venezia, Archivio del Senato, Dispacci Germania 1541—1797, filza 29, f. 478—480.

Serenissime Principe

Printr-o persoană trimisă în grabă de Mihai, voievodul Țării Românești, la Maiestatea Sa imperială, s-a avut săptămîna trecută la Curte confirmarea înfrîngerii aduse de el cardinalului Transilvaniei și a cuceririi acelei provincii; se scrie că, după luarea Brașovului, voievodul a trimis să se dea de înțeles cardinalului că trebuie să depună jurămint pentru Transilvania Maiestății Sale, pentru că nefăcînd aceasta cît de curînd, el, <voievodul>, îl va constrînge cu forțele sale să o facă și că s-ar fi răspuns pe un ton foarte îngîmfat; de aceea, voievodul, ajutat de secui și sași, populații dintre cele mai războinice din Transilvania și răuvoitoare în prezent față de casa Báthory, au înaintat spre Alba Iulia cu un număr de 30 de mii persoane. Cardinalul, deși nu avea decît aproximativ șase mii de soldați, alături de nobilii cei mai de seamă din provincie, stătea locului în cîmpie crezînd că ori voievodul n-o să îndrăznească să meargă mai departe ori că avea atîta timp cît să-și adune oamenii ori să se ducă în vreun loc sigur pentru a se apăra; dar, surprins pe neașteptate de sirgînța <voievodului> român și a oamenilor săi, el a rămas cu totul tulburat și, fără să opună nici o rezistență, a fugit cu cîtiva dintre oamenii săi; și o parte din cei mai de seamă nobili care au rezistat, pentru scurtă vreme, avîntului dușmanilor,

luptînd, au murit pe acele cîmpuri. Preaveneratul monsenior nunțiu Malaspina, care se afla pe lingă cardinal, a fost reținut de voievod, care însă se aude că-l tratează cu toate onorurile, dar că el amină eliberarea sa pînă cînd va avea vreun ordin de la Maiestatea Sa imperială, care în ultimul timp a simțit o oarecare insatisfacție față de persoana preaveneratei sale seniorii.

Cardinalul, considerat mai înainte mort, s-a auzit apoi că s-ar fi retras în Polonia, recunoscînd această ofensă <adusă lui> de populațiile proprii sale provincii și de unelțirile lui Mihai voievod, incitat de Maiestatea Sa imperială; care voievod se aude că a pus populațiile acelea să jure credință Maiestății Sale și că a trimis un ambasador care se va afla la Curte cit de curînd, el trebuînd să rămînă locotenent al Transilvaniei și vasal în Țara Românească al Maiestății Sale imperiale, care a trimis în mare grabă la Roma pe dl. Carlo Magno, gentilom al Palatului, pentru ca Sanctitatea Sa să nu rămînă supărată de această acțiune, atribuid vina cardinalului care s-ar fi înțeles în secret cu turcii și care a înșelat cu promisiuni și pe Maiestatea Sa imperială și pe Sanctitatea Sa; se serie că fiind bolnav dl. George Basta, oamenii săi se îndreptaseră spre Transilvania și că trebuiau să se unească cu cei ai voievodului, care se află în Alba Iulia, punînd stăpînire pînă acum pe toate moșiile importante și ucigîndu-i pe cîtiva care nu voiau să jure ascultare Maiestății Sale imperiale. Speranțele acestuia pentru astfel de succese urcă foarte sus și, deși cei din guvern au îndoieli asupra polonezilor și turcilor și nu au prea multă încredere din cauza nestatorniciei populațiilor Transilvaniei, cunoscută de ei de mai multe ori în scurt răstimp în acest război, totuși își bazează speranțele pe anotimpul prielnic care le dă timp să pună în siguranță lucrurile din acea provincie și mai ales pe acțiunea prezentă din Asia a forțelor sultanului; mai speră ca regele Persiei și țarul să-i poată tulbura pe turci și tătari și să poată prin astfel de diversiuni și prin vreo înțelegere să ducă mai departe anul viitor stindardul imperial în Moldova și poate chiar în Serbia și în Bulgaria, unde se aude că toate acele popoare sfișiate de tirania tot mai dură a turcilor se arată dispuse să ia arma în mînă și să facă tot ceea ce le va fi arătat pentru a se elibera de atîtea dezastre; se adaugă că un ungur luat odinioară prizonier din fragedă pruncie de către turci și devenit apoi unul din sclavii favoriți și unul dintre secretarii lui Ibrahim pașa¹ a fugit de curînd de acolo și a trecut de partea imperialilor, ducînd unele documente și multe scrisori care au fost trimise Maiestății Sale imperiale și care au fost timp de multe ore citite de Maiestatea Sa în persoană; de aceea se aude că s-au descoperit multe tratative care i-au dispăcut mult, cu privire la Transilvania, și că unii dintre ai săi, rămîne mai curînd convins, că sînt suspecti de lipsă de credință și alții, care nu sînt de-ai săi, suspecti de o mare și odioasă ambiție cu privire la sus-numita situație din Transilvania. Secretarul cardinalului care este închis la Plzen va fi curînd eliberat; după cum se aude și ambasadorul Moscovei, devenit tot mai nesuferit la curte pentru șederea sa îndelungată pe cheltuiala Maiestății Sale imperiale, și-a dat cuvîntul că va pleca peste două săptămîni și că va merge să-și petreacă iarna pe o moșie situată la Marea Baltică. Din Rokycany la 23 noiembrie 1599.

Al Serenității Voastre,

Piero Duodo cavalier. Francesco Vendramin, ambasador.

¹ Damat Ibrahim pașa, mare vizir.

Nos Michael, Valachiae transalpinae Vaiuoda, Sacrat(issi)mae Caesareae Regiaeq(ue) Ma(jes)t(a)tis Consiliarius, per Transsiluaniam locumtenens, et eiusdem cis Transs(ilua)niam partiumq(ue) ei subiectar(um) fines exercitus g(ene)ralis Capitaneus, etc. Memoriae commend(a)mus tenore pr(aese)ntium significan(tes) quibus expedit uniuer(sis). Quod spect(abiles), mag(nifi)ci, g(ene)rosi, egregij nobiles, caeteriq(ue) status, et ordines trium nationum huius regni Transs(ilua)niae, et partium ditioni huius subiectar(um), in generalib(us) eor(um) comitjs, ad diem vigesimum mensis Nouembris, Anno Domini millesimo quingentesimo nonagesimo nono, hic Albae Juliae, ex edicto n(ost)ro celebratis congregati, exhibuerunt et pr(aese)ntauerunt nobis quosdam infrascriptos articulos, in eisdem comitjs paribus ipsorum votis, et vnanimi consensu conclusos. Supplican(tes) nobis humilime, vt nos vniuersos eos articulos, omniaq(ue) et singula in eisdem contenta — ratos, gratos et acceptos habent(es), n(ost)rum illis consensum beneuolum, par(iter) et assensum praebere dignemur. Quorum quidem articulor(um) tenor talis est.

Articuli Dominorum Regnicolar(um) trium nationum regni Transsilvaniae, et partium regni Hungariae ditioni huic subiectarum, in generalibus eorum comitjs ad diem vigesimum Nouembris, Anno Domini millesimo quingentesimo nonagesimo nono Albae Juliae celebratis, conclusi.

<1> Miert hogÿ minden birodalnak es feiedelemségek az Ur Jstenteól eó felsegetwl vadnak, hizzwk, hogi eó zent felsége az kegietlen pogan nemzetsegh¹ ellen mostan minekünk te na(gysá)godal mütatta keg(yel)mes-ségebeol, es az tellies kereztenségnek io vegezésebeol keg(yel)mes feiedelmúnknek lennie, kireól eó zent fe(lsé)gének zöntelen igiekezünk halakat adnia, hogÿ ez ideigh edes hazankba minde(n) ellensegh ellen keg(yel)mesen megh oltalmazott, most-is keonieóreogwén eó zent fe(lse)genek; hogÿ na(gysá)god keg(yel)mes es zorgalmatos gondviselese alat, eden hazankba(n) megh maradhassünk az eó zent newének dichieretire, na(gysá)godnak-is io hirének newenek kiteriedéssere, es newekedessere, meli mostani gyölesönkben megh ertettök na(gysá)godnak ez mostani ideó es allapathoz walo kiwanseget, tudni illik, hogi na(gysá)hod ket dolgot kiwan teollünk az zegeni hazank iawara, es megh maradassara. — Elseó hogÿ alkalmatos, es illendeó comeatus legien ólÿ ideóban es ólÿ, helien, hol na(gysá)god megh ne fogiatkozzeck, se az comeatus dolgabol se penigh az pénz dolgaban, az ki nervus belli, ki nelköl vgian nem is lehet as hadakozas jstennek vtanna.

<2> Az mi azert az commeatus, elés dolgat illethj, kegi(el)mes urünk, latwa orzagwl sok fogiatkozásunkat, feókeppen az abrak dolgabol; rendeltünk kapw zam zerint niolcz veka liztett, es niolcz veka zabot, awagi arpath, tiz kapwtol egÿ vago barmoth. Hogj penigh az zolgalo rend-is megh ne fogiatkozzeck, vegezttök: hogi eoregh coloswari keobeol liztett, az az niolcz vekaert adgianak egi forintott, es egÿ keobeol zabert, az az colosvarj niolcz vekaert negiwén penztt, ha peniglen se arpaia, se zabia nem lenne az zegenÿ embernek, vigien rost oda, kinek az árra legien hatwan pénz keóblének, az ar anak-is azonkeppen. Az vago barmott az vasarbiro beochuillie megh, ha barmoth nem vehet az zegenÿ ember, három juhoth vegien erette².

Miert hogj⁶ pedigh az buza most-is aros, es inkab megh arosodik, az minth zemoukel lattyw, kit az vristen azert ne aggion; annakis az arret na<gysa>god, az ideohöz kepest, az zerint limitaltassa; az élés hordasbol penigh senki iozaga, se na<gysa>godé, se vraké, se nemesseké immunis ne legien. ¶ Az zaz vrain-is as eo modgiok zerinth egienleó tereh-viselesre igerték magokat. Az kik pedig kereskedesre akar michoda elest az taborra viznek, azoknak bantasok ne legien, hanem az mint el adhat-tak, vgj adgyak, mert effele bekeseget a kereskedes csinallia mindeneot az beo-geeth. Miert hogi penigh az zekelséghe keózt vagion az zabnak ter-mésse, talaltuk wolt megh arrol-is na<gysa>godat, ed az mi az na<gysa>god io tetesse: engedelmességgel mi-ís azon niughatunk megh.

Miert hogj⁶ penigh az zekelsegnek zabadsaga meghatta na<gysa>-god, azoknak reghi zabadsagok zerint a memoria ho<m>i<n>um illien teorveniek volt hogj mikoro(n) feiedelem valtozott avagy megh haza-sodoth: minden hatt eokeronek eggykét az feiedelem zamara zedték, kitt eok ugiam eokeor sötésnek hittak, melliet na<gysa>god most-is felszedessen; udvaranak es hadanak io rez zwkségét na<gysa>god velle megh éryi.

Coloswar penigh es Enied, Thorda mint hogi derék orzagh vttja-ban vadnak, es most-is Thordan, Enieden az had rajtok lakik, es illy-en sok, zantalan tereh-viselesben vadnak, az élés hordasbol es fizetesbeol immunisok, legienek, az teob varosok az eo moggiok zerint, elest vigienek az hadnak.

<3> Az mi illethi az na<gysa>god kiwansaganak masodik rézéth, az ne-ruut az penztt, kiuel az had viseltetik; arrol vgi zolottunk, hogj noha az orzagnak illyen nagj romlása es puztulasa vagion, kitt tudd es zemewél lat na<gysa>god; mind az által hazanknak megh maradasaerth, kerestén-eggel walo eggyeswlésunkertt, es na<gysa>godhoz valo io akaratunk-bol io kedueonkbeol, ilgerunk na<gysa>godnak kapw zám zerint hatt forintot, harom forintiat ad vigesimum quintum diem a die datorum articulorum computandum, az mas harom forintiat ismet ad 25 diem az vtan, be zolgaltatuj; mely ado fizetésben senki iozaga, se na<gysa>gode, se vraké immunis ne legien. Az rowattlan iozagok a menytt az eleótt haro(m) forint adoban attanak, most holot az adoís ket annj, eok-is kett annytt aggyanak. Az zabad varosok-is az eo ellebi modgiok zerint es mostani ideohöz kepest walo adott fizessenek. Ezen ado fizetésre az zaz vrain-is az eo modgiok zerinth igerik magokatt. Ez adoban penigh fizessenek az orzagban walo raczok-is, illien modon, hogi az mely racznak az orzagban saiat haza vagion, egy forintot adgion, az kinek penigh haza niuesien, immunis legien. Azonkeppen gheoreogeók, es egieb idegen orzá-gbol jioth kereskedeo emberek-is, kiki az eo marhainak, es kereskede-senek mi nolta zerint fizessenek. Az elegett falwk, es heliek penigh kik az mostani had miat elégtének, effele ado fizetesbeol absolutusok legienek. Keonieorgunk na<gysa>godnak: na<gysa>god uegie io newen es keg<yel>-mesen teollunk, ez vtan-is valamire az vristen segitt bennunk(et), na<gysa>godnak nem akarunk megh fogiatkozni.

<4> Miwelhogi pedigh az ado exactioiaban, giakorta az zagenseghek, zwksége miat fogiatkozassok esnek, abban as ispan vrainnak illyen modgiok legien; hogi a hol as ispanok as zegensegén megh nem vehetnek, az nemes ember iobagyatt, azki azon falwban vagi portion vagion, megh foghassak. Es mind addigh fogwa tarthassak, migh az ado megh lezen; ha penigh affele kapw puzta volna, es egy iobagi sem laknek affele falwn,

vagj portion, tunc in tali casu az ispanok afféle nemes embernek masutt valo portioian vehessek megh as adott, es exigalhassak.

<5> Az mikeppen na<gysá>god keg<yel> messen igere hogÿ hadakozó népeth bizonios helre zállitattÿa, es az orzágh vtaitt az sok gonoz tewe-òktwl megh zábaditattia, az nemes embernek hazabol zallokatt ki kwldi, es egiebben-is az mi ionkra igiekzik, azt na<gysá>godnak megh zolgal-liwk mint keg<yel>mes urunknak; keonieoreogwén na<gysá>godnak, hogi na<gysá>god keg<yel>mes fogadasa zerinth ezekben prouideallion, hogj igj minden feleol az na<gysá>god gondwisélese által bekeseghben maradwan, az na<gysá>god es hazank zolgalattiará alkalmatosbak lehes-sünk.

<6> Miertt hogÿ ez had alatt iobagink nem akarwan teöllünk halgatnj, sok insolentiaikat csielekettenek raitünk; keonieorgwnk na<gysá>godnak: parancsiollion varmegien valo ispanoknak se<d>ria hirdessek megh, hogi minden iobagj mint ez eleoth, ez vtan-is vrahoz halgasson, es engedelmes legien nekj, hogj igj mind az na<gysá>god adoiat, mind penigh az hadra valo comneatust keozeotteok iob moddal exigalhassük, es administral-hassuk; es mÿ-is omni ex parte az na<gysá>god zolgalattiará, es hazan-kunk iawara elegsegesek lehessünk.

Vagion illien panaz is keg<yel>mes urunk, hogi as mely raczok, es fütött nepek ez orzagban laktanak, az koborlokhoz adwan magokatt, ez orzagban sok koborlast csielekettenek volna, kireol keonieorgunk na<gysá>godnak: parancsiollion g<ene>ralis capitanjianak, hogi ezfe-le embereket megh büntessen.

Miwelhogj penigh ez orsagbeli nemesség keozzül-is nemely: az na<gysá>g<o>d hada keozze adwan magatt, eó tétetett kártt vellek', es sarczoltatta-is wkett; vegeztwk hogi effele nemes ember³ elseo zeken citallianak az ispanok eleiben holot affele nemes ember tartozzek perso-naliter comparealni, et rationem facti reddere, holot ha comincaltatik, es appellalna, az appellatio admittaltassek, de eó maga infra tempus reuiden-<dae> appellationis az ispan kezenel fogwa tartassek es senki instantiaiara ki ne ereztissek; az appellatio megh lattatwan, exequaltassek, ha penigh nem comparealna proscibaltassek, kinek effele vétekben keonieorgunk na<gysá>godnak semmi kegielem ne adassek. Az zekelsség keozeott-is ezen mod tartassek.

<7> Hogÿ te na<gysá>god az mi keonieorgesünkre az kozákokat es egieb rendett, kik varosok hostadgyára wtwn, az mit kaphattak elvittek, az varost-is egetessel feniegették, compescalnj es in officio continualni aka-ria, azt na<gysá>godnak megh zolgalliwk mint keg<yel>mes urunknak.

<8> Talaltuk volt megh na<gysá>godat keonieorgésünkel nemely zegeni nemes attiankfiaj feleol, kik noha na<gysá>godnak az fidelitast praestal-tak volna, mindazalt az illien nemes embereknek eosteol marat, vagi zalogos iozagokat, egiebek na<gysá>godtol elkérték volna, kire hogi na<gysá>god nekönk keg<yel>mes valaszt teott, es hogÿ effele eosteol marat vagj zalogos, vagi pénzen veott iozagott na<gysá>god effele attiankfialnal, es nallök⁴ helien hagioth, na<gysá>godnak megh zolgalliwk.

<9> Az mely megh halt, es az hadba(n) elvezet nemes embereknek ioza-gokat na<gysá>godtol megh kérték, ha maradekwk lezen vtannok, vagj attiafiaÿ, ha az iozag eostwl marat, vagÿ zalogos, vagi pénzen veott, tehatt na<gysá>god kézeben az donatariusnak ne bocsiassa, es az relictat, s az haereseket beleolle ne excludallia; seot kith ekkedigh az donatariusok elfoglaltak-is, az viduáknak es haereseknek megh crezzék, es na<gysá>

god lasta ⁵ megh teorwenniel, es az mint az teorwéni talallia, abban maradgion ez orzagnak reghi teorwenie zerinth.

<10> Vegeztwk azt-is as elzeókeot, zegeodeott zolgakra : hagi minden heliek(r)eol sub poena homagý, az eleott walo articulások zerint megh adassanak. Ezt tewén hozza, hagi az kinek zolgaia... varos heliekre zeókeoth, auagý zeóknek, afféle zolgath az biro mox et de facto tartozzek annak az kiteol elzeókeoth sub poena homagý kezében adnj, egi nemes ember altal requirálua(n) az birott feleolle, kitt ha az biro ne(m) csielekednek, az zolganak dýan maradgion, es ha az biro le ne(m) tenne az dýatt, varossi embert tarthasso(n) az actor erette, et nihilomi<nus> az zegeodeót zolgatt mind ott, s mind egiebeót ⁶ persequalhassa.

<11> Vegeztwk azt-is hagi az mely zegén nemes ⁷ attianakfiay vagi betegsegek miat, vagi az kborloktol valo felelunkben ad praestandam fidelitatem ide nem iehettenek : azok zekes helieken az ispanok eleot, auagi kitt wk arra rendelnek egieb hay<dani> mód zerint az giwlés vtan az hwségre megh eskeggienek ; ekkedigh valo absentiaiókérth megh ne buntetessenek. Nem zolunk vrakrol-es feóemberekreól, kik mas orzagba mentek, vagi az gywlésre ieónj ugian nem akartak. Az mely zegén eózwegi nemes azonioknak, auagi egieb arwaknak hazokat marhaiotat na<gysá>-godtol megh kérték ; keonieorgunk na<gysá>godnak : na<gysá>god keg<yel>mesen zegenieket oltalma ala véuén, effele elveott marhaiokat restituallia, es keg<yel>messen minden violentusok ellen megh-is oltalmazza wkét benne.

<12> Hagi na<gysá>god bizonios attiankfiaj iozagith, kiket az boliaj, monoraj, es na<gysá>godnak egieb helieken valo tiztartoj elfoglaltanak volth, igeri keg<yel>messen megh ereztenj : azt na<gysá>godnak megh zollalluik mint keg<yelmes> vrunknak.

<13> Az meli zegeodeot zolgak kárt téwén, vagi ideieket ki nem teóltwén, az kozakok, auagi na<gysá>godnak egieb hadakozo nepei keozze adnak magokat, vegeztwk az na<gysá>god io tetzese zerint : hagi valahol az na<gysá>god hada keózeott feltalal(tat)hatnak, az eó vroknak megh adassanak.

<14> Talaltúk volt megh na<gysá>godat, hagi generater minket-is orzagwl minden priuilegiumonkban, leueleinkbe(n) megh tartana na<gysá>god, kire hagi na<gysá>god keg<yel>messen illien valaszt teoth, hagi na<gysá>god az Sigmond feiedelem atta donatioin kiweól minket minden priuilegiumunkban leveleinkben, es zabadsagunkban megh tartt na<gysá>god : megh zollalliwk N<agysá>godnak), mint keg<helme>s vrunknak.

<15> Tetzett ez-is hagi es mostani ideóben valameli nemes ember mas zomzéd attiafiat, auagi rendbelit zemelieben vagi iozagaban, marhaiaban megh haborított volna : az ollian nemes ember feleol az ispanok az elseo zék napian az breüs processus zerint teoruenit zolgaltassanak minden haladek nelkiol.

<16> Hogý penigh na<gysá>god Gaway Miklosanak es Budaj Ferencznek, es Kakas Istwannak ez orzagban na<gysá>godhoz zabad beýieovest, es eóstwł marat iozagokban, es zalogos iozagokban, es egieb marhaiokban-is bekeseget megh maradast engedet, megh zollalliwk agysá>godnak) mint keg<elmes> vrunknak

<17> Vegeztwk ezt-is, hagi az meli eós iobagia, az zekelsegen valo nemeségnek, ez mostani zabad zekeliek keózt voltak, kiký nem az zekeliekhez walok, hanem eó saiat iobagiok volt, es az elseó tamadas eleót-is bekese-

gésen birtak, azok keőzzwl, ha mellýk az szabad zekeliék keoziben irattak volna magokat, az eő feoldes vroknak megh adassanak, ez vtan penigh effele eóstwl marat⁸ iobagiokat keozikben ne irianak, ha zintén keozikbe irtak volna-is, vizza adassanak. Azonkeppen eóstwl marat vduarhazak eóreoksegek, hozza tartozza zanto feoldek, zena rétek, tho⁹ heliek, erdeók, mol, wok¹⁰, vizek, malom heliek, es mindenek minden eoreoksegek valamik elejtw-fogwan ab antiquo¹¹ ahoz tartoztanak, es mind eddigh bekesegešen bir-l tanak, az nemes embernel¹² maradgianak, birhassák szabadon mint saiat eoreokseget, es iozakokat¹³.

<18> Vadnak ezen kiweól olý iobagiok-is, kiket ezen nemességh eó magok zallitottak zekelj iozagh keőziben, megh akkor mikor birták ioket, kik nem zekeliék, hanem ki olah, ki záz, ki laksagh magýar bennek, azok feleol-is tetzett, hagi mint saiat iobagiol, bekewel az vroknal maradgianak; melliekreól paranciollion na<gysá>god seriò minden zekeken valo capitanoknak, hagi az zekelj vraink es attiankfiaj az mi feleolleók vegezesünkben, ea na<gysá>godnak ebben valo io tetzeseben eppen megh tarthassanak.

<18> Az zazsagh-is ki orzagünknek nem kisseb tagýa, panazolkodot az vton iaroknak raitok walo nagi insege es pustitasa feleól; kik feleól vegeztwk na<gysá>god keg<yel>mes tetzesebeól: hagi se ur, se nemes enber, se zolgalo, se egieb rendbeli ember, az ki keőzteok iar, ereówel semmit raitok ne vegien, hanem az ki keőzteók ott zallast kiwan, zallast aggianak seott az mi zwksegh pénzeiertt aggianak nekj, ha penigh valakinek sponte valami io akarattal es gazdalkodással akarnak lenni, az az eó arbitriumokba legien.

<19> Az postak kik keozteok az eó na<gysá>ga lewelewl járnak, az mi abban lézen megh írwa, ahoz tarcsiak magokat: ha egi az posta, egý lowat aggianak nekj; ha ketteó, ketteót; de senkinek zekerett ne aggianak, hanem ha expresse volna lebeleben megh írwa; ha ki penig az eó na<gysá>-ga lewelein kiweól lowatt, vagi zekeret kiwanna, annak semmit ne aggianak. Effele postaktul penigh eó na<gysá>ga az postaleueleket cancellarius vram altal beis zedesse, hagi teóbbé az postak affele lewelekkal ne járthassanak. Miwel hagi pedig teórténhetik, hagi az laksagon lako iobagiok az adonak sulios volta miat, az zabodsagh kedueiert az szabad zekeliék keozze zeókhethnek, kiknek adaiok az teob zegénsegre zalhatna, tethet: hagi valameli iobagj az ado eleótt oda zeókhnek, es vizza heliere nem akarna jeonij, fel akasztassek; kit na<gysá>god mindem fele hirre téwén az capitanoknak-is, kik az zekeken vadnak, paranchiollion, hagi iok-is ehez tarchiak magokat.

<20> Utólzor hagi na<gysá>god egieb kereztien feiedelmeknek zokasa es moggia zerint, hazanknak zabadsaganak megh tartasara az juramentumnak praestalassara igere magath: azt na<gysá>godnak mint keg<yel>mes urunknak megh zollgalliwk.

<Nos itaque praemissa supplicatione annotatorum dominorum regnicolarum trium nationum regni huius Tran<ssylva>niae, et partium regni Hungariae ditioni huic subiectarum <etc.> praescriptos uniuersos articulos omniaque et singula in eisdem contenta ratos, gratos et acceptas habentes, praesentibusque literis nostris verbotenus inseri et inscribi facientes, nostrumque illis consensum praebentes, clementer acceptauimus, approbauimus, ratificauimus et confirmauimus, prout acceptamus, approbamus, ratificamus et confirmamus; offerentes nos beneuole, quod

praemissa omnia in omnibus suis punctis, clausulis et articulis, tam nos ipsi obseruabimus, quam per alios quospiam ubique per ditionem nostram firmiter et irreuocabiliter obseruari faciemus, harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum Albae Juliae die vigesima octaua mensis nouembris, Anno Domini millesimo quingentesimo nonagesimo nono¹⁴

Arh. St. Cluj, fond. nr. 1, Primăria Municipiului Cluj-Napoca, Articole dietale, sub dată, f. nenumerate, cople. Szilágyi Sándor, *Erdélyi országgyűlési emlékek*, în Monumenta Comitatus Regni Transsylvaniae, Budapest, 1878, p. 429—437, <text după altă ediție: *Erdélyország történeti tára*, I, 234—244>; I. Crăciun, *Dietele Transilvaniei ținute sub domnia lui Mihai Viteazul*, în „Anuarul Institutului de istorie națională”, VII (1936—1938), București, 1939, p. 622—628 <traducere>; I. Lupaș, *Documente istorice transilvane*, I (1599—1699), Cluj, 1940, p. 2—12 (traducere).

Noi, Mihai, voievod al Țării Românești, consilier al prealuminatului și măritului împărat și rege, locțiitor al său în Transilvania și căpitan general al armatei din cis-Transilvania și din hotarele părților supuse împăratului etc. încredințăm spre luare aminte tuturor cărora le este de folos anunțând prin cuprinsul celei de față că luminații, măreții, aleșii și vitejii nemeși și celelalte trepte și cinuri ale celor trei neamuri din această țară a Transilvaniei și din părțile de sub porunca Măriei Sale, strinși în adunarea lor obștească ținută din porunca noastră aici, la Alba Iulia, în ziua a douăzecea a lunii noiembrie a anului domnului una mie cinci sute nouăzeci și nouă, ne-au arătat și înfățișat cîteva anume articole scrise mai jos, încheiate în aceeași adunare prin vot egal și prin îndeobște înțelegerea lor de către ei înșiși; și ne-au rugat cu umilință ca noi să binevoim ca, avîndu-le toate aceste articole întărite, plăcute și toate și fiecare din cele conținute în ele primite, să le dăm încuviințarea noastră binevoitoare, precum și îngăduința.

Și conținutul acestora este în acest fel :

Articolele domnilor locuitori din cele trei neamuri ale țării Transilvaniei și din părțile regatului Ungariei și din ținuturile de sub porunca împăratului, întocmite în obșteasca lor adunare ținută la Alba Iulia în ziua a douăzecea <a lunii> noiembrie din anul domnului una mie cinci sute nouăzeci și nouă.

<1> Deoarece toate imperiile și principatele sînt de la domnul Dumnezeu, credem că prin grija Sfinției Sale, prin milostivirea arătată nouă și prin buna hotărîre a întregii creștinătăți ai ajuns Măria Ta în această vreme de luptă împotriva cumplitului neam păgînesc principele nostru milostiv, pentru care lucru ne sîrguim neconținut să-i aducem mulțumită Sfintului că pînă în această vreme ne-a păzit cu milostivire în dulcea noastră patrie de orice dușman și ne rugăm și acum Sfinției Sale să putem rămîne în dulcea noastră patrie sub milostiva și sîrguitoarea ocrotire a Măriei Tale, spre lauda sfintului său nume și spre lățirea și mărirea faimei și renumelui Măriei Tale. În această adunare dorința Măriei Tale potrivită cu vremea și împrejurările de acum că, adică, Măria Ta dorești de la noi două lucruri spre binele și dănuirea bieteii noastre patrii : întîi, să se asigure hrana necesară și cuvenită în orice vreme și în orice loc pentru ca Măria Ta să nu duci lipsă nici de hrană, nici de bani care, după Dumnezeu, sînt nervul războiului, fără de care nu este cu putință ducerea luptelor.

<2> În ceea ce privește hrana, Măria Ta, văzînd marea scădere a țării mai ales la nutreț, hotărîm să se dea de fiecare număr de poartă opt banițe de făină de grîu și opt banițe de ovăz sau de orz și de cîte zece porți o vită de tăiat. Pentru ca cei iără pămînt să nu fie nici ei trecuți cu vederea, hotărîm ca de o ciblă clujeană veche de făină, adică în loc de opt banițe, să dea un florin, iar în loc de o ciblă de ovăz, adică opt banițe clujene, patruzece de bani; neavuții care nu au nici orz, nici ovăz, să aducă secară, al cărei preț să fie de șaizeci de bani cibla, iar al orzului așisderea. Vitelor de tăiat să le stabilească prețul judele tîrgului; dacă de la cel fără avere nu se poate lua o vită, să i se ia în schimb, pentru ea, trei oi.

Deoarece prețul grîului este ridicat și acum și este în creștere văzînd cu ochii, doamne ferește-ne, Măria Ta, să îngrădească acest preț, după împrejurări; de dajdia hranei să nu fie scutite averile nimănui, nici ale Măriei Tale, nici ale domnilor¹⁶, nici ale nemeșilor. Domnii sași au făgăduit că vor lua parte și ei, după puterea lor, în aceeași măsură, la purtarea obligației. Aceia care vor aduce în tabără hrană spre vînzare să nu fie opriți de nimeni, ci să o vîndă cum vor putea, căci astfel de negoț pașnic aduce belșug oriunde. Am înștiințat pe Măria Ta, ovăzul se face <doar> la secui, dar — cum va fi voia Măriei Tale, așa <că> ne vom supune.

Deoarece Măria Ta ai întors secuilor libertățile, <totuși>, după cum își amintesc oamenii, ei aveau, potrivit cu o veche datină a lor, o astfel de lege că, de cîte ori se schimba principele ori se căsătorea, din șase boi se lua unul pe seama principelui, ceea ce ei numeau înfierarea boilor¹⁷; această dajdie s-o ia Măria Ta și acum, căci cu ea își va putea împlini Măria Ta o mare parte din trebuințele Curții și ale oastei.

Clujul, Aiudul și Turda fiind așezate chiar pe drumul țării, iar la Turda și la Aiud și acum oștile își au tabăra și, deci, orașele au greutatea nenumărate, de aceea să fie scutite de darea hranei și a banilor, dar celelalte orașe să dea hrană pentru oaste fiecare după posibilitățile sale. <3> În ce privește partea a doua a dorinței Măriei Tale, adică banii — nervul cu care se poartă războiul, ne-am înțeles că, deși țara este atît de stricată și pustie, cum știi și vezi cu ochii și Măria Ta, cu toate acestea, pentru dăinuirea patriei, pentru unirea noastră cu creștinătatea și pentru bunăvoința noastră față de Măria Ta, din dragă voie făgăduim Măriei Tale cîte șase florini de fiecare număr de poartă; trei florini să fie plătiți pînă în a 25-a zi de la data acestor articole, iar ceilalți trei florini iarăși pînă în ziua a 25-a de atunci înainte; de această dare să nu fie scutită averea nimănui, nici a Măriei Tale, nici a domnilor. Cei cu moșile fără dajdie, care mai înainte plăteau trei florini, acum, fiind darea îndoită, îndoit să plătească și ei. Orașele libere, care și mai înainte plăteau, după puterile lor, să plătească și ele mai departe dajdia de acum. Domnii sași făgăduiesc să contribuie și ei la dajdia aceasta după posibilitățile lor; să contribuie însă și sirbii care se află în țară, astfel ca sirbul care are casă proprie în țară să dea un florin, iar cel care nu are casă să fie scutit. Tot astfel și grecii și alți negustori veniți din alte țări, să plătească fiecare după averea și negoțul său. Locurile și satele arse în timpul acestui război să fie scutite de dajdie. Ne rugăm Măriei Tale ca Măria Ta să primești de la noi acestea cu bunăvoință și milostivire; nici după aceasta, dacă ne va ajuta Dumnezeu, nu vom fi spre scăderea Măriei Tale.

<4> Deoarece adesea nu se poate încasa dajdia din pricina sărăciei, spanii să prindă, în astfel de prilejuri, pe iobagii nemeșilor din satul sau de pe

moșia lor și să poată să-i țină prinși pînă ce va fi plătită dajdia, iar unde va fi rămas moșia nemeșească pustie și fără iobagi locuitori pe ea, șpanii să scoată și să împlinească dajdia de pe altă moșie a nemeșului cu pricina. <5> După cum te-ai milostivit Măria Ta a făgădui că vei aduna oastea la un loc anumit și că vei curăța drumurile țării de nelegiuți și că vei scoate oștenii de prin casele nemeșilor și, cum te străduiești spre binele nostru, pentru toate acestea vom sluji Măriei Tale ca Domnului nostru milostiv; ne rugăm Măriei Tale să se facă acestea după făgăduința milostivă a Măriei Tale, pentru ca, trăind în pace sub ocrotirea Măriei Tale, să fim mai destoinici pentru slujba Măriei Tale și a patriei.

<6> Fiindcă în cursul războiului iobagii, aducîndu-ne multe jigniri și nemaivoidînd să asculte de stăpînii lor ca mai înainte vreme, ne rugăm de Măria Ta să poruncească șpanilor de comitate și scaune să anunțe că oricare iobag ca mai înainte și de acum încolo trebuie să asculte de stăpînul său și să-i fie supus ¹⁸ așa încît dajdia Măriei Tale și hrana oștirii s-o putem aduna și trimite mai ușor și să putem fi și noi omni ex parte de folos în slujba Măriei Tale și a patriei.

Sînt plîngeri, milostive Doamne, că unii sirbi și fugari ce locuiesc în această țară se alătură celor fără căpătii și au stîrnit multă tulburare; rugăm pe Măria Ta să poruncești căpitanului-general să pedepsească pe astfel de oameni.

Deoarece sînt și unii nemeși care, trecînd în oastea Măriei Tale, au amăgit oastea să prade și să aducă pagube, hotărîm ca astfel de nemeș să fie silit de șpani să se înfățișeze la scaunul de judecată unde este obligat să apară personaliter et rationem facti reddere; dacă a fost condamnat și va face apel, apelul să i se primească, el, însă, intra tempus revidendae appellationis, să fie închis la dispoziția șpanului și să nu fie slobozit la cererea nimănui, apelul să fie judecat; iar dacă nu se va înfățișa să fie proscris. Rugăm pe Măria Ta să fie fără îndurare față de cei căzuți în astfel de greșeli. În același fel să se urmeze și pentru secuî.

<7> Fiindcă Măria Ta, la rugămintea noastră, vrea să înfrineze și să judece în officio pe cazaci și pe alții care au năvălit pe la marginile orașelor, au jefuit ce au găsit și au amenințat orașele cu incendierea, pentru aceasta vom sluji Măriei Tale ca domnului nostru milostiv.

<8> Ne-am plîns Măriei Tale despre niște bieți nemeși de-ai noștri care, deși ar fi făcut jurămintul de fidelitate în fața Măriei Tale, totuși moșiile lor, rămase din străbuni sau zălogite ¹⁹, au fost cerute de alții de la Măria Ta și, cum Măria Ta ne-ai răspuns cu îndurare că astfel de bunuri rămase de la străbuni sau zălogite sau cumpărate pe bani de aceste rude ale noastre și cum Măria Ta cu milă le-ai lăsat pe seama acelor nemeși, pentru aceasta vom sluji Măriei Tale.

<9> Moșiile — moștenite din străbuni sau zălogite ori cumpărate cu bani, ale celor morți sau pieriți în război, și cerute de alții de la Măria Ta — dacă au rămas văduve sau orfani, să nu-i scoți Măria Ta pe aceștia din stăpînirea lor și nici pe moștenitori să nu-i înlături de la moștenirea lor ²⁰, nici să le dai în mîna celor care au primit dania ²¹, ci, dimpotrivă, chiar dacă au fost ocupate de cei ce au primit dania, să fie restituite văduvelor și moștenitorilor și Măria Ta să faci lege și cum va stat ori legea așa să rămînă, după vechile datini ale țării.

<10> Am hotărît despre slujitorii fugiți și care s-au tocmit altundeva: să fie întorși de pretutindeni, sub pedeapsa capitală, după legile din trecut, adăugînd că pe slujitorii fugiți în orașe sau care vor fugi de aici înainte,

jucele este dator să-i dea de îndată și de facto, sub pedeapsa capitală, în mina celor de la care au fugit; dacă vreun nemeș ar face apel la un jude și judele nu ar împlini cele de cuviință, atunci suma tocmelii slujitorului rămîne la nemeș, iar dacă nu s-ar depune suma, stăpînul vechi să poată ține un om de la oraș în locul slujitorului, iar slujitorul tocmît să poată fi urmărit pretutindeni.

<11> Am mai hotărît ca acei bieți nemeși de-ai noștri care, din pricină de boală sau temîndu-se de cei fără căpătîi, n-au putut veni aici să facă jurămint de credință, să poată face jurămintul după această dietă, înaintea șpanilor de pe la scaune sau înaintea celor rînduiți pentru aceasta, după vechiul obicei; pentru neînfățișarea lor de pînă acum să nu fie pedepsiți. Nu vorbim despre domnii sau mărimile care au plecat în alte țări ori n-au voit să vină la dietă. Casele și bunurile văduvelor sau ale orfanilor de nemeși cerute de alții de la Măria Ta, rugăm pe Măria Ta ca, luîndu-i pe acești sărmani sub ocrotirea milostivă a Măriei Tale, să le restituie bunurile ce li s-au luat, păzindu-i cu milostivire de orice nedreptate.

<12> Pentru făgăduința milostivă de a restitui averile unor nemeși din Buia, Monor și din alte locuri și luate de slujbași de-ai Măriei Tale, vom sluji Măriei Tale ca unui stăpîn milostiv.

<13> Am hotărît ca, din voia Măriei Tale, să fie întorși la stăpînii lor slujitorii tocmîți care au adus pagube neîndeplinindu-și termenul de tocmeală²², intrînd în rîndul cazacilor sau al altor oșteni de-ai Măriei Tale.

<14> Te-am întîmpinat cu rugăminte pe Măria Ta, ca Măria Ta să ne țină generaliter pe noi toți <cei din țară> cu toate privilegiile și drepturile noastre; pentru milostivul răspuns ce ne-ai dat că vei ține seamă de toate privilegiile, înscrisurile și îndreptările noastre, în afară de donațiunile făcute de principele Sigismund, vom sluji Măriei Tale ca stăpînului nostru milostiv.

<15> S-a hotărît ca orice nemeș care, în vremurile acestea, a păgubit pe vecinul de același rang²³, fie în persoana, fie în avutul și în vitele lui, să fie pedepsit fără întîrziere sau amînare de către șpani în cea dintîi zi de judecată.

<16> Pentru că Măria Ta ai slobozit ca Nicolaie Gávay, Francisc Buda și Kákas Ștefan să se întoarcă în această țară, la Măria Ta, și să își stăpînească în pace moșile rămase din strămoși sau zălogite și alte bunuri sau proprietăți, vom sluji Măriei Tale ca stăpînului nostru milostiv.

<17> Am mai hotărît, cu privire la vechii iobagi ai nemeșilor din secuime și care acum sînt între secuii liberi, nefiînd ei secui, ci iobagi moșteniți și stăpîniți în pace mai înainte de întîiul atac, deci să fie scoși dintre aceia și să fie întorși stăpînilor lor, iar în viitor astfel de iobagi moșteniți să nu mai fie primiți între secui, iar dacă ar mai fi înscriși, să fie restituiți. Tot așa, curțile rămase din bătrîni, moșile, cîmpurile arătore aparținînd acestora, fînațele, lacoviștile, pădurile, morile, apele, locurile de mori și orice moșteniri nemeșești avute de ei de la începutul începutului, și pe care le-au stăpînit în pace pînă acum, să rămînă pe seama nemeșilor și să le stăpînească liberi ca moștenire și bunuri ale lor proprii.

<18> Sînt apoi și iobagi din aceia, pe care nemeșii i-au adus din alte părți pe moșile lor din secuime încă de pe cînd le erau stăpîni și care nu sînt secui, ci sau români, sau sași, sau unguri <din cîmp>; am hotărît ca să rămînă și ei în pace la vechii lor stăpîni, iar Măria Ta să dai porunci aspre către toți căpitanii scaunelor secuiești să țină seamă de hotărîrea și încuviințarea aceasta a Măriei Tale toți domnii secui și rudele lor.

<18> Sașii, care sînt un neam destul de mare în țara aceasta, se plîng de mari pagube și pustiiri din partea celor fără de căpătii; am hotărît, cu învoirea milostivă a Măriei Tale, ca nici domn, nici nemeș, nici slujbaş și nici un om de orice treaptă ar fi el, umblînd printre sași, să nu ia cu sîla nimic de la ei, ci dacă vor adăpost, aceia să i-l dea, iar dacă ar avea trebuință de ceva să le plătească cu bani și dacă aceia ar da ceva de bună voia lor și nesiliți, acest lucru să rămînă la înțelegerea dintre ei, dacă i-ar da casă și masă pe degeaba.

<19> <În ce privește> poștele care umblă cu scrisorile Măriei Tale, să se țină seama de ceea ce stă scris acolo : dacă este o poștă — să primească un cal, dacă sînt două poște — doi cai, dar căruțe să nu se dea nimănui, în afară de cazul cînd s-ar spune anume acest lucru în scrisoarea Măriei Tale. Cine va cere cai și căruțe în afară de scrisorile Măriei Tale, aceluia să nu i se dea nimic. De la astfel de poște, Măria Ta, prin domnul cancelar, să adune scrisorile, pentru ca poștele să nu mai poată umbla cu asemenea scrisori.

Deoarece se poate întîmpla ca iobagii care locuiesc în cîmpie ²⁴, din pricina dăjdiilor apăsătoare, să fugă, dorind libertatea, între secuii liberi, dajdia lor sporită trecînd asupra altor birnici, se hotărăște că orice iobag, care ar fugi acolo de dinaintea dăjdiilor și n-ar voi să se întoarcă la vechiul lui stăpîn, să fie spînzurat; Măria Ta să dea de știre tuturoș căpitanilor din scaunele secuiești și să le poruncească să țină și ei seama de această hotărîre.

<20> În sfîrșit, Măria Ta făgăduiești că vei face jurămîntul după obiceiul și datina celorlalți principii creștini pentru păstrarea libertății patriei; vom sluji Măriei Tale, pentru aceasta, ca stăpînului nostru milostiv.

<Așadar noi, la sus-arătata rugăminte a numiților domni locuitori de cele trei neamuri din această țară a Transilvaniei și din părțile regatului Ungariei și din ținuturile de sub porunca acesteia etc. socotind toate articolele sus-scrise, îndeobște și în parte, și avîndu-le în cuprinsul lor statorite ca îngăduite și pe plac, deci făcînd să fie lămurite prin viu grai și însemnate prin scrisoarea noastră de față și dîndu-le încuviințarea noastră, cu bunăvoință le-am primit, le-am îngăduit, le-am întărit și le-am împuternicit și ne-am oferit de bună voie că atît noi înșine vom păzi, dar vom face și să fie păzite de oricare alții cu tărie și nestrămutat orișunde în țara noastră toate cele sus-zise în întregime și în parte prin puterea și prin mărturia acestei scrisori a noastră. Dat la Alba Iulia în ziua a douăzeci și opta a lunii noiembrie a anului domnului una mie cinci sute nouăzeci și nouă>.

¹ Szilágyi dă : *ellenség* = potrivnic, dușman, vrăjmaș — în loc de *nemzetsegh* = neam, semîntie; traducerea lui Crăciun și apoi și cea a lui Lupaș, care o reia pe cea de mai înainte, păstrează cuvîntul dat în ediția lui Szilágyi <*ellenség*>.

² La Szilágyi : *begien raila, vagy erete* = sau să o cumpere sau să dea bani pentru ea. *Zegenj* — aici cu sensul de „supus; sirak, siromah”.

³ Szilágyi omite de la *nemesember* ... la *tarlozsek*.

⁴ La Szilágyi : *es ralunk*.

⁵ În ex. Cluj : *lasta*, corectat și adăugat între rînduri un *ta*, deci : *latata*.

⁶ La Szilágyi, în plus : *azon mód szerént* <*persequalhassa*>.

⁷ La Szilágyi : *nemes ember*.

⁸ La Szilágyi : *megmaradott*,

⁹ La Szilágyi : *tós*.

¹⁰ La Szilágyi : *Malmot*.

¹¹ În ex. de la Cluj, în plus : *ab antiquo*; Szilágyi omite și, deci, „din vechime” nu figurează nici în cele două traduceri.

¹² La Szilágyi, corect : *embernek*.

¹³ Szilágyi omite : *es iozagokat*.

¹⁴ Încheierea latină nu apare în exemplarul de la Cluj ; ea s-a adăugat după textul publicat de Szilágyi care, la rindul lui, a reluat-o după Gr. Kemény József și Kovács István, din *Erdélyország történeti tára*, I, p. 234—244.

¹⁵ În text : *az zolgalo* = slugi care se tocmeau la stăpin și nu aveau deci pământ, dar puteau plăti, căci primeau bani pentru muncă. Mai jos apare : *az zegérj* = sărac, deci cel neavut, fără avere imobilă, termen specific sec. al XVI-lea și cu sensul general de „supus al țării”, „sirak”, „siromah”.

¹⁶ *Ur* = domn, stăpin <cf. Ur Isten = domnul Dumnezeu>; are aici sensul de „demnitar”, „dregător” — rang mai înalt decât genericul *nemes* = de neam, ales, nobil, boier, <în general>.

¹⁷ În text : *őkör sūtés* = „frigerea boilor” la I. Crăciun ; „înfierarea boilor” la I. Lupaș ; „*stygma boum*” = consemnarea boului <!> la L. Demény, *Secuiei și Mihai Viteazul*, în „Mihai Viteazul. Culegere de studii”, Buc., 1975, p. 136 ; cf. „Frige-Bou” — antroponim, din apelativul „frige-bou” = cel ce înseamnă boii cu dangaua.

¹⁸ și ¹⁹ I. Lupaș omite două rinduri din traducerea lui I. Crăciun.

²⁰ *nici pe moștenitori să nu-i înlături* <de la moștenirea lor> — omis în cele două traduceri.

²¹ *Donatarius* = cel ce a primit o danie — tradus în ambele traduceri prin „alții”.

²² În cele două traduceri : *pierzători de vreme*.

²³ *Zomzéd attiafiat* = vecin<ul său> nemeș sau ne-nemeș — în cele două traduceri se extinde aria, dar este vorba doar de nemeși „rude între ei”, „de-ai lor”, termen care se mai întâlnește de cîteva ori. V. pct. <8>, <9>, <11>, <15>, <18>.

²⁴ *Az laksagon lako iobagiok* = iobagii care locuiesc în cîmpie — adică în cîmpia din podișul transilvan. V. și pct. <18>.

[...]¹. L'Ambasciatore del Valacco che si aspettava non è ancora gionto, et si dice che seco mandi anco un Chiaus preso in queste reuolutioni nella Transilvania dalquale qui forse potranno saper delle cose assai, et se bene sij uoce molto commune che Sua Maestà resti assoluto padrone al presente di tutta quella Prouincia et che perciò a Vienna sia stato cantato solennemente il Te-Deum, altri però dicono che si tengono alcuni castelli per il Cardinale et Vst particolarmente doue si sij retirato suo fratello. Il luoco per il sito è fortissimo, ma per esser ira balce et dirrupi potrà anco assai facilmente esser assediato.

[...]². Hor'hora mi è stato detto che sia arriuato auiso in diligenza spedito a Sua Maestà che il Cardinale di Transilvania sia stato preso et ucciso dalli uillani del paese et la testa esser stata mandata in Alba Giulia al Valacco > [...]³.

Arh. St. Buc., Colecția microfilme Italia, r. 98, c. 493—494 ; Archivio di Stato Venezia, Archivio del Senato, Dispacci Germania, filza 29, f. 482 v. și 484.

[...]¹. Ambasadorul <voievodului> român care era așteptat nu a sosit încă și se spune că împreună cu el trimite și un ceauș luat prizonier în timpul acestor revoluții din Transilvania, de la care poate aici vor putea afla destule lucruri ; există un zvon obișnuit că Maiestatea Sa rămîne stăpin absolut, în prezent, al provinciei aceleia întregi și că de aceea pînă și la Viena s-a cîntat în mod solemn un Te Deum, alții, totuși, spun că sînt deținute cîteva castele de cardinal, mai ales Hust unde s-a retras fratele său.

Locul, prin așezarea sa, este foarte puternic, dar fiind între stînci și prăpăstii va putea fi destul de ușor de asediat.

[...]². Adineauri mi s-a spus că a sosit cu diligența știrea expedită Maiestății Sale că a fost prins cardinalul Transilvaniei și ucis de țărani ținutului și capul i-a fost trimis la Alba Iulia <voievodului> român [...]³.

¹ Audiența la împărat, discuții despre călătoria în Franța, misiunile îndeplinite, plecarea la Praga, sosirea agentului ducelui de Mantua.

² Informații despre mișcările trupelor imperiale comandate de baronul Ungnad și colonelul Pezzen, acțiunile trupelor otomane în Ungaria, ale contelui de Schwarzenberg, ciocnirile trupelor imperiale cu cele otomane, acțiunile tătarilor în Ungaria Superioară; audiența ambasadurii Rusiei la împărat, evenimente de la Curtea imperială, acțiunile trupelor spaniole, relațiile anglo-daneze.

³ Comparația cu întâmplări precedente.

111

1599 noiembrie 29, Plzen.

Illustri fidei nobis dilecto Michaeli Vaiuodae
Valachiae etc.

Rudolphus Secundus diuina fauente clementia Electus
Romanorum Imperator semper Augustus etc.

Illustris fidelis dilecte. Accepimus literas Vestras, quibus nos de insigni, quae nobis ope diuina ac strenuitate Vestra superioribus diebus in Transylvania obtigit, uictoria gratulamini. Nos sane quemadmodum plurimum et nostra et Reipublicae Christianae causa gaudemus, ita fidem Vestram quam nobis adeo insignibus rerum documentis probatis, magnopere laudamus, nequaquam praetermissuri, quin gratum et benigne inclinatum animi nostri affectum, quocumque tempore sentiatis. Legatos autem Vestros, quos a uobis, ut caetera nobis ulterius exponant, mittendos significatis, libenter uidebimus, quae deinceps statuenda sint, singulari cura suscepturi; Interim ut magna uobis apud Christianos omnes, et a fortitudine, qua uictoriam istam consecuti fuistis, et a fide, quam nobis praestitistis gloria, sic summa apud nos gratia. Datum in Ciuitate nostra Pilsnae, die 29 mensis Nouembris. Anno domini 1599.

Rudolphus m.p.

Arh. St. Buc., Colecția xerografii Austria, pach. CCXXXI/12; Haus-, Hof- u. Staatsarchiv, Wien, Türkei I, K. 82, f. 68–69; Hurmuzaki, *Documente*, III/1, p. 363.

Preailustrului, credinciosului, iubitului
nostru Mihai voievod al Țării Românești etc.

Rudolf al II-lea, prin grația divină împărat ales al romanilor, veșnic slăvit etc.

Ilustre, credincios, iubit. Am primit scrisoarea Voastră prin care ne felicitați pentru însemnata victorie ce ni s-a împlinit prin puterea divină și sirguința Voastră în zilele trecute, în Transilvania. Noi în adevăr ne bucurăm foarte mult și pentru cauza noastră și a creștinătății și într-aceea lăudăm cu deosebire credința Voastră, ce ne-o dovediți prin atît de vrednicele mărturii ale faptelor <Voastre> și nu vom pregeta nicicum ca să

aflați în orice timp dragostea inimii noastre recunoscătoare și pline de bunăvoință. Iar pe solii Voștri, pe care anunțați că-i veți trimite din partea Voastră ca să ne înfățișeze și cele ce s-au <petrecut> mai în urmă, îi vom primi bucuroși; de <lucrurile> ce trebuie hotărâte de acum înainte ne vom îngriji în chip deosebit.

Într-astfel încît mare să vă fie gloria în fața tuturor creștinilor, după cum și mai mare este bunăvoința noastră față de voi, <ea să răsplătească> bravura cu care ați dobîndit această victorie și credința ce ne-ați arătat.

Dat în cetatea noastră Plzen, în ziua de 29 ale lunii noiembrie în anul domnului 1599.

Rudolf m. p.

112

1599 decembrie 2, Plzen.

Kaiser Rudolff an Margrafen Joachim Friederich.

Rudolff der ander von Gottes gnaden Erwölter Römischer Kaiser, zu allen Zeiten Mehrer des Reichs.

Hochgeborner Lieber Oheimb und Churfürst, Wir halten dafür, Ir L. werde vor disem etvas Bericht und Nachrichtung in dem, dass der Michael Weyda auss der Wallachey mit einer Anzahl seines bey sich habenden Khriegsvolckhs unlangst gegen Siebenbürgen gerukht, endtlichen auch mit dem Cardinal Bathory der Enden ein starkhes Treffen gethan, und die Victoriam erhalten habe, anderwerts ein und fürkhumben sein.

Dieweil dan nunmehr dasselbe bey uns allerdings confirmirt, und zwar auch eben desshalber von gedachtem Weyda sondere Gesandte mit Relation des Verlauffs an unsern Khaiserlichen Hof geferttiget worden, So haben wir nicht umbgehen wollen, Ir L. hie nebens von solcher auss sonderer Schickhung des Allmechtigen (deme auch gebürliches Lob drumben zu geben ist.) ervolgtten herrlichn Victoria, dardurch dan uns, und ganzer Christenheit zum bösten, dem Erbfeindt aber zu sonderm Nachtl und Verhinderung die Siebenbürgischen Landt und Provintzen in unsere Gewalt khumben, die mehrer und eigentliche Particularitet wohlmainendt auch zu communicirn, und sein wir derselben mit Khaiserlichen Genaden und Freundschaftt wohlgenaigt. Geben in unser Statt Pilsen, den andern Tag Monats Decembris Anno im neum und neunzigisten. Unserer Reiche, des Römischen im fünf und zwanzigisten, des Hungerischen im acht und zwanzigisten, und des Böhaimbischen auch im fünf und zwanzigisten.

Rudolff Ad Mandatum Sacrae Caesareae Maiestatis
 proprium

B. Pezzen

Kleinstratll

A. Papiu-Ilarian, *Tesaur de monumente istorice*, III, Buc., 1864, p. 59—60. Indicație vagă a provenienței: „Arhivul din Berlin”.

Rudolf al II-lea, din grația lui Dumnezeu împărat roman ales, sponsor al Imperiului.

Prea nobile, iubite unchiule și principe-electori,

Noi credem că veți fi primiți și din altă parte oarecare știre, cum că Mihai voievod din Țara Românească, cu un număr de oaste ce avea pe lângă sine, a intrat nu demult în Transilvania și, în cele din urmă, după o cruntă bătălie cu cardinalul Báthory, a obținut victoria.

Fiindcă această știre s-a confirmat într-adevăr, trimițând numitul voievod la împărăteasca noastră curte și soli speciali, cu relatarea despre desfășurarea acestui eveniment, nu lipsim a vă comunica cu toată bunăvoința despre eveniment, precum și amănunte din zisa relatare despre strălucita victorie, hotărîtă de atotputernicul Dumnezeu (căruia i se cuvine pentru aceasta toată lauda), prin care victorie țările și provinciile transilvane au ajuns sub puterea noastră, spre binele nostru și al întregii creștinătăți și spre dezavantajul și împiedicarea dușmanului de moarte. Vă încredințăm de împărăteasca noastră grație și amicitie.

Dat în cetatea noastră Plzen, la două decembrie, anul una mie cinci sute nouă zeci și nouă, în al douăzeci și cincilea an al domniei noastre ca împărat roman, al douăzeci și optulea ca rege al Ungariei și douăzeci și cincilea ca rege al Boemiei.

Rudolf

B. Pezzen

La porunca proprie a
Maiestății Sale sacre imperiale
Kleinstratll

113

1599 decembrie 6, Plzen.

Rudolff der Ander von Gottesgnaden Erwelter Römischer Kayser zu allen Zeitten, Mehrer des Reichs, etc.

Durchleichtiger, Hochgeborner freundlicher geliebter Brueder und Fürst

Wir haben Eur Liebden Schreiben vom 2. diss Monats Decembris, die Sibenbürgische Sachen und des Basta Mainung und Begern betreffendt woll empfangen und verstanden, und weilen wir alberait, was iecz in der Eil der Sachen Beschaffenheit, nach unsers Erachtens von Nötten verordnet gehabt, lassen wir es noch bey demselben, lauth beyligender Abschriftt verbleiben.

Dan nachdem der Waida sich bisshero (obwoll etliche seine Handlungen ain Verdacht, verursachen möchten) nit Vheindt erzaigt, sehen wir nit, wie man gegen Ime, da man schon mit Notturfftten Gelts und Volcks, darzue vil gehörrn wurde, gefasst were, mit Gewalt billich etws fürnehmen kündte, derhalben es rathsamer noch der Zeit biss man von dem diinnigen Landtag, und anderm seinem Vorhaben, mehrern und gewissern Bericht habe zu temporisiern, und Ine den Basta, zu dem Er Waida sonsten nie guets Vertrawen noch Hercz gehabt mit seinem Begern — gleichwoll glimpflich — abzuweisen, nach Gelegenheit dess weittern Vervolgs und Berichts, kan täglich allerlay merere Versehung beschehen. Wie wir dan auch Eur Liebden Guetachten, wegen Anstellung dess Sibenbürgischen Gubernaments, und was deme anhengig mit sonderm Verlangen, weiln in der Sachen keineswegs zu feyern erwarten.

Und sein Eur Liebden mit brüederlichen Trewen und allem Gueten yeder Zeit ganz woll zugethan.

Geben in Unser Statt Pilsen, den sechsten Decembris, Anno etc. neün und neünczig, Unserer Reiche, des Römischen in ffünff und zwainczigisten, des Hungerischen im acht und zwainczigisten und des Behaimischen auch im fünff und zwainczigisten.

Eur Libden
Guetwilliger Brueder

Ruedolff
I. Barvitijs

Arh. St. Buc., Colecția xerografii Austria, pach. CCXLV/9, Haus-, Hof- u. Staatsarchiv Wien, Hungarica, Fasz. 136; Hurmuzaki, *Documente*, III, p. 373.

Ilustre, preanobile frate și principe iubit și prieten,
Am primit și am înțeles scrisoarea Voastră din 2 ale acestei luni decembrie, referitor la problemele transilvane și la opinia și dorința lui Basta și, fiindcă am poruncit deja ceea ce am considerat că era necesar de urgență în situația de acum, să lăsăm lucrurile să mai rămână tot așa, potrivit copiei anexate.

Deoarece voievodul nu s-a arătat pînă acum vrăjmaș (deși unele din acțiunile sale ar putea da de bănuît), nu vedem cum am putea fi împotriva lui și cum am putea întreprinde ceva cu forța, căci ar fi nevoie de bani și oșteni și anume de foarte mulți, de aceea este mai oportun acum să amînăm lucrurile pînă cînd vom avea știri mai multe și mai sigure despre dieta de acolo și despre alte planuri ale sale, precum și să respingem — totuși cu blîndețe — cererea lui Basta, față de care voievodul n-a avut, dealtminteri, niciodată încredere și simpatie și să procedăm în funcție de felul cum se vor desfășura în continuare lucrurile și știrile, putînd surveni zilnic fel de fel de întîmplări. Apoi <vom lua în considerare> și părerea Voastră cu privire la instalarea guvernului transilvan și cele ce țin de acesta, împreună cu o cerere separată, căci nu vom rămîne în nici un caz inactivi în această chestiune.

Rămîn al Vostru cu credință frățească și mereu dispus spre bunăvoință.

Dat în orașul nostru Plzen, la 6 decembrie, anul 1599, în al 25-lea an al Imperiului nostru roman, în al 28-lea al Regatului ungar și tot în al 25-lea al Ducatului Boemiei.

Fratele Vostru iubitor și binevoitor,
Rudolf

Instruction auf die Edlen unnserer liebe getrewen, Daviden Ungnad und Michael Zöckeln etc., was sy in unnserm Namen, und als unnserer ansehentliche Commissary bei dem Weyda in der Walachey anbringen und verrichten sollen. Erstermelte unnserer Kay. Abgesandte sollen der Sachen erforderender hohen Eyl und Notturfft nach, zuehist unverzüglichster Volziehung irer Raiss kein Stupdt verabsumen, sonder iren Weg gestracks

auf Sibenburgen (wie inen die negste Gelegenhait am besten bewüst sein wurdet) ersternantem Weyda zunehmen, So baldt sy dorthin gelangen, werden sy ire Ankunfft anzumelden Ime Weyda unnser Kay. Gnad und alles Guetts, und dann vollendts weiter anzuzaigen wissen.

Wir hetten neben andern bisshero einkommenen Zeittungen, furnemblich aus seinem des Weyda bey seinem Abgeordneten Armeni Peter vom 4. Novembris negsthin an unns gethanen Schreiben, die ansehentlich trefflich und stattlich Victorij, so Er durch Verleichung des Allmechtigen jungstlich durch wider Einbekommung der Sibenburgischen Lande, mit gewehrter Hanndt, und Überwindtung unnserer widerwertigen, erhalten, mit sondern Frewden gern vernomen, wie es dann auch zwar an sich selbst ain solche Sach wäre, welche zu vorderist Seiner Göttlichen Allmacht (als die die grosse durch die Báthorischen bisher an unns erwisene Untrew lenger nit ungestrafft und ungerochen hingehn lassen künden) und dann auch sein des Weyda sonderm hierunter zu Unns und dem gemainen Christlichen Wesen, zu seinem bey meniglich nun mehr erschallendem Rhuemb erzaigtem getrewm aufrichtigen Eyfer, ritterlichen Dapffer und Redligkait (damit Er diss treffentliche Werck zuverrichten auf sich genommen) allainig zuzuschreiben.

Wir fur unnserere Person hetten unns dessen zu Ime Weyda sonderlich zubedancken, mit Erpietten, inmassen diss alles von Im, unns, unnserem löblichen Hauss Österreich, und gemainer Christenhait, zu Nucz und Besstem wider des Christlichen Namens Erbvheindt des Turcken mächtigen Gewaelts und Übertrangsversicherung angesehen, dass Wir solche seine eyferige christliche wolmainliche Erzaigung mit beharrlicher Kay. Gnaden gegen Ime und den seinen Erspriesslichen zuerkennen, auch mit getrewer müglicher Hulff und sonsten verrner beyzuspringen, und an allem deme was unns dissortts gepurn und obgelegen sein, gar nichts unterlassen wollten, wie Er Unns dann darumb gänzlich und zuversichtlich zuvertrawen, zu welchem Endt wir sy gegenwerttige Unsere Kay. Gesanten desshalben abgefertiget, und ingleiche der seinigen, dern Er Unns in obangeregten seinem Schreiben vertröstet, ehist mit Verlangen erworthen theten. Und diss sovil die Salutation und Congratulation anbelangt. Dieweyl Wir dann (wie erst oberzehlt) sein des Weyda gegen Unns tragenden guettherzigen aufrichten Eyfer versichert, und selbigen in kainen Zweifel zusetzen, so hetten Wir nun gegenwerttiger Leufften, und diser Lannden bissher gespurten Beschaffenheit, und zuunterschiedlich mahlen zugetragenen selzamen Veränderungen nach, aus getrewer vätterlicher Sorgfelttigkait, so wir zu disen Lannden Versicher — in Erhaltung, trüegen, von Mittel und Weeg, wie das Regiment der Orten anzustellen, furnemblich mit sein des Weyda Rath und Guettachten zuhandlen für das nöttigste erachtet, Auff welches oftbesagte unnserere Gesanden disen ernstlichen und aussgemessenen bevelich von Unns hetten, mit merbesagtem Weyda, wie die Sachen angeregt Sibenburgischen Regiments halben anzugreifen, wie die Vestungen zu besezen, und das Landt, zu Verhuetung deren bissher furubergangen beschwerlichen und hochschädlichen Practiken, vor Gefahr zuversichern sein möchte, vertrewlich zu communicirn, und dessen rathlichs wolmainlichs Guetachten zuvernemen.

Demnach unns dann zum dritten, zu Gehör komen, das Er der Weyda nach Einbekommung des Landts alberait allerlay ansehentliche Guetter aussthaillen und verschencken solle, welches gleichwol der Sachen Beschffenheit nach ain eben selzames Ansehen, und allerhandt Verdacht

daraus zuschöpfen sein wirdt, hierumb so wurdet inen unnsern Gesandten mit sonderm Vleiss und Dexteritet, auch mit bester Gelegen- und Bequemigkait (ob es gleich alspldtt bey der ersten Audienz nit beschehen köndt) von dem Weyda gleichsamb für sich selbst und unvermerkht, das sy von unns, so weit instruit und bevolmechtigt seyen, zuvernehmen obligen.

Allweyl Er alles, so dissfahls furgangen, unns und dem gemainen Wesen zu Nucz und Guetten beschehen zu sein furgeben, wie wir auch unnsers Thails solches noch zur Zeit gar in kainen Zweifel zusezen Ursach hetten, was es mit angeregten Schanckung und Alienationen fur ain Meinung, wohin solche angesehen, und wie hoch sy sich erstrecken mochten etc.

Doch wirdt solches, wie erst obvermelt, also beschaidenlich und unvermerckt anzustellen sein, damit Er der Weyda es nicht empfinde, oder darob alterirt werde, Beschliesslich weyl unns auch sonders daran gelegen, privatim, in aller eusserster geheim und still die Gelegen — und Beschaffenheit des Landts, und allerlay der Zeit, darinnen ingemain furgehende Discurs in Acht zu nemmen, so bevelchen Wir inen hiemit uber solches alles, bey den vertrautisten Orten, die ihnen sambt und sonderlich nicht mangeln werden, fleissige Erkundigung einzubringen, wie anfangklich der Landtag abgangen, ob oder was darinnen geschlossen, so etwan Unns und dem Christlichen Wesen zu praejudicio geraiche, und daraus des Weyda Intention, ob Er sich villeicht lieber selbst im Landt zu impatronirn und unns ausszuschliesen, oder was Er hierunter zu suchen gedacht, gespurt werden möchte.

Item, was in specie fur Schätz und Sachen durch den Weyda, so wol von dem Cardinal, als dem Sigmunden Báthory an einem und dem andern Ort bey der Schlacht zu Weissenburg, Kywar, oder sonsten gefunden, und weggefuert, was auch entlich bey allen Canczleyen, und in ander Weeg hin und wider fur Acta und Schrifften, so zumahl unter vorigen Jahr furgelauffener Veränderung und Unbestendigkeit einkomen, und unns zur Nachrichtung zu wissen vonnöthen, vorhanden und zu befinden.

Unnd diss ist das jhenig, so Wir in jeziger Eyl bey dem Weyda in ainem anderm alspldtt anzubringen und zu verrichten fur rathsamb erachten. Im ubrigen wollen Wir, das offtbesagte unnsere Gesandten irer erkandten Dexteritet und Geschicklichkeit nach Ime auf alle zutragende Fall mit getrewem Rath assistirn, und sich ausser unnserm ausstrucklichen Bevelch von dannen zu ziehen nit abweisen lassen, sonder unns den Verlauff von ainer Zeit zur andern fleissig avisirn und berichten; hieran erzaigen sy unnsern gnedigen gefelligen Willen und Meinung, mit Kay. Gnaden, damit Wir inen sambt und sonders wolgewogen, zuerkennen.

Datum Pilsen den 6. Decembris Anno 1599.

Copie Kay. Instruction für die Abgesandten in Sibenbürgen, was sy bey dem Weyda in der Walachey zu verrichten.

Arh. St. Buc., Col. xerografil Austria, pach. CCXLV/12; Haus-, Hof- u. Staatsarchiv Wien, Hungarica, Fasz. 136; Hurmuzaki, *Documente*, III₁, p. 374—375.

Instrucțiune pentru nobilii David Ungnad și Mihail Székely, iubiții noștri credincioși, despre ceea ce trebuie să comunice și să săvârșească, în numele nostru și în calitate de comisari de vază ai noștri, pe lângă voie-

vodul Țării Românești. Numiții soli imperiali nu trebuie să zăbovească nici o clipă în a întreprinde călătoria, potrivit extremei urgențe reclamate de situație, ci să se îndrepte direct spre Transilvania (cu ocazia cea mai apropiată), către numitul voievod. Îndată ce vor sosi acolo, vor ști cum să-și anunțe sosirea și să arate apoi pe deplin voievodului grația și bunăvoința noastră imperială.

Să-i spună că am primit, alături de celelalte știri sosite pînă acum, îndeosebi scrisoarea trimisă nouă de voievod, la 4 noiembrie, prin solul său Petre Armeanul, și ne-a bucurat în mod deosebit impunătoarea victorie strălucită și importantă, pe care a obținut-o el recent, cu ajutorul Atotputernicului, recistigînd țara Transilvaniei prin arme și învingînd pe adversarii noștri, apoi <să-i arate> cum stau de fapt lucrurile în sine, care trebuie atribuite înainte de toate Atotputerniciei divine (care nu mai putea lăsa nepedepsită și nerăzbunată marea infidelitate față de noi a celor doi Báthory) și apoi zelului manifestat în mod sincer și fidel de voievod față de noi și față de toată creștinătatea, vitejiei sale cavaleresti și vredniei sale (luînd asupra sa săvîrșirea acestei excelente opere), spre gloria lui, care are acum ecou în fiecare om.

Noi, personal, aducem mulțumiri speciale lui, voievodului, întrucît considerăm că toate acestea au fost realizate de el, spre folosul și binele nostru, al onoratei noastre Case de Austria, precum și al întregii creștinătăți, asigurîndu-ne împotriva puterii și presiunii turcului, dușmanul de moarte al numelui de creștin; totodată ne oferim să recunoaștem fapta sa creștină plină de zel, asigurîndu-l de grația noastră imperială constantă față de el și de urmașii lui și că îi vom sări în ajutor pe viitor cu toate mijloacele posibile și în altfel și că nu vom neglija nimic din cele ce avem și de care dispunem, după cum și el poate avea pe deplin și de nădejde încredere în noi, în care scop am trimis pe actualii soli imperiali; totodată așteptăm cu nerăbdare, cît mai curînd, pe ai săi, pe care ni i-a promis în scrisoarea amintită mai sus. Toate acestea privesc salutul și felicitarea. Apoi, fiindcă sîntem siguri și nu punem la îndoială zelul (cum s-a amintit mai sus) sincer și cordial față de noi, al voievodului, de aceea, potrivit evenimentelor actuale și constituției de pînă acum a acestor țări, și ținînd seamă de schimbările neobișnuite întîmplute de mai multe ori, din credincioasă grijă pămîntească pe care noi o purtăm siguranței și păstrării acestor țări, am considerat că este foarte necesar să tratăm despre mijloacele și căile cum trebuie cîrmuite localitățile, în special <ținînd seamă> de sfatul și părerea voievodului. De aceea, solii noștri amintiți mai sus au de la noi poruncă riguroasă și precisă să ceară sfatul voievodului și părerea acestuia asupra modului cum trebuie începute lucrurile în ce privește guvernarea Transilvaniei, cu ce forțe trebuie ocupate fortificațiile și țara, în scopul evitării practicilor de pînă acum greoaie și păgubitoare, cum pot fi ele asigurate contra pericolului, și să ne comunice confidențial.

Apoi, în al treilea rînd, fiindcă a ajuns la auzul nostru că el, voievodul, după cucerirea țării, împarte și donează pretutindeni tot felul de moșii importante, ceea ce, ținînd seamă de situație, este privit ca un lucru neobișnuit și duce la fel de fel de bănuieli, în această privință solii au obligația să cerceteze pe voievod cu deosebit sîrg și abilitate, pe îndelete, cînd se ivesc cele mai bune ocazii (în nici un caz acest lucru nu se poate face imediat, la prima audiență), ca și cum i-ar interesa pe ei, fără ca acesta să observe că solii sînt instruiți și împuterniciți de noi în acest sens.

Deocamdată, el pretinde că a procedat astfel spre folosul și binele nostru și al tuturor, și deoarece noi, din partea noastră, nu avem în prezent nici un motiv să punem la îndoială acest lucru, ce părere există cu privire la donații și înstrăinări, cum sînt ele considerate și ce întindere au etc.

Totuși această cercetare, cum s-a amintit mai sus, trebuie efectuată discret și imperceptibil, pentru ca el, voievodul, să nu simtă sau să se necăjească din această cauză. În fine, pentru că noi ținem în mod special ca să fie observate în particular, în cel mai mare secret și fără zgomot împrejurările și starea țării și tot ce se vorbește în general acolo, vă poruncim să luați informații cu sîrguință despre toate acestea din locurile cele mai de încredere, de care nu veți duce lipsă, despre modul cum s-a desfășurat la început dieta, dacă s-a hotărît acolo ceva și ce anume, dacă prin asta ar putea rezulta vreun prejudiciu pentru noi și creștinătate și să se urmărească care este intenția voievodului, dacă se gîndește poate să devină el însuși stăpîn în țară și să ne excludă pe noi sau ce urmărește el acolo.

De asemenea, ce comori anume și ce lucruri au fost găsite de voievod, atît de la cardinal, cît și de la Sigismund Báthory, într-un loc sau altul, la lupta de la Alba Iulia, Chioar sau în altă parte și ce a fost transportat de acolo; în fine ce acte și înscrisuri există la toate cancelariile sau pot fi găsite pe alte căi încoace și încolo, risipite astfel din cauza schimbărilor și nestatorniciei de anul trecut și pe care avem nevoie să le cunoaștem pentru informarea noastră.

Acestea sînt cele ce considerăm noi, în graba de acum, că trebuie comunicate și îndeplinite cît mai curînd la voievod. În rest, dorim ca solii noștri, amintiți mai sus, să-l sprijine pe voievod cu sfatul lor credincios în toate întîmplările, potrivit cunoscutei lor abilități și iscusințe și să nu se lase îndepărtați de acolo fără ordinul nostru expres, ci să ne înștiințeze și să ne raporteze cu sîrg, din timp în timp, despre mersul lucrurilor.

Să arate voința și părerea noastră, precum și grația noastră imperială, pentru ca noi, ținînd seamă de tot ce au realizat, să le fim recunoscători.

Dat la Plzen, la 6 decembrie 1599.

Copia instrucțiunilor imperiale pentru comisarii din Transilvania, misiunea lor pe lîngă voievodul Țării Românești.

[...]. Seider meines letzten gehorsamisten Schreibens, sein drei undterschidliche Currier vom Herrn Basta, Herrn Ungnadt und Herrn Zäggl vast mit gleich lauttenden Zeittungen alhie ankomen: das Michaelis Waidae Gubernament in Siebenbürgen je lenger, je mer das Ansehen gewinnen will, als solte gemelter Waida den Turggen, sowol als Ir Majestät, mit Worten gespeist, und das Landt fur sich selbst behalten wellen. Argumenta sein nachvolgende: das er erstlich Ier K.M., hernach ime und seinem Sohn schweren lassen, das er den Landtag ohne Irer Mt. Vorwissen und genumbenen Beschaidt publicirt und gehalten, das er die Güetter seines Gefallens confiscirt und undter seine Leith aussge-

thailt, und das er die siebenbürgische militiam in Wallachei, mit den furnembsten Haubtern, entgegen die Wallachen in Siebenbürgen unterbringt, das er des Sigismundi Schaz, und was sunsten die vom Adl in die Khirchen hin und wider im Landt salvirt, zu seinem Handt gebracht und seines Gefallens aussgethailt, das, wider seinen anfenglichen Begerm Irer M. Volkh auss dem Landt aussgeschafft, und sich understannden Hust und andere Heuser mit wallachischen Khriegsvolkh, sovil er khönen, besezt, dem Herrn Ungnaden und andere khaiserliche Commissarios, als Herrn Petheie Laslo, Forgach, Nieri, weder umb sich, noch bei dem Landtag haben wellen, sonder mit geringen Verehrung abgefertigt, die furnembsten Landleith mit Permittirung, Schuz und Schirm proprio nomine zu sich erfordert; mit dergleichen mer. Welliches alles er Wayda mit dem allein entschuldigt, er welle provinciam volkhumenlich in ein Richtigkeit bringen, die Türggen damit aufhalten, und, wie bishero, betriegen; hernaher aber, nit allein das Landt, sonder sich selbs, Weib und Khindt Irer K.M. vertrauen, und deroselben Willen und Bevelch sich allerdings untergeben. Des will ich allen gestellen, und wirdet von Jederman geglaubt, sonderlich weil die Abgesanten, die er Waida in seinem Schreiben promittirt, biss dato nit benent, weniger abgefertigt. Dahero die K.M. zu merer Erkhundigung aller Beschaffenheit den Carlo Magno heut auf der Posst abgefertigt. Dem solle Her David Ungnad und Michel Zäggl nachfolgen, weil der Wayda in seinem ersten Schreiben teutsch und hunge-risches Khriegsvolkh, die Vestungen zu praesidiren, begert, auch alle glimpfliche Mitl bey ime Wayda, die Sachen dahin zu handeln, das dises vor allen Dingen geschehe-Immittels man sich in ander Weeg des Gubernaments entschliessen, zu besorgen unser Langsambkheit, das schöne Landt und dominandi libido möchte unss abermal mer Unglikh als zuvor auf den Halss laden. Man erwart des Landtags Ausschlag und Schluss. Immittels ligen Irer M. Leith, als der Basta mit Seinen zu Semlio, der Niari Paul bei der wardeinischen Grainitzen; erwartten des Ausschlags, und begern in omni (?) eventu Vollkh und Geltt. Und, ob man wol der Zeit mit Volkh reichlich versehen, so ist der Mangl des Gelttts so gross, das auch das jenig Khriegsvolkh, so der Zeit noch in Siebenbürgen liegt, revociert und abgedankht werden muessen. Das schreibe ich in gehorsamister, schuldigster Confidentz; und wär nit guet das solliches lautbar wurde. Sonsten haben obbemelte Currier des Cardinals Khopfs Contra-factur mitgebracht: der ist mit zweier Wunden im Khopf von einer Hakhen geblieben. Im Gemain sagt man auch, und wirdet von dem Michel Waida dem Georgio Basta geschriben, — welliches aber nit geglaubt und von dem Waiwoda auf ein Lisst, den Basta von den Grainizen zu bewegen gemaint, — als solte der Sigismundus mit dem polnischen Canzler verhanden sein, Vorhabens in das Landt zu fallen...

Hurmuzaki, *Documente*, XII, p. 535—536; Innsbruck, Statthaltereiarchiv, Ambrasor einkommene Schriften.

[...]. De la ultima mea scrisoare au sosit aici trei curieri diferiți, de la domnii Basta, Ungnad și Székely, cu știri aproape identice: că guvernarea voievodului Mihai în Transilvania capătă din ce în ce mai mult aerul că numitul voievod vrea să ducă cu vorba atît pe turc, cît și pe Maiestatea Sa și să păstreze țara pentru sine. Argumentele sînt următoarele: că el <ține> ca țara să fie atribuită solemn mai întii Maiestății Sale

imperiale, apoi lui și fiului său ; că a convocat și ținut dieta fără știrea și aprobarea Maiestății Sale ; că a confiscat, după plac, moșii și le-a distribuit oamenilor săi ; că a așezat în Țara Românească oaste transilvană cu căpitani de vază și, invers, a adus valahi în Transilvania ; că a luat în mînile sale, distribuindu-le după plac, comorile lui Sigismund și ceea ce mai salvase nobilimea încoace și încolo prin biserici ; că, contrar cererii sale inițiale, a scos din țară oastea Maiestății Sale și a ocupat, cit a putut, cu oastea lui valahă, cetatea Hust și alte garnizoane ; n-a vrut să aibă în jurul său și nici în dietă pe domnul Ungnad și alți comisari imperiali, ca domnii Pető Ladislau, Forgach, Nieri, ci i-a expediat cu prea puțin respect ; că a chemat la el, în numele său propriu, pe cei mai distinși nobili, cu permisiunea și sub protecția lui ; și altele similare. Toate acestea le-a făcut el, voievodul, sub scuza că vrea să aducă provincia la desăvîrșită ordine, să țină în loc pe turci și să-i înșele ca și pînă acum ; apoi însă el va încredința Maiestății Sale nu numai țara, ci și pe sine însuși, soția și copilul, și se va supune negreșit voinței și poruncii <Maiestății> Sale. Acest lucru eu îl arăt tuturor și este crezut de oricine, mai ales fiindcă solii promiși de voievod în scrisoarea sa n-au fost încă numiți pînă acum și cu atît mai puțin expediați. De aceea, Maiestatea Sa a trimis azi cu poștalionul pe Carlo Magno, spre a se informa asupra situației. Îi vor urma apoi domnii David Ungnad și Mihail Székely, căci voievodul, în prima sa scrisoare, cere oșteni germani și unguri pentru a lua sub conducerea sa fortărețele și folosește tot felul de mijloace ademenitoare pentru a negocia lucrurile în acest sens. Pînă cînd se va lua o decizie, pe altă cale, în privința guvernării, este de temut că din cauza zăbavei noastre, frumoasa țară și pofta de a stăpîni ne va aduce pe cap încă o dată mai multă nenorocire decît mai înainte. Se așteaptă decizia și încheierea dietei. Între timp, oamenii Maiestății Sale, Basta cu ai săi și Niari Paul se află, cel dintîi la Șimleu, iar celălalt la granițele Oradiei ; așteaptă hotărîrea și cer, pentru orice eventualitate, oșteni și bani. Și, deși acum sîntem prevăzuți din belșug cu oșteni, lipsa de bani e atît de mare, încît, chiar și acei oșteni care se află acum în Transilvania trebuie să fie revocați și demiși. Scriu acest lucru, confidențial, din supunere și datorie, și n-ar fi bine ca aceste lucruri să se audă mai departe. Curierul amintit mai sus a adus portretul capului cardinalului : el a sucombat cu două răni în cap, făcute de o secure. Se mai vorbește că Mihai voievod ar fi scris lui George Basta — ceea ce însă nu e de crezut, presupunîndu-se că e un viclesug de-al voievodului, spre a-l urni pe Basta de la graniță — că Sigismund tratează cu cancelarul polon, în intenția de a năvăli în țară.

¹ Formula de adresare.

[...]. Aus Siebenbürgen schreibt Herr Ungnad, alls er gen Weissenburg mit dem Forgach Sigmund zum Mihal Waida khomben, hab er sie, sambt dem Petheo Laslo, zu Gast geladen, und sich sambt inen so voll getrunken, das man in und sie auff die Gutschen het tragen müessen. Des andern Tags hab Herr Ungnad dem Mihal Waida ein khaiserlichen Goldt-Pfening, den er am Halss getragen, und mit Diemant und Rubin

versezt gewest, geschenkht. Endtgegen hab in der Mihal Waida ein alte Pethdekhen und einen Tebich verehrt. Nochmalss, alss er den Landtag gehalten, und sich der Herr Ungnad dabei befunden wöllen, hab er ime zuentbotten, er bedörfte kheiner Rhatt, wisse dem Landtag selbst wol abzuwarten, er möchte wider seinen Weeg zihen, den er khomben wäre. Wass nun herauss zu schliessen, das gib E.D. ich selbst gnedigst zu erwegen; alle Granizheuser, als Lippa, Genne, Wilogoschwar (sic), Lugosch, Karansebesch und andere hat er mit wallachischen Obristen und Kriegsvolkh besetzt, und die vorigen Obristen abgesetzt. Trag Sorge, wier haben uns selbst Leuss in Peltz gesezt. Alhie ist menigeliich, klain und gross, der Mainung, mann solle ein Herrn von Österreich alssbaldt nach Siebenbürgen abfertigen. mit gnuegsamer Notturfft. Es möchte unns der Wallach auch hinder Hungern nisten, und das khan er leicht thuen, wann er nur denen zu Wardein und Sagmar den Pass sperrt und die Proviant abstatte. Herr Ungnad schreibt weiter, das der Georgio Basta vill schöner Occasion auss den Händen gelassen: er hette eben das richten mugen was der Wallach gericht hatt, dann der Wallach für sich selbst wenig ausgericht hette, wann sich nit die Zakl, in zwanzig Taussent starkh, alss er die khaisserlichen Patenten, darinnen inen die Freiheit zuegesagt, gesehen worden, zu im geschlagen hetten. Ich bin aber der Mainung, wie unser Sachen zu Prag beschaffen, man wierdt ehe Siebenbürgen und Ober-Hungern dem Wallachen lassen, alss etwan einen Herrn von Österreich hinein schickhen [...]².

Hurmuzaki, *Documente*, XII, p. 536; Innsbruck, Statthaltereiarchiiv, Ambraser einkommene Schriften.

[...]¹. Din Transilvania, domnul Ungnad scrie că, sosind împreună cu Forgach Sigmund. la Alba Iulia, la Mihai voievod, acesta i-a invitat pe amindoi, împreună cu Pető Ladislau, ca oaspeți, și acolo s-au îmbătat cu toții, și el și ei, atît de tare, încît atît el, cît și ei au trebuit să fie duși acasă cu caleașca. A doua zi, domnul Ungnad a dăruit lui Mihai voievod o monedă imperială de aur, bătută cu diamant și rubin, pe care o purtase el ca medalion la gît. În schimb, Mihai voievod l-a onorat cu o zeghe și o scoartă. Apoi, cînd voievodul a vrut să țină dieta și domnul Ungnad a dorit să fie prezent acolo, voievodul i-a trimis vorbă că nu are nevoie de sfatul nimănui, că știe să se îngrijească singur de dietă și că el, Ungnad, să-și vadă de drumul lui, pe acolo pe unde a venit.

Ce concluzii pot fi trase de aici, las la aprecierea Alteței Voastre. Toate garnizoanele ca Lipova, Ineu, Șiria, Lugoj, Caransebeș și altele le-a ocupat cu căpitani și ostași valahi, iar pe foștii căpitani i-a demis. Mă tem că ne-am băgat noi singuri un păduche în blană. Aici, fiecine, mic și mare, este de părere că în Transilvania trebuie trimis, cît mai curînd, un domn din Austria, cu suficiente mijloace. Voievodul român ni s-ar putea cuibări și în interiorul Ungariei și o poate face ușor, dacă închide trecerea celor din Oradea și Satu Mare și îi aprovizionează. Domnul Ungnad scrie că George Basta a scăpat din mîini o ocazie mult mai frumoasă: el ar fi putut să facă ceea ce a înfăptuit voievodul, căci acesta singur ar fi făcut prea puțin lucru, dacă secuii, vreo 20 000, n-ar fi trecut de partea lui, cînd au văzut diploma imperială, prin care li se promiteau privilegiile.

Cur toate acestea, eu sînt de părere că, așa cum stau lucrurile la Praga, Transilvania și Ungaria de Sus vor fi lăsate <voievodului> român mai curînd decît să se trimită acolo vreun domn din Austria [...]².

¹ Formula de adresare.

² Formula de încheiere.

Illustrissimo signore

Spero che Vostra Signoria Illustrissima haueua hauuto alcune mie lettere, che li ho scritto fin qui delle cose che passano in questi paesi, se bene dopo che il Valacco ha preso il possesso della Transilvania, acquistato, come dice lui, con la spada, sia stato prohibito di qua il scriuer noue. Imaginissi Vostra Signoria Illustrissima che Michel Vaiuoda vuol esser padrone della Transilvania per quali si uoglia termine, et si ua preparando alla difesa contra che lo uorrà disturbare; dice che è entrato sì per ordine di Cesare ma con consenso anco del Turco, et se Sua Maestà lo aiuterà, et che gli facci buone conditioni, terrà dalla parte sua, se non che ha chi lo prega et di più che il Turco gli fa istanza di trattare la pace et quando questa non riuscisse, che ha modo di disunire il Tartaro dal Turco [...]¹.

Arh. St. Buc., Colecția microfilme Italia, r. 98, c. 579; Archivio di Stato Venezia, Archivio del Senato, Dispacci Germania, filza 29, f. 571.

Preailustre domn

Sper că Domnia Voastră a primit cîteva dintre scrisorile mele, pe care vi le-am scris pînă acum, despre lucrurile care se petrec în aceste ținuturi, deși după ce <voievodul> român a luat în stăpînire Transilvania, dobîndită, cum spune el, cu spada, ne-a fost interzis de aici să scriem știri. Închipuiți-vă, Domnia Voastră, că Mihai voievod vrea să fie stăpinul Transilvaniei, sub orice formă, și se pregătește să se apere împotriva celor ce vor să-l tulbure; spune că a intrat într-adevăr aici <în Transilvania> din ordinul împăratului, dar și cu acordul turcilor, și dacă Maiestatea Sa îl va ajuta și-i va oferi condiții bune, va fi de partea sa dacă nu <de partea celui> ce îl va ruga; și cu atît mai mult cu cît turcii stăruie să ducă tratative de pace, și dacă aceasta nu va reuși, are posibilitatea să-i dezbine pe tătari de turci [...]¹.

¹ Măsurile luate de Mihai în Transilvania, victoria împotriva cardinalului, uciderea lui, prezentînd defavorabil persoana domnului român.

Edler gestrenger Herr, mein insonders freundtlicher hoh geliebter Herr Barvitius, dem Herrn sein meine unbekhendte, doch treu freundtlich willige Diensth jederzeith von mir zuvor. Ich bit mein Herrn umb Ver-

zühung, dass ich unbeckhandterweise den Herrn mit dissen mein Schreiben behelligen thue. Derweyll ich von dem Herrn alles liebs und guets here, had ich mit dissem mein Schreiben bey dem Herrn beckhandth wellen mahen mit freundtlicher und hohster Bit mein geliebter Herr der welle mich auch wyrrdigen undter seine getreue dienstwillige Freundth enumereiren. Mein Herr soll vergleich, dass er ein solchen treuen dienstwilligen Freundth an mir haben werde dass wenn ich seine Gedancken wiste in wey ich Ime dienen khundte, dass ichs nicht undterlassen wolte und an mein Vermigen niht entwunden sollen werden, mein Herr der welle alla libera mit mir schoffen hatt an mir ein treuen Diener und niht andersth.

Was die undterschidlihen Zeyttungen sein von Mihal Vayda erinder ich den Herrn, dass niht alles zu glauben isth. Das glaub ich well das so oft von dem hohloblich Hauss Österrych niht ein Gubernator in Siebenbyrgen geschickht wyrdth, so pretendiert ja Mihal Vayda das Gubernamento, wie ess dan billich auch wäre dan er sein Leyb und Leben daran gesseczth hatt, sein treue Eidts Pflicht dem Romischen Kheysser zuerhalten, so miessen Ihr Römische Kheyserliche Mayestätt das auch allgenedigisth bedenckhen, dass der Tyreckhysch Kheyser sagth dem Mihal Vayda zue nicht allein Siebenbyrgen, sondern wass er hinfiren in sein Diensten einemben werden, soll Ime bleyben, er soll sych nuer undter Ime begeben und von Ihr Römischen Kheyserliche Mayestätt absteen. Khein solchen Diener der mit so wenigen das aussgericht hette als er diss Impresa, haben Ihr Römische Kheyserliche Mayestätt oder khein Römischer Kheyser nie gehobth, aber endtgegen khein solchen Feindth hatt man auch nie khabth als diser sein wyrdth sofern man In niht erhalten wyrdth wissen, dan er isth redlich und geschwindth, glickhth Ime durch sein Geschwindickheyth das Khriegsvolckh der zeuht Ime gern zue seiner Freygebyckheyth halber und soll er noh zu dem des Tyreckhischen Kheysers Hylf beystandth haben. Wer khynneth mit Ime ausskhumen, khan man In zum Freundth, so mag man sycher glauben, dass unsern Romischen Kheyser ein Cron aufsetzen wyrdth das vor vyll Jaren niht gesehen isth. Wie und was massen In zu erhalten wäre hob ich Ihr Römischen Kheyserlichen Mayestätt in allerundterthnenigister gehorsamb bey dem hievorigen Currier beryht.

Mein Herr welle die khleine Myhe nicht anstehen und das lesen und ingedenckh sein, dass noch undter den Wegen einst darauss was werde. Was ich geschrieben hab, dass ich also unbeckhandterweyse den Herrn mit mein Schreiben molestier, mein Herr welle mirs verzeihen, dan ich syh, da bey unss Sahen die mir zu den khunfftigen Wollfarttaufnemen des Romischen Kheysers niht gefallen. Was ich aber mein Herrn schreyb, das schreyb ich in Vertrauen nam veritas odium parit.

Ich thue mich dem Herrn als sein unbeckhandter Diener und Freundth,

In derselben treuen

Freundtschaft befehlen. Gott mit uns. Sackhmar 14 Decembris anno 1599

Des Herrn unbeckhandter dienstwilliger Freundth
Michael Zéckelly ¹

Dem Edlen unnd Gestrengen Herrn Johann Barbitio, Romischen Keyserlichen Mayestätt Hoffreichsrath und gehaimen Secretarj etc. Meinem insonders freundtlichen hochvertrautten geliebten Herrn und guetten Freundt.

Preanobile și onorate domn, mult iubite domnule Barvitiuș,

Înainte de toate vă asigur că sînt gata oricînd să pun serviciile mele credincioase la dispoziția Domniei Voastre, deși vă sînt necunoscut. Cer iertare că eu, un necunoscut, vă supăr cu această scrisoare. Auzind despre Domnia Voastră numai lucruri bune și plăcute, am dorit să mă fac cunoscut cu această scrisoare a mea, cu rugămintea prietenească de a mă onora, enumerîndu-mă printre prietenii credincioși, dispuși să vă servească, ai Domniei Voastre. Considerați că veți avea în mine un prieten credincios, gata să vă slujească și că, dacă aș cunoaște gîndurile Domniei Voastre, în ce mod v-aș putea servi, n-aș omite nimic și n-aș sustrage nimic din capacitatea mea, astfel încît puteți dispune de mine pe deplin și aveți în mine un slujitor credincios și nimic altceva.

În ce privește diversele știri despre Mihai voievod, vă atrag atenția că nu totul este demn de crezare. Cred acest lucru, deoarece, atîta timp cît venerabila Casă de Austria nu trimite un guvernator în Transilvania, Mihai voievod pretinde guvernarea, după cum este și drept, căci el și-a riscat viața pentru a-și ține obligația de credință jurată împăratului roman, astfel încît și Maiestatea Sa imperială romană trebuie să reflecteze preamilostiv că împăratul turc spune lui Mihai voievod că nu numai Transilvania, ci și tot ceea ce el va cuceri, fiind în serviciul aceluia, trebuie să-i rămînă lui, cu condiția să se supună împăratului turc și să se îndepărteze de Maiestatea Sa imperială romană. Nici acesta din urmă și nici un alt împărat roman n-a avut vreodată un asemenea slujitor, care să fi săvîrșit cu atît de puține mijloace o victorie atît de zdrobitoare, pe de altă parte nu are și n-a avut niciodată un asemenea inamic cum va deveni el, dacă nu va ști să și-l mențină, căci el este viteaz și iute și izbutește să atragă pe oșteni prin rapiditatea și generozitatea sa, iar dacă va avea și ajutorul împăratului turc, cine oare îi va putea ține piept. Dacă însă va fi păstrat ca prieten, putem fi siguri că împăratul nostru roman va primi o coroană cum nu s-a mai văzut de mulți ani. Cum și în ce fel poate fi păstrat, am raportat prea supus Maiestății Sale imperiale romane prin curierul anterior.

Binevoiți, domnule, să nu evitați mica osteneală de a citi și reflecta că din ceea ce se află încă pe drum va ieși cîndva ceva <important>. După cum scriam, binevoiți, domnule, a mă ierta că eu, un necunoscut, vă supăr cu scrisoarea mea, căci eu văd că la noi nu sînt pe plac cele ce sînt pentru sporirea bunăstării viitoare a împăratului roman. Ceea ce vă scriu eu însă, domnule, o fac desigur confidențial, căci veritas parit odium <adevărul dă naștere la ură>.

Rămîn la ordinele Domniei Voastre, ca un slujitor necunoscut și prieten, cu aceeași prietenie credincioasă.

Dumnezeu cu noi ! Satu Mare, 14 decembrie 1599.

Prieten necunoscut și gata a vă sluji,
Mihail Székely¹

Preanobilului și puternicului domn Johann Barbitio, consilier al Curții Maiestății Sale imperiale romane și secretar intim etc. Stăpînului meu mult iubit și bun prieten.

¹ Mihail Székely de Kövend, comandant al cetății Satu Mare.

Allerdurchleuchtigster Grossmechtigster Römischer Kaiser,
 Euer. Röm. Kay. Maytt. unnd Libden sein mein gehorsamb freund
 unnd bruderliche willige Dienst, jederzeit woll bereit,
 Gnedigster freundlicher geliebter Herr unnd Brueder!

Aus Euer Kay. Mtt. unnd Libden von dem Ietzten, verwichenen
 Monats, abgegangenen Schreiben, habe ich mit sonderen herzlichen Freuden
 vernommen, welcher Gestalt, aus gnediger Vorsehung des Allmechtigen
 nunmehr die Siebenburgische Provinzen, durch den Wayvoda aus der
 Walachej, nach erhaltener, wider den Cardinal Báthorj, ansehnlichenn
 Victoria, unter E. Kay. Maytt. unnd Libden Gewaltdt gebracht, unnd genz-
 lich dero zuegeaignet sindt worden. Ob ich nun gleichwoll dessen zum
 Theil vor diesem von unterschiedlichen Orten bin erinnert, so ist mir doch
 solches aus E. Kay. Maytt. unnd Libden besonderbaren Schreibenn, mit
 mehreren Particulariteten unnd endlicher Confirmation zu vernehmen,
 ganz angenemb gewesen, unnd thue E. Kay. May unnd Libden ob diesem
 zuegestandenen Glück unnd Accession derer so lanng entratenen Lannden,
 gehorsamb, bruederlich unnd von Herzen congratuliren, den Allmechtigen
 zuegleich bittend, Er wolle E. Kay. May. unnd Libden hiefuro nit weniger
 dero Kuenigreich unnd Lannden mit dergleichenn ansehlichenn Victorien
 vermehren, damit die allgemaine Christenheit erfrewenn, unnd unnser
 hochlöblich Haus von Österreich den Turggischen Erbfeindt zue einem
 Schreckenn, unnd Unterdruckung je lenger je mehr erhöhen; E. Kay.
 Maytt. unnd Libden daneben mit gewünschter Gesundtheit segnen und
 in solchem sighafften Imperio lanngwirig erhalten, wie ichs dann E. Kay.
 Maytt. unnd Libden von Hertzen treulich wunsche, deroselbenn mich zue
 gnadenn unnd bruederlichen Huldenn alles Fleiss bevehlende.

Datum in Antorff denn 16 Decembris Anno etc. im neun unnd neun-
 zigisten,

Euer Röm. Kay. Maytt. unnd Libden.

Gehorsamer Brueder
 Albrecht

Der Röm. Kay. auch zu Ungernn und Böhaimb Kai. Maytt. mei-
 nem gnedigisten freundlichenn geliebten Herrn unnd Brueder!

Arh. St. Buc., Colecția xerografii Austria, pach. CCXLV/37; Haus-, Hof- u. Staatsarchiv
 Wien, Hungarica, Fasz. 136; Hurmuzaki, *Documente*, III₁, p. 385—386.

Preailustre și puternice împărat roman, gata oricînd să aduc ser-
 viciile mele prietenești și frățești Maiestății Voastre imperiale romane,
 mult iubite,

Preamilostive stăpîne, prieten iubit și frate,

Din scrisoarea Maiestății Voastre imperiale din ultima zi a lunii
 trecute, am aflat cu deosebită bucurie cordială în ce fel, datorită milosti-
 vei providențe a Celui Atotputernic, provinciile transilvane au fost aduse
 în fine sub stăpînirea Maiestății Voastre imperiale și pe deplin însușite,
 prin victoria importantă cîștigată de voievodul din Țara Românească
 împotriva cardinalului Báthory. Deși fusesem înștiințat, în parte, din
 diferite locuri încă mai înainte, totuși a fost pentru mine foarte plăcut

să aflu din scrisorile speciale ale Maiestății Voastre imperiale unele particularități și o confirmare definitivă și felicit frățeste și din inimă pe Maiestatea Voastră imperială mult iubită pentru acest noroc hărăzit și luarea în stăpînire a acelor teritorii de care ați fost lipsit atîta timp, rugînd totodată pe Atotputernicul să sporească și în viitor cu victorii importante, similare, atît pe Maiestatea Voastră imperială mult iubită, cît și regatul și teritoriile sale, spre bucuria întregii creștinătăți, și să înalțe cît mai mult timp și cît mai sus venerabila noastră Casă de Austria, spre spaima și reprimarea dușmanului de moarte turc; totodată să binecuvinteze pe Maiestatea Voastră imperială mult iubită cu sănătatea dorită și să vă mențină mult timp într-un asemenea imperiu victorios, cum îl doresc eu sincer, din inimă, Maiestății Voastre imperiale mult iubite, la ordinele căreia mă aflu cu toată sirguința, recomandîndu-mă milostivirii și bunăvoinții frățesti.

Dat la Andorf, la 16 decembrie, anul 1599.

Albrecht, frate prea supus al Maiestății Voastre imperiale mult iubite.

Maiestății Sale imperiale romane, totodată Maiestate regală a Ungariei și Boemiei, stăpinului meu preamilostiv, iubit prietenește, și fratelui meu.

120

1599 decembrie 17, Ansberg.

Aller durchleuchtigster Grosmechtigster Römischer Kheiser, Eur Röm. Key. Mtt. sein mein gehorsambst willig Dienest allerunnderthenigst zuvor.

Allergenedigster lieber Herr unnd Vetter, Was dieselben unnder dato den lesten November negsthin, wegen des Michael Weyvoden aus der Wallachey wider den Cardinaly Báthori erhaltenen Victorj, dadurch die Sibenburgische Lande unnd Provinzen in dero Key. Gewalt und Hande khommen, mir allergnedigist communicirt, das hab ich zu recht empfangen, unnd thue mich solcher allergnedigist verthreulich zugeschickhten Avisen allerundterthenigst bedancken. Unnd gleich ich, solcher E. Kay. Mtt. und sambtlicher Christenheit zugestandenen glickhlichen Sigs, ich mich, so woll wegen unnserer wahren sinich seelig machenden Religion, als auch nachenden Pluet Verwandtschaftt halb, billich allerunnderthenigst von Herrnzen erfreye, allss will ich nit underlassen, mit meinem Gepet Gott den Allmechtigen instendigh anzuerrueffen unnd zu pitten, damit sein Allmechtigkheit E. Key. Mtt. deren ich mich zu Key. Gnaden unnderthenigst bevelchen thue, in aller glickhlichen Wolfart, langwirigen Gesondtheit, auch loblichen Key. Regierung unnd Prosperitet wider disen wüeten den Erbfeindt sambtlicher Christenheit lanng gefristen unnd erhalten welle.

Geben Anspergh den 17. December, Anno 1599.

E. Röm. Khay. Mtt.

Allergehorsambster

Churfurst unnd Vetter

Ernst Erzbischof zu Cöln

Dem Allerdurchleuchtigsten, Grosmechtigsten Fürsten und Herrn Herrn Rudolphen dem andern, Erwölten Römischen Keiser, zu allen Zeitten Mehrern des Heiligen Römischen Reichs, in Germanien, zu Hungern und Beheimb etc. König, Erzherczogen zu Österreich, Herczogen zu Burgundt, Graven zu Tÿroll etc., Meinem allergnedigsten lieben Herrn Vettern.

Arh. St. Buc., Colecția xerografii Austria, pach. CCXLV/40; Haus-, Hof- u. Staatsarchiv Wien, Hungarica, I, Fasz. 136; Hurmuzaki, *Documente*, III, p. 387—388.

Preailustre și puternice împărat roman, înainte de toate <vă asigur> de serviciile mele pline de bunăvoință și supunere față de Maiestatea Voastră imperială.

Preamilostive și iubite stăpîne și văr, am primit în bună ordine cele ce ați binevoit a-mi comunica sub data de 30 noiembrie trecut cu privire la victoria obținută de Mihai voievod din Țara Românească împotriva cardinalului Báthory, prin care țara transilvană și provinciile au ajuns sub puterea și în mâinile imperiale și țin să aduc preasupus mulțumirile mele pentru știrile trimise confidențial. Atît în numele adevăratei noastre religii — singura mintuitoare — cît și ca apropiată rudă de singe, mă bucur din toată inima de victoria fericită, hărăzită Maiestății Voastre imperiale și întregii creștinătăți și totodată nu voi înceta să implor fierbinte în rugăciunea mea pe atotputernicul Dumnezeu să dăruiască Maiestății Voastre imperiale fericire în toate, sănătate îndelungată, slăvită domnie imperială, prosperitate și să vă păstreze mereu împotriva turbatului dușman de moarte al întregii creștinătăți.

Dat la Ansberg, la 17^a decembrie, anul 1599.

Ernst, arhiepiscop de Köln

Preailustrului și puternicului principe și stăpîn, Domnului Rudolf al II-lea, împărat roman ales, mereu sporitor al Sfîntului imperiu roman, în Germania, rege în Ungaria, Boemia etc., arhiduce de Austria, duce de Burgundia, graf de Tirol etc. Preamilostivului și iubitului meu văr.

121

<1599> decembrie 20, Alba Iulia.

Ioan Michail Woiewoda z bozei milosci hospodarz Ardelskiew - Wlaszkiew Ziemi. Pyszemy w. <m.> panu bratu naszym od serdca najmileiszemu, Ioanu Ieremij Mogilie woiewodzie z bozei milosci hospodarowi Moldawschiew ziemi, dlugiego panowania y dobrego zdrowia, ze wszitkimi pocieszamy, waszei milosci zyczymy. Prithim zrozumilismy z listu i iz ustnego zlecenia czosczie do nas poslali, dziękujemy waszej milosci za dobre y piękne słowa czosczie nam poslali wasza milosc. Raczysz thesz nam wasza milosc w liscze swem pysacz iesli tho iest z woli pana Boga, zesmi zostali panem w thei ziemy, czieszys sie wasza milosc s tego, panu Bogu dziękuiesz za the iaske ze nam pokazal. Themze sposobem y my panu Bogu dziękujemy ześ wasza milosc w dobrim zdrowiu y w spokoinim panowaniem. Zaś raczysz do nas pysacz wasza milosc

ze wasza miloscz będąc nam zyczliwem przyiacielem, radniei woliabys nam wasza miloscz zycz tho sie stalo zeby to nie bylo bylo. Zaprawde y mysmy thogo nie pragneli, any smy sie thego spodziewali zeby sie tak mialo stacz jako sie stalo, alie podobno pan Bog tak chczial miecz zeby tak bylo. Abowiem gdi cardinal priachal do Ardelskiej ziemi, y zostal panem, barzo sie nam zdalo dobre i uradowalismy sie s tego; zdalo sie nam ze bedzie czlowiekiem mądrim i dosiezym y bedziem y my miecz s kym się rozmowicz y naradzicz (nie będzie iako ten drugi, ze niewiedzial czo czyni y czo chce) y gdy iusz cardinal na them panstwu postanowil sie usiadl y obyjal ziemie Ardelską, a mysmy nagotowali upomniki czudne uczcziwe y polalismy iemu iako iednomu panu; s czego byl kontent; dziekowal nam iako sie godzi, rozumilismy ze bedziem miecz go priacziela y w uczczywosci bedzie nas mial y zachowa sie nam dobre. A potem poslal do nas posla swego Czomartan Tomasza z them poselstwem, zebym ziachal z ziemie i za panstwa, bo tak iest wda iego krolewskiej mosczi¹, bo krol ucsynie primiere z turkami y poiednali sie y uczynie primiere z polaki i z Woloską ziemia i yz Inglitera i is Franca, i iam rekl do niego: „iesli krol uczynil primiere z turkami i poiednal sie z temi wszytkimy, a mnie dla czego thesz nie moze poiednacz z Turkami, i gdi sobie mogl uczinicz primiere, gdi ze chce, moze i mnie go uczinicz, zeby i ia mogl zostacz w ziemie, bo Turci, dla woli iego, to ucinicz”. Na czo mi tak rekl: „ze krol zadną miarą nie moze wam ziednacz primiera u nich, bo Turci niechza, ani by radczy tu was mieli w tei ziemi, i est i teras u nas czausz kturi dla thego priachal zebyście w tei ziemi więczy niebyły”. A iam rekl do niego: „A ta posluga moia czom czynil dla Ardelu, zem dal ziemie swa na lup Turkom i Tatarom zieią wybrali, zlupili i tile lat stalem przeciwo turkom z ludem swem i z małą pomoczą ziemie swoi, nie zaluiacz krwi swei dla Ierdeliu, zawsdy, ktura będąc za obroną moią, ni w cim zadnei szkody nie poznala, w cale trwa? A do thego prisiegi czosmi sie prisiegali między sobą, zebyśmy ieden drugiego nie opuszczali do smierczy i abie zebysimy sie spolecznie trimali, iesli będzie dobre iednemu zeby y drugiemu, a iesli zle, takze. A theras sobie cinią primiere, a mnie mowią ze nie mogą?” Na czo mi zas rekl: „Inaczei nie iest, ani moze bycz, tilko zebyście ziachali ze ziemie”. A ia rekl: „A dokąd ze poiado, iesli wyiadę z ziemie”? On rekl: „ze wam da krol zamek iedem na stronie y będziesz tam mieszkal, a ieslibys z dobrei woly nie chczial wyiachacz, iako was krol upomina, thedy zapowinni wiedz ze iest roskazanie cesarskie do krola zeby krol zstał na was priachal, a Giuzdeldeci basza² z Turkami z tamtamd zeby was zywego ze wszytkiem poimano i wydano Turkom”. Czo to usliszawszy ztrwozyłem sie y napelnilo mi sie serdce mysli wszelakych y w tem nie mialem iusz czo daliei mowicz, aliem rekl: „Iesli iest wola krolewska zebym wyiachal, wyiadę, tilko niechai mi naznaczy czas y dnia, zebym sie nagotowal na tho, azeby mi dal zamek ieden zebym mieszkal.” Poslalem potem dla zamku, zebym wiedzial ktorego mi dadczą, powiedzial ze my nie dadczą zadnego zamku, nie wiem iako sobie rozumial. Poslal do mnie dwoch panow zebyśmy z nimi postanowienie uczynili i przysiega potwierdzili, zebyśmy sobie przyaczielmy byly iako y predtem z niemi bylo. Wedlug thego postanowienia i tei prisiegi stalem i chowalem [sie, rozmuieiając i o nim ze statecznie nam doderzy. A w tim zas smy posliszeli ze mieszanine czyni, i tak y owak sliszącz o nim ze chce uczinicz i na iedne i na druge strone, o czym y wasza miloscz podobno raczysz wiadomoscz miecz. A tak wiedzącz the wszitke zlosci iego a niezyczliwoscz przeciwo

nam, powstalem z ziemy swoje, z synom swom, wziawszy zonę y wszystko czom miał y z woyskiem swem, nie ufaiacz moci swojei, bom tesz nie miał tak wielka woiska, alem sobie pana Boga na pomocz wzył y przięgiem wlozył the zapazuche swa, iechalem nan albo zebym ia wtem wynien, albo oni bytl. Pan Bog dla przięgi ich czo były złamali i niesprawiedliwosc ich pobyl ich; bo nie my, alie pan Bog ich pobil, bo my wiara do smierci chczemy chowacz.

Rozumiemy ze iego krolewska mość iest obrazom dlathego na nas, zadamy zebyś wasza milosc raczył iego moszcz oznaimicz iako pyszemy do wasza milosci, dlaczego sie tak stalo, zeby iego krolewska mość wiedzial, podobno iak wola Bozia byla, zeby tak bylo. Do thego zadam waszey mosci zebyś sie wasza moszcz nie raczil przeciwiwz słowom ludzkym, ani im wiare racil dawacz, ale zawzdy, zebyśmy były y mieszkali iako braca w przyiazni, zeby zatem y ziemie y poddanie naszy były w pokoiu, iako y predthem y do thego czasu.

Zatym zyczimy waszei milosci od pana Boga dobrego zdrowia y szczęśliwego na wiele lat panowania. Z Białogrodu, 20 dnia decembrie <1599>.

Arh. St. Buc., Colecția microfilme R. P. Polonă, r. 8, c. 263–265; Archivum Głowne Akt. Dawnich, Warszawa, Archivum Zamoyskich, Korespondencja, Sygn. 3028 (fost 1790), p. 64–65 (fost 35–36); P. P. Panaitescu, *Documente privitoare la istoria lui Mihai Viteazul*, p. 93–98; D.R.H., B., Țara Românească, XI, p. 497–500.

Ioan Mihai voievod, din mila lui Dumnezeu domn al Țării Ardealului și al Țării Românești. Scriem fratelui nostru din inimă celui mai iubit, Ioan Ieremia Moghilă voievod, din mila lui Dumnezeu domn al Țării Moldovei. Urăm domniei sale lungă domnie și sănătate și fericire întru toate. Prin aceasta am înțeles din scrisoarea și recomandarea verbală pe care ai trimis-o la noi și mulțumim domniei tale pentru cuvintele bune și frumoase pe care ni le-ai trimis domnia ta. Ai binevoit de asemenea domnia ta să ne scrii în scrisoare că a fost cu voia lui Dumnezeu că am ajuns domn în această țară și că te bucuri Măria Ta pentru aceasta și mulțumești lui Dumnezeu pentru această grație ce ne-a arătat. În același chip și noi mulțumim lui Dumnezeu că Măria Ta ești în bună sănătate și în domnie liniștită. Dar ai binevoit să scrii domnia ta către noi, că Măria Ta fiindu-ne prieten binevoitor, ai fi vrut totuși mai bine pentru noi ca aceea ce s-a întâmplat să nu fi fost. E adevărat că și noi aceasta n-am dorit-o, nici nu ne-am așteptat ca să se întâmple așa cum s-a întâmplat. Dar pesemne domnul Dumnezeu a vrut ca să fie așa. Căci cînd cardinalul a venit în țara Ardealului și s-a făcut domn, foarte ne-a părut bine și ne-am bucurat de aceasta, ni s-a părut că va fi un om înțelept și așezat și că vom avea și noi cu cine să vorbim și să ne sfătuim (că nu va fi ca celălalt, care nu știa ce face, nici ce vrea) și îndată ce cardinalul s-a așezat în această domnie și a luat cîrmuirea țării Ardealului, iar noi am gătit daruri de preț și cinstite și i le-am trimis lui ca unui domn, de care a fost bucuros și ne-a mulțumit cum se cuvine, am crezut că-l vom avea de prieten și că ne va trata cu cinste și se va purta bine cu noi. Iar după aceea, a trimis la noi pe solul său, Ciomortany Tamaș, cu această solie, ca să ies din țară și din domnia aceasta, căci așa este voia Măriei Sale craiului¹, căci craiul va face alianță cu turcii și că turcii s-au unit și că vor face alianță cu polonezii și cu țara Moldovei și cu Englitera și cu Franța. Iar eu i-am spus: „Dacă

craiu l a făcut alianță cu turcii și s-a unit cu toți aceștia, de ce nu mă poate împăca și pe mine cu turcii și dacă a putut să-și face sie pace, cînd va vrea poate să-mi facă și mie, ca să rămîn în țară, căci turcii, pentru voia lui, o vor face". La aceasta mi-a vorbit astfel : „Craiu l cu nici un chip nu poate să obție pentru domnia ta alianța la dînșii, căci turcii nu vor și nici nu sînt bucuroși să te aibă pe domnia ta în această țară și este și acum la noi un ceauș care a venit pentru aceasta, ca domnia ta să nu mai rămîi în această țară". Iar eu i-am spus lui : „Dar această slujbă a mea ce am făcut-o pentru Ardeal, că mi-am dat țara mea pradă turcilor și tătarilor de au luat-o, au prădat-o și că atîția ani am stat împotriva turcilor cu oamenii mei și cu puținul ajutor al țării mele, necruțînd nicio-dată sîngele nostru pentru Ardeal, care fiind sub apărarea mea, întru nimic n-a cunoscut nici o pagubă și este întreg ? Și pe lîngă acestea, jurămintele ce le-am jurat între noi, ca să nu ne părăsim unul pe altul pînă la moarte, ci să ne ținem împreună, cînd va fi bine unuia să fie și celuilalt, iar dacă va fi rău, de asemenea. Și acum fac ei alianțe și mie-mi spun că nu pot" ? La aceasta însă mi-a spus : „Altfel nu este, nici nu poate fi, numai cît să plecați din țară". Iar eu am spus : „Și încotro să mă duc, dacă plec din țară ? ... El a spus : „Craiu l vă va da o cetate la o parte și vei locui acolo, iar dacă de bună voie nu vrei să pleci, după cum îți cere craiu l, atunci trebuie să știi că este porunca împărătească către craiu l ca el să vie asupra domniei tale, iar Ghiuzeldje pașa² cu turcii să vă prindă viu de acolo cu toate și să vă dea turcilor". Auzind aceasta m-am înspăimîntat și mi s-a umplut inima cu tot felul de gînduri și într-aceasta nu am avut ce să mai spun, însă i-am zis : „Dacă este voia craiu lului ca să plec, 'mă voi duce, numai să-mi fixeze timpul și ziua, ca să mă pregătesc pentru aceasta, să-mi dea un castel, ca să locuiesc". Am trimis apoi pentru castel, ca să știu pe care mi-l vor da. A spus că nu-mi vor da nici un castel ; nu știu ce să înțeleg. A trimis la mine doi nobili ca să fac cu dînșii așezămînt și să-l întărim prin jurămînt și ca să fim prieteni, așa cum am fost cu dînșii mai înainte. Față de acest așezămînt și de acest jurămînt am stat și m-am ținut, înțelegînd și despre dînsul că-l va respecta față de noi în chip sta-tornic, Și între timp am auzit că face amestecături și așa auzind și una și alta despre dînsul, că vrea să lucreze și într-o parte și în alta, despre care lucruri poate că și domnia ta binevoiești să ai știre. Și așa văzînd toate aceste răutăți ale lui și dușmănie împotriva noastră, m-am sculat din țara mea cu copiii mei, luîndu-mi și soția și tot ce aveam și cu oastea mea, căci nu aveam încredere în puterea mea, că nu aveam oaste așa mare. Dar am luat în ajutor pe domnul Dumnezeu și am pus și jurămînt pentru dreptatea mea, am mers asupra lui, sau că eram eu vinovat pentru aceasta, sau erau ei. Domnul Dumnezeu pentru jurămintele lor pe care le-au călcat și pentru nedreptatea lor i-a bătut, căci nu noi, ci domnul Dumnezeu i-a bătut, căci noi credința și jurămintele cu cine avem le ținem tare și dreptatea și credința vrem să le păstrăm pînă la moarte.

Înțelegem că Măria Sa regele este supărat pentru aceasta pe noi. Rugăm pe domnia ta să binevoiești să înștiințezi pe Măria Sa, așa cum scriem către domnia ta, de ce s-a întîmplat așa, ca Măria Sa regele să știe, pesemne precum a fost voia lui Dumnezeu, așa a fost.

Pe lîngă aceasta, rog pe Măria Ta ca Măria Ta să nu te potrivești cuvintelor oamenilor, nici să le dai credință, ci întotdeauna să fim și să.

trăim ca frații în prietenie, pentru ca și țările și supușii noștri să fie în pace, precum și mai înainte și până acum.

Cu aceasta dorim domiei Tale de la domnul Dumnezeu sănătate și domnie fericită întru mulți ani. Din Alba Iulia, la 20 decembrie <1599>.

¹ Este vorba de Andrei Báthory, care avea titlul de principe.

² Guzelde Mahmud pașa, comandant al zonei Dunării, cu reședința la Vidin.

122

1599 decembrie 22, Alba Iulia.

[...] ¹ hora é il tempo di poter comodar ogni cossa per mezo di questo magnanimo Mihail Voivoda, et valoroso capetanio. Apresso il quale sono tutta via a esortarlo che sia sempre costante al servitio di Vostra Maestta Cessarea, il qual con affectionatisimo core mi si offerisce, et promete a far tutto quello che é la volunta di Vostra Maestta Cessarea. Il qual con molto desiderio desidera che qualche uno uengi quanto prima, acio in nome suo posi renunziarli questo Regno, et lui andarsene ad altre impresse di magior inportanzia et molto hauerebe a caso che Vostra Maestta gli mandase quanto più presto gli sarà possibile al Ilustrissimo Signor Pezzen. Cossi anco io di parte mia non mancho a pregarli et sulicitarli che detto Ilustrissimo Pezzen ² vengi, se sara possibile, volando; perche ui prometto che le cosse di questo Regno si acomodarano et meterano in bonissimo ordine et a satisfatione di Vostra Maestta Cessarea. Di piu la pregiamo che Vostra Maestta Cessarea si contenti, daspoi che cosi à bone occassioni, di non far nissuna pace con li Turchi, ma, per mezo di questo Principe, atender a guergiar, et darli aiuto competente, perche Vostra Maestta Cessarea si trouara molto contenta di opere sue. Et io prometto per il detto Principe che sarà sempre fidelissimo et sincerissimo verso Maestta Vostra et mai lui fara pace con li Turchi; mà tutta la sua mira è per andar verso Turchia et far la sua sedia in Soffia: che di tutto questo Vostra Maestta Cessarea si potra informare come sarano qui l'Ilustrissime Comesarij; li quali con gran desiderio si aspetano. Et, quello che io di canto mio posso, non mancharo a far ogni debito. Et si come piu in lungo li darà particular relatione il signore Giouani Marini con il quale sempre siamo insieme apresso Ilustrissimo Mihal Vaivoda per la servittu di Vostra Maestta hauendose ralegratto asai il detto Vaivoda da le amorevole et begnigne letere di Vostra Maestta Cessarea [...].

Di Alba Giulia, alli 22 Dezzembre 1599,

Dionisio Ralli, arcivescovo di
Tarnova, in Bulgaria

Arh. St. Buc., Colecția xerografii Austria, pach. CCXLV/52; Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Wien, Hungarica, Fasz. 136; Hurmuzaki, *Documente*, XII, p. 552–553.

[...] ¹ acum a venit vremea de a putea orîndui toate lucrurile cu ajutorul acestui mărinimos și valoros căpitan, Mihai voievod. Mă aflu mereu pe lângă el, îndemnîndu-l să rămînă statornic în serviciul Maiestății

Voastre imperiale. El se arată față de mine ca fiind animat de sentimente de dragoste și promite să facă tot ceea ce reprezintă voința Maiestății Voastre imperiale. Dorește cu multă ardoare să vină cât mai repede aici cineva, în numele Maiestății Voastre imperiale, pentru ca el să poată renunța la guvernarea de aici și să se îndrepte spre alte acțiuni mai importante : ar ține foarte mult ca Maiestatea Voastră să trimită cât mai repede posibil pe ilustrul domn Pezzen. De asemenea și eu, din partea mea, nu omit a vă ruga și a solicita ca numitul, ilustrul Pezzen ², să vină — dacă e posibil — zburînd ; promit că problemele guvernării de aici se vor aranja și vor fi puse în cea mai bună ordine, spre satisfacția Maiestății Voastre imperiale. De asemenea, folosind această ocazie, rugăm pe Maiestatea Voastră imperială să se mulțumească a nu încheia nici un fel de pace cu turcii, ci să aștepte a se război cu ajutorul acestui principe și să-i dea ajutorul cuvenit, căci Maiestatea Voastră imperială va fi mulțumită de isprăvile lui. Iar eu promit că numitul principe va fi totdeauna foarte credincios și foarte sincer față de Maiestatea Voastră și că nu va face niciodată pace cu turcii, căci ținta lui unică este de a se îndrepta spre Turcia și de a-și face reședința la Sofia. Despre toate acestea, Maiestatea Voastră imperială se va putea informa îndată ce vor fi aici iluștrii comisari care sînt așteptați cu multă ardoare.

Eu, pe cât îmi stă în putere, nu voi omite a-mi face datoria, așa cum va relata deosebit, mai amănunțit, domnul Giovanni Marini, cu care mă aflu mereu împreună pe lângă ilustrul Mihai voievod în serviciul Maiestății Voastre. Numitul voievod s-a bucurat foarte mult de scrisorile afectuoase și binevoitoare ale Maiestății Voastre imperiale [...]³.

Alba Iulia, la 22 decembrie 1599

Al Maiestății Voastre sacre servitor mult
devotat

Dionisie Ralli, arhiepiscop de Tîrnovo,
în Bulgaria

¹ Despre refugierea lui Dionisie Ralli în Transilvania, pentru a servi de acolo interesele creștinilor din Balcani.

² Dr. Bartolomeu Pezzen, consilier imperial.

³ Formula de încheiere.

Sluga Waszmości mego miłościwego Pana Matiasz że byl tak długo sam zatrzymany, i nie dla inszey przyczyny iedno ze sam u nas byli trwogi zewszad w ziemi Multańskiey y iuzechmy prawie byli zwatpili o ziemi swoiey, tak dla niebezpieczeństwa, ktorego bylo sila, nie mogl wyachac. Teraz iuz za Boza pomocą rzeczy sie kesupokoily, tedy go iego Hospodarska Mcz odprawil, dawszy mu na strawe kilka dziesiat złotych. A tak rozumiem, ze rzecz potrzebna Wm. to oznaimic, co sie z nami przez te czasy dzialo. Naprzod in Junio bylichmy zawzdy na koniech i pogotowiu do potrzeby, bo Turcy byli pod Dziurdziowem most zbudowali nad Dunaiem, który most iedno na Dunay spuscić mieli. Michal Wojewoda na woisko Tureckie oczekawal, z wielka radością chcąc iem bitwe dac, iedno tego nie wiemy,

co za przyczyna, że do nas się przeprawić nie chcieli, y takechmy cale lato na Turki oczekiwając strawili, w obozie pogotowiu będąc. Bo Michała Wojewoda słuchy dochodziły y szpiegowie te wieści przynosili, że Cesarz Turecky rozkazał Jeremiiowi, Wojewodzie Wołoskiemu, aby brata swego Siemiona na Wojewodztwo Multańskie stawil, do czego Panowie Polacy pomagać mu mieli żołnierzmi polskimi. Już ta wieść była do nas przyszła, że Polny Hetman¹ Koronny Polskiej ruszył się z wojskiem na pomoc Jeremiiowi, aby był wsadził na Państwo Multańskie Siemiona. My leżąc w taborze nad rzeką Butha jedną część wojska, a drugie wojsko leżało nad Seretem u Czytnika², niedaleko Rybnika. Potem dano znać Michałowi Wojewodzie, że Xiaze Andreas Batory Cardinal pobral mu te pieniądze co miał od Cesarza Chrzesciańskiego posłane, y od Papieża, którymi miał żołnierzom nam płacić. Była w naszym wojsku wielka trwoga, że Michał Wojewoda pieniędzy nie miał y nie miał nam czim płacić. Potem y drugi raz także uczynił, że te pieniądze, co był Papież posłał przez Legata swego Malaspina, też nieboszczyk Batory pobral, za które pieniądze ludzie iść przymować i wojska zbierać. A w tym czasie Jeremi Wojewoda posłał do niego, tractując z nim, aby bratu jego państwo puścił Multańskie, a sam Jeremi miał wojsko pogotowiu, także też Andreas Batory miał wojsko pogotowiu, też posłał do niego, aby mu puścił Wojewodztwo Multańskie, albo żeby mu przysięgał poddany być, a przeciwko Torkowi, aby przestał wojować. On krótko Cardynała Batorego posły odprawił, że: poki mu ziemi na oczy nie nasypa, poty i z Turkiem wojować nie przestanie, gdyż przysięgał Cesarzowi Chrzesciańskiemu pomagać przeciw Turkowi. A co się tyczy, aby miał województwo puścić, tedy i państwa swego y oiczyzny swej nikomu nie puszczyć, aż mię za nogi z niej wygozłoką.

Wtem czasie Cardinal Andreas Batory Seym słożył w Kolozwarze; rozumiejąc to Michał Wojewoda, że o nim radzić miano na seymie, a w tym też szpiegowie przyszedli oznajmując mu, że się już wojska Tureckie przeprawiają przez Dunaj do jego ziemie, także i to, że Wojewoda Wołoski z drugiej strony ruszył się z wojskiem swym do jego ziemie, y Hetman Polny z Polaki przybliżał się do ziemie Wołoskiej na pomoc Jeremiaszowi. Potem on to widząc, że zewazad miał nieprzyjaciela, porozumiewawszy się z Polkownikami y Rotmistrzami Polskimi których jest y teraz u niego przez cztery tysiące, ruszył się przez góry do Siedmiogrodzkiej ziemie ze wszystkim wojskiem swym, intencją swoją nie powiedziąc Węgrom ani inszemu norodom, tylko Polakom. A tak wziawszy żonę y dzieci i wszystkie skarby, co miał, przyciągnęliśmy in Octobre pod Braszów, którychmy sztucznie a fortelnie ubieżeli. Potem zarazem z starszymi panami Sekelskimi porozumiewawszy się, którym obiecał te pierwsze wolności im przywieźć, które od Króla Matiasa mieli i pozwolił im panie swoje wybrać, których za Zigmunta Batorego tak kilka lat mordowali, w czym wszyscy Seklowie do niego przysięgali i wojsko swoje niemałe do Michała zebrali. Potem także Seklowie fortelnie y Węgrzy Fogarasz, mocny zamek, wielki ubiegli. Potem przyciągnęliśmy pod Sebinów. Gdy się Andreas Batory dowiedział, że już Braszów wziął y Fogarasz, posłał Malaspina Legata Papieskiego do niego, który z nim tractował, aby z ziemie dobrowolnie wyjechał, chcąc mu te jego pieniądze wrócić, które mu był Cesarz y Papież posłał na żołnierze i do tego obiecał mu swoje pieniądze dać na zapłatę ołnierzom na trzy miesiące. I to Malaspina twierdził, że miał od Cesarza Chrzesciańskiego to poselstwo, aby Michał z ziemie Siedmiogrodzkiej dobrowolnie wyjechał. Tam że go Michał pytał, jeśli ma listy od Cesarza o te rzeczy pisane

do niego, a gdy Malaspina powiedział, że ja Papieski posel, możesz mi przez listu wierzyć, on mu na to odpowiedział że ciebie oćiec Świety Papież dla tego posłał, abyś ty o rzeczach duchownych radził, a nie o rycerskich, i radzić abyś z taboru mego nie mieszkając wyiachał, a toć dam ze dwiescie piechoty, którzy cie strzedz beda, póki ja sie nie rozprawie o te ziemie już swoiey nie mam.

Wtem skoro Legat poiechał, Cardynał z swoim woiskiem nadiechał i taborem pod Sebinowem niedaleko woiska Michalowego sie polozyl. Nazajutrz, to jest 27 Octobris rano poczeli woiska szykować z obu stron; Michal Wojewoda tak woisko swoje szikował; naprzód Polaki na dwa huffy rozdzielal i postawil ie po bokach woiska swego, a miedzy niemi w drugi uff postawil Węgry swoje, Sabat Legin piechoty z działy polnemi z strzelba, we czwartem uffie za temiż Sabat Legin katanów kilka tysiecy z kopiami postawil. Potem Moldawcow piaty uff po bokach tych katanów postawil, których bylo półtrzecia tysiac. Także uff niemaly Seklów, w tyl Moldawców postawil. A sam Michal woiska szikował, potem uszikowawszy sie tak, stawał za temi uffami z żona i z dziećmi, mając przy sobie wybranej piechoty swoiey trzy tysiac i konnych dwa tysiac także, tamże zarazem Andreas Batory Xiazę Siedmiogrodzkie też woiska swoje uszikowawszy stał. W tem Sabat Leginowie Michalowi skoczyli do piechoty Batorego meźnie sie biąc, która piechota Batorego sparła Segit-leginy, że musieli nazad uciekać. W tem roskazał mi sie z swem pulkiem potkać, w którym pulku swym siedmset koni Kozaków polskich miałem. Skoczywszy tedy z Kozaki sparlem piechote Batorego. Znowu katanowie Batorego sparli mie z mem pulkiem, zatem mie kazal posilkowacz swoim katanom z kopiami. Jak katanowie Michalowi skoczyli posilkuiac mnie, sparli katany Batorego. A Panu Branickiemu³ nie kazal sie potykać z kilkiem tysiecy Kozaków, iedno stać na mieyscu. Potem zaś Węgrowie Batorego wielkim uffem sparli zasie naszych Michalowych ludzi, że poczeli bardzo uciekać, w tem nim sie ja do sprawy poprawil, sam potem Michal, skoczywszy do Branickiego pulku, prosil, aby teraz czynili, co sie ludziom rycerskim godzi: powiadaiać, że naprzód u Boga, a potem u was moia slawa, i victoria w ręku. Potem ja z swoim pulkiem z iedney a Pan Branicki tak że z drugiey swey strony gwałtem wielkim skoczylichmy, z któremichmy sie wrecz dlugo byli. Tamżeśmy ich przelomili, ażechmy na nich w tabor wiachali. Tamże zarazem strebowano woisko nazad. A zatim piechocie swej z synem swym⁴, także też Seklom i Moldawcom w tyl onego taboru Węgierskiego, bo sie byli w taborze na obrone zasadzili, zaieżdżać kazal. Potem znowu kazal sie ludowi swemu sprawić, tak iako y pierwiy byli, ale że sie chyliło, ku wieczorowi noc zaszła, takechmy w sprawie stali, iedno ranne do swego taboru odeslaliśmy, tych którzy mogli być żywi.

Tam nigdy Węgrowie lepsi nie byli, iako w ten czas, bo sie byli z obu stron iednakie broni mając. By byli nie moy Kozacy, tedy by byl Michal bitwe przegrał, bo już byli z naszej strony ludzie bardzo uciekać ieli.

Wtem w nocy, skoro sie zmierzкло, Batory z taboru swego poczał uciekać, uchodzac w góry ku Woloskiej ziemi, a ludzie iego zaraz z nim taboru odbieglszy; tam skoro postrzeglszy, dano znać, że już Batory ucieka, zarazem Seklowie w pogonia za niemi swym pulkiem, i tak pogo-niwszy go w iedney Serbskiej wsi, który iedno 'samotrzcę uchodził, tam ieden go ranil siekierka pociskiem w glowe. Obróciwszy sie Batory iął sie

bronąć, którego raniono w głowę przez czoło, przez twarz. A skoro poszwankował głowę mu ucieli, która ucieta z temi ranami trzeciego dnia Michalowi prziniesiona. Która głowę Michal wziawszy, iął ią całować płaczac nad nią, a onego co te głowę przyniósł, kazał go sćiać przy wszystkimi, woisku. Potem posłał po ciało, a gdy ciało wieziono, przeciwko temu ciału z wielką uczciwością z Białogrodzie ze wszystkim woiskiem swem wyjechał. A potem w Białogrodzie w wielkim kościele piątego dnia z wielką uczciwością rycerstwa swego ciało prowadził do grobu, sam za ciałem świecę niósł, tam go pochował.

Potem Sebinow sie po bitwie zarazem poddał, y insze zamki i miasta, y potem wszystka ziemia poddała^(sie) i panowie ci Siedmiogrodscy Michalowi przysięgali mu, prócz iednego miasta i zamku Hustu, który Niemcy na Cesarza ubieżeli, y swemi ludzmi osadzili. Po wygranej bitwie nam Polakom i Węgrom, za te prace y mestwo nasze darował nam Michal zarazem za trzy miesiące pieniędzy gotowych, a na czwarty zadał nam y ustawę na żywność pobożnie ustawił y iest nam tak Miłościwym Panem, że kto sie iedno ozowie Polakiem być, zarazem go udaruie, a chceli mu służyć, pieniądze gotowe daie. Do tego nam Pulkownikom i Rotmistrzom nad to, kiedy do niego przydziemy, z wielką uczciwością nas przymie, u stołu okolo z nim siedzimy, nie iako pan, ale iako towarzysz z nami postępuje. Rzadki dzień, żeby komu z nas nie miał co darować z siebie tak szaty iako y futra kosztowne, i czerwone złote, których ma przy sobie zawsze pełna kieszenia, z tem iest nie skąpy, y do chudych pacholków sam u stołu piia przez zdrowie tego, do którego piie i z ręki swej potrawę podawa ocukrowaesz y ią dobrze czerwonymi złotemi chudym pacholkom.

To też Waszmości oznajmuie, iż ma czym płacić y co dawać żołnierzom, bo niemale skarby brał po Zigmuncie, iak o y Andreasz Batorych pobrał, które ledwo na dwadzieścia i cztery wozy pobrano. Teraz na zimie gotuie sie z woiskiem swem pod Temeswar, zamek turecky, a lecie chce go dobywać. Iest na tem, że dziewkę⁵ swoje radby do Polski wydał za zacnego człowieka, także y syna swego radby w Polsce ożenił. Jego Królewskiey Mości chce poddaństwo oddać y wiernym być y poprzysiać chce. Maximilian słał doniego, aby mu Siedmiogrodzkie państwo spuścił, czego on uczynić nie chce, powiadaiać, że sie to państwo krwia polska poliało. Ale Cesarzowi Chrzesciańskiemu iako raz przisiągł, tak y teraz chce pomagać przeciwko Cesarzowi Tureckiemu, poki żyw bedzie; ale Maximilianowi nie chce państwa Siedmiogrodzkiego puścić. Posły swe na Seym chce przysłać do Króla Jego Mości, iedno sobie tego zyczy, żeby byli w lepszym poszanowaniu, a niz tak trzy lata.

Walenty Walawski

Pulkownik Woiewody Multańskiego y Siedmiogrodzkiego.

Arh. St. Buc., Colecția microfilme R. P. Polonă, r. 11, c. 660—665; Bibl. XX, Chartoryska, Warszawa, ms. 351, nr. 107, p. 242—247; A. Veress, *Documente*, V, p. 332—340, 362—366, sub data 14 decembrie 1599; *Căldări străini*, IV, p. 177—182, sub data 24 decembrie 1599 — probabilă după copia din ms. 345.

Faptul că Matia, sluga domniei voastre a fost reținut aici atita vreme, nu are altă pricină decât că la noi, în Țara Românească, au fost pretutindeni mari tulburări, și ne aflăm aproape lipsiți de nădejde de

țara noastră. Așadar, din pricina multelor pericole de la noi el nu putea pleca. Acum când cu ajutorul lui Dumnezeu e ceva liniște, a fost lăsat de către milostivenia sa principele, dându-i câteva zeci de galbeni, cheltuială de drum.

Cred că este nevoie să vă dau de știre cum ne-a mers în aceste vremuri. La început, în iunie, am stat mereu călări ca să putem porni la luptă oricând, deoarece turcii au făcut lângă Giurgiu, la Dunăre, un pod, gata să-l lase peste Dunăre. Mihai voievod așteaptă cu mare bucurie oștile turcești, voină să se măsoare cu ele, dar nu știu din ce pricină n-au înaintat până la noi. Și astfel am petrecut toată vara așteptând pe turci în tabără, gata de luptă, căci veneau zvonuri la Mihai voievod și spionii aduceau știri că împăratul turcilor poruncise lui Ieremia — voievodul Moldovei — să-și așeze pe fratele său Simion în scaunul Țării Românești, pentru care lucru trebuia să fie ajutat de către nobilii polonezi cu soldați leși. Ne-a sosit și veste că hatmanul de cîmp¹ al coroanei polone a plecat cu oastea în ajutorul lui Ieremia, pentru a pune pe Simion în scaunul Țării Românești. Noi stăteam în tabăra de lângă riul Buzăului, cu o parte a oștirii, iar cealaltă oaste stătea lângă Siret, la „Czytnik”² nu departe de Rîmnic. Apoi i s-a adus lui Mihai voievod știrea cum că principele cardinal Andrei Báthory i-a reținut banii ce-i fuseseră trimiși de către împăratul creștin și de către papă, cu care el ar fi trebuit să ne plătească soldații. În oastea noastră a fost mare zarvă din pricină că Mihai voievod nu avea bani cu ce să ne plătească. Apoi, răposatul Báthory i-a oprit și a doua oară banii ce-i fuseseră trimiși de papa, prin legatul Malaspina, cu care bani el ar fi trebuit să-și adune oameni și să-și întocmească oastea. În această vreme, Ieremia voievod trimise un om la Mihai voievod ca să lase Țara Românească în seama fratelui său, iar Ieremia avea oastea gata, ca și Andrei Báthory, care de asemenea trimisese un om la Mihai voievod ca să-i lase lui Țara Românească, să-i facă jurămint de supușenie și să înceteze lupta contra turcilor. El slobozi curînd de plecare pe solii cardinalului Báthory, zicînd: „că pînă ce nu-i va arunca pămînt peste ochi, nu va înceta să lupte cu turcii, deoarece a jurat împăratului creștinilor că îl va ajuta împotriva lor”. „În ceea ce privește lăsarea domniei, nu-mi las nimănui țara și moșia, pînă ce nu mă vor smulge de acolo, tirîndu-mă de picioare”.

În această vreme, cardinalul Andrei Báthory adună o dietă la Cluj. Mihai voievod știa că în această dietă se vor sfătui între ei despre el. Apoi veniră și spioni, aducîndu-i vestea că turcii au trecut Dunărea în țara sa, că voievodul moldovean a pornit de partea cealaltă cu oaste împotriva țării sale și că hatmanul de cîmp al Poloniei se apropia de Țara Românească cu polonezii trimiși în ajutorul lui Ieremia. După aceea, Mihai, văzînd că are vrăjmași în toate părțile, s-a înțeles cu rotmiștrii și polcovnicii polonezi care erau acum peste 4 000 pe lângă dînsul. Se strămută cu întreaga sa oaste peste munți în Ardeal, fără să fi spus ceva despre scopul său ungurilor ori celorlalte neamuri, afară de polonezi. Și, astfel, luîndu-și cu sine soția, copiii și toate comorile pe care le avea, am ajuns în octombrie lângă Brașov, pe care l-am luat cu meșteșug, și dibăcie. Atunci s-a înțeles cu domnii mai de vază ai secuilor, cărora le-a făgăduit napoierea libertăților lor mai vechi primite de la regele Matias și le-a îngăduit să-și ucidă stăpîinii, așa cum mai făcuseră cu cîțiva ani mai înainte și sub domnia lui Sigismund Báthory. Apoi, toți secuii au trecut de partea lui, aducîndu-și oastea lor mare la Mihai. După aceea, secuii și ungurii

au ocupat cu dibăcie puternica cetate a Făgăraşului. Apoi au venit lângă Sibiu. Când Andrei Báthory află că Mihai a ocupat Braşovul şi Făgăraşul, trimise pe nunţiul papal, Malaspina, la dinsul, cerându-i să se retragă de bunăvoie, făgăduindu-i că va primi banii trimişi de împăratul creştin şi de papă pentru soldaţi; i-a mai făgăduit în afară de aceasta să-i dea chiar din banii săi, ca să-şi poată plăti soldaţii pe trei luni. După care Malaspina mai susţine că împăratul creştinătăţii i-a încredinţat solia ca Mihai să părăsească de bunăvoie Transilvania. Mihai îl întreabă, însă, dacă are despre aceste lucruri scrisori de la împărat către el şi când Malaspina îi spuse că el e un nunţiu papal şi că îl poate crede şi fără scrisori, Mihai îi răspunde: „Pe tine te-a trimis sfântul părinte să te îngrijeşti de treburile dăhovniceşti, iar nu de cele vitejeşti şi te sfătuiesc să-mi părăseşti tabăra fără răgaz; de nu, vei fi păzit de 200 de pedestri, pînă ce mă voi răfui cu ţara aceasta, deoarece pe a mea mi-am pierdut-o”.

După ce a plecat nunţiul, a venit cardinalul cu oştile sale şi şi-a aşezat tabăra lângă Sibiu, nu departe de aceea a lui Mihai voievod. A doua zi, adică la 27 octombrie, dimineaţa, a şi început aşezarea oştilor de amîndouă părţile. Mihai îşi rîndui oştile astfel: mai întîi împărţi pe polonezi în două corpuri, pe care le-a pus pe amîndouă flancurile oştirii sale; între ele ca trupă a treia a pus pe ungurii săi, pe haiduci <Szabadlegények> cu artileria; ca trupă a patra, a aşezat în dosul acestor haiduci cîteva mii de ostaşi cu sulite, şi ca trupă a cincia, a pus pe moldoveni în număr de 2 500 la marginea acestor ostaşi. Mai în spatele moldovenilor, a pus o trupă mare de secui. Oastea a fost rînduită de Mihai însuşi, după care s-a aşezat cu copiii şi cu soţia sa în spatele acestor oşti, împreună cu 3 000 de pedestri aleşi şi 2 000 de călăreţi. Aşa stătea şi Andrei Báthory, principele Transilvaniei, după ce îşi rînduise oamenii. Dar, în acest timp haiducii lui Mihai se aruncaseră asupra pedestraşilor lui Báthory şi încăierîndu-se între ei, haiducii au fost respinşi şi au fost nevoiţi să se retragă. Atunci mi-a poruncit Mihai să lupt cu polcul meu de 700 de călăreţi cazaci din Polonia. Am înaintat cu cazacii, azvîrlind înapoi pe pedestraşii lui Báthory. Acum am fost respins cu polcul meu de către ostaşii lui Báthory şi din această cauză Mihai m-a ajutat cu sulitaşii săi. Când mi-au sosit ostaşii lui Mihai în ajutor, am împins îndărăt oastea lui Báthory. Lui Branicki³ nu i-a îngăduit Mihai să intre în luptă, lăsîndu-l să stea pe loc cu cîteva mii de cazaci. Atunci o ceată mare de unguri ai lui Báthory a aruncat iarăşi pe oamenii lui Mihai înapoi, aşa că au început să fugă. Acum, înainte ca să-mi dau seama, s-a repezit Mihai însuşi la polcul lui Branicki şi l-a rugat să facă ce se cuvine unor viteji, zicînd că cîntea sa stă în puterea lui Dumnezeu şi în a lor, căci biruinţa e în mîinile lor. Atunci am înaintat cu polcul meu dintr-o parte şi domnul Branicki de cealaltă parte cu mare putere; ne-am luptat mult şi, în sfîrşit, rupînd rîndurile vrăjmaşilor, am intrat după ei, în tabăra lor. Acolo a răsunat apoi semnalul retragerii. Mihai a poruncit pedestrimii sale, de sub comanda feciorului său⁴, precum şi secuilor şi moldovenilor săi să se așeze în dosul taberei ungureşti, căci se pregătea acolo de apărare. Apoi, Mihai a poruncit oştilor sale să se așeze iarăşi aşa cum erau la început; dar, inserîndu-se şi lăsîndu-se noaptea, am stat rînduiţi de luptă şi au fost trimişi răniţi în tabăra noastră, pentru ca să-i ţinem în viaţă, pe cei care mai aveau zile.

Ungurii nu au fost nicicînd mai viteji ca atunci, căci lupta se purta de amîndouă părţile cu aceleaşi arme şi dacă nu erau să fie cazacii mei,

Mihai ar fi pierdut bătălia, deoarece oamenii din partea noastră erau chiar gata să fugă.

La căderea nopții, îndată ce s-a făcut întuneric, a fugit Báthory din tabăra sa în munți spre Moldova, iar oamenii săi au părăsit îndată tabăra, după dînsul. De îndată ce s-a băgat de seamă că Báthory fugise, l-au urmărit secuii cu cetele lor. L-au ajuns din urmă într-un sat secuiesc, unde se refugiase numai cu trei inși. Acolo a fost rănit la cap de cineva, cu o lovitură de secure. Apărîndu-se și întorcîndu-se într-o parte a fost rănit la cap, la frunte și la față. Imediat ce a căzut, i s-a tăiat capul, care a treia zi a fost dus cu rănile pe el la Mihai. Mihai a luat acest cap, a început să-l sărute plîngînd, iar acel care l-a adus a fost pedepsit cu moartea în fața întregii sale oștiri. Apoi a trimis după trupul cardinalului. La sosire, Mihai i-a ieșit înainte cu mare alai, cu întreaga sa oaste din Alba Iulia. Pe urmă, a cincia zi a însoțit trupul cu cînstemare pînă la mormîntul din biserica mare de la Alba Iulia. El însuși ducea lumina după mort și l-a îngropat acolo.

Apoi, după bătălie, s-au predat îndată Sibiul și alte cetăți și orașe; și nobilii ardeleni au făcut jurămint lui Mihai, în afară de orașul și cetatea Hust, care au primit oști nemțești ce le-au ocupat pentru împărat. După bătălia cîștigată, Mihai ne-a dăruit nouă, polonezilor și ungurilor, leafa pe trei luni deodată pentru munca și vitejia noastră și pe luna a patra ne-a plătit banii înainte și a făcut o lege înțeleaptă pentru întreținerea noastră. E așa de milostiv cu noi, încît de se numește cineva polonez, îl dăruiește cu ceva, iar celui care vrea să-i slujească îi dă bani gata. Pe de altă parte, cînd mergem la dînsul ne primește pe noi, polcovnicii și rotmiștrii, cu mare cînst; la masă ședem cu el și nu ne privește ca un domn, ci se poartă cu noi ca un tovarăș de luptă. Aproape nu trece o zi să nu ne dea nouă cîte ceva din al său, ca haine, blănuri scumpe, cît și galbeni din care are mereu la el buzunarele pline. Nu se zgîrcește cu banii și la masă închină el pentru sănătatea slugilor sărace și le dă chiar cu mîna sa mîncăuri, îndesulîndu-le bine cu galbeni.

Vă mai spun domniei Voastre că are bani de dat soldaților, deoarece a luat multe comori rămase după Sigismund și Andrei Báthory, care abia au putut fi cărate cu 24 de care. Acum se pregătește pentru iarnă să meargă împotriva Timișoarei și la vară vrea să asedieze cetatea turcească. Are de gînd să-și mărite fata⁵ cu un bărbat de seamă din Polonia și să însoare pe feciorul său tot acolo. Vrea să se supună Maiestății Sale regelui Poloniei, să-i facă jurămint de credință. Maximilian a trimis la el să-i lase principatul Transilvaniei, dar el n-a vrut să facă acest lucru, zicînd că pentru această țară a curs sînge leșesc; pe împăratul creștinătății vrea însă să-l ajute cît va fi în viață împotriva împăratului turcilor, așa cum jurase altă dată; însă lui Maximilian nu vrea să-i lase Transilvania. Vrea să-și trimită solii la Maiestatea Sa regele, la Dietă, însă ar dori să fie mai bine primiți decît acum trei ani. Pe mine m-a întreat unde zăbovește domnia voastră în vremea aceasta, căci v-a pregătit un cal frumos împodobit, împreună cu zece vase din vinul cel mai bun. Și se roagă doar de acest lucru, ca Domnia Voastră să-i concilieze favoarea Maiestății Sale regelui.

Walenty Walawski,
polcovnic al voievodului Munteniei
și Transilvaniei

¹ Stanislav Zolkiewski (1547—1620), unul dintre ascendenții lui Ioan Sobiescki, adeptul politiciii lui Ján Zamoyski de opoziție la veleitățile habsburgilor de a se instala în Polonia (pentru date în plus vezi biografia sa din *Căldiori străini*, IV, p. 215—217).

² Poate Jidenii, la nord de Rimnicu Sărat, dar nu așa aproape de Siret.

³ Nobil polonez, comandînd în oastea lui Mihai Viteazul un polc de cazaci. A murit în slujba lui în anul următor.

⁴ Nicolae Pătrașcu.

⁵ Domnița Florica.

[...]. Gestern Abends khombt vom Cornisch Gaspar dem Hernn Zöggel ein beckhandte Person, mit Vermelden, er Cornisch verman den Herrn Zöggel Eurer Maiestätt zuschreiben baldt und unverzogenlich derselben Commissarien hinein zu ordnen, dann er Mihai werde cedirn. Jedoch solten dieselben Commissarien die Sachen also anstößen, dasz der Cornisch und noch ainer, mit inen möchten undterweegs zusambkhomben, sich mit inen von nottwendigen Sachen zuundterreden; dises zue endpietten verstehen ich und der Herr Zaggel anderst nicht, alls das er Cornisch Gaspar, auf den Schimpf und Spott den im der Mihai inn öffentlichem Landtag da er in für Eur Maiestätt Verrötter gescholten, im dasz Generalat uber das Khriegswesen genomben, und dem Zekel Moisas dasselb gegeben, seines Leibs und Lebens auch mer unsicher, nur dahin tiht und tracht wie er sich bey Eur Maiestätt wider insinuiren einsönen schön und guet machen und nur sovil Gewishait und Gelaits von Eur Maiestätt haben khöndt sicher, und mit Eur Maiestät Gnaden zu derselben hinaus zu khumben, und sein Leben zu saluirn, wie er dann dasselbige durch seinen aignen Diener so er zu dem Herrn Niari geschikht, eben bey dem Herrn Basta und mir tali modo gesuecht, der Herr Basta und ich solten Eur Maiestätt dahin bewegen, damit sy vom Mihai, in Cornish und den Pongrätz hinaus begerethen, und forderten, und ich Eurer Maiestätt vom 15. 16. und 17. derwegen mehrere mein ausfurliche Relation neben dem wasz sich zum Anfang Hust halben verlossen, gehorsambist gethan. Dasz wir alls nunmehr von Eur Maiestätt zu dero Legation inn Sibenbirgen deputirte inn zu uns undterwegs zu khumben, verwilligen sollen, das haben ich und der Herr Zöggel biliches Bedenkhen, denn weil er Cornisch schon in non obscuro imo manifesto odio et suspitione by dem Mihai ist, und er Mihai erfur das wir mit im Cornisch clandestina consilia conferirn, darmit möchten wir auch bey im inn ei ungleichen Argwon garatten, und ein Diffidenz bey im wider uns ursachen die Eur Maiestät vorstehenden Tractation zum höchsten schedlich und Nachtäillig sein möchte ja er Mihai prout est natura suspicacissimus uns gar respuiren und reyciren dörfte, Wer wais auch (den ich khan ye ainmal nichts Wollgemaintes noch Treues gegen Eur Maiestät von kheinem Sibenbirger mehr praesumiren), ob der Cornisch nicht eben das suecht mit dergleichen inn seinem höchsten Unglukk visitatione intempestiva uns bey dem Mihai und den Mihai bey uns suspect, und verhast zumahen, undter derselben Diffidenz seine Practikhen für den Sigismundum, dieweill er noch leben soll, oder wohin er Cornisch propendirt desto besser zu avancirn, und inn das Werckh zu richten, Wann er Cornisch inn dem Credit bey dem Mihai wär, wie er sich dessen gegen dem Herrn Forgatsch Sigmund geruembt (dessen Ich Eur Maiestätt aus Clausenburg den 21 Novemember bericht), er wurde sich villeicht nit allso

umb voriger seiner, und seiner Consorten Mainädigkheit willen, vernemben lassen, sondern villmehr dahin trachten, wann der Mihal aus dem Land zuge, das im und suae farinae hominibus dasz Regiment vertraut wurde, dann gewisz ists, es schreiben die zween Raguseer², was sy wöllen die Vernunft gibts auch das die Sibenbirger metu percussi male sibi consej tot periuriorum conuicti culpabiles poenis condignis afficiendi et notabiliter mulctandi Eur Maiestät und derselben Regiment nicht gern sähen, neben dem auch das Teutsche und anders Eur Maiestät Khriegsvolkh extremè abhorriren.

Mich bekhumbert zum höchsten allergnedigister Khayser und Herr, dasz dergleichen der Raguseer die es gewisz guet mainen hinaus schreiben anziehen und antreiben auch dergleichen des Cornisch der sich allein zu saluiren suecht, entpietten die Commissarien sollen nur khumben, Er Mihal, wölle resignirn cedirn und wider den Tirkhen sich begeben Möcht Eur Maiestätt zu ungnedigistem Verdacht und Miszfallen, wider mich und den Herrn Zöggel bewegen, auch inn die Gedankhen fieren allsz manglete es eben nur an uns, dasz wir nicht fortziehen, da doch die guetten Leut nicht bedenken noch nahinsinnen, das der Mihal jederman guete Wort, sonderlich Eur Maiestätt gibt, und ohne Vorwissen Eur Maiestätt doch alles disponirt, und also verbis contrarium operirt und dasz dergleichen eines ganzen Landts Cession ein anders Ding ist, alls wann ainer dem andern zwo oder drei Herschafften da denneht auch die Underthanen khommen und dem jenigen dem sie cedirt werden, schweren muessten, abträtt, zu dergleichen Cession mues ein Landtag ausgeschriben, und Eur Maiestätt von Land von neuem geschworen wie und ob aber Eur Maiestätt auch endgegen schweren sollen, mature deliberirt und resolvirt werden.

Soll uns die Cession, derer Eur Maiestätt inn Irer Instruction gar niht noch gedenken, noch ainiche Plenipotenz oder Credenz herein verordnet, geschehen, so müessen wir auch von Eur Maiestät wegen mit unsern Personen mit guetten Gardien verischert und forma gubernandi praescitu Vestrae Maiestatis Sacratissimae sein constituirt. Inn des Herrn Peczczen neben der Instruction Information wirt vor allen Dingen auf die Besatzung der furnemibsten Heuser, inn und ausser Sibenbirgen gedrungen, darmit ist man ausser der Peczischen Kneht die auch nun niht mehr inn der Pehmischen Beczallung, auch Ir niht 2.000 mehr sein, und mit Ungern zu Rosz und Fues, auch mit Archibusiern, allein man nembe sie aus den ober Ungarischen Besatzungen nicht gefast, die Luggieschen und Tikherischen³ 400 Pferdt deren aber nicht 200 sein da unwillig unbeczalt, und haben die Archibuser Geselchafften, die Tikherischen und Luggischen sich lautter vernemben lassen, man zall sie dann bey Heller bey Pfening aus, so wöllen sie uber das Geburg inn Sibenbirgen nicht. Auf dasz was von Eur Maiestätt Volckh hinein zufueren wär, ist khein Beczallung vorhanden, khombts unbeczalter, und nicht starckh genues hinein, und thuet Schaden, so rottet sich das Landvolkh zusamben, und mag dasselb leicht ubermanen, im Land erschlagen, und sich also wieder vom Wallachen und Teutschen befreyn, wasz khand, für ein gewundschter Spill der Sigismundus, der Pollnish Canzler, auch ire Anhang inn Sibenbirgen, Sonderlich wann der Wallach aus dem Lande wär haben, War ists das die furnembisten Heubter inn Sibenbirgen vom Mihal von einander abgesundert, der Pangräcz, und Sibrikh inn der Wallachei, der Czaki und Bornamissa und andre Rätt wider iren Willen zu Weissenburg sein, dasz sy also nicht leicht im Land practicirn unuermerckht khinnen sein, und Hust nunmehr

Eur Maiestätt ist aber denneht wurden die Ubelintentionirten was tentirn ob sie auch den Turkhen zu Hilf haben möchten, und dasz gäb Eur Maiestätt, ye wider nicht wenig zu schaffen. Aber alles dasz allergnedigister Khayser und Herr so jecz gemelt uns zum höchsten vill daran gelegen, ist, dasz es Eur Maiestätt vor her genuegsamlich soll Bedacht bestölt, und inn das Werkh gereicht, von dem Herrn Vicze Veldobristen aber was fur Khrigsvolkh er entratten, und wie dasz mehrer so mangelt zubestöllen wär, Bericht abgefordert werden, Solte die uns anbevolhne Legation nicht hindern, wann nur niht das Unglickh darczue geschlagen hett, dasz der Armin aus Eur Maiestätt Bevelch sein mitgefertten Boyarn voran geschikht mit gewissen Beriht, der Carlo Magno bring im ein ansehliche extraordinari Verehrung, der ist nun hie, und ist im nichts noch auf dato khumben, der Armin bring dasz noch ausstehend Gelt, und er hatt doch noch khein Heller bey Handen, wirt auf mich und den Herrn Zäggel gewisen, und wir haben doch khein Bevelch noch Nachrichtung, die 12 Artiel so der Armin draust ambracht, werden nur plosslich, und ohne alle Eur Maiestätt Resolution, was sie dem Armin drauf zu Bescheid allergnedigist geben lassen, vom Herrn Peczczen eingeschlossen, und ist Eur Maiestätt des Herrn Basta, mein und Herrn Zäggels Guetachten erst druber hinaus khumben, wissen niht was Eur Maiestätt auf unser und anderer Guetachten Schliessen werden, derwegen wir auch mit dem Weida niht drauf handeln khundten, der Armin wais uns auch kheinen Bericht zu geben gibt allein fur, man hab in auf mich und den Herrn Zäggel inn allem gewisen, und wir wissen gar nichts, Gesstern hatt mir der Herr Vicze General entpoten er sey den 27. dits um Hust ankumben, wölle ein drei Tag dort bleiben der Spanschafften Handlungen und Differenzen auch der Teutschen Khriegsleut Losirung zu accomodirn, Wie ich vom Herrn Obristen Peczczen der hie ist vernimb, so wölle es unmöglich erscheinen, das sich die redlich Teutschen Knecht (dann man ain Ausbuntt hinein geschikht hatt), vor der grimmigen Khelten werden ine halten khonnen. Darumben hoch vonnötten wär, dasz die Hustischen Begnadnugsbrief schon hinein wären, und der Sabo Balasch Abzug, das Haus auch ganz und gar den Teutschen eingeraumbt und den ungerischen Officirn die die cinkhomben und der Spanschafften Rechtsfierung regieren und expedirn sollen, im Scholsz an einem solchen Ort Wohnungen gebaut wurden die die Teutschen Besatzungen dominiren, und auf alle folligen die Hauptvestung mit Geschicz und Volkh bezwingen möchte, welches alles Eur Maiestätt undterthenigist auf dismal niht verhalten mich auch derselben zu khayserlichen Gnaden allergehorsambist bevelchen sollen, datum Sokhmar den Leczten Dezember Anno 1599.

Eurer Römischen Khayserlichen
Mayestätt

Allerundterthanigister
Gehorsambister,
Ungnad Veldtobristen m. p.

(Aufschrift):

Der Römischen Khayserlichen auch zu Hungern und Behaimb Khönigkhlichen Maiestätt etc. Meinem allergnedigsten Khayser und Herrn. Zu Irer Khayserlichen Maiestätt Hoff Kriegs Expedition. Pilsen.

Arh. St. Buc., Colecția xerografică Austria, pach. CCXLV/66; Haus-, Hof- u. Staatsarchiv Wien, Hungarica, Fasz. 136; Hurmuzaki, *Documente*, III/1, p. 407–409.

[...]¹. Ieri seara a sosit la dl. Székely <Mihail> o persoană cunoscută, trimisă de Kornis Gaspar, comunicînd că el, Kornis Gaspar, atrage atenția domnului Székely să scrie Maiestății Voastre să trimită curînd și fără întîrziere propriii comisari și apoi el, Mihai, va ceda <Transilvania>. Totuși, acești comisari să aranjeze în așa fel lucrurile, încît Kornis și încă unul să se întîlnească pe drum cu ei, să discute cu ei cele necesare. Eu și dl. Székely <Mihai> nu înțelegem altfel această propunere decît că el, Kornis Gaspar, a devenit nesigur de viața sa, după ocara și batjocura de trădător față de Maiestatea Voastră, cu care l-a calificat Mihai în dieta publică, luîndu-i rangul de general de oaste, pe care l-a dat lui Székely Moise; și că el <Kornis> nu se gîndește decît la modul cum să se „insinueze” iarăși în grația Maiestății Voastre, să repare lucrurile și să aibă siguranță și bilet de liberă trecere din partea Maiestății Voastre, cu milostivirea Maiestății Voastre să vină acolo și să-și salveze viața.

Prin propriul servitor, pe care l-a trimis la dl. Niary, <Kornis> a cerut același lucru de la dl. Basta și de la mine, anume ca noi doi să determinăm pe Maiestatea Voastră să cereți lui Mihai să vă trimită pe Kornis și pe Pancrațiu <Sennyey>. Despre toate acestea, cit și despre cele întîmplate la început, la Hust, am trimis prea supus Maiestății Voastre raport amănunțit la 15, 16 și 17 decembrie. În ce privește aprobarea Maiestății Voastre, ca noi, trimiși în delegație în Transilvania, să ne întîlnim pe drum cu el <Kornis>, eu și dl. Székely avem o îndreptățită rezervă, deoarece Kornis, fiind — nu în secret, ci fățiș — urît și suspectat de Mihai, iar Mihai, aflînd că noi ținem consfătuiri secrete cu Kornis, vom fi și noi suspecți; o neîncredere a lui față de noi ar putea fi foarte păgubitoare și dezavantajoasă pentru negocierile în perspectivă ale Maiestății Voastre, ba chiar, ținînd seama de natura foarte suspicioasă a lui Mihai, ar duce poate chiar la respingerea și îndepărtarea noastră. Apoi, cine știe dacă el, Kornis (căci eu nu mai presupun nici o intenție bună și nici un fel de fidelitate față de Maiestatea Voastră la nici un transilvănean), nu cumva, în nefericirea lui cea mai mare caută, prin vizita lui intempestivă, să ne facă pe noi suspecți și odioși lui Mihai, iar pe Mihai suspect și odios nouă și, în atmosfera de neîncredere, <Kornis> să-și continue în liniște intrigile și să le pună în practică în favoarea lui Sigismund, pentru care mai trăiește și către care înclină.

Dacă el, Kornis, s-ar bucura de credit pe lângă Mihai, cum s-a lăudat față de dl. Forgach| Sigmund (cum am relatat Maiestății Voastre din Cluj, la 21 noiembrie), el nu s-ar lăsa poate tras la răspundere pentru sperjurul de mai înainte, al său și al consorților, ci mai curînd ar năzui ca, atunci cînd Mihai va pleca din țară, să i se încredințeze lui și oamenilor făcuți din același aluat ca și el conducerea, căci este sigur ce anume vor ei — o scriu cei doi raguzani² — avînd și o rațiune, anume că transilvănenii — cuprinși de teamă, știindu-se vinovați și fiind dovediți <de a fi comis> atîtea sperjururi, trebuie loviți cu pedepsele cuvenite și osîndiți exemplar — n-ar vedea bucuroși pe Maiestatea Voastră și conducerea Voastră; afară de aceasta, au oroare pînă la extrem de germani și de altă oaste a Maiestății Voastre.

Pe mine mă supără foarte mult, prea milostive împărate și stăpîne că raguzanii, care desigur sînt bine intenționați, scriu, atrag și impulsionează asemenea lucruri acolo afară, tot astfel <mă supără> și propunerea lui Kornis care nu caută decît să se salveze <ca și cum> îndată ce ar sosi comisarii, el, Mihai, ar renunța, ar ceda și s-ar îndrepta împotriva

turcilor. Poate că Maiestatea Voastră veți ajunge la cea mai nemilostivă suspiciune și indispoziție împotriva mea și a d-lui Székely și vă veți face gânduri că numai noi sîntem de vină că nu plecăm mai departe, căci oamenii de bună credință nu pun la îndoială și nu reflectează la faptul că Mihai spune oricui, în special Maiestății Voastre, cuvinte frumoase, dar că el, fără știrea Maiestății Voastre, dă dispoziții în toate și că, deci, acționează contrar cuvintelor și că tot astfel cedarea unei țări întregi este o altă chestiune decît aceea în care cineva cedează altuia două sau trei domenii, după care urmează și supușii care trebuie să depună jurămint față de cel cărora i-au fost cedați, pentru o astfel de cesiune trebuie prescrisă o dietă și țara trebuie să depună jurămint din nou Maiestății Voastre, dacă însă și Maiestatea Voastră trebuie să depună jurămint acest lucru trebuie dezbătut și hotărit cu maturitate.

Dacă se efectuează cesiunea, despre care Maiestatea Voastră nu mai amintește în instrucțiune, trebuie să ni se mai trimită o plenipotență sau scrisoare credențială, tot astfel noi trebuie să avem asigurată, în numele Maiestății Voastre, persoana noastră cu garzi bune și, cu știrea Maiestății Voastre sacre, să fim constituiți în forma de a guverna.

În informarea anexată la instrucțiunea domnului Pezzen, se insistă înainte de toate asupra ocupării celor mai importante garnizoane din Transilvania și din afara ei. Dar în afară de oștenii din Peez, care nu se mai află în solda Boemiei și care nu sînt mai mulți de 2 000, și cu ungurii călăreți și pedestrași, împreună cu archebuzierii, care nu sînt pregătiți decît dacă sînt luați din garnizoanele din Ungaria de Sus, mai sînt cei 400 călăreți din Lugoj și Cetatea de Baltă ³, care însă nu vor fi 200, căci sînt nemulțumiți, nefiind plătiți; corpurile de archebuzieri din Cetatea de Baltă și Lugoj s-au exprimat deschis că, dacă nu vor fi plătiți pînă la un ban, la pfenig, nu vor să meargă peste munți în Transilvania. Pentru oștenii Maiestății Voastre care ar urma să fie duși în interior <Transilvania> nu există bani, iar dacă intră neplătiți și nu destul de mulți și fac pagube, atunci se răscoală miliția provinciei, care poate să-i copleșească ușor, să-i bată în provincie și, deci, să se elibereze iarăși de <voievodul> român și de germani, acesta ar fi un joc dorit de Sigismund, de cancelarul polonez și acoliții lor din Transilvania, mai ales dacă <voievodul> român ar fi plecat din țară. Este adevărat că cei mai de vază căpitani din Transilvania au fost separați unii de alții de către Mihai; Pancrațiu și Sibrik sînt în Țara Românească, Csáki și Bornemissa și alți consilieri sînt, împotriva voinței lor, la Alba Iulia, așadar ei nu pot unelti ușor și pe neobservate în țară. Iar Hust este acum al Maiestății Voastre, dar cei rău intenționați vor încerca, în curînd, dacă nu cumva ar putea să aibă în ajutor pe turci, ceea ce ar da iarăși nu puțin de lucru Maiestății Voastre. Dar cele raportate acum, prea milostive împărate și stăpîne, urmăresc în primul rînd ca Maiestatea Voastră să fie informată suficient de aici spre a putea porunci și dispune să se aplice; se va cere însă raport de la dl. vice-comandant în ce privește oștenii de care se poate dispensa și cum ar putea procura cele ce-i lipsesc.

Misiunea poruncită nouă n-a împiedicat — numai de nu s-ar fi întimplat vreo nenorocire — ca Armeanul <Petre> să fi trimis înainte, din ordinul Maiestății Voastre, pe boierii care îl însoțeau, cu raportul că, prin Carlo Magno i se aduce <lui Mihai> un dar important în semn de cinstire extraordinară; <Carlo Magno> este acum aici, însă pînă la această dată <lui Mihai> nu i-a sosit nimic; că Armeanul îi va aduce banii de

lipsă, dar <Mihai> nu are nici un bănuț în mână; este îndrumat să se adreseze mie și d-lui Székely, dar noi nu avem nici o poruncă sau vreo înștiințare; cele 12 articole, pe care le-a adus Armeanul de acolo, <aflăm că> vor fi dintr-odată și fără rezoluția pe care Maiestatea Voastră veți fi dat-o cu milostivire lui Armeanul — incluse de domnul Pezzen, iar avizul domnului Basta, al meu și al domnului Székely vor sosi Maiestății Voastre abia de aici înainte; noi nu știm ce veți hotărî Maiestatea Voastră în legătură cu avizul nostru și al altora, din care cauză noi nu putem duce tratative cu voievodul; nici Armeanul nu ne poate raporta în această privință; el pretinde doar că i s-a spus să se adreseze în toate mie și domnului Székely, iar noi nu știm nimic.

Ieri, domnul vice-general mi-a trimis vorbă că a venit la Hust pe ziua de 27 decembrie, că vrea să rămână acolo trei zile, spre a se ocupa de treburile și neînțelegerile comitatelor și pentru a angaja oșteni germani. Cum aflu de la dl. căpitan Pezzen, care se află aici, pare imposibil că lealii soldați germani (care au fost trimiși aici într-o campanie) vor putea rezista la gerul cumplit <de aici>. De aceea, ar fi nevoie să sosească actul de eliberare al celor din Hust, iar odată cu retragerea lui Szabo Balaș, să se predea complet germanilor garnizoana, iar ofițerilor unguri, care au de administrat și de expediat veniturile și actele justificative ale comitatelor, să li se construiască în castel locuințe într-un loc dominat de soldații germani care, la nevoie, să poată constrînge cu abilitate și cu oșteni fortăreața principală.

Toate acestea n-am putut să nu le aduc la cunoștință Maiestății Voastre, rămânînd preasupus la ordinele milostivirii imperiale.

Dat la Satu Mare, la 31 decembrie 1599.

Al Maiestății Voastre imperiale romane prea suspus,
Ungnad, căpitan de campanie.

Maiestății Sale imperiale romane, Maiestății Sale regale a Ungariei și Boemiei etc.; preamilostivului împărat și stăpîn.

La poșta de război a Curții Maiestății Sale imperiale.

¹ Formula de adresare.

² Frații Giovanni de'Marini Poll și Paolo de'Marini Poll.

³ În text deformat Tickher, probabil Kikell.

Res, de qua nunc agitur, quaeque in consultationem adducitur, eiusmodi est, ut sive quae illam circumstant, sive quae ex illa consequuntur, consideremus, unam omnium erarum rerum, quae ad universam Christianorum rempublicam pertineant, longe difficilem, nec non etiam periculosissimam esse iudicemus¹. Nam si ex altera parte eum, qui Transylvaniam occupat, et singularem Transilvanorum pari cum inconstantia levitatem contemplerur; ex altera vero, quantum in discrimen Caesariae Majestatis dignitas existimatioque adducta sit, et quanta secum incommoda detrimentaque publicae offerre possit utilitati via, modus, et ratio, qua Michael Vaivoda Transylvaniam retinere cupit, et praesefert attendamus, et haec omnia suis momentis ponderemus, vide-

bimus profecto, quod iam ante dixi, non minus difficile, quam periculosum esse, certum de tota re proposita facere iudicium suamque ferre sententiam. Natione enim schismaticus est, levis et inconstans est, periurus est. Et neglecti quidem iuramenti fideique ab ipso violatae, plura possem exempla proponere, sed hoc unum apposuisse, credo sufficiat. Cum n. Ill.mus bo. me.² Card.lis intellexisset, et vulgata fama sparsisque rumoribus accepisset Palatinum³ istam hostiliter invadere velle Provinciam, paucis antequam invaderet diebus, Pancratium ex senatoribus unum ac eum misit, qui sagaciter hominem adoriretur, diligenter illius animum ac voluntatem exploraret et quid ille moliretur studiose perquireret, quo ille tempore non tantum fidem Ill.mo Card.li datam et fidelitatis ei servandae iuramentum renovavit, -verum etiam ipsam fidem arctioribus vinculis adstrinxit haec imprecatis : „Permitteret Deus praepotens ut, canis instar, suos ipse liberos dilacerans devoraret, quam Principi, Provinciae molestus esse vel damnum afferre cogitaret : omnia sua consilia eo conatus omnes referri suos ut Danubium trajiceret Turcamque vexaret”. Postquam tamen haec dixisset, vix quindecim abiere dies cum, quae sunt omnibus manifesta fecit. Et praeter inconstantem eius animi levitatem, speratamque ab eo iuris iurandi religionem sanctiss. am eo prorupit audaciae, ad eamque superbiam ac temeritatem devenit atque progressus est ut asserat, et crebris usurpare soleat sermonibus, quantum Christianorum Imp. in ista Prov. a suum esse voluerit, tantum in ea Turcam habere, quod suum esse dicat : et si quae ratio Christianorum Imp.ri quicquam dare jusserit, eadem se rationi cogi ut, quantum illi dederit, tantum Turca dare non recuset ; quia nimirum, ut ipse palam dictitat, tam huius, quam illius auspiciis, impulsu, auctoritate, voluntate, persuasione, consensuque fretus et istam in suam ditionem potestatemque Provinciam redigere, et Bathoreorum nomen domumque sicut uterque Imp.rem videlicet, atque Turcam, velle congoverat, delere studuerit ; et eam ob rem se ab utriusque armis tutum tectumque esse, seque ab altero bellis lacessitum, alterius posse subsidiis adiuvari. Unde fit, ut cum ex eo quaeritur, ecquid in ista Provincia Caesareae Majestati relictum esse velit ? neque categorice, neque ad interrogata respondeat, sed his, ac similibus utatus verbis : et Caesar ipse, et alli principes Christiani me suis iuvet, armentque pecuniis ; in me recipis pollicerique fore, ne Turcae cuiusquam facies, vel in Ungaria, vel in aliis, ei vicinis locis hac aestate videatur. Ex quibus colligere licet, et manifeste quidem, illum arbitrari, habereque persuasum, si Christianorum pecuniis Principum, quae in aliorum ditione sunt, ea suae ditioni, imperioque subiciat, non tantum Caesaris se, caeterisque Principibus cumulate satisfacere, sed magnam etiam ad ipsos inire gratiam, seque magnis quibusdam ipsos beneficiis sibi devincire, atque obligare, si Turcam ab Imperatoris terris arceat eumque ab infestandis regionibus Caesari subjectis prohibeat. Quae quidem esse vera cum omnes illius actiones probant, tum, haud paulo magis illud confirmat, quod tanto studio providet, tamque diligenter cavet, ne Arces Vitensis⁴ et Kuiuariensis⁵ in manus veniant Imperatoris, utque partes Ungariae Transylvanorum Principi subiectas suo subjungat imperio : cum tamen in illas ius nullum habeat, eo quod, et ad Varadinensem rationem, gubernationemque pertineant, nec ullo se unquam Ill.mo Card.li iuramento fidelitatis astrinxerint. Ex quibus clare perspicitur velle eum, non tantum ea, quae Card.lis erant, verum etiam, quae Caesaris sunt, sibi vindicare. Et vero eam sibi aperte vindicavit, cum Arcem iam Kuiuariensem deditione acceperit⁶. Statuit

praeterea, decrevitque militem omnem Transylvanum in Valachiam trans-mittere; Valachum vero in Transylvaniam advocare, eumque in munitio-ribus Transylvaniae locis pro praesidiis collocare. Denique sículos Transyl-vaniae florem roburque militiae, ad hoc adegit, impulitque, ut, quocum-que tempore visum ei fuerit, quicumque in locum placuerit, adversus quemcumque lubuerit, quindecim aut viginti virorum armatorum millia expedita, parataque, et se habituros, et ad eum, cum vocaverit, missuros iuraverint. Quae cum ita sint Primum omnium, de quibus ad senatum Caesaris referre, et in consultatione deliberationeque versari debent, illud, meo quidem iudicio videtur esse, Vtrum Caesarea contenta sit M.tas sibi que satisfactum putet, si Palatinus Turcae sit hostis; si ab inferendo Turcis bello non desistat, ita tamen, ut quicquid armis acqui-sierit, illud omne Palatinus, tamquam Dominus, ipse possidet. Hac n. ratione minime dubitandum est quin, cum illius animus ad immensam infinitamque regnandi cupiditatem exarserit, et haec impsa cupiditas Imp.ris pecuniis ac sumptibus expleri possit, quin inquam sperare liceat, cum in hoc instituto perseveratur. In quo tamen diligenter etiam atque etiam videndum, ne ille cum sit schismaticus, et hominis Graeci⁷, hoc est, hominis accerrimi nominis Latini hostis et inimici capitalis, filius, ad tan-tam dignitatem, potentiamque evectus, in tam infensum, infestumque evadat Christianorum hostem, et adversarium quam nunc, magno cum nostro dolore, maloque Turcam ipsum, et experimur, et experimur, et sentimur. Versari, etiam ob oculos Caesareae M.tis, quae hic agitur existi-matio si, nunciante fama, orbis universus intelligat, ipsam iusto commo-tam dolore, maluisse ad hominis schismatici, et à nostra fide alieni opem, auxiliumque confugere, quam illatam ab homine Catholico, à persona Eccl.ica, à Card.li et huius Provinciae ordinibus iniuriam inultam, impu-nitamque relinquere; Praesentia cum longe graviore nunc ab ipso schis-matico affecta sua M.tas iniuria, et ab ipso, si dicere liceat, delusa, derisa-que non modo, non moleste ferat, sed illi etiam suppeditet, atque submi-nistret, quibus illius Potentia augeatur. Praeter haec omnia, cum ipse Palatinus dicat, et ita dicat, ut omnes id mortales scire velit, et huius rei fama totum orbem impleverit, a Caesarea se M.te non iussum modo, sed etiam coactum, compulsumque, hanc Provinciam hostilem in modum invasisse; cum etiam ex altera parte ad omnium aures eadem fama per-venierit, pertuleritque interposita Summi Pontificis⁸ auctoritate, non tantum apertam fuisse viam, iactaque fundamenta tractationis de foedere inter Card.lem, et Imp.rem, sed eo etiam adductum Card.lem eique per-suasum ut amicitiam Turcae rejiceret, recusaretque; amicitiam cum Imp.re iniret, atque sociaret; et interim, dum haec agerentur, cum Suae Sano-tis auctoritate, et Caesaris consensu, veluti datis inductijs, esset ipse Card.lis ab omni belli metu, periculique suspicione liberatus, et ea nihil-ominus secuta fuerint, quae secuta fuisse omnes intelligunt. Qui fiet, ut id in bonam potius, quam malam in partem Christiani Principes acci-piant, ac interpretentur. Quomodo poterit in posterum Sua Sanctitas suam in Caesaris gratiam auctoritatem interponere? Quid cogituros, et quomodo id accepturos, laturosque putamus eos, qui sunt à nostris sanctiss. is religionibus alieni? praesertim si cognoverint, quae contige-runt, ideo contigisse, quod laboraretur, ne pax esset Card. li cum Turca, quod ipse Card.lis nostris persuasus promissis, et nostra fide securior effectus sibi suisque prospicere negleserit; ut interim de periculis ijs maximis nihil dicam, quibus memet ipsum obieci, dum impositas mihi à

Sua Sanctitate partes ago, dum Caes. ae M.ti credo, dum promissorum ipsius fiducia nictens in medijs periculis, pericula⁹ non perhorresco. Quid denique monstri portentique similis vel vidit antiquitas, vel nostra novit aetas, vel audiet posteritas, quam schismaticum hominem, à reliquis Christianis abhorrentem, Graeci hominis filium, haereditaris quodam iure nominis Latini hostem, dum se Christianorum Imp.ris pugnare pugnare gloriatur, Christianum Principem, eumque Card.lem et. Imp.ris Christiani promissis acquiescentem, et Ap.lico Nuncio fidem, Imp.ris nomine, securitatemque pollicenti fidem habentem oppugnare, atque adeo expugnare. Transylvaniam Christianorum Imp. ris nomine occupat et tamen à Turca, propter occupatam Transylvaniam, vexillum, notissimum pacis argumentum expectare, et sua non illius, pro quo se pugnare iactat Christianorum Imp.ris auctoritate à Turca dari solitum amicitiae signum, propter recentem de Transylvania victoriam accipere velle et pecunijs Christianorum, contra Christianos ad Turcarum infesissimorum Christianae Reipublicae hostium amicitiam pervenire, et amicum Turcarum, eo quod Christianos Turcis favens oppresserit, primas, vel prope primas in Christianorum adversus Turcas exercitu postulare; quid, ut anti dixi, monstruosius fieri, velfingi potest, et quomodo, cum haec ita se habeant, praeter alia longe graviss. a, suo nomine, fama, fideique consulere poterit Imperator, nisi Sua M.tas declaraverit, et ut universus orbis agnoscat, effecerit., Michaellem Vaivodam contra Imp. ris mandata venisse, tempus à Sua M.te ei praestitutum praevenisse; mentem quippe ipsius M.tis suae fuisse ut finem tractationis, cuius auctor Summus erat Pontifex expectaret, neque tamen expectasse. Verum enim vero faciamus Caesarem pro se velle Transylvaniam retinere, et quemadmodum illam in ditione noluit esse Card.lis, nolle pariter in potestate esse schismatici; hoc si ita est, duae viae sunt, quibus possit ad propositum Suae M.ti finem perveniri. Via regia vis esset armorum, de qua tamen sciendum est, quamvis Palatinus nondum omnes arces, nondum civitates saxonicas occupaverit, et reliqua nobilitas universa ab ea iuramenti formula non recedat, cuius ego auctor extiti et cuius causa, cum ex ea intelligeret Palatinus, eiusmodi iuramentum tantum valere, quantum Sua M.tas valere valuerit, graviter mihi succensuit. Quamvis igitur haec ita sint, sciendum uti dixi, eum tamen armatum esse, ad nutum, et ad omnia proptos paratosque sculos habere, et externorum militum ad quindecim milia exercitum conscripsisse eoque pro arbitrio suo uti posse; Et quidem certe, cum ego recordor Card.lem, cum à Michaelle fuit lacesitus, omnes arces, omnes Civitates imperio suo subjectas habuisse, et illi tamen eos nulli adiumento fuisse; eadem nunc ratione, quamvis omnes arces, et Civitates à Caesare stare contingeret, nihilominus tamen facile adducor, ut credam, qui victor hostem in campo fu derit, e campoque fugaverit, eum sine dubitatione totius regni Dominum futurum. Qua in re animadvertere est, suam prudenter Sanctitatem, cum de foedere inter boime Card.lem et Suam Caes.am M.tem tractationem instituit, non id praecipue spectasse, ut Sua M.tas loca Transylvaniae munitiora, arcesque possideret: ut autem tantam haberet, tamquam certum in illa Prov.a Sua M.tas auctoritatem, atque potestatem, ut illius uti nobilitate ac milite, contra comunem, pro Summa Christianae Reipublicae utilitate inimicum, quotiescumque res postulare videretur, posset; id vero summo tunc opere desiderasse, praecipueque spectasse: Quod quidem nunc optare potius licet, quam sperare, nisi, ut ante commemoravi, quicquid Michael armis acceperit et quidem Imp.ris pecunijs

armatus acceperit, illud omne sibi vindicet. Ex quibus multo nunc deteriore esse Suae M.tis, totiusque adeo Reipublicae Christianae in Transylvania conditionem, nemo non videt, qui consideraverit, longe facilius fuisse expellere tunc ex illa Prov.a Card.lem, quam nunc expellere Michael. Et fecisset Deus Opt.s Max.s, ut sua potius illum M.tas eiecisset, quam à tali monstro ejici curavisset. Cum n.nunc plura timere, quam sperare liceat; tunc plura sperare, quam timere licuisset. Verum quoniam ab omni ministro Ap.lico alienum est Christiani sanguinis profusionem optare, ne dum suadere, et quia tantus armorum posset esse furor, tam cruenta pugna, tanta militum utrimque caedes, tantaque strages, quanta totum Transylvaniae militiae robur, atque vires, non dicam debilitare, sed magno cum Caesarearum, atque Valacharum detrimento copiarum, ac virium posset opprimere, viam armorum praetermittens, eamque gravissimo Suae M.tis iudicio permittens, ad alteram, quam initio proposui, viam orationem convertam. Itaque utrum armis agi placeat, expediatve, necne Caesaris pro sua sapientia videat, provideatque M.tas. Quod ad tractationem attinet, quae altera superest via, de qua mihi dicendum, disserendumque sit; in ea sum sententia, censeoque dandam esse diligenter operam, atque adeo primum, ac praecipuum, quod in ea spectari, caverique debeat hoc unum esse, ne Palatinus, in Transylvania domicilium sedemque sibi figat, hoc est, ne in ea tamquam legitimus Princeps habitet, atque resideat, neque enim duos illa Provincia Dominos, ac Principes vel capere, vel pati potest. Deinde, si cum Valacho tractandum videbitur, debet eo, quo tractabitur, tempore, Sua M.tas instructum ad omnemque paratum occasionem, in finitimis Transylvaniae locis exercitum habere; et illas, quae ibi sunt, copias in die augere, amplificare, et ad quemlibet eventum fortiores, paratioresque reddere, quod ne fiat, non video quomodo Christianorum possit Imp.tor suam cum dignitate maiestatem suamque sine detrimento amplitudinem, existimationemque retinere. Dico praeterea ipsi tractatione aliquem a sede missum Ap.lica non interesse tantum, sed etiam suo quodam modo praeesse debere. Idque admodum ego necessarium esse puto; ut, si forte contingeret aliquid concedere Caesarem, quo concessio, de ipsius M.te aliquid imminutum, aut ipsius dignitati non usque adeo consultum esse videretur, id non tam Caesareae M.tis imbecillitate, consilioque, quam Summi Pontificis auctoritate, iudicioque concessum esse videatur. Et quoniam in hac de tractatione materia versamur, et ad eam melius instituendam pernecessarium esse iudico, suam non ignorare M.tem, quidnam cum Palatino in ultima mea cum ipso congressione, colloquio que peregerim, id omne per singula sua capita recensere non praetermittam. Significaveram ego Palatino iudicare me, arbitrarique suis illum rebus, tranquillitatieque praeclare consulturum, si quam primum, et alioqui longiore more declararet palamque faceret, cuiusnam Transylvaniae Provinciam esse vellet? suam ne an vero Caesaris? et si vel huius, vel suam esse vellet, quam ratione quibusve conditionibus? At ille contra mihi significavit, velle se mecum privatim, et remotis arbitris, solumque cum solo colloqui, nec non etiam se se mihi (ut ipsissimis eius verbis utar) cum uno solo corde velle declarare, sed cum ad eum ea saepe venisse sem, vidi non privatam ibi, sed publicum esse colloquium, et audientiam, praesentibus videlicet Transylvaniae senatoribus, et Valachis. Hinc cognovi tergiversari hominem, et subterfugere, neque velle meum de re proposita miscere sermonem ex eaque hora nihil amplius cum ipso hac de re agere constitui; cum tamen à

me postularet, peteretque, ut Suae Sancti supplicarem, eamque observarem, ut pecuniarijs illum auxilij adiuvaret, interpositaque sua auctoritate faceret, ut Reges, et Catholicus, et Christianissimus, alijque Principes, ac Dynastae Christiani suppetias, illi subsidiumque ferrent; respondi nullum unquam vel à Sua Sanctitate, vel ab alijs, quos ante nominavi, Principibus sperare posse auxilium, nisi pisi cum Imperatore de Transylvania conveniret, et nisi in ijs, quae ad ipsam pertineant, satis ipsi faceret Imp.ri; eo quod nimirum ipsius persona Imp.ris totum Christianum repraesentet, Imperium quod omnes Reges, Principes ac Dynastae Christiani in ipsum Imperatorem intueantur, ipsum aspiciant, ipsum observent, ipsius praesidijs fulciantur, ab ipso pendeant, tamquam ab eo, a quo se quasi muro defendi, à quo se propugnari adversus communem sentiant inimicum; Ad haec ipse, quamvis, ut ego quidem conjicere, et ex ipsius voce, vultu, verbisque colligere potui, non admodum ei, quae dixeram, arriderent; respondit tamen se quam primum sollemnem ad Caesarem legationem missurum se seque ipsum Caesareae M. ti submissurum.

Hoc ipso temporis puncto nominatus Transylvaniae Ep.us¹⁰, qui tunc interpretem agebat, in haec mihi verba locutus est, praeveniri cupe-ret Palatinus. Ego vero, cum quid sibi vellet, non satis caperem, nec sat clarè intelligerem, rogavi, ut Palatini mentem mihi clarius aperiret. Tum ille, cum, inquit, Palatinus rem sanguinem, vitam ad occupandam Transylvaniam exposuerit, periculisque obicerit, optaret ut Sua M. tas gratias ei ageret, eique titulos confirmaret, quos ipse sibi attribuit; postea vero mihi dixit, statuisse Palatinum Caesari per suos Legatos Provinciam offerre, ita tamen, et, quantum assequi coniectura, et in mentem illius penetrare poterat, hac astuta fraude, versutisque dolis, ut sic ipse Palatinus argumentetur, Provinciam, quam ego offerre Caesari statuo, Caesar ipse vel accipiet, vel non accipiet. Si accipiet, antiquam illi reddam, ex eaque cedam, tantam ab illo vim pecuniarum, petam, quantam mihi numerare arduum illi sit, atque difficile, sumptus quippe omnes repetam expensasque omnes, à me in occupanda Transylvania factas exigam, eas autem ad decies centena florenorum millia pervenire dico, si tunc, propter hanc pecuniariam difficultatem, ipse Provinciam Caesar noluerit, eamque mihi reliquerit, et mecum postea de foedere tractare voluerit, spero, scioque fore, ut in ipsa tractatione mea melior evadat hoc ipso conditio, utique ex eo fiam superior, quod quae Caesari obtulerim, ea Caesar ipse recusarit, eam quippe ob causam meum potius erit illi, quas voluero, inter tractandum proponere, quam ab illo, quas voluerit, accipere condiciones. Quae procul dubio, qui attente cum animo suo considerabit, facile videbit fore, ut in ipsa tractatione aliae, gravesque difficultates oriantur. Verum enim vero, cum Deus Opt. s. Max. s. causam numquam deserat suam, si possent in Palatinum illi nudi, vanique transferri tituli, quos Caesarem illi transferre cupit, et conatur, et ars arte deludi posset, hoc est, si quemadmodum Caesarem Transylvaniae D. num appellari cupit; et ipse tamen Dominus esse cupit; sic viceversa Caesar Transylvaniae vere Dominus esset; et Valachum suis sine re, dominioque titulis gaudere permetteret; res mihi videretur divinae M. tis obsequijs, perquam consentanea, et ipsi D. no Deo longe gratissima; et, quod ad Caesaream attinet M. tem, ipsius utilitati, dignitati, securitatique, ijs quas hic collegi, conditionibus consuleretur.

1^a est Palatinus fore se Imperatori fidelem, Turcis hostem, atque inimicum sedem certam fixamque in Transylvania non habiturum, habiturumve interposito iuramento promittat.

2^a Ne Comititia sine iussu, scituque suae M.tis indicat, et ipsa non, nisi parte aliquo, quem ad id sua M.tas destinaverit, habeantur.

3^a Ne vectigalia, aliaque id genus, absque consensu Imperatoris imponat.

4^a Ne Provincia leges, instituta, mores, consuetudinesve mutet, eamque non Valachico more, sed quo caeteri hactenus eam rexerunt Principes, regat atque moderetur.

5^a Ne inscio Imp.re quidquam ei liceat, vel adversus nobilitatem, vel contra reliquos Ordines attentare.

6^a Ne nisi consentiente Imp.re bellum cuiquam indicare, neve cum aliquo pacem pacisci possit.

7^a Ne praesidiarium in Transylvania e Valachia militem, neque Transylvanorum hominum in Valachia praesidium collocare, audeat; sed milites Transylvanos in Transylvania reliquat, quod si Provincia auxilijs copijs indigeabit militibus, aut Ungaris utatur, aut Germanis.

8^a Ut cum ex illa Provincia discedet, eius aliquis loco remaneat, eiusque vices obeat, qui neque Transylvanus, nec Valachus, qui suam Imp.ri fidem obligaverit, existat.

9^a Ut milites omnes Imperatori sacramento se militari obstringant.

10^a Ut Senatores omnes fideles Imperatori se futuros iurent.

11^a Ut Palatinus aliquem, de cuius fide non dubitet, in aula foveat, Imp.ris et Imp.r pariter fidum aliquem apud Palatinum habeat, ut hac videlicet ratione innumeris, qui spargi solent in vulgo rumoribus, fides abrogetur; et suspiciones innumerabiles aliaque id genus sexenta tollantur; et ab utrisque cognita per suos veritate, quid fidei sit habendus huiusmodi videatur.

12^a Ut Palatinus filium ad Imperatoris aulam edocendum, educandumque mittat.

Sed prae ceteris omnibus tam necessarium, quam quod maxime necessarium, esse iudico, ut omnes sibi persuadeant non esse irritandum Palatinum, nisi forte accideret illum irritari posse, simul, ac deprimi; quia nimirum alioquin e duobus alterum evenire necesse est, aut n. animadvertet eum non esse Caesarem, à quo deprimi possit, et sic eius vires contemnet, eius potentiam parvi faciet, eum aspernabitur, et ex insolente fiet insolentissimum; aut si timere coeperit, ad Turcam confugiet, et se ad superiorem occupandam Ungariam promptum offerret, paratumque praebebit fierique poterit, ut, cum Imperatorem Turca in inferiori teneat occupatum Ungaria, iste, quod promiserit, perficiat, suaeque ipsi consilia ex animi sententia cedant, eiusque votis, gravissimo, cum Christianae rei periculo, successus ipse respondeat.

f 231v = Discorso e adsoluto.

Sre Michael Valvoda et la Transilvania.

Biblioteca Apostolica Vaticana, Mss. Ottoboniense Latinum 1100, ff. 226r.-229 r.
<transcribere și traduce de I. Dumitriu-Snagov>.

Problema care preocupă acum și care este pusă în discuție cred că este cea mai dificilă și mai periculoasă dintre toate cele ce privesc creștinismul, fie că luăm în considerație circumstanțele actuale, fie că ne gândim la consecințe¹. De fapt, dacă pe de o parte vedem cine ocupă Transilvania, și nemaîntîlnita agilitate și inconstanță a transilvănenilor,

și pe de altă parte considerăm la ce mare pericol este expusă demnitatea și stima Maiestății imperiale; și cite dezavantaje și pagube în domeniul public, precum și modul și scopul pentru care voievodul Mihai dorește să stăpânească Transilvania; dacă analizăm toate acestea punct cu punct, vom vedea cu siguranță, așa cum am spus mai înainte, că, pe cât este de greu, pe atât este de periculos să faci o judecată sigură și să te pronunți asupra chestiunii respective.

De fapt el este ortodox, ușuratec, inconstant și sperjur. Aș putea să aduc multe exemple de jurăminte nesocotite de el și de promisiuni nerespectate, dar cred că este de ajuns să vin numai cu unul singur.

Cînd preailustrul cardinal de fericită memorie ² a înțeles din zvonurile împrăștiate și din vorbele care circulau, și conștient că palatinul ³ voia să năvălească în această provincie, cu puține zile mai înainte de invazie, l-a trimis pe Pancrațiu — unul dintre senatori — să se apropie de el cu măiestrie, și cu prudență să-i cerceteze inima și intenția, și să vadă de aproape ce manevre întreprindea el; iar el, în acea împrejurare, nu numai că își reînnoi cuvîntul dat și jurămîntul de fidelitate, ci, mai mult, își legă și mai strîns cuvîntul dat prin următoarele blesteme: — Să dea Dumnezeu atotputernicul să-și sfișie ca un cîine pe propriul său copil, dacă s-ar gîndi măcar să facă necazuri și pagube principelui și provinciei! Toate planurile și eforturile sale erau ca să treacă Dunărea și să-i ia pe turci cu asalt.

După ce a spus asta, la numai cincisprezece zile el făcu ceea ce e cunoscut de toată lumea. Și dincolo de inconstanța și superficialitatea sufletului a ajuns la un asemenea grad de mîndrie și de îndrăzneală că are obiceiul să spună adesea că ar vrea ca împăratul să aibă în această provincie — care zice că este a sa — același drept pe care-l are sultanul; și dacă pentru vreun motiv oarecare ar trebui să-i dea ceva împăratului creștinilor, pentru același motiv ar fi constrîns să procedeze în așa fel încît sultanul să nu refuze ceea ce i-ar da el; fiindcă, așa cum zice el deschis, încrezîndu-se în protecția, indemnul, autoritatea, voința și consensul și al unuia și al altuia, deși încercaseră să cucerească această provincie și să distrugă numele și neamul Bathoreștilor — după cum știa că voiau amîndoi, adică și împăratul și sultanul — pentru aceasta el se simte în siguranță și cu protecție din ambele părți, că dacă ar fi atacat prin război de unul, ar fi asigurat de ajutoarele celuilalt.

În acest fel, cînd i se cere să spună ce vrea să-i lase Maiestății Imperiale în această provincie, nu dă nici un răspuns categoric în această privință, ci vine cu cuvinte de acestea: împăratul însuși și alți principii creștini să mă ajute și să mă întărească cu bani și atunci, pe răspunderea mea, se va putea spera, ca în vara aceasta, să nu se vadă nici măcar față de turc în Ungaria și în vecinătățile ei.

De aici se poate deduce, și în chip deschis, că el crede și este convins că, dacă cu banii principilor creștini el reușește să supună pentru sine teritoriile din posesia altora, nu numai că va da o mare satisfacție împăratului și altor principii, dar va obține marea lor recunoștință și-i va lega, și-i va obliga la anumite beneficii mari, dacă va reuși să-i înlăture pe turci din teritoriile împăratului și să-i împiedice să năvălească în regiunile supuse împăratului.

Ceea ce este adevărat, dincolo de ceea ce au probat toate acțiunile sale, vine confirmat în mare parte de faptul că el, cu atîta atenție și zel, caută să procedeze astfel ca fortărețele de la Vița ⁴ și Chiuar ⁵ să nu ajungă

în mîinile împăratului, și să subjuge pentru sine părțile ungurești supuse principelui Transilvaniei; deși la ele n-ar avea nici un drept, dat fiind că sînt la ordinele guvernului din Oradea și nici nu s-au legat vreodată cu jurămint de credință față de preînaltul cardinal.

De aici se vede că el revendică pentru sine nu numai teritoriile care erau ale cardinalului, ci chiar și pe acelea care sînt ale împăratului. Și, în realitate, el deja a revendicat pentru sine, deschis, fortăreața Chiuarului cînd a acceptat capitularea⁶. Mai mult încă, a hotărît și decretat să trimită în Țara Românească pe toți oamenii de arme din Transilvania și să cheme în Transilvania valahii și să-i instaleze în locurile cele mai întărite, numiți drept conducători în Transilvania.

În sfîrșit, i-a determinat și îndemnat pe secuii din Transilvania, floarea și forța armatei, să jure că rămîn în alarmă și îi trimit, cînd el îi anunță, cincisprezece sau douăzeci de mii de oameni înarmați, pe orice timp ar crede el, în orice loc i-ar place și împotriva oricui ar dori.

Astfel stînd lucrurile, după părerea mea, prima chestiune de adus în senatul imperial este să se discute și să se decidă (în cazul în care Maiestatea Sa imperială aprobă), dacă e cazul ca palatinul să fie dușmanul turcilor; dacă nu încetează să facă război cu turcii — în așa fel totuși ca palatinul să posede ca senior tot ceea ce ar fi cucerit cu armele. Într-un asemenea caz nu este nici o îndoială că, dat fiind că sufletul lui e arzător de o imensă și infinită lăcomie de domnie, și că această lăcomie poate să fie satisfăcută cu banii și cu cheltuielile împăratului, nu este nici o îndoială — zic — să fie îndreptățită speranța cît timp se va persevera în această inițiativă. În orice caz, nu trebuie scăpat de loc din vedere că, pe lingă faptul că este ortodox și fiu de grec⁷ (adică un îndîrjit adversar și dușman de moarte al catolicilor), odată ridicat la o așa demnitate și putere poate deveni un inamic și un adversar al latinilor atît de ostil și de periculos, precum, spre durerea și neplăcerea noastră, simțim și cunoaștem că este acum sultanul.

Apoi, stă în mina Maiestății Sale imperiale să aprecieze dacă, împrăștiindu-se vestea și toată lumea ar afla că Maiestatea Sa, împinsă de o durere dreaptă, ar fi preferat să recurgă la posibilitățile și ajutorul unui ortodox străin de credința noastră mai curînd decît să lase nerăzbuțată și nepedepsită insulta adusă de un catolic, de o persoană ecleziastică, de un cardinal și de stările din această provincie; cu o forță cu mult mai gravă acum, Maiestatea, atașată de același ortodox și de către acela — să mi se permită a spune — batjocorită și luată în ris, Maiestatea nu numai că nu se consideră insultată, ba chiar îl aprovizionează și-i oferă lucruri prin care forța lui să crească.

Dincolo de aceasta, după cum însuși palatinul zice — și zice așa pentru că vrea să știe toți muritorii și să se ducă vestea în toată lumea de treaba asta — că el a ocupat în chip ostil această provincie, nu fiindcă Maiestatea Sa imperială a dat acest ordin, dar că a fost constrîns și obligat; dat fiind că pe de altă parte ar fi ajuns la urechile tuturor aceeași veste și că ar fi primit știrea că, prin intervenția papei⁸, nu numai că s-ar fi deschis calea și s-ar fi pus bazele pentru tratarea unei înțelegeri între cardinal și împărat, ci chiar cardinalul ar fi fost îndemnat și sfătuit să respingă și să refuze prietenia sultanului, și să lege prietenie cu împăratul; și totuși, pe cînd se desfășurau aceste fapte cu autoritatea Sanctității Sale și cu consensul împăratului (ca și cînd s-ar fi realizat un armistițiu) și pe cînd cardinalul fusese eliberat de orice teamă de război și de bănuiala oricărui pericol, tocmai atunci s-au întîmplat lucrurile pe care

toți le cunosc. Cel puțin să se fi ajuns ca principii creștini să primească și să interpreteze aceasta în lumina bună, nu în lumina rea. Cum va putea să-și mai interpună Sanctitatea Sa autoritatea pe lângă grația împăratului? Ce vor gândi și cum vor înțelege și suporta aceasta aceia ce sînt departe de religiile noastre? Mai ales dacă vor cunoaște că tot ceea ce s-a întîmplat a fost pentru că se străduia să facă astfel încît să nu se facă pace între cardinal și sultan, că însuși cardinalul, mulțumit de promisiunile noastre și atît de sigur pe cuvîntul nostru neglijase să se mai gîndească la sine și la ai săi; fără să mai vorbesc de pericolele foarte grave la care m-am expus eu însumi, între timp, pe cînd îmi exercitam rolul ce mi l-a impus Sanctitatea Sa, pe cînd eu credeam în Maiestatea Sa, pe cînd eu mă încredeam în promisiunile sale, nu mă temeam în mijlocul pericolelor⁹. Ce arătare mai groaznică a văzut vreodată antichitatea sau a cunoscut epoca modernă sau va vedea posteritatea în afară de acest om ortodox, care are aversiune față de alți creștini, fiu de grec⁷, dușman ereditar — ca să spun așa — al numelui de latin; în timp ce se lăuda că luptă pentru împărat, el lua cu asalt și doboră un principe creștin, prin avansul făcut de cardinal, devotat față de promisiunile unui împărat creștin, și care se încredea în nuntîul apostolic, care, în numele împăratului creștinilor, îi promitea încredere și siguranță; iar el ocupa Transilvania atît în numele împăratului creștinilor cît și al sultanului; și pentru că a ocupat Transilvania așteaptă drapelul — cea mai însemnată probă pentru pace — cu propria autoritate și nu cu aceea a împăratului creștinilor pentru care se laudă că luptă; pentru recenta victorie asupra Transilvaniei ar dori să primească de la sultan semnul prieteniei care i se acordă de obicei și să ajungă — cu banii creștinilor să facă alianță împotriva împăratului creștinilor cu turcii — cei mai ostili împărăției creștinilor; iar aceasta pentru că i-a asuprit pe creștini favorizîndu-i pe turci; și mai cere să aibă și primul — sau aproape primul — loc în armata creștină împotriva turcilor; și după cum am mai spus, ce arătare mai groaznică poate să fie sau se poate închipui. Și, astfel stînd lucrurile, ba mai grav decît asta, cum va putea îngriji împăratul de bunul său nume, de gloria sa, de încrederea sa, dacă Maiestatea Sa nu va declara și nu va proceda astfel ca toată lumea să știe că voievodul Mihai a acționat împotriva ordinelor împăratului; că a anticipat timpul ce i-a fost fixat de împărat; că intenția împăratului era să aștepte sfîrșitul tratativelor — al căror promotor era Pontiful Suprem — și că el, totuși, nu l-a așteptat.

Să presupunem că împăratul dorește să păstreze pentru sine Transilvania și, după cum n-a voit ca ea să fie sub jurisdicția cardinalului, tot așa n-ar vrea ca să rămînă acum în miinile unui ortodox; dacă este așa, sînt două căi prin care Maiestatea Sa ar putea să-și atingă scopul. Cea mai importantă cale ar fi calea armelor, despre care, totuși, este nevoie să se știe că, chiar dacă palatinul încă n-ar fi ocupat toate fortărețele și toate cetățile săsești, și dacă nobilimea rămasă <în teritoriu> n-ar retrage acea formulă de jurămint — al cărui autor am fost eu și pentru care palatinul, dîndu-și seama că valora numai atît cît dorise împăratul să valorizeze, s-a infuriat la culme împotriva mea — într-o asemenea situație, repet, este bine să se știe că el este totuși înarmat și că are gata de luptă secuii, că a înrolat o armată de cincisprezece mii de soldați străini de care se poate servi cum îi place.

Și, după cîte îmi amintesc, cînd a fost atacat de Mihai, cardinalul avea în mod sigur supuse comandai sale toate cetățile — lucru care, cu

toate acestea, nu i-a fost de nici un ajutor ; la fel, acum, chiar dacă s-ar întâmpla ca toate cetățile și fortărețele să stea sub comanda împăratului, dar eu cu ușurință pot să bănuiesc că învingătorul, care cîștigă bătălia pe cîmpul de luptă și îl face pe inamic să fugă, devine în chip neîndoielnic stăpînul întregului ținut.

În această privință este bine să se țină seama de faptul că, pe cînd Sanctitatea Sa a început cu toată prudența tratativele între cardinalul de cinstită memorie și Maiestatea Sa imperială, nu urmărea în principal ca Maiestatea Sa să ajungă să aibă în mînă locurile cele mai întărite din Transilvania și fortărețele, ci mai de grabă ca Maiestatea Sa să aibă în acea provincie atîta autoritate și putere ca, ori de cîte ori ar fi fost necesar, să se poată folosi de nobilime și de armata acelei provincii împotriva dușmanului comun, în favoarea creștinătății ; aceasta se dorea cel mai mult și spre aceasta se acționa în principal. Acum însă acest lucru se poate mai mult dori decît spera ; afară de faptul că, așa cum aminteam, tot ceea ce a luat Mihai cu armele și prin avantajul de înarmare cu banii împăratului, Maiestatea Sa preia totul pentru sine.

Nu este nimeni care să nu vadă că situația Maiestății Sale și a creștinătății în Transilvania este acum mult mai rea, dacă se consideră că atunci era mult mai ușor a-l scoate din acea provincie pe cardinal decît a-l scoate astăzi pe Mihai. Dumnezeu cel atotputernic a făcut așa ca Maiestatea Sa să-l alunge pe el <pe cardinal>, decît să se îngrijească să fie alungat un astfel de monstru. Ceea ce acum este mai mult de temut decît de sperat, atunci era mai mult de sperat decît de temut.

Dar pentru că vărsarea de sînge creștinesc este departe de dorința oricărui ministru apostolic, cu atît mai puțin se poate da un asemenea sfat ; și pentru că ar putea să fie atîta furie, atît de singeroasă bătălia, atîta ucidere de soldați de ambele părți, atîta dezastru, încît nu spun că ar slăbi, dar ar putea să copleșească întreaga valoare și forța armatei Transilvaniei.

Părăsind calea armelor, cu preainalta permisiune a Maiestății Sale îmi voi îndrepta atenția spre cealaltă cale de care am amintit la început. Totuși eu las să judece Maiestatea Sa imperială, în înalta sa înțelepciune, dacă se dorește și este convenabilă o acțiune mai mult sau mai puțin militară.

Despre tratative, care rămîn ca o a doua cale și de care trebuie să vorbesc, sînt de părere și cred în aceasta, că trebuie să se lucreze cu abilitate și că lucrul principal (asupra căruia trebuie să se vegheze și să se organizeze cu precădere), ar fi numai acesta : să se procedeze astfel ca palatinul să nu-și stabilească scaunul și domiciliul său în Transilvania, adică să nu locuiască și să nu-și aibă reședința în ea ca principe legitim ; de fapt acea provincie nu poate să aibă în sine sau să suporte doi domni și principii.

Astfel, dacă va părea oportună tratarea cu valahul, Maiestatea Sa, în timp ce se desfășoară tratativele, trebuie să mențină în locurile de graniță cu Transilvania o armată echipată și gata pentru orice intervenție ; și să crească zi de zi trupele ce se află acolo, să le mărească și să le facă mai puternice, și mai pregătite pentru orice ocazie. Altfel eu nu văd cum și-ar putea menține demnitatea Maiestatea Sa împăratul creștinilor și fără vreo pagubă mărirea și stima sa.

Mai mult încă, spun că ar trebui nu numai să fie prezent, ci — în felul său — să îndrumeze un delegat al Sfintului Scaun. Și aceasta eu o

consider cu atât mai necesară, cu cât, dacă se întâmplă să se încheie sau să se cedeze ceva, să nu fie micșorată demnitatea Maiestății imperiale sau să pară că n-a fost acordată suficientă atenție prestigiului său, ceea ce ar apărea ca fiind o concesie nu prin slăbiciunea sau decizia Maiestății Sale, ci prin autoritatea și judecata Sfintului Părinte.

Și pentru că tot sintem în materie de tratative și fiindcă eu cred că este mai mult decât necesară o mai bună punere la punct a acțiunii, și, ca Maiestatea Sa să nu uite ceea ce a făcut palatinul la ultima mea întâlnire și discuție cu el, nu voi neglija să expun totul din fir în păr. I-am spus palatinului — după cum trebuia să-i aduc la cunoștință — că eu consideram și mă gîndeam și atunci că el ar fi procedat strălucit de bine, și pentru afacerile sale și pentru liniștea sa, dacă, fie imediat, fie cît decurînd, ar declara și ar face cunoscut public a cui ar vrea el să fie Transilvania, din ce cauză și în ce condiții. El însă, dimpotrivă, mi-a răspuns că vroia să discute cu mine în particular, fără martori, unul cu altul, și că chiar — folosind înseși cuvintele lui — dorea să-mi vorbească deschis, de la inimă la inimă; dar, mergînd la el, am văzut că discuția și audiența nu era particulară, ci publică, adică în prezența senatorilor Transilvaniei și a valahilor. Din aceasta am înțeles că acel om căuta amînări și subterfugii, și nu dorea să discute cu mine asupra acelui lucru și, din ceasul acela, m-am hotărît să nu-i mai zic nimic în acel sens. Cu toate acestea, cerîndu-mi și rugîndu-mă să transmit salutul său respectuos Sanctității Sale și să-l implor ca să-l ajute cu fonduri bănești, intervenind cu autoritatea Sa, să-i determine pe regi — al Germaniei și al Franței — și pe alți principii și membri ai dinastiilor creștine să-i trimită lui ajutoare și asistență, i-am răspuns că nu trebuie să mai tragă vreo nădejde, nici din partea Sanctității Sale și nici din partea vreunuia dintre principii amintiți, dacă nu se înțelege cu împăratul asupra Transilvaniei, și nu-l satisface pe împărat în chestiunile privind acea regiune; fiindcă într-adevăr persoana împăratului reprezintă întreaga creștinătate și imperiul pe care toți regii, principii și membrii dinastiilor creștine îl văd în împărat: la el privesc, pe el îl respectă, pe apărarea lui se sprijină, de el depind, ca de acela de care simt că sînt apărați ca un zid și protejați de dușmanul comun. La care el, după cîte am putut să-mi închipui și cum am putut să pricep după glas, privire și cuvinte, s-a arătat că nu-i plăcuseră de loc lucrurile pe care i le-am spus; totuși mi-a răspuns că ar fi trimis imediat o ambasadă solemnă la împărat și s-ar fi supus Maiestății imperiale.

În același moment, numitul episcop al Transilvaniei¹⁰ — care era atunci interpret — mi-a vorbit cu aceste cuvinte: — palatinul voia să fie prevenit. Dar eu, nereușind a înțelege bine și a înțelege limpede ce voia să spună, l-am rugat să-mi explice deschis ce gîndește palatinul. El mi-a răspuns atunci că palatinul, pentru că s-a expus și și-a pus în primădie bunurile, singele și viața pentru a ocupa Transilvania, dorește ca Maiestatea Sa să-l răsplătească și să-i confirme titlurile pe care el și le atribuisese; după aceea, mi-a spus că palatinul s-a decis să ofere provincia împăratului prin intermediul a doi ambasadori într-un chip pe care — după cît putea să presupună și să pătrundă <episcopul> în gîndurile lui — palatinul îl arăta astfel: provincia pe care eu vreau să i-o ofer împăratului, acesta o va accepta sau nu o va accepta. Dacă o acceptă, mai înainte de a i-o preda sau de a-i ceda o parte, îi voi cere o cantitate de bani care să-i fie cu anevoință și mare greutate de plătit: de fapt îi voi cere toate cheltuielile, îi voi pretinde toți banii investiți în ocuparea Transilvaniei,

care spun că vor ajunge la un milion de florini. Dacă, atunci, din dificultate financiară, împăratul nu va vrea provincia și mi-o va lăsa mie, și va voi să trateze apoi alianță cu mine, nădăjduiesc și sint convins că în tratative eu voi fi avantajat de faptul că ceea ce eu i-am oferit împăratului el a refuzat și pentru faptul acesta eu îi voi impune condițiile mele mai ușor decât să primesc eu pe cele dorite de el.

Este fără îndoială că, dacă cineva va privi cu atenție în sufletul lui, va vedea ușor cum izvorăsc în timpul tratativelor noi și grave probleme. Însă, într-adevăr, fiindcă Dumnezeu cel atotputernic nu-și părăsește niciodată cauza sa, s-ar putea atribui palatinului titlurile simple și vanitoase pe care el le dorește și caută, cu alte cuvinte, dacă, după cum dorește ca împăratul să se cheme Domnul Transilvaniei, dar el să rămână adevăratul domn, în realitate să fie invers — adică împăratul să fie domnul Transilvaniei și să-i permită românului numai să se bucure de titlurile sale fără demnitate regală și fără domenii, lucru care mi s-ar părea cum nu se poate mai convenabil prin omagiul datorat Maiestății Divine și în același timp chiar și lui Dumnezeu plăcut ; și, în ceea ce-l privește pe Maiestatea Sa împăratul, în condițiile pe care le-am înșirat aci, ar corespunde utilității, demnității și siguranței sale :

1. Prima condiție este ca palatinul să promită sub jurământ că va fi credincios împăratului, adversar și dușman turcilor, și că nu-și va instala scaunul în chip stabil în Transilvania.

2. Fără ordinul și cunoștința Maiestății Sale nu va face alegeri și acestea nu vor putea avea loc fără participarea unui delegat special destinat de Maiestatea Sa.

3. Nu va impune taxe sau alte impozite fără asentimentul împăratului.

4. Nu va schimba legi, instituții, tradiții și moravuri ale provinciei, pe care o va guverna și orîndui nu după sistemul valahilor, ci după sistemul cu care au condus-o pînă acum principii ei.

5. Nu-i este permis, fără ca împăratul să aibă cunoștință, să ia măsuri împotriva nimănui, fie împotriva nobililor, fie împotriva altor clase.

6. Nu poate, decât cu asentimentul împăratului, să declare cuiva război și nici să facă pace cu cineva.

7. Să nu îndrăznească a stabili în Transilvania conducători de armată luați din Țara Românească și nici în Țara Românească o comandă militară făcută din transilvăneni ; să-i lase pe transilvăneni în Transilvania, iar dacă provincia are nevoie de trupe auxiliare să folosească soldați unguri sau germani.

8. Cînd trebuie să se depraseze din acea provincie să rămînă cineva în locul său, dar care să nu fie nici transilvănean, nici valah și care să aibă declarată credința față de împărat.

9. Toți soldații să fie legați cu jurământ militar față de împărat.

10. Toți senatorii să jure credință împăratului.

11. Palatinul să mențină la Curte, pe lângă împărat, o persoană de încredere și, în același timp, împăratul să aibă pe cineva de încredere pe lângă palatin, pentru a tăia astfel creditul nenumăratelor zvonuri ce-și fac drum în popor și nenumăratelor bănuieli, și ca alte mii de lucruri de acest fel să fie îndepărtate, și, cunoscîndu-se de ambele părți adevărul prin proprii reprezentanți. să știe ce credit pot să acorde la asemenea lucruri.

12. Palatinul să-și trimită fiul la curtea împăratului pentru a fi instruit și educat.

Dar dintre toate lucrurile pe care le judec eu foarte importante, cel mai necesar este acela ca toți să se convingă că palatinul nu trebuie iritat (în afară de cazul că poate fi iritat și nimicit); fiindcă altcum se va întâmpla una dintre acestea două :

— sau va înțelege că împăratul nu este în stare să-l distrugă și astfel nu va da nici o greutate forțelor imperiale, nu va ține cont de puterea sa, îl va disprețui și, din arogant va trece în culmea aroganței ;

— sau, dacă va începe să se teamă, se va alătura de turci, cărora li se va arăta dispus și se va oferi, gata pregătit, să ocupe Ungaria Superioară ; și s-ar putea întâmpla ca, pe cînd turcii îl țin angajat pe împărat în Ungaria Inferioară, acesta să facă ceea ce le-ar fi promis și le surid hotărârile luate în propunerea deliberată, iar succesul, cu imens pericol pentru creștinătate, ar corespunde dorințelor sale.

¹ Nunțiul apostolic în Transilvania Malaspina de San Severo, reprezentant al papalității, deși apropiat al lui Mihai Viteazul, în rapoartele lui îl privește ca adversar al catolicismului și, din aceste considerente, are o poziție favorabilă Casei de Austria și împăratului Rudolf pe cînd pe Mihai și acțiunile sale le descrie ca aparținînd împăratului ; astfel pentru Mihai, în multe rînduri, face aprecieri defavorabile v. și n. la doc. 105.

² Andrei Báthory.

³ Malaspina l-a numit pe Mihai Viteazul și în alte ocazii palatin.

⁴ Vița, județul Bistrița Năsăud.

⁵ Cetate aflată în zona satelor Buteasa și Berchezoaia, județul Maramureș, în apropiere de riul Lăpuș.

⁶ După lupta de la Șelimbăr, din 28 octombrie 1599.

⁷ Aluzie la prințul său protector din tinerețe — Iane Epirotul, banul Olteniei și, mai tirziu, capucheaia la Poartă.

⁸ Clement al VIII-lea (1592—1605).

⁹ Pentru misiunile îndeplinite și prezența lui în Transilvania, a se vedea : prezentarea și indicațiile bibliografice din *Călători străini despre țările române*, vol. IV, București, 1973, p. 149—173 ; Const. Șerban, *Raporturile lui Mihai Viteazul cu Malaspina di San Severo*, „Revista de istorie”, t. 28, nr. 4, 1975, p. 541—552.

¹⁰ Mitropolitul Ioan ?

126

1600 ianuarie 2, Satu Mare.

Allerdurchleichtigster grosmöchtigster Erwölter Römischer Khayser auch zu Hungern und Behäimb Khönig etc.

Eurer Röm. Kay. Matt. sein meine allerundterthenigiste Dienst gehorsambistes Vleiss bereith.

Allernedigster Khayser und Herren.

Nachdem ich ein Zeith und dise Täg herumb sorgfeltigkhlich und ohne Rhue zu melden mit sonderem Eyfer nahgedacht hab, wie doch Eur Khay. Matt. das Hayllig Römisch Reich und alle andere khriegsmithelffende christliche Potentatten, auh dero Khonigreich und Landt so zu disem Turkhischen Khrieg ire Volks — und geltshilffen so treuherzigkhlich inn die siben Jar her contribuirt und noh (Gott lob) beschlossner Verbindnus, wie ich verstehe, erst contribuiren werden, des unertraglichen

und unerschwinglichen Khriegsuncoſten etlihermaſſen möchten ſublevirt, geringert, und doch der Khrieg wider den Erbfeindt alſo möchte dirigirt werden, das im mit vill ringerer Khriegsdarlag noh gröſſerer Abbruch alls bey dem überhautten Khriegsuncoſten zuegefüegt werden möchte — ſo hab ich befunden das inn ganzer Zeit diſes offnen Khriegs khein beſſere Gelegenheith alls eben mit Herzuerbringung Sibenbirgen und mit inn Euer Matt. Devotion Erhaltung des Michals niemalls ſich erzaigt hett. Allein hett mir gemanglt daſſ ich nicht gewuſſt wievill monatlich dem Michal auf ſein Khriegsvolkh aufgehe; dem ich doch ſo vil nahgeforscht, daſſ mir der Alviſi Radibrad, Raguseer, ſo zu Weiſſenburg jecz iſt, Inquiſition drauf zu Weiſſenburg halten, mih der Gewiſhait berichten ſolle. Druber hett er mich beantwort, inn genauer und vleisiger Rättung befinde ſich, daſſ ſein, Michals, jeziger Khriegsuncoſten des Monnats auf 98 000 Teller ſich erſtrekhe; derſelbige wahſe aber noch, ye lenger, ye mehr, dieweill er von Tag zu Tag mehr Khriegsvolkhs inn die Beſoldung nimbt. Welches villeicht der Impreſa halben, von welcher wegen der Räck Iörg zu Irer Durchlaucht vom Wallachen hinaus geſchickt iſt, geſchehen, und, auf den, daſſ Gott geb, inn Moldau wolgerattnen Fall, derſelbigen auf die Moldau und dann über die Thänä inn Bulgariam und Serviam vorhabenden Impreſa, mit dem Landt — Aufpott oder Contributionen ſich widerumb ringern und einziehen, den Unkhoſten khundte.

Es hatt ein Schein und ein groſſen Namben, daſſ im bey 100 000 Teller monatlich aufgehen ſollen; wann aber die Anzal des Volkhs daſſ er helt, angeſehn wirt, ſo hatt die Summa umb ſovil weniger beſchwarliches Werbens und Aufbringens. Ich hab mih mit den Armin Peter zuſamben geſetzt, und uberſchlagen, daſſ der Mihal Waida 10 000 Pferdt mit 50 000 Tallern oder 52 000, wegen der Bevelchſleit, und 30 000 zu Fues, mit ein 95 000 Tallern deſſ Monnath erhalten, da er ſovil beſolden ſolt; darzue rötten wir niht die Land — Aufpot, ſo auf iren Uncoſten ein Jar etlich Monath khriegern müeſſen. Daſſ wär nun ein Hör von Ungern, Pollakhen, Coſſakhen, Trkhhen (die im auch hinnen im Land dienen), Wallachen, Moldauern, Servianen, Albanesern, dem der Trkh diſen Winter, noh auf den Fruelling, nicht khan widerſtehen — ſonderlich da die Bulgarn und Servier auch rebbellirten.

Ein Hör von 40 000 zu Roſſ und Fues teutſches Volkhs iſt ein Monath mit ein ſechs oder ſiben mal hundert Tauſend Tallern khaumb zu erhalten, und iſt doh dem Erbfeindt im Winter anzugreifen und nach zu zogen niht tauglich, noh darzue zu bringen; im Mihal leufft daſſ Khriegsvolkh von alles Orttten zue — und warlichdarundter vill redliher Leut und tapfere Geſellen, die gar aus dem Turkhiſchen Gebiet, pertaeſi turcici iugi et tirannidis, dem Mihal zueziehen. Ja er Mihal meinth, er wöll noch vill Hundert Turkhen herzuebringen, die wider den Türkhen neben im ſtreitten ſollen. Diſſ meld ich auch darumben, daſſ Eur. Matt. den khriegsmithelfenden Potenthatten diſs allergnedigſt zu communicirn geruechen, was fur ein Erſparung da zuerhalten, und umb ſovil weniger Volkh inn Nider-Ungern und woll ſpat im Jar zu fueren, wann er Mihal dem Feind die Päss an den Geburg, wo niht undter Griechiſch-Weiſſenburg, und auch die Thänä, wie ers gänczlih im Willen hatt, ſperren wurde; es werden villeicht die chriſtlichen Potentatten umb ſovil mehr zu irer weittern Contribution, auch die Babſtlich Heyligkheit und der Khonig von Hiſpania und daſſ Heylig Römiſch Reich andere Mithelffer zu einer extraordinari Gelt-Hulf für den Wallachen zu bewegen ſein. Daſſ Ubrig khöndt

im geraht werden aus der Contribution die Eur Matt. aus dem Heyligen Reich und dero Khonigreich und Landen noh erhalten, und will wenigere Volkhs endtgegen besolden dörfen wurden. Eur Khay. Matt. möchten sich aber mit dem Mihal einer gewissen Anczal Volkhs vergleichen, die Eur Matt. im und ein Jahr sovil Monath besolden wolten, da er nun die Moldau, Bulgariam und Seryiam, darinen nirgendts khein Vesstung niht ist, auch bezwungen. So wär dasselb Land-Volkh auch zum Bessten; es luff Alles zue und umbsonst nur die Turkhen zu vertreiben. Eur Khay. Matt. werden, dero hoherlauchten Verstand nach, der Sachen zeitlich und reht allergnedigist noh zu gedenken wissen.

Eur Khay. Matt. werden sich allergnedigist erfreuen, dass das Haus Hust ganz und gar mit Teutschen besetzt ist, und die vorigen Hayduggen undter dem Schloss losirt sein — das sich nunmehr Eur Matt. das dass Haus inn Eur. Matt. Gewalt sey, sicher vergewissen können.

Mit unserer Legation stehe ich und der Herr Zäggel noh an, weil das extraordinari Present, der Her Carlo Magno und der Armin Peter, dass ausstehend Gelt noh niht, und wir, dieweil man den Armin auf uns gewisen, durchaus khein Bevelch noh Verordnung des Gelts halben haben; so doch zu Weissenburg schon ausgebraitet ist das Extraordinari Present sey 25.000 Ducaten wert und der Armin, sein mit Gefertten, auf ausdrücklichen gemessnen Bevelch, von Wien auf der Posst zum Mihal geschikht und in vergwisst, er bring dass ausstehend Gelt hienein: er will halb verzweifeln das er voran sovil dem Mihal geschriben; furht sich seines Lebens, und traut im niht fort.

Der Herr Carlo Magno sorgt sich auh eines Spotts, weil er expresse genent wirt, dass er die Verehrung bring.

Wir, Herr Zäggel und ich, haben schon der Wallachen deputirte Commissarien sein, und wöllen inn Khurecz naher volgen — wie wir dann Morgen oder Übermorgen, obgleich woll noh nihts dem Armin oder dem Magno khomben, oder doh den 5 dits gleich fortziehen und uns getrosten, es werde mehrerer Beschaid und Gewishait wegen des Presents und Gelts täglich, oder, weil wir auf der Räiss sein, von Eur Matt. erfolgen; vom Veldezzollmaister hab ich noh nihts, ob er die 30.000 Taller hergeben will.

Der Herr Basta wirfft ein Verdacht auf mih inn einer Sachen darinnen Gott und Eur Matt. auch alle Herrn Gehaimben Rätt, mih allergnedigist und mit Gnaden und Gunst, das die Invention mein niht sey, endtschuldigen. Bitt allergehorsambist, Eur Khay Matt. geruehen ine, Herrn Basta, der göttlichen Warheit zu Steuer deschiariren zu lassen.

Mih Eurer Khay. Matt. allerundterthenigist bevelhend.

Datum Saggmar, den 2. Januari, Anno 1600.

Eurer Khay Matt,

Allerundterthenigister
Gehorsambister
D. Ungnad F<rei>h<er>

Der Römischen Khayserlichen auch zu Hungern und Behaimb Khonigklichen Mayestaten. Meinem allergnedigisten Khayser unnd Herrn

Pilsen

Preailustre, puternice împărat roman ales și rege al Ungariei și Boemiei,

Gata de a pune preasupus zelul și serviciile mele în slujba Maiestății Voastre Imperiale Romane.

Preamilostive împărat și stăpîn,

După ce am chibzuit cu grijă, mult timp, zi de zi neîncetat, cum ar putea fi reduse, micșorate întrucîtva cheltuielile de război insuportabile, enorme, cu care Maiestatea Voastră imperială, Sfîntul Imperiu roman și toți ceilalți potențați creștini care dau ajutor pentru război, ca și Regatul <Ungariei> și provincia <Transilvania>, au contribuit cu încredere timp de șapte ani, cu oaste și bani, la acest război antiotoman și care, după cît înțeleg, vor contribui și de acum înainte, după ce (slavă Domnului!) s-a încheiat alianța, și, totuși, în ciuda reducerii cheltuielilor, războiul împotriva dușmanului de moarte să poată fi purtat și pe cît posibil, cu cheltuieli mai mici să se aducă pagube mai mari — am găsit că, în tot acest timp de război neîntrerupt, n-a existat niciodată un moment mai prielnic decît acela ivit odată cu aducerea la supunere a Transilvaniei și cu cîștigarea devotamentului lui Mihai față de Maiestatea Voastră imperială. Mi-au lipsit însă date despre cheltuielile lunare ale lui Mihai pentru oastea sa; am insistat însă foarte mult ca Aloisi Radibrad, raguzanul, care acum se află la Alba Iulia, să se informeze la Alba Iulia și să-mi raporteze date sigure. El mi-a răspuns, după calcule exacte și sirguincioase, că cheltuielile de război de acum ale lui Mihai comportă lunar 98 000 de taleri; ele cresc însă mereu, din ce în ce mai mult, deoarece el recrutează cu leafă din zi în zi tot mai mulți oșteni. Acest lucru se face poate în scopul incursiunii pe care o intenționează în Moldova și apoi, în caz de succes — deie-l Domnul! — peste Dunăre, în Bulgaria și Serbia — incursiune, în vederea căreia <voievodul> roinân a trimis pe Gheorghe Raț la Alteța Sa <arhiducele Matei> — cheltuielile acestea s-ar reduce însă prin contribuțiile provinciilor respective.

Aparent, suma de 100 000 taleri lunar este foarte mare; dacă însă se ține seamă de numărul de oșteni pe care el îi întreține, atunci suma este mică, mult mai mică decît efortul de a găsi această sumă. Împreună cu Petru Armeanul ne-am apucat să calculăm că Mihai voievod întreține 10 000 călăreți cu 50 000 taleri sau, dacă ținem seamă și de slugile auxiliare, 52 000 taleri, și 30 000 pedestrași cu suma totală de 95 000 taleri, pe care trebuie să o plătească lunar; n-am calculat aici ceea ce îi oferă provincia <Transilvania>, care trebuie să participe la luptă, pe cheltuiala ei, un an și cîteva luni. Aceasta înseamnă o armată de unguri, polonezi, cazaci, turci (care și acolo în provincia transilvană sînt în serviciul lui), valahi, moldoveni, sirbi, albanezi, împotriva căreia turcul nu-i poate rezista în iarna aceasta și nici în primăvară — mai cu seamă că atunci se vor răscula și bulgarii și sirbii.

O armată de 40 000 călăreți și pedestrași de naționalitate germană abia dacă ar putea fi întreținută cu 600 000 sau 700 000 taleri lunar și nu poate fi determinată și nici nu e în stare să atace iarna, și să urmărească pe dușmanul de moarte; în timp ce spre Mihai aleargă oșteni de pretutindeni, printre ei — cu adevărat — mulți oameni vrednici și tineri viteji, care se simt atrași spre Mihai, din teritoriile turcești, fiind sătui de jugul și tirania turcă. Ba chiar Mihai crede că va mai atrage încă multe sute de <supuși> turci, care vor lupta alături de el împotriva turcilor.

Vă raportează acest lucru, pentru ca Maiestatea Voastră să binevoiască a comunica potentatilor care ajută la război ce economie s-ar realiza acum și mai târziu în decursul timpului, întreținând oșteni mai puțini în Ungaria de Jos, dacă Mihai ar bara trecătorile din munți, dacă nu chiar și partea de la sud de Alba Iulia, precum și Dunărea, cum și-a propus cu fermitate ; poate că astfel potentatii creștini ar fi determinați să continue contribuția lor, iar Sfântul Scaun și regele Spaniei și Sfântul Imperiu roman și alți auxiliari ar fi determinați să dea un ajutor bănesc extraordinar pentru <voievodul> român. Prisosul din contribuția pe care Maiestatea Voastră ar primi-o de la Sfântul Imperiu, de la regat și provinciile sale, ținând în soldă mai puțini oșteni, ar putea fi oferit lui. Maiestatea Voastră imperială s-ar putea înțelege cu Mihai asupra unui număr fix de oșteni, pe care Maiestatea Sa i-ar plăti un an și citeva luni, pentru ca el să supună și Moldova, Bulgaria și Serbia, unde nu există nici un fel de fortificații. Astfel, acolo, țară și popor ar sta la dispoziție : toți aleargă spre această acțiune și anume gratuit, numai pentru a goni pe turci. Maiestatea Voastră imperială va ști, potrivit prealuminății minții, să chibzuiască din timp și cu milostivire la aceste lucruri.

Maiestatea Voastră imperială se va bucura că fortificația Hust este ocupată cu personal exclusiv german și că haiducii de mai înainte, de la castel, au fost eliberați — astfel că Maiestatea Voastră poate fi sigură că fortificația se află sub puterea Maiestății Voastre.

Eu și domnul Székely nu ne-am îndeplinit încă solia, deoarece domnul Carlo Magno și Petru Armeanul nu dețin încă darul extraordinar, nici banii, iar noi, la care a fost trimis Armeanul, n-am primit nici un fel de poruncă sau dispoziție cu privire la bani ; totuși la Alba Iulia s-a răspândit vestea că darul extraordinar valorează 25 000 ducati, iar Armeanul, cu însoțitorul lui, care, având ordin. expres, a scris de la Viena lui Mihai, asigurându-l că îi aduce banii, este aproape desperat că a apucat să-i scrie cu anticipație, se teme pentru viața lui și nu are curaj să plece.

Domnul Carlo Magno se teme și el că va fi batjocorit, fiindcă a specificat în mod expres că va aduce darurile de cinstire.

Noi, domnul Székely și cu mine, i-am expediat deja pe solii trimiși de valahi și intenționăm să-i urmărim în scurt timp, iar mine sau poimîine sau în orice caz la 5 ale lunii acesteia vom pleca, deși n-a sosit nimic pentru Armeanul sau pentru Magno și ni se dă zilnic speranța că va urma, cînd vom fi pe drum, înștiințare și asigurare de la Maiestatea Voastră în privința darului și banilor ; de la casierul de campanie nu am nici o înștiințare, dacă vrea să elibereze cei 30 000 taleri.

Domnul Basta aruncă asupra mea o suspiciune într-o chestiune de care Dumnezeu și Maiestatea Voastră, precum și domnii consilieri secreți mă vor ierta cu milostivire și îngăduință, căci nu este născocirea mea. Rog preasupus pe Maiestatea Voastră să dispună ca domnul Basta să declare adevărul, sub luare de jurămint.

La porunca Maiestății Voastre, preasupus.
Dat la Satu Mare, la 2 ianuarie 1600.

Al Maiestății Voastre imperiale preasupus.

D. Ungnad, baron

Delli 22 passatto, con Gaspar <Malickh>, che in posta perviene da Vostra Maestà Cessarea, hò dato piena relatione di ogni successi, et con questa si conferma, desiderando questo Illustrissimo Vaivoda la venutta delli Comesarij di quella, e maxime la persona di Illustrissimo signor Pezzen; senza del qual si comprende, per il desiderio di esso Vaivoda, per che non saria satisfatto, — ma con la venutta del qual speraria in Dio si concluderia ogni negotio, senza difficoltà, con il detto Vaivoda, a beneficio della servittù di Vostra Maestà Cessarea.

Dipoi altro non hà inovatto, sollo che sono pervenuti imbasciarie dal Tartaro et lettere del Ibrahim-Bassa, et del Giuselgie-Mahmut-Bassa ¹, al solito, con disimulationi et altissime offerte, congratulandosi della vittoria conseguita di questa provincia, et squasi dimostrando di più benivolentia e affection verso di lui, di quel che hano fatto prima. Si come si comprende dalle lettere, che squasi dimostrano temere di esso Voivoda, per la escusation che con esso lui fanno in esse lettere; e fù detto quà per mezzo di uno Greco, pervenuto in compagnia di essi imbasciatori, qualmente Ibrahim-Bassa era partito di Alba-Greca per Constantinopoli et haveva lasciato suo logotenente-general Iemisci-Hasan-Bassa ², che fù aga di janiciari, et la andata di esso Ibrahim-Bassa era per riformare et concludere con il Gran-Turco per definire la pace con la Maestà Sua, con le conditioni che quella à desideratto, — essendo statto in grandinissima contesa con il Tartaro, per non essere conclusa pace con Vostra Maestà Cessarea dicendoli Ibrahim-Bassa chella fetva, cioè comandamento di lor Papa, detto mufti, non comportava che si rendeno città dove che loro abino edificatto le loro moschè; et il Tartaro respondendoli che ancora la fetva del Papa di cristiani comanda che tutte le città e forin Hungaria li siano tolte, che li ripigliano. Et, dapoi tante contesse infra di loro si sono acordatti et in tutto restati di commun acordio; che tutto quello che si tratarà con il Tartaro, si intende e con Ibrahim-Bassa, et quello che si tratarà con esso Ibrahim-Bassa, si intende e con il Tartaro. Et nella medesima forma scriveno a Mihailo Vaivoda, oferendolisi il Tartaro che sempre mantenira et starà a quella promessa, la qual hà promeso con li soi confidatti a esso Mihailo Vaivoda et alli signori Comesarij di Vostra Maestà Cessarea in Valachia, ma che hanno hamanchatto dalla parte di Maestà Sua, per la tardanza, havendo promeso il Tartaro di spetare quaranta giorni et di rispetto sino a sessanta, et che più non hà posutto aspettare, aciò non li fuse imputtatto da Gran Turcho qualche manchamento. Et perhò mi hà ditto Illustrissimo Vaivoda che, come interogará bene questi imbasciatori di quel che hano da dir a bocha, di tutto darà sapere al Serenissimo arciduca Mathias, et dicendomi che con desiderio aspetta almeno la breve venutta di Illustrissimo Pezzen, per concludere et far consilio: „se hà da far guera, che si fà da dovero et per tempo, perchè non si pò mantenere tanta militia che ruinano il paesse senza far profitto, overo, se si hà da fare pace, sò che Sua Maestà doverà dare plenipotentia alli Comesarij; et sollo che apogiano sopra di me”, — che lui Vaivoda farà per mezzo di esso Tartaro et di Ibrahim Bassa pace como che ricerca Sua Maestà Cessarea. Questo Cangilier Napragi ³ hà gran intrinsicheza con Steffano Bathori dal qual tutta via gli peruiene con lettere idio volesse fusero sinceri a beneficio di Vostra Maestà Cessarea ma io mi temo che non sie contrario, et che piu presto non dimerano a qualche sulevation,

si come si intende e di Steffano Bathori, fratel di Cardinale, che tuttavia tratta con il Gran Cangiliere di Polonia et con Moldavo, havendo venutti in cognition del disegno di questo Vaivoda, per tanto frequentare con questo Cangiliere Napragi, per mano di diversi di questo paesse; il che me tempo di qualche inconvenientti, per la tardanza di Commesarij et per tanta libertà datta a Steffano Bathori dal signor generale Giorgi Basti. Il che non doveria fare, etc. Con il Illustrissimo Vaivoda, nelli ragionamenti et diversi disscorsi per la servittù di Vostra Maesta Cessarea, in oltre mi disse: esendo in Vlachia, haver inteso che il Steffan Bathori de Ecett et tutti quelli di Superior Ungaria avere trattato con il Cardinale di unirse con esso lui insieme et elegierli per loro rè et occupare sino Cassovia, et li fare la residenza, et che detto Steffano Bathori de Ecett era capo della lega, — havendo tenuto in Ecett, casa sua, il cardinale tre giorni nel vegnire di Polonia quà in Transilvania; la qual cosa è notoria a tutti. Con qual fine li prego da Idio lunga vitta et vitoria contra li soi nimici. Altre simille questa matina, per mano di signor de Offchirchin. E con questa altro è inovatta, sollo che Illustrissimo Vaivoda manda ill contenuto di queste inbasarie dell Tartaro, etc. Datta in Alba Iulia, alli 3 Gienaro, di note, 1600.

Di Vostra Maestà Cessarea humillissimo servitore :

Gioanni Marinnny da Aragussia

Arh. St. Buc., Colecția xerografiil Austria, pach. CCXXXVI/5; Haus-, Hof- und Staatsarchiv Wien, Hungarica Fasz. 137, f. 19—25. Hurmuzaki, *Documente*, XII, p. 573—574.

De la 22 trecut, prin Gaspar <Malickh>, care a venit cu poșta de la Maiestatea Voastră, am comunicat despre toate cele întâmplate și am confirmat dorința acestui ilustru voievod de a veni comisarii, dintre care în mod special ilustrul domn Pezzen, fără de care se înțelege că dorința acestui voievod nu ar fi satisfăcută, dar prin venirea căruia cu speranța în Dumnezeu, se va încheia orice înțelegere fără dificultăți, cu numitul voievod, în beneficiul slujirii Maiestății Voastre imperiale.

Apoi altceva nou nu am de comunicat, numai <faptul că> au venit ambasade tătare și scrisori de la Ibrahim pașa și de la Güzeldje Mahmud pașa¹, ca de obicei, cu disimulări și oferte înalte, felicitându-se pentru victoria obținută în această provincie, arătând mai multă bunăvoință și afecțiune față de el, ca mai înainte și, așa cum se înțelege din scrisori prin scuzele pe care și le cer în acestea, se tem de numitul voievod.

Și s-a spus aici, prin intermediul unui grec venit împreună cu acești ambasadori, că Ibrahim pașa a plecat din Belgrad la Constantinopol și a lăsat acolo pe locotenentul său, generalul Yemisci Hasan pașa², care era agă al ienicerilor; și plecarea acestui Ibrahim pașa s-a făcut pentru a ameliora și a încheia împreună cu sultanul, pentru a rezolva problema păcii cu Maiestatea Sa în condițiile pe care aceasta le-a dorit, fiind <turcii> într-un puternic conflict cu tătarul, pentru că nu s-a încheiat pacea cu Maiestatea Voastră și spunându-i Ibrahim pașa că fetvaua, adică ordinul papei lor, zis muftiu, nu pomenește că trebuie să se dea orașele unde ai lor și-au construit moschei. Iar tătarul îi răspunde că și fetvaua papei creștinilor ordonă ca toate orașele și fortărețele din Ungaria să le fie luate și recistigate; și apoi toate neînțelegerile dintre ei s-au rezolvat. Și au con-

venit de comun acord că oricine ar duce tratative cu tătarul se înțelege și cu Ibrahim pașa și cel care ar duce tratative cu Ibrahim pașa se înțelege și cu tătarul. În această formă i-au scris lui Mihai voievod oferindu-i tătarul ca totdeauna, să-și țină, împreună cu credincioșii săi, promisiunea pe care a făcut-o lui Mihai voievod și domnilor comisari ai Maiestății Voastre imperiale în Țara Românească, dar că au ieșit în pagubă din partea Maiestății Sale, din cauza întârzierii; tătarul a promis să aștepte patruzeci de zile și din respect, până la șaizeci, dar că mai mult nu a putut să aștepte pentru ca sultanul să nu îi reproșeze această vină. Și de aceea mi-a spus ilustrisimul voievod că de îndată ce va interoga în mod serios pe acești ambasadori asupra celor ce au de spus, va informa pe serenisimul arhiduce Mathias și mi-a spus că așteaptă nerăbdător chiar și scurta venire a ilustrisimului Pezzen, pentru a trage concluziile și a face consiliu: „dacă este să se facă război, să se facă așa cum trebuie și la timpul potrivit, pentru că nu se poate întreține atita oștire, care ruinează țara fără să aducă nici un profit, sau, dacă este să se facă pace, eu știu că Maiestatea Sa va trebui să dea împuternicire comisarilor; și numai în ce mă privește pe mine” — că el, voievodul va încheia, prin intermediul tătarului și a lui Ibrahim pașa pace așa cum caută < să facă > Maiestatea Sa imperială. Acest cancelar Napragy³ este în relații strinse cu Ștefan Báthory de la care primește oameni, care dacă vrea Dumnezeu o să fie sinceri în slujba Maiestății Voastre imperiale, dar eu mă tem să nu fie contrariu și ca foarte curînd, să nu viseze la o răscoală,; așa cum se aude și Ștefan Báthory, fratele cardinalului, care duce în continuare tratative cu marele cancelar al Poloniei și cu moldoveanul are cunoștință de intențiile acestui voievod prin intermediul acestui cancelar Napragy și prin diverși < oameni > din această țară, de aceea eu mă tem de unele inconveniente din cauza întârzierii comisarilor și a libertății date lui Ștefan Báthory de domnul general George Basta, ceea ce n-ar fi trebuit să facă etc. Ilustrisimul voievod mi-a spus printre altele în diversele convorbiri avute în slujba Maiestății Voastre imperiale: „pe cînd eram în Țara Românească, am aflat că Ștefan Báthory de Ecsed și toți cei din Ungaria supericară au convenit cu cardinalul să se unească acesta cu el și să-l aleagă ca rege și să ocupe pînă la Cașovia unde să își așeze reședința și că acest Ștefan Báthory de Ecsed era conducătorul ligii, și că l-a ținut la Ecsed, casa lui, pe cardinal trei zile la venirea sa din Polonia în Transilvania; acest lucru este cunoscut de toți”. În final, rog pe Dumnezeu pentru viață lungă < pentru Maiestatea Voastră > și victoria contra dușmanilor. Alte < știri > asemănătoare, în această dimineață prin intermediul domnului Offchirchin. Și cu aceasta nu este nimic nou în afara faptului că ilustrisimul voievod trimite conținutul ambasadei tătarului etc. Dată la Alba Iulia la 3 ianuarie noaptea, 1600.

Al Maiestății Voastre imperiale supus servitor,

Giovanni Marinny da Aragussia

¹ Güzeldje Mahmud pașa — comandant al forțelor otomane din [zona Dunării (*Tuna muhafizi*)].

² Yemişçi Hasan pașa — agă al ienicerilor, călămac și succesorul lui Ibrahim pașa în funcția de mare vizir (22 iulie 1601 — 16 octombrie 1603).

³ Napragy Dimătrie — episcop de Alba Iulia.

[...]¹. L'Ambasciator del Valacco è arriuato a Vienna e per quello scriuono di quella Città sotto li 25 del passato porta a donare à Sua Maestà il cavallo sopra il quale fuggi il Cardinale et qua <t>tro stendardi et ha dicono, di ricercar l'Imperatore che mandi uno <dei> Serenissimi suoi fratelli in Transilvania et gli e la consignerà ma ad altri no. Poche hore dopò arriuò Monsignore Malaspina, il quale conferma l'istesso et che se Sua Maestà starà troppo a rissolversi pero esser q <ui> ma bellissima Provincia, potrebbe esser, che il Valacco ui ponesse <tut>to amore che con tanta difficoltà ui si scacciasse poi, con quanta felicità ui si era introdotto, essendo molto accorto et molto terribile. Che lui in somma uorrebbe restarui luogotenente di Sua Maestà. Dall'altro canto qui si dice che ella si contenterebbe di lasciaruelo gouernatore, ma che non hauesse fortezze nelle mari, ne la luocotenenza, et quando uoglia uscire che Sua Maestà gli darebbe due Ducati in Slesia, et li 100 mila fiorini che già sono in Cassouia de contanti et li 25 mila di gioie. Si stano à uedere quello sarà; non potendo tardare l'Ambasciatore ad arriuare <a> Corte.

Restano tuttauia li disgusti in piedi tra lui, et il signor Basta et si offerisce il Valacco con testimonij che ha nelle mani et sono certi seruitori del Cardinale presi, prouargli tutte le imputationi che gli hà addossate, il che sarebbe con gran nota de quel Capitano se fossero uere [...]².

Arh. St. Buc. Colecția microfilme Italia, r. 98, c. 571 ; Archivio di Stato Venezia, Archivio del Senato, Dispacci Germania, filza 29, f. 562 v.

[...]¹. Ambasadorul <voievodului> român a sosit la Viena, la 25 ale lunii trecute și, precum se scrie din acel oraș, aduce în dar Maiestății Sale calul cu care a fugit cardinalul <Báthory> și patru steaguri și se spune că trebuie să caute <să-l determine> pe împărat să trimită pe unul dintre preînălții săi frați în Transilvania, pe care i-o va încredința lui, dar altora nu. Citeva ore mai târziu a sosit și monseniorul Malaspina, care confirmă același lucru, fiind aceea o provincie foarte frumoasă, s-ar putea întâmpla ca <voievodul> român s-o îndrăgească atât de mult, încît, pe cît de ușor intrase aici, fiind un <om> foarte dibaci și de temut, pe atît de greu să plece apoi de aici. Că el, în sfîrșit, ar vrea să rămînă locțiitor al Maiestății Sale. Pe de altă parte, aici se spune că Maiestatea Sa s-ar mulțumi să-l lase guvernator, dar să nu dețină nici fortărețele și nici locotenența, și dacă ar vrea să iasă <de aici> Maiestatea Sa i-ar da două ducate în Silezia și 100 de mii de florini, bani peșin, care se află deja la Cașovi a și 25 de mii de pietre nestemate. Vom vedea ce va fi, ambasadorul trebuind să sosească la Curte. Rămîn încă în picioare supărările dintre el și dl. Basta și <voievodul> român se oferă, cu martorii pe care îi are și care sînt niște servitori ai cardinalului luați prizonieri, să-i dovedească toate acuzațiile pe care i le-a pus în spinare, care, dacă ar fi adevărate, ar fi un <capăt de acuzație> de primă importanță pentru acel căpitan [...]².

¹ Întîlnirile emitentului la Curtea imperială.

² Tulburările din Stiria și Carintia, audiența nunțului la împăratul Rudolf al II-lea tratativele pentru finanțarea campaniei antiotomane, sosirea solului Rusiei; vizita contelui palatin la Plzen; delegație sosită din Țările de Jos.

[...]. Ich verhof meine Schreyben werden meinem Herrn zuerckhumen sein; bit aber meinem Herrn umb Verzeihung ob im Schreyben oder in der Sprach was gefalth isth, dan ih niht perfect bin; aber der Gemueth, das Hertz und der Willen, Gott isth mein Zeugh, isth treu, erber, aufracht und gerecht ihn Ihr Rom. Khey Matt. Diensten, wie ih dan verhof man wierdth hernah auh niht andersth befinden. Wie ih dan hietzunder auh niht khan underlassen mein Herrn diss Beyeffl zu schreyben und in erinderen, dass die Sibenburgerische Sahen khein guets Endt (rebus sic stantibus) nemen werden, dan alle die nottwendigsten und eysseristen Mitl, die ihn schleybnigen Vorttgangen sollen haben, die haben ihn unordenlihen Khrepssganh; welches Khein Mitl isth. Sibenbürgen, vyll weniger Mihal Vayda, bey guettem Willen, bey treuer Affection zu der Rom. Khey. Mtt. Diensten zu erhalten. Dan man redth zuvill und man schraybth zuvill das Ime alles zu Geheer khumbth, es khan so khlein niht sein, das Ehr niht erfertt; es isth Ime des seer exacerbiert; es khumbth Ime tediousum und zweyflhafftigen Wys. Wie dan sein Diener, der Armeny Peter, von Pylsen seinen Herrn, dem Mihal Vayda, geschrieben hatt, dass alberaith gleich abgefertigth werde von Ihr Rom. Khey. Mtt. das Gelth werde zu Caschau beim Khriegs-Zalmeister finden; neben sein, werde von Ihr Mtt. auh ein Gesandter khumen mit der Congratulation, mit einer stattlichen Vererung. Sy sein alle bayde alher zuerkhumen Ime Gelth, Ime Vererung: man khan weder vyrstig noh hindterstig, der Mihal Vayda der wass alberaith das sy da sein; das Khriegs-Volckh hatt Mihal Vayda mit der Betzallung auf den Armeny Peter vertrosth; die toben und wietten, dass khein Gelth oder der Armeny Peter niht khumbth; er Veyda hatt khein Gelth. Man muess vyll spettilhe Schmoh-Reden heren und verschlickhen von unserer langsamen Hylf; vermeldth des auh der Mihal Vayda, dass er besorg syh, er werde den Credito, die Affection beim Kriegs-Volckh verlieren dass ih Ihr Rom. Khey. Mtt. niht werde dienen khinen, des seinem treuer Eidt-Pfliht gnass ware. Zu dem so redth meniher so unbedachtlich und denckhen niht wo die Reden hingeen; das besser ware ein gliettigen Kholl inss Maull nemen; der Zeith hatt khein Nomen etc. Ih hab jidertzeith geschryben und gesagth: erhalten wyr den Mihal Vayda, so erhalten wyr des, dass hievor khein Romischer Kheyser des niht erhalten haben; verlieren wyr In, so wirrdth ein Verlusth sein, des gleyhen ettlih hundertt Iar niht gesehen isth; dan er khan nihts Unmiglickhs begeren des man Ime niht praestieren khan; so khan man Ime nihts so vill geben, des er niht wider einbringth, hett er andersth das Leben.

Der Tyerkhysch Kheyser der gybth Ime alles das wess er begeren wyrdth, mier das ser syh undter Ime begeben und den Khryegh wider unss vyrre; und wenn man alle Circumstantias woll erwegen und auf die Waagh legen soll, so isth eins mer als das ander: das ein erhelt Reputationem, Maiestatem, Authoritatem, Famam und Erweyterungen der Cristenheith, das ander aber, darfor uns der Allmehtigh Gott behieten welle, in allem das Widerspyll: offt manigess mal von einer khlein und schlechten Sahen wegen verleuchth einer grosse unwiderbringlihe Sahen etc.

Dass ih aber meinem Herrn im Vertrauen migh die gryndtliche Warhaith schreyben: mir gefelth niht wie man da bey unss procediert, mit

Beden und Schreyben meht man mit wenigeren ausskhumen : es wurde niht allein nützer sein, sondern verandtworliher auh. Wie wyr den Armeny Peter abgefertigth haben, das wierdth mein Herr weyttschwefigh auss der Herrn Ungnaden und Herrn Carlo Magno Schreyben vernemen.

Dem Herren thue ih mih in seine treue Fr<eundschaft> befehlen. Gott mit uns. Sackhmar, 5. January Anno 1600 Des Herrn treudienstwilliger.

Michael Zékelly

Dem Edlen und Gestrengen Herrn Johanni Barwitio, Rom. Kay. Mtt. Hofreichsrath und gehaimen Secretary, meinem insonders freundliche Hochvertrauten geliebter Herrn und guetten Freundt

zu aignen Handen

Arh. St. Buc., Colecția xerografii Austria, pach. CCXXXV I/13 ; Haus-, Hof- u. Staatsarchiv Wien, Hungarica, Fasz. 137; Hurmuzaki, *Documente*, XII, f. 584—585.

[...]¹. Nu pot renunța de a scrie stăpînului meu și de a-i atrage atenția că chestiunea transilvană nu va avea un sfîrșit bun, dacă lucrurile rămîn în starea de acum, căci mijloacele cele mai necesare și cele mai imperative, care ar trebui să înainteze rapid, merg ca racul ; ele nu sînt proprii pentru a menține Transilvania și cu atît mai puțin pe Mihai voievod în sentimente de fidelitate în serviciul Maiestății Sale imperiale romane. Se vorbește prea mult și se scrie prea mult, ca să nu ajungă la urechea lui ; cele vorbite și scrise nu sînt atît de neimportante, ca să-i rămînă necunoscute ; ele îl întărită ; la el ajung știri tendențioase și echivoce. Astfel, slujitorul său, Petru Armeanul, a scris din Plzen stăpînului său, lui Mihai voievod, că va găsi la casierul din Cașovia banii deja trimiși de Maiestatea Sa imperială romană ; că, împreună cu el, va veni și un sol din partea Maiestății Sale cu felicitări și cu un important dar, prin care este onorat. Cei doi au venit aici după bani și daruri, care însă n-au sosit nici înaintea lor, nici după ei. Mihai voievod știe că banii și darurile sînt aici. El a dat oștenilor speranță de plată îndată ce va sosi Petru Armeanul. Oștenii vociferează și sînt furioși că nu sosesec nici banii, nici Petru Armeanul, iar el, voievodul, nu are bani. Să fii silit să ascuți și să înghiți cuvinte batjocoritoare despre încetineala ajutorului nostru ! Se spune că și Mihai voievod este îngrijorat că va pierde creditul și afecțiunea oștenilor, astfel încît „eu nu voi mai putea sluji Maiestății Sale imperiale romane”, adică de a respecta jurămîntul de credință. Astfel, unii vorbesc necugetat și nu-și închipuie unde duc vorbele ; mai bine ar lua un cărbune aprins în gură ; acum, ele nu sînt de bun augur.

Eu am scris și am spus totdeauna : dacă îl menținem pe Mihai voievod <de partea noastră>, atunci obținem ceea ce nici un împărat roman n-a mai avut vreodată ; dacă îl pierdem, va fi o pierdere cum una la fel nu s-a mai văzut secole de-a rîndul ; căci el nu poate cere ceea ce nu i se poate oferi și nu i se poate oferi atît de mult pe cît este el în stare să ne dea nouă drept compensație — decît dacă ar avea încă o viață.

Împăratul turc îi oferă tot ce și-ar dori, numai ca el să i se supună și să poarte război împotriva noastră. Iar dacă ai chibzui și ai pune în balanță toate împrejurările, una atîrnă mai greu decît cealaltă ; una păstrează reputația, măreția, autoritatea, faima, progresul creștinătății, iar cealaltă

— să ne ferească Dumnezeu atotputernicul ! — exact contrariul în toate. Adesea, din cauza unor lucruri mărunte și rele, îi piere unuia pofta pentru lucrurile mari, care nu mai pot fi recuperate.

Ceea ce scriu eu confidențial stăpînului meu este adevărul pur : mie nu-mi place cum se procedează la noi, anume cu vorbe și scrisori. Am putea să o scoatem la capăt cu mai puține vorbe și scrisori ; ar fi nu numai cu mai mult folos, dar și cu mai multă răspundere. Cum l-am expediat pe Petru Armeanul, veți afla, stăpîne, amănunțit din scrisorile domnilor Ungnad și Carol Magno.

Cu prietenie credincioasă sînt la ordinele stăpînului meu. Dumnezeu cu noi. Satu Mare, 5 ianuarie 1600.

Slujitor credincios al stăpînului,
Mihail Székely.

Preanobilului domn Johann Barwitius,
consilier al Curții Maiestății Sale imperiale
romane și secretar intim etc. în mină.

¹ Formula de adresare.

[...]¹. Inmittls, als ich Eur Kay. Matt. allergnedigistes Beschaidts auff mein vorige gehorsambiste Andeytung gehorsambist erwartte, ist ain neuer Sibenbürgischer Abgesandter, Raz Georg genandt, gesterdt früe ankumben, die Credenz Schreiben an Ir Fr. D. etc. an mich und was verschlossen an Eur Kay. Matt. geschrieben ; das haben Eur Kay. Matt. eingeschlossener hiemit allergnedigist zu empfangen. Mündtlich, aber gibt sich diser Gesandter sehr bloss und offendtlich zu verstehen dass sein Herr, der Wayda, Sibenbürgen mit dem Schwerdt eingenommen und darvon verlossen zu werden kheineswegs gedenken, wölle auch sein Glikh in die Moldau versuechen, es bewilligen es Eur Kay. Mtt. allergnedigist oder nicht, mit Vermelden wan er die drey Provinzen in seiner Gewaltdt zusamben bringt, wölle er alss dan dem Türkhén rechtschaffen im Bardt greiffen, und der Christenheit desto mehrers seiner Dienst erzeigen. Als ich aber diesen Gesandten ad partem zuegesprochen und was seinem Herrn gebürt, und dass Er Sibenbürgen nicht mit dem Schwerdt, sondern mit Eur. Kay. Mtt. etc. Nahmen, auff voriger der Sibenbürger Huldigung eingenommen haben, hatt er gleichvoll, solches Gestalt, nebens, aber vermeldet Eur K. Matt. wurden schwärlichen, aines treweren Diener als den Michael zu sein vermaindt, zu dem Sibenbürgischen Gubernio allergnedigist verordnen. Das ich also sowoll von dem vorigen als yezigen Gesandten, das der Wayda in Sibenbürgen zu verbleiben und drinnen zu gubernirn Ime furgenuhmen gantz und gar vergewist bin.

Was nuhn die Abgesandten zu Prag Eur Kay. Matt. etc. angebracht haben möchten, seiteinmals sy es von mir alhier verborgen gehalltten, ist mir unbewusst, diser tringt gar starkh auff die zuegesagten Wehren,

und Rüstungen, und auff die ausständige Summa Geldts darumben Eur Kay. Mtt. allergnedigiste Resolution zu gewartten.

Herr Ungnad und Herr Zähl sein den fünfften dises von Saggmar gehn, Weisenburg geraist, mit denen auch Carlo Magno gezogen und meines gehorsambisten Erachtens, bei den Gesandten sowoll als bei dem Carlo Magno Eur K. Mtt. etc. allergnedigiste Resolution ungleich verstanden und vonnöthen zu Irer Nachrichtung Eur K. Mtt. mehrere allergehorsamiste Erelärung nahfolgen zulassen [...]².

Wien den 11 Tag Ianuarij Anno 1600

Eur Rom. Kay. Mtt

allerundtherthenigister
gehorsambister
Bartholomeo Pezzen

Arh. St. Buc., Colecția xerografii Austria, pach. CCXXXVI/30; Haus-, Hof- u. Staatsarchiv Wien, Hungarica, Fasz. 137; Hurmuzaki, *Documente*, XII, p. 609–610.

[...]¹. Între timp, în așteptarea preamiloștivei hotărâri a Maiestății Voastre imperiale, la propunerea mea preasupusă anterioară, ieri dimineață a sosit un nou sol transilvan, numit Gheorghe Raț, cu scrisoară de acreditare către Alteța Sa princiară <arhiducele Matei>, către mine și cu o scrisoare închisă către Maiestatea Voastră imperială, pe care o veți primi, aici anexată. Verbal, acest sol ne dă de înțeles foarte sincer și deschis că stăpînul său, voievodul, a luat Transilvania cu sabia și nici nu se gîndește să se lase îndepărtat de acolo, că vrea să-și încerce norocul și în Moldova — fie că Maiestatea Voastră imperială aprobă sau nu; mai aduce la cunoștină că, după ce va aduce cele trei provincii sub stăpînirea sa, va apuca de barbă cum se cuvine pe turc și va arăta încă și mai mult serviciile aduse de el creștinătății. Cînd însă am vorbit aparte numitului sol și i-am arătat ce revine de fapt stăpînului său și că acesta a luat Transilvania nu prin sabie, ci cu ajutorul numelui Maiestății Voastre imperiale, pe baza închinării făcute mai înainte de transilvăneni, a rectificat și el lucrurile, dar a adăugat totodată că Maiestatea Voastră imperială cu greu va găsi un slujitor mai credincios decît se consideră Mihai, spre a-i încredința preamiloștiv guvernarea Transilvaniei. Așadar, eu sînt absolut încredințat, atît prin solul anterior, cît și prin acesta că voievodul și-a propus să rămînă în Transilvania și să guverneze acolo.

Nu cunosc ce vor fi adus Maiestății Voastre imperiale, la Praga, solii, căci ei au păstrat secret față de mine; acesta <Raț> insistă foarte mult cu privire la armele și echipamentul promis, precum și la suma de bani ce a mai rămas de plată și pentru care se așteaptă hotărîrea preamiloștivă a Maiestății Voastre imperiale.

Domnul Ungnad și domnul Székely au plecat pe ziua de 5 ale lunii de la Satu Mare spre Alba Iulia și cu ei, de asemenea, Carol Magno. După părerea mea preasupusă, hotărîrea preamiloștivă a Maiestății Voastre imperiale este înțeleasă în mod diferit de soli, ca și de Carol Magno și este necesar ca Maiestatea Voastră imperială să dispună a li se trimite, spre orientarea lor, explicații în plus [...]².

Viena, 11 ianuarie 1600

Al Maiestății Voastre etc.

Bartholomeo Pezzen

¹ Despre obligația asumată de N. Pálffy de a se ocupa în continuare de serviciul de graniță și de a întreprinde o călătorie în Transilvania.

² Despre reorganizarea pedestrașilor valoni și francezi și despre zvonul privind spinzurarea hanului tătar la Belgrad.

Nos Michael, etc., memoriae commendamus, tenore praesentium significantes quibus expedit universis, quod nos, cum ad humilimam intercessionem prudentum et circumsectorum magistrorum civium regionum et sedium iudicum ceterorumque iuratorum civium civitatum et sedium nostrarum saxonicalium, pro Universitate Saxonum Transilvaniensium factam, tum vero considerantes eandem Universitatem Saxonum, propter exercituum nostrorum in medio eorum versantium multas diversasque depredationes¹, despoliationes et conflagrationes, ad extremam fere inopiam paupertatemque et miseriam redactam esse, volentes itaque commoditati et utilitati eiusdem Universitatis Saxonum providere et prospicere — ex portis eorundem Saxonum solvendis portas numero quater mille, usque ad novam connumerationem a data praesentium computandas, eisdem relaxandas duximus et defalcandas, prout relaxamus et defalcamus praesentium per vigorem. Quocirca vobis, universis et singulis, generosis, egregiis et nobilibus thesaurariis, dicatoribus, connumeratibus, exactoribus et perceptoribus contributionum nostrarum saxonicalium, modernis et futuris, quoque pro tempore constituendis, praesentes nostras visuris, harum serie committimus et mandamus firmiter, quatenus vos quoque a modo in posterum praescriptas portas numero quater mille modo praemisso (excepta tamen moderna contributione in proximus dominorum regnicolarum generalibus comitiis ad vigesimum diem mensis novembris, anno millesimo quingentesimo nonagesimo nono, hic Albae-Iuliae ex edicto nostro celebratis, ordinata) pro relaxatis et defalcatis habere, neque propterea eandem Universitatem Saxonum quovis modo impedire, turbare, molestare et damnificare praesumatis, nec sitis ausi modo aliquali. Secus non facturi. Praesentibus perlectis, exhibenti restitutis.

Datum Albae-Iuliae, die decima tertia mensis ianuarii, anno Domini millesimo sexcentesimo.

Nos Michael Voevoda

Arh. St. Sibiu, Colecția documente medievale U IV, 1468, orig.; Hurmuzaki, *Documente XII*, p. 613—614.

Noi, Mihai etc., încredințăm amintirii prin cele de față, declarînd tuturor celor interesați că noi, la umila intervenție făcută <în numele> Universității săsești de către onorații membri din conducerea primăriilor orașelor regale săsești, <din conducerea> scaunelor judecătorești și de către ceilalți cetățeni jurați, luînd în considerare, pe de o parte, că numita Universitate săsească a fost adusă aproape în stare de lipsă, sărăcie foarte mare și nefericire, datorită numeroaselor și feluritelor prădăciuni¹, depose-dări și incendieri, săvîrșite de oștenii noștri care locuiesc în mediul sașilor, iar pe de altă parte, dorind să luăm măsuri și să ne îngrijim de interesele

și nevoile Universității săsești, am considerat că, începînd de la data prezentului <decret> pînă la un viitor nou recensămînt, trebuie să se acorde un răgaz și o scădere porților bune de plată ale sașilor, în număr de 4 000, așa cum le acordăm, în puterea prezentului <decret>.

Ca urmare, aducem la cunoștință în mod expres și poruncim cu fermitate vouă tuturor și fiecăruia în parte, preacinstiți, străluciți și nobili vistieri, <funcționari> însărcinați cu impozitele, recenzenți, executori și percepatori ai contribuțiilor sașilor noștri — <funcționari> actuali, viitori și chiar temporari — ca, atunci cînd veți vedea prezentul <decret> al nostru, să considerați ca fiind scutite și scăzute pe viitor 4 000 de porți, din cele înscrise și așa cum au fost înscrise anterior (exceptînd contribuția recentă, poruncită în ultima dietă, întrunită prin decretul nostru, aici la Alba Iulia, la 20 noiembrie 1599) și prin urmare să nu îndrăzniți și să nu cutezați în nici un mod a face dificultăți numitei Universități a sașilor, a o tulbura, a o supăra, a o supune la osînde. Altminteri să nu se facă.

După citirea prezentului <decret>, să fie restituit celui ce îl prezintă.

Dat la Alba Iulia, la 13 ianuarie 1600.

Noi, Mihai voievod

¹ În general, mercenarii din oștile feudale, pe lungă soldele plătite, mai mult sau mai puțin cu regularitate, se întreceau și din bunurile de pe locurile unde se aflau. Acest aspect îl are în vedere și motivarea din decretul respectiv.

Litteras Suae Serenitatis quibus Michaeli Vaiuodae de obtenta contra infideles Transylvanos victoria congratulatur summo gaudio, et debito cum obsequio recepit, ac nihil in posterum quoque usque ad extremum vitae suae spatium magis in conatibus et notis habiturum, quam ut inchoatam, et sedulo praestitam suis Maiestatibus fidelitatem, eo ut par est studio, ad optatum etiam semper finem et effectum deducat.

Intellexit ex iisdem suae Serenitatis Literis quid de bello Polonorum quod cancellarium Poloniae, in defensionem Moldaviae intentare nititur, scripserit. Longa iam experientia ipse Vaiuoda edoctus est, senem illum Turcam inclytae domui Austriacae, infensissimum semper hostem fuisse, et extrema quaeque mala machinatum: Ideo ipsum quoque in conatibus ipsius anteuertendis diligenter laborare et aduigilare, Quare Suam Serenitatem demisse orat, ut si quando irruptioni huic Polonicae resistendum foret, G3or<gio> Basta reliquisque partiun illarum Capitaneis et Comitibus demandet, ut ad requisitionem suam omnes insurgere, ipsique auxilio adesse debeant, interim tamen in omnibus Confinijs, praesertim autem ad Husth diligentior inuigilent, ne qua clamdestina (sic!) Polonorum aut quorumvis Rostium fiat irruptio. Vt autem fidelitatem suam in suas Maiestates et totam Christianitatem eo magis testatam reddat, Moldaviam omnis inuertere, eamque Iurisdictioni suae Maiestatis subijcere proposuit. Quod suum Propositum eo commodius in effectum se deducere posse sperat, quod iam cum omnibus uere eius prouinciae Incolis in eam condescenderit, transactionem et pacta ut ubi ipsum in Confinia cum

Exercitum appulisse animaduenterint confestim sese uniuerſi ditioni ſuae Maiestatis dedant, cuius rei facilius et commodius perficiendae promotioni, ut ſua Maiestas pecuniarum auxiliis quam primum adsit obnixē orat. Vident enim ſuae Maiestates quantas ipsae ab inchoato bello penes augmentum ditionis ſuarum Maiestatum et Christianitatis, ex proprio facere coactus fuit, expensas. Nec est quod etiam occupata Moldauia aliquid periculi à Polonis metuendum sit, inde enim eorum conatibus ab una et altera Turcis ex Transyluania ac istis quoque Partibus faciliē (sic) undiquaque hostes expugnari auxilio diuino poterunt, interea tamen Regem Poloniae per ſuam Maiestatem monendum supplicat, ne quid mali in Christianos moliatur, autt per ſuos modiri patiatur.

Intelligit malas de ipſo apud ſuas Maiestates sparsas eſſe, et indices spargi ſuſpitiones, eo quod ferant ipſam Transyluaniam non ſuae Maiestati, ſed pro Turcis occupasse, idque ex eo colligi poſſe dicant, quod et captiuos Turcas, in Transyluani<a> repertos, dimiserit liberos, et Bassis honoraria (sic !) aliqua miſerit. Oret itaque ſuas Maiestates ne quorumuis inuidorum et maleuolorum ipſius credulas aures adhibeant, Deum enim testem inuocat, et nunquam ſalutem animae ſuae adipiscendam exoptat, ſi uel latum unguem à fidelitate Maiestatum ſuarum diſceſſerit, non diffidetur ſe Bassis honoraria aliqua miſiſſe, nonnullosque Turcas captiuos infimae conditionis dimiſiſſe, ſed non practicè aut collusionis, uerum eluſionis atque reprimendorum conatum cauſe potius id feciſſe.

Quandoquidem ſua Caesarea Regiaque Maiestas Siculos antiqua eorum libertate donauit, quorum opera infoelicibus belli progressibus, ſumma neceſſaria eſt, Ideò supplicat humiliſſime ſuae Serenitati dignetur bombardas et amo ſuperiori petita arma et par ſuam Maiestatem promiſſa, ſi non in toto, in ea ſaltem parte, in qua iam in prompta habentur, quam primum pro eorum uſibus transmittere, interim benigne prouidere, ut ſi quis defectus in promiſſorum armorum numero adhuc apparet, ij quoque reparentur, et quanto citius ipſi transmittantur.

Per ſuam Maiestatem et Serenitatem informari cupit : Quid in eos qui factioni Sigismundi Batori ex Transyluanis adhaerere clamdeſtinasse aliquas machinationes modiri comperti fuerint, ſtatuumdum, et qua poena tales afficiendi, interim tamen orat, ut praemonet ſuam Serenitatem, ut ſi quos forte in partibus Hungariae tales eſſe cognouerit, eorum quoque intentui, nequid aduerſi et periculi toti Christianitati ſuboriri poſſit, diligenter in eos aduigilari curaret.

Quia ſua Maiestas Caesarea et Regia ſcripto ſuo ſuperioribus temporibus edito, ipſum Vaiuodam aſſecurauit, quod ſi ipſe fideliter in Transyluania ſuae Maiestati ſubijciendus ſe geſſerit, eanque ditioni ſuae Maiestatis ſubegerit, in recompensam fidelitatis et fidelium ſcruitiotorum ſuorum Caſſonium ipſum donaturum, Ideo supplicat ſuae Serenitati dignetur uires ſuas apud ſuam Maiestatem interponere, eundemque rogare, ut huic ſuae promiſſioni ſatisfaciat, dictamque Ciuitatem Caſſouiensem ipſi conſerat. Quod ideo non ſibi conferi petit, ut eam loco reſidentiae habere uel occupare uel in dominium eiudem ſe intromittere ac ingerrere (sic !) uelit, ſed ſaltem ut eluceſcat ſuam Maiestatem Caesaream infideles (sic !) ſuos ſubditos clementem et liberalem eſſe, auditoque huiusmodi liberalitatis nomine, alios etiam ad fidelia ſuae Maiestatis obſequia ſubeunda, allici poſſe.

A primit cu cea mai mare bucurie și cu respectul datorat scrisoarea Luminăției Sale prin care felicită pe Mihai voievod pentru victoria obținută contra necredincioșilor transilvăneni, și <declară> că nimic nu are în gând pentru viitor, ba chiar pînă la capătul din urmă al vieții, și în faptele și în încercările sale, decît să ducă totdeauna credința dovedită și cu sirguință arătată maiestăților lor, cu un devotament care este statornic, la capătul și rezultatul dorit.

A înțeles din aceeași scrisoare a Luminăției Sale ce anume a scris despre războiul polonezilor, pe care cancelarul Poloniei se pregătește să-l pornească pentru apărarea Moldovei. Dealtfel, dintr-o îndelungată experiență, voievodul însuși s-a învățat că acel turc bătrîn a fost întotdeauna cel mai amenințător dușman al slăvitei Case de Austria și că a urzit cîteva uneltiri foarte mari, de aceea el însuși lucrează și veghează cu sirguință pentru a preveni încercările aceluia. Pentru aceasta roagă umil pe Luminăția Sa ca, dacă va fi nevoit cîndva să reziste acestei invazii poloneze, el să creadă în el și să-l încurajeze lui Gheorghe Basta și celorlalți căpitani și comitatelor din acele părți ca să fie datori ca, la cererea sa, toți să se ridice și să-i vină în ajutor : între timp, totuși, să vegheze sirguincios la toate hotarele, iar mai ales la Hust, ca să nu se producă vreun atac ascuns al polonezilor sau oricăror dușmani. Iar pentru a face mai mult dovedită credința sa față de Maiestățile Lor și întreaga creștinătate a propus să pătrundă în Moldova și să o supună jurisdicției Maiestății Sale. Speră dar că își va putea aduce mai lesne planul său la îndeplinire, deoarece s-ar fi înțeles, într-adevăr, cu toți locuitorii acestei provincii, ca îndată ce vor fi înștiințați că el însuși vine cu armata la hotare, atunci cu toții să se supună puterii Maiestății Sale ; iar pentru îndeplinirea în condiții mai bune a acestui lucru, roagă stăruitor ca Maiestatea Sa să-i dea cît mai repede ajutoare în bani. Căci Maiestățile Lor au văzut cîte cheltuieli a fost silit să facă din averea sa, de la începutul războiului, pentru creșterea puterii Maiestăților Lor și a creștinătății. Și nu pentru că ar trebui să ne temem de vreo amenințare din partea polonezilor, chiar după ocuparea Moldovei, căci de acolo s-a putut, cu ajutorul divin, rezista foarte ușor încercărilor acestora pe de o parte, iar pe de alta turcilor din Transilvania și chiar din părțile <Ungariei>, și astfel înfrînge pe dușmani pretutindeni ; totuși, într-aceea roagă ca regele Poloniei să fie îndemnat de Maiestatea Sa să nu urzească ceva rău contra creștinilor sau să nu îngăduie a fi urzit de ai săi.

A înțeles că au fost răpîndite și sînt răspîndite zilnic bănuieli rele despre el la Maiestățile Lor, căci se afirmă că a ocupat Transilvania însăși nu pentru Maiestatea Sa, ci pentru turci și zic că acest lucru se poate deduce din faptul că a lăsat liberi și pe captivii turci aflați în Transilvania și a trimis unele subvenții pașalelor. Așadar să roage pe Maiestățile Lor să nu plece urechea încrezătoare la cîțiva invidioși și răuvoitori ai săi însuși, și ia dar ca martor pe Dumnezeu, că preferă să nu cîștige niciodată mintuirea sufletului său, dacă s-ar abate cu o iotă de la credința față de Maiestățile Lor ; să nu se îndoiască de el că a trimis unele subvenții pașalelor și a pus în libertate cîțiva turci captivi, oameni de rînd, căci a făcut aceasta nu ca o mașinație sau complicitate, ci mai curînd pentru a dejuca <planul lor> și pentru a împiedica unele încercări ale lor.

Întrucît Maiestatea Sa imperială și regală a dăruit secuilor străvechea lor libertate, a căror contribuție este foarte necesară în întîmplările funeste ale războiului, pentru aceasta roagă foarte umil pe Luminăția Sa să binevoiască să trimită cît mai curînd pentru foloasele lor bombardele și armele

cerute anul trecut și promise de Maiestatea Sa, dacă nu în totalitate, cel puțin cea parte care este acum la îndemână ; între timp să facă provizie din belșug, pentru că dacă apare între timp vreo lipsă în numărul armelor promise să se dea îndemnuri să i se trimită cât mai repede.

Dorește să fie informat de Maiestatea și Luminăția Sa ce trebuie să hotărască privitor la acei transilvăneni care au fost dovediți că se alătură grupării lui Sigismund Báthory și că urzesc oarecare intrigi ascunse, și la ce pedeapsă trebuie să fie condamnați astfel de oameni ; roagă totuși deocamdată să înștiințeze pe Luminăția Sa ca în caz că cunoaște oameni similari în părțile Ungariei, să aibă grijă a veghea cu sîrguință asupra lor pentru ca din intențiile lor să nu se producă ceva funest și periculos pentru toată creștinătatea.

Pentru că Maiestatea Sa imperială și regală, prin înscrisul său dat în timpurile de mai înainte, a asigurat pe voievod că dacă acesta se va purta cu credință în Transilvania, supunînd-o și trecînd-o sub puterea Maiestății Sale, ca răsplată a credinței și a serviciilor sale credincioase, vrea să-i dăruiască Cașovia, roagă într-aceea pe Luminăția Sa să binevoiască a folosi propria influență pe lângă Maiestatea Sa și a o ruga să îndeplinească această promisiune, și să-i acorde zisul oraș Cașovia. El nu cere să i se dăruiască acest oraș pentru a avea un loc de reședință sau pentru a-l ocupa ori pentru a-l trece în puterea sa și a-l stăpîni, ci doar ca să se arate tuturor că Maiestatea Sa imperială este binevoitoare și darnică față de credincioșii săi supuși și, ducîndu-se faima unei astfel de darnicii, să poată fi atrași și alții să urmeze cu credință pe Maiestatea Sa.

Las <cosas> de Ungria agora están suspensas, pues ya se han retirado los Turcos. Las que dan algún cuydado son las de Transilvania, porque aunque el Valaco que está dentro della, dize la tiene por el Emperador, distribuye todos los cargos y provechos della como cosa propia ; tiene intelligentia con los Turcos publicamente, y la confessa, pero quiere que se crea que es para dissimular con ellos y hazer mejor su hecho, y dize que se declarará contra él quando aya ocupado la Moldavia y la Bulgaria y otros castillos, que muchos piensan que son en el aire. Jorje Basta, que es soldado de Vuestra Magestad, ha metido dentro Gults, que es una plaça de importancia, guarnición tudesca que la tenia de los Walacos, que cierra el passo a Moldavos y Pollacos, y aún a los Tartaros que algunas vezes callan por allí. Materia es esta de Transilvania, que hasta que esté bien assentada, ha de dar mucho cuydado.

Al. Ciorănescu, *Documente*, p. 148—149, doc. CCCXXIV Archivio General de Simancas, Sección de Estado, Legajo 706, Alemania.

Trebile în Ungaria sint acum potolite, căci turcii s-au tras îndărăt. Cele ce stîrnesc grijă sint cele din Transilvania, căci deși <voievodul> român care se află acolo zice să o stăpînește în numele împăratului, împarte toate slujbele și averile ca pe propriile lui lucruri, și are înțelegerea cu turcii în chip fățiș și o mărturisește, dar voiește să se creadă că face așa ca să-i înșele și să-și facă mai bine treaba lui, și zice că o să se declare

împotriva lor cînd o să ocupe Moldova și Bulgaria și alte cetăți, încît mulți gîndesc că <acestea> sînt acum primejduite. George Basta, care este oștean al Maiestății Voastre, a așezat în Hust, care este un loc de mare însemnătate, garnizoana germană pe care o ținea la munteni, ca să închidă trecerea pentru moldoveni și polonezi, și acum și pentru tătari, care uneori năvălesc pe aici. Pricina este însă Transilvania, care pînă o să fie liniștită, are să dea multă grijă.

134

1600 ianuarie 21, Satu Mare.

[...]¹. Ih bin der Maynungh, wier wollen baldth mer Zeitungen haben, aber ih wolth das ein jeder in sein Terminis blyb; aber das ih mih brünge und andere Leytt in inhrn aignen Namen geen Hof beyhten, isth unbillih; das ih also vortthin des, was ih erfar, mit andern oder weytter zu communicieren undterlassen weyll. Und magh mir der Herr glauben, dass ih nihts Guets hof, wofer man niht andersth wierdth dartzue thein (sic), dem Sigismundo und dem Boczkay, dem Byschoff Napragy sovill Lufft wierdt gelassen, des woll gewiss zu gewartten isth dass das Letzth erger wirdth als das Ersth. Dan die gewisse heymblihe Practicen, das isth am Tagh; so isth es auh unverborgen und nihts Geheymbss, dass in gantzen Sibenwyrgen die Puelman wissem, dass der Boczkay an dem allen schuldigh isth; so was man auh woll, dass er offendlh gesagth hett, zweymall hab er Sibenwyrgen mit Practicen erhalten, hietz, zum drytten Mall, wyll ers mit Schwerdth erhalten und beckhumen; und noh miess er der Pesth sein, und seine Endtschuldigungen miessen war und gerecht sein. Auf Moldau wyll man den Mihal Vayda niht lassen, sonder man wartt bis das syh Moldau sterckhen wiertdh mit Polackhen und Tyrckhen: als baldth sy sich empfinden werden, dass sy starckh sein, und die Practicen da in Sibenwyrgen beslossen isth, so wierdth auf einer Seytten Moldauer, auf der andern Seytten die in Sibenwyrgen Battoris sein, den Mihal Wayda in Mitten nemen; darmith werden wyr vreligh sein, dan das wierdth geleiss gesehen. Khumbth man andersth niht vyr, und speett man den Mihal Vayda sein Vyrnemen — das glaub mir der Herr, und, dieweyll jederman so zweyflhafftigh isth in ime, wie ehr vermeldth — das er wisset woll was man von ime regth und ime niht trautt — so wyll er alle die jhenigen in Schenth und Spott lassen und des was er den Romischen Keyser geschworen hatt, halten. Weyll mein Herr, der welle noh auf meine Schreyben gedennckhen: es wierdth noh die Zeith khumen, dass man seiner bederffen, wie noch, und ime nuer well trauen wurde — wenss nuer verhanden were [...]².

Arh. St. Buc., Colecția xerografii Austria, pach. CCXXXVI/50; Haus-, Hof- u. Staatsarchiv Wien, Hungarica, Fasz. 137; Hurmuzaki, *Documente*, XII, p. 633—634.

[...]¹. Cred că în curînd vom avea mai multe știri, am vrut însă ca fiecare <știre> să fie comunicată la timpul ei. Găsesc însă că nu e drept <să transmit> ceea ce alți oameni, în numele lor propriu, <ar vrea> să confeseze Curții; vreau să mă abțin și pe viitor de a discuta cu alții sau de a răspîndi mai departe cele aflate.

Puteți să mă credeți, stăpîne, că eu nu întrevăd nimic bun — dacă nu se iau măsuri împotriva — din faptul că i se lasă atîta libertate lui Sigismund, lui Bocskai și episcopului Naprágy; este de așteptat în mod sigur că <tratamentul> acesta din urmă <lăsarea libertății> va avea consecințe mai rele decît primul <sanționarea>. Căci anumite uneltiri tainice ies la lumina zilei; astfel, nu e nici un fel de secret — o știu și țărani din întreaga Transilvanie — că Bocskai este vinovat de toate. Se știe că el a afirmat în mod public că el a obținut de două ori Transilvania, prin uneltiri, iar acum vrea să o capete, pentru a treia oară, prin sabie. Oare mai trebuie el considerat ca cel mai bun dintre toți și dezvinovățirile sale ca fiind sincere și drepte?

Cei din Moldova nu vor să-i lase <Transilvania> lui Mihai voievod, ci așteaptă pînă cînd Moldova se va întări cu polonezi și turci; îndată ce se vor simți tari, iar intrigile din Transilvania încheiate, atunci îl vor încercui pe Mihai voievod, dintr-un flanc moldovenii, iar din altul Báthorăștii din Transilvania; <abia> atunci lucrurile vor fi pentru noi evidente, căci atunci vor fi văzute lucid. Dacă nu prevenim în alt fel <situația> și dacă îl întirziem pe Mihai voievod în planul său — să mă credeți, stăpîne, că în timp ce oricare se îndoiește de el, cum o spune și el, care cunoaște foarte bine ce se vorbește despre el și că nu se are încredere în el — Mihai voievod va lăsa de rușine și de ocară pe toți acei neîncrezători și va respecta ceea ce a jurat împăratului roman. Căci, stăpîne, să vă aduceți aminte de vorbele mele: va veni vremea cînd va fi nevoie de el, cum e și acum, și am voi să-i acordăm încrederea; numai dacă ar mai fi! [...]².

¹ Despre sanționarea judeului din Cluj, considerat ca vinovat față de împărat prin readucerea în țară a lui Sigismund Báthory.

² Despre sosirea unei scrisori de la Marini și despre teama lui Székely că, prin scrisorile sale, va cădea în dizgrația lui David Ungnad.

[Hierì matina arivai quà a mezo giorno, et haverei potuto giongier la sera avanti; però il Waivoda mai mandò ad incontrare con pregarmi volessi indugiar sin il seguente giorno, dove fui da suoi cortegiani e da Kozaki li più principali receputo, e, al numero de 200 cavalli, acompagnato sin al mio albergo nella casa del signor Botskaij. E, intendendo dal signor Marini ¹ haver dato minutamente ragguaglio delle cose di quà come sono disposte, non mi estenderò a maggiore, saluo che il Cathonai Mihał hà fatto quel fine che meritaua, e dubito che nel secreto non sia seguito il medesimo di Cornis ², e forsi altro apresso, non potendone sentire nova alchuna dove si ritrova. Certo che questo Waivoda è la vera salsa, y, come dice il proverbio: tal carne y tal cuchillo, e certo costoro; e mi vien riferito, che detto Waivoda farebbe il medemo con Napragi, se non portasse rispetto al abito. Però li darò il modo come potrà fare per ricapitarlo a mani di Sua Maestà, e con la occasione della dietta di Posonia si potrà indure alla trapola.

In questo ponto son venuto della audienza; la quale è stata molto grata, e mostratomi gran ciera. E, perchè non si è ragionato senon de

salutatione e complimenti, però credo che hoggi o dimani ottenerò privata audienza. Frà tanto V. SS. Illustrissime si ne venghino alegramente, e di gratia, che sia con quella pre[s]tezza possibile, perchè vengono bramatì, e desiderati, e spero che le cosse si accomoderano più bene di quello si stima. E per fine Dio, nostro Signore, guarda e felicità. Di Alba Iulia li 24 genaro 1600.

Di V. SS. Illustrissime servitore affetionatissimo :

Carlo Magno

Arh. St. Buc., Colecția xerografii Austria, pach. CCXXXVI/64; Haus-, Hof-und Staatsarchiv, Wien, Hungarica, Fasz, 137, f. 294—295; Hurmuzaki, *Documente*, XII, p. 646.

Am ajuns aici ieri dimineața, spre miezul zilei, și aș fi putut ajunge în seara dinainte, însă voievodul a trimis să mă întâmpine cu rugămintea să întârzii până a doua zi, cînd am fost primit de către cei de la curtea sa și de către comandanții cazacilor și însoțit de un număr de 200 de călăreți pînă la locul meu de găzduire, în casa domnului Bocskay. Știind că domnul Marini¹ v-a informat amănunțit despre mersul lucrurilor de aici nu voi spune mai mult, voi spune doar că Mihai Kathonai a avut sfîrșitul pe care îl merita și bănuiesc că pe tăcute s-a întîmplat la fel cu Kornis² sau poate ceva asemănător, căci nu se poate auzi nici o știre despre locul unde s-ar afla. Este sigur că acest voievod este un adevărat tăciune și, așa cum spune proverbul, la așa carne, așa cuțit; și mi se spune că voievodul ar face același lucru cu Naprágy, dacă nu ar avea considerație pentru haina lui preoțească. Dar îi voi arăta eu cum va putea face ca el să ajungă în mîinile Maiestății Sale și cu prilejul dietei din Pojon va putea fi atras în capcană.

Am venit chiar acum de la audiența care a fost foarte mulțumitoare și mi s-a arătat foarte multă bunăvoință. Și cum nu a fost vorba decît de salutări și complimente, cred că azi sau mîine voi obține o audiență particulară.

Și domniile voastre preailustre să vină cît mai iute, căci sînt așteptate și dorite și lucrurile se vor rezolva mai bine decît se crede. Și la sfîrșit, Dumnezeu să vă aibă în pază și să vă ferească. Din Alba Iulia, la 24 ianuarie 1600.

Servitor devotat al Domniilor voastre preailustre, Carlo Magno

¹ Giovanni de Marini Poll, comisar imperial.

² Kornis Gaspar, nobil ardelean, comandant militar în lupta de la Șelimbăr și membru al dietei.

Il Waivoda mi hà dimandato ala audienza, la quale hà il spacio de due hore: pensava pur di confortarlo et placarlo con le promesse et offerte fa<te>gli; ma sarebbe statto meglio che mi ne fusse restato in Sachmar, puoi che detto Waivoda, a lettere de scatola, mi dice: „Sono già hormai saccio e stoffo de tante promesse”; con dirme parolle, le quale,

se hauesse hauto dieci corsaleti in dosso, sarebbeno passate il cuore. Dicensendo : „li traditori che assassiuano l'Imperatore, come il Basta, Bochkaij, Bathori di Eched e di Somlio, e quelli che destrugeno li pati, son quelli che sono rispetati et favoriti, ma io, che hò recuperato il Regno con gran mio danno et risico, abandonato il mio paese per far la vendeta per Sua Maesta contra suoi ribelli, son quello che manco son stimato; et, quell che più importa, il defidarsi di me in cosse che già mai pensai”; et altre cosse, che mi trapasava le visere dil cuore. Io non li puosso dar torto, confermandomi di novo che giamai si troverà che habbi hauto intentione di restar patrone dila Transylvania, si non che, mandando Sua Maesta qual si voglia fora dil Basta, non indugiar un momento, perchè l'animo suo è di passar più oltra, e che non si troverà mai, anchora che restasse abandonato di Sua Maestà, di acomodarsi con l'Infidele, ne manco con Polachi; lamentandossi di perder cossi belle occasione per la miseria de cosi pochi denari. E, si hauesse auto li arcabusi, di gia haueua fatto la mostra de Siculi. Infine sarebbeno lamentationi di Jeremia. Il scrivere il tutto dubito che il povero Armeno la faccia male con esso Waivoda, havendolo trattato in prasentia nostra di: mentiroso e traditor. Però io et il signor Marino lo abbiamo placati alquanto Vostre Signori Illustrissimi per l'amor de Dio che si ne vengino in fretta perchè fa bisogno. E Dio voglia sia con qualche bona nova, di Corte, dubitando che con il proceder che fano in Corte, non perdiamo la terza volta la Transylvania, e la amicitia dil Valacho apresso. E miglior non putrebeno studiare in Corte per perderla, come fano. Dio perdoni a chi ne hà la colpa; e per adesso non passo più oltra, sino che non mi riveda con Vostri Signori, — perchè al loro arivo non infirmerò molto, se altro non mi viene di Sua Maestà.

E per fine li bascio le Illustrissime mane. Datto in Alba-Iulia, li 26 genaro, anno 1600.

Di Vostri Signori Illustri servitore affetionatissimo :

Carlo Magno

Arh. St. Buc., Colecția xerografii Austria, pach. CCXXXVI/66; Haus-, Hof- u. Staatsarchiv, Wien, Hungarica, Fasz, 137. f. 302—304; Hurmuzaki, *Documente*, XII, p. 650.

Voievodul m-a întrebat la audiență, care a durat timp de două ore, dacă mă gîndeam numai să-l încurajez și să-l liniștesc cu promisiunile și ofertele făcute lui; dar ar fi fost mai bine să fi rămas la Sătmar și apoi numitul voievod a spus lucrurilor pe față : „Acum sînt deja în cunoștință și sătul de atîtea promisiuni”, aceste cuvinte mi-ar fi pătruns în inimă, chiar dacă aș fi avut zece platoșe puse pe mine. Mi-a spus : „trădătorii care îl vor asasina pe împărat, ca Basta, Bocskay, Báthory de Ecsed și de Somlyo, și cei care distrug înțelegerile sînt cei care sînt respectați și favoriți, iar eu care am recîstigat regatul în mare pagubă și pe riscul meu, mi-am lăsat țara pentru a pedepsi pe rebelii ridicați împotriva Maiestății Sale, sînt cel căruia i se refuză stima sa; și alte lucruri îmi străpung adîncul inimii”. Eu nu pot să-i fac o nedreptate, confirmîndu-mi el din nou că niciodată nu se va dovedi că a avut intenția de a rămîne stăpîn al Transilvaniei; să trimită Maestatea Sa pe cine dorește, în afară de Basta, să nu întîrzie nici un moment, pentru că dorința lui este să meargă mai departe și niciodată nu se va dovedi, chiar dacă va fi părăsit de Maestatea Sa,

că s-a înțeles cu necredinciosul și nici chiar cu polonezii ; s-a plîns că se pierde astfel de ocazii bune din lipsa atîtor de puțini bani. Dacă ar fi avut arcebuze, ar fi făcut deja trecerea în revistă a secuilor. În sfîrșit, s-a plîns de Ieremia.

Scriind toate acestea mă îndoiesc că sârmanul Armean ar face rău acestui voievod ; în fața noastră Mihail-a tratat drept mincinos și trădător. De aceea, eu și domnul Marino l-am liniștit oarecum. Voi, iluștri domni, pentru numele lui Dumnezeu, veniți repede pentru că este nevoie. Și, dacă Dumnezeu vrea, cu vești bune de la Curte, îndoindu-mă că, după modul în care se procedează la Curte, nu vom pierde pentru a treia oară Transilvania și pe urmă și prietenia voievodului. Și mai bine nici nu s-ar putea strădui la Curte pentru a-l pierde, așa cum fac ; Dumnezeu să-i ierte pe cei care poartă vina pentru aceasta ; și după aceasta nu trec mai departe pînă nu mă voi revedea cu domniile voastre — pentru că la venirea dumneavoastră nu voi infirma prea multe <din cele spuse> dacă nu primesc altceva de la Maiestatea Sa.

Și pentru sfîrșit, sărut preailustrele mîini.

Data la Alba Iulia, la 26 ianuarie, anul 1600.

Servitor devotat, al Domniilor voastre preailustre,

Carlo Magno

137

1600 ianuarie 26.

Bane Mihalcea și tu, visticar Stoico, dau-vă în știre pentru omul ăstiiului împărat ce-au trimis la noi ; noi de toate bine pre rînd am înțeles și ce poruncă ne-au trimes noi încă am socotit cu credincioșii noștri ce sînt pre lîngă noi și oameni bătrîni ce sînt mai pricepuți aicea de știu toată rîndurile : ce cum iaste preîntr-alte țară și cum au fost tocmeala mai de inte vream ; ce noi, cum au fost porunca împăratului și cum au fost scris în cărțile Mării Lui la noi, ce ne va fi pohta noi să dăm în știre Împărății Lui de toate ; ce într-aceaia noi de ă(e) ne-au fost pohta, am scris tot într-această carte ce am trimes la Domnea-Voastră și am scos și porunca împăratului și făgăduiala ¹ ce ne-au fost trimes la noi de o am trimes și aceaia la Domnea-Voastră ² ; ce, veți vedea porunca împăratului și făgduial ³ cum ne-au scris și veți vedea și pohta noastră ce-am pohtit ⁴ de la ăstiiului împărat ; ce, de veți fi făcut voi vreo tocmeală ⁵ cu împăratul mai nainte pînă va veni această poruncă ⁶ aciaia, la voi, iar voi să căutați pre această pohtă ce-am pohtit noi : să ⁷ va fi bine, cu tocmeal(a) ce-ați făcut într-u(n) chip, voi să lăsați să fie cum ați tocmit, iar să vă va părea că iaste mai bun ceastă tocmeal ce-am trimes acum și pohtă ce-am pohtit, iar voi să meargeți să grăiți împăratului să faceți tocmeală pre această pohtă și tocmeal ce-am trimes acum la voi ; că, să va zice el, împăratul, cătră voi că ați tocmit voi și ați făcut tocmeal, iar voi aveți cuvînt a-i darea răspunsu de veți zice : „Adevăr, făcut-am tocmeal, ce Domnea-Ta ai trimes credincios ⁸ Mării Tale, de credință, și cu această poruncă și făgăduial ⁹ a Împărății Tale, iar Domnea-Lui au socotit pre porunca Mării Tale și ne-au scris să grăim Mării Tale

ce e pohta Domnii Lui” Ce, tocmiți pre această poruncă și pohtă ce pohtim noi, să nu veți fi tocmit voi altă tocmeal mai bunnă, și nevoiți de pripiț cum mai curând, că iaste vreamea aproape acum, cum vedeți și Domnea-Voastră și cum știți și rândul cum iaste încoace; și, în vream ce veți tocmi pre această tocmeal, voi cum mai curînd, de olacă ¹⁰, să-m trimeateți om cu carte de olac ¹¹ să-m daț în știre Domnii Meale. Și am dat învățatur și lu Pandazi log.¹²: ce vă va spune și den gură aceaia vă dau în știre. *I bē vi veslit, amin. Pis. gen. k₃ dn, 1600*¹³.

Împăratul, Măriia Lui, și țara ungurească să caute bine aceasta că Mihail Voevodi, Domniia Lui, n-au gândit cu aceasta că ară fi el în gura turcilor și în loc de peire în Țara Rumânească, ce toat frica lăsându innapoi, ispitit-au strîște ¹⁴ mare; n-au gândit de paguba țării <lui>¹⁵ într-atâtea ani și de chelciugul ¹⁶ lui, ce în toate strîstile au ispitit în bășăul ¹⁷ turcilor; Ardealul însă, ce sânt 74 de ani de cînd au fost lepdat de supt curuna țării ungureșt ¹⁸ și au fost închinat turcilor, iar Mihail Voevod, cu tocmeala lui și cu peire a mulți voiniț au luat Ardealul și l-au închinat ăstitului împărat, și de acum<u> innainte se făgăduiașt Domne-Lui, pîn va fi viu, cu mare credință va sluj împăratului și țării ungurești și toat creștinătatea; ce, se roagă împăratului și țării ungurești să-i socotească pentru această slujbă și nevoință ce se-au nevoit să-i lase Țara Rumnească și țara Ardealului, să-i fie de moșie lui și cine<și> se va ținea den feciorii lui să le fie de moșie.

2. Alta: „pohtescă de la împăratul și de la țara ungurească — cum, ce hotar au făcut părintele Mării Lui, Macsimilean împăratu ¹⁹ cu al doilea Ianăș craiu ²⁰ între Ardeal și între țara ungurească, acela hotar să fie și acum; den care hotar den ceastă vream de răzmiriț<ă> au tras la împărăția lui: una, Otadea cu ținutul Bihorului și Hustul cu Maramurășului și ținutul ²¹ Crasnei și ale ²² Sonocului și ale Sărandului, și Nagbaia ²³ cu Baia de Sus și toate ținuturile loră carele au fost date de Macsimilean împărat suptă Ardeal, <Măriia lui împăratul să le lase să fie iar suptu Ardeal>²⁴, cum au fost mai dentăiu”.

3. „Alta, iar, pohtescu ²⁵: cum au avut Domnii ce-au fost innainte noastră voc de-au dat<u> și au miluit cu sate și cu olate ²⁶, au de suptă cetăți sate, au sămăntă rumtă ²⁷, și acum să fie aceaia — să poč da și eu sate și ²⁸ olate cui voiu vrea ²⁹ cu acea puteare cum au avut alți Domni.”

4. „Alta: toate legile Ardealului — cum au fost în zilele altor Domni de se-au căutat în Ardeal judecata — ce vom judeca noi să fie judecat și să nu mai aibă voc a căutarea leage într-altă țară”.

5. „Alta ³⁰: de rândul oștilor — Măriia Împăratului și cu svatul împăratului și cu cei 7 herțegi și cu alalți domni creștinești și împreun cu țara Mării Lui ³¹ bine să ia amente și să grijască că Ardealul și Țara Rumnească în ce loc sântu: tot norocul creștinătății iaste aruncat pre aceste 2 țară ³² carele sântu baștele, ce se cheam strejile, și apărătură a toat creștinătatea; că — Dumnezeu să ferească — de-ară apuca turcul aceste 2 țară, ară fi peire a toat creștinătatea — cum, Dumnezeu să <ne> ferească de acea<ia> <nevoe>. Derept aceaia, să aibă grij Măriia Lui de laffa oștilor ³³; alta: și de ajutoriu — cînd vor tribui la vream de treabă, iar Măriia Lui să grijască să trimeată voiniț ce vor tribui ³⁴. Iar, alta: pentru³⁵ banii de laf — să vie la noi în luna lu marțu ³⁶, 12 zile, cătu va socoti Măriia Lui, să ajungă oștilor, să nu cumva să aibă smenteală creștinătatea și ceaste 2 țară”.

<6>. <„Pohtim aceasta : câte cetăț și ținuturi vom dobândi de la turci, acelea să le lase noao, să fie cu aceaste 2 țără”>³⁷

<7> „Că, Dumnezeu ferească, aceeaia să nu fie ³⁸, de-ară dobândi turcii <a>ceaste 2 țără, țara Ardealului și Țara Rumnească, eu așu pohti de la împăratul și de la ³⁹ tot svatul și de la cei șapte herțegi și de la toat țara cum să-m dea în țara ungurească olate cât să aibu ⁴⁰ venit întru anu o sută de mie de talere și pentru aceasta pohtă ⁴¹ să aibu ca<r>te cu peceatea Mării Lui cum, după moartea mea, să rămăe rodului meu ⁴²”.

6. <8>. „Alta, iar ⁴³ : Dumnezeu să ferească — deac-aș cădea eu în în robie, — cum aceeaia Dumnezeu să nu dea —, iar ăstitul împărat și cu tot svatul și cu toat țara Mării Lui⁴⁴ și cu toț domnii creștinești să aibă a îmbla ⁴⁵ și a griji pentru nevoia mea toți ⁴⁶ <și> să-m scumpere den robie ; și pentru aceasta încă pohtescu să aibu ⁴⁷ carte de la Împărăția Lui și de la toț ⁴⁸ domnii creștinești”.

7. <9>. „Alta ⁴⁹ : cum au dat împăratul lu Batră Jigmon ⁵⁰ titeluș de domnie așa-m rog Mării Lui să aibă și eu așa ⁵¹.

8. „Alta pohtim : pentru ținuturile ce-au fost mai dennainte vream de moșie și de ținutul hotarălor cestor 2 țără, de țara Ardealului și de Țara Rumnească, și le-au fost luată turcii de sănt suptă mâna lor, cându va da Dumnezeu, cu ajutoriul svenții lui ⁵² și cu norocul ăstitului împărat să le dobândim de la mâna păgănilor, el ⁵³ să fie iar la moșie și să se ție de hotarăle acestor 2 țără, cum au fost de veacă ; iar, de aciaa înnaite, cu ajutorul lu Dumnezeu ce vom dobândi de la păgăni împăratul va făc cum va fi voia Împăr<ă>ției Lui ⁵⁴ ; și pohtim carte și pentru aceeaia ⁵⁵ de la Împărăția Lui”.

Iw Mihail vod ⁵⁶.

Počitenimi pravitelie gsdva mi župan Mihalčě ban i župan Stoika vel vistir ⁵⁷.

„Cu această ivățătură am mănāt Pandazi cu Karoš Magloș să poh-
tească de la păratul”⁵⁸.

19. *Expositio unius oratoris ad Suam Maiestatem a Michaelē Vaij Vaijuoda, qui fuit reversus* ⁵⁹.

Arh. St. Buc., Colecția xerografii Austria, pach. CCXXXIII/36 ; Haus-, Hof- u. Staatsl-
archiv, Wien, Türkei I, K 84, p. 34—38 ; Original românesc (exemplarul I) ; alt original,
probabil prima variantă (exemplarul 0) la p. 14—16, cu diferențe de stil și, unele, de
conținut. N. Iorga, *Documente . . . Petru Șchiopul și Mihai Viteazul*, în „An. Acad. Rom.”,
s. II, t. XX, Buc., 1898, p. 42—44 și 46—47.

¹ Adaos : și fâgăduial<a>, între rinduri.

² V., în prezentul volum, documentul din 1600, febr. 13.

³ Adaos marginal : și fâgăduial<a>.

⁴ *pohta noastră ce-am pohtit* este formula completă a dorințelor exprimate de voievodul român către împărat : „cererea noastră pe care o dorim”.

⁵ *toceală* înseamnă „înțelegere”, „tratată”, spre deosebire de altă accepțiune <v. mai departe : „orinduială”, „cîrmuire”> a cuvîntului.

⁶ *poruncă* are înțelesul de „instrucțiune”, „indicație”.

⁷ *să* = „dacă” <la fel și mai departe, în text>.

⁸ În exemplarul 0 fusese scris : *Kleθi* = jurămintele — peste care, în exemplarul 1, s-a scris, prin modificarea literelor ; *credin* (șos).

⁹ și fâgduial scris între rinduri, adaos ulterior, în ex. 1.

¹⁰⁻¹¹ *carte de olac* și, adverbial, *de olacă* : exprimă ideea de urgență realizată prin expedierea știrilor prin curieri speciali — „certus cursor meus” — cum îl califică Mihail însuși (Hurmuzaki, *Documente*, III, 356—357, nr. CCLXXVII), vorbind de Petru Armeanul, de pildă.

¹² Pantazi logofătul, deși mai puțin cunoscut, este om de încredere al lui Mihai Viteazul, întrucât îl încredințează taine pe care el le redă numai prin viu grai celor cărora le sînt adresate.

¹³ *Și Dumnezeu să vă veselească, amin. Scris — ianuarie 26 zile, <în anul> 1600.* Data este, probabil, după stilul folosit în cancelaria domnească, dar după stilul nou documentul se poate data cu 5 februarie — v. N. Iorga, *op. cit.*, p. 41.

¹⁴ „soartă favorabilă”, „uoroc”.

¹⁵ *lui*, adaos în ex. 0. În continuare, parantezele < > din text vor indica adăugirile din ex. 0.

¹⁶ „cheltuială”, „întreținere”.

¹⁷ *Im bășăul* = „în pofida”, „împotriva” — termen care încă nu se stabilizase în sec. XVI; cf. *în aleanul* — în alte documente din seria aceasta.

¹⁸ După lupta de la Mohács (1526).

¹⁹ Maximilian al II-lea, împărat roman-creștin (1564—1576).

²⁰ Ioan Sigismund al II-lea, rege al Ungariei (1540—1551, 1556—1571); este vorba de tratatul din 1570, încheiat între cei doi suverani.

²¹ În ex. 0: *șinuturile*.

²² *ale* se află într-un acord aproximativ cu precedentul *șinuturi*.

²³ *Nagy Banya* = Baia Mare; *Baia de Sus* — Felső Bánya = Bala Sprie.

²⁴ Textul dintre paranteze este numai în ex. 0.

²⁵ *Alta*, iar, *pohtescu* — numai în ex. 1.

²⁶ *și au miluit cu sate și cu olate* — numai în ex. 1; *olate* cu înțelesul de *moșie, domeniu*.

²⁷ La N. Iorga, *op. cit.*, p. 43; *cădnăță rumtă*, dar la p. 46: *sămănță rumtă*, evident, în primul caz, lecțiune eronată; este vorba, probabil, de *sălase izolate* alcătuite din *sămînță* = semințil, neamuri necompacte, probabil bejenari.

²⁸ *sate și*: în plus în ex. 0.

²⁹ *cui voiți vrea*: în plus în ex. 0.

³⁰ *Alta*: numai în ex. 1.

³¹ În ex. 0: după *Măria împăratului*, pînă la: *bine să ia amente*, în ex. 0 urmează: *cu țara-și și împreună cu țara ungurească*, deci nu figurează *svatul, herțogii și domnii creștinești*.

³² fraza: *carele sântu baștele ... a toată creștinătatea* — numai în ex. 1, dar ideea se întilnește mai departe în ex. 0.

³³ În ex. 0: *Măria Lui cu țara împreună acea grijă să aibă de lafa oștilor și de ajutor voiniș unguri să vie cându vor trebui*, deci formularea diferă.

³⁴ În ex. 0 se specifică trimiterea de *voiniș unguri*, arătîndu-se tot în acest pasaj că *ceaste două fără carele sânt baștile a toată creștinătatea*, lucru care, în ex. 1, este menționat mai sus și cu o precizare sinonimică despre *bașle*: *ce se cheamă strejile*, subliniindu-se importanța țărilor române pentru stăvilirea otomanilor.

³⁵ *alta*: pentru; doar în ex. 1.

³⁶ *marfu*, corectat, în ex. 1, peste *marfi*, așa cum este și în 0.

³⁷ Întregul punct <6> apare doar în ex. 0; el este reluat la sfîrșitul textului cu înodificări și cu amendarea împăratului, în urma tratativilor purtate cu soții lui Mihai Viteazul: *ce vom dobândi de la păgân, împăratul va face cum va fi vola împărășii Lui*.

³⁸ *Că, ... aceia să nu fie*: numai în ex. 1.

³⁹ În ex. 0, numai: *și de la țară*.

⁴⁰ În ex. 0: *să aibă*, cu -ă la pers. 1 conj. prez., față de *să aibu* din ex. 1; de altminteri sînt mai dese cazurile cînd se face o distincție între cele două texte privitor la redarea opoziției *u/ă*: *pohtescu* || *pohtescă*, *asu* || *ași* etc.

⁴¹ *pohță*: numai în ex. 1.

⁴² *rodului meu*: neamului, rudei — cuvînt rar întilnit.

⁴³ *Alta*, iar: numai în ex. 1.

⁴⁴ În ex. 0: *împăratul și cu toți domnii creștini*.

⁴⁵ În ex. 0: *umbla*, de asemenea o formă rară, față de *tmbla*.

⁴⁶ *și a griji pentru nevoia mea toți* — o clauză în plus în ex. 1.

⁴⁷ *să aibu* — apare ca o precizare în plus față de ex. 0.

⁴⁸ *toți* — de asemenea un adaos în ex. 1, ca și în toate cazurile enumerate mai sus.

⁴⁹ *Alta* — doar în ex. 1.

⁵⁰ Sigismund Báthory.

⁵¹ În ex. 0: *ca acela*, în loc de *asa* din ex. 1.

⁵² În ex. 0: *lu Dumnezeu*.

⁵³ *el*, în loc de *ele* — din abreviere; dar poate echivala și cu fem. — neutrul slav *wni*, avîndu-se în vedere că *șinuturi* este neutru.

⁵⁴ O clauză stabilită contrar supliței lui Mihai Viteazul, care, la punctul <6> impunea, alipirea tuturor „luotorilor” de la paginile la țara sa <v. nota 37, mai sus; cf. și o clauză aparte din tratatul cu Sigismund Báthory din 20 mai 1595, inexistentă în cel dintre Sigismund și

Ștefan Răzvan din 3 iunie 1595; cf. și tratatul dintre Mihai Viteazul și Rudolf al II-lea din 9 iunie 1598).

⁵⁵ Textul 0 se încheie cu cuvîntul : *aceasta*, în loc de *aceia*...

⁵⁶ Îscălitura, cu chirilice, pe două pagini cite o dată : 39, 40.

⁵⁷ Adresa de pe p. 41 : *Cinstiților dregători ai Domniei Mele, Jupan banului Mihalcea și marelui vistier Stoica*.

⁵⁸ Adnotare autografă a lui Mihai Viteazul; Caros Magloș este redarea rostirii numelui lui *Carolus Magnus*.

⁵⁹ Notă de indexare, cu numărul de ordine din arhiva de origine : „Scrisoare de la un sol la Măria Sa din partea lui Mihai Voievodul și care a fost restituită”.

138

1600 ianuarie 28, Alba Iulia.

Per la lettera che scriuo a Sua Maesta Cessarea, intenderà Vostra Signoria quanto passa sopra li affari di questo Waivoda, parendomi molto stranio che in quella Corte se ne faci cosi pocha stima, e non abbracciar questa sua fortuna con quelli agiuti che convengono, acio potessi quanto prima pasarsine di là del Danubbio, a danni dell'inimico, giurandomi di voler andar a dritura a slogiare sotto Andrianopoli, con animo forse ancora di urtar nele porte di Constantinopoli; assicurando la Maesta Suà che non laserà pasare l'esercito dil Turcho in Ungaria. Dove che Sua Maestà potra con pocho far facende asai. E ogni volta che non si aiuta questo Waivoda, diro che Sua Maestà non resta ben consigliato, poichè dalla prova ch'hà da far quest'anno, si venerà in chiaro, se detto Waivoda resterà fidelle a Sua Maestà, o no.

Dall'arciuescouo di Tornau, huomo molto affecionato alla Casa d'Austria, mi è stato donato una figura della Madona con Nostro Signore in braccio : dice esser stata dell'Imperatore Constantino, cosa rara ; la qual porterò a Sua Maestà. E detto arciuescouo è quello che tiene questo Waivoda constante et fidelle nel servitio di Sua Maestà Cessarea, honorandolo più lui, che la persona sua.

Quanto al mio particolare, non dirò altro saluo che mi pare esser stato imbarcato senza biscoti ; però, pacienza, — che mi sarà esempio per altre volte. E subito che haverò tirato questo Waivoda al disegno che io penso, il che potrebbe esser presto, e forse dentro de doi giorni, e sarà cosa, credo, molto aceta a Sua Maesta Cessarea, et io subito me ne venerò senza indugiarmi, a lasciar la cura alli signori Comisari che venerano. Li quali, a quel che comprendo, haverne pocha voglia. Et Dio volesse che fussero comparsi quà doi mesi fà per servitio di Sua Maestà, che forse questo Waivoda non sarebbe incorso in molte cose di danno a Sua Maestà et al Regno ; e questo per il mancamento di non haver apresso, di se huomini di consiglio, nè di governar stati havendomelo lui istesso confesato.

Io mi ritrovo haver scritto a Vostra Signoria et al signor Pezzen più volte, però mai mi è stato accusato la receputa d'esse. Non havendo al presente altro che dire, la supplico a voler operare apresso Sua Maestà non solo per il presente che haueua destinato mandar per me a detto Waivoda, come anco che resti agiutato, per veder solo quest'anno il fine questo suo buon animo, — ritrovandosi forse bastanti, e militia furbita di pasar di là di Constantinopoli. E questa sarà la strada che Sua Maesta spenderà pocho et si ascicurerà de'suoi stati. Con che Dio nostro Signore guardi et felicitì ; pregandola a volermi tener in buona gratia di Sua Maestà di Vostra Signoria D'Alba-Iulia, alli 28 genaro 1600 [...].

Carlo Magno

Prin scrisoarea pe care o scriu Maiestății Sale imperiale va înțelege domnia voastră ce se întâmplă cu problemele acestui voievod, părindu-mi-se foarte straniu că la acea Curte se acordă așa de puțină prețuire și nu se înconjură cu ajutoarele necesare această soartă a lui, pentru a putea să treacă, mai înainte, Dunărea, în dauna dușmanului, jurindu-mi el că dorește să meargă să asedieze direct Adrianopolul cu gândul, poate, de a lovi și în porțile Constantinopolului; asigurind pe Maiestatea Sa că nu va lăsa să treacă armata turcului în Ungaria. Acolo Maiesatea Sa ar putea face destule lucruri, dînd puțin. Și de fiecare dată cînd nu este ajutat acest voievod, voi spune că Maiestatea Sa nu a fost bine sfătuită, după cum acest an va dovedi, se va lămuri pe deplin dacă voievodul acesta va rămîne fidel sau nu Maiestății Sale.

Arhiepiscopul de Tîrnovo, om foarte legat de Casa de Austria, mi-a dăruit o imagine a Madonei cu Domnul nostru în brațe: se spne că ar fi de la împăratul Constantin, lucru rar; <imagine> pe care o voi aduce Maiestății Sale. Și numitul arhiepiscop este cel care ține în mod constant și fidel în serviciul Maiestății Sale imperiale pe acest voievod, onorîndu-l mai mult ca pe sine însuși.

În ceea ce mă privește, nu voi spune nimic altceva decît că m-am antrenat într-o acțiune pe nepregătite, totuși, răbdare — să-mi fie învățătură de minte pentru alte dăți. Și imediat ce-l voi aduce pe acest voievod la planul pe care îl am în gînd, ceea ce s-ar putea întîmpla repede, poate chiar în două zile, lucru ce va fi foarte plăcut Maiestății Sale imperiale, eu mă voi întoarce repede, fără întîrziere, lăsînd grija domnilor comisari care vor veni. Comisari care, din cîte înțeleg, doresc foarte puțin <să vină aici>. Dacă Dumnezeu ar fi vrut să apară ei aici acum două luni, în slujba Maiestății Sale, poate că acest voievod n-ar fi intrat în multe lucruri dăunătoare Maiestății Sale și regatului <Ungariei>; și aceasta <s-a întîmplat> din lipsa unor oameni care să-l sfătuiască și pentru că nu a mai cîrmuit, lucru pe care mi l-a mărturisit el însuși.

Am scris domniei voastre și domnului Pezzen de mai multe ori, totuși nu mi s-a confirmat niciodată primirea <scrisorilor>. Neavînd altceva să spun acum, vă rog să interveniți pe lângă Maiestatea Sa nu numai pentru prezent, în care am fost destinat să fiu trimis la numitul voievod, pe care rămîn încă să îl ajut, dar și pentru a vedea, în sfîrșit, acest suflet deschis găsind forțele necesare și oștirea minioasă <capabilă> să treacă dincolo de Constantinopol. Aceasta va fi calea pe care Maiestatea Sa va cheltui puțin și își va asigura țările sale. Fie ca Dumnezeu, Domnul nostru, să vă păzească și să vă ferească; rugîndu-vă să mă păstrați în grația Maiestății Sale al domniei voastre, din Alba Iulia, la 28 ianuarie 1600 [...]¹.

Carlo Magno

¹ Formulă de încheiere.

Mit Siebenbürgen hatt es dise Beschaffenhait: Der Weida in der Wallachei, weill er dieselbigen Lande mit dem Schwerdt erobert, will er, aintweder per amor, oder per forza, selbst Herr darin verbleibenn. Entgegen handeln Ir Mt. mit ime, das er die Lande guetwillig in Ir Mt. Gewalt geben und abtreten solle; wirdt er es nit thuen, haben sy beraith guette Mitl ine mit Gewalt heraus zu treyben. Darzue auch meniklich rathen thuet; wirdt sich die Sach also noch lang verziehen biss mit Eur Fr. Durchlaucht, desselbigen Gubernaments wegen, was gehandelt wirdt. Des Weida Pottschaftt ligt noch alhie, aber dise Wochen wirdt sy abgefertigt. Ich halte täglich an, das man Eur. F. D. alle Sachen communicirn soll: hoff es werde also geschehen [...]¹.

Hurmuzaki, *Documente*, XII, p. 662; Innsbruck, Statthaltereiarhiv, Ambraser einkommene Schriften.

Cu Transilvania lucrurile stau astfel: voievodul Țării Românești, fiindcă a cucerit Transilvania cu sabia, vrea să rămână el însuși stăpîn acolo, fie cu voia fie cu forța. Maiestatea Sa însă negociază cu el, spre a renunța de bună voie la provincie și a o trece sub stăpînirea Maiestații Sale; dacă el nu va accepta acest lucru, oamenii Maiestații Sale au destule mijloace la dispoziție pentru a-l goni de acolo cu forța. Unii dau sfaturi în acest sens. Așadar, lucrurile vor mai dura pînă cînd se va face ceva în privința guvernării Alteței Voastre în Transilvania. Solia voievodului se află încă aici, dar în săptămînile următoare va fi expedită. Eu cer zilnic să se comunice Alteței Voastre toate chestiunile: sper că se va face [...]¹.

¹ Omis in text.

Dapoi d'haver hauto la seconda audienza dil Waivoda, la proposta che li fece, li pareva di non respondermi, sin che da sui ambasciatori non havesse nova, nel modo che la Maestà Vostra si fusse con essi dechiarato. Però, inteso da Giovanni Marini, che l'arcivescovo di Tornau, suo intimo consiliere e molto devoto alla Casa d'Austria, e huomo molto esemplare, con il quale detto Waivoda conferisse tutti li suoi secreti, mi parse comunicare con esso la mente della Maestà Vostra, facendolo capace, che detto Waivoda non hà raggione far tanta esclamatione per il mancamento de cosi pochi quatrini, poichè si haveva rimborsato di questo paese, non di un centenaro di miara, ma ben più d'un milione d'oro, — con esplicarli con bel modo altre raggioni necessarie.

Trovai detto arcivescovo, che veneva dal Waivoda; il quale era stato chiamato solo per questi negotij. Et, d'apoi d'haver ragionato et conversato al longo con esso, mi disse che lo haveva di modo rincontrato, et mortificato, con minacciarli della scomunica, che lo lasò in buon termine, et che quel' istesso giorno doveva ritornare da esso; e, per haver inteso da me la buona mente e dispositione di Vostra Maestà verso di lui, che li voleva

tornar a dar una stretta. Non già che Vostra Maestà dubitasse, che si fusse già mai absentato della fidelità, che porta alla Maestà Vostra, se non che si dole il vedere che si sia rivotato l'ordine del pagamento delli danari, e che io sia venuto senza il presente. Non già tanto per li danari, nè manco per il valore dil presente, ma solo che si sia divulgato per tutta Transilvania, e ogn'uno fà mille sorti di discorsi sopra di ciò. Hieri sera mi mandò detto arcivescovo per visitare e farmi intendere che dimani, cioè il giorno de hoggi, mi mandarebbe a levare avanti il giorno. E così questa mattina, dalle sei hore sin alle nove, presente detto arcivescovo, e Giovani Marini, fu da lui, et era vestito in pontificale, facendo portare avanti di me molti sachi de ducati per pagar li Cosachi, li quali erano avanti palazzo, tutti a cavallo, dicendo : „Alla mia militia poco salario li dò ; ma desidero che si paga ogni mese, e così convien dar mano alli pochi ducati, che mi ritrovava, con speranza che quelli di Sua Maestà Caesarea non doverano tardar molto”. Così di novo lo assicurai, e vidi che si era blandato assai più che prima. Disse all'arcivescovo : „Fatte venire il capelano a darci prima la santa beneditione, avanti che prencipiamo far resolutione sopra la dimanda di Sua Maesta Cesarea, mio signore”. Così comparse un altro vescovo, con il palio d'oro, con una mitra richissima. Subito l'arcivescovo pigliò l'aquasanta, e ci diede l'asperges, e da poi sporse una croce guarnita de ricche pietre, abasare, dicendo : „Nel nome d'Iddio e della Santa Trinità, comincio a parlare : poichè Sua Maestà mi vole, con mio figliolo, honorare con titolo di Principe de Sacro Imperio, e di gratificarmi, e darmi il modo di poter far la guerra, e promovermi a favorire apresso Sua Santità et Rè di Spagna et altri principi christiani, mi risolvo a voler anulare quanto che li miei ambasciatori havevano negoziato con Sua Maestà, e starmine alla sua discretione. E per maggior cautella voglio affermare il tutto sotto il mio noine et sigillo adimandando solo della Maestà Vostra, si voglia contentare di non lasar mutar li presidij al presente, per poter meglio gabar il Turco, Polachi et Moldavi, tenendoli ancora in continua speranza di esser sotto l'obedienza del Turco ; che, si si mutassero li presidij, subito li Turchi non li darrebero più credenza. ”. Havendomi ancora mostrato letere fresche di Ebrain, dove lo assicura che dal Gran Signore ne otterrà in breve gran presente. Dicendomi che scrive al detto Ebrain di voler esser lui instrumento di prochurar la pace trà questi doi Imperatori ; e Ebrain li fà gran proferte, caso che possi redur tal impresa a questo loro desiderio, a bon fine, e narandomi che così conviene procedere con Turchi : di darli simile pasture di parole, e che Vostra Maesta si fida sopra il suo santo batesmo che porta, che non troverà alteramente. Interim che Vostra Maestà faccia la provisione di pondersi presto e per tempo in campagna, acciò, quando lui si leverà con l'esercito di quà, cioè, con tutti quelli che saranno d'arme in questo paese, nobili et ignobili, se ne vadino con lui per assicurarsi della provincia, lasando però a tutto li passi de'confini bonissima guardia ; cioè : a Corona, per la parte di Valachia, et a Bistricia, per la parte di Moldavia ; il medemo in Claudiopoli ; e, in quel instante che Vostra Maestà manda la sua gente a receiver tutte le fortezze delli confini di Transilvania. E a questo modo si venerà ad assicurarsi del Turcho ; non pensando altro, senon che lui li sia bon vicino, disegnando di voler passar il Danubio all'improvvisa, stando che li Bulgari et Serviani lo stano aspetando con sommo desiderio.

E, accio ché Vostra Maestà resti sicura di questa sua resolutione, vole ch'io porti alla Maestà Vostra una fede autentica, sigillata, sottoscritta

di sua man propria, e del arcivescovo e Giovani Marino, e, per più confirmatione di questa sua volontà, manda un suo huomo a posta alla Maestà Vostra per la confirmatione di questo stabilimento, commandando al detto huomo che, incontrando li suoi ambasciatori, di farli fermare, sin tanto che Vostra Maestà non intenda quanto si è trattato. La qual trattatione non sarà se non di gran contento alla Maestà Vostra; e per questo effetto dentro de doi giorni si partiremo tutti di compagnia sin a Sachmar, dal qual loco pigliarò la posta per venirmene quanto prima a farline la resolutione nel modo che mi sono acordato con esso Waivoda. E spero in Dio che il tutto sarà ratificato dalla Maestà Vostra, non havendo preterito la instructione datami dal Signor Pezzen. Però il modo che hò tenuto con esso Waivoda, e il haverme dato fede, à causato di esser venuto a facilitar il tutto. Dio, nostro Signore, faccia che si ne veda ancora quel bon fine che d'ambe parti si desidera. Giurandomi che quest'anno darà tal saggio di se, che la Maestà Vostra non haverà di temere, che'l inimico venga con esercito a danni di Vostra Maestà. E piacendo al Nostro Signore, nel ritirarse hà determinato di venir a far riverenza alla Maestà Vostra, insieme con il suo caro figliolo, e per me manda un ritratto intiero, insieme con suo figliolo, et apresso pinto la bataglia seguita con il cardinale, dall'altra parte, il suo nome; e mi ha detto, che subito arivato che sarà il presente di Vostra Maestà, voler mandar il suo cavalarizzo, con cinque cavalli di ogn i beltà, adornati di richissimi fornimenti, et altre cose turchesche. Credami Vostra Maestà, da quel fedel servitore che li sono, che questo Waivoda, chi lo <far>à secondare, lo riduce a ogni patto; e certo che camina retta<m en>te, e già mai mi hà mancato in questa mia sigurtà, che facio per lui: sperò ancora non mi lasarà bugiardo.

In questo ponto di voler dispaciar questo coriero, mi è comparso un servitore del signor Ugnadio, con il quale mi scrive che di Casovia si era di già incaminato, di comandamento di Vostra Maestà, li talari 30 000, a bon conto; il che subito mi ne fui da esso Waivoda, dandoli l'aviso, e con bel modo li disse che presto saria seguitato il resto. Dove che detto Waivoda si rallegrò e restaurò tutto, e mi condusse a piedi all'Arsenale, con più di milla archibugieri, a veder a gitar un canone con il nome di Vostra Maestà, e tuttavia ne fà getare, designando volerne al numero di 60 pezzi, oltra li vecchi, e solo la più parte per condur seco da là del Danubio, per la impresa che vol contra Turchi; benchè tuttavia li và la Moldavia per la fantasia, — però non mi hà voluto scoprire ancora l'intention sua. Li hò però messo inanzi, che li considera bene, acciò Vostra Maestà non venesse molestato da Polachi. Si misse a ridere, dicendomi: „Spero ancora in Dio di rivedermi con il Serenissimo Massimiliano un giorno in quel Regno”. E comprendo che lo desidera molto a questo governo, dicendomi: „Venendo lì, voglio dar il mio unico figliolo in suo servitio”.

Si lamenta molto dil Rè di Polonia e di Ieremia Waivoda di Moldavia, e che in Constantinopoli facino simili sorte de offitij, cioè che il Turco no voglia fidarsi di lui, poichè al certo si è dechiarato Austriaco per la vita, e tener questi stati a nome di quella. E, per mostrar ancora a Polachi che tal non sia, mi hà secretamente confidato voler mandar un huomo al Rè di Polonia, facendoli intendere restar ancora neutrale, e desideroso di esser bon vicino et instrumento di voler componer la pace trà Vostra Maestà el il Gran Turcho; dicendomi convenire camminare a questo modo con simile generatione: li quali sono peggior di fidarsine, che dil Turcho, — sin tanto che veda l'occasione di vendicarsi.

Dapoi d'haver trattato al longo con detto Waivoda, habbiamo concluso sopra li doi pregonieri, cioè i nipote del quondam Cardinale, che fù paggio della Maestà Vostra, e di quello che si publicò per Rè della Bosna, — di mandarli secretamente ad patrem; il che credo sia di già seguito. Il medemo si farà ancora del Imre Diach et altri, li qual già li hò messi in nota. E così conviene per levar ogni eresia, per di qui avanti.

Sopra il particolare del Vescovo, Cancelaro, Cornis e Bodogna¹, per andar cautamente e secretamente, hò consigliato ch'il Woivoda li manda per ambasciatori a questa dietta imperiale di Hongaria, e dapoi la M. V. potrà risolvere sopra d'essi nel modo che sarà servita, conforme li loro delitti. Benchè il Cornis merita di mostrarli qualche gratia; il quale è stato in casa mia doi giorni sono, confesandomi li erori suoi — però con il consenso dil Waivoda, piangendo come un fanciulo, narandomi l'innocentia sua: però V. M. faccia di lui quello li pare, desiderando di morir in servitio di quella. E credo che il Waivoda istesso, divisando meco, disse, non solo lui, ma bene ancora Chiachi Istvan² meritano che Vostra Maestà li perdoni; e, se non fusse stato il rispetto di V. M. e di Sua Santità, haverebbe di già sententiat il Napragij; però il tutto lo rimette nella descriptione di V.M.C. E alla mia venuta li dirò quanto passa sopra della persona sua.

Celesti Ianos, vasallo di Vostra Maestà, se n'è venuto quà con 500 cavalli al servitio di questo Waivoda; dal quale li è stato donato alchune ville, e datoli il carico di capitano in Vilagosvar. Dove che mi sono lamentato molto di esso Waivoda che in niuna maniera non voglia far questo con lui, nè con altri senza il conto suo, perchè sarebbono segni di disgustar la Maestà Vostra. Mi hà promesso con bel mondo di rivocar il tutto, e di non più erare per l'avenire. E credami la Maestà Vostra che il tutto segue per mancamento di consiglio, e veramente non hà huomini apresso di se che vaglia, e de tutti questi desordini n'è causa il Napragij.

Non desiderarebbe altra ricompensa dalla Maestà Vostra se non poter con buona consentia acetare li presenti, che mi vengono esebiti et offerti; però non voglia mai Dio che per il mio particular interesse volesse conrumpere e far danno e pregiudicio alli affari della Maestà Vostra. E quella fideltà che li hò giurato, spero in Dio che mi darà constantia di osservarla sin'all'ultimo sospiro della vitta mia.

Il Waivoda hà scoperto per una lettera, che il cardinale scrive al giudice di Corona, che, ottenendo lui la vittoria, che volesse tagliar le strade alli passi di Valachia, acio fussero tutti amazati, et apresso tutti li forastieri di qual si voglia natione.

Detto Waivoda si ne partirà di quà per Fagarosch dentro de sei giorni, et ivi disegna di abocarsi con sua moglie, e far carnevale con essa; lasando però il figliolo al governo nella Valacchia, lamentandosi molto della tardanza de commessari. E si sarebbe partito di già, se non fusse stato per aspetarli, — per lasciarli quà, mentre che se ne starà fora.

Dentro de doi o tre giorni mi partirò, e al mio arivo sarà la Maestà Vostra da me più apieno di tutto quello che passa, ragguagliata. Alla quale per fine li prego da Dio, nostro Signor, longa vita, con ogni felicità, salute et augmento de'suoi stati.

Di Sacra Cesaŕea Real Maesta

Humilissimo et devotissimo servitore:

Carlo Magno

După ce am avut a doua audiență la voievod, la propunerea pe care i-am făcut-o, mi-a declarat că nu-mi răspunde pînă nu va avea noutăți de la ambasadorii săi, asupra modului în care Maiestatea Voastră le-a vorbit. Dar, aud de la Giovanni Marini că arhiepiscopul de Tîrnovo, consilierul său întin, este foarte devotat Casei de Austria și un om exemplar, cu care numitul voievod discută toate lucrurile sale secrete, mi se pare că i-ar fi comunicat acestuia gîndurile Maiestății Voastre, convingindu-l pe acest voievod că nu are dreptate să protesteze astfel pentru lipsa atîtor de puțini bani deoarece a fost despăgubit în această țară nu cu sute de mii, ci cu mai mult de un milion în aur, explicîndu-i frumos și alte argumente necesare.

L-am găsit pe acest arhiepiscop, care venea de la voievod, și care fusese chemat numai pentru aceste treburi. Și, după ce i-a explicat și a discutat îndelung cu acesta, mi-a spus că l-a înfruntat și l-a rușinat, amenințîndu-l cu excomunicarea, că l-a lăsat într-o condiție bună și că în aceeași zi trebuia să se întoarcă la el; și aflînd de la mine bunele intenții și înclinația Maiestății Voastre pentru el, că dorea să se întoarcă la el pentru a ajunge la o hotărîre. Se plînge că Maiestatea Voastră se îndoiește de fidelitatea pe care o poartă Maiestății Voastre, dar și de faptul că vede revocat ordinul de plată al banilor și că eu am venit fără darul obișnuit. Și nu atît pentru bani și nici măcar pentru valoarea darului, ci numai faptul că aceste lucruri s-au răspîndit în toată Transilvania și fiecare poartă mii de feluri de discuții asupra acestora.

Ieri seară mi l-a trimis pe acest arhiepiscop pentru a mă vizita și pentru a-mi comunica faptul că miine, adică azi, va trimite pe cineva să mă scoale înainte de a se face ziuă. Și, astfel, în această dimineață, de la 6 la 9, fiind de față numitul arhiepiscop și Giovanni Marini, am fost la el și era îmbrăcat <voievodul> de ceremonie, făcînd să fie purtați în fața mea mulți saci cu ducați pentru a plăti pe cazaci, care erau toți călare în fața palatului, a spus: „Dau leafă mică oștirii mele, dar doresc să fie plătită în fiecare lună și astfel mă ajut cu puținii ducați pe care i-am găsit, căci am speranța că cei ai Maiestății Sale imperiale nu vor mai întîrzia mult”. Astfel, l-am asigurat din nou și am observat că s-a mai liniștit. El a spus arhiepiscopului: „Chemați să vină capelanul să dea mai întîi sfînta binecuvîntare, înainte de a începe să luăm o hotărîre în privința cererii Maiestății Sale imperiale, domnul meu”. Atunci s-a arătat un alt episcop cu o mantie de fir, cu o mitră episcopală foarte bogată. Imediat arhiepiscopul a luat aghiazma și a dat binecuvîntarea; apoi, a întins înainte o cruce bătută în pietre prețioase și înclinînd-o, a spus: „În numele lui Dumnezeu și al Sfintei Treimi încep să vorbesc. Întrucît Maiestatea Sa vrea să mă cinstească pe mine și pe fiul meu cu titlul de principe al Sacrului Imperiu și să mă răsplătească, și să-mi dea mijlocul de a putea duce războiul și a cîștiga pentru mine bunăvoința Sanctității Sale și a regelui Spaniei, și a altor principii creștini, îmi iau răspunderea de a anula ceea ce ambasadorii mei au discutat cu Maiestatea Sa și să mă pun la dispoziția sa. Și pentru o mai mare garanție doresc să întăresc totul cu numele și sigiliul meu, cerînd Maiestății Voastre să se mulțumească numai să nu lase să fie mutate garnizoanele acum, pentru a putea înșela mai bine pe turci, polonezi și moldoveni, ținîndu-i, încă, în continuă speranță că eu sînt sub ascultarea turcului; că dacă se schimbă garnizoanele, imediat turcii nu vor mai crede deloc”. Mi-a

arătat, de asemenea, scrisori recente de la Ibrahim în care îl asigură că va obține, în scurt timp, de la sultan un cadou important, spunându-mi că îi scrie numitului Ibrahim că dorește să fie el instrumentul care ar aduce pacea între acești doi împărați; și Ibrahim îi face mari făgăduieli pentru ca să poată duce această acțiune a lor la sfârșitul dorit, povestindu-mi că astfel trebuie procedat cu turcii, să-i hrănești cu vorbe goale și că Maiestatea Voastră să se încreadă în sfântul botez pe care îl are că nu se va întâmpla altminteri. Până atunci Maiestatea Voastră să se îngrijească pentru a se așeza la timp și repede în campanie pentru ca atunci când el se va ridica cu armata de aici, cu toți cei capabili să poarte arme în această țară, nobili și nenobili, să meargă cu el pentru a asigura apărarea țării, lăsând pentru aceea în toate trecătorile de la graniță pază bună, astfel la Brașov către partea Țării Românești, și la Bistrița către partea Moldovei, și la fel la Cluj și în momentul acela Maiestatea Voastră să trimită oamenii săi să primească toate fortărețele de la hotarele Transilvaniei. Și în acest fel se va asigura din partea turcului, care nu se va gândi decât că îi este bun vecin, în timp ce el plănuiește să treacă Dunărea pe neașteptate, având în vedere că bulgarii și sîrbii îl așteaptă din tot sufletul.

Și ca Maiestatea Voastră să fie sigură de această hotărîre a sa, dorește ca să vă aduc un legămînt autentic, sigilat, semnat de mîna sa proprie, și de arhiepiscop și de Giovanni Marini și, pentru o mai deplină confirmare a acestei voințe, trimite un om al său cu scrisoarea la Maiestatea Voastră pentru a confirma cele stabilite, dînd ordin acestui om ca întîlnind pe ambasadorii săi să-i oprească pînă cînd Maiestatea Voastră, va afla ceea ce s-a stabilit, care înțelegere va fi spre mulțumirea Maiestății Voastre; și, ca urmare, în două zile vom pleca toți la Sătmar din care vom ridica poșta care mi-a sosit mai înainte pentru a hotărî în felul în care m-am înțeles cu acest voievod. Și sper în Dumnezeu că totul va fi ratificat de Maiestatea Voastră neavînd instrucțiunea trecută dată mie de domnul Pezzen. Totuși, felul în care am vorbit cu acest voievod și în care mi-a dat încredere a ușurat toate lucrurile. Să facă bunul Dumnezeu ca să se vadă acest sfîrșit bun care este dorit de ambele părți. Mi-a jurat că acest an se va dovedi atît de înțelept că Maiestatea Voastră nu va avea a se teme că dușmanul vine cu armată în dauna Maiestății Voastre. Și dorind domnul nostru să se retragă a hotărît să se înfățișeze Maiestății Voastre cu fiul său iubit; și mie mi-a trimis, pe altă parte, în numele său, un portret împreună cu fiul său și alături este pictată bătălia pe care a avut-o cu cardinalul și de cealaltă parte numele său; și mi-a spus că imediat ce va primi darul de la Maiestatea Voastră vrea să trimită pe comisul său cu cinci cai de toată frumusețea, împodobiți cu cele mai bogate valtrapuri și cu alte lucruri turcești. Să mă creadă Maiestatea Voastră pe mine, servitorul devotat care sînt, cine va sprijini pe acest voievod să o facă fără nici un fel de condiție; este sigur că el merge drept și mie nu mi-a lipsit niciodată siguranța în ceea ce-l privește; sper că nu mă va lăsa de mincinos.

În momentul în care voiam să trimit această scrisoare mi s-a înfățișat un servitor al domnului Ungnad, prin care îmi scrie că din Cașovia au pornit deja, din ordinul Maiestății Voastre, 30 000 de taleri în orice caz; m-am dus imediat la acest voievod, dîndu-i vestea și i-am spus că în curînd vor fi urmați de restul. Atunci numitul voievod s-a bucurat și s-a înviorat cu totul și m-a condus pe jos la arsenal cu mai mult de o mie de arcebuзieri ca să văd cum se toarnă un tun cu numele Maiestății Voastre și mai departe s-a continuat turnarea dorind să se ajungă la 60 de piese, în afara

celor vechi, cea mai mare parte pentru a le lua cu sine peste Dunăre în expediția pe care vrea să o facă împotriva turcilor; cu toate că îi umbla prin gînd și Moldova, totuși n-a vrut să-mi descopere încă intențiile sale. De aceea i-am înfățișat situația în care Maiestatea Voastră ar fi tulburată de către polonezi, să se gîndească bine asupra acesteia. A început să ridă, spunîndu-mi: „Sper, cu ajutorul lui Dumnezeu, să mă reîntîlnesc într-o zi cu prealuminatul Maximilian, în acel regat”. Și înțeleg că îl dorește mult pentru această cîrmuire; mi-a spus: „Ducîndu-mă acolo vreau să las pe unicul meu fiu în serviciul său”.

El se plînge mult de regele Poloniei și de Ieremia, voievodul Moldovei, și că la Constantinopol se fac astfel de treburi, încît turcul nu vrea să se mai încreadă în el cum că s-a declarat în mod sigur <de partea> austriacului pe viață și că ține aceste state în numele aceluia. Și pentru a arăta și polonezilor că nu este așa, mi-a spus în secret că vrea să trimită un om al său la regele Poloniei să-l facă să înțeleagă, să rămînă încă neutru și că este dornic de a fi bun vecin și intermediar în încheierea păcii între Maiestatea Voastră și sultan, spunîndu-mi că trebuie să meargă pe această cale cu astfel de neamuri, în care este mai rău să te încrezi decît în turc — pînă cînd va găsi ocazia de a se răzbuna.

Apoi am vorbit îndelung cu numitul voievod și am hotărît privitor la doi prizonieri, adică asupra nepotului răposatului cardinal, cel care a fost paj al Maiestății Voastre și cel care s-a autointitulat rege al Bosniei, să-i trimită în secret la moarte, ceea ce cred că s-a și făcut. Același lucru se va face și cu Imre Deak și alții, ceea ce am comunicat. Și așa trebuie făcut pentru a îndepărta orice greșală gravă de acum înainte.

În mod special, referitor la episcop, cancelar, Kornis și Bodony¹ pentru a proceda cu precauție și în secret l-am sfătuit pe voievod să-i trimită pe aceștia ca ambasadori la dieta imperială din Ungaria și pe urmă Maiestatea Voastră va putea decide asupra lor așa cum va considera de cuviință, conform cu vinovăția lor. Deși Kornis merită să i se arate oarecare bunăvoință; el a venit la mine acasă acum două zile mărturisindu-și greșelile sale — dar cu consimțămîntul voievodului, plîngînd ca un copil și povestindu-mi nevinovăția sa; însă Maiestatea Voastră să facă cu el ceea ce crede că trebuie făcut, el dorește să moară în serviciul acesteia <al împăratului>. Și cred că însuși voievodul, împărtășindu-mi părerea spune că nu numai el, dar și Csáky István² merită ca Maiestatea Voastră să-i ierte și dacă nu ar fi fost respectul pentru Maiestatea Voastră și pentru Sanctitatea Sa ar fi dat deja sentința împotriva lui Naprágy; totuși el lasă totul la buna hotărîre a Maiestății Voastre imperiale. Și la întoarcerea mea vă voi spune ce i se atribuie acestuia.

Zeletei Ianoș, vasalul Maiestății Voastre, a venit aici cu 500 de călăreți în slujba acestui voievod, care i-a dat niște sate și i-a dat slujba de căpitan al Șiriei. Lucru pentru care m-am plîns mult de acest voievod care în nici un fel nu trebuia să facă astfel cu el, nici cu alții, fără a da de veste despre aceasta pentru că sînt semne de nemulțumire din partea Maiestății Voastre. Mi-a promis în mod solemn să desfacă totul și să nu mai greșească pe viitor. Și să mă creadă Maiestatea Voastră că totul vine din lipsă de sfătuitoari și în adevăr nu are pe lîngă sine oameni de ispravă și de toate aceste încurcături este de vină Naprágy.

Nu aș dori altă răsplată de la Maiestatea Voastră decît de a putea primi cu cugetul curat darurile ce mi se înfățișează și mi se oferă, dar doamne ferește ca pentru un interes particular să mă las cîștigat și să aduc pagubă și prejudiciu treburilor Maiestății Voastre. Credința pe care am jurat-o

sper, întru Domnul, că îmi va da statornicia să o păstrez pînă la ultima suflare a vieții mele.

Voievodul a aflat dintr-o scrisoare scrisă judei din Brașov de cardinal că obținind victoria <acesta> avea de gînd să taie calea spre trecătorile dinspre Țara Românească ca să fie omoriți cu toții <oștenii lui Mihai> și apoi toți străinii de orice nație.

Voievodul va pleca de aici spre Făgăraș pînă în 6 zile și acolo are de gînd să se întâlnească cu soția sa și să petreacă carnavalul cu ea, lăsînd însă fiul la cîrma treburilor din Țara Românească, plîngîndu-se mult de întîrzierea comisarilor. Și ar fi plecat încă de mai înainte, dacă nu ar fi stat să-i aștepte, pentru a-i lăsa aici în timp ce va fi plecat.

În două-trei zile voi pleca și la venirea mea Maiestatea Voastră va fi informată de mine în mod amănunțit despre tot ce se petrece. Pentru sfîrșit rog pe Dumnezeu, Domnul nostru, să dea <Maiestății Voastre> viață lungă, fericire deplină, sănătate și mărirea țărilor sale.

Al Maiestății Voastre imperiale și regale umil și devotat servitor

Carlo Magno

¹ Bodony István, reprezentant al lui Sigismund Báthory, trimis de Mihai Viteazul la dieta ungară.

² Czaki István, nobil ungar, ales în sfatul de la Alba Iulia, înlăturat după intrarea lui Mihai Viteazul în Moldova.

Serenissime et Potentissime Rex, et Domine Clementissime,

Septimum iam annum, quanto cum animi ardore et quibus successibus contra barbaros hostes, contemptis omnibus periculis, studio iuvandae Reipublicae Christianae, arma tractaverim, Maiestati Vestrae iam antea innotuisse scio. In quo quidem studio me procedentem cum probe intelligam benigno Maiestatis Vestrae auxilio et favore plurimum iuvari atque promoveri posse, decrevi plane peculiarem nuncium ad Maiestatem Vestram propediem expedire. Interim autem ne in summa rei contra hostem gerendae opportunitate frustra elabatur occasio, pro ea qua erga Rempublicam Christianam eiusque assertores Maiestas Vestra affecta est benigna voluntate, his meis literis Maiestatem Vestram humilime requirendam duxi, idque eo confidentius quod sciam Maiestatem Vestram ad communis huius belli subsidium praeclarum Sigismundo quoque Bathoreo praestitis auxilium. Qui licet eo exiguum momenti rebus christianis attulerit, quia tamen longe commodiorem Deus hoc tempore rei gerendae praebuit occasionem, spero Maiestatem Vestram praeclaris meis conatibus et pro incolunitate Christianorum quantumvis durissimis laboribus, quos cum extremo vitae fortunarumque omnium discrimine constanter suscipere non recuso, benigna sua liberalitate minime defuturam. Quo nomine Maiestati Vestrae Domino benignissimo demisse supplico, dignetur hanc meam industriam toti Reipublicae Christianae utilem summeque necessariam, deputato aliquo pecunias subsidio, benigne promovere. Ego quicquid in

me authoritatis, virium facultatumque fuerit, id omne ad Reipublicae Christianae commodum et utilitatem promptissime conferam, brevique Maiestatis Vestrae et Christianorum principum subsidio fultus, traiecit Danubio non solum finitimos terminos, sed etiam ipsam Imperii Turcici Constantinopolim tentare non dubitabo, unde rebus Christianis longe maximum augmentum, imo quies et securitas perpetua comparare queat. Interim ut Maiestas Vestra per Generosum ac Magnificum Dominum Carolum Magnum, Sacrae Caesareae Regiaeque Maiestatis Consiliarium, benignam mihi mentem suam resolvere dignetur, humiliter supplico. Cuius propensae benignitati me meaque omnia demisse commendamus. Maiestatem Vestram sub tutelam Dei quam diutissime valere cupio. Datum Albae Iuliae in Transsylvania die secunda Februarii anno Domini 1600.

Eiusdem Maiestatis Vestrae

Io Mihail Voevod

Serenissimo Principi et Domino, Domino Philippi Hispaniarum utriusque Siciliae, Hierusalem etc. Regi Catholico. Arhiduci Austriae, Duci Burgundiae, etc. Domino meo Clementissimo.

Al. Ciorănescu, *Documente*, p. 150, doc. CCCXXVII; Archivo General de Simancas Sección de Estado, legajo 706, Alemania.

Prealuminat și preaputernice rege, și doamne preabinevoitor

Știu că Maiestateii Voastre îi este cunoscut cu câtă vrednicie sufletească și cu ce izbinzi, disprețuind toate primejdiile, cu gând să ajut creștinătatea, am ridicat armele împotriva vrăjmașilor necredincioși, cu mai bine de șapte ani în urmă. Cu care gând arătându-mă, cum am înțeles că îndestul pot să fiu ajutat și susținut cu binevoitorul sprijin și simpatia Maiestateii Voastre, am socotit să trimit cât mai curînd un sol special la Maiestatea Voastră. Într-aceea dar, spre a nu se pierde în zadar prilejul ce-l oferă o atît de potrivită stare pentru a lupta contra vrăjmașului, și ca să nutrească Maiestatea Voastră bunăvoință pentru creștinătate și apărătorii ei, am dat această scrisoare cu sîmerită rugă către Maiestatea Voastră, și cu credință, fiindcă știu că Maiestatea Voastră i-a dat ajutor întru aleasa cauză a acestui război și lui Sigismund Báthory. Oricît de neînsemnat sprijin ar aduce treburilor creștinătății, dacă e voia lui Dumnezeu să se dea într-această vreme prilej nimerit pentru asemenea treburi, nădăjduiesc că Maiestatea Voastră nu mă va lipsi întrutotul de binevoitoarea sa dărnicie, în încercările mele bine știute și în aprigele osteneli pentru a păstra neștirbită creștinătatea, osteneli ce nu mă dau în lături să le iau statornic asupra-mi, chiar cu primejduirea vieții și a tuturor averilor mele. Într-aceea cu umilîntă rog pe Maiestatea Voastră preageneroasă să binevoiască a susține această rîvnă a mea folositoare și mult trebuincioasă întregii creștinătăți, trimițîndu-mi în ajutor oarece sumă de bani. Eu dar, cită autoritate, forță și putință am, cu mare zel am să le pun întru întreg folosul și priința creștinătății, și în scurtă vreme cu sprijinul Maiestateii Voastre și al principilor creștini, nu am să preget ca, trecînd Dunărea, să lovesc nu numai ținuturile mărginașe, ci chiar Constantmopolul, inima imperiului turcesc, din care faptă se poate arăta pentru creștinătate nu

doar creșterea nemăsurată, ci pace și siguranță veșnică. Într-aceea, cu umilință rog să binevoiască Maiestatea Voastră să arate gîndul său bun pentru mine, prin nobilul și alesul domn Carlo Magno, consilier al Sacrei Maiestăți împărătești și regești. Cu smerenie mă încredințez, eu și toate ale mele, bunăvoinței îndatoritoare a Maiestății Voastre. Doresc Maiestății Voastre să fie veșnic ocrotită de Dumnezeu. Dată la Alba Iulia în Transilvania, în ziua a doua a lui februarie, anul Domnului 1600.

Al Maiestății Voastre

Io Mihai Voievod

Prealuminatului principe și domn, domnului Filip, rege catolic al Spaniei și al celor două Sicilii, al Ierusalimului etc. arhiduce de Austria, duce de Burgundia, domnului preaîndurător.

142

1600 februarie 3, Plzen.

Responsum Sacrae Caesareae ac Regiae Maiestatis Domini nostri clementissimi legatis Illustrissimi Domini Michaelis Vaiuodae Valachiae ad ea quae uiuo illi sermone exposuerunt dandum.

Intellexit benignē Sacra Caesarea ac Regia Maiestas Dominus noster clementissimus, quae de singulari et constanti in se fide obseruantiaque Illustrissimi Domini Michaelis Vaiuodae, ac de recuperata feliciter Transilvania exposita fuerunt. Et ut insignem eiusdem Domini Vaiuodae zelum ac fortitudinem, qua inprimis quae ad summi ac veri DEI honorem pertinerent strenue hactenus propugnauit, bonum Reipublicae Christianae insigniter promouit, ac Sacrae Maiestati suae operam immortalis gloriae dignem nauauit, maiorem in modum laudat, sic eodem ipsum ardore deinceps, quae ad Diuini Numinis ac nominis Maiestatem illie in partibus amplificandam ac propagandam opportuna sint, totis uiribus curaturum, confidit. Quod praepotenti inprimis DEO, qui prosperrimorum successuum cumulo¹ ac perpetua felicitate tam insignia merita remuneraturus sit, maiorem in modum gratum, ipsique Domino Vaiuodae et ipsius posteris, apud omnem posteritatem gloriosum ac Sacrae Maiestati suae acceptum futurum, quae pro gratia ac munificentia sua quibuscunque grati et propensi animi documentis et honorum incrementis id erga Dominum Vaiuodam eiusque liberos agnitura sit.

Quae inter Illustrissimum Dominum Vaiuodam et Cardinalem² Bathorem postquam hic Transiluaniam occupauit, intercesserunt, ea infelici Cardinalis morte diremta esse.

Ad Georgium Bastam³ quod attineat, is a principio cum Dominus Vaiuoda de recuperanda Transilvania cum Sacra Maiestate sua stipularetur, in mandatis, habuit, ut quantis posset auxilijs Dominum Vaiuodam iuuaret; posteaquam autem exercitus Turcicus quonam pergeret obseruandus fuit, et Pontifex Maximus auctoritate<m> suam misso Nuncio Sancti Seueri Episcopo⁴ interposuit, ac tractatum cum Cardinale institui sese optare ostendit, à qua Sacrae Maiestatis Suae sese non omninó abhorere eo fine, eaque spe ostendit, fore ut Cardinalis rationibus grauibus et euidentialibus inductus, qua nitebatur causae iniquitatem agnosceret ac rursus e prouincia sine sanguinis Christiani profusione cederet, nihil aliud

sibi agendum aut suspiciendum Georgius Basta, donec mentem Cardinalis cedere nec ne vellet, intelligeret, in animum induxit, si enim Cardinalis ultro cadabat, neque armis amplius opus, sed et Illustrissimus Dominus Vaiuoda omni cura metuque liberatus fuisset. Quod verò interea dum Cardinalis alijs machinationibus intentus esset victoria felicissime Domino Vaiuodae successit, manifestè indè apparet, non sine diuino id Numine, ut nimirum perfidia, et violati toties in illa ditioe iurisiurandi crimen puniretur, accidisse, quemadmodum plerosque qui fidem Sacrae Caesareae Maiestati vel augustae ipsius Domui debitam violarent diuinam vindictam sensisse illustribus exemplis obseruatum.

Quod autem Georgius Basta copias aliquas ad Transilvaniae fines eduxerit, id illum ea fiducia fecisse intelligitur, quod Illustrissimus Dominus Vaiuoda prouinciam Sacrae Maiestatis suae nomino recuperasset, ac fidelitatis Iuramentum ab Incolis in Sacrae Maiestatis suae verba accepisset. Opportunum verò id in illa recenti rerum perturbatione videbatur, tum ut Bathoreorum factioni vicinorumque male affectorum machinationi facilius resisteretur, tum quod ipse Domino Vaiuoda varijs e Polonia et Moldauia nuncijs motus, militarem opem petierit, et, quod Transilvaniam, si Valachiae, quae ditio aperta contra Turcas, Tartaros, Moldauos aliosque defensio suscipienda foret, vacuam relinqui, ac periculo exponi minime consultum videbatur. Si uero subditos Basta oppressit, aut damnum ijs intulit, hoc praeter Sacrae Caesareae Maiestatis suae iussum, insolentia fortè militari contigerit. Curabit autem Sacra Maiestas sua ut ijs malis remedium adferatur, utque diligens in ea de quibus praeterea quaerela fuit inquisitio instituatur.

Ad belli expensas quod attinet, Sacra Maiestas sua, etsi intelligat, Dominum Vaiuodam omnes sibi redditus ac prouentus, omnia spolia quae magna et ampla sint ad se recipere, tamen non solum ea, quae ex promissis iam antè, siue pecuniarum summis siue armis, solvenda restant, soluere, sed et conuenientibus praemijs Illustrissimi Domini Vaiuodae merita remunerari, et in futurum quantum ullo fieri modo poterit auxilij, pro expeditionis quam in hostem suscepturus sit, ratione conferre, et per suos commissarios ea de re cum Illustrissimo Domino Vaiuoda tractare parata est.

Quod uerò ad illud caput attinet, quo Illustrissimum Dominum Vaiuodam propter insignia merita in Transilvania confirmari petitur, Sacra Maiestas sua per Legatos suos et iam antè missos et adhuc mittendos cu(m) Domino Vaiuoda, de illo et de alijs ad futuras expeditiones et ad auxilia pertinentibus ita tractari curabit ut Dominum Vaiuodam Sacrae Maiestatis suae liberalitate contentum fore speretur.

Vt illi qui Sigismundum Bathorem⁵ reuocarunt, eidemque et Cardinali auxilio, consilioque Sacrae Maiestati suae contrario adhaeserunt, castigentur. Vt nobilibus illis innoxijs, qui ex conflictu profugi oberent, venia scripto concedatur. Vt item nobilibus Transilvanis, qui bona in Hungaria et vicissim Hungaris, qui bona in Transilvania possident, libera ijs fruendi facultas detur. Vt denique donationes siue fraude siue prodigalitate Sigismundi Bathorei factae reuocentur et nullae dedarentur de his omnibus Iure inter ipsum Dominum Vaiuodam et Commissarios Sacrae Suae Maiestatis adhibitjs fidelioribus ex Transilvaniae Proceribus decernendum esse.

Vt porrò si pax cum Turcis facienda sit, etiam Transilvania et Valachia pactis comprehendatur; omninò futurum, postquam utriusque prouin-

ciae non minor Sacrae Maiestati suae qua(m) totius Regni Hungariae cura. Hoc verò tempore, cum nequaquam de pace, nisi cum singulari id emolumento et commodo fieri posse videatur, cogitandum, vel agendum sit, seriò quae ad bellum strenue continuandum necessaria sint curanda, ac fallaces Turcarum pollicitationes, blanditiasque et illecebras contemnendas, nihilque ulterius Dominum Vaiuodam inscia Sacra Maiestate sua suscepturum, vel pactionem ullam cum Turcis initurum.

Vt aliquis hinc ex Aula à Sacra Maiestate sua unà cum ipsis Legatis Illustrissimi Domini Vaiuodae quasi ad pacis tractationem cum Ibrahim Bassa instituendam mittatur, quo nimirum huius Legationis negotia, et Domini Vaiuodae consilia facilius occultentur; Iam Commissarios in Transilvaniam à Sacra Maiestate sua qui etiam ad simulatam illam tractationem adhibere possint, partim missos partim mittendos esse.

Quae Illustrissimus Dominus Vaiuoda de Praesidiarijs cum equitibus tu(m) peditibus ex Germanis et Hungaris in corporis sui custodia(m) conducendis petit, Maiestatem suam benignè clementerque permittere.

In Bombardarijs, qui desiderantur concedendis, nullam difficultatem futuram, ut certus aliquis numerus, quantus haberi possit, mittatur.

Vt cum Tartarorum Chamo certis condicionibus ne contra Sacram Maiestatem suam militet agatur, aliquem ijs, qui a Domino Vaiuoda mittentur à Sacra Maiestate sua adiungendum esse.

Quod ad Bassae illius Tartarici et Hustae captiuis tenebatur, liberationem attinet, libenter Maiestatem suam Domino Vaiuodae gratificationem fuisse, nisi iam ante illius Arcis Praefecto et militibus donatus esset. Curaturam uerò sese ut pacto, quod tolerabile sit, redimatur.

Quae Sacra Caesarea ac Regia Maiestas Dominis Legatis hoc tempore benigne responsa voluit quibus gratiam suam clementer offert. Pilsnae, die 3. Februarij 1600.

<Marginal:> 3. Februarij Anno 1600. Responsum pro Legatis Domini Michaelis Waywodae. 3. Februarij Anno 1600. Responsum S. C. R.que M.tis Legatis Illu^m Dⁿⁱ Michaelis Vaiuodae datum.

Arh. St. Buc., Colecția xerografii Austria, pach. CCXXXVI/80 și colecția microfilme Austria r. 232, c. 452-460; Haus-, Hof- u. Staatsarchiv Wien, Hungarica, Fasz. 137, f. 14-17 — text latin; Pach. CCXXXIII/36 și microfilm r. 231, c. 624-629; ibidem, Türkei I, K. 84, f. 27-32 (f. 249-251v) — traducere veche românească; insenmare autografă a lui Mihai Viteazul „Adusu-o-u Sloica” (f. 252); fără semnătură; sub. nr. 18, „Responsio Clementissimae suae Majestatis, per Legatos Michaelis Vaijuodae”; „Monumenta comitialia regni Transylvaniae”, III, Budapest, 1878, p. 487 și urm.; v. și Hurmuzaki, *Documente*, IV/1, p. 24 (parțial), text latin; N. Iorga, *Documente noi ...relative la Petru Șchiopul și Mihai Viteazul*, în „Analele Acad. Romn., Mem. secției ist.”, seria II, t. XX, Buc., 1898, p. 51-53 (textul traducerii vechi românești).

Răspunsul Sacrei Maiestăți imperiale și regale, domnul nostru preaîndurător, care trebuie dat solilor preastrălucitului domn Mihai, voievodul Țării Românești, la ceea ce ei au arătat prin viu grai.

Sacra Maiestate imperială și regală, domnul nostru preaîndurător, a înțeles cu bunăvoință cele ce i-au fost arătate despre credința deosebită și statornică față de el și respectul preastrălucitului domn Mihai voievod, ca și despre redobîndirea fericită a Transilvaniei. Și, precum laudă în mare măsură remarcabilul zel al aceuiași domn voievod și vitejia cu care a apărut pînă acum fără preget mai ales cele ce țin de onoarea preainaltului și adevăratului Dumnezeu, a sporit în mod deosebit binele creștinătății și a înfăptuit pentru Sacra Sa Maiestate un lucru demn de o glorie

nemuritoare, tot așa are încredere că și pe viitor el, cu aceeași ardoare, se va îngriji din toate puterile de cele ce sînt prielnice, pentru a spori și lărgi în acele părți măreția, puterea și numele divin. Acest lucru va fi plăcut în mai mare măsură mai ales atotputernicului Dumnezeu, care să răsplătească merite atât de remarcabile¹ prin adăugarea celor mai norocoase succese și fericirea veșnică însuși domnului voievod — glorios în fața întregii posterități și bine primit de Sacra Maiestate — precum și urmașilor lui; aceasta să fie recunoscută față de domnul voievod și copiii săi prin orice fel de dovezi de cuget plăcut și binevoitor și sporiri de onoruri, care <sînt> spre mulțumirea și dărnicia Sa.

Cele ce s-au petrecut între preastrălucitul domn voievod și cardinalul Báthory², după ce acesta a luat puterea în Transilvania, au fost încheiate prin nefericita moarte a cardinalului.

În ceea ce privește pe Gheorghe Basta³, el a avut de la început ca sarcină, după ce domnul voievod se învoise cu Sacra Sa Maiestate pentru redobîndirea Transilvaniei, să ajute pe domnul voievod cu cîte trupe ar putea. Dar după ce a trebuit să ia seamă încotro se îndreaptă armata turcă, iar papa a intervenit cu autoritatea sa prin episcopul de San Severo⁴, nunțul său trimis, și a arătat că ar fi de dorit să se încheie cu cardinalul un tratat, de la care Sacra Sa Maiestate a arătat că nu se îndepărtează cu totul, cu acel scop și cu acea speranță, că se va face astfel încît cardinalul să fie determinat, prin argumente puternice și evidente, să recunoască nedreptatea cauzei în care stăruia și să se retragă de bunăvoie din provincie fără vărsare de sînge creștin, și pentru a nu se bănuie altceva despre sine, Gheorghe Basta, pînă să înțeleagă intenția cardinalului, dacă vrea sau nu să se retragă, s-a gîndit că dacă totuși cardinalul se retrăgea, nici nu ar mai fi fost nevoie de arme, dar și preastrălucitul domn voievod ar fi fost eliberat de orice grijă și teamă. Însă pentru că în timp ce cardinalul pregătea alte uneltiri a urmat victoria în mod fericit pentru domnul voievod, de aici reiese evident că aceasta s-a întîmplat nu fără voința divină, pentru ca să fie pedepsită necredința și crima încălcării repetate a jurămîntului în acea provincie, oricum ar fi s-a observat, prin exemple strălucite, că cei mai mulți ce au călcat credința datorată Sacrei Maiestăți imperiale sau augustei lui Case au simțit pedeapsa divină.

Dar pentru că Gheorghe Basta a trimis cîteva trupe spre hotarele Transilvaniei, se înțelege că a făcut aceasta cu încredințarea că preastrălucitul domn voievod a redobîndit provincia în numele Sacrei Sale Maiestăți și a primit jurămînt de credință de la locuitori în numele Sacrei Sale Maiestăți. Într-adevăr, aceasta părea oportun în acele tulburări recente: pe de o parte, pentru a se rezista mai ușor taberei Batoresților și uneltirii unor vecini răuvoitori, pe de alta pentru că însuși domnul voievod, determinat de diverși soli din Polonia și Moldova, a cerut ajutor militar și pentru că este foarte puțin de dorit ca Transilvania să rămînă fără stăpînire, deci expusă pericolului, dacă ar trebui asigurată apărarea Țării Românești, care este ținut deschis, contra turcilor, tătarilor, moldovenilor și altora. Dar dacă Basta a asuprit pe supuși sau le-a adus pagubă, aceasta s-a întîmplat în afara poruncilor Sacrei Maiestăți imperiale, poate din trufie militară. Dar Sacra Sa Maiestate se va îngriji să se aducă îndreptare acestor rele și să se întreprindă o cercetare atentă a celor în legătură cu care s-a făcut plîngerea.

În ceea ce privește cheltuielile de război, Sacra Sa Maiestate, deși înțelege că domnul voievod își primește toate veniturile și produsele, toate prăzile care sînt mari și însemnate, totuși este pregătită nu numai să plă-

tească cele ce rămîn de plătit din cele promise mai înainte, ori sume de bani, ori arme, dar și să răsplătească meritele preastrălucitului domn voievod cu daruri pe măsură, iar în viitor să acorde cît ajutor va fi posibil în vreun fel, în vederea expediției pe care dorește să o întreprindă împotriva dușmanului și prin comisarii săi să trateze despre acest lucru cu preastrălucitul domn voievod.

Iar în ce privește acel capitol în care se cere ca domnul voievod, pentru meritele sale deosebite, să fie confirmat în Transilvania, Sacra Sa Maiestate, prin solii săi, dintre care unii au fost trimiși mai înainte iar alții urmează să fie trimiși, se va îngriji să se trateze astfel cu domnul voievod despre acelea și despre altele care se referă la expediții viitoare și la ajutoare, încît speră că domnul voievod va fi mulțumit de dărnicia Sacrei Sale Maiestăți.

Cei ce au rechemat pe Sigismund Báthory⁵ și s-au alăturat acestuia și cardinalului cu ajutor și sfat ostil Sacrei Sale Maiestăți să fie pedepsiți. Acelor nobili nevinovați, care după luptă rătăcesc fugari, să li se acorde iertarea în scris. Tot așa nobililor transilvăneni care posedă bunuri în Ungaria și <nobililor> unguri care posedă bunuri în Transilvania să li se dea libera posibilitate de a se folosi de ele. În sfîrșit, donațiile lui Sigismund Báthory făcute fie prin înșelăciune, fie prin excese, să fie desființate și declarate nule; despre toate acestea de drept să se hotărască între însuși domnul voievod și comisarii Sacrei Sale Maiestăți ca să fie date acelor mai credincioși dintre fruntașii Transilvaniei.

Dacă în viitor s-ar face pace cu turcii, în tratate să fie cuprinse și Transilvania și Țara Românească, ceea ce va fi foarte sigur, de vreme ce Sacra Sa Maiestate nu are grijă mai mică de cele două provincii decît de întregul Regat al Ungariei. Dar deocamdată, pentru că nu trebuie plănit și întreprins nimic în privința păcii, dacă nu pare că aceasta se poate face cu deosebit folos și cîștig, trebuie să se aibă grijă serios de cele ce sînt necesare pentru a continua fără preget războiul și să nu se ia în seamă ofertele prefăcute, lingușelile și ademenelile turcilor, iar domnul voievod să nu întreprindă nimic mai departe sau să înceapă vreo înțelegere cu turcii fără știrea Sacrei Sale Maiestăți. Cineva de aici de la Curte să fie trimis de Sacra Sa Maiestate împreună cu solii înșiși ai preastrălucitului domn voievod, ca pentru a începe tratarea păcii cu Ibrahim pașa, spre a se ascunde mai ușor scopul acestei solii și planurile domnului voievod, căci de aceea comisarii, o parte, au fost trimiși, o parte urmează să fie trimiși de Sacra Sa Maiestate în Transilvania, ca să se poată alătura chiar la acele tratative simulate.

Maiestatea Sa îngăduie cu bunăvoință și îndurare cele ce solicită preastrălucitul domn voievod în privința gărzilor, atît călări cît și pedestre, de nemți și unguri pentru apărarea persoanei sale.

Cît privește tunurile a căror acordare este dorită, nu va fi nici o greutate să se trimită un anumit număr din cele existente.

Spre a se trata în anumite condiții, ca hanul tătarilor să nu lupte contra Sacrei Sale Maiestăți, Sacra Sa Maiestate va alătura pe cineva, celor ce vor fi trimiși de domnul voievod.

În ce privește eliberarea celui pașă tătar ce era ținut prizonier la Hust, Maiestatea Sa ar fi vrut să o acorde cu plăcere domnului voievod, dacă nu ar fi fost dăruit mai înainte guvernatorului cetății și ostașilor. Dar se va îngriji să fie răscumpărat printr-o înțelegere convenabilă.

Acestea a vrut să răspundă acum cu bunăvoință Sacra Maiestate imperială și regală domnilor soli, cărora le oferă îndurător favoarea sa.

Plzen, în ziua de 3 februarie 1600.

Răspunsul a Domnului nostru milostivul Măria împăratului, dată solilor Domnului lu Mihail Voevod, al Țării Rum<ă>nești, care au grăit cu cuvântul lor.

Înțeles-au aceasta Domnostru <sic> împăratul lui Mihail Voevod credința și slujba cum au luat Ardealul, care lucru cum au dat Mării Lui înainte, cum cu ce dragoste de la inim<ă> dentăiu pre ăstea lu Dumnezeu, dup-aceaia spre binele a toat<ă> creștinătatea ce-au făcut, înaintea Măriei Lui încă iaste foarte lăudat pentru slujbă cu credință ce-au făcut; de-acum înainte încă creade Măria Lui aceaia credință și dragoste, mai nainte pre ăstea lu Dumnezeu, pre acea țară și pre nălțimea numelui Măriei Lui.

Mai nainte dă har lu Dumnezeu prentu strince¹ ce au dat Domnii Lui, care iaste la Măria Lui foarte iubită, și rodul Domnii Lui, dreptă care bine a Domni Lui cinste și laud<ă>, și va arăta cătră Domnealui și cătră rodul Domnii Lui.

Ce se-au tămplat între Domnealui și între gărdinariul², dup-aceaia deac-au luat Ardealul la mână lui, acealea se-au oprăvit de odat<ă> cu moartea gărdinarului.

De rândul lu Baștea Giurgiu³, mai nainte mai nainte <sic>, când ară fi Domnealui Mihail Voevod de-a oprăvirea de luotura Ardealului cu Măria Sa Împăratul, fost-au lăsat lui cu ce va putea da ajutoriu Domnii Lui, dup-aceaia, avându el pază despre Turci. Și papa de Roma, solul lui Șeveruș piscop⁴, îmblător între gărdinarul de-a oprăvirea, Măria Lui împăratul nu se-au îngrozit de aceasta, pentru lucrul adevărit al gărdinarului, să meargă pre aceasta, cunoscându-ș vina lui să iasă de în Ardeal fără de sânge vărsat în creștini; Baștea Giurgiu a face, a înceape nemică n-au cutezat, pân gândul și voia gărdinarului n-ară înțeleage: eși-va den Ardeal au ba; să ară eși de voe, ni<ă> ară trebui ni<ă> oaste ni<ă> arăme; iar Mihail Voevod pân-a îmbla gărdinarul a svătui și a-ș tocmi, lăsându toat<ă> câștiga și frica au luat putearea despre el, și iaste adevărit că fără știrea lu Dumnezeu nu poate fi aceasta, că l-au bătut pentru necredința lui.

Pentru ce că au rădicat Baștea Giurgiu oaste în hotarul Ardealului, căce au luat Mihail Voevod Ardealul cu numele împăratului și au jurat țara Mării Lui, văzându aceasta vream<e> de răzmiri<ă> să poat<ă> sta de aleanul Batărăștilor și al vecinilor, care au fost într-una cu ei, și au fost cerut Domnealui Mihail Voevodă ajutoriu, auzindu vești den țara leșască și despre Moldova și că<ă> știin<d> Ardealului și Țării Rum<ă>nești avându cărări largi despre Moldova și despre Turci și despre Tătar<i>, de-au vrut pohti ajutoriu, n-au vrut să-l lase în perire; iar, să au făcut vre-o pagub<ă> siromanilor Baștea Giurgiu, care nu iaste în știrea împăratului, oastea neînțelegându, Măria Lui va afla leacul acelui lucru și va căuta Măria Lui urma celora ce-au făcut acea pagub<ă>.

De rândul lafei oștilor, măcar c-au înțeles Măria Lui că Mihail Voevod totu venitul și prada au luat la sine, care fa<ă> multă preță, drept însă nu numai aceaia carea ară fi înapoi rămas, și ban<i> și arme de ajutoru va da Măria Lui pentru slujba Domnii Lui cea credin<ă>asă și-i va ști mare har; ce de acum înainte încă cu tot ajutorul va fi, și au poruncit Măria Lui pre solii Mării lui, și va grăi Domnealui cu dănșii și va oprăvi.

Despre rândul pohteii Domnii Lui ce-au pohtit de rândul Ardealului, Măriia Lui au lăsat pre soli, carei sǎn<t> trimeș și va treameate și de acum, cu Domnea Lui de acela lucru și de alte lucrure vietoare și de ajutoriu; așa vor grăi și vor isprăvi cum va fi pre voia și pre pohta Domnii Lui. Despre ceaia carea au fost chemat pre Batră Jigmon⁵ în țară, și lui și gǎrdinariului cu svatu și cu ajutoriu în aleanul împăratului, despre aceia Măriia lui câștigă va avea lor. Neamișii, carei sânt fugiți den războiu, de-s fugiți, aceia sǎ se iarte. Neamișii den Ardeal, cine au bucate și olate în țara ungurească, și iar neamișii den țara ungurească, cine au în Ardeal bucate și olate, aceia sǎ aibă slobozie a-și ținea olatele și bucatele; despre cărți de oă<i>nă a lu Jigmon, date de el, de-a spargerea, de acealea Domniia Lui cu solii Mării Lui și care sânt oamen<i> dennainte den Ardeal de împreun<ă> sǎ caute și sǎ judece.

Si, de aciaa încolò, cându arǎ fi vre-o paă<e> cu Turcii, niă<i> Ardealul, niă<i> Țara Rum<ă>nească nu le va lăsa afar<ă>, că ști Măriia Lui și țara ungurească are câștig<ă> pre aceale doo țară.

În vremea de acum, cându de paă<e> nu poate fi, numai sǎ ne arǎ arǎta un prilej, iar acum sǎ ne gǎndim și tare sǎ ne grijim despre rândul oștilor : ce va lipsi ; și pohteile Turcilor ceale ficlean sǎ le urǎm ; și, mai mult, pre domnealui Mihail Voevod : fără știrea împăratului niă<e> o paă<e> sǎ n-aibă a face cu Turcul.

Iar, sǎ arǎ trimeate <pre> cineva împăratul Măriia Lui la Ibreaia Paș<a> de rândul pazei, el de preun<ă> oprǎvind cu solii Domnii Lui ; pentru ce, care lucru soliei și svatul Domnii Lui sǎ-l poat<ă> acoperi cum mai pre lesne, Măriia Lui au tremes oamenii sǎi în solie în Ardeal, și are a trimeate și de acum înaintea carei au isprăvi cu Mihail voevod de<s>pre tot lucrul.

Ce pohteaste Mihail voevod de rândul ajutorilui : căl<ă>raș<i> și pedestraș<i> de în Neamți și de în Unguri, pentru paza trupului Domnii Lui, Măriia Lui va trimeate ; de rândul tunarilor, nu va avea Domnealui niă<i> o smenteală, numai sǎ spue căț<i> vor trebui.

De rândul Tătarhanului, sǎ arǎ vrea a trimeate Domnealui, ca sǎ nu oștească într-aleanul Măriei Lui, trebuiast[e] a se înțeleage cu Împăratul.

De rândul celui pașe tăt<ă>răscă ce au fost prinsă în Hust, pentru slobozia, bucuros va faă<e> pohta Domnii Lui, numai sǎ nu fie închinat înaintea căpitanului și a veteajilor : sǎ aibă grij<ă> Domnealui sǎ ia prețul descumpǎrăciunei la Domnealui, despre el.

Aceastea împăratul Măriia Lui în vremea de acum au răspunsă cătrǎ solii Domnii Lui ; de aciaa se fǎgăduiașt<e> cu toat<ă> mila spre Domniia Lui. Această carte au eșet <sic> în Pilzna, luna F<evrua>r 3 zile, într-o mie și șase sute de ani.

¹ Cuvînt corupt : *striște* ; aici : cinstire, mǎrire, glorie.

² Cardinalul Andrei Báthory.

³ Gheorghe Basta.

⁴ Germanico Malaspina, episcop de San Severo.

⁵ Sigismund Báthory.

Der Herr Carlo Magno schreibt den Herrn Commissarien inn Sibenbirgen, aus Weyssenburg, von 4. Februarii, dise Wort :

Io spero di haver negotiato in modo tale che Sua Maiestà et Illustrissimo Signor Waivoda restarano da acordio, et a Vostra Illustrissime con

manco disturbo et travoglio. E giuro a Dio che Corte non conoschcono li affari di queste parti ne manco sanno abracciar la grand fortuna di questo Waivoda, la quale resolutarà ad ogni contento e grandezza e satisfatione di Sua Maiestà Caesarea e dila Cristianita : man conviene poner ogni ombra et diffidenza a parte, e non dar credenza a male lingue.

Arh. St. Buc., Colecția xerografii Austria, pach. CCXXXVI/88; Haus-, Hof- u. Staatsarchiv Wien, Hungarica, Fasz. 137. Hurmuzaki, *Documente*, XII, p. 673.

Di Carlo Magno scrie la 4 februarie din Alba Iulia domnilor comisari din Transilvania, următoarele :

Sper că am negociat în așa fel, încît, atît Maiestatea Sa, cît și preailustrul domn voievod să rămînă de acord, iar domniile voastre preailustre să aibă mai puțină supărare și muncă. Jur în fața lui Dumnezeu că ceide la Curte nu știu să prețuiască marele noroc <de a-l avea> pe acest voievod, care, gata la orice, va aduce satisfacție atît măreției, cît și așteptărilor Maiestății Sale imperiale și a creștinătății; e bine însă a lăsa la o parte orice umbră și neîncredere și de a nu da crezare gurilor rele.

144

1600 februarie 7, Cluj.

[...] ¹ Ich erinder Eur R. Key. Mtt., dass ih alhie von einem warhafftigen ansehnlichen Person glaubwierdigh und vyr gewiss in grosser Geheymb gehertt hab wie dass der Sigismundus Battori beim Grossen-Cantzler in Poln isth und haben ein solihe Practicen vor inen, dass der Cantzler mit drey andern Vayvoden auss Poln haben zusamben geschworen dem Sigismundo ein Million zu geben, damith er Sigismundus ein Khriegh vyrneme, disen Mihal Vayda aus Siebenwyrgen austreybe. Zu dem haben sy alberayth geen Constantinopol ihrn Gesandten geschickt, der beym Tyreckhen des tractieren soll. Der Cantzler und die drey polnische Vayvoda wellen Pyrgh werden vyr den Sigismundo sein, dass er bestendigh treu wyll sein dem tyreckhischen Kheyser, darneben ein ewigen Frydth Poln und Siebenwyrgen mit dem Tyreckhen besliessen; casu vero dass der Sigismundus mit Todt abgingh, so soll des polnischen Cantzlers Sun immediate succedieren, und also soll Siebenwyrgen undter des Tyreckhen und Poln Protection undterwerffen werden. Dise Zeyttung soll gewiss sein, allergenedigster Herr; ih bit Eur R. Key. Mtt. umb Gottes Barmhertzickheyth willen umb Verzeihungh, aber Eur R. Key. Mtt. welle den Michal Vayda mit Gelth, unnd mit der Reyhs-Hylf des Khünigs aus Hyspania und des Pabsts Hylf niht lasse, vyll weniger von dem Gubernamento des Siebenwyrgs nicht nemen; mit dem Eur R. Key. Mtt. ein starckhen Rigl wider dero Feindtsvyrnemen sliessen werden; das Gubernamentum aber, das verstett sich, sano modo, niht mit Eur R. Khey. Mtt. und Sibenwyrgen Schaden, sondermit Nutz deren. Gott, der aller Menschen Hertzen und Gedankhen durchsyht, der reckhens an dem jungsten Tag, ob ih einem einigen Menschen mit meinem treuen Aidth und Diensten verbunden oder verpflieht bin, als Eur R. Khey. Mtt. Aber, allergnedigster Herr, ih fyrht, wyrdth man niht andersth dartzue thain (sic), der Letzth wyrdth erger sein als der Ersth

und nymer zu remedieren sein; dan bis dato syht man nihts daraus man was ubls coniecturieren khundte. Voraus, derweyll er den Herrn Carolo Magno alles widersprehen hett was seine Gesandten an Eur R. Khey. Mtt. Hoff tractieren, wen dan alle Sahen woll aussgeen werden, wie ih dan niht zweyfl — so werden seine, des Mihal Vayda, Missgynner, so leider imer der Zeytt ratten, all einer andern Maynunge sein wie hievor; auh, ehe dass er Siebenwyrge eingenomen hatt, vyr unmiglih gehalten, weder glaubth, noh trautt; da er aber eingenomen, hatt jederman, und vyl mer die jenigen das niht glaubth haben: Viva, viva Mihal Weyda. Wierdt es aber hietzunder die Sahen andersth schickhen, es wirdth nymer zu remedieren sein. Und meine Schreiben, so ih aus treuem ayfrigen schuldigen Pfliht nahgeschryben hab, ingedenckh sein. Ich thue mih in aller undtertheinigister Gehorsamb in dero kheyserlihen allgergenedigsten Genaden befelhen. Claussenburg, 7 Februarii, anno im 1600.

Allerundterthenigister, treu gehersamister Diener:

Michael Zekell

Arh. St. Buc., Colecția xerografii Austria, pach. CCXXXVI/93; Haus-, Hof- u. Staatsarchiv Wien, Hungarica, Fasz. 137. Hurmuzaki, *Documente*, XII, p. 683—684.

[...] ¹. Dau de știre Maiestății Voastre imperiale romane că am auzit aici în mare taină și sigur de la o persoană de vază, demnă de încredere, că Sigismund Báthory se află în Polonia la marele cancelar, umblînd cu uneltiri, că numitul cancelar, împreună cu alți trei voievozi din Polonia au jurat să dea lui Sigismund un milion <zloți>, pentru ca el, Sigismund, să întreprindă un război și să-l gonească pe Mihai voievod din Transilvania. În acest scop, ei au trimis deja solul lor la Constantinopol, care să trateze cu turcul. Cancelarul și cei trei voievozi polonezi vor să se pună chezași pentru Sigismund că acesta va fi mereu credincios împăratului turc și că, totodată, Polonia și Transilvania vor încheia o pace eternă cu turcul; în cazul decedului lui Sigismund, să urmeze la tron fiul cancelarului polonez și astfel Transilvania va fi supusă turcului și protecției Poloniei. Aceste știri sînt sigure, se spune, preamiloștive Stăpîne. Rog pe Maiestatea Voastră imperială romană, în numele lui Dumnezeu, cel plin de îndurare și iertare, să binevoiască a nu-l părăsi pe Mihai voievod, acordîndu-i bani și ajutorul imperiului, al regelui Spaniei și al papei, și cu atît mai puțin de a-l îndepărta de la guvernarea Transilvaniei; cu el, Maiestatea Voastră va încheia un zăvor puternic împotriva intențiilor inamice, guvernarea, însă, se înțelege, <va fi> într-un mod salutar, nu spre paguba, ci spre folosul Maiestății Voastre și al Transilvaniei. Dumnezeu, care pătrunde toate inimile și gîndurile oamenilor, să mă judece la ziua de apoi, dacă eu sînt legat sau obligat cu jurămîntul meu credincios și cu serviciile mele unui alt om decît Maiestatea Voastră imperială romană. Însă, preamiloștive stăpîne, mă tem că se va proceda altfel, ceea ce va fi mai rău decît în primul caz <acordarea de ajutoare și lăsarea lui Mihai la cîrmuirea Transilvaniei> și nu va mai putea fi remediat niciodată; căci pînă acum nu se vede nimic din care să se poată presupune ceva rău. Mai ales că el, voievodul, a contestat față de domnul Carlo Magno ceea ce solii săi au prezentat la Curtea Maiestății Voastre, astfel că eu nu mă îndoiesc că cei ce îl pizmuiesc pe Mihai voievod, care din nefericire devin tot mai mulți, își vor schimba cu toții părerea;

așa cum, înainte ca Mihai voievod să fi cucerit Transilvania, pizmuitorii săi au considerat că acest lucru este imposibil și nu i-au dat crezare, dar după cucerire, oricine, ba chiar mai curînd cei care n-au crezut, au strigat : Trăiască, trăiască Mihai voievod !

Dacă însă se va întîmpla ca lucrurile să meargă altfel, nu va mai fi niciodată vreun remediu. Să vă aduceți aminte de cele scrise de mine dintr-un sentiment de datorie credincioasă și plină de zel [...] ².

Cluj, 7 februarie, 1600

Mihail Székely

¹ Formula de adresare.

² Formula de încheiere.

145

1600 februarie 11, Alba Iulia.

[...] ¹ So ist uns von Irer Gnaden dem Herrn Waida gestern die Audienz, umb neun Uhr vormittag, angekhundt worden; darbei wir, Eur. Mätt. hohe Notturfft nah, fur rattsamb gehalten, den Herrn Carlo Magno, sambt dem Marino, bey der Audienz mitzuhaben, der gewisser Hoffnung, der Marini solt alles Eurer Mätt. geschworne Diener, dem auch am sichristem zu trauen, unser Tulmatsch sein. Alls nun Ir Gnaden der Herr Waida ire Leibgutschi nah uns geschikht und uns stattlih durh den Herrn Zaki Istwan, iren Stallmeisster, und andere wallahische Boiarn belaitten lassen, so haben sy uns durh den Marino gleich ein wenig zuvor erindert, wir sollen in diser offnen Audienz, dabei der Cantzler Napragi, der Cornisch Gaspar, Zekel Moises, Bornamissa Balthaser und andere sibenbirgische und wallahische Rätt gewest sein, nihts alls die Salutation und Congratulation furbringen; das Ubrige inn die geheimbere Audienz remittirn. Derwegen wir unser propositum verändern, und, wie wir vermaint, durh den Marino unsern ersten Furtrag inn wellischer Sprach fortzubringen, — also hab ich Ungnad, sovil gekhundt, dann der Cantzler Napragi, alls ein gelerner, beredeter Latinus, mit seiner Oration schon gefasst gewest, lateinisch furbringen miessen, und sonderlih haben uns Ir Gnaden der Herr Waida vermanen lassen was wir wider die Bathorischen und die perfidos zu melden hetten, das solten wir inn Beisein der Sibenbirger thuen, — denn da wurden wir vor Augen etlih derselbigen mainaidigen Verrötter sehen. Am Einzug gen Hof haben wir eben die menig Volchs und die furnemben Leut, wie ich Ungnad dieselbigen inn meinem ersten Hiesein gesehen, gefunden. Ir Gnaden der Herr Waida sein uns bis inn das dritte Zimer endgegen und darnach vor unser bis inn die gewöhnliche Rattstuben gangen: aldort Ir Gnaden gegen uns ubergestanden, wir auh unser Salutation und Congratulation, vermug der Instruction, additis quibus verborum illecebris, und was wir sonst Irer Gnaden, die man mit Rhuemben und Loben nit ersetigen khän, ohne Eur Mätt. praeiuditio, noh Uberantwortung des Credentzschreiben, furgebraht.

Ich Ungnad hab mit Vleiss die Instruction mit mir genumben, und hab Eurer Mätt. Sigll, das es Ir Gnaden und die sibenbirgischen Rätt woll sehen mügen, endplösst, der Ursachen halben wie Eur Mätt. bald hernah allergnedigist vernemben werden.

Undter dem Vermelden, den der Eur Mätt. allergnedigisten Salutation und khayserlihen Gnaden Ankhundung, haben wir Ir Gnaden Eurer Mätt. und übersendetes Creditsschreiben uberantwort, welches er mit grosser Reverenz empfangen, gekhust und an die Stiern admovirt.

Volgendts sein wir zu der Congratulation seiner ritterlihen Thatten, und umb Eur Mätt., das hohlöblih Haus Österreih, auch umb die algemeine Christenheit ewig rhuembwirdige Verdienst geschritten, und, ob wir woll bis zu der gehaimbern Audienz den Punkht oder Parentesim wider die mainaidigen Bathoreos aufschieben wollen, so haben wir doh Ir Gnaden Andeutten nah denselbigem, und ich Ungnad, subiunctis hisce verbis: id quod vigore nostrae instructionis, Eur Mätt. Sigill endplösst, et ex praescripto loquimur, furgebraht. Daruber sich der Cornisch Gaspar im Khopf zu mehrmallen, und, sonderlih, wie uns Ir Gnaden wider durh den Napragi antwortten lassen, gekhratz; dann ich Ungnad sovil vermeldet: quod iustus Deus tam enormem Seraenissimae Domui austriacae illatam Bathoreorum perfidiam, tot tantaque periuria, iusto suo iuditio inulta diutius esse nollit.

Dess Ubrig unser Furbringen hatt sich mit Eurer Mätt. allergnedigisten Geltshulffen Vertrössten, Ir Gnaden auh sonst mit allen khayserlihen Gnaden zu prosequirn, zu hohen Ehrn und Wirten zu erheben und Ir Gnaden auh bei andern christlihen Potentaten zu commandirn, und ir alls Hulf zu procurirn, unnd denn mit unserer Diensterbietung, und dass wir inn Allem auf Ir Gnaden von Eur Mätt. gewisen sein, Vermelden geendet.

Dagegen unss der Cantzler Napragi mit etwas Aussfurung, und zu weillen anghengten aculeis, latteinisch geantwort, und vast alles dasjenige widerholt was ich Ungnad Eurer Mätt., alls ich inn dem verschinenen Novembris 99-ten hie gewest, inn meinen funf diariis gehorsambist hinaus referirt hab: das nemblih Ir Gnaden der Herr Waida, sider er sich zu Eur Mätt. und der Christenheith geschlagen, inn eiseriste Gefahr, mit Weib und Khind, auh seinem ganzen Land, sich gesetzt und sich so vil Feind sich, maistes Thailis hulfloss, auf den Hals gezogen, dass er gleich selbst niht wäis wie es möglih gewest dass er sich undter sovil Feinden so lang hab erhalten mögen; mit dem Anhang: nihil praeter, spem in manibus habens, — welches wir alls baldt, er meine es dahin verstanden, dass im Eur Mätt. Gelts-Hulffen zu rechter Zeit und volkhumblihi gemangelt haben; dann, da sein der Sibenbirger wider in gewest, die Pollakhen, Moldauer, Turkhen, Tarttern, hatt dermassen, mit Feinden umbrungner, nirgents weiter hin gewist, alls extremam fortunam, mit Weib und Khind Hab und Guet, auh sein furnembisten Boiarn, zu tentirn; hab es also, inn Gottes Namben, auf Eur Mätt. Glukh und auf sein aigne Wagnus, gesetzt, und hab hanc perfidam provinciam — welches die sibenbirg-rischen Rätt harrt inn die Ohren gebissen — durch Gottes Hulf mit Schwertsträih occupirt. Eur Khey. Mätt. wissen allergnedigist mit was Gefährlichkeit und Wagnus er offt seine Gesanten zu Eur Mätt. hinaus geschikht, seine treue Dienst wider den Erbfeind gehorsambist und beständig offerit und khläglih deplorirt hab, tot et tanta dedecora, die die Bathorischen Eur Mätt., dero g liebten Herrn Gebruedern, auh irem hohlöblihisten Haus angethan hab'n — die hab er durch Beistand Gottes gerochen und das ganze Land undter Eur Mätt. Gewalt gebraht. Das nun solches alles Eur Mätt. gnedigist angenämb, Eur Mätt. es auh niht allein selbst, sondern auh bei allen andern christlihen Pottentaten rhuemben, und im Hoffnung und Trosst geben; fur sich selbst und von andern christlihen Pottentaten mit Geltshulf im niht zu

mangeln, des hab er Herr Waida sich nicht allein zu erfreuen, Gott und Eur Mätt. darumben zu dankhen, sondern er werde durch dergleichen allergnedigiste Erbietten noh mehr accendirt und stimulirt, weitter Eur Mätt. und seinem Glukh nahzusetzen — modo praestetur id quod promittitur. Wir müssen zwar bekennen, der Cantzler hab wider die Bathorischen und die Sibenbirger scharffe perstringirlihe Worte, die denen sibenbirgischen Rätten, so es angehört, an ir Hertz und an ir Ehr gehen miessen, genuegsamblih gebraucht; er habs nun iussu und metu Waivodae, gethan oder niht. Gewis ist es dass Ir Gnaden ein sondere Freud druber gehabt, und gleich samb mit winkhenden Augen auf die Sibenbirgischen Rätt, alls wören undter Andern sy dieselbigen Verratter, gedeut und gezaigt hatt. Und, wie gemelt, ist die gantze cantzlerische Red mit der Exaggeration seiner treuen, Eur Mätt. gelaissten Dienst und der khunfftigen Erbietung — doh, wo man ine niht mit der gehörigen und nottwendigen Hulfen verlösst — zuegebraht worden. Ir Gnaden hatt auh gar woll gefallen, da wir vermeldt dass wir von Eur Mätt. auf den Herrn Waida gewissen sein und inn Allem seines Ratts und Guetachtens pflegen, auh ine allein hinwiderumb, zu guetter Nahrichtung, allen notwendigen Beriht im geben sollen.

Gegen uns hatt er Herr Waida sich alles Gunst und Erwiderung freundlich erbotten; hernah hatt er sich nidergesetzt, uns auh sitzen heysen, sich Eurer Majestät, auch Irer Durchlaucht Gesundts und Wollaufseins halben befragt und mit seinen gewöhnlihen oblationibus, was er von Eur Majestät und der Christenhait wegen thuen, noch wölle uns ein Weill undterhalten; doch alzeit daran gehengt: wo man im zu rechter Zeit mit den Geltshulffen niht mangle. Darauf wir unsern Abschid von Ir Gnaden genumben, und er Herr Waida uns wider bis inn das dritte Zimer heraus belaitet.

Nach gehabter Audienz, hatt er wider umb Vesperzeit zu uns geschikht und uns das Schreiten vom Khönig von Polln, ohne des Khönigs Undterschrift, das der verdächtige hieher Gesante, der Krschinezki, mit seinem mitgesantenn Moldauer, mit sich gebracht, sehen lassen; hatt unsers Ratts begert, was er mit dem Gesanten furnemben soll, dieweil des Khönigs Schreiben niht allein fur verdehtig zu halten, sonder auh er, der vermaint Gesante, mit seinem Gesellen, dem Moldauer, vill böser Prakhtikhen zwischen den Khossakhen furn. Ir Gnaden vermeinten niht guet zu sein dass er, Polnischer, und des Moldauers Gesante hie so lang bis der Taranofski khombt, aufgehalten und zusamb gelassen werden solten. Sondern Ir Gnaden Mainung wär, inen baiden iren Abschid zu geben und auf ein Tagräis oder zwo von hinn sie aufhalten und verwahren zu lassen; darnach dem Taranofskhi zu zeigen mit was verdächtigen Sachen die Gesanten daher sein khumben. Welches wir beide niht improbirt; allein sovil darbei gemelt, dass nihts crudelius wider sie statuirt, noh zur Zeit, sondern ihnen ohne harrte Gefenkhnus die geburlih Undterhaltung verschafft wurde; das Irer Gnaden auh niht missfallen. Die Abschrift des Pollnischen Schreibens hatt er dem Herrn Carlo Magno zuegestölt; die werden Eur Majestät von demselben zu empfaen haben.

Heut hatt er uns die Copi was er dem Khönig von Polln zu andwortten gedenkh, auh communicirn, durh den Armin Peter, lassen; darinen uns gleichwoll etwas nahdenkhlih furkhumben dass er Herr Waida mit Gott bezeugt, nihts wider die Moldau vor im zu haben, so er doh des Augenpliklihs khaumb erwartten khan, inn die Moldau, da es Eur Majestät nur

zuegöben zu fallenn, und gibt also manigkhlih Ir Gnade guette Wort, und theut demneht darneben was er bei sich resolvirt.

Er ist heut noh gantzlih endschlossen gewest den Cantzler, den Cornisch, den Bodoni Istwan und den Sibrikh, undter dem Schein inn dem ungrischen Lantag, zu Prespurg, bey Irer D., mehrere Hulffen sollicitirn, mit dem Gioan Marini, hinaus zu schikhen. Von dorten möhten sie Eur Majestätt lassen gen Prag furen und mit inen furnemben was sie wöllen; aber es will im gleich sehen das es auh wirt verändert werden (doh khinnen wirs noh niht vergewissen), denn die jenigen so hinaus sollen, merken es schon. Wie denn der Cantzler den Carlo Magno zu sich erbetten und aus im vertreülih erfahren wollen, ob man sie gar gen Prag furen werde.

Gegen dem Marini hatt Ir Gnaden sich heut vernemben lassen — welches uns sehr befremdlih furkhumben — er wölle den 16 auf Fogarasch und mih Ungnaden mit sich nemen und den Herrn Zäggel mit etlihen sibenburgischen und wallachischen Rätten hie lassen; der sollt in der Purkh, in seinen Zimmern, wohnen und der Regirung inn seinem Abwesen, mit den Rätten, furstehen; mich Ungnaden wolten Ir Gnaden mit sich darumben haben, meines Ratts zu pflegen, wie er die Chronstatt, Hermenstatt, Gnösen und Clausenburg besetzen. Inn welche Separation wir ohne Eur Majestät Vorwissen niht allein nicht willigen khinnen, sondern uns wurde bedenklih fallen, neben deren die er selbst Eur Majestätt Verrätter schilt, wir, die darfier erkennen und haltten, und denen wir nihts guets zue trauen dirffen, inn Ratten Eur Majestätt sitzen sollen. So hattauch die Besatzung der furnembisten Stett, unverhindert dass der Herr Waida dem Herrn Carlo Magno eingeblidt, er thue es nur die Tirkhen darmit zu betriegen, bei uns ein schiehes Ansehen, dann, da er gegen Eur Mtt. treülih mainthe, so soll er Eur Mätt., und nit sein, Besatzung hinein zu legen begern. Sein Furwendung mit dem Turkhen hatt bei uns ein schlehtes Fundament und macht uns villmehr Sorgen. Bringt Ir Gnaden seine Besatzung ainmal inn die furnembisten Stett, wie nunmehr inn die furnembisten Schlösser, so werde Eur Mtt. so bald, und villeicht woll gar niht, hinein khomben, ungeacht dass der Herr Waida zu vil Mallen dem Herrn Carlo, die Zeit seines Hieseins, zu verstehen geben, er wölle inn Sibenburgen undter den mainaidigen Leuten niht bleiben, er sey seines Lebens niht sicher, wie er es schon gemerkht, dass man im durh mancherlei Weeg nah dem Leben tracht. Zu dem sohab Eur Mätt. die besten drei Spanschafften in exterioribus partibus inn Henden, so haben siben Spanschafften undter den Zäggeln ire alte Freyheit wider bekhumben: das Ubrig am Land sey schlecht; das beger er inn der Gestalt auh niht. So sehen wir doch das wenigst Anzeigen noh niht eines rechten beständigen Eyfers und Vorsatzes zur Cession, oder dises Landts fur Eur Mätt. Einraubung; es steh noch alles auf Schrauffen und betrieglihen Ränkhen bey dem Herrn Waida. Ir Gnaden geben auh woll zu verstehen, allss dass sie höftig über den Ban Mihalitsch erzirnt wären, dass er draussen mehrers bey Eurer Mätt. anbringe und handle alls im bevolchen; aber wir haltens auh nur fur ein Spiegelfeuten; denn wir albereith erfahren, dass undtern Andern der Mihalitsch und Stoika inn irer Instruction Bevelch haben funfmal hundert tausent Gulden von Eur Mätt. zum Turkhenkhrieg zu begern, und diss wirt der Stravagantien aine sein, davon der Herr Pezzen mir Ungnaden geschriben [...]².

P. S. Der Herr Waida hatt dem Cantzler von Stund an mein lateinischen Furbringen und seine durh den Cantzler gegebne Antwort schriftlih verfassen; er wöll ims lassen wallahisch vertulmatschen.

[...] ¹. Din partea Măriei Sale domnului voievod ni s-a anunțat audiența pentru ziua de ieri, orele 9 dimineața. Am considerat că, în interesul Maiestății Voastre, este oportun să avem pe lângă noi, la audiență, pe domnii Carlo Magno și Marini, în speranța că acesta din urmă, în calitate de slujitor oficial al Maiestății Voastre, în care se poate avea încredere fără nici o rezervă, va fi interpretul nostru. Cînd Măria Sa voievodul ne-a trimis caleașca lui personală și o suită impunătoare, alcătuită din domnul Csáki Istvan, comisul voievodului și alți boieri valahi, ne-a prevenit ceva mai înainte, prin Marini, ca la această audiență oficială, în care au fost de față cancelarul Naprágy, Kornis Gaspar, Székely Moise, Bornemisza Balthasar și alți consilieri transilvăneni și valahi, să nu expunem altceva decît salutul și felicitarea, celelalte să fie rezervate pentru audiența secretă. De aceea ne-am modificat intenția de a face prima noastră expunere, prin Marini, în limba italiană și am fost nevoiți să expunem în limba latină, eu, Ungnad, pe cît m-am priceput, apoi cancelarul Naprágy, ca un latinist învățat, versat, care își pregătise deja cuvîntarea. Măria Sa voievodul ne avertizase că ceea ce avem de comunicat împotriva partizanilor lui Báthory și a sperjurilor să expunem în prezența transilvănenilor — căci vom avea în fața ochilor pe unii dintre trădătorii care și-au călcat jurămintele.

La intrarea spre Curte am găsit ceva oșteni și oameni de vază, așa cum eu, Ungnad, mai văzusem la prima mea vizită aici. Măria Sa voievodul ne-a ieșit în întâmpinare pînă în cea de a treia cameră și apoi a mers înaintea noastră pînă în sala obișnuită a consiliului. Acolo, în fața Măriei Sale, care stătea în picioare, am prezentat salutul nostru și felicitări, potrivit instrucțiunii, adăugînd unele cuvinte agreabile și ceea ce, fără prejudiciu pentru Maiestatea Voastră, i se putea spune Măriei Sale, care ascultă cu nesăț cuvinte de slăvire și laudă; totodată i-am înmînat scrisoarea noastră de acreditare.

Eu, Ungnad, am luat intenționat instrucțiunea cu mine și am dezvelit sigiliul Maiestății Voastre, astfel încît Măria Sa și consilierii transilvăneni să-l poată vedea. Din ce motiv am făcut acest lucru, veți afla îndată.

După ce i-am transmis salutul Maiestății Voastre și asigurări de grație imperială acordată și după ce i-am înmînat scrisoarea de acreditare, Măria Sa a luat-o cu mare reverență, a sărutat-o și a dus-o la frunte.

Apoi am trecut la preamărirea faptelor sale cavalierești și la meritele sale, demne de slavă eternă, pentru Maiestatea Sa, pentru venerabila Casă de Austria și pentru toată creștinătatea și, deși noi am fi voit să amînăm pînă la audiența secretă punctul sau paranteza împotriva partizanilor sperjuri ai lui Báthory, totuși, potrivit indicației Măriei Sale voievodul, eu, Ungnad, dezvelind sigiliul Maiestății Voastre, am adăugat următoarele: noi rostim aceste vorbe în baza instrucțiunii noastre, conform celor prescrise. La aceste cuvinte, Kornis Gaspar s-a scărpinat în cap de mai multe ori, cum ne-a confirmat și Măria Sa prin Naprágy. Apoi, eu, Ungnad, am adăugat:

Dumnezeu cel drept nu va lăsa mult timp nepedepsită, după judecata lui cea dreaptă, perfidia fără margini față de Serenissima Casă de Austria, precum și gravele și numeroasele acte de sperjur ale partizanilor lui Báthory.

În rest, expunerea noastră a continuat cu făgăduieli de ajutoare bănești din partea Maiestății Voastre, precum și promisiunea de a i se acorda Măriei Sale mai departe întreaga grație imperială, de a ridica pe Măria Sa la înalte onoruri și demnități, de a o recomanda și la alți potențați creștini, pentru a i se acorda ajutoare; am sfârșit prin a-i oferi serviciile noastre, fiind îndrumați în toate de Maiestatea Voastră către Măria Sa.

Cancelarul Naprágy ne-a răspuns în limba latină, repetind, ceva mai amănunțit și adăugînd din cînd în cînd unele înțepături, ceea ce eu, Ungnad, am relatat preasupus Maiestății Voastre în cele cinci rapoarte din noiembrie 1599, cînd am fost aici, anume: că Măria Sa domnul voievod, luptînd pentru Maiestatea Voastră și pentru creștinătate, s-a expus celui mai mare pericol, el, soția, copilul și întreaga lui țară și că — cel mai adesea nefiind ajutat de nimeni — și-a atras atîția dușmani, încît nici el însuși nu știe cum a fost posibil să se mențină atîta timp printre atît de mulți dușmani; cu adaosul: neavînd în mîini decît speranța — ceea ce noi am înțeles imediat că e o aluzie la faptul că i-au lipsit cu desăvîrșire, la momentul potrivit, ajutorul bănesc din partea Maiestății Voastre. Transilvăneanul <Andrei Báthory> era împotriva lui, polonezii, moldovenii, turcii, tătarii îl înconjurau ca inamici, încît n-a mai știut cum să iasă din această dificultate decît încercînd, cu soție, copil, avut și cu boierii lui cei mai de seamă, ultimele zaruri. A mizat, în numele lui Dumnezeu, pe norocul Maiestății Voastre și pe propria lui temeritate, ocupînd prin sabie, cu ajutorul lui Dumnezeu această provincie sperjură — la aceste cuvinte consilierii transilvăneni s-au scărpinat după urechi. Maiestatea Voastră cunoaște sub ce primejdie și cu cît curaj și-a trimis adesea solii la Maiestatea Voastră, și-a oferit preasupus și constant serviciile sale credincioase împotriva dușmanului de moarte și a deplîns cu mîhnire numeroasele și gravele mișelii comise de Báthorești împotriva Maiestății Voastre, a iubiților voștri frați și împotriva venerabilei Voastre Case — el a simțit toate acestea, cu ajutorul lui Dumnezeu, și a adus întreaga provincie sub puterea Maiestății Voastre. Pentru toate acestea, Maiestatea Voastră a binevoit să-l proslăvească nu numai personal, ci și pe lîngă ceilalți potențați creștini și să-i dea speranță și mîngiere că Maiestatea Voastră și ceilalți potențați creștini nu numai că îl vor bucura cu ajutoare bănești, pentru ca el să fie recunoscător lui Dumnezeu și Maiestății Voastre — ci ca el, îndemnat și stimulat prin astfel de oferte, să urmeze mai departe pe Maiestatea Voastră și norocul său — în sensul prestării celor promise.

Trebuie să recunoaștem că <acolo> cancelarul a folosit împotriva Báthoreștilor și a transilvănenilor destule cuvinte aspre, pătrunzătoare, care trebuiau să ajungă în inima și în sentimentul de onoare al consilierilor transilvăneni care le-au auzit; fie că el, cancelarul, le-a rostit sau nu din porunca și de teama voievodului. Cert este că ele i-au pricinuit voievodului mare desfătare, clipind și făcînd semne din ochi spre consilierii transilvăneni, ca și cum, printre alți trădători, ar fi și aceștia. Și, cum am spus, tot discursul cancelarului a fost plin cu exagerarea serviciilor credincioase aduse Maiestății Voastre și oferta pentru viitor, aceasta fiind condiționată de ajutoarele cuvenite și necesare. Măriei Sale i-a plăcut, de asemenea, comunicarea noastră că noi am fost îndrumați de Maiestatea Voastră, către el, voievodul, să ținem seamă în toate de sfatul și avizul său și că trebuie să-i raportăm numai lui cele necesare, spre buna lui informare.

Voievodul s-a oferit prietenos să ne acorde nouă favoarea și asistența sa, apoi s-a așezat, ne-a invitat și pe noi să ne așezăm, s-a interesat

de sănătatea Maiestății Voastre și a Alteței Sale și ne-a mai întreținut citva timp cu ceea ce oferă și vrea să facă el pentru Maiestatea Voastră și pentru creștinătate, totuși revenind mereu la aceasta : numai de nu i-ar lipsi ajutoarele bănești la momentul potrivit. Apoi ne-am luat rămas bun de la Măria Sa, care ne-a condus iarăși spre ieșire pînă în cea de a treia cameră.

După audiența avută, el a trimis spre seară din nou după noi și ne-a arătat scrisoarea de la regele Poloniei, fără semnătura regelui, pe care i-au adus-o suspectul sol Krzniecki, împreună cu solul moldovean al voievodului. Ne-a cerut sfatul, ce să facă el cu solul, căci nu numai că scrisoarea regelui este suspectă, ci și el, solul, cu tovarășul său moldovean uneltesc printre cazaci. Măria Sa socotește că nu e bine ca solul polonez și moldoveanul să fie opriți aici și lăsați împreună pînă vine Taranowski, ci este de părere să-i concedieze și apoi, după o zi-două de călătorie, să-i rețină și să-i pună sub pază ; apoi să-i arate lui Taranowski cu ce lucruri suspecte au venit solii. Noi n-am dezaprobat, dar am cerut să nu se comită deocamdată vreo cruzime împotriva lor, ci, fără închisoare aspră, să li se dea întreținerea cuvenită ; părerea noastră n-a displicut voievodului. Copia scrisorii poloneze a fost dată lui Carlo Magno, de la care Maiestatea Voastră o veți primi.

Azi ne-a comunicat, prin Petru Armeanul, și copia scrisorii sale de răspuns către regele Poloniei. Nouă ni s-a părut cam îndoielnic faptul că voievodul jură pe cruce că el nu are nimic împotriva Moldovei, cînd el abia așteaptă clipa de a intra în Moldova, dacă Maiestatea Voastră ar aproba ; deci Măria Sa mai spune uneori vorbe frumoase, dar făptuiește curînd ceea ce hotărăște de unul singur.

Azi, el a fost absolut hotărit să trimită pe cancelar, pe Kornis, Bodony Istvan și Sibrik, împreună cu Giovanni Marini, la Pressburg, la Alteța Sa, pentru a solicita ajutoare, sub aparența că îi trimite la Dieta ungară. De acolo, Maiestatea Voastră puteți să-i trimiteți la Praga și să faceți ce vreți cu ei ; se va vedea îndată însă că hotărîrea a fost schimbată (totuși noi nu știm încă sigur), căci cei ce trebuiau să plece au remarcat deja ; astfel, cancelarul l-a chemat pe Carlo Magno la el, voind să afle confidențial dacă ei vor fi expediați la Praga.

Măria Sa i-a spus azi lui Marini un lucru care nouă ne pare foarte ciudat, anume că el vrea să plece pe ziua de 16 spre Făgăraș și să mă ia pe mine, Ungnad, cu el, lăsînd aici pe Székely, cu cîțiva consilieri transilvăneni și valahi ; el <Székely> va locui în cetate, în camerele voievodului și va prezida, împreună cu consilierii, guvernul în absența voievodului ; pe mine, Ungnad, vrea să mă aibă pe lîngă el, spre a-mi cere sfatul cu ce oșteni trebuie să ocupe orașele Brașov, Sibiu, Bistrița și Cluj. Noi nu numai că nu putem aproba, fără știrea Maiestății Voastre, această separare a mea de Székely, ci avem anumite rezerve de a ne afla într-un consiliu al Maiestății Voastre, alături de aceia pe care însuși voievodul îi înfierează ca trădători, noi care avem sarcina de a-i descoperi și de a-i aresta și în care nu ne este permis a ne încrede. Tot astfel și ocuparea cu oșteni a celor mai de seamă orașe ne face să devenim bănuitori — în ciuda faptului că voievodul îl face pe d-l Carlo Magno să creadă că el vrea în felul acesta să înșele pe turci — căci, în caz că el este credincios Maiestății Voastre, trebuie să dozească în orașe oșteni de-ai Maiestății Voastre, și nu pe ai săi proprii ; pretextul lui cu turcii are o bază greșită și ne dă îngrijorări.

Odată ce voievodul își va fi așezat oamenii săi în orașele și în castelele cele mai importante, Maiestatea Voastră nu va mai intra în ele curînd sau

poate niciodată, în ciuda faptului că voievodul i-a dat de înțeles de mai multe ori domnului Carlo <Magno>, în timpul șederii sale aici, că el nu vrea să rămână în Transilvania, printre sperjuri, că el nu e sigur de viața lui, că, așa cum a observat, se încearcă pe fel de fel de căi a se atenta la viața lui. Afară de aceasta, că Maiestatea Voastră are în mâini cele mai bune comitate în părțile din afară, iar șapte comitate, aflate sub secui, și-au recăpătat vechile privilegii, astfel că restul pământului este de proastă calitate și el nici nu-l dorește.

Totuși, noi nu vedem nici cel mai mic semn că el se străduiește cu adevărat și că intenționează să cedeze Transilvania, să evacueze țara pentru Maiestatea Voastră. La acest voievod totul este contradicție și șiretlic amăgitor. Măria Sa dă de înțeles că s-ar fi miniat vehement împotriva banului Mihalcea, fiindcă acesta ar fi expus și tratat pe lângă Maiestatea Voastră mai mult decât i-a poruncit; noi însă considerăm că asta nu e decât un fel de luptă de scrimă simulată, căci chiar acum am aflat că Mihalcea și Stoica au avut în instrucțiunea lor, printre altele, să ceară de la Maiestatea Sa pentru războiul cu turcii 500 000 florini și aceasta e numai una din cererile lui fantastice, despre care d-l Pezzen mi-a scris mie, Ungnad [...]².

P.S. Domnul voievod a pus imediat pe cancelar să aștearnă în scris expunerea mea latină și răspunsul cancelarului; vrea să pună să i se traducă în limba română.

¹ Formula de adresare și referire la scrisoarea lor din 10 februarie, în care relatau despre primirea ce li s-a făcut la Alba Iulia.

² Formula de încheiere.

Rudolphus. Recognoscimus et notum facimus tenore praesentium universis. Postea quam Praepotentis Dei, pro cuius gloria contra gentes barbaras atque impias pugnamus, concessu Transilvania nostram in potestatem redacta, etiam Illustris Michael Valachiae Transalpiniae Vayvoda, praeclaro in Rempublicam Christianam zelo accensus nobis se, provinciamque suam ultro subiecit, fidemque erga nos suam rebus contra Turcas et in Transilvania fortissime felicissimeque gestis probavit, cum armis ditionem illam ab iniusto Cardinalis Bathorei Dominatu vindicavit, ac memorabilem victoriam reportavit, Nos tum pro solitudine nostra qua Regnorum nostrorum ac ditionum salutem curamus et pro ea excubamus, tum pro solita in subditos et clientes nostros benignitate munificentiaque nobis faciendum duximus, ut constantem in nos fidem ac merita dicti Illustris Michaelis Voivodae nobis grata et accepta esse, et singularem nos Valachiae curam ac protectionem suscipere ostendamus, certo nobis promittentes futurum ut non solum Illustris ipse Michael quod Laudabiliter caepit, constanter continuet, verum etiam ut ipsius, posteris Laudatissimum fidelitatis ac fortitudinis quod ipse praebet exemplum imitentur, Motu itaque proprio et ex certa nostra scientia, animoque bene deliberato, supradictum Michaellem Vayvodam eiusque Liberos et ditionem Valachiae Transalpiniae in specialem nostram et successorum nostrorum Hungariae Regum clientelam ac fidem recepimus, quemadmodum praesentium tenore recipimus, ita quidem ut auxilium quotiescunque necessitas postula-

uerit, quantum possimus ipsius allaturi simus et ut provinciae illius Transalpinae Dominium ab Illustri ipso Michaelae, in ipsius Liberos Legitimos, masculini sexus, de primogenito scilicet in primogenitum successiue deriuari debeat, ea tamen condicione, ut quotiescunque casus nouae successio- nis sese abtulerit, ille qui successurus sit, nobis ac successoribus nostris Hungariae Regibus fidelitatis Iuramentum quem admodum Illustris ipse Michael praestitit sancte solenniterque praestet. Harum testimonio lite- rarum manu nostra subscriptarum et sigilli nostri appensione munitarum. Datum Pilsnae die 11 febr. 1600.

Arh. St. Buc., Colecția xerografii Austriei, pach. CCXXXVI/99; Haus-, Hof- u. Staats- archiv Wien, Hungarica, Fasz. 137, f. 442—444; Hurmuzaki, *Documente*, XII, p. 689—690; „Revista arhivelor”, an. LII, vol. XXXVII, p. 180—181.

Rudolf. Recunoaștem și facem cunoscut tuturor prin cuprinsul celor de față. După ce, cu permisiunea atotputernicului Dumnezeu, pentru a cărui glorie luptăm contra neamurilor barbare și nelegiuite, ilustrul Mihai, voievod al Țării Românești, aducînd Transilvania sub puterea noastră, fiind înflăcărat de un neîntrecut zel pentru creștinătate, ni s-a supus pe sine însuși, ba și provincia sa, și a dovedit credința lui față de noi prin fapte de arme contra turcilor, precum și în Transilvania, cu foarte mult curaj și cu izbîndă, a redobîndit cu armele acel ținut din stăpînirea nedreaptă a cardinalului Báthory și a cîștigat o victorie memorabilă. Noi, atît din sîrguința cu care ne îngrijim de bunăstarea regatelor și a ținuturilor noastre și veghem pentru ele cît și din obișnuita bunătate și dărnicie față de supușii și clienții noștri, am considerat că trebuie să facem astfel, încît să arătăm că statornica credință față de noi și meritele numitului ilustru Mihai Voievod ne sînt plăcute și bine primite și că acordăm deosebită grijă și protecție față de Țara Românească, ceea ce este o promisiune certă nu numai că însuși ilustrul Mihai va continua cu stăruință ceea ce a început demn de laudă, ci că și urmașii săi vor urma exemplul foarte lăudat de credință și curaj pe care le manifestă el însuși. Și, astfel, din propriul îndemn și din singura noastră știință și cu vrere bine chibzuită, am primit în clientela și credința deosebită a noastră ca și a succesorilor noștri regi al Ungariei, pe sus-zisul Mihai Voievod, pe copiii lui, precum și ținutul Țării Românești, după cum prin prezenta acceptăm să dăm ajutor atît cît vom putea și ori de cîte ori îl va cere trebuința, iar ținutul acela al Țării Românești să se moștenească de la ilustrul Mihai însuși la copiii săi legitimi de sex masculin, adică în mod succesiv din primul născut la primul născut, dar cu această condiție ca, ori de cîte ori s-ar ivi un caz nou de moștenire, succesorul să ne presteze nouă și urmașilor noștri, regi al Ungariei, jurămînt de credință, așa cum a prestat însuși Mihai, cu sfințenie și solemnitate. Spre mărturie dăm această scrisoare a noastră, subscrisă de mîna noastră și întărită prin imprimarea sigiliului nostru.

Dat la Plzen, în ziua de 11 februarie 1600.

147

1600 februarie 12, Alba Iulia.

[...] ¹. Heut umb neun Uhr vor Mittag hatt uns der Herr Waida fur innern gehaimben Audienz, darbei niemandts alls der Armin Peter (welcher auh, weill er ausser der Gefahr, und etwas niht wenigs, ye lenger, ye mehr

bey dem Herrn Waida, anstatt des verstorbnen Balok Gergels zu gelten sich empfindt, böse, von uns unverhoffte falsche Tukh an sich nimbt) gewest, bereuffen; darzue wir den Herrn Carlo Magno und den Marini mit uns genomben. Inn welcher Audienz wir allein den, negst nach der Salutation folgenden, unserer Instruction Articl, wie das Regiment im Land mit Ir Gnaden Ratt zu bestöllen sein wölle, proponirt, und mit demselben nahend drei gantzer Stund, umb der villfelttigen Incidenten willen, die uns der Herr Waida drein geworffen, zuegebracht und danneht nihts, das fur Eur Mätt. wär, erhalten.

Wir haben sonst ein halbe Stund mit im zu thuen gehabt, ehe Ir Gnaden denselben Punkht recht verstehen wöllen, sondern nur gefragt: „Was begern Eur Mätt., was wolten Sie von mir haben“. Und, wie wir dieselb unser Proposition ein Weil durh den Marino wallahisch, ein Weil durh den Armin Peter, dem der Herr Zäggel den Inhalt ungrisch declarirt, dass er Herr Wayda dessen etwas mehr capax worden, so hatt er allein auf die Versicherung des Landts geantwortet das sey woll assecurirt, alle furnembissten Heüsser mitt seinen Leutten besetzt, denen woll zu trauen; da erschein khein Mangel, wir solten was gnöttigers oder was anders proponirn, davon mehr der Zeit gelegen. Wir haben replicirt, es sey ein Land niht allein vor den euserlihen und innerlihen Feinden mit Khriegsvolkh zu versichern, sondern auch mit guetten Polizei-Ordnungen, der iustitiae Administration und Anrichtung guetter, nutzer Wirtschafften, zu Vermehrung und Erhebung der Einkhomben, zu bestöllen. Darauf er geantwortet, er hab so lange Jahr die Wallahei woll geregirt, daran nihts zu tadln; er trau im diss Land auh noh woll zu regirn. Sovil das Khriegswesen belangt, dem wisse er rehts zu thuen; sovil aber die iustitiam belangt, da seyen ich und der Herr Zäggel von Eur Mätt. zu im abgesandt, das wir im inn denselben politischen Sachen, neben andern Eur Mätt. und im geschwornen Rätten, die er dartzue verordnet, beistehen sollen. Was die innerlihen Feind anlange, da haben sich Eur Mätt. nihts weiter zu besorgen: wann nur der Herr des Landts Eur Mätt. treu und aufreht ist, so müessens die Innwohner woll auch sein. Ich Ungnad hab sein, des Herrn Waida, von im der Treu des Herrn im Land Vermelden auf Eur Mätt. gezogen; Eur Mätt. sein, Ir Gnaden selbst Bekhantnus nach, Herr da im Land; die werden Ir selbst niht untreu sein: Eur Mätt. wolten allein gegen ein guettes Regiment ein guette Ordnund im Land, das jetzt alles confundirt und sonst bedrängt ist, auch ein guette Wirtschafft angestölt söhen. Darauf ist der Herr Waida etwas wenig alterirt heraus wider gefahren, unser Proposition fur gantz unnöttig geacht, und vermeldt: soll Frid gemacht werden, so mahne man Frid und thue sich zu Rhue; will aber Eur Mätt. Krieg, so schikken sy bald Gelt, Russtung und die Röhr herein, brauchen niht Aufzug, die im gar zu wider sein; so wölle er sich niht lang saumben, sondern strakhs anziehen: die Zeit sey schon vor der Thir. Er hab vermaint, wir hetten im Bevelch in zu vermahnen, dass er auf die ain oder ander Seiten anziehen soll, und wir khömben mit aller notwendigen Fursehung, mit dem Gelt, Rüstungen und Röhrn, umb die er so lange Zeit durh seine aigne Leut anhelt, deren vertröstet, nicht aber bis dato fähig wirdet; daruber die besste Zeit und die schönsten Gelegenhaithen aus den Henden im endgehen. Er wolt die Moldau schon längst inen haben, da er Gelt, Rüstung und Röhr gehabt hett.

Wir haben Ir Gnaden mit allen Glimpfen zu verstehen geben, wir gewarteten alle Tag eines Curirs, so solte der Herr Dr. Pezzen auh inn

Khurtz hinen sein, darbei wir in Einem und Anderem mehr Berihts und Gewisheit gewartteten; sonstn russten sich Eur Mätt. zu Continuirung des Kriegs so starkh alls vor nie, wie dann schon Eur Mätt. von den Beheimben 8 000 zu Fues und 2 000 zu Ross, zu Versicherung der Chron Ungern und Sibenbirgen, begert hett; sie hielten auh inn andern iren Khonigreihen, Reihs- und Landtäg, aus denen auch von andern Potentaten Eur Mätt. noh mehrere Gelts und Volkh-Hulf zu gewartten haben. So hab sich der Moschkhobiter auh erbotten, die Tarttern diss Jar zu hindern, das sie niht heraus ziehen; welches er gern angehört. Sovil aber anlangte des politisch Wesen, darzue er uns, neben Andern, albereit von im verordneten Eur Mätt. und im geschwoernen Rätten, brauhen wolte, da wussten wir niht ob dieselb Eurer Mätt. angenömb sein wurden, weil Eur Mätt. von denselben, jha dem ganzen Land, zum öfftern beleidigt und offendrit worden ist.

So wurde uns auh niht geburen neben inen zu sitzen, alls die sein irer Mainäidigkeit und Verbrechens noh niht purgirt, und eben diss gehör auh zu unser jetzigen Proposition, von Ir Gnaden zu vernemen wie doch die reht Schuldigen, Andern zum Abscheuh, und zu Verhietung khunfftiger der gleichen aydbrihiger Abfäll, zu bestraffen und was fur ein Demonstration wider sie furzunemen wär; dann bis her hetten wir noh khein Demonstration so Ir Gnaden wider dieselben die doh Ir Gnaden woll khennen, furgenumben hetten.

Darauf Ir Gnaden sovill wider geantwort, sie gewarten nur von Eur Majestät dero Bevelch, welche er straffen soll; so solls als pald geschehen. Wir endgegen haben in Herrn Waida sovill berichtet, dass Eur Majestät vorher Ir Gnaden Ratts gewarteten; druber sie sich alls dann allergnedigist resolvirn wurden.

Darmit er Herr Waida uns aber gar von dem proposito braht, ist er inn dise Wort prorumpirt, die uns der Marini vertulmätscht: er wöll Gubernator in disem Land sein, er sey nah Eur Majestät inn disen Stuel gesetzt, und wir im alls Räth zuegeben, und, weil im der Herr Carlo Magno eben disen Punkht hatt furgebraht, jetz auh hinaus passirt und er Herr Waida im schon sein Erclärung darauf gethan, der Herr Pezzen auh in Khurtz, und villeiht seine daussige Gesanten mit ime Herrn Pezzen hinnen im Land sein werden, so werde Eur Majestät Resolution und Andtwort drauf zu erwarten sein, er wölle inn Mittls, was sonst notwendigs furfallen im Land wirdet, mit unserem Ratt handln und bestöllen, — es sey umb ein khurze Zeith zu thuen.

Den Herrn Carlo haben wir vor Ir Gnaden gefragt ob er disen Punkht hatt Ir Gnaden furgebraht und was er fur ein Beschäid darauf habe von Ir Gnaden — so hatt ers widersprochen, er hab darvon nihts gemelt, bring auch Eur Majestät nihts drauss von Ir Gnaden hinaus; welches er Ir Gnaden lauter und rund tulmatschen lassen. Wir haben auh benebens sovill dartzue geredt, Herr Carlo sey mit einer sondern, und wir mit einer sondern Instruction herkhomben: noh der selben wirt sich ein jeder Thaill zu rihten und der selbigen noh zu gelöben wissen. Wir haben uns verwundert, dass der Herr Waida auf den Herrn Carlo sich referirt, der es widerredt, und er Herr Waida endtlüh es mit dem wieder verblümbt, wir sollen im oft gedachten Punkht, damit er in gar reht verstehe, ungrisch vertirn; so wöll er in wallachisch transferrin lassen und weiter darauf gedenkhen. Welches wir ohne Bedenkhen gewilligt, auf das er sich ja niht, er hab den Punkht niht verstanden, zu entschuldigen habe, und wirt, seitemal er,

Herr Waida, seine Wallahen und Gesanten ire Reden und Wort sehr oft mutiren, und sich warlih niht darauf zu verlassen, ein hohe Notturfft sein, damit wir hinfuran die genöttigisten Sachen, darauf Eur Majestät von ime Herrn Waida aigentlih und gewiss wöllen beantwort sein, schrifftlih ubergeben, und von im wider schrifftlih und mit seiner Undterzaihnuus. Wienn jetzt der Herr Magno was heraus bringen, es wirt dennacht Glukhs, das ers holt oder niht, auf Schrauffen und unmügliche conditiones setze bedörffen <sic>.

Gar sehr angenämb ist uns gewest, dass Herr Madno bey diser Audienz sich befunden, denn er angehört wie sich niht inn Allem er Herr Waida dem gleichmessig vernemben lassen will, was er ime Herrn Magno hatt eingebildet und Eur Majestät hinaus endpeut, darob er Herr Carlo sich hoh erfreuth, es albereit hinaus geschriben — ich aber Ungnad hab allzeit dran gezweifelt und zweifel ye lenger, ye mehr. Das werden unsere Relationes noh und nah mit sich bringen; Gott wöll das ich irre. Obwoll Herr Waida vor unser Ankhunfft dem Herrn Carlo vermeldt, er hab dem Mihalitsch niht bevelchen das zu vermelden, dass er Herr Waida hinn in Sibenbirgen wolle possesor, gubernator und absolutus patronus bleiben, hatt in ein alten Narrn gescholten und allss wolt er in ungestrafft, wann er wider khombt, niht lassen, und es reüte in, dass er in hab hinaus geschikht, so hatt es doch er der Waida Zimblich mit seinem aignem Mund bestätt, indem er vor unser gesagt, er woll gubernator sien, er hab das Land mit Eur Majestät Nomben, und mit der, gleich woll weniger, Hulf eingenomben, sitz noh Eur Majestät inn dissem Stuel. Das ist warlih vill geredt, und, wirt er den Ban Mihalitsch, auh den Stoika gleichsowenig als den Armin Peter, den er nur anfangs todt haben wöllen, straffen: sy colludirn mit einander. Diss sein Gemüeth bestätet er Herr Waida auh inn dem, dass er zu dem Raguseer Marino vor diser Audienz vermeldet, wann er aus dem Land zu<g>, so wolt er sein Sohn mit uns und andern Rätten hie inn Regiment lassen; daraus merkhen Eur Majestät dass inn Ir Gnaden Intrinseco niht ist, wie es der Armin Peter vor etlih Wohen zu Säggmår gegen uns vermeldt, sein Herr der Waida hab inn Sinn selbst hinaus zu Eur Majestät zu reisen, Ir Durchlaucht Ertzhertzog Maximillian herein zu beläitten und inn das Land einzusetzen.

Weill nun auf diss Mal der Herr Waida weiter zu bringen niht gewest ist, und er sich auf Herrn Carlo Magno hinaus und Herrn Pezzens, auh seiner Gesanten Hereinkhunfft lendet, so haben wir die erste Furia an in allso sborirn <sic> müssen und lassen: er cedir oder nit, so mues er nit zum Feind werden. Eur Khey. Majestät werden ir disen sein Herrn Waida Intent umb sovil weniger befrembd furkhomben lassen, weill Eur Majestät anfangs geratten worden, Ir auh niht zu wider gewest, da er je niht weihen wolt, das Gubernament inn certis limitatis conditionibus, gleich auf ein Zeit, neben Eur Majestät Leutten, zu vergonnen. Mann mues gemach mit im gehen — nur das er niht hostilis werde.

Zum Generalissimo ist er Herr Waida inn Khriegswesen diser Orten niht zu verbessern, wann er nur Eur Majestätt Besatzung in die Stett und Schlösser einliess und sich inn dem Faall unverdahtlih hielte — wie ers gleichwol dem Herrn Carlo Magno furgibt, dass ers thuen wöll, wan in Euer con li competenti agiuti di danari et arme, es sey inn die Moldau oder inn die Turggei, anziehen lassen, und in auch inn seinen praetensionibus, die der Herr Carlo Magno mit sich hinaus bringt, gratificirn wöllen: diss sein conditiones, die er gar weit extendirn mag, und Eur Khayserlichen

Majestätt einzugehen schwör und ungelegensamb sollen werden. Wann Eur Majestätt extraordinari Present herein khomben wär, so hette in Eur Majestätt über die Massen darmit eingenumben und devincirt; er hett ein gross Fesst druber angestölt und alles Geschutz lassen abgehen; dass die Sibenwirger con cordoglio hetten ansehen müessen. Eur Majestät geruehen noh drauf gnedigist gedaht zu sein.

Da er auh mit Eur Majestät leidenlihen Conditionen herinen bleiben soll und sein Regiment was temperiert und moderirt, darmit er niht ein Aufruhr und Aufstand im Land enrihtet, darzue die Pollakhen baldt helffen wurden und der Jeremias, so wär undter dem Himel khein bessere Solssen <sic> und Ruetten über die Sibenbirger alls er: sie zittern fur im und furlten sich vor seinem Schatten.

Den Tartter Haan fur Eur Majestätt zu erpracticirn, das ligt dem Herrn Waida sehr an; hatt uns gefragt ob wir khein Bevelch derwegen haben. Darauf wir im geantwort, Eur Majestätt wurdens an den 50 000 Ducaten auh niht erwinden lassem wann Eur Majestät nur versihert wären, dass er stark hielte; es wolten Ir Gnaden Weeg zäigen und Mittl wie Eur Majestätt sich auf in Tartar Haan verlassen möhten, — so wöllen wirs vleissig sollicitirn. Der Herr Waida hatt gemelt, man hatt niemants zu im geschikht aufs Neu mit im zu tractirn. Er Tartar Haan hab im Glauben und Trauen gehalten, und, hetten Eur Majestät Ir Gnaden gevolgt und in zeitlich behandelt und verehrt, so hett er den Schaden inn Ungern auh niht gethan. Eur Majestät solten wissen, dass der Moldauer un die Polläkhenn höfftig mit im tractirn, dass er Tarttar sich zu im wider in Herrn Waida schlag; es sey besser er werde auf Eur Majestät und sein, Herrn Waida, Seiten erhandelt alls das in die Feind an sich ziehen.

Eur Majestät wolten bald ein Schreiben herein an Tarttar Haan schikhen, damit mit im zeitlich tractirt werde. Er wöll weiter mit uns darvon reden, dann es ist vill daran gelegen; er wöll auch bald seiner und unserer Leut zwen zu im schikhen.

Darmit ist die Audienz geendet worden, und wir sein von Ir Gnaden so licenciirt worden. Das Übrig und mehrers werden Eur Majestät von dem Herrn Carlo Magno vernemben, und wir wöllen bald mehr Eur Majestät gehorsambist schreiben [...] ².

P. S. Der Herr Waida weis schon, dass der Cornisch Caspar alle seine vorende <sic> Haab und Parschafft zu dem Melith Paul geschikht hatt und der Cantzler auh sein Gelt hinaus geschikht. Er steth noh darauf, dass der Cantzler, der Cornisch, Bodoni und Sibrikh hinaus inn ungri-schen Lantag sollen.

Arh. St. Buc., Colecția xerografii Austria, pach. CCXXXVI/102, f. 1—11; Haus-, Hof- u. Staatsarchiv Wien, Hungarica, Fasz. 137; Hurmuzaki, *Documente*, XII, p. 695—698

[...] ¹. Azi, pe la orele 9 dimineața, voievodul ne-a chemat în audiență intimă, secretă, la care n-a fost de față decât Petru Armeanul (care, fiind în afara primejdiei și simțindu-se din ce în ce mai mult în grația voievodului, înlocuindu-l pe defunctul Balogh Grigore, umblă cu uneltiri răutăcioase și viclene, neașteptate de noi); am adus cu noi și pe domnii Carlo Magno și Marini. După schimbul de saluturi, în această audiență, noi n-am luat în discuție — potrivit instrucțiunii noastre — decât modul cum ar trebui organizată administrația în țară, cu sfatul Măriei Sale. Audiența a durat

aproape trei ore, din cauza numeroaselor obiecții ridicate de voievod, și din ea n-am obținut nimic favorabil pentru Maiestatea Voastră.

Ne-a trebuit o jumătate de oră pînă cînd Măria Sa a binevoit să înțeleagă exact acest punct, căci el punea mereu întrebarea : „Ce dorește Maiestatea Voastră, ce vreți Domniile Voastre de la mine?” Abia după ce Marini i-a expus cîtva timp în limba română punctul nostru, iar apoi, cîtva timp, Petru Armeanul — căruia dl Székely îi înfățișase conținutul în limba maghiară — voievodul a priceput ceva mai bine, dar a dat răspuns numai cu privire la siguranța țării, anume că țara este în siguranță, că garnizoanele cele mai importante sînt constituite din oamenii lui de încredere ; în privința aceasta nu se resimte nici o nevoie ; noi trebuie să propunem cele ce sînt de trebuință sau altceva mai potrivit momentului de față. Noi am replicat că o țară nu are nevoie numai de a fi asigurată cu oșteni împotriva dușmanilor din afară și dinlăuntrul, ci prevăzută și cu bune regulamente de poliție, cu o administrare a justiției și cu întocmirea unor activități economice bune și folositoare, în vederea sporirii și percepției veniturilor. La care voievodul a răspuns că el a cîrmuit bine atîția ani Țara Românească, neputîndu-i-se reproșa nimic și crede că va cîrmui bine și țara aceasta. În ce privește problemele militare, el știe ce trebuie să facă ; în ce privește administrarea justiției, Maiestatea Voastră ne-a trimis pe mine și pe d-l Székely aici, pentru a-l ajuta în aceste chestiuni politice, alături de consilierii numiți de el și legați prin jurămint față de Maiestatea Voastră și față de el personal. În ce privește dușmanii interni, Maiestatea Voastră nu trebuie să-și facă griji : atunci cînd stăpînul țării este credincios și loial față de Maiestatea Voastră, locuitorii țării sînt în mod necesar tot astfel. Afirmatia voievodului despre credința stăpînului țării, eu, Ungnad, am raportat-o la Maiestatea Voastră <rectificînd> că Maiestatea Voastră sinteți stăpînul țării, așa cum atestă și Măria Sa și că locuitorii nu vor fi necredincioși voievodului. Dar, în vederea unei cîrmuiri bune, Maiestatea Voastră ar dori să vadă instalată în țară și o ordine bună, căci acum totul este confuz și apăsător, de asemenea, ar dori o economie bună. La aceste cuvinte, voievodul puțin contrariat, și-a ieșit din fire, a considerat propunerea noastră ca fiind cu totul de prisos și a spus : dacă se dorește pacea, atunci să se facă pace și să ne pregătim pentru o viață pașnică ; dacă însă Maiestatea Voastră vrea război, atunci să trimită grabnic bani, armament, puști ; el nu are nevoie și nici nu-i place zăbava ; el nu va zăbovi, ci va porni imediat : momentul potrivit bate deja la ușă. El a crezut că noi avem poruncă să-l prevenim că trebuie să pornească într-o direcție sau alta și că venim cu cele necesare, cu bani, armament, puști, pe care le cere de atîta vreme prin propriii lui oameni, și care i se promit, dar pînă acum nu i s-au dat ; astfel că lui îi scapă din mîini momentul cel mai potrivit și cele mai frumoase prilejuri. El ar fi luat de mult Moldova, dacă ar fi avut bani, armament și puști.

Noi i-am dat de înțeles cu toată blîndețea că așteptăm din zi în zi curierul, că d-l Pezzen va veni și el curînd și că atunci vom avea mai multe informații și certitudine într-o chestiune sau alta. Dealtfel, în vederea continuării războiului, Maiestatea Voastră se înarmează mai intens ca oricînd, cerînd din Boemia 8 000 pedestrași și 2 000 călăreți pentru asigurarea coroanei Ungariei și Transilvaniei ; ține dietă imperială și diete regionale și în celelalte regate ale sale, așteptînd și de la ceilalți potențați un ajutor mai mare de bani și oșteni. Astfel, moscoviții s-au oferit și ei să împiedice anul acesta pe tătari de a porni la luptă.

Voievodul a ascultat cu plăcere aceste știri.

În ce privește chestiunile politice, pentru care a spus că ar avea nevoie de noi, alături de ceilalți consilieri numiți de el, n-am știut dacă acest lucru ar fi pe placul Maiestății Voastre, care a fost adesea ofensată de acești consilieri, ba chiar de întreaga țară. Nici nu s-ar cuveni să stăm alături de ei pînă cînd nu-și vor ispăși sperjurul și crima. Această chestiune constituie și ea obiectul actualei noastre propuneri, anume de a afla de la Măria Sa cum trebuie pedepsiți cei cu adevărat vinovați, spre a intimida și a feri în viitor de acte similare de sperjur și ce măsuri trebuie luate împotriva lor; căci pînă acum n-am văzut din partea Măriei Sale vreo manifestare împotriva lor, deși el îi cunoaște foarte bine.

Măria Sa a răspuns că așteaptă poruncă de la Maiestatea Voastră în privința celor ce trebuie pedepsiți și după aceea se va face acest lucru. Noi am obiectat că Maiestatea Voastră așteaptă mai întîi sfatul Măriei Sale și apoi va lua o hotărîre.

Pentru a ne abate de la această chestiune, voievodul a izbucnit cu cuvintele, pe care ni le-a tălmăcit Marini : că el vrea să fie cîrmuitor în această țară, că el a fost așezat în acest scaun imediat după Maiestatea Voastră <ca locuitor>, iar noi i-am fost dați drept sfetnici și cum dl Carlo Magno a sugerat chiar acest punct și l-a comunicat și afară, iar voievodul s-a și explicat cu el și cum dl Pezzen va fi și el în scurt timp aici și poate că și solii, trimiși de voievod afară, se vor întoarce odată cu Pezzen, de aceea trebuie așteptate hotărîrea și răspunsul Maiestății Voastre; pînă atunci, el va face și întocmi, cu sfatul nostru, cele de trebuință în țară — e vorba numai de un timp scurt.

În fața Măriei Sale am întrebat pe dl Carlo Magno dacă el i-a sugerat acest punct și ce rezoluție a pus Măria Sa la punctul respectiv; dar Magno a tăgăduit, spunînd că n-a vorbit nimic despre acesta și nici nu duce Maiestății Voastre vreo rezoluție; ceea ce Măria Sa a pus să i se tălmăcească clar și precis. Noi am mai adăugat că dl Carlo a venit cu instrucțiunea lui specială, iar noi cu a noastră și fiecare parte trebuie să se orienteze după propria sa instrucțiune și să o îndeplinească. Noi ne-am mirat că voievodul se referă la Carlo Magno și acesta dezmințe, iar voievodul caută în cele din urmă să treacă frumos peste lipsa de concordanță dintre cei doi, cerîndu-ne să-i tălmăcim în ungurește numitul punct pentru a-l înțelege mai bine; el va pune să fie tradus în românește și va medita asupra lui. Noi am încuviințat fără nici o rezervă, pentru ca el să nu aibă scuza că nu l-a înțeles; și fiindcă voievodul, valahii și solii săi își întorc foarte des afirmațiile și vorbele încît nu te poți baza pe ele, va fi neapărat de trebuință ca în viitor să-i înmînăm în scris chestiunile cele mai importante, la care Maiestatea Voastră ține să aibă răspunsul propriu și neîndoielnic al voievodului și de asemenea să-l luăm de la el în scris, sub semnătură proprie. Dacă dl Magno aduce acum ceva acolo, va fi nevoie să-și încerce norocul, fie că reușește sau nu, cu niște condiții nesăbuite, imposibile.

A fost foarte plăcut pentru noi că dl Magno a fost prezent la această audiență și că a auzit cum voievodul nu vrea să se declare întrutotul de acord cu ceea ce i-a sugerat el lui Carlo Magno și ceea ce acesta a transmis Maiestății Voastre și pentru care dl Carlo s-a bucurat atîta și a și scris pretutindeni în afară — dar eu, Ungnad, am pus tot timpul la îndoială acest lucru și mă îndoiesc din ce în ce mai mult. Rapoartele noastre vor scoate treptat la iveală; să dea Dumnezeu să mă înșel! Deși voievodul a spus domnului Carlo, înainte de sosirea noastră, că el n-a poruncit lui Mihalcea

să transmită că voievodul vrea să rămână posesor, guvernator și stăpîn absolut în Transilvania, l-a calificat pe Mihalcea de nătărău bătrîn, pe care nu-l va lăsa nepedepsit la întoarcere, regretînd că l-a trimis, totuși voievodul, cu propria lui gură, a confirmat acest lucru, spunînd că vrea să fie guvernator, că el a luat țara cu numele Maiestății Voastre, dar cu prea puțin ajutor din partea acesteia și că se află în scaun imediat după Maiestatea Voastră. Aceste vorbe spun în adevăr mult și el nu va pedepsi pe banul Mihalcea, nici pe Stoica și tot atît de puțin și pe Petru Armeanul, pe care numai la început a spus că îl va omori; ei toți s-au înțeles între ei. Atitudinea voievodului este confirmată și prin ceea ce îi spunea raguzanului Marini înainte de audiență, anume că atunci cînd va lipsi din țară, va lăsa la cîrmuire pe fiul său, împreună cu noi și cu ceilalți consilieri. De aici, Maiestatea Voastră observați că în adîncul sufletului Măriei Sale nu se află ceea ce ne spunea nouă Petru Armeanul, acum cîteva săptămîni la Satu Mare, anume că stăpînul său, voievodul, intenționează să întreprindă o călătorie la Maiestatea Voastră, să-l însoțească pe Alteța Sa arhiducele Maximilian încoace și să-l instaleze în țară.

Deoarece de data aceasta voievodul nu putea fi adus mai departe, el revenind mereu la dl Carlo, la sosirea domnului Pezzen și a solilor săi, a trebuit să-l lăsăm să-i treacă prima furie: fie că cedează <Transilvania>, fie că nu, el nu trebuie să ne devină vrăjmaș. Această intenție a voievodului nu poate surprinde pe Maiestatea Voastră, deoarece la început Maiestatea Voastră a fost sfătuită să nu se împotrivească voievodului — pe atunci cînd el nu voia o consacrare — și să i se acorde guvernarea pe cîtva timp, alături de oamenii Maiestății Voastre, în anumite condiții limitate. Trebuie procedat cu binișorul cu el — numai să nu ne devină ostil.

Ca generalissim, în problemele militare ale acestor locuri voievodul este cum nu se poate mai bun, numai dacă ar admite în orașe și castele pe oștenii Maiestății Voastre și s-ar comporta astfel încît să nu dea loc la bănuieli — cum îl asigură pe dl Carlo Magno că o va face — în caz că, ajutat cu bani și arme, ar porni fie spre Moldova fie spre Turcia și dacă ar fi recompensat în pretențiile sale, pe care le duce cu sine dl Carlo Magno; acestea sînt condițiile sale, pe care el le poate extinde și a căror acceptare este grea și incomodă pentru Maiestatea Voastră. Dacă ar fi sosit darul extraordinar al Maiestății Voastre, l-ați fi cîștigat peste măsură și i-ați fi preîntîmpinat dorințele; el ar fi organizat o mare sărbătoare și ar fi slobozit salve din toate tunurile, astfel încît transilvănenii să privească cu invidie. Binevoîți, Maiestate, să mai reflectați la acestea.

Dacă va fi ca el să rămînă aici în condițiile acceptate de Maiestatea Voastră, iar cîrmuirea sa va fi întrucîtva temperată și moderată, pentru a nu da loc la tulburări și răscoală în țară, la care ar da o mînă de ajutor polonezii și Ieremia, atunci n-ar exista o biciușcă și o nua mai bună pentru <nobili> transilvăneni decît el; ei tremură în fața lui și se tem și de umbra lui.

Voievodul ține foarte mult să-l cîștige pe hanul tătar pentru Maiestatea Voastră; ne-a întrebat dacă nu avem vreo poruncă în acest sens. I-am răspuns că Maiestatea Voastră n-ați precupeți vreo 50 000 ducăți, dacă ați fi sigură că hanul își respectă obligația; dacă Măria Sa ne-ar arăta căile și mijloacele cum ne-am putea baza pe hanul tătar, l-am solicitat cu sîrg. Voievodul a spus că noi n-am trimis recent pe nimeni la tătar, spre a trata. Hanul tătar i-a fost credincios voievodului și, dacă Maiestatea Sa l-ar fi ascultat pe voievod, și l-ar fi tratat și cîstit la timp pe han, acesta

n-ar fi făcut pagubele din Ungaria. Să știe Maiestatea Voastră că moldoveanul și polonezii negociază adesea cu tătarul, pentru ca acesta să lupte împotriva voievodului; este mai bine ca hanul să fie cîștigat de partea Maiestății Voastre și a voievodului decît să fie atras de dușman.

Maiestatea Voastră să binevoiască a trimite o scrisoare hanului tătar, pentru a se purta negocieri cu el la timp. El vrea să mai stea de vorbă cu noi despre aceasta, căci este o chestiune foarte importantă; el intenționează să trimită curînd la han doi oameni de-ai săi și doi de-ai noștri.

Cu aceasta, audiența a luat sfîrșit și astfel am fost licențiați de Măria Sa. Restul și altele în plus le veți afla de la dl Carlo Magno, iar noi vă vom scrie curînd mai mult [...] ².

P.S. Voievodul știe deja că Gaspar Kornis și-a trimis bunurile cele mai de preț și banii la Melith Paul, de asemenea, și cancelarul și-a expediat banii afară. Este încă nesigur dacă cancelarul, Kornis, Bodoni și Sibrik vor fi trimiși la Dieta ungară.

¹ Formula de adresare.

² Formula de încheiere.

1. Îtăiu, cându au venit Pătru Armeanul la ipăratul, el au cerșut 10 ² răspunsure lu Mihaiu Voevoda, și au zis ipăratul : „ce va pohti Mihaiu Voevod, tot să fie pre voe Domni-Sale”.

2. Ū-au cerșut Mihaiu Voevodă de la ipăratul? Cerșut-au 2 000 de pedestri, 2 000 de călăraș, „și sântu ; ce, cum veri zice, sta-vor au mearge-vor” ³.

3. Răspunsu. Ipăratul au strănsu sobor toți domnii, vlădicii, piscupii și arhiduchii și toți ai ipăratului, pântru credința și pântru bine ce au făcut Mihaiu Voevodă ipăratului și e-u slujit, ca să-l ajute ipăratul ; eră ipăratul să-i dea ce va pohti Mihaiu Vodă ⁴.

4. Răspunsu. Ce va pohti Mihail Voevoda de la ipăratul, să-i dea, care cetăț i va plăcea „însă mai multu să-i dau pântru atăta bine ce mi-eu făcut Mihail Voevoda”.

5. Răspunsu. Au zis ipăratul și tot soborul și svatul : „pântru vitejie ce au făcut Mihail Voevoda și destoinic, am zis să fie Mihaiu Voevodă craiu ⁵, și fiiu său eră craiu”.

6. Răspunsu. Zis-au ipăratul să isore pre Pătrașco Vodă și să-i dea din ruda ipăratului care-i va fi voe și să-l facă fecior ⁶ ipăratului și să fie al ipăratului.

7. „Însă, de va fi voe lui Mihail Voevodă să trimeatem omeni la margine, să păzescă, ca să auză alalți ipărați și domni că țara este a noastră, eră Mihail Voevodă este ispravnic preste toate, ca să îțeleagă și alalți ipărați cum este Mihail Voevodă ispravnic, să nu mai fie certă și stricăciune” ⁷.

8. Răspunsu. „Eu, ipăratul, la Domne-Ta, Mihaiu Voevodă, rog-te, i cestu rându să nu mergi la Moldova, că am îtelesu că au dat canțelerul din leși ⁸ voe lui Jigmon ⁹ craiu să strângă oste. Nu e vreame acum să ne batem cu Moldova, că turcii stau i spinare noastră, eră, să ne vom bate cu Moldova, noi să lăsăm turcii ; eră noi am îteles de un boerin po in ¹⁰

Sari, și are un fecior ci împlă iscodă î țara leșască, de spun la noi tot ce fac ei."

9. Răspunsu. „Eu, împăratul, zic : de veri vrea, Mihaiu Voevodă, să fac pre fiu tău craiu î Ardeal, eu, împăratul, să trimeț omul meu credincios să fie împreună cu fiul Domne-Tale, și Domne-Ta iar, veri lăsa omul Domne-Tale credincios. Eră Domne-Ta să fii ispravnic preste toate oștili ¹¹ ; iară, ce veri pohti, tot va fi pre voe Domne-Tale, și-ți voi da încă mai multu de cât veri pohti”.

10. Răspunsu. Împăratul au trimes la Franța, la Spania, la Papa și la toți mai marii — de bărbăție și de vitejie : ce ești al doile Alecsandru, ca să te ajute cu bani și cu alte multe cinste ifrumusețate ¹² ; „ce vor trimete ei : ajutoriu, bani, eră eu încă de 3 ori mai multu”.

11. Răspunsu. „Pântru vrăjmaș ă-au fostu mai denainte vreami, să aibă multă dosadă” ¹³.

12. Răspunsu. „Multu rog-te, carei au fostu acie mai nainte vreame de-au gonit crăiasa ¹⁴, de-ți sântu drag, să prinzi pre Iambru Diak ¹⁵ ; ce să nu-l laș nicecum, ce multu să-l pedepsești”.

13. Răspunsu. Alta : „rog pre Domne-Ta — ă-au fostu dat Jigmon Craiu crăiasei să-i dai și Domne-Ta, iară Domne-Ta ce veri pohti de la mine, eu tot ți voi da Domne-Tale” ¹⁶.

14. Răspunsu. „Încă iară rog pre Domne-Ta, Mihail Voevodă, pântru acea țară — să nu se strice îtru viața Domne-Tale, și căsta a împărăției mele, ce să fie amândoo una î viața Domne-Tale ¹⁷ ; că eu voi da să le las să fie pre voe Domne-Tale ca să cunoști cum este mai bine, să fie tot după Domne-Ta” ¹⁸.

15. Răspunsu. „De astă zic Împărăție Mea : să-mi fii frate deî cei 4 frați ¹⁹, drag și iubit ; alta, pântru dragstea noastră, ce veri vrea să trimeț la Împărăție Mea nu trimeate pre streini, ce mi scrie cu mânia Domne-Tale, de la inimă ; ce ți va fi voe, eu ți voi face”.

16. Răspunsu. „Cunoscut-am că este loc î Țara Rumânească de iaste aur și argintu ; ce, să veri zice Domne-Ta eu să trimețu omeni să cruze ²⁰ pântru binele Domne-Tale — că am omeni de acel lucru, de știu venele și de diamante, și au lucrat și î țara ungurească, că pântru acesta aur și argintu știu carei lucrează ; și zic că este și fier ; ce, să va fi voe Domne-Tale — să-i trimeț și veri vedea și alte lucrure ce vor face”.

17. „Eu, împăratul, rog pre Domne-Ta să nu laș îtr-acel loc mulți credincioși, numai să laș 3 : Greci și Frânci și Lotreni ²¹ ; numai să gonești Calvin și Areianăș ²² și să le ei beseareca să o dai unde veri vrea Domne-Ta ; alta — te rog să trimeți omeani la Clujvar ; î toate casele să fie câte 2 — 3 ²³ omeni, că sântu răi” ²⁴.

18. ²⁵ „Eu, împăratul preste toți împărății, zic : și tot sobor să judeci Domne-Ta — ce veri face să fie făcut și cum veri zice să fie zis cum să fie mai bine și ce veri pohti tot va fi pre voe Domne-Tale ²⁶”.

19. „Cum mi-eu venit solii din țara Moscului, de la împăratul, cumi să mi dea 10 000 tal. de sute ²⁷ să mă bat cu turcii și să-ș dea soru-sa după frate-mieu, Macsimilian ; eră cu Tătarul — să-i fac să nu mai vie îtru ajutoriu turcilor” ²⁸.

20. Că „mi-eu trimes Spanea soli, și Papa, și mă rogă să nu fac pace cu turcii ; numai la vară toți să fim gata” ²⁹.

21. (Desupra tuturor) : „Că zicem : mai bine cestu loc să rămăe la fiul Domne-Tale, pântru cinstea Domne-Tale ; eră Domne-Ta ce veri zice — nu vom eși din cuvântul Domne-Tale : aceastea sântu î mânia

Domne-Tale de le biruești ³⁰; ce, socoteaște cu ițelepciunea Domne-Tale să nu se bucure vrăjmașii Domne-Tale — multu ești ițeleptu. Ce să tri-meț răspunsu pre aceste cuvente la Îpărăție Mea” ³¹.

Iw Mihail vod ³²

Carolo Magno m. pr. ³³

1600 <inainte de 13 februarie>.

Den sechsten Martzi hatt Stoika Vestir die Artiel so Herr Carlo Magno dem Herrn Waida inn italianischer Sprach exhibirt und inn wal-labischer Sprah mit seiner Handtschrift und Pedtschafft verfertigter und undterschribner zu Weissenburg dem Herrn Waida gelassen, inn die sir-visch oder ratzisch Sprach vertolmätscht; so wir, Ungnad und Zaggel inn das Teutsch also gebrocht ¹.

1. Peter Armin ist zu Irer Mätt. hinageschikht worden vom Herrn Waida; hatt auf zehen ² des Herrn Mihals Begern oder Artiel Antwort von Irer Mätt. begert; darauf Ir Mätt. geantwort, alles was der Herr Waida begert, dass wirt noch seinem Willen geschehen.

2. Der Herr Waida hatt von Irer Mätt. begert 2 000 zu Ross und 2 000 zu Fues; darauf Ir Mätt. geantwort, die 4 000 Man zu Ross und Fues sein albereith fertig und verhanden: will sy der Waida inn Sibenbirgen haben, so sollen sy antzehen; sollen sy aber hervorn warten, so solls auh geschehen ³.

3. Ir Mätt. haben alle Ire geisstlichen und weltliche Landleut, gehaim-be und andere Rättfur sich erfordert, inen fuergehalten und noh lengs ertzelt die grossen Dienst so der Michal Waida der Khay. Mätt. geläist hatt: darumb sey Ir Mätt. entschlossen alles was der Michal an Ir Mätt. begern wirt, das ims Eur. Mätt. leisten wollen ⁴.

4. Wass fur ein Schloss, aines oder meher, der Waida von Ir Mätt. begern wirt, das wollen Im Ir Mätt. umb seiner treuen Dienst Willen geben.

5. Es haben Ir Mätt. inn der gantzen Versamblung seiner Ratt und Landleit vermeldt, der Mihal Waida und sein Sohn solten seiner treuen Dienst Willwn Khonige ⁵/sein.

6. Ir Mätt. haben vermeldt und also gesagt, das Ir Mätt. dem Petraschko aus irem Gebluet ein Freundin geben wollen, darmit man erkhennt das Ir Mätt. den Petraschko fur iren Sohn halten ⁶.

7. Wann er Mihal begern wirt das Ir Mätt. auss die Oberunggrisch Granitz wider den Turkhen wolten Khriegs-Volkh schikhen, so soll er das Haubt daruber sein, damit menigkhlih wisse, das er Irer Mätt. Obri-ster Veldgeneralissimo sey ⁷.

8. Ir Mätt. begern an im, er soll jetzt wider die Moldau niht anheben, denn es ist niht Zeith, denn der pollnisch Cantzler ⁸ dem Sigismundo ⁹ zuegeben Volkh aufzunemben. Wann man auh mit den Moldauen khriegen solt, so miesst man Frid mit dem Turkhen mahen, die Irer Mätt. noh auf dem Halls legen. Sonsten haben Ir Mätt. guette Khundschaft ¹⁰ was inn Polln geschiht oder niht.

9. Ir Mätt. vermelden, da der Herr Waida wolt das sein Sohn Khonig inn Sibenbirgen wurde, wo wolten Ir Mätt. im ein verstandigen Man zuegeben, und er Mihal solte im auh Einen zuestöllen, mit deren Ratt das Land solte geregirt werden. Er aber Herr Waida solte Veldherr sein uber alles Khriegsvolkh herenhalb der Thönä ¹¹. Und, endlih, niht allein was der

Herr Waida begert, sondern noh ein vill Meherers wöllen im Ir Mätt. einraumben.

10. Ir Mätt. sagen, sy haben zu der Bobstlihen Heylikheit, zum Khonig von Hispania, Frankhreich und andern christlihen grossen Potentaten Potschaften abgefertigt und begert, sy sollen dem Mihal mit Gelt und Verehrungen helffen, und zu grossen Wurdn erheben ¹², alls wann er der ander Gross Alexander wär; und, was im dieselben Potentaten zu Hielf geben werden, das wöllen Ir Mätt. noh im Drifahren meherers thuen.

11. Ir Mätt. begern das der Mihal alle Plagen, Marter und Starf denen anthuen soll die dem Sigismundo wider herein geholfen und Ir Mätt. alls Romischen Khayser verraten habe ¹³.

12. Ir Mätt. bitten gar hoh den Herrn Waida die jenigen noh Schörf und Ungnad zu straffen, so Ir Durchlauht die Ertzhertzogin ¹⁴ aus den Land gestossen, sonderlih den Imbre Diak ¹⁵, den er auf das Höchst martern und zum Todt bringen lassen soll.

13. Ir Mätt. begern vom Herrn Waida, was Sigismundus der Ertzhertzogin geschenkt, das alle er Ir wider geben, — Ir Mätt. wollen im zwaimal sovil darfur erstatten ¹⁶.

14. Ir Mätt. begern Sibenbirgen niht veröden zu lassen, so lang Ir Mätt. und der Herr Waida leben, denn Ir Mätt. halten Sibenbirgen wie seine Länder, und ire Lender wie Sibenbirgen ¹⁷. Ir Mätt. verlassen sich auf ine Herrn Waida und verhoffen es werde ime auh also gefallen ¹⁸.

15. Ir Mätt. willen in Herrn Waida lieben wie die andern Ir Durchlauht, Irer Mätt. drei Herrn Gebrueder ¹⁹; was er von Irer Mätt. begern wirt, dass soll in ervolgen: er darf nit Leit schikhen, sonder nur mit aigner Hand schreiben, und es anbringen.

16. Ir Mätt. haben verstanden das der Herr Waida inn der Wallahei schöne Gold, Silber — und Eysenperghwerh hatt; da wöllen in Ir Mätt. pergverständige Leut schikhen ²⁰, die die Pergwerh reht pauen, auch vill Werkh göden <sic>, der gleihen man nie inn der Wallahei gesehen, aufrihten khinen, Alles dem Herrn Waida zu Nutz.

17. Ir Mätt. begern das der Herr Waida nur drei Religionen im Land leid: die Catholisch, Griechisch und Augspurgisch Confession ²¹. Ir Mätt. begern auh das er zu Clausenburg sein Besatzung, zu drei, zu vier ²³ inn ein Hauss, einlegen wölle, umb der grossen Verraterrei dieselben Statt willen ²⁴.

(Nota. wie der Herr Waida von Weisseburg herwerts gegen Chronstatt verraist ist, so hatt er sagt der Stoika — so angestölt; aber die Clausenburger haben das Khriegsvolkh niht einlassen wollen, sonder die Aufzugprukhen aufgezogen.) ²⁵

18. Ir Mätt. haben sich mit Iren Rätten entschlossen, was den Herrn Waida fur guet ansihet, das Irer Mätt. und dem Land zu Guet khumben soll, dass guet sein ²⁶.

19. Ir Majestät haben gemelt, der Muschkhoviter hab durh seine Gesanten Irer Majestät endpotten, ein Million ²⁷ dartzugeben, wider den Turkhen zu khriegem; er woll auh ein Befreundtin mit Irer Durchlauht Ertzhertzog Maximillian verehlihen; das er auh hab zuegesagt, die Tarttern aufzuhalten, das sy dem Turkhen niht mehr zu Hulf khumben khinnen ²⁸.

20. Der Babst, der Khonig von Hispania begern von Irer Mtt. gar starch, Ir Majestät, die sollen mit dem Turkhen nit Frid mahen, sy wöllen Irer Majestät treülih beistehen ²⁹.

21. Ir Majestät vermainen, und haltens derfur, dass Besst, das seinem Sohn Sibenbirgen blib, dem Michal Waida zu Ehr; und darauf beharren Ir Majestät so harrt das sy von seinem, des Waida, Wort nit weißen und das sy es also fur guet ansehen es sey Alles inn Sibenbirgen undter sein, des Herrn Waida, Henden ³⁰; allein vermanen Ir Majestät den Herrn Waida, er wölle mit solher Vernu(n)fft handln und sich also verhalten das Ir Majestät und seine Feind niht ein Frolokhen druber haben; und, diewell er Herr Waida witzig ist, so wirt er Irer Majestät auf dis zu antworten wisse ³¹.

Allergnedigister Khayser und Herr ³⁴,

Dise Punkht hatt uns der Stoika Vestir razisch, wie dis ich, Zäggel, verstehe, aus dem wallahischen vertulmatscht. Das khumbt uns nun so depravato und corrupto sensu fur, das wir aus etlichen Punkhter den rechten Verstand gar niht gewonnen khinen, und doh woll merkhen das der rehte Sensus aller zu seinem Herrn Waida Vortl torquirt und getzwungen wirt.

Des Herrn Waida Antwort, so er undter seiner Handschrifft und Pedschafft dem Herrn Carlo Magno mitgeben, haben wir bis her niht khinen bekumben; ohn allein hatt der Stoika gemelt, der Herr Waida gedenkh sich niht von seinem Sohn absundern zu lassen, das der Sohn hinn und er inn der Wallahei bleiben, sondern, was sein ist, das ist seines Sohns, und was seines Sohns ist, das ist sein; sy wöllen bald beisamben stehen fur ein Man. Dis sagte der Stoika; alls er gefragt wurd, was sein Herr auf dise Articl geantwort, mehrers wusste er sich niht zu erindern, dann er sey zu des Magno Verraisen, niht im Land gewest. Sonst hatt sich der Stoika auh woll hören lassen das was der Carlo Magno vom Waida underzeichnet hinausfurt, das sein eben die Begern die der Ban Mihalitsch und der Stoika bey Eur Majestät anbraht haben; das wirt Herr Carlo gewis niht glauben, vill wniger gestehen.

Der Herr Carlo Magno wir(d) Ir M. sein Inhibition, und auh des Herr Waida Antwort, baide gefertigter, gehorsambist furgebraht haben. Weill sich nun der Herr Waida so starkh darauf referirt und der Stoika offentlih gemelt hatt, gegen mir Ungnaden Alles was sein Herr, das erstemal wie ich, ohne Credenz-Schreiben, hereinkumben, mit mir conversirt hatt, das sey nur ein Conversation gewest, und hab nihts verbindlihs auf sich; sein Herr halte sich zu dem was mit dem Carlo Magno, alls einem Gesanten, und was nun mehr mit uns, alls Eur Majestät Potschaffter, gehandt ist worden, khunfftig gehandelt wirt werden, und was er Herr Waida albereit durch seine aigne Gesanten drauss bey Eur Majestät hatt angebraht, — so stellen wir nohmals zu Eur Majestät genedigisten Willen und Gefallen ob sy uns die rechten lautern Abschrifftten was Herr Carlo Magno herein und hinaus gebraht hatt, zu unserer besserer Nahrihtung, allergenedigist wöllen erfolgen lassen. Eurur Kay. Majestät uns allerundterthenigist bevelhendt.

<Pe verso :> Teutsche Vertulmatschung aus wallachischer unnd räzischer Sprach derjenigen Articl so der Her Carlo Magno dem Herr Mihal Waida inn wällischer Sprach exhibirt unnd die wellische Vertolmatschung mit aigner unterschriebener undt petschierter hintr ihm den 13 February zue Weissenburg im Henden gelassen.

Arh. St. Buc., Colecția xerografii Austria, pach. CCXXXIII/36, p. 1–5; <și microfilm Austria, r. 231, c. 599–602>; Haus-, Hof- u. Staatsarchiv Wien, Türkei I. K. 84, f. 238v–240 — original vechi românesc, cu însemnare autografă a lui Mihai Viteazul; „Ce-au dus Cal Mango” <Carlo Magno>; sub no. 16, Quid locuta fuit cum Carolo

Magno Michael Vajiuoda; înscălitură autografă cu chirilice a lui Mihai Viteazul: *Iw Mihail vod.*; semnătură cu litere latine a lui Carlo Magno: *Carolo Magno m. pr.* și sigiliu inelar; *ibidem*, Colecția xerografii Austria, pach. CCXVI/49, f. 144–151; Haus-, Hof- u. Staatsarchiv Wien, Hungarica, Fasz. 139, f. 11–14, traducere germană contemporană, sub data 1600 martie 6 <din cuprinsul scrisorii însoțitoare a comisarilor imperiali David Ungnad și Mihail Székely, redactată, probabil, de secretarul lor>; și o trad. latină modernă datată cu 16 februarie 1823, în xerografia CCXXXXVI/36, p. 6–9; N. Iorga, *Documente noi... relative la Petru Șchiopul și Mihai Viteazul*, în „Analele Acad. Rom.”, Mem. s. ist., seria II, t. XX, Buc., 1898, p. 22–24 (textul originalului vechi românesc) și p. 27–29 (în note, traducere parțială a textului german); Hurmuzaki, *Documente*, XII, p. 699–701 — textul traducerii germane, sub data de 1600 (înainte de 12 februarie), fără înscălitură și adresă.

¹ În traducerea germană contemporană făcută de comisarii imperiali David Ungnad și Mihail Székely, mai bine zis de secretarul lor, rezultă data de 13 februarie, cînd Carlo Magno i-a lăsat lui Mihai Viteazul „clauzele” în italiană și le-a lăsat la Alba Iulia scrise în românește și înscălite cu mina sa și întărite cu pecetea inelară, iar apoi, la 6 martie, la întoarcerea din misiunea sa, vislirul Stoica le-a tradus în „sirbește” și, la rîndul lor, comisarii, mai bine zis Székely, care cunoștea slavona, le-a tradus în germană și le-a înaintat împăratului.

² Cele 10 răspunsuri cerute corespundeau probabil unui număr egal de întrebări, care însă nu sînt cunoscute, cele 21 diu documentul de față sugerînd totuși conținutul întrebărilor propriu-zise, întrucît unele din acestea nu sînt cîliar răspunsuri, ci idei generale.

³ În textul românesc, punctul 2 este foarte concis formulat; textul german amplifică: în acest <punct> Maiestatea Sa a răspuns că cci 4 000 de oameni, călăreți și pedestrași, se află de acum gata pregătiți; dacă însă voievodul dorește să-i aibă în Transilvania, ei trebuiesc să pornească; dar dacă trebuie mai întîi să aștepte — fie și așa.

⁴ Sfirșitul este mai explicit în textul german: *De acum Maiestatea Sa este hotărîtă să indeplinească tot ce va dori Mihai de la Maiestatea Sa.*

⁵ „Crain” (titlul cerut de Mihai) este redat prin „König”.

⁶ În textul german: *că să se vadă că Maiestatea Sa îl consideră pe Pătrașcu drept fiul său.*

⁷ Comisarii înțeleg o trimitere de trupe la hotarul Ungariei Superioare, pe cînd Mihai pare a se gîndi la un ajutor imperial, sub comanda sa, pentru paza hotarelor Transilvaniei. Dacă Mihai va dori ca Maiestatea Sa să binevoiască a trimite oaste de la hotarul Ungariei Superioare împotriva turcilor, el <Mihai> trebuie să fie căpetenia lor, astfel încît oricine să știe că el <Mihai> este comandantul suprem al Maiestății Sale.

⁸ Jan Zamoyski, latineanul coroanei poloneze.

⁹ Sigismund Báthory.

¹⁰ *po im(en)î*, slav. = anume, pe nume; Sari pare a fi contele Sarii, dar în textul german el nu este cunoscut, se vorbește doar de *iscoade bune*.

¹¹ Textul german precizează: *peste oastea de dincoaca de Dunăre.*

¹² Pasajul sună altfel: Mihai va fi răsplătit de creștinătate astfel, încît să ajungă un al doilea Alexandru cel Mare; cînte înfrumusețate este tradus prin „onoruri”, dar se adaugă: și *îndîlăl la mari demnități*.

¹³ Textul german este mai extins: *Maiestatea Sa dorește ca Mihai să aplice tuturor acelor care l-au ajutat pe Sigismund să revină <ca principe în Transilvania> și care au trădat pe Maiestatea Sa, ca împărat roman, toate chinurile, torturile și pedepsele. Dosadă din textul românesc redă termenul „căștigă”, înlînit în alte texte românești publicate în acest volum <v. doc. din 3 februarie 1600, Plzen>, aici, cu sensul de „mustrare”. „sancțiune”.*

¹⁴ Maria-Christi <er>na, fiica arhiducelui Carol de Graz, devenită soție a lui Sigismund Báthory.

¹⁵ Deák Imre <sau Emeric>, dintr-o familie transilvăneană bine cunoscută pe acea vreme.

¹⁶ Textul german cuprinde mai mult decît originalul: *Maiestatea Sa îi va înapoia <lui Mihai> de două ori pe atîta.*

¹⁷ căci Maiestatea Sa consideră Transilvania <la fel> ca pe propriile provincii, iar propriile provincii ca pe Transilvania.

¹⁸ Textul german dă altfel: *Maiestatea Sa se bazează pe el, pe domnul Voievod, și speră că și acestuia îi va conveni astfel.*

¹⁹ În textul german sînt numai trei frați.

²⁰ În original, cuvînt corupt: *să lucreze.*

²¹ În original: pentru luterani, în textul german: „confesiunea augsburgică”; restul textului din original se omite în traducerea germană.

²² Este vorba de armenii arieni.

²³ La N. Iorga se găsește eronat 23, în loc de „2.3”. <v. și nota de la p. 29, op. cit.>; textul german dă cite 3–4.

²⁴ Explicația germană: *din cauza marii trădări a acestui oraș se referă la găzduirea lui Sigismund Báthory* <v. pct. 13>.

²⁵ Înaintea punctului 18, textul german dă o Notă: *Îndată ce domnul voievod a pornit din Alba Iulia spre Brașov, el a ordonat lucrurile astfel — spune Stoica —, dar clujenii nu le-au permis oștenilor să intre și au ridicat podul de peste șanț.*

²⁶ În traducerea germană: *Maiestatea Sa, împreună cu consilierii săi, a hotărât ca ceea ce domnul voievod consideră bun și spre binele Maiestății Sale și al țării — așa să fie.*

²⁷ Traducerea germană dă pentru „un întunearec” = 10 000 de sute — ein Million = „un milion”.

²⁸ În privința hanului, sarcina de a-l opri și-o ia țarul <Boris Godunov>, pentru ca ei <țătarii> să nu mai poată veni în ajutorul turcilor.

²⁹ La punctul 20 nu se vorbește, în textul german, de pregătiri anume ale creștinilor pentru vara următoare.

³⁰ În textul original, să le biruești, cu înțelesul: „să le ocîrmuiești”, „să administrez”.

³¹ Punctul 21 are altă interpretare: *Maiestatea Sa este de părere și consideră drept cel mai bun lucru ca Transilvania să rămână fiului său <al lui Mihai>, în cinstea lui Mihai voievod; Maiestatea Sa insistă mult ca ei <comisarii> să nu se abată de la cuvîntul lui, al voievodului, și să considere totul bun; totul în Transilvania să fie în mîinile lui, ale domnului voievod, însă Maiestatea Sa este de părere că domnul voievod să binevoiască a acționa cu înțelepciune și să se comporte astfel, încît dușmanii Maiestății Sale și ai săi proprii <ai lui Mihai> să nu aibă motiv a se bucura; și, fiind el, domnul voievod, un om înțelept, să dea Maiestății Sale răspuns la acestea.*

³² Îscălitură autografă a lui Mihai Vitcazul, cu litere chirilice.

³³ Semnătura comisarului imperial, cu caractere latine.

³⁴ Urmează interpretarea textului românesc de către comisarii imperiali, Unguad și Székely:

„Preamilostive Împărate și stăpîne,

După cum înțeleg eu, <Mihail> Székely, aceste puncte ne-au fost tălmăcite nouă din limba română în limba sîrbă de către vistiierul Stoica. Ele ne apar atât de deformate și corupte ca sens, încît din unele puncte nu putem scoate adevăratul înțeles, observăm totuși că adevăratul tîlc al tuturor <punctelor> a fost răsucit și silit în avantajul domnului voievod*.

Răspunsul domnului voievod, pe care acesta l-a dat, scris de mîna proprie și sub pecetea sa, domnului Carlo Magno, nu l-am putut primi pînă acum; atîta doar că Stoica a comunicat că domnul voievod nici nu se gîndește să se despartă de fiul său, că fiul va rămîne aici, iar el <voievodul> în Țara Românească, și că ceea ce îi aparține lui aparține și fiului, său, iar ceea ce este al fiului său este <totodată> și al său; ei vor să rămînă solidari, ca o singură făptură. Aceasta a spus-o Stoica. La întrebarea: ce a răspuns stăpînul său la aceste puncte, n-a putut să-și mai amintească, deoarece, la plecarea lui Magno, el n-a fost în țară. În rest, Stoica a mai spus că ceea ce a dus Carlo Magno sub semnătura voievodului este exact ceea ce care o ducse banul Mihalcea și Stoica la Maiestatea Voastră; acest lucru domnul Carlo nu-l va crede, desigur, și cu atît mai puțin îl va mărturisii.

Domnul Carlo Magno va fi adus preasus Maiestății Voastre propunerca sa, precum și răspunsul domnului voievod, ambele desăvîrșite și încheiate. Deoarece domnul voievod se referă atît de accentuat la aceasta, iar Stoica a comunicat-o în mod deschis față de mine, Unguad, că tot ceea ce stăpînul său a discutat cu mine prima dată, cînd eu am venit fără scrisoare credențială, fusese doar o conversație și că nu are nimic obligatoriu în sine; stăpînul său rămîne la cele tratate cu Carlo Magno în calitate de sol și la cele ce au fost tratate și care vor mai fi tratate cu noi, ca soli ai Maiestății Voastre, și la ceea ce el, domnul voievod, trimisese de acum la Maiestatea Voastră prin propriii lui soli, — rugăm încă o dată pe Maiestatea Voastră să binevoiască a ne trimite copiile exacte ale celor ce domnul Carlo Magno a adus aici și a dus acolo, spre mai buna noastră informare.

La porunca Maiestății Voastre preasupuși**

<Pe verso:> Tălmăcirea germană din limba română și cea sîrbă a acelor puncte pe care domnul Carlo Magno le-a prezentat domnului Mihai voievod în limba română***, precum și tălmăcirea română pe care i-o lăsase în mînă la 13 februarie, la Alba Iulia, cu semnătura proprie și cu pecete.

* N. Iorga, op. cit., p. 28, observă că: Obscure sînt, fără îndoială, condițiunile, dar acuzațiunea că Mihai le-ar fi încurcat cu intențiune e zadarnică. Mai bună dovadă nu se poate avea decît aceea că textul românesc al clauzelor, înscălit de Carlo Magno și pecetluit cu o pecete care trebuie să fie a lui, e textul pe care-l avea sub ochi Stoica atunci cînd făcea pentru comisarii traducerea sîrbescă, căci acest text e întru toate corespunzător cu tălmăcirea germană.

** Lipsesc iscăliturile comisarilor imperiali.

*** *in wällischer Sprach*, dar in preambul: *in italianischer Sprach* (confuzia este evidentă, mai ales că mai departe se spune: *die welsche Vertolmatschug*, deși în preambul stă: *inn wallahischer Sprach*, datorită identității de termeni pentru *valacco* și *valahi*, *welli* în limbile germanice).

1[...]¹. Was Herr Carlo Magno hie mit dem Herrn Waida gehandelt, was bey zwey Currire von ime Herrn Magno Eur Matt. zuegeschrieben worden ist und mit was Ir Gnaden geschraufften, ganz verdächtigen Declaration er hinauskhumbt, und was wir Eur Matt. auh bey gedahten Herrn Magno berichten, das werden Eur Matt. vor disen allergnedigist verstanden, und draus die gross Discrepanz und wie gar weit man noch von der Cession diss Landts mit dem Herrn Waida ist, wahrgenumben haben. yecz aber mit diser Expedition, und mit nach und nach hinausfolgenden unsern gehorsambisten Relationen werden Eur Matt., laider zu höchstem Irem Verdrus und Unmueth, vernemben, wie nach von Tag zu Tage, je lenger je weiter man mit der Cession von einander khombt, und sich nahend lautter und offen Ir Gnaden erclärn possessor, gubernator et absolutus patronus; unverhindert dass der Herr Waida ein Zorn, wider den Baan Michaltsch, allss hett er drauss, wider sein Bevelh mehr begert und furgebracht, simulirt inn Sibenbirgen zu bleiben.

Dass dann auh an dem erscheint das Ir Gnaden jecz die furnembisten Stett mit Irem Volkh besetzen und praesidyren wollen, mit der dem Herren Magno gleichwoll gegebene Vertröstung, wann Ime, Herrn Waida, Eur Matt. con competentī agiuti et arme und andern mehr Conditionen, — die er Eur Matt. zum Unerschwinglichisten extendirn khan — wider den Turggen, oder anderstwhin anzuziehen bevelchen, so soll alls dann Eur Matt. Besatzung im Land, inn Stetten und Schlössern eingenumben werden, welches er doch realmente niht Im sein, noch im Herczen hatt, und woll nimmermehr bei disen seinen Erczaigungen, erscheinenden Umbstenden, auch seines Redens und Thuens greifflichen Contrarietät, sorg ich, solches geschehen wirt, da finden wir Ihn nur noch geschmierte Wort, und ungeschmache Werkh, wie woll der Herr Magno und der Herr Marino noch alles Guets vertrösten. Das will aber uns zu hoffen und zu glaubenschwör ankhomben.

Dass er Fogorasch, ein so nambhaffts Fessts-Haus, seinem Weib ohn Vorwissen Eur Matt. geschenkht, und ein ius antiquum Vaivodarum Valachiae Transalpinæ, drauf praetendirt, das ist niht ein Guet Anzeigen.

Dass er Keöwar, auf des Herrn Carlo, im Namben Eur Matt. Postulation niht hatt ipso facto dem Herr Zäggel abtreten wollen, sondern gegen seinen Boyarn aussen: darf man woll Im niht ein Schloss oder Haus vergonnen, darein er seine beste Sachen (darin er doch keine hett bringen lassen, sondern Fogorasch zu demselben End fur sich einzeuht) verwahren und versichern möcht,—darundter stekht auh ein schedlihe gefährliche Verdahtlichkeit.

Was ist anderst aus dem, dass er Herr Waida inn der gehaimbern Audienz, durhaus niht von der Sibenbirgerischen Regirungs — Beställung, vermög unserer Instruction, hatt hören wollen; zu vermuetten dann allein, dass er selbst Herr im Land bleiben wöll, wie es seine aigne Wort inn

der nágsten unserer allergehorsambisten Relation ausweisen : „wenn der Herr des Landts Eur Matt. treu ist, so müssens die Undterthanen auch sein“, den Herr des Landts hett er sich selbst gemainth. Item, wie er auch gegen uns furbrochen, Er wöll gubernator sein, Er sey inn den Stuel gesezt, und dergleichen Reden mehr, derer er sich täglich gegen dem Marino vermerkhen lässt, und allezeit dem inhaerirt, sein Fues reht in diss Landt zu seczen, und seinen Sohn auch darein zu subrogiren und zu stabiliren.

Derweill er dann gar nihts von der Bestállung diss Landtsregirung mit uns conferirn, jha niht gern darvon hören will, sondern nur furgibt. Er hab die Wallahei woll geregirt, er trau in das Land auh woll zu regirn, — so ist anders nihts zuvermuetten, — dann er werde bei dem gubernandi modo, wie er den post partam victoriam angefangen, continuiren, Eur Matt. nur per un certo segno nomine tenus, und uns pro forma Eur Matt. darmit zu blenden und mit lören Vertröstungen und Hoffnung aufzuziehen solten.

Welches Eur Matt. ich, Ungnad noh inn dem vergangen November 1599 bey der zipserischen Cammer-Secretari, so corrirweis hinaus geritten, ausfurlich gehorsombist zuegeschriben, und nunmehr befinde das inn villen Punckhten mein Erinderung und Beisorg ipso facto jecz inn der draussigen walahischen Gesanten Tractation, und aus nágster hieiger unserer gehabtten Audienz bey Ir Gnaden erscheine. Der Sibenbirgerischen Gesanten halben, so der Herr Waida jecz wider hinaus inn ungrischen Landtag destinirt, — und uns gar niht druber vernomben, noh unsers Ratts gepflegt —, hatt es sich inn Personen auch verändert, und ziehen jecz nur der Canozler Gaspar und Bornamissa Balthasar (den man fur den unschuldigsten und Eur Matt. am besten Affectionirten haltten will; der auh seinen Sohn bey Eur Matt. hatt) hinaus gen Prespurgh mit ungereimbtten unczuegeblihen Postulationen und Instruction, wie Eur Matt. hernach allergnedigist es vernemen und gleichsam greiffen werden, das Ime Herrn Waida das jhenig, so der Baan Mihalitsch und Stoika draussen proponirt haben, gar niht zuwider, und er sich nur dergleichen stállt, alls wär er auf den Baan Mihalitsch háfftig erczirnt, das er weiter ales im bevolchen drauff geschritten wär; dann er sider der Herr Magno von hinnen passirt ist, zu dem Marino vermeldt, werden es seine jecz drauss anwesende Gesantten besser treffen so solls bei demselben bleiben; wo niht, so solls bey dem was Herrn Carlo Magno hinaus furt, beharren.

Mit diser der Sibenbirgerischen inn Ungrischen Landtag gesanten Personen Verordnung fellet uns abermall ein sorgfelttiger Verdaht ein, alls argwonet der Herr Waida, dass disse drei nur mehr fur Eur Matt. alls fur In incliniren (wie ich dann glaub, der Cornisch in revocatione Sigismundi niht so grosse Schuld hatt, alls der Botsckai; dann der Sigismundus ist im niht gewogen). Darumbt scheubt er sie von sich, und behelt hinn die Eur Matt. zum Höhsten zuwider alzeit gewest sein und zum Shimpflihisten von Eur Matt. und dero hohlöblihen Haus geredet alzeit haben; nemblich den Bodoni Istwan und den Sibrik Casper capite plectendos vel ad perpetuos carceres iure condemnandos. Daraus Eur Matt. die grosse Wankhel-müetigkheit abzunemen haben, und solcher Veranderungen und unbeständigen Resolutionen befinden sich fasst uber den andern, dritten Tag will bey Ir Gnaden.

Dem Pischhof Napragi wirt er auh desto weniger trauen, weil er in etwan vermerkht, dass er Eur Matt. Gnad suche; wie er aber dise ire Legation bescheint, und was er inn gehaimb Eur Matt. drundter durch den

Herrn Magno andeute, darinen remittirn wir uns auf dess Herrn Carlo Relation.

Eben den Tag den 13. diss, alls Herr Carlo Magno von hinnen ist verräist, hatt uns der Canczler Naprági mit Erlaubnus des Herrn Waida, zu Gast, bei den fruemal gehalten, aldort sich auh der Cornisch Gaspar befunden.

Vor der Malczeit hab ich, Ungnad, mit dem Canczler conversirt und sovil aus im braht, dass er mir bekhendt hatt, er hab die Instruction, so der Baan Mihalitsch und Stoikha mit innen hinaus gebracht, ungrisch verfassen und ställen miessen; die er mir auf geczäigt und vertulmätscht hett, da der Cornisch niht wär darbei gewest. Zwen Punkht hatt er mir draus communicirt: den ersten, das der Herr Mihal funfmalhundert Tausend Taller von Eur Mat. beger zum Khrieg. Dann so bött er auh das er möcht inn Gubernatione hingelassen werde. Hoff noch, ehe diss weggehet, mehrers von dem Naprági zu erfahren ehe er verräiset. Der Canczler soll gleichwoll gegen dem Herrn Waida gemelt haben das Begern der funfmalhundert tausend Gulden wär zu hoh gespannt, aber der Herr Waida hab die Summa niht ringern wöllen mit furgeben, es soll die Summa nur fur woll bleiben; Eur Matt. werden dieselbig dennoch woll einringern; petere impossibilia est iuste postulata negare.

Bey der Malczeit ist Cornisch Caspar neben mir, Ungnaden, gesessen, und sonst ist nur der Canczler und des Herrn Ragoczi vom Adel ainer bey der Tafel gewest. Wir haben den Cornisch fast traurig offt seifczend, sich im Khopf khrazend und doh daneben begirig mit uns allein zu reden vermerkht, gegen mir, Ungnaden, er auh vermeldt: si habetis aures, audite; si habetis oculos, videte; und er wolte gern mit uns was im Vertrauen conferirn, Weil wir nun ein jeden woll hören mogen und doh darumb Eur Matt. gehaimb niht eröffnen dörffen, so haben wir in auf Gestern zur Mallczeit frue gebetten; darczue er erscheinen, und vor dem Essen sovil sich im grossen Vertrauen gegens uns eröffnet:

Da es der Herr Waida allso treulich mit Eur Matt mainth, wie ers mit Wortten furgibt, so ist er fur Eur Matt. treuen Diener zu halten; aber er handelt so verdächtlich, dasses schwärlih zu glauben; dann er hatt ohne Underlass mit den Turkhen und Tarttern seine Correspondenzen, so grosse Vertreuligkeit, Bruederschaftt und Freundschaftt, das nihts guets fur Eur Matt. draus zu hoffen; alle Brief die Im vom Turkhen und Tarttern zuekhomben, die liset er und verantwort die allein; conferirt und consultirt die mit niemandts. Wann er diss Land fur Eur Matt. wolt eingenumben haben, — wie ers Im Anfang furgeben, wann Eur Matt. nur ein Khynd, nur ein Zigeiner herein schikheten, denselben wolt er weihen, so hatt Im niht geburt ohne Eur Matt. Vorwissen den Landtag auszuschreiben, so ein vor unerhörte dicam anzuschlagen auh sonst vill particulares exactiones einzufordern. Die Schlösser hab er mit seinen Wallahen, Ráczen, Khossaggen und dregleichen Leutten besetzt. Worumb hatt er niht Eur Matt. Besatzung hinein begert, da er Eur Matt. seinen noh immer werdendem Furgeben nah, treu wär, und es derselb treulich meineth.

Auf sein des Herrn Waida Juramenta sey sich niht zuverlassen, dann er hellt niht drauf, Er hab dem Cardinal auh geschworen, da er im niht treu wöll sein, so geb Gott, dass er seines Sohns Fleisch essen und sein Bluet trinkhen müesse.

Es ist gewis das der Herr Waida alles pro se begert und zu sich ziehen will, und das erscheint jecz aus der neuen Instruction die er den jeczigen

drei Gesanten, dem Bischof, Cornisch und Bornamissa mitgibt, die sey inn neun Artiel verfasst, dieweil er, Cornisch, Eur Matt. bei aignen seinem Currir voran hinaus schickhen Ob ers nun thuen wirt, gibt die Zeit.

Der erste Artiel sey, dass der Herr Waida durch sy drei Gesanten begert Im und seinem Sohn die Wallahei und Sibenbirgen erblih zu verschreiben.

Der ander Artiel soll sein, dass Im Eur Matt. Groswardein, Hust, Nagibania und dieselben exteriores partes, die vormalls zu Sibenbirgen gehört, widerumb abtreten und einraumben.

Der dritte, was er mehrers von Land und Leutten erobert, das es Im und seinem Sohn bleib.

Zum viertten, alle die Gietter und Digniteten, so Eur Matt. dem Sigismundo conferirt beger er Im auh erthailt zu werden.

Fur das funffte, dass Im Eur Matt. mit Gelt zu Hulf khumben, Volkh beger er niht.

Am sechsten, wann er gefangen wurde, das sich Eur Matt. und die christlihen Potenthaten verschreiben In wider zu ledigen und zu lösen.

Zum sibenden, da er gar aus der Wallahei und Sibenbirgen vertriben wurde, so soll Im Eur Matt. hundert tausend Taller inn Oberungern jährlih guet und rihtig mahen.

Der ubrigen Artikhel wusste er Cornisch sieh gleich niht zu erindern. Dabei hatt der Cornisch vermeldt, wann Eur Matt. Im alles das verwilligen, so sollen sy Im gleich das Schwert auh gar inn die HEND geben ; dann, da er zu Sibenbirgen und Wallahei auh die Moldau einbekhumben solte, und Eur Matt. niht treu sein, sondern die Turkhen und Tarttern an sich ziehen oder mit inen sich verbinden wolte, so stuende Ober —, ja ganz Ungern und Schlesien inn eisserster Gefahr [...] ².

Leczlih halt er Cornisch uns vertraut, der Herr Waida wölle den 21 diss nah Fogarasch und wölle noch sein Heyl an der Moldau probirn ; das hab er Herr Waida ime Cornisch inn sonderem Vertrauen angezeigt : uns hatt der Herr Waida nihts darvon communicirt [...] ³.

Arh. St. Buc., Colecția xerografii Austria, pach. CCXXXVI /110 ; Haus-, Hof- u. Staatsarchiv Wien, Hungarica, Fasz. 137 ; Hurmuzaki, *Documente*, XII. p. 706—711.

[...] ¹. Maiestatea Voastră ați aflat încă mai înainte ce anume a negociat dl Carlo Magno cu domnul voievod, ce v-a scris cel dintii prin doi curieri și ce urmărește Măria Sa voievodul cu declarația sa plină de exagerări și de natură a da loc la bănuieli, de asemenea, cele raportate de noi prin dl Magno ; din ele ați înțeles cât de mare este dezacordul cu domnul voievod și cât de departe sîntem în privința cedării acestei provincii. Acum, însă, din acest raport și din cele care vor urma treptat, veți lua cunoștință, din nefericire, cu foarte multă neplăcere, că pe zi ce trece ne îndepărtăm tot mai mult în chestiunea cedării și că Măria Sa voievodul se declară tot mai tare și mai deschis ca posesor, guvernator și stăpîn absolut, în ciuda faptului că se preface a fi minios împotriva banului Mihalcea, care ar fi prezentat și cerut <cu ocazia soliei la împărat> mai mult decît i s-a poruncit, anume ca el, voievodul, să rămînă în Transilvania.

Că voiește acest lucru, se vede și de acolo că ține să ocupe și să pună în fruntea celor mai de seamă orașe oameni din oastea sa, dînd speranțe domnului Magno că atunci cînd Maiestatea Voastră îi va trimite ajutoarele cuvenite și arme și va îndeplini și celelalte condiții — pe care el le poate

extinde la infinit — și va da poruncă să pornească împotriva turcilor sau în altă direcție, atunci oștenii Maiestății Voastre vor fi acceptați în țară, în orașe și castele; un lucru la care însă el, în realitate, nici nu se gîndește, nici nu-l dorește și, mă tem, nici nu se va întîmpla vreodată, ținînd seamă de cele arătate de el și de aparența împrejurărilor, precum și de contradicția vizibilă între vorbele și faptele sale. Cuvinte mieroase și fapte lipsite de gust e tot ce găsim aici, deși domnii Magno și Marini ne dau speranțe că totul se va întoarce în bine. Nouă însă ne vine greu să sperăm și să credem.

Faptul că a dăruit soției sale, fără știrea Maiestății Voastre, Făgărașul, o cetate atît de importantă, și că pretinde a avea asupra ei un drept străvechi al voievozilor Țării Românești nu este un semn bun.

Faptul că, la cererea domnului Carlo <Magno> făcută în numele Maiestății Voastre, n-a vrut, *ipso facto*, să cedeze domnului Székely cetatea Chioar, ci <a pus> pe boierii săi plecați în solie la împărat <să încerce> dacă i se poate acorda un castel sau o cetate, în care să păstreze și să pună în siguranță lucrurile sale cele mai de preț (unde însă n-a pus să se transporte nimic, ci a ocupat în același scop cetatea Făgăraș), faptul acesta dezvăluie și el un motiv de suspiciune primejdioasă și păgubitoare.

Ce alta înseamnă faptul că domnul voievod, la audiența secretă, nici n-a voit să audă de alcătuirea unui guvern transilvan, potrivit instrucțiunii noastre; nu este de presupus decît că vrea să rămînă el însuși stăpîn în Transilvania, după cum atestă chiar propriile sale cuvinte din ultima relatare a noastră: „dacă stăpînul țării este credincios Maiestății Voastre, sînt în mod necesar credincioși și supușii săi”, socotindu-se, firește, pe sine drept stăpîn al țării. Tot astfel cum ne-a spus și nouă, că vrea să fie guvernator, că s-a instalat în scaun și alte vorbe de acest gen, el le rostește zilnic în fața lui Marini, accentuînd mereu că vrea să pună piciorul cum se cuvine în această provincie și să-l stabilească pe fiul său ca locțiitor aici.

Deoarece nu vrea să discute cu noi, ba chiar nici să audă de constituirea unui guvern în această provincie, ci pretinde că el a guvernat bine Țara Românească și este convins că va guverna bine și Transilvania — este de presupus că va continua să guverneze în același mod cum a început îndată după victorie, adică numai la indicația expresă și în numele Maiestății Voastre, înșelînd astfel pe Maiestatea Voastră, iar pe noi ducîndu-ne de nas, în toată legea, cu consolări și speranțe deșarte.

Aceste lucruri le-am raportat amănunțit eu, Ungnad, încă în noiembrie 1599, prin curier, de la secretarul cameral din Zips, și le regăsesc acum, în amintirea și *ipso facto* îngrijorarea mea, în multe puncte din propunerile cu care vin solii valahi acolo; ele ies la iveală și din ultima audiență pe care am avut-o la Măria Sa voievodul.

Solia transilvană pe care domnul voievod vrea să o trimită la dieta ungară — fără să ne fi întrebat și consultat pe noi — este modificată în componența ei și pleacă acum la Pressburg numai cancelarul Naprágy, Gaspar Kornis și Bornemisza (considerat cel mai nevinovat și mai devotat Maiestății Voastre și care are pe fiul său la Maiestatea Voastră), cu cereri lipsite de sens, inadmisibile, și cu instrucțiunea — cum veți afla și înțelege — că propunerile făcute de banul Mihalcea și Stoica nu sînt repudiate de domnul voievod și că el se preface numai că e minios pe banul Mihalcea, care i-ar fi depășit porunca; îndată după plecarea domnului Magno, el a spus lui Marini că, în caz că solii săi aflați acum la împărat vor avea succes, el va persevera în propunerea făcută prin ei, în caz contrar, va rămîne la propunerea expediată prin domnul Carlo Magno.

Numirea celor trei deputați în dieta transilvană ne sugerează o suspiciune plină de îngrijorare, anume că domnul voievod îi bănuiește pe cei trei că ar înclina mai mult spre Maiestatea Voastră decît spre el (după cum cred și eu, în rechemarea lui Sigismund, Kornis nu are o vină atît de mare ca Bocskai ; iar Sigismund nu avea simpatie față de Kornis). De aceea îi îndepărtează pe aceștia, reținînd pe lingă el pe cei care au fost totdeauna foarte ostili și au vorbit batjocoritor de Maiestatea Voastră și de Casa imperială, anume : Bodony Istvan și Sibrik Gaspar, care, de drept, trebuiau să fie osîndiți la moarte sau la închisoare pe viață. Maiestatea Voastră poate vedea de aici marea nestatornicie a voievodului. Schimbări de felul acesta și hotărîri care nu durează se găsesc multe la Măria Sa, aproape la fiecare trei zile.

În episcopul Naprágy are cu atît mai puțin încredere, cu cît a observat oarecum că acesta caută milostivirea Maiestății Voastre ; cum vede Naprágy această solie a lor și ce v-a transmis el în secret prin dl Marini, veți afla din relatarea d-lui Carol Magno.

Chiar în ziua de 13 ale lunii, cînd dl Carol Magno a plecat de aici, cancelarul Naprágy ne-a invitat, cu permisiunea domnului voievod, la micul dejun, la care s-a aflat și Kornis Gaspar.

Înainte de dejun, eu, Ungnad, am convenit cu cancelarul și am scos de la el mărturisirea că el a fost acela care a trebuit să redacteze în limba maghiară instrucțiunea pe care au adus-o cu ei banul Mihalcea și Stoica ; mi-ar fi arătat-o și tradus-o, dacă n-ar fi fost de față Kornis. Mi-a comunicat două puncte de acolo : 1) că domnul Mihai cere de la Maiestatea Voastră, pentru război, 500 000 de taleri și 2) că dorește să fie lăsat în guvernare. Sper să mai aflu și altele de la Naprágy, înaintea plecării sale. Cancelarul ar fi atras atenția voievodului că cererea celor 500 000 florini e prea mare, dar voievodul n-a vrut s-o reducă, spunînd că suma trebuie să rămînă întreagă. Maiestatea Voastră o va reduce, desigur, căci a cere lucruri imposibile îndrăgățește a nega postulatele. La dejun, Kornis Gaspar a stat lingă mine, Ungnad, și n-a mai fost la masă decît cancelarul și un nobil de-al lui Rákóczy. Am observat că Kornis, aproape trist, oftînd adesea și scărpinîndu-se în cap, era doritor să stea de vorbă cu noi toți. Față de mine, Ungnad, el a rostit : dacă aveți urechi, ascultați dacă aveți ochi, priviți — și ar fi vrut bucuros să stea de vorbă cu noi confidențial. Fiindcă avem voie să ascultăm pe fiecare în parte, fără a trăda secretul Maiestății Voastre, l-am invitat ieri la micul dejun. El a apărut, și înainte de masă, ne-a mărturisit în mare taină următoarele :

Fiindcă domnul voievod este credincios Maiestății Voastre — cum arată prin cuvinte — el trebuie considerat ca atare ; el acționează însă atît de suspect, încît e greu de crezut acest lucru, căci el poartă neîncetat corespondență cu turcii și tătarii, întreține o mare familiaritate, frăție și prietenie cu aceștia, încît nu e de așteptat de aici ceva bun pentru Maiestatea Voastră ; toate scrisorile care îi sosesc de la turci și tătari le citește și răspunde el singur, nu discută și nu se consultă cu nimeni. Dacă este adevărat că a luat această provincie pentru Maiestatea Voastră — cum pretindea la început, cînd afirma că ar consacra <ca principe> chiar și un copil sau un țigan, dacă e trimis de Maiestatea Voastră — atunci nu s-ar fi cuvenit să convoace Dieta fără știrea Maiestății Voastre, să fixeze un bir atît de nemaipomenit și să ceară și alte multe dări aparte. Castelele le-a ocupat cu valahii săi, cu sirbi, cazaci și oameni de soiul acesta. De ce n-a dorit acolo pe oștenii Maiestății Voastre, dacă, așa cum pretinde el și acum, este credincios Maiestății Voastre și se consideră ca atare ?

Pe jurămintele domnului voievod nu te poți baza, căci ele nu înseamnă nimic pentru el ; a jurat și cardinalului că, dacă nu-i va rămâne credincios, să dea Dumnezeu să ajungă acolo, încît să fie silit a mînca și bea din carnea și sîngele propriului fiu.

Este cert că domnul voievod dorește totul pentru sine și vrea să atragă totul spre el ; aceasta iese la iveală acum, din noua instrucțiune pe care o dă actualilor trei soli : episcopul, Kornis și Bernemisza. Ea cuprinde nouă puncte. Kornis vrea s-o trimită mai înainte Maiestății Voastre, prin propriul său curier. Dacă el va face acest lucru, rămîne de văzut.

Primul punct, exprimat prin cei trei soli, este cererea domnului voievod de a i se dărui, ereditar, lui și fiului său, Țara Românească și Transilvania.

Al doilea punct este ca Maiestatea Voastră să-i cedeze Oradea, Hust, Baia Mare și părțile exterioare, care au aparținut odinioară Transilvaniei.

Al treilea, ca tot ce va mai cuceri, teritoriu și oameni, să-i rămînă lui și fiului său.

Al patrulea, ca bunurile și demnitățile pe care Maiestatea Voastră le-a conferit lui Sigismund să fie atribuite și lui.

Al cincilea, ca Maiestatea Voastră să-l ajute cu bani ; oaste nu dorește.

Al șaselea, în caz că ar fi prins captiv, Maiestatea Voastră și potențații creștini să se oblige a-l elibera și răscumpăra.

Al șaptelea, în caz că ar fi izgonit din Țara Românească și Transilvania, Maiestatea Voastră să-i asigure în Ungaria de Sus 100 000 de taleri anual.

De celelalte puncte, Kornis nu și-a mai amintit imediat. Acesta a adăugat că, în caz că Maiestatea Voastră îi aprobă toate acestea, să-i pună imediat în mînă sabia, deoarece, dacă el va primi și Moldova, alături de Transilvania și Țara Românească și nu va fi credincios Maiestății Sale, ei va atrage de partea sa pe turci și tătari sau se va alia cu ei, atunci Ungaria de Sud, ba chiar întreaga Ungarie, precum și Silezia se află în pericolul cel mai mare [...]².

În fine, Kornis ne-a spus în taină că domnul voievod intenționează să plece la 21 ale acestei luni spre Făgăraș, iar apoi să-și încerce norocul în Moldova. Voievodul i-a mărturisit acest lucru lui Kornis, confidențial, pe cînd nouă el nu ne-a comunicat nimic. [...]³.

¹ Formula de adresare.

² Discuții purtate în timpul mesei despre atitudinea unor transilvănceni față de împărat.

³ Mărturisirea lui Naprágy că instrucțiunea trimisă prin banul Mihalcea și Stoica a fost redactată în limba română și apoi tradusă de Naprágy în limba ungară și că din aceasta din urmă nu reiese că cei doi ar fi cerut mai mult decît li s-a poruncit de către Mihai Viteazul. Despre sosirea curierului imperial Malik, fără bani și fără daruri pentru Mihai ; sosirea solului polonez A. Taranowski ; plecarea solici la Pressburg ; sosirea lui Stoica și furia lui Mihai Viteazul, la știrile aduse de la împărat, rechemarea celor trei soli și afirmația lui Mihai că „e de preferat să negociez și să închei acorduri cu turcii decît cu germani, căci cei dintîi sînt mai de încredere și își respectă obligațiile”.

Agora de nuevo se me ofrece dezir a Vuestra Magestad las cosas siguientes :

[...]¹. La tercera es, Señor, que demás de aber sabido que Venecianos dieron orden a su embaxador de Alemania que hiziese oficios con

Valaco, para que no entregase la Transilvania al Señor Emperador, como se lo tengo escrito a Francesco de Idiáquez, agora de nuebo en confirmación de esto me a dicho el secretario Bernardino Roxo ² que el Señor Archiduque Maximiliano le a escrito que el Balaci embia tres hombres a Venecia, que se tenga cuenta con ellos : procuraré de saber lo que tratasen, si legarán acá [...]¹.

Al. Ciorănescu, *Documente*, p. 152, doc. CCCXXXII; Archivo General de Simancas, Sección de Estado, legajo K. 1677, Venecia.

Acum din nou mi se ivește prilejul să înfățișez Maiestății Voastre lucrurile următoare :

[...] ¹. În al treilea rind, stăpîne, că peste ce știam cum că venețienii au dat ordin ambasadorului lor din Germania să-i dea indemnuri <voievodului> român ca să nu cedeze Transilvania împăratului, așa cum i-am scris și lui Francesco de Idiáquez, acum din nou, drept confirmare a acesora, mi-a zis secretarul Bernardino Rosso ² că arhiducele Maximilian i-a scris că <voievodul> român trimite trei oameni la Veneția, spre a duce tratative cu ei ; mă voi îngriji să aflu despre ce au vorbit, dacă or să sosească aici [...]¹.

¹ Documentul este publicat fragmentar de Al. Ciorănescu.

² Bernardino Rosso (Roxo), agent imperial la Veneția.

151

<1600> februarie, Constantinopol.

Po zwykłym tytule i pozdrowieniu Krolowi Polskiemu danym.

Gdy ten naiwyszy list od szczęśliwej porty naszej do wass przynieśion będzie : macie otym wiedzieć, ze nass list wass prezycielski doszedł, wktorym cokolwiek było napissano, nieogarnionym i wyssokiem rozumem nasszym wyrozumielizmy.

Prezto iz przed tym Posłowie Woiewody Siedmigrodzkiego Bato-rego Andrasza, takze i Posłowie Mihaila Wokiewody, udali się byli do naiwyszego Wezyra i Hetmana naszego, prosząc aby im było postąpiono starozytne przymierze, obiecuiąc swoje powolność i zycziliwość przeciwko porcie naszej. Na co Hetman naz pozwolił i dał im z roskazania i za pozwoleniem naszym chorągwie i znaki albo czaki z kufiami na Państwa ich należące.

Iakoz Posłowie Michaila Woiewody nie wiele się bawiąc, a wdzięcznie chorągiew i z kufią przyiąwszy od Wezyra naszego do Multańskiej się Ziemie wrocili. A Posłowie Woiewody Siedmigrodzkiego, dla większej pewności żądali Wezyra i Hetmana naszego, aby ich odesłał do szczęśliwej porty naszej gdzie mieli odprawować posselstwo, i donieść do nass prozby swoje. Czego im tenze Wezyr nasz łaskawie pozwolił. A gdy się iuz byli puścili w drogę Posłowie Erdelscy, tym czasem nieproznował Hetman nass, ale owszem za szczęściem naszym nieprzyiaciele gromił, i Tebor wziął z wielką korzyścią ; nieprzyiaciele iedne pod szablę dawszy, drugie do więzienia wziąwszy nam odesłał ; i niektore Provincie nieprzyacielskie pod moc i roskazowanie nasze zabrał.

Tym czasem czekał z wrocenia się nazad Siedmigródzkie <go> Woiewody Posłów do siebie, którzy nim przyiachali Mihal Woiewoda z Batory Andraszem Woiewodą Siedmigródzkim weszli w iakąz nieprzyiaźń i zawaśnienie; tak ze ieden przeciwko drugiemu woiska gotować poczęli.

Iakoz Mihal będąc iuz upewniony od nass przymierzem i daniem sobie od nass chorągwie ławo przyszedł do tego ze miał potężniejsze woisko, nie się na nass ani na woiska nasza nieoglądając. Zaczym do tego przyszło, ze za wolą i przeirzeniem Boga wszechmogącego poraził woisko Batory Andrasza Woiewody Siedmigródzkiego, iego samego, i wiele znacznych Panow iego pobiwszy, Ziemię i Państwo Siedmigródzkie osiadł i pod moc władzą swoje podbił. Czego dokazawszy uciekł się do nass przez zacne ludzie i pisanie swe, oświadczał chęć, uprzejmość i powolność swoją przeciwko nam i szczęśliwej porcie naszej, a pokornie prosząc, abyśmy goz łaski swey potwierdzili woiewodą¹ Siedmigródzkim, i dali mu chorągiew i serfią na to Państwo, a Synowi iego także na Multańskie Państwo.

My iz to mamy z przodkow swych i dawnego zwyczaju, z zakonu, iz zadnego pokutującego niezwykizmy od siebie odrzucać, ale owszem do łaski naszej przyjmować, a zwłaszcza ze wzwyż mianowany Mihal przez Possły swe ludzie zacne, y listy nam przyśiągł, powolności, poddanstwo i powinność zwykłą oddawać. Zedy my prozbę iego meziwie przyjąwszy, a do łaski naszej przypuściwszy, iemu samemu chorągiew i kufią i upominki zwykłe na Siedmigródzką Ziemię. A Synowi iego Petraszkowi na Multańską Ziemię, także i chorągiew dali, i one na te Państwa potwierdzilizmy przywileimi naszymi.

Potrzeba tedy tego iest, iz gdy do wass ten Czauss nasz Dziafer z tym listem naszym przyedzie, i wam go odda, zebyście prozdkow swych przykładem przyjaciółom naszym przyjaciółmi, a nieprzyaciółom nieprzyiaciółom nieprzyaciółmi byli, tak zeby te dwie Prowincia <sic> i Państwa, tak Ziemia Siedmigródzka z Woiewodą swym, iako i Multańska z Piotrskim Woiewodą, także ludzie i poddani obudwu tych Państw od wass wpokoju zachowani byli, tak zebyście ich nieroskazowali naiezdzać woiskiem naszym <sic>, ale owszem zeby bez wszelakiego przenagabania, zeby spokojnie w Państwach swoich z poddanymi swymi rosказować mogli, iakoz aby się także i Woiewoda Wołoski i poddani iego sprawowali przeciwko nim rosказalizmy. Co iz wy tez uczinićie tymze spossobem pewnizmy tego.

Dan w Constantinopolu diebus Februarij.

Arh. St. Buc., Colecția microfilme R. P. Polonă, r. 6, c. 574—576; Archiwum Główne Akt Dawnych, Warszawa; Metryka Koronna, Libri Legationum, sygn. XXVII, f. 157v—158v, copie după traducerea poloneză a textului turcesc; I. Corfus, *Correspondență inedită...*, Cernăuți, 1935, p. 29—32.

După obișnuitul titlu și salut dat regelui Poloniei.

Cînd această preainaltă scrisoare vă va fi adusă vouă de la fericita noastră Poartă, să știți că ne-a sosit scrisoarea voastră prietenească din care toate cele scrise le-am priceput cu nețărnamurita și înalta noastră înțelepciune.

Căci înainte de aceasta, solii voievodului Transilvaniei, Andrei Báthory, precum și solii voievodului Mihai s-au îndreptat către marele vizir și serasker <comandant> al nostru cu rugămintea să le fie păstrate vechile

alianțe, făgăduind supunere și bună-credință față de Poarta noastră. Ceea ce seraskerul nostru a primit și le-a dat din porunca și îngăduința noastră steag și cucă pentru țările de sub porunca lor. Și solii voievodului Mihai n-au zăbovit mult, ci luind cu recunoștință de la vizirul nostru steagul și cuca s-au întors în Țara Muntenescă. Iar solii voievodului Transilvaniei, spre mai mare siguranță, au cerut de la vizirul și seraskerul nostru să ni-i trimită la fericita noastră Poartă, unde aveau să-și îndeplinească solia și să ne aducă cererile lor. Ceea ce același vizir al nostru a primit cu îngăduință. Iar când trimișii ardeleni au pornit la drum, în acel răstimp n-a stat degeaba nici seraskerul nostru, ci într-adevăr spre norocul nostru i-a înfrint pe vrăjmași și le-a luat tabăra cu mari foloase, pe unii neprieteni i-a trecut prin sabie, pe alții, luindu-i prinși, ni i-a trimis nouă și câteva din provinciile dușmane le-a luat sub puterea și porunca noastră.

Între timp aștepta să se întoarcă la el solii voievodului Transilvaniei, dar, pînă să vină ei, Mihai voievod a intrat în oarecare dușmănie și ceartă cu Andrei Báthory, voievodul transilvănean, astfel că au început a-și pregăti oastea unul împotriva altuia.

Cum Mihai, avînd de acum asigurată alianța din partea noastră și steagul dat de noi, ușor a ajuns să aibă oaste mai puternică neînzinînd seama nici de noi, nici de oastea noastră. Astfel, deci, s-a ajuns că, prin voința și sub privirea atotputernicului Dumnezeu, a înfrint oastea lui Andrei Báthory, voievodul Transilvaniei, pe acesta însuși și pe mulți din însemnații lui domni bătîndu-i, a luat țara și domnia Transilvaniei și a adus-o sub puterea și stăpînirea sa. Ajungînd la aceasta, ne-a trimis prin oameni de frunte și scrisorile sale, mărturisind gîndul, închinarea și bună-credința sa față de noi și de fericita noastră Poartă și rugînd cu plecăciune ca noi, din îngăduința noastră să-l întărim ca voievod al Transilvaniei și să-i dăm steag și cucă peste această țară, iar fiului său așijderea peste Țara Muntenescă. Căci noi avem de la străbuni și din vechea datină, din lege, că pe nimeni care se pocăiește n-am obișnuit să-l îndepărtăm de la noi, ci și mai mult să-l primim în grația noastră, cu atît mai mult, cu cît mai sus numitul Mihai, prin solii săi, oameni de seamă, și prin scrisori a jurat să ne păstreze bună-credință, supușenie și obișnuita obligație. Atunci noi, primind cu îndurare cererea lui și îngăduindu-l sub milostivenia noastră, i-am dat lui însuși steag și cucă¹ și obișnuitele daruri pentru Țara Transilvaniei, iar fiului său, Pătrașcu, de asemenea, i-am dat steag și i-am întărit cu privilegiile noastre în aceste țări.

Deci este de trebuință ca, de cînd va sosi la voi acest ceauș al nostru Djafer cu această a noastră scrisoare și v-o va da-o, să fiți prieteni față de prietenii noștri, după pilda strămoșilor voștri, și să fiți dușmani dușmanilor noștri, astfel ca aceste două provincii și țări, atît pămîntul Transilvaniei cu voievodul său, cît și Țara Munteniei cu voievodul Pătrașcu, precum și supușii și oamenii din amîndouă aceste țări să fie lăsați în liniște în așa fel încît să nu porunciți să fie vătămăți cu oaste, ba dimpotrivă, ca să se poată chivernisi fără nici o năpăstuire și în pace în țările lor ; am poruncit ca și voievodul Moldovei și supușii lui să se poarte la fel față de aceia. Că o să faceți în acest fel, noi sîntem siguri de aceasta.

Dat în Constantinopol, în zilele lui februarie.

¹ Pentru a-și asigura liniștea și succesul în acțiunile întreprinse, Mihai a făcut în așa fel încît să nu aibă doi adversari dîodată. De aceea, cu otomanii și cu imperialii a întreținut relații bune atît timp cît nu erau amenințate interesele și hotarele sale, trimițînd solii la împărat și sultan, prin care-i asigura de buna credință și respectarea înțelegerilor ce le avea cu ei, înțelegeri cuprinse în tratate. În același mod a acționat și după victoria de la Șelimbăr.

gîndindu-se la viitoarea acţiune — trecerea în Moldova. Şi otomanii — care erau în război cu imperialii — aveau nevoie, dacă nu de alianţa lui Mihai, cel puţin ca el să nu-i atace; acestui fapt se datcăză şi acordarea însemnelor şi întărirea privilegiilor despre care se vorbeşte în această scrisoare.

[...] ¹. Ich erinder den Herrn dass wyr den andern Tagh dits Monats alher anckhumben sein, und miessen allerley heren; aber ih, meines Teyls, wenigh Glauben gyb und eben mit dem verderbth man dise sibenwyrgerische Tractation mit dem Mihal Wayda, dass man vyllerley Zeyttungen geschryben und geredth wierdt; dem gybth man Glauben, darneben isth man langsamb: hatt man niht alles glaubth und die Vererungh geschickhth, In dem Laberinto steckhett man niht, in dem man geratten isth. Und der das geratten hatt, dass manss niht schicken soll, der hatt Unreht gethan, dan disen Man, Mihal Vayda, mit hohen Intitulationen und mit hohen Wirrden und hohen Befelh khynneth man zu dem bringen, zu dem man wolt; aber das Zuesagen und die langsame Vollziehungh maht In ungeduldigh, dan ehr isth in Ehrgeytz gar erschoffen und verblindt, er erwarts khaymb, die lange Procrastination moht In gar zweyflhafftigh; dan er sagth das „hoh Erbieten und vyll Zuesagen moht mih unglaublich; bin aller unwyessigh; und solt die Vertrestungh ist verhanden, aber ih syh darneben nihts“.

Den zwelfften dits, hatt er ein Landtagh aussgeschryben, soll alhir gehalten werden. Was gehandlth wierdth, das wierdth die Zeith ereffnen.

Alle die jhenigen die Ihr Rom. Khey. Matt. und der gantzen Cristenheith woll wellen, die sollen dartzue helfen und ratten, damit diser Mihal Vayda mehte mit guettem Herten der Rom. Khey. Matt. und der Cristenheyth treu verbleyben, und das, was ettwo sein Begern isth, bonis modis et conditionibus niht abschlahen, dan losth man In auss, es isth zu fyrhten, dass man Ime hernah zwey mall, drey mall mer zu geben zuegesagth wurde, wenn man In nuer haben khadte. Umb Gottes Barmherzickheyth Willen, isth andersth miglich shakh man Ime die Presendth, es isth Ime ein mall niht ubl angelegth; man khan vyll darmith aussryhten, das man weder hofft noh vermeinth.

Gott verzehe dem niht der an der Zwerdtlickheyten Ursaher isth ²; dan dem ware allein woll wyrzukhumen gewerth; ehr hatt zu zweymallen den Ztoyka zu mir geschickhth und mih al·in zu syh begerth. Wie ihs dan dem Herrn Ungnaden angetzaigth hab, aber ih hab mit guetten Glympfen abgeslagen; dan ih niht wolt, dass gen. Hof geschryben wurde, wyr ein neu Zeyttungh, dardurh ih in ein Unglück mehte khummen. Wie dem allen, wie ih wisse was fruchtbars asszuryhten, len weyll er ein solhes Hertz zu mir hatt und Ihr Rom. Key. Matt allergenedigister Willen ware mir darneben wissendth ware, was ih nuer von mir selbsth anbringen solle, quibus modis et conditionibus derweyll ih sein Hohmueth Wa<i>ss und wa<i>ss was er gern hertht, vylleiht mehte Gott die Genad geben, dass ih was aussryhten khindte.

Dan andersth khan man von Ime niht sagen, allein dass er zum Khryegen glickhseligh isth, geschwindt, rattschlegyg, redlih und seine Anslegh geen Ime an. Allein der Naprágy Cantzler, Cornis, Bodony, die verderben In auf einer Seiten und etthlihe seine Boyaren, denen er Gietter

geben hatt, der Tyreckh mit sein grossen Zuesagen, Poln, der isth Ime auh starckh am Halss, khradth wie diser abvermekdte. Und von Ihr Rom Khey. Matt isth nihts da, mit dem In mehte tresten und die Vertrestungh in ein Vollziehungh bringen, dass also hic opus, hic labor.

Welte Gott, dass man, hohvertrautter, geliebter Herr, hereth was man redth, — was vyr discursi geen — sy lessens niht auss den Pichern, aber es gybth mer cinquanta Loy als wen man daryber studierte, dan sy haben die Erferenheith, taglihe Exercitium und den Nahtruckh, sowoll die Advigilantia und Geschwindickeyth : ubi timor, ibi honor, Was dem hohloblihen Haus Osterreyh vyr grosse Verhinderungen, Schaden, Schandth und Spott die langsame Procrastination braht hatt, das isth layder am Tagh. Unser Herr welle alles zum besten rithen und nah seiner gottlihen Baramhertzickeyth zu seiner gottlihen Mayestett Lob und Ehr, Ihr Rom. Khey. Matt. und der gantzen Cristenheith erhalten.

Ih aber bit mein hohvertrautten freundlich geliebten Herrn, der welle mir verzeihen, dass ih Ime also offen schreybe ; dan, was ih thue, Gott wa(i)s, dass aus treuem Herten und Vertrauen, so ih zu Ime hab ; vyr das hohsth aber aus allerunderthenigister gehors(am)bister schuldigher Pflieht, so ih nah Gott dem Römischen Kheyser schuldigh bin.

Umb Gottes Willen und umb Gottes Willen, isth miglih, dass man das Presendth schickhen khindte. Ih thue mih dem Herrn in sein treue Freundschaft und Gunst mit treuem Hertz befehlen Gott. Ab uns allen Chronstatt den 7. Marthi Anno 1600.

Des Herrn

treuer Diener und

Feundth

Mihail Székly

P.S. Diser Man von Adl, den hab ih der. Mihal Vayda hinein gelihen habth der beym Schlaht gewesen isth : der wyerdth meinem Herrn vyl von Mihal Vayda wissen zu sagen.

Arh. St. Buc., Colecția xerografii Austria, pach. CCXXXVII/8 ; Haus-, Hof- u. Staatsarchiv Wien, Hungarica, Fasz. 138 ; Hurmuzaki, *Documente*, XII, p. 758—759.

[...] ¹. Înștiințez pe domnia voastră că am sosit, pe ziua de 2 ale acestei luni, aici, unde ne-a fost dat să auzim fel de fel de vorbe ; în ce mă privește, eu le acord prea puțină crezare. Tocmai de aceea nu izbutesc negocierile cu Mihai voievod, în chestiunea transilvană, fiindcă se scriu și se rostesc fel de fel de vorbe căroră li se dă crezare. Afară de asta, se procedează cu încetineală ; s-a crezut totul și n-au fost trimise darurile, împotmolindu-se în labirintul vorbelor. Iar cel care a căzut în acest labirint, socotind că nu trebuie să i le trimitem, a procedat nedrept, deoarece prin titluri și demnități înalte, porunci de sus, omul acesta, Mihai voievod, ar putea fi adus acolo unde dorim. Promisiunea și zăbava îndeplinirii ei l-au făcut însă nerăbdător, căci el este ca și făurit pentru onoruri și orbit de dorința de a le avea. (Acum) abia dacă le mai așteaptă ; îndelungata aminare l-a făcut sceptic. El spune : „ofertele înalte și numeroasele promisiuni m-au făcut neîncrezător ; nu mai vreau să știu de nimic și chiar de ar fi să se îndeplinească, eu n-aș mai da crezare nici ochilor mei”.

Pentru ziua de 12 ale acestei luni, el a convocat Dieta, care — se spune — se va ține aici. Ce se va trata acolo, rămîne de văzut.

Toți aceia care doresc binele Maiestății Sale imperiale romane și întregii creștinătăți trebuie să dea ajutor și sfaturi în sensul ca acest Mihai voievod să rămînă din toată inima credincios Maiestății Sale imperiale romane și creștinătății și să nu lase nebăgată în seamă dorința lui, în forme și în condiții bune. Căci, dacă va fi lăsat să se îndepărteze de noi, este de temut că i se va oferi mai tirziu de două-trei ori mai mult decît i s-a promis, numai dacă am putea să-l mai avem ! Pentru numele lui Dumnezeu ! Să i se trimită darurile, dacă mai este posibil. Ele n-ar fi de data aceasta prost întrebuințate ; cu ele s-ar putea realiza mai mult decît se speră și se crede.

Să nu-l ierte Dumnezeu pe cel care a pricinuit trimiterea noastră aici cîte doi ². Unul singur ar fi reușit mai bine să negocieze cu Mihai voievod. El a trimis de două ori pe Stoica la mine și a cerut să vin singur la el. Am comunicat acest lucru domnului Ungnad, iar pe Mihai voievod l-am refuzat cu multă blîndețe, căci nu voiam să se serie Curții vreo nouă știre, prin care eu aș putea intra într-un bucluc. Cu toate acestea, fiindcă eu știu cum s-ar putea avea succes și fiindcă el are simpatie față de mine, dacă Maiestatea Sa imperială romană ar binevoi să-mi comunice ce chestiuni anume și în ce moduri și condiții trebuie să i le prezint eu personal lui Mihai voievod, dat fiind că eu îi cunosc orgoliul și ceea ce îi place lui să audă, poate că eu aș fi în stare — deie Dumnezeu ! — să realizez ceva.

Căci despre el nu se poate spune nimic altceva decît că este hărăzit succesului în război, este iute, hotărît, viteaz și preocupat de planuri războinice. Dar îl strică, pe de o parte, cancelarul Naprágy, Kornis, Bodony și diverșii lui boieri, căroră le-a dăruit moșii, pe de alta, turcul cu marile promisiuni ale sale, polonezul, care și el se ține strîns de capul lui Mihai voievod și a cărui vizită el a contramandat-o. Iar de la Maiestatea Sa imperială romană n-a sosit nimic cu care să-l poți mîngia și să-i transformi speranța în îndeplinire, de felul : după faptă, și răsplată.

Dacă ar îngădui Dumnezeu, stimate și iubite domn, să fie auzite și studiate vorbele și afirmațiile care circulă și care nu ajung în cărți, spre a fi citite, ar rezulta mai mult de 50 de cărți cu calomnii, căci ele sînt experimentate prin exercițiu zilnic și repetate, prin grija și iușteala răspunderii lor, căci : unde există invidie, există și vrednicie. Ce mari pagube, rușine și batjocură a adus Casei de Austria zăbava trimiterii <darurilor pentru Mihai> e clar ca lumina zilei. Să dea Dumnezeu să se întoarcă totul în bine și să se mențină milostivirea cerească față de Maiestatea Sa imperială romană și față de toată creștinătatea, spre slava și cinstirea măreției divine.

Rog pe veneratul și iubitul meu stăpîn să mă ierte că îi scriu atît de sincer, Dumnezeu știe că fac acest lucru din fidelitate și încrederea pe care o port față de domnia voastră, precum și din datoria prea supusă pe care o am față de împăratul roman, care vine îndată după cea față de Dumnezeu.

Pentru numele lui Dumnezeu și iarăși pentru numele lui Dumnezeu ! de-ar putea fi trimise darurile [...] ³.

P.S. Acest bărbat de neam nobil pe care l-am primit de la Mihai voievod <drept curier> și care a fost de față la luptă <împotriva lui Báthory> va ști să vă povestească multe despre Mihai voievod.

¹ Formula de adresare.

² M. Székely a fost trimis în misiune însoțit de David Ungnad.

³ Formula de încheiere.

Inn was Laborinth et omnium rerum incertitudine wir sitzen das hat mein Herr nunmehr nit ohne compassione publicarum rerum vernommen und es würdet ime umb uns auch, weiss ich, Laydt sein.

Da kombt, unice desideratus a Vaivoda, Herr Pezzen nicht; sorg auch er sey von Endt dess Februarii nicht verruckht von Wienn: da kombt kein Verehrung, noch das längst aussstehendt Geldt an den hundert tausent Talern, dessen noch 45 000 Taler mangeln; die Geduldt verleiret sich bey dem Herrn Vaivoda; das Gemüet würdt exacerbiert und abalieniert. Und wir sitzen da zu Ir Mt. mehr Verkleinerung als Reputation, non absque periculo. Alle unsere Handlung und Tractation stehet an, biss auf Ir M. allergnedigiste weitere Resolution, die dem Herrn Wayda annemblich sey und die Herr Pezzen mitbringen soll. Zur guethwilligen Cession hab ich kein Hoffnung; und, da die nicht zu hoffen, bonis conditionibus et compactatis adiungendus est Suae Maiestati Vaivoda omnibus modis.

Das Wesen will auch so nicht bestehen: ich khenne khein coniec-
turam; darauch auch nit Recht finden.

Mein Herr, der helff pro sua prudentia dass die Tractation recht angefangen werde, dann hie der Herr Palfy tauglich ist et omni exceptione maior.

Die türckhisch Potschafft soll heut oder morgen kommen; deren Ankunfft und Werbung hat vielerley Discurs ob ir: tempus docebit. Wann mann nur mit dem Herrn Vaida recht an einem Orth wäre, und das sich Ir M. auf ain oder den andern Weg ains Gewissen sich mit ime verglichen hett, so wers etwas leichter inn dem Übrigen drauss zu khommen.

Die pollnisch Potschafft will inn zwei oder drey Tagen weck — non troppo contento.

Res Michaelis Vaivodae in lubrico sunt statu, et in praecipitio.

Napragi, interrogatus a Michaele quid novi, respondit publicam esse vocem et famam Michaelem Vaivodam facturum cum Turca pacem, et nos una cum Napragio transmissurum ad Turcam. Subridendo respondit Michael, se id facturum; das wär terribilis. Quae, qualis, quanta? Ridendo dicere verum; quis vetat? Der Herr helff, amore Dei, diesen Sachen ein Endt machen.

Zu keinem Wasser-Goldt, noch schönen Handtstainen kan ich nicht kommen¹; das weiss Gott. Die sibenbürgischen unnd hungerischen Herrn khommen gar nicht zusammen, nec internuncii facili admittuntur: das ist mir ain rehtes schweres Obligen. Mein Herr wöll mich bey Ir. M. gehorsamist endtschuldigen und auch derselben zu keyserlihen Gnaden bevelhen.

Datum Cronstadt, 7 Martii 1600.

Arh. St. Buc., Colecția xerografii Austria, pach. CCXXXVII/7, f. 1—3; Haus-, Hof- u. Staatsarchiv Wien, Hungarica, Fasz. 138; Hurmuzaki, *Documente*, XII, p. 761.

În ce labirint și în ce incertitudine în privința tuturor lucrurilor ne a flăm, stăpînul meu a luat cunoștință în prezent, nu fără compătimire față de ceea ce prezintă interes pentru stat și știu că îi va fi părănd rău și pentru noi.

Domnul Pezzen — unica dorință a voievodului — nu vine ; mă tem că nici el nu va fi plecat de la Viena înainte de sfârșitul lui februarie ; deci nu vin nici darurile <pentru voievod> și nici banii care de mult trebuiau să se plătească din suma de 100 000 de taleri, din care mai lipsesc 45 000 taleri. Domnul voievod își pierde răbdarea ; sufletul său se umple de minie și se înstrăinează de noi. Iar noi ședem aici nu fără pericol, mai mult spre înjosirea decît spre reputația Maiestății Sale. Orice acțiune și negociere a noastră a sistat pînă la viitoarea rezoluție imperială care să fie acceptabilă pentru domnul voievod și pe care trebuie să o aducă dl Pezzen. Nu am nici o speranță pentru o cedare <a Transilvaniei de către voievod> de bună voie. Și fiindcă cedarea nu poate fi sperată, voievodul trebuie adus să se alăture în orice chip Maiestății Sale, în bune condiții și tratative.

Lucrurile nu pot rămîne nici în felul acesta ; eu nu știu ce să cred și nici cum este bine.

Stăpine, dați o mină de ajutor potrivit cu înțelepciunea voastră, pentru ca să înceapă negocierea, pentru care dl Pálffy este potrivit și mai presus decît oricare altul.

Solia turcă trebuie să sosească azi sau miine ; sosirea ei și cîștigarea <de partea turcilor a lui Mihai voievod> a făcut să se vorbească mult despre aceasta : timpul ne va arăta. Dacă Maiestatea Sa s-ar putea întîlni într-un loc cu domnul voievod și dacă ar putea ajunge pe o cale sau alta la o înțelegere cu el, ar fi mai ușor să fie sustras altor <influențe>.

Solia poloneză vrea să plece peste 2—3 zile, nu prea mulțumită.

Chestiunea voievodului Mihai este instabilă și se precipită.

Naprágy, întrebând de Mihai voievod ce mai este nou, a răspuns că opinia publică zvonește că Mihai voievod va face pace cu turcii, iar noi împreună cu Naprágy vom fi predați turcilor. Surzînd, Mihai a răspuns că, dacă s-ar face acest lucru, ar fi teribil. Cum, în ce fel, în ce măsură ? Rîzînd, se spune adevărul ; cine l-ar opri să o facă ?

Ajutați, stăpine, pentru numele lui Dumnezeu, să se pună capăt acestor lucruri.

Nu pot da de nici un aur spălat și nici de minerale frumoase ¹.

Domnii transilvăneni și unguri nu se întrunesc, nici nu admit cu ușurință pe reprezentanții papali ; aceasta este pentru mine o grea îndatorire.

Binevoiți, stăpine, să mă scuzați pe lângă Maiestatea Sa și să mă recomandați milostivirii imperiale.

Dat la Brașov, la 7 martie 1600.

¹ Ungnad colecta probe de aur și minereuri pentru împărat.

Mű, Miháy Olah Hauaselfoldenec Vaydaia, az Chyazari es kiraly szent Felsegnec thanacsieadaia, Erdelyen helitartaia, es azonnac Erdely koreol es annac alaia uettetett resseinec uegeiben ualo hadainac fő Capi-tanya.

Az dolgonac iouenbó emlekezetire az kozónsiges keresztien koszegnec iduószege (meg maradasa, meg szabadulasa) kiualtkeppen pedig ennec es Erdely tartomanyanac (melly minden felel ennyi nyaualyackal, uezse-

delmeckel es ellensegeckel kórniul uetetue uagyon), meg otalma esara ualo gondunc es szorgalmatossagunc kenszerit minket, hogy az mü szekel hiueinknee, Csik, Gyergyó es Kaszon Szekely szecekben lakoknac, kiknec ereiekben Isten utan nem utese remenseguinkót vettyiuc, es kiknec ereieckel, es erőszegeckel, es hadakozosinkben ualo igyeinkbeli keesz uoltockal Erdelynec, es miu birodalmainknac vegeinec kiterieszteset remenlyiuc, regen az Magyarországnac kiralyitol neuzet szerint pedig az dicseőseges emlekezetui Mathyas kiralytol, az elseo szuileieknec as eleieknec adattatott, ayandekoztattatott, engedtetet, es meg tartattatott igazsagit es szabadsagit mies minden czitkeleiben clausulaiban meg adnoc, meg engednoc es meg tartanoc, minthogy aggyiuk, ayiandekozzuc, engegyiuc es meg tartiuc; seót egyebekteolis mindenekteól, mind alattunc ualoktol, mind miu utanunc ualoktol mindeórocke meg tartatni akariuc. De miuelhogy az fellyel meg mondott Szekelyec kozt elő es lako Nemeszeckel eőnekic, öröksegenkrol es nem ingo-bingo marhakrol ualo szíuntelen perloodesec es uestekedeseckéu etkezne, annac okáért az miu bizonyos tudasunkbol es eluegezet akaratumunkbol ő közötót ualo bekeseg szerzesinec okáért nyiluan meg magyarazando es eluegezendo dolognac lenni iauallottuc, minthogy meg magyarazzuc es eluegezziuc, hogy tudniilic az Nemesseknec rendit-es (kicckel az kiralyoknac es fayedelmeknec palotai, ismeg nemzetségec es országoc, es az ellenseg ellen mezőre kiuitettetett hadac ugy mint fenlő chyllagockal meg kesittetnec) minden ő nemessegektol es szabadsagoktol meg fosztani ne lattassunc, ő nekic minden iauait mind örökösokot es mind pereckel voetteket, az regi kiralyoknac, neuzet szerint pedig az meg mondott Matthyas kiralynac ideiektol fogua, mellyeket tudniilic az meg mondott Nemesseknec eleiec es szíuleiec igaz es io titulus alatt nyertenec es birtanac uolna, es mellyeknec bekeseges urasagaban az meg mondott Szekelyeknec Janos kiraly ellen ualo tamadasoknac es szenebonaioknac elotte-is marattac uolna, auagy annac utanna oc, auagy őnekic szíuleiec uetelnec, chyereléskeppen ualo ualtasnac, auagy egyeb, akar michyoda titulusnac alatta kerestenec es tartottanac uolna, tudniilic meg szanthatando foldeket szantottakot es szantatlanokat, falu kóriul ualo mezokót, reteket, legeltető helyeket, szeo mezokot szenasagokot, erdokot, berkeket, hegyeket, volgyeket, hauasokot, uizeket, folyesmokot, halas teókot, halazasokot, uizeknec lefolyasit, molnokot es azoknac helyeit; ismeg hazakot, kerteket, maiorokot es egyeb epeteseket, azonoknac minden hasznaiual es hoza tartozandockal, akar mellyeckel, akar michyoda neunec neuzetiuel hiuattattackal az ő igaz hatari, es regi barazdai alatt ualockal, az meniebe ez mostani idolnec haborusaggy szenuedi, azon Nemesseknec, es azonoknac örökösinec es maraduaynac mindeneknec mind órocke adandoknac, ayandekozandoknac, es meg erőssityndoknec lenni iauallottuc legyen.

Annac okáért, akar menemiu os foldeket, eo reiaoc örökössegnec, auagy igazan ualo uetelnec utannac titulussaua szallottakot, nem az o alattok ualoknac kezeckbol erőszackal el foglaltakot sem pedig ualamelly vaártol auagy szentegyhaztol el idegenittetteket ez utann-is mint ennec elotte, azon Nemessek mind órocke birianac, vgy hogi az lakosoknac, kie most az Nemesseknec tulaydon földokón személy szerint ualo lakast teszne, ez közel iouendő Szent Gyeorgy martyrnac innepe alatt, el menesre auagy meg maradasra ualo szabadsagoc legyen. Az kie pedig az nap el teluen mas foldekre, auagy szekekre¹ nem menendenec, az fellyel meg mondott Nemessektol, ugy mint igaz iobagyoc es lakosoc azontul meg tartathassanac. Az melly lakosoc, pedig az meg mondott időkőzbe mas szekeket magoknac

keresendenedec, azoknac helyekbe egyeb nemzetsegekbol, mikeppen most, ugy ezentul-is mas lakosokat helyheztenni meg engedgyuic.

Ismeg foldekert es akar melly öröksegeket es nem ingo bingo marhakot, az meg mo<n>dott Nemessektol zallagnac titulussa alatt eddeg birat-takat az meg ualtasnac ideieigazon Nemessac szabadon birianac. Ugyan azon zallagos marhat pediglen, meg fizettetuen azoktol az kiknec ahöz közoc uagyon, az zallagnac summaia, azokra kic elsősözör birtac, az gya-korta meg mondott Nemessektol terienec es szallyanac es semikeppen meg ne tartathassanac. Ismeg ha melly molnoc minden szerszamaiual, tudniillic fackal, wassal, malom kőueckel uiz uitelecek, es egyeb akar michyoda keszegeckel, ismeg halasztoc, es egyeb epiuletec, auagy epitesec az Nemes-seknec tulajdon kölchy egeckel az ő tulaydon örökös, auagy vött foldo-kön, auagy ő magoktol, auagy sziuleicktol epittettec es felallattattac uol-tanac, ez utann-is azonoktol tartassanac es birassanac.

Az mellyec pedeg sem az Nemesseknec tulaydon kolchyegeckel, sem az ő tulaydon foldokön, söt inkab az iobagyoknac hatalom által el foglaltatott feldein az ök munkayockal es szolgalttyockal fel emeltet-tecknec es epittetteknek lenni törüeny iarasabol meg bizonyosulandanac, azokat az miu hiueinc, az meg szabadittatot szekelec meg fizetuen az föl-dessuraknac, auagy Nemesseknec, az malom kőueknec es vas ezközö-knec igaz arat, ő magoknac vegyec es biriac.

Söt meg hogy az so banyakbol-is, akar melle szekely szekekben talat-tattakbol es talalandokbol szabadon az ő eletekre, es tulaydon hazoknac sziuksegere az előtti szokas szerint (mind azaltal nem eladasra) sötök uehes-senec, azon szabadsagba vetetet szekeleknek kegylmesen meg enged-<g>yuic es hadgyuc. Mellyeknec mindeneknec ereyere es öröcke ualo erosse-gere, az miu auctoritasunkbeli pechyetiunknec ereyeuel meg erőssittettetet ielen ualó leueluinköt azon miu hiueinknec, adandonac es engedendőnec lenni iauallottuc.

Költ Brasso varasaban, böyt mas huanac hetedic napyan 1600 <esztendő>ben.

<Verso :> Mihaly Vayda Regius Consensusa. es csikiak regi privi-legiomoknak confirmalasa. Ao. 1600.

Arh. St. Cluj-Napoca, Fond. fam. Henter, fasc. 1, nr. 2 a (text în limba maghiară, probabil traducerea originalului aflat în altă copie la Arh. St. Tîrgu Mureş, Bibl. fam. Teleki, Codex 1121, fol. 45); A. Veress, *Documente*, VI, p. 46—50.

Noi Mihai, voievodul Țării Românești, sfetnicul Maiestății Sale sfinte împărătești și crăiești, locțiitorul său în Transilvania și căpitanul suprem al oștilor sale din hotarele ținuturilor împrejmuitoare și supuse Transilvaniei.

Pentru pomenirea viitoare a faptelor, pentru fericirea, dăinuirea și slobozenia de obște a creștinătății, dar mai ales pentru grija și silințele noastre de a ocroti această țară, Transilvania (care este impresurată din toate părțile de atâtea nevoi, primejdii și dușmani), ne hotărîm ca noi să dăm credincioșilor noștri secui, locuitori ai scaunelor secuiești Ciuc, Gurghiu și Cașin, în puterea căroră, după Dumnezeu, ne punem nădejdea nu cea mai mică și cu ale căror puteri, cu tăria și cu voința lor de a fi totdeauna gata în luptele și treburile noastre, nădăjduim lărgirea hotarelor Transilvaniei și a stăpînirii noastre, să le îngăduim și să le păstrăm în toate articolele și clauzele lor drepturile și slobozeniile date, dăruite, îngăduite și păstrate pârîn-

șilor și strămoșilor lor ; de la regii de odinioară ai Ungariei, începînd anume de la regele Matei cel de slăvită pomenire ; ba vrem să facem să se păstreze în veci și de către alții, de toți, atît de cei de sub stăpînirea noastră, cit și de cei de după noi. Dar, fiindcă li se întîmplă să aibă nesfîrșite pîri și certuri cu nemeșii care trăiesc și locuiesc între secuii mai sus pomeniți pentru moșteniri și averi nemișcătoare, din această pricină după știința noastră și cu voință hotărîtă, pentru a face pace între ei, am socotit că trebuie săvîrșit și lămurit, așa precum și lămurim și săvîrșim, anume ca să nu vedem ordinul nemeșilor (aceia cu care se împodobesc ca și cu stelele strălucitoare palatele regilor și ale principilor, ca și neamurile și țările și oștile scoase pe cîmpul de război) despuiați de toată nemeșia și slobozenia lor, toate averile lor, atît cele moștenite, cit și cele luate prin judecăți, începînd cu cele din vremea regilor de odinioară și anume din vremea pomenitului rege Matei, pe care le-au cîștigat și le-au stăpînit strămoșii și părinții pe temeiuri adevărate și bune și ar fi rămas și înaintea atacurilor și a gilcevilor numiților secui împotriva regelui Ioan sau pe care, după aceea, ei sau părinții lor le-au luat, prin schimb, sau le-au cîștigat și le-au păstrat în orice alt chip și anume : pămînturi de arat, arate și nearate, cîmpuri din preajma satelor, livezi, islazuri, finețe, păduri, lunci, munți, văi, dealuri, ape, rîuri, heleșteie, pescării, curgeri de ape, mori și locurile lor și iarăși case, grădini, măierîști și alte clădiri cu toate foloasele lor și cu toate cele ce țin de ele, de orice fel, cu cele ce se vor fi numit cu orice nume, cu cele ce sînt sub adevăratele hotare și brazde vechi, am hotărît pe cit îngăduie vrajbele vremurilor de acum, să fie toate date, dăruite și întărite acelor nemeși și moștenitorilor și urmașilor aceloră, tuturor, în veci.

Din acea pricină, acei nemeși să stăpînească pe veci și de aici înainte, ca și pînă acum, tot felul de pămînturi strămoșești din moștenirea lor sau cele care au trecut asupra lor în temeiul cumpărării adevărate, nu pe cele cuprinse cu samavolnicia de la supușii lor, nici pe cele înstrăinate de la vreo cetate sau de la biserică, astfel că locuitorii care au acum lăcașul pe pămînturile nemeșilor, la sărbătoarea sf. mucenic Gheorghe care se apropie, să fie slobozi să plece sau să rămînă. Iară aceia care, după împlinirea acelei zile, nu s-au dus de la nemeșii mai sus pomeniți pe alte pămînturi sau în alte scaune ¹, după aceea să poată fi ținuți ca adevărați iobagi și locuitori. Iar în locul acestor locuitori, care în răstimpul pomenit își caută lăcaș în alte scaune, ca și pînă acum, îngăduim și de aici înainte să poată fi așezați alți locuitori.

Iarăși : pămînturile și orice fel de moșteniri și averi nemișcătoare, care au fost stăpînite de nemeșii pomeniți mai sus în temeiul zalogirii, să le stăpînească slobozi pînă în vremea răscumpărării. Dar aceleași averi zălogite, dacă sînt plătite de aceia care au drepturi la ele, suma zalogului să se întoarcă de la nemeșii sus-amintiți la aceia care le-au avut mai întîi și în nici un chip să nu poată fi reținute. Și iarăși dacă vreunele din mori cu toate acareturile lor, adică cu lemnele, fierăria, pietrele de moară, scocul și cu orice fel de unelte, și asemenea dacă heleșteiele și alte clădiri sau zidiri au fost zidite și ridicate cu cheltuiala adevărată a nemeșilor, pe pămîntul lor moștenit sau cumpărat sau de ei sau de părinții lor, să fie ținute și stăpînite și după aceasta tot de ei.

Iară acelea care se vor dovedi prin judecată că n-au fost ridicate și clădite nici cu cheltuiala adevărată a nemeșilor, nici pe pămînturile lor, ba cu atît mai mult mai virtos pe pămînturile cuprinse cu samavolnicie de la iobagi cu munca și cu slujirea lor, credincioșilor noștri secui sloboziți să

le ia ca ale lor, să le stăpînească plătind stăpînilor pămînturile, adică nemeşilor, preţul adevărat al pietrelor de moară şi al uneltelor de fier.

Mai îngăduim şi lăsăm cu milostenie secuilor, socotiţi în acea slobodzenie, ca după obiceiul de odinioară, să poată lua sare slobod pentru traiul şi nevoile caselor lor (dar nu pentru vînzare) şi din ocnele cele ce se află în oricare din scaunele secuieşti şi din cele ce se vor mai găsi. Pentru tăria tuturor acestora şi întărirea lor pe veci am hotărît să se dea şi să se îngăduie credincioşilor noştri aceloră această scrisoare de faţă a noastră, întărită cu puterea pecetii autorităţii noastre.

Data în oraşul Braşov, în ziua a şaptea a lunii de după post în anul 1600.

<Verso :> Consensul regal al voievodului Mihai şi confirmarea vechilor privilegii ale locuitorilor din Ciuc. An 1600.

¹ Adaos marginal, peste : *foldekre*, şters cu o linie.

155

1600 martie 10, Braşov.

Przysięgy iakie miały być między Krolēm Ie<go> M. a Michałem Woiewodą Multańskiem — przez Pana Taranowskiego Podczaszego Halickiego uczynione i namiowione.

Naprzod Krol Iego M. ma taką przysięgę uczynić. Przyiaćielem zawždy być ma Iego M. Panu Mihailowi Woiewodzie : przyczyny do nieprzyiaźni niedawać, w sąsiećtwie, w zgodzie, w dobrei przyiaźni mieszkać, a coby Krol Iego M. wiedział być szkodliwego, Iego M. Pana Mihaila Woiewodę i potomkow iego przestrzedz, i przez pisanie swe iemu oznaimić ma. Pomocy zadnei iego nieprzyiaćielowi nie dawać, ani radą, ani żadną pomocą nieprzyiaćieła iego przez Państwa Korony Polskiej nieprzepuścić, także i Wiel. X. Lit. Wołoską Ziemię Iego M. Panu Mihailowi Woiewodzie i Mołdawską, ex nunc puścić ma.

Syna iego Mikule za indigene Korony Polskiej i Wiel. X. Lit. przyiać, ktoręmu mieścić w radzie Koronney i Wiel. X. Lit. być ma między Ich Mcziami Pany Woiewodami Polskimi i Lit., wten czass kiedy do rady na Seym wezwan będzie.

Maiętności w Koronie Polskiej i w Wiel. X. Lit. aby mu było wolno kupić i potomkowi iego. A gdzieby Pan Bog na Iego M. Pana Woiewodę Siedmigradzkiego i Multańskiego Mihaila śmierć dopuścił, tedy K. I. M. ze wszystką Rptą Syna iego Mikule i małzonkę Iego M. Pana Woiewody i z inszemi dziatkami w obronie i opiece swey mieć ma, ze wszystkimi Państwa i Woiewodztwy, po Iego M. Panu Mihailu Woiewodzie pozostałemi : a Multańską, Wołoską i Siedmigradzką Ziemię synowi iego Mikule i potomkom iego męskiego plemienia, zawždy Krol Iego M. podawać będzie ; kiedy potomek Mihaila Woiewody Iego K. M. pierwei i Koronie Polskiej, także Wiel. X. Lit. przysięgę odda. A te wyzey pomienione Państwa nie inakszym prawem potomek Iego M. Pana Woiewody Mihaila trzymać będzie iedno lennem prawem, tak iako insze Xięstwa do Korony Polskiej należące tryzmaia.

Takze tez Jasnie Oswiecony, Iego M. Pan Woiewoda Multański i Siedmigradzki, taką przysięgę Krolowi Iego M. Polskiemu i Wielkiego Xięstwa Litowskiego oddać ma.

Naprzod Naiąśnieiszemu Zygmuntowi trzeciemu Krolowi Iego M. Polskiemu, i Koronie Polskiej, takze i Wiel. X. Lit. przyięga : Ze przyiaćielem zawsze być ma, okaziei do zadnei nieprzyiazni niedawać, w sąsiećtwie, w zgodzie, a w dobrei przyiazni mieszkać. A co by wiedział Koronie Polskiej i Wiel. X. Lit. być szkodliwego opowiedzieć, przestrzedz, i nie taić, przez pissanie albo posła swego oznainić. Pomocy zadnei Panu Krześciańskiemu, ani Pogańskiemu iakieibykolwiek religiei był niedawać, ani przeciwko Koronie radzić, ani wskazować przez zadne pismo, i człowieka od Tatar Korony Polskiej bronić i Wiel. X. Lit. i Ziemię Ruskiei, Podolskiei, Wołyńskiei i Kiłowskiei.

Przeciwko kazdemu nieprzyiacielowi Korony Polskiej i Wiel. X. Lit. ludzi iezdy pułtrzedia tyśiąca i piechoty tak wiele stawić i swym kosztem tak długo one ludzie chować poki się woina nieskończy.

Bez wolei i rady Iego K. M. z zadnym Panem postronnem w przyiazń się niezaćiągać, tak z Krześciańskim iako i pogańskiem ; Woiewodztwa Siedmigrodzkie, Multańskie, Wołoskie, alias Mołdawskie, i te wszystkie Państwa, ktoreby mocą i szablą swą wziął, tedy do Korony Polskiej przyłączyć i oddać ma. Takze Kilią, Tehinią, Białogrod, Oczakow i Smail od Turkow recuperowawszy swym kosztem Koronie Polskiej oddać ma. A te wyzei pomienione Państwa Krol Iego M. nikomu podawać niema, iedno potomkom Iego Mczi Pana Mihaila Woiewody męskiego plemienia ; tak mi Panie Boze iedyny w Troicy Świętey dopomoz, i Panno Maria, i wszyscy święci.

Działo się w Braszowie, dnia 10 Marca, Roku Pańskiego 1600.

Arh. St. Buc., Colecția microfilme R. P. Polonă, r. 6, c. 569—571 ; Archiwum Głowne Akt Dawnich, Warszawa ; Metryka Koronna, Libri Legationum, sygn. XXVII, f. 155—156, copie ; I. Corfus, *Correspondență inedită...*, Cernăuți, 1935, p. 38—41.

1

Jurămintele care aveau să fie între Măria Sa regele și Mihai, voievodul Munteniei, făcute și înfățișate prin D. Taranowski.

Mai întâi, Măria Sa regele trebuie să facă următorul jurămint : are să fie mereu prieten Măriei Sale domnului Mihai voievod — să nu dea pricină de vrăjmășie, să trăiască în bună vecinătate, înțelegere și prietenie, iar orice ar ști Măria Sa regele că ar fi de pagubă să-l prevină pe Măria Sa domnul Mihai voievod și pe urmașii săi și să-l înștiințeze prin scrisori. Nici un sprijin să nu dea neprietenilor lui, nici cu sfatul sau prin orice alt ajutor, să nu îngăduie trecerea vrăjmașului său prin țările Coroanei polone sau prin cele ale marelui ducat al Lituaniei. Țara Moldovei are s-o dea ex nunc Măriei sale Domnului Mihai voievod.

Să-i dea fiului său, Nicolaie, indigenatul Coroanei poloneze și al marelui ducat de Lituania și, atunci, când va fi chemat la sfat în seim, locul său în consiliul Coroanei și al marelui ducat de Lituania să fie între Măriile lor domnii Voievozi polonezi și lituanieni.

Să-i fie îngăduit lui și urmașilor săi să-și cumpere averi în regatul polonez și în marele ducat de Lituania. Iar când Domnul Dumnezeu va lăsa moartea asupra Măriei Sale domnului Mihai, voievodul Transilvaniei și al Munteniei, atunci Măria Sa regele și întreaga sa țară trebuie să ia sub ocrotirea și sub scutul său pe fiul lui, pe Nicolaie, și pe soția Măriei Sale domnului voievod și cu ceilalți copii și cu toate țările și voievodatele rămase după Măria Sa domnul Mihai voievod : iar Muntenia,

Moldova și țara Transilvaniei le va da Măria Sa regele fiului său, Nicolaie, și urmașilor lui de viță bărbătească, după ce, mai întâi, urmașul lui Mihail voievod va face jurământ Măriei Sale regelui, Coroanei poloneze, precum și marelui ducat de Lituania. Iar aceste mai sus pomenite țări vor fi ținute de urmașul Măriei Sale domnului Mihai voievod nu după alt drept, ci numai cu dreptul de feudă, precum se țin și alte principate de Coroana poloneză.

Apoi și prealuminatul și milostivul domn voievod al Munteniei și Transilvaniei va face un astfel de jurământ Măriei Sale regelui Poloniei și al marelui ducat de Lituania.

Mai întâi jură prealuminăției Sale Sigismund al III-lea, Măriei Sale regelui polonez și Coroanei poloneze, cum și marelui ducat de Lituania: că are să fie întotdeauna prieten, că nu va da pricină de nici o vrăjmășie, că va trăi în bună vecinătate, înțelegere și prietenie. Iar ce ar afla că este de pagubă Coroanei poloneze și marelui ducat de Lituania să vestească, să prevină, să nu tănuiască și să înștiințeze prin scrisori sau printr-un sol de-al său; să nu dea vreun sprijin vreunui domn creștin sau păgîn, de orice religie s-ar ține, nici să dea sfaturi împotriva Coroanei, nici să dea vești prin vreo scrisoare sau prin vreun om. Să apere de tătari Coroana poloneză și marele ducat al Lituaniei, precum și pământurile Rusiei, Podoliei, Voliniei și Kievului.

Împotriva oricărui vrăjmaș al Coroanei poloneze și al marelui ducat lituan să aducă 3 500 de oameni călări și tot atât de mulți pedestrași și să-i țină pe acești oameni pe cheltuiala sa pînă se va sfîrși războiul.

Fără voia și sfatul Măriei Sale regelui să nu intre în legături cu nici un domn străin, fie creștin ori păgîn. Voievodatele Transilvaniei, Munteniei, țării moldovenești, alias Moldovei, și toate țările ce le-ar lua prin puterea și sabia sa, trebuie să le unească și să le dea atunci Coroanei poloneze. Tot așa Chilia, Tighina, Cetatea Albă, Oceacovul și Ismailul, recucerindu-le de la turci pe cheltuiala sa, va trebui să le dea Coroanei poloneze. Iar aceste mai sus pomenite țări Măria Sa regele n-are să le dea nimănui altuia, decît urmașilor Măriei Sale domnului Mihai voievod în linie bărbătească.

Așa să-mi ajuți, Doamne Dumnezeu, unul în Sfînta Treime, și fecioara Maria și toți sfinții.

S-a făcut la Brașov, în ziua de 10 martie, anul Domnului 1600.

Sigismundus Rex Michaeli Waiwodae Transalpi<nae> Vala<chia>

Wielmożny Uprz<eimie> nam miły Panie Woiewodo Multański.

Dawalizmy iuz nieraz znać Uprz. Wass. ze Ziemia Mołdawska y Hieremiasz Woiewoda iei iest pod obroną y opieką naszą, y wiele nam y Państwom naszym natym należy, aby ta Ziemia niebyła trudniona ni odkogo, y rozruchy w niej się niedziały. Toz y teraz powtarzamy, a tym pilniei o tym Uprz. Wass. dawamy znać, ze nass dochodzi, iakobyś Uprz. Wasza osiadłszy niedawno Ziemię Siedmigrodzką, chciał i tę Ziemię Mołdawską, naiezdzać y onę osiadać. Wczym przyiacielskie Uprz. Wass. napominamy, abyś, iesli co o tym zamyśliwasz poniechał tego; niech

to nieuwodzi Uprz. Wass. ze się na iednym poszańcowalo, nié zawsze iednakiem trybem rzeczy się nadawaią. Przyczyny zadney Uprz. Wass. niemasz do tey Ziémie, a my niemoglibyśmy iei opuścić y zaniedbywać.

Przeto i po drugie Uprz. Wass. napominamy abyś nie chciał w nieprzyiaźń znami zachodzić: a niechbyśmy wiedzieli otworzyćcie unyś wtey mierze Uprz. Wass. i odpis na ten list nasz mieli. Żądamy zatym Uprz. Wass. dobrego od Pana Boga zdrowia.

W Warszawie 1600.

Arh. St. Buc., Colecția microfilme R.P. Polonă, r. 6, c. 561–562; Archiwum Główne Akt Dawnich, Warszawa, Metryka Koronna, Libri Legationum, sygn. XXVII, f. 151 r/v.; f. 163v–164, text latin; I. Corfuz, *Corespondență inedită...*, Cernăuți, 1935, p. 32–35; P. P. Panaitescu, *Documente privitoare la istoria lui Mihai Viteazul*, Buc., 1936, p. 105 (text latin); *ibidem*, f. 163v–164.

Regele Sigismund către Mihai voievodul Țării Românești,
Preacinstite și drag nouă domnule voievod al Munteniei.

Nu numai o dată am adus la cunoștința Domniei Tale că țara Moldovei și Ieremia, voievodul ei, se află sub scutul și apărarea noastră și că mult ne interesează pe noi și țările noastre ca țara aceasta să nu fie stingherită de nimeni și să nu se facă tulburări în ea. Tot așa și acum repetăm și o dată mai mult facem cunoscut Domniei Tale că am aflat că Domnia Ta, după ce ai ocupat nu de mult țara Transilvaniei, ai vrea să năvălești și pe acest pământ al Moldovei și să-l ocupi. De aceea, prietenește de tot amintim Domniei Tale că dacă ai pus ceva la cale în privința aceasta — să renunți, să nu te ispitească așa ceva pe Domnia Ta să poțestești un atare lucru, căci nu întotdeauna izbîndesc lucrurile pe potrivă vorbelor. Domnia Ta n-ai nici o pricină, împotriva acestei țări, iar noi n-am putea s-o părăsim și s-o neglijăm.

Prin urmare, pentru a doua oară facem atent pe Domnia Ta să nu dorești să ajungi la vrăjmășie cu noi; am vrea să cunoaștem gîndul deschis al Domniei Tale în această privință și să avem răspuns la această scrisoare a noastră.

După acestea, dorim Domnicii Tale bună sănătate de la domnul Dumnezeu.

În Varșovia, 1600.

157

1600 martie 11, Brașov.

Michael Valachiae Transalpinæ Waiwoda, Sacrae Caes<areae> Regiaequē M<ajes>tatis Consiliarius, per Transylvaniam locum tenens, ejusdemque cis Transylvaniam et partium ei subiectarum fines <exercitus> Generalis Capitaneus.

Jasnie Wielmożny Naiasnieiszy Krolv.

Uprzeiomości i służby nasze oddaiemy do łaski W.K.M.

Sługa W.K.M. P. Skrzyniecki będąc posłany do nass od W.K.M., także i teraz sekretarz W.K.M. Pan Taranowski imieniem W.K.M. napominali nass abyśmy się na Wołoska Ziemię nietargali. Lecz sąm Pan Bog wie serca i skrytości kazdego; niechaj by nass ten skarał, iesli co kiedy było w pomysłeniu nassym targać się na Ziemię Wołoską, która

iest pod mocną obroną W.K.M. A iz doskonale wiemy ze nass Hieremy woiewoda do takiego rozumienia u W.K.M. przywiódł, Pana Boga naprzód, a potym W.K.M. rossądzicielem między nami mieć chcemy, i zyczylibyzmy tego sobie, aby on przed wiernym służę W.K.M. słusnie na nass to pokazał, wczyniezmy są iemu nieprawi, i iezli ludzie naszymy w Ziemi iego szkodę iaką wczynili, i iezli aby iednę kokosz w Ziemi iego zabili i co gdy pokaze, przed weszyskim krześciaństwem niech się tego wstydamy, i ten wstyd na twarzy naszej niech zostanie. Ale iz nadzieię mąmy w Panu Bogu ze tego prawdziwie dowiesć zadnym obyczaiem niebędzie mógł, i owšem zadney inszey obrazu niema do nass, iedno tę ześmy z nieprzyiaciele 1 krzyża świętego zawzdy walczyli, i o to się na nass obrazaiąc do W.K.M., do Turkow, do Tatarow, i wszędy gdziekolwiek listami swęmi zasiąc mógł nass oskarżał. A nawet W.K.M. pewnie racz wiedzieć, ze nikt inszy przyczyną do tego nie iest, zezmy do Ziemi Siedmigródzkiei weszli iedno on, a to tym spossobem. Hieremiy woiewoda, maiąc wy<r>zei mianowaną przyczyną do nass, naprzód Turka, potym nieboszczyka Andrzeia Batorego (z którym zezmy się byli zprzysięgli zawzdy przeciw nieprzyiacielowi krzyża świętego woiować), takze i Pana Hetmana Koronnego W.K.M. przeciw nam poburzył, ktorzy wśzyscy z nim pospołu, o to się pilnie starali, aby nass żywo Turkom w ręce podać mogli, co iawnie listami ich, ktore do Turkow pissali, pokazać moge, do czego in Pan Bog za naszą niewinnością niedopomógł. A tak my zewsząd ogarnionym będąc od tich ktorzy na gardło nasze ussadzili się, tamezmy się udali, gdziezmy byli przysięgli, z zoną, z dziećmi y ze weszyskimi, Panu Bogu a sprawiedliwości swey ufaiąc, Pana Boga o to prosząc, aby tego, ktory takich rzeczy zaczęćia przyczyną był, iawnie skarał. Rzeczy niektore, do ktorych nam P. Taranowski, secretarz W.K.M., drogę pokazał, zlecilizmy iemuz iako przysięglemu W.K.M.; rozumieimy ze to weszysko przezeń przed Maiestat W.K.M. przyidzie. Zatym się iako napilniei <łascze> W.K.M. oddaiemy, i służby swe offiaruiemy, a prosiem, aby W.K.M. za złe nam mieć nieraczył, zesmy po te czasy posłańcow swych częstych posilać nie mogli, teraz maiąc drogę otworzona, częściei possylać będziemy. Datum in Civitate n<ost>ra Coronensi, die undecima mensis Martij. Anno Domini 1600

< W.K.M. ziezliwi sługa,

Mihail voevoda>¹

Arh. St. Buc., Colecția microfilme R. P. Polonă, r. 6, c. 562—563; Archiwum Główne Akt Dawnych, Warszawa; Metryka Koronna, Libri Legationum, sygn. XXVII, f. 151v—152 <copie>; orig. la Biblioteca Kornicka Polskiej Akademii Nauk <P.A.N.>, Kornik, Archiwum Działyński; Hurmuzaki, *Documente*, Supl. II/1, p. 583—585—text polon și traducere franceză.

Mihai voievod al Țării Românești, consilier al Sacrei Maiestăți cezaro-crăiești, locțiitor pentru Transilvania și căpitan-general al aceluiași pentru Transilvania și hotarele părților supuse ei.

Mărite și preastrălucite rege

Prietenia și serviciile noastre le oferim bunăvoinței Măriei Tale regești.

Slujitorul Măriei Tale regești, domnul Skrzyniecki, fiind trimis la noi de Măria Ta regească, precum și, mai recent, domnul Taranowski,

secretar al Măriei Tale, ne-au amintit în numele Măriei Tale să nu ne atingem de Moldova. Dar numai Domnul Dumnezeu cunoaște inima și tainele fiecăruia și el să ne pedepsească dacă am avut vreodată în gând să ne atingem de Moldova care se află sub puternica ocrotire a Măriei Tale regești. Însă noi știm foarte bine că voievodul Ieremia l-a amăgit pe Măria Ta să ai această părere despre noi. Mai întâi pe Domnul Dumnezeu, iar apoi și pe Măria Ta vă vrem de judecător între noi și dorim ca acesta să arate în prezența unui slujitor credincios al Măriei Tale ce nedreptate i-am făcut eu aceluia și dacă oamenii noștri i-au adus vreo pagubă în țara sa ori i-au ucis măcar o găină. Iar dacă va dovedi aceasta, atunci să ne rușinăm în fața întregii creștinătăți, iar această rușine să nu se șteargă de pe obrazul nostru. Dar cum avem nădejde în Domnul Dumnezeu că acestea în nici un chip nu le va putea dovedi ca adevărate și nici o altă supărare nu are față de noi, ci doar că am luptat întotdeauna împotriva neprietenului sfintei cruci, și de aceea fiind miniat pe noi, ne-a pîrit și Măriei Tale regele, și turcilor, și tătarilor și peste tot pe unde a putut ajunge cu scrisorile sale. De asemenea, să binevoiască Măria Ta să afli că nimeni altul decît el nu a fost de vină că am intrat în Transilvania și aceasta în felul următor : Ieremia voievod, avînd cu noi pricina mai sus amintită, a ridicat împotriva noastră mai întâi pe turc, apoi pe răposatul Andrei Báthory (cu care am avut legămînt să luptăm întotdeauna împreună împotriva neprietenului sfintei cruci) și, de asemenea, și pe domnul hatman al Coroanei Măriei Tale regești. Aceștia toți, laolaltă, s-au străduit pe toate căile să ne dea viu în mina turcului, lucru pe care-l pot dovedi cu prisosință din scrisorile pe care le-au trimis turcilor ; dar nu le-a ajutat Domnul Dumnezeu care ne știa fără nici o vină. Așa că noi, fiind împresurat din toate părțile de cei ce s-au așezat pe grumazul nostru, noi, cu soția, cu copiii și cu toți ceilalți, ne-am dus acolo unde am prestat legămînt, avînd credință în dreptatea Domnului Dumnezeu, pe care-l rugăm să-l pedepsească cu adevărat pe cel care a fost pricina acestor lucruri.

La anumite vorbe care ne-au fost transmise de domnul Taranowski, secretarul Măriei Tale regești, i-am răspuns acestuia ca unui om de credință al Măriei Tale regești, înțelegînd că, prin el, toate acestea vor ajunge la cunoștința Măriei Tale regești.

După acestea, ne încredințăm deplinei îngăduințe a Măriei Tale regești și oferim serviciile noastre, rugînd pe Măria Ta să nu ne pomenască de rău că pînă acum nu am putut să trimitem mai des pe solii noștri, dar acum, avînd drum deschis, îi vom trimite mai des.

Dat în cetatea noastră a Brașovului, în ziua a unsprezecea a lunii martie. Anul Domnului — 1600.

< Al Măriei tale regești îndatoritor slujitor,

Mihail voievod>¹

¹ Adaos din ediție ; lipsă în copia din *Libri Legationum*.

Örssy Pether schreybt dem Herrn Palffy, auss Graan, von 12 Marty, Anno 1600.

Er hab des Herrn Palffy Schreyben wegen der Thurggischen Pottschaftt empfangen unnd als palt in der Nacht, auf Ofen geschickht: der Pottschaftter hat ime andere Zeittungen nit referirt, als dass man dem Mihal Waida bey einem Thurekhen Husaimbek¹ genandt, ein Fahnen in Sibenbirgen unnd ain anders seinem Sun in Moldau geschickht hatt; mit der Condition, dass er Sibenbirgen unnd Moldau dem Turekhischen Khaiser sollte behaltten; solches habe der Pottschaftter, da er verraist ist mit Augen gesehen; der Pottschaftter heisst Sasuar Aga² und ist des Sinan Bascha sein Fendrich gewesen; jecz solte er sein Wohnung zu Fünfkirchen haben; der andere heisst Hasdi Mehemet [...]³.

Arh. St. Buc., Colecția xerografică Austria, pach. CCXXXII/11, f. 3; Haus-, Hof- und Staatsarchiv Wien, Türkei I, K. 83, f. 30–33; Hurmuzaki, *Documente*, XII, p. 770.

Eorsi Peter serie d-lui Pálffy, din Gran, la 12 martie 1600.

A primit scrisoarea d-lui Pálffy cu privire la solia turcă și imediat, noaptea, a trimis-o la Buda; solul nu i-a relatat alte știri, decât că i s-a trimis lui Mihai voievod, la un turec numit Hüsein bey¹, un steag pentru Transilvania și un altul pentru fiul său în Moldova, cu condiția ca el să păstreze pentru împăratul turec Transilvania și Moldova; acest lucru l-a văzut cu ochii lui solul care a plecat. Solul se numește Sasuar aga² și a fost stegarul lui Sinan pașa; acum el locuiește la Pecs; celălalt sol se numește Hagi Mehmet [...]³.

¹ Trăinisul otoman Hüsein (aga) a fost primit solemn de către Mihai Viteazul, la 16 martie 1600.

² Probabil Sefer aga.

³ Despre necesitatea pregătirilor de război, în ciuda faptului că se poartă negocieri de pace.

Nos Michael, Valachiae Transalpinae vauoda, Sacrae Caesareae Regiaeque Maiestatis consiliarius, per Tran<ssylva>niam locumtenens, eiusdemque cis Tran<ssylva>niam ac ditionum partiumque ei subiectarum fines exercitus generalis capitaneus etc., Memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit uniuersis. Quod magnifici domini ac egregij nobiles coeterique status et ordines trium nationum huius regni Tran<ssylva>niae in partialibus eorum comitijs ad diem duodecimum mensis Martij, anno domini millesimo sexcentesimo in ciuitati Coronensi ex edicto nostro celebratis congregati, exhibuerunt nobis et praesentauerunt quosdam infrascriptos articulos, in eisdem comitijs paribus ipsorum votis et unanimi consensu conclusos, supplicantes nobis humilimo: ut nos uniuersos ac singulos eos articulos, omniaque et singula in eisdem contenta ratos, gratos et accepta habentes, nostrum illis consensum beneuolum pariter et assensum praebere dignaremur. Quorum quidem articulorum tenor talis est:

Articuli dominorum regnicolarum trium nationum regni Tran(ssyl-
va)niae in partialibus eorum comitijs ad diem duodecimum mensis Mar-
tij, anno domini millesimo sexcentesimo in ciuitate Coronensi celebratis
conclusi.

(1) Nagy halakat adunk keg(elme)s wrunk az my kegelmes Iste-
nunknek, hogy myoltatul fogwa na(gysa)godat mutatta eo felsege
kegelmes feiedelmunknek lenni, azoltatul fogwa na(gysa)godna)k oly
kegyelmes gonduisselese wolt reank, hogy edes hazankban minden ellense-
gekyl ellen bekeuel es csendesen megh marattunk. Keoniorgunk eo zenth
felsegenek, hogy ez utann-is na(gysa)godat mindenekben vgy vezere-
llie es igazgassa, ky legen mind az zegeny hazanak es mynniaiuunknak megh
maradasara, az na(gysa)god io hirenek newenek ky teriedesere es az
egez kereztiensegnek iauara s epulisire.

(2) Latwan azert es megh gondoluan na(gysa)godna)k az prae-
sidium es kwlomb kulombfele hada'nak tartasara walo sok koldseget es
naponk(e)nt walo zwkseget, noha az mint na(gysa)g(od) s megh tapaz-
talhatta orzagunknak es az zeghensegnek sok fogiatkozasit ugy annyra,
hogy maid mindenunktol exaurialtatunk mindazaltal az mire az uristen
elegsegesse tezen bennunket, mint ez ideyg ez utannis nag(ysa)godna)k
semmi wdeoben megh nem akarunk fogyatkoznj.

(3) Igerunk azert nag(ysa)godna)k kapwzam zerenth hada nepe
tartasara negy negy forintot, felet a(d) diem praesentium¹ es iouend^o
huzadik napra, felet pedig az utan megh huzadik napra az na(gysa)god
tarhazaba eppen es fogiatkozas nelkul bezolgaltatni. Melj tereh viselesre
az zaz vraink-ys az eo modgyok zerenth igerik magokat. Az rovatlan
heliek pedig ezen adoban harmad rezen kiwol annyit contribualna(nak)
mint ennek eleotte walo kozelbik gyulesben felwete adoban; keoniorgunk
nag(ysa)godna)k mint keg(yelme)s wrunknak hogy nag(ysa)go)d tekent-
wen az zeghensegenek sok fogiatkozasit vegi kegelmesen tulunk ez vtannis
valamire eleget tezwnek, nag(ysa)godna)k semmiben nem akarunk megh
fogyatkoznj.

(4) Myert pedig hogy nag(sa)godna)k az harminczadok iouedel-
meben nagy fogiatkozasat lattunk, az zeghenseg-ys pedig kyualtkuppen
az buzanak arrabul adhattya megh az adot wegeztuk, hogy Magiarorza-
gon es Hauaselfolden kywol semmi heliekre az buzat ky ne vihessék,
hanem tulaidon chiak Magiarorzagban es Hauaselfoldeben. Melj dolog
ellen ha ky chelekednek attul priualtassek es megh-is bwntettessek.

(5) Vagyon nagy panazolkodas az nemessegtul, hogy az laksagon
valo jobbagyok foldes vroknak nem akarnak zolgalnj, sot nemelliek
eollessel es egyeb meltatlan dologgal illetnek eoket. Vegeztuk azert
hogy mint az elot ez utannis minden helieken, leuo laksagy jobbagyok
az foldes vroknak zollallianak, zauakat fogadgiak, tullok halgassanak es
mindenekben az elebi allapattyokhoz tarchak magokat, mert ha ky az
ellen chelezkik mindenut persequalhassak es feieuel erie megh, ha pedig
folderul akar melj newezetes heliekre mennenek-is minden heliekrul
tartozzanak ky adnj.

(6) Tetzet ezis, hogy valamely jobbagy az laksagrol es varo-
sokrol-is vagy az adonak megh nem adhatasa miat vagy egyeb arant az
zekely foldere ment volna azokat-is minden heliekrul az capitanok es egy-
eb tiztwiselok sub amissione offity tartozzanak restituijni. Ha ky pedig
az laksagy jobbagyok kozzul az zabad zekeliek kozze beiratta volna

magat, azokat-is sub eadem poena tartozzanak kÿ adnÿ. Az kik pedig ez ÿdeig be nem irattattanak azok ez wtann-is be ne irattassanak.

Nos itaq<ue> praemissa supplicaticne praefator<um> dominorum regnicolarum nobis modo qui supra porrecta benigne ex audita et admissa praescriptos uniuer<os> et singulos articulos ac omnia et singula in eisdem conten<ta> ratos, gratos et accepta haben<tes>, praesentibus literis nostris, verbo tenus inseri et inscribi facien<tes> nostrumq<ue> illis consensum praeben<tes>, beneuolum pariter et assensu<in>, acceptauimus, approbauimus, ratificauimus et confirmauimus. Offeren<tes> nos beneuole, quod praemissa omnia et singula tam nos ipsi obseruabimus quam per alios quospiam ubiq<ue> per ditionem n<ost>ram firmiter obseruar<i> faciemus harum nostrarum vigore et testunonio literarum median<te>. Datum in ciuitate Coronen<si> die decima quinta mensis Martÿ Anno Domini Millesimo sexcentesimo.

Iw Mihail Vo<evo>d¹

< L. S. >

<verso> Pro Ciuit<a>te Colosuar

Arh. St. Cluj. fond. nr. 1, Primăria Municipiului Cluj-Napoca, Articole dietale, subdată, file nenumerotate <1–3>, copie originală destinată oraşului Cluj, sigiliu timbrat, valdare m. pr. în chirilice. I. Crăciun, *Diclele Transilvaniei făcute sub domnia lui Mihai Viteazul*, în „Anuarul Institutului de istorie naţională”, VII <1936–1938>, Buc., 1939, p. 629–632 <text şi traducere a textului maghiar>; I. Lupaş, *Documente istorice transilvane*, I(1599–1699), Cluj, 1940, p. 28–33 <text şi traducere a textului maghiar>.

Noi, Mihai, voievod al Ţării Româneşti, consilier al preasacrei Maiestăţi împărăteşti şi regeşti, locuitor în Transilvania şi căpitan-general al armatei sale din Transilvania de dincoace şi dintre hotarele părţilor supuse acesteia etc. Încredinţăm spre luare aminte tuturor celor căroră le este de folos anunţind prin cuprinsul prezentei că luminaţii, măreţii, darnicii şi vitejii nobili şi alte cinuri şi obşti ale celor trei seminţii din această ţară a Transilvaniei şi din părţile de sub stăpînirea acesteia, strinşi în obşteasca lor adunare ținută din porunca noastră aici, în Braşov, în ziua a douăzecea a lunii martie, anul domnului una mie şase sute — ne-au arătat şi înfăţişat cîteva articole scrise mai jos, statornicite în aceeaşi adunare prin vot egal şi prin primirea lor îndeobşte şi ne-au rugat cu plecăciune ca, luînd seama la toate aceste articole întărite, plăcute şi primite toate şi fiecare din cele conţinute în ele, să binevoim să le dăm consimţămîntul nostru binevoitor, precum şi asentimentul. Iar cuprinsul articolelor este următorul :

Articolele domnilor locuitori de cele trei neamuri din ţara Transilvaniei statornite în adunarea lor parţială din ziua de douăzeci a lunii martie, anul domnului una mie şase sute, din oraşul Braşov.

<1> Înălţăm rugăciuni fierbinţi către milostivul Dumnezeu pentru că, de cînd ni te-a trimis pe Măria Ta să ne fii principe milostiv, ai avut atita grijă milostivă faţă de noi, încît am putut rămîne în dulcea noastră patrie, în pofida tuturor potrivnicilor, în pace şi în linişte. Ne rugăm sfinţiei sale să ne călăuzească paşii şi să-i dea îndreptare Măriei

Tale și de acum înainte întru toate, ca să fie spre dăinuirea bieteii noastre patrii și a noastră a tuturor, spre lățirea faimei și a slavei Măriei Tale și spre binele și întărirea întregii creștinătăți.

⟨2⟩ Văzînd și judecînd cheltuielile multe și trebuințele zilnice pe care le ai Măria Ta cu întreținerea curții și a feluritelor oști, nu vom fi spre scăderea Măriei Tale nici de acum înainte, după cum n-am fost nici pînă acum, din ceea ce ne va da Dumnezeu și ne va fi cu prisosință, cu toate că Măria Ta ai putut să-ți dai seama de marile lipsuri ale țării și ale supușilor, ei fiind aproape secătuiți.

⟨3⟩ Făgăduim, astfel, Măriei Tale pentru întreținerea oștirii — de fiecare gospodărie cîte patru florini; jumătate să fie plătiți cîstit și fără scădere la vistieria Măriei Tale pînă în a 20-a zi de la data de azi, iar jumătatea cealaltă pînă în ziua a 20-a de atunci înainte; aceste dări vor fi purtate de sași după obiceiul lor. Locurile neluate în socoată să contribuie și ele la această dare, în afară de ⟨darea numită⟩ a treia parte, dînd cele ce s-au stabilit la dieta de mai înainte. Ne rugăm Măriei Tale, domnul nostru milostiv, să ia Măria Ta seama la lipsurile supușilor săi și cu îngăduință să primească aceasta din partea noastră, căci și după acestea, atît cît vom putea, nu vom fi întru nimic spre scăderea Măriei Tale.

⟨4⟩ Deoarece am văzut marile lipsuri ale Măriei Tale în ce privește strîngerea treizecimilor, iar sărăcimea poate plăti darea mai ales din vînzarea griului, am hotărît ca griul să nu poată fi dus în alte părți din Ungaria și Țara Românească, ci numai în Ungaria și Țara Românească — cine va face altfel, să i se ia ⟨griul⟩ și să fie pedepsit.

⟨5⟩ Sînt plîngeri mari din partea nobilimii că iobagii nu vor să mai slujească stăpînilor lor, iar unii au început să-i și ucidă și să le facă tot felul de necuviințe. Hotărîm ca iobagii de pretutîndeni să slujească și să asculte de stăpîinii lor și de acum înainte, ca și în trecut, să fie supuși și să fie întru toate așa cum au fost mai înainte. Aceia care nu vor face astfel, să fie peste tot locul urmăriți și să plătească cu capul; cei fugiți de pe moșii, de orișunde să fie trimiși îndărăt, la urma lor.

⟨6⟩ Am hotărît și ca toți iobagii, de la țară sau de la oraș, dacă ar fugi de dări sau din alte pricini pe pămîntul secuilor, să fie trimiși îndărăt, de pretutîndeni, de către căpitani sau de alți slujbași sub pedeapsa pierderii slujbei.

Aceia dintre iobagii de la țară care s-au înscris între secuii liberi, să fie trimiși îndărăt și ei sub aceeași pedeapsă. Cei neînscriși pînă acum să nu poată fi înscriși nici de acum înainte.

Așadar noi, la sus-arătata rugămînte a numiților domni locuitori, socotînd toate articolele sus-scrise, îndeobște și în parte înfățișate nouă în modul arătat și fiind cu îngăduință ascultate și primite și avîndu-le de acum satorite ca îngăduite și pe plac, deci făcînd să fie lămurite prin viu grai și însemnate prin scrisoarea de față și dîndu-le consimțămîntul nostru, cu bunăvoință le-am primit, le-am dat încuviințarea, le-am întărit și le-am împuternicit și ne-am oferit de bunăvoie că atît noi înșine vom păzi, dar vom și face să fie păzite de oricare alții cu tărie și orișunde în țara noastră toate cele sus-zise în întregime sau în parte

prin puterea și prin mărturia acestei scrisori a noastră. Dat în orașul Brașov, la cincisprezece martie a anului domnului una mie șase sute.

Io Mihail Vodă¹

<Sigiliu timbrat>

<Verso :> Pentru orașul Cluj

¹ Semnătura autografă a lui Mihai voievod cu litere chirilice, fapt care confră textului dreptul de original, deși nu este decît copia hotărîrilor dietei de la Brașov, parțială, către orașul Cluj.

160

1600 martie 20, Plzen.

[...]¹. Gnedigister Fürst und Herr, Ewer F.D., die werden aus meinem von Weissenburg gethanen gehorsamen Schreiben in Gnaden verstanden haben was ich biss dahin bei dem Herrn Weyda auss der Wallachey von Ir Mt. wegen anbracht und verrichtet; habe auch Ime Weyda zu meinem Abreisen so gehorsamist eiferig gegen Ir Mt. verlassen, das ich zu Gott hoffe, er solle, nit allain zu Ir Mtt. trewen Diensten beständig verbleiben, sonndern auch zu kunfftiger Zeit solche Tatten und Verrichtungen thuen und fürnemben, das Ir Mtt. und der gantzen Christenheit zu hechsten Aufnemen komen und gelangen solle. Ist gleichwol weniger nit, das er Herr Weyda über seines alhier gewesnen Gesanten beschechenen ungleichen Relation gegen Irer Mtt. Gesanten was unwillig worden; welches ich ime aufs Best aussgeredt, wider auf den guetten Weeg und die beschechene, und von sich gegebene, Zusage und Versprechens, die ich ordentlich vleissig und mit zweyen Zeugen approbirt gebracht, und auch volgendts Ir Key. Mtt. underthenigist überschikht. Das ich dadurch kains Wegs zweifeln will, das etwo sein Gemüeth endern oder wider zuruck gehn wollte; fürnemblichen wan Herr Petztz (sic) mit der Verehrung und dem Gelt, so er nach vor Ostern fort fieren unnd dahin gelangen soll, so werde er erst zu noch mehrer Bestendigkeit und dem jenigen Weg und Mittel des er sich underthenigist gegen Ir Mt. erclert, geraitzt und gewiesen, das er Ir Mt. alssdan Sibenbürgen gantz und gar abtreten und hernacher andere Impresa fürnemben und dabei erst auch stehen werde. Das eben seine alhier gewesene Gesanten ihne Weyda zu mildt berichtet und ir Relation vil auf ain andern Schlag deuten und richten wollen, alls es sich im Werkh befunden, und villeicht hernacher beede ires Lohn nach Verdienen belont und andern dergleichen Gesellen zu ainem Exempel gestrafft werden, — sintemal es allein auf ir privat Interesse, damit er Sibenbürgen behalten, selbst regieren und sye dadurch zu hohen Diensten und stattlichen Einkomen und Bereichungen komen mechten, angesehen.

So hat, zum Andern, wolgedachter Herr Wayda zu meinem Abreisen Ewr F. D. halber auch zum Besten gedacht und gebetten, ich wolte E.F.D. vonn seintwegen seine undorthenige gehorsamiste Dienst und Gruess vermelden; wie ichs dan hiemit gehorsamist verreichen will.

In gleichen, hat mich der Herr Erzbischoff zu Torna, in Bulgaria, auch gebetten, E.F.D. sein Gebett und underthenigiste Dienst zu prae-sentirn.

Es ist ain polnischer Gesanter zum Weyda ankomen; der hat wol Schreiben mitgebracht, sein aber vom Kinig nit underzeichnet gewest, also das ain Betrug, und allain des Gross-Cantzlers Practica ist, — das er die Kosakhen under solchem Schein schrekhen und vom Weyda abstandigen machen wellen. Der ist aber an ain sichers Ortt biss zu des Polakhen Andreas Taranowsky, der, gleich den Tag alss ich von Weissenburg abgereist, dahin gelangen, und sein Anbringen thuen sollen; alss dan wirldt man hören, was der erste Gesant mit Practic und auss was Anstiftung solches gefiert habe. Es sagt mir Herr Weyda das er Taranowsky des hohleblichen Hauses Osterreich trewer und wol affectionirter Man sey und Ewer Dth. auch zum Bessten gedenke [...]².

Zaigt mir der Herr Wayda an, so lang Ir Mt. die Moldaw nit under sich bringen, werden Sibenbürgen und Wallachei unangefochten nit bleiben, — wie ichs bei mir selbst auch befind; und, wan Ir. Mt. ime nit so starkh zugeschrieben, auss vilerlei Bedenkhen, nach der Zeit stil zu halten, — so hette er sich beraith Moldaw impatronirt.

Er Herr Wayda ist auf den Georgio Basta so gar aufsetzig, das besser were wan er den Orttten weg und ain Ander an sein Stell, der mit ime Herrn Wayda correspondirte, fügenomen werden mechte. In Gleichem ebenffals steht es mit dem Ungnaden [...]³.

Datum Pilsen, 20-ten Martii 600. Ewer F. Dt., etc. (sic)

Underthenigister, gehorsambister
Diener :

Carlo Magno

Hurmazaki, *Documente XII*, p. 795+796; Innsbruck, Statthaltereiarhiv, Ambrascer einkommene Schriften.

[...]¹. Din scrisoarea mea din Alba Iulia veți fi înțeles ce misiune am avut și îndeplinit pînă la acea dată, din partea Maiestății Sale, pe lingă domnul voievod din Țara Românească. La plecarea mea, l-am lăsat pe voievod atît de animat de zel față de Maiestatea Sa, încît sper că el nu numai că va persevera în serviciile sale credincioase față de Maiestatea Sa, ci că va înfăptui și întreprinde și pe viitor astfel de acțiuni și isprăvi care să aducă pe Maiestatea Sa și întreaga creștinătate la cea mai mare înflorire.

Nu este mai puțin adevărat că el, domnul voievod, s-a cam miniat față de solii Maiestății Sale, în legătură cu relatarea necorespunzătoare a solului său, trimis aici; eu l-am îmbunat și l-am readus pe calea cea bună, la promisiunile date de el. pe care le-am așternut pe hîrtie în bună ordine, cu doi martori, determinîndu-l să le aprobe și apoi le-am înaintat Maiestății Sale imperiale. Nu mă îndoiesc că în felul acesta sentimentele sale nu se vor schimba și că promisiunile nu vor fi retrase; mai ales atunci cînd dl Pezzen — care, se spune, va porni încă înainte de Paști — va sosi aici cu daruri și bani, domnul voievod se va simți stimulat și îndemnat încă și mai mult de a rămîne statornic pe calea pentru care s-a declarat față de Maiestatea Sa, cedînd acesteia cu totul Transilvania și trecînd apoi la întreprinderea altor fapte de arme, perseverînd în ele. Că solii trimiși aici i-au raportat voievodului cu prea multă blîndețe și au vrut să orienteze și să lase a se interpreta relatarea lor în alt

sens decît cel intenționat, poate că cei doi vor fi răsplătiți după merit și pedepsiți ca exemplu pentru alți tovarăși de soiul lor, cu atît mai mult cu cît ei au avut în vedere numai interesul lor particular, anume ca voievodul să păstreze Transilvania, pentru ca ei înșiși să conducă și să ajungă astfel la funcții înalte și venituri considerabile și la îmbogățire.

Dealtfel, la plecarea mea, numitul voievod a transmis Alteței Voastre princiare urările sale de bine și m-a rugat să vă asigur de serviciile și omagiile sale preasupuse, ceea ce doresc să îndeplinesc aici.

De asemenea și domnul arhiepiscop de Tirnovo, din Bulgaria, m-a rugat să vă prezint ruga și omagiile sale preasupuse.

Un sol polonez a sosit la voievod; el a adus scrisori, care însă nu erau semnate de rege, deci trebuie să fi fost o înșelătorie și o uneltire de-a marelui cancelar — care, sub această aparență, vrea să sperie pe cazaici și să-i îndepărteze de voievod. Acesta a plecat însă într-un anume loc pentru a-l întîlni pe polonezul Andrei Taranowski, care trebuia să sosească acolo cu mesajul său în aceeași zi în care eu plecam din Alba Iulia; de la acesta se va afla ce a vrut primul sol cu uneltirea sa și din al cui îndemn a venit. Domnul voievod spune că Taranowski este credincios și plin de afecțiune față de Casa de Austria și bine intenționat față de Alteța Voastră [...]².

Domnul voievod mi-a atras atenția că, atîta timp cît Maiestatea Sa nu va supune Moldova, nu vor putea rămîne neatacate Transilvania și Țara Românească — ceea ce și eu găsesc că e adevărat — și că, dacă Maiestatea Sa nu l-ar fi îndemnat atît de ferm, în scris, să stea deocamdată, din multiple motive, liniștit, el ar fi ocupat deja Moldova.

Domnul voievod este atît de pornit împotriva lui George Basta, încît ar fi bine ca acesta să fie mutat în alt loc și înlocuit cu altcineva care să întrețină legături cu domnul voievod. Tot astfel stau lucrurile și cu <David> Ungnad.

[...]³

Dat la Plzen, la 20 martie 1600

Carlo Magno

¹ Formula de adresare.

² Despre reîntoarcerea lui Carlo Magno la Alba Iulia.

³ Formula de încheiere.

Serenissimo signore

L'obbligo che tengo al servitio di Sua Maesta mi fà continuamente andar pensando in che modo si potria raffrenare l'insolenza dil Vallacho, il quale, abusando della clemenza di Sua Maesta si è insuperbito in modo tale, che si persuade esser confirmato nella provincia, quando anco S.M. non volesse farlo, et il tutto senza dubio è proceduto dal non haver da principio mosso alcune genti a questa volta, si come penso più volte haver scritto a Vostra Altezza et a Sua Maesta. E che sia il vero ch'esso habbi intentione d'esser confirmato, si può chiaramente comprendere dall'haver egli accettato il stendardo dil Turco per necessitare

tanto più S. M. (per questa via) a confirmarlo in essa. Hora, lasciando a parte il modo di proceder contro di lui con l'armi, si come ultimamente scrissi a V. A. dirò che, havendo S. M. a mandare alcun personaggio in Transilvania per trattare con esso Vallacho, esser neccessario anco mover alcun buon numero di genti a questa volta per neccessitarlo a pensare a fatti suoi; sapendo egli molto bene la infirmità intrinseca che tiene, in esser odiato da i Transilvani per la sua tiranide, e che li aiuti ch'egli può sperare dal Turco saranno molto tardi e la soldatesca ch'egli al presente tiene, oltre all'esser di poca stima e anco mal sodisfatta di lui, per non esser pagata. E in questo modo verria S.M. a dar reputatione alle cose sue et a raffrenare, come si è detto, la superbia di costui; altrimenti, per via di dolcezza, non si cavarà mai buon construtto da questi barbari¹, e, quando le genti che si mandassero in quà non servissero d'altro, potriano servire per conservatione dil paese, e forsi anco per far l'impresa di Solnok; quando però potessi meter insieme 10.000 fanti e 3.000 cavalli; perchè il modo d'assalirlo (hora che conosco il paese) non lo trovo molto difficile, si come più particolarmente intenderà V. A. quando si compiacerà saperlo.

E, quando S.M. si riservi mover le sudette genti a questa volta, sarà anco bisogno anticipare i danari per le vettovaglie, acciò la soldatesca non vengi a patire; giachè il paese è molto esausto.

Hò fatto sapere al Cornis che tengi in speranza quelli che desiderono la libertà e che gl'assicuri che S. M. non hà mai inposto a esso Vallacho che usi alcuna crudeltà si come egli hà fatto credere a molti di loro.

È anco da notare una cosa stravagante: veder l'artificio di questo Vallacho, che, quante persone vengono da là mandate da S.M., ritornino fuori ingannati, volendo persuadere al mondo ch'esso Vallacho sia buon servitore di S. M. non s'accorgendo essi che, quanto egli fá, tende solamente a guadagnare tempo e per stabilirsi nella provincia; il che di quanto danno fusse per risultare a questa provincia non occorre ch'io lo dimostri a Vostra Altezza, giach'ella, come prudentissima, lo può meglio di me considerare. Et a V. A. humilimente fò riverenza. Di Cassovia, li 20 di marzo 1600.

Di Vostra Altezza Serenissima Humilissimo servitore:

G. Basta

Arh. St. Buc., Colecția xerografii Austria pach. CCXXXII/15; Haus-, Hof-u. Staatsarchiv, Wien, Türkei, I, K 83, f. 42—45; Hurmuzaki, *Documente*, XII, p. 794—795.

Prealuminate domn

Datoria care ține de slujba față de Maiestatea Sa mă face să gîndesc permanent în ce mod s-ar putea înfrîna obrăznicia <voievodului> român, care, abuzînd de clemența Maiestății Sale, a devenit atît de trufaș, încît să-și închipuie că este confirmat în provincie încă de atunci cînd Maiestatea Sa nu voia să o facă, și totuși a pornit, fără îndoială, de acolo că n-a fost pusă în mișcare de la început ceva oaste în această direcție, așa cum socotesc că am scris de mai multe ori Alteței Voastre și Maiestății Sale. Și chiar dacă ar fi adevărat că el a avut intenția să fie confirmat, se poate înțelege clar faptul că el a acceptat steagul turcului, pentru a obliga cu atît mai mult pe Maiestatea Sa (pe această cale) să-l confirme

în această provincie. Acum, lăsînd de o parte modul de a proceda contra lui cu armele, așa cum am scris Alteței Voastre ultima oară, voi spune că, dacă Maiestatea Sa va trimite vreo persoană în Transilvania pentru a trata cu <voievodul> român însuși, ar fi necesar de asemenea să se pună în mișcare un număr mare de oșteni de această dată, pentru a-l constrînge să se gîndească la faptele sale; el cunoscînd foarte bine slăbiciunea internă, care constă în faptul că este urît de <nobili> transilvăneni din cauza tiraniei sale și că ajutoarele pe care le poate el spera de la turci vor fi mult prea tîrzii, iar oștenii pe care îi are în prezent, în afară de faptul că îi acordă puțină stimă, sînt nemulțumiți de el pentru că <nu> pot să fie plătiți. Și în acest mod, Maiestatea Sa ar întări reputația problemelor imperiale și ar înfrînge, cum s-a zis, trufia aceluia, altfel, pe calea blîndeței, nu se va mai scoate niciodată o treabă bună de la acești barbari¹ și dacă ostașii care vor fi trimiși aici nu vor servi la altceva, vor putea servi pentru păstrarea țării și poate de asemenea pentru a asedia Solnocul, dacă pot fi adunați 10 000 pedestrași și 3 000 cai; căci modul de asalt (acum cînd cunosc țara) nu-l găsesc prea dificil, așa cum va înțelege Alteța Voastră în mod deosebit, dacă va dori să cunoască mai mult.

Și dacă Maiestatea Sa își rezervă să pună în mișcare numitele oști în această direcție, va fi nevoie să avanseze banii pentru provizii, pentru ca oștenii să nu aibă de suferit, căci țara e foarte secătuită.

L-am înștiințat pe Kornis să întrețină speranța acelor care doresc libertatea și să-i asigure că Maiestatea Sa n-a impus niciodată <voievodului> român să folosească vreo cruzime, cum a făcut el să creadă pe mulți dintre ei.

Mai trebuie notat încă un lucru deosebit: a se vedea viclenia <voievodului> român care — atunci cînd vin persoane trimise de Maiestatea Sa, se reîntorc înșelate — vroid să convingă lumea că el, <voievodul> român, este un bun slujitor al Maiestății Sale, acele <persoane> neobservînd că el, atunci cînd face acest lucru, nu cată decît să cîștige timp, pentru a se stabili în provincie; și ce pagubă a rezultat din aceasta pentru provincie nu mai este nevoie să demonstrez Alteței Voastre, care, fiind foarte înțeleaptă, își poate închipui mai bine decît mine.

Cu plecăciune preaumilă față de Alteța Voastră.

Din Cașovia, 20 martie 1600.

Servitorul preaumil al Alteței Voastre prealuminate

G. Basta

¹ Din ură contra lui Mihai și a ostașilor săi, generalul Basta a folosit în permanență referitor la ei numai cuvinte înjositoare, denigratoare.

[...]¹. Den Michael, Walachischen Weida, der vileicht, wan er erfahren wurde, dass man ainen Friden tractirt, widerwertige Gedanken fassen dorffen, auh erindern, und Im zu verstehen geben, dass under disen Tractation, da man anderst zu Schluss khumen, wurde E.K.M.

auff solhe Conditionen wölln gedacht sein, dardurch er in die Friedens- Capitulation auch eingeleibt und sambt allen den Seinigen vor dem Tür- khen woll gesicherst sein werde, Eur K. Mtt. Commissarien, so sich bei dem Walachen befinden, were solhs auch zu erindern, si den Walachen, wan er es vileicht niht zum bessten auffnehmen oder verstehen wolltt, der Sachen recht berichten und allen Argenwohn, so er schöpfen mocht, durch genugsambe Information hinlegen khundt. Wie dan Eur K.M. in ainem und andern, dem gnedigisten Gefallen nach, der Sachen recht zu thuen wissen. Was der Orssy Peter wegen der Türggischen Practikhen mit dem Walachen und dass sich auff des Frieds-Tractation niht zu ver- lassen, schreibt, vernehmen Eur K. M. auss dem Einschluss K., es wer- den aber Eur K. M. von den Commissarien so sich bei dem Walachen befinden, Gewissheit der Sachen zu erwartten haben.

Arh. St. Buc., Colecția xerografii Austria, pach. CCXXXII 17, f. 5; Haus-, Hof- u. Staatsarchiv Wien, Türkei, I, K 83, f. 53; Hurmuzaki, *Documente*, XII, p. 806.

[...] ¹ Lui Mihai, voievodul român, care, atunci cînd va afla că se duc negocieri de pace, va avea poate sentimente de împotrivire, să i se amintească și să i se dea de înțeles că în aceste negocieri, cînd se va ajunge la încheiere, Maiestatea Voastră imperială se va gîndi la astfel de condiții, încît să fie și el inclus în condițiile de pace și, împreună cu toți ai lui, să fie asigurat împotriva turcilor. Comisarilor Maiestății Voastre Imperiale, care se găsesc la <voievodul> român să li se amintească și lor <că trebuie> să-l informeze just pe <voievodul> român asupra ches- tiunii, chiar dacă el poate nu va recepta sau înțelege cum trebuie, și să spulbere orice bănuială pe care ar avea-o acesta, printr-o informare îndestulătoare, chiar dacă ulterior Maiestatea Voastră va ști să îndrepte lucrurile în unele privințe sau în altele, după cum îi va plăcea. Despre ceea ce scrie Eorsi Peter, cu privire la mașinațiile turcești cu <voievodul> român și că nu se poate pune bază pe negocierile de pace, luați cunoș- tință din <scrisoarea> inclusă a lui K. Însă Maiestatea Voastră trebuie să așteptați certitudinea asupra lucrurilor de la comisarii care se găsesc la <voievodul> român.

¹ Știri în legătură cu tratativele de pace cu turcii.

163

1600 martie 31, Alba Iulia.

Allergenedigister Kayser und Herr.

Heut am heylligen Charfreytag da wir billich unserer Christlichen Andacht abwarten sollen, erfordert uns unversehens der Herr Waide zur Audienz fur sich, wie woll er gesttern durch den Raicz Jörgen das er uns so lang zu sich nit berueffen lassen, mit der heylligen Zeit sich endt- schuldigt und nach den Feyertägen die Audienz verschoben hatt. Erczaigt sich erstes anfangs freuntlich und höfflich, fragt wie es uns auf der Rais gangen wer, wie wir tractirt worden, wasz fur ein Weeg wir gehabt haben, hatt sich entschuldigt der ublen Tractation so wir hetten, denn

es sey nichts zubekumben und dergleichen Cumpimentj (sic) mer damit uns wenig gedient ist gewest.

Hernoch hatt er uns gefragt ob wir nichts Neuesz hetten, Er Herr Waida vernemb von Vascharhel, nicht weit von Wardein, dort herum sollen sich die Tarttren samben und albereith sehen lassen, ob wir woll vom Niari Paul bei seinem Diener der den Herrn Waida des Niari Ladschreiben zur Hochzeit gebracht, aus Wardein ein frisch Schreiben gebracht, so hat er uns doch nichts davon geschrieben welches dem Herrn Waida angezeigt, wissen nicht obs ein gelichtes oder zu Vleisz aufgebrachtes Geschrai ist, denn wir nun mehr so schiech und so oft überfür worden, das wir nit wissen was wir dem Waida oder denen Rätten glauben sollen, gleichwoll alls wir aus der Audienz khamben haben wir vernumben das ein furnember Pribekh aus Temeschwär gefallen und hieher gebracht worden, der gebe fur Turkhen und Tarttern samben sich wider disz Land, vom Herrn Basta haben wir gestrigs Tags auch ein Schreiben empfangen der soll billich wissen, was man umb Wardein herum fur Zeitungen hört und was fur praeparationes man sihet, unglaublich ist nicht, dass Turkhen, Pollakhen und Moldauer hieher dem Waida und disem Land zue zillen, die werden dem Herrn Waida sowoll alls er sy mit guten Worten aufziehen, und sehen wie sy Ime den Vorstraich abgewinnen, wer ihr viell auf einmal betriegen will, der ladet im viell Mistraden auf den Halsz, undt muesz gleichmessigs gewertig sein.

Weiter hilt er unnsz fur, Er hab ein schönes auserlösenes Kriegsuolckh beysamben, unndt habs nun funff Jahr erhalten, hab wenig Hilff von Eur Majestätt bekomben, dasz liege da dem ganzen Winter, unndt jezt bey der schönen angehenden Zeit unndt erscheinenden gueten Gelegenheiten vergeblich verterb dasz Landt unndt zer alles auf, darüeber unaufhörliches Klagen, unndt Beschwörungen von Landuolckh täglich einkomben, von Eur Majestät komb Ihme kein Hilff, kein Geldt, kein Trosst, kein Andtwort noch nachrichtlicher Beschaidt, so bleib der Herr Peczcz auch aus unndt er wäsz durchaus nicht an wen er sey, dagegen sagen Ihm die Turggen, Pöllaggen unndt Moldauer zue disz Landt, Wallachey unndt die Moldaw (welches Er mit genuesamben Schreiben baldt zuebeweisen hette). In dabey zu errhalten, wofer er sich unter ihren Schucz begeben will, darfur In aber Gott behuet, er wölle von Eur Majestät unndt der Christenheit nicht waichen, noch sezen, als lang Eur Majestät unndt die andern Christlichen Eur Majestät zuegewandten Potentaten seiner Dienst sich nicht endtschlagen, noch dieselben verwerffen, auf welchen Fall er ja anderstwo sein Schucz muesste suchen.

Wes wier unnsz billig inn Eur Majestät Namben gegen Im vor diesem beschwärt, das hatt Er auf unnsz retorquirt, nämblich der Marini hab ein Meinung von Eur Majestät, der Carlo Magno ein andere, unndt wir aber ein andere Im furgebracht, darueber sey er irr, so wier doch woll wissen; dasz Er bey den Ragusern aines, ein anders durch den Carlo Magno, doch darundter die Cession und Renuntiation endtpieten unndt schriftlich vermelden durch unnsz bey dem Mallickh Eur Majestät aber das Contrarium mit grosser seiner furgeloffnen Alteration schreiben hatt lassen, wir fur unsere Personen sein stricte bey unserer Instruction verblieben, unndt sein derselbigen nach khumben.

Ferrer bracht Er fur, was Eur Majestät mit Sibenbürgen sich vill beschwären unndt bemuhen wollen, sey er doch mit sambt Siben-

burgen undt der Wallachey Eur Majestät Diener, Eur Majestät haben ohne dasz weitschlichtige Granitzen unndt mit denselbigen gnueg zue-schaffen, warrunben Ihm Eur Majestät nit wolten disz Landt zue regirn vertrauen, sondern In drausz jagen unndt stossen, wann er sich darzue nicht genuegsamb unndt teuglich erkennet, so wole Er selbst draus ziehen, aber Er traw Im also zuedienen, dasz Eur Majestät unndt die Christenheit darmit zuefrieden sein werden.

Eur Khayserliche Majestät gedenckhen nicht, dasz es mit dem Mann ein ordentliche Conferirung unndt Tractation abgibt, sondern er redt ein solche Leng hinein, dasz es nit mueglich ist, dasz seine Tullmätsch es alles fassen unndt unnsz zue referirn inn der Gedächtnusz erhalten können, wier haben entgegen den Mangl, dasz wier khein aignen trewen Tullmatsch der Wallachisch kündt haben, sondern wir befinden, dasz wie kurz wier auch unsere propositiones anbringen, der Stoika und der Armin Peter auh nit alles sondern nur was Ihm Waida angenämb ist, tullmätschen, der Armin Peter zeuchts den Stoika, aber der Marini hatt ihn den Armin auch in dem falsch befunden, der Waida, der Stoika unndt der Armin winckhen unndt geben ainander Zaichen mit den Augen unter dem Tullmatschen, unndt susurriren zuesamben, damit der Waida ja gegen unnsz sich für Eur Majestät nicht zueweit einlass unndt vergehe, sondern durch ihr Suggestion wasz wier syncere proponiren, calumnire unndt deprauire, dasz bringt unnsz grosse Hinderung unndt dem Waida ein grossten Behelff alle seine Erclärung auf Schrauffen zueseczen unndt wire Er will zue torquirn, darzue Er von Natur ohne dasz genaigt unndt geartet ist. Er lesst unns darzue nicht komben, dasz wir von einem Articl zum andern schreiten unndt denselben recht abredeten, Er mengt aines inn dasz ander, redt von einer Sachen baldt affirmativè baldt negativè, erclart sich, er wölle Eur Majestät selbst schreiben, baldt gibt Er fur er wöll nit schreiben, da er sich dann noch darzue ein wenig alterirt, so macht Er sich selbst unndt unnsz irr, unndt isst fur war, allergnedigister Herr, der modus tractandi vass ganz Turk-khisch unndt offt mier Ungnaden beschwärllicher, als den ich nahend sechs Jahr zue Constantinopl halten unndt brauchen hab muessen.

Wier haben unnsz dahin beflissen alle Zeit mit Glümpfen Im zuebegegnen, unndt In auf Eur Khayserlichen Majestät allergnedigiste Andeutung, dasz Er in seinen Begern mit des Herrn Peczczen Ankunfft also werde beantwortet werden, darmit er hoffentlich zuefrieden sein werde auf dasz besst gewisen und In sie insinuirt unndt furgehalten, darob er durchaus nicht zuefrieden, weil Herr Peczcz so lang ausbleibt, Im weder richtiger Beschaidt, weder Geldtshulffen zuekhomben, Er wisz nicht woran er sey.

Wier haben den Herrn Waida ermanth, der Herr wölle sich erin-dern, dasz Er den Armin Peter in Credenz-Schreiben hinnaus geben unndt durch Ihne bey Eur Majestät etliche Article anbringen lassen, darunter derogleichen Begern nicht gewesst isst, dasz Ihm Eur Majestät disz Landt auf Ihn, seinen Sohn, unndt seine Nachkhomben verschreiben. solle, sondern Er hab sich viell eines andern lassen vernemben unndt hinnaus geschrieben, so wüsz er Herr Waida, wesz er sich gegen dem Aluisio unndt dem Marini erklärt Eur Majestät hinaus zueschreiben.

Was wier Ihme nun von den zwen Ragusseern unndt Armin Peter hinaus berichten unndt anbringen furgehalten, dasz hatt er alles ver-naindt unndt inn Windt geschlagen. Des Armin Peter Credenz-Schreiben

hett sich weiter nit erstreckht, als auf die guete Zaitung der erhaltenen Victori dieselbige Eur Majestät hinaus zuebringen. Wasz der Aluisio unndt Marini von der Cession unndt Renunciation hinnausz geschrieben, daran khere er sich nicht, gestehe es auch nicht; bey dem Aluisio hab Er Eur Majestät nichts hinnaus geschrieben, dasz Er cedirn oder renunciren wölle, dem Aluisio hab er allein auf des Marini Commendation ein Furschafft an Eur Majestät gegeben, inn allergnedigisten Beuelch In zuerhalten Er, Herr Waida, hab nie gesagt, dasz Er dasz Landt lassen oder Euer Majestät drausz cedirn wölle, woll aber Eur Majestät unndt der Christenheit aus unndt mit den Landern Siebenburgen unndt Wallachey, wenn sy Ihm mit Geltshilff beyspringen trewlich dienen wolle, da sy sich anderst seiner Dienst nicht endtschlagen noch begeben werden, wasz seine zwen Gesandten der Baan Mihalitsch unndt der Stoika draust anbracht haben, zue dem helt unndt bekhen er sich unndt sonst zue keines andern Berichten oder Schreiben, so hinaus beschehen sein möchten Carlo Magno hab schriefftlich hinnaus gefurth (von Ihme Herrn Waida verfärtigt und unterschriben), wasz sein Begeren unndt Erelärung gewest ist, ob Er woll fur sich selbst en grosser Herr unndt grösser als jezt ist sein kundte, Er hab Im inn dem Landt ein Nesst gemacht, nicht fur Ihm allein, sondern fur sein Sohn unndt Nachkhomben, wie nicht weniger unser einer ein Guet oder Herrschaft khauffet, nicht fur sich selbst, sondern auch fuer seine Kinder, Kinds-Kinder unndt Nachkhomben; villeicht halten In Eur Majestät so lang darumben, auf, dasz sich sein Volckh zuestray unndt Er allein bleibe dahin deutend, dasz Im Eur Majestät hinnach zue starckh wurden, undt Im aus dem Landt vertreiben möchten, des will er nicht erwarten. Ein Jeder hab sein Wolfart unndt Leben lieb, Er hab 6 Jahr in der Wallachey auf Hulff gewart, die ist Ihme nie zue versprochener Zeit noch auch das Geldt nicht komben, noch hab er sich solang er khundt aufgehalten, unndt darueber sein Landt mit dem Krieguolckh verhört unndt verterbt. Inn disz Landt sey Er auch auf sein Wagnus unndt mit seinen Säbl ohne einige Hülff khomben, unndt bishero Eur Majestät Gnad-Standts unndt Ehren-Erhebung auch Gelts-Hülffen gewart noch eines noch anderes ja auch kein trösstliche Andtwort erwardten khunnen.

Es möcht Herr Peczcz ja heut oder morgen kumben, aber auf einen oder andern Articl khein Resolution mit sich bringen, sondern erst wieder zueruckh umb dieselben schreiben, darauf will Er auch nicht warten.

Es khan niemandes von Im sagen, das er ubel gehandelt hab, allein inn dem hab er gefeilth, dass er Eur Majestät zuegeschrieben, Er wölle neben sein zwen Gesanten Boÿarn auch zwen Sibenbirger schikhen, das sei darumben verbliben dieweill er allerlei von irer Verrattereÿ gehört hab und kheinem recht trawen dörrfen, so hab Ers gleich unter wegen gelassen.

Disz haben wier beed wol verständen, dasz Er die Sibenburger darumben hinnen behalten, dasz Er Ihnen nicht traut hatt, sondern gesorgt unndt von seinen Boyern dahin ist gewiesen worden, sy möchten etwan draussen mit Eur Majestät unndt den andern Ungern etwas practicirn, dasz wieder Ihn wär, unndt sich Eur Majestät insinuiren, dasz wier doch von keinen gegen unsz, die wier im Namben Eur Majestät hie sein, warlich bis hero nit vermerckht, darumb Er auch dasz andermal den Napragi, Cornisch, Bornemizza, unndt noch ainen, so inn den Presburgerischen Landtag expedirt, unndt schon wegkhfertigt gewest, alles

auf des Stoika Rathschlag, der zue Clausenburg von ihrer Legation gehört, sampt dem Boyaren, der mit dem Carlo Magno fort hinaus hatt ziehen sollen, unndt albereit von hinn mit im ist verruckht gewest, wiederumb ab unndt zueruckh gefordert, aus pur lauter Untrausambkheit, dasz Er den Siebenburgern hinn noch ausser des Landts nicht traut, unndt sy doch an sich zeuchten so lang er Ihres Fauors sich zuebetragen vermainth, da sy doch weder zue Eur Majestät, weder zue Ihme khein einige Trewe-Affection nicht haben ausser Ihrer gar weniger zue Eur Majestät. Sonst will der Herr Waida nit zuegeben noch bekhandtlich sein dasz Er inn dem wenigstem, was wieder Eur Majestät oder sonst Unrechts gehandelt hatt, dis beruefft er sich inn seine geistlichen Calugeros die Er darueber consultirt, unndt möge auch der Babstlichen Heiligkeit unndt der ganzen Chrisstenheit Urthl drueber leiden.

Er hatt da In Eur Majestät seine Begern gewilligt, Eur Majestät unndt seinen Feinden woll Widerstand thun unndt die Truggen bis auf Constantinopl zue Staub machen können, Er frag unnsz, weil man so lang draust saumbt unndt In auf zeucht unndt sich sein Volekh darweil verlauffe, unndt aber endtzwischen Eur Majestät Ihme ein Impressa anbeuten, mit wenn Er solchs muesste verrichten, was Eur Majestät Inn Sinn haben, dasz sollen sy baldt furnemben unndt thuen, zue spat angefangen hilffts nichts, oder aber weil Eur Majestät so ein mechtigen Freundt (sic) wieder sich haben, unndt etwan an Kriegs-Costen es ermanglen will, so ist dasz nechst, man mache Friedt, darmit Landt unndt Leut nicht umbsonst unndt vergeblich erfeugert, erschöpft, verhört unndt verterbt werden. [...]¹

Arh. St. Buc., Colecția xerografii Austria, pach. CCXXXII/19; Haus-, Hof- u. Staatsarchiv Wien, Türkei I, K 83; Hurmuzaki, *Documente*, IV/1, p. 29–33.

Preamilostive împărat și stăpîn,!

Azi, în vinerea sfântă, cînd trebuia să ne facem, așa cum se cuvine, meditația pioasă de creștini, domnul voievod ne cheamă pe neașteptate în audiență la el, deși ieri se scuza, prin Raț Gheorghe, că nu ne-a chemat la el atîta timp din cauza sfintelor sărbători și că a amînat audiența pe după sărbători. La început se arată prietenos și politicos, ne întreabă cum ne-a mers în călătorie, cum am fost tratați, ce drum am urmat, s-a scuzat de tratarea pe care o avem, căci nu se găsește nimic și tot asemenea complimente care nu servesc la nimic.

Apoi el ne-a întrebat dacă nu avem noutăți; el, domnul voievod, a aflat de la Oșorheiu, nu departe de Oradea, că acolo împrejur s-ar aduna tătarii și ar fi fost văzuți deja; dacă noi am adns o scrisoare recentă de la Oradea, de la Niari Paul, al cărui servitor a adus domnului voievod invitația lui Niari la nuntă. Dar acesta nu ne-a scris nouă nimic spre a i se arăta domnului voievod și nu cunoaștem dacă alarma (lui Mihai) e reală sau născocită, căci noi am fost păcăliți atît de rău și atît de des, încît nu știm ce trebuie să credem din cele spuse de voievod sau de consilierii lui. Îndată ce am ieșit din audiență, am aflat că a fost prins un pribeag distins din Timișoara și adus aici, el a spus că turcii și tătarii se adună împotriva acestei țări; am primit ieri o scrisoare și de la domnul Basta, care ar trebui să cunoască ce știri circulă în jurul Oradei și ce pregătiri se văd; nu este de necrezut că turcii, polonezii și

moldovenii tind încoace către voievod și către această țară, voind să-l ducă cu cuvinte frumoase, așa cum i-a dus el pe ei, și vor să vadă cum să i-o ia înainte, căci cine vrea să înșele pe mai mulți deodată, acela își atrage multă neîncredere și trebuie să fie tratat cu aceeași măsură.

Apoi el ne-a spus că are o oaste bună, aleasă, pe care a întreținut-o cinci ani, că a primit puțin ajutor de la Maiestatea Voastră; oastea a stat aici toată iarna, iar acum, când se apropie vremea frumoasă și când se ivesc ocazii bune, face inutile stricăciuni țării și mănincă tot, din care cauză vin zilnic din partea locuitorilor neîncetate jalbe și plingeri; de la Maiestatea Voastră nu-i sosesc nici ajutoare, nici bani, nici mângiere, nici răspuns, nici știri, de asemenea nici dl Pezzen nu vine și el nu mai știe deloc de cine ține, în timp ce turcii, polonezii și moldovenii îi promit această țară <Transilvania>, Țara Românească și Moldova (ceea ce el va dovedi cu îndestulare, în curînd, printr-o scrisoare), îi promit să-l mențină aici, dacă vrea să treacă sub protecția lor, însă el nu vrea, doamne păzește să se îndepărteze de Maiestatea Voastră și de creștinătate și mai adaugă: atîta timp cît Maiestatea Voastră și ceilalți potențați creștini devotați Maiestății Voastre nu se dispensează de serviciile lui și nu i le resping, în care caz el trebuie să-și caute protecție în altă parte.

Plingerile pe care noi i le-am făcut lui cu bună dreptate, în numele Maiestății Voastre, el le-a întors împotriva noastră, anume că Marini i-a comunicat din partea Maiestății Voastre o părere, Carlo Magno alta, iar noi alta, astfel că el nu mai știe ce să creadă, căci noi cunoaștem desigur că el a făcut o comunicare prin raguzani, o alta prin Carlo Magno, totuși în aceste comunicări este cuprinsă cedarea și renunțarea și a anunțat-o în scris prin noi, însă Mallickh a scris Majestății Voastre exact contrariul, alterînd mult lucrurile. În ce ne privește personal, noi am rămas la instrucțiunea noastră și căutăm să o îndeplinim.

Apoi el a mai spus: de ce vrea Maiestatea Voastră să se împovăreze și să se ostenească cu Transilvania, căci el este slujitorul Maiestății Voastre cu tot cu Transilvania și Țara Românească, Maiestatea Voastră aveți și fără de aceasta hotare întinse și destul de lucru cu acelea; de ce Maiestatea Voastră nu vreți să-i încredințați spre guvernare această țară, ci îl goniți și îl dați afară, ca și cum n-ar fi îndestulător și vrednic pentru aceasta. Astfel că el însuși vrea să plece de aici, dar îi va servi cu credință, așa încît Maiestatea Voastră și creștinătatea să fie mulțumite.

Maiestatea Voastră să nu-și închipuie că <este posibil> să se poarte cu acest bărbat o discuție în regulă și negocieri, ci el se întinde cu vorba atît de mult, încît nu este cu putință ca tîlmaciul său să cuprindă totul și să poată păstra în minte totul, pentru a ne face relatarea; față de această situație, simțim lipsa unui tîlmaci propriu, al nostru, fidel, care cunoaște limba română și ne aflăm în situația ca atunci cînd, nu demult, am expus propunerile noastre, anume că Stoica și Petru Armeanul nu traduc totul, ci numai ceea ce este plăcut voievodului; Petru Armeanul îl verifică pe Stoica, însă Marini l-a găsit și pe Armeanul ca <traducînd> greșit; voievodul, Stoica și Armeanul își fac cu ochiul, își fac semne unul altuia în timpul tîlmăcirii și sușotesc între ei, pentru ca voievodul să nu accepte prea mult, față de noi, în favoarea Maiestății Voastre și să nu facă vreo greșală, ci, prin sugestia lor, calomniază și deformează ceea ce noi propunem sincer; acest fapt ne aduce nouă o mare piedică, iar voievodului un foarte mare ajutor, acesta putînd lăsa neclare și

nesigure toate explicațiile sale și putîndu-le răsuci cum vrea el, fiind și fără de aceasta, de la natură, înclinat și făcut pentru asemenea lucruri. El nu ne lasă să ajungem a păși de la un punct la altul și a-l discuta pînă la capăt, el amestecă o chestiune cu alta, vorbește despre un lucru cînd afirmativ, cînd negativ, declară că vrea el însuși să scrie Maiestății Voastre, iar îndată după aceea spune că nu vrea să-i scrie; deoarece el se mai și enervează puțin, ajunge de nu mai știe nici el, nici noi ce să credem și este adevărat, preamiloștive stăpîne, că modul de a trata este aproape complet turcesc și adesea, pentru mine, Ungnad, mai dificil decît cel pe care a trebuit să-l folosesc la Constantinopol, timp de aproape șase ani.

Ne-am ostenit tot timpul să-l întîmpinăm cu blîndețe, să-i atragem atenția și să-l determinăm să creadă cele sugerate de Maiestatea Voastră imperială, anume că, odată cu sosirea lui Pezzen, se va da un răspuns cererii lui, astfel ca el să fie, sperăm, mulțumit, dar el a arătat că nu e mulțumit, deoarece dl Pezzen zăbovește atîta timp și nu-i sosesc nici știre precisă, nici ajutoare bănești și el nu-și cunoaște bine situația.

Noi am sfătuit pe domnul voievod să binevoiasă a-și aminti că el a trimis cu împuternicire pe Petru Armeanul la Maiestatea Voastră și prin el a prezentat Maiestății Voastre anumite puncte, între care n-a fost o astfel de cerere, anume ca Maiestatea Voastră să atribuie lui, fiului său și urmașilor această țară <Transilvania>, ci el a spus și a scris altceva, domnul voievod știe ce a declarat, față de Aloisio și față de Marini, că va scrie Maiestății Voastre.

Ceea ce i-am spus despre cei doi raguzani și despre Petru Armeanul că au raportat acolo <la împărat>, el a tăgăduit și a spulberat în vînt. Scrisoarea credințială dată lui Petru Armeanul n-ar fi cuprins nimic altceva decît că aducea Maiestății Voastre vestea bună a victoriei obținute. Ceea ce au scris Aloisio și Marini despre cedare și renunțare pe el nu-l interesează și nu recunoaște. Prin Aloisio el n-a scris Maiestății Voastre că vrea să cedeze și să renunțe, lui Aloisio i-a dat, numai la recomandarea lui Marini, o scrisoare către Maiestatea Voastră, în care sprijină menținerea lui Aloisio în serviciul imperial, dar el, domnul voievod, n-a spus niciodată că vrea să părăsească țara <Transilvania> sau s-o cedeze Maiestății Voastre, ci că vrea să slujească credincios pe Maiestatea Voastră și creștinătatea, din și cu țările Transilvania și Țara Românească, dacă Maiestatea Voastră și creștinătatea îi vor sări în ajutor cu mijloace bănești dacă ele <împăratul și creștinătatea> nu vor renunța la serviciul său; el menține și recunoaște numai ceea ce banul Mihalcea și Stoica, cei doi soli ai săi, au arătat în afară <la Maiestatea Voastră>, nu însă vreun alt raport sau scrisoare care s-ar fi trimis acolo. Carlo Magno a dus cu el în afară, în scris (scrisoare încheiată și semnată de el, domnul voievod), cele ce reprezintă dorința și declarația sa; deși el este în sine un domn mare și ar putea fi mai mare decît acum, el și-a făcut un cuib în țară, nu numai pentru el, ci și pentru fiul și urmașii lui, așa cum fiecare din noi, cînd cumpără o moșie n-o cumpără numai pentru sine, ci și pentru copiii săi, copiii copiilor și urmași. Poate că Maiestatea Voastră îl tărăgănează atît de mult, pentru ca oastea sa să se împrăstie și el să rămînă singur, dînd a înțelege că după aceea Maiestatea Voastră ar fi prea puternică și ar vrea să-l gonească din țară; acest lucru el nu-l va aștepta, căci fiecare își iubește bunăstarea și viața proprie. El a aștep-

tat șase ani în Țara Românească ajutor, care nu i-a venit la timpul promis, după cum nu i-au venit nici banii și el s-a menținut atîta timp cît a putut și a făcut stricăciuni în țara lui cu oastea; în această țară a venit de asemenea pe propriul risc și cu sabia lui, fără vreun ajutor, dar pînă acum a așteptat de la Maiestatea Voastră ridicarea în rang și cinstire, precum și ajutor bănesc, dar nu i-a venit nici una, nici alta și nici chiar un răspuns de consolare.

Poate că dl Pezzen va veni azi sau mîine, dar nu va aduce cu sine nici o rezoluție la un punct sau altul, ci abia după ce se va întoarce îndărăt va scrie despre acestea, el însă nu vrea să mai aștepte.

Nu poate nimeni spune că el a acționat rău, numai în aceasta a greșit că a scris Maiestății Voastre că vrea să trimită, pe lîngă cei doi boieri ai săi, și doi transilvăneni, ca soli, aceștia însă n-au fost trimiși, deoarece el a auzit fel de fel de lucruri despre trădarea lor, astfel încît el nu se poate încrede cu adevărat în nici unul, de aceea a renunțat.

Aceasta am înțeles noi doi, anume că de aceea a reținut pe transilvăneni, fiindcă n-a avut încredere în ei și s-a temut și fiindcă i s-a atras atenția și de boierii săi că <transilvănenii> vor pune la cale ceva cu Maiestatea Voastră și cu ceilalți unguri, ceva care ar fi împotriva lui și s-ar insinua Maiestății Voastre. Dar noi, care ne aflăm aici în numele Maiestății Voastre, n-am observat pînă acum pe nimeni că ar fi împotriva noastră. Și altădată a chemat îndărăt pe Naprăgi, Kornis, Bornemisza și încă pe unul din Cluj care făcea parte din delegația lor și care fuseseră expediți la dieta din Pressburg și porniseră la drum — toate acestea la sfatul lui Stoica; de asemenea a fost rechemat și boierul care trebuia să plece cu Carlo Magno și care pornise deja cu el; rechemarea s-a făcut din pură neîncredere în transilvăneni nici aici, nici cînd sînt în afară și totuși îi atrage către sine, atîta timp cît crede că își poate atrage favoarea lor, căci ei <nobili transilvăneni> nu au sentimente de credință nici față de Maiestatea Voastră, nici față de el, afară de puțini dintre ei <care sînt credincioși> față de Maiestatea Voastră. Dealtfel domnul voievod nu vrea să admită, nici să recunoască că a acționat cît de puțin împotriva Maiestății Voastre sau că a făcut ceva nedrept, el face apel la călugării săi pe care îi consultă, chiar dacă punctul de vedere al Sanctității papale și al întregii creștinătăți ar avea de suferit din aceasta.

Dacă Maiestatea Voastră ar aproba cererile sale, el ar putea opune rezistență dușmanilor Maiestății Voastre și ai săi și ar putea face praf pe turci pînă la Constantinopol. Deoarece acolo afară <la împărat> lucrurile se târăgănează, iar el este aminat și oastea lui se împrășteie între timp, el ne întreabă pe noi cu ce <forțe> va efectua expediția la care ar fi solicitat de Maiestatea Voastră; ceea ce Maiestatea Voastră plănuiește trebuie întreprins și realizat curînd, căci ceea ce este început prea tîrziu nu mai este de folos. Dacă însă Maiestatea Voastră are împotriva sa un dușman atît de puternic și este lipsită poate de mijloace bănești pentru război, cel mai potrivit lucru este să încheie pace, pentru ca țara și oamenii să nu sufere fără rost și zadarnic pîrjoluri, epuizări, devastări, stricăciuni. [...]¹

¹ Despre declarația lui Mihai Viteazul că intenționează să ocupe cu oastea sa Oradea, Crașna, Maramureș, Hust și să restabilească vechiul hotar al Transilvaniei. Sosirea unor scrisori de la Sigismund către orașul Bistrița.

1. Ban Mihachia, gib dier zu verstehen, auss wass Ursachen ich dich zu Ir. Röm. Kay. Matt. geschiekht habe, nemblich das alhier ankomen sein, mit wass fuer Verrichtung unnd Worter; alss Carolus Magnus unnd herrnacher alss Herr David Ungnad mit andere Worter unnd Verrichtung, darnach anndere Red mehr, weliche gar nicht bedérfft hetten; weliche ich nie in Gedanckhen hette mögen bringen was tu fuer ein Worter unnd Verrichtung Ihr gebracht habt unnd sie gebracht haben, unnd was ich von Ir Röm. Kay. Matt. berger aintweder nicht angezaigt oder vil weniger fuergebracht, wie ich dich angelernet unnd fuergeben haben, was ich begere. Dan ich beger von Ir. Röm. Kay. Matt. ein Versicherung auf die zwey Lender, allss Sübenbürgen unnd Wallachey, dass Land Sübenbürgen, sambt aller Zuehorung: Waradein, Nagi Bannya unnd Hust, unnd mit sambt anndere vorrige zuehorriger Ortter, wie es gelegen unnd gehabt haben die vorrige gubernierende Herrn lange Zeit hero damit ich auch mit der selbiger Gewalt unnd Bewilligung guberniern khüne unnd möge. Dessgleichen damit ich Wallachey auch regieren khine mit allen vorrigen Zuehorung unnd alten Brauch nach haben möge. Wie auch der Tierckh mier mit diser Bewilligung unnd Gewalt bewilligt unnd gegeben habe: dessgleichen meine Nachkhommene von Erben zu Erben, wehr sie sein werden.

2. Beger ich von Ir. Rom. Kay. Matt. dass mier Gellt schickhe, darmit ich die Kriegsvolekh, die da unbezalt sein, ausschalten möge, unnd die Lender nit verderben unnd berauben; darneben damit ich Ir Rom. Kay. Matt. auch diennen khüne, wo es die Notturfft erfordt.

3. Beger ich von Ir Rom. Kay. Matt. dass wo unnd was ich hernacher wom Turkhen oder anndere wom Ir. Rom. Kay. Matt. und die gancze Christenheit, Freiden abgewinnen khune, möge auch ein Bewilligung haben zu behalten unnd zu regieren, von Erben zu Erben; damit ich auch Ir Rom. Kay. Matt. biss auf mein Todt möge recht unnd auf richtig diennen, hernacher aber, dessgleichen, meine Nachkhommene.

4. Damit Ir Röm. Kay. Matt. auss disem allen meinen Bergern nach sich gegen mier also genedigist erzeigen welle, damit anndr auch sehen dass Ir Röm. Kay. Matt. wegen meine treugelaiste Dienst so genediglich erczeigt habe.

5. Wo ich (darvor unns Gott genediglich behuettten welle) von dem Feindt auss allen beeden Lendern vertriben unnd khein Wohnung mehr haben khunte, beger vor Ir Rom. Kay. Matt. dass derselbige welle mier ein Ort in sein Regierung einraumen lassen, darvon ich jarlich hundert tausent Taller Einkommens haben möge.

Widerumben wen Ir Matt. mit Todt abgen sollen, wellichen Gott genedich behuettten welle, zu die Nachkhommenen hoffen möge von Erben zu Erben mitsambt meinem Hoffgesindt; dan ich neige unnd begibe mich darumb under Ir Rom. Kay. Matt. Macht, mitsambt die zwey Lender, damit ich hernaher auch khüne unnd moge Ir Rom. Kay. Matt. recht unnd aufrichtig diennen — wo Ir Rom. K. Mth. meiner bederfen unnd begeren, wegen Ir Rom. K. Mtt. zu mier habende unnd erczeitende guette unnd genedigiste Willen halben.

6. Herr Ban Mihali der welle aber sehen damit Ir dises alles dem Herr Dr. Pezzen fuerbringen, damit Ire Gnaden auch Ir Matt. anzeigen khunte; von disen allen was ich von Ir Röm. Kay. Matt. begere; damit ich ein Nöchrachtung khune haben; auch von deroselben Bewilligung wegen, meine begerte Sachen halben, ist von Nötten, dass Ir Gnaden Herr Dr. Pezz aufs allerehist sich alhierher begeben, damit wier dise Sachen aufs Enndt bringen khünen.

Anndere Sachen vil mehr hett ich Euer Gnaden zu schreiben aber wen, Gott der Almechtig E. Gnaden her wiert bringen, so will ich noh E. Gn. müntlich weiter wissen zu thuen.

Arh. St. Buc., Colecția xerografii Austria, pach. CCXLVI/50; Haus-, Hof- u. Staatsarchiv Wien, Hungarica, Fasz. 139; Hurmuzaki, *Documente*, XII, p. 747—748.

Bane Mihalcea ! Îți dau de știre din ce pricină te-am trimis la Maiestatea Sa imperială romană, anume : după sosirea aici a lui Carlo Magno, cu îndrumări și vorbe, și apoi a d-lui David Ungnad, cu alte vorbe și îndrumări, cărora le-au urmat fel de fel de vorbe — de care nu ar fi fost nevoie, căci eu n-am avut niciodată de gând să prezint Maiestății Sale cuvintele și propunerile pe care i le-ai înfățișat tu și pe care le-au adus ei — <rezultă că> cererile mele ori n-au fost arătate Maiestății Sale imperiale romane, ori n-au fost înfățișate așa cum te-am învățat eu și cum erau în intenția mea.

Ceea ce doresc eu de la Maiestatea Sa imperială romană este ;

1. Să am o asigurare asupra celor două țări, Transilvania și Țara Românească, înțelegînd țara Transilvaniei cu toate apartenențele ei : Oradea, Baia Mare și Hust, cu toate celelalte localități care i-au aparținut mai înainte, așa cum le-au statornicit și stăpînit foștii stăpîni care au guvernat încă de multă vreme incoace, pentru ca și eu să pot și să am dreptul a le stăpîni cu aceeași putere și incuviințare. De asemenea, ca să pot domni în Țara Românească cu apartenențele ei de mai înainte și după vechea datină. Cu aceeași incuviințare și imputernicire cum mi-a acordat-o și turcul : pentru mine și urmașii mei, oricare ar fi ei.

2. Doresc ca Maiestatea Sa imperială romană să-mi trimită bani, pentru a putea menține pe oșteni — care sînt neplătiți — și pentru a-i împiedica să strice și să jefuiască țara, precum și pentru a putea sluji Maiestății Sale imperiale romane acolo unde este de trebuință.

3. Doresc, de asemenea, ca Maiestatea Sa imperială romană să-mi dea o incuviințare de a păstra și guverna din urmaș în urmaș tot ceea ce voi mai putea cîștiga de la turc sau de la alții, pentru pacea Maiestății Sale imperiale romane și a întregii creștinătăți, pentru ca eu să pot sluji cinstit și sincer, pînă la moarte, pe Maiestatea Sa imperială romană ; asijderea și urmașii mei.

4. Să binevoiască Maiestatea Sa imperială romană a se arăta cu milostivire față de cererile mele, pentru ca și alții să vadă cît de milostivă a fost Maiestatea Sa imperială romană față de serviciile mele credincioase.

5. În caz că (Dumnezeu să ne ferească !) eu aș fi gonit din ambele țări și n-aș mai putea avea o reședință, doresc ca Maiestatea Sa imperială romană să dispună a mi se acorda o localitate în cadrul imperiului său, care să-mi aducă un venit de 100 000 taleri anual. Asijderea urmașilor mei, împreună cu curtenii mei, în cazul (ferească Dumnezeu !) săvîrșirii din viață a Maiestății Sale imperiale romane.

Pentru bunăvoința și preamiloștiva hotărîre, manifestată față de mine de Maiestatea Sa imperială romană, mă înclin și mă supun, împreună cu cele două țări, puterii Maiestății Sale imperiale romane, pentru ca apoi să pot sluji cu cinste și sinceritate Maiestății Sale imperiale romane acolo unde va avea nevoie și va dori.

6. Domnul Ban Mihalcea să caute a înfățișa toate acestea domnului dr. Pezzen, pentru ca acesta, la rîndul său, să poată arăta Maiestății Sale tot ceea ce doresc eu de la Maiestatea Sa.

Pentru a putea avea o înștiințare în ce privește încuviințarea lucrurilor dorite de mine, este necesare ca dl dr. Pezzen să vină cît mai curînd aici, ca să putem isprăvi aceste lucruri.

Aș mai avea și alte lucruri de scris domniei voastre <lui dr. Pezzen>, dar fiindcă Dumnezeu atotputernicul vă va aduce aici, vă voi împărtăși oral mai multe.

165

1600 aprilie 8, Koblenz.

Serenissime et Illustrissime Princeps, Domine et amice charissime,

Quod Illustrissima Vestra Dominatio hactenus tam foeliciter, studio iuvandae Reipublicae Christianae, contra immanissimos eiusdem nominis hostes, non solum pugnarit, sed et victoriam reportarit, tum ex propriis suis ad nos datis literis cognovimus, tum et ipsamet Caesarea Maiestas nobis testata est, et toti Orbi, cum magna Illustrissimae Vestrae Dominationis laude, innotuit. Cui de tam prosperis successibus plurimum gratulamur, eique ex animo precamur, ut divina praepotentis Dei bonitas hosce susceptos conatus in omnibus fortunet, et sane recta move(a)t, ut pro publico bono omnes Principes Christiani eas rationes ineant, quo, coniunctis viribus, bellum hoc, tam foelicibus auspiciis coeptum, cum aequali gloria conficiatur. In quo videmus Caesaream Maiestatem Suam indefesse laborare, sicut etiam totum Imperium quod suum est procul dubio summa fide praestabit. Et speramus fore ut reliqui christiani qui potentia valent sese quoque ad ferendam tantam molem belli coniungant. Denique, quod ad nostram personam attinet, quicquid etiam consilio et facultatibus praestare poterimus, nostrae vocationi in causa adeo iusta non defuturi sumus. Hisce Illustri Vestrae Dominationi omnia studia et obsequia nostra officiosissime deferentes. Quam D. Opt. Maximus in hoc magnanimo proposito confortare, et ad multos annos suae Christianitati eandem incolumem servare dignetur. Datae in civitate nostra confluentina, VIII Aprilis, anno M.D.C.

Serenissimae atque Illustrissimae Dominationis Vestrae, addictissimi:

Lotharius, Archiepiscopus Treverensis.

Serenissimo et Illustrissimo Principi, Domino Michaeli, Principi Walachiae, Domino et amico nostri charissimo.

Arh. St. Buc., Colecția xerografii Austria, pach. CCXXXVII/47; Haus-, Hof- u. Staatsarchiv Wien, Hungarica, Fasz. 138; Hurmuzaki *Documente*, XII, p. 824.

Preailustre principe și preaiubite domn și prieten !

Atît din propria Voastră scrisoare, cît și din ceea ce însăși Maiestatea Sa imperială ne-a adevărit nouă și a adus la cunoștința lumii întregi, cu

mari laude pentru Domnia Voastră preailustră, am luat cunoștință că nu numai că ați luptat pînă acum în chip fericit, cu zel, spre folosul creștinătății, împotriva celor mai mari dușmani ai numelui de creștin, ci ați repurtat și victorie. Pentru biruințele atît de reușite vă aducem cele mai mari mulțumiri și ne rugăm din suflet ca bunătatea divină a Atotputernicului să vă favorizeze în toate străduințele și să vă țină sănătos, astfel încît toți principii creștini să-și dea seama că pentru binele obștesc este necesar ca, unindu-și forțele, să ducă la capăt, cu aceeași glorie, războiul început sub auspicii atît de fericite. În acest sens, vedem pe Maiestata Sa imperială lucrînd neobosit și tot astfel întreg imperiul, pentru ca fiecare să îndeplinească cu cea mai mare credință și fără șovăire obligațiile care îi revin. Sperăm că și ceilalți creștini se vor uni, după puteri, spre a purta povara atît de grea a războiului. În sfîrșit, în ce ne privește personal, nu ne vom sustrage chemării noastre la o cauză atît de dreaptă, prestînd, cu sfatul și cu avutul, ceea ce vom putea.

Aducem foarte îndatorat Domniei Voastre preailustre toată dragostea și plecăciunea noastră.

Bunul Dumnezeu să vă întărească în acest plan măreț și să vă țină sănătos spre a servi ani mulți creștinătății.

Dat în cetatea noastră de pe fluviu, la 8 aprilie, anul 1600.

Al Domniei Voastre preailustre,

Lotharius, arhiepiscop de Trier

Către preailustrul principe, domnul Mihai, principe în Țara Românească, preaiubitul nostru prieten.

[...] ¹. Heut Sontags, den 16 diss, gar frue, hatt uns unversehens der Herr Waida ein Audienz ansagen lassen; die wyr allein darumb und dahin angesehen vermäinthe, mit uns der clausenburgerischen Khauffleith Schludrest, so sich auf dreizehen tausend Taller erstreckht, weitter Handlung zu pflegen, ob wir dieselben, inn Eur M. Namben, ubernemben und dieselb dahin allergehorsambisist vermögen khundten, damit obgenannte Summa den Kaufleiten inn Wien erstattet, oder sie bei iren Creditoren umb sovil vertretten und von Eur M. Hof-Cammer uberhebt wurden. Aber er hatt diser Particular-Schuld mit nichtem gedaht; allein zum End der Audienz sovil uns angedeut, ob wir niht ein Summa Gelts bey den Stetten hinn im Land, auf unser Glauben und Trauen, aufbringen khöndten, darmit das Khriegs-Volkh inn den Gränitzheisern, so gegen dem Türkhén gelegen, undterdessen das er aus sein und die Moldau versuehen wurde, möht erhalten werden. Denn der halbe Theill sey schon, undter dem Schein auf die Tschätten zu ziehen (wie dann geschehen), aus den Häusern entloffen, und niht wider hinein khomben; dass auh der Herr Waida verbieten miessen, sie weiter niht aus den Heüsern auf khein Sträif ziehen zu lassen, denn sy endlauffen vollendts gar. Also gefährlih stehe es mit denselben Heüsern: Lipa, Jenneu, Lugasch, Caransebesch und denselben Castellen dort herumb. Wir haben uns ye mit kheiner Zuesag oder Bewilligung auf diss Begern niht einlassen, sondern uns endschuldigen miessen, dass wir hinn im Land ohne Pfand, die auh bei uns so gross niht verhan-

den, auh zu unserer Zehrung niht tausend Taller traueeten aufzubringen, und zwar ohne Eur M. allergnedigistes Vorwissen, Consens, auh Zuegeben nihts auf Eur M. Namben aufnehmen dörffen; bötten den Herrn Waida derwegen gantz dienstlih, uns auf dissmall fur entschuldigt zu halten und die wenig Täg inn denen wir des Herrn Pezzen hie gewarten, sich noh zu gedulden, bis wir alle drei mit einander uns druber hetten undterredet. Da wir allsdann besstes Vleiss bey Eur K. M. dess Herrn Waida Begern nur wissen zu befurdern, so soll es an unserem möglistem Zuthuen gewiss niht erwinden. Bey dem es der Herr Waida, doh soepius suspirando, etwas resentive, gleich auf dissmall beruhen lassen. Da Eur M. allergnedigist bedah<t> sein in, Herrn Waida, mit Gelts-Hilfen auh hinfuran zuezuspringen, so khönten die 13 000 Taller umb sovil eher inn Abschlag bewilligt werden.

Zum Anfang, wie auh inn der gantzen Audienz, hatt er Herr Waida sich theills bekhumber-, theills fröllih erzäigt, wie es uns gieng und wie wir tractirt werden gefragt, auh die geringe Tractation mit dem, das alles aller Enden im Land durh das Khriegsvolkh aufgetzerth und nihts zu bekhomben sey, gar höflih entschuldigt. Dessen wir uns bedankht und gleich mit der Occasion uns des Boyarn, der ein Moldauer ist, endledigt — so uns von Anfang unserer Alherkhunfft zu einem aller Notturfft provisor, oder vill meher inspector und observator, mit wehm wir, oder wer mit uns, practicirt, zuegestölt ist worden, der auh uberal bey Teutschen und Ungern abgewarnt und denselben zu verstehen geben hatt, der Herr Waida sehe niht gern das sy oft zu uns khomben und vill mit uns conferirn, denn es werde allerlei hinc inde geredt, das niht guet sey.

Über das, gedahter Boyar uns das jhenig guets theills abgetragen was uns der Herr Waida von Speis, Trankh und Fuettereie verordnet, das wir gar vill von Eur M. Reis-Unossten, den wir einlegen, nemben und erstellen miessen. Ob welchem zum häfftigisten sich der Herr Waida uber in Boyarn erzirt und in abgeschafft, sein, Boyars, Ungebur, die im Herrn Waida selbss zu Spott und Unehre geräche, hoh angezogen, und auh unser Furbitt fur in, auf den Fall ers niht mehr thueth, nit zue lassen wöllen; und im Zorn vermeldt, er hab kheine vertreuere, losere, zeithigere Leut alls die Sibenbirger und die Moldauer nie erkhanth, noh gefunden. Wir hetten gern gemeldet: warlih die Wallahen khönten mit baiden Nationen in omnibus et per omnia gleich an einem Seill ziehen, — denn sy eines Humors et animorum dispositionis sein.

Weitter hatt er nun zu exaggeriren angefangen den grossen Ueberlauf von dem Khriegs-Volkh, so er dise Täg uberstanden, dabei im ängster und panger niht sein khonte alls im ist; er werde vom Khriegs-Volkh, niht allein uberloffen, sondern auh spötligh gehalten und angeschrieen: er soll die Ducaten die er von Eur M. bekhomben, herfurgeben und sie zallen, oder sie wöllen woll ein andern Herrn, Sigismundum erinend, finden, oder ehe dem Türkhen dienen; ir vill gehen inn die Weingärtarbeith, das sie ain Gelth zu dem taglihen Prodt gewinen. Wann er schon gern fortziehen wolt, so hab er weder Profianth, noh Gelth, und das Wesen werde von Tag zu Tag nur schwörer; wir sollen im doh ratten, was er thuen und wie es diss Ubel remedyrn solle, ehe das Khriegs-Volkh sich verlauf und die Granitzheiser gegen dem Türkhen läir und gar öd bleiben. Uns ist billih frembd furkhumben, das sein Khriegs-Volkh, so nahend 6 Monath umbsonst im Land zert und alles blindert, so unhältig und zu der Geduld nit zu bringen sey; ya das billiher ein Nahlass in irer noh ausstehenden Bezallung, die niht uber 4 oder 5 Monath sich verlaufft. wie anderstwo

uh geschieht, thuen solle. Wir haben im furgehalten, er Herr Waida sehe und vernembe, wie es dem türkhischen Khaizer inn Ungern mit der Unbe-
 tzallung gehet aus den ungrischen Zeitung so wir im neulih comunicirt,
 wie hoh die von Ofen und Bossner sich druber beschweren und auh nur
 endlauffen wöllen aus den Vesstungen. Zu disen Meuten und Schreyen
 hatt des Herrn Waida Khriegs-Volkh niht so grosse Ursachen; sonderlich
 weill wir vernemben, dass der Herr Waida den Khosakhen und den andern
 ein zimblihes Lehen lassen austheillen. Es hab ein Ansehen alls werde
 dergleichen Aufboten und Mutinirn von Pollakhen, Sibenbirgern und Mol-
 dauern meher incitirt, practicirt, das Khriegs-Volkh von im abtzuwenden
 und zu alienyrn, hinuber zu lokhen, alls das die grosse Noth die Khriegs-
 Leith darzue noh dringe. Der Herr Waida wölle woll Aht haben und mit
 offnen Augen der Prakhtikhen so in Land furuber lauffen, vernemben, und
 er soll den Sigismundum mit seinen bösen, arglistigen Prakhtikhen niht
 sogar inn Wind schlagen, noh verachten, sondern den Prakhtikhanten und
 der Meuterei Rädlfurern nahtrahten und exempla statuirn. Der Herr Waida
 bleibt nur auf seinem alten, nun inn das dritte Monath, weill wir umb in
 sein, wehrendem Furgeben, er hab allerlei Nationen: Ungern, Wallahen,
 Moldauer, Pollaken, Räzen, Tirkhen, Tarttern, Circassen, unter seinem
 Khriegs-Volkh; die khein Billikheit noh Racion niht verstehen, nur umb
 Gelt schreyen, und allein mit dem selben sich schwäigen lassen, und sonst
 niht fort, noh gegen den Moldauern, die sich starkh risten, ziehen wollen.
 Umb die Prakhtikhen, fragen nihts, da er nur Gelt hett. Wir wollen, aller-
 gnedigister Khaizer und Herr, niht gar widersprehen, dass er auh der Khriegs-
 leith Mutinirn vill höher uns anzeiht (wie wol es nit gar nihts ist), alls es
 an im selbst ist, mehr Gelts von Eur M. und andern Potentatten herauszu-
 bringen. Und, dieweill er noh so woll gemüeth und zu dem eiseristen auf
 die impresa wider die Moldau, inn wenig Tagen dieselbig furzunemben,
 resolutissimo ist, so haben wir vom Stoika vor 4 Tagen auh vernumben,
 dass der Sigismundus khein gross Hör noh beisamben hab; er Herr Waida
 woll im, Sigismundum, vorkhumben und den Vorstraih oberhalten. Seines
 Lamentirns hatt der Herr Waida khein End khönnen mahen: es hab Eur
 M. Herrn Brueder² Ir D. kheiner von Eur M. wegen sovil alls er Nott und
 Ellendts, sider mit dem Türkhen, zu Eur M. Diensten, den Friden brohen,
 alls er gelitten. Das wissen der Herr Pischhof Suhai und Herr Istwanfi woll,
 die bei im inn der Wallahei gewesen und die im grosse Hulf-Zuesagen von
 Eur M. wegen gethan; so im noh ausbleiben. Es mues ein treuer Diener
 seinem Herrn die Warheith endtdekken, und, was im wehe thuet, reht cla-
 gen; und sein Clag sey dise: dass im Eur M. niht trauen; er hab hinn und
 draussen vill Feind, die Ubels von im reden; denen glauben Eur M. mehr
 alls im. Aber er wiss sich unschuldig, und wil sich verantworten: wenn
 nur der Herr Pezzen herein khämb, so wolte er uns allen dreyen noh mehr
 seine Beschwörungen eröffnen; derselb bleib auh nun zu lang aus. Wir
 haben in mit allen Glimpfen vermanth, Eur M. kheines Misstrauens zu
 verdenkhen; des wir uns vill mehr alls er zu beclagen hetten: weill der
 Herr Pezz drauss, ohn Zweifel, aus erheblihen Ursachen, aufgehalten wirt,
 warumb eröffnet der Herr Waida uns niht, die wir auh von Eur M. wegen,
 mit genuesamben Credenz, herein khomben sein? Wir wollens Eur M.
 treulih, und auh dem Herrn Pezzen, zueschreiben, der von der Reis, da
 er schon drauss wär, zurukh bey Eur M. auh guette offitia, neben unser,
 fur den Herrn Waida praestirn wurde. Und, da er lengst sich uns reht ver-
 traut hett, so wär es lengst geschehen, und darmit wär auh vill Zeith gewun-
 nen worden; das hett nun auh niht stattgehabt. Er wisse, da er, Herr

Waida, und wir ein Engl zu Eur M. geschikht hetten, so wär er niht bald, und auh niht mit rihtiger Antwort, wider abgefertigt worden : wir khönnen im undter uns niht helfen.

Wir hetten ein Instruction mit uns braht; die erstrekhte sich nicht weiter : allein dass wir mitzuesehen und auf in merkhen sollen, wie er heust und was er thuet. Da uns aber Eur Mtt. ein solhe Instruction hett gegeben, dass er alles mit uns handeln und schliessen soll, so hett ers mit uns gleich, so gern alls mit dem Herrn Pezzen, gethan, und ist nur per falsam imputationem wider darauf gefallen : Eur Mtt. trauen im niht, er hab Glauben und Trauen bei derselben verlorn, man darf im niht mehr vill von Eur Mtt. sagen, Eur Mtt. seyen im niht genedig, niht gewogen — weil Eur Mtt. den Herrn Pezzen so lang aufgehalten.

Wir hetten billih empfindlih anten sollen, dass er Herr Waida uns gleihsamb nur fur corycoeos, und unser Credenz-Schreiben niht fur volkhumben halten wolte — so doh ausdrukhlih darin stehet, er solle uns samt und sonderlih volligen Glauben geben, was wir inn Eur Mtt. Namben bei im anbringen werden. Aber wir haben uns nur inn den terminis, in bei der Geduld zu erhalten, contentiren miessen. Doh haben wir gemeldt, der Herr Pezzen werde auh khein ander Credenzschreiben niht mit sich bringen, noh sich von uns separirn, sonder neben uns, und wir neben im, ainhölikhlih, uno ore et tenore, unserer Legation und Eur Mtt. Befelch nahsetzen; so wöll ich Ungnad auh des Herrn Pezzen aigne Handschrift inn zwäen Schreiben, die mir bey negstem Currir zuekhomben, im Herrn Waida furlegen, darin er die Ursach und Ursaher finden wirdt, warumb er Herr Pezz so lang ausbliben, und noh ausbleibt. Das hatt auh niht stattgehabt, wie er dann nihts was wir im tulmatschen lassen, patienter gar aushört, ja im auh was wir bei im anbringen, durh seine Leuth niht integre, noh vero sensu, vertulmatscht wirt; sonder hatt uns furgeworffen, seine Khriegsleith lassen sich niht mit carte zallen und contentirn; Gelt mues da sein.

Wir haben dem Herrn Waida furgehalten, mit dergleichen Lamentationen, die auf Eur Mtt. Theill, warlih mit guettem Fundament, auh niht manglen, sey der Sahen niht geholffen; hette der Herr Waida bald anfangs nah erhaltener Victori, remoto suo proprio commodo, quod differi, non tamen auferri potuit, mit Eur Mtt. dahin tractirt und Furschleg gethan, wie das Land zu deffendirn und was fur ein Anzall, Khriegs-Volkh mit erschwingliher Bezallung zu unterhalten im Land wär — so wär so grosser Uncossten niht aufgeloffen, das Land niht verderbt worden, der Sigismundus hett Widerstandts, da er Herr Waida auh Eur Mts. Volchs-Hulf sich gebraucht hett, genueg gefunden, jetz khont man wider den Türkhen was stattlihs furnemben, und es wisseten Eur Mtt., auh er schon, woran sy wärn. Also, ist die Zeit und der Uncossten, mit Verhörung des Landts, vergeblich hingingen; da auh er Herr Waida noh niht reht offen vertraut und aufreht mit Eur Mtt. handeln wirt, so werde es noh erger werden, und man noh weiter von einander zwischen Eur Mtt. und dem Herrn Waida khomben — wie es denn an im selber niht anderst ist.

Alle seine Gegenreden und Antworten gehen nur auf Begern Gelts, und werden fundirt auf dubiam Martis aleam : er wöll noh mehr Lender fur Eur Mtt. einnemben, alls wenn es im niht feillen khöndt. Wie es im warlih mit Sibenbirgen gar baldt gefailt hett, wo niht ein Cardinal, sonder ein ander, dapferer, redliher Khriegs-Herr und Landsfurst gegen im sich gesetzt hett; wie er dann sein Victori pura temeritate, cunctatione Cardinalis, der nie dass der Herr Waida khomben inns Land wurde, glauben wollen, und auf Eur Mtt. Glukh und gerechte Sach, auh zuvorderist von Gott,

den Sibenbirgen zu rechter irer Schwur- und Aydsbrihigkeit augenscheinlichen Straf, erhalten.

Ob nun woll (gab Herr Waida weiter fur) sein Sahen durh Eur Mtt. verlangte Resolutionen inn grosse Zweifelhaftigkeit gestölt wirt, so wöll er doh sein Ayd und Schwur Eur Mtt. halten, und noh ein Diensth thuen : er khönne niht lenger wartten, er wölle fort auf die Moldau ziehen ; es gehe im druber wie es wöll : gibt im Gott Glukh, so wölle er sehen ob doh Eur M. noh mit Ungnaden im gewogen sein und ein Misstrauen inn in setzen. Wo ers merkht, so will ers Gott bevelhen und Gott zwischen Eur M. und im rihten und urtheillen lassen ; weiter auh sehen, was im zu thun sey. Ist einer inn der Weldt, der Eur M. wider den Erbfeind dienen khönne, so ist ers : da im Eur M. wären gnedig gewesen und im geholfen hetten, so wolt er inn disem weiter Sahen haben verriht die inn hundert Jaren niht geschehen sein. Aber Eur M. (hieng er Herr ironice an) mainen es guet mit im : sie helffen im niht mit Gelth und halten in mit iren Resolutionen lang auf — das er woll mues ein ander Land suehen und einnemen ; und thue wie der Freybeiter-Haubtman, der Baba-Novak, thuet ; der hab khein Gelt, zieht herumb und sueht wo er finder, damit er sich und seine Leuth erhalte.

Er hab ime Novak, der ein 5 000 Man beisamben hab, nur geschriben sich fertig zu halten, wenn er in fordert : so sey er ober schon da innder Nähend, hiebei. Wir haben gefragt, wo er doh hin wolt. Darauf antwort Herr Waida mit sonderem Frolokhen : „inn die Moldau, inn die Moldau“ ; subiungirt hernah : „ja, da wir die Moldau haben, so werden wir noh mehr Gelts und mehr Khriegs-Volkhs bedurffen ; wo dasselbig zu nemen sein werde?“ Wir haben im zu verstehen geben, da er Ursach genueg und die Khundschaft gewis hett, dass der Sigismundus, Moldauer, neben andern Feinden, in inn dem Land angreifen und draus treiben wöll, und er sich zur Gegenwehr stöllen mues, so werde im der notwendig Widerstand niht zu verweisen, noh zu unbillichen <sic> sein. Sonst Eur M. niht gern sähen, dass er ohne genuegsambe Provocation was diser Zeit wider die Moldau anfienge und Eur M. und Polln inn ein Weiterung oder neuen Khrieg brähte. Wann nun, auf den Fall der Allmechtig im Herrn Waida den Sig über die Moldau vergonte, so miesset man niht wider das hindterher furkheren, wie mit Sibenbirgen geschehen, und nit von erst de proprietate domini, wem dieselb gehörthe, disputirn, sondern vor allen Dingen wie das erobert Land zu beschitzen und zu erhalten, was auh von Eur M. und andern christlichen Potentaten fur benante Hulffen im zu deputirn wären, sich vergleichen und alle Notturft noh gemachten und befunden Überschleugen bestöllen und zu wirkhliher Volziehung rihten. Eur M. khonnen niht glauben wie eifrig, meuttig, frolokhlih, und alls khönt er der Stund zum Fortziehen kaumb erwartten, er sich zu der Impresa wider die Moldau erzaigt ; und es erscheint zwar an im, dass es von Natur zum Khriegs-Wesen geartet, und, ein vill Weeg, sonderlih wider disen Feind, dessen Ort-Aigenschaft, Arglist, auh Strattagemata, wenn er auh zu rechter Zeith mit Forthl antzugreifen sey, gar woll khent und erfahren hatt, fur trefflih qualificirt ist, und inn disen Landen seines gleichen niht hat. Wie er auh zu dem hinnigen Khriegs-Wesen wider den Türkhen fur ein General omni exceptione maior ist — also halten wir fur unmöglich, unglaublich und unerleblieh, dass er, oder sein Sohn, mit iren Boyarn inn die secundum iura civilia et statuta regni politische Regierung dises Landts inn Ewikheit sich rihten, schikhen, noh mit seinem jezigen Regiment bestehen, und von den Benahbarten, auh Inwohnern, geduldet, oder geliten werden möge ; — oder das

Land miesste endtlih inn den erbärmkhlihen Stand wie Wallahei und Moldau gerathen und aller Adel ausgerottet, auh alle Freyheit aufgehöbt werden³. Thuen uns hiermit [...] ⁴.

P.S. Heut ist der Armin Peter vom Herrn Waida eillendts nah Hermanstatt verschikht worden, dieselbigen Burger dort zu vermahren; dass sie die Khosakhen und Răzen allspaldt mit Gelt versehen, damit sie, wo sy hin beschaiden sein, fortziehen und sie, die Inwohner, des grossen Uberlassts, den die Khriegsleit inen aufthuen, endledigt werden mögen.

Der Türkhen sein heut wider eines Theills wekh zogen, aber der rehte Gesante bleibt noh hie : ob er woll gern wekh wär, so zeiht in doh der Herr Waida auf.

Arh. St. Buc., Colecția xerografii Austria, pach. CCXXXVII/61; Haus-, Hof- u. Staatsarchiv Wien, Hungarica, Fasz. 138; Hurmuzaki, *Documente*, XII, p. 839—843.

[...] ¹. Azi, duminică, pe ziua de 16 ale acestei luni, dis-de-dimineață, domnul voievod ne-a chemat, pe neașteptate, în audiență. Noi am crezut că vrea să discute cu noi despre rămășița de datorie de 13 000 de taleri a negustorilor clujeni, dacă am încasat-o, în numele Maiestății Voastre, spre a fi trimisă la Viena sau dacă am intervenit pe lângă creditori <în favoarea debitorilor>, pentru ca aceștia să fie scutiți de Cămara aulică. El însă nici n-a amintit de această datorie. Scopul audienței, din cît am înțeles, a fost de a afla dacă noi n-am putea să scoatem, pe creditul nostru, o anumită sumă de bani de la orașele de aici din țară, pentru ca el să poată menține pe oșteni în garnizoanele de graniță dinspre turc, căci aceștia pleacă și încearcă să treacă în Moldova. Jumătate din ei, sub aparența că se duc la cetele lor (cum s-a și întâmplat), au fugit din garnizoane și nu s-au mai întors; din care cauză domnul voievod a trebuit să interzică ieșirea din granizoane, în patrule, căci ei fug cu totul. Periculoasă este situația în garnizoanele Lipova, Ineu, Lugoj, Caransebeș și fortificațiile din jur. Noi nu ne-am putut angaja cu vreo promisiune sau aproape în sensul dorinței sale și a trebuit să ne scuțăm că noi nu avem credit atît de mare aici în țară și că nu putem scoate nici 1 000 taleri pentru nevoile noastre de întreținere și că nu avem voie să luăm ceva, în numele Maiestății Voastre, fără înștiințare și aprobare; îl rugăm pe domnul voievod să ne scuze de data aceasta și să aibă răbdare vreo cîteva zile pînă sosește dl Pezzen, cu care, toți trei, ne vom consulta în această chestiune. Apoi, pricepîndu-ne să susținem cu sirguință dorința domnului voievod pe lângă împărat, nu vom omite, desigur, să facem tot ceea ce este posibil. La acestea, domnul voievod, oftînd de mai multe ori, dar oarecum resemnat, a lăsat chestiunea baltă.

Dacă Maiestatea Voastră are intenția să-i acorde și pe viitor ajutoare bănești, ar putea să-i aprobe reducerea celor 13 000 taleri.

La început, ca și în timpul întregii audiențe, domnul voievod s-a arătat în parte îngrijorat, în parte bine dispus, a întrebat cum ne merge și cum sintem tratați, scuizîndu-se politicos pentru modesta tratare, cu aceea că totul a fost consumat de oșteni și nu se mai găsește nimic de mîncare. Noi am mulțumit și am spus că am rezolvat toate cu ajutorul boierului — care este moldovean — pus nouă la dispoziție încă de la sosirea noastră, ca provizor pentru toate nevoile noastre sau mai curînd ca inspector și observator, cu care împreună sau mai bine zis el singur organizează totul. Acest boier a avertizat pretutindeni, pe germani și unguri, dîndu-le

de înțeles că domnului voievod nu-i place ca ei să vină des la noi și să stea de vorbă cu noi, deoarece din asta vor ieși fel de fel de vorbe și nu e bine.

Amintitul boier ne-a adus, în bună parte, mâncare, băutură, nutreț pentru cai din camera domnului voievod, noi fiind nevoiți să plătim pentru ele destul de mult din banii cheltuielilor de călătorie pe care trebuie să-i investim noi și să-i stabilim cu Camera aulică. Din care cauză domnul voievod s-a miniat pe boier și l-a îndepărtat, luându-i în nume de rău comportarea sa, care îl face de ris și îl dezonorează pe domnul voievod însuși, și n-a vrut să-l mai lase nici la rugămintea noastră, în caz că nu va mai repeta acest lucru. Mînios, domnul voievod a spus că n-a mai cunoscut și n-a mai pomenit oameni atît de puțin demni de încredere, nedisciplinați, ca transilvănenii și moldovenii. Nouă ne-ar fi plăcut să-i spunem : în adevăr, numai valahii ar mai putea trage la același otgon în toate și pentru toate împreună cu cele două „națiuni”, căci ei au aceeași constituție și aceleași înclinații sufletești.

Apoi, el a început să exagereze cu fuga oștenilor pe care a trebuit să o stăvilească zilele acestea și de care nimeni nu este mai îngrijorat decît el ; nu numai că oștenii fug, ci el este și batjocorit, strigîndu-i-se să scoată ducații pe care i-a primit de la Maiestatea Voastră și să le plătească lor, de nu, ei își vor găsi un alt stăpîn, pomenindu-l pe Sigismund, sau vor sluji mai curînd pe turci ; el vrea ca și ei să meargă să muncească la vii, pentru a-și cîștiga banii pentru pîinea de toate zilele. Chiar dacă el ar vrea bucuros să pornească într-o expediție, nu are nici provizii, nici bani, iar situația este din zi în zi mai grea ; să-l sfătuim noi ce să facă și cum să remedieze acest rău, înainte ca oștenii să fugă și garnizoanele contra turcilor să rămînă goale și pustii. Nouă ne-a părut, cu bună dreptate, ciudat că oștenii lui, care de aproape 6 luni consumă pe degeaba în țară și jefuiesc totul, nu pot fi aduși la disciplină și răbdare ; ba chiar <ne-a părut> mai drept să se facă o reducere a plății lor încă neefectuate, a cărei restanță nu depășește 4—5 luni, cum se întîmpla în alte părți. Noi i-am atras atenția domnului voievod să se uite și să afle din „Știrile ungare”, pe care i le-am comunicat recent, cum îi merge împăratului turc în Ungaria în privința neachitării soldelor, cît de tare se plîng cei din Buda și din Bosnia, care vor și ei să fugă din fortificații. Oștenii domnului voievod nu au chiar atît de mult motiv să se răzvrătească și să strige, ci numai fiindcă — după cum auzim — domnul voievod a distribuit cazacilor și altora un domeniu destul de mare. Se pare că astfel de revolte și sumetiri în rîndul polonezilor, transilvănenilor și moldovenilor sînt mai curînd atîțate, uneltite, pentru ca oștenii să se îndepărteze și să se instrăineze de domnul voievod și să se lase ademeniți dincolo, și nu nevoia reală i-ar presa să facă acest lucru. Domnul voievod să bage de seamă și să privească cu ochi deschiși cele ce se petrec în țară, să nu-l nesocotească pe Sigismund cu uneltirile lui răutăcioase și viclene, să nu-l desconsidere, ci să-i descopere pe cei ce uneltesc și pe capii răzvrătirii și să statueze exemple. Domnul voievod rămîne la vechea lui afirmație, pe care o cunoaștem de trei luni, de cînd sîntem pe lîngă el, anume că el are printre oștenii lui tot felul de națiuni : unguri, valahi, moldoveni, polonezi, sirbi, turci, tătari, cerchezi, care nu înțeleg ce este drept și rezonabil, ci strigă numai bani și numai cu bani vor putea fi aduși la tăcere, altminteri nu vor să pornească nici contra moldovenilor, care se înarmează puternic. De uneltiri el nu se întreabă, numai de ar avea bani.

Preamilostive împărate și stăpîne, nu este de tăgăduit că el ne prezintă răzvrătirea oștenilor ca fiind mai puternică decît este în realitate

(deși ea nu e chiar absolut neimportantă), pentru a putea scoate mai mulți bani de la Maiestatea Voastră și de la ceilalți potențați.

Și fiindcă el este foarte hotărât să întreprindă peste câteva zile expediția împotriva Moldovei și fiindcă, așa cum am aflat de la Stoica, acum patru zile, Sigismund nu are pe lângă el o armată mare, domnul voievod vrea să o ia înainte lui Sigismund, asigurându-și întâietatea.

Domnul voievod n-a mai sfârșit cu lamentațiile sale : că fratele Maiestății Voastre ² n-a suferit atât de multe nevoi și mizerii de hatîrul Maiestății Voastre, ca el, care a rupt și pacea cu turcul, pentru a servi pe Maiestatea Voastră. Domnul episcop Szuhay și domnul Istvanffy, care au fost la el în Țara Românească și care i-au făcut mari promisiuni de ajutoare din partea Maiestății Sale — care nici acum nu i s-au dat —, cunosc foarte bine acest lucru. Un slujbaș credincios ar trebui să descopere stăpînului său adevărul și să arate ce anume îl doare pe el. Durerea lui este că Maiestatea Voastră nu are încredere în el ; înlăuntrul și în afară, el are mulți dușmani care îl ponegresc și în care Maiestatea Voastră se încrede mai mult decît în el. El însă se știe nevinovat și vrea să dea socoteală : numai de ar veni dl Pezzen, atunci el ne va arăta încă mai mult, la toți trei, plîngerile sale. Pezzen întîrzie prea mult.

Noi l-am avertizat cu toată blîndețea să nu ia în nume de rău neîncrederea Maiestății Voastre ; noi am avea cu mult mai multe motive să ne plîngem. Dar fiindcă dl Pezzen este reținut, fără îndoială, din motive importante, de ce nu ne dezvăluie nouă, care am venit de asemenea cu acreditarea Maiestății Voastre ? Noi vom scrie cu fidelitate Maiestății Voastre, precum și d-lui Pezzen, care reintors din călătorie, va face servicii bune, alături de cele ale noastre, în sprijinul domnului voievod. Dacă ne-ar fi încredințat nouă ceea ce are de spus, comunicarea către împărat s-ar fi făcut de mult și în felul acesta s-ar fi cîștigat timp ; dar acest lucru nu s-a făcut. El știe că de am fi trimis, el și noi, chiar un înger la Maiestatea Voastră, acesta nu s-ar fi întors mai curînd și nici cu un răspuns mai potrivit : noi singuri, între noi, nu putem să-l ajutăm.

Noi am adus o instrucțiune cu noi, care însă nu se extindea mai departe decît de a observa și de a-l face atent cum administrează și ce face. Dacă Maiestatea Sa ne-ar fi dat instrucțiune în sensul că el să negocieze și să decidă totul cu noi, ar fi făcut-o cu noi, tot atât și cu dl Pezzen. El a ajuns la o greșită imputare, anume că Maiestatea Voastră nu are încredere în el, că el și-a pierdut creditul pe lângă Maiestatea Voastră ; să nu i se mai spună nimic de Maiestatea Voastră, căci Maiestatea Voastră nu-i mai acordă grația și simpatia, după cum se vede din faptul că dl Pezzen este reținut atîta timp.

Ar fi trebuit să-i atragem atenția că ne simțim ofensați de faptul că el, domnul voievod, ne consideră niște persoane neautorizate și nu vrea să acorde deplină încredere scrisorii noastre de acreditare, deși în ea stă scris în mod expres că el trebuie să creadă în întregime tot ceea ce îi vom expune în numele Maiestății Voastre. A trebuit însă să ne mulțumim a-i spune numai acele vorbe care să-i menajeze răbdarea. I-am comunicat totuși că nici dl Pezzen nu va aduce altfel de scrisoare de acreditare și că nu se va deosebi de noi, ci că acesta, alături de noi, și noi alături de el, de comun acord verbal și în scris, vom urma misiunea noastră și ordinul Maiestății Voastre. Eu, Ungnad, am vrut să-i arăt două scrisori autografe, sosite mie de la dl Pezzen, cu ultimul curier, pentru ca domnul voievod, să vadă ce motive și cine a reținut atîta timp pe dl Pezzen. Dar nu i le-am mai arătat,

deoarece el nu ascultă cu răbdare ceea ce noi dispunem să i se traducă, după cum nici expunerile noastre nu-i sînt traduse de oamenii lui în întregime și în adevăratul sens. El ne-a replicat numai că oștenii lui nu pot fi plătiți și satisfăcuți cu scrisori; bani sînt necesari aici !

Noi i-am arătat domnului voievod că nu sînt de nici un folos asemenea lamentații, care nu lipsesc nici din partea Maiestății Sale și anume cu bun temei; dacă domnul voievod, îndată după obținerea victoriei, considerînd că e mai comod să amîni acele chestiuni pe care nu le poți evita, ar fi tratat cu Maiestatea Voastră și ar fi făcut propuneri în privința modului cum trebuie apărată țara și a numărului de oșteni care trebuie ținuți în țară cu o plată realizabilă — nu s-ar fi făcut atîtea cheltuieli, țara n-ar fi fost ruinată, Sigismund ar fi găsit suficientă împotrivire, căci domnul voievod ar fi folosit și ajutorul oștenilor Maiestății Voastre, iar acum s-ar fi putut întreprinde ceva important împotriva turcilor și că Maiestatea Voastră dealtminteri ca și el, ar ști deja cum stau lucrurile. Așadar, s-au scurs zadarnic timp și bani, cu devastarea țării. Deoarece nici el, domnul voievod, nu va trata cu Maiestatea Voastră deschis, cu încredere și sincer, lucrurile vor merge din ce în ce mai rău și se va ajunge la o înstrăinare și mai mare între Maiestatea voastră și domnul voievod, cum este dealtfel cazul în privința acestuia din urmă.

Toate replicile și răspunsurile lui se îndreaptă numai spre cererea de bani care se întemeiază pe sorții îndoielnici ai războiului; el ar vrea să cucerească încă și mai multe teritorii pentru Maiestatea Voastră, ca și cum de la el n-ar putea fi cucerite de alții. Așa cum s-ar fi întîmplat de fapt, dacă l-ar fi înfruntat nu un cardinal, ci altcineva, o armată vitează și un principe vrednic și dacă el n-ar fi cîștigat victoria din pură temeritate și din cauza șovăielii cardinalului, care n-a vrut să creadă niciodată că domnul voievod va veni în țară și astfel domnul voievod a primit Transilvania dintr-un noroc și din cauza dreaptă a Maiestății Voastre, dar înainte de toate de la Dumnezeu, spre pedeapsa evidentă a transilvănenilor, care și-au călcat jurămintele.

Cu toate că (a continuat domnul voievod) aminarea hotărîrilor Maiestății Voastre pune planurile sale sub mare îndoială, el vrea totuși să-și țină jurămintul față de Maiestatea Voastră și să mai facă un serviciu: el nu mai poate aștepta, vrea să pornească asupra Moldovei, întîmple-se ce se va întîmpla; dacă Dumnezeu îi aduce noroc, el vrea să vadă dacă și atunci Maiestatea Voastră continuă de a nu-i acorda grația și de a fi neîncrezătoare în el. În caz afirmativ, atunci el va lăsa pe seama lui Dumnezeu să judece între Maiestatea Voastră și el, apoi va vedea ce este de făcut. Dacă există cineva în lume, care ar putea sluji pe Maiestatea Voastră împotriva dușmanului de moarte, atunci acela este el; dacă Maiestatea Voastră s-ar fi milostivit și i s-ar fi dat ajutoare, el ar fi înfăptuit lucruri cum nu s-au mai săvîrșit de secole. Dar Maiestatea Voastră (a spus ironic voievodul) îi vrea binele: nu-l ajută cu bani, îl lasă să aștepte mult timp hotărîrile sale, astfel încît el să fie nevoit să caute și să cucerească o altă țară, și să facă precum căpitanul-haiduc, Baba-Novac; acesta nu are bani, colindă încoace și încolo, caută <bani> acolo unde îi găsește, pentru a se întreține pe el și pe oamenii lui.

Lui Novac, care are în jurul lui vreo 5 000 de oameni, domnul voievod i-a scris numai să fie pregătit atunci cînd va fi chemat, și acesta se și află aici în apropierea lui.

Noi l-am întrebat încotro vrea să pornească. La care domnul voievod a răspuns cu neobișnuită bucurie : „spre Moldova, spre Moldova” ; apoi a adăugat : „atunci cînd vom avea Moldova, vom avea nevoie de încă mai mulți bani și mai mulți oșteni ; de unde oare îi vom lua ?”.

Noi i-am dat de înțeles că, în caz că are suficiente motive și știre sigură că Sigismund, moldovenii, alături de alți dușmani, vor să-l atace și să-l gonească din țară și în caz că el este constrins să se apere, atunci împotrivirea lui, necesară, nu va fi dezaprobată. Altminteri, Maiestatea Voastră n-ar vedea cu ochi buni ca el, fără suficientă provocare, să înceapă acum ceva împotriva Moldovei și să aducă pe Maiestatea Voastră și Polonia la o învrăjpire sau chiar un nou război. Dacă însă Atotputernicul îi va hărăzi domnului voievod victoria asupra Moldovei, atunci este necesar să se discute, nu după victorie — ca în cazul Transilvaniei — ci, înainte, ce măsuri trebuie luate, în privința stăpînirii, cui îi aparține țara și, mai înainte de toate, cum trebuie apărută și păstrată țara, ce ajutoare trebuie să-i dea Maiestatea Voastră și ceilalți potențați creștini, să se cadă la înțelegere și să se prevadă măsurile necesare potrivit constatărilor și să se urmărească îndeplinirea lor de fapt.

Maiestatea Voastră nu vă puteți închipui cît de zelos, curajos și fericit s-a arătat domnul voievod, parcă abia mai poate aștepta momentul pentru a porni împotriva dușmanului în expediția împotriva Moldovei ; se vede, în adevăr, în făptura lui, că el este făcut de la natură pentru război. El cunoaște și este informat foarte bine cu privire la diversele căi care duc împotriva inamicului, particularitățile locale de acolo, șiretenia și stratagamele inamicului, momentul oportun pentru un atac cu succes. El are o calificare excelentă și nu are pereche în aceste țări. Tot astfel cum și în războiul de acolo împotriva turcilor, el este un mare general lăsîndu-i în umbră pe toți.

De aceea, considerăm ca imposibil, incredibil și insuportabil gîndul că el sau fiul lui — cu boierii lui ar fi potriviți pentru guvernarea politică din această țară și că se vor conforma în veci acestei guvernări potrivit drepturilor civile și statutelor publice sau că el va dura cu oamenii cu care conduce acum, că va putea fi tolerat și suportat de vecini și de localnici, căci în acest caz țara ar ajunge în cele din urmă în starea cea mai janică, precum Țara Românească și Moldova și ar fi curățată de toată nobilimea și orice privilegiu ar fi suprimat ³.
[...] ⁴

P. S. Azi, domnul voievod a trimis urgent la Sibiu pe Petru Armeanul pentru a avertiza pe cetățenii de acolo să dea cît mai curînd cazacilor și sirbilor bani, pentru ca aceștia să pornească acolo unde li s-a comunicat, iar locuitorii să poată scăpa de marea povară impusă lor de oșteni.

Turcii, în parte, au plecat azi, dar solul propriu-zis rămîne încă aici ; deși ar fi plecat bucuros și el, domnul voievod însă îl amină.

¹ Formula de adresare.

² Arhiducele Maximilian, căruia împăratul voia să-i dea în stăpînire Transilvania.

³ Comisarii imperiali cunoșteau modul cum concepea Mihai Viteazul conducerea și administrarea țării, înțelegeau ce ar însemna aducerea și a Moldovei alături de Țara Românească și Transilvania, sub autoritatea lui Mihai, și încercau, cu argumente de felul celor de mai sus, să convingă curtea imperială de necesitatea împiedicării acțiunii lui Mihai de a trece în Moldova.

⁴ Formula de încheiere.

Serenissime Princeps Domine.

Domine gratiosissime.

Multa eaque gravissima praeter meritum fidelitatis meae apud Sacratissimam Caesaream Regiamque Maiestatem multorum malevolorum calumniis pro culpa mihi inuri intellexi, quae cum nullum veri habeant indicium etsi suae Maiestati persuaderi posse haud credam; quia tamen propinqua Serenitatis Vestrae autoritate atque intercessione suam Maiestatem quam optime de re ipsa informari posse scio, causam meam Vestrae potissimum Serenitatis patrocínio et intercessione tutam fore confido. Itaque Serenitati Vestrae uti domino gratiosissimo supplico, ut sua auctoritate pro me interposita, id suae Maiestati Caesareae—plane persuasum efficiat, me in colenda et retinenda in Sacratissimam Maiestatem Suam fidelitate, tot iam servitiis pro Republica Christiana proque amplitudine Augustissimae Domus Austriacae praestitis abunde declarata ad extremum forte constantissimum sua tantum Maiestas omnem sinistrae de me suspicionis scrupulum ab animo elementer deponere dignetur. Quod si vero maligna quorundam caluminandi libido suspicionem de me fecit, experietur in posterum sua Maiestas longe diuersam a calumniis fidelitatem et constandiam nostram. Quae si suspecta adhuc nec satis est perspectam, nunc certe nouum eius declarandae argumentum oblatum est. Nam Sigismundus Bathori in Moldavia magno Turcarum et Tartarorum exercitu fultus hostilia quaeque contra me et hanc provinciam molitur, qui priusquam firmiores vires acquirat, iam nunc exercitum contra eum dūco, ea spe, ut non solum hostiles eius conatus reprimam, sed etiam Dei praepotentis adiutus auxilio ipsam quoque Moldaviam in potestatem Sacratissimae Caesareae Maiestatis redigam. Tunc tandem Sua Maiestas Cognoscet quae calumniatorum istorum vanitas, mea autem in suam Maiestatem que sit fides et constantia. Aduentum Magnifici domini Bartholomaei Pezzen tot iam litteris et sollicitatum et promissum in dies expecto, cuius praesentia cum magnum rebus prospere gerendis adiumentaum possit accedere, ut eum quam primum Serenitas Vestra ad me expediandum curet, etiam atque etiam insto, Cuius gratiae et benigno patrocínio me diligenter commendo. Seruet Deus Vestrae Serenitati ad multos annos saluam etiam incolumem. Datum in arce Fogaras die XXVIII Aprilis, Anno Domini MCCCCC.

Serenitatis Vestrae

Humilis servitor.

Arh. St. Buc., Colecția xerografii Austria, pach. CCXXXII/13, Haus-, Hof- u. Staatsarchiv Wien, Türkei I, K. 83, f. 161—162; Hurmuzaki, *Documente*, IV/1, p. 44—45.

Prealuminate principe; domn, domn preabinevoitor,

Am aflat că sînt invinuit, prin calomniile multor răuvoitori, de lucruri multe și foarte grave, fără a se ține seamă de prețul credinței mele față de Sacra Maiestate imperială și regală; de care lucruri, pentru că nu au nici un semn de adevăr, nu cred că Maiestatea Sa poate fi convinsă; deoarece

ştiu însă că prin autoritatea şi mijlocirea Luminăţii Voastre, care-i sînteţi rudă, Maiestatea Sa poate fi informată cel mai bine asupra faptelor aşa-cum sînt, am încredere că va fi apărută în chip deosebit cauza mea, prin protecţia şi bunăvoinţa Luminăţii Voastre.

Şi astfel rog pe Luminăţia Voastră, ca pe un domn foarte binevoitor, ca intervenind prin autoritatea sa în favoarea mea, să facă tot ce se va putea ca să convingă cu temei pe Maiestatea Sa imperială, că eu voi fi pînă la capăt cu deosebire statornic în credinţa pe care o arăt şi o posed şi care a fost dovedită cu prisosinţă în atitea servicii îndeplinite pentru creştinătate şi pentru mărirea preaauguste Case de Austria; prin urmare, Maiestatea Sa să binevoiască cu blindeţe a scoate din minte orice sămîntă de bănuială nedreaptă în privinţa mea. Dacă înclinarea răutăcioasă a unora de a calomnia produce o bănuială în privinţa mea, Maiestatea Sa se va încredinţa în viitor cît de departe de calomnii sînt credinţa şi statornicia noastră. Dacă pînă azi această bănuială n-a fost cercetată îndeajuns, acum însă s-a ivit desigur un nou prilej pentru a-mi arăta credinţa. Căci Sigismund Báthory, sprijinit în Moldova de o mare armată de turci şi tătari, pune la cale unele acţiuni duşmănoase împotriva mea şi a acestei ţări dar, mai înainte ca să-şi strîngă acesta forţe mai mari, eu îndrept acum o armată contra lui, sperînd nu numai să-i stăvilesc încercările duşmănoase, ci chiar, cu ajutorul atotputernicului Dumnezeu, să aduc Moldova însăşi sub puterea Sacrei Maiestăţi imperiale. Atunci va cunoaşte în fine Maiestatea Sa deşertăciunea unor astfel de calomnatori, ca şi credinţa şi statornicia mea faţă de Maiestatea Sa. Aştept zilnic sosirea domniei sale domnul Bartholomeus Pezzen, solicitată şi promisă prin atitea scrisori pînă acum, şi stărui fără preget ca acesta să fie prezent, căci el poate însemna un mare ajutor pentru acţiunile ce trebuie îndeplinite cu succes; aşadar Luminăţia Voastră să poarte de grijă ca el să fie trimis la mine cît mai curînd. Mă încredinţez cu temeinicie bunăvoinţei şi protecţiei domniei voastre. Dumnezeu să păstreze pe Luminăţia Voastră sănătos şi nevătămat pentru mulţi ani. Dat în cetatea Făgăraş, în ziua de 28 aprilie, anul Domnului 1600.

Al Luminăţii Voastre umil servitor

Mihai voievod.

168

1600 aprilie 28, Făgăraş.

Illustris et Magnifice Domine et frater nobis observandissime

Audia aduentus Illustris et Magnificae Dominationis Vestrae fama, aliquot iam litteris eam sollicitauimus ut posthabita mora quam primum ad nos uenire pergat. Nunc etiam quia praesens rerum status id summopere expetit Illustris et Magnificam Dominationem Vestram rogamus ut relictis rebus omnibus ipse ad nos statim aduolet. Omnis n<imirum> hactenus rei bene gerendae occasio qua multam et rebus Christianis considerare, et Suae Maiestati utilem fidelemque operam nauare potuissemus hac unica benigni suae Maiestatis animi et Vestrae illustris ac Magnificae Dominationis aduentus expectatione retardata fuit. Nunc itaque cum intellegamus Sigismundum Bathorem in Moldavia magno Turcorum et Tartarorum

exercitu adiutum id cogitare, ut detrimentum aliquod nobis et ditioni suae Maiestatis inferat praeripiendam ipsi rei gerendae occasionem rati priusquam uiribus inualescat exercitum contra ipsum iam nunc ducimus, eo plane proposito ut Deo vires largiente uim impetumque eius in tempore reprimamus.

Quamuis in hoc instituto pecuniae quae anima est rerum gerendarum defectus militum animos alienare possit, nulla enim nobis in promptu pecunia, unde stipendium posis in menses sed verba tamen et spes in posterum a nobis sunt eis proposita, quae res nos in primis sollicitos facit ne priusquam stipendia sua receperint paulo difficiliores se ad parendum praebeant. Nescio qui sinistri sermones de nobis ad suam Maiestatem falso sunt delati, qui fidem nostram et constantiam in dubium vocant. Vestra Illustris Magnifica Dominatio ita causam <sic> nostram hac in parte agat, ut nihil de nobis Sua Maiestas suspicetur imo plane persuasum habeat nos ita fidem et constantiam erga Suam Maiestatem et Rempublicam Christianam colere ut vitam fortunasque nostras omnes in ea sola reponamus. De sedecim millibus florenorum quos domino Kioffol tradendos antea Illustri et Magnificae Dominationi perscripseramus rogamus ut illos ipsi exsoluendos quam primum curet ut primo quoque tempore Venetias profectus res quasdam necessarias nobis, comparet, Legatus Tartar<orum> his diebus cum Litteris ad nos uenit, qui etiamnum apud nos est, optimeque de rebus omnibus et loquitur et pollicetur, si firma ei esset habenda. Itaque ut animum Chami Tartarici propensioem munere aliquo efficiamus Illustris et Magnificam Dominationem Vestram uehementer rogamus ut decem uel etiam uiginti aureorum ducatorum millia quae ipsi offerantur secum adferat : interim nos aduentum Illustris et Magnificae Dominationis Vestrae Brassouiae per sex dies praestolabimur idque ita ut ipsam modo ne sine pecunia quantacunque primo quoque tempore saluam et incolumem uidere cupimus. Cui propensissimam fraternae beneuolentiae nostrae affectionem offerentes iter prosperum felicissimamque uitam precamur. Datum Fogarasini 28 Aprilis Anni 1600

Michael Vaiuoda

Arh. St. Buc., Col. microfilme Austria, r. 73, c. 561—563 ; Kriegsarchiv Wien, Hofkriegsrat, April 1600, f. 113, 114 ; Hurmuzaki, *Documente*, IV/1, p. 43—44.

Ilustre și magnifice domn și frate foarte respectat de noi

Auzind vestea despre sosirea domniei voastre ilustre și magnifice v-am adresat în câteva scrisori rugămintea ca, după întârzierea suferită, să vă grăbiți a veni la noi cât mai repede. Chiar acum, pentru că actuala stare de lucruri o cere negreșit, vă rugăm ca, lăsind la o parte toate treburile, să alergați de îndată la noi.

Desigur, pînă acum prilejul de a putea chibzui pe îndelete la treburile creștinești și de a îndeplini un lucru folositor și credincios Maiestății Sale a fost întârziat numai din pricina așteptării îngăduinței Maiestății Sale și sosirii domniei voastre.

Acum dar, pentru că aflăm că, în Moldova, Sigismund Báthory, ajutat de o mare oaste de turci și tătari, umblă cu gînd să ne aducă pagubă nouă și stăpînirilor Maiestății Sale, am socotit că trebuie să-i zădărnîcim ocazia să-și ducă gîndul la capăt, înainte de a-și spori puterile ; într-aceea

îndreptăm o armată contra lui, cu intenția fățișă ca, de ne-o spori Dumnezeu puterile, să oprim la timp puterea și atacul lui.

Însă în această întreprindere, lipsa banilor, care sînt sufletul lucrurilor ce trebuie îndeplinite, poate înstrăina cugetele oștenilor, iar noi nu avem la îndemînă bani, din care să le dăm lunar simbria, oferindu-le lor <pină acum> doar vorbe și speranțe de viitor, fapt care ne îngrijorează, ca nu cumva ei să se arate mai nesupuși pînă ce or să-și primească simbriile. Nu știu ce vorbe necugetate au fost spuse despre noi Maiestății Sale, care <vorbe> pun la îndoială credința noastră și statornicia. Domnia voastră să susțină astfel cauza noastră în această privință pentru ca Maiestatea Sa să nu ne pună sub bănuială, ci să fie pe deplin convinsă că noi păstrăm astfel credința și statornicia față de Maiestatea Sa și creștinătate, încît numai Maiestății Sale îi încredințăm viața și tot avutul nostru. Am scris mai înainte domniei voastre despre șaisprezece mii de florini, ca să fie dați domnului Kioffol, rugăm să aveți grijă să-i fie plătiți cît mai curînd, pentru ca să plece imediat la Veneția, să ne cumpere unele lucruri trebuincioase. A venit zilele acestea la noi cu scrisori solul tătarilor, care și acum mai este la noi și care vorbește și face propuneri foarte bune în toate privințele, măcar de i-ar fi statornică credința ce trebuie să aibă. Ca să cîștigăm prin vreun dar, în favoarea noastră, pe hanul tătar, rugăm stăruitor pe domnia voastră preailustră și magnifică să aducă cu sine zece sau chiar douăzeci de mii de ducați de aur, care să i se ofere; între timp noi vom aștepta vreme de șase zile, la Brașov, sosirea domniei voastre, dorind să vă vedem sănătos și în bună stare cît mai curînd, numai nu fără bani, și cît mai mulți. Oferindu-vă toată prețuirea și bunăvoința noastră frățască, vă urăm drum bun și viață plină de noroc.

Dat la Făgăraș, la 28 aprilie în anul 1600.

Mihai voievod

169

1600 mai 1/10, Suceava.

Iasnie Wielmożny Młczywy Panie Woiewodo Belskie, panie a przyjaciłu z dawna nasz łaskawy.

Zalecziewszy służby nasze w Mczi naszymu M-mu panu.

Iakochmy pierwci W. Micz naszymu Mcziwemu panu o them nieprzyiacielu naszym Mihale woiewodzie ze z woyskiem swem naśtąpił do ziemie naszej przez list oznaymili, tedy y teras thesz wiadomość W. Mcz pewna posilamy isz iusz pewnie a pewnie woysko jego w ziemi naszej iest. Dnia wczorayszego, straż iego z Totrusza do Bakow prziszła, idąc pustosząc, paląc dwory słacheckie, mianowicie thych na których was ni maia. A tak pilnie, a pilnie, W. Mczi naszego Mcziwego pana y sąsiada ządamy że-bisz W. Mczy z zwyklei dawnei przeciw nam theize łaski y miłości swęy, iakiem pewnem poczthem ludzi swych pod thakowi nagly czas przeciw temi nieprzyiacielowi rathował nam iako napredzeiraczył. Zato mi W. M. naszymu Mcziwemu panu dożywotnie zasługować winni zostawimy. Kthoremu powthore zalecamy służby nasze w nieodmienną i nieprzłączeliwą łaske. Dat w Soczawie die 10 Maii, A° MDC°.

W. Mczi zdawna naszymu Mlcziwemu panu zicyliwi przyacziel i sluga. Hieremiej Mohila woiewoda z Bozei laski dziedziczny ziemi Moldawskich Hospodar.

Eremia Voevoda¹

¶<Adresa, pe verso :> Iasnie Wielmożnemu Panu Panu Stanisławowi Włodkowi, woiewodzie Belskiemu Halickiemu Kolomijskiemu etc. staroście naszemu Mcziwemu panu i przyacielowi, citto citto citto

<pecete mică>

¶P. P. Panaitescu, *Documente*, p. 105–106 <text și traducere, după orig. din Arhivum Zamoyskich, Korespondencja, autografe, probabil la Arhivum Główne Akt Dawnych, Warszawa>.

Preaputernice milostive domnule voievod de Belz, iubite domnule și vechi prieten al nostru. Încredințăm slujbele noastre domniei tale, domnul nostru milostiv.

Precum am dat de știre și mai înainte prin scrisoare domniei tale, dușmanul nostru, Mihai voievod, a intrat cu oastea sa în țara noastră. Acum dăm știre sigură domniei tale că e lucru sigur, foarte sigur, că oastea lui este în țară la noi. Ieri straja lui a pornit de la Trotuș și mergînd spre Bacău a pustiit și ars curțile boierești, ocolind pe acelea unde nu sînt ai voștri.

De aceea cerem stăruitor ca domnia ta, vecinul nostru, să arăți vechea și obișnuita iubire a domniei tale față de noi, trimițînd un număr de ostași în acest ceas neașteptat, împotriva acelor dușmani, să binevoiești astfel să ne mîntuiești cit mai repede. Pentru aceasta rămînem noi datori să slujim toată viața domniei tale.

Din nou încredințăm slujbele noastre milostiei tale constante și neînfrînte. S-a dat la Suceava, în ziua de 10 mai, anul 1600.

Al domniei tale, milostiv domn al nostru, vechi iubitor prieten și slugă.

Eremia Voevoda¹

Ieremia Movilă voievod, din mila lui Dumnezeu domn ereditar al Moldovei <Urmează iscălitura chirilică>.

<Verso :> Preaputernicului domn, Stanislav Wlodko voievod de Belz, staroste de Halici, Colomeea etc., milostivului nostru domn și prieten. Repede, repede, repede.

¹ Iscălitura cu litere chirilice.

[...] ¹. Czauss ten Diaffer imo listh pddani chezial privatim odniesz ustnie imo listh niektore rzeczi. Zliczil mnie JKM s JM panem Canczlerzem Litewskim przesluchacz go, Powiesczy iego bila summa ze sie dziwuje Czessarz JM Tureczki iss chocz pozwolil Kroliowi JM podacz woiwodi do

Multanskiey i do Erdelskiey Ziemie, nie podal iednak, dziwne i temu ze possadziwsi Andrassa Bathorego na Erdelskiey ziemi dopuszczil Michalowi odiać mu i panstwo i ziwoth. Ze dla tego on poslan abi sie dowiedzial czo Krol JM cheze czinicz. Michal ma i woisko i w dziala iesth przigotowani, chczać i w Polsce skodzicz. Nieslawu bendzie Kroliowi JM gdi go tak bendzie cierpial. Czessarz JM nie zaniecha woisk poslacz swich przeciw niemu, alie tak richlo zcziszcz nie mogli. Dla czego choragwie mu poslal zatrzymawaiacz go, alie cierpiecz go nie bendzie i dowiaduie się czo Krol JM s drugiey stroni czinicz cheze. Trochesmy na to mu odpowiedzieli ze ten wieczey to dziwna ze Czessarz nie cheze go cziepiecz, a choragwie mu poslal, ial na to suknia trzaszcz², powiadaiancz ze Czessarz ze z umislu to uczinil, alie zetrzymawaiacz go. Powiedzielisimi mu ze: i to dziwna ze Czessarz pisze do Krolia JM abi w pokoiu zachowal Michala i panstwa iego a ti czo inszego powiedass. Na to dal odpowiedz ze: tak mussialo bicz pissano, bom iachacz miał przes Erdelską ziemię, mozonobi bilo listow dostacz a tak i iabim o gardlo przisedl i tamten bi bil przestrzezon, alie powiedal ze mnie wierzą, duffaią i wi maczie wierzicz. Iesli niewierziczie niech tu bend(zie) osadzon albo zatrzymą, a wi posliezie dowiaduiacz sie iesli to tak iesth. Odpowiedzielisimi mu ze Krol JM possela do Porti poslanca swego, przezen sie sniesie o wsisthkiem o czem potrzeba s Czessarzem. Jął sie frassowacz ze: mie z nisczem opuszczacie, ia cheze wiedzicz iesli czo Krol cheze czinicz albo nie. Na temzesmi zostali, przypominalisimi iednak ze Krol JM ma sie na czo tesz ogliedacz, ma s innich stron do dzieła, wiecz ogliedacz sie musy na wiele rzeczy, i na woiska Niemieczkie ktore są przy graniczi Jego KM i na Tatari ktorzi roku przeslego przy graniczi Krolia JM w Wegrzech bili s woiskiem i tam sie dla nich woiska Krolia KJM bili zabawili, gdi Michal osiadl ziemię Erdelską. O bitwie tosmi przypominali wiecz czo to grodil gotowoczią Michalową, powiedzielisimi ze nie wskural na tey Kornie ieszcze nikto³ i ten za pomoczą Bożą gdibi do czego przislo nie wskuralbi awa tak te rzeczi potrossesmi ieno wspominali, a on koniecznie chezial abisimi czo czinili i iego s pewnem czem opuszczili. Powiada ze on secretarzme iesth wie i umie chowacz taiemnicze i dla tego iego wtem poslano. Nie mogacz inaczey go zlucz, obieczałisimi odniescz te rzeczi do JKM. Priidzie mu podobno od Krolia JM powiedziecz ze przes swego KJM da respons Czessarzowi J. Mczi Tureczkiemu [...] ⁴.

Z Warszawy 4 Maya 1600. P. Tylicki.

Arh. St. Buc., Colecția microfilme R. P. Polonă, r. 2, c. 231—232 (—234—235); Archiwum Główne Akt Dawnych, Warszawa, Archiwum Zamoyskich, Korespondencja, sygn. 257/27 (olim s. I, t. XI, pl. 132, nr. 127, orig., fragment); I. Corfus, *Mihai Viteazul și polonii*, Buc., 1938, p. 274—276.

[...] ¹ Ceaușul Djafer, în afară de scrisorile aduse, a mai vrut să spună și prin viu grai unele lucruri de taină. Măria Sa regele ne-a însărcinat cu ascultarea lui pe mine și pe domnia sa domnul cancelar al Lituaniei. În rezumat, cele spuse de el au fost că Măria Sa împăratul turcesc se miră că, deși a îngăduit Măriei Sale regelui să numească voievozi în țările Munteniei și Ardealului, totuși încă nu i-a numit; se mai miră și că, așezînd în țara ardelenască pe Andrei Báthory, l-a lăsat pe Mihai să-i ia și tronul și viața. Că de aceea este trimis el, ca să afle ce vrea să facă Măria Sa regele. Mihai are și oaste, și tunuri are pregătite și vrea să aducă pagube și Polo-

niei. De ocară va rămîne Măria Sa regele dacă va îngădui așa ceva. Măria Sa împăratul turcesc nu ar întirzia să trimită oștile sale împotriva aceluia, dar nu poate face acest lucru atît de curînd. De ce i-a trimis steaguri — ca să-l țină pe loc ; dar nu-l va mai răbda de îndată ce va afla ce intenții are, pe de altă parte, Măria Sa regele. La acestea i-am răspuns că de mirare cu atît mai mult este că sultanul, deși nu-l mai poate îngădui pe acela, totuși i-a trimis steaguri ; la acestea <ceaușul> a început să-și scuture haina ² spunînd că sultanul a făcut aceasta cu scopul să-l înfrineze. I-am mai răspuns că și mai ciudat este că sultanul scrie Măriei Sale regelui să mențină pacea cu Mihai și cu țările lui, „iar tu spui altceva”. La aceasta a răspuns că „așa trebuia să fie scris, dar a trebuit să trec prin țara Ardealului și mi s-ar fi putut lua scrisorile, astfel că și eu mi-aș fi pierdut capul și acela ar fi fost înștiințat despre acestea ; acela mi-a spus că mă crede pe cuvînt, deci și voi se cade să aveți încredere. Dacă nu mă credeți, puneți să fiu oprit sub pază, iar voi trimiteți să se afle dacă este așa”. I-am răspuns că Măria Sa regele va trimite la Poartă un sol al său și prin el se va sfătui cu sultanul despre cele de trebuință. A început să se jeluie : „pe mine mă lăsați cu nimic, eu vreau să știu dacă regele vrea să facă ceva sau nu”. La acestea ne-am oprit ; am amintit totuși că Măria Sa regele are atîtea în grija sa, are de lucru și în alte părți, el trebuie să țină seama de multe lucruri și de oștile nemțești care sînt la hotarele Măriei Sale regelui și de tătari care anul trecut au stat cu oastea la unguri, la hotarele Măriei Sale regele și acolo, din cauza lor, au fost imobilizate oștile Măriei Sale regelui, cînd a cuprins Mihai țara Ardealului. În privința războiului am mai amintit acestea : cît privește amenințarea cu pregătirile lui Mihai i-am răspuns că nimeni ³ n-a izbîndit încă asupra acestei Coroane și că acela care ar încerca ceva — va da Dumnezeu și nu va izbuti. Deci, numai cîte puțin, i-am amintit de aceste lucruri, iar el voia numaidecît să întreprindem ceva, iar pe el să-l trimitem cu ceva sigur. A spus că este secretar, știe și poate păstra tainele și de aceea l-au trimis pe el. Neputînd să-l slujim altfel, i-am făgăduit să aducem aceste lucruri la cunoștința Măriei Sale regelui. Poate că va primi răspuns din partea Măriei Sale regelui, care îl va înștiința pe Măria Sa împăratul turcesc prin solul său [...] ⁴.

Din Varșovia, 4 mai 1600. P. Tylicki.

¹ Așa începe textul polonez.

² Scuturarea reverelor hainei, cu semnificația de : „ferească Dumnezeu”, „nu am nici o vină”.

³ *nikto* scris între rînduri.

⁴ În continuare, despre starea de spirit a șleahtei în timpul dietelor districtuale.

Illustres ac Magnifici etc.

Literas Illustrium et Magnificarum Dominationum Vestrarum una cum adiunctis domini Bartholomaeo Pezzen praecessisse, quem expectamus indies cum desiderio, et cum venerit amplectemur amanter. Interim Illustres et Magnificae Dominationes Vestrae Meggijesinum proficiscantur, quonos quoque quosdam praecipii nominis viros Banum Michaleza et Volgangum Cornis misimus, cum quibus Illustres et Magnifici Dominationes Ves-

trae dominum Pezzem expectent. Nos quoque siquidem iam exercitum per alpes in Moldaviam praemisimus hinc Brassoviam reuertemur et si quid novarum rerum acceperimus de omnibus Illustres et Magnificas Dominationes Vestras reddemus certiores. Speramus autem dominum Pezzem non large abfuturum, qui ubi primum apulerit, uel Dominationes Vestras huc accersemus, uel nos ipsi illuc Transibimus deque omnibus rebus communicatis consilijs ita transigemus ut et Sacrae Caessareae Maiestati et toti orbi Christiano ad conservationem utilitatem que actio nostra omnes uergant. Bene valere Illustres et Magnificae Dominationes Vestrae cupientes. Datum sub alpibus in oppido nostro Berezka die 6 Maij 1600.

Illustrium et Magnificarum Dominationum Vestrarum,

Michael Vaiuoda

Ad Illustres et Magnificos dominos Sacrae Caessareae Regique Maiestatis in Transylvaniam expeditos Legatos

Arh. St. Buc, Colecția microfilme Austria, r. 73 c. 314—315; Kriegsarchiv Wien, Hofkriegsrat, 1600 May, no. 54, f. 21; Hurmuzaki, *Documente*, IV/1, p. 46,

Ilustre și magnifice etc.

Am primit cu plăcere scrisoarea ilustrelor și magnificelor domniilor voastre, împreună cu scrisoarea alăturată, a dlui Bartholomeus Pezzem; și ne-ar fi fost acestea cu mult mai plăcute, dacă ne-ar fi dat semn de sosirea dlui Pezzem însuși, pe care îl așteptăm zilnic și cu dorință; și cum va veni, îl vom îmbrățișa cu dragoste. Într-aceea ilustrele și magnificele domniile voastre să plece la Mediaș, unde și noi am trimis pe bărbații de ales cîn banul Mihalcea și Farkas Kornis, cu care împreună ilustrele și magnificele voastre domnii să aștepte pe dl Pezzem. Noi dară, cum am și trimis oastea noastră peste munți în Moldova, ne-am întoarce de aici la Brașov și dacă vor primi ceva știri noi, vom da de știre despre toate ilustrelor și magnificelor voastre domnii. Sperăm însă că dl Pezzem nu va lipsi mult timp, și de cum va sosi, ori o să chemăm aici pe domniile voastre, ori noi înșine vom trece într-acolo, și astfel vom hotări despre toate lucrurile ce s-au făcut cunoscute, consiliilor, încît fapta noastră să se îndrepte toată într-o pază și folos și pentru Sacra Maiestate imperială și pentru toată lumea creștină. Poftim ca ilustrele și magnificele voastre domnii să fie sănătoase cu bine. Dat la poalele munților, în tîrgul nostru Brețcu, în ziua de 6 mai 1600.

Al ilustrelor și magnificelor voastre domnii

Mihai voievod

Către iluștrii și magnificii soli trimiși de Sacra Maiestate imperială și regală a Transilvaniei etc.

172

<1600> mai 10 <Tabăra de la Hotin>.

Z laski bozej chrzesczyansky pan Mihal woiewoda hospodar Multhan-skiey ziemi y panstwo Siedmygroczych, pisze nasza wielmoznosc do uczciwych, iasnych mithropolitow y do panom kthorzy iesthiescie z brathem

naszym z Ierimiia wojewodzie thu w zamku. Upatruicie wasz moscz ze-
byscie mowili brathu naszemu Ieremii wojwodziw zeby zamek poddał y
wyiachal z niego, zeby szedł gdzie wolia iego bedzie. Od naszey wielmo-
znosci zadnego hamowania nie bedzie miał bo dosycz sie iusz przeliania
krwi s czalo dla iego mosczy i dla naszey wielmoznosci. Y zeby daly
thym ludziom ryczerskym zginienia nie czynil, co sa w thym zamku y
waszem moszczam samym. Gdzy ludzie sluzbni co psuia za tho? Zadnej
winy nie maia, iedno rowinnosc ych iesth sluzycz panu swoiemu kthory
trzyma pansthwo swoje. Alie niech upathruie iego moscz daliei thym ryczy-
rzom zguba niebyla, bedzie czas thaky ze da liczbe przed panem Bogiem.

A Z mithropolitow y panow kthorzy zechciecie iscz z brathem naszym
Ieremia wojewoda, niech yfzie then y khto poydzie zeby iedno s czialom
wyszedł z zamku y w czymby byl nathenczas odziany, a ynsze rzeczy wys-
thkie zeby w zamku zostali.

A kthoryby zhecziel przyscz do naszey wielmoznosci, zadney niewoli
bie bedzie miał, y co bedzie miał, y co bedzie, miał oyczyny, badz ymie-
nia swego, bedzie spokojnie trzymal y sila uczywuosci bedzie miał,
iaka y ot bratha naszego Ieremij wojewody.

Y zebyscie wasz mość nie mieli iakiey nadziei, albo hospodar wasz,
o pomocy niemasz.

Iesli z Polsky chezieliby wsthacz niekthorzy, iesth inszy sila hrzes-
czian kthorzy sthaia na wyrzeh yeh, s kthorych wiadomoscia thu wielmo-
znosc nasza przyszedlem. Zadny nadzieiu od Poliakow wien ze nie bedziecie
mieli. Alie mowicie zeby iego mosczy ius daliey klopothu nieczynil y waszom
mosczom zginienia, bo zyczylbych mosczy zginieniu od naszey wielmo-
znosci nie miał, dliathego ze iesth panchrzeszcziansky, iesthsieszmy a nasza
wielmoznosz chrszianinem.

Alie upatruicie wasz liepiei zebyscie byli w ziemy przy oyczynach
waszych. Od wiesmoznosc nasze bedziecie mieli laski y uczeziwosc y
zadney krzywdy od nas niebedziecie was moscz mieli.

Tho ia waszey mosczy daie znać y pan Bog was niech weseli. Dan
maia lo dnia vetus calendarz.

Ion Mihal wojewoda

Arh. St. Buc., Colecția microfilme R. P. Polonă, r. 8, c. 266—267, Archiwum Główne
Akt Dawnich, Warszawa, Archivum Zamoyskich, Korrespondencja, Sygn. 3028 (fost
1790), p. 67—68; P. P. Panaitescu, *Documente privilegiate la istoria lui Mihai Viteazul*,
p. 109—111; D.R.H., B. Țara Românească, vol. XI, doc. 375, p. 520—521.

Din mila lui Dumnezeu, domnul creștin, Mihai voievod, domn al
Țării Românești și al țării Ardealului. Scrie domnia noastră către cinstiții,
lumiții mitropoliți și către boierii care sînteți cu fratele nostru, cu Iere-
mia voievod, aici în cetate. Aveți grijă domniile voastre să vorbiți fra-
telui nostru, lui Ieremia voievod, ca să predea cetatea și să iasă dintr-însa,
să se ducă unde-i va fi voia. De la domnia noastră nu va avea nici o împie-
dicare, căci destul este cu vîrsarea singelui din trupuri, pentru domnia sa
și pentru domnia noastră. Și ca să nu se mai facă pieire acestor oșteni, care
sînt în acea cetate și domniilor vostre înșivă. Căci slujitorii ce strică? Nu
au nici o vină, numai datoria lor este să slujească domnului lor, care își
ține domnia. Dar să îngrijească domnia sa ca de acum înainte să nu mai
fie pieire între acești oșteni; va veni vremea cînd va da socoteală în fața
lui Dumnezeu.

Iar dintre mitropoliți și boieri, care vreți să mergeți cu fratele nostru Ieremia voievod, să meargă și cine merge să iasă din cetate numai cu trupul și cu ce va fi atunci îmbrăcat, iar celelalte lucruri toate să rămână în cetate.

Și care ar voi să vină la domnia noastră, nu va avea nici o robie și ce moșii ar avea sau avere a sa, le va ține cu liniște și multă cinste va dobîndi, ca și de la fratele nostru Ieremia voievod.

Iar domniile voastre sau domnul vostru să nu aveți vreo nădejde de ajutor de undeva, căci domnia noastră știe toate cîte sînt, că atît de la turci, cît și de la tătari și din Polonia, nici o nădejde de ajutor nu este.

Dacă din Polonia ar voi unii să se ridice, mai sînt alți mulți creștini, care stau asupra lor cu știrea căroră am venit domnia noastră aici. Știu că nu veți avea nici o nădejde de la polonezi. Deci spuneți domniei sale să nu mai facă altă încurcătură și pieire pentru domniile voastre, căci aș dori ca domniei sale să nu-i vie pieirea de la domnia noastră, pentru că este domn creștin și sîntem și domnia noastră creștin.

Dar îngrijiți domniile voastre ca mai bine să fiți în țară la moșiile voastre. De la domnia noastră veți avea îndurare și cinste și nici pagubă nu veți avea de la noi domniile voastre.

Acestea dau de știre domniilor voastre și domnul Dumnezeu să vă înveselească. S-a dat la 10 mai <1600>, după calendarul vechi.

Ion Mihai voievod.

173

1600 mai 18, Plzen.

Rudolf etc. Getreuer Lieber. Wir haben zu vorstehender durch unsere abgeordnete Commissarien Tractation mit dem Michaelm Weywoda in der Wallachey, ein Summa Geldts Silbergeschmeidts, Röhr, Rüstungen und Säbeln verordnet, und ehist hinein in Siebenbürgen abführen zu lassen uns entschlossen. Darauf befehlen wir dir hiemit gnädiglichen, dass du von unserm Rath und Kriegszahlmeister in Hungarn g. L. Michaelen Zeller hundert tausent Taaler Baargeld, dann von unserm Hofzahlmeister absonderlichen ein schöne bergülte Rüstung per fünfzehnhundert fünfzig Gulden Rheinisch, also auch zwey silberne vergülte Giesspöckhen sambt zugehörige Khandeln gegen gebührlicher Quittung emphahest, solche salles aber deinem Amtdsdiener Georgen Reichel, welchen du uns zu Abführung und Verraitung derselben fürgeschlagen, hinwiderumb gegen Schein übergebst, und ehist, als müeglich nach Caschau, da Er Reichel dann von gedachten unseren Commissarien Bescheidt wohin darmit sich zu begeben ein Notturft sein wirdet, erwarten solle, fortschickst. [...]¹

A. Veress, *Documente*, VI, p. 104—106; Hofkammerarchiv Wien, Ungarische Gedenkbücher 409, fol. 232.

Rudolf etc.

Scumpe <domn> nouă fidel

La tratativele anterioare cu Mihai, voievodul Țării Românești, purtate prin comisarii trimiși de noi, am ordonat o sumă de bani, argintărie, puști, armuri și săbii și am decis să fie expediate cît mai repede în Transilvania. Ca urmare, îți ordonăm să iei în primire contra chitanță de la

credinciosul nostru Michael Zeller, consilierul nostru și casier de război pentru Ungaria, 100 000 taleri în numerar, iar de la casierul Curții, separat, o frumoasă armură aurită pentru 1 550 fl. ren., de asemenea, două pocale de argint aurite, împreună cu cămile respective; toate acestea să le predai slujitorului tău Georg Reichel, propus de tine spre a parcurge călare, cât mai repede posibil, drumul pînă la Cașovia, unde va aștepta de la comisarii noștri înștiințarea încotro trebuie să le ducă [...] ¹.

¹ Dispoziția privind banii de drum pentru dr. B. Pezzen, care pleacă în Transilvania, precum și preluarea de la Ezechiel Piperell a bijuteriilor de argint amanetate de arhiducele Maximilian în 1598, bijuterii în valoare de circa 4 000 taleri, destinate, de asemenea, lui Mihai Viteazul.

174

1600 mai 18, Camenița.

Móy najmilszy Panie Starosto.

Żalosną nowinę Waszej Miłości oznajmuję, Michał tak haniebnie naszych rozproszel, że sam Hospodar ¹ dopadszy Chocimia zamknął zamek. Nasi też niepuszni, już przez Dniestr przepadli, i tak ich nie mało dziś do Kamienica o dwudziestej wtórej godzinie przybiegło z nieustalęm strachem, Pana Gydzińskiego człeka cnotliwego i rycerskiego szkaradnie usieczono, w zamek Chocimski wwieziono. A snać by tam pan Gorski z Hospodarem zostać miał. Pan Gulski, pan Jordanowski, pan Kosowski i nasz pan Ludziski już i ci są w Kamienicu. Snać, by więźniowie Michałowi powieść mieli, że Michał nie na Hospodara, ale na psią tę krew Polską idzie. Co jeźli tak, trzeba go na świtanu wyzierać. A toż im rozerwanie Sejmu; stracą, uchowaj Boże, wrota do Korony, utracą i ludzi tych krajów co zacniejszych, bodaj głębiej piekła gorzeli, którzy praktykę w Polskę wnieśli. Dobra była staropolska cnota, ale krótkość czasu nie dopuszcza mi pisać więcej. Z tyn was Panu Bogu poruczam i opiece jego Świętej.

W Kamienicu, 18. Maii anno 1600.

Ojciec waszwgo dobra życzliwy

Mikołaj Herburt z Fulsztyna, wojewoda Ruski.

P. S. Pan Ludzicki Jan powiedział, że 1000 koni już naszych na tę stronę Dniestru od Multan przeprawiło, i dla tego ten list na dolinę posyłam, dla tego, choć z żalosną nowiną, pospieszajcie się do Jego Królewskiej Mości.

Arh. St. Buc., Colecția microfilme R. P. Polonă, r. 11, c. 667—668; Archiwum Czartoryskich, Krakow, Rkp. 351, doc. 109, p. 299—300, copie; A. Papiu Ilarian, *Tesaur*, III, p. 65; A. Veress, *Documente*, VI, p. 103—104.

Preaiubitul meu domn staroste

Comunic domniei tale o veste tristă — Mihai a risipit în mod rușinos pe ai noștri, așa că însuși hospodarul ¹, cînd el ajunsese la Hotin, a închis cetatea. Nici ai noștri nu au cu ce se mîndri — au trecut în fugă peste Nistru și nu puțini dintre ei au sosit azi la Camenița, pe la orele 22, într-o goană și

teamă care nu mai înceta. Domnul Gydzinski, un bărbat de onoare și cavaler a fost ciopârțit în mod îngrozitor și așa l-au dus în cetatea Hotinului. Se pare că domnul Gorski va rămâne acolo împreună cu hospodarul. Domnul Golski, domnul Jordanowski, domnul Kosowski și domnul nostru Ludzicki se află de acum în Camenița. Se pare, după cele spuse de unii prinși de-ai lui Mihai, că Mihai lucrează împotriva feciorilor de ciine polonezi și nu împotriva hospodarului Ieremia. Dacă aceasta este așa, atunci trebuie să-l cercetăm mai îndeaproape. Apoi s-a mai dizolvat și Seimul; trecând de porțile Coroanei, doamne ferește, se vor pierde și oamenii din aceste ținuturi dintre cele mai de preț, arzându-i-ar focul cel mai aprig pe cei care au adus năpasta în Polonia. Bună mai era vechea virtute poloneză, dar timpul scurt nu-mi îngăduie să scriu mai mult. Cu aceasta, vă încredințez lui Dumnezeu și ocrotirii sale celei sfinte.

În Camenița, 18 mai 1600.

Tatăl, care îți dorește numai cele bune,
 Nicolaie Herbut de Fulsztyn, voievod de Rós.

P. S. Domnul Ioan Ludzicki a zis că s-au retras de acum 1 000 dintre călăreții noștri dincoace de Nistru, venind din Moldova, de aceea trimit scrisoarea aceasta pe vale și, măcar cu veste tristă, mergeți de grabă la Măria Sa regele.

¹ Ieremia Movilă.

Naiasnieiszy milosciwy krolu Polsky, panie panie moy miło sciwy
 Sluzby moye wiernie zyczliwe powolne pylnie zalicam w laske W.K.M.
 pana mego milosciwego, etc.

Przy ktorich dlugo szcześliwego w dobrym zdrowiu panowania
 W.K.M. z wielka slawa wszyckiego krolestwa a ku postrachowy nieprzy-
 aciela krzyza swietego iako wierny sluga W.K.M. uprzejmie zaziwac zycze.

Nieprzyaciel moy s kazdy miary zawzdy sie o to staral y do tego czasu
 nie przestawa starac, aby mie mogl o nielaske W.K.M. pana mego miłos-
 ciwego udaiać moie wiare powolność przeciwko W.K.M. y R. P. ¹ ynaczy
 nisz sie o nie starałem y starac nie przestawam do konca sluzbami memi.
 Tenze nieprzyaciel moy nygdy nie przestawal myslic nie tylko o zepsowa-
 niu mnie do W.K.M. y R.P., alie y o zdrowiu mym wszytkiem zlemi a
 prawie poganskiemi sposoby przemyśliwal, naprawujac na mie aby mie
 struto albo zdrada zabyto, rozmaitych zlych sposobow zazic chciał nadenne.
 Nieprzyaciela własnego W.K.M. y R. P. chowal na mie Ieremy z rokazania
 pana kancierzowego, o czymem ya przez pana Taranowskiego czynyl
 skarge przed W.K.M. yako wielka krzywde czyrpie od zdraicow W.K.M.
 y R. P.; za czym przyszlo mi do tego zem sie bal, zeby mie nieprzyaciel
 doma lada iako nie zastal, grozac mi pomoca s krolestwa W.K.M., pomoca
 turecka, tatarska; musiałem zazycz takiego sposobu, iakiego ludzie rycir-
 sey zazywaia, ochraniaiać slawy y zdrowia mego; y wiedzac pewnie ze
 przecie Ieremi chowal Zygmunta Batorego, nieprzyaciela mego a zdraice
 W.K.M. y R.P., chcac go prowazdic do Szedmigrokiey ziemie, a brata

swego Symuna na woiewodztwo multanskie s Tatarzy ktorzy byli pogotowiu, alie zeby nieprzyaciel wiedzial ze ya umiem o sobie y o zdrowiu mym radzyc, zabiezalo sie temu ze czy Tatarowie co mnie mie być zemnam chcieli ysc, takze posel cysarza tureckiego, ktorzy y teraz jest u mnie; potym dam sprawie W.K.M. s czym do mnie poslal, kiedy do W.K.M. posla swego poslie dalibog na seym, ukazuiac wszycky zdrady tych nieprzyaciol moych przed W.K.M. y R.P. ; przypuszczam sie tedy na rozsadek swiety W.K.M. yako pomazanca bozego, com daliey czynic mial yedno spieszic sie do nieprzyaciol moych. Waszedlem woloska ziemie nie dla czego inego, iedno abym byl sluga W.K.M., nie dla zlego W.K.M. y R.P., iako mie nieprzyaciel moy udaie, abym komu kwoli maiac s kiem porozumienie co czynic mial ; pokaze czyia insza zdrada przeciwko W.K.M. y R.P. a moya cnota y wiara zostanie przy sluzbach W.K.M. y R.P. ; prosze tedy unizenie W.K.M. abym mogl dac sprawie W.K.M. na seymie przes posla swego o wierze mey w sluzbach mych, tylko prosze o gleyt, aby spokojnie przeiechal do W.K.M. ; poznasz to W.K.M. y R.P. zecz sie prawie dobyam lasky W.K.M. y R.P. y ukaze co ony myslili tak zacnemu krolestwu. A to co mnie W.K.M. y R.P. zgodnie kaze, wszicko zyczyniciem gotow. Chocimia nie kazalem psowac, gdysz mie tysz list pana Taranowskiego zaszedl, ze do mnie iedzie od W.K.M., wszakze ieslizeby nieprzyaciel moy jeszcze mie nie zaniechal, racz W.K.M. do konca wszicko przebaczycz, a prosze zeby mie zaniechano woyna wolosky ziemi asz do seymu, a to chce uczynic wszytko co mi W.K.M. kaze y R. P. ; W.K.M. my bedziesz raczyl bycz swiatkiem ze sie prosze ; prosze W.K.M. racz W.K.M. odpuscyc, yeslize sie co niesuptelnie napysalo yako zolnirz na woynie, alie sczyrem sercem, bo iako przed Bogiem przed W.K.M. wszicko sczirze pysze. Za czym sie powtore oddawam y sluzbami w laske W.K.M. pana mego mylosciwego. SDan w Soczawie 21 May roku 1600.

W.K.M. zyczliwy przyaciel y powolny sluga.

Iw Mihael voevoda

Arh. St. Buc., Colecția microfilme R. P. Polonă, r. 60, c. 21—23 ; Biblioteca Csartoryski, Krakow, R.k.p. 98, IV, nr. 30, f. 103—105, copie ; Hurmuzaki, *Documente*, I, p. 600—602 (text polonez după Arh. Działyński, Kórnik și trad. franc.).

Preailustre și milostive rege al Poloniei,
Doamne mie milostiv !

Recomand cu stăruință milostivirii Maiestății Voastre regale, Doamne mie milostiv, serviciile mele credincioase, devotate și supuse etc.

Ca slujitor credincios al Vostru, doresc călduros Maiestății Voastre regale o domnie îndelungată și prosperă, spre marea glorie a întregului regat și spre spaima vrăjmașilor sfintei cruci.

Dușmanul meu a făcut totdeauna eforturi de tot felul și mai face încă în scopul de a-mi atrage dizgrația Maiestății Voastre regale, Doamne mie milostiv, prezentînd bunacredință și supunerea mea față de Maiestatea Voastră regală și față de Regatul polonez ¹ sub o altă lumină decît aceea pe care m-am străduit și mă voi strădui să o merit prin serviciile mele ; același dușman n-a încetat să se gîndească nu numai de a strica relațiile mele cu Maiestatea Voastră regală și cu țara, ci, prin mijloace răutăcioase și cu adevărat păgîne, a complotat contra sănătății mele, punînd să fiu otră-

vit sau asasinat mișelește și folosind diferite mijloace răutăcioase împotriva mea. Ieremia, din ordinul cancelarului Zamoyski, s-a folosit împotriva mea de un dușman chiar al Maiestății Voastre regale și al Poloniei, fapt de care m-am plîns Maiestății Voastre regale, prin intermediul dlui Taranowski, ca de o mare nedreptate ce mi se face din partea trădătorilor Maiestății Voastre regale și ai Poloniei; am ajuns să mă tem că dușmanul mă va lua prin surprindere în țara mea, amenințîndu-mă cu ajutoarele regatului Maiestății Voastre regale și cu concursul turcilor și tătarilor. Cunoșcînd că Ieremia ascundea pe Sigismund Báthory, inamicul meu și trădătorul Maiestății Voastre regale și al Poloniei, și că, sprijinit de tătari care așteptau gata pregătiți, el voia să-l conducă în Transilvania și să instaleze pe tronul Țării Românești pe fratele său Simeon, am fost nevoit să recurg la mijloace folosite de oamenii de arme; pentru ca dușmanul să ia cunoștință că și eu știu să mă descure și să mă gîndesc la siguranța mea, am făcut în așa fel că acești tătari care trebuiau să lupte împotriva mea s-au hotărît să meargă alături de mine și că solul împăratului Turciei se află acum la mine. Mai tîrziu, cînd cu ajutorul lui Dumnezeu voi trimite pe solul meu la Maiestatea Voastră regală în timpul Seimului, voi da seamă Maiestății Voastre regale despre scopul misiunii solului turc și voi arăta toate trădările dușmanilor mei și ai Maiestății Voastre regale, ca și ai Poloniei; mă încredințez deci judecății sfinte a Maiestății Voastre regale miruite de Dumnezeu, pentru a judeca dacă mi-a rămas altceva de făcut decît de a merge în întîmpinarea dușmanilor mei. Eu n-am intrat în țara Moldovei decît pentru a sluji Maiestății Voastre regale și nicidecum în vreo intenție rea față de Maiestatea Voastră regală și față de Polonia, cum mă pirăște dușmanul meu, afirmînd că am făcut-o în profitul cuiva și fiind înțeles cu cineva; eu voi dovedi că trădarea împotriva Maiestății Voastre regale și împotriva Poloniei este de cealaltă parte și că, din partea mea, nu există decît cinste și bună credință în slujba Maiestății Voastre regale și a Poloniei.

Rog deci umil pe Maiestatea Voastră regală să permită ca, în timpul ținerii Seimului, să pot da seamă, prin solul meu, de buna credință a serviciilor mele; cer numai un permis de liberă trecere pentru ca solul meu să poată sosi liniștit la Maiestatea Voastră regală. Maiestatea Voastră regală, ca și țara veți recunoaște că eu mă străduiesc loial să merit milostivirea Maiestății Voastre regale și a Poloniei și veți afla ce au urzit dușmanii împotriva unui regat atît de puternic. Și tot ce Maiestatea Voastră regală, de acord cu țara, îmi veți porunci, sînt gata să fac. Am poruncit să nu se distrugă Hotinul, deoarece am primit o scrisoare de la dl Taranowski, în care mă înștiințează de sosirea sa din partea Maiestății Voastre regale; dar dacă dușmanul nu m-ar lăsa în pace, Maiestatea Voastră regală să binevoiască a-mi ierta totul pînă la capăt; rog să nu mi se facă război în Moldova pînă la ținerea Seimului și voi face tot ce Maiestatea Voastră regală și țara îmi vor porunci; Maiestatea Voastră regală să binevoiască a-mi fi martor că eu implor iertare.

Rog pe Maiestatea Voastră regală să mă ierte dacă am scris ceva care nu este formulat cu destulă dibăcie; eu scriu ca un oștean în război, dar cu inima sinceră, căci înaintea Maiestății Voastre regale eu spun totul cu sinceritate, ca în fața lui Dumnezeu.

Recomand din nou bunăvoinței Maiestății Voastre regale serviciile mele, Doamne mie milostiv.

Dat la Suceava, la 21 mai 1600.

Al Maiestății Voastre regalce devotat prieten și supus slujitor,

Io Mihai voievod

¹ Rzecz Pospolita, adică Polonia.

176

1600 mai 23, Suceava.

Illustrissime et Magnifice Domine et frater nobis observandissime

Etsi certius tum quam antea de aduentu Illustrissimae Dominationis Vestrae speramus uolumus tamen eam ex literis potius quam ex sermonibus nostrarum rerum statum cognoscere Ieremiam Mogilam ex Sede fugientem usque ad terminos Podoliae ad fluvium Nester persecuti Deo propitio felici praelio profligauimus. Vaiuoda cum Sigismundo Bathorj fuga euasit iamque totam provinciam ad fortunam et auspitium Sacrae Caesareae Maiestatis in potestatem redegimus. Nunc jam aduentum Illustrissimae Dominationis Vestrae eo impensius expectamus quod milites hoc rerum successu de nouis stipendijs nos uehementer urgent. Itaque ian tandem tam longa et diuturna mora intercisa, Illustrissima Dominatio Vestra sui apud nos desiderium expleat et quam celerrime ueniat periculosa enim in magnis rebus est cunctatio. De reliquo Dominationem Vestram Illustrissimam bene ualere cupientes.

Datam Suchaiae die 23 Maij 1600

⟨Michael Voiuoda⟩

Post Scripta. Si hactenus suspicio aliqua de me apud Sacratissimam Maiestatem fuit ita existimo, hoc unico subactae Moldauiae argumento satis confirmatam meam esse integritatem; quod si uero resolutionem Suae Maiestatis expectassem, uix forte haec tarditas quicque secum traxisset emolumenti maximum enim in mora periculum.

Arh. St. Buc., Colecția microfilme Austria, r. 73, c. 465 și 609. (Kriegsarchiv Wien, Hofkriegsrat, May/ 1600, f. 35, 85); Hurmuzaki, *Documente*, IV/1, p. 54.

Ilustre și magnifice domn, frate foarte respectat de noi

Deși nădăjduim acum mai cu temei decît înainte în sosirea Domniei Voastre preailustre, am vrut totuși să luați cunoștință prin scris mai curînd decît din convorbiri, despre starea treburilor noastre. Urmărind pînă la hotarele Podoliei, la fluviul Nistru, pe Ieremia Movilă, care a fugit din scaun, l-am înfrînt, cu ajutorul lui Dumnezeu, într-o bătălie norocoasă; voievodul cu Sigismund Báthory a scăpat prin fugă și acum am adus toată provincia sub stăpînirea Sacrei Maiestăți imperiale, întru norocul și puterea Sa. Acum dar așteptăm și mai virtos sosirea domniei voastre, căci oștenii, în această stare de lucruri, ne presează cu strășnicie să le dăm lefuri noi. Așadar, acum punînd capăt unei întîrzieri atît de lungi și fără sfîrșit, Domnia Voastră să împliniți dorința voastră față de

noi și să veniți cât mai repede, căci încetineala în lucrurile mari este primejdioasă. În rest, dorim ca Domnia Voastră preailustră să fiți sănătos.

Dat la Suceava, în ziua de 23 mai 1600.

⟨Mihai Voievod⟩

PS. Dacă pină acum Sacra Maiestate a avut vreo bănuială în ce mă privește, socot că cinstea mea a fost întărită în destul numai prin dovada supunerii Moldovei; dacă aș fi așteptat hotărîrea Măriei Sale, această încetineală ar fi adus cu greu vreun cîștig, ba dimpotrivă cea mai mare primejdie prin întîrziere.

177

1600 mai 23, Camenița.

Mscziwy Xsięze Biskupie.

Acz pewienem od Jego Mści Pana Hetmana Wielkiego raczy Jego Kro. Mszcz także y W. M. miecz o wszitkiem wiadomosc czo sie tu dzieie, jednak isz sie trafil Jakub ktory iako powiada pospieszenie do dworu Jego Kro. Mści iedzie, zdalo mi sie W. M. swemu Mscziwemu panu de statu rzeczy tutecznych oznaimić, o ktorvchem sie tu przyachawszy dostateczniej nizli Jego Mszcz Pan Hetman Wielki do tego czasu wiedziecz mogl. In istum eventum gdyby Michal szedl w Woloska Ziemie byla drzezcz przes mie umowiona y postanowiona s Panem Woiewoda Woloskiem, a potym y przes Jego Mści Pana Hetmana Wielkiego approbowana wielem do Pana Woiewody Woloskiego napomnienia, zeby zamki oszadzziel ludzmi polskiem, ktorvch nawet bes iego kostu, bom mial sposzobi ofiarowalem mu, y wszitko czo do opatrzenia ich nalezeć moglo dostateczniem mu byl wypisal. A gdyby Michal wsedl do Ziemie Woloskiej zeby on ustapiel ku graniczy Coronney, a stanal przy Chociniu w mieisczu warowniem, gdzie y juszić sie on chodzby naibardziej chcial nieprzyjaciel nie mogl, gdysz miejsce iest po temu. Ta byla ratio istius consilii zem sie spodzie-wal iakosz sie y stalo ze Michal będąc gotowem, prętkoscia mial chciecz rzeczy swych dopinać. Mysmy zasie na sposzobienie gotowosci czasu y zwłoki potrzebowali, bo chodzby w kupie bylo y woisko Hospodarskie y woisko kwareziane przedsie iednak przeciwi woisku nieprzyjacielskiemu nie proporcja. Niez dała sie rzecz przespieczna aperto marte podawać Rptex w niebespieczeństwo, gdysz oprocz tego malego woiska, inszego praesidium zadnego niemasz. A czego uchować boze gdyby czo przeciwi nie padlo, dalyby sie nieprzyjacielowi wolja zeby iusz czyniel czo chcial, nimby sie na insze woisko zebralo tym czasie a czo wiedzieć iakoby sie moglo wiele z tego stać. Rozwański potreby przyklad od terazniejszego czasu rozny, bo chodzby byl Pan Starosta Kamieniecki tamte ludzie (czego Pan Bog z łaski swey uchował) stracił było na ten czasz tyle troie woiska gotowego było sie czym pokrzepicz, ale terasz czego Boze uchować to straciwszy, tylosz niemasz y insza facies rerum y ynszy nieprzyjaciel, ktory nie tylko o Ziemie Woloskiej, ale y Krolem Polskiem bydz myśli. Wielkiej tedy ostroznosci potrzeba. Przyklady swize pokazowali sie Panu Woiewodzie Woloskiemu iakoszmy takową cunctatią przeciwko Maximilianowi wiencz y na Czczorze przeciwko Carowi Tatarskiemu rzeczy dotrzymali y na drugą stronę swizy także przyklad,

iako xiądz Cardynał porywczem a prętkiem postemkiem y sam marnie zginął y ziemie stracił. Ludzie baczni poki bydz moze, rizumrm, rzeczy zatrzymywaia, asz kiedy badz inaczey nie moze, dopiro tesz muszi y szczęściu cokolwiek poruczycz. Sila było y inszych takowych raty, ktore y wskazowalem po niemało razow y na pisanie posyłał ukazuiąc gdy sie z sobą zdiemiem potenznieiszi bedziem, ludzi tak z Ukrainy iako y inszych będzie nam przybywalo, obeirzawszy sie w swych siłach a wiedząc tesz co sie koło nieprzyaciela dzieie, iesliby sie droga ad exploratam victoriam podała, zeby occasia sie nie upuszczała, kostki na rzecz niepewną gdysz te<go> taka potrzeba nie iest nie rzueczaiąc. Stanał był na tey radzie pan Woiewoda Wołoski y rzecz sama pokazuie ze tak było dobrze y zelue terasz (ale niewczas) ze inaczey czyniel, bo wszitko ynaczey, pieczy okolo opatrzenia zamkow zadnei, raptim gdy iusz nieprzyaciel tusz był ledaiaiko opatrzonego zamku Szoczawskiego odiachał y wiesz to Bog czo sie z niem do tego czasu dzieie, szam tesz chodz miał za czasu wiadomość, ięzyki od nieprzyaciela, nie chcial ustępować, chodz y swizo list moi był mu przyniesiony wktorym otoszem go napominał y niektorzy z iego ludzi ktoremech był communicował to zdanie swe oto go sollicitowali. Lecz poki nieprzyaciela nie widział, barzo mężnem sie pokazował, asz kiedy przedni ludzie nadstąpili, gdy ie oczyma uirzał dopiro chcial uchodzić. Bo tesz nieprzyaciel maiąc o niem sprawę ze nie daleko iest tem pochtnei pospieszał y Pan Bog tak chcial ze go gdzie w polu nie zastał, chasz ktora była gesta nie daleko Chocinia, w ktorey strzelba y piechota Hospodarska była zaszadzona ta ich salvavit od zginienia, bo droga przes chasz, ciasna, gdzie strzelba stała y piechota przy strzelbie czy odstrzelali konnego nieprzyaciela, bo piechota iego ieszcze była nie nadsczigła y sam asz w noczy z ostatkiem woiska przyszedł, czterysta koni ludzi Hospodarskich przy tey chasczy nie daleko starli sie z iego woyskiem, ale przed wielkoscia musieli zarasz puszczac, jednak z łaski Bozey skody tam od nieprzyaciela tak znaczney nie było. Mam wiadomość dostateczną ze trzydziestu czleka od nieprzyaciela nie zginelo y inszy zadnei skody na ten czas od niego sie nie stalo, bo isz strzelba Hospodarska wielką skodę w niech czyniela, ustąpili nazad, potym y strzelbę y piechotę zwiedziono do zamku powoli. Ale ludzie Hospodarscy rozumieiać ze na nich za onym podkaniem nieprzyaciel iedzie, iako to bywa w takowey trepidatiey, poszli razno w ucieczke, iedni na przewosz, drudzy ku gorze. Dniestre y siła ich adiciunt periculum w tym uciekaniu, bo chłopi Wołosczy y nasi tesz Podniestrzczy połupili ich y pobili niektorych, wozy tesz nasze chultaistwo rozszapali iem wszitkie, w ludziech skoda nie wielka, ale rynstunki y konie potyrali niebożęta, Działo sie to 18 May.

Michał potym przes poszyłki listowne do darabanov i do wladkow kusziel sie zeby mu wydany był Hospodar y zamek Chocin podany, gdy obaczył ze tho nie idzie, do tego sława była uo kupieniu sie naszego woiska ku Kamieńczu odstąpiel nazad ku Prutowi y terasz iako słysze pod Scozawą iest. Pan Bog tho wie iako sie tu strzyma Trzaska, ktorego Hospodar zostawił, obawiam sie naibardzey Wołochow, ktorzy tamze są z iakimszi Wołoszyne zeby wydali y Trzaski y zamku, bo zdradliwy niecznotliwy narod¹. Było ich woiska przy Hospodarzu do stu chorągwiey, zarasz skoro sie nieprzyaciel pokazał, czo wiedzieć gdzie sie porozbiegali ze y naimniejsza chorągiewka przy Hospodarzu nie zostala y w Chociniu iusz był murmur między darabany by nie kilkaset czleka

naszych, którzy tamże beli przy Hospodaru, snaszby byli czy zdraiczy Hospodara y zamek podali. Inaczey o Soczawie nie bałbym sie bo nieprzyaciel pochanczy bes dział burzących, a zamek murowany y iako słyszę dostaki ktore takowa rzecz potrzebuie, to iest strzelba, prochi, żywnością dobrze opatrzoney. Pisalem listow kilkabascie do Trzaski, animując go y upewniając o prętkym ratunku y nie wątpilbym w Trzascze by iedno od zdrady Wołochow nie bylo przekazy. Tocz iest czo sie tu do tego czasu dzieie.

Racz W. M. pesuadować Jego Kro. Mei zeby miał pieczę pilną na tego nieprzyaciela, nie male ma woisko iako słysze od tych którzy sie na ludziech znaia ze go iest pod trzydziesci tysienczy. W woisku iego sława iest y więzniowie od niego dostani powiadaia o pięczidziesiath, siła motłochu, ale godnych ludzi do boiu nie mało. Sam chłop ambitiosus, cheziwy sławy, affectu przeciwo Jego Kro. Mści nie dobrego, mimo insze rzeczy ktore sie dawno wiedzą teras tu w Kamienczu powiadał mi Pan Taranowski, nie wiem iesli to Jego Kro. Mści powiadał, ze y przed niem Michał spominał isz mu sie chce bydz krolem polskim, niecznotliwą lotrowską gębą Jego Kro. Mści wspominając niewieszcziuchem zowiąc, rady u pana Taranowskiego pytał, iakimby sposzobem do tego mógł przyscz zeby mu Krol Jego Msc krolestwa ustąpiel, gdyby do tego przyszedł zeby w Polsce krolem był zeby Turki powoiował, sławnieyszim był nisz Alexander, wierze ze sie tego Pan Taranowski niezaprzy bom to wszitko od niego słyszał. Wienć y na tho patrzeć trzeba iesli to z naszemi ludzmi niektoremi porozumienia nie ma, którzyby mu podno tego zyczyli. Pisze per fide mea przeciw Jego Kro. Mści iako senator do senatora i urzędnika przy Jego Kro. Mści obecnego. Mimo to czo nasz tesz o tem z inąd dochodziło y sam Michał w liscie do wladikow pisany nie barzo tego dissimuluie, u nas zasie czo za siły terasz, czo za woisko raczys W. M. wiedzieć. Przybrało sie troche voluntariuszow y ukragonych niektorych ludzi, ale czo to za woisko. Terasz moje iest institutum czoskolwiek woyska iest przeprawic sie przesz Niestr dla wielu respectow ktorychby długo wypiszować. Jednak przeprawiwszy sie mysle przy iakim krzepkiem mieisczu stanąc, a cunctando czas wlec. Woiska tego iak zrzenieze stredz, poniewasz na niem terasz calość panowania Jego Kro. Mści y bespieczeństwo Rptey zawiszło. A zasie insze iakie obsidia sposzobią za staraniem Jego Kro. Mści zeby temu nieprzyacielowi mógł słusny odpor bydz dany. Na pana Woiewode Wołoskiego prozno sie zpuszczacz, dobry iest czlek ale tasz nikczemnosc rzeczom nie rozumi, chłop skąpy, posłał ongi do mnie pieniędzy pozyczacz iakobyh ia na banku siedział, atholi czom miał, czo moge dostać za swoy gros przyiałem y przymuie ludzi.

Z tem sie w łasce W. M. mego M. Pana, y si quid casus fierat drobne potomstwo swe, ktorem W. M. w opieki y u ksiąg y w testamencie zapisał, zaleczam.

Dat w Kamienczu 28 May 1600.

I. Corfus, *Mihai Viteazul și polonii*, p. 296 – 302 ; ms. 1822, copie, Archiwum Zamoyskich, probabil la Archiwum Głowne Akt Dawnich, Warszawa.

Milostive părinte episcop,

Deși sint sigur că Măria Sa regele și domnia ta binevoiti a avea cunostință de tot ce se petrece aici din partea domniei sale domnului

mare hatman, totuși, deoarece a fost pe aici Iacob care, cum spune, merge în mare grabă la curtea regelui, am crezut de cuviință să te înștiințez pe Domnia ta, domnul meu milostiv, de starea lucrurilor de aici, de care, cînd am ajuns la fața locului, am putut afla mai multe decît a putut să știe pînă acum domnia sa domnul mare hatman. În această eventualitate, dacă Mihai ar intra în țara Moldovei, lucrul a fost discutat și hotărît între mine și domnul voievod al Moldovei și aprobat apoi de domnia sa domnul mare hatman ; am îndemnat mult pe domnul voievod al Moldovei să așeze în cetăți oșteni polonezi, pe care i-am oferit chiar fără cheltuiala lui, căci am avut mijloace, și i-am scris îndestul despre toate cele ce se cuveneau pentru întărirea lor. Iar dacă Mihai ar intra în țara Moldovei — să se retragă spre hotarele Coroanei și să se oprească lingă Hotin, care este un loc întărit și unde dacă dușmanul ar vrea să atace mai cu putere n-ar fi reușit, căci locul este potrivit <pentru rezistență>. Motivul acestui sfat a fost că eu nu mă așteptam, cum s-a și întîmplat, ca Mihai, fiind gata, să-și aducă la îndeplinire, prin iuțeală, treburile sale. Nouă însă ne-au trebuit timp și aninări pentru pregătire, căci, deși a fost strînsă atît oastea voievodului, cît și cea kvarciană, totuși nu era în număr potrivit față de oștirea dușmanului. Și nici nu se părea sigur ca, prin război deschis, să pui Polonia în primejdie, căci, în afară de această mică oaste, n-aveam nici un alt ajutor. Iar dacă, doamne ferește, s-ar fi întîmplat contrariul, s-ar fi permis dușmanului să facă tocmai ce își dorea și, pînă s-ar fi strîns altă oaste, între timp de unde să știi cîte ar fi putut să iasă de aici. Pilda luptei cu Răzvan se deosebește de timpul de față căci, chiar dacă domnul staroste al Cameniței ar fi pierdut acei oameni (lucru de care Domnul Dumnezeu, din mila sa, ne-a ferit), pe atunci era gata o oaste de trei ori pe atîta și era cu ce să se intrajutoreze. Acum însă pierzînd-o pe aceasta, doamne ferește, atîta ai cu atîta te descurci și alta este fața lucrurilor și altul e vrăjmașul, care nu se gîndește numai la țara Moldovei, ci și să fie rege polonez. Trebuie deci mare băgare de seamă. Pilde mai noi i-au fost arătate domnului voievod al Moldovei de felul cum am fost stăpîni pe situație, printr-o astfel de șovăire, împotriva lui Maximilian, precum și la Țuțora, împotriva hanului tătarilor. Pe de altă parte, i s-a dat o pildă proaspătă de felul cum părintele cardinal, printr-o faptă pripită și la repezeală, a pierit amarnic pierzîndu-și și țara. Cred că oamenii prevăzători tărăgănează lucrurile cît pot și numai cînd nu se poate altfel, abia atunci sînt nevoiți să se și lase puțin în voia soartei. Au fost o mulțime de alte asemenea rațiuni pe care i le-am arătat în multe rînduri și i le-am trimis și în scris arătîndu-i că vom fi mai puternici cînd mă voi alătura și eu și cînd ne vor sosi oameni din Ucraina și alții pentru ca apoi, cîntărindu-ne puterile și aflînd de asemenea și ce se petrece și în jurul vrăjmașului, să nu scăpăm ocazia de a încerca o biruință, fără să facem cheltuieli pentru un lucru puțin sigur, căci nu e nevoie de aceasta. Dacă ar fi urmat domnul voievod al Moldovei acest sfat — și faptele arată că ar fi fost bine și-i pare rău acum (dar nu e vremea trecută) că a făcut altfel, căci toate le-a făcut altminteri : n-a avut deloc grijă de întărirea cetăților și a părăsit deodată cetatea Sucevei, mizerabil întărită, cînd dușmanul era de-acum acolo și numai Dumnezeu știe ce s-a întîmplat cu ea pînă acum, iar el însuși, cu toate că a avut din vreme știri de la iscoade despre neprieten, n-a vrut să se retragă, deși i s-a adus și scrisoarea mea recentă în care îl îndeamnam la același lucru și deși cîțiva din oamenii lui, căroră

le-am comunicat părerea mea, i-au cerut aceasta. Dar cită vreme nu l-a văzut pe vrăjmaș s-a arătat tare bărbătos, pină cînd au sosit primele oști și le-a văzut cu ochii lui de-abia atunci a vrut să fugă. Dușmanul, de asemenea, avînd știre despre el că nu se află departe, grăbea cu atît mai de sîrg și numai Dumnezeu a vrut de nu l-a găsit undeva, pe cîmp. Pădurea deasă din apropierea Hotinului, unde s-au așezat tunurile și pedestrașii voievodului, i-a scăpat de la pierzare, căci prin pădure drumul e îngust acolo unde stăteau tunurile și pedestrima; aceștia au improșcat din tunuri călărimea dușmanului, căci pedestrima lui încă nu ajunsese, iar el însuși a sosit abia noaptea cu restul oștirii. 400 de călăreți ai voievodului s-au lovit cu oastea aceluia, în apropierea acestei păduri, dar au trebuit de îndată să fugă din fața mării mulțimi, totuși, din mila Domnului, acolo dușmanul n-a făcut stricăciune mare. Am știri îndestulătoare că n-au fost uciși mai mult de vreo treizeci de oameni de către dușman, iar altă stricăciune nu s-a făcut atunci de către acela, căci tunurile voievodului au făcut mare pagubă printre ei și, încetul cu încetul, apoi s-au întors îndărăt în cetate atît tunurile, cît și pedestrima. Dar oamenii voievodului, înțelegînd că dușmanul vine asupra lor, după ciocnirea aceea, cum se întîmplă într-o astfel de încăierare, au luat-o la fugă raza, unii spre vaduri, alții în susul Nistrului și pe mulți i-a ajuns primejdia în această fugă, căci țărani moldoveni, cît și ai noștri de pe Nistru, i-au prădat și i-au ucis pe unii, smulgîndu-le prin jaf carele, în oameni nu e mare stricăciune, au răzlețit însă încoace și încolo bagajele și bieții cai. S-a întîmplat aceasta în 18 mai.

Apoi, Mihai a cerut prin scrisori darabanilor și vlădicilor să îi dea în mînă pe voievod și să-i predea cetatea Hotinului, iar cînd a văzut că nu-i merge, iar, pe lîngă aceasta, s-a mai zvonit și că oastea noastră se stringe la Camenița, s-a retras către Prut, iar acum, după cîte aud, se află la Suceava. Dumnezeu știe cum se ține acolo Trzaska, pe care l-a lăsat voievodul acolo, cel mai mult mă tem de moldoveni, care se află acolo împreună cu niște munteni, aceia îl vor preda și pe Trzaska și cetatea, căci trădător și nemernic este acest norod¹. Oastea lor era, cu voievodul, ca la o sută de steaguri, însă de îndată ce s-a arătat vrăjmașul, nici nu știu cînd s-au împrăștiat că nici măcar un steag cît de mic n-a rămas pe lîngă voievod, ba și în Hotin a fost tulburare printre darabani și, dacă n-ar fi fost cele cîteva sute de oameni de-ai noștri pe lîngă voievod, de bună seamă că acei trădători l-ar fi predat și pe voievod și cetatea. Dealtfel, nu m-aș teme pentru Suceava, căci afurisitul de dușman n-are tunuri de asediu, iar cetatea e încinsă cu ziduri și, cum aud, este bine aprovizionată cu cele necesare în astfel de împrejurări, adică cu tunuri, praf de pușcă și hrană. Am scris vreo cincisprezece scrisori lui Trzaska, îmbărbătîndu-l și asigurîndu-l de ajutor grabnic și nu m-aș îndoi de Trzaska de n-ar fi la mijloc trădarea moldovenilor. Aceasta este ceea ce se petrece acum aici.

Binevoiește Domnia Ta să-l îndupleci pe Măria Sa regele să aibă mare grijă de acest vrăjmaș — are mare oaste, sub treizeci de mii, după cum aud de la cei ce se înțeleg cu oamenii că se știe în osatea lui și povestesc și prinșii luați de la el, ba chiar de cincizeci de mii, mulți oameni de rînd, dar și mulți oameni buni de luptă. El însuși e un om ambițios, ahtiat după slavă, nutrind simțăminte rele față de Măria Sa regele, iar pe lîngă alte lucruri, ce se știu de mult, mi-a mărturisit acum, aici, în Camenița, domnul Taranowski — nu știu dacă a spus aceasta Măriei

Sale regelui —, că Mihai i-a amintit și mai înainte vreme că vrea să fie rege al Poloniei, vorbind de mutra de nemernic și de lotru a Măriei Sale regelui, numindu-l muieratic; a cerut sfatul domnului Taranowski de felul în care să ajungă ca regele să-i cedeze regatul, căci dacă ar ajunge la aceasta, adică să fie rege în Polonia, atunci s-ar război cu turcii și ar ajunge mai slăvit ca Alexandru <Macedon>. Cred că domnul Taranowski nu neagă aceasta, căci eu însumi am auzit toate acestea de la dinsul. Trebuie deci să avem în vedere și dacă nu cumva este în înțelegere cu oarecari oameni de-ai noștri care, se pare, i-ar dori acest lucru. Scriu pe credința mea față de Măria Sa regele, ca senator senatorului și slujbașului prezent pe lângă Măria Sa regele. Pe lângă ceea ce am aflat din altă parte, Mihai singur în scrisoarea către vlădici nu prea ascunde acest lucru. Domnia ta binevoiești să știi de la noi ce forțe avem ca oaste. S-au strîns puțin voluntari și niște oameni de la graniță, dar ce oaste e aceasta. Părerea mea este ca acum să trecem Nistrul, cu cîtă oaste avem, din mai multe motive, pe care ar trebui să le înfățișez pe larg. Totuși, dacă trecem, cred că ne vom opri într-un loc întărit și, trăgînd, să adăstăm. Această oștire trebuie păzită ca lumina ochilor, căci de ea atîrnă acum integritatea stăpînirii Măriei Sale regelui și siguranța țării. Iar între timp să se pregătească, cu stăruința Măriei Sale regelui, alte măsuri de pază ca să se poată opune o rezistență adevărată acestui dușman. Pe domnul voievod al Moldovei în zadar te bizui — e om bun, dar nepriceput în mersul treburilor, e un țaran zgircit — a trimis cîndva la mine să-i împrumut bani de parcă eu aș stăpîni vreo bancă, totuși cu ce am avut și cu ce voi mai căpăta, cu banul meu, am năimit și voi mai năimi oameni.

Cu aceasta mă recomand îngăduinței domniei tale, domnul meu milostiv și, dacă va fi cazul, și pe micul meu urmaș pe care l-am încredințat ocrotirii domniei tale și l-am scris și în cărți și în testament.

Dat în Camenița, 28 mai 1600.

¹ Hatmanul polonez auzise și văzuse cum armata voievodului Moldovei în loc să lupte contra lui Mihai Viteazul trecuse de partea acestuia, atunci cînd a intrat în Moldova, socotindu-l de-al lor, și că le va aduce libertatea. Avînd în vedere aceasta, hatmanul se temea că și cei pe care îi lăsase să apere cetatea vor proceda la fel, etichetîndu-i ca trădători și nemernici.

178

1600 (7108) mai 29, Iași.

† Iw Mihail voevoda, bžiju mlstiju gspdrъ Zemli Vlaškoi, i Ardělskoi, i Moldavskoi, dali i ponovili esmi mlebnikom našim, monahom stěi monastir Agapię, na to wni da bѣdut močni i slobodni deržati deržati¹ svoego hotar wt Negrešt, nihto da ne imaet tam ni edno dělo, ani sъ polěni ež bѣdut tam vъ hotar toe selo. Ašte bѣdet nѣkomu nѣkoe krivdu, wn stanet licem prѣd nami. Inak da ne bѣdet.

Pis u Ias, v lt xzri, mai kθ

† Gsdnъ reč.

† Vel logfet uč.

† Nebožatko

† Iw Mihail voievod, din mila lui Dumnezeu domn al Țării Românești, al Ardealului și al Moldovei. Am dat și am înnoit rugătorilor noștri, monahi de la sfânta mănăstire Agapia, ca să fie tari și slobozi să stăpînească¹ hotarul lor din Negrești. Nimeni să nu aibă acolo nici o treabă, nici cu poienile care vor fi acolo, în hotarul aceluia sat.

Dacă îi va fi cuiva vreo strîmbătate, acela să stea de față înaintea noastră. Altfel să nu fie.

Scris în Iași, în anul 7108 (1600) mai 29.

† Domnul a zis. † Marele logofăt a învățat. † Nebojatco <a scris>.

¹ *derzați*, să stăpînească, repetat de două ori.

179

1600 mai 29, Suceava.

En Kaptury Ianos, Szwchwa varanak porkolabia, eskuszeom az eleo istenre es as ew Szent fiara az Jesus Christusra hogi en az en ke-g<el>mes uramnak, Erdelljnek, Hauassalifoldenek es Moldua orszaganak feiedelmenek es uranak Mihallj vaidanak ew nag<sag>anak igaz es hyw leszek es az ew n<agsa>ga fianak Peter vajdanak ew nag<sag>anak azonkepp<e>n igaz es hiu leszek, es az en reami bizott varatt ew nag<sag>oknak feiem fen allattaig tehetsigem szerint meg tartom, es valamikor valamely vdeoben ew nag<sag>ok paranchollia es keuannia bizonios embere altal valamely oraban ew nag<sag>ok k<e>uannia es parancsoltia azon oraban annak kezehez adom, a kynek ew nag<sah>ok, parancholliak. Isten engemet vgi segillyen. Datum in arci Szwchwa, 29 May, 1600.

Arh. St. Buc., Colecția microfilme Austria, r. 73, c. 351—352; Kriegsarchiv, Wien, fasc. 56, f. 9; Hurmuzaki, *Documente*, XII, p. 951, n. 1; D.R.H., B, vol. XI, doc. 383, p. 529—530.

Eu, Ioan Capturi, pîrcălabul cetății Suceava, jur pe Dumnezeu cel viu și pe sfîntul său fiu, Iisus Hristos, că voi fi drept și fidel domnul meu, principele și domnul Ardealului, Țării Românești și țării Moldovei Măriei Sale lui Mihai voievod și fiului Măriei Sale, lui Petru voievod, tot așa îi voi fi drept și fidel; și voi ține pentru Măriile Lor cetatea ce mi-a fost încredințată mie, după priceperea mea, pînă-mi va sta capul.

Și, la vremea cînd vor porunci Măriile Lor și vor dori, prin vreun om sau prin scrisoare, în orice ceas vor dori și porunci Măriile Lor în acela ceas voi da cetatea în mîna cui vor porunci Măriile Lor. Așa să-mi ajute Dumnezeu.

Dat în cetatea Sucevei, 29 mai 1600.

<Pe verso, însemnare autografă a lui Mihai Viteazul voievod :>

A lu Capturi, pîntru jurămîntul.

Herr Oberrath zu Königsberg in Preussen überschicken dem Churf. Georg Friedrich, von des Michael W. einfall in die Walachei² Zeitung.

Durchlauchtigster Hochgeborner Fürst E. Drlicht sindt unsere unterthenigste und gehorsambste Dienste jederzeit zuvor, Gnedigster Fürst und Herr. Es wirdt mehr dan auss einem Orth vor gewiss geschrieben, wie E. Drlich aus der Beylage gnedigst zu vernehmen, dass Michael Weyda aus der Moldau¹ vor kurzer Zeit den Palatinum Wallachiae³ Jeremias genant (welcher vom Gross Türcken als auch dem Könige zu Pohlen die Fahnen über die Wallachey² erlangt) unterzogen hat, deme die Wallachen³ und Pohlen, wie sie in der Eyl zusammengestossen, dem Weyda aus der Moldau¹ entgegen kommen, miteinander ein treffen gethan, in welchem Michael Weyda den Wallachen⁴ sampt den Polnischen Praesidien in die Flucht geschlagen, und soll der Wallacher⁴ Palatinus zu Kochin, oder wie etliche meinen, zu Kamenitz flüchtig ankommen sein, Michael Weyda aber setze vort, undt lassc sich etwas gefehrlich ansehen, zu mehrer Bestettigung dieses seindt vor wenig Tagen etliche von der Königl. M. zu Pohlen hier durch E. F. Drlicht Herzogthumb gezogen, So an den Obersten Fahresbecken in Liefelandt Bevehl bringen sollen das Kriegsvolk, welches etwa gegen Schweden angenommen, diessorts zuwenden.

Wir haben auch die Nachricht dass die Gesandte aus Pohlen in die Moscau fortziehen, umb Frieden zu tractiren (was kaum zu hoffen, die Muscowiter sind in Ausrüstung, man weiss nicht wo es damit hinaus will. Die Polen wollen Reichstag etc.) darumb bey dieser Gelegenheit und Zustand.... wohl in Acht zu haben. Datum Königsberg den letzten Maii 1600.

Christoff Rapp.

Al. Papiu Ilarian, *Tesaur*, III, p. 64. Indicația vagă a provenienței: „Din Arhivul din Berlin”.

Domnul consilier superior din Königsberg, Prusia, trimite principelui elector Georg Friedrich știre despre intrarea lui Mihai Viteazul în <Moldova>²

Prealuminate, preanobile principe,

Mai întâi preaumilele și preasupusele noastre servicii, preamiloștive principe și domn. Se scrie ca sigur din mai multe părți, așa cum veți afla din cele anexate, cum că Mihai voievod din <Țara Românească>¹ a supus nu de mult pe principele <Moldovei>², numit Ieremia (care a obținut de la sultan și de la regele Poloniei steagurile asupra <Moldovei>²). Moldovenii³ și polonezii ce se putură aduna în pripă ieșiră înaintea voievodului din Țara Românească¹. Cei doi voievozi au avut o ciocnire, în care Mihai voievod a pus pe fugă pe moldovean⁴ împreună cu căpeteniile poloneze. Se zice că moldoveanul⁴ ar fi scăpat cu fuga la Hotin sau, precum zic alții, la Camenița, iar Mihai voievod înaintează și pare a deveni periculos. Ca o confirmare a acestor știri, acum câteva zile au trecut pe aici prin ducatul Alteței Voastre princiare câțiva oameni tri-

miși de Maiestatea Sa regele Poloniei, cu poruncă adresată comandantului Fahrensbeck din Livonia, ca să trimită încoace oastea ce era comandată asupra Suediei.

Am primit de asemenea știrea că soli din Polonia se îndreaptă spre Moscova, ca să trateze pacea (însă cu puțină speranță, moscoviții se pregătesc de război și nu se știe la ce capăt au să iasă toate acestea. Polonezii vor dietă etc.) Pentru aceea se cuvine a fi cu multă luare-aminte în aceste împrejurări.

Dat la Königsberg, la 31 mai 1600

Cristoff Rapp.

¹ În text* greșit : *Moldova*.

² În text, greșit : *Țara Românească*.

³ În text, greșit : *valahii*.

⁴ În text, greșit : *valahul*.

* Observație : confuziile între Moldova și Țara Românească provin din faptul că emiten-tul comunica probabil știrea după o „Zeitung”, un fel de ziar al vremii, în care confuzii de acest fel sau de altul erau frecvente.

181

1600 mai 31, Varșovia.

[...] ¹ Illustrissime Princeps Amice et cognate Charissime.

Pro nostra necessitudine scripsimus e praeteritis Regni Nostri Comitibus ad Illustritatem Vestram de iis quae in Transylvania audissent quoquo modo illa Provincia Regno Nostro vicina ab homine Peregrino occupata fuerit. Quae vero eundem ulterius conaturum et ex conjecturis, et ex iudiciis non obscuris opinabamur, eo iam in apertum prodierunt. Etenim his diebus aucto exercitu suo, tum Transylvania, tum iis etiam quae in Hungaria publica Imperii Stipendia merent, in Moldaviam nostro Regno vetusto Jure obnoxiam, et a Palatino Hieremia per Nos constituto possessam invasit, pulsisque Palatino numero multo inferioribus copiis ad ipsos Regni Nostri fines exercitum promovit quod quidem tanto gravius Nobis accidit, quod praeter Ordinarium militem nulla nova praesidia adversus hujusmodi casus impediunt iis, qui eventuros minime putabant praeteritis Comitibus constitui poterat. Nunc per Conventus Nobilitatis id sedulo curamus, ut communi ope et auxilio, communibus periculis obviam eatur, ac undequaque auxilio celeriter conquaerantur. Quapropter diligenter etiam ab Illustritate Vestra requirimus, ut subditis quoque suis Ducatus Prussiae, qui communione eiusdem Regni Poloniae continentur mandet, quo ipsi quoque in communi periculo pro Officio in Nos Regnum quae hoc suo Nobis necessario tempore non desint quae in re uti de Regno Nostro optime merebitur, ita omnibus vicissim in rebus Nostram benevolentiam, ac animi erga se Nostri summan propensionem experietur. Quam diu felicissime quae valere cupimus. Datum Varsaviae, Ultimo Maji 1600.

Arh. St. Buc., Colecția microfilme R. P. Polonă, r. 60, c. 20; Biblioteca Czartoryski, Krakow, 98, IV, doc. 28, f. 99, copie ex. Mss. Arch. Stan. Aug. Regis, Al. Papiu Ilarian, *Tesaur*, III, p. 69.

[...]¹. Luminate principe, preasculpe amice și cumnate. V-am scris ca un amic, de la adunarea trecută a țării, despre cele ce s-au întâmplat în Transilvania, cum această provincie, vecină regatului nostru, a fost ocupată de către un om străin. Iar cele ce avea el de gînd să facă mai departe și pe care le prevedeam, după semne destul de evidente, au ieșit acum la iveală. Căci iată că zilele acestea, respectivul, sporindu-și oastea, atît cu transilvăneni, cît și cu imperiali care fac serviciul militar în Ungaria, a pătruns în Moldova care, printr-un vechi drept, este dependentă de regatul nostru și care se afla în posesiunea principelui Ieremia, instalat de noi, și alungînd trupele în număr cu mult mai mic ale acestuia, a înaintat cu oastea sa chiar pînă la marginile regatului nostru. Acest lucru ne-a căzut cu atît mai greu, cu cît, afară de oastea obișnuită, nu s-au putut orîndui, cu ocazia celei din urmă adunări a țării, alte noi ajutoare contra unor asemenea întîmplări, din cauza acelor care nu credeau în astfel de eventualități. Acum ne dăm toată osteneala, prin adunările nobilimii, pentru ca, prin puteri unite, să înfruntăm pericolele comune și adunăm în grabă ajutoare din toate părțile. De aceea, rugăm insistent și pe luminăția voastră să dați ordine supușilor voștri din ducatul Prusiei, care sînt uniți cu noi în cadrul aceluiași regat al Poloniei, ca, în acest pericol comun, în împrejurări grele pentru noi, să nu lipsească de la datoria lor față de regatul nostru. Țara vă va rămîne recunoscătoare pentru aceasta, iar noi vă vom arăta în schimb bunăvoința și mulțumirea noastră în toate. Vă dorim cît mai îndelungată sănătate și fericire.

Data în Varșovia, la 31 ale lunii mai 1600.

¹ Formula de adresare.

Ἐπειδὴ φθόνῳτε καὶ πονηρᾷ βουλῇ κινηθεῖς ὁ Ἱερεμίας<ς> βοεβόδ<ς> κ<ς>τ<ς> τοῦ εὐσεβεστάτου Μιχαήλ αὐθέντου] βοεβόδ<ς>, γνώμη καὶ Γεωργίου μ<ς>ητροπολίτου Μολδ<ς>βί<ς> καὶ τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἐπισ[κόπων ἡγουν] Ἀγάτωνος Ῥόμανου καὶ Θεοδοσίου Ῥαντεουτζίου καὶ Ἰωάννου Χουσίου συνομοσίᾳ καὶ ὁρκῷ τὴν ἑαυτῶν γνώμην καὶ βουλὴν ἐβεβαιώσαντο καὶ ἐκύρωσαν εἰς τὸ ἐξῴσ<ς> καὶ παντελῶς διὰ πολέμου τὸν εὐσεβεστάτον Μιχαήλ βοεβόδ<ς> καὶ τὸν ἐκείνον θρόνοντε καὶ τόπον καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν πᾶσαν τὴν ἐκείνου ἐπαρχί<ς> λαβεῖν, τῷ ἑαυτοῦ αὐταδέλφῳ Συμεῶν δοῦναι ἐπραγματεύετο.

Ὁ δὲ παντοκράτωρ θεός, ὁ δρασσόμενος τοὺς σοφοὺς ἐν τῇ πανουργίᾳ αὐτῶν, ἰλέω ὄμματι βλέψας καὶ νεύσας εἰς τὴν καρδί<ς> τοῦ εὐσεβοῦς, ζήλῳ κινηθεὶς ἤγειρε πόλεμον κ<ς>τ<ς> Ἱερεμίῳ βοεβόδ<ς> καὶ τοῦ θρόνου αὐτοῦ ἔξωσεν καὶ τοῦ τόπου ἐδίωξεν καὶ ἀπλῶς εἰπ<ς>εῖν δικαί<ς> τούτ<ς> ἔξωστράκισεν.

Ὁ δὲ ῥηθεὶς μ<ς>ητροπολί<ς> Μολδ<ς>βί<ς> Γεώργιος καὶ οἱ σὺν αὐτὸν (sic) ἐπίσκοποι, ἄνευ τινὸς ἀνάγκης ἢ δυναστεί<ς>, ἀφέν<ς> τὰς ἑαυτῶν ἐπαρχί<ς> φυγὰς ὤχοντο, ἀκολουθήσαν<ς> ἐκοντὶ τῷ ῥηθέντι Ἱερεμίᾳ βοεβόδ. Ὁ δὲ γε εὐσεβεστάτος αὐθέντ<ς> Μιχαήλ βοεβόδ<ς> φιλάν<ς>θρωπος ὢν καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν εἰρήνην φυλάττων, ἐμακροθύμησεν ἵνα οἱ ἀποστάν<ς> τῶν ἰδίων θρόνων κακῶς εἰς τὰς ἑαυτῶν ἐκκλησί<ς> ἐπανέλθωσι καλῶς. Οὐ μόνον δὲ ἐμεινεν ἐπανελθεῖν οἱ ῥηθέν<ς> ἀποστάται,

ἀλλὰ καὶ τὸν πρωτοπαπὰν Θεόδωρον ἐπεμψεν, παρακαλὼν αὐτοὺς ἐπανελθεῖν καὶ μὴ ἐν ἀλλοδαπῇ διατρίβειν.

Ὁ δὲ γε ἀποστάται οὐκ ἤκουσαν τὸ σύνολον ἐπιστραφῆναι καὶ ἐπανελθεῖν ἐν εἰρήνῃ εἰς τὰς ἑαυτῶν) ἐπαρχί(ας) καὶ τῶν ἐγγχειρισθεισῶν ποιμνί(ων) ποιμαίνειν ὡς ἐτάχθησαν κ(α)τ(ά) τοὺς ἱεροὺς καὶ θείους κανόν(ας). Ἀλλὰ ἐκεῖ ὄντες, δηλαδὴ ἐν τῇ Λεχία, πάλ(ιν) πονηρὰ μελετῶντ(ες) καὶ σκάνδαλα προξενοῦντες, οὐ παύοντ(αι) πόλεμον κινήσαι, βούλοντ(αι) κ(α)τ(ά) τοῦ εὐσεβοῦς Μιχαήλ βοεβόδ(α) τοῦ θρόνου Μολδ(α)βί(ας) ἐξῶσαι σπεύδουσι. Ὅθεν ὁ εὐσεβέστατος αὐθέντ(ης) Μιχαήλ βοεβόδ(ας) ὥρισε καὶ ἐπρόσταξεν ἡμᾶς τοὺς ἐνταῦθα καθευρεθέντ(ες) ἀρχ'ερεῖς εἰς τὸ χειροτονῆσαι ἄλλους ἐπισκόπους ἀντ' ἐκείνων εἰς τὰς ἐπαρχί(ας) ἐκείν(ας).

Ἡ ταπεινώτ(ης) ἡμῶν παρόντος καὶ τοῦ μακαριωτ(άτου) ἀρχιεπίσκοπ(ου) τῆς Πρώτ(ης) Ἰουστινιανῆς Ἀχρειδῶν καὶ πᾶσ(ης) Βουλγαρί(ας) καὶ τ(ῶν) πανιερωτ(άτων) μ(η)τροπολιτῶν καὶ ὑπερτίμ(ων) τοῦτε Φιλίππου Καισαρεί(ας) τῆς Παλαιστίνης, κυ(ρίου) Γερμάνου, καὶ τοῦ πανιερωτ(άτου) μ(η)τροπολίτου Βοδενῶν, κυ(ρίου) Θεοφάνους, καὶ τοῦ πρώην Μολδ(α)βί(ας), κυ(ρίου) Νικάνωρος, καὶ τοῦ θεοφιλεστ(άτου) ἐπισκόπου Ἐμπρου, κυ(ρίου) Ἐφραίμ(ου), τῶν ἐν ἀγίῳ πν(εύματι) ἀγαπιτῶν ἀδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν καὶ ἱκανῶς διασκεψαμένοι συνοδικῶς, κοινῇ γνώμῃ ἐκρίναμεν ἄδικόν ἐστι μένειν τὰς ἐκκλησί(ας) ἀρχιερέ(ων) χωρὶς καὶ τὸ τοῦ Χ(ριστο)ῦ ποιμνιον ἀποιμάντον καὶ ἀπροστάτευτον, χωρὶς τινὸς ἐπιμέλει(ας) καὶ διορθώσεως μένειν καθ'ἑαυτὸ· ὅθεν καὶ κ(α)τ(ά) τὴν θεί(αν) φωνὴν τὴν λέγουσ(αν), „ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς τὴν ψυχὴν αὐτοῦ τίθησιν ὑπὲρ τῶν προβάτ(ων), ὁ δὲ μισθωτὸς φεύγει ὅτι μισθωτὸς ἐστὶ· διὸ καὶ ἐπάγει·” καὶ „τὴν ψυχὴν μου τίθημι περὶ τῶν προβάτων”, ἔτι δὲ καὶ διὰ τοῦ [κανόνος] λέγοντος, „κληρικὸς συνομοσία(ν) ἢ φατρία(ν) ποιήσ(ας), καθαιρεῖσθω. Ἀλλὰ καὶ κ(α)τ(ά) τὸν νόμον τὸν γε[γονότα] ἐπὶ τῆς βασιλεί(ας) κυ(ρίου) Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου, παρόντος καὶ τοῦ παναγιωτ(άτου) π(α)τ(ρ)ίάρχου Κωνσταντινουπόλ(εως), κυ(ρίου) Ἀλεξίου, καὶ τῆς ἱερᾶς αὐτοῦ συνόδου, ἀναθηματίζων τοὺς ἐπιχειροῦντες ἀποστασίαν ἢ τυραννίδα κ(α)τ(ά) βασιλέ(ων) ποιῆσαι, ἔχει δὲ κ(α)τ(ά) λέξιν οὕτως „τοῖς μέλλουσιν ἐπιβουλαῖς ἀπόγε τοῦ νῦν ἢ μούρτ(οις) (?) ἐπιχειρεῖν, ἀνάθημα· τοῖς συμβουλευούσι καὶ τοῖς παρορμῶσι εἰς τὰ τοιαῦτα, ἀνάθημα· τοῖς συνεκστρατεύουσι τούτ(οις), ἀνάθημα”.

Τούτου χάριν ἀποφύναμε(ν) συνοδικῶς εἰς τὸ εἶναι ἀπόβλητοι τῶν θρόνων αὐτῶν καὶ ἀναπολόγητοι· καὶ δεδώκαμεν ἄδει(αν) τῷ πανιερωτ(άτῳ) μ(η)τροπολίτ(ῃ) τῆς ἁγιωτάτ(ης) μ(η)τροπόλ(εως) Τυρνόβου, κυ(ρί)ου Δυον(υ)σίου, ὑπερτίμου καὶ ἐξάρχου πᾶσ(ης) Βουλγαρί(ας) καὶ προέδρου τῆς ἁγιωτ(άτης) μ(η)τροπόλ(εως) Σουτζιάβ(ας) εἰς τὸ χειροτονῆσαι ἐπισκόπους ἐτέρους εἰς τὰς ἐπισκοπὰς μ(ε)τ(ά) ψήφων τῶν ἀρχιερέ(ων), ὡς ἡ ἐκκλησιαστικὴ παράδοσις καὶ τάξις ἐπικρατεῖ.

Ὅθεν καὶ εἰς τὴν τούτου δῆλωσιν καὶ ἀσφάλει(αν) ἐγένετο καὶ τὸ παρὸν ἡμέτερον συνοδικὸν γράμμα καὶ κατεστρώθη ἐν τῷ παρόντι θείῳ κώδικι τῆς ἁγιωτ(άτης) μ(η)τροπόλ(εως) Σουτζιάβ(ας) καὶ πᾶσ(ης) Μολδ(α)βί(ας) ἐν ἔτι, Ἱρρη-ῶ μ(η)ν(ὶ) ἰουνίῳ β-α (ἡμέρᾳ) τῆς ἐνισταμέν(ης) γ(υ)ν(ῆς) ἰνδικτιῶν(ος).

Νεκτάρ(ος) ἐλέω θ(εο)ῦ ἀρχιεπίσκοπ(ος) τῆς Πρώτης Ἰουστινιαν(ης) Ἀχριδ(ων) καὶ πᾶσ(ης) Βουλγ(α)ρί(ας), Σερβί(ας) καὶ τῶν λοιπ(ῶν).

Ταπειν(ός) καὶ ἐλέω θ(εο)ῦ μ(η)τρ(ο)πολ(ι)τ(ης) Τορνόβου καὶ πρόεδρος Μολδοβλαχί(ας) Διονύσιος.

Ταπεινὸς μ(η)τρ(ο)πολ(ι)τ(ης) Καισαρείας τοῦ Φιλίππου Γερμανός.

Ταπεινὸς μ(η)τρ(ο)πολ(ι)τ(ης) Βοδενῶν Θεοφάνης.

[C]мѣренїи епископѣ Петронїе Мокачскы¹.

Смѣренїи епис(ко)пѣ Ѣфрем¹ ѿт Каербл¹.

Deoarece Ieremia voievod, îmboldit de pizmă și sfat viclean împotriva multcredinciosului domn Mihai voievod și cu încuviințarea mitropolitului Moldovei, Gheorghe, și a episcopilor subordonați lui adică : Agathon al Romanului, Theodosie al Rădăuților și Ioan al Hușilor cu toții au întărit și statornicit prin jurământ gîndul și planul lor, ca să-l alunge și să-l distrugă cu desăvîrșire prin război pe multcredinciosul Mihai voievod, tronul acestuia și țara, se pregătea, pe scurt zicînd, să ia provincia aceluia și să o dea fratelui său, Simeon. Dar Dumnezeu cel atotputernic, care-i prinde pe cei șireți în <cursa> propriei violenții, și-a aplecat ochiul milostiv spre inima credinciosului <domn, iar acesta>, cuprins de rîvnă, s-a ridicat cu război contra lui Ieremia voievod și l-a scos din tronul său și l-a gonit din țara lui, într-un cuvînt, l-a surghiunit pe drept. Iar nunitul mitropolit al Moldovei, Gheorghe, și cu episcopii <aliații> lui, fără să fie nevoiți ori siliți, părăsindu-și eparhiile au fugit, urmînd de bunăvoia lor pe zisul Ieremia voievod. Iar multcredinciosul stăpîn Mihai voievod fiind iubitor de oameni și veghind la pacea bisericii, a îngăduit celor ce cu răutate se revoltaseră <lăsîndu-și> scaunele lor să se întoarcă înapoi la bisericile lor. Dar nu numai că i-a așteptat pe răzvrătiți să se întoarcă, ci a mai și trînis pe protopopul Theodor ca să-i roage pe aceia să se întoarcă și să nu mai zăbovească prin străine locuri. Însă apostatații nu au dat ascultare sfatului de a veni <în țară>, întorcîndu-se în pace la eparhiile lor și să păstorească peste turmele ce li s-au încredințat, precum au fost orînduiți după sfintele și dumnezeieștile canoane, ba mai mult, stînd acolo, adică în Lehia, nu încetează să urzească iarăși cu cuget viclean numai intrigi și zizanie, <căci> voiesc să pornească război contra multcredinciosului Mihai voievod, foarte grăbiți să-l dea jos de pe tronul Moldovei.

Astfel că multcredinciosul domn Mihai voievod ne-a orînduit și ne-a poruncit ca noi, arhieriei care ne aflăm aici, să hirotonisim alți episcopi în locul lor în acele eparhii. Smerenia noastră, aflîndu-se aici și preafericitul episcop al Primei Iustiniana, al Ohridei și a toată Bulgaria, precum și preasfinții și preacinstiții mitropoliți : de Chesareea lui Filip, din Palestina, kir Gherman, și preasfințitul mitropolit de Vodena, kir Theofanes, și fostul mitropolit al Moldovei, kir Nicanor, și preaiubitorul de Dumnezeu episcop al Habrului, kir Efrem, iubiții frați și cei ce slujesc cu aceștia întru Sfîntul Duh, și chibzuind destul în conformitate cu orînduiala sobornicească, ne-am gîndit cu obștească cuget că nu este drept ca să rămîna bisericile fără arhieriei și turma lui Hristos nepăstorită și neproteguită și să nu aibă nimeni grijă de îndreptarea ei. Astfel dar, după glasul lui Dumnezeu, care zice : „păstorul cel bun sufletul și-l pune pentru binele oilor sale, iar cel năimit le mănîncă și de aceea face asta, căci este năimit, dar eu îmi pun sufletul spre binele oilor <mele>” ; și încă după canonul care zice : „clericii care urzesc comploturi și dezbinare să fie răspopiți”, dar și după legea făcută în timpul domniei împăratului Constantin Porfirogenetului, fiind de față și preasfințitul patriarh al Constantinopolului, kir Alexie, și sfîntul sinod al acestuia, anatemiizînd pe cei ce urzesc răscoala ca să-l lovească pe împărat, astfel sună cuvînt cu cuvînt : „blestem ! pentru cei ce vor unelti și vor îndemna la răzvrătire de acum

înainte ; blestem ! pentru cei care vor sfătui sau vor ațîța pe alții la astfel de fapte ; blestem ! pentru cei care se vor amesteca în asemenea lucruri'' ; drept aceea arătăm împreună cu tot soborul că aceștia sînt scoși din scaunele lor și neiertăți, și am dat voie preasfîntitului mitropolit al preasfîntei Mitropolii de Tîrnovo, preacinstiului kir Dionisie, și exarh a toată Bulgaria și președinte al preasfîntei Mitropolii a Sucevei, ca să hirotonisească alți episcopi în episcopii, cu consimțămîntul arhierilor, după cum ne impune datina și orînduiala bisericească. De aceea, pentru arătarea și întărirea acestei <hotăriri>, s-a făcut această prezentă scrisoare a noastră sobornicească și s-a așternut în cea de față sfîntă condică a preasfîntei Mitropolii a Sucevei și a toată Moldova, la anul 7108, în luna iunie, <ziua> 2, fiind al 13-lea indiction.

Nectarie, cu mila lui Dumnezeu arhiepiscop la Prima Iustiniana, al Ohridei și a toată Bulgaria, al Serbiei și al celorlalte.

Smeritul și cu mila lui Dumnezeu mitropolit de Tîrnovo și președ.nte al Moldovalahiei, Dionisie.

Smeritul mitropolit al Chesareei lui Filip, Gherman.

Smeritul mitropolit al Vodenei, Theofanes.

Smeritul Petronie episcop de Muncaci.¹

Smeritul Efrem episcop al Habrului.¹

¹ În original în limba slavonă.

Illustrissime et magnifice domine etc.

De Moldavia sub ditionem Sacrae Maiestatis Caessareae opera et armis nostris redacta Illustrissima Dominatio Vestra tam ex nostris literis quam in aliorum sermonibus cognouisse potuit qua subacta pulsoque ex Sede atque profligato Vaiuoda, nullus alius hostis hoc tempore praeter Polonos Suae Maiestati et nobis est formidandus. Quapropter ut eorum conatus in tempore illato aliquo terrore coërceantur, Illustrissimam Dominationem Vestram diligenter rogamus ut per literas suas id diffidere velit, ut Dominus Georgius Basta coacto exercitu equitum et peditum quam primum certam copiam uim uersus Polonicos fines expediat ; quibus in excubijs ueluti constitutis, opportunitas et occasio rerum nouandarum distractis uiribus Polonis eripiat, uti interim nos quoque compositis provinciae negotijs atque prouincialibus ad obedientiam compulsis firmitus Sedem figere et post modum hostiles impetus non solum sustinere uerum etiam infringere valeamus. In quo expediendo ut consuetam et usu iam prope receptam tarditatem Illustrissima Dominatio Vestra excutiendam curet, etiam atque etiam rogamus. Cui de coetero prosperam uoletudinem cupimus. Data Jasiae die V. Junij Anno 1600

Mihaelis Vaiuodae

Preailustre și magnifice domn etc.

Despre Moldova, adusă prin truda și armele noastre sub puterea Sacrei Maiestăți imperiale, domnia voastră preailustră ați putut cunoaște atît din scrierile noastre, cît și din vorbele altora ; <Moldova> fiind supusă și voievodul îndepărtat din scaun și alungat, nici un alt dușman, în afară de polonezi, nu este de temut pentru Maiestatea Sa și pentru noi. De aceea, pentru ca încercările lor să fie stăvilite la timp, însuflindu-le oarecare teamă, rugăm insistent pe domnia voastră să binevoiți a face astfel, prin scrisorile voastre, ca domnul George Basta, strîngîndu-și oastea de călăreți și pedestri, să trimită ceva trupe, cît mai curînd, spre hotarele poloneze, și așezîndu-le ca și cum ar sta de strajă, să-i lipsească pe polonezi de puțința și prilejul de a face schimbări prin risipirea forțelor ; într-aceea și noi, după rînduirea treburilor țării și supunerea locuitorilor ei întru ascultare, să fim în stare a ne așeza mai temeinic în scaun și mai apoi nu numai să oprim, ci chiar că înfrîngem atacurile vrăjmașe. Vă înfățișăm aceasta pentru ca domnia voastră să aveți grijă de a scutura încetineala îndătinată și aproape tolerată în practică, și vă rugăm iarăși și iarăși. La urmă, vă dorim prielnică sănătate.

Dată la Iași, în ziua de 5 iunie 1600.

Mihai voievod

184

1600 iunie 12.

Relation des Herrn Diener, der den 4. Juny aus Jaszmarckht, vngrisch Jazuasar, der Moldaischen Waiden residenz, von herrn Waida zu ruckh abgefertigt, vnndt in hie zu Clausenburg den 12. dits frue angelangt.

Relatio expeditionis bellicae in Moldauiam factae

Antequam Illustr-mus Michael Vaiuoda Exercitum suum in Moldauiam expediisset, praemiserať ad Jeremiam Vaiuodam Doctorem Muraltum cum fratre suo Hectore, ut in eo omnem mouerent lapidem, ut cum Michaele Vaiuoda foedus inire, ac contra Turcam simul arma suscipere velit. Haec firmiter seruaturus Jeremias Vaida pollicitus erat. Interim Michael Vaiuoda celeri protectione in Moldauiam appulit. De his edoctus Jeremias Vaida Doctorem Muraltum cum XVII personis captiuari. captiuumque in Huttin detineri curauit. Jeremias autem de fuga sibi consoluit, quem Michael Vaiuoda cum Equestri exercitu celeriter insecutus plurimis in locis, praesertim per Hungaros Equites, Poloni trucidati sunt.

Jeremias Vaiuoda tempestiuè in Huttin se contulit, Sigismundus Bathori cum Thoma Ozomartani Capitaneo ad directionem Exercitus remanserant, praesertim eam ob causam, ut angustijs itinerum et pontibus, Machinis, (ne peditatus Polonicus à tergo relinquantur) strenuè resistere possint. XXIJ-da autem die Maij ad Hottinium prelium aperto Marte initum est, tandem auxilio diuino victoriam Michael Vaiuoda strenuè acquisitam retinuit. Ibidem cum exercitu per quadriduum moram fecit,

pro defensione autem et vigilij, ne Jeremias Vaiuoda Hottinium egrediatur, tria millia Vallachorum et Moldauorum ibidem reliquit.

Deinde exercitui Petrascae Vaiuodae Siculisque ad Patrios Lares redeundi libera facultas data est, ipse vero Michael Vaiuoda prima Junij Sedem Vaiuodicalem Jazwariensem Moldauicam ingressus est. Nunc vero in exigendis firmissimis Iuramentis Regnicolarum ac Lustratione eorundem occupatur.

Magnates et potiores Nobiles ad praestanda fidelitatis obsequia ad Michaellem Vaiuodam properant.

Die 2. Junij publicè omnibus audientia data est.

Baba Nouakum cum suo exercitu 4 Junij versus fluuios Nesther et Dannubij expedit, ut omnes qui fidelitatem Michaeli Vaiuodae praestare recusauerint, igne et ferro in nihilum redigantur.

Dum 2. Junij primarijs personis audientia data fuisset, prima vice cum Legatis Turcicis blandè et ridentibus labijs colloquebatur, prout id ipsummet vidi.

Joannes Zeqkel me certiolem reddidit, Dominum Vaiuodam haec protulisse: „Si domini mei tam longam non traxissent moram, auxilio diuino, hactenus Temeschwarium, Gywlam, Bechkerek sine ulla explosione Machinarum occupassem et expugnassem, Altissimus is eo modum mihi demonstrauit. Sed ita si morantur, culpa mihi non est ascribenda, in me nil desideratum fuisset, etenim Suae Caesareae Maiestati ad inse-ruendum fidelis et promptissimus sum”.

Vltima May colloquebar cum Doctore Josepho, is per me priuatim nunciat D. is Commissarijs Certiores sint in eo, solummodo sciant cum Domino Vaiuoda procedere; quicquid ab ipso postulatum fuerit, consequentur, mos illi est gerendus.

Communis rumor spargitur, quam primum Michael Vaiuoda ex Moldauia reuersus fuerit, Temeschwarium obsidione cingere statuit.

Vulgo quoque fertur, quod Vaiuoda Moldauiam pro se retinere, Valachiam Petrascae filio conferre, Transyluaniam verò Romanorum Imperatori assignare velit quod et Transyluani exoptant, prouti à Iudice Megyesiensi edoctus sum.

Jeremias Vaiuoda ex Huttin publicare curauit, quicumque Michaeli Vaiuodae ualedixerit, et stipendia apud Jeremiam mereri uoluerit, Equiti mensuatim florenorum decem, pediti sex, Decurioni octo florenorum pollicetur.

Vxor et filia Jeremiae Vaiuodae per Kozakos depraedata in Podolia haeret.

Michael Vaiuoda Polonis nunciare curauit, si Jeremias Vaiuoda fato aliquo ex Huttin in Poloniam profectus fuerit, ibidem minimè recipiatur, alioquin vbicumque eundem procentem intellexerit, eundem querere certo statuit.

Polonica Legatio omni momento expectatur.

Pedites Polonici Zuchauiensies in confinij Moldauicis obuam sunt mihi facti, ab illis serio expiscaui, an Sigismundus Bathori ibi praesens fuerit; Iuramento confirmarunt memoratum Sigismundum per medium annum in Zuchawa fuisse, quotidie splendide indutus vino et Musica delectabatur.

Polonici pedites maledicunt sibimet ipsis, quod in Zuchawa tam facile deditionem fecerint; Extorsis ab illis Iuramentis cum coniugibus et liberis Lippam expedit.

Si fames ista illis constitisset, magis extrema quaeque in Zuchawa experiri voluissent.

Incolis oppidorum et possessionum per milites igne in nihilum redactorum, ad sex annos libertas data est.

Arh. St. Buc., Colecția microfilme Austria, r. 73, c. 555—552; Kriegsarchiv Wien, Hofkriegsrat, Juny 1600, No. 39, f. 119, 122. Hurmuzaki, *Documente*, IV/1, 72—73; *Căldări străini*, IV/1, p. 138—141.

Dare de seamă a slujitorului domnului Székely care a fost trimis înapoi la 4 iunie din Tîrgul Iași — pe ungurește Iazvasar — reședința domnului Moldovei, de către domnul voievod și a ajuns aici la Cluj, în ziua de 12 dis-de-dimineață.

Mai înainte de a-și porni armata sa în Moldova, preastrălucitul Mihai voievod a trimis la voievodul Ieremia pe doctorul Muralto, cu fratele acestuia Hector, ca să nu lase nici o piatră neîntoarsă în scopul ca acesta să facă o alianță cu Mihai voievod și să se hotărască să ridice odată cu acesta armele împotriva turcilor. Voievodul Ieremia a făgăduit să țină cu tărie aceste <puncte>. Între timp Mihai voievod purcedînd în grabă, a intrat în Moldova. Aflînd acest lucru Ieremia voievod a pus să fie închis doctorul Muralto, cu 17 (?) inși, și să fie ținut închis în Hotin. Dar Ieremia a luat-o la fugă, urmărit în grabă de Mihai cu cavaleria. În foarte multe locuri au fost uciși mulți polonezi, mai ales de către călăreții unguri.

Ieremia voievod a ajuns la timp la Hotin, <iar> Sigismund Báthory împreună cu căpitanul Toma Csomortány au rămas la conducerea oastei, mai ales în scopul de a se putea împotrivi mai aprig cu artileria (?) pe la locurile mai anevoioase ale drumului și pe la poduri (ca să nu fie lăsată în urmă pedestrima poloneză). Iar în ziua de douăzeci și șapte (?) mai, s-a început o luptă deschisă la Hotin, și în cele din urmă cu ajutorul lui Dumnezeu Mihai voievod a cîștigat biruința dobîndită cu mare vitejie. Acolo a mai zăbovit patru zile cu armata, și a lăsat pentru apărare și pentru pază 3 000 de munteni și de moldoveni, ca să nu iasă cumva Ieremia voievod din Hotin.

Apoi s-a dat slobozire oastei lui Pătrășcu voievod și secuilor să se înapoieze la ei, iar Mihai voievod însuși a intrat la 1 iunie în cetatea de scaun a Moldovei, Iași, iar acum e ocupat cu impunerea jurămîntului de credință nestrămutată din partea localnicilor și cu inspectarea lor.

Magnații și boierii mai de seamă se grăbesc să se închine lui Mihai.

În ziua de 2 iunie a fost dată audiență publică tuturor. Pe Baba Novac împreună cu armata sa l-a trimis în ziua de 4 iunie spre fluviile Nistru și Dunăre, ca să nimicească prin foc și sabie pe toți cei care nu ar vrea să-i jure credință lui Mihai voievod.

Cînd a dat audiență în ziua de 2 iunie persoanelor mai de seamă, a vorbit în primul rînd cu solii turci cu fața mulțumită și zîmbitoare, precum am văzut chiar eu.

Ioan Székely m-a asigurat că domnul voievod ar fi spus <cuvintele> acestea : „Dacă domnii mei nu ar fi zăbovit atîta, aș fi ocupat și cucerit cu ajutorul lui Dumnezeu pînă acuma, fără nici o lovitură de tun, Timișoara, Gyula <și> Becicherecul <căci> cel de sus îmi arătase calea spre aceasta. Dar dacă s-a zăbovit atîta, vina nu trebuie să mi se arunce

mie, căci din partea mea nu a fost nici o lipsă și acum sînt credincios și gata să servesc pe Maiestatea Sa Imperială”.

În ultima zi a lunii mai, am vorbit cu doctorul Iosif și acela trimite prin mine în numele său răspuns domnilor comisari: Să fie sigur de lucru acesta: doar să știe cum să se poarte cu domnul voievod și vor obține tot ce vor cere de la el, mos illi est gerendus.

Umblă zvonul îndeobște că Mihai voievod a hotărît că, de cum se va întoarce din Moldova, va impresura Timișoara.

Se vorbește că voievodul ar vrea să păstreze pentru el Moldova, să dea Țara Românească fiului său Pătrașcu, iar Transilvania să o predea împăratului roman, ceea ce doresc și cei din Transilvania, precum mi-a spus judele din Mediaș.

Ieremia voievod a pus să se vestească din Hotin că oricine l-ar părăsi pe Mihai voievod și ar vrea să slujească cu leafă lui Ieremia el făgăduiește o leafă de zece florini pe lună pentru ostași călări, șase pentru pedestrași și opt pentru „decurion”.

Soția și fiica lui Ieremia voievod continuă să stea în Podolia din cauza prădăciunilor cazacilor.

Mihai voievod a pus să se vestească în Polonia că dacă printr-o întîmplare oarecare Ieremia voievod s-ar duce din Hotin în Polonia, să nu fie primit nicidecum, căci altminteri a luat hotărîrea să-l caute oriunde ar fi.

Solia poloneză e așteptată din clipă în clipă.

Cu pedestrașii polonezi din Suceava m-am întîlnit pe pămîntul Moldovei. I-am întregat cu tot dinadinsul dacă Sigismund Báthory ar fi acolo. Ei au întregat prin jurămint că amintitul Sigismund a stat în Suceava o jumătate de an, și că în fiecare zi strălucit înveșmîntat se desfăta cu vin și cu muzică.

Pedestrașii polonezi se blestemă pe sine că s-au predat cu atita ușurință în Suceava. După ce le-a smuls jurămintul <de credință> i-a trimis la Lipova împreună cu soțiile și cu copiii.

Dacă ei și-ar fi dat seama de foametea aceasta, ar fi voit mai bine să rabde pînă la urmă în Suceava.

Locuitorilor tîrgurilor și moșilor pirjolute de ostași li s-a dat o scutire <de bir> de șase ani.

185

1600 iunie 17, Constantinopol.

[...]¹. Intendesi il Michál vayuoda esse uenuto in Walachia, il cui ambasciatore anchora è opposso à questa Porta. Si fa motto del polacco douer dannegiarlo se potrà in fauor di Sigismondo. Pure il moscovito par che stîj molto presato à fauore del Michál, come poco, ò niente amico del polacco [...]².

Arh. St. Buc., Colecția microfilme Vatican, r. 76, c. 57—58, Archivio Segreto Vaticano, Fondo Borghese, serie III, vol. 60A, f. 151.

[...]¹. Se aude că Mihai voievod, al cărui ambasador se mai află încă la Poartă, ar fi sosit în Țara Românească. Se vorbește de polonez

că trebuie să-l păgubească, dacă se va putea, în folosul lui Sigismund. Totuși, moscovitul care este puțin sau deloc prieten al polonezului pare a fi foarte favorabil lui Mihai [...]².

¹ Situația din Constantinopol; unele aspecte ale conflictului din Ungaria; relațiile polono-otomane.

² Despre situația trimisului papal în Constantinopol, obligațiile ce-i revin.

Illustrisimi et Magnifici domini etc.

Literas Illustrissimarum Dominationum Vestrarum 7. Iunij Colosvarij datas ad 16 eiusdem Mensis accepimus, ex quibus ea, quae cum de expeditione nostra Moldavica tum de expeditione Dominj Pezzij alijs adiunctis scribant, abunde percepimus. Itaque quod hanc expeditionem occupandae Moldaviae susceperimus, quibus de causis ad hoc non sponte nostra sed ipsa necessitate urgente compulsi simus, sacrae Maiestati Caesareae et Illustribus Dominationibus Vestris iam antea saepius notum facimus. Non enim (ita certò affirmamus) ulla dominandi libido aut gloriae cupiditas ad hoc nos impulit; sed cum certò cognovissemus, Ieremiam una cum Bathori aperto totius Christianitatis hoste eo agitare consilia, ut Turcis et Tartaris in societatem adscitis facto impetu nos Transylvaniam que funeste bello inuaderent, perditis consilijs obuiam procedendum, obstruendum que iter existimaui ne infensas hostium vires domi expectando extremum subiremus periculum. Si enim hoc hoste post tergum relicto arma in Turcas conuertissemus, quis non intelligit, res non modo nostras, sed et Christianas ingruentibus alia parte cum Ieremia et Sigismundo Barbaris in maximum discrimen, immò extremum exitium deduce potuisse?

Eo res Transylvaniae sunt loco, ut si Molduam pro hoste habeant, rebusque contra Turcam gerendis sit incumbendum! aut Moldaviae potiri, aut Transylvaniam amittere necessum sit. His rationibus quod hostilem eamque vicinam provinciam occupauerimus, non certè contra benignam Sacrae Caesareae Maiestatis voluntatem aut crebram Illustrissimarum Dominationum Vestrarum protectionem, inutiliter factum esse arbitramur, immò consilium hos institutumque nostrum signum et manifestissimum indicium exhibere potest, cum alia omnia, tum etiam hanc expeditionem eo tantum fine à nobis susceptum esse, ut imposterum commodius et utilius Suae Maiestati Caesareae et Reipublicae Christianae sublatiis obstaculis operam, industriam fidemque nostram contra immanissimos barbaros hostes probare possimus, non ut inter Sacram Maiestatem Suam et Regnum Regemque Poloniae alioquin etiam Augustissimae domui Austriacae affinitate iunctum ad rumpendum foedus mutuamque concordiam ulla a nobis praebeatur occasio, promptissimum potius et Coronae et ipsi Regi Poloniae inseruiendi stadium ubi opus fuerit, declaraturis, Vnde minari satis non possumus, quod perditorum quorundam sermones aliquam de integerrima fide atque constantia nostra apud Caesaream Maiestatem mouere possint suspicionem, cum tamen syncerum erga Rempublicam Christianam studium nullo unquam tempore in nobis

desiderari potuerit, non enim altò quam ad unicam Christianitatis salutem consilia actionesque nostra referimus.

De Domini Peczij expeditione, quod, cum non esse cum pecunia solummodo missum Illustrissimae Dominationes Vestrae credunt, quamobrem ista mora facit, non animaduertimus, etenim nos firma spe benigni Suae Maiestatis subsidij ea rerum gerendarum fundamenta iecimus, in quibus si Sacrae Maiestatis Suae gratiosa liberalitate destituemur, ex eoque detrimentum aliquod Respublica Christiana ceperit, non nostra id culpa sed aliena tarditate accidere potest. Ne quid igitur meritò in nobis requiratur, iam nunc expeditus ad Dominum Peczium Generosos Franciscum Alard et Andream Barchay, qui mentem ipsi sensumque nostrum de omnibus referant. Nec est quod ob detentionem Illustrissimarum Dominationum Vestrarum iniuriosamque tractationem à maturando aduentu deterreatur: iam antea Dominationibus Vestris perscripsimus, id omne in scijs et inconsultis, immò penitus inuitis nobis esse commissum, cum enim nos perinde uti Illustrissimas Dominationes Vestras Suae Maiestatis fideles clientes agnoscamus, insignem istam iniuriam non tam alienam, quam nostram ducimus. Qua propter Illustrissimae Dominationes Vestrae certò sibi persuadeant, nos pro integerrimo nostro erga Suam Maiestatem affectu, eam contumeliam haudquaquam multam praetermissuros: iam Deo volente iter domum ingredimur, deque hoc negotio ita statuemus, ut et Dominationes Vestrae Illustrissimae et audaciae istius authores uindictam nostram intelligant non defuisse.

De motibus et apparatusibus Turcicis, quae Illustrissimae Dominationes Vestrae scribunt, ea nos quoque perceperamus, quamuis certum de proposito eorum nihil acceperimus, vigilabimus tamen interim et ubi primum certi aliquid intellexerimus. Dominationes Vestreas quam primum commonefaciemus. Quas de coetero bene valere cupimus. Datum in oppido Iazwasar, die 17 Iunii, Anno 1600.

Michael Vaiuoda

Ad Magnificos Dominos Sacrae Caesareae Maiestatis in Transylvaniam expeditos Commissarios.

Arh. St. Buc., Colecția microfilme Austria, r. 73, c. 275—277; Kriegsarchiv Wien, Hofkriegsrat, 1600 Juli, No. 44, f. 79—80; Hurmuzaki, *Documente*, IV/1, p. 75.

Preailuștri și magnifici domni etc.

La 16 iunie, am primit scrisoarea domniilor voastre preailustre, dată la Cluj, la 7 iunie, din care am aflat cele scrise despre expediția noastră în Moldova, cit și despre călătoria dlui Pezzen. Am întreprins această expediție pentru ocuparea Moldovei, fiind împinși la aceasta nu din voia noastră, ci de însăși necesitatea stringentă; aceste motive le-am făcut cunoscute mai înainte deseori Sacrei Maiestăți imperiale și domniilor voastre preailustre. Căci (așa afirmăm cu certitudine) nu pofta de a stăpîni sau lăcomia de glorie ne-a împins la aceasta, ci pentru că am aflat, în mod sigur, că Ieremia, împreună cu <Sigismund> Báthory, dușman fățiș al întregii creștinătăți, nutrește planuri ca, printr-un atac neașteptat să ne invadeze în Transilvania printr-un război funest, luînd în tovărășie turci și tătari; am socotit <deci> că trebuie să prevenim nelegiuitele

planuri și să le închidem drumul, căci așteptînd acasă forțele amenințătoare ale dușmanilor, ne-am fi expus unui pericol extrem. Căci, dacă, lăsînd pe acest dușman în spate, am fi întors armele contra turcilor, cine nu înțelege că nu numai treburile noastre, dar și cele creștine ar fi putut fi aduse în cea mai mare primejdie, ba chiar la dezastru, dacă din altă parte amenință barbarii <împreună> cu Ieremia și Sigismund?

Treburile transilvănene sînt într-o astfel de situație, încît, dacă <avem> Moldova drept dușman¹ și <totodată> trebuie să ne ocupăm de purtarea luptei contra turcului, este nevoie ori să punem stăpînire pe Moldova, ori să renunțăm la Transilvania. Din aceste motive, am ocupat provincia dușmănoasă¹ și vecină; socotim însă că acest lucru, făcut desigur împotriva voinței binevoitoare a Sacrei Maiestăți imperiale sau a protecției statornice a Domniilor Voastre, n-a fost fără folos, ba chiar acest plan și începerea luptei noastre pot oferi semnul cel mai evident că această expediție, ca și toate celelalte, au fost întreprinse de noi numai cu acel scop, pentru ca, după înlăturarea piedicilor, să putem dovedi și pe viitor mai ușor și cu mai mult folos Maiestății Sale imperiale și creștinătății silința, zelul și credința noastră contra celor mai cruzi dușmani barbari, și nu vom da vreun prilej de rupere a alianței și a înțelegerii reciproce între Sacra Maiestate și regatul și regele Poloniei, dealtfel legați prin înrudire cu preaaugusta Casă de Austria, ba mai degrabă vom arăta cea mai devotată grijă de a servi și Coroanei și însuși regelui Poloniei, acolo unde va fi nevoie. Ne întrebăm mereu cum pot zvonurile unor nelegiuîți să stirnească bănuială la Maiestatea imperială, asupra celei mai neștirbite credințe și statornicii a noastră, pentru că totuși devotamentul sincer față de creștinătate nu ar putea nicicînd lăsa de dorit în noi, căci planurile și acțiunile noastre nu privesc nimic altceva decît numai salvarea creștinătății. Despre călătoria dlui Pezzen, domniile voastre cred că nu a fost trimis doar cu banii, — din care motiv s-a produs această întîrziere — iar noi nu ne supărăm; noi însă ne-am pus speranța fermă în sprijinul binevoitor al Maiestății Sale, în acea temelie pe care o constituie banii, iar dacă vom fi părăsiți de binevoitoarea dărnicie a Sacrei Sale Maiestăți, iar din această cauză creștinătatea va fi păgubită, aceasta nu va fi din vina noastră, ci din încetineala altora. Așadar, ca să nu ni se impute ceva, pe bună dreptate, nouă, chiar acum trimitem la dl Pezzen pe nobilii Francisc Alard și Andrei Barcsay, care să-i relateze lui însuși gîndul și părerea noastră despre toate. Și pentru ca sosirea grabnică <a lui Pezzen> să nu fie împiedicată din cauza arestării domniilor voastre și a procedării nedrepte, am scris mai înainte domniilor voastre că toate acestea au fost comise fără știrea și aprobarea noastră, ba chiar cu totul fără voia noastră; dar fiindcă noi recunoaștem pe domniile voastre preailustre ca familiari credincioși ai Maiestății Sale, considerăm această gravă nedreptate ca fiind nu a altuia, ci a noastră. De aceea, domniile voastre preailustre se vor convinge, desigur, că noi, din dragoste deplină față de Maiestatea Sa, nu vom lăsa să treacă nicidecum <nepedepsită> această insultă; acum, cu voia lui Dumnezeu, pornim pe drumul spre casă, iar în legătură cu această chestiune vom hotărî astfel încît și domniile voastre preailustre, și făptuitorii acestei cutezanțe să înțeleagă că nu va lipsi pedeapsa noastră.

Despre mișcările și pregătirile turcești, ceea ce scriu domniile voastre am primit și noi; deși nu am căpătat nimic sigur despre planul lor, vom fi totuși între timp cu băgare de seamă și îndată ce vom afla

ceva sigur, vom comunica imediat domniilor voastre. Dealtfel, dorim să fiți sănătoși. Dat în târgul Iași, în ziua de 17 iunie în anul 1600.

Mihai voievod.

Către magnificii domni comisari ai Sacrei Maiestăți imperiale, trimiși în Transilvania.

¹ De fapt Ieremia Movilă.

187

1600 iunie 20, Roman.

Michael, Transilvaniae, Moldaviae et Valachiae Transalpinæ Vaivoda, Sacrae Caesareae Regiaequæ Maiestatis Consiliarius etc.

Generosi et Egregii, fideles nobis dilecti. Salutem et favorem.

Megtekintvén fő atyátokfiainak irtettek való könyörgéseket, minnyájan, valakik házatok kívül vadtok, kegyelmeségünk alá vöttök Keheylmeteket, assecuralván Kegyelmeteket az mi hitönkre, hogy senkinek Kegylmetek között semmi bántása tőlünk nem leszen. Intjük azért szeretettel Kegyelmeteket, hogy Kegyelmetek asz mi kegyelmességünket jó neven vevén, jöjjön mindentek hazájába vissza, feleségéhez, gyermekéhez. Elhivén Kegyelmetek azt bizonyynyal, hogym nem hogy tőlünk vagy hozzánk tartozóktól bántástok lenne, de söt inkább kegyelmességünket és jó akaratumkat látjátok, valakik az mi birodalmunk alá hajtjátok fejeteket, és nekünk jámborul szolgáltok. Et bene valete.

Datum in oppido nostro Roman-Vásár, die 20. Iunii. Anno domini 1600.

Io Mihail Voevod

A. Veress, *Documente*, VI, p. 129—130; Bibl. Ord. Zamoyskiej, Warszawa, Collectio alphabetica.

Mihai, voievod al Transilvaniei, Moldovei și Țării Românești, consilier al Sacrei Maiestății imperiale și regale etc.

Nobili și distinși, credincioși iubiți de noi, sănătate și bunăvoință.

Văzînd rugămințile rubedeniilor voastre pentru voi v-am primit pe toți care nu sînteți la casele voastre în milostivirea noastră, încredințînd pe domniile voastre pe cuvîntul nostru că nimănui dintre Domniile Voastre nu li se va întîmpla nici o supărare din partea noastră. Sfătuim de aceea cu dragoste pe domniile voastre, ca domniile voastre luînd în nume de bine milostivirea noastră, să se întoarcă cu toții acasă, la nevastă, la prunci. Crezînd domniile voastre cu tărie, că nu numai că nu veți suferi nici o supărare din partea noastră sau a alor noștri, ci mai curînd veți simți milostivirea și bunăvoința noastră cei care vă plecați capul sub stăpînirea noastră și îmi slujiți cu omenie.

Dat în târgul nostru Roman, în ziua de 20 iunie,
anul Domnului 1600

Io Mihail Voievod

Jasnie Wielmożny a moŹy Mcziwy Panie Panie a Dobrodzieiu mnie wielcze McziwŹy.

NanisszŹy sluzbŹy moje zalieczam w McziwŹy łaskŹy WM mego Mcziwego Pana Źy Dobrodzieia, etc.

S pisania WM mego Mcziwego Pana wyrozumiewam ze tessz tamtŹy niebespieczŹstwa Źy trwogy z ZiemiŹ WołoskŹy zahodŹy, o ktorŹy mialem był WM memu Mcziwemu Panu dawno dacz značŹ, alem rozumiał ze WM Jego Mcz Pan Hetman Polny¹ o wsisztkiem wiadomŹm ucziničŹ raczŹł. Therassz isz mi WM raczŹysz pisačŹ, abyŹm WM o tŹy niebespieczŹstwach Źy o ludzie oznaimł, tedŹy to czo wiem WM memu Mcziwemu Panu oznaimuie.

Naprzod ze sam tak wielkie trwogi sam issz takiŹ od dawnyŹ czasow powiadaia nie bŹywalŹ, bo ludzie nie tŹłko z szioł ale Źy z miasteczek wsiszi prawie poucziekali. A to ten PaŹ Mihal posłał sam iakiegossz Capitana Deli Marca spulczwartŹ thisiŹczŹy ludzi, ktorŹy siŹ połoŹyli w rowney milŹy od Sniathina, a za Czarnowczami we dwu mil powiadaia iest tess tak wielw ludu. Do thego czasu iescze zadneŹ krzŹywdŹy nie czynili. PaŹ Bog to wiŹe czo siŹ daleŹ bendzie działo. Acz pisze do mnie Capittan czŹsto krocze aby siŹ ludziŹ niebałŹ, ale Jego Mcz PaŹ Hetman pissał mi abyŹm bŹł ostroznŹy, ze bŹm siŹ tŹm iego obludnem powiesziam nie dał uwodzičŹ, s ktorego listu WM siŹ dostatecznie sprawičŹ bendziess raczŹł.

Pissałem do Jego Mczi Pana Hetmana, takze Źy do Jego Mczi Pana WoiewodŹ Belskiego, aby sam z kilka seth ludzi dla wscieŹu them ludziom posłačŹ raczili, obietuiacz thisiŹczŹy ludzi postawičŹ z kosszami, tedŹybŹ siŹ to bŹło za pomocŹ BoŹŹ wsisthko pogniothło, nie chciał tego zaden z Jch Mczi ucziničŹ. Czoze daleŹ cziničŹ mial? iedno zmiłowania PaŹskiego oczekawačŹ a na abronŹ WM swego Mcziwego Pana, na ktorŹ sam sliachthŹy niemało czeka, dziwuiacz siŹ temu niepomału ze WM tak nierŹchło raczŹysz przŹbŹywačŹ, wiedzac otŹm ze tu prawie wrota wielkie do Polski ten NieprŹyacziel ma. ProsszŹ tedŹ unizeniŹ WM swego Mcziwego Pana abyŹs siŹ WM sam owem goszczinčŹem obrociczŹ reczil, slišŹ tak wsiszi powiadaia ze skoro bŹ tam krolewskiŹ woŹsko pliacz otrŹŹmało, issz na SniatŹn Źy CołomŹŹ, prosto isčŹ maia do WŹgier, a zgola tedŹ ktorŹdŹ P. Taranowski ludziŹ Mihalowi przewodził. Szam Mihal powiadaia w Iaszciech iesth, a nad tamthem woiskiem pod Chocziniem Sekiel MoŹsesz.

Jego Mcz PaŹ Wacław Zamoiski w WŹgrzech został, o ktoregom siŹ umislne pŹtał, w łasczŹ wielkieŹ u niego iesth, Źy wsiszi PolaczŹy w WŹgrzech zostali, etc. PosilaŹ WM swemu Mcziwemu Panu mieszczanina ktoregom słał na strassz tak do WŹgierskiego woiska iako Źy do naszego, s ktorego WM dostatecznie siŹ sprawičŹ bedziesz raczŹł, tenze Źy o przescziu WM swemu Mcziwemu Panu da sprawŹ bo swiadom theŹy drogi barzo dobrze, po wołosku umie prawie dobrze, Źy moze mu wierzŹcz.

ProsszŹ WM swego Mcziwego Pana zebŹysz mi WM raczŹł o sobie dawačŹ značŹ, gdiŹ siŹ WM bedziess raczil obroczičŹ, iesli zebŹ sam czo nowego przŹpadło ze bŹm WM swemu Mcziwemu Panu iak naipredzeŹ oznaimiał, albo sam przŹbieza WM dawačŹ značŹ. WŹbił WołosŹ na glowe ktorŹy skŹmi idŹ do Iassz. Tak slišze ze tego ludu ma wieczŹy przŹbŹdz sam pod SniatŹn. Sługa WM mego Mcziwego Pana dziss przŹachał, ktorego zaras odprawuie (die 20 wieczor). Na ten czassz

więcej niż tylko unizenie prosię WM swego Mcziwego Pana, ze bȳsz WM moim Mcziwem Panem ȳ Dobrodzieiem! bȳdz raczȳł, prosząc pilnie ze bȳsz WM odemnie to pisanie Mcziwie przȳiacz raczȳł. Z Sniathina d. 21 Iunȳ, A° 1600.

Według pisania WM mego Mcziwego Pana posiłam dwu mieszczanow ktorȳ swiadomi drog ȳ scizek ȳ po wołosku prawie dobrze umieiã, bo tam prawie zrosli.

Zdradȳ w Wołosach iest barzo wiele, miedȳ insemi iest sam ieden ktorȳ z listhȳ się często przemȳka przess Niestr do niktorych Panow od Mihala. Oczȳm serzeȳ ustnie.

WM mego Mcziwego Pana ȳ Dobrodzieia nanisszȳ sȳuga

Mikołaj Zebrowski.

<Adresa> Jasnie Wielmoznemu a mnie Mcziwemu Panu ȳ Dobrodziejowi Jego Mczi Panu Panu Canczlierzowi i Hetmanowi Wielkiemu Coronnemu, etc. do rãk wlasnych Jego Mczi.

Arh. St. Buc., Colecția microfilm R. P. Polonã, r. 2, 313–311; Archiwum Głowne Akt Dawnich, Warszawa; Archiwum Zamoyskich, Korespondencja, sygn. 711/16 (olim s. II, t. XXII, pl. 74, nr. 16, original; I. Corfus, *Mihai Viteazul și polonii*, Buc., 1938, p. 311–315).

Preaputernice și milostive al meu domn, domnul și binefãcătorul meu mult milostiv.

Încredințez preaplecatele mele slujbe îngăduinței milostive a domniei tale, domnul și binefãcătorul meu milostiv.

Am înțeles din scrisoarea domniei tale, domnul meu milostiv, cã tot vin din țara Moldovei acele primejdii și spaime despre care ar fi trebuit de mult sã dau de știre domniei tale, dar am socotit cã domnia sa domnul hatman de cîmp¹ a binevoit a te înștiința de toate. Acum, deoarece domnia ta binevoiești a-mi scrie sã te înștiințez de aceste primejdii și de acești oameni, aduc la cunoștința domniei tale, domnul meu milostiv, ceea ce știu.

Mai întii, atît de mare este spaima pe aici, încît se spune cã n-a mai fost așa încă din vremuri de demult, cãci au fugit aproape toți oamenii, nu numai din sate, ci și din orãșele. Iar acest domn Mihai a trimis chiar pe un oarecare cãpitan Deli Marcu, cu 3 500 de oameni, care s-au așezat la doar o milã de Sniatyń, iar la douã mile dincolo de Cernãuți se spune cã se aflã tot atît de multã gloatã. Pînã acum încă n-au fãcut nici o pagubã, Dumnezeu știe ce se va întîmpla mai departe. Deși în repetate rînduri cãpitanul mi-a scris <Deli Marcu> ca oamenii sã nu se teamã, Domnia Sa domnul hatman de cîmp mi-a scris sã fiu prevãzãtor și sã nu mã las ademenit de poveștile lui prefãcute; din scrisoarea acestuia vei binevoi și domnia ta sã-ți dai îndeajuns seama de acest lucru.

Am scris domniei sale domnului hatman, precum și domniei sale domnului voievod de Belz, sã binevoiascã a trimite cîte douã sute de oameni pentru a ține piept acestor oameni, fãgãduind din parte-mi sã pun la dispoziție 1 000 de oameni cu coase; atunci, cu ajutorul lui

Dumnezeu, s-ar înlătura totul; n-a vrut însă nici unul din domniile lor să facă aceasta. Ce mai aveam de făcut apoi? atita doar, să aştept îndurarea Celui de Sus şi ocrotirea domniei tale, domnul meu milostiv, pe care o aşteaptă şi nu puţini şleahlici mirându-se mult că domnia ta binevoieşti a veni prea încet, ştiind doar că acest neprieten îşi deschide mari porţi aici în apropiere de Polonia. Astfel, rog cu plecăciune pe domnia ta, domnul meu milostiv, să binevoieşti a te întoarce tot pe acea cale; aud — aşa vorbesc toţi — că oastea regelui, îndată ce primeşte solda, va pleca prin Sniatyń şi Colomna de-a dreptul spre Ungaria mergînd tot pe acolo, pe unde a dus domnul Taranowski oamenii lui Mihai. Despre Mihai se spune că se află la Iaşi, iar peste oastea de la Hotin este Moise Székely.

Domnia Sa domnul Wacław Zamoyski, despre care înadins am întrebat, a rămas în Ungaria şi se află în mare graţie la acela şi mulţi polonezi au rămas în Ungaria etc. Îţi trimit domniei tale, domnul meu milostiv, pe un orăşean pe care l-am trimis ca iscoditor atît la oastea ungurească, cit şi la a noastră; de la acesta vei binevoi domnia ta să te lămureşti indeajuns; acelaşi om îţi va raporta domniei tale şi despre trecătoare, căci cunoaşte foarte bine acest drum, ştie aproape bine româneşte şi se poate avea încredere în el.

Rog ca domnia ta, domnul meu milostiv, să binevoieşti a-mi da de ştire unde vei binevoi să te întorci pentru ca, dacă se va ivi ceva nou, să-ţi dau de veste domniei tale cit mai repede sau însumi să alerg să te înştiinţez. <Mihai> le-a dat la cap moldovenilor care se îndreaptă spre Iaşi. Aud că are să vină mai mult norod de acesta chiar la Sniatyń. Slujitorul domniei tale, domnul meu milostiv, a sosit astăzi şi am să-l trimit curînd îndărăt (pe ziua de 20, seara). Deocamdată, nimic mai mult, numai că te rog cu plecăciune să binevoieşti a-mi fi domnul şi binefăcătorul meu milostiv, rugîndu-te stăruitor să binevoieşti a primi îngăduitor această scrisoare din partea mea. Din Sniatyń, în ziua de 21 iunie, anul 1600.

Potrivit scrisorii domniei tale, domnul meu milostiv, trimit doi orăşeni care cunosc drumurile şi cărările şi ştiu aproape bine româneşte căci sînt crescuţi pe acolo. Trădări sînt foarte multe în Moldova; între alţii este chiar unul care se strecoară adesea cu scrisori din partea lui Mihai, peste Nistru, la unii domni de-ai noştri. Despre acestea — mai pe larg, prin viu grai.

Al domniei tale, domnul şi binefăcătorul meu milostiv, prea plecat slujitor, Nicolai Zebrowski.

<Adresa> Preamăritului şi milostivului meu domn şi binefăcător, domniei sale domnului cancelar şi mare hatman al Coroanei etc., în mina proprie a domniei sale.

¹ Stanisław Żółkiewski.

[...]¹. Heut ist der Ban Michaltschi wider zu uns khumben und uns abermall die Moldauische Victori davon, doh noh Hotin und die Erhaltung der ganczen Moldau mangit, fabulose und hiperbolice exagge-

riert. Daneben vermeldt ob wol der Stoika nah dem Petraschko geschikht worden, in im die Moldau einzusetzen, so wöll in doh die Muetter von ir durhaus nit lassen, welches niht die rehte, sondern dise die Ursach ist, dass er, Herr Waida, die Moldau noh niht reht versichert, noh bezwungen hatt. Es gibt auh Michaltschi fur, sein Herr hab 4 Veldleger in der Moldau, an unterschiedlihen Orten, ublical wo ein Gewalt furbrechen wolt, sich zu o pponirn; sonst sorg er sich vor den Pollakhen niht, es sey ein langsamb, wāh Volkh; die Pollakhen ziehen niht zusamben, werden sich der Moldau niht annemben.

Der Herr Waida hat 4 Spanschaftten inn der Moldau, gegen Bender, Killi, Akerment, auf vill Ihar Zins und Steuer, frey gelassen, damit sie inn der treu beständig bleiben.

Der Baba Novak sey mit 3000 Man über den Nester; hab bis auf Kainencz alles verhört und geblündert, und Hotin khene sich niht lang erhalten [...]²,

Nochmallt hett Ban Michaltschi nur des Herrn. Pezzen hereinkunft regirt, und das Gelt, darüber wir mit im die Hauptsach, nemblüh die Cession dises Landts mit allen Glimpfen und woll fundirten Argumenten, nur conversando, conferirn wöllen, und haben im zu verstehen geben, dass Herr Pezzen hauptsächlih nit wegen Hereinführung des Gelts, sondern von wegen der Renunciation, daher inns Land, sambt uns, deputirt sey. Der Herr Waida gibt ublical aus, das Land sey E. Mth., so inues je volgen, das E. Math. Herr diss Landts ist, und khein ander Haupt uber sich gedulden werden. Aber er Mihaltschi hatt sich gar niht einlassen wöllen; sovil aber gleichwol schiessen lassen, sein Herr wöll Haupt des Landts bleiben, mit E. Math. Gnad und Zuegebung; er hab nit verdient dass man in hinausgestossen soll.

Wir haben in darczue nit bringen khunnen mit uns darvon treulich zu reden, und zu betrachten, wann ein Unglück den Herrn Waida träf, wie dann der Khriegsausgang aller Enden inn der Weld misslichist, und der Herr Waida umbkhömbe, oder gefangen wurde, wie es doh mit Bestöllung des Regiments ein Beschaffenheith haben wurde. Wass Eur Matth. Abgesanten und seinen des Herrn Waida furnemben Rätten gebur auf solche khunftige Fäll zugedenken und treulich die furzugehen. Darauf er vermessenlih geantwort, es seyen Leuth unter inen die niht allein diss, sondern mehr Länder regirn khunten; so haben sie noh ein jungen Herr: der Herr Waida habe solches alles woll schon vor bedacht [...]³.

Arh. St. Buc., Colecția microfilme Austria, r. 73, c. 512—510; Kriegsarchiv Wien, Hofkriegsrat, Juny 1600, No. 39, f. 8, 9; Hurmuzaki, *Documente*, XII, p. 951—952.

[...]¹. Azi banul Mihalcea a venit la noi și ne-a prezentat din nou cu exagerări fabuloase și hiperbolice victoria din Moldova, din care totuși lipsește încă Hotinul, precum și <garanția> menținerii întregii țări a Moldovei. Totodată, a anunțat că, deși Stoica fusese trimis după Pătrașcu, pentru a-l instala în Moldova, totuși mama sa nu vrea să-l lase să plece de lângă ea; aceasta ar fi cauza — și nu cea adevărată — că el, domnul voievod, încă n-a asigurat cu adevărat, nici n-a supus Moldova. Și Mihalcea arată că stăpinul său are patru tabere în Moldova, în locuri diferite, pretutindeni unde o forță ar vrea să irumpă, pentru a i se opune; dealtfel, el nu se teme de polonezi, oastea acestora este

lentă și instabilă; polonezii nu se concentrează și nu vor lua în stăpânire Moldova.

Domnul voievod a scutit de bir și dăjdi, pe mulți ani, patru ținuturi din Moldova, spre Bender, Chilia, Akkerman, ca să rămână statornice în credința lor <față de el>.

Baba Novac a trecut Nistrul cu 3 000 de oameni; a pustiit și iefuit totul pînă la Camenița, iar Hotinul nu mai poate rezista mult timp [...]².

Apoi, am vrut să discutăm, numai în chip de conversație, cu toată blindețea și cu argumente bine fondate, problema principală, anume cedarea țării <Transilvaniei> și i-am dat de înțeles că dl Pezzen este trimis în țară, împreună cu noi, nu pentru a aduce bani, ci în primul rînd în chestiunea renunțării. Domnul voievod afirmă pretutindeni că țara este a Maiestății Voastre, de aici urmează în mod necesar că Maiestatea Voastră sînteți stăpinul acestei țări și că nu va tolera altă căpetenie deasupra sa. Dar Mihalcea n-a acceptat să intre în discuție; totuși i-au scăpat aceste vorbe, anume că stăpinul său vrea să rămână conducătorul țării, cu milostivirea și aprobarea Maiestății Voastre; el n-a meritat să fie zvîrlit afară.

Noi nu l-am putut determina să stea de vorbă cu noi confidențial despre aceasta și să ia în considerație eventualitatea unei nenorociri care l-ar lovi pe domnul voievod, precum și cea în care finalul luptei <din Moldova> ar fi în cele din urmă foarte prost, iar domnul voievod ar muri sau ar fi luat prizonier, oare ce s-ar întîmpla <atunci> cu sarcina guvernării? Solii Maiestății Voastre și distinșii consilieri ai domnului voievod se cuvine să se gîndească la astfel de cazuri posibile și să ia măsuri de bună credință.

La acestea, <banul Mihalcea> a răspuns cu semeție că printre ei există oameni care ar putea guverna nu numai această țară, ci chiar mai multe; astfel, ei mai au un tînăr domn; domnul voievod s-a gîndit deja la toate acestea [...]³.

¹ Despre raportul acelorași comisari imperiali din 25 iunie 1600.

² Trimiteră de noi ajutoare militare în Moldova; știri despre întărirea oastei poloneze; text cifrat.

³ Banul Mihalcea arată că nu are poruncă de la Mihai Viteazul de a intra în discuție cu ei, dar asigură că, atunci cînd va sosi Pezzen, se va face tot ceea ce va porunci împăratul,

† Îvățătura Domnului, lui Mihaiu, voevoda Țării Rumânești, ce-au dat solilor ce-au trimis la craiul leșescu.

Cu cît pîntru luotooarea Moldovei avem păsu de cătră leași, trebuiaște să dăm seama pîntru ce am luat Moldova și așa trebuiaște să dezlegați lucrul:

1. Pîn am fost i Țeara Rumânească, atunce încă Ereimiia Voevod și cărți și soli au trimisu pentru noi să întărate turcii asupra noastră și ne-au micșurat numele nostru ș-au scornit acatare lucrure pre noi i tooate laturile ca să perim.

2. Ș-aceasta încă se-au itămplat cîndu am fost i Țeara Rumânească: el au cerșut de la împăratul turcescu frățini-său domniia mea și i-au fost gîndul cum mă va piiarde.

3. Aceaste lucrure încă ară fi destul a ne ivrăjbi; ce derptu aceaia în-am așteptat să ne pue jos și am trimes soli și cărți la elu să se pleace, să fim cu frăție și ne-au dat răspunsu bunu, iar pre de alte laturi el au trimes cărți și soli de-au iblat de să rădice turcul și tătarul asupra noastră; și i-am apucat și cărțile la mână noastră.

4. Acum, de curându, au ținut pre Batră Jigmon lângă el, i Moldova, și se-au sfătuit cum va face să ne strice și să ne ivrăjbească cu leahul și să se rădice cu turcul și cu tătarul pre noi, să ne piarză, cu doamnă-mea și cuconi, sau să ne scoaț dei țeară și să ne ia țearaa.

5. Prinsu-i-am ș-alte cărți cu carea au înblat furiș să pleace ardeleanii cătră el; în toat mândriia se-au ispititu în aleanul nostru și, pre noi, carei săntim slugi credincioase a toată creștinătăței, ne-au bântuit i slujba noastră, care cu cărțile lui vom adivăra că sânt la mâinele noastre. Așa, văzându noi perirea noastră și cugitul lui cel rău, ce, ne-am apărat și, cu ajutoriul lu Dumnezeu, ne-am isprăvit lucrul ș-am stătit de băsău pântru strămbătatea lui; și nu ne-am rădicat sabiia spre craiul leșescu sau spre țeara lui să ne chemăm noi vrăjmașii lor, niē de-acum înainte nu vom să greșim lor nimica, ce vom sili i toat vrem cum să slujim Mării lui și țerăi Măriei lui cu credință și cu blânzie. Rugămu-ne Măriei lui și țerăi Măriei lui cum, s-ară fi grăit aimentrea cineva pântru noi, să nu-l creadeț, ce așa să știț și să creadeț că iaste așa cum am scris mai sus. Ce să nu vă porniț pre cuvintele altora carei iblă să fac<ă> vrajbă și sfadă întru toat creștinătatea. Și să nu ible Măriia lui în-aceasta, cu țeara, să rădice sabiia în-aleanul nostru, fiindu noi slugile creștinești și un sange cu creștinii și ei ică sântu creștini și să nu trag<ă> băsău pre noi.

Iară, cum au fost trimes Măriia lui solul, pre Tranovski Andreiaș, —noi sântem gata a sluji cu mare pace Măriei lui și țerăi Măriei lui; și acum încă nu ne lepădăm de aceasta, numai ce vom să ițeleagem voia Măriei mai deșchis și mai luminat, care lucru ițelegându că se v-asemăna itre Măriia lui și itre noi, poftim să ni dea Măriia lui a știrea pre cestu om ce l-am trimes, al nostru, cum acestu lucru itre noi voescu Măriei lui, cu sfatul ipreun a ne itărirea cu jurămintile lor.

Iw Mihail vod.

Arh. St. Buc., Colecția xerografii Austria, pach. CCXXXIII/36, p. 10—12; Haus-⁹ Hof- u. Staatsarchiv, Wien, Türcei, I, K. 84, f. 237—238, original românese, iscălitură autografă a lui Mihai Viteazul, cu chirilice, f. 238v; sub nr. 15, Responsio Michaelis Valjuodae Regi Poloniae, pro Moldavia (Răspunsul lui Mihai voievod către regele Poloniei, despre Moldova); publ. N. Iorga, *Documente noi... relative la Petru Șchiopul și Mihai Viteazul*, în „Analele Acad. Rom., Mem. secț. ist.”, seria a II-a, t. XX, Buc., 1898, p. 38—39 (textul originalului vechi românese).

191

<1600 iunie>.

Milosciwy oswiecony Hospodaru, oznaimię waszej Hospodarskiej mosci, ziem słał do ziemie Woloskiey dla wiadomości, teras iusz przyszli powiedaia ze Mihail woiewoda barzo sie gotuie mocno y prędko do ziemie Ładzkiei y chce wniść trzema stronami. Na Sorokę ma posłać dwa dziescia tysięcy ludzi, a sam za czter dziescy tysięcy ludzi ma iść na Chociem y posłał Baba Nowaka ze dwadziestą tysięcy ludzi żeby przeszedł na Czarno-

wiec y ma sie ziachać nemi ludzmi co są w Czarnowcach. Inaczezy nie iesth y the rzecz nie tayno mowią w ziemi Moldawskiej, ale wszędzie tego polno y bez zabawy thu będą. O tem co mi teras prziniesiono waszei Hospodarskiej mosci oznaymuie, y za ciem posłał, dawszy mi na sprawe. Spodziewam sie ze ieszcze będą u nas y oznaymią mi co tam będzie. Pan Bog zeby przedłużył wiek Waszey hospodarskiej mosci y zeby dal zeby wszystko po wolei waszei Hospodarskiej mosci było.

Podnozek waszei Hospodarskiej mosci,

Gligory Thalpa stolnik.

Arh. St. Buc., Colecția microfilme R.P. Polonă, r. 8, c. 354; Archiwum Głowne Akt Dawnich, Warszawa; Archiwum Zamoyskich, Korespondencja, sygn. 3028 (olim 1790), p. 152 (olim 91), copie. P. P. Panaitescu, *Documente*, p. 116—117.

Milostive și luminate doamne, dau de știre domniei tale că acei pe care i-am trimis în Moldova pentru știri chiar acum au venit și spun că Mihai voievod se pregătește foarte puternic și repede împotriva țării leșești și vrea să pătrundă pe trei părți. La Soroca va trimite douăzeci de mii de oameni, iar el însuși, cu patruzeci de mii de oameni va merge la Hotin, iar pe Baba Novac l-a trimis cu douăzeci de mii de oameni să treacă la Cernăuți și trebuie să se unească cu oamenii care sînt la Cernăuți. Altfel nu este și aceste lucruri se vorbesc pe față în Moldova și peste tot și se vor întîmpla întocmai fără întîrziere. Despre acestea pe care le-am aflat acum dau de știre domniei tale, și pentru aceasta am trimis, dînd iar de știre Domniei Tale. Nădăjduiesc că vor mai veni la noi și ne vor da de știre ce va fi acolo. Dumnezeu să prelungească zilele Domniei Tale și să dea ca toate să fie după voia domniei tale.

Solul domniei tale milostive,

Gligore Talpă, stolnic.

192

1600 iulie 1, Minău, la 4 mile de Satu Mare.

[...]¹. Alls wir gesstern den leczten Juny von Clausenburg verrukht und unser Expedition schon fort geschikht haben, so khumbt des Czaki Istwan Diener so zu seinem Weib abgefertigt worden ist, und zäigt fur gewis an, der Herr Waida sey schon wider aus der Moldau und werde alls gesstern zue Chronstatt sein, Hotin sey noch nicht eingenumben und auch nit mit Moldauern sondern mit Pollakhen besecztt gebliben, sonst hab der Herr Waida die maiste Moldau Ihn unter sich bracht, aber vill der furnembsten Boiarn sein noch retirirt und inn flichten, dirffen nit recht trauen. Dasz Moldauischwesen hatt noch ei schiehes weits Aussehen, und sieht kheinem Beständ gleich.

Wir ziehen gleich mit dem Michaltschi und den beiden Sibenbirgern Alard Ferenzen und dem Bartschai Andreasch fort zu dem Herrn Peczczen gen Saggmar. Die zwen Sibenbirger dirffen von dem Mihaltschi nit khumben und mit uns reden. Zwar so wissen wir auch nit wie sie gegen Eur Maiestät affectionirt sein, und ob sie sich nit unserer gern eissern.

Der Ban Michaltschi sorgt sich zu Saggmar aufgehalten zu werden, und wir sorgen uns werden wir nit alle drej mit einander nicht wider hinein mit im ziehen, so dirffen sie woll solemnter protestirn und weiter khein Tractation Er Herr Waida nit zuelassen wurde wöllen, die ist auch so lang nunmehr angestanden das man mit der Cession bey angehen-dem Turkhischen Veldzug nicht so harrt inn den Herrn Waida dringen, sondern In villmehr dahin disponirn mues damit er sich inn Eur Majestät und der Christenhaith Diensten treülich und aufrecht wider den Erbfeind brauchen lasse, und nicht zum Feind werde. Er khund hofftig schaden, die gancz Handlung ist musslich und gefährlich auf allen Seiten, die allein der gerechte Gott durch seine gehaimbe Mittl khan zu recht bringen.

Der Ban Mihaltschi sit zum Julafi auf sein Schlosz, wir haben nit hin gewölt damit wir nicht inn ein Disputat mit dem Mihaltschi geriethen, denn er vermiszt sich dort von seines Herrn wegen zu schaffen zu haben, und das Haus ligt doch inn exterioribus partibus.

Mit dem Herrn Peczczen miessen wir uns einhällig beisamben anwesend aller Wichtigkeit undterreden.

Eurer Khayserlicher Majestät uns allerunterthanigist und gehorsambist beuelhend, Datum Mono vier Meill von Saggmar, den ersten Jullj, Anno 1600.

D. Ungnad frh.

Michael Zekell

(Postscript :)

Allergnedigister Khayser und Herr.

Auf ein Eur Majestät Allergnedigiste gemessen Befelh sein wir beed entschlossen unsz wider inn Sibenbirgen alsz bald zustellen und on ein Eur Majestät allergnedigisten Willen und on ehrliche licentiatio desz Herrn Waida nicht hinauszuziehen, wollen druber des Allmechtigen Fursehung erwarten. Der Herr Peczen khann besser sich alsz wie unsz entschuldigen, wie wol die Instruction die er für unsz drej hatt nichts meldet, dasz wir zu Saggmar mit den Weidischen Gesandten tractiren sollen, sondern mit dem Herrn Waida.

Arch. St. Buc., Colecția xerografii Austria, pach. CCXXXIII/48; Haus-, Hof- u. Staatsarchiv Wien, Türkei I, K. 83, f. 185—188; Hurmuzaki, *Documente*, IV/1, p. 83—84.

[...]¹. Când am pornit ieri, 30 iunie, din Cluj și după ce expediasem scrisoarea noastră, a venit servitorul lui Csaki Ștefan, care fusese trimis la soția lui, și ne-a arătat ca sigur că domnul voievod a plecat iarăși din Moldova și că ieri trebuie să fi fost la Brașov, că Hotinul n-a fost încă luat și că a rămas ocupat, nu cu moldoveni, ci cu polonezi. Dealtfel, domnul voievod ar fi supus cea mai mare parte din Moldova, dar mulți dintre boierii de vază s-au retras și fug de el, neavînd încredere. Chestiunea Moldovei arată încă prost și nu seamănă a se fi stabilizat.

Noi ne îndreptăm odată cu Mihalcea și cei doi transilvăneni, Alard Ferenz și Barcsai Andreas, spre Satu Mare, la dl Pezzen. Cei doi transilvăneni nu au voie să se îndepărteze de Mihalcea și să vorbească cu noi. Astfel că noi nu cunoaștem sentimentele lor față de Maiestatea Voastră și dacă ei s-ar manifesta bucuros față de noi.

Banul Mihalcea se teme că va fi reținut la Satu Mare, iar noi ne temem ca nu cumva să ajungem iarăși toți trei deodată cu el. Astfel că ei pot protesta solemn și pot să nu accepte negocieri pe care domnul voievod nu le-ar admite; negocierile au fost aminate atît de mult timp, încît nu trebuie presat prea tare domnul voievod cu cedarea, ținînd seamă de campania turcă gata să înceapă, ci mai curînd el trebuie adus în dispoziția de a se lăsa folosit cu fidelitate și sinceritate în serviciul Maiestății Voastre și al creștinătății, împotriva dușmanului de moarte, ca să nu devină <el însuși> un dușman. El poate aduce pagube mari, întreaga acțiune este cu rezultat nesigur și periculoasă pentru toate părțile și numai Dumnezeu cel drept, prin mijloacele sale tainice, poate să o îndrepte pe calea cea bună.

Banul Mihalcea s-a dus la castelul lui Gyulafi, noi n-am vrut să ne ducem acolo, ca să nu ajungem într-o dispută cu Mihalcea, căci el se încumetă <să afirme> că are treabă acolo pentru stăpînul lui, deși casa se află în părțile exterioare.

Cu dl Pezzen trebuie să discutăm clar, îndată ce vom fi împreună, toate lucrurile importante.

La porunca Maiestății Voastre imperiale preasupuși și devotați. Dat la Mînău, la patru mile de Satu Mare, la 1 iulie 1600.

D. Ungnad, baron

Mihai Székeli.

<Post scriptum>. La porunca Maiestății Voastre imperiale, noi amîndoi sîntem decîși să ne ducem iarăși curînd în Transilvania și să nu plecăm de acolo fără voința Maiestății Voastre imperiale și fără o cinstită concediere din partea domnului voievod; vrem să așteptăm acolo <rezultatele> providenței atotputernice. Dl Pezzen se poate scuza mai bine ca noi, deși instrucțiunea pe care o avea pentru noi trei nu spune că noi trebuie să tratăm la Satu Mare cu solii voievodului, ci cu domnul voievod.

¹ Formula de adresare.

Sommario degli avvisi di Bogdania

Per lettere di Chierici Giamcachi Simota, il quale si trova appresso il Principe Hieremia scritte sotto li 16 di Maggio, alla vecchia, da Cottin, ricevute in Constantinopoli a 14 di giugno da messer Michiel Cavacco mercante, s'intende come trovandosi il sudetto Principe Hieremia in Socchiava con X-m fanti Bogdani et con tre mila in cerca Pollacchi alli 25 del mese d'aprile, Micali Vaivoda della Valachia con sette mila fanti venendo dalla parte di Transilvania posso nel Chiampo Longo et di la in Socchiava et improvvisamente assalto il Principe Hieremia et combatterono valorosissimamente con grandissimo danno dell'una et l'altra parte. Ma sopraggiungenda poi l'altro esercito di Micali che poteva esser di 15 mila il Principe Hieremia non potendo resistere, credendosi quasi circondato, comincio a ritirarsi e pigliar la fuga et il suo esercito, cioe le Bogdani ribellatisi voltorono le armi in favor di Micali et contra

Hieremia, tagliando a pezzi piu di 400 soldati Polacchi che erano li vicini; et detto Hieremia vedendo tal ribelione si retiro con il restante delli soldati Polacchi alla fortezza di Cotin con grandissimo dano avendo per strada abbandonato tutte le robbe seguitandolo tuttavia Micali sino a Cotin dove l'assedio combattendo essa fortezza per tre giorni continui et non potendo pigliarla si ritiro et ando in Socchiava, nella qual fortezza erano 4 000 soldati Polacchi per custodia con gran copia di vittuarie et combattendola valorosissimamente non ha potuto prenderla et offeriva Micali grandissimi partiti al governor di essa che si dovesse rendere; ma lui gli ripose che non è ribello del suo Principe et che la voleva difendere sino alla morte. Il che vedendo Micali si retiro alla volta di Sozava et si trincero presso il fiume Prut. — Dicesi di più che Hieremia trovandosi serrato in Cotin fece il tutto intendere al gran Cancelliere di Polonia, il quale subito comincio a far soldati pagandoli del suo proprio tesoro et si scrive da Canissa che fino alli 16 di maggio c'erano arrivati al fiume Nester vicino alla fortezza di Cotin 28 mila soldati in circa gente valorosa et si lavorava il ponte sopra esso fiume per passare in Moldavia per socorrere Geremia, avendo la cura Bano Sucorchi, general del campo di Polonia di far passar quanto prima detti soldati. Dicesi di più che alli 18 di maggio il Principe Geremia si preparava di marchiar contro Micali, aspettando anco l'arrivo del Gran Cancelliere con altre genti. Di più dicono li portalettere che passando di Moncastro per venir in Constantinopoli gionse la un corriero di Beg di Bender, dando nova, siccome da Sirocca erano entrate da settemila Cosacchi per soccorrere Gieremia Principe, et havendo combattuto con una parte dell'essercito di Micali restarono essi Cosacchi vincitori.

Il sito nel quale si è posto Micali, per informazione avuta da persona pratica è tra li fiumi Pruth e Moldavo, dove cinque anni sono si accampo il Gran Cancelliere di Polonia et si difese con 8 mila soldati da 100 mila Tartari et ne ebbe vittoria. In questo luogo che è in sito fortissimo et dove ha trovato Micali le medesime trincire fabbricate dal Gran Cancelliere egli si puo fermare senza nessun pensiero nè di essere offeso, nè di mancamento di vettovaglie per la comodita dei fiumi che ne sumministreranno in abbondanza.

Hurmuzaki, *Documente*, IV/2, p. 24—25; Archivio di Stato Venezia, Dispacci Costantinopoli a 1600, Filza no. 81.

Sumar al ştirilor din Moldova

Din scrisorile chirigului Ianakaki Simota care se află pe lângă principele Ieremia, scrise în 16 mai, stil vechi, din Hotin şi primite la Constantinopol la 14 iunie de dl Mihail Cavaflu, negustor, se înţelege că sus-numitul principe Ieremia se găsea în Suceava cu 10 000 de pedestraşi moldoveni şi cu aproximativ 3 000 de polonezi; la 25 ale lunii aprilie Mihai, voievodul Ţării Româneşti, cu 7 000 de pedestraşi venind din părţile Transilvaniei, şi-a aşezat <tabăra> în Cîmpulung şi de aici la Suceava şi pe neaşteptate a dat asaltul asupra principelui Ieremia; şi au luptat vitejeşte, cu mari pierderi de o parte şi de cealaltă. Dar sosind apoi, pe neaşteptate, cealaltă oaste a lui Mihai care putea fi de 15 000 <de oameni>, principele Ieremia, nereuşind să reziste, crezind că este aproape înconjurat, a început să se retragă şi să o ia la fugă, iar armata

sa, adică moldovenii, răzvrătindu-se au întors armele în favoarea lui Mihai și împotriva lui Ieremia, tăind mai mult de 400 de soldați polonezi, care erau în apropierea lor; și Ieremia, văzînd o astfel de revoltă, s-a retras cu restul de soldați polonezi în cetatea Hotin, cu mari pierderi, lăsînd pe drum toate bunurile; imediat Mihai l-a urmărit pînă la Hotin unde l-a asediat și a bătut această cetate trei zile, continuu, și, neputînd s-o ocupe, s-a retras și s-a dus la Suceava, în a cărei cetate se aflau 4 000 de soldați polonezi pentru pază, cu mare belșug de provizii și luptînd cu mult curaj nu a putut s-o cucerească și Mihai a oferit guvernatorului <cetății> mari foloase, dacă s-ar fi predat, dar el i-a răspuns că nu se ridică împotriva principelui său și că vrea să apere <cetatea> pînă la moarte; Mihai, văzînd aceasta, s-a retras de la Suceava și s-a fortificat lîngă riul Prut. Se spune chiar că Ieremia, aflîndu-se înconjurat la Hotin, a dat de știre marelui cancelar al Poloniei, care a început imediat să strîngă oșteni, plătindu-i din propriul lui tezaur și se scrie din Canissa că pînă la 16 mai au ajuns la riul Nistru lîngă cetatea Hotinului circa 28 000 de soldați, oameni viteji și se lucra la podul peste acest riu pentru a trece în Moldova în ajutorul lui Ieremia, îngrijindu-se pan Zolkiewski, hatman de cîmp al Poloniei, să treacă mai întîi acei soldați. Se mai spune că la 18 mai principele Ieremia se pregătea să pornească împotriva lui Mihai, așteptînd încă venirea marelui cancelar cu alți oameni. Mai mult, curierii spun că, trecînd prin Cetatea Albă pentru a ajunge la Constantinopol, a venit aici un curier al beifului de Tighina aducînd știrea că din Soroca au intrat în Moldova 6 000 de cazaci pentru a-l ajuta pe principele Ieremia și, luptînd cu o parte a oastei lui Mihai, cazacii au ieșit învingători.

Locul în care s-a așezat Mihai, din informația dată de o persoană bine cunoscută, este între riurile Prut și Moldova, unde acum 5 ani și-a așezat tabăra marele cancelar al Poloniei și s-a apărut cu 8 000 de soldați împotriva a 100 000 de tătari și a învins. În acest loc, care este un loc foarte întărit, unde Mihai a găsit aceleași adăposturi construite de marele cancelar, el se poate opri fără nici un fel de grijă că va fi atacat, nici că va rămîne fără provizii, datorită riurilor care i le furnizează din abundență.

[...] per hora non lasserò di dir come di di in di prende aumento il terror nei petti et animi di costoro per occasione del ualor grande che mostra in questi parti d'Europa, questo nouo Alessandrio, dico Michál vayuota, che per occasione di hauersse publicato di pochi sono che col suo braccio era entrato il Massimiliano nella Polonia, et augurato dalla più sana parte di questi signori ré di quel regno Benché non s'habbi uerificato, entrono in tal trauagliati pensieri che in un di loro publici di diuani oue si da publica audientia, et conuengono bassa' et ré, non si uedono se non mesta, et adolorata confusione, il tutto trattarsi senza modo, affermando cio essere l'ultimo loro naufragio, et si come non habbi seguito, temono douer seguire tale et tanto (dicono) ci fa prommetter l'ascendente di quel Michál che qualunque impresa benché grande da lui tentata et per riuscire par il che hauea preueduto mandar quanto prima quattro bassá di questi che non tenghono officio alcuno, ordinando

agli emir che ogn'ua d'essi habbino a prouederli di cuaranta soldati à loro spese per che l'habbino ad accompagnare nella città d'Andrinopoli per munirla et custodirla più che si puote, donde uenghono minacciati dal Michál che habbi ad offenderli et sono entrati in certissimi pensieri che in breue, et all'improuiso stanio dal sudetto per partire qualche notabilissimo danno nella città di Constantinopoli, et però non mancano ne anco di giouarsi nella parte del Mar Negro oue hanno mandato dieci galere con intentione di fabricar una fortezza in luogo donde possa ostare al ualor sudetto al finche non possi del tutto danneggiar quelle schale da quali equi uengho <no> molte uitouarie in soccorssio di generali. Stimase però che non sono per fare nulla tali, et tanti sono le preuigioni preuiste dal Michál in cotai luochi, quali per la natural loro fortezza facilmente possono reccar danni a questi, et riceuer danno niuno che in custodia hanno quelle boche di fiume oue pretendono costoro andare, donde i tartari s'hanno fatto intendere che non sonno per partirsse delle case loro per questo anno, uolendo stare su le guardie del loro paese, onde intendesi che il moscouita à questo attende per che non si partano ò di buona uoglia o per forza. Intendesi, l'esercito del Michál esser numeroso, et forte, et per ciò douer restar inferiore quello del gran cancellier polacco. Preghiamo il signore che equi ora cristiani metta la sua santa mano ne sequa guerra alcuna, ma accordo et pace contro il nimico comune [...]².

Arh. St. Buc., Colecția microfilme Vatican, r. 76, c. 59—61 ; Archivio Segreto Vaticano Fondo Borghese, serie III, vol. 60 A, f. 160, 161.

[...]¹ pentru început nu pot să vă comunic decît că din zi în zi crește teama în pieptul și în sufletul fiecăruia datorită marii valori pe care o demonstrează în aceste părți ale Europei acest nou Alexandru, căruia îi spun Mihai voievod, și așa cum s-a spus în mod oficial, cu ajutorul brațului său, Maximilian a intrat în Polonia, unde este dorit de cea mai mare parte dintre acești domni, rege al aceluia regat. Deși nu s-a verificat, există ideea că în adunările publice unde se acordă audiențe și se întrunesc pașa cu sultanul, se observă doar manevre <politice> și o dureroasă confuzie. Totul este tratat fără distincție, afirmîndu-se că este ultimul lor naufragiu, și cum aceasta nu s-a confirmat se tem că lucrul acesta se va petrece. Ei promit că vor pune capăt prestigiului lui Mihai, oricît de importantă ar fi acțiunea pe care o întreprinde. Și pentru a reuși s-a prevăzut să se trimită cît mai repede 4 pașale dintre acelea care nu au însărcinări oficiale, ordonîndu-se emirului ca fiecare dintre dînșii să-și pregătească cîte 40 soldați pe cheltuiala proprie, care să îi însoțească în orașul Adrianopol, pentru a-l întări și păzi, pe cît posibil, deoarece ar fi amenințat de Mihai, care se pregătește de atac. De aceea se crede că în curînd și pe neașteptate acesta va cauza mari distrugerii orașului Constantinopol. Și totuși nu lipsesc pregătirile către Marea Neagră, unde au trimis 10 galere cu intenția de a ridica o fortăreață în locul în care ar putea să se opună forței sus-numitului <voievod>, pentru ca să nu poată ataca acele porturi prin care se primesc multe provizii în ajutorul armatei. Se apreciază însă că nu i se va putea face nimic acestuia, și măsurile luate de Mihai în privința acestor lucruri sînt numeroase. <Aceste locuri> prin așezarea lor naturală pot aduce mari daune <turcilor>. Dar nu va suferi nimic cel care are în paza sa gurile fluviului, unde

tureii vor să ajungă. Se crede că în acest an, tătarii nu vor să-și părăsească casele, dorind să-și păzească țara lor, deoarece se spune că moscovitul <țarul> atita așteaptă, ca să intervină, cu voie sau fără voie. Se aude că oastea lui Mihai ar fi numeroasă și puternică, și totuși ea rămâne inferioară celei a marelui cancelar al Poloniei. Ne rugăm lui Dumnezeu ca să întindă acum mina sa sfântă asupra creștinilor, să nu mai fie războaie, ci înțelegere și pace între ei <pentru a lupta> contra inamicului comun [...] ².

¹ Formula de salut.

² Situația armatelor otomane din Ungaria și alte provincii ale imperiului.

195

1600 iulie 7, Suceava.

† Pan Udrě ȝetman i p̃rkalab sučavskii. Pišem poklon i mnwg život i zdravie vř. ml. p̃riatelju našemu. i bratu srdčnemu i ljubeznomu i žadaem wt pana Boga dobreg zdrovia w ȝi radovati-s na mnwga lěta, amin.

Za t̃m dobře izrazuměhom wt listoh čto pišet vř. mls. kturii se počinili škodi wt lotrov neznaemyh. I znaemo dobře, jako vř. ml. pišet: albo to ne novina est na hotaroh činiti-s škodam, ne edno tam na t̃yh kraistih, ali i po inřih kraistah tako est. Ino m̃i ne imaem povělenie i poučenie wt eg. ml. Mihail vovodsi, že b̃ihmo se grozili, a ni pisali tak̃yh nepotrěbnyh do vařei mls. nijak̃yh řeči, ali vřidke enotlive i počestno. A o řto pišet vř. ml. za Draguš kapitan, až vun pišet do vř. ml. takovyh řeči, k̃toryh se ne godit pisati do vř. ml., a w tom naš gspdr̃ Mihail vwevwd̃a nič ne znaet; i ni imaet povělenia wt eg. mls. Mihail vwevwd̃i i ni wt mene, a ni s̃ moim znaniem ñest, a no wn sam swoim razumom pišet, a tiž ne stoit Draguš kapitan tih řeči. Ali gspdr̃ naš Mihail vwevwd̃a pišet listi do mene že b̃ihmo nedopuskali našim ljudem že b̃i činili škodi na vařu stronu, ino že b̃i b̃ilo meřkañe; mirno i enotlivo b̃ilo, jakož b̃ilo i ctara davna, pri drug̃ih gospodareh. Ino za toe prořu vř. ml., že b̃i vř. ml. ne protivili se pisaniju Draguš kapitanu, i ni slovam ego; ali piřite do nas řto vř. ml. budet vř. ml. laska, a m̃i radi za vřidko w lasku vř. ml. postaratis. Za t̃m, Panu Bogu vas oy dobroym zdroviju, policaju, na mnoga lěta, amin. Pis vř Zemli Moldavst̃ei, u Sočavě, v lětě x̃ri jul. z.

I tiž prořu vř. ml. roskažte vřidkim poddanñym k̃rolevskim, že b̃i ne činili škodi u nařei stroně, v nařei zemli; a m̃i tiž imam zaraz ros-kazati našim poddanñym ne škoditi na vř. ml. stronu.

<Adresa> † Panu Stanislavu Źwlkwvskomu, kařtelanu Lvwvskomu, ȝetmanu polskomu ego ml. k̃rolevstva polskog. Do ruk čstnyh prinaležit.

Arh. St. Buc., Colecția microfilme R. P. Polonă, r. 8, c. 274, Archiwum Głowne Akt Dawnich, Warszawa; Archiwum Zamoyskich, Korespodencja, sygn. 3028 (olim 1790), p. 75 (olim 41), original hirtie, cu pecete inelară aplicată; D.R.H., B, XI, p. 556–558 (text și traducere; lecțiuni eronate), Șt. Nicolaescu, *Doc. slavo-rom.*, p. 288–291.

† Pan Udrea, hatman și pircălab al Sucevei. Scriem închinăciune și multă viață și sănătate domniei tale, prietenului nostru și fratelui de la inimă și iubit, și dorim de la domnul Dumnezeu bună sănătate, întru domnul să te bucuri întru mulți ani, amin.

Apoi, bine am înțeles din cărțile pe care le-a scris domnia ta despre pagubele ce s-au făcut de către lotri necunoscuți. Și se știe bine, după cum și domnia ta scrii : că nu este o noutate că la hotare se fac pagube, nu numai acolo, într-acele margini, ci și prin alte margini este așa. Ci noi nu avem poruncă și învățătură de la Măria Sa Mihai voievod să amenințăm, nici să scriem nici un fel de vorbe netrebnice domniei voastre, ci cu toată bunacuvință și cinstirea. Iar despre ce scrie domnia ta de Draguș căpitanul, că acela scrie domniei tale astfel de vorbe care nu se cade a fi scrise către domnia noastră, apoi despre aceasta domnul nostru, Mihai voievod, nici nu știe ; și <acela> nu are poruncă de la Măria Sa Mihai voievod și nici de la mine, și nici cu știrea mea nu este, ci el singur, din mintea lui, scrie, și de asemenea nu i se cădeau lui Draguș căpitanul acele vorbe. Căci domnul nostru, Mihai voievod, îmi scrie cărți să nu îngăduim oamenilor noștri să facă stricăciuni în părțile voastre, căci așa ar fi tulburări ; pace și cinstire să fie, cum a fost în vremea trecută, sub alți domni. Ci, de aceea, rog pe domnia ta să nu se potrivească scriselor lui Draguș căpitanul și nici vorbelor lui, dar scrieți-ne și nouă domnia voastră care va fi dorința domniei voastre, iar noi ne vom strădui intrutotul pentru dorința domniei voastre. După aceea, domnul Dumnezeu să vă țină în bună sănătate, întru mulți ani, amin. Scris în Țara Moldovei, la Suceava, în anul 7108, iulie 7.

Și iarăși rog pe domnia ta să porunciți tuturor supușilor crăiești să nu mai facă pagube în partea noastră, în țara noastră, iar noi de asemenea vom porunci de îndată supușilor noștri să nu facă pagube în partea domniei voastre.

<Adresa> † Lui pan Stanislav Zolkiewski, castelanul Liovului, hatmanul de cimp al Măriei Sale regelui polon. Să se dea în cinstitele lui mâini.

196

<1600 iulie 10—26, Alba Iulia>.

Mihalÿ Vaidanak eö nágsaganak Erdelinek, Moldowanak es Hauaselfeöldnek feiedelmének, kewansagÿ eö felsegetwl az Romaÿ Csiazartul, Ezek az eö nágsaga kewansagÿ.

1. Ennek eö Nágsaga engedelmes az eö felsege kewansaganak, hogÿ Erdelt Gubernatorsagnak neue alatt tarczia ¹, es biria. De illien conditionall hogÿ eö felsege élteigh engedgie birni, halala utan az fiara zallion, es annak maradekira, fiurull fiura legien : holott pedig (kitt Isten eö zent felsege ell tauoztasson) eö Na<gsa>ganak magua zakadna, az orzag legien ² eö felsegée az Romaÿ Csázaré.

2. Kewannia eztt Nágsaga, hogÿ Moldouat-is adgia megh eö felsege eöreökben * fiurull fiura, ad utrumq. sexum ³, eö Nag<sag>anak, minth Hauaselfeöldett, holott pedig tellieseggell ⁴ magua zakadna eö Na<gsa>ganak, hoga mind fiu, es leani agh deficialna tehatt ⁵, eö felsege, ez kétt orzagnak, Moldouanak es Hauaselfeöldnek, illien annuentiath adgion ⁶, hoga eö magok ualazzanak feiedelmét magoknak, az kith akarnak. De igi hoga, zazlott ⁷, eö felsegetwl az Romaÿ Csázarull kerienek, es zolgallianak eö felsegenek ⁸. Az minemw teöruiniek leznek az kett orzagban ⁹, azokatt az feiedelem ¹⁰, ki lezen tanacziuall egēm̃ben lassa megh es discutiallia, es ugian ott eleötte zakadgion uęe minden teöruinieknék, mas orzagban ki

ne mennienek appellatioba az causak ¹¹. Az kalugerokat-is, papokatt es monostorokatt senki ki ne uegie az eő regy teőruinieckeöll ¹².

3. Kewansaga ez eő Na<gsa>ganak : Erdeli orzagban, kewannia, Geörginth, Gialutt, Vécziatt, es Fogarast, minden tartomaniwall, es jeőwedelmiwell egietemben eőreőkben ¹³, Magiarorzagban pedig Huztott, Keőuaratt- tartomaniwall, es jeőwedelmiwell egemben fiurull fiura, ad utr̃q. sexum, ha az fiu agnak magua zalakadna zallianak, az leani agra azok, es senki eőkett megh ne haborgassa azokba<n>, az eő Nágsaga zolgalattiaértt ¹⁴ : es illien conditionall, hagi ha mas feiedelem lenne Erdeliben, annak lehessen arra ualo autoritassa, es hatalma azokatt, kiueni fiu az uagi leani agh kezebeöll ¹⁵.

4. Kewannia azt-is eő Na<gsa>ga, hagi arra ualo autoritassa legien eő Na<gsa>ganak, hogy mindeneknek ualakiknek akar es donalni, uagi iozagott, uagi egiebett akar mith akar zabadon adhasson, es donalhasson eőreőkben ¹⁶. Annak felette ualaki, uag eő Na<gsa>ga, auagi egiebek ellen uetkeznek, akar miczoda rendbely ember legien arra-is legien ¹⁷ eő Na<gsa>ganak autoritassa, affelekett, teőruini zerinth meghbwntetny érdeme zerinth, es minden teőruiniekek eő Na<gsa>ga eleött zakadgion uege, mas houa ne appellaltassanak, es ki ne witessenek az causak.

5. Keuansaga ez eő Na<gsa>ganak, hagi az eőth Varmegieth, Bi-harttt, Keőzep Zolnokott, Mara marost, Zarandott, es Krasnatt, minden uaraíuall tartomaniwall ege<te>mbe eő felsege adgia Erdeliben ¹⁸ minth annak eleötte ¹⁹ uolt.

6. Ezt-is kiwannia eő Na<gsa>ga, hog az meli uegh uarakatt megh uehett. Pogan kezbeöll ug minth Theőmeősuaratt, Felnakott, Chianadott Béczkerekett, Panczówatt, es Berinth, azok eő Na<gsa>gaé legienek minden tartomaniwall ege<te>mbe az Dunaigh, eőreőkben fiurull fiura, ad utr̃q. sexum ²⁰.

7. Hogy ha eő felsege continue akar hadakozny äzt kewannia Na<gsa>ga, hogy anni pinztt adgion eő felsege Erdeli zwksegen, az mennith Sigmond feiedelemnek rendelth uolt; Moldauanak-is anni pinztt rendelien es adgion eő felsege mennith rendelt Hauasealfeöldnek ²¹.

8. Azminemw titulust adott uolt eő felsege, Bathory Sigmondnak, ollianth adgion eő Na<gsa>ganak-is ²².

9. Ez harom hora ug minth Augustusre, Septemberre, es Octoberre, eő felsege mindenikre, adgion, zaz, zaz ezer forintott, az ki teze<n> sum<m>a zerint haro<m> zaz ezer forintott, mox et de facto ²³ kwlgie megh äzt eő felsege.

Ezen eő Na<gsa>ganak nagi eőreőme wagion, hagi eő felsege äzt megh engette, hagi baniakatt mindenwt kezdnessenek az eő felsege pinzewell, Kiuannia azertt eő Na<gsa>ga, hogy holott azokba az p<rae>fectusokba ²⁴, kik az baniakatt miweltetnek, ualami difficultast es negligentiath ²⁵, esmerne es megh tapasztalna, tehatt eő Na<gsa>ganak lehessen arra zabadsaga, affele negligens p<rae>fectust kiwetni es olira bizni az baniath ki az orzagnak haznara legie<n> ²⁶.

10. Mikoron az zwksegh kiwannia, az az mikoron ualami ellensegh tamadna es orzagra ²⁹ kiben az Kassaý Capitan ²⁸ segitsege kéwantatnék es eő Na<gsa>ga megh talalna feleöle az Capitanth ²⁷, tehatt tartozzek az Kassaý Capitan minde<n> ereiewell oda menni ³⁰, az houa eő Na<gsa>ga mo<n>gia es keuannia, ne mutogasson Csazarra eő felsegere ³¹.

11. Az meli tanaczbely emberett ³² oda kwld eő felsege, hogy ott legien eő Na<gsa>ga mellett addigh, az migh az hadakozasnak ideie lezen ³³,

az ki gondott uisellie<n> az hadaknak zűkségeyre, es holott ez teőreők-tűll megh niertt feőldrűll es annak hatarioroll ualami teőruiniek kezdet-nének, tehatt azok eő Na<gsa>ga es tanaczű eleőt legienek, es discutial-tassanak, es adiucaltassanak, es ugie<n> eő Na<gsa>ga eleőt zakadgion wege azoknak causaknak, mas houa ne mehessenek appellatioba³⁴, az eő felsege embere abba<n> ne aczia magatt es ne itilhesse<n>, se ne adhas-so<n>, auagi disponalhasso<n> azokboll, auagi ell uehesse<n>, hanem cziaak tulaidon, eő Na<gsa>ganak legien arra autoritasa, abboll donalni es dispo-nalni, auagi ell uenni, az eő tanacziuall ege<te>mben³⁵.

12. Az meli emberett kűldi eő Na<gsa>ga oda, ki eő felsege mellett legien, annak eő felsege rendellien, mind ételtt es italtt³⁶, es mind eő felsegetűl, es mind pedig tanaczitűl, tiztessege, es beőczűleti³⁷ legien.

Iw Mihail vod³⁸

<Verso :> *Şi hotaru Ardealului* <peste punctul 10>³⁹.

pohta ce-am puhtit

Moldova Ţara Rumănească <peste punctul 12>⁴⁰

Arh. St. Buc., Colecția microfilme Austria, r. 73, c. 380—377; Kriegsarchiv Wien, Hauptreihe des Hofkriegsrates, Janner, No. 64, Expedit, No. 7, f. 28—29 — original în limba maghiară cu iscălitură autografă a lui Mihai Viteazul și cu o adnotare, de asemenea, autografă, pe f. 29v <c. 377>, devenită „un testament politic pentru toți românii” :

Şi hotaru Ardealului

pohta ce-am puhtit

Moldova Ţara Rumănească ;

ibidem, c. 364 — 367, f. 24 — 25v — traducere germană modernă. Arh. St. Buc, Colecția xerografii Austria, pach. CCXXXIII/36; Haus-, Hof- u. Staatsarchiv Wien, Türkei I, K. 84, p. 22—25, f. 246—247v — traducere veche românească a originalului redactat în limba maghiară, cu iscălitură autografă a lui Mihai Viteazul și adnotare asemenea : „Duhtor Peři, cu ce-au venit” <Doctorul Pezzen Bartolomeo, consilier imperial sosit la Alba Iulia la începutul lunii iulie 1600>; în dosar, sub no. 17, „Quid Michael Vaijuoda rogauit à Sua Majestas” = ce roagă Mihai voievod pe Maiestatea Sa; Hurmuzaki, *Documente*, XII p. 957—959 — text maghiar; p. 961—traducere în limba română; IV/1, p. 216—217 — textul german; N. Iorga, *Documente noi... relative la Petru Ţchiopul și Mihai Viteazul*, în „Analele Acad. Rom., Mem. sect. ist.” seria a II-a, t. XX, Buc., 1898, p. 49—50; v. în acest volum doc. 200, pct. D.

†Mihail Voevoda, Domnul Țării Ardealului și al Moldovei și al Țării Rumneșt. Ce pohtește de la ăstitul împărat al Romei :

1. Îngăduit-au pre voia împăratului cum să ție Ardealul cu nume de gobrănator¹, însă într-acest chip : cum să-l ție păn în viața Domnii Lui, iar dup moartea Domnii Lui să fie pre feciori, fir pre firul lui ; iar — Dum-nezeu să nu dea — să se va svrăși firul feciorilor Domnii Lui, să fie țara în mănă² ăstitului împărat al Romei.

2. Alta pohteaste : țara Moldovei să fie de moșie *, fir pre firul lui și pre feciori și pre feate³, ca și Țara Rumnească, și aceaste doo țără, țara Moldovei și Țara Rumnească, să se va svrăși sămănța⁴⁻⁵ Domnii Lui, iar aceaste țără să aibă voe⁶ de ăstitul împărat să-ș pue domnu cine le va plăcea lor den țărăle lor și să ia steag⁷ de la ăstitul împărat și să slujească împărății Romei⁸. Și judecata să le fie în țara lor⁹, să-i judec¹⁰ cu svatul țării lor, să nu ias a se judecarea într-altă țără ;¹¹ și călugării și popii și mănștirile den leag¹² lor și den obiceiul lor nimea să nu-i scoață.

3. Alta pohteaste : în țara Ardealului — Gherghinul și Ghelăul și Veciul și Făgrașul, cu tot ținutul și venitul lor¹³ ; și, în țara ungurească,

Hustul și Chiuivarul cu ținutul și cu venitul, în cest chip : de moșie și pre feate, ca, de se va svrăși sămănța feciorilor, să cază pre feate, ca să nu fie gonite den Ardeal ; pentru slujba Domnii Lui ¹⁴, și cine va dărui Dumnezeu cu domnia în Ardeal, el să n-aibă a luarea aceaste cetăți, niț venitul lor, de în mână lor ¹⁵.

4. Alta pohteaste : să poat da și milui pre cine va vrea cu očne și cu sate, și cui va da moșie să-i fie de moșie ¹⁶ și, cine va eși vinovat, au neamiș, au boiar, au sărac ¹⁷ toț să se judeč cum lă va ajunge leagea, așa să piiar.

5. Alta pohteaste : ceale cinci varmeghii, carele sânt Biharul și Sono-cul de mijloc și Maramurăș, Sărândul, Crasna — să se rumpă ¹⁸ aicea, cătră Ardeal, cu cetățile și cu ținuturile, cum au fost mai dennainte vreame ¹⁹.

6. Cum cetățile de pre margini ce se vor slobozi dăn mână păgănilor spre Domnea Lui : Timișoara, Felnacul, Cenadul, Beșcherecul, Panciova, Berinul, cu toate ținuturile căte sânt păn în Donăre, — să fie moșie, fir pre fir, și pre feate ²⁰.

7. Cum, de va vrea Măriia Lui să tot oștească, Măriia Lui să-m dea pre Ardeal bani cum au dat lu Batră Jigmon, și pre țara Moldovei, ca și pre Țara Rumnească ²¹.

8. Alta : ce teteliuș au fost dat lu Batră Jigmon — acela să se dea și Domnii Lui ²².

9. Alta : acum, în ceaste trei luni ce sânt innainte — Avgst, Septevrie, Ohtovrie — , în toat luna să dea căte o sută de mie de talere : fac trei sute de mie de talere, și acum, curând, să-i trimeată ²³. Și Domnii Lui i pare bine căc au zis čstitul împărat să faccă băi cu banii Mării Lui ; ce, cine va fi lucrător dúp băi ²⁴, de nu va plăcea și de nu va lucra bine ²⁵, să aibă Domnea Lui voe să pue altul, carele va făč dobănd țărăi ²⁶.

10. Alta : când va trimeate ²⁷ Domnea Lui la căpitanul den Casa ²⁸ pentru păsul țărălor ²⁹, el să sae cu toat putearea ³⁰, să nu așteapte păn va veni poruneă de la čstitul împărat ³¹.

11. Alta : de rândul solului — cine va veni den svatul împăratului ³² — să fie aicea păn va fi vreame de oște ³³, ca să poarte grij de trebuința oștilor. Și de hotară ce se vor face despre păgăni ³⁴. Și judecata țărăi să fie aicea. Și să se rumpă aicea, să nu ias den țară afară. Iar omul împăratului să n-aibă a judecarea, neč a darea, nič a luarea, numai Domnul să aibă a judecarea și a darea, cu svatul țărăi ³⁵.

12. Alta : de solul nostru — cine va ședea lângă čstitul împărat, să aibă mertic și cheltuial ³⁶ și cinste ³⁷ mare de cătră čstitul împărat și de cătră tot svatul.

Iw Mihail vod ³⁸.

Der Voivode Michael machte überdiesz noch folgende Anforderungen :

1. Der Kaiser wolle erlauben, dasz er Voivode, Siebenbürgen lebenslänlich, post mortem aber sein Sohn gubernire¹, und so von Sohn auf Sohn. Bei Deficienz der Familie soll Siebenbürgen dem Kaiser anheimfallen².

2. Die Moldau solle ihm in perpetuum von Sohn auf Sohn ad utrumque sexum³, so auch die Wallachei verliehen werden. Stirbt die Familie⁴ ganz⁵ aus, so soll der Kaiser erlauben⁶, dasz Moldau und Wallachei sich einen Voivod wählen, doch müssen sie den Kaiser um das Panier⁷ (saszo) bitten, und dem Kaiser dienste leisten⁸.

Die bestehenden Geseze (in Moldau und Wallachei)⁹ handhabe und discutire der jeweilige Fürst¹⁰ mit seinen Räthen und vor dem Fürsten müssen Rechtssprüche gestellt werden. Die *causae* können nicht in andern Ländern pro appello gelangen¹¹. Die Kalunger, Popen und Klöster sollen ihren alten Rechte¹² nicht beraubt werden können.

3. Der Voivod verlangt in Siebenbürgen die Herrschaften Görgeny, Gyálu, Vács und Fogaras cum pertinentiis und Renten — für sich et suos in perpet¹³. Eben so in Ungarn Huszt und Kővár — ad utrumque sexum sei der ruhig ungestörte Besiz gestattet¹⁴. Wäre in Siebenbürgen ein anderes Oberhaupt, so soll es nicht Macht haben, seinen Nachkommen den Besiz zu entziehen¹⁵.

4. Befugnissz, jedem freie Donationes zu ertheilen, in perpetuum¹⁶ — die dagegen Handelnden gesezmässig quiscumque sit¹⁷ zu strafen etc. ut Nr. 2 §.

5. Verlangt die Komitate Bihar, Mittl Szolnok, Marmaros, Zarand, Krasza sammt Schlössern etc. Siebenbürgen¹⁸ einzuverleiben¹⁹.

6. Wenn er Grenzschlösser den Türken entreisst, wie Temeswar, Felnok, Csanad, Becskerek, Pancsova und Bereny (Berintt), sollen sie bis an die Donau dem Voivoden et desc. in perp. angehören²⁰.

7. Führt Seine Majestät offenen Krieg (Continua), soll Seine Majestät für Siebenbürgen so viel Geld geben als dem Fürsten Sigmund (Bathor) gegeben wurde. Der Moldau wolle Seine Majestät so viel Geld als die Wallachei bezieht²¹.

8. Gleichen Ehrentittel, wie ihn Fürst Sigmund Bathori hatte²².

9. Auf die 3 Monate: August, September und October, soll Seine Majestät zu hunderttausend pro rata, 300 000 f. mox et de facto dem Voivoden senden! — ! — ²³. Der Voivode freut sich sehr, dasz Seine Majestät gestatten überall Bergwerke zu eröffnen auf Seiner Majestät Kosten. Wenn nachlässige²⁵ Bergwerks-Präfecte²⁴ sich finden, so soll der Voivode sie hinwegschaffen, und andere einsetzen dürfen — — !! — ²⁶.

10. Der Kaschauer Oberhauptmann ²⁸ soll bei Feindesgefahr²⁹ auf Angehen²⁷ des Voivoden sogleich mit ganzer Macht³⁰ dahin ziehen, wohin der Voivode es wünscht, — ohne auf Seine Majestät hinweisen zu können³¹.

11. Bei Krieg³³, wo Seine Majestät ein Mitglied Ihres Rathes dem Voivoden zugibt³², welcher auf Kriegsbedürfnisse zu sehen hat; so soll der Rath, wenn von dem Türken etwas erobert und deshalb prozeszirt würde, so soll Voivod und sein Rath entscheiden³⁴, Seiner Majestät Rath sich nicht einmischen, nichts entscheiden, noch vergeben (adhassa) können. Diesz solle blos der Voivode thun können im Einvernehmen mit seinem Rathsgremio³⁵.

12. Des Voivoden Botschafter am Hofe Seiner Majestät soll von Seiner Majestät mit Speis und Trank³⁶ versehen, auch von Seiner Majestät und den Räthen geachtet und geehrt werden³⁷.

¹ cu nume de gubrnator — Gubernatorsagnak neue alatt tarczia = a stăpîni cu titlul de guvernator, in traducerea germană se rezumă doar la verbul „gubernire” = a guverna.

² să fie în mîna — magh. „să fie a”; germ. „să revină”.

³ ad utrumque sexum — rom. „și pre feciori și pre feate”; germ. „indiferent de sex”; în lat. ca și în originalul maghiar.

* eörebkben este scris în afară de rînd; echivalentul românesc este de moșie; textul german dă latinescul in perpetuum = pe veci; se impune înșirarea condițiilor care, în general, se va repeta în cuprinsul doleanțelor voievodului român: de moșie, fir pre firul lui, și pre feciori și pre feate — în funcție de natura cererilor.

⁴ *Să se va svrăși sămânța* — magh. „dacă neamul Măriei Sale s-ar stinge cu totul”; germ. „dacă se stinge toată familia sa” — ceea ce este cam mult spus, știut fiind că „seminția” este „rodul inimii”, adică filii, și nu întreg neamul, ci numai cel care au drept de ereditate.

⁵ Textul maghiar este mai explicativ : *astfel înell altt vița bărbătească, cît și cea femeiască ar lipsi* — ceea ce în textul românesc nu se mai redă și nici în textul german.

⁶ Magh. : *să dea acestor două țări o atare* < în așa fel încît >, iar în textul românesc se spune : *să aibă voe de ăstîtitul împărat* ; germ. : *să permită ca Moldova și Țara Românească să ...*

⁷ Magh. : *să ceară steag* ; ca și germ. : *să ceară steagurile (saszo)*, cu pluralul și cu echivalentul maghiar între paranteze, de unde se deduce că textul german a fost tradus după originalul maghiar ; românește s-a spus : *să la steag de la ăstîtitul împărat*.

⁸ Cele două texte străine spun : *să slujească împăratului* ; numai în românește se face o diferențiere : *să slujească împărății Romei*, evident sub influența textului maghiar, în care mai înainte fusese vorba de *Măria Sa împăratul Romei* <eö felsegtwl az Romay Csázartull>.

⁹ În țara lor redă neclar textul : *az kett orzagban* = în aceste două țări ; în textul german se dă între paranteze : *(în Moldova și Țara Românească)*.

¹⁰ *să-i judec* se referă la domnul român care-și expune „pohta” ; textul german spune, mai general : *principele respectiv* <Jeweillige Fürst>, iar cel maghiar : *azokatt az fejedelem* = acel <dc> principi, ceea ce ar fi și mai precis dar, totodată, aduce și o notă aparte : voievozii al căși de cele două țări de care s-a vorbit mai înainte.

¹¹ *să nu iasă a se judecarea într-altă țară* redă textul maghiar : *pricinile în apel să nu fie duse în altă țară*, ceea ce în cel german se redă prin : *cauzele judiciare nu pot ajunge în apel în alte țări*.

¹² *să nu scoată din vechile lor pravili* <az eö regy teöruiniekbeöll> se redă în românește prin : *den leagea lor și den obiceiul lor*, iar în germană : *să nu fie deposedafși de vechile lor drepturi* <ihren alten Rechte>, ceea ce ar echivala cu privilegiile.

¹³ *eöreökbën*, adaos în textul maghiar, figurează în cel german sub forma : *für sich et suos in perpel*. = pentru sine și ai săi în veci ; dar lipsește din textul românesc, probabil fiindcă se extinde clauza asupra tuturor cetăților cerute : *în cest chip : de moșie și pre feale ... pentru slujba Domnii Lui*.

¹⁴ Textul românesc precizează : *de se va svrăși sămânța feciorilor, să cază pre feale, ca să nu fie gonite den Ardeal* ; magh. *dacă s-ar stinge neamul de viță bărbătească, să rămînă ramurii femeiești și nimeni să nu o turbure în acele* <poscsiuni obținute de Domnia Sa> în timpul slujbei față de Maiestatea Sa, iar textul german este mai succint : *posesiunea netulburată urmașilor de ambele sexe*.

¹⁵ *să nu aibă a luarea ... de în mîna lor* — magh. *să nu aibă dreptul și puterea de a le lua din mîna ramurii bărbătești sau femeiești*, iar germ. *să nu aibă puterea de a retrage urmașilor săi posesiunea*.

¹⁶ Aici echivalentul lui *eöreökbën* <pe veci> este : *cui va da de moșie să-i fie de moșie*, dar textul maghiar este mai amplu și dă mai multe note : *să poată da slobod și dăruî pe veci oricui va vrea sau ocină sau orice altceva orice va vrea*, iar textul german rezumă fără discernămint : *dreptul de a atribui donații libere, pe veci*.

¹⁷ *Orice fel de om ar fi din textul maghiar se explică în textul românesc prin au neamiș, au boiar, au sărac* <adică om de rînd>, deși și textul german reia ideea din original : *oricine ar fi ei*.

¹⁸ *să se rumpă aicea, cătră Ardeal* are înțelesul „să se alăture”, „să se alipească”, sau „încorporare” din textul german.

¹⁹ *precum a fost înainte* din textul original se menține și în cel românesc : *cum au fost mai dennainte vream* <în instrucțiunile dinainte de 26 februarie trimise prin Pantazi logofătul către solii săi de la Curtea lui Rudolf al II-lea, Mihai preciza : *ce sînt 74 de ani de cînd au fost lepădat de supt curuna țării ungurești*, adică din 1526, de la bătălia de la Mohács, fapt care însă nu este considerat esențial pentru textul german care omite formula>.

²⁰ Se repetă formula *să fie moșie, fir pre fir, și pre feale* — din magh. *pe veci, din fiu în fiu, ad utrumque sexum*, redat în germ. prin : *să aparțină voievodului și descendenților pe veci*, deci iar nu se respectă terminologia clauzei impuse de voievodul român.

²¹ Specificarea sumelor atribuite celor trei țări române nu este făcută în mod expres, dar se deduce egalitatea cu cele atribuite lui Sigismund Báthory pentru Ardeal, iar pentru Moldova — tot atît cît fusese repartizat mai înainte Țării Românești potrivit cu clauzele tratatului din 1598 încheiat la Tîrgoviște cu comisarii imperiali.

²² Forma *titulus* <din magh. *titulust*

²³ *mox et de facto* din textele străine <= curînd și de fapt> se redă în textul românesc prin *acum, cîrînd*, imperativ care miră pe traducătorul german care adaugă un semn de exclamare.

²⁴ *az p(rae)fectosokba* <germ. *Bergwerks-Präfekte* = directori de mine> este redat cam echivoc în textul românesc prin *lucrător dup(ă) băi* care era propus de cel pe seama cărula se deschideau minele, adică de împărat.

²⁵ Mihai introduce o clauză menită să apere interesele țării: *de nu va plăcea și de nu va lucra bine, să aibă Domnea Lui voie să pue altul carele va face dobândă jărăi*; textul maghiar specifică înlăturarea lor: *ualami difficultast es negligentiaih* = în cazuri de păgubire și de neglijență, iar cel german: *dacă vor fi neglijenți* <*nachlässige sich finden*>, ceea ce atenuează cauzele și nu justifică efectul.

²⁶ În ce privește justificarea înlăturării fortuite a celor numiți la administrarea minelor, textul maghiar și cel românesc afirmă același lucru, dar cel german prin: *so soll der Voivode sie hinwegschaffen, und andere einsetzen dürfen* — !! — < să aibă voie să-l îndepărteze și să pună alții în loc> și prin cele două semne de exclamare adăugate își exprimă dezaprobarea, dar, în același timp, și neînțelegerea adevăratelor motive care l-au făcut pe domnul român să ceară acest lucru — binele țării.

²⁷ *va trimeale* redă pe „ar scrie” din textul maghiar și „la cererea” din cel german și explică ultima propunere din acest articol (v. 31).

²⁸ Căpitanul din Casa <*Kassay, Kaschauer Oberhauptmann*> este George Basta, căpitan al Cașoviei <*Košice*>.

²⁹ Pentru *păsul jărdilor* redă ampla formulare din textul maghiar: *Cînd va fi-nevoie, adică atunci cînd se va ivi vreun dușman al țării, și cînd ar fi nevoie de ajutorul căpitanului Cașoviei*, iar în cel german se exprimă laconic: *în caz de pericol*.

³⁰ *el să sae cu toată putearea* <ostirea>, dar în textul maghiar se explică mai pe larg: *acela să fie dator, cu toate puterile lui, să meargă acolo unde spune și dorește Măria Sa*, lucru subînțeles pentru români, dar pentru traducătorul german pare un lucru menit să motiveze doar impunerea punctului de vedere al lui Mihai față de Basta: *să pornească cu toate forțele acolo unde dorește voievodul*.

³¹ *să nu recurgă la* <intermediul> *Maiestății Sale* din textul maghiar, sau *fără a se mai adresa Maiestății Voastre* din textul german exprimă imprecis intenția voievodului de a evita orice tergiversare de prisos în caz de „păs al țărilor”: *să nu așteapte pînă va veni poruncă de la cășitul împărat*.

³² *cine va veni den svatul împăratului* înseamnă „sfetnicul trimis de Maiestatea Sa pe lângă Măria Sa din textul maghiar, sau un membru al consiliului imperial <*ein Mitglied Ihren Rathes*>, adică un fel de consilier militar pe timp de război.

³³ *să fie aicea pînă va fi vreamă de ostie*, altfel spus *bei Krieg* sau „pînă la sfîrșitul războiului” cu turcii, dar numai atît timp.

³⁴ Se creionează un alt punct ce trebuia discutat aparte: *Și de hotărâ ce se vor face despre păgâni*, punct în legătură cu care, pe dosul paginii, domnul român a făcut o mențiune specială: *Și hotaru Ardealului*, care, de asemenea, constituia o problemă la ordinea zilei, după cum reiese și din cuprinsul punctelor 3 și 5 și, parțial, 6.

Se recapitulează și pct. 2 privitor la neîngerința din afară în procedura juridică.

³⁵ Se stipulează de asemenea și interzicerea intervenției din partea solului <consilier, ambasador> împăratului în treburile interne, singura preocupare a solului fiind cea de asigurare a aprovizionării și dotării „treburilor” ostirii. *Singur Măria Sa să miluiască, să judece și să ridice privilegiile, laolaltă cu dregătorii săi*: acest pct. <al 11-lea>, ca și cel următor, nu reprezintă decît o dezvoltare a cererilor, adresate încă din timpul soliei lui Petru Armeanul și redate de cea a banului Mihalcea și Stoica vistierul, ajunse acum să fie puse în discuția cu rang de tratative cu Pezen, comisar special al lui Rudolf al II-lea, în urma evenimentelor noi survenite în iunie 1600 — luarea în stăpînire a Țării Moldovei, fapt consemnat în cerința de a se include și Moldova în tratative: *Pohla ce-am puhtit: Moldova, Țara Rumânească*: deci și Țara Moldovei să fie de moșie, ca Țara Românească <punctul 2>, să se dea bani și pre Țara Moldovei, ca și pre Țara Românească <punctul 7>, adică să nu se facă vreo discriminare între cele trei țări.

³⁶ *mertic și cheltuală*, deși în textul maghiar stă: *ételtt es italtt*, iar în cel german: *Speis und Thrank* = mîncare și băutură; oricum, termenul „mertic” cuprinde mai mult decît „hrană”, iar „cheltuală” era ceva de la sine înțeles în cazul solilor, dar care capitol probabil că era deficitar la curtea habsburgilor, dacă se impunea atragerea atenției asupra unui atare punct de protocol.

³⁷ Și „cînstea mare” solicitată pentru solii săi <*beöczölleti legien*> probabil că se cuvenea să fie cerută în mod special, printr-un punct aparte față de solicitările anterioare; din acest punct de vedere, textul german este dărnice: *auch von Seiner Majestät und den Rülhen geschetzt und geehrt werden* = trebuie stimat și onorat de Maiestatea Sa și de consilieri.

³⁸ Îscălitura autografă a voievodului, cu litere chirilice, este întîlnită atît pe originalul maghiar, cît și pe traducerea românească.

³⁹ Memento autograf al lui Mihai Viteazul: *Și hotaru Ardealului* (v. n.34 referitoare la pct. 11 de mai sus).

⁴⁰ Idem, *pohita ce-am puhtit/ Moldova Țara Rumânească* (pe două rînduri) (v. n. 35 referitoare la același pct. 11).

197

1600 iulie 19, Madrid.

Consejo de Estado: Don Juan de Borja, Cardenal de Sigüenza, Conde de Chinchón, Don Juan de Idiáquez, Cardenal de Toledo.

El Consejo de Estado a 19 de Julio 1600. Sobre lo que parece se responda a la carta que scribió el Wayboda da Valaquia.

Señor, En el Consejo se ha visto como Vuestra Magestad le embió a mandar una carta que el Bayboda de Valaquia ha escrito a Vuestra Magestad, dándole cuenta de sus subcesos y del zelo con que se ha movido, y el que tiene de hazer la guerra al Turco, y suplicando a Vuestra Magestad se sirva de mandarle socorrer con alguna suma de dinero como el Rey nuestro Señor lo hizo con el Príncipe de Transilvania Sigismundo Bátori, y assimismo lo que el embaxador Don Guillén de San Clemente escribió a Vuestra Magestad que havia pasado con el Emperador, y el título con que Su Magestad Cessárea escribe al dicho Bayboda, y ha parecido consultar a Vuestra Magestad.

Que se deve aprovar el officio que Don Guillén hizo con el Emperador, y la respuesta que dió a la carta que el Bayboda le escribió; y que a él se le responda graciosamente, loando su buen zelo y ánimo, la buena correspondencia que tiene con Su Magestad Cessárea, exortándole a continuarlo, mostrando mucha estimación de su persona y valor; y que Vuestra Magestad ha socorrido al Emperador para los gastos que este año a de hazer en la guerra contra el Turco con una gruessa summa, de que cree le tocará su parte, y espera que los subcesos serán tan prósperos que consiga el fin que pretende, tan en servicio de Dios nuestro Señor y aumento de nuestra sancta fee; y que en señal de que Vuestra Magestad lo estima y de lo bien que sabe la empleará, le embié Vuestra Magestad una espada (que parece al Consejo sea de valor de seys mill ducados), y que en todo lo que se offresciere hallará en Vuestra Magestad toda buena voluntad y correspondencia; y la copia de la carta que se le escriviere se podrá embiar a Don Guillén, para que si le pareciere la muestre al Emperador, y el título¹ parece al Consejo que sea el mismo que le da Su Magestad Cessárea. Vuestra Magestad lo mandará ver y proveer lo que más fuere servido. En Madrid a 19 de Julio de 1600.

⟨Pe verso resoluția regală :⟩ Hágase como parece, y para lo de la espada acuda Prada² al duque de Lerma. F⟨elipe⟩.

Al. Ciorănescu, *Documente*, p. 164, doc. CCCLVII; Archivo General de Simancas, Sección de Estado, Alemania 2323 y Costas de Africa y Levante, 493.

Consiliul de Stat: Don Juan de Borja, Cardinalul de Sigüenza Contele Chinchón, Don Juan de Idiáquez, Cardinalul de Toledo.

Consiliul de Stat la 19 iulie 1600. Despre ce se cuvine a se răspunde la epistola pe care a scris-o voievodul Țării Românești.

Stăpine. În Consiliu s-a arătat că Maiestatea Voastră a poruncit să ne fie înfățișată o epistolă pe care voievodul Țării Românești a scris-o Maiestății Voastre, dînd seama în ea de izbinzile și de zelul cu care s-a purtat, și că are de dus războiul cu turcul, și rugînd pe Maiestatea Voastră să binevoiască să-i trimită în ajutor o sumă de bani, așa cum regele, domnul nostru, a făcut-o și pentru principele Transilvaniei, Sigismund Báthory; și tot astfel <s-au arătat> cele ce le-a scris Maiestății Voastre ambasadorul Don Guillén de San Clemente despre ce a vorbit cu împăratul și titlul¹ pe care Maiestatea Sa Imperială <l-a folosit> scriindu-i zisului voievod; și s-a hotărît că se cuvine să fie consultată Maiestatea Voastră <asupra următoarelor>: că trebuie aprobată misiunea pe care Don Guillén a avut-o la împărat, și răspunsul ce trebuie dat la epistola ce a scris-o voievodul; și să i se răspundă <acestuia> cu bunăvoință, lăudîndu-i zelul și curajul, buna înțelegere ce o are cu Maiestatea Sa imperială, îndemîndu-l să continue și arătînd multă prețuire pentru persoana sa și meritele sale; că Maiestatea Voastră l-a ajutat pe împărat, la cheltuielile ce le are de făcut anul acesta în războiul cu turcul, cu o mare sumă <de bani>, din care crede că va primi și el <voievodul> partea sa, și speră că succesele <sale> vor fi într-atît de frumoase încît să ajungă scopul ce-l urmărește, și întru slujirea stăpînului nostru Dumnezeu și întru creșterea sfintei noastre credințe; și în semn că Maiestatea Voastră îl stimează și fiindcă știe că o va folosi bine, să-i trimită Maiestatea Voastră o spadă (care după socotința Consiliului să fie în valoare de 6 000 de ducăți), și că în tot ce i se va întîmpla va afla la Maiestatea Voastră toată bunăvoința și îngăduința; și copia epistolei ce i se va scrie va putea fi trimisă lui Don Guillén, ca, de se va găsi de cuviință, să o arate împăratului, iar intitulăția¹ socotește Consiliul să fie aceeași pe care i-o dă Maiestatea Sa imperială. Maiestatea Voastră să poruncească să se cerceteze și să se aibă grijă să fie lucrul bine făcut.

În Madrid, la 19 iulie 1600.

<Rezoluția regală:> Să se facă cum se cuvine, iar pentru spadă să se adreseze Prada² ducelui de Lerma. F(ilip).

¹ Rețineri probabilă la titlul de „principe al imperiului” pe care împăratul Rudolf II promisese lui Mihai.

² Andreas de Prada, secretar al regelui Filip al III-lea.

Nos Michael, Valachiae transalpinæ et Moldaviae Vauoda, Sacrat(issimæ) Caesar(eæ) Regiaeq(ue) Ma(cjes)t(a)tis Consiliarius, per Tran(ssylua)niam locumtenens. Memoriae commend(amus) tenore præsentialium significan(tes) quib(us) expedit vniuer(sis), quod spectabiles et magnifici, generosi ac egregij nobiles coeteriq(ue) status et ordines trium nationum regni huius Tran(ssylua)niæ et partium regni Hungariae ditioni huic subiectarum, in generalib(us) eorum comitÿs ad diem vigesimum mensis Julÿ, Anno Domini Millesimo sexcentesimo, hic, Albæ Juliae, ex edicto n(ost)ro celebratis congregati, exhibuerunt et præsentes

tauerunt nobis quosdam infrascriptos articulos, in eisdem comitȳs paribus votis et unanimi consensu conclusos. Supplican<tes> nobis humillime ut nos uniuersos et singulos eos articulos ¹, omniaq<ue> et singula in eisdem contenta ratos, gratos et accepta haben<tes>, n<ost>rum illis consensum beneuolum pariter et assensum praeberere dignaremur ², quorum quidem articulorum tenor talis est :

Articuli Dominorum Regnicolarum trium mationum regni Tran<ssyl-ua>niae et partium regni Hungariae ditioni huic subiectarum, in generalibus eorum comitijs ad diem vigesimum mensis Julij, Anno Domini Millesimo sexcentesimo conclusi ³.

Keg<yel>mes vrunk az na<gysá>god izenetibol megh ertettwk na<gysá>godnak réank valo gonduisseleset, es keg<yel>mes indulatiat hozank; az mellet azokat-is melleket na<gysá>god az mostani wdéonek allapattianoz kepest kiwan teolunk

Eleózor azert eoriollink es az Ur Jstennek nagȳ halakat adunk, hogȳ ew zent felsege ennȳ haboru wdeoben-is, az na<gysá>god protectioia alath, ez oraigh na<gysá>godal eggiut megh tartotta hazankat es magunkath. Keónieorðgwen ew zenth felsegenek, hogȳ ez utan-is ezen wrgalmasagath es io voltat ninicsȳa hozank. Lattiuk azt-is, hogȳ ez utan-is na<gysá>god minden intentioȳath tellȳesegel ez zegenȳ hazanak kwlse ó ellensegtol valo megh maradasara es csendes bekesege allapattiará wȳyekzik conuertalnȳ, mely na<gysá>god jo indulattiaban es hozank valo keg<yel>mes affectioiaban kiwaniuk, hogȳ az Ur Jsten na<gysá>godat megh algȳa, es ereót segetseget adȳyon na<gysá>godnak, hogȳ ez utan-is az na<gysá>god administratioiaban mindenkor w godalmunk es maradsunk lehessen. M-ȳs na<gysá>godnak mindenben á mȳ elegek lessunk, az na<gysá>god fáratsagath gonduisselest megh akariuk zolgalnȳ mint kegȳelmes urunknak.

<1> Az mȳ penigh illeti az na<gysá>god kewansagath, azt kiwatkeppen ⁴ kett dologban lattiuk lennȳ : eggiken az hadakozo nep tartasara walo penz adasban, masikban az kezen lételben. Effele keóltsegnek azert keg<yel>-mes urunk noha zegenȳ keósszeginktol kellene megh lennȳ, es wk minemeó nagȳ fogiatkózasban es allapatban legȳenek, na<gysá>god iol tudȳa, mind az altal, mȳert hogȳ az hadtartas keóltsegh nelkwl nem lehet, az keóz nepnek-is el bocsatassa mostanȳ wdéóben nem haznos : most-is, mint ennek eleótte az mennire az Ur Jsten ereót adot hozza, nem akarunk sem na<gysá>god<na>k sem hazanknak megh fogiatkoznyȳ.

Jgerunk azert na<gysá>godnak hadakozo nepe tartasara es egȳeb kwleómb kwleómb fele zwk egere kapu zam zerinth hatt forintoth. Harom forintiat á die emanationis articulorum huzad napra, az harom forintiat penigh az utan, attol fogwa esmet huzad napra bezolgaltatnȳ. Az zaz uraim-is az ew mogiok zerinth egȳenleó terhit viselnek welunk, az rawatlan es zaban helliek-is azon keppen, varosok es egȳeb ado fizetw hellȳek mint annak eleótte az menit hatt forintos adoban contribualtanak, most-is az zerinth fizessenek. Keónieórgunk alazatoson na<gysá>godnak mint keg<yel>-mes urunknak na<gysá>god niomorult keósszeginknek megh ⁵ zamlalhatalan sok niomorusagath zeme eleȳben wewen, wegȳe keg<yel>mesen most mȳ teolunk. Ennek vtanna-is valamire segit az Ur Jsten benunket, semmi wdéóben nem akarunk nagȳsagodnak es hazanknak megh fogiatkóznȳ.

<2> Az mȳ nezi keszen letwnket : lowagunkal, gialogunkal keszen leszunk, na<gysá>godtol varunk es valamit na<gysá>god eleonkbe ad, az szwkseghhez kepest mindenben ahoz tartiuk magunkath.

<3> Towaba wagyon bantasunk, hogÿ jobagink az ado eleôt as zegeôdet zolgak ⁶ teolunkelzeóknek es na<gysá>god hadaban lowagh es gialogh keôze mennek, nemellÿek penigh az haiduk keôze, nemellÿek esmegh varokba valo gialogok keôze, honnet megh feniegetnek eollessel dulassal benwnket. Azonkeppen boerokhoz es egÿeb na<gysá>god zolgaihoz, el alnak. Mellÿek feleol wegeztwk : hogÿ effele zeokeot jobagÿok es zolgak minden hellÿekreol mox et de facto vissza adassanak. Es ez utan affele jobagiot es zegeôdet zolgat semmÿ nemeo rendbelÿ ember be nefogadhasa.

<4> Miwel hogÿ penigh erttiuk azt-is, hogÿ sok heaba es fizetes nelkwl walo emberek attak az na<gysá>god fizetet nepeihoz magokat, kik orankent zegeny keoszeginket dullÿak es puztittÿak. Keonieorgunk na<gysá>godnak hadakozo nepet feo embere által kesedelem nelkwl circaltassa megh, es kik affele wandorlok koborlok keozteok talaltatnak, bewntettese megh, es ereos fenÿetek alath badgÿa megh capitánoknak, hadnagÿaknak, hogÿ effeleket ennek vtanna keozikbe semmi vton ne fogadgÿanak.

<5> Tetzet es-is hogÿ holot ez mostani wdeoben, ha az szwksegh kiwannÿa nekunk-is feienkent fen kel lennunk, semmi nemeo nemes hazakra az hadakozo nep se lowagh se gialogh ne zallÿon, seott az melÿ helliekre eddigh zallottak wolna is, na<gysá>god onnetkÿwldesse, lehessunk elegsegesbek az na<gysá>god zolgalattiar.

<6> Az gonoz teweó emberek mÿert hogÿ minden hellÿeken megh sokasottanak, keonieorgunk na<gysá>godnak, parancsolÿa megh az varmegÿe jspanoknak patens generale mandatumaban, azonkeppen varosoknak : kergessek, es bwntessek az gonoz teweó embereket minden hellÿeken, az hol az eleot zabadsagok volt rea, mellieknek kergetesere az varosok a hol kiwantatik tartozanak drabant segetseget adnÿ.

<7> Vegeztuk azt-is, hogÿ az melÿ nemes emberekkeozulunk valok, az na<gysá>god ez orzagba jeoweteli utan hazainkra mentenek es marhanakat eldultak, parancsolÿon na<gysá>god az jspanoknak, hogÿ effele koborloknak marhayokbol az karos felt contentalliak, az hatalmaskodas feleol penigh az breuis szerinth teorwenÿ zolgaltassek.

<8> Teortentenek illÿen dologk-is : hogÿ nemelÿ nemes attiankfiai, feokeppen Moldowaban letunk alath, az boer uraimath, hamis panaszolkodasokkal megh talaluan az boer uraim, joszagokra kwltek, es az mit az panazlo fel exequalitatnÿ akart joszagan megh csellekettek. Keonieorgunk na<gysá>godnak hagÿa megh az boer uraimnak, ne awassak affelebe magokath, mÿ egÿ mast kinek kiwel mÿ dolga leszen, teorwennÿel megh talalliuk, ne haborgassanak minket rendtartasunkban. Ha kÿ penigh ez utan effele hamis panaszolkodassal jarna, es az panaznak hamis volta teorwenÿ zerint comperialtatnek, az panazlo emenda linguae maradgÿon erette.

<9> Tetzet ez-is, hogÿ missilis lewelel valakÿ sinistra quaerimoniaiara executio ne legÿen, hanem effele dologban az orszagnak reghÿ [modgÿa observaltassek.

<10> Az nemes emberek feleol-is, kik sem ew na<gysá>ga fizetesen, sem egÿebeken nem lewen, zelel joszagonkon koborlottanak es sok kwleomb kwleomb fele dolgokath csellekettének, az eleobi articulus ereÿeben tartassek. Az paraztsagh keozwl penigh az kik effeleket csellekettének vagÿ csellekednenek, az jspanoknak autoritasok legÿen rea, hogÿ effeleket az panazlo fel requisitioiara megh foghassanak, es teorwenÿ szerinth megh bwntessenek.

<11> Brassoban valo giulesunkben noha el wegeztuk wala, hogý minden jobagý az ew uranak feýe weztese alat zamat fogadgya, es neký zolgallýon : de wagýon panaz, hogý megh-is sok hellýeken nem tartottak a hoz magokat. Keónieórgunk azert na<gysá>godnak, na<gysá>god engedgyen libera facultast minden nemes embernek jobaginak megh bewntetesere, <es pro omnia remedia az zolgalatra valo kenýzeritesre,> ⁷ kýre ha az nemes ember magatul ereótlén volna, az varmegýe jspani minden segetsegel legýenek neký. Ez penigh mind zekes hellýeken, mind varosokon megh kialtassek, hogý valamely jobagý ebben contumax leszen, az jspanok megh bwntessek, ha awal sem gondolna, az utan vgýan fel akazak.

<12> Az mely jobagýok na<gysá>god be jeówetele utan lakohellyekreól⁸ wagý laksagra, wagý zekelyýsegre, wagý zazzsagh keóze zeóktenek. Vegeztuk hogý az laksagon minden jozzagokbeól, es akmakrwł-is, medio jud<icum nobi>lium, az zazzsagon penigh es zekelysegen kapitánoktól, kolchios es zabad mezeó varosokrol-is parancholattal megh keriek ; kit ha megh nem adnak, az varmegýeken citalliak az zekre, az zazzsagon es zelekýsegen elseó giwlesre ký primitus post repetitionem leszen, mely elseó zekre wagý giulesre, mind az ket fel, minden iu szawal⁹ es bizonsagawal, keszen legýen, es non obstante eo, quod attestaciones intempestivae essent megh lassak, es az mit az teorwený hoz appellationa(n) ne bochassak, ha-nem¹⁰ ulteriori remedio post habito final<ite>r determinallýak. Effele megh nem adot jobagýot post jud<icia>riam delibera<tio>nem¹¹ <sedis comitatus, nem giráwal, ha nem dijával negyven forinttal adja meg>. Az zazzsagon es zekelysegen az ký megh nem adgya iudicio tabulae ketzaz forinton maradgyon ; ez alat penigh valamený ado effele elzeókeót jobagýra rakodik, azt az contumax fizesse megh, az ký praeter o<mn>em causam rationabilem az jobagýot megh tartotta. Az ná<gysá>god capitani es varakban udvarhazoknal leweó tiztartoy, azonkeppen aknakon valo kamora jspani-js minden hellýeken ehez tarchiak magokath. Az zeókeót zolgaknak dolgaban-is ezen mod obserualtassek.

<13> Az kiknek na<gysá>god jozagot adot az varmegýekben wagý azonkiwul-is, na<gysá>godtul fezetese jar, es nemes enber, az reghý mod zerinth jozzagokrol ualo lowagokat, gialogokath az varmegýe zazloýa ala allassak, az kik penigh zolgak, azok kepekbely embereket allassak.

<14> Teke new waros mikeppen az eleót mind adaýat mind eleset Coloswarmegýebe atta, tetzet, hogý ez utan-is az coloswarmegýei jspanoktul halgassen, es effele ado es eles dolgaban az reghý rendtartashoz zabia magath, azonkepen Soos mezeó-is tartomaniostul effeleben az reghý modot es zokast keówesse.

<15> Vegeztuk azt-is, hogý az mely nemes emberek az mostaný wdeó alath jobagiukat uertek vagdaltak, azok feleól az varmegýe jspani az breuis zerint teorwent zolgaltasanak.

<16> Az mely jozagh twz miath wagý had nepe miath elpuztult, azoknak az varmegýe jspani hwt szerint wegere mennienek egez falue wagý chiak portio, es telliesegel elpuztulte wagý chiak particulariter, es twz miatte wagý had nepe miat puztult, menni ado fizetw ember uolt az eleót es most-is menný legýen raita, es azt-ew na<gysá>ganak reportalliak, kit eó na<gysá>ga io igerete zerinth itt le zalithasson, es az w na<gasá>ga perceptori-js tartozeanak az jspan uraimtol es ado zedeóktul zamba venný.

<17> Az paraszt ratsagh kÿ nem hopenzes, az orzagban akar hol legÿen, adot fizessen, ha mellik ott az hol lakik megh nem akarna adnÿ mennyen kÿ az orzagbol.

<18> Jelentik azt-is nemely nemes attiankfiai hogÿ az camora jspanok egÿeb haÿ mod zerinth nem akarnanak hazok szÿwksegere az aknarol elegend-is soot adnÿ; kÿreol tÿtzet, hogÿ minden hellieken valo kamora jspanok az nemessegnek hazok szÿwksegere egÿeb haÿ mod zerinth soot adassanak.

<19> Panaszolkodot az zarandvarmegÿei nemessegh, hogÿ az jeneÿ capitan azt kiwanna teolunk, hogÿ mind giulesre, mind zekre jeneoÿbe tartoznanak: kÿ mÿert hogÿ reghÿ szokasoknak ellene wagÿon, tÿtzet hogÿ az varmegÿe mind giules es zek dolgabol az eleoÿby allapathan maradgÿon; es az jeneÿ capitan affele mod nelkwl valo kevansagnak beket hadgÿon.

<20> Estenek illÿen dolgok-is, hogÿ nemelÿ attiankfiainak na<gysá> god lewelet hoztak, mellÿek keozul kÿ ratzul, kÿ olahul volt irwa, kÿ miat az na <gysá>god parancholatiat es akaratiat beleoÿle megh nem erthettek. Vegeztuk azert, hogÿ aÿfele leveleket az nemessegnek wagÿ magÿyarul, wagÿ deakul jrianak. Az kÿ effele olah wagÿ ratz nielwen irt lewelel az nemessegh keozot jarna, affele embereket megh foghassanak, es lewelel egiut eo na<gysá>ganak fogwa hozzak.

<21> Mÿert hogÿ penigh lattiuak az baromnak-is szÿwk woltat, tÿtzet, hogÿ eoÿkeor barmot ez orzagbol senkÿ kÿ ne vihessen, ha kÿ kÿ vinne mind harminczadokon, vamokon es egÿeb hellÿeken teole elwehessek.

<22> Wagÿon az eles dolgaben illÿen fogiatkozás, hogÿ sok hellÿekrol na<gysá>god jozagabol, varok tartomanÿabol, azonkeppen urak jozzagabol az elest megh nem adgÿyak, hanem az zegenÿ nemes jozzaga adgÿa az mit adhat; kÿ mÿert hogÿ igen kewes, es ennÿ nep tartasra nem eleg, vegeztwk hogÿ mind az na<gysá>god jozzagabol, smind egÿeb hellÿekreol effele eles megh adassek.

<23> Towaba kiwannia na<gysá>god keg<yel>mes urunk, hogÿ az laksagon, magÿyar es zaz faluk, az zomzed olah faluknak kik welek hatarosok eggik olah falu, az olah falunak, az zabad hellÿeken es hatarban zabad niomast engedne, holot az terhet es ado fizettest egÿenlokeppen viselnek. Azert wgÿ wagÿon kegÿelmes urunk, hogÿ sok hellieken niomast nem engedhetunk effele zomzet olah falubelieknek, oka ez volt, hogÿ wetesinket barmokal juhokal megh etetok, szena fuunket azon keppen, zeoleonkben-ÿs sok kart teottenek, az zeolok karait, giwpeoyt el egettek, es teob egÿeb fele dolgokat chelleketenek; mindazonaltal az na<gysá>god tokeneteteÿert, es na<gysá>godhoz ualo jo akaratumkbol ezt chellekezwk: hogÿ minden falu az laksagon mind magÿyar, zaz falu, olah falunak, s mind olah falu mas olah falunak, az lowoknak, eokreoknek ewnoo barmoknak es diznoknak zabad niomast adgÿyanak: juh kÿuul, mÿert hogÿ eggik zomzed az masiknak affele juhnak niomast az eleot it nem adot.

Az eoÿreoknek, ewnoo, barmoknak lowaknak es diznoknak niomasok igÿ legÿen, hogÿ chiak ott jarion a hol zabad hely es niomas, se erdeore, se wetesre, se zena rettre, se zeoleoÿbe, se egÿeb irtot a wagÿ tilalmas hellÿekre ne erezek. Az zena retet ha niomasba wagÿon-is, az diznokkal fel ne turassak, mert ha effele hellÿeken talallÿyak, be haithasak, es az orszagh teorwenÿe szerinth megh sazoltassak.

Vizontagh az olah falu-is, kinek niomast adnak, niomast adgyön az zomzed falunak, a<z> kÿ niomast ad nekÿ, mert ha affele olah falu niomast nem adna, az zomzed magÿar, zaz wagÿ olah falu-is ne tartozek nekÿ niomast adnÿ. Es niomas ada-is penigh vgÿ legÿen, hogÿ harmad negÿed falu ellen-is el ne jarianak, hanem chiak ott a hol eozwefoly az kett zomzedos falunak hatara.

Az zazsagh-is effele niomas adasban, minden rezeiben ehez tarchia magath.

<24> Az mÿ nezi na<gysá>godnak masodik kiwansagath, hogÿ az olah papok zemellÿet senkÿ keóssegh keóze walo zolgalatra ne kenze-ritene, ebben-is na<gysá>god kiwansagath megh bechwÿlettwk, es wegeztwk, hogÿ az olak papok minden effele zolgalatol, minden hellÿeken, zemellÿekben immunisok legÿenek.

<25> Az minemeó vamok ez orszgba wadnak kiwaltkeppen saros hellÿeken, azoknak megh ocuallasara az jspanok kÿ mennienek, na<gÿ-sá>god-is emberet adgÿa melleÿek, es megh lassak hol es minemeó hellÿeken kellesek affele vamnak lennÿ, es na<gysá>godnak reportalliak. Azok-is, kik effele vamokat birnak arrol valo leveleket producallyak, mellieket na<gysá>god megh értwen, az utan pro locis statu et reip<ubli-cae> emolumento deliberallÿon feleóle, michoda hellieken affele vamnak lennÿ.

<26> Vegeztuk azt-is, hogÿ az varokban leweó capitaniok, udvarbirak, es egÿeb titzwiseleók, ha melÿ nemes emberen hatalmasagot vagÿ egÿebiniuriat chellekeznak, az eleóbi mod zerith az varmegÿe zekere, az melÿ varmegÿeben az var wagÿon, citalhassak, ea az hatalmaskodas feleól az breuis szerinth legÿen teórweny, ewk-is teartozzanak teórwent allanÿ.

<27> Az minemeó jozagozagokath nemelÿ zegenÿ attiankfiainak vagÿ azoknak arwainak, es relictaioknak elfoglaltak, affele spoliatusok mennienek, feó jspanokhoz, es kÿ foglalta legÿen el josagokat, es michoda hellÿen, az varmegÿen, elseó zeken felirassak; ha zek nem lenne valahun jspaniat talallÿa felirassa, mellÿeket igÿ mind felirwan az jspan uraim, eó na<gysá>ga kezeben adgianak, kiket eó na<gysá>a-is egÿ bizonios arra rendeltetet napon, kÿt eó na<gysá>>ga ideÿen mind az ket felnek ertesere adgyön megh latasson, es kinek kinek az ew jozagath restitua-tassa.

<28> Vagÿon illÿen panaszolkodas-ia, hogÿ az kiknek na<gysá>god donatiokkal jozagot conferalt, reghÿ teorwennek zerinth nem elnenek vgÿ lewelekkal, az mint kellene, wagÿ meltan, wagÿ meltatlan; de mind-gÿart hatalommal¹² bele zallananak es elfoglalnak, az contradictionnak semmÿ helt nem adnanak. Tetzet azert, hogÿ az melÿ statutionak contradicaltanak, es az donatarius contra vim contradictionis ugÿan elfoglalta, affelenek wégere menwen diligenter az jspanok, annak az kÿteól elfoglaltal restitualliak, es az donatarius donatioiaval procedallÿon, es azt suis modis teórwennei prosequallia.

<29> Vegeztwk ezt-is, hogÿ az, mit az nemes ember haza szwék segerewiszen, attol wammal es harminczadal ne tartozék, kÿben mind harminczadosok vamosok chez tarchiak magokath.

<30> Az cziganok vaidasaga, mÿert hogÿ ennek eleótte ualo generalis giulesunkbe Meggÿesen, penitus abrogaltatot uolt, tetzet hogÿ a zon wegezes, az cziganok vaidasaga feleól ez utan-is observaltassek, es a zok kik de recentí eó na<gysá>gatol ez cziganÿ vaidasagot impetral-

tak uolt, annak exercealasatul tellyesegel wressaek legyének, es arrol emanaltatot lewelek-is ereóten legyén.

<31> Vegeztuk ezt-is, hogý valamely olah pap masodik felleseget wenne, es az falu az circalaskor¹³ az vladikanak megh nem mondana, az jsanak az fele falun eó na<gysá>ga zamara kit zaz forintot dulhasanak

Nos itaq<ue> praemissa suplicatione annotatorum dominorum¹⁴ regnicolarum trium nationum regni huius¹⁵ Tran<ssylua>niae, et partium regni Hungariae ditioni huic subiectarum, <clementer exaudita et admisa¹⁶>, praescriptos uniwersos articulos, <modo praemisso nobis praesentatos¹⁷>, omniaq<ue> et singula in eisdem contenta — ratos, gratos et acceptos habentes, praesentibusq<ue> literis nostris verbo tenus inseri et inscribi facien<tes> nostrumq<ue> illis consensum praebentes, clementer¹⁸ acceptauimus, approbauimus, ratificauimus et confirmauimus, prout acceptamus, approbamus, ratificamus et confirmamus, offerentes nos beneuole, quod praemissa omnia in omnibus suis punctis, clausulis et articulis, tam nos ipsi obseruabimus quam per alios quospiam¹⁹, ubiq<ue> per ditionem nostram firmiter et irreuocabiliter²⁰ obseruari faciemus, <imo acceptamus, approbamus, ratificamus et confirmamus²¹>, harum nostrarum vigore et testimonio l<ite>rarum mediante. Datum Albae Juliae die vigesima octaua²² mensis Julij, Anno Domini Millesimo Sexcentesimo.

<Sigiliu timbrat>

Lecta.

<Pe verso :> Pro ciuit<a>te Colosuar.

Arh. St. Cluj, fond. nr. 1, Primăria Municipiului Cluj-Napoca, Articole dietale, sub dată, f. 1—4, copie, cu data de 28 iulie, sigiliu.

Szilágyi Sándor, *Erdélyi országgylési emlékek*, în Monumenta Comitialia Regni Transylvaniae, Budapest, 1878, p. 520—529 — text ; I. Crăciun, *Dietele Transilvaniei ținute sub domnia lui Mihai Viteazul*, în „Anuarul Institutului de istorie națională”, VII (1936—1938), Buc., 1939, p. 632—640, traducere a textului maghiar ; I. Lupaș, *Documente istorice transilvane*, I (1599 — 1699), Cluj, 1940 p. 53—61, traducere a textului maghiar.

Noi, Mihai voievod al Țării Românești și Moldovei, consilier al preasacrei Maiestăți împărătești și regești și locțiitor în Transilvania. Încredințăm memoriei tuturor căroră le este de folos anunțind prin cuprinsul prezentei că străluciții și măreții, generoșii și glorioșii nobili și celelalte staturi și ordine ale celor, trei nații, ale domeniului acestuia al Transilvaniei și din părțile regatului Ungariei supuse stăpînirii acesteia, strînși în adunarea lor generală ținută din ordinul nostru în cetatea noastră Alba Iulia în a douăzecea zi a lunii iulie, în anul Domnului o mie șase sute, ne-au arătat și prezentat cîteva articole scrise mai jos, încheiate în aceeași adunare cu voturile asemănătoare ale lor înșile și consimțămînt unanim, <avînd întărite, plăcute și toate și fiecare din cele conținute în ele primite, și> dîndu-le consimțămîntul nostru, să binevoim a le accepta, aproba, ratifica și confirma afectuos <și atît noi înșine a le respecta cît și de oricare alții, oriunde în această putere a face să fie respectate cu tărie>. Al căror articole însă cuprinsul e acesta.

Articolele domnilor locuitori ai celor trei nații ale domeniului Transilvaniei și din părțile regatului Ungariei supuse aceleiași puteri,

încheiate (intocmite) în adunarea lor generală ținută aici la Alba Iulia în a douăzecea zi a lunii iulie, în anul Domnului o mie șase sute.

Milostive stăpîne, am înțeles din vorbele Măriei Tale grija și milostivirea Măriei Tale față de noi, precum și ceea ce dorește Măria Ta de la noi în aceste împrejurări.

Mai întâi ne bucurăm și înălțăm rugăciuni fierbinți către Dumnezeu, că Sfinția Sa ne-a ținut, pînă în acest ceas, patria și pe noi în aceste vremuri de războaie sub ocrotirea Mărei Tale. Ne rugăm Sfinției Sale ca și de aici înainte să-și întindă această milostivire și bunătate asupra noastră. Vedem că și de aici înainte Măria Ta te străduiești să-ți îndrepți toate grijile, cu prisosință, pentru scăparea biete noastre patrii de dușmanii din afară și pentru starea ei liniștită și pașnică, pentru care bună pornire și sentimente milostive față de noi ale Măriei Tale dorim, ca Dumnezeu să binecuvînteze pe Măria Ta, să dea putere și ajutor Măriei Tale, ca să avem și de aici înainte pace și păsuire sub cîrmuirea Măriei Tale, pentru care osteneală și purtare de grijă a Măriei Tale noi te vom sluji ca pe stăpînul nostru milostiv.

În ce privește dorința Măriei Tale, o vedem în două lucruri : întâi, în plătirea banilor pentru întreținerea oștirii ; a doua, în participarea noastră la război. Cu toate că astfel de cheltuieli, milostive stăpîne, trebuie suportate de satele sărace, și ele sînt în lipsuri — Măria Ta știe bine aceasta — totuși, pentru că întreținerea oastei nu poate fi fără cheltuieli și concedierea oștenilor n-ar fi spre folos, nu voim să fim nici acum, cum n-am fost nici în trecut, spre scăderea Măriei Tale, sau a patriei, din ceea ce ne-a dat Dumnezeu.

Făgăduim, astfel, Măriei Tale, pentru întreținerea oastei și pentru diferite alte cheltuieli, de fiecare poartă 6 florini ; 3 florini să fie plătiți pînă în a 20-a zi de la data acestor articole, iar 3 florini pînă în a 20-a zi de atunci înainte.

Sașii să poarte greutățile în aceeași măsură cu noi, după obiceiul lor ; de asemenea și locurile neimpuse și libere, și orașele și locurile impuse, după cum au plătit mai înainte 6 florini, așa să plătească și acum. Ne rugăm cu umilință Măriei Tale, stăpînului nostru milostiv, ca văzînd starea neasemănat de nenorocită a satelor noastre, să primească acestea cu milostivire de la noi. Și și de aci înainte, pe cît ne va ajuta Dumnezeu, nu vom fi niciodată spre scăderea Măriei Tale și a patriei.

În ceea ce privește participarea noastră la război : vom fi gata cu călăreții și cu pedestrașii noștri ; așteptăm semn de la Măria Ta și ceea ce ne va cere Măria Ta noi ne vom ține, după trebuință, de cele hotărîte.

Ne plîngem, mai departe, că iobagii și slugile tocmită fug de dinaintea dărilor și trec între călărașii și pedestrașii Măriei Tale, unii apoi între haiduci, alții între pedestrașii de cetăți, de unde ne amenință cu uciderea și cu devastarea. De asemenea trec la boieri și la alți slujitori ai Măriei Tale.

Hotărîm ca astfel de slugi și iobagi fugiți să fie restituiți în grabă de pretutindeni. Iar după aceasta nimeni să nu poată primi astfel de iobagi și de slugi.

Aflînd, apoi, că mulți oameni lipsiți și neplătiți au trecut între lefegiii Măriei Tale, care din ceas în ceas ne pradă și ne strică satele, rugăm pe Măria Ta să urmărească prin cei mai mari, fără întîrziere, pe oșteni și găsind printre ei astfel de vagabonzi și rătăcitori, să fie pedepsiți ; și cu asprime să poruncească căpitanilor și hotnogilor să nu mai primească de aici înainte astfel de oameni.

S-a hotărît ca în aceste vremuri, dacă nevoia o va cere, să fim și noi gata <pentru război>; iar în nici o casă nemeșească ostașii, călărașii sau pedestrașii să nu poată sălășlui, ci dacă au sălășluit pînă acum în unele locuri, Măria Ta să-i scoată de acolo, ca să putem fi îndestulători în slujba Măriei Tale.

Fiindcă s-a înmulțit pretutindeni numărul răufăcătorilor, ne rugăm Măriei Tale să poruncească prin scrisori obștești șpanilor din comitate, precum și orașelor, să alunge și să pedepsească pretutindeni pe răufăcători; pentru alungarea lor orașele să fie silite, la nevoie, să dea ajutoare pentru întreținerea drabanților.

Am hotărît cu privire la acei nemeși dintre noi care, după venirea Măriei Tale în această țară, au năvălit asupra caselor noastre și ne-au jefuit de bunuri, să poruncească Măria Ta șpanilor ca din avutul acestui fel de vagabonzi să fie satisfăcuți cei păgubiți, iar în ce privește pe cei abuzivi, să fie judecați după forma sumară.

S-au întîmplat și lucruri ca acestea: unii nemeși — mai ales în timpul cînd eram în Moldova s-au adresat domnilor boieri cu plîngeri false, <iar> domnii boieri au trimis <scrisori> la moșie, rezolvînd plîngerea potrivit celor arătate de reclamant. Ne rugăm Măriei Tale să poruncească domnilor boieri să nu se amestece în astfel de lucruri, căci treburile noastre ni le descurcăm noi cu legea, să nu ne tulbure pe noi în așezămintele noastre. Iar cei care vor umbla cu astfel de plîngeri mincinoase de aci înainte, și minciuna plîngerilor se va dovedi prin lege, să fie pedepsiți ca mincinoși.

Am hotărît să nu se facă execuție pe bază de plîngeri de rea credință, prin scrisori, ci în astfel de lucruri să se țină seamă de vechiul obicei al țării.

În ce privește pe nemeșii care nu sînt nici în solda Măriei Tale, nici în altfel de slujbă, și s-au împrăștiat pe moșile noastre, săvîrșind și diferite alte fapte, să fie ținuți în hotarele legilor de mai înainte. Iar aceia dintre țărani, care au săvîrșit sau vor săvîrși astfel de lucruri să ajungă sub autoritatea șpanilor, ca la plîngerea păgubitului să poată fi prinși și pedepsiți după lege.

Deși am hotărît, în dieta din Brașov, ca fiecare iobag, sub pedeapsa pierderii capului, să asculte de stăpînul său și să-l slujească, totuși sînt plîngeri că în unele locuri nu se împlinesc acestea. Ne rugăm astfel Măriei Tale să îngăduie Măria Ta mină liberă tuturor nemeșilor să-și poată pedepsi iobagii și pro omnia remedia să-i poată sili la muncă, dacă pentru aceasta nemeșii n-ar avea puteri îndeajuns, șpanii comitatelor să le fie de ajutor. În scaune și în orașe să se dea de știre că iobagii care vor lipsi de la aceste îndatoriri, vor fi pedepsiți de șpani, iar dacă nici aceasta nu-i îndreaptă, să fie spînzurați.

Iobagii care au fugit, după venirea Măriei Tale, între secui sau între sași, sau în alte locuri, hotărîm să fie ceruți cu poruncă: cei dintre secui sau dintre sași, de la căpitani ai acestora, așîderea și cei din orașele întărite și tîrguri; cei din alte locuri — de pe moșii și din mine — de la fruntașii <locali>. Dacă nu vor fi restituiți, să fie chemate amîndouă părțile cu toate scrisorile și dovezile la scaunul județului, la sași sau la secui, la cea dintîi adunare după prezentarea cererii și — non obstante eo, quod attestaciones intempestivae essent — să judece și la ceea ce va hotărî legea să nu mai încapă drept de apel, ci

să stabilească omni ulterior remedio post habito finaliter. Astfel de iobag nerestituit, post judiciariam determinationem sedis comitatus, să fie restituit nu pe chezăsie, ci cu prețul de patruzeci de florini.

La sași și secui, iobagul nerestituit după judecată va rămâne în schimbul prețului de două sute florini.

În acest timp orice dări s-au pus asupra acestui fel de iobagi fugiți să fie plătite de acela care praeter omnes causam rationabilem a reținut pe iobag.

Căpitanii și slujitorii Măriei Tale din orașe și din orașe și de la curți, așisderea și căpitanii camerali de la mine, să se țină peste tot de aceste hotăriri.

Aceleași hotăriri să fie urmate și în ce privește pe slujitorii fugiți.

Aceia căroră Măria Ta le-ai dat moșii în comitate sau chiar în afară de ele, au leafă de la Măria Ta și sînt nemeși, să dea după vechiul obicei călărași și pedestrași de pe moșii sub steagurile comitatelor; dacă sînt slujbași, să trimită oameni de-ai lor.

Tirgul Teke plătind și mai înainte dările și alimentele comitatului Cluj, decidem să asculte și în viitor de șpanii comitatului Cluj și dările și alimentele să le dea după rînduiala veche, așisderea cu ținutul și Sosmezeu să urmeze în acestea obiceiului din bătrîni.

Am hotărît ca nemeșii care au bătut și ucis pe iobagi în vremurile acestea să fie judecați sub formă sumară de către șpanii comitatelor.

Moșiile pustiite de foc sau de oștire să fie cercetate de șpanii comitatelor, după sate sau după curți, constatîndu-se dacă au fost pustiite cu totul sau numai în parte, de foc sau de oștire, cîți birnici au fost mai înainte și cîți mai sînt acum, făcîndu-se arătare Măriei Tale și Măria Ta să facă scăzăminte după făgăduință și dăbilarii Măriei Tale să ia astfel în seamă dările de la domnii șpani și de la încasatori.

Sîrbii care nu sînt lefegii să plătească dări oriunde ar fi stabiliți în țară, iar aceia care n-ar voi să plătească acolo unde locuiesc, să fie scoși din țară.

Unii dintre nemeși ne fac cunoscut că șpanii camerali, după un obicei nou, nu vor să dea sare din mine pentru trebuințele casei; decidem ca șpanii camerali de pretutindeni să dea sare, după noul obicei, pentru trebuințele caselor nemeșești.

Se plîng nemeșii din comitatul Zarandului că li se cere, din partea căpitanului din Ineu, să meargă la adunări și la scaunele de judecată la Ineu. Hotărîm ca, fiind împotriva vechilor obiceiuri, adunările și scaunele de judecată ale comitatului să rămînă cum a fost mai înainte. Iar căpitanul din Ineu să nu mai aibă astfel de dorinți neîntemeiate.

S-au întîmplat și astfel de lucruri, că unor oameni de seama noastră li s-au adus scrisori de-ale Măriei Tale, unele scrise în limba sîrbească, altele în limba românească, din care pricină n-au putut înțelege din ele porunca și voința Măriei Tale. De aceea am hotărît ca astfel de scrisori să fie trimise nobilimii sau în limba maghiară sau în limba latină; cine ar mai umbla pe la nemeși cu astfel de scrisori românești sau sîrbești, pe niște oameni ca aceia să-i prindă și să-i trimită prinși la Măria Ta împreună cu scrisorile.

Văzînd numărul scăzut al vitelor, hotărîm ca astfel de vite cornute să nu poată fi scoase din țară; cine le va scoate, de la acela să-i fie luate la vâmi și în acele părți.

În privința hranei sînt neajunsuri, pentru că de pe multe moșii ale Măriei Tale și chiar din ținuturile cetăților, așijederea și de pe moșiile

domnilor, nu se dau cele trebuincioase pentru hrană, ci numai moșiile bieților nemeși dau ce pot să dea; ceea ce însă fiind puțin și neîndestulător pentru întreținerea atitor oști, hotărîm să se dea pentru hrană și de pe moșiile Măriei Tale și și din alte locuri.

Mai departe pofteste Măria Ta, stăpînul nostru milostiv, ca satele cu izlazuri, ungurești și săsești, să îngăduie pășunat liber, în locurile și hotarul necultivat, satelor românești ce sînt hotarnice cu ele, cu toate că greutatea și plata dărilor o poartă în chip egal. N-am putut da pășunat liber, milostive stăpine, satelor românești vecine din pricină că ne-au păscut semănăturile cu vitele și oile lor, de asemenea și finațele; au făcut pagube mari și viilor, de unde au ars parii și spinii, săvîrșind multe astfel de lucruri. Cu toate acestea, din respect față de Măria Ta și din bunăvoința noastră față de Măria Ta, încuviințăm aceasta, ca toate satele cu izlazuri atît cele ungurești cît și cele săsești să dea satelor românești, precum și satele românești altor sate românești, pășunat liber pentru cai, boi, junci și porci, afară de oi, fiindcă pentru oi nici pînă acum n-a dat nici un vecin altui vecin asemenea locuri de pășune.

Pășunatul boilor, juncilor, cailor și porcilor va fi numai acolo pe unde e loc liber și pășune; nu vor putea fi lăsate nici în păduri, nici prin semănături, nici prin finațe, nici în vii sau în alte locuri oprite. Dacă finațul e dat pentru păscut, să nu fie rimat de porci, căci dacă vor fi găsiți în astfel de locuri, vor putea fi luați iar stăpînii lor pedepsiți după legile țării.

În schimb și satele românești, care primesc pășunat, să dea și ele drept de pășunat satelor vecine de la care primesc acest drept, iar dacă aceste sate românești n-ar da drept de pășunat, nici satele vecine ungurești, săsești sau românești să nu fie datoare a le da pășunat. Acest drept de pășunat să fie astfel încît să nu colinde pînă la al treilea sau al patrulea sat, ci în locurile unde se întîlnesc hotarele a două sate vecine.

Sășii să se țină și ei, în toate amănuntele, de încuviințarea acestui fel de pășunat liber.

În ceea ce privește a doua dorință a Măriei Tale, ca preoții români, în persoana lor, să nu poată fi siliți de nimeni la robotă, am respectat și în această privință dorința Măriei Tale și am hotărît ca preoții români să fie scutiți pretutindeni, în persoana lor, de astfel de slujbe.

Despre ființa vămilor din țară, mai ales la pasuri, să meargă șpanii să se convingă; să dea și Măria Ta oamenii săi pe lingă ei și văzînd unde și în ce locuri sînt trebuincioase astfel de vămi, să încunoștințeze pe Măria Ta. Aceia care stăpinesc astfel de vămi să arate scrisorile doveditoare, pe care, văzîndu-le Măria Ta, să hotărască pro loci statu et reipublicae emolumento în ce locuri trebuie să fie astfel de vămi.

Decidem ca și căpitaniii din cetăți, juzii de curte și alți slujbași, care vor săvîrși samavolnicii sau alte necuviințe asupra nemeșilor, să fie chemați, după obiceiul de mai înainte, la scaunul de judecată al comitatului, în care se află cetatea, și să fie judecați după forma sumară asupra samavolniciei săvîrșite, să stea și ei înaintea judecății.

Dacă au fost luate moșiile unor bieți oameni de seama noastră sau ale orfanilor și urmașilor acestora, cei păgubiți să porceadă la șpanul suprem și să înscrie pentru cel dintîi scaun de judecată, la comitat, pe cel care i-a luat moșiile, numind asijderea și locul. Dacă nu ar fi scaun de judecată, oriunde va găsi pe șpan să facă înscrierea și, înscriind șpanul, astfel, pe toți, să-i dea în mîna Măriei Tale, pe care Măria Ta să-i cheme

într-o anumită zi — aducînd Măria Ta din timp aceasta la cunoştinţa celor două părţi — şi să restituie moşiile cui se cuvin.

Sînt şi astfel de plingeri că Măria Ta ai dăruit moşii — fără ca după legile noastre vechi să le fi luat cu scrisori, aşa cum s-ar fi cuvenit, cerute pe drept sau pe nedrept, intrînd curînd cu scrisori în posesiunea lor, fără să fi avut loc nici o judecată. Am hotărît ca în cazul unor deciziuni contrare celor stabilite, fiind moşiile totuşi luate în posesiune, şpanii să continue, diligent, a restitui cele luate, donatorul să-şi arate donaţiunea, iar aceasta să fie urmărită suis modis prin lege.

Decidem ca pentru cele ce aduce nemeşul spre folosinţa casei sale să nu plătească nici dare, nici tricesima, iar tricesimarii şi vameşii să se ţină de această hotărîre.

Fiindcă în dieta mai veche din Mediaş funcţia de voievod al ȝiganilor a fost desfiinţată pentru totdeauna, hotărîm ca acea deciziune să fie respectată şi cei care de curînd au stors de la Măria Ta funcţia de voievod al ȝiganilor să nu o poată exercita, iar scrisorile date cu acel prilej să nu aibă nici o tărie.

Am hotărît şi aceasta ca dacă vreun preot român s-ar recăsători, şi satul nu ar vesti pe vlădica cu prilejul vizitaţiei canonice, şpanii să poată lua de la un astfel de sat două sute de florini pe seama Măriei Tale.

Aşadar, noi, la sus-arătata rugăminte a numiţilor domni¹⁴ locuitori ai celor trei naţii din această¹⁵ ţară a Transilvaniei şi din părţile regatului Ungariei şi din ȝinuturile de sub porunca acesteia etc., <cu bunăvoinţă ascultînd şi primind¹⁶> toate articolele mai sus scrise, <înfăţişate nouă în modul arătat mai sus¹⁷>, îndeobşte şi în parte, în tot conţinutul lor avîndu-le îngăduite şi pe plac şi primeşte şi prin scrisoarea noastră defaţă cele spuse prin viu grai făcîndu-le să fie înşirate şi înscrise şi dîndu-le încuviinţarea noastră — cu bunăvoinţă¹⁸ să le primim, să le îngăduim, să le întărim şi să le împuternicim, deci le-am primit, le-am îngăduit, le-am întărit şi le-am împuternicit şi de bunăvoie ne-am oferit că atît noi înşine vom păzi, dar vom face şi să fie păzite şi de oricare¹⁹ alţii cu tărie şi nestrămîtat²⁰ orişunde în ţara noastră, <deci am primit, am îngăduit, am întărit şi am împuternicit²¹> prin mijlocirea tăriei şi mărturiei scrisorii noastre acesteia. Dat la Alba Iulia, în ziua a douăzecişiopta²² a lunii iulie, anul Domnului una mie şase sute.

<Sigiliu timbrat>

S-a citit.

<Pe verso> Pentru oraşul Cluj.

¹ Szilágyi omite pasajul: *supplicantes ... articulos*.

² În ex. de la Cluj, de la *consensum* se rezumă formularea aproximativ ca în încheiere, însă cu infinitivele: *benevole-are ...*, *ac nos ipsi observare quam ... firmiter observari facere dignaremur*.

³ Ex. de la Cluj omite: *hic Albae Juliae celebratis*.

⁴ Cuvînt omis în ex. de la Cluj.

⁵ Ex. de la Cluj repetă cuvîntul şi apoi îl taie cu o linie.

⁶ Szilágyi citeşte: *es fogadott szolgaink*.

⁷ Szilágyi citeşte în plus fraza redată aici între paranteze drepte; ex. de la Cluj omite, probabil, la copiere, sfîrşitul celor două cuvinte fiind asemănător: — *-tesere* şi *-tesre*.

⁸ Cuvînt omis la Szilágyi.

⁹ La Szilágyi: *irásával*

¹⁰ Szilágyi dă: *ha nemű — nemű ultioriori* <sic>, arătînd în notă că ex. de la Sibiu dă *hanem omni*.

- ¹¹ Szilágyi mai citește fraza dată aici între parantezele
¹² Szilágyi citește în locul acestui cuvânt pe *levelele* <ca pe un rind mai sus>.
¹³ Lectură nesigură; așa citește Szilágyi în exemplarul său.
¹⁴ Szilágyi citește *fidelium nostrorum* și omite pe *dominorum*.
¹⁵ Szilágyi citește *nostri*.
¹⁶ Pasaj în plus la Szilágyi.
¹⁷ La fel ca mai sus.
¹⁸ La Szilágyi: *beneuolum, pariter et assensum*.
¹⁹ În exemplarul publicat de Szilágyi se citește: *quoslibet*.
²⁰ Szilágyi omite cuvintele: *et irreuocabiliter*, echivalente cu expresia folosită în documentele celorlalte două fări române — *nepotbknovenno* = „de neclintit”, *de neștrămutat*, dar mai puțin în latină.
²¹ Formulare omisă la Szilágyi.
²² La Szilágyi: *die vigesima septima*, ceea ce denotă că ex. de la Cluj-Napoca a fost copiat la Alba Iulia cu o zi mai târziu decât exemplarul utilizat de Szilágyi și, deci, lucrările Dietei se încheiaseră la aceea dată.

[...] ¹della galere andante al Mar Negro, guidate da Ciaffer bassá calabrese homo di qualche esperienza nelle cose marittime, fin hora non si sente effetto contrario, benchè equi asi pascono di questa uana speranza che habbino à far molto, et traiettar il tartaro a danni di Michál, sopra di cui machinano ogni lor pensiero, et in luoghi loro publici et priuati d'altro non si ragiona, che del suo ualore et temono sopra modo non passi il Danubio, che senza ostacolo tal uolta à piede, piano et sicuro l'haueriano dietro alle poche di Const<antinopo>li. Cinque di sonno che carcerorno il suo agente, ó fattore, ó ambasciatore che era appresso questa Porta essendo prima fatto accorti dall'Hybraym bassá che ciò douessero à fare atteso che sotto colore, et ombra di paura uengo traditi, et danneggiati onde meglio et dicono hauer simil homo per inimico manifesto, che per amico occulto. Erano per uoltar loro forze contra lui, ma per non diuider l'esercito par che non habbino presso ultimata resolutione, intendesi che habbino copiosissimo numero di gente, et credesi, ma pochi huomini ginizaro agá è stato malamente ueduto dall'Hybraimo lor generale, atteso che la sua partenza di Const<antinopo>li per l'Ungheria era stata molto tardj che di equi masce, dice egli, che non possono far imprese grandi contro nimici et si fa intendere che se pace non segue, vuol che tutto l'esercito suerni in quei luoghi per che à tempi oportuni possino danneggiar quel campo nimico. Intendesi esser già seguita la pace tra il Michál, et il gran cancelliere di Polonia, sopra cui questo pare che riponghino tutte loro speranze, per che il Massimiliano non pongha il piede dentro à quel regno [...] ².

Arh. St. Buc., Colecția microfilme Vatican, r. 76, c. 61, Archivio Segreto Vaticano, Fondo Borghese, Seria III, vol. 60 A, f. 102.

[...] ¹de la galerele plecate pe Marea Neagră sub conducerea lui Geaffer pașa, calabrezul, om cu oarecare experiență în privința problemelor maritime, nu se simte efectul așteptat, că aici se nutrește zădarnica speranță că vor realiza mult și vor arunca pe tătar împotriva lui Mihai, asupra căruia se concentrează toate preocupările lor. În toate discuțiile lor publice și particulare nu se vorbește despre altceva decât

despre valoarea acestuia și se tem de trecerea lui peste Dunăre, căci fără obstacole, de data aceasta pe picioare, încet și sigur se vor trezi cu el în spate, lângă Constantinopol. De 5 zile l-au închis pe slujitorul sau ambasadorul său care se afla pe lângă Poartă. Ibrahim pașa a fost primul care a avertizat că trebuia să le dea de gândit pentru că, sub imperiul furiei și la umbra fricii, vor fi trădați și păgubiți și spun că este mai bine să ai un astfel de om ca dușman deschis decât ca prieten fals. Toți erau de acord să se trimită forțele lor împotriva lui, dar pentru a nu împărți oastea nu a fost luată ultima hotărâre. Se aude că <în armată> au foarte multă lume, dar puțini oameni <de valoare>. Aga ienicerilor a fost văzut cu ochi răi de Ibrahim generalul lor, astfel încât plecarea acestuia de la Constantinopol pentru Ungaria a fost mult întârziată. Iar din această cauză s-a format părerea că nu se pot întreprinde acțiuni mari împotriva inamicului. Și se aude că, dacă nu se face pace, vor ca întreaga oaste să ierneze în acele locuri pentru ca la timpul potrivit să poată ataca tabăra inamică. Se mai spune că pacea dintre Mihai și marele cancelar al Poloniei s-ar fi încheiat, și pe aceasta se bazează toate speranțele lor ca Maximilian să nu pună piciorul în interiorul acestui regat [...]².

¹ Despre pregătirile flotei militare otomane.

² Despre raporturile dintre creștini și otomani.

A. Articulus in Instructione Illustrissimorum Dominorum Commissariorum insertus.

Miel hogy (az minth elöl is megh ielentettük) az Mihal Vayda hozzánk való szíve szerinthez igaz híve igyekeztet megh bizonyította, melyről mys semmikeppen nem kételkedünk. Szükségesnek ítéltünk az mostanj alapotban es megh esmerth statusban, azonkeppen gondoluan az gyakorta való mutatiokatt arra Attyay szeretetből gondot viselnj, az Orszagnak, megh maradasara es eleömenetelere. Seöttinkab mykeppen es my modal az orssagnak gonduselesett kellessek es utban inditanj az Waydaua tractallyanak az my keöuetünk. Azon keppen mith kellessék az varakatt praesidiummal prouidealnj, es my modal az Oszagott ez ideigh gyakorta való artalmas practicatul kellessék oltalmaznj. Ezekett mindenikett hűsegessen nekünk az Wajda communicallya, es ezekről az eö Tanaczat minekünk megh ielencze.

Rudolphus II.
David Ungnad
manu propria

Mihael Székely

Ebben az megh irt Articulusban kitt az Romaj chazar eö Fölsege Commissarius Vrainnak az eö Instructiokban inser... Mikeppen kellessek ez Orszagnak gonduselését es Administratiot inditanj. Abban azthis ertenj kell, Mikeppen ez Orszagnak iwuedelmét es Prouentusat szaporithatnak es augealhattnak. Es ha valamj Profant uagy Elésnek modott nem indithattnak, hogy aual az Vitézleö nepnek fizetnének, hogy nem mindenkor kéz pénz kellene vgy hogy eö Fölségének haznara az Vitézeknek nehezteles nélkül uolna, es az mj io gonduselés által haznos volna.

B. 1. Hogy Erdelt Moldouat es Hausalföldet eö f. jn perpetuom Mihally uaidanak ez az eö fíjanak agya.

2. Hogy szabadon az eü n. akarattya zerint donalhason es inseribalhason az kinek mit akar.

3. Hogi semi türüniek inen es apelacyok ki ne uitesenek hanem mint ez eleöt it mi elütünk zakagionak uegig.

4. Hogy az üt Magiar orzagi uarmegyeket ugi mint Bihart Külsüö Zonokot Kraznat es Maramarüs uarmegiet Erdelly orgzaghoz uiza kiuanom mind Uaradot Huztot es hoza tartozokat.

5. Hogi az ellenségtül az mi füldet meg zabadithatok az ur isten akarattiabol azt kiuanom hogi w f. azt en nekem engegíe es az fiamnak ürükben.

6. Hogy kit istem eltauoztason ha az ellenseg mjat ez három orzag Erdelli Hauasalfülde es Moldoua el uezne tahat w f. Magiar orzagban agion szasz ezer arany ferynt jüeu delmü jozagot uagi en magamnak uagy az en maradékimnak.

7. Hogij ha w f. hadakozni akar mind penz es nepbely segetségel elegendüuel az türwík csazar es az tatar han elen elegesegese tegien.

8. Hogi ha w felsége frigiet tezen az türükel tahat ezt az felül meg irt három orzagot az frigibe bele küse.

9. Hogi en hirem nekül ü f. az twrwíkel frigiet ne üesen se me meg ne bekellyek.

10. Hogi ü felsege azt az titulasal engemet es az en fiam meg ekesicse az melli titulust Sigmond fejedelem<nek> adot uolt.

11. Hogi inperiombely azt fejedelmek kwziben es tarsasagaben be üegienek engemetis es az en fiamatis w felsegek.

12. Hogi ha w f. hadakozni akar tahat azt kiuanom hogy w felsége huz ezer embere ualo ho penzt agion es nem csak üt holnapra hanem egez esstendüre hogi mind telben es niarban az poganok elen elegses lehese az hadakozasra.

Iw Mihail Voevod <semnătură autografă>

Chaszar
hire nélkül
nem lehet

C. 1. Ez Prouinciakat Erdelit es Modwatth saiatul örökeöskeppen nem athatny bizonios okoknak ellenkezesierth melliek Nyelv szerinth Szowal exponalhatny. Hawasalföldetth penigh priwilegiumiawal w felseghe kez enghedny w Nagdsaghanak eörökben.

Nem lehet

2. Mindeneknek as w fölsege newewel kelletik megh lenny az dispositio penigh az regythörweniek és szokassok zerinth az Thanach vrak thanachabul meltoighassaggal disponaltassanak melliekben w Nagisagha Gubernator lewen es az w felséghe szemellieth representalwan disponalhatth.

Fiat

3. Az reghy szokassok zerinth migh leznek.

Chaszar hire
nélkül
nem lehet

4. Az kwlseö warmegiek es jozagok kik az reghy thörwenyek zerinth az Erdely prouincianak kywul wadnak azon statusba allapathban kiben mostan talaltathnak megh maragdianak Es az Erdelly tharthomannya az w hatarin belöl w Nagisagha által gubernaltassek.

Chaszar
hire nélkül
nem lehet.

5. Hogy ha warassokatth warakath s kastelliokatth awagy egieb heleketth kik az Magiar Orszaghy Coronat illetik occupalhattia tehath azok w felsigheth illesek es az Magiar Orszaghy Coronanak restituttassanak. Bathory Sighmondal is illien weghezes wolth. Az thobbith penigh azon kywul mellieketh az Vr isten kegielmessegebwl mutath w Nagisaghanak azok megh engedwe lehethek.

Chaszart
talalya meg
w Nagia-
sagha

6. Hohy ha az harom tarthomanth az theörökök kithwl isten olta-
mazza meg wennek w folséghe w Nagisaghanak es fyanak vrassagara
es birodalmara kegielmes gonboth wisel smegh is latogattia wele vgy hogy
w Nagisagha mind fijawal egiethembe az w felsighe olthalma és gondwi-
selese alath bekesseghesen es Nwgodalmasan kedwe zerinth elheth mara-
deky azonkeppen

Valasz
atgion

7. Hogy ha az hadath continue wiselny kelletik w felseghe mind
pinzzel smind egieb seghitségbel lezen. Es hogy ha w Nagisagha ellen
walamy hadak awagy derek erő indulnā tehath w felséghe w Nagisa-
ghath minden hadaywal meg seghity.

Fiat

8. W folséghe az thörökwel frigieth nem weth meg sem bekellik
wele w Nagisagha thanachā nelkwł es az provinciak hire nelkwł.

Fiat

9. W Nagisagha hire nelkwł az thörökwel w felséghe meg nem
bekellik frigieth sem weth.

Torekedik
u Felsegenel

10. Amy illethy az w Nagisagha es fia titulusath w felsighe ha
zwksigh lezen meg cselekzy es amelleth kegyelmes gondwyseleseth w
Nagiságának előmentheti prestallia vgy hogy w Nagisagha fyawal egiethem-
be raitha meg nwkhatik.

11. Ez dolgath w folséghe kegielmessen promowallia elowezy.

Chaszart
talallia
meg eő
Naghiasagha

12. Az husz ezer embernek fizeteseth w folséghe mostan nem athat-
tia merth w folséghe nek mind Also es felső Magiarorzagba azonkeppen
Thotth orzagba es Dalmatiaba continuae nagy hadakath kezen tarhany
kel mostan penigh az hadak fen lewen annal ia nagiob hadakath kell
tharthany es fizethny, hanem amikeppen az elöth, mostan is vgy az
meg igherth somma pinz w Nagisaghanak meg adatik.

Es hogy ha az zwksigh kjwany foghia w felsighe az Felső Magiaror-
zaghy hadaith magha saiath kolthsighen w Nagisaghanak melleie adgia
ha penigh annalis nagiob hadath kjwanna az Also Magiarorzaghy hadaith
is w Nagisaghanak melleie kwldy sehgetsighül, w Nagisagha is tartozzek
ha kywanthatik wagy magha zemellie zerinth es hadaywal wagy penigh
eggieth w folséghe hadaywal az w felséghe ellenseghinek ellenek allany
es thamadny.

D. Mihaly Vaidannak eő nagsaganak Erdelinek, Moldowanak es
Hauselfeöldnek feiedelmenek, kewansagy eő felsegetwl az Romay Csia-
zartul, Ezek az eő nagsaga kewansagy.

1. Ennek eő Nágsága engedelmes az eő felsege kewansaganak,
hogy Erdelt gubernatorsagnak neue alatt tarczia es biria. De illien
conditionall hogy eő felsége élteigh engedgie birni, halala utan az fiara
zallion, es annak maradekira, fiurull fiura legien; holott pedig (kitt
Isten eő zentt felsege elltauaztasson) eő Naganak magva zakadna, az
orzagh legien eő felsegée az Romay chazaré.

2. Kewannia eztt eő Nagsaga, hagi Moldouat is adgia meg eő
felsege eöreökben fiurull fiura, ad utrumque sexum, eő Nagnak, minth

Hauaselfeöldett, holott pedig tellieseggall magua zakadna eő Naganak, hogi mind fiu, és leani agh deficialna tehatt eő felsege, ez kétt orzágnak, Moldouanak és Havaselfeöldnek, illien annuentiath adgion, hogi eő magok valazzanak feiedelmett magoknak, az kith akarnak. De igi hogi, zazlott, eőfelségetwl, az Romay Csazartull kerienek, es zolgallianok eő felségenek. Az minemw teőruiniek leznek az kelt orzagban, azokatt az feiedelem, ki lezen tanacziuall egemben lassa megh es discutiallia, ea ugian ott eleötte zakadgion nege minden teőruinieknek, mas orzagban ki ne menienek appeliatioba az causak. Az kalugerokat is, papokatt es monostorokatt senki ki ne uegie az eő regy teőruiniekbeöll.

3. Kewansaga ez eő Naganak, Erdeliorzagban, kewannia, Geör-ginth, Gialutt, Véczieth es Fogarast, minden tartomaniwall es jeőwedelmiwell egietemben eőreőkben, Magiororzagban pedig, Huztott, Keőuaratt, tartomaniuall, es jeőwedeleimiwell egemben fiurull fiura, ad utrunque sexum, ha az fiu ágnak magua zakadna, zallianak, az leani agra azok, es senki eőkett megh ne háborgassa azokban, az eő Nagsaga zolgalattiaértt: es illien conditiuall, hogi ha mas feiedelem lenne Erdeliben, annak lehessen arra ualo authoritassa, es hatalma azokatt, ki uenni fiu az uagi leani agh kezebeöll.

4. Kewannia aztis eő Naga, hogi arra ualo authoritasa legien eő Naganak, hogy mindeneknek ualakiknek akar adni, donalni uagi iozagott, uagi egiebett akar mith akar zabadon adhasson, es donalhasson eőreőkben. Annak felette ualaki, uag eő Naga, auagi egiebek ellen netkeznek, akarmiczoda rendbely ember legien arra ia legien eő Naganak authoritassa, affélekett, teőruini zerinth megh bwntetny érdeme zerint, es minden teőruinieknek eő Naga eleött zakadgion uege, mas houa ne appellalhassanak, es ki ne witessenek az causak.

5. Keuansaga ez eő Naganak, hogi az eőth Varmegieth, Bihartt, Keözep Zolnokott, Maramarost, Zarandott es Krasnatt, minden uaraiuall tartomaniwall ege<te>mbe eő felsége adgia Erdeliben minth annak eleötte uolt.

6. Ezt is kiwwannia eő Naga, hog<i> az meli uégh varakattt megh uehett. Pogan kezbeöll, ugminth Theőmeősuaratt, Felnakott, Chianadott, Béczkerekett, Panczówatt es Berinth, azok eő Nagae legienek minden tartomaniwall ege<te>mben az Dunaigh, eőreőkben, fiurull fiura, ad utrunque sexum.

7. Hogy ha eő felsege continue akar hadakozny, aztt kewannia Naga, hogy anni pinzt adgion eő felsege Erdeli zwksegen, az menith Sigmond feiedelemnek rendelth volt ; Moldouanakis anni pinztt rendellein es adgion eő felsege mennth rendelt Hauasalföldnek.

8. Az minemw titulust adott uolt eő felsége, Bathory Sigmondnak, ollianth adgion eő Naganak is.

9. Ez harom hora ug minth Augustusra, septemberre es Octoberre eő felsége mindenikra adgion, zaz, zaz ezer forintott, az ki tezen summa

zerint három száz ezer forintott, mox et de facto kövlgie megh azt eö felsége

Ezen eö Naganak nagi eöreöme wacion. hagi eö felsege azt megh engette, hagi baniakatt mindenütt kezdhessenek az eö felsége pinzewell, Kiannia azertt eö Naga hogy holott azokba az praefectusokba, kik az baniakatt miweltetnek, ualami difficultast, es megligentiath, esmerne es megh tapasztalna, tehatt eö Naganak lehessen arra zabadsaga, afféle megligens praefectust kiwetni es olira bizni az baniath, ki az orzagnak haznara legien.

10. Mikoron az zűksegh kiannia, az az mikoron ualami ellensegh tamadna es orzagra kiben az Kassay Capitan segitsege kéwantatnék es eö Naga magh talalna feleöle az Capitanth, tehatt tarotzzek az Kassay Capitan minden ereiewell oda menii, az houa eö Naga mongia es keuan-nia, ne mutogasson Csazarra eö felsegere.

11. Az meli tanacz-bely emberett oda kövld eö felsege, hogy ott legien eö Naga mellött addigh, az migh az hadakozasnak ideie lezen, az ki gondott uisellien az hadaknak zűkségeyre, es holott az teöreöktűll megh niertt feöldrűl es annak hatariroll ualmi teöruiniek kezdetnének, tehatt azok eö Naga es tanaczy eleött legiének, es disotialtassanak, es adiudicaltassanak, es ugian eö Naga eleött zakadgion wege azoknak az causaknak, mas houa ne mehessenek appeliatioba, az eö felsége embere abban ne aczia magatt es ne itilhessen, se ne adhasson, auagi disponal-hasson azokboll, auagi ell uehessen, hanem cziak tulaidon, eö Naganak legien arra autoritasa, abboll donalni es disponalni, auagi elluenni, az eö tanacziuall ege<te>mben.

12. Az meli emberett küldi eö Naga oda, ki eö felsége mellett legien, annak eö felsége rendellien, mind ételtt es italtt, es mind eö felségetül, es mind pedig tanaczitűl, tiztessege, es beöcsűleti legien.

Iw Mihail Voevod <semnătură autografă>¹

E. 1. Meggondoluan chazar ű felsege az en sok munkamat es nehez sullios szogalatomat es edig ualo zantalan sok kövchegemet kit en nem ugi en magamert mint ű felsegekert es az kerezttiyenseghez ualo zeretetemert az tűwrűk es tatar ellen ualo nagi kövltsegel es faratsagal kellet hadat uiselnem ugi mint imar het esztendűtűl fogua kire meni zántalan kövchegem ment azt chak az ur isten mondhattia meg; ez utanis pegig mint illen ket nagi monarchia tudom minden ereyeket hatal-mokat chak ez három orzagra fogia forditanya es ellenek mind telben niarban egiarant es nagi zerencheket kel ellenek probalnom.

Azert ezt kiuanom, hogj űf. Hauasalfűldet Moldouat en nekem es az en maradékomnak utriusque sexus resignallia in perpetuüm.

2. Hagi Erdellt subnomine gubernatoris biryam eya condicione pegig hagi ualamikor akarom es az szikseg kiuania mindenkör giűlest tehese es az orzag iauara meg maradasara mindent uegezhesunk es az articulosokat w felsege confirmallia.

3. Hagi az orzagnak minden haznay ugi mint arani, ezüst, so es egieb baniaynak haznok az en kövchegem utan nekem jaryanak es har-

mincadok dezmak, kibül uduaromat es hadakozo zogakat tarthasak. Meg uagion engedve Chassar ü Felsegetwl.

4. Hogi minden donaciomuak saluo jure alieona hellie legien es akinek kinek az w erdeme zerint dónalhasak w f. nowe alat.

5. Minemw bizontalan legien az embereknek eletek s nem tudom mikor hoza el az ur istem az en eletemnek ueget, kiuanom hogi w fel-sége az en sok farattsagal munkaval valo zogalatomat megtekentuen agia en nekem wrwkwb en es az en maradekomnak it ez orzagban Gür-gent Wecset, Fogarast com pertin(en) tis suys : Magiarorzagban pegig, Kwuarat, Huztot es uagi Moruaban, uagi Cheorzagban, egi io haznü uarat mox et de facto hogi en is mind az en fiamal egiwt nagioz ziuem zerint zogalhasak w felsegenek es az egez kerezttienegnek.

mint
Sidmontnak

6. Kerem es kwniwrgwk w felsegenek mint kegelmes uramnak hogi w.f. az en jo ziu el es zeretetel ualo zogalatomat meg tekintuen az en titulusomat es az aranibarant zereze meg mind en magamnak es az en fiamnak kiert minden es az en fiam zogalhason w felsegenek es az egez kerezttienegnek*.

Arh. St. Buc., Colecția microfilme Austria, r. 73, c. 364—387; Kriegsarchiv Wien, Hofkriegsrat, Jänner, No. 64, f. 18—30; Hurmuzaki, *Documente*, XII, p. 955—962.

A. Articol cuprins în instrucțiunea pentru domnii comisari.

Deoarece (precu ı v-am spus și mai înainte) Mihai voievod și-a arătat după inima sa silințele credincioase față de noi, despre care noi nici de cum nu ne îndoim, socotim necesar, în situația actuală, să ținem seamă, ca un părinte, de schimbările dese și să purtăm de grijă ca ele să ducă la păstrarea și mersul înainte al țării <Transilvania>. Comisarii să negocieze cu voievodul în ce fel s-ar putea realiza acest lucru, cum ar putea fi dotate fortificațiile cu garnizoane, cum ar putea fi protejată țara împotriva frecventelor uneltiri de pînă acum. Voievodul să împărtășească sincer toate acestea și să ne comunice sfatul său.

Rudolf al II-lea

David Ungnad

m.p.

Mihail Székely

În acest articol, prescris comisarilor de către Maiestatea Sa împăratul, trebuie inclusă și chestiunea : cum poate fi obținut și sporit venitul Transilvaniei și dacă ei <comisarii> nu pot indica vreun mod de a obține provizii și pîine, spre a plăti trupele cu acestea și de a nu fi nevoiți să plătim mereu în bani numerar, în așa fel încît să fie spre folosul Maiestății Sale, iar trupele să nu aibă motiv de plîngere; acest lucru ar fi foarte util, sub o supraveghere bună.

B

1. Maiestatea Sa să acorde pe veci, lui Mihai voievod și fiului său, Transilvania, Moldova și Țara Românească.
2. Măria Sa să poată acorda liber, cui vrea el, donații și titluri.
3. Nici o judecată sau apel să nu se facă în afară, ci înaintea noastră, după vechea datină.
4. Cer să fie restituite Transilvaniei comitatele din Ungaria, Bihor, Solnocu exterior, Crasna și Maramureș, de asemenea Oradea și Hust cu apartenențele.
5. Teritoriul pe care, cu ajutorul lui Dumnezeu, îl voi putea elibera de la dușmani, doresc ca Maiestatea Sa să mi-l lase mie pe veci și fiului meu.

C.

1. Din pricini care nu permit și care pot fi arătate numai prin grai, Transilvania și Moldova nu pot fi acordate ca moștenire. În ce privește Țara Românească, cu privilegiile ei, Maiestatea Sa este gata să o lase pe veci Măriei Sale.
2. Ele pot fi acordate în numele Maiestății Sale; dispozițiile în acest sens trebuie însă efectuate după vechile legi și datini, în prezența consilierilor, potrivit dreptății, căci Măria Sa este guvernator și reprezintă persoana Maiestății Sale.
3. Să se facă după vechile datini.
4. Comitatele exterioare și moșiile situate în afara provinciei Transilvaniei trebuie să rămână în starea în care se află acum. Provincia Transilvania, în cadrul hotarelor sale, să fie guvernată de Măria Sa.
5. Dacă vor fi ocupate orașe, cetăți, castele sau alte localități care aparțin coroanei Ungariei, ele trebuie restituite Maiestății Sale și coroanei ungare. Și sub Sigismund Báthory a fost astfel. Celelalte, însă, afară de cele de mai sus, obținute cu ajutorul lui Dumnezeu, pot fi lăsate Măriei Sale.

Fără știrea împăratului nu se poate.

Nu se poate.

Bine

Fără știrea împăratului nu se poate.

Fără știrea împăratului nu se poate.

6. Dacă, ferească Dumnezeu, din pricina dușmanului, cele trei țări Transilvania, Țara Românească și Moldova ar fi să se piardă, atunci Maiestatea Sa să-mi dea mie și urmașilor mei o moșie în Ungaria cu venit de o sută mii florini de aur <anual>.	6. Dacă cele trei provincii ar cădea, ferească Dumnezeu, în mâinile turcilor, Maiestatea Sa va purta de grijă pentru întreținerea — așa cum se cuvine unui domnitor — Măriei Sale și fiului său, astfel încât ei să poată trăi în liniște cu urmașii lor, sub protecția Maiestății Sale.	Să întrebe Măria Sa pe împărat.
7. Dacă Maiestatea Sa vrea să poarte război, atunci să dea suficiente ajutoare în bani și oaste împotriva împăratului turc și a hanului tătar.	7. Dacă are loc un război continuu <război deschis>, Maiestatea Sa îl va ajuta cu bani și cu altele. Dacă însă Măria Sa va fi atacat cu oști sau cu puteri mari Maiestatea sa îl va ajuta cu toată oastea.	Să se dea răspuns.
8. În caz că Maiestatea Sa încheie tratat cu turcul, să fie incluse și cele trei țări amintite <Transilvania, Țara Românească, Moldova>.	8. Maiestatea Sa nu va încheia nici tratat, nici pace cu turcul fără sfatul Măriei Sale și fără știrea provinciilor.	Bine.
9. Fără știrea mea, Maiestatea Sa să nu încheie cu turcul nici tratat, nici pace.	9. Fără știrea Măriei Sale, Maiestatea Sa nu va încheia pace sau tratat cu turcul.	Bine.
10. Maiestatea Sa să mă împodobească pe mine și pe fiul meu cu același titlu pe care l-a acordat principelui Sigismund <Báthory>.	10. Maiestatea Sa i-l va acorda, dacă va fi necesar, și afară de aceasta, făgăduiește că va purta grijă și de promovarea în titluri a Măriei Sale, astfel încât atât el cât și fiul său pot fi linistiți în această privință.	Să stărui la Maiestatea Sa.

11. Maiestatea Sa să mă accepte pe mine și pe fiul meu în societatea și cu titlurile principilor imperiului.

12. Dacă Maiestatea Sa vrea să poarte război, să-mi dea lunar bani pentru douăzeci de mii de oameni, nu numai pe cinci luni, ci pe un an întreg, pentru ca să pot lupta iarna și vara împotriva păgînului.

Io Mihai voievod

11. Maiestatea Sa vine în întâmpinarea acestei cereri și îl va promova.

12. Maiestatea Sa nu poate da plată celor douăzeci de mii de oameni, căci trebuie să întrețină permanent oaste mare atît în Ungaria de Jos și de Sus, cît și în Slovenia și Dalmația, și fiindcă acum armatele sînt concentrate, ele trebuie și plătite. Totuși, ca și mai înainte, Măria Sa va primi și acum suma de bani făgăduită. Dacă va fi necesar, Maiestate Sa va alătura Măriei Sale armata din Ungaria de Sus, cu cheltuielile cuvenite. Dacă va fi necesară o armată mare, Maiestatea Sa va trimite Măriei Sale în ajutor și armata din Ungaria de Jos ; atunci Măria Sa poate ataca și combate pe inamicii Maiestății Sale fie separat, fie împreună cu armata Maiestății Sale, unită în propria persoană <a voievodului>.

Să întrebe Măria Sa pe împărat

D. Dorințele Măriei Sale Mihai voievod, principele Transilvaniei, Moldovei și Țării Românești <adresate> Maiestății Sale împăratul Romei.

Acestea sînt dorințele Măriei Sale :

1. Maiestatea Sa să încuviințeze dorința Măriei Sale de a ține Transilvania și de a stăpîni cu titlul de guvernator, însă pe viață ; după moarte să rămînă fiului său și urmașilor, din fiu în fiu ; dacă însă (ferească Dumnezeu) i s-ar stinge neamul, țara să fie a Maiestății Sale împăratul Romei.

2. Măria Sa dorește ca și Moldova să-i fie dată pe veci, din fiu în fiu, indiferent de sex ; de asemenea și Țara Românească. Dacă însă neamul Măriei Sale s-ar stinge cu totul, astfel încît atît vița bărbătească cît și cea femeiască ar lipsi, Maiestatea Sa să dea acestor două țări, Moldova și Țara Românească, o astfel de <învoire> ca ele însele să-și poată alege domnul, pe cine vor, însă în așa mod încît ele să ceară steag de la Maiestatea Sa, împăratul Romei, și să-i slujească lui. Judecățile ținute în aceste două țări să fie văzute și dezbătute de domnul în funcție împreună cu sfetnicii săi și tot înaintea lui să fie definitive sentințele ; pricinile în apel să nu fie duse în altă țară. Nimeni să nu scoată din vechile lor pravili pe călugări, popi și mănăstiri.

3. Dorința Măriei Sale : dorește din Transilvania : Gurgen, Gilău, Ieciu și Făgăraș cu toate ținuturile și veniturile pe veci ; din Ungaria însă : Hust, Chioarul cu ținuturile și veniturile lor, din fiu în fiu, indiferent de sex. Dacă s-ar stinge neamul de viță bărbătească, să rămînă ramurii feminine și nimeni să nu o tulbure în acele <posesiuni obținute de Măria Sa> în slujba Maiestății Sale. De asemenea, cu condiția aceasta : dacă în Transilvania ar fi alt principe, acela să nu aibă dreptul și puterea de a le lua din mîna ramurii masculine sau feminine.

4. Măria Sa dorește să poată dărui liber și pe veci, oricum va vrea, moșie sau altceva ; afară de aceasta, dacă cineva ar greși împotriva Măriei Sale sau împotriva altora, indiferent de pătura căreia îi aparține, Măria sa să aibă dreptul a-l pedepsi, după pravilă și cuviință și toate judecățile să se sfîrșească înaintea Măriei Sale, să nu fie aduse în apel în altă țară.

5. Dorința Măriei Sale este ca cele cinci comitate, Bihor, Solnocul de Mijloc, Maramureș, Zărand și Crasna să fie date de Maiestatea Sa Transilvaniei, precum a fost înainte, împreună cu toate cetățile și ținuturile.

6. Măria Sa dorește, de asemenea, ca cetățile de la hotare, pe care le va putea lua din mîna păgînului, cum sînt : Timișoara, Felnoc, Cenad, Becicherec, Panciova și Berin să fie ale Măriei Sale, împreună cu toate ținuturile lor, pînă la Dunăre, pe veci, din fiu în fiu, indiferent de sex.

7. Dacă Maiestatea Sa vrea să continue lupta, atunci Măria Sa dorește ca să-i dea pentru trebuință Transilvaniei tot atîția bani cît i-a rînduit principelui Sigismund ; iar Moldovei să-i rînduiască și să-i dea tot atîția bani ca și Țării Românești.

8. Același titlu pe care Maiestatea Sa l-a dat lui Sigismund Báthory să-i fie dat și Măriei Sale.

9. Maiestatea Sa să dea pe aceste trei luni, adică august, septembrie și octombrie, cîte o sută mii florini, ceea ce face trei sute mii florini ; suma să fie trimisă curînd și de fapt.

Măria Sa se bucură foarte mult că Maiestatea Sa a îngăduit să deschidă cu banii Maiestății Sale, pretutindeni, mine ; Măria Sa dorește

să aibă voie ca, în caz de neglijență din partea conducătorilor de mină, să-i poată scoate și să treacă mina altuia care poate fi de folos țării.

10. Când va fi nevoie, adică atunci când se va ivi vreun dușman al țării, și când ar fi nevoie de ajutorul căpitanului Cașoviei, iar Măria Sa ar serie căpitanului, acesta să fie dator, cu toate puterile lui, să meargă acolo unde spune și dorește Măria Sa; să nu recurgă la <mijlocirea> Maiestății Sale.

11. Sfetnicul trimis de Maiestatea Sa pe lângă Măria Sa, spre a se îngriji de cele lipsă oștirii până la sfârșitul războiului, să nu se amestece în caz că ar începe judecăți cu privire la pământurile și hotarele ciștigate de la turci, ci judecățile să aibă loc, să se dezbată și să se împartă înaintea Măriei Sale și a sfetnicilor săi și tot înaintea Măriei Sale să se sfârșească pricinile, să nu fie aduse pentru apel în alt loc; omul Maiestății Sale să nu orînduiască, să nu dăruiască, să nu hotărească sau să ia <din acele pământuri>, ci singur Măria Sa să dăruiască, să dispună sau să ia, împreună cu sfetnicii lui.

12. Solul Măriei Sale, trimis la Maiestatea Sa, să primească din partea acesteia din urmă, mîncarea și băutura, și să fie cinstit atît de către Maiestatea Sa, cît și de consilierii acesteia.

Iw Mihail voievod¹.

E. 1. Maiestatea Sa împăratul să ia în considerare marea mea osteneală și numeroasele mele cheltuieli de pînă acum, care <au fost făcute> nu atît pentru mine, cît pentru Maiestatea Sa și din iubirea mea față de creștinătate; că a trebuit să port război împotriva turcilor și tătarilor, cu mare cheltuială și oboseală, timp de șapte ani, despre care numai domnul Dumnezeu știe; după toate acestea, știu că <turcii și tătarii> își vor întoarce toate puterile numai împotriva acestor trei țări, iar eu trebuie să-mi încerc norocul împotriva lor, atît iarna cît și vara.

De aceea doresc ca Maistatea Sa să renunțe în favoarea mea și a urmașilor mei, indiferent de sex, pe veci, la Țara Românească și Moldova.

2. Să stăpînească Transilvania sub numele de guvernator, însă, cu această condiție ca, oricînd vreau eu și reclamă nevoia, să întrunesc dieta, în care să putem duce la capăt totul pentru binele și păstrarea țării, iar articolele să fie confirmate de Maiestatea Sa.

3. Ca toate veniturile țării, cum sînt cele miniere, aur, argint, sare și altele, să-mi revină mie, potrivit cheltuielilor mele, de asemenea tricesima, dijma, din care să-mi pot întreține Curtea și pe slujitorii oșteni. Maiestatea Sa împăratul aprobă.

4. Ca toate donațiile mele, afară de dreptul de înstrăinare, să fie valabile și să pot dărui, după vrednicia fiecăruia, în numele Maiestății Sale.

5. Viața oamenilor fiind nesigură și necunoscînd ceasul cînd Dumnezeu va pune capăt vieții mele, doresc ca Maiestatea Sa, ținînd seama de slujba mea plină de multă osteneală și muncă, să-mi dăruiască mie și urmașilor mei aici, în țara aceasta, Gurgen, Ieciu și Făgăraș, cu apartenențele lor; iar în Ungaria, Chioar și Hust, precum și o cetate cu venit bun, fie în Moravia, fie în Boemia, imediat și de fapt, pentru ca atît eu, cît și fiul meu, să slujesc cu mai mult zel pe Maiestatea Sa și întreaga creștinătate.

6. Rog pe Maiestatea Sa, domnul meu preamiliostiv, ca, ținând seama de slujba mea efectuată cu inimă bună și cu dragoste, să-mi dăruiască și mie și fiului meu titlul și <ordinul> „Lina de aur”, pentru ca atât eu cât și fiul meu să slujim pe Maiestatea Sa și întreaga creștinătate*.

* Documentul reprezintă variante ale cererilor lui Mihai Viteazul, cu cedările la care a fost nevoit în cursul negocierilor. La punctul E, c. 377 (f. 29, verso), binecunoscuta adnotare autografă a lui Mihai Viteazul, devenită „un testament politic pentru toți românii :

Și hotaru Ardealului

Pohla ce-am puhiit :

Moldova

Țara Rumânească.

Documentul s-a păstrat parțial și în redactarea românească (cf. N. Iorga *Documente nouă*, p. 49 — 50); v. în acest volum doc. 196.

201

1600 august 12, Constantinopol.

Illustrissimo et reuerendissimo monsegnore padrone et signore mio,
singolissimo mio,

Non saprei illustrissimo et reuerendissimo mio signore che cosa progerli in questo tempo che il tutto sta in bilancia, e il mondo in forse se non confidentemente, come riuertamente al mio solito, che stando questa Porta in sospetto che il ré tartaro non hauesse intelligenza col Michál et per ciò non uolesse mouersi ai danni suoi quello per discolparssi di ciò due huomini del detto, che teneua appresso a lui con alcuni di suoi. Dieci di sonno che li rimandó cqui, á fine che s'informassero del uero, et si leuasero d'ogni sospetto. Uenuti, furono receuuti mediocremente di liete uoglie et dopo un lungho secreto ragionamento con Alil bassá visir primo furono fatti priggioni per quatro di, poi furono liberati, ne altro d'essi si ode. Il tartaro per leuar ogni sospetto, se ben contro imperiali, non ha uoluto mouerssi a danni del Michál s'ha monstrato prompto, però intendesi che parti d'essi habbino passato uer il Mar Negro. Il fiume pristino et per auicinarse nelli luoghi del Michále era di bisogno passar un altro fiume, onde faceali di bisogno passar per un passo assai stretto, comodo á esser notabilmente danneggiati da nimici. Sperauano essi con l'esercito di Mamuth bassá, qual sta in quelli confini della Valachia in difesa di quelli paesi d'Andrinopoli, col succhio del gran cancellier polaccho offender il Michál, pure si per che il Mamuth bassá non ha sufficiente esercito per cotal impresa, si per che s'ode esser seguita la pace tra il detto polacco, et Michál, come anco per l'ordine dell'Hybraimo che scriue a questa Porta che non si permetta il Mamuth entrar nelli paesi del Michál, atteso che con la suspension d'arme et non con uiolente guerra spera accatar la desiderata pace. Non s'intende sin á quest'hora faction alcuna seguita sopra ciò. Questi si bene sonno atternete del strepito grande che rimbomba del ualor et copioso esercito del Michál, ché par non si ragioni d'altro nel publico, e nel priuato d'ogni sorte di gente che di lui. Dicono esser un gran capitano, e li danno titoli come à l'altri principi, non dimandandolo di norme uituperoso come prima con dispreggio dimandar lo soleano, no di lui poco, ma molta stima nostri fanno et temendo di timor tale che non sanno ritruouar il modo di potersse ualere, et opporre al suo ualore, et dicono che Iddio combattete per lui, et tanto più s'auertano di ciò quanto che il tutto li cede in bene [...]¹.

Preailustre și preacucernice monseniore, stăpîn și domn al meu

Nu știu ce v-aș putea relata, preailustre și preacucernice domn, în acest moment în care totul stă în cumpănă, iar lumea se îndoieste fie în secret, fie fățiș, așa cum fac eu, căci la Poartă se suspectează faptul ca regele tătar <hanul> să nu cadă la înțelegere cu Mihai; pentru acest motiv n-ar fi vrut să se miște <cu armata> împotriva lui, iar în scopul dezmințirii acestei stări de lucruri ține la curte 2 oameni <de-ai voievodului>, împreună cu cîțiva de-ai lui. Sînt 10 zile de cînd aceștia au venit aici pentru a informa asupra adevărului și a înlătura toate suspiciunile. După ce au sosit, au fost primiți cu oarecare bunăvoință, iar după o îndelungată discuție secretă cu vizirul Halil, au fost închiși 4 zile, apoi au fost eliberați. Nu se mai aude nimic despre aceasta. Tătarul, pentru a îndepărta orice suspiciune în privința imperialilor, n-a vrut să-și deplaseze oștirile contra lui Mihai. El s-a arătat prompt, totuși, și se aude că are în intenție să trimită o parte dintre oamenii săi către Marea Neagră, pe Dunăre. <Se trece> primul fluviu, iar pentru a se apropia de locurile lui Mihai este nevoie să mai treacă peste un fluviu, iar după aceea printr-o strîmtoare pe cît de îngustă, pe atît de avantajoasă pentru inamic în a le provoca pierderi importante. Ei sperau că, împreună cu oastea lui Mahmut pașa, care se află lingă hotarele Țării Românești, împreună cu acolitul marelui cancelar polonez, cu scopul de a apăra zona Adrianopolului, vor putea lovi pe Mihai, dar pentru că acel pașă nu avea suficientă armată pentru o astfel de acțiune, se aude că pacea se va menține între polonez și Mihai. Astfel că, prin ordinul lui Ibrahim, așa cum se scrie de la Poartă, nu i se permite lui Mahmut să intre în țările lui Mihai și se așteaptă ca prin întreruperea activităților militare și nu prin continuarea războiului violent să cîștigăm dorita pace. Pînă acum nu se întrevede nici un fel de rezistență în această direcție. Toate acestea sînt puse în legătură cu discuțiile mari care se poartă asupra valorii și curajului armatei lui Mihai, căci în abordarea, atît a problemelor publice, cît și a celor particulare, nu se analizează nimic altceva în afară de persoana lui. Ei afirmă că este un mare căpitan și îi dau titluri ca oricărui alt prinț. Nu-l mai cheamă cu numele dezonorant pe care obișnuiau să i-l atribuie cu dispreț, mai înainte. Acum, numindu-l, îl ridică și îi acordă multă stimă și atît de mult se tem de el, încît nu știu să găsească modul în care l-ar putea prinde și s-ar putea opune curajului său. Și spun că Dumnezeu luptă alături de el și atît de mult cred acest lucru, încît cedează totul în favoarea lui [...]¹.

¹ Despre situația din Ungaria și pregătirile flotei otomane contra celei creștine.

† Iw Mihail voivoda, bžiju mlstiju gspdrz Zemli Vlaškoi i Ardelskoi i Mwldavskoi, wž gsdva mi blgo proizvolih našem blgim proizvoleniem, svētlm i čstw m srdcem, wt vřseŋ nařeŋ dřeŋ i wt ba pomořtia i dali i potvrřdili esmi naře stěi mlbři monastir Nemecskaa, idež est hram vřzne-senie ga ba, spsa nařeg Iy Ha, edna mlin ež est na ustija Žižia, gde padaet

u Prutě i na Krakově edna silešte zovemĭa Sevkꙋci, gde bil Samoil vataman. I privilegia ih za daanĭe čto imaet staa monastir više pisannaa wt Ilĭa voivoda, tog radĭ da est ei i wt gsdva mi urik i potvrzdenĭe sꙋ vsēm dohodom i in da še ne umišaet před sim listom gsdva mi. Pis u Běl Grad, msca avgst zĭ dni, v lěto xzri.

Iw Mihail vod ¹.

Arh. St. Buc., m-rea Neamț, XXX/5, original, pecete aplicată, căzută; D.R.H., B Țara Românească, vol. XI, doc. 414, p. 565 (text slav și traducere); D.I.R., A, veac XVI, vol. IV, p. 300 (trad.).

†Iw Mihail voievod, din mila lui Dumnezeu domn al Țării Românești și al Ardealului și al Moldovei, iată domnia mea am binevoit cu a noastră bunăvoință, cu inimă luminată și curată, din tot sufletul nostru și din ajutorul de la Dumnezeu și am dat și am întărit sfintei noastre rugătoare, mănăstirea Neamț, unde este hramul înălțării domnului Dumnezeu, mîntuitorului nostru Iisus Hristos, o moară care este la gura Jijiei, unde cade în Prut, și pe Cracău o siliște numită Sevcăuți, unde a fost Samoil vataman. Și privilegiul lor de danie, ce-l are sfînta mănăstire mai sus scrisă, <este> de la Ilie voievod, pentru aceea să-i fie și de la domnia mea uric și întărire cu tot venitul; și altul să nu se amestece înaintea acestei cărți a domniei mele. Scris în Bălgrad, în luna august, 17 zile, în anul 7108 (1600).

Iw Mihail vodă ¹.

¹ Îscălitură autografă.

203

1600 august 18.

Senor, Yo he dexado de escribir a Vuestra Magestad días ha las cosas de Ungría, por no haver cossa notable en ellas que dezir. Lo que agora se offresce, es que por avissos que de Constantinopla y de otras partes se tienen, calan Turcos, pero por las ruynes spías que acá se tienen no se puede averiguar si todos caminan para Ungría, o se entreternán algunos en Belgrado, porque muchos sospechan que podrían hazello para traversar desde allí la Transilvania y al Walaco, que continuando sus incursiones ha ocupado la Moldavia y hechado della a Hieremías Wayboda, que con favor dellos y de Polacos la tenía, cossa que el Turco siente mucho, porque impiden las vituallas que de aquella provincia yban a Constantinopla. También lo sienten mucho los Polacos, por la vezindad que tienen en aquella provincia, y por pretender que es cassi como feudo del reyno de Polonia, por ser continua con la Podolia, y no se quieren persuadir que el Walaco la huviesse ocupada sin inteligencia del Emperador; y si esta provincia, que es continua con la Transilvania, se juntaría con la Valaquia, sin dubda quitarían la Ulgaria al Turco y le impedirían las vituallas y tránsitos, assí de Tartaros como de su proprio ejército, y se podría correr hasta las puertas de Constantinopla: y no se puede negar sino que las cossas están en disposición que quando con veras y con fuerças se atendiesse a ellas, nunca los Turcos an estado tan cerca de perder todo o gran parte de lo que tienen en Europa. Y parece que Dios particularmente quiere favorecer esta causa, pues la incamina por medios que manifiesta su voluntad, pues todos

los efectos que han producidos aquellas provincias al estado que represento a Vuestra Magestad, los a hecho un hombre levantado del polvo de la tierra, que tal es el Walaco, que dicen que su principio fué de mercader de joyas : y permite Dios también que esto esté constante en la deboción del Emperador, y en restituýrle la Transilvania y sometterle todas estas otras provincias. Pero para poder escribir a Vuestra Magestad con más seguridad en esto, se spera al Dottor Petz ¹ dentro pocos días de buelta de Transilvania, donde a ydo a averiguar la verdad de la fee del Walaco, de la qual muchos an dubdado.

Al. Ciorănescu, *Documente*, p. 165—166, doc. CCCLXI; Archivo General de Simancas, Sección de Estado, Alemania 706; Veress, *Documente*, VII, p. 162—163.

Stăpîne , am renunțat să scriu Maiestății Voastre zilele acestea despre treburile din Ungaria, căci nu era între ele nici un lucru demn de a fi spus. Ce se întâmplă acum, este că, după știrile ce le avem din Constantinopol și din alte părți, turcii se pun în mișcare, dar din slabele iscodiri ce s-au strîns <de atunci> încoace, nu se poate afla dacă mășăluiesc cu toții spre Ungaria sau se opresc unii la Belgrad, <fiind> mulți care bănuiesc că ar putea face aceasta ca să treacă de aici în Transilvania și la <voievodul> român ; care, continuîndu-și incursiunile, a ocupat Moldova și a smuls-o lui Ieremia voievodul, care o stăpînea cu îngăduința aceloră <turcilor> și a polonezilor, lucru ce turcului nu-i este deloc pe plac fiindcă îi sînt oprite proviziile ce mergeau din acea provincie la Constantinopol. La fel nici polonezilor nu le este pe plac, din pricina vecinătății dintre ei și acea provincie, ce o țin ca o feudă a regatului Polonei, fiindcă este lîngă Podolia, și n-ar fi de crezut că <voievodul> a ocupat-o fără înecuvințarea împăratului. Și dacă această provincie, care este vecină cu Transilvania, s-ar uni cu Țara Românească, fără îndoială că Ungaria ar fi smulsă turcului și ar fi împiedicate și <transportul> proviziilor și trecerea și a tătarilor și a propriei sale oștiri ; și s-ar putea ajunge pînă sub porțile Constantinopolului. Și nu se poate tăgădui că lucrurile stau într-aseamenea chip, dacă bagi bine și cu adevărat de seamă la ele, că nicicînd turcii n-au fost mai aproape de a pierde tot sau mare parte din ce stăpînesc în Europa. Și se pare că Dumnezeu vrea cu deosebire să ocrotească această cauză căci vitregia împrejurărilor, pe care o trece <voievodul> cu vrerea sa, uimirea ce au stîrnit acele provincii în țara unde o reprezintă pe Maiestatea Voastră, toate le-a săvîrșit un om ridicat din pulbere ; căci acesta este <voievodul> român, despre care se zice că a fost la început neguțător de giuvaericele. Să dea Dumnezeu ca să rămînă acesta neclintit în credința față de împărat, <ca> să-i readucă sub sceptru Transilvania și să-i supună toate cestelalte provincii. Dar ca să putem scrie Maiestății Voastre cu cea mai mare trăinicie de <adevărul> acestor lucruri, așteptăm întoarcerea în cîteva zile a doctorului Petz ¹ din Transilvania, unde s-a dus să se convingă de adevărul credinței voievodului, de care mulți s-au îndoit.

¹ Pezzen.

Hofzahlmeister würdt erinnert, wie er zu weiterer Praesentirung in die Wallachey umb ein gulden Ketten, daran ein Kleinod von Robinen

und Diemandten, sambt noch einen Cleinوث bezahlte 4083 fl. in Ausgab einbringen solle.

Geben Prag, den 26 Augusti. Anno 1600

Veress, *Documente*, vol. VI, p. 170; Hofkammerarchiv Wien, Oesterreichische Gedenkbücher, 160 fol. 210.

Se atrage atenția casierului Curții imperiale să treacă în contul cheltuieli suma de 4 083 fl. pentru un colan aurit, prevăzut cu un giuvaier cu rubine și diamante, împreună cu încă alt giuvaier, spre a fi oferite în Țara Românească.

Dat la Praga , la 26 august, anul 1600.

205

1600 septembrie 9, Constantinopol.

[...]¹. Far il medesimo come sin le altre et se ben poco habbi d'aggiungerli conforme alla staggione che il tutto pan stij in bilancia famelico, et sitibondo ogn'uno di uederne il fine, non lassero, però di dirle che quanto più l'Hybraimo bassá, et generale dall'Ungharia, con spessi messi moltiplica i raguagli di quanto passa in quel campo á questa Porta, tanto più, da questi grandi uien osseruato silentio, onde il tacere di loro che sonno hauerzsi à parlar molto et niente tener secreto ci fa credere poco, nulla hauer occasione d'allegrezza, ma di mestizia sopra pressi nell' animo per il mal che li sopra sta, fa che taccino, et con timor, et marauigliá auuisino il ualor del Michál, da cui indubitamente, aspetano ogni loro ultimata rouina. Credesi da essi e se non é seguita la pace tra lui e polacchi quanto a quella parte del gran cancelliere, douer in ogni modo a seguiro non potendo resistere a sue forzze, che ne essi, ne tartari insieme potranno già mai diuertir suo ualore, essendo suo esercito troppo neruoso, troppo tenace, troppo forte, onde tenghono per fermo douersse effectulare in questa loro dieta, quanto dal Michál uien desiderato. Benché si fa motto d'alcuni che dal ré senatori et da chi spetta in quel Regno, il detto gran cancelliere sij stato e dismesso di suo officio per schefar la guerre ciuile et uoltar le arme contro il comune nimico Dall'ambasciatore inglese però s'ode, benchè non le sia prestata credenza, che quello et questo Michál siano stati due uolte alle mani, la seconda la notte hauerli spartiti, et nella prima resta in bilancia la uittoria pur sij come si uoglia, presto s'ha da udir questo gran pacto, di cui questi sin hora cominciano a sentirne i graui dolori. S'intende che da quelli imperiali sij portata il tempo innanzi, nell'effectulare la pace con questa corona et però l'Hybraimo non s'hauer mosso a fara progresso alcuno contro di quelli astutamenti per ueder il fine di progressi, et callidi pensieri del Michál [...]².

Arh. St. Buc., Colecția microfilme Vatican, r. 76, c. 63—64; Archivio Segreto Vaticano, fondo Borghese, seria III, vol. 60 A, f. 164.

[...]¹. Se face același lucru ca și în privința celorlalte, dar puține sînt de adăugat pentru moment, căci totul pare că stă în bugetul familiei și secătuit, al cărui sfîrșit îl așteaptă fiecare. Nu pot să nu informez totuși

că, cu cît Ibrahim paşa, comandantul din Ungaria, cu banii puşi la dispoziţie, înmulţeşte rapoartele adresate Porţii asupra celor petrecute în tabără, cu atît mai mult marii demnitari păstrează tăcerea. Prin tăcerea lor, care sînt obişnuïţi să vorbească mult şi să nu țină nimic secret, sîntem tentaţi să credem puţin, să nu existe motive de bucurie, ci de întristare în suflet; răul care îi ameninţă îi face să tacă şi cu spaimă şi mirare recunosc valoarea lui Mihai de la care aşteaptă, în mod sigur, ruina lor. Se crede de către aceştia că dacă încă nu s-a încheiat pacea între ei şi polonezi, în ceea ce priveşte pe marele cancelar va trebui în orice caz să se încheie, deoarece nu pot rezista forţelor sale nici ei, şi nici cu tătarii nu vor putea să micşoreze valoarea sa, armata sa fiind mult prea energetică, tenace şi puternică pentru aceasta. În această dietă a lor s-a susţinut în mod hotărît că <pacea> trebuia realizată, aşa cum dorea Mihai. Se vorbeşte de către unii că regele, senatorii şi cei în drept din acest regat ar fi hotărît demiterea marelui cancelar din funcţia sa pentru a evita războiul civil şi pentru a îndrepta armatele împotriva duşmanului comun. S-a aflat de la ambasadorul englez, deşi încă nu s-a acordat credit acestei veşti, că armatele poloneze şi cele ale lui Mihai s-ar fi confruntat în două rînduri. În a doua <luptă> acestea ar fi fost despărţite de căderea nopţii, iar victoria în cea dintîi ar fi fost îndoielnică. Se zvoneşte acum despre acest mare acord ale cărui urmări dureroase se resimt. Se afirmă că imperialii au intervenit mai demult pentru realizarea păcii cu această coroană <Poarta>, dar Ibrahim nu s-a mobilizat pentru a se opune viclesugurilor, pentru a pune capăt înaintării şi gîndurilor viclene ale lui Mihai [...]².

¹ Formula de salut.

² Despre sosirea unor prizonieri unguri la Constantinopol.

Responsum pro Michaelis voivodae legatis ¹

Sacra caesarea ac regia Maiestas, dominus noster clementissimus benigne intellectis et consideratis iis, quae sibi illustrissimi domini Michaelis vaivodae Valachiae nomine eius legati et vivo sermone et scripto exposuerunt, clementer respondet,

1. Et si maluisset sacra caes. Maiestas sua ad gravia, quae exoriri possint incommoda facilius evitanda, Transilvania quae nomine Maiestatis suae occupata fuit plene restituta, dominum vaivodam in Valachiam redire, eandemque sub protectione suae Maiestatis regere et in omnes ibi occasiones pedem ulterius in Turcicam ditionem Maiestatis suae auxiliis proferendi observare, quod ipsius promissis frequenter repetitis adeoque aequitati congruum et apud omnes ubique christianos ipsi gloriosum futurum videbatur; sibi tamen placere, seque rata habere, quae cum domino vaivoda sui commissarii et quidem doctor Pezzius tractarunt, annuendo beneficium et permittendo ut ipse Transilvaniam pro sua Maiestate ita gubernet, ut pristinis ea provincia privilegiis et consuetudinibus fruatur, exactionibus insolitis minime gravetur, nihil novi in consuetudinibus illis antiquis extra consueta comitia suscipiatur, sed omnia cum consilio adiunctorum consiliariorum iuxta comitiorum decreta gerantur et assistens aliquis sacrae Maiestatis suae consiliarius primarius et insignis adhi-

beatur, qui tam pacis quam belli tempore domino vaivodae assidue adsit, domino autem vaivodae extra provinciam proficiscente gubernationem provinciae una cum reliquis consiliariis, donec ipse in provinciam revertatur, curent, negotia quaecunque diligenti cognitione praevia laudabili christianorum more tractentur, in deliberationem trahantur, et executioni mandentur.

Et quamvis gubernandi facultas apud plerosque christianos principes saltem ad certum temporis intervallum, quemadmodum conferenti placeat, dari et conferri consuevit, quod non solum apud summos in republica christiana principes, sed etiam apud imperatorem Turcarum, cuius rei etiam exempla superioribus annis in ipsa Transsilvania extiterint; tamen sacra Maiestas sua benigne gubernationem hanc domino vaivodae quoad vixerit et in fide obedientiae constanter perseveraverit, concedit ac permittit. Et cum de filio domini vaivodae spes sit vestigia ipsum paterna fideliter institutum ac sacrae caesareae Maiestati suae, christianaeque reipublicae constanter adhaesurum esse, sacra Maiestas sua post mortem patris, quam deus in multos annos avertat, singularem illius rationem, non solum quoad gubernationem hanc Transsilvanicam, sed etiam quoad alias occasiones, quibus tum hunc filium, modo quemadmodum supradictum est, constanter in fide obedientiaeque perstiterit, seque idoneum praebuerit, tum alios domini vaivodae haeredes ornare atque averehere possit, habiturum esse [...]².

Arh. St. Buc., Colecția xerografii Austria, pach. CCXXXII/3; Haus-, Hof- u. Staatsarchiv Wien, Türkei I, K 83; Monumenta Comititalia Regni Transylvaniae, vol. IV, Budapesta, 1878, p. 539—540 (text integral).

Răspunsul dat de împăratul Rudolf solilor voievodului Mihai¹

Sfinta Maiestate imperială și regală, stăpînul nostru preamilosliv, luînd cu bunăvoință la cunoștință și în considerație cele expuse prin viu grai și în scris de solii preastrălucitului domn Mihai, voievodul Țării Românești, în numele acestuia, răspunde cu clemență:

1. Chiar dacă Maiestatea Sa sfîntă imperială, pentru a evita mai lesne unele dificultăți ce s-ar putea ivi, ar fi preferat ca Transilvania, care a fost ocupată în numele Maiestății Sale, să-i fie pe deplin restituită, iar domnul voievod să se întoarcă în Țara Românească, pe care să o conducă sub protecția Maiestății Sale și de acolo să caute în toate ocaziile a face și în viitor incursiuni în teritoriul turcesc, cu ajutoarele militare ale Maiestății Sale, ceea ce voievodul însuși a promis și a repetat adesea, astfel încît acest lucru a fost considerat ca fiind corespunzător dreptății și unui viitor glorios înaintea creștinilor de pretutindeni; totuși Maiestatea Sa a dispus și a încuviințat ca cele tratate de comisarii săi și de dr. Pezzen cu domnul voievod să fie aprobate cu bunăvoință și să se permită ca voievodul să guverneze Transilvania pentru Maiestatea Sa, astfel încît acea provincie să se bucure de vechile privilegii și obiceiuri, să fie cît mai puțin apăsată de impozite neobișnuite, să nu fie supusă la înnoiri în vechile obiceiuri prin diete în afara celor obișnuite, ci totul să se administreze cu sfatul consilierilor adjuncți, alături de decretelor dietelor, adăugîndu-se, ca asistent, un consilier-prim al Maiestății Sale, care să fie nelipsit de pe lângă domnul voievod, atît în timp de pace, cît și de război și care, în caz că voievodul e plecat în afara provinciei transilvane, să se ocupe, împreună cu ceilalți

consilieri, de guvernare pînă la întoarcerea acestuia în provincie, ale cărei treburi să fie tratate, puse în dezbatere, încredințate punerii în practică, pe baza cunoașterii sirguincioase, după datina lăudată a creștinilor.

Și deși uzul la cei mai mulți principii creștini era ca dreptul de a guverna să se acorde cel puțin la un anumit interval de timp, în sensul ca el să fie aprobat, dat, conferit nu numai pentru cei mai înalți principii din cadrul creștinătății, ci chiar și în cadrul împărăției turcești, cum dovedesc faptele și exemplele din anii anteriori chiar din Transilvania; totuși Maiestatea Sa imperială concede și permite binevoitor domnului voievod această guvernare atîta vreme cît va trăi și va persevera neclintit în credință și supunere. Și fiindcă există speranța că fiul domnului voievod va păși cu credință pe urmele părintelui său și că va adera neclintit <la politica> Maiestății Sale sfinte imperiale și a creștinătății, după moartea tatălui — pe care Dumnezeu să o îndepărteze mulți ani — Maiestatea Sa sfintă va dori să statornicească pentru acest fiu regula neobișnuită <stabilită> pentru tată, nu numai în privința guvernării Transilvaniei, ci și în alte împrejurări, în caz că, așa cum s-a spus mai sus, fiul va rămîne neclintit în credință și supunere și se va dovedi corespunzător, Maiestatea Sa putînd împodobi și înălța și pe alți succesori ai domnului voievod [...]².

¹ Răspunsul tardiv al împăratului, căci Mihai Viteazul la 18 septembrie 1600 pierde Transilvania.

² Urmează punctele 2—12, referitoare la succesiunea la tron în Țara Românească, viitorul regim al Moldovei, stăpînirea unor cetăți transilvane și ungare, dreptul de a acorda domenii și de a administra justiția, acordarea de ajutoare militare, exploatarea minieră, asistență militară reciprocă, întreținerea unui agent permanent la Curtea imperială, dreptul de azil pentru boieri.

Naiasnieiszy Milosciwy Krolu panie, panie nasz milosciwy.

Nainisze służby i wierne poddanstwo nasze zalecamy pilnie w milosciwą laskę waszei krolewskiej mosci, pana i dobrodzieia naszego milosciwego.

Komornik waszei krolewskiej mosci, pana i dobrodzieia naszego milosciwego, pan Maszenski, byl sam w wojsce z listy waszei krolewskiej mosci u iego mości pana hetmana coronnego, przes ktorego nie chcialem zaniechac abym pisanim swym dobrego zdrowia waszei krolewskiej mosci, pana i dobrodzieia naszego milosciwego nawiedzić nie miał; oznaimuiąc przytym waszemu krolewskiemu Mosei, isz za laską Boza, a laską o szczesczem waszei krolewskiej mosci, pana i dobrodzieia naszego milosciwego, z yego moscią panem Hetmanem Coronnym i z woiskiem waszem krolewskiem do stolice panstwa Moldawskiego dnia dzisiejszego przyslismy, krom żadney przeszkody od nieprzyiaciela, ktorego ludzie i woisko, ile go w ziemi Moldawski belo, postrachem woiska waszei krolewskiej Mosci zięthe, ku ziemi Siedmigrodzkiej ustąpielo. Telko w zamku zawarło się ludzi Michalowych dwiescie, Węgrow z Multany, ktorzy się ieszcze z zamkiem niepoddali, iednak i ci (mamy nadzieię w panu Bogu) ze się tham dlugo nie ossiedzą. Za co ia s tam ubogą ziemią i obywatle mi iei doznawszy tak wielki laski i dobrodzieistwa waszei krolewskiej mosci, pana i dobrodzieia naszego milosciwego, ile naiwięcy możemy pilnie i unizęnie waszemu

krolewskiemu mosci panu naszemu milosciwemu dziękuiemy i: daliei
dziękować i pana Boga prosić za waszei krolewskie i mosci pana i dobrodzieia
naszego milosciwego niezaniechamy.

Ktému tesz nie iest taino waszey krolewskie i mosci panu i dobrodzie-
iowi naszemu milosciwemu, isz dawno cesarz turecki bratha moiego
województwem Multanskim posykel y nie rass o to do nas pissal i possilal,
chćąc to mieć koniecznie, na co ia iednak przypaść bes wiadomosci i woliei
Waszei krolewskie i mosci, pana i dobrodzieia naszego milosciwego, nie-
chcialem. Terasz isz occasia po tému iesth, niewątpiemy nie w milosciwy
lasce waszei krolewskie i mosci, pana i dobrodzieia naszego milosciwego,
isz wasza krolewska mosci milosciwie przychlywszy się do tei sprawy,
na niszego slugę swego, a brata moiego, na tym panstwie raczy nisz kogo
innego snieć i widzieć bedziesz woleć raczel. A ia spolecznie i s tym bra-
tem swym a slugą nainiszym Waszei krolewskie i mosci oddawszy całą
wiarę naszą poki iedno żywi, będziemy służyć na kazde roskazanie waszei
krolewskie i mosci panu i dobrodzieiowi naszemu milosciwemu gotow i
powinni zawzdy będziemy.

Zalecamy przytym powtore nainisze służby i wierne poddanstwo
nasze w milosciwą laskę waszei krolewskie i mosci pana i dobrodzieia na-
szego milosciwego. Dan z obozu pod Soczawa dnia XVI Septembra Anno
MDC°.

Waszei Krolewskie i mosci pana i dobrodzieia naszego milosciwego,
wierny poddany i sluga nainijski.

Hieremias Mohila z laski Bozei wojewoda i dziedziczny ziem Mol-
dawskich Hospodar.

Arh. St. Buc., Colecția microfilme R. P. Polonă, r. 8, c. 280—282; Archiwum Głównic
Akt Dawnych, Warszawa; Archiwum Zamoyskich, Korespondencja, sygn. 3028 (olim
1790), p. 80—82 (olim 45—46), copic; P. P. Panaitescu, *Documente*, p. 127—130
(text și traducere).

Prealuminate milostive rege, domnul nostru milostiv, slujbele noas-
tre supuse și supunere credincioasă încredințăm milostiei Măriei Tale,
domnul și binefăcătorul nostru milostiv.

Cămărașul Măriei Tale regești, domnul și binefăcătorul nostru milos-
tiv, domnul Maszenski, a fost la oaste cu scrisorile Măriei Tale regești la
domnia sa hatmanul Coroanei și n-am yrut să neglijez să cercetez prin-
tr-însul cu scrisoarea mea despre sănătatea Măriei Tale, domnul și bine-
făcătorul nostru milostiv. Dăm de știre pe lingă aceasta Măriei Tale regești,
că din mila lui Dumnezeu și din grația și norocul Măriei Tale, domnul și
binefăcătorul nostru milostiv, împreună cu domnul hatman al Coroanei
și cu oștirea Măriei Tale am sosit astăzi în capitala țării Moldovei, fără nici o
piedică aproape din partea dușmanului, ai cărui oameni și oștirea cîtă a avut
în țara Moldovei, cuprinși de teama oștirii Măriei Tale, s-au retras către
Ardeal. Numai în cetate s-au închis vreo două sute de oameni de-ai lui
Mihai, unguri și munteni, care încă nu s-au predat cu cetatea, însă și aceștia
(avem nădejde în Dumnezeu) că nu se vor ține acolo mult timp. Pentru
acestea eu și cu această mindră țară și cu locuitorii ei, cunoscînd așa de mare
grație și binefaceri din partea Măriei Tale regești, domnul și binefăcătorul
nostru milostiv, mulțumim cît se poate mai călduros și mai supus Măriei
Tale regești domnului nostru milostiv și nu vom înceta să mulțumim și să
rugăm pe Dumnezeu pentru Măria Ta regească, domnul și binefăcătorul
nostru milostiv.

Pe lângă acestea, de asemenea, nu este necunoscut Măriei Tale regești domnului și binefăcătorului nostru milostiv, faptul că încă demult împăratul turcesc a destinat pe fratele nostru pentru domnia Țării Românești și nu o dată ne-a scris și ne-a trimis pentru aceasta, dorind ca aceasta să fie neapărat, ceea ce eu n-am vrut să fac fără știrea și fără voia Măriei Tale, domnul și binefăcătorul nostru milostiv. Acum că este ocazia pentru așa ceva, nu ne indoim de bunăvoința Măriei Tale regești, domnul și binefăcătorul nostru milostiv, că Măria Ta regească socotind această treabă cu milostenie, vei binevoi a îngădui să cercetezi și să ridici în această țară pe fratele meu, sluga ta cea mai mică, decît pe altcineva iar eu împreună și cu acest frate al meu, slugă plecată a Măriei Tale, dîndu-ți întreaga noastră încredere, cît vom fi vii, vom sluji, fiind gata și datori întotdeauna la orice poruncă a Măriei Tale, domnul și binefăcătorul nostru milostiv.

Pe lângă aceasta încredințăm din nou grației Măriei Tale regești, domnului și binefăcătorului nostru milostiv, slujbele noastre plecate și supunerea credincioasă. S-a dat din tabăra de sub Suceava, la 16 septembrie, anul 1600.

Al Măriei Tale, domnul și binefăcătorul nostru milostiv, credincios supus și slugă plecată.

Ieremia Moghilă, din mila lui Dumnezeu, voievod și domn ereditar al țării Moldovei.

208

1600 septembrie 19, Brașov.

Generose domine observandissime. Salutem et officiorum commendationem.

Meg értetük az Kegyelmed izenetiből, hogy azt kívánják a vitézek, hogy az rác és boérok feleségeket, házok népét minden marhájjal ne háborgatnók és ne bántanók, mind addég, az mig a fejedelmek közett el nem válik ez dolog. És ugy ök is meg szünnének és többet nem égetnének. Azért fogadjuk hitünkre, hogy ha meg szünnék és nem égetnek miképen eddég békességek volt mi tőlünk, ezután is semmi bántások nem lesz. Hiszem, ha Mihál vaidának adná is az Isten a diadalmot, ugyan inkább akarná, hogy épen maradna az ország, hogy nem mind el pusztassék. Azért, ha mi jót Kegyelmed is cselekeszik az szegénységért, Isten is jót ad Kegyelmednek érte; mi es meg szolgáljuk Kegyelmednek. Tartsa meg az Isten Kegyelmedet.

Datae Coronae, 19. die Septembris. Anno 1600.

Eg(regiae) do(minatio)nis V^{rae} paratissimus

Valentinus Hersell

Judex Civitatis Coronensis

Arh. St. Buc., Colecția microfilme Austria, r. 73, c. 939—941; Kriegsarchiv Wien, Hofkriegsrat, September 1600, No. 57, f. 11, 12; A. Veress, *Documente*, VI, p. 194—195.

Nobile domn demn de multă prețuire, sănătate și încredințarea respectelor.

Am înțeles din vestirea domniei tale, că poftesc vitejii să nu tulburăm, să nu vătămăm soțiile, casnicii cu toate averile șirbilor și boierilor,

pînă nu se hotărăște lucrul între principii. Astfel și ei ar înceta și nu ar mai pîrjoli. Pentru aceea ne legăm pe credința noastră, că dacă încetează și nu mai pîrjolesc, precum au avut pace din partea noastră pînă acuma, nici de aici înainte nu vor avea nici o vătămare. Cred că și dacă i-ar da Dumnezeu biruință voievodului Mihai, mai virtos ar vroi să rămînă țara neatinsă, să nu se pustiască toată. Pentru aceea, dacă domnia ta face vreun bine pentru sărăcime, și Dumnezeu dă bine domniei tale, o să slujim și noi domniei tale. Dumnezeu să țină pe domnia ta.

Dat la Brașov în ziua de 19 septembrie, anul 1600.

Al distinsei domniei voastre preaplecăt

Valentin Hersell

judecător al cetății Brașov.

209

1600 septembrie 20, Constantinopol.

Right Honourable, contynuinge the advizes of these parts, occurreth to advise your Honour that 7 dayes past here arrived a Nuntio from Poland to the Grand Signor who ever since hath bine extreemly sick; by reason wherof we doe not certainly knowe the cause of his messadge, but judge to demand ayd against Michael for the recovery of Bugdania, or that yf he should recover from him all the 3 provinces of Transilvania, Wallachia, and Bugdania, that ever after it may be lawfull for the King of Poland and his successors to place therin such princes and governors as they shall appoint, payinge him his ordinarie tribute, otherwise he will not undertake the same to hazard the lives of his subiects and expences of his Treasure.

Within 2 dayes after him arrived the Ambassador which Michaell sent to the Viceroy¹ with nynty thowsand chekins in companie of 100 Chouses and Spahies, beingsent hither by the Viceroy (and not by the consent of Michaell) with 25.000 chekins of the same mony, therby to induce the Grand Signor to thinke that his proffers of peace are unfayned, for himself attendeth nothing ells, and greatly crediteh and favoureth Michaell; yett he findeth little here, his said messenger being presently committed to safe keeping, the Grand Signor receiving the money as he said for his own private purse, alleadging Michaell had taken much more from him. It is doubted the said messenger shall be hardly dealt withall, the Eunuch now chief Viceroy in port being mortall enemy to Michaell, whoe once narrowly escaped his hands when he was Generall of Temeswar², who informeth that all his proceedings are stratageames (as it is thought to be most trew) to passe over this yeare, the Emperor his forces being weake, from whome he expected some ayd; for with his perswasion the Viceroy seeketh noe victory or battle, allthough he be gone towards Strigonia³, but useth all his industry for peace, being carried away with the faire speeches of the Emperor and Michael [...]⁴.

E. D. Tappe, *Documents*, p. 135–136; Public Record Office, London State Papers, 97/4, f. 87.

Preaonorate, continuînd informațiile despre aceste locuri, vă înștiințez că, acum 7 zile, a sosit aici la sultan, nunțul din Polonia, care, de atunci, este foarte bolnav; nu cunoaștem în mod sigur motivul venirii

sale, dar credem că pentru a cere ajutor împotriva lui Mihai, pentru recistigarea Moldovei; sau, dacă ar recistiga de la acesta cele trei provincii, Transilvania, Țara Românească și Moldova, regele Poloniei și succesorii săi ar avea apoi mereu dreptul de a instala acolo prinți și guvernatori, care, fiind numiți de regii Poloniei, vor plăti tributul obișnuit, altminteri, regele nu ar acționa în acest fel, riscând viața supușilor săi și banii tezaurului.

La două zile după venirea nunțiului, a sosit aici, însoțit de 100 de ceauși și spahii, solul care fusese trimis de Mihai la vicerege¹ cu 90 000 de țechini. Acesta <solul>, fiind trimis de vicerege (fără consimțământul lui Mihai) cu 25 000 de țechini din întreaga sumă, <Ibrahim pașa> voia să-l facă pe sultan să creadă că propunerile de pace <ale lui Mihai> sînt sincere, el personal <marele vizir> neașteptînd nimic din asta, și să le acorde crezare, iar lui Mihai favoare. Acesta <Mihai> a găsit însă puțină crezare, iar solul său a fost trimis acum la închisoare, sultanul încasînd banii — după cum se spune — pentru punga lui personală, pretinzînd că Mihai primise cu mult mai mult de la el. Este, dealtminteri, de temut că numitul sol va fi tratat aspru, căci eunucul, acum vicerege în funcție, este dușman de moarte al lui Mihai, din ale cărui mîini a scăpat cu mare greutate, odată, pe cînd era comandant al Timișoarei². Acesta a informat că toate procedeele lui <Mihai> sînt stratageme (ceea ce a fost apreciat ca fiind de cele mai multe ori adevărat), pentru a putea trece peste acest an, deoarece forțele împăratului, de la care el așteaptă ajutor, sînt slabe. Viceregele <Ibrahim pașa> ține să convingă că el n-a urmărit victorii și bătălii, deși se dusesse spre Strigoni³, ci și-a folosit întreg zelul pentru pace, fiind atras de cuvintele frumoase ale împăratului și ale lui Mihai [...]⁴.

¹ Este vorba de marele vizir și *serdâr-i ekrem* (comandant suprem) Damad Ibrahim pașa, aflat atunci în zona Dravei; solul muntean Dîmo a fost primit de el, la sfîrșitul lunii august, la Osijek.

² Hadim Hafiz Ahmed pașa, acum locțiitor al marelui vizir (calmacam). În 1598, cînd era comandant al zonei Dunării, Ahmed pașa fuscse înfrînt și umilit de către Mihai Viteazul ceea ce l-a făcut să poruncească uciderea lui Dîmo și să cultive dușmănia Porții față de voievodul român.

³ Esztergom.

⁴ Omis de E. D. Tappe.

Zygmunth III, etc.

Urodzony wier. nam miely. Iakie niebiespieczestwo na nasz i Rptą od Michala za posiedzieniem Ziemie Moldawskiej belo przypadło, nie wątpiemy ze baczileś i baczysz Wiern. Twa. Bo gdzieby nie poczuł był o wstręcie i gothowaniu się przeciw niemu, pewnie nie stanąłby był człowiek chczywy i wynioszły na samy Moldawskiej Ziemi. Potrzebnie thedy musiało się to stać, ze woyska się przyczyniło iakosz i po seymie belo to zdanie PP. Rad. Za przyczynieniem tem isz wszystka quarta na iedną czwierć roku wyszła, a iedną czwiercią ta klotnia się nie odprawi. bo kiedyby zostać miał nieprzyziacieli w ziemi Moldawskiej, siedziałby zawdzy jako na szyi them Panstwom. A mając pod sobą trzi wielkie ziemie, barzoby niebiespiechen był Panstwom tym, bo takimze sposso-

bem iako i tam te chciałby ie czas upatrzywszy posieść. Pilno tedy obmyślać trzeba o tēm, iakoby i na drugą ćwierć roku sumpt był opatrzon. Są postąmpione w niektórych ziemiach pobory i teraz na obieraniu deputatów, od wielu są potwierdzone, iedno nie zaraz do rēku przyść mogą. O czym rozpissalismy bely do PP. Rad i podalismy tego beli, aby kleinothy zastawić, na co pozwolili wszyszczy okrom dwu albo trzech. Za pozwoleniem takowem radzybysmy iusz do skutku tę rzecz przywodzieli, gdysz czas szyska i wychodzyć bendzie prendko pierwsza ćwierć roku. Zlecieliśmy tedy Wiern. Twey i z inszemi niektorem PP. Radami listem ossobnem abyście wzeli te kleinothy skarbu z rąk Pana Podskarbiego, i tēm ktorzyby pieniedzy na tę potrzebę (o co tiesz starać się Wiern. T. s strony swey niezaniechay) pozyczeli, onesczie albo wszytkie, albo w częśczy podług tego, iako się pieniedzy dostanie, oddali. Na czym isz wydzisz Wiern. T. co nalezacz moze, ządamy abys niebraniał sie tego, a chentnie i pilnie tęg sprawę i z drugiemu do tego naznaczoneimu wziął przed się. Mimo insze inconvenientia i rozruchow iakych zolnierskich, gdzieby zapłata ich niedoszła, obawiać się trzeba. Pilnie tedy ządamy, abys wstąpił w tęg sprawę, bendziemy chcieli wdzięczeni być tego od Wiern. T., ilie się wezmie tych kleinothow, na to trzeba bendzie dać zeznanie Pana Podskarbiemu. Zyczymy zatym Wiern. T. dobrego od Pana Boga zdrowia. Dan z Warszawy dnia XXII miesiāca września Roku Pańskiego M D C. Panowania krolestw naszych Polsk-go XIII, Szwedsk-go roku VII.

Sigismundus Rex.

<Adresa> Urodzonemu Sebastianowi Lubomirskiemu, Castellanowi Bieckiemu, Spiskiemu i Dobczyckiemu, Staroście naszemu wiernie milemu.

I. Corfus, *Mihai Viteazul și polonii*, p. 329—331 <text, după ms. 2280>, 41, copie de la Bibl. zakl. narod. im. Ossolińskich, Lwow.

Sigismund III etc.

Nobile credincios al nostru drag. Nu ne îndoim că domnia ta ai luat și iei în seamă ce primejdie a venit peste noi și țară din partea lui Mihai voievod prin cuprinderea țării Moldovei. Căci dacă n-ar fi simțit mișcarea și pregătirile făcute împotriva lui, de bună seamă că acest om lacom și trufaș n-ar fi rămas numai în țara Moldovei. Era nevoie atunci să se sporească oarecum oștile și de această părere au fost și unii domni senatori, după seim. Pentru această oaste s-a cheltuit din întreaga cvartă pe un sfert, iar cu un singur sfert nu se poate încheia această gîlceavă, căci, dacă dușmanul ar trebui să rămînă pentru totdeauna în țara Moldovei, e ca și cum ar ședea pe grumazul acestor state <ale noastre>. Și, avînd în puterea sa trei țări mari, ar fi tare primejdios pentru statele acestea, căci ar tinde să le ia în stăpînire în același fel ca și pe celelalte. Trebuie deci să ne gîndim cu stăruință ca să facem față cheltuielilor și pentru sfertul al doilea al anului. În unele ținuturi s-a purces la stringerea dărilor care sînt acum încuviințate de către mulți, cu prilejul alegerii deputaților, numai că nu pot ajunge de grabă în mînă. Am scris despre aceasta domnilor senatori și le-am propus să zălogească odoarele, ceea ce au încuviințat toți afară de doi sau trei. În urma unei astfel de încuviințări, ne-am bucura să ducem la capăt aceste lucruri, căci vremea ne grăbește, iar sfertul întîi se va cheltui repede. Deci te-am însărcinat pe

domnia ta și pe alți domni senatori, prin scrisoare deosebită, să luați din mîinile domnului vistiernic aceste odoare ale tezaurului și să le dați aceloră care ne-ar împrumuta cu bani pentru această nevoie, în care scop domnia ta nu vei întîrzia să stărui din parte-ți dacă se vor zălogi toate sau numai o parte, după cum se vor procura banii. Fiindcă și domnia ta vezi că este de trebuință, cerem să nu te împotrivești, ci să iei asupra-ți cu plăcere și cu stăruință această treabă împreună cu ceilalți meniți pentru aceasta. Căci trebuie să ne temem, pe lîngă alte neajunsuri, și de tulburări printre oșteni dacă nu vor primi plata. Îți cerem deci stăruitor să te apuci de această treabă și-ți vom rămîne recunoscători pentru această faptă a domniei tale; să se dea domnului vistiernic o dovadă de numărul de odoare ce se vor lua. Îți dorim apoi domniei tale de la Dumnezeu sănătate bună. Dat în Varșovia, în ziua de 22 a lunii septembrie, anul Domnului 1600; al domniei peste regatele noastre : al Poloniei 13, al Suediei 7.

Sigismundus Rex.

<Adresa> Nobilului Sebastian Lubomirski, castelan de Biecz, staroste de Spiż și Dobczyce, al nostru credincios și drag.

211

1600 (7108) septembrie 26, Gura Teleajenului.

† Mlstiju bžiju Iw Mihail voievoda i gsdnъ vъsoe Zemle Vlaškoe i Ardělskoi i Zemle Moldavskoi, davat gsdvo mi siju povelēnie gsdva mi župan Antonie Grama i sъs snovi-s, elicim bъ pripustit, jakož da est emu selove na im Fločeštii wt Sъbar i Budēnii wt Klъništ i Hъreštii i Skrovištē i Kurta wt sud. Vlaška, vъsih, sъs vъsi hotarele i wt po vъswm mesto, wt hotar dori u hotar, ponež siju viš pisani selove i wъne pokupihom gsdvo mi wt nad meğijaš koi sut bili dēdim wt dēd ih, ali sъs pravi aspri gotovi, wt vistjar gsdva mi, i bez ni edna silost, nu prodali se sut wni za nihnom dobrovolē. A potom gsdvo mi, kъda sъm ulēzoh i vъzet¹ bih gsdvo mi Ardělskoe Zemle, a gsdvo mi razgnēval sъm nad Antonie Grama sъs mnoga wrġia radi nēkoe prēnie čto est bil sъprel usti jazici² lukavi kъ gsdvo mi; i zatvorih gsdvo mi po Antonie u turn Brašovskom gradu i plēnovah gsdvo mi tere sъm uzel vъsa marhu emu, haline³ i wkovanii i aspri gotovi i vъs čto est inal, tere sъm uložih eg vъ ništitu.

A potom vъnimahom gsdvo mi i iznaidoh kako sъm plēnil bez pravostie, i nevinoven ničesož i bil est prav člkъ. I boi sē gsdvo mi radi kletvu ego i snovom emu, radi innog<a ništi>ta⁴ čto sъm sъtvoril gsdvo mi emu, i wsmotrih gsdva mi vratiti pagub emu i plēnovanie uza<d...ali>⁵ negovo marhu i wkovanie čto sъm uzel gsdvo mi <wt>⁶ nego ne sъm imal wt kudi vratiti ponež bih razdēlena i rasipena i ništ nēst se wbrētaet wt komati enu. A <poto>m⁷, kъda sъm bil gsdvo mi sъs voiski u usta Telēžinomu sъtvoritī bran sъs lēšii i moldovē<ni> i tata<ri>⁸ sъs turci, a gsdvo mi dal sъm i pomiloval po Antonie Grama sъs sīe viš pisani selove, jakož da platih gsdvo mi pagub emu jakwž da ne imam gsdvw mi kletvu, niž snu gsdva mi, Iw Nikolai voevodu, nu dadoh gsdvo mi sъs vъsa volē srdcu gsdva mi sīe viš pisani selove, jakož da est uhab i dēdin emu i snovim im i vnukwm i prēvnučitom si.

Taž sъtvorih gsdvo mi sīe knig, da est na rucē emu. A ašt hoštet dast ⁹ mlstviū bъ poperēti vraz ¹⁰ naš pod nozē gsdvo mi, a gsdvo mi

hokju činit emu i hrisovulī gsdva mi nad siju viš pisani selove, jakwž da imat potrknoveni ni wt kogož vř slěd gsdva mī, nu da imat pokoi wt kř vřsih. I inož da něst, po povelēnie gsdva mi.

I is ¹¹ sam rěč gsdva mī.

I az, Drěgič lwgfet, pisah u Usta Telěžin, msca sep. k, dni, vř lěto xzri =.

† Iw Mihail vwevwda, mlstię bžię gsdn¹².

Jw Mihail voevod ¹³.

Arh. St. Buc., S. I. nr. 1666 (m-rea Cotroceni, LIX/10), original, pecete inelară aplicată, cu legenda: + *Iw Mihail voevod, m. b. gsdn* (Iw Mihail voievod, din mila lui Dumnezeu domn); datarea — după stilul de la ianuarie, deoarece lupta de la Teleajen s-a dat în 1600; I. Bogdan, *Mihai Viteazul*, p. 167–170 (text, traducere și facsimil); St. Nicolaescu, *Mihai Viteazul*, p. 27–32; D.I.R., B, veacul XVI, vol. VI, p. 390–391, facs. p. 545; D.H.R., B, T. Rom., vol. XI, doc. 418, p. 568–570.

† Din mila lui Dumnezeu, Iw Mihail voievod și domn a toată Țara Românească și al Ardealului și al Țării Moldovei, Dă Domnia Mea această poruncă a Domniei Mele jupanului Antonie Grama și cu fiii săi ciți îi va lăsa Dumnezeu, ca să-i fie satele anume Floceștii de pe Sabar și Budenii de pe Cîlniște și Hăreștii și Scroviștea și Curta din județul Vlașca, toate, cu toate hotarele și de peste tot locul, din hotar pînă în hotar. Pentru că aceste sate și ocine mai sus scrise le-am cumpărat Domnia Mea de la megiașii care au avut dedină de la moșii lor, însă cu aspri drepți, gata, din vistieria Domniei Mele și fără nici o silă, ci s-au vîndut ei de a lor bună voie.

Iar apoi, Domnia Mea, cînd am intrat și am luat¹ Domnia Mea Țara Ardealului, Domnia Mea m-am miniat pe Antonie Grama cu multă urgie, pentru o piră ce <i-o> au pîrit guri <și> limbi² mincinoase către Domnia Mea și l-am închis Domnia Mea pe Antonie în turnul cetății Brașovului și am prins Domnia Mea de i-am luat tot avutul lui, hainele³ și ferecăturile și asprii gata și tot ce a avut, de l-am adus în sărăcie.

Iar apoi, am cercetat Domnia Mea și am aflat că l-am prădat fără dreptate și că a fost om drept și cu nimic vinovat. Și m-am temut Domnia Mea pentru blestemul lui și al fiilor lui, pentru mult<a sărăcie>⁴ ce i-am făcut Domnia Mea. Și am căutat Domnia Mea să întorc îna<poi>⁵ paguba și prădarea lui, însă marfa lui și ferecăturile ce am luat Domnia Mea <de la>⁶ el nu am mai avut de unde să le întorc, pentru că fuseseră împărțite și risipite și nimic nu s-a mai găsit din averile lui. Iar a<po>i⁷, cînd am fost Domnia Mea cu oștile la Gura Teleajenului să fac bătălia cu leșii și moldove<nii> și tăta<rii>⁸ și cu turcii, Domnia Mea am dat și am miluit pe Antonie Grama cu aceste mai sus scrise sate, ca să plătesc Domnia Mea paguba lui, ca să nu am Domnia Mea blestem, nici fiul Domniei Mele, Iw Nicolai voievod, ci am dat Domnia Mea cu toată voia inimii Domniei Mele aceste mai sus scrise sate, ca să-i fie ohabă și dedină lui și fiilor și nepoților și strănepoților săi.

Deci, am făcut Domnia Mea această carte ca să fie la mîna lui. Iar dacă va da⁹ milostivul Dumnezeu să-i calc pe vrăjmașii noștri¹⁰ sub picioarele Domniei Mele, Domnia Mea îi voi face și hrisovul Domniei Mele pe aceste sate mai sus scrise, ca să nu aibă clintire de nimeni în urma Domniei Mele, ci să aibă pace de către toți. Și altfel să nu fie, după porunca Domniei Mele.

Și is<pravnic>¹¹ însăși spusa Domniei Mele.

Și eu, Drăghici logofătul, am scris la Gura Teleajenului, luna septembrie 26 zile, în anul 7108 (1600).

† Iw Mihail voievod, din mila lui Dumnezeu domn.¹²

Iw Mihail voevod¹³.

¹ În text, așa, pentru *vazel bih*.

² În text, sensul este confuz : în D.R.H. : o piră ce au pîrit guri, limbi mincinoase către domnia mea.

³ Așa, în text ; formă necunoscută a cuvintului *haine* (?) .

⁴ Ruptură a originalului.

⁵ Originalul fiind rupt, lecțiunea este nesigură.

⁶ Cuvînt restaurat.

⁷ Din cele două cuvinte au mai rămas doar literele de la margine.

⁸ Literele aruncate peste rînd se află pe ruptura din original.

⁹ Corect ar fi : *hoștel dati*, dar se mai distinge un *s* sub *T* aruncat peste rînd.

¹⁰ D.R.H. restabilește forma : *vraz*<*mași*>, ceea ce ar fi o eroare prea mare, din partea gramaticului ; aici poate fi vorba ori de pluralul *vrazi* = dușmanii, ori de un *g* cu titlă mai aparte desenată și atunci ar fi vorba de singularul *vrag* = dușmanul, pus de acord și cu *naș* = al nostru.

¹¹ D.R.H. întregește prin : *ispravnik*.

¹² Monograma cu chinovar roșu obișnuită în documentele din Țara Românească, peste care se inscrie iscălitura domnului.

¹³ Iscălitura autografă a domnului cu formularea *voevod* mai rar întrebuintată, față de cea cu *vodă*, care pare că intrase în reflexul lui Mihai, dealtfel ea fiind curentă în vorbirea românească a timpului, pe cînd cealaltă aducea o notă de solemnitate.

[...] Ich hab nun jeczund leczlich von dem Kultschar Radul unnd Kereki Janos, so wol auch ausz Eur Gnaden Schreiben deroselben Begeren unnd Willen volkhömblich vernomben, dasz Ich alsbaldt inn die Wallachey ziehen solle, als hab ich auch inn diesem E. G. Begeren stadt gethan, unnd mich alsbaldt auf die Reisz gemacht ; wasz auch meinen Sohn, Weib, Mueter anbetrifft, will Ich allen mueglichissten Vleisz anwenden, damit Ich sie (auch des praefigirts Tages unerwartendt) ehist herausz schickhen khonne, denn Ich sehe, dasz Eur G. dasselbighe höher schäczen unnd achten als den Aidt, unnd so sehr sollicitirn, als wenn Ich ein Gefangener wär, unnd mich mit meinem Sohn lösen müesste ; E. G. wissen aber nit, dasz Ichs wol so gern, als dieselben, wolte, wenn es eher geschähen khönte, will ihn auch schickhen unndt nicht herinnen behalten, denn Ich mier mit meinem trewen Diensten so viel Feunde mache, dasz Ich nicht waisz zu welchen Ich am ersten greiffen -soll, dann auf einer Seiten ist der Turckh, auf der andern Seiten der Pollagkh.

Dasz sollen E.G. wissen, dasz Ich inn die Wallachey ziehe, unndt mein Hauszgesindt dem Beschlusz nach heraus schickhen will, Ich aber, als lang Ich bestehen khan, will Ich bleiben, wenn Ich sehe, dasz es nun ganz unnd gar nicht sein khan, will Ich auch selbst meinem Hauszgesindt nach neben trauen unnd glauben hinaus ziehen, nur dasz Ich khein Ursacher seym da heut oder morgen nicht allein die Moldaw sondern auch die Wallachey inn der Thurekhen Hende gerathen wirdt. Allererst auf dem Weg hab Ich von meinen Possten, so Ich antreffen, unnd ausz den Moldauischen Granizen erst khommen sein, gewisz uernomben (wie der vorige Auszsprecher auch angezeigt), dasz das Poll-

nische Kriegshör noch bey Tatros sey, nur dasz man nicht wissen khan, wie viell derselben beysamben sein, unndt auch Ihr vornemben, wohinn sie sich wenden werden, derohalben bitte Ich E.G. dieselben wollen mier, wenn es sein khan, wo nicht mehr doch nur ein tausendt Ober ungrisches Volckh mit Copien zu Hilff schickhen, mit dem ubriegem Hör aber wollen E.G. auf Bereczk zu ihnen gleich endtgegen, unnd wier hinden her zu Hülff zihen, so verhoffen wier, dsz unnsz Gott helffen wird, dsz wier sy von.dannen herausz schlagen werden khönnen, wofern wier die Sachen zugleich angreifen; wofern aber E.G. vermainen, dasz man ihnen inn kheinerley weg Widerstandt thun, unndt auch Siebenbürgen nicht beschutzen khönne, so bitt Ich dieselbigen sambetlich, wollen mich dessen auch berichten, damit Ich auf mich auch sorg tragen khönte, denn Ich halte auf die zwey Landt nunmehr nichts, dann der Feundt schon drinnen, unndt so wier im nicht Widerstandt thun, so wird warlich Siebenbürgen auch dahinn sein, dann Euer G. wollen mirs glauben, unnd drauf gedenkhen, dsz die Tartern alhier inn der Wallachey wintern werden, Ich khan ihnen inn kheinerley weeg widerstehen, denn auch das wenig Volkh wasz bey mier ist, sich verlaufft, weil Ich ihnen ihre Monatsoldt nicht geben khan, dasz haben wier nur mit dieser jeczigen Sachen gewonnen unnd erhalten, mann hette mit der Sachen nicht so eillen, sondern mier Ihr Matt. Begeren unnd Willen endtdeckhen und zu wissen thun sollen, dann als baldt Ich Ihr Matt. Beuelch unndt Mandat gesehen hette, so hette Ich mich inn alles willig ergeben, unnd auch nach Inhalt desselben, darnach gethan. Aber ich habe mich nur auf des H. Doctor Peczczen mit mir Tractation, sein Schreiben undt Handtschrifft, welches er ausz Ihrer Matt. Unstruction gethan, referirt, undt darnach gerichtet. Es hetten E.G. den Anfang unnd auch das Endt betrachten sollen, denn es ist gering alle Sachen anzufangen, aber schwär zum Endt unnd zueruekh zu bringen. Jeczundt nur wer wird vor Gott unnd vor der Weltdt Ursach sein, dsz diese so verterben werden, wie dann alberait alle zwey Ländter schon verterbt unndt zu nicht gemacht worden sein, derohalben bitt Ich E.G. allesampt umb Gottes willen, guete Achtung zu haben, denn E.G. jeczundt unter vielen Practiciern sein, mich wollen E.G. auch certificirn, wie unnd inn waszerley Weeg Ich bleiben möchte, dann Ich weisz unnd sehe, dasz Ich mich inn khurzen Tagen wieder zuruckh begeben musz, wo Ich anderst alhie nicht bestehen khan.

Wenn sich mein Sohn unndt Hausgesindt nähern wird, will Ich E.G. certificirn, aber Ich bitt den Herrn Michell Zaggll zum hochsten, er wolle meinen Sohn unnd Hauszgesindt inn seinen Schucz nehmhen, denn Ich verlasz mich ganz unnd gar darauf, der Herr wird seun Schucz, so wol in Belaitung bisz gen Gyalu, so wol auch hernach sein, dasz Ich aber E.G. mit Zeitungen berichten khönne, unnd unsere Leuth vber dasz Geburg mit Briefen khommen mögen, denn sy sonst von bösen Leuten aufgehalten werden, so wollen E.G. Drabanten auf den Pasz herein schickhen, wier wollen auch auf dieser Seiten Drabanten bestellen, denn man sonst meine Leuth, die Ich hinnueber schickhen wollte, nicht hinnuerber khommen khönnten.

Mit diesem Briefzaiger wöllen E.G. auch einen Menschen schickhen, dasz wir wiederumb, wasz für Zeitung einkhomben werden, dieselben berichten khönnen. Datum in Castris in montibus Bozza positis, 7. Octobris Anno 1600.

Michael Vaiuoda.

[...]¹. Am înțeles pe deplin acum, în ultimul timp, de la clucerul Radul și de la Kereki Janos, cit și din scrisoarea domniilor voastre, dorința și voința dv. ca eu să mă pornesc în curînd în Țara Românească. Urmez dorinței dv. și pornesc în curînd în călătorie; în ce privește fiul meu, soția, mama, voi depune toată străduița posibilă (nemaiașteptînd ziua fixată) ca să-i pot expedia cit mai repede, căci văd că domniile voastre pun preț și țin la acest lucru mai mult decît la jurămînt și solicită atît de mult acest lucru, ca și cum eu aș fi un captiv și ar trebui să mă răscumpăr pe mine prin fiul meu, însă domniile voastre nu știți că eu am vrut acest lucru tot atît de mult ca și dv., dacă s-ar fi putut realiza mai curînd, că vreau să-l trimit și să nu-l păstrez aici, căci eu, cu serviciile mele credincioase <împăratului> îmi fac atîția dușmani, încît nu știu cu care să mă războiesc mai întîi, căci pe de o parte este turecul, pe de altă parte polonezul.

Domniile voastre trebuie să luați cunoștință că eu mă îndrept spre Țara Românească și că, potrivit hotărîrii, vreau să scot de acolo slugile mele, eu însă vreau să rămîn atîta vreme cit voi putea rezista; cînd voi vedea că nu se mai poate absolut deloc, voi porni și eu însumi cu fidelitate și credință pe urmele slugilor mele, numai pentru ca eu să nu fiu cauza faptului că azi sau mîine vor cădea în mîinile turecilor nu numai Moldova, ci și Țara Românească.

Înainte de toate, am aflat în mod sigur, pe drum, de la posturile mele pe care le-am întîlnit și care au sosit chiar acum de la hotarele Moldovei (cum a arătat și martorul anterior), că oastea poloneză este încă la Trotuș, însă nu se poate ști cit este de mare, ce intenție are și încotro se va îndrepta, de aceea vă rog pe domniile voastre să-mi trimiteți în ajutor, dacă se poate, cel puțin o mie — dacă nu mai mult — de ostași din Ungaria de Sus cu sulite, iar cu restul armatei ieșiți-le dv. în întîmpinare spre Brețcu și noi vom veni în ajutor din spate. Astfel, sperăm că Dumnezeu ne va ajuta să-i putem goni de acolo, întrucît noi începem atacul concomitent. Dacă dv. credeți însă că nu li se poate rezista în nici un chip și că nu poate fi apărută nici Transilvania, vă rog pe toți să mă informați și pe mine, ca să pot purta de grijă și de mine, căci eu nu pot păzi în două țări; dacă dușmanul este deja înăuntru și dacă nu-i rezistăm, atunci desigur și Transilvania va fi pierdută, căci domniile voastre puteți să mă credeți și să vă gîndiți că tătarii vor ierna în Țara Românească. Eu nu le pot rezista în nici un chip, căci și puțina oaste care este cu mine fuge, fiindcă nu pot plăti solda lunară, oaste cu care am dobîndit și menținut obiectivele de acum; n-ar fi trebuit să ne grăbim cu obiectivele, ci ar fi trebuit să mi se descopere și să mi se aducă la cunoștință dorința și voința Maiestății Sale, căci îndată ce aș fi văzut porunca și mandatul Maiestății Sale, m-aș fi supus în totul și aș fi urmat conținutul său. Dar eu m-am raportat și călăuzit numai potrivit tratatelor purtate cu mine de domnul doctor Pezzen, potrivit scrisorii și biletului de mină făcut de el din instrucțiunea Maiestății Sale. Domniile voastre ar fi trebuit să luați în considerație începutul, dar și sfîrșitul, căci este de mică importanță să începi toate lucrurile, însă greu să le duci la capăt și să le readuci îndărăt. Acum cine răspunde în fața lui Dumnezeu și a lumii că aceste lucruri sînt atît de stricate și că ambele țări sînt

deja distruse și pierdute? De aceea vă rog pe dv. toți, în numele lui Dumnezeu, să băgați de seamă, căci dv. vă aflați acum printre cei mulți care uneltesc și să binevoiți domniile voastre să mă înștiințați cum și pe ce cale să rămân, căci eu știu și văd că în câteva zile trebuie să mă întorc iarăși îndărăt, în caz că nu mai pot rezista aici.

Cînd fiul meu și slugile mele se vor apropia, vă voi aduce la cunoștință domniilor voastre, dar rog foarte mult pe domnul Mihail Székely să ia sub protecția sa pe fiul meu și pe familiarii mei, căci mă bazez pe deplin că domnul <Mihail Székely> va fi protectorul său, atît ca însoțitor pînă la Gyalu, cît și după aceea. Eu aș putea să vă aduc la cunoștință știri, iar oamenii noștri ar putea veni cu scrisori peste munți, altminteri ei vor fi reținuți de oameni răi. Domniile voastre să binevoiți a trimite trabanți la trecătoare, noi vom pune de asemenea trabanți și în partea aceasta, căci altminteri oamenii mei, pe care aș vrea să-i trimit într-acolo n-ar putea trece.

Cu aducătorul acestei scrisori să binevoiți domniile voastre să trimiteți și un om, ca să vă putem comunica știrile ce vor mai sosi.

Dat în tabăra din Munții Buzăului, la 7 octombrie anul 1600.

Mihail voievod

¹ Formula de adresare.

213

1600 octombrie 10, Tabăra de la Comolău.

Istentöl Nagyságodnak minden kívánta sok jókat megadatni kívánok.

Nagyságodnak akarám értesére adnom, az itt való állapot mibe legeyn. Az római császár ö felsége hada itt ben vagyon, Basta György uram vagyon vélek, mind lovaggal, gyaloggal vagyon, itélem négyezeren; de mi nem érkeztünk sem az viadalra, sem pedig, hogy csak hadát is láttuk volna Mihály vajdának, ezek pedig, az nemesek, az Nagyságod hadától felette igen félnek és rettegnek. Mihály Vajda pedig Havasalföldébe ment, minden marhástól, feleségestől, gyermekestől; ezt bizonyos irhatom Nagyságodnak, és ott vagyon, hadat is vitt véle, mintegy tizenkétezer embert. Potocky uram pedig, hogy megérte ezt, hogy megverték Mihály Vajdát Erdélybe, ide jöni nem akara, hanem kimene Nagyságodhoz Moldovába. Szóval is izentem Nagyságodnak Niakazo János uramtól Nagyságod higgye meg mindenkiből szavát, és mindenkőről bizonyossá tegyen Nagyságod. Tartsa meg Isten Nagyságodat.

Datum ex castris ad pagum Komolló positis, die 10. Octobris. Anno Domini 1600.

Ill-is ac Mag-cae D. V.

Servitor paratissimus

Moyseš Zekely de Semienfalva mpr

A. Veress, *Documente*, VI, p. 226 — 227, Bibl. Ord. Zamoyskiej, Warszawa, Plik 23, No. 9.

Poftesc să se deie Măriei Tale de la Dumnezeu multe bunătăți după toate poftele Măriei Tale.

Vreau să dau de știre Măriei Tale, cum e starea lucrurilor de aici. Oastea Maiestății Sale, a împăratului romanilor, este aici înăuntru. Dumnealui Gheorghe Basta este cu ei, sint cu toți călăreții și pedestrașii, socotesc patru mii; dar n-am ajuns nici la luptă, nici măcar să fi văzut oastea voievodului Mihai, iar aceștia, nemeșii, se tem și sint înfricoșați peste măsură de oastea Măriei Tale. Iar voievodul Mihai s-a dus în Țara Românească, cu toate averile, cu femeia și cu copilul; pot să o scriu de bunăseamă Măriei Tale că este acolo, și-a dus și oastea cu dînsul, vreo 12 000 de oameni. Iar dumnealui Potocky, cînd a înțeles că a fost bătut voievodul Mihai în Transilvania n-a vrut să vină aici la noi, ci a plecat la Măria Ta în Moldova.

Am vestit pe Măria Ta și prin grai, prin dumnealui Ion Niakazo, să creadă Măria Ta spusele lui despre toate și să se încredințeze Măria Ta de toate. Dumnezeu să țină pe Domnia Ta.

Dat în tabăra așezată lingă satul Comolău, în ziua de 10 octombrie, anul Domnului 1600.

Al preailustrei și preamăritei voastre domnii

Servitor preaplecat

Semienfalvi Székely Mózes m.p.

[...] Berichte hiemit Euer Gnaden sambent, dasz Ich (unserm Beschluesz nach) meinen Sohn morgen frue Donnerstags fort furdern werde. Euer Gnaden wollen auf dem Freytag ime ein Gelait inn das Gebürg unnd ann die Gräniz entgegen schickhen, damit er desto friedlicher ziehen, unnd zu Euer Gnaden khomben möchte. Dasz Ich ihn aber seidhero nicht hab schickhen khönnen, ist diesz die Ursach, dieweil mein Sohn zu Terguista, dasz Turckhisch Hör aber zu Bokorest gewesen, unnd die Pollagkhnen auch eben den Tag, als Ich vber das Gebürg khomben, Boza Vasart belegert hatten, auch der Pollnisch Kanzler inn aigner Person herinnen ist sampt dem Sigismundo unnd dem Jeremia Vaida, auch eines Vaida Sohn mit Namben Dumitrasko², den er alher inn die Wallachey, den Sigismundum aber inn Sibenburgen, wo es ihm müeglich, zuesezen willens. Derowegen wie Ich (zwischen sollichen zweyen brinnenden Feuern) solchen zweyen Feunden widerstehen soll khunnen, khönnen Eure Gnaden wol abnehmhen, inn wasz grossen Kummer Ich gewesen, unnd noch sey, umb welches Willen Ich auch meinen Sohn nicht eher schickhen hab khönnen; aber er soll auf den zuekhunfftigen Samstag, wills Gott, dort sein.

Alsbaldt Ich daherueber khomben binn, habe Ich auch noch aus dem Gebürg so woll inn das Turckhische als auch inn das Pollnische Läger umb Kundschaftt auszgeschickht. Das Turckhische Läger, als es vernomben, dasz Ich wiederumb herein khomben, ist alsbaldt von Bokorest auf die Thanaw zugezogen. Wasz man aber fur Kundtschaffter ausz dem Pollnischen Läger zue unnsz bracht und täglich bringt, ausz denselbigen schickh Ich Euer Gnaden auch einen Kundschaffter, von dem

werden Eur Gnaden alles grundlich vernehmen, wesz sie gesinnet sein. Ich aber binn von dem Pollnischen Läger so weit, dasz die Pollagkhen haben Boza Vazar belegert, unnd näher khomben; Ich aber gegenüber liege im Grundt Kirko ein 3 oder 4 Meill wegs von den Pollagkhen. Sy sindt Feundt der ganzen Crisstenheith, dann sy nicht allein mich, sondern die ganze Chrisstenheit zu erterben, unnd zu erhören sich befeleisen. Dann so jezund mier was wiederfert, werde ich allein nicht Schaden leiden, sondern der grösste Schaden wird Ihr Mayestätt unndt der ganzen Christenheit sein. Derohalben weil die Sachen wichtig, ist billich, dasz mier Euer Gnaden iezund Hilf schickhen, es sey nur gleichsamb ein 2 000 mit Kopien, unnd ein 500 Reiter, mit welchen zugleich Ich, vermietls göttlicher Gnad unnd Hilff, verhoffe, dasz Ich der ganzen Christenheit jezund nuzlich dienen khönte. Wird aber inn disem die Christenheit von Euer Gnaden Mangl leiden, so gedenkhen unnd betrachten Euer Gnaden, wer doch die Ursach dessen sein wird; denn Ich weder vor Ihr Mayestätt noch vor Gott unnd der ganzen Christenheit Ursach sein werde; denn Ich nach all meinen Vermögen, Aidt und Verpflichtung mich befeleisst, jederzeit Ihr Mayestätt unnd der ganzen Christenheit treylich zudienen. Derohalben wollen doch Euer Gnaden, wo nicht umb meinet-, doch umb der ganzen Christenheit Willen, Hilfe schickhen, und auf das ehist es sein khan, dann der Feundt ist mier gleich vor dem Gesicht. Inn diesen wöllen Euer Gnaden freilicht nicht mein Wolfart und guetes Ansehen betrachten, sondern nur der Christenheit.

Damit man mier aber von Chronstadt Copien und Copieneisen, so wol auch Copien-fueter, unnd sonst dergleichen Sachen umbs Gelt heruber bringen möchte, bitt Ich Euer Gnaden sambet, die wollen ihnen befehlen, dasz sy derogleichen Sachen mier zuführen, Ich wil es ihnen gern bezahlen.

Endlichen bitt Ich Euer Gnaden, dieselben wollen befehlen, damit doch (unserm Beschluesz nach) meiner Boiärn unnd meiner Leüte, auch der Razen ihre Weiber unnd Kinder sampt ihrem Guet einmal frey gelassen möchten werden.

Den Turckhischen Schreiber bit Ich auch, Euer Gnaden wollen inn freylassen, denn Euer Gnaden wolbewust, dasz man mier offtmals Turckhische Brieff zuschickht, unnd nicht hab, mit wem Ich dieselben vertulmatschen soll lassen. Damit auch der Hauptman mit Namben Sipko zu Chronstadt, sowol auch andere meiner Leute, so inn den Städten hinn unnd her verhalten sein, bitt ich, Euer Gnaden wollen Befehl thuen, damit man sy freylassen möchte, Easdem benè valere cupiens. Datum in Regno Transalpinae ex Castris in valle Kirko positis, die 12. Octobis Anno 1600.

Michael Vaiuoda

Arh. St. Buc., Colectia xerografii Austria, pach. CCXXXIII/29; Haus-, Hof- u. Staatsarchiv Wien, Türkei, I, K. 84, f. 104–107; Hurmuzaki, *Documente*, IV/1, p. 161–162.

[...]. Raportez aici domniilor voastre tuturor că (potrivit hotărîrii noastre) voi expedia joi dis-de-dimineată pe fiul meu. Domniile voastre să binevoiți a-i trimite vineri în întâmpinare în munți și la graniță un însoțitor, pentru ca el să poată călători în pace și să poată sosi la dv. Cauza pentru care nu l-am putut trimite mai înainte este faptul

că fiul meu s-a aflat la Țirgoviște, iar armata turcă la București și polonezii asediaseră Țirgul Buzău chiar în ziua cînd eu am trecut peste munți ; și cancelarul polonez în persoană se află acolo, împreună cu Sigismund și cu Ieremia voievod, precum și cu fiul unui voievod, cu numele Dumitrașcu², pe care vrea să-l impună în Țara Românească, iar pe Sigismund în Transilvania, dacă îi va fi posibil. De aceea domniile voastre puteți să vă închipuiți cum pot eu rezista celor doi dușmani (între cele două focuri aprinse), în ce mare necaz am fost și mai sînt, din care cauză n-am putut trimite mai înainte nici pe fiul meu ; dar simbăta viitoare, cu ajutorul lui Dumnezeu, el va fi acolo.

Îndată ce am sosit de acolo, am trimis, chiar pe cînd mă aflu în munți, iscoade atît în lagărul turc, cît și în cel polonez. Lagărul turc, cînd a aflat că eu vin din nou, s-a retras imediat de la București, la Dunăre.

Ceea ce însă ne-au adus și ne aduc zilnic iscoadele din lagărul polonez veți afla totul temeinic, intențiile lor, de la una din iscoadele pe care v-o trimit. Eu însă sînt atît de departe de lagărul polonez, încît polonezii au asediat Țirgul Buzău și se apropie. Eu însă mă aflu în fața lor, pe malul Cricovului, la 3—4 mile departe de polonezi. Ei sînt inamicii întregii creștinătăți, căci ei se străduiesc să-mi aducă stricăciune nu numai mie, ci întregii creștinătăți și să o devasteze. Dacă mi se întîmplă mie acum ceva, nu numai eu voi avea de păgubit, ci paguba cea mai mare va suferi-o Maiestatea Sa și întreaga creștinătate. De aceea, fiindcă lucrurile sînt importante, este drept ca domniile voastre să-mi trimiteți mie acum ajutor, fie chiar numai 2 000 <pedestrași> cu sulite și 500 călareți, cu care sper, prin mila și ajutorul lui Dumnezeu, să pot fi de folos întregii creștinătăți.

Dacă în această privință creștinătatea va avea de suferit de pe urma lipsei domniilor voastre, gîndiți-vă și luați în considerație care va fi pricina, căci nici în fața Maiestății Sale, nici în fața lui Dumnezeu și a întregii creștinătăți nu eu voi fi cauza, căci eu mă străduiesc, din toate puterile mele, potrivit jurămîntului și obligației, să servesc mereu cu credință pe Maiestatea Sa și întreaga creștinătate. De aceea să binevoiți domniile voastre, dacă nu de hatîrul meu, atunci de hatîrul întregii creștinătăți, să-mi trimiteți ajutor cît mai curînd posibil, căci dușmanul se află chiar în fața mea. În aceasta să binevoiți domniile voastre a ține seamă, negreșit, nu de binele și de prestigiul meu, ci numai de acela al creștinătății.

Ca să mi se aducă însă de la Brașov, contra plată, sulite și fier pentru sulite, teci și alte lucruri asemănătoare, vă rog pe domniile voastre să le porunciți să-mi aducă astfel de lucruri, căci eu le plătesc bucuros,

În fine, vă rog pe domniile voastre să binevoiți a porunci ca (potrivit hotărîrii noastre) boierii mei și oamenii mei, precum și femeile și copiii sirbilor, cu bunurile lor, să fie în sfîrșit eliberați.

Vă mai rog pe domniile voastre să eliberați pe secretarul turc, căci domniile voastre știți că mi se trimit adesea scrisori turcești și nu are cine să mi le tîlmăcească. Vă rog să dați ordin să fie eliberați și căpitănelul cu numele Șipcă din Brașov, precum și alți oameni de-ai mei care sînt reținuți pe ici și colo prin orașe.

Dorindu-vă sănătate, dat în guvernământul transalpin, din tabăra din Valea Cricovului, la 12 octombrie, anul 1600.

Mihai voievod.

¹ Formula de adresare.

² Dumitraşcu, fiul fostului domn al Țării Românești, Petru Cercel (1583–1585); N. Iorga, *Istoria lui Mihai Viteazul*, II, Editura Minerva, Buc., 1979, p. 188, n. 34, crede însă că Mihai Viteazul se înșela, căci în realitate ar fi vorba de Marçu, fratele lui Dumitraşcu,

215

1600 octombrie 13, Escorial.

Al Bayboda de Walachia.

Per literas tuas de secundo die mensis Februarii, et per illud quod Don Guilelmus a Sancto Clemente mandatarius meus et multos alios ad me scripserunt (non sine magno gaudio) intellexi quanto cum animi ardore circa Deum Optimum Maximum in hiis partibus pro defensione chatolichae causae contra inimicos religionis christianae pugnas, atque etiam non michi latet animus tuus praelaturus non solum esse quietus cum tantis rebus in be(l)lo gestis, verum etiam desiderare ad maiora perbenire; per quam causam et per illum iustum et secutum honorem quam obserbas Imperatorem abunculum meum¹, te iudico omni laude dignissimus <sic>, et certe omnia ista procedunt de animo insigne et nobilis(s)imo; ego enim quam enixe pos(s)um peto ut prosequas in illo quod incepisti expectationi m(e)ae cor(r)espondendo; et in signo amoris mei ad te mit(t)o quod dictus Don Guilelmus a Sancto Clemente tibi donabit, habendo sicut habeo pro constanti persona tuua <sic> de maioribus rebus digna esse, et quod defecit ipse Guilelmus a Sancto Clemente notum tibi faciet.

Al Bayboda de Valachia, de San Lorenzo a 13 de Ottobre 1600.

Litteris tuis die secundo Februarii scriptis, nec non ex iis quae Don Guilelmus de Santo Clemente meus apud Serenissimum Imperatorem orator scripsit, magna cum animi laetitia intellexi tuam erga Deum pietatem et zelum, quantoque animi ardore et fortitudine te gesseris in iis quae sese hucusque obtulere, quod et observantiam erga Serenissimum Imperatorem avunculum meum charissimum geris, non possum non satis laudare, hortarique ut idipsum in posterum efficias; me autem tibi tuisque rebus semper fauturum polliceare, in cuius rei et meae in te benevolentiae inditium, tibi symbolum quod dictus Don Guillelmus orator tibi tradet, mittendum curavi. Id in te tam bene collatum quam imposterum a te ut debet exercitatum iri non solum in hostium christiani nominis perniciem, sed in laudem et gloriam Summi Dei et Rei-publicae Christianae, ut semper a te factum fuit, et spero et confido, Cetera ab ipso Don Guillelmo, qui ea nomine meo exponet, fusius intellige. Vale.

Al. Ciorănescu, *Documente*, p. 169, doc. CCCLXIX; Archivo General de Simancas, legajo 2651, Alemania.

Către voievodul Țării Românești

Din scrisoarea ta din 2 ale lunii februarie, și din aceea pe care Don Guillen de San Clemente, ambasadorul meu, mi-a scris-o, ca și din multe altele, am aflat (nu fără mare bucurie) cu cită rîvnă sufletească intru Dumnezeu cel mare și bun lupti în acele părți pentru apărarea cauzei catolice împotriva dușmanilor religiei creștine, și tot astfel nu-mi este necunoscut că sufletul tău avîntat nu este mulțumit de faptele războinice, ci năzuiește din plin să ajungă la lucruri și mai mari; <fiind> aceasta cauza ta, și dreaptă și neștirbită cinstirea ce o dai împăratului unchiul meu¹, te socotesc pe tine pe de-a întregul demn de toată lauda, căci toate acestea purced neîndoios dintr-un suflet mare și ales; iar eu, cit pot de stăruitor, te rog să urmezi în cele ce ai început, răspunzînd așteptării mele; și ca semn al prețuirii mele îți trimit <ceva> ce o să-ți dea zisul Don Guillen de San Clemente, socotindu-te, așa cum te socotesc, pentru statornicia ta, demn de fapte și mai mărețe, iar ceea ce mai trebuie o să-ți facă cunoscut tot Guillen de San Clemente.

Către voievodul Țării Românești, din San Lorenzo, la 13 octombrie 1600.

Din epistola ta scrisă în ziua de 2 februarie, ca și din aceea pe care mi-a scris-o Don Guillen de San Clemente, trimisul meu pe lîngă prealuminatul împărat, am văzut cu mare bucurie în suflet pietatea și rîvna ta intru Dumnezeu, și cu cită ardoare și bravură te-ai purtat în acele prilejuri care ți s-au oferit pînă acum, și respectul pe care îl porți prealuminatului împărat, unchiul meu preaiubit, care lucruri nu pot îndeajuns să le laud, îndemnîndu-te să le îplinești aidoma în viitor; că îți făgăduiesc să-ți fiu ție și faptelor tale veșnic sprijinitor, indiciu al bunăvoinței mele față de aceste lucruri și față de tine, ne-am îngrijit să-ți trimit un semn, pe care numitul sol Don Guillen o să ți-l înfățișeze. Această <credință> tot atît de bine sădită în tine, pe cît are a fi dovedită cum se cuvine în viitor, nu doar spre pieirea dușmanilor numelui de creștin, ci spre lauda și gloria lui Dumnezeu cel necuprins și a creștinătății, cum dealtfel ai făcut mereu, o nutresc și o mărturisesc. Celelalte o să le afli mai pe larg tot de la Don Guillen, care ți le va înfățișa în numele meu. Să fii sănătos.

¹ Filip al III-lea era fiul Ancii de Habsburg, sora împăratului Rudolf al II-lea.

[...]¹. Ich hab ausz der Herrn Schreiben den Inhalt ganz wol vernommen, inn welchen mich die Herren meiner vorigen Trew halben erindern, darinnen sollen die Herren kheinen Mangl nicht spüren, sondern Ich will Ihr Matt unnd der ganzen Christenheit allezeit trewlich unnd aufrichtig dienen, bitte die Herrn auch, damit sy mier auf das ehist Hülff schickhen wollen, dann Ich unnd der Pollnsiche Canzler sampt dem Sigismundo unnd dem Ieremia Vaida nur 2 Meil wegs von ein ander sein, mein Volckh scharmuczelt täglich mit ihnen, dero halben wollen mier die Herrn gewiesz gluaben, dasz die Turckhen bis auf Girczy

schon khomben gewest, aber alsbalddt sy vernomben dasz Ich inns Landt herein khomben, haben sy sich alsbalddt auf Bokorest zugewendet. Ich zwar auch bey ihnen Kundtschaffter unnd Ausspeher von dem meinigen Gesindl damit sy mich gewiser Zeitung berichten sollen. Aber bis dato habe Ich noch nichts Gewisses, ob der Turckh von Bokorest abgezogen oder ob er noch da ist, vernomben; derowegen bitte Ich die Herrn ganz trewlich, damit die Hulff bis Montag alhier sey, denn Ich furchte, so sehr Ich sehe dasz Ich nicht bestehen khan, dasz Ich mich auch zuruckh werde müessen begeben. Derohalben wollen doch die Herrn gedenccken unnd zu Gemüet nemen, ob auch, so disz Landt verlohren wird, solches Ihr Matt unnd der Christenheit zu Nuz geraichen wird oder nicht, iezundt ist die Zeit vorhanden, darinnen sich die Herrn nicht saumben sollen, die Herrn schickhen mier ein 3000 Hussärn zu Rosz unnd ein 2000 Reuter, so es mueglich, und auch ein 3000 Copien sambt den Eisen, unnd wie es den Herrnen geliebt zuschickhen, so geschehe es geschwindt, damit sy auf den Montag alhier sein möchten. Nach denselben bitt Ich die Herren, sy wollen meinen Thurckhischen Schreiber den Ztepan ledig lassen, denn Ich khan ohne ihn ganz unnd gar nicht sein, denn es khomben zu Zeiten viell Türckhische Gesandten, unnd Ich khan ohne ihn nichts schreiben, sondern Ich bitt die Herrn nochmaln zum Höchsten, die wolen in frey lassen, welches Ich umb die Herrn wieder verdienen will. M-cas D-nes V-ras feliciter valere cupio. Datae ex Castris 14. Octobris Anno 1600.

Michael Vaiuoda

Arh. St. Buc., Colecția xerografii Austria, pach. CCXXXIII/32; Haus-, Hof- u. Staatsarchiv Wien, Türkei I, K. 84; Hurmuzaki, *Documente*, IV/1, p. 167—168.

[...] ¹. Din scrisoarea domniilor voastre am luat cunoștință pe deplin de conținut. În ea domniile voastre îmi amintiți de credința mea de mai înainte; în această privință nu-mi veți constata nici o lipsă, căci eu țin să slujesc totdeauna cu credință și sinceritate pe Maiestatea Sa și întreaga creștinătate. Rog pe domniile voastre să binevoiți a-mi trimite ajutor cât mai repede, căci eu, pe de o parte, cancelarul polonez cu Sigismund și Ieremia voievod, pe de altă parte, sîntem numai la 2 mile distanță unii de alții, oastea mea are zilnic ciocniri cu ei, de aceea domniile voastre să binevoiți a-mi da crezare că turcii ajunseseră pînă la Gherghița, dar îndată ce au aflat că eu vin în țară s-au tras imediat spre București. Eu am trimis și la ei spioni și iscoade dintre oamenii mei, pentru ca ei să-mi aducă informații sigure. Dar pînă în prezent n-am aflat încă nimic precis, dacă turcul s-a retras din București sau dacă mai este acolo. De aceea rog cu insistență pe domniile voastre ca ajutoarele să fie aici pînă luni, căci mă tem că, pe cît vād, nu pot rezista și va trebui și eu să mă retrag. De aceea să binevoiți domniile voastre să vă gîndiți cu mintea și cu inima dacă o eventuală pierdere a acestei țări este sau nu spre folosul Maiestății Sale și al creștinătății. Acum este timpul ca domniile voastre să nu întîrziati și să-mi trimiteți 3 000 de husari călări și 2 000 călăreți, pe cît posibil și 3 000 de sulite, precum și fier și ceea ce mai vreți, dar să se facă repede, pentru ca luni să poată fi aici. Vă mai rog pe domniile voastre să-l eliberați pe secretarul meu de limbă turcă Ștefan, căci nu mă pot lipsi deloc de el,

căci vin acum mulți soli turci și fără de el eu nu pot scrie nimic, ci rog din nou insistent să-l eliberați, rămânându-vă îndatorat.

Vă doresc sănătate. Dat din tabără, la 14 octombrie anul 1600.

Prietenul domniilor voastre
Mihai voievod

¹ Formula de adresare

217

1600 octombrie 14, Constantinopol.

Illustrissimo et reuerendissimo monsegnore, mio padron, et eminensissimo signor mio.

Dall'ultima del passato che furono l'ultime mie a Vostra Signoria illustrissima et reuerendissima, fine al presente si speraua e con ragione douer esser seguita qualche factione fra Hybraimo et imperiali, in Unghe-
ria, o fra il Michál et polachi nella Moldauia. Nulla di meno l'arme stando al suo luogo. Viuesi in silentio, si ben non si manca à tutto potere machinar contro il Michál al cui tutti á un grido per il conceputo sdegno, minacciarli la morte, ne achestar in uerum modo si puote il uolgo et il grande anchora a suoi proponimenti di pace, hauendo quasi ogni sorte di gente in contrario, fino all'hebrei gente immonda, per tacere l'altre nationi che occulto insidiano quello han fatto parte nel publico, et nel priuato, anchora col primo visir bassa et per beneficio di questo imperio non si dee dar orecchio à quanto propone il Michál in trattato di pace. Poiche con astutie procurar danneggiarli assai peggio, che per il passato giouando li proponimenti di polachi per il nostro ambasciatore di permettere che con l'arme et loro ualore uenghi estinto il sudetto, ma molto facile à essi, recuperando quelle prouintie Transiluania, Muldauia et Valachia, restare in loro protectione, rendendoli li soliti tributi, mettendo a Sigismondo nella Transiluania et Hyeremia nella Muldauia, desiderati ambidue da sopporle al che se s'op-
pone il muffedti, homo primario, nel oficiale e di molta authorità in tutto l'imperio, con dire, non esser ispedienti permettere che polachi come potenti diuentino maggiori, che potentissimi diuentiriano taluolta che si impatronissero di detta prouincia, ma stando nelli loro termini, et con la solita confederatione con questa Porta se dee attendere con uiue forze a debellar il sudetto restando le prouincie per l'imperio ó non si potendo ciò per hora con facilità adempire, lasciarle in mano di chi hora le possiede con qualche accordo conueneuola et utile a queste imperio, come comode alli populi. L'abondanza che uiene dalli uijttouarie di detti luochi in Constantinopoli per minor male, fino à tempo più comodo per loro et à questo par che inchini la regina madre con l'Hibraymo, il quale con tutte sue forze s'hà adoperato con queste della Porta, et Re, perche ha promesso detta pace, affermando questa essere la schala a la pace con imperiali et cheto di tutto l'imperio, dando termine a tutte le factioni et solleuationi contrarie nell' Asia et goderiano il uiuer opulente et abundente come prima in Europa, et à quello che li uenne ordinato che non douesse dar l'orechio à parole, et doni del Michál qual era prima à lui, et al rimanente doppo fargli saggiar, suo andar callido, et doppio, ma trattenendolo più che potesse da una parte, dal'altra procurasse à tutto suo potere di daneggiar il sudetto col

soccorso del tartar chan, et Mamuth bassá. Responde di nuouo che egli è per ubidire, ma auertino bene quel che si fa, atteso che il tempo essendo breue per l'incommodo dell'inuernata sequente che li soprasta gl'eserciti per forzza douendosi ritirare, poco ò niente sarrianno per apportar danno al Michál, che per hauer competentissimo et forte esercito al ritorno di soldati potria fargli non poco danno, et restando libero, sarrà per fare grandissimi notamente a quelli paesi di Sofia, et Andrianopoli, onde stasse cossi in bilancia tra il desiderio di confirmar quello, et la tema de uenir consumati loro, mentre procurano i danni di questo, tenghono però sino à quest'hora sequestrato l'agente, ò messo del Michal per quelle ragioni per che per l'altra l'accennai. Si come, e con destrezza da questi polachi, si ben nel secreto, come essi tutto quello che procurano appresso questa Porta interna alle dette prouincia, intendono esser in beneficio della christianità, atteso che hauendo quella alla loro diuozione sarriano come muro et antemural à quello regno, et lo maggior impeto poteano loro al tempo suo offendere questi, si ben lo proponghano. Ciò douer succeder à util lor, et che intorno à questo dicono che la santità di nostro signore non è ben informata da chi odia quello loro regno l'intention loro essendo buona [...]¹.

Arh. St. Buc., Colecția microfilme Vatican, r. 76, c. 64—66; Archivio Segreto Vaticano, fondo Borghese, Seria III, vol. 60, A, f. 165—166.

Preailustre și preacucernice monseniore, stăpîn al meu, eminență

De la ultima scrisoare pe care am expediat-o luna trecută, domniei voastre preailustre și preacucernice, pînă acum s-a sperat și în mod normal ar fi să se producă cîteva confruntări în Ungaria, între imperiali și Ibrahim, sau în Moldova, între Mihai și polonezi. Nimic nu s-a petrecut, armele au stat la locul lor. Domnește liniștea. Ceea ce nu împiedică să se manevreze cu toată puterea împotriva lui Mihai. Toți strigă contra lui pentru planul demn de dispreț; îl amenință cu moartea; nu poate cîștiga la propunerile sale de pace, în nici un fel, nici poporul nici pe cei mari, deoarece are aproape toate categoriile de oameni contra sa, pînă și evreii, lume de proastă calitate. Pentru a face să tacă celelalte neamuri care uneltesc pe ascuns, nu s-a spus nici public, nici în particular ce s-a discutat nici cu primul vizir, nici cu alți demnitari ai Porții, căci pentru binele acestui imperiu nu trebuie să se plece urechea la ceea ce propune Mihai în tratatul de pace. Apoi prin violențe să-i provoace pagube mai mari ca în trecut, cînd s-au folosit de propunerile polonezilor, făcute prin ambasadorul nostru, de a le permite ca să-l nimicească pe Mihai prin forța armelor și prin vitejia lor. Dar este mult mai ușor pentru ei să recupereze acele provincii Transilvania, Moldova și Țara Românească, să le așeze sub protecția lor <a polonezilor>, și <acestea> să plătească tributul obișnuit, să-l așeze pe Sigismund în Transilvania și pe Ieremia în Moldova, amîndoi fiind dornici să se supună. Acestor planuri li se opune muftiul, om de prim rang în ierarhia otomană și cu mare autoritate în întregul imperiu, spunînd că nu este folositor să se permită polonezilor ca să devină din puternici și mai puternici. Căci vor deveni foarte puternici dacă vor pune mîna pe aceste provincii. Rămînînd în hotarele lor și în obișnuita lor alianță cu Poarta, trebuie să se aștepte momentul favorabil ca să-l înfrîngă pe voievodul român cu forțe sporite. Provinciile să rămînă în stăpînirea imperiului. Și dacă pentru moment nu

se poate împlini aceasta cu ușurință, țara să fie lăsată în mâinile celui care o stăpânește acum, prin încheierea unui acord care să fie convenabil și util acestui imperiu și favorabil popoarelor.

Bogăția de alimente care vine la Constantinopol din aceste locuri nu e de lepădat, pînă cînd vor găsi momentul favorabil pentru ei. Către această convingere pare că înclină sultana-valide și Ibrahim, care s-a folosit de toată puterea sa pentru a convinge Poarta și pe sultan; pentru că a promis această pace, afirmînd că ea ar fi puntea de legătură la pacea cu imperialii și la liniștea întregului imperiu. El a pus capăt tuturor facțiunilor și mișcărilor de revoltă din Asia și se vor bucura de un trai bogat și bun, cum era înainte în Europa. Celor care i-au ordonat să nu plece urechea la cuvintele și la darurile lui Mihai, Ibrahim le-a răspuns că primul care a aplicat procedeul târăgănării și al duplicității a fost Mihai, iar cel care a gustat <din amărăciunea acestui procedeu> trebuie să-l rețină cit poate, pe de o parte și pe alta să îi provoace acestuia, cu toată puterea, pagube, cu ajutorul hanului tătar și Mahmud pașa. El a răspuns mai departe că este pentru supunere, dar avertizează asupra celor ce se fac, întrucît timpul este scurt, greutățile iernării următoare îi apasă, oastea fiind obligată să se retragă, astfel încît Mihai va fi păgubit puțin sau deloc. <Mihai> care are o oaste bine pregătită și puternică la întoarcerea soldaților le va provoca mari pagube, fiind liber va aduce importante pagube în regiunile Sofiei și Adrianopolului unde stă în cumpănă între dorința de a confirma aceasta și teama de a fi ei distruși.

În timp ce se pregătesc acțiunile menite să-l păgubească pe voievod, ei țin și acum închis pe agentul său, trimisul lui Mihai, pentru motivele prezentate în scrisoarea trecută. Așa cum se aude, cu abilitatea polonezilor și în secret, așa cum procedează ei întotdeauna pe lingă Poartă cînd este vorba de aceste provincii, luarea acestora ar fi în beneficiul creștinătății întrucît fiind dependente de <polonezi> aceste provincii ar fi ca un zid și un bastion al creștinătății. Iar avîntul lor ar putea, la momentul potrivit, dacă își propun aceasta, să-i lovească <pe turci>. Aceasta le-ar fi folositor lor, de aceea spun că Sanctitatea Sa nu este bine informată de cei care urăsc regatul lor, intenția lor fiind bună [...] ¹.

¹ Despre pregătirile flotei de pe Marea Neagră și a armatelor din nordul Africii.

Copia listu Jego M. Pana Hethmana Polnego.

Jasnie Wielmozni Młczywi Panie Marszałku moi M. Panie szwagrze.

Zaleczwszi służbi szwe powolne w Młczywą Laskę WM mego M. Pana, etc.

W mor a w wojnę nie trudno biwa o nowini, a częstokrocz niepewne, Zebisz WM ex re certa mógł o wszistkim wiedziecz, czo się z nami dzieie, acz mniemam y ktho inni WM znacz daie, chciałem iednak y ia WM iako naikroczei bidz moze wipiszacz. Za nastąpieniem wojska Jego K. M. do Ziemi Wołoskiej, ustąpiło z niej zarasz wojska Michałowe do Śiedmigródzkiej Ziemi, tamze złączyło s Panem szwim u Fogaraszu, kthori będącz od Węgrow y od Niemczow nadrazoni, tham bił ustąpił. Jego M. Pan Hethman ¹ nie bawiąc się, postępował z woiskiem na Soczawę, na Romanow, na Bakow, thą intencją, gdziekolwiek bi był Michał, zebiszmi go

szukali. A isz ieszcze o nim slichacz belo na them czasz w Siedmigrodzkiej Ziemi, chcieli szmi prosto iscz ku niemu na Totrus. Lecz isz tam tha droga iesth cziaszna barzo, a do thego szwiego zapsowana, zasieczona y opatrzona praesidy's Seklow partium Michalowich, powrocilizmi sie w lewo ku przes- trzenszej drodze, kthora iesth z Multanskiej Ziemi do Sziedmigrodzkiej y przeszedzi Ziemię Wotoską. Napierwei u Foxan stanelismi na graniczi Multanskiej y niecz sie nie bawiacz, kilkiem noczegow, stanelismi u Buzowa. Miasto tho belo niemale. Czerkwi, monasterow osobliwie w nim niemalo, od Tatarow thim czaszem thei wojni spalone spustoszone. Michał wziąsz sprawę o weszczu naszym w Multanską Ziemię (bo iusz na then czesz u Braszowa bel nie daleko od nasz, palił, pustoszył Sziedmigrodzką Ziemię) thą własnie drogą, kthoraszmi mi chcieli iszcz do niego, do Sziedmigrodzkiej Ziemi, poszedł przeciwko nam. Mi thesz trzi dni u Buzowa dla odpoc- zinięcia y sposobienia woisko ziwnoszezi postawszi y Kozakow kthorzi nam tham beli przibeli doczekawszi, jusz thesz o Michale wiedzacz, ielis- zmi sie ku niemu bracz.

Die 14 Octobris w sobothę stanelismy nad rzeką Sarata. Tham na- pirwei z strażą naszą ieli sie szcieracz lyudzie iego, ktorich sie kilka choragwi ukazało, znacznei iednak potarczki nie belo.

Nazaiutrz tho iesth w Niedzielę rano, ruszilizmi sie dalei polem podle gor rowninami wielkimi, kthore sie ciągną asz do szamego Dunaia. Gdiszmi uszli milę od stanowiska ², strasz nasza boczna, między gorami, kthore nam beli po prawei stronie postrzegła woisko iego, kthore on bel posłał pod nasz dla dostawiania wiadomoszezi z nieiakim serbinem Baba Nowakiem y z Raczi Istwanem, belo thego woiska do 6 000 albo do 7 000, iakoszmi sie pothim od więzniow dowiedzieli, nielza belo ieno do nich wi- boczicz, iakosz za łaską Bożą nie z wielką trudnoszezią rozbili, rozegnali- smy thich lyudzi z mała naszą szkoda. Ledwie ze trzei, albo czterej naszych człowieka zginęło. Tich lyudzi ubithich do kilku szeth, poimanich wię- zniow do stha, choragwi kilkanaszezi. Wielcze im beli poziteczne gori, przy ktorich stali y laszi gęste, przed kthorimi trudno ich belo consecari. Prawie wthen czasz gdi czy lyudzie rozgromieni, ukazało sie insze woisko Mihało- we, kthore on bel posłał z nieiakim Murzą dla złączenia sie z Baba Nowa- kiem 1 500 człowieka belo thech Wołochow. Posłalizmi y do tech czeszcz woiska y samiszmi sie thesz postąpili, ale y czy niedotrzymali placzu, popuszczili w czasz, wsziszcz beli konni, gnali ich nasze lyudzie asz nie dale- ko taboru, gdzie sam Michał stał. W pogoni do sta abo do dwu seth ich ubili. Pothem tamze nie daleko prziszło obnoczowacz.

Nazaiutrz w poniedziałek rano ruszilizmi sie ku Michałowi, kthori spodziewaiacz sie zeszmi mieli podle samich gor iszcz, stanął bel przy rowie przikrim, poczał bel szancke czinicz, becзки winne nasipowacz ziemią, chczacz iusz tam czekacz. Lecz gdi obaczil ze nie thą drogą, którą on sobie rozumiał, ale polem zachodzim, porzucziwszy szancke, poszedł podle gor wzad ustępuiacz. Miszmi postepowali z nim. Ale rowow ktore gęste są w thich polach a przikre, barzo nam nie spore beli, bo sie na nich strzelba bawiła, więc y dla piechothi, kthorim belo czieszko w trawach, w trzczi- nach haniebnie wisochich, prziszlizmi iednak in conspectom nieprziacziela nad samim iusz zachodem słońca, beli potarczki y przeganiania między woiskiem a przednimi lyudzmi naszymi, posłalizmi im kilka kul, kthore strzelenie barzo sie nam dobrze zdarziło, mieszali sie, dalei nocz impien- diebat facultatem rei gerendae. A do thego ze ustępował, trudno belo oslep noczą za nim gonicz, woisko thesz belo uszło niemale czug, prziszło tam ze chacz besz woli obnoczowacz. Michał zastanowiel sie bel od nasz

iakobi w mili. Pothim nakarmiwszy konie od pułnocy poszedł gurami. Mi nazaiutrz szlichmi pothim do rzeki Krilowa, zebiszymi ŷ lŷdzie ŷ konie, ktore beli barzo spraczowane ŷ zgłodniałe stroni wodi mogli reficere, iakosz dla odpocznienia ŷ zwiędując o nieprŷacielu, prziszło nam tham stacz ŷ przesz szrodę. We czwartęk pomknęliszmi się ku Pluestom, dwor tho iesth, kthori on sobie zbudował dla szwich lotrowskich delitŷ. Polozelichmi się w mili thelko od niego. Tham iusz zebrawszy się s timi lŷdzmi rozgromionimi, kthorzi beli z Babanowakiem ŷ z inszimi woiski, kthorich oczekiwiał, spodziewał się tesz ŷ od Turkow pomocy, bo nieiakię grezczina Lekę posłał beł do Mehmet Gizeldi Basze ŷ do Porthi, chcąc udacz Turkom, zeszmi sie mi s Cezarzem Krzeszczŷanskim przeciwko nim sconfederowali ŷ obiecuiąc Czeszarzowi Tureczkiemu ŷ przeciwko Czeszarzowi Krzeszczŷanskiemu ŷ przeciwko nam wiernie dopomagacz. Jednak nie bacę zebi mu Turci wierzic mieli. Bo miasto pomocy przedzsi Dunai, woina tuteczną Ziemę Multanską, czego iednak za pomocą Bozā ŷ themu nie dopuszczim zebi albo woiowacz, a thim mniej posiadacz mieli. Ale do Michała się wracaiąc, lubo wiedzieliszmi ze woisko miał niemale, bo iako od więzniow kthorich iesth szila, thak isz nie wiemi czo z nimi rzecz, więc ŷ od naszych Polakow czo przy nim beli, kthorzi iusz po rozgromieniu woiska poddali się z chorągwiemi, kthorim thes perspicimus sprawę mami beł Michałowego woiska do 40 000, chłopstwa nie rachuiąc, więc ŷ w mieiszczu twardim beł stanął. Ale maiąc uffnoszcz w Panu Bogu ŷ w sprawiedliwoszczi iego szwięthei, w Piątek do dnia, ktori beł translationis S. Woiciecha ŷ patrona naszego, opatrziwszy obosz wedle thego, iako rzecz potrzebowała, cum expedito exercitu, iako do bitwi, strzelbę tilko wŷiawszy, rusziliszmi się do nieprŷaciela. Pan Bog z miłosierdzia szwego ŷ wthim nam poffolgował. Ze sporanko mgła beła wielka nie mógł nasz nieprŷaciel postrzec, asz kiediszmi iusz thusz nad nieprŷaciela przisli mgła osiadła. Spodziewał się nasz z inei stroni, tho iesth iakobi s prawei ŷ tam się beł na nasz nagotował, aleszmi się mi w lewą stronę powrocili, ocupowaliszmi wissze mieiszcze gori. Bo on z woiskiem szwim stał na gorze in plano, zasadził strzelbę. Lecz isz strzelba na gorze stała, mali albo zadni iei effect nie beł, bo albo przenosiła albo nie donosiła, prziszło się uiąc w imię Panskie za broni. Trudne beli do nieprŷaciela przesz doli, przesz brzeziste mieiszcza przechodi. Gotowi w sprawie stał iusz in loco plano. Lecz the difficultates inaczei bidz nie mogli, virtute erant superadae. Jakosz z łaski panskiej nicz na wrodzonei cznoczcie narodu naszego nie schodziło. Ochotne barzo woisko beł. Naprzod isz nieprŷaciel uczuclŷ kthorā beł trzeba woisko mŷacz, zaszadził szwoię piechothę ruszniczną nad brzegiem rowu głębokiego ŷ rzeki Telearzina³, puszcziliszmi do thei piechothi piechothę szwoię ŷ Kozaki Nizowe, kthorzi się spieszili ŷ przinacz im tho powinna ze przy thich wszistkich potrzebach cznotliwie ŷ wiernie Jego K. M. ŷ Rzptei słuŷili. Szli męźnie do thei piechothi Pan Laszcz s panem Biekieszem. Obadwa iako ich WM wiesz lŷdzie niepospoliczi wiedli nasze eleari ŷ wedle thego iakomieli roskazanie, skoro piechotha nasza na iego piechothę ięła naczieracz, skoro na się poczęli strzelacz, iako przistało lŷdziom cznim, zaczęli ten thaniecz, thoczili ku nieprŷacielowi. Woisko thes wszistko, iako belo postanowione w sprawie, s krzikiem hukiem spiesznie zarasz za nimi następowało, thak isz proch wielkiszmi zburzili, zeszmi sami siebie w kurzawie ledwie mogli rozeznacz. Czi kthorzi na nasz s stroni ŷ gor patrzili nie widzieli nicz iedno szamę kurzawę. Nieprŷacielowi sznado beł na nasz przechodzącich przesz mieiszcza brzerziste, przesz rowi, aggredi. Puszczel

Pan Bog z miłoszardzia szwego taki strach w oczi, ze ỳ piechothę iego zarazs piechotha nasza s Kozaki sparła ỳ iego kopȳniczi, kthorich beło do 3 000 na czele, małci garszczi clearow naszich w oczi wiezrzecz nie szmieli, nie podkawszi szię, thił zarazs podali, nie prziszło ich bicz inaczei, iedno uciekaiącich ỳ zathim isz naszi częzei zbroini ỳ spraczowani beli. Bo oni na stanowisko, a mi iusz kilka godzin przedthim na koniach sziedzieli ỳ do thego lzei szię ubierali, sznadniei im beło uciekacz, nisz nam gonicz; zginęło ich iednak nie mało, piechota naiwięczei ut moris est przepłacziela thego piwa. W naszich nie wielka z łaski Bozei szkoda. Atholi przecię iako tho nie mogło bidz besz tego zginęło kilka lȳdźi dobrich, między inszimi powinni moi Ligeza młodi, Pana Sebastȳana Ligesi szin, beł młodziencz ochotni, podobno, go Pan Bog za tho nawiedził ze iako sziszę oicza nie szanował, taką cznothą ỳ s taką ochothą do szłzbi Rzptei, godzien beł dłuższego ziwotha, pochowaliszmi go thu. Bo go beło w tak gorące czasz, iako tho są bo ciepłei nisz u nas o S. Janie trudno wozicz. Zabith thesz Blizinski niepospolithi pacholek z rothi xiążęcia Michała Wisznio-wieczkiego ỳ innich kilka s towarziszow, pothem thesz ỳ innich drobniejszich s kilkanastą, poranionich iesth thesz po częszczei. Stanęło tho sławne zwi-czeństwo za kthore dziękuięmi mi tho Panu Bogu ỳ onemu ie samemu ac-ceptum refferimus. Nie wąpie ze ỳ tam kazdi cznothliwi miłosznik oiczizni thego dzięk czynienia Panu Bagy nam pomoze.

Pruskie chorągwie w koszcziele Crakowskim pobutwiali, poodpadali, będzie znowu tham then koszczioł czym ozdobicz do pułtoruszeth chorągwi oddane Jego M. Panu Hethmanowi Wielkiemu. Dział do trzidziesthu nie-przȳaczielskich zostało, etc.

Michał sząm w gori uciekił, za kthorim wiprawieł Jego M. Pana Daczboga Karnkowskiego s częszczęią woiska, miszmi szię tho przenieszli z obozem na tho mieiszczce, kthore będzie długo szwiadkiem cznoti narodu Polskiego, gdzieszmi ludzie do potrzebi przywodzili. Oczekiwami od Pana Karnkowskiego wiadomoszczi, gdzie szię then nieprzȳacziel obracza, ia-kosz ỳ w inne stroni o nim zwiedzacz rozestaliszmi.

Tho iesth zamiśł Jego M. Pana Hethmana Wielkiego ỳ nasz thesz senatorow, kthorziszmi tho są zdanie, zebi Wołoską ỳ Multanską ziemię woiewodami opatrzicz, prziszięgę zebi beli wierni Jego K. M. ỳ Rzptei naszei od nich wziącz, obsides takze wziącz, zebi na kazdi rok kazdi s tich woiewodow taką pensȳę, iaką przinamniei quarta winoszi, do skarbu Rzptei dawał.

Zamki thesz iusz praesidiis n<ost>ris są opatrzone. Jesli mi zle sławie narodu szwego, iesli niepozitecznie Rzptei służim, niechai nasz Bog sądzi, s temi i kthorti są obtrectatores uczcziwich spraw ỳ wiernei, pracowithei, przewaznei (nakładow nie wspominam) szłzbi naszei salzmi sobie conscȳ, ze czokolwiek czynim, dla sławi narodu naszego czynim, dobrą intentȳa, dla dobrego oiczizni naszei, thak isz pewniszmi są ze ỳ therasz u wszistkich dobrich cznotliwych oicziznę miłuiącich lȳdźi wdzięczne są pracze, gar-dłowania krwawe, trudi nasze, wdzięczne będą nadzieię, będzie nam tho meritorium in vitam aeternam. A thim więczei isz wdzięcznoszczi u ludzi nie mami ỳ nie znami, kthorzi de bono opere radzibi nasz ukamionowali.

Stroni osob, kthorzi thu są w woiszczce, szilabim miał piszacz, bich miał sigillatim kazdego wiliczacz. Atoli mogę rzecz, ze Boską raczei nielȳ-dzką sprawą, nagarnęło szię bela osobliwych ỳ z dalekich krain. Jego M. Pan starosta Zmoczek⁴ s Panem bratem szwim prziwiedli poczet znaczni osobliwych zolnierzow do 150 koni, szami lȳdźie osobliwi, animuszow

wielkich, bo tho thu beło widacz iako na probie. Zaiste W. Xziestwo Litewskie ma tho osobliwych dwu lŷdździ, nie winuie nikomu nicz, bo szerokie iesth Wiel. Xstwo Litew(skie), ma lŷdździ doszicz, ale pewnie ŷ czy godni wielkiei czezi ŷ wielkiei wdzięcznoszczi. Pofrasowali szięna Jego M. Pana Hethmana Wielkiego ŷ na mię, zeszmie ich nie puszczyli z eleari. Ale iako szię tho godziło takowimi lŷdździmi tak wielkiem senatorem zestawiaacz. Then zdraicza Michał za paznogiecz ich nie stoi. Mieli iednak honoratum locum¹, bo stali na czele, z nimi Pan Szieniawski, Panowie Danielowiczowie, Pan Kazanowski, Pan starosta Lubomski wszistko tho branth. Volontariuszow więczei nisz żołnierzmi, bocz niewiele na nie Rzpta nałodziła stanęli the rzeczzi. Pan Woiewoda Podolski⁵, Lubelski⁶, Belski⁷, iako z młodu zili, thak ŷ therasz thesz cznothę przy służbie Rzptei pokazowali. Wielki bi beł catalog, bich miał singulos enumerare ŷ boię szię ktho praeteritus nie obraził szię do mnie. A thesz tho nie tak dalecze moia rzecz : Hethmana tho głównego powinnoszcz, cznotę thech cznich lŷdździ, bo tho wszistko tacz Jego K. M. Panu naszemu ŷ wszistkiei Rzptei zaleczicz, iednak a tho niekthorich piorkiem szię zapędziwszy wspomniałem przed WMezią. Atholi krotko mowiącz, ieden umiśł beł wszistkich do położenia ziwota, mieiszcza nieprzyjacielowi nie ustapicz. O ucziekaniu prozno beło mislicz. Bilo nam iako Tacitus o iednei bitwie napiszał : necessitas in loco, spes in virtute, salus ex victoria. O Jego M. Panu Hethmanie Wielkim czo innego mam piszacz WMezi : atholi z łaski Bozei dusz, zdrow, nierowno rzezwieiszi nizli w domu, albo owo na seimie solitudines, pracze, vivaciorem go uczinili. Wsziszczie tho mowim ŷ Boga proszim zeby długo rządzil ŷ sprawował woiski Coronnimi. Sam o sobie atholim zdrow z łaski Bozei. Pana Boga proszę zebiszmi fortunnie the służbę Rzptei zawarwszy zdrowich WMezi oglądali, etc. Stim służbi szwe zaleczam w Meziwą łaskę WM mego m. Pana ŷ szwagra. Dat w obozie in faucibus gdzie rzeka Telazŷn wipada z gor, d. 21 Octobris 1600.

Odpuszcz WM zem nie szwyręką pisał, miałem zabaw po the czaszi chwala Bogu zem mogł witrwacz szilał szię w praczach posilał industrią Pana piszarza neszego Lwowskiego, kthori iako dobri czaszu pokoiu, tak, osobliwie ŷ w boiu szila mie ratował, labori indefesso. Więcz ŷ dawni WM sługa ŷ brath moi Mikołai Kuropatwa kthori thesz ustawicznie przy mnie beł wierz mi WM moi m. Panie szwagrze, zecz mi thu therasz stanelo za czeszciech ŷ pieniądzim do zabithej szmierczy potracciał, podłuzilem szię. Lecz tego nicz nie załuię, bom tho dobrze dla służbi Rzptei obrocził.

WM mego m. Pana powolni szwagier ŷ sługa Stanisław Zołkiewski Castellan Lwowski.

Arh. St. Buc., Colectia microfilme R. P. Polonă, r. 40, c. 74; Wojewódzkie Archiwum Państwowe, Oddział w Toruniu (olim Bibl. Toruń), Rkp XIII, nr. 13. p. 123, cople, fragment; I. Corfus, *Mihai Viteazul și polonii*, Buc., 1938, p. 339–349.

Copia scrisorii domniei sale domnului hatman de cîmp.

Preaputernice milostive domnule mareșal, domnule cumnat al meu milostiv.

Încredințez slujbele mele supuse îngăduinței milostive a domniei tale, domnul meu milostiv etc.

Despre calamități și războaie vestile circulă lesne, dar adesea sînt nesigure. Ca să-ți poți da și domnia ta seama ex re certa de tot ce se petrece cu noi, deși cred că și altcineva îți mai dă de știre domniei tale, am

vrut totuși să-ți scriu și eu cât mai pe scurt cu putință. În urma intrării oștirii Măriei Sale regelui în țara Moldovei, oastea lui Mihai s-a retras de îndată în țara Transilvaniei unde s-a alăturat, la Făgăraș, căpeteniei sale care, fiind amenințat de unguri și nemți, se retrăsese acolo. Domnia sa domnul hatman¹, fără să întârzie, a înaintat cu oastea spre Suceava, Roman și Bacău cu intenția de a-l întâlni pe Mihai oriunde s-ar găsi. Și, fiindcă se mai auzea despre el, în vremea aceea, că se află în țara Transilvaniei, am vrut să mergem de-a dreptul către el, pe la Trotuș. Dar deoarece drumul acela este foarte îngust și, pe lângă aceasta, mai este și de curind stricat, înfundat cu grămezi de copaci și apărat de ajutoare de ale secuilor care țin cu Mihai, ne-am întors la stînga, spre calea de șes, care trece prin țara Moldovei și, din țara Munteniei, duce în Transilvania. Mai întâi am poposit la Focșani, la granița Munteniei, și fără să întârziem deloc, după cîteva popasuri de noapte, am ajuns la Buzău. Orașul acesta era mare. În el — multe biserici și mănăstiri, mai ales de cărămidă, arse și pustiite de tătari în cursul acestui război. Mihai, luînd cunoștință de intrarea noastră în țara Munteniei (căci în acest timp se afla la Brașov, nu departe de noi, și ardea și pustia țara Transilvaniei), a pornit împotriva noastră pe același drum pe care am vrut să mergem noi la el în țara Transilvaniei. Noi, stînd deci trei zile la Buzău pentru odihnă și aprovizionarea oștirii cu hrană și așteptînd pe cazacii nizovieni care trebuiau să vină acolo, mai aflînd și vești despre Mihai, am început să înaintăm către dinsul.

În ziua de 14 octombrie, sîmbătă, am ajuns la riul Sărata. Acolo, mai întîi oamenii lui, alcătuiînd cîteva steaguri, au început harțul cu straja noastră, totuși, n-a avut loc o ciocnire mai mare.

A doua zi, adică duminică, dimineața, am pornit mai departe, prin cîmpie, pe sub munți, prin șesuri mari care se întind pînă la Dunăre. Cînd am străbătut o milă de la tabără², straja noastră a zărit între munți, care erau în dreapta noastră, oastea aceluia pe care o trimisese împotriva noastră, după vești, oaste care era condusă de un oarecare Baba Novac și Racz Ștefan; după cum am aflat pe urmă de la prizonieri, această oaste era de pînă la 6 000 sau 7 000 <de oameni>; greu a fost numai să ajungem pînă la ei, astfel că, din mila Domnului, i-am bătut cu puțină trudă și i-am împrăștiat pe oamenii aceștia cu puțină pagubă din partea noastră. Doar vreo trei sau patru dintre ai noștri au pierit. Însă vreo cîteva sute din oamenii lor au fost uciși, cam vreo sută au fost luați prizonieri și am capturat pînă la 20 de steaguri. Mult le-au fost lor priincioși munții lîngă care stăteau și pădurile dese prin care ne-a fost nouă greu consecutari <să-i urmărim>. Aproape în același timp, cînd erau înfrinți oamenii aceștia, și-a făcut apariția o altă oaste a lui Mihai pe care o trimisese cu un oarecare Mirza spre a se alătura lui Baba Novac; 1 500 de oameni au fost acești români. Am trimis și în întîmpinarea acestora o parte din oștire și am înaintat și eu însumi, dar aceia n-au rămas pe loc, ci au fugit la vreme — toți erau călări; i-au gonit oamenii noștri pînă nu departe de tabăra unde se afla chiar Mihai. În această urmărire au fost uciși pînă la 100 sau 200 din ei. A trebuit apoi să poposim nu departe de acolo.

A doua zi, luni, dis-de-dimineață, am pornit în întîmpinarea lui Mihai care, așteptîndu-se ca noi să mergem chiar pe sub munți, s-a așezat lîngă o rovină abruptă, a început să facă șanțuri umplînd cu pămînt butoaie de vin, vrînd deci să ne aștepte acolo. Dar, cînd a văzut că venim nu pe acel drum pe care credea el, ci pe cîmpie, a lăsat șanțurile și a plecat sub munți, retrăgîndu-se. Noi am înaintat după el. Dar surpăturile, care

pe aceste cîmpii sînt dese și abrupte, tare ne-au fost fără spor căci s-au înpotmolit în ele tunurile și la fel a zăbovit și infanteria căreia i-a fost greu prin ierburile și trestiiile grozav de înalte ; au ajuns totuși în vederea neprietenului chiar la asfințitul soarelui — au avut loc ciocniri și urmăriri între oastea aceluia și oamenii noștri din primele linii, i-am trimis și cîteva ghiulele, tragere care ne-a izbutit foarte <bine>, astfel că aceia s-au învălmășit ; mai departe, noaptea împiediebat facultatem rei gerendae <a împiedicat posibilitatea de a continua lupta>. Iar, pe lângă aceasta, fiindcă acela s-a retras, ne-a fost greu să-l urmărim orbește, noaptea ; și oastea fugise în mare grabă, deci a trebuit, deși fără voie, să poposim acolo. Mihai s-a așezat cam la o milă depărtare de noi, apoi, după ce și-a hrănit caii, a plecat după miezul nopții în munți. Noi am plecat apoi, a doua zi, pînă la riul Cricov ca să putem reficere <reface> și caii și oamenii care erau tare osteniți și însetați apoi și pentru a ne odihni și a mai afla și vești despre neprieten. Acolo a trebuit să stăm și miercuri. Joi am pornit către Ploiești — aceasta este curtea pe care și-a clădit-o pentru desfătările sale. Ne-am așezat la numai o milă de acesta. Acolo, întorcîndu-se acum cu acei oameni înfrinți care au fost cu Baba Novac și cu alte trupe ce le adăsta, <Mihai> mai aștepta ajutor și de la turci căci îl trimisese la Mehmet Güzeldje pașa și la Poartă pe un oarecare grec, Leca, vrînd să se prefacă în fața turcilor că noi am fi confederați cu împăratul creștin împotriva lui și, deci, făgăduind el împăratului turcesc să-l ajute cu credință atît împotriva împăratului creștin, cit și împotriva noastră. Totuși nu cred că turcii i-au dat crezare, căci în loc de ajutor, ei au trecut Dunărea aducînd Munteniei războiul de față, ceea ce însă, cu ajutorul lui Dumnezeu, nu vom îngădui ca ei s-o cucerească și, cu atît mai puțin, s-o ia în stăpînire. Dar — întorcîndu-mă la Mihai — știam că el are oaste mare căci, după cum aveam cunoștință de la prinși, care sînt o grămadă, așa că nu știm ce să facem cu ei, apoi și de la polonezii noștri care au fost cu acela și care s-au predat cu steagurile îndată după înfrîngerea oastei, apoi după cele văzute de noi înșine, a fost oastea lui Mihai ca la 40 000, fără a mai socoti și strînsura. Apoi, și-a așezat oastea într-un loc deosebit de întărit. Dar, avînd încredere în Dumnezeu și în sfînta lui dreptate, am pornit împotriva dușmanului vineri, spre ziuă, tocmai cînd era <ziua> translationis sf. Woitech și a patronului nostru ; după ce am orînduit tabăra cum trebuie, cum expedito exercitu <cu oastea echipată ușor>, ca pentru luptă, ne-am luat numai tunurile. Dumnezeu, din îndurarea sa, ne-a înlesnit și acest lucru. Cum, dis-de-dimineată, ceața fu mare, neprietenul n-a putut să ne zărească, iar ceața s-a împrăștiat numai atunci cînd am ajuns în imediata apropiere a dușmanului. Se aștepta să venim din altă parte, adică din dreapta, și acolo se pregătise împotriva noastră, dar noi ne-am întors pe la stînga și am ocupat locul înalt al muntelui. Căci acela stătea cu oastea pe deal, în plano <pe loc drept>, unde își așezase și tunurile. Dar fiindcă tunurile erau pe deal au avut puțin efect sau n-au avut deloc, căci sau treceau de țință sau nu ajungeau la ea, a trebuit să punem mîna pe arme, <invocînd> numele Domnului. Grele au fost trecerile spre dușman, prin văi, prin locuri prăpăstioase. El era gata de luptă, acum, in loco plano <pe loc drept>. Dar aceste dificultăți <greutăți> — nici nu se putea altfel —, virtute erant superandae <au fost depășite prin vitejie>. Căci, din mila Domnului, nimic n-a întunecat virtutea înnăscută a norodului nostru. Oastea era tare zeloasă. Mai întîi fiindcă dușmanul, simțind din ce parte trebuia să vină oastea, și-a așezat pedestrima arcebutieră pe marginea șanțului adînc și pe riul Teleajen ³ ;

noi am pornit asupra acestei pedestrimi cu propria noastră pedestrimă și cu cazacii nizovieni care s-au grăbit și, trebuie să le-o recunoaștem, au slujit în toate aceste lupte cu virtute și credință față de Măria Sa regele și de regat. Au mers bărbătește asupra acestei pedestrimi domnii Laszcz și Bekiesz. Amindoi, după cum îi cunoști și domnia ta, sînt oameni extraordinari care, în urma hărțuitorilor și după cum au avut poruncă, atunci cînd infanteria noastră a început a lovi în infanteria aceleia și cînd au început să se împuște întreolaltă, au pornit, după cum se cuvine oamenilor viteji, acel danț, ducîndu-l spre dușman. La fel, oastea întreagă, așa cum era rînduită pentru luptă, a urmat, curînd, imediat după ei, cu strigăt și zgomot, încît s-a ridicat un nor de praf atît de mare, încît numai cu greu ne puteam recunoaște noi înșine în această prăfăraie. Cei ce se uitau la noi de pe lături și de pe dealuri nu vedeau decît doar un vîrtej de praf și altceva nimic. Dușmanului îi venea ușor să ne atace pe noi, care treceam prin locuri ripoase, prin rovine. Dar a lăsat Domnul, din îndurarea sa, atîta spaimă asupra neprietenului, încît în curînd infanteria noastră și cazacii au răzbit pedestrima aceleia, iar lăncierii lui, care se aflau în frunte, — pînă la 3 000 <de oameni>, n-au îndrăznit să dea ochi cu micile pîlcuri de hărțuitori de-ai noștri și, neprimind lupta, aceia au întors de îndată spatele, astfel că n-a fost cu putință să-i batem altfel decît prin fuga acelora căci, pe lîngă aceasta, ai noștri erau înarmați mai greu și mai erau și osteniți. Căci aceia stătuseră pe poziție, pe cînd noi de cîteva ore eram pe cai și, pe lîngă aceasta, aceia erau îmbrăcați mai ușor, deci le-a fost mai lesne să fugă decît nouă să-i urmărim ; pieriră totuși mulți din ei : pedestrima ut moris est <ca de obicei> a plătit cel mai mult această cinste. Între ai noștri, din mila Domnului, nu e mare stricăciune. Totuși, cum nu poate fi altfel, au murit și cîțiva oameni buni, între alții ruda mea Ligeza tînărul, fiul domnului Sebastian Ligeza : era un flăcău de viață, dar se pare că Dumnezeu l-a încercat pentru că, după cum am auzit, nu-și cinstea îndeajuns tatăl, dar era demn de o viață mai lungă cu virtutea și zelul lui de a sluji regatul ; l-am înmormîntat aici, căci era greu de dus pe o asemenea vreme călduroasă cum este pe aici, că este mai cald decît pe la noi de sf. Ion <în iunie>. A mai fost ecis și Bliziński, un tînăr distins, porocinic din roata prințului Mihai Wiśniowiecki, și alți cîțiva dintre cei de același rang, apoi și alții mai mărunți — 10 pînă la 20 de oameni ; sînt, în parte, și răniți. Astfel a avut loc această slăvită biruință pentru care îi mulțumim lui Dumnezeu și numai lui acceptum refferimus <îi aducem laudă>. Nu mă îndoiesc că și acolo fiecare om cîstit și iubitor de patrie ni se va alătura la această mulțămită adusă lui Dumnezeu.

În biserica din Cracovia steagurile prusiene s-or fi frînt și au căzut ; din nou vom avea cu ce împodobi acea biserică — vreo 150 de steaguri au fost trimise domniei sale domnului mare hatman. Tunuri dușmane s-au capturat ca la 30 etc.

Însuși Mihai a fugit în munți și după el am trimis pe domnia sa domnul Daczbog Karnkowski cu o parte din oaste ; noi ne-am mutat cu tabăra pe locul acesta care multă vreme va fi martorul virtuții norodului polon și unde am condus oamenii la luptă. Așteptăm vești de la domnul Karnkowski — unde se află acum neprietenul, căci am mai trimis și în alte locuri ca să se afle știri despre el.

Planul domniei sale domnului mare hatman, precum și părărea noastră, a senatorilor, care ne aflăm aici, este să punem voievozi în țara Moldovei și a Munteniei, să luăm de la ei jurămint de credință față de Măria Sa regele.

și de regatul nostru, de asemenea — să luăm ostateci, pentru ca fiecare din acești voievozi să dea în fiecare an vistieriei regatului o sumă asemănătoare cel puțin aceleia la care se ridică cvarta.

Cetățile de asemenea sînt acum întărite praesidiis nostris <sub conducerea noastră>. Dacă noi slujim rău slavei norodului nostru, dacă nu slujim cu folos regatului — să ne judece Dumnezeu cu cei ce sînt ponegriatorii faptelor cinstite ale slujbei noastre credincioase, harnice, vitejești (nu amintesc cheltuielile) și sîntem conștienți că orice facem, facem pentru slava norodului nostru, cu bună intenție, pentru binele patriei noastre, astfel că sîntem siguri că și acum la toți oamenii buni, cu virtute și iubitori de patrie trudele, vărsarea de sînge și lucrarea noastră sînt primite cu recunoștință și tot cu recunoștință vor fi pomenite, cînd livor quiescet <învidia se va stinge>, de urmașii noștri și, mai departe, avem nădejde că ne va fi aceasta meritorium în vitam aeternam <un titlu de merit în viața de veci>. Aceasta cu atît mai mult, cu cît n-avem să aflăm recunoștință la oameni care, de bono opere <încredințați că fac o faptă bună>, ar fi bucuroși să ne lapideze.

Cît privește persoanele ce sînt aici, în oaste, aș avea multe să scriu dacă ar trebui să-l scot pe fiecare sigillatim <în relief>. Totuși, pot spune că în această faptă dumnezeiască sau, mai bine zis, supraomenească s-au adunat oameni viteji și din țări îndepărtate. Domnia sa domnul staroste de Żmudź ⁴ și domnul frate al său au adus un pîlc mare de oameni viteji — ca la 150 de călăreți —, ei înșiși sînt oameni cu bărbăție și mare elan căci aici s-a putut vedea aceasta ca la o probă. Într-adevăr, marele principat de Lituania are pe acești doi oameni viteji — nu învinovătesc pe nimeni de nimic, căci întins este marele principat lituan, are destui oameni și, de bună seamă, și aceștia sînt demni de o mare cinste și de mare recunoștință. S-au plîns de domnia sa domnul mare hatman și de mine că nu i-am lăsat laolaltă cu hărțașii. Dar cum se cădea să-i alăturăm unor astfel de oameni pe niște senatori atît de mari, care nu-l pot înghiți nicidecum pe acest trădător de Mihai. Au avut totuși honoratum locum <un loc de cinste>, căci au fost tot în frunte ; alături de ei au fost și domnul Sieniawski, domnii Danielowicz, domnul Kazanowski, domnul staroste de Lubom, — tot argint curat —. Mai mult voluntari decît soldați căci regatul n-a cheltuit prea mult cu ei, dar au săvîrșit aceste fapte de arme. Domnii voievozi de Podolia ⁵, Lublin ⁶ și Belz ⁷, ca și în tinerețe, la fel și acum, s-au arătat cu virtute în slujba regatului. Lungă ar fi lista dacă aș avea singulos enumerare <doar să-i enumăr pe fiecare> și mă tem că cineva, praeteritum <tre-cut cu vederea>, s-ar supăra pe mine. Și așa nu merge atît de departe treaba mea — este de datoria marelui hatman să recomande virtutea acestor oameni cinstiți către Măria Sa regele, stăpinul nostru, și în fața întregului regat ; totuși, din fuga condeiului, am amintit domniei tale pe cîțiva. Pe scurt, toți eram într-un gînd : să ne jertfim viața fără să dăm înapoi din fața neprietenului. La fugă — degeaba ne-am fi gîndit. După cum scria Tacitus despre o bătălie : necessitas in loco, spes in virtute, salus ex victoria <silit de împrejurări — nădejdea în bărbăție, scăparea în biruință>.

Despre domnia sa domnul mare hatman îți mai scriu domniei tale că este voinic, sănătos, mult mai plin de viață decît acasă sau la seim, grijile și trudele l-au făcut vivaciorem <mai vioi>. Toți spunem și ne rugăm la Dumnezeu să cirmuiască și să ne conducă oștile Coroanei încă multă vreme, Cît despre mine însumi, slavă Domnului, sînt bine sănătos. Rog pe Domnul Dumnezeu să încheiem cu noroc această slujbă a regatului și să ne arătăm

sănătoși domniei tale etc. Cu acestea încredințez slujbele mele îngăduinței milostive a domniei tale, domnul și cumnatul meu milostiv. Dat în tabăra in faucibus <de la izvoare>, unde râul Teleajen cade din munți, în ziua de 21 octombrie 1600.

Iartă-mă domnia ta că n-am scris cu propria-mi mină — am fost ocupat în vremile acestea —, slavă Domnului că am putut rezista, mult m-a ajutat la trebi hărnicia domnului secretar al nostru din Lemberg care, ca și în vremea bună, de pace, tot așa, mai ales și în cea de război, m-a ajutat mult, labori indefesso <neobosit în muncă>. Tot așa și vechiul dumatăle slujitor și frate al meu, Nikolai Kuropatwa, care și el a fost mai mereu pe lângă mine. Crede-mă domnia ta, domnule cumnat al meu milostiv, că mi s-a întâmplat că acum, aici, în aceste greutăți și am pierdut, la dracu, banii și m-am îndatorat, dar nu îmi pare rău, căci i-am investit bine, în slujba regatului.

Al domniei tale, domnul meu milostiv, supus cumnat și slujitor, Stanisław Żolkiewski, castelanul Liovului.

¹ Jan Zamoyski.

² Până aici, în microfilm; de aici — după ediție.

³ În text: *Zdarzina*; evident formă coruptă din *Telearzina*.

⁴ J. K. Chodkiewicz.

⁵ Stan. Golski.

⁶ M. Sobieski.

⁷ Sta. Włodek.

219

1600 octombrie 23, Teleajen.

Copia listu Jego M. Pana woiwody Podolskiego do K. Jego M.

Nie radbym mimo się pusił zadney okaziey, wczim bym mógł przisłuze swą przed majestatem WKM pana mego m-go z iakiey kolwiek miari odnieść, lecz yz po te wszistkie czasy nie było nic takiego co by się godziło do uszu WKM odnosić, teraz będąc na posłudze WKM i szczęśliwey za laską bożą a szczęściem WKM skutek iey bacząc, zdało mi się wtím powinosci mey dosic uczynić abym dostatecznie wypisał wszistko cokolwiek z strony zwjcięstwa nad tym nieprziacielem P. B. szczęśliwie WKM zdarzić raczył.

Juz temu niedziel siedm a d. 3 Octobris iakosmy się przez Dniester przeprawili do Ziemie Wołoskiey wzięwsi to przed się statecznie abysmy temu nieprziacielowi ktori się był chciał targnąć na sławę i dostojenstwo WKM na garło nastąpili, i Ziemie Wołoską znowu do panstwa WKM recuperowali. Więc iako wiele trudow niewczasow około niesposobnych przepraw przy tak wielkim wojsku musiało się zazyć, bawić tym WKM nie chcę gdyz to wszistko WKM pan moy m. łączno considerować mozesz co za molestią woina za sobą niesie. Więc iako nam w Ziemi Wołoskiey szancowało, iako Hetman¹ z wojskiem Michałowym samym tylko strachem i posłuchem o woysku WKMci zabawiać, rozumiejąc ze to iuz iest wiadomo WKMci, to tylko zdało mi się WKMci oznaymić co za effect tey naszey expedycyi za laską Pana Boga wszechmogącego a za szczęściem WKMci do tego czasu iest. Przeszley niedzieli to iest dnia 15 Octobris zeszlismy się z wojskiem Michałowym pod gorami,

pod ktoremi od samey granicy Wołoskiej iuz to kilka niedziel Ziemia Multanską idziemy, gdzie szedłszy się z woyskiem iego ktorego było 8 000 z Baban Owakiem <sic> w gurach na nas zasadził, nie mogliśmy się dla ciasnych mieysc z woyskiem o nich otrzeć, ale nasi harcownicy przez ten cały dzień uganiiali się z niemi, nie mało ich pozabiali, więzniow nabrali, na ostatek samych rozgromili, tak ze tegoz dnia do woyska iego walnego ktore on miał we dwuch mil i s tym swym Hetmanem¹ uciekać musieli. Nazaiutrz w poniedziałek, we wtorek i we śrrodę nie mogliśmy go doysć bo on skoro woysko swe uwodził ku Plustowi miasteczku swemu gdzie ma dwor bardzo budowny. Tam za tym Pluchtem w mili położył woysko swe między gorami w mieyscu bardzo obronnym, między lasi, iamy, rzekami podobno, to rozumiejąc żeśmy się tam on kusić niemieli. Tam we czwartek na noc przesłiśmy pod Plochth i położyliśmy się w mili pod taborem iego. Nazaiutrz w piątek to iest dnia 20 tegoz miesiaca zostawiwszy tamze oboz swoy pusciliśmy się konno i pieszo od północy do niego y tak przyszliśmy rano pode mgłę prawie nad sam tabor iego, że tez beż zadney szkody i wstrętu zasadziliśmy działa swe na gorze wysokiey bardzo iemu potrzebney. Tam skoro mgła opadła uderzyli nas<z> i z dziesiąciu dział do taboru iego, ktorego on był z mieysca naymniey nie ruszył. A iz była wysoka gura z kąd nas<z>i strzelali nie mogliśmy im nic strzelbą szkodzić, iednak nasi nie przestali strzelać, zabawiaiąc woysko iego, a tym czasem abyśmy się i położeniu mieysca gdzie by się potkać i uszykowaniu woyska nieprzyiacielskiego ktorego on miał w sprawie 50 000 przypatrzeć mogli, a woysko zakrywał las od nas, w którym i działa był zasadził, przy przeprawie ktora tylko w iednym mieyscu i to bardzo trudna była. A iz nas<z>i bardzo ochotni byli do prętkiego potkania, nie bawiać się harcjami, puscili ich Mei Panowie Hetmani w ymie Pańskie woysko iakoby o 16. na zegarze godzinie. Naszego woyska części przeprowiło się cudownie przez dwie rzece brzezyste, uczynili wielkim a gwałtownym impetem potkanie, z iazdą kopiiniki piechotą ktorey było 130 chorągwi Michałowych. A w tym się też inne huffy woyska naszego przeprowili, którzy ku taborowi gdzie sam był i z dział y natarli. Powstał taki huk i tak z obudwu stron gęsta strzelba, że ieden drugiego nie widział, krotce pisząc tak błogosławił Pa: Bog WKMc i że legło na placu Michałowego woyska do 6 000. Chorągwi nieprzyiacielskich wzięliśmy do półtoroset, dział kilkadziesiąt, więzniow bez liczby. Woyska Michałowego ostatek po gorach rozno rozbiegło się. Polacy ktorzy przy nim byli przysłali posły upadając przed nogami Jch Mei Panow Hetmanow o łaske i miłosierdzie prosząc, ktorych o łasce WKMc i Jch Mei Panowie Hetmani i Trzaskię któri zamek Szoczawski podał upewnili. Wielkie a nad nadzieie wszystkiego swiata Pan Bog miłosierdzie swe s. pokazać raczył podawiając takiego woiownika pod nogi WKMc i który da Pan Bog w richle sam albo głowa iego w ręku naszych będzie. Na ten czas dłuższym pisaniem nie bawiać WKMc oddawam uniżone posługi moje pod nogi WKMc i Pana mego miłosciwego. W obozie nad Tyleszynem, die 23 8-bris Anno 1600.

Stanisław Golski Ziem Podlaskich Woiewoda.

Arh. St. Buc., Colectia microfilme R. P. Polonă, r. 60, c. 43—45; Archiwum Państwowe w Krakowie; Bibl. Muz. XX. Czartoryskich, Rkp. 351, p. 255—257, nr. 82, copie: ex. ms. Arch. Stan. Aug. Reg.; I. Corfus, *Mihai Viteazul și polonii*, Buc., 1938, p. 353—356 (text polonez și traducere).

Copia scrisorii Domniei Sale domnului voievod al Podoliei către Măria Sa regele.

N-aș lăsa bucuros nici o ocazie ca să pot aduce slujba mea în orice privință înaintea Măriei Tale regești, milostivul meu stăpîn, dar fiindcă în această vreme n-a fost nimic ce s-ar fi convenit să fie adus la urechile Măriei Tale, acum, fiind în slujba Măriei Tale — fericită din mila Domnului și cu noroc Măriei Tale —, văzînd rezultatul ei mi s-a părut a fi de datoria mea să descriu din destul tot ce a fost privitor la biruința asupra acestui neprieten, biruință pe care s-a îndurat domnul Dumnezeu să o dăruiască cu noroc Măriei Tale.

Sînt acum șapte <sic> duminici, în ziua de 3 octombrie, de cînd am trecut Nistrul în țara Moldovei porniți cu hotărîre să punem piciorul pe grumazul acestui neprieten care a vrut să se ridice împotriva slavei și demnității Măriei Tale și să recuperăm din nou țara Moldovei pentru statele Măriei Tale. Dar nu vreau să ostenesc pe Măria Ta cu descrierea atîtor trude și supărări întimpinate la trecerile neprielnice pe care a trebuit să le cunoască o oaste atît de mare, căci Măria Ta, domnul meu milostiv, poți lesne să-ți dai seama ce tulburare aduce cu sine războiul. Deci, cum am răzbătut în țara Moldovei, cum s-a izbăvit hatmanul¹ de oastea lui Mihai numai prin singură vestea și spaima stîrnită de oștirea Măriei Tale cred că acestea sînt de acum cunoscute Măriei Tale. Sînt de părere să aduc la cunoștința Măriei Tale cum anume s-a desfășurat pînă acum această expediție a noastră din mila atotputernicului Dumnezeu și spre izbînda Măriei Tale.

Duminica trecută, adică în ziua de 15 octombrie, ne-am întîlnit cu oastea lui Mihai sub munți pe lîngă care mergem acum chiar de la granița Moldovei, de cîteva duminici, <sic>, prin țara Munteniei, — oaste care era de vreo 8 000 și pe care a rînduit-o, cu Baba Novac, pentru cursă, în munți. N-am putut, din cauza locurilor strîmte, să-i lovim cu oastea pe aceia, dar hărțășii noștri s-au tot fugărit cu ai aceluia în tot cursul acelei zile, au ucis mulți din ei și au luat prinși, iar la urmă i-au înfrînt de tot pe aceia, astfel că au trebuit să fugă în aceeași zi cu acest hatman al lor spre oastea cea mare care era la 2 mile.

A doua zi, luni, și marți și miercuri nu l-am putut ajunge pe acela, căci și-a minat oastea sa mult către Ploiești, un orașel de-al său, unde are o curte întărită bine. Acolo, la o milă de acest Ploiești, și-a așezat oastea, între dealuri, într-un loc foarte apărat, între păduri, văioage și riuri, crezînd pe semne că nu-l vom căuta acolo. Am ajuns acolo, în împrejurimile Ploieștilor, joi noaptea, și ne-am așezat la o milă de tabăra lui.

A doua zi, vineri, adică în ziua de 20 a aceleiași luni, lăsînd acolo tabăra noastră, am pornit spre acela, după miezul nopții, călare și pe jos și așa am ajuns dimineața, prin pîclă, în imediata apropiere a taberei lui și ne-am rînduit acolo tunurile pe un deal înalt și foarte prielnic lui, dar noi ne-am așezat fără nici o piedică, nici stricăciune. De acolo, de îndată ce s-a ridicat ceața, ai noștri au lovit din 10 tunuri în tabăra aceluia, tabără pe care el n-a urnit-o din loc nici cît de cît. Dar, deoarece era înalt dealul de unde trăgeau ai noștri, n-am putut să-l păgubim mai de loc cu tunurile noastre, totuși ai noștri n-au încetat să tragă întîrziîndu-i aceluia oastea pentru ca noi să putem, între timp, să cercetăm atît poziția locului unde aveam să ne batem, cît și rînduiala de luptă a oștirii neprietenului care număra, în linie, la 50 000 de oameni. Pădurea aco-

perea, dinspre noi, întreaga lui oaste și tot colo își pusese, pentru cursă, și tunurile, spre o trecătoare de care ne puteam apropia numai printr-un singur loc și pe acolo drumul era foarte anevoios. Dar fiindcă ai noștri erau tare porniți pentru o întâlnire rapidă, nezăbovind cu harțuri, domniile lor domnii hatmani au pornit oastea, în numele Domnului, cam pe la orele 15, pe ceasornic. O parte din oastea noastră a trecut ca printr-o minune peste două piraie cu malurile prăpăstioase și a lovit cu mare și năpraznic avînt lăncierii și infanteria alcătuită din 130 de steaguri de-ale lui Mihai. Între timp au trecut și alte trupe din oastea noastră și s-a tras și cu tunurile asupra taberei în care se afla el însuși. S-a iscat atita zarvă și atit de deasă era ploaia de ghiulele din ambele părți, încît nu se vedea om cu om; pe scurt scriind — a binecuvîntat Domnul pe Măria Ta că au căzut pe loc ca la 6 000 din oastea lui Mihai, am luat vreo 150 de steaguri dușmane, tunuri — citeva zeci, prinși — fără număr. Restul oștirii lui Mihai s-a împrăștiat în toate părțile, prin munți. Polonezii care au fost cu el au trimis soli căzînd la picioarele domniilor lor domnii hatmani cerînd milă și îndurare. Domniile lor domnii hatmani i-au asigurat de mila Măriei Tale, la fel și pe Trzasko — cel care predase cetatea Sucevei. Mare și peste așteptarea lumii întregi s-a îndurat Domnul Dumnezeu să-și arate mila sa sfîntă aducîndu-l pe un luptător ca acela sub picioarele Măriei Tale și, va da Dumnezeu și ne va cădea în scurt timp în miinile noastre el însuși sau capul său. Deocamdată, nemaitrudind pe Măria Ta cu o scrisoare prea lungă, supun slujbele mele plecate la picioarele Măriei Tale, stăpînul meu milostiv.

<S-a dat> în tabăra de pe Teleajen, în ziua de 23 octombrie, anul 1600. Ștanisław Golski, voievodul ținuturilor Podoliei.

¹ Jan Zamoyski.

Illustrissimo et reuerendissime monsignore, mio padrone, sing<olarissi>mo.

Benchè posse stimar, prima che hora poter esser la vostra signoria illustrissima et reueredissima consapeuole de successi fra Michál et il gran cancelljer polacho nei confini della Transilvania[...]¹.

Che se ben come scriuono qui polachi il gran cancelliere et suo esercito fossero entrati nella Muldauia et Bucdania.

Il Michál ritiratosi nei confini della Transilvania, luoghi tutti christiani sicuri per lui, nulla di meno all'esenza di antichi greci col simulacro teneva l'inimico, et fuggir sue forze bene et spesso riportauano ricordate uittorie contro di quelli, come s'intende de hauer fatto il Michále, che in tempo opportuno et comodo per lui, mentre l'esercito polacho credeasi sbranare et anicchilar il sudetto et sue forze con metter in possesso della Transilvania á Sigismondo, et nella Muldauia il Hieremia, come già lor ambasciator hauea dato á costoro certezza, si ritruoua hauerli successo tutto il contrario con occisione notabilissima di tutti j suoi, restando il Michál con gloriosissima uittoria disgusto grande et boccon amaro non solo à questi, ma si loro confederati, che con uerità non uorebbero che non la destruzion del sudetto, come s'adoperasse intorno

a ciò ne fà certa fede dopo questo ambasciatore é nunzio polacho dopo esser stato graueamente ripreso da questi della Porta per hauer successo il contrario di quello chi a essi li ueniua accettato da lui con dirle che quelle forze loro sole bastauano senz'altro soccorso a debbellare il sudetto, et che per ciò non hauiano curato di non passar il tartaro a danno del Michál, domandoli à intendere il ualor del Michál non da poco momento et era piu in apparentia che in asistentia standare parte tutto l'opposito che quello del Michál sij in esistentia et loro in apparenza, et che d'una altra maniera douano trattare con quella Porta et simili parole per il che hà conuenuto al dètto nunzio, partisse con poca sua sodisfatione et di chi l'hà mandato [...]². Intendesì che per opera del moscouita é intelligenza secreta del Michál il tartaro non sij passato in suo danno, et non per uolontà di costoro i quali di nuouo hanno posto in cathene l'huomo del Michál, il qual apertamente si fa intendere col bassà uisir primo che leuando la uita a lui et far morir un homo priuato, mai l'assicura che il Michál suo padrone é per uendicarssene et pertinentia speditamente faccia che li piace ó diaci liberta per che faci ritorno a chi l'hà mandato con sicurtà di lor parole, ó diaci morte che tacerlo si come il tanghero non conuiene à generali di questo imperio, ne fin' hora han fatto prouigion alcuna sopra di lui. Per il bassà Mamuth che con sei o otto milla soldati staua ai confini della Valachia, con tutto che Hybraimo ordinasse che non entrasse nella Valachia per il molto ualore che lui tiene il Michál, tentó di entrare quando udi lui nel caso del Michál, et intraro hebbe tal repulso che con poco suo honore et sodisfatione le concorse uoltar l'essercito con stimando comme equi scriue, uscìr tanta furia da quella bocca d'inferno par usar le sue parole. Primo onde in questo approbano l'hauerlo uietato l'Hybraimo et insieme s'augmenta sdegno et odio capital contro il michál, et desperatione che non ueggono in che modo poterlo domare, poiche dicono che ne anco et da lui da fidarsse con tutto che se li facesse pace, che sotto quell'ombra sariano per riceuere assai più danni che non hora che è gl'è palese nimico, ne sapendo in che risoluerssi in grandissima confusione timor constricta loro uiuere [...]³.

Arh. St. Buc., Colecția microfilme Vatican, r. 76, c. 67—69; Archivo Segreto Vaticano, Fondo Borghesse, Serie III, vol. 60, A f. 170—171.

Preailustre și cucernice monseniore, stăpînul și domnul meu.

Înainte de toate aş putea să apreciez, mult prea stimate ilustre și cucernice, cele petrecute între Mihai și marele cancelar al Poloniei în Transilvania [...]¹. Așa după cum ni se comunică aici, polonezii, marele cancelar și armata sa ar fi intrat în Moldova sau Bogdania.

Mihai s-a retras la hotarele Transilvaniei, regiune locuită de creștini și prin aceasta prezentînd siguranță pentru el, și nu mai puțin ca vechii greci, care își țineau dușmanul cu false aparențe, menajîndu-și forțele și care adesea repurtau victorii răsunătoare împotriva acestora, așa se aude aici că ar fi făcut și Mihai. El a acționat într-un moment potrivit și favorabil pentru el și în timp ce armata poloneză credea că poate să distrugă și să anihileze pe voievod și forțele sale și să-l aducă pe Sigismund în Transilvania și în Moldova pe Ieremia, așa după cum ambasadorul polonezilor a dat cele mai mari asigurări, s-a întîmplat că evenimentele s-au petrecut exact invers, fiind omorîți toți oamenii lor.

Mihai a repurtat o victorie deosebită și a provocat o mare dezamăgire și o mare amărăciune nu numai acestora dar și aliaților lor, care, într-adevăr, nu voiau decât distrugerea voievodului.

Așa cum s-a acționat în această privință, nu se mai poate manifesta încredere în acest ambasador și nunțiu polonez. El a și fost blamat în modul cel mai hotărît de reprezentanții Porții pentru că lucrurile s-au petrecut invers decât admisesese el, spunîndu-le că forțele lor armate sînt suficiente pentru a-l înfrînge pe acesta, fără alt ajutor. Și din această cauză nu s-au îngrijit să trimită pe tătăr împotriva lui Mihai. S-a cerut <nunțului> în același timp să înțeleagă capacitatea lui Mihai în acest moment și cît era de mare opoziția dintre faptele lor de vitejie care erau mai mult aparente decît de fond și cele ale lui Mihai care erau de fond și nu aparente. Într-un fel sau altul trebuia să se între în tratative cu Poarta.

Și cu astfel de cuvinte s-a convenit ca nunțul polonez să se întoarcă de acolo de unde fusese trimis fără nici un rezultat [...]².

Se crede că datorită acțiunii moscovitului și înțelegerii secrete cu Mihai, tătarii n-ar fi pornit împotriva acestuia și nu din dorința turcilor. <Autoritățile turcești> au pus din nou în lanțuri pe omul lui Mihai care în mod public declară primului vizir că ridicîndu-i lui viața și omorînd un prieten <al voievodului> nu se va asigura niciodată de <bunăvoința> lui Mihai, stăpînului său, ci de răzbunarea sa.

Conform competenței juridice cel mai potrivit lucru ar fi ori să facă imediat ce vor cu el ori să-i acorde libertatea să se poată întoarce la cel care l-a trimis aici prin garanția cuvîntului lor, ori să-l dea morții pentru a-l face să tacă pe acest individ, lucru care nu convine conducătorilor acestui imperiu, astfel că pînă acum nu s-a luat nici o hotărîre în privința lui. Mahmut pașa se află la hotarele Țării Românești cu 6 000—8 000 soldați, cu toate că Ibrahim pașa îi ordonase să nu pătrundă în Țara Românească din cauză că Mihai se bucura de o mare autoritate aici. A încercat să intre o dată, dar pătrunzînd aici a fost respins spre dezonoarea și insatisfacția sa atît de categoric, încît a fost obligat să-și retragă armata, apreciînd, așa cum scrie el, că atît de mare era furia din acea gură de infern pentru a întrebuița propriile lui cuvinte.

Mai întîi, după acest eveniment pe care Ibrahim îl interzisese, au crescut și mai mult minia și ura contra lui Mihai, cît și disperarea acestora, deoarece nu știu în ce chip l-ar putea îmblîzni.

De asemenea, se afirmă că chiar dacă ar încheia pacea nu trebuie să se încreadă în el, deoarece sub amenințarea lui vor suferi atîtea pagube cum n-au suferit pînă acum cînd le-a fost dușman declarat. Nu știu cum să rezolve această <amenințare> și trăiesc într-o mare tulburare și frică [...]³.

¹ Despre acțiunea lui Ibrahim în Carintia, evenimentele petrecute de la expedierea ultimei scrisori.

² Situația negustorilor polonezi din Imperiu, acțiuni ale armatei comandate de Ibrahim în Carintia și în fața Esztergom-ului.

³ Despre situația creștinilor din Constantinopol și acțiunile tătarilor la țărmurile Mării Negre.

Anno Domini 1600

Opisanie Iana Zamoiskiego, canclerza y wielkiego hetmana coronnego, wygraney bitwy w Multaniech z Mihalem woiewoda Multanskim

[...]¹; y zatym, kiedy o ciagnieniu przeciw sobie Iego krolewskiey Mości uslyszal, wyprawil Babanowaka dla jezyka ku Buzdowu. Woisko Iego krolewskiey Mosci szlo z Budzowa do Plocza, y gdy s pierwszego od Budzowa noclegu, 12 Octobris, ciagnelo, ten Babanowak z czescia woiska tusz przy drodze, ktora woisko Iego krolewskiey Mości przechodziło, w dolinie ciasney, we wsi Naieney zasadzil sie. Zas sam Michal bedac w ina strone za gora z taborem, wyslal na one gore ludzi, tak ze we dwoie chcial sie o woisko Iego krolewskiey Mosci kusic. Zaraz ku oney ciasninie ludzie znaczni z checi wielkiey y takze moloicy nizowi udali sie y wyparli z niey tamte ludzie y niemalo pobili; nad moie tam wiadomosc iechali tam byli ci znaczni, ale ze pan Bog chec onych pofortuniec nad nieprzyiacielem comprobavit, comprobavi y ia. Do oney tesz gory, gdzie ludzie nieprzyiacielscy byli, przebyli wskok takze moloicy wprzod, potym posilani od drugich spedzili ich z niey y na sam prawie tabor Michalow gonili. Ze iusz niestawalo dnia, postawilem na noc pod ona gora woisko u wsi Sachatyn. Nazaiutrz stanal Michal z woiskiem za rowami wielkimi, ktore woda na wiosne z gor idac wybila, na drodze tesz wlasnie woisku Iego krolewskiey Mości, ale y stamtad ruszeni zaraz, y harcami ustawicznymi bawiac woiske Iego krolewskiey Mości, uchodzil asz ku gorom, przy ktorych miedzy winnicami za rowem zastawili wili sie u wsi Czeptury; tam kielkakroć z dzial do niego uderzono, y nie prozno, y ze iusz ku owey tesz sie chylilo, stanalem tamze na noc z woiskiem, a on odemknawszy sie daley obnocowal. Po tym pospieszno glebiey w gory drugiego dnia (14 Octobris) poszedl. Ze przez trzy dni woisko Iego krolewskiey Mości malo wody mialo, bo lubo tamta ziemia jest bardzo wesola, obfita, roszkowna, tedy to obicium <vitium?> ma, ze omale wody ma. Wiodlem woisko potym do Rzalu Krykowa <Riul Cricov>, y tam przes dzien dla odpoczynku woiska y dla przysposobienia sie o zywnosc zmieszkalem, maiac intentia isc zas do Ploestu, skadbym za wiadomosciami o nieprzyiacielu albo w gory za niem szedl, albo do Targowestu stolecznego miasta tutecznego powrocil. Gdy od tey rzeki <in copie Rzelii> ruszylem woisko Iego krolewskiey Mości do Ploestu, wzialem wiadomosc ze nieprzyiaciel gory obszedszy, polozyl sie w mili od woiska Iego krolewskiey Mości w strone w miejscu twardym, do ktorego niedawnych czasow przed Turki y Tatory wchadzal y tam nieiedno im wytrzymawal, ale snadz ich y nadrazal; rozumial za twardoscia tego miejsca y fortem, ktorych przeciw poganom w nim zazywal, ze mogl y woisku Iego krolewskiey Mosci wydzierzac. Droga od niego ku temu miejscu gdzie stal iest dwoia: iedna dolina przez wody y row, most y lass, druga przez gore y takze lass. Wody y row zewszad prawie obtoczyly gory. Ia po wzeciu o nim wiadomosci, porozumiawszy sie z Ich Mosciami panami radami, zaraz nazaiutrz wiodlem przeciw niemu woisko Iego krolewskiey Mosci y szedlem tak droga ku gorze, z ktorey tabor Iego y woisko uszykowane bylo dobrze widac, domyslaiac sie ze w onym lessie przy przeprawach y woisku iego uszykowanym mial zasady, ludzie y strzelby. Kazalem po kilkakroć naprzod z dzial uderzyc

z oney gory y w lassy ku choragwiom, ktore w stronie troche od lassa byly osobno. W tym od iego woiska zbiegły dwie osobie, Wengrzyn ieden, drugi Woloszyn, ktorzy, iacy ludzie w ktorym polku stali, ukazowali nam. Sily siedm wielkich bardzo y ogromnych, a zosobna na zasadzie bardzo sila pieszych. Obaczyłem, ze wszytek iego fortel mi wiecey na onym lesie (w ktorym zasada przy przeprawach byla) nalezy, woisku tesz Iego krolewskiey Mosci tosz bylo naiwiecey na przeszkodzie. Za ofiarowaniem sie tedy Nizowcow, isz tam dla wyparcia ludzi isc chcieli, pozwolilem im tego, a zarazc zesci piechoty Iego krolewskiey Mosci tamze kazalem isc, tamze niektorych z Ich Mosciow panow woluntariuszow, piechota z nimi szla. Po prawey stronie byli moloicy, piechota po lewey; z wielka ochota ku lassowi brneli, w lessie u rowu blotnego bardzo y glebokiego przyszedszy na piechote nieprzyziacielska y dziala przelali sie y potym z przewaga wielka przez on row brnac niemal asz za pas przedarli sie do tey piechoty wyparli ja. Nastepowalo tes z gory zaraz wszytko woisko z dziwna takze ochota, y one przeprawy przebylo do nieprzyziaciela, y poteznie nam natarli. Rosproszone iest woisko nieprzyziacielskie po gorach, po winnicach, trup bardzo gesty. Choragwi dziewiecdziesiat mi oddano, drugie tesz na podszewki sobie chudzi pacholcy pobrali. Dzial kilka w lessie odbito, drugie uchodzac miotal; więzniow sila narodow. Sam Michal uszedł w gory. Woisko pewnie mial wielkie z Wegrow, z Multan, uz Wolochow, z Serbow y tesz Polakow. Polacy wiezniowie powiedaia, ze bardzo wielkie to woisko bylo. Ia po mieiscu taboru, w ktorym stalo, y po huffach, ktorem widzial, rozumiem ze wiecy ludzie byli y dobrze woisko Iego krolewskiey Mosci przeciagali, y Polakow piecset jeszcze od Braszowa od niego odeszli byli y do woiska Iego krolewskiey Mosci przyiechali. Teraz tesz po potrzebie kilkadziesiat przybylo, a ostatek ozywa sie ze tesz chca przybyc, proszac aby im ta wina odpuszczona byla. Ia zadney crudelitatem non exerceo nad nimi, rossadkowi Iego krolewskiey Mosci y stanom to poruczaiac. Ozywaia sie tesz takze y inni woiska iego roznym narodow ludzie, o gleit zadaiac, aby byli impuniti [...]².

Arh. St. Buc., *Colcția microfilme* R. P. Polonă, 34, c. 358—360. Biblioteka Jagiellońska, Krakow, Ms. 102, p. 9—11 (copie); altă copie la Biblioteka Narodowa, Warszawa, Rkp. BOZ. 1642, f. 88—90 (r. 59, c. 107—112). din Ms. Arch. Stan. Aug. Regis, de la fosta Biblioteka Polawska, Szkała B, liczb 106; v. și ibidem, Rpk. nr. III 6610, f. 61—62 (r. 59, c. 27—30) și Biblioteka Czartoryska, Krakow, Sygn. 98 IV, doc. 128, p. 385—388 (sub anul 1600) cu o traducere italiană contemporană; ibidem, doc. 129, p. 389—390 (din cod. ms. Bibl. Vallic. n. XXXV, p. 271) (r. 60, c. 153—154); Hurmuzaki, *Documente*, Supliment, II, p. 639—641 (text și traducere franceză); *Căldări străini*, IV, p. 207—209.

Anul 1600.

Descrierea izbîndei din Țara Românească asupra lui Mihai, voievodul Valahiei, de Jan Zamoyski, mare cancelar și hatman al Coroanei.

[...]¹; cînd el <Mihai> a aflat că armata Maiestății Sale regale <regele Poloniei> s-a pornit contra lui, l-a trimis pe Baba Novac spre Buzău în recunșteră. Armata Maiestății Sale mergea de la Buzău spre Ploiești. La 12 octombrie cînd aceasta a părăsit prima etapă după Buzău, acest Baba Novac s-a așezat la pîndă într-o vale îngustă lîngă satul Năeni aproape de drumul pe care trecea armata regală. Mihai se

afla cu tabăra sa de cealaltă parte a muntelui de unde a trimis trupe pe înălțimile muntelui, vrind să prindă armata Maiestății Sale între două focuri. Mulți soldați și cazaci pornind din imboldul lor s-au năpustit în defileu de unde au alungat pe dușman. Au ucis mulți oameni. Soldații au făcut aceasta fără știința mea, dar odată ce Dumnezeu a încuviințat acest lucru dându-le izbândă asupra dușmanului, l-am încuviințat și eu. Cazacii, sprijiniți apoi și pe alte trupe, au atacat în fugă și înălțimile unde se afla dușmanul, l-au alungat și l-au fugărit pînă aproape de tabăra lui Mihai. Cum ziua era pe sfîrșite, mi-am așezat trupele pentru noapte la poalele muntelui, în satul Săhăteni. A doua zi, de dimineață, Mihai s-a așezat cu trupele sale după niște ripe adînci, săpate de șuvoaiele de munte ce vin primăvara, chiar de-a curmezișul drumului trupelor Maiestății Sale regale, dar a fost iute scos de acolo. Hărțuind neîncetat trupele regale, el s-a retras spre munți, lîngă care ei s-au și ascuns la pîndă prin vii în dosul unui șanț, aproape de satul Ceptura. S-a tras asupra dușmanului de cîteva ori cu tunul, nu fără izbîndă, și cum soarele asfințea, m-am oprit în acest loc cu trupele pentru a petrece noaptea, în timp ce Mihai, care se retrăsese mai departe, s-a oprit și el pentru popasul de noapte. A doua zi (14 octombrie) s-a retras în mare grabă în munți. Timp de trei zile trupele Maiestății Sale regale au dus lipsă de apă căci, deși această țară este veselă, mănoasă și încîntătoare, are acest cusur că duce lipsă de apă. Mi-am dus deci trupele la riul Cricov și am rămas acolo o zi pentru a odihni trupele și a pregăti proviziile. Aveam de gînd să mă duc de acolo la Ploiești de unde urma ca, după știrile ce le voi afla, sau să-l urmăresc pe dușman prin munți, sau să mă întorc la Tîrgoviște, capitala țării. După ce, împreună cu trupele Maiestății Sale, am părăsit acel riu numit mai sus, am primit vestea că dușmanul, după ce a ocolit munții, se opriase la o milă de trupele Maiestății Sale regale într-o poziție fortificată, se mai adăpostise acum cîtva timp la venirea turcilor și a tătarilor și nu le ținuse numai piept, dar le pricinuise și destule pierderi; credea că, apărut de o poziție bună și cu ajutorul stratagemelor folosite contra păgînilor, va putea rezista și armatei Maiestății Sale regale. Erau două drumuri pe care se putea ajunge în locul unde se opriase dușmanul, unul pe vale, de-a lungul unor ape și unor riapi, trecînd peste un pod și printr-o pădure, celălalt pe munte și de asemenea printr-o pădure. A doua zi, după ce m-am informat și m-am sfătuit cu domnii consilieri, am condus trupele Maiestății Sale regale pe drumul de munte, de pe înălțimea căruia putea fi bine văzută tabăra dușmanului și trupele sale rînduite de luptă. Mi-am închipuit că în pădure existau trupe, curse pregătite și tunuri. Am pus deci mai întîi să se tragă cu tunul de cîteva ori, de sus, de pe munte în direcția pădurii și a trupelor dușmane. Deodată doi oameni, fugind de la dușman, au ajuns la noi: erau un ungur și un moldovean care ne-au dat de știre despre felul și numărul trupelor aflate în fiecare loc. Erau șapte tunuri mari, și în dosul lor o infanterie numeroasă. Am înțeles că toată stratagema se biza pe pădurea în care erau pregătite curse și care constituia piedica cea mai mare ce trebuia învinsă de trupele Maiestății sale regale. Cazacii s-au oferit să meargă ei și să scoată de acolo pe dușman. Am consimțit și am poruncit să meargă tot atunci și o parte din infanteria trupelor Maiestății Sale regale. Cîțiva voluntari au mers și ei sprijiniți de infanterie. La dreapta erau cazacii, la stînga infanteria. Ei înaintau spre pădure cu mare voieșie. În pădure au ajuns la o groapă foarte mlăști-

noasă și adîncă, apărută de infanteria și tunurile dușmane. Ei au atacat cu multă putere, au trecut prin groapă înglodați pînă la briu și s-au aruncat asupra infanteriei pe care au respins-o. Toată armata a coborît îndată de pe munte cu o însuflețire vrednică de laudă a trecut peste obstacole și s-a apropiat de dușman, pe care l-a atacat puternic. Trupele dușmane au fost risipite prin munți și văi. Cadavrele erau foarte numeroase. Mi s-au adus nouăzeci de steaguri, celelalte au fost păstrate de soldații mai săraci ca să-și facă din ele căptușeală. Au fost capturate în pădure cîteva tunuri, celelalte au fost părăsite de dușmanul fugind în dezordine. Sint mulți prizonieri. Mihai însuși a fugit în munți. Avea o armată mare, compusă din unguri, valahi, moldoveni, sirbi precum și polonezi. Prizonierii polonezi spun că era o armată foarte numeroasă. Judecînd după suprafața ocupată de tabăra lor și de escadroanele pe care le-am văzut, cred că numărul soldaților săi era mult mai mare ca al trupelor Maiestății Sale regale, măcar că 500 de polonezi îl părăsiseră pe Mihai, la Brașov, și se uniseră cu trupele Maiestății Sale regale. Și acum după luptă au mai sosit cîteva zeci, și ceilalți declară că vor să vină și ei să se roage să li se ierte greșeala lor. Cît despre mine eu mă port cu ei fără nici o asprime lăsînd să hotărască asupra lor Maiestatea Sa regală și stările republicii poloneze. Vor să vină și soldați de alte neamuri care cer asigurări că nu vor fi pedepsiți.[...]².

¹ Venirea lui Mihai Viteazul din Transilvania în Țara Românească.

² Ordinea așezării trupelor în luptă.

[...]¹ gionse in questa città Delimoro, homo seruiano di natione et di molto ualore, primario capitano appresso al Michál il quale l'hauea mandato uersso la Valachia con competente numero di caualli perche potendo, ostasse à Mamuth bassà, che col suo esercito era entrato dentro la Valachia, è intoppatosi all'improvviso in tutto il suo esercito non potendo schifar il pericolo fu presso con dieciotto, ò 20 di suoi, et quelli uccisi nella defensione, portarno equi loro teste, et il sudetto uiuo benchè ferito, et dopo che fu condotto inanzi al Re in publico diuano, et bassà uisir, dimandato di più cose, et del stato del Michál, et se volesse farse turco che lo saria perdonata la uita. Alle prime dimande rispose che il Michál era homo di molto ualore, et dell'agrauio patito che colpa sarra punito da Iddio, et mentre egli uiuer non sarranno del tutto quieti, quanto alla seconda proposta constantemente stando nella fede christiana lo fero morire troncandoli il capo. S'hà ordinato ch'il ginizaro agà resti con suo esercito col general Hybraimo, et non penzi al ritorno per suernar à casa, hauendo egli fatto ogni forzo per ritornare, non hauendo pacifica intelligenza col detto Hybraimo, il quale per l'ultime sue lettere si fa intendere che teme non li uenghi fatta qualche rouina da christiani in questa inuernata, et però non si permetta che ritorni il ginizaro agà, come anco per ritruouarsse al tempo oportuno proposito con qualche buona parte di esercito. Cqui s'attende et si uigila cossi si facessi in christianità lasciando da parte il particolare et s'attendesse al comun danno, et non metter legni al fuoco delle ali preste solleuamento l'inimico comune. Hanno questi preso il possesso della Ualachia, ne uogliono star

à patti fatti à polachi di metter loro il gouerno, et render equi il tributo, ma uogliono esser essi i patroni et metter essi huomini al gouerno che dependano da loro et non da polachi, et cossi farranno anco pian piano della Muldauia, che come infedeli no osseruoano parola se non quanto le uien comodo [...]²

Arh. St. Buc., Colecția microfilme Vatican. r. 76, c. m. 70—71; Archivio Segreto Vaticano, Fondo Borghese, Seria III, vol. 60 A, f. 173.

[...]¹, a ajuns în acest oraș Deli Marcu, om de origine sirbească și de o mare valoare, căpitan de prim rang pe lingă Mihai, care l-a trimis către Țara Românească cu un număr de călăreți pricepuți pentru a se împotrivi lui Mahmud pașa, care a intrat aici cu oastea și ciocnindu-se pe neașteptate cu acesta, neputînd evita pericolul, a fost prins împreună cu 18 sau 20 oameni de-ai săi, care au fost uciși în timp ce se apărau și li s-au adus aici capetele. Comandantul lor deși rănit trăiește și după ce a fost adus în fața sultanului în divan public, marele vizir l-a întrebat despre mai multe lucruri și în special despre situația lui Mihai, iar de va răspunde, turcul îi va dărui viața.

La primele întrebări a răspuns că Mihai era un om de o mare valoare și că Dumnezeu va pedepsi nedreptatea care i s-a făcut. Atît timp cit el va trăi ei nu vor fi deloc liniștiți. Cit privește a doua propunere, rămînînd el devotat religiei creștine îl vor omori, tăindu-i capul. S-a ordonat ca aga ienicerilor să rămînă cu armata sa alături de generalul Ibrahim și nici să nu se gindească la reîntoarcere pentru a ierna acasă. El a depus toate eforturile pentru a se întoarce, nereușind să se înțeleagă cu Ibrahim, care prin ultimele sale scrisori lasă se să înțeleagă că nu se teme să sufere vreun măcel în această iarnă, din partea creștinilor. Cu toate acestea nu este îngăduită întoarcerea agăi ienicerilor, pentru a se afla acolo, la momentul potrivit, cu o bună parte din armata sa.

Aici se așteaptă și se veghează asupra celor ce se întîmplă în lumea creștină, lăsînd la o parte amănuntele și se așteaptă o primejdie comună și <se dorește> să nu se pună lemne pe focul revoltei pregătite a dușmanului comun.

Aceștia au luat în stăpînire Țara Românească, dar nu vor să respecte înțelegerile pe care le au cu polonezii, care doresc să numească ei domnul acolo și să plătească aici tributul. Turcii urmăresc să fie ei stăpîni și să așeze domnul care să depîndă de ei și nu de polonezi. Și așa ar dori să procedeze încet, încet și în Moldova, căci necredincioșii nu-și respectă cuvîntul dat decît atunci cînd le convine [...]².

¹ Schimbările făcute în comandamentul armatei otomane, unele succese în Ungaria.

² Despre Cigala pașa.

[...]¹. Il Mamuth bassà fin'hora è dentro la Valachia con suo esercito, et suernira anchora per quanto si ode attendendo a ben munire la nuoua fortezza iui edificata, oue prima anticamente fabricata era, ma hora conserto et ripigliato tutto il distretto da due ò tre milla fuochi,

L'han circondato di muri et ridotto in forma di buona fortezza. Luogho opportuno uolendo di andarsene alla uia sopra la Transilvania. Vero che temono dal Michál il quale se ben non è in quel uighor come prima, tutta uia è in stato tale che temono anco questi tutti loro disegni. S'ha fatto motto, ma di lontano, et per ciò non stimato per uero douer uenire non se che messo del'imperator a questa sdegno con questi per occasione che non ui hanno atteso à quanto conuenero insieme del gouerno della Valachia [...]².

Arh. St. Buc., Colecția microfilme Vatican, r. 76, c. 71—73; Archivio Segreto Vaticano, Fondo Borghese, Serie III, vol. 60 A, f. 174—175.

...¹. Mahmud paşa cu oastea sa se află pînă acum în interiorul Țării Românești și după cîte se aude va ierna aici, pregătindu-se să facă întărituri de bună calitate la noua fortăreață construită aici în același loc în care fusese construită mai înainte. Acum întreaga regiune este împinzită și consolidată cu 2 000 sau 3 000 de focuri. Zona este înconjurată de ziduri și astfel i-au dat înfățișarea unei fortărețe. Locul este potrivit deoarece vor să meargă pe drumul către Transilvania.

E adevărat că se tem de Mihai care, deși nu are aceeași vigoare ca mai înainte, totuși este în stare să inspire frică în privința realizării tuturor planurilor lor. S-a vorbit, dar pe departe și de aceea nu se poate aprecia ca un adevăr, că ar trebui să vină nu știu ce sol al împăratului la Poartă. Așteptăm să vedem. Se aude că polonezii ar avea unele neînțelegeri cu otomanii din cauză că nu au așteptat să hotărască împreună asupra domniei în Țara Românească [...]².

¹ Despre evoluția evenimentelor militare din Ungaria, raporturile dintre regele Franței și ducele de Savoia, intenția sultanului de a pleca pe cîmpul de luptă din Panonia.

² Despre Cigala paşa și starca de revoltă din unele provincii imperiale.

Iftihâr-i ümera-i'l-izâm-i'l-'Iseviyye [...].¹

Vilâyet-i Leh kiralı, hutimet 'avakibuhû bi'l hayr, ma'lûm ola ki :

Hâlâ merci'i selâttin-i zemân ve maksad-ı havâkin-i 'alişân olan âsitân-ı hilâfet-i âşiyâne elçiniz Andrian Rebovski vasıtasıyla mektûb-i sadâkat mashûbiniz vârid ve nâzil olub pâye-i serir-i sa'âdet-masîr pâdişâhiya arz olundukda zimnide dere ü beyân olunan kazâyânın cemî'ne ilm-i âlim ârâları mecrâ ve şâmil olub zamir-mendlerine mahfi bir dakika kalmamışdır.

Öyle olsa kadim-ül-eyyâmdan hanedân-i refi'l- bünyânlarıyla idegel-düğünüz dostlukda sâbit-kadem olduğunuz ecelden hile ve hud'a ile Erdel ve Boğdan vilâyetlerine müstevlî olub iki cânibin arasında fitne ve fesâd ve tahrîb-i bilâde mubaşîret iden Mihâl² bed-fiâlin def'-i mazarrâtına ihtimam ve intikal için nâme-i hümayûnları irsâl olunmağla bir hayli asker ile kansıları Boğdan voyvodası Eremia³ voyvodanın muâvenetine gönderdiğiniz ihbârî mütevâtır oldukda Boğdan vilâyetinin ihtilâl sebebi ile Eremia voyvodanın askerin ulüfesine virecek ve sair mühimmatına sarf idecek hazinesi kalmamakla mûmâ-ileyhe takviyet için

hazine-i amirelerinden dört kise altun gönderildiğinden gayri Tuna yalıları muhâfazasına serdâr⁴ tayin olunan vezir Mahmud Paşa karındaşımızın yanında cem'iyetde olan beğlerbeğiler ve sancak beğleri ve sair asâkir-i nusret-şîâr ile müheyyâ ve hazır ve kansilâr ve Eremia voyvoda taraflarına muterekkib ve nazır olub her vechile muâvenet ve her zamanda müzâheret lâzım gelürse te'hîr ve terâhî itmeyüb müfsid mezbûrın def'i mazarrâtında ve Eflâk ve Boğdan vilâyetlerinin istihlâsında sa'y ve ihtimâm itmek babında müşârün-ileyhe dahi hatt-i hümâyûn saâdet-makrûn ve evâmîr-i aliyye irsâl olmağın müşârün-ileyh karındaşımız dahi kadirgalar ile Eflâk yakasına geçüb Yergöğü kalesini kemâl istihkâm üzere binâ eylediğinden mâada hâlâ Zülkadiriyye⁵ beğlerbeğisi olan Eyyüb Paşa-yı bir mikdar asker ile Bükreş ve Tırgoşte câniblerine gönderdükde Mihâl bed-fiâlin Krava nâm mahalle zu'm-i fesâdı üzere hâkim nasib eylediği Ban Galota nâm müfsidi ele geçürüb başın kesüb ve yanında bulunan eşkıyanın ekserin kılıçdan geçirüb ve tabl-alem menkûslerini alub külli yüz aklığî zuhure getürdüklerinden mâada kansilâr ile Eremia voyvoda dahi bir tarafda Mihâl muhilin üzerine yürüyüb göz açdırmayub mukabele ve muharebe eylemekle lâîn-i mezbûr karara(?) tâkat getürmeyüb yanında olan eşkıya münhezim olub bölük-bölük etraf-ı cevânibe perâkende olmağla hâin ve hâsir mağlûb ve munkesir firâr ve terk-i diyâr eylediği ecelden Eflâk ve Boğdan vilâyetleri fesâd ve fitnelerinden âsûde-hal olub lâîn-i mezbûre külli tabânce urulduğu haberi geldükden sonra Eremia voyvoda âsitâne-i devlet-âşîyânlarının rızası üzere hareket ve sadâkat ve istikâmet ile hizmet itmekle Eflâk voyvodahğı mûmâ-ileyh Eremia voyvodanın karındaşı Simon'a⁶ inâyet olunu'bâdet-i kadim üzere sancâk ve üskûf ve sair levâzim virilüb lâzım gelirken asker ve gayri mühimmat ile imdâd ve muâvenet itmek içün müşârün-ileyh Mahmud Paşa karındaşımıza müekked hükm-ü şerif-alışan gönderilmiştir; bu bâbda nâme-i hümâyûnları sadr olmağla mektûb-i muhabbet uslûb tahrir ve terkim olunub irsâl olundu.

Hîn-i vusulda mâmuldür ki: kadim-ül-eyyâmıdan âsitân-ı refî'l-mekânlarına olan dostluğunuz ve hüsn-ü civârenüz multezasınca min-ba'd dostlarına dost ve düşmenlerine düşmen olub kadimden âbâ ve ecdâd-ı kirâmlarına olan muhabbet ve ihlâs ve muveddet-i ihtisâsda sabit-kadem ve râsih-dem olub mâ-beynde mün'akid olan dostluğunuzun ve sulh-salâhınızın istihkâmı hususunda sa'y olunmağla iki cânibden âyende ve revende ve tüccar emin ü sâlim varub gelüb devâm-ı eyyâm-i saltanat-ı padişahî ed'iyelerinde iştigâlât olalar. Bâki ves-selâm.

Be — medine-i Kostantiniyye el-mahrûse

<Pe margine :> *Pence, mühür, imzâ ve sahh.*

Arh. St. Buc., Colecția microfilme R. P. Polonă, r. 23, c. 386—387; Archiwum Głowne Akt Dawnich, Warszawa; Archiwum Koronne Warszawskie, Dział Turecki, karton 71, teczka 271, nr. 503; Mihail Guboglu, *Mihai Viteazul în documente turcești*, în „Revista arhivelor”, an. LII, vol. XXXVII, nr. 2, 1975, p. 155—157; Mustafa A. Mehmet, *Documente turcești privind istoria României, 1455—1774*, vol. I, Editura Academiei, 1976, p. 145—146.

Glorios printre emirii mari ai neamului creștin [...]¹, craiul vilaetului leșesc, sfîrșitul să vă fie cu noroc !

Să vă fie cunoscut că, sosind acum la cuibul dela Poarta Califatului, care este azilul sultanilor timpului și reședința hakanilor purtători

de glorie, scrisoarea voastră plină de sinceritate, prin mijlocirea solului Domniei Voastre, Adrian Rebowski, când a fost prezentată la picioarele tronului purtător de fericire al padişahului, împărăția lor atotștiutoare au luat cunoștință de toate cele cuprinse și arătate în ea, încît nimic nu a rămas ascuns și tănuuit sufletului lor luminat.

Întrucît țineți prietenia pe care o aveți din vechime cu înălțimea lor, vi se trimisese scrisoarea lor împărătească pentru a depune eforturi și a vă ocupa de înlăturarea răutăților lui Mihai cel răutăcios, care, ocupînd cu viclenie și înșelăciune vilaetele Transilvania și Moldova, provocase tulburări și intrigi între cele două părți și începuse să ruineze ținuturile lor². De aceea, la răspîndirea veștii că l-ați trimis cu numeroși ostași pe cancelar în ajutorul voievodului Moldovei, voievodul Ieremia³, se trimisese și din partea vistieriei lor împărătești patru pungi de galbeni pentru întărirea voievodului Ieremia, deoarece, din cauza tulburărilor din vilaetul Moldova, voievodul Ieremia nu mai avea bani de dat pentru lefurile ostașilor săi și de cheltuit pentru celelalte trebuințe importante ale sale.

Afară de aceasta, și vizirului Mahmud pașa, fratele nostru, care fusese numit serdar⁴ pentru paza malurilor Dunării, îi fuseseră trimise un hatt-i hümâyûn, precum și înalte porunci ca să stea și el gata, împreună cu beilerbeii și cu sangeaceii și cu ceilalți ostași, purtători de noroc, adunați lîngă el, și să fie atent și să se uite spre părțile cancelarului și ale voievodului Ieremia, iar la orice nevoie de ajutor și oricînd va fi trebuință de sprijin, să depună, fără zăbavă și fără întîrziere, eforturi și străduințe pentru înlăturarea pagubelor tulburătorului cel amintit mai sus și pentru salvarea vilaetelor Țării Românești și Moldovei. De aceea sus-arătatul nostru frate, la rîndul său, trecînd cu galere în partea Țării Românești, clădise, cu desăvîrșită întărire, cetatea Giurgiului. Afară de aceasta, cînd îl trimise, cu un număr oarecare de oști, în părțile Bucureștiului și Tirgoviștei, pe Eyub pașa, care este acum beilerbei de Zülkadiriye⁵, acesta pusese mîna pe răufăcătorul numit banul Calotă, pe care Mihai cel răufăcător, potrivit gîndurilor sale rele, îl numise stăpîn în localitatea numită Craiova și, tăindu-i capul, trecuse prin sabie pe cei mai mulți dintre rebelii aflați lîngă el și, luîndu-le tobele și steagurile lor nenorocite, arătase foarte mari bravuri.

Afară de acestea, și cancelarul și voievodul Ieremia, la rîndul lor, mergînd, dintr-o parte, asupra lui Mihai cel nenorocit, nu-i dăduseră răgaz și, ciocnindu-se și luptîndu-se cu el, afurisitul acela nu putuse să țină piept, iar rebelii aflați lîngă el, fiind înfrinți, se împrăștiaseră bulucuri-bulucuri în împrejurimi, din care pricină el fugise rușinat și umilit, înfrînt și zdrobit, părăsindu-și țara.

Astfel, după sosirea veștilor că vilaetele Țara Românească și Moldova au fost salvate de tulburările și de intrigile sale și că afurisitul acela i s-au dat foarte multe palme, și întrucît voievodul Ieremia procedase potrivit îngăduinței Porții fericirii glorioase și slujise cu credință și cu devotament, domnia Țării Românești a fost acordată lui Simion⁶, fratele voievodului Ieremia, dîndu-i-se, potrivit vechiului obicei, steag și ũskŭf și celelalte lucruri trebuincioase. De asemenea, i s-a trimis ilustră poruncă strașnică și purtătoare de glorie și sus-numitului nostru frate Mahmud pașa pentru ca, atunci cînd va fi nevoie, să-l ajute și să-l sprijine cu oști și cu arme.

Fiind emisă, în această privință, scrisoarea lor împărătească, s-a scris și s-a compus această scrisoare prietenească și vi s-a trimis. La sosirea ei, sperăm ca, de azi încolo, potrivit cerințelor prieteniei și buneî vecinătăți pe care le aveți din zilele de altă dată, cu înalta reședință a Porții lor, fiind prieten cu prietenii și dușman cu dușmanii lor, să mențineți prietenia și sinceritatea, amicitia și devotamentul pe care le aveți din vechime față de părinții și strămoșii lor glorioși și, străduindu-vă pentru întărirea prieteniei și a păcii încheiate între cele două părți, călătorii și negustorii să se ducă și să se întoarcă teferi și cu bine, dintr-o parte și alta, și să se roage pentru dănuirea zilelor împărăției padișahului. În rest, salutări.

Din orașul
Constantinopol
cel bine păzit

<Pe margine, semnătura, sub pence și sigiliu> : Ahmed
<Însemnare :> Verificat :

¹ S-a renunțat la unele formule diplomatice.

² De obicei, dregătorii otomani foloseau în actele lor o terminologie vulgară, de denigrare a celor care se ridicau împotriva intereselor lor. Acțiunea lui Mihai de unire a Moldovei cu Țara Românească și Transilvania era atit împotriva intereselor otomanilor cit și ale polonezilor, aliații lor. De aceea prin cuvinte de felul celor de mai sus ei încercau să incrimineze pe voievodul român, iar prin acțiunile ce le vor întreprinde vor contribui și la căderea lui.

³ Ieremia Movilă, domn al Moldovei (1595—1606).

⁴ *Serdâr*, comandant de oaste, de expediție militară.

⁵ *Zülkadirye*, provincie în Anatolia.

⁶ Simion Movilă, domn al Țării Românești (octombrie 1600 — iunie 1601 ; iulie 1601 — august 1602) și domn al Moldovei (iulie 1606 — septembrie 1607).

225

1601 ianuarie 17, Viena.

Michael Wayvoda exhibet suam postulationem, proxime Suae Serenitati oretenus prolatam, scripto, unde Sua S. clementer intelligere dignabitur, quatenus sit causa sui, tum huc adventus tum vero ad S. Maiestatem proficiscendi.

Quandoquidem S.M. Caes. quasdam litteras in Persiam transmitendas ad ipsum Wayvodam direxerat, ipse autem, iam loco movens, praefatas litteras in itinere receperit, ac occasio transmittendi ipsi iam defuerit, ideo easdem Sacrae Caes. Regiaeque Maiestati remittendas Suae Serenitati restituit, clementi eius gratiae submittens, sive ipsam per peculiarem cursorem dictas litteras Pragam remittere, vel vero ipsius Waivodae servitori specialiter Pragam mittendo reliquere voluerit.

Supplicat praeterea, dignetur Sua Serenitas ipsi permittere ut per postam suam specialem hominem Pragam versus proficisci concedere permittat, non alia de causa preterquam quod, cum ipse alios suos servitores ad Suam Maiestatem ablegaverit, illi autem ubi versentur ignoret, dubitetque ut alio quopiam quam ad loca ipsis praescripta transfugerint, ideo ad inquisitionem de eorum statu faciendam perquirendum mittit.

Supplicat etiam, dignetur Sua Serenitas de meliori et commodiori uxoris et familiae. suae provicione et honestiori aliqua tractatione, atque etiam pro securiori vitae sustentatione et conservatione provideri curare.

Denique, quia e re Christianitatis agitur, et non parum in eo situm sit, ut illi milites qui penes ipsum in maximis periculis S. Maiestati inserviuerunt fideliter ac in posterum iisdem pro usibus necessariis erunt, et quos ipse circa Cassoviam, Waradinum et alia confinia Transylvanica reliquit et quibus nullam solutionem praestare potuit, propter rerum omnium suarum spoliationem, ideo supplicat Suae Serenitati, dignetur de eorum etiam condigna provisione et sustentatione atque etiam solutione clementer prospicere, ne, insoluti et inedia coacti, vel alio dilabi, vel damna aliqua inferre cogantur.

De pecunia, de qua Suae Serenitati antea quoque supplicaverat, etiam nunc supplicat, ipsi conferenda et in usus, tam proprios, quam familiae ipsius, quam secum habet, sustentationem erogandam. Supplicat praeterea, dignetur Sua Serenitas hominibus ipsius quos in Transylvaniam et Walachiam ad expiscandum pro bono Reipublicae Christianae et Suae Maiestatis commodo ac etiam regnorum permansione ac familiae suae rerum omnium statu liberum passum largiri atque patenti suo mandato, tam Transylvanis, quam aliis, serio interdicere, ne iis quae ex suis boeriis in has partes transire voluerit aliquo impedimento esse audeant, vel eos, prout consueverunt, rebus eorum spoliare praesumant.

Ultimo supplicat, dignetur Sua Serenitas quanto ticius fieri poterit, ad ipsius postulationem clementer se resolvere, nec eum hic ampliores moras trahere permittat, cum te Sacrae Caesareae Regiaeque Maiestati, et toti etiam Christianitati sua haec a servitute Suae Maiestatis et offerenda in dies Turcarum tyrannidi resistendi emansio non parum periculi secum adferre possit.

Postulatio Michaelis Waivodae, 17 ianuarii prolata.

Arh. St. Buc, Colecția xerografii Austria, pach. CCXXXII/1, f. 1-3; Haus-, Hof- u. Staatsarchiv Wien, Türkei I, K. 83; Hurmuzaki, *Documente*, XII, p. 1139-1140.

Mihai voievod înfățișează în scris cererea sa, prezentată de curînd, verbal, Luminăției Sale. De unde Luminăția Sa va binevoi a înțelege cu blîndețe care să fie de fapt cauza pe de o parte a sosirii sale aici, pe de alta a plecării la Maiestatea Sa.

Fiindcă Maiestatea Sa imperială îndreptase o scrisoare către voievod însuși, pentru a fi trimisă în Persia, însă acesta plecase, a primit sus-zisa scrisoare pe drum și ocazia de a o trimite i-a lipsit, de aceea a înapoiat scrisoarea Luminăției Sale pentru a fi remisă Maiestății Sale imperiale și regale, supunînd grației binevoitoare a prealuminatului principe dacă vrea să remită el însuși zisa scrisoare la Praga, prin mesager special, ori să o lase voievodului care va trimite la Praga în mod special pe servitorul său.

Roagă, afară de aceasta, ca Luminăția Sa să binevoiască a permite voievodului să pornească un om special al său spre Praga, nu pentru altă cauză, ci fiindcă el însuși trimisese alți slujitori ai săi la Maiestatea Sa, însă nu știe unde se află aceia și nu e sigur dacă n-au fugit altundeva decît în locurile indicate lor, de aceea trimite un om al său pentru a face cercetare despre situația acelora.

Roagă chiar ca să binevoiască Luminăția Sa a se îngriji pentru un trai mai bun și mai potrivit al soției și familiei sale și un tratament mai cuviincios și chiar <mai bună> chibzuire pentru apărarea și păzirea vieții lor.

Apoi, fiindcă este în joc cauza creștinătății și nu puțin au avut de suferit pentru această cauză acei ostași care au servit cu fidelitate împreună cu el însuși pe Maiestatea Sa în cele mai mari pericole și vor fi trebuitori și în viitor și pe care el însuși i-a lăsat lângă Koșice, Oradea și alte hotare transilvănene și pe care nu i-a putut plăti, din cauza jefuirii lui de toate lucrurile, roagă deci pe Luminăția Sa să binevoiască a purta de grijă cu bunăvoință de aprovizionarea și întreținerea lor, ba chiar și de plata lor, pentru ca nu cumva, neplătiți și împinși de foame, să fie siliți a se împrăștia în alte părți sau să aducă pagube.

În privința banilor ce trebuie să i se dea, pentru care rugase și mai înainte pe Luminăția Sa, îl roagă și acum, în vederea cheltuielilor uzuale, atât pentru propria lui întreținere cât și a familiei sale, pe care o are cu sine.

Roagă, pe lângă aceasta, ca Luminăția Sa să binevoiască a acorda liberă trecere oamenilor lui, pe care vrea să-i treacă în Transilvania și Țara Românească, pentru a iscodi spre binele creștinătății și folosul Maiestății Sale și chiar spre menținerea țărilor și a situației tuturor bunurilor familiei sale; la fel să interzică cu strășnicie printr-un ordin deschis, atât transilvănenilor cât și altora de a îndrăzni să împiedice în vreun fel pe aceia din boierii săi pe care ar vrea să-i treacă în aceste părți sau să cuteze, după cum obișnuiau, să-i jefuiască de bunurile lor.

În sfârșit, roagă să binevoiască Luminăția Sa a rezolva cât mai curînd cererea sa și să nu îngăduie să mai fie purtat cu vorbe și tărăgănări, căci absența sa din serviciul Maiestății Sale <unde> era gata a da piept cu turcii, poate aduce cu sine nu puțină primejdie atât pentru Sacra Maiestate imperială și regală, cât și pentru întreaga creștinătate.

Cererea lui Mihai voievod, înfățișată la 17 ianuarie.

226

1601 <ianuarie 17>

[...] ¹. Intellexi ex literis Sac<ratissi>mae Ma<iesta>tis V<est>rae statum mei infortunij et deturbationis non satis constare, vnde benigne a me requirit, vt de omnibus punctis et articulis rerum gestarum, et vnde hoc tantum malum sumpserit exordium, eandem certificem et abunde informem. Ego vero quamprimum initium coniuratorum conspiratio sumpsit, subito frequentibus meis literis cum ex Transyluania, tum postmodum ex Transalpina ad Ma<iesta>tem V<est>ram datis conscripsi, ac eandem de omnibus rebus certificare volui. Sed quoniam omnes viae et aditus per Transylvanos fuerunt oclusi, effectum est, vt omnes meos nuncios quos cum literis meis ad Maiestatem Vestram expediui, ceperint, ac literas interceptas detinuerint, ea intentione vt prodicionem quam contra Ma<iesta>tem V<est>ram meditati fuerant, more suo solito prosequi valerent. Quae quidem proditio quam longe lateque apud illos debachetur, toti mundo constat, ita vt non unius, aut alterius, sed multorum Principum et Dominorum suorum extiterint proditores. Et quod maximum est, Ma<iestat>em V<est>ram, Dominum benignissimum, cuius clementia impie abusi sunt, quoties ludificauerunt iniquis excogitatis coniuratio-

nibus, satis superque Ma<iesta>ti V<est>rae constant, quod etiam ex hac mea scriptura manifestabitur. Quam scripturam humilime porrectam quoniam rei magnitudo id requirit, supplex oro, dignetur consueta sua benignitate et clementia atque misericordissimis suis oculis perlegere et perponderare. Nullis vtar fucis et figmentis nec longis ambagibus benignas Ma<iesta>tis V<est>rae aures offendam, sed fretus mea innocentia nudam proponam veritatem.

Ab eo die et hora quibus Sac<ratissi>mae Ma<iesta>ti V<est>rae et toti Christianitati fidei vinculo strictissimo sponte et libere non solum me obstrixi <sic>, sed et author fui Vaiuodis Transylvaniae ac Moldaviae, vt se eidem Sac<ratissi>mae Maiestati Vestrae penitus deuouerint, quorum vnum, videlicet Vaiuodam Aronem crudeliter et perfidè veneno extinxerunt, ideo solummodo quod Vestrae Maiestati Sacratissimae et non Sigismundo subesse volebat. Semper maximo cum ardore et sinceritate conatus sum meae satisfacere fidelitati, eamque conseruare et protegere. Quae fidelitas me eo adegit, vt vbicunq; Maiestatis Vestrae hostes qui contra eandem moliri quicquam attentauerunt intellexi, omnibus postpositis iniuriam eiusdem, quam meam esse reputaui, vlscisci iuxta mei iuramenti seriem desideraui. Et illud ipsum in Transalpina frequenter atque singulari auspicy Sacratissimae Maiestatis Vestrae victoria ad finem perduxì, ut ut sit, quod alij huius rei gloriam vendicarint; cuius rei testes mihi esse poterunt Sacratissimae Maiestatis Vestrae cataphracti. Quam multos vero et diuersos etiam praeter naturalem hostem Turcam infensissimos hostes habuerim propter meam erga Maiestatem Vestram fidelitatem, eadem benignè intelliget.

Provincia mea Valachia Transalpina non longis a sede Turcarum Tyranni, Constantinopoli dicta distat, quam itinere quinque dierum eamque solus Danubius a ditione hostili diuidit. In qua ego provincia tranquille et secure absque vlllo metu degere potuissem, nisi me mea erga Maiestatem Vestram et totam Christianitatem fidelitas auocasset, sed nolens vi res Turcarum accessione militum meorum in Christianorum ruinam adaugere, sponte vltro me ad ligam Christiani foederis obtuli, ac ipsum Tyrannum mea ab ipso defectione hostem reddidi implacabilem, sanguinisque mei sitientem. Cui hosti infensissimo semper ego auspicy Ma<iesta>tis V<est>rae restiti multosque gloriosissimos triumphos ac trophaea nominatissima reportaui, quod Maiestati Vestrae et toti Christianitati liquido constare potest, licet non defuerint, qui se immerito meis laboribus jactauerint, et gratiam Mai<es>t<a>tis V<es>trae aucupati sint. Tam infracto autem animo semper hostibus Christiani nominis restiti, vt nihil vnquam ab ijs metuentum esse duxerim, praesertim cum semper penes militem Christianum victoria steterit. Formidabilem et periculosissimum eum hostem habui, qui se nomine Christiano jactat, semperque violator foederis et tranquillitatis extitit, quales fuerunt Transyluani, qui in omnibus oportunitatibus quibus contra hostem naturalem vti potuissem, se semper opposuerunt, et suis machinationibus pium meum propositum ad promotionem rerum Christianarum susceptum interrompere, innumeros <sic> ² fidei et obligaminis sui, quod toti mundo manifestum est.

Imprimis cum Sigismundus spontanea voluntate Transylvaniam Ma<iesta>ti V<es>trae resignasset, non mediocriter gauisus sum, sperans maius auxilium Maiestatis Vestrae ex praesentia Serenissimi Archiducis Maximiliani, si is in Transyluania rexisset, tunc enim in omnibus rebus ad publicum Christianitatis bonum necessarij commoditates maiores et meliores sese obtulissent. At quamprimum Sigismundum receptum esse ac

ipsum Serenissimum Archiducem qui iam mediam viam attigerat, ludificatum, Commissarios quoque Maiestatis Vestrae, Reve<rendissi>mum D<omi>num Episcopum Agrien<sem> et Mag<nifi>cum Dominum Istuanffi captos intellexi, subito gaudium meum versum est in luctum et moerorem. Quae res ex perfidia Transylvanorum patrata, licet non nihil me commouere poterat, nihilominus ego mei Juramenti non immemor, nunquam a fidelitate declinaui. Exprobraui Sigismundo et Transylvanis suam inconstantiam, et eis in memoriam praestitum iuramentum reuocaui. Cumque nihil me proficere viderem, minaces quoque literas adiunxi, videns eo temeritatis deuentum esse vt etiam ipsi Commissary periclitarentur. Et monui vt fideles permaneant. Exemplum quoque fidelitatis etiam tunc extiti, vtque constantiores sint in fidelitate sua et intrepidi contra hostem, Danubium traieci cum meo exercitu, et longè lateque omnia ferro et igne in ditione Turcarum Tyranni vastauit. Praeterea obsessio per Zathersi Mehemetem Varadino, adhortans Transylvanos ad ferendum auxilium, bonam partem meorum militum, vt poteram, in subsidium expediui. Verum quo animo laboranti Varadino in odium Maiestatis Vestrae et suae Serenitatis succurrerunt, eodem modo mercedem à Deo qui nihil relinquit inuitum scrutatorque est cordium, recipiunt.

Et haec est prima Transylvanorum contra Maiestatem Vestram proditio. Nam si fideles fuissent, Sigismundum non recepissent, sed cum totis viribus ex consensu prouinciae totius suam fidelitatem declarando proditoribus restitissent. Cùm verò tunc contra Sigismundum, aduersus iuramentum suam prouinciam Sacratissimae Maiestatis Vestrae inuadentem, non insurrexerunt, vti nunc fecerunt.

Altera proditio est facta, cum iterum Sigismundus Andream Bathori Cardinalem in Transylvaniam induxit, eique prouinciae habenas cum summa commendatione ipsius tradidit, et quod ipse solus possit ruptum cum Turca foedus denuò instaurare.

Et hoc contra Maiestatem Vestram actum est. Si igitur Transylvani tunc quoque, cum haec agerentur, fideles fuissent, meritò coniunctis viribus arma sumere debuissent. At illi vnanimi consensu in comitijs suis Cardinalem elegerunt, seque in praeiudicium coronae Regiae Maiestatis Vestrae subdiderunt Poloniae Regi, Turcisque et Tartaris. Haec licet, vt praemisum est, ita facta sunt, memor ego meae fidelitatis, non consentiens subdolis Transylvanorum, Polonorum, Turcarum legationibus, qui me ad defectionem persaepe sollicitauerunt, constanter in mea fidelitate perseuerans, de singulis punctis et articulis legationum, praetactarum Maiestatem Vestram certificaui, responsa eis dando, ut mei ingenij exilitas parebat. Animaduertens tandem Transylvanorum irreuocabilem contra Maiestatem Vestram et Serenissimum Archiducem perfidiam, Commissariorum quoque et aliorum nunciorum Maiestatis Vestrae detentionem ac Serenissimae Archiducissae Mariae Christiernae lamentandum statum, et <ex> prouincia egressum ac totius Christiani Orbis perniciem, cum Transylvani, auctore eorum Principe et Sigismundo, cum duobus praecipuis huius factionis antesignanis, qui nunc hic sunt, etiam meos et Chani Tartarorum nuncios, in vtilissima Legatione constitutos ante Varadinensem obsidionem detinuerant, tanquam fidelis seruator Maiestatis Vestrae grauiter, vt debui, molesteque tuli, praesertim cum viderim Turcas, Tartaros et alios hostes quasi quoddam mondo tantum dedecus exprobrare et insultare, quod tanta ignominia tantus orbis Monarcha à vilibus Transylvanis affectus sit. Haec causa me mouit vt ego iniuriam Maiestatis Vestrae vliscerer,

meoque exercitu Transyluanos Maiestatis Vestrae hostes ex mandato et benigna eiusdem voluntate impeterem et vi ac armis subjecerem. Ad quod opus perficiendum Maiestas Vestra Georgio Bastae, Generali Capitaneo partium inferiorum, clementer commiserat, vt mihi suppetias ferret, qui commissionem Maiestatis Vestrae neglexit, nunc autem absque vilo mandato et instructione, per me pro auxilio sollicitatus, contra me penes infideles Transyluanos aciem instruxit. Et licet nullo subsidio in debellatione Transyluanorum fuerim per Bastam adiutus, nihilominus vltcrius iniuriam Maiestatis Vestrae ferre non potui, sed meis armis Transyluanos subieci, et vt denuò sese iuramento ad fidelitatem Maiestatis Vestrae obstringerent, effeci. Prouinciam verò nomine Maiestatis Vestrae, non proprio, gubernauì, nec vnguem latum ab ea conclusione recessi, quam cum Domino Pezzen habui. Verum, quia vt vulpeculae non facilè mutant naturam versipellem ita Transyluani antiquam suam consuetudinem difficulter exuunt. Proindè Maiestas Vestra postremum hunc conflictum et mutationem Transyluanicam, nullisque temporibus obliterandum facinus benignè intelliget. Quoniam Transyluani magis pacem cum Turca, quam bellum et pugnam exoptant, videntes me habere bonas foederis cum Turca constituendi occasiones, quod foedus ego ex consensu Maiestatis Vestrae non serio, sed simulando, aliquando tractatui, bona verba hosti dando; Transyluani, ea ratione ducti, libenter foedus amplexi fuissent, et nisi priuatim minis et territationibus eos auocassem a proposito, in publicis eorum comitijs de foedere cum Turca ineundo deliberassent et conclusissent. Et quod majus est, priuatim me requisierunt, ut, dummodo pacem cum Turca constituam majori cum sinceritate et alacritate jussa mea exsequerentur. Cum autem perciperent, se nullum responsum desideratum à me habere posse, confestim clandestinas machinationes excogitare, animumque ad prodicionem applicare. Nam, cum Legatus Turcicus apud me in Transyluania esset, eum Transyluani clam conuenerunt et significauerunt, nullam, me in Transyluania gubernante, pacem sperandam, Legatumque monuerunt, vt aliquem modum Sigismundum restituendi quaereret, per quem pax firma et stabilis componi posset. Ex qua Transyluanorum occulta relatione Legatus Turcicus animaduertit, cum alijs Turcarum Tyranni consiliarijs me simulate pacem tractare. Quam quidem versutiam et prodicionem post discessum chausy Turcici, et non antea cognoui. Cum haec occultè tractarentur, et inter Transyluanos ac Moldauos et Polonos mutua fierent consilia et deliberationes, non procul a finibus Transyluanicis Sigismundus in Szuchaua, castro Moldauiae, aberat, vnde ille occultas suas literas ad eos, quos sibi fideles habebat, dedit, confirmans eorum animos in praeconcepta defectione. Quas literas cum mei intercepissent, eas perlectas Maiestati Vestrae transmisi, quae an redditae sint, ignoro. Hanc igitur prodicionem, et Polonorum penes Sigismundum cum auxilio Turcarum et Tartarorum conflata manum animaduertens, quod nimirum me ex Prouincia Transyluanica Maiestatis Vestrae deturbare vellent, ego tanto malo, necessitate adductus, mature obuiam ire debui, malens in hostili terra, quam in Prouincia Maiestatis Vestrae configere et fortunam experiri. Itaque conducto exercitu Moldauiam ingressus sum, victisque Polonorum, Turcarum et Tartarorum cohortibus, pulso Ieremia Vaiuoda Moldauiae, qui Sigismundum restituere satagebat, prouinciam ilam in rationem Maiestatis Vestrae occupauì, et ad fidem pro fidelitate Maiestatis tuenda deponendam coegi.

Subjecta vero Moldauia, Transyluani perstiterunt in auitica sua perfidia; nam Moises Zekel, quem Generalem Capitaneum pronunciaueram, et toti exercitui meo praefeceram, cum alijs Capitaneis praecipuis, Caspares Zibrik, et Georgio Mako, clam proditorem instituit, et per fluuium Nester in finibus Poloniae Sigismundum conuenit, ibique de mea nece consultatum et deliberatum est. Qua de re Moises Zekel cum suis complicitibus fide mediante se Sigismundo obstrinxit, et ille se Moisi, quod literis median-tibus inter se confirmarunt. Deliberatio autem haec fuit, quod nimirum ex Polonia in Transyluaniam cum magno militum delectu et apparatu Sigismundus irrumpat, et me penitus seu aperto Marte seu clandestine e medio tollat; Quo facto, ego commotus, Polonis obuiaturus, militem in campum educere, et hostibus Polonis resistere procul dubio non praetermitterem; quod ego si facerem, conjuratores, determinauerunt, me cap-tum Sigismundo, si fieri posset, tradere, sin minus, Georgius Mako, Capitanus, se obtulerat eidem Sigismundo, quod me globo traijeciet. Quam proditorem et conspiracyem cum ex nonnullorum veterum fidelium serui-torum meorum relatione cognouissem, Moysen Zekel cum reliquis Capitanis in aulam accersiui; qui, quoniam sibi proditoris conscius erat, cum suis complicitibus ad Sigismundum transfugit, in Poloniam ac, vt. Transylua-niam concitaret, multos falsos et ementitos rumores de me circumferebat, vt tanto facilius deliberationem suam contra me cum Sigismundo habitam exsequi valeret, Transyluanosque ipsos auxilio Polonorum, quos propediem affuturos asserebat, confortauit; neque spe frustrati sunt. Exercitus enim Polonicus in subsidium ipsorum aduenerat. Quo comperto subito assiduis meis literis Bastam, Maiestatis Vestrae Generalem Capitaneum, vt mihi opem ferret, sollicitaui, quem mihi, fideli Maiestatis Vestrae, opem latu-rum, non Transyluanis, qui inconstantes semper et rebelles contra Maies-tatem Vestram fuerunt, putabam. Non existimet Maiestas Vestra, Tran-syluanos ad praesentem rebellionem fidelitate esse adductos, vt se Bastae adjungerent, sed id effecit tarditas Sigismundi, cujus auxilium expecta-bant, et mea industria, ac contra illos rebelles apparatus, quibus rationi-bus moti, rebus desperatis se Bastae insinuauerunt, et sub specie ac prae-textu fidelitatis in me insurrexerunt. Cujus Bastae improuisa gesta effe-cerunt, vt Moldauia ac Transalpina cum Canisa ex potestate Maiestatis Vestrae elaberentur, et quasi muneris loco donarentur. Quas prouincias cum Canisa sibi esse subjectas Turca applaudit, et cum summo tripudio gratias agit.

Haec modo Turcis arrident, in posterum de Transyluania, quod Deus auertat (verum ex Transalpina et Moldauia facilis erit Transylvaniae expugnatio) maiores aget gratias. Quae tandem Regni Poloniae Coronae subjecta Turca ex deliberatione jam facta ejus est animi, vt partes Regni Hungariae, et alias propin quarum Regionum, in graue praejudicium Maies-tatis Vestrae et totius inclitae Domus Austriacae, impetat et inuadat. Quod quum facile fieri possit, quis non videt, si praetactae prouinciae Polonis adhaeserint, qui nunquam Domus Austriacae beneuoli, sed totius Christianitatis hostes fuerunt, quod hucusque satis superque contestatum reliquerunt. Majori enim in Turcas beneuolentia etiam anno praeterito cum occulta practica sua, quam in Christianos fuerunt. Testatur id Polo-nia quae Turcas adjuuit, et Transyluania, quae ab his adjuta est. Moldauia quoque et Transalpina Polonorum fraudulentis artibus ereptae sunt. Qui-bus praehabitis, qualiter conflictus exercitus mei et Transyluanorum sum-pserit initium, vt Maiestas Vestra benigne sciat, me nullius turbationis fuisse auctorem, clementer exaudiat.

Transylvani sua versutia, in necem meam excogitata, modum quaesierunt, ut praemeditatam necem effectiue exequantur. Postquam enim Moisses Zekel in Poloniam cum suis complicibus ad Sigismundum transfugit, subito Nobilitas Transylvanica seorsim castra metata est, (exceptis comitatibus Hunyadiensis et Seoreniensis qui mihi astiterunt) expectando Polonorum auxilium cum Sigismundo. Sed et Sigismundus venire tardauit, et ego interim meum exercitum vndique conuocaui; quod ego non alia ratione aductus feci, proeterquam ut unitis viribus contra Ibrahimum, quem tunc ad Albam Graecam consedisce perceperam, procederem, ut, si hostis Hungariam inuaderet, cum a tergo insequerer, omnem meum exercitum Moldauinum, Transalpinum et Transylvanum mature disposueram et ordinaueram, quibus modis, uijs et artibus Danubium traicerent, ut in terra hostili meum ex omnibus prouincijs exercitum coadunarem. Cum autem tam piam cogitationem e re totius Christianitatis haberem, et Transylvanos, qui tunc penes Tordam oppidum erant, ad castra mea, quae ad Szaz Szebes ciuitatem posueram, inuitarem, se propter summam egestatem et penuriam rerum omnium venire non posse responderunt, sed, ut eos ibidem relinquerem, supplices orauerunt, paratos se fore ad primam Commissionem meam mihi adiuncturos. Tandem quando Szaz Szebes mouere vellem, eos ad me venire iussi, proditionemque iam contra me factam, mihi ignotam simulauit. At illi tunc suam fraudem manifeste detexerunt, respondendo, se nunquam contra Turcam penes me arma sumpturos. Quibus sic habitis ad Transylvanos cum literis meis nuncios misi, ne tantae commoditatis, quam contra Turcam habebam, essent turbatores, quos illi captiuos detinuerunt, nullumque vnquam responsum dederunt. Quam mutationem et instabilitatem agnoscens, Ioannem Raz, Nicolaum Vaida et Martinum Horuath ad Maiestatem Vestram de singulis rebus actis eandem certificaturus, expediui, qui omnes propter oclusos passus intercepti sunt, et alij multi ex illis capti, alij in fossam salinariam praecipitati. Tantam temeritatem ego animaduertens, non inueni alium modum, quam ut personam Ecclesiasticas Catholicae religionis et Lutheranae ad eandem Legationem suscipiendam destinarem, qui eos a malo proposito, unde totius Christianitatis excidium sequi posset, deterrent. Sciebam enim, me nunquam tantam commoditatem debellandi Turcas habiturum, praesertim si trium prouinciarum milites, qui cum Transylvanis numerum centum millium excessissent, penes me habuissem. At neque illi quicquam profecerunt, nec eos a concepta malitia villo modo reuocare potuerunt, quin parum abfuit, quod praesertim Catholicum sacerdotem non interemerunt, tanta pertinacia indurauerant Sigismundum praestolantes. Intervallo temporis intercedente, sollicitaui Bastam literis meis, ut mihi opem ferret, qui se laturum obtulit. Verum cum Transylvaniam ingredi vellet, exercitus Transylvanorum viam, qua ad me venire debebat, ocludit, et mutato consilio et deliberatione cum Polonis habita, Bastae suppetias requisierunt, non quia fideles fuerunt, sed quia desperato auxilio Polonico propter tarditatem Sigismundi se viribus impares esse iudicauerunt. Ergo conjunctis ad Tordam Transylvanorum et Bastae castris, me ad Szazsebes existente, sine mora contra me mouerunt. Ego autem maiorem exercitus mei partem (eo, quod Transylvanos, hostes, si soli fuissent, non metuebam) in finibus Moldaviae et Valachiae, contra Turcam processurus, reliqueram, neque enim quicquam antea de conjunctione Bastae et Transylvanorum audiveram, qui quamprimum vniti sunt, mecum decertaturi, appropinquauerunt castris meis. Viso autem Cataphractorum exercitu, obstupui, quod se perfidis

Transylvanis conjunxerint. Et licet res erat in armis, nihilominus etiam tunc causas percunctatus sum, vnde tanta sanguinis Christiani effusio ortum trahat. Qui nullum aliud responsum dederunt, praeterquam vt Transylvania cederem. Cumque mihi non constaret, cujus nomine vellent Transylvaniam occupare, ad simplicem requisitionem turpiter recedere non potui, praesertim, quod nullum Maiestatis Vestrae super ea re mandatum videram. Tanta enim etiam tunc in Maiestatem Vestram fidelitate fui, quod mandatum Maiestatis Vestrae, si quod haberent, producendum rogarerem, aut, si illud deesset, saltem credentiales Maiestatis Vestrae requirebam, ad omnia iussa et mandata ejusdem fideliter et prompte obsecuturus, aut, si neque credentiales in promptu essent, paria instructionum, si quae a Maiestate Vestra haberent, perlegere cupiebam. Verum illi nihil mihi responderunt, cujus voluntate et instructione contra me insurrexerint; hoc vnum vrgebant simpliciter, vt Transylvania cederem. Sed quia non videram, ad cujus mandatum occupandam Transylvaniam dederam, et quia saepius propter mutationes Transylvanicas in maximis periculis versatus sum, turpiter recedere non potui, eo quod nullum auxilium contra Turcam, deficientibus Transylvanis, sperare licuisset. Deinde, quod persaepe me in manus hostiles tradere conati sunt, sed Dei beneficio adjutus sum propter meam sinceritatem. Demum quod in necem meam conspirauerint, cujus conspirationis testes, si necesse fuerit, literas proprij eorum manibus subscriptas et obsignatas, coram Maiestate Vestra producere potero. Tandem multum diuque cogitans, cum nullum responsum habere potuissem, licet delectum apparatus militum meorum non habuerim, nihilominus sine pugna Prouinciam a Maiestate Vestra abalienare nolui, ne in praejudicium Transylvani subiaceat hominis imperio. Verum constat quam plurimis quod in ipso pugno ingressu me fidelem esse Maiestati Vestrae et ore proprio confessus sum, et per nuncium cum protestatione significavi. At his rebus nequaquam moti, acies instruxerunt, sine cunctatione decertaturi. Ego vere Christianus existens, qui contra Christianos debacchari non consueueram, necessitate adductus, non eo modo pugnaui, quo solebam cum hoste naturali decertare, meos verbis et exemplo ad pugnam accendere, primumque impetum hostilem recipiendo, sed videns acies Christianorum, misericordia motus, et ne sanguis innoxius propter quorundam impiorum volubilitatem effundatur, non primum impetum vt consueueram sustinui, sed recessi, non, quia aut viribus impar fuero, aut animo defecerim, sed quia perhorrescebam gladium, qui antea hostilem cruorem copiosum bibit, sanguine Christiano madefacere. Cumque mei milites, quos antea in pugna semper praeiui, me in hoc conflictu praesentem non viderent, animo diffidentes, non propter trepidationem aliquam sed ob meam absentiam, aliquid sinistri mihi euenisse existimantes, terga dederunt. Haec est series conflictus mei et Transylvanorum cum Basta, qui conflictus Ibraimo Canisam expugnandi ansam dedit opportunam. Post fugam vero quanta crudelitate desaeuierint Transylvani, incredibile fortassis dictu videbitur, quia inauditum est, verum certissimum. Nam Siculos, qui post fugam ad montes fugerant, ad fidem Maiestatis Vestrae de montibus euocarunt, et violatis pactis nongentos in vno monte inaudita immanitate trucidauerunt. Iam vero sequenti die, fugato meo exercitu, versus Valachiam tendens, penes Cibunum reperi exercitum meum Transalpinum duodecim millium armatorum, quibus Petrus Husar praefuit, illinc procedens ad Fogaras occurrit cum exercitu Moldauico Joannes Szelestei, qui commiseratione mei infortunij ducti eo animo omnes fuerunt, vt Transylvanis de-

nuo confligant, meamque vleiscantur injuriam. Quos ego cum multis adhortationibus eo quod Turcicam practicam esse dicebam, vt mutuis non armis jugularem, mitiores redditi ; deinde quod exercitum Polonicum cum Sigismundo fines Transyluaniae penes Tattros, oppidum Moldaviae, ingressum esse, Moysen quoque Zekel velitando per Bistriciam, Siculos ferro et igne vastare asserebam, quibus rationibus meos jam insultantes feci mansuetiores, ne sanguis Christianus per arma Christianorum funderetur. Sic ego propter commodum publicum, non attentis meis injurijs, et damnis infinitis, Joannem Szelestei ad Transylvanos expediui, per quem omnem statum Transyluaniae praesertim Bastae exposui, vt diligenter inuigilet contra Polonos, ex quibus quosdam, quos mei in captivitatem abduxerunt, pro majori certitudine Bastae transmiseram. Verum eo perfidiae et impietatis Transylvani deuenere, vt Szelesteium, meum nuncium, in compedes injece- rint, et diris vinculis et verberibus exceperint, ac, prout in itinere percepi, manus et pedes ejusdem contuderint, propter cujus immites cruciatus poenam condignam merentur, tanto magis, si crudeliter, vt ferunt, necatus est. Cujus necem Maiestas Vestra inultam ne patiatur, supplex oro.

Fuit enim is ex fidelibus Maiestatis Vestrae servitoribus ; ac praeterea Legatione functus est ; Legatos autem non solum Christianos, sed etiam Turcas et quosuis Ethnicos turbare, molestare et captiuare, multo magis interimere lex vetat communis. Post haec animaduertentes, ex alijs quoque partibus se multos habere aduersarios, Sebastianum Teokoli ad me in munere Legationis expediuerunt, cum multis alijs potioribus Transylvanis nobilibus, quos ego ob respectum communis boni perhumaniter excepi, et juxta eorum desiderium omnibus mihi propositis conditionibus steti. Et licet mea fides, semel coram Reverendissimo Domino Episcopo Agriensi et Domino Istuanffi deposita, non vacillauerit vnquam, sed semper constanter perseuerauerim in fidelitate (non enim eram subiectus mutationibus Transylvanicis, quorum consuetudo est, bis in die pejerare,) tamen acceptaui juramenti depositionem, et in Transalpinam immemor injuria trajeci, vnde Bastam, vt diligenter attendat, monui, ne provincia ex manibus, Maiestatis Vestrae astu et fraude Polonorum auellatur, mihique, si necesse fuerit, in Transalpina contra Polonos et Turcas opituletur. Quid supererat, quod pro Christianitate agere debuissem ? Vt autem majorem mihi conciliarem benevolentiam et indubitata redderem meam fidelitatem uxorem, filium meum et filiam pro pignore in Transylvaniam ablegavi, ita tamen vt filium meum statim ad Maiestatem Vestram transmitti cupiuerim. Verum, vt inaudio, sub custodia detinentur, misereque etiam nunc tractantur, ac egestate summa laborant. Quod licet non promeruerim, tamen pro bono Christianitatis, pro quo haec omnia patior constanti animo, ferre debeo, causamque meam DEO vindici committo.

Postquam Transalpinam non dùm restauratis viribus penetraui, vndique me circumseptum hostibus sensi ; hinc Polonus, illinc Turca agris, oppidis et villis vastitatem inferebant, aimenta quoque abigebant, praedam capiebant, miseram plebem in captiuitatem crudelissimam, instar pecorum, abducebant, ita, vt propter multas depopulatione, et captiuorum multitudinem longè lugubrior sit facies Transalpinici soli, quam fuit Sinani cum exercitu Turcico omnia demolientis. Saepe auxilium Transylvanorum instanter, sed frustra instanter vrsi. Spreto enim priuato et publico com- modo, hoc solum intenderunt, vt me e medio tollant. Verum licet in tanto periculo versarer, nihilominus nunquam sola Polonorum castra metuissem, si ex alia parte Turcici belli flamma exorta non fuisset. Nam biduo cum

Polonis feliciter conflixi. At, quia ex vna parte Polonus vrgebat ; ex alia Turca infestis armis instabat ; ex tertia vero parte, nimirum ex Transyluania, quos amicos et non hostes esse putarem, in prouinciam Transalpinam Moyses Zekel, Praefectus miitum Sigismundi Bathori irrupit, tam diuersis et atrocibus hostibus circumdatus nullas. Transyluanorum promissas suppetias sperans, coactus sum per longitudinem alpium Transalpinae versus Kralio-uam recedere, Polonorumque ferociam vitare ; vnde denuo frequentissime opem Transyluanorum imploraui, quam impetrare non potui. In memoriam reuocaui pacta, literas fidei et obligamina, quibus se obligauerant, sed frustra omnem operam perdidit, eo, quod jam in meam necem conjurauerant. In his tantis periculis constitutus, nullum aliud remedium adhibere tanto malo sciui, quam ad Maiestatem Vestram, cui semper fidelis extiti, confugere, vt in eujus obsequijs deuotissimus semper fui, ejus benignitatem, omnibus benemeritis obuiam, experirer. Quo in itinere in phalanges Turcarum incidens, quorum antesignani erant Beg Bodoniensis et Nicopolien-sis, qui Danubium trajecerant, in auxilium Polonorum venturi, praemisi Banum Krajouiensem, qui hostem adoriretur ; quo facto auspicijs Maies-tatis Vestrae dextrè conflixi, multis hostium desideratis, et, Begis prae-tactis interemptis, vexilla eorum intercepti, quorum praecipuum mecum est. His malis circumseptus, directe ad Maiestatem Vestram perditiones eiusdem et Transyluaniam non multa manu penetraui, vbi quas calamita-tes, injurias et insurrectiones perpessus sim, fortassis Maiestas Vestra benigne intellexit. In multis locis gentem meam inauserunt, eosque absque vilo respectu interemerunt. Ex Castro Deua in Transyluania tormenta in me direxerunt, in fluviam Maros quosdam ex meis praecipites egerunt, et quae calamitas non in vno loco solum sed per totam Transyluaniam grassata est. Eo non contenti in Corros Baniam Tansyluani literas miserunt, quibus vt contra me insurgant serio commiserunt. Praeterea milites Lippenses et arcis Jeneo insecuti sunt, sed propter virium suarum imparitatem in meos homines irrumpere ausi non sunt. Hoc ordine et hoc modo calamitatibus onustus ad Maiestatem Vestram nudus, omnibus meis bonis spoliatus, perueni. Omnem meum Thesaurum, preciosas margaritas quas abunde habui, res argenteas et aureas, vestes non contemnendas, equos complures non exigui valoris, denique omnia quae habui in mea potestate penes meam pro Maiestate Vestra fidelitatem perdidit, eisque rebus, quas non contem-nendas magno mihi sudore et laboribus aquisiueram exutus, quo me ver-tam nescio. Sed nec iter hoc meum continuare prae necessitate extrema po-tuissem, nisi quorundam ope et subsidio adiutus fuisset. Quae tanta tam-que varia damna licet ego perpessus sim, maiora tamen Maiestas Vestra et tota Christianitas propter trium provinciarum abalienationem, unde non levis perniciēs oriri et emanare potest. Ac proinde non ego solus, qui ad hanc rem insufficientem me cognosco, sed tota Christianitas instare debet, vt in fidefragos Prouinciarum Maiestatis Vestrae abalienatores animaduer-sio fiat, ac poenam luant condignam. Haec omnia pro mea in Maiesta tem Vestram fidelitate, vt sunt, absque vilo fuco sincere declarare volui. Quae vt commodius fierent, in propria persona humillime Maiestati Vestrae propositionis <causa>, cum magnis discriminibus adueni.

Quocirca cognita mea in Maiestatem Vestram et totam inclytam do-mum Austriacam fidelitate, quam testatam reliqui multis praelijs, in quibus cominus et eminus pro temporum diuersitate infracto animo pugnatum est, meam sinceritatem et zelum declarando, eo maiori cum alacritate ad Maies-tatem Vestram supplex accessi, quo omnibus benignam eiusdem gratiam

patere scio. Itaque Maiestas Vestra suis misericordissimis oculis intuens, munera, damna et calamitates quibus affectus sum ac etiam fidelitatem penes quam haec fortunae ludibria accepi, me quoque solita sua clementia et benignitate protegat, vt et exemplo meo incitati, alij quoque Principes et Proceres constanter fideliter sequantur, et hostes mei, qui me Maiestatis Vestrae auxilium in mea necessitate nunquam consecuturum vaticinati sunt, confundantur et insultare non audeant. De qua Sacratissimae. Maiestatis Vestrae inaudita clementia et incredibili benignitate nunquam dubitavi, quin etiam nunc crecto animo summam eiusdem clementiam in hac mea à Regno deturbatione et bonorum omnium amissione humilimè expecto. Quam perpetuis meis et fidelissimis obsequijs vita durante, etiam cum sanguinis effusione mei demissè promereri conabor.

Quibus verò medys et rationibus his omnibus malis remedium adhiberi possit, cum Sacratissima Maiestas Vestra pro sua sapientia, quae sanè admirabilis est, considerabit, tum ego, si ad tractationem admissus fuero, et potiores suos consiliarios, Sacratissima Maiestas Vestra ad id designauerit, pro tenui meo ingenio lubens patefaciam. Ac fortè modus quem proposuero non solum Maiestati Vestrae et Augustissimae Domui suae, sed vniuerso orbi vtilissimus et commodissimus erit. Nam video Turcas et alios aduersarios indies maiora incrementa sumere et jam extremam perniciem etiam hisce partibus et locis meditari.

Sacratissimae Maiestatis Vestrae Caesareae et Regiae
Humilimus et perpetuus Seruator, subditus et fidelis

Michael Waiuoda Transalpinæ

Arh. St. Buc. Colecția microfilme Austria, r. 202, c. 467—479; Kriegsarchiv Wien, Hilfsorgane des Hofkriegsrates, des Hofkriegs-Kanzlei-Archivs, XV/5 F. 1—9, orig.; Arh. St. Buc., Colecția xerografii Austria, pach. CCXXXIII/15 Haus- Hof- u. Staatsarchiv Wien, Türkei I, K. 84) copie. Hurmuzaki, *Documente*, IV/1, p. 230—237; Al. Papiu Ilarian, *Tesaur*, I, 1862, p. 253—270; N. Iorga, *Scrisori de boieri, Scrisori de domni*, ed. a III-a, 1932, p. 233—249.

[...]¹ Din scrisoarea Maiestății Voastre Sacre am înțeles că nu este suficient de cunoscută situația nefericirii și a înlăturării mele, de aceea mi se cere cu bunăvoință să adevăresc și să formulez amănunțit, punct cu punct, despre toate cele întâmplate și de unde au pornit atâtea rele..

Eu însă, îndată ce a luat început uneltirea conspiratorilor, numaidecît am scris și am trimis Maiestății Voastre numeroase scrisori, atît din Transilvania, cît și mai apoi din Țara Românească, voind a vă înștiința despre toate. Dar fiindcă toate drumurile și intrările au fost închise de către transilvăneni, s-a întîmplat de au căzut în mîinile lor toți solii mei trimiși cu scrisori către Maiestatea Voastră, iar scrisorile interceptate au fost reținute, spre a putea săvîrși, după obiceiul lor, trădarea plănuită împotriva Maiestății Voastre. Că trădarea face la ei pirjol în lung și lat, o știe toată lumea, căci nu unul ori altul, ci o mulțime de principi și domni de-ai lor au fost trădați de către dînșii. Ba mai mult, Maiestatea Voastră știți prea bine de cîte ori au abuzat ei cu nelegiuire și și-au bătut joc de clemența Maiestății Voastre, cel mai bun stăpîn al nostru, punînd la cale conspirații dușmănoase, ceea ce va ieși la iveală și din această scrisoare a mea. Avînd în vedere gravitatea lucrului, rog plecat să binevoiți a citi și cerceta această scrisoare cu obișnuita voastră bunătate și clemență și cu ochii cei mai milostivi. Nu

voi supăra auzul Maiestății Voastre folosind cuvinte meșteșugite și plămuite sau lungi ocolișuri, ci, sprijinit pe nevinovăția mea, voi spune adevărul pur.

Din ziua și ceasul în care slobod și de bună voia mea, nu numai că m-am îndatorat prin cea mai strinsă legătură de credință către Maiestatea Voastră și către toată creștinătatea, ci am îndemnat și pe voievozii Transilvaniei și Moldovei să se plece și ei cu totul Maiestății Voastre Sacre — dintre care unul, și anume voievodul Aron, a fost ucis prin otrăvă în chipul cel mai crud și viclean numai pentru că voia să asculte de Maiestatea Voastră, și nu de Sigismund Báthory — de atunci mi-am dat mereu silința cu cel mai mare zel și cu sinceritate să-mi îndeplinesc datoria de credință, să o păstrez și să o apăr. Am împins această credință până acolo, încît, oriunde am simțit că dușmanii uneltesc ceva împotriva Maiestății Voastre, eu, punînd totul la o parte și socotind ca urzit mie răul ce se pregătea Maiestății Voastre, am dorit să-l răzbun ca unul ce eram credincios jurămintului meu. Și aceasta am făcut-o și în Țara Românească, adeseori și singur, sub auspiciile Maiestății Voastre Sacre, isprăvind cu biruință, deși alții și-au atribuit gloria acestui fapt. Maiestatea Voastră vă veți putea încredința despre acest adevăr de la călăreții voștri proprii.

Și apoi, afară de turc, dușmanul cel firesc, cîți alții și cît de feluriți și neîmpăcați dușmani mi-am făcut, numai pentru credința mea către Maiestatea Voastră, veți înțelege foarte ușor.

Provincia mea, Țara Românească, nu e mai departe de scaunul tiranului, ce se numește Constantinopol, decît cale de cinci zile și numai Dunărea o desparte de teritoriul dușmanului. În această țară, aș fi putut trăi liniștit, sigur și fără nici o frică, dacă nu mă simțeam chemat de credința mea față de Maiestatea Voastră și față de întreaga creștinătate. Eu însă nevrînd să sporesc puterea turcilor prin ostașii mei, spre distrugerea creștinilor, de bună voie m-am arătat gata a lua parte la Liga creștină, fapt prin care mi l-am făcut pe tiran dușman de moarte și însetat după singele meu. Cu acest dușman neîmpăcat am dat piept mereu, sub auspiciile Maiestății Voastre, cîștigînd o mulțime de biruințe din cele mai strălucite și prăzi de mare însemnătate, ceea ce nu poate să nu fie cunoscut Maiestății Voastre și creștinătății întregi, deși au fost unii care s-au lăudat pe nedrept cu faptele mele, căutînd să capete răsplata Maiestății Voastre.

M-am luptat împotriva dușmanilor numelui de creștin cu o inimă atît de neînfrîntă încît nici nu-mi venea a mă mai teme de dîșii, cu atît mai mult cu cît biruința a fost totdeauna de partea oastei creștine. Am avut un dușman formidabil și foarte periculos care, dîndu-și numele de creștin, au călcat alianța și au tulburat pacea : transilvănenii, care, în toate prilejurile unde puteam lucra cu folos împotriva dușmanului firesc, mi s-au împotrivit totdeauna și, uitîndu-și jurămintul de credință și obligațiile, prin uneltirile lor au stricat planurile mele cele mîntuitoare, făcute spre binele creștinătății, cum toată lumea știe.

În primul rînd, atunci cînd Sigismund Báthory a lăsat Maiestății Voastre Transilvania, părăsind-o de bună voie, m-am bucurat foarte mult, nădăjduind ajutor mai mare de la Maiestatea Voastră, prin venirea prealuminatului arhiduce Maximilian, dacă ar fi cîrmuit el în Transilvania, căci atunci s-ar fi oferit de la sine înlesniri mai mari și mai multe în tot ce privește binele general al creștinătății. Cînd însă am înțeles că Sigismund a fost primit iarăși în Transilvania și că prealuminatul arhiduce, care se afla la jumătate de cale, a fost înșelat, iar comisarii Maiestății Voastre,

preacuviosul domn episcop de Eger și dumnealui Istvánffy au fost luați captivi, bucuria mea s-a întors brusc spre mîhnire și întristare. Deși acest fapt de violență a transilvănenilor nu putea să nu mă tulbure foarte mult, avînd însă înaintea ochilor jurămîntul meu, nu m-am abătut nicidecum din calea credinței. Dimpotrivă muștrînd pe Sigismund și pe transilvăneni pentru nestatornicia lor, le-am adus aminte jurămîntul ce au făcut, și văzînd că și cu aceasta nu folosesc nimic, și că îndrăzneala lor a mers pînă la a primejdui viața comisarilor, am adăugit și amenințări, sfătuindu-i să rămînă credincioși și să fie mai statornici în credință și fără frică împotriva dușmanilor. După aceea, trecînd Dunărea cu oastea mea, am mistuit cu foc și sabie ținuturile tiranului turc. Afară de aceasta, pe cînd Oradea era împresurată de Satirgi-Mehmet, îndemnînd din nou pe transilvăneni a da ajutor, am trimis însumi acolo o bună parte din oastea mea, cît mi-a fost cu putință. Însă după inima cu care, din ură asupra Maiestății Voastre și a Luminății Sale, s-au arătat ei în privința ajutorului la Oradea, așa să le răsplătească și Dumnezeu, care vede gîndurile omului și nu lasă nimic nerăzbunat.

Și aceasta e cea dintîi trădare a transilvănenilor împotriva Maiestății Voastre, căci dacă ar fi fost ei credincioși, n-ar fi primit pe Sigismund, ci, vădîndu-și credința, cu buna învoire a țării întregi, ar fi ieșit înaintea trădătorilor cu toate puterile. Ei însă, atunci ca și acum, nu s-au răscolat împotriva lui Sigismund, care năvălise în țara Maiestății Voastre călcîndu-și jurămîntul.

A doua trădare s-a făcut atunci cînd Sigismund a adus în Transilvania pe cardinalul Andrei Báthory și, lăudîndu-l foarte țării întregi, i-a dat cîrmuirea peste toată țara, ca să poată înnoi singur alianța cu turcii ce se rupsese; și aceasta s-a făcut împotriva Maiestății Voastre. Dacă transilvănenii, pe cînd se făceau acestea, ar fi fost credincioși, fără îndoială ar fi apucat armele cu puteri unite; ei însă, dimpotrivă, în adunarea lor au ales într-un glas pe cardinal, și în paguba Coroanei regale a Maiestății Voastre, s-au supus regelui polon, turcilor și tătarilor. Cu toate că acestea au avut loc așa cum arăt, și cu toate vicelenele uneltiri ale transilvănenilor, polonilor și turcilor, care, prin trimișii lor au încercat a mă trage în partea lor, eu am stat neclintit în credința mea, și am înștiințat pe Maiestatea Voastră despre punctele propunerilor ce mi se făceau prin acei soli, dîndu-le și lor răspunsuri cuvenite, după cum m-am priceput. Încredințîndu-mă apoi că nu mai e cu putință a întoarce pe transilvăneni din violența lor față de Maiestatea Voastră și prea luminatul arhiduce, văzînd pe de o parte reținerea comisarilor și a altor trimiși ai Maiestății Voastre, pe de altă parte starea de plîns și ieșirea din țară a arhiducesei Maria-Cristierna, precum și primejdia creștinătății întregi, și luînd în seamă că transilvănenii îndemnați de domnul lor și de Sigismund, împreună cu doi frunțași ai acestei uneltiri care acum sînt aici, opriseră înaintea împresurării Oradei pe solii mei și pe ai hanului tătarilor, care erau însărcinați cu solie folositoare, ca un credincios al Maiestății Voastre nu am putut să nu mă înfurii foarte tare cu atît mai mult cu cît turcii, tătarii și alți dușmani, văzînd un monarh atît de mare tratat cu atita ocară de către josnicii transilvăneni, începuseră a cîrți și a batjocori cu neruși nare.

Acestea m-au îndemnat a răzbuna jignirea Maiestății Voastre, a lovi cu oastea mea din porunca și cu voia Maiestății Voastre pe dușmanii transilvăneni și a-i supune cu puterea și cu armele. În acest scop Maies-

tatea Voastră ați dat instrucțiuni lui Gheorghe Basta, generalul conducător al Părților Ungurești de jos, să mă ajute, ceea ce el n-a făcut iar acum, chemat de mine în ajutor, el, fără nici o poruncă sau instrucțiune, și-a unit oastea cu necredincioșii transilvăneni împotriva mea. Și, cu toate că n-am avut nici un sprijin din partea lui Basta, eu, nemaiputînd suferi jignirea făcută Maiestății Voastre, singur cu armele mele am supus pe transilvăneni și i-am făcut să jure din nou credință Maiestății Voastre. Iar țara Transilvaniei am cîrmuit-o în numele Maiestății Voastre, și nu într-al meu, neabătîndu-mă cît e negru sub unghie de la învoiala făcută cu dumnealui Pezzen.

Dar precum vulpea anevoie își schimbă năravul, așa și transilvănenii cu greu se pot dezbara de vechiul lor obicei. De aceea Maiestatea Voastră veți înțelege și acest din urmă conflict și schimbarea din Transilvania, o nelegiuire ce nu se va putea șterge niciodată. Fiindcă transilvănenii vor mai bine pace decît război cu turcii, văzînd că împrejurările îmi îngăduiau să închei o învoială prielnică cu turcul, învoială pentru care am și tratat, însă cu îngăduința Maiestății Voastre, prefăcîndu-mă numai și purtînd pe turci cu vorbe bune, ei, transilvănenii, luîndu-le de bune, ar fi primit cu toată inima această pace și ar fi discutat și hotărît pe față în adunările lor, dacă nu i-aș fi abătut eu de la acestea pe sub mină, amenințîndu-i și sperîndu-i. Ba mai mult, pe sub ascuns, ei m-au încredințat că dacă voi încheia pace cu turcul, și dîșii vor împlini toate poruncile mele cu mai multă sinceritate și grabă. Văzînd însă că nu capătă nici un răspuns dorit de la mine, s-au întors îndată la viclenii și uneltiri tainice, cugetînd planuri de trădare. Căci, atunci cînd solul turc se afla la mine în Transilvania, transilvănenii s-au dus în ascuns la dîșul și i-au spus să nu nădăjduiască nici pace atîta vreme cît voi cîrmui eu Transilvania, ci să caute vreun chip de a instala iarăși pe Sigismund, și atunci pacea va fi sigură și nestrămutată. Din aceste uneltiri, solul turc și ceilalți sfetnici ai tiranului pricepură că negocierile mele de pace sînt numai un joc. Despre această trădare însă eu am aflat numai după ce a plecat ceașul turc.

Pe cînd planurile pomenite erau negociate și se țineau în taină sfaturi între transilvăneni, moldoveni și poloni, Sigismund se afla nu departe de Transilvania în cetatea Sucevei, de unde trimitea pe ascuns scrisori către credincioșii săi, întărindu-i în gîndul lor de apostazie. Prinzîndu-se scrisori de acestea de către oamenii mei, eu, după ce le-am citit, le-am trimis Maiestății Voastre, dar nu știu dacă v-au parvenit. Văzînd această trădare și oastea polonilor adunată lingă Sigismund, împreună cu ajutorul turcilor și tătarilor, cu scop de a mă scoate din Transilvania, în fața acestei primejdii am fost silit de nevoie a o preîntîmpina din vreme, hotărît a mă bate și a-mi cerca norocul mai bine în pămînt dușman decît în țara Maiestății Voastre. Și astfel, ducîndu-mi oastea, am intrat în Moldova și, învingînd pe Ieremia voievodul Moldovei, împreună cu cetele polonilor, turcilor și tătarilor care voiau a așeza iarăși pe Sigismund, am ocupat acea țară, în numele Maiestății Voastre, și am silit-o să facă jurămintul de credință către Maiestatea Voastră.

Dar și după supunerea Moldovei, transilvănenii au rămas tot în vechea lor viclenie, căci Moise Székely, pe care-l pusesem peste toată oastea mea, numîndu-l căpitan-mare, și cu alții, căpitani de frunte, Gaspar Sibrik și Gheorghe Makó, urzînd altă trădare, au trecut peste fluviul Nistru la Sigismund Báthory, la hotarul Poloniei și acolo s-au

sfătuit și au hotărât asupra morții mele, îndatorindu-se Moise Székely cu ai săi către Sigismund și acesta către Moise, și întărind legătura între ei prin înscris. Planul era ca Sigismund, cu oaste mare, bine pregătită, să năvălească din țara Poloniei în Transilvania, și pe mine să măucidă, sau în luptă pe față, sau în ascuns, chibzuind ei că eu, văzind aceasta, fără îndoială voi ieși cu oastea mea în cîmp deschis spre a întâmpina pe poloni, conspiratorii au hotărât să pună mina pe mine și să mă predea lui Sigismund, iar, neputîndu-se aceasta, căpitanul Gheorghe Makó s-a arătat dispus a-mi rezezi un glonte.

Aflînd de la unii dintre vechii și credincioșii mei oameni despre această trădare și conspirație, am chemat la Curte pe Moise Székely cu ceilalți căpitani. Ei însă, știîndu-se trădători, au fugit cu complicități lor la Sigismund în Polonia, răspîndind o mulțime de minciuni despre mine spre a întărită pe transilvăneni și spre a putea îndeplini cu atît mai ușor planul urzit cu Sigismund împotriva mea. Totodată au întărit pe transilvăneni în gîndul lor, încredințîndu-i că peste puțin polonii le vor veni în ajutor. Și nu s-au înșelat în așteptarea lor, căci oastea polonă le-a sosit în ajutor. Văzînd acestea, prin scrisori repetate, am chemat grabnic pe Basta, generalul conducător al Maiestății Voastre, cerîndu-i ajutor, socotînd că mi-l va da mie, credinciosul Maiestății Voastre, iar nu transilvănenilor, care pururea au fost nestatornici și neascultători față de Maiestatea Voastră.

Maiestatea Voastră să nu creadă că transilvănenii s-au răsculat din credință <față de Maiestatea Voastră> spre a se uni cu Basta. Pricina e întîrzierea lui Sigismund Báthory, al cărui ajutor îl așteptau, precum și iuțeala mea și pregătirile mele împotriva acelor rebeli. Văzînd ei acestea și deznădăjduind de venirea lui Sigismund, s-au alăturat lui Basta sub vîlul și pretextul credinței, și s-au răsculat împotriva mea. Urmarea acestei purtări fără socoteală a lui Basta a fost că Maiestatea Voastră a scăpat din mînă Moldova și Țara Românească și Kanizsa, care au fost date dușmanului ca o răsplată ! Turcii bat din palme, nebuni de bucurie, pentru că văd aceste țări, împreună cu Kanizsa, supuse lor. În felul acesta, turcilor le suride ca în viitor să aibă foloase mai mari de la Transilvania, ceea ce să ferească Dumnezeu ! În adevăr, din Țara Românească și din Moldova, Transilvania se poate lua ușor. În sfîrșit, unindu-se această țară cu Coroana Poloniei, turcul, după planul ce a făcut, are de gînd a năvăli în Părțile Ungurești și în alte ținuturi învecinate, spre prejudiciul grav al Maiestății Voastre și al întregii Case de Austria. Cine nu vede cît de ușor se poate face aceasta, dacă numitele țări s-ar alipi la poloni care niciodată n-au fost binevoitori Casei de Austria, ci dușmani ai creștinătății întregi, ceea ce și pînă acum s-a dovedit cu prisos ! Chiar și anul trecut, prin unelțirile lor cele tainice, au arătat mai multă bunăvoință turcilor decît creștinilor. Mărturie e faptul că polonii au ajutat pe turci, și turcii pe transilvăneni, asemenea și Moldova și Țara Românească au fost răpitate tot prin meșteșugurile cele viclene ale polonilor.

După cele de mai sus, rog pe Maiestatea Voastră să asculte cum s-a început încăierarea între oastea mea și transilvăneni, ca să știe că nu eu sînt începătorul tulburării.

Transilvănenii, după ce urziră planul de a mă pierde, au căutat chipul de a îndeplini acest plan. De aceea, după ce Moise Székely a fugit cu tovarășii săi la Sigismund Báthory în țara Poloniei, nobilimea transilvăneană, așteptînd ajutorul polonilor cu Sigismund, așează îndată

la o parte oastea ce avea (afară de comitatul Hunedoarei și Severinului, care au rămas pe lângă mine). Sigismund însă a întârziat cu venirea, iar eu, pe de altă parte, am chemat oastea mea de pretutindeni. Aceasta nu o făcusem din altă pricină, ci numai ca astfel cu puteri unite să purced împotriva lui Ibrahim, despre care aflasem că se așezase atunci la Belgrad, ca să-l apuc de la spate, dacă ar năvăli în Țara Ungurească, căci luasem din timp toate măsurile spre a-mi aduna oastea din toate părțile, de pe unde era, din Moldova, Țara Românească și Transilvania și spre a trece cu ea întreagă Dunărea în pământ dușman. Avînd acest cuget bun și mintuitor pentru toată creștinătatea, am chemat și pe transilvăneni, care erau atunci așezați lângă tirgul Turda, ca să vină în tabăra mea de la cetatea Sebeșului Săsesc, ei însă au răspuns că, fiind lipsiți de hrană și de toate celelalte, deocamdată nu pot veni, și s-au rugat să-i las acolo, făgăduind că, după ce vor fi pregătiți, la cea dintîi chemare se vor uni cu mine.

În sfîrșit, cînd era să purced din Sebeș, le-am poruncit să vină la mine, prefăcîndu-mă că nu știu nimic despre conspirația lor împotriva mea. Atunci își vădiră înșelăciunea, răspunzînd că nu vor lua armele niciodată alătura de mine împotriva turcilor. În zadar am trimisi solii mei cu scrisori la transilvăneni, rugîndu-i să nu strice prilejul ce aveam împotriva turcilor: ei au oprit pe solii mei și nu mi-au dat nici un răspuns.

Văzînd această schimbare și nestatornicie, am trimis la Maiestatea Voastră pe Ioan Raț, pe Nicolae Vaida și pe Martin Horváth, spre a vă înștiința despre toate; însă toate trecerile fiind închise, aceștia și mulți alții au fost prinși și aruncați în ocele de sare.

În fața unei îndrăzneli atîta de mari, și avînd în vedere că nu voi avea mai bun prilej de a bate pe turci decît acum, cînd, unindu-se oastea celor trei țări cu transilvănenii, numărul ei ar fi trecut de o sută de mii, am alergat la mijlocul ce mi s-a părut mai bun, însărcinînd oameni de legea catolică și luterană să-i abată din pornirea lor ce putea fi foarte primejdioasă creștinătății întregi. Însă nici aceștia n-au reușit nimic, neputîndu-i întoarce din răutatea lor, ba încă puțin a lipsit de n-au ucis pe trimiși, în special pe preotul cel catolic. Pînă într-atîta se împietriseră așteptînd pe Sigismund !

În acest răstimp am cerut prin scrisori ajutor de la Basta, iar el mi l-a făgăduit; voînd însă a intra în Transilvania, am găsit calea pe care era să vină la mine închisă de oastea transilvănenilor. Aceștia își schimbaseră gîndul și, sfătuiindu-se cu polonii, au cerut ajutor de la Basta, nu pentru că erau credincioși, ci pentru că întârzierea lui Sigismund i-a făcut să piardă nădejdea în ajutorul polonez, și vedeau acum că puterile lor sînt mai prejos decît ale mele. Așa, pe cînd stam eu la Sebeș, oastea transilvănenilor, unindu-se la Turda cu a lui Basta, se porni îndată asupra mea. Eu, (fiîndcă nu mă temeam de transilvăneni, cît erau singuri), lăsasem partea cea mai mare a oștii mele la marginea Moldovei și Țării Românești, în fața turcilor, neștiînd nimic mai înainte despre unirea lui Basta cu transilvănenii care acum împreună se apropiau de tabăra mea, cu scop de a se bate cu mine. Văzînd oastea de călăreți uniți cu violenții transilvăneni, am rămas uimit, și, cu toate că treaba ajunsese la bătaie, nu am putut să nu întreb de unde se trage aceasta ca să se verse atîta sînge creștinesc. Însă alt răspuns nu mi-au dat decît ca eu să ies din Transilvania ! Dar fiîndcă nu știam în al cui nume vor să ia

în stăpînire Transilvania, numai la cererea lor nu mă puteam trage înapoi cu rușine, mai ales nevăzînd nici o poruncă de la Maiestatea Voastră în privința aceasta. Credița mea către Maiestatea Voastră era și atunci atît de mare, încît cerusem să-mi arate vreo poruncă de la Maiestatea Voastră, ori, neavînd poruncă, să-mi arate cel puțin scrisorile de însărcinare, sau și copie după instrucțiunile ce ar fi avînd de la Maiestatea Voastră, să o citesc, fiind hotărît a mă supune îndată voinței Maiestății Voastre.

Ei însă nu-mi răspunseră nimic, cu a cui voință și în puterea căror instrucțiuni se răsculasera împotriva mea, ci țineau tot una să ies din Transilvania. Dar, fiindcă, după cum am zis, nu vedeam din a cui poruncă iau ei Transilvania, și fiindcă de mai multe ori m-am aflat în cele mai mari primejdii din pricina nestatorniciei transilvănenilor, nu puteam ieși cu rușine, mai ales că, lipsindu-mi transilvănenii, nu mai puteam nădăjdui alt ajutor împotriva turcilor. Apoi ei de mai multe ori au căutat a mă preda în mîinile dușmanilor, dacă nu mă apăra Dumnezeu pentru sinceritatea mea; și, în sfîrșit, ei se învoiseră a mă omori; despre această conspirație, dacă este nevoie, pot da Maiestății Voastre și dovezi, chiar scrisori iscălite și pecetluite cu mîinile lor înseși.

Necăpătînd nici un răspuns, m-am gîndit mult ce ar fi de făcut, mai ales că nu aveam cu mine vreo parte mai aleasă din oastea mea; cu toate acestea, fără luptă, nu puteam părăsi țara, înstrăinînd-o de la Maiestatea Voastră și lăsînd-o în mîna vreunui transilvănean.

E știut însă că încă la începutul luptei eu am fost credincios Maiestății Voastre, mărturisind aceasta și prin grai și prin plîngerea trimisă printr-un sol. Toate acestea nu-i mișcară, ci, așezîndu-și oastea spre bătaie, începură imediat lupta. Dar eu, creștin fiind și neînvățat a mă bate împotriva creștinilor, deși eram împins de nevoie, nu m-am luptat după cum eram deprins, ca împotriva dușmanului firesc, inflăcărînd pe ai mei cu cuvîntul și cu pilda mea și înfruntînd eu însumi cea dintîi lovitură a dușmanului, ci, văzînd înaintea mea oaste creștină, fiind cuprins de milă, pentru a nu vărsa sînge nevinovat din cauza nestatorniciei unor necredincioși, nu am sprijinit, după obiceiul meu, cel dintîi atac, ci m-am tras înapoi—nu pentru că aveam oaste mult mai mică, nici pentru că aș fi pierdut încrederea, ci pentru că mă îngrozeam a muia în sînge de creștin o sabie ce băuse pînă acum atîta sînge de păgîni! Și astfel oștenii mei, deprinși a mă vedea în luptă totdeauna în fruntea lor, de astă dată nevăzîndu-mă de față, au devenit neîncrezători și au părăsit în grabă lupta, nu de frică, ci temîndu-se ca nu cumva să mi se fi întîmplat mie vreo nenorocire.

Așa s-a desfășurat ciocnirea între mine, de o parte, și transilvănenii cu Basta, de altă parte, ciocnire care a dat lui Ibrahim prilejul de a cuceri Kanizsa.

Iar după părăsirea luptei, cu ce cruzime sălbatică s-au purtat transilvănenii, n-ar crede cineva—căci e nemaiauzit și totuși foarte adevărat. Pe cei nouă sute de secuși, care, după părăsirea luptei au fugit spre munți și pe care i-au chemat la sine în numele credinței către Maiestatea Voastră, transilvănenii, călcîndu-și învoiala făcută, i-au ucis pe un munte cu o nemaipomenită sălbăticie. A doua zi după alungarea oștirii mele, mergînd spre Țara Românească, aproape de Sibiu am dat peste oastea mea din Țara Românească, în număr de 12 000, sub conducerea lui Petru

Huszár, și de acolo înaintînd spre Făgăraș, mi-a ieșit în întîmpinare Ioan Szelestey cu oastea moldovenească. Mișcați de nenorocirea mea, toți au fost de părere, să ne batem din nou cu transilvănenii, spre a răzbuna ocara ce mi s-a făcut. Abia după multe îndemnuri și explicații i-am mai domolit, căci începuseră să mă înfrunte, și i-am făcut să lase gîndul de a vărsa sînge de creștin cu arme ale creștinilor, lămurindu-i că tocmai aceasta e politica turcească, anume ca să ne înjunghiem noi între noi, și arătîndu-le că oastea polonă cu Sigismund Báthory a intrat pe la Trotuș, oraș al Moldovei, în marginile Transilvaniei, iar, de altă parte, Moise Székely, prin acțiuni de hărțuire din spre Bistrița, pustiește în secuime prin foc și sabie.

Astfel, uitînd de jignirile și imensele pagube personale și gîndindu-mă la binele obștesc am trimis pe Ioan Szelestey la transilvăneni, arătînd prin el, mai ales lui Basta, toată situația din Transilvania și îndemnîndu-l să fie cu băgare de seamă asupra polonezilor, dintre care, spre mai multă încredințare, i-am și trimis pe unii ce căzuseră prinși în mîinile mele. Însă transilvănenii ajunseseră la atîta violență și fărădelege, încît au aruncat în fiare pe numitul sol, l-au bătut cu funii și vergi înspăimîntătoare și, după cum am auzit în drum, i-au zdrobit mîinile și picioarele; pentru chinurile neomenite ale acestuia, ei sînt vrednici de o pedeapsă cum se cuvine — mai ales de va fi adevărat, cum se zice, că l-ar fi omorît chinuindu-l. Rog pe Maiestatea Voastră să nu lase nerăzbunat acest omor, căci numitul a fost unul dintre slujitorii credincioși ai Maiestății Voastre și, afară de aceasta, se afla în solie. Iar legea generală, nu numai la creștini, ci și la turci și la oricare neamuri, interzice a tulbura, supăra și lua prizonieri pe soli, cu atît mai mult a-i ucide !

După aceasta, lămurindu-se ei și din alte părți cum că au mulți adversari, trimiseră la mine în solie pe Sebastian Tököly, cu mai mulți alți fruntași ai Transilvaniei, pe care, eu, din respect pentru binele obștesc, i-am primit cu toată omenia și, potrivit dorinței lor, am fost gata pentru toate condițiile propuse mie. Și, cu toate că nu m-am abătut niciodată de la legătura de credință ce făcusem înaintea preacuviosului episcop de Eger și înaintea lui Istvánffy, ci am rămas pururea statornic în credință (nefiind deprins a mă schimba ca transilvănenii, al căror obicei este de a jura strîmb de două ori pe zi), am primit a mai face un jurămint și am trecut în Țara Românească, uitînd jignirile mele. De aici am îndemnat pe Basta să fie cu luare aminte, ca nu cumva prin violența și înșelătoria polonilor, țara să fie smulsă din mîinile Maiestății Voastre, și, la nevoie, să-mi dea ajutor în Țara Românească împotriva polonilor și a turcilor.

Ce puteam face mai mult pentru creștinătate ? Cu toate acestea spre a-mi cîștiga o mai mare bunăvoință și spre a-i asigura și mai tare, de credința mea, am trimis în Transilvania pe soția mea, pe fiul meu și pe fiica mea drept cheazăsie — însă cu dorința ca pe fiul meu să-l lase a veni îndată la Maiestatea Voastră. După cum am auzit însă, sînt reținuți sub pază, iar acum sînt tratați prost și suferă cele mai mari lipsuri. Deși n-am fost vrednic de acestea, sînt însă nevoit a le răbda cu inimă tare, spre binele creștinătății, pentru care sufăr orișice, încredințînd lui Dumnezeu răzbunarea cauzei mele.

După ce, adunîndu-mi încă puterile, am intrat în Țara Românească, m-am simțit împresurat din toate părțile de dușmani: ici poloni, colo turci, pustiind satele, tirgurile și orașele, răpind turmele, prădînd pretutindeni și ducînd pe bieții oameni de rînd ca vitele în captivitatea cea

mai crîncenă încît, privind la pustiirile cele multe și la mulțimea celor luați în captivitate, fața Țării Românești era cu mult mai de plîns decît în zilele lui Sinan, cînd oastea turcească cotropise totul.

Adesea am cerut stăruitor ajutorul transilvănenilor, însă totdeauna în zadar căci, disprețuind atît binele particular, cît și cel general, singurul lor cuget era acela de a mă ucide. În această primejdie, oricît de mare era, nu m-aș fi temut niciodată numai de oastea polonă dacă nu s-ar fi iscat de cealaltă parte războiul cu turcii, căci împotriva polonilor am luptat două zile cu izbîndă. Însă, acum, de o parte mă întetea polonul, de altă parte mă strîmtora turcul, din a treia parte, negreșit din Transilvania unde credeam că am prieteni și nu dușmani, năvăli în Țara Românească și Moise Székely, căpitanul oștenilor lui Sigismund Báthory.

Înconjurat de dușmani atît de mulți și de neîmpăcați și pierzînd toată nădejdea în făgăduințele ajutorului transilvănenilor, m-am văzut silit a mă retrage de-a lungul munților Țării Românești spre Craiova, ca să scap de răutatea polonilor. De aici încă am cerut din nou, de mai multe ori, ajutorul transilvănenilor, fără a-l putea însă căpăta. Le-am adus aminte învoielile, cărțile de jurămint și obligațiile cu care se legaseră; însă am pierdut numai vremea în zadar, pentru că ei se înțeleseseră asupra morții mele.

În mijlocul numeroaselor primejdii, n-am aflat alt leac împotriva atîtor rele decît a mă refugia la Maiestatea Voastră căreia i-am fost totdeauna credincios și foarte devotat în slujbă, spre a mă bucura de bunăvoința sa recunoscătoare pentru toate slujbele. În acest drum, dînd peste oastea turcească de sub porunca beilor de Vidin și Nicolopol, care trecuseră Dunărea spre a veni în ajutorul polonilor, am trimis înainte pe banul Craiovei, spre a-i lovi. Lupta, în numele Maiestății Voastre, am purtat-o cu izbîndă, omorînd mulți dintre dușmani, între care pe numiții bei, și luîndu-le steagurile, dintre care cel mai însemnat e la mine.

Împresurat de atîtea rele am venit, cu prea puțini de ai mei, direct la Maiestatea Voastră prin țările Maiestății Voastre și prin Transilvania unde, cite nenorociri, jigniri și răscoale, am avut de suferit, veți fi înțeles. În multe locuri săriră pe oamenii mei și îi uciseră fără milă. Din cetatea Devei îndreptară tunurile asupra mea și înceară în Mureș pe mai mulți dintre ai mei; și aceste nevoi le-am încercat nu numai într-un loc, ci în toată Transilvania. Nemulțumiți cu atîta, au trimis scrisori la Baia de Criș spre a răscula lumea împotriva mea. De asemenea, au întăritat pe oștenii din Lipova și din cetatea Ineului; fiind însă mai prejos cu puterea, n-au cutezat a lovi pe ai mei.

Împovărat de nenorociri, în ordinea și în chipul arătat, am ajuns la Maiestatea Voastră dezbrăcat și despuiat de toate bunurile mele. Vistieria mea toată, mărgăritare scumpe din care am avut din plin, obiecte de argint și aur, veșminte alese, mulți cai de mare preț, cu un cuvînt tot ce aveam pe lingă mine, am pierdut pentru credința față de Maiestatea Voastră; și astăzi, lipsit de toate cele ce cu multă sudoare și osteneală mi le-am adunat, nu știu încotro să mă întorc. În prea marea mea nevoie, nici această călătorie n-aș fi putut-o face dacă alții nu mi-ar fi întins o mînă de ajutor.

Însă oricît de multe și felurite pagube am suferit eu, cu mult mai mari sînt cele ce suferă Maiestatea Voastră și întreaga creștinătate, prin înstrăinarea celor trei țări; din care nu puțină primejdie se poate naște. De aceea, nu eu singur, care mă simt neîndestulător pentru o astfel de acțiune, ci întreaga creștinătate trebuie să stăruie ca sperjuria înstrăină-

tori ai țărilor Maiestății Voastre să fie admonestați și să ispășească printr-o pedeapsă corespunzătoare.

Am voit să arăt toate acestea Maiestății Voastre în toată credința și adevărul, întocmai așa precum s-a întâmplat și, ca să pot face aceasta mai bine, am venit eu însumi la Maiestatea Voastră, înfruntând atâtea numeroase lupte, în care, după diversitatea împrejurărilor, am luptat și de aproape și de departe, însă cu inima neînfrântă, făcînd declarație de sinceritate și zel, am venit cu rugămintele la Maiestatea Voastră cu atît mai bucuros, cu cît știu că voi găsi înțelegere binevoitoare în toate.

Astfel, Maiestatea Voastră privind cu ochi îndurători slujbele, pagubele și nenorocirile suferite, și chiar credința, în virtutea căreia am acceptat jocul întîmplării, să mă ocrotiți cu cunoscuta Voastră bunăvoință și blîndețe ca, după pilda mea, și alți prinți și fruntași să rămînă statornici în credință, iar dușmanii mei, care preziceau că nu voi găsi ajutor la Maiestatea Voastră să se rușineze și să nu cuteze a mă batjocori. Despre această rară bunăvoință a Maiestății Voastre eu nu m-am îndoit niciodată, ci, dimpotrivă, și acum după scoaterea mea din domnie și după pierderea tuturor bunurilor, nădăjduiesc în bunătatea Maiestății Voastre de care și în viitor, cît voi mai trăi, mă voi strădui a mă învrednici prin neconținute slujbe credincioase, chiar pînă la vîrsarea singelui meu.

Cît despre mijloacele și planurile de a vindeca toate aceste rele eu, după puțina mea pricepere, le voi arăta bucuros cînd minunata înțelepciune a Măriei Voastre va găsi cu cale a mă primi și pe mine la aceste sfaturi și a alege în acest scop pe cei mai buni dintre sfetnicii săi. Planul ce voi propune nădăjduiesc că va fi cel mai folositor și mai potrivit nu numai pentru Maiestatea Voastră și înalta sa casă, ci pentru întreaga lume creștină, căci văd cum turcii și alți dușmani se extind din zi în zi tot mai mult și plănuiesc pieire chiar și acestor părți și locuri.

Al Maiestății Voastre imperiale și regale cel mai umil, pururea supus și credincios slujitor.

Mihail, voievodul Țării Românești

¹ Adresa și recomandarea.

² E. Hurmuzaki corectează *immemores*.

227

1601 ianuarie 24, Praga.

[...]¹. Ob wir woll nit zweiflen, der Michael Wayda werde Euer Liebden eben daselb, was er unns zuegeschickt dortten übergeben, und Sy daselb zu berathschlagen beuolhen, so haben wir dennoch vonnötten zu sein erachtet, Euer Liebden solches neben dem was weiter inn den Sibenbürgischen Sachen einkommen, zu dem End hinausz zu schicken damit Sy aine und die andere Berathschlagung befürdern, und uns Ir Guetachten mit ehistem zuekommen laszen. Das raicht uns zu sondern angenehmen Gefullen, unnd wir sein Euer Liebden mit brüederlichen Hulden und Trewen yeder Zeit gancz woll zuegethan. Geben auf unserm Königlichen Schlosz zu Prag, den vier und zweinzigsten Tag January, Anno sechzehenhundert und ains. Unserer Reiche, des Römischen im sechs und zwanczigsten, des Hungerischen im neun und zwanczigsten, und des Pshaimischen auch im XXVI.

Eur Liebden

Guettwilliger Bruder

Rudolff m.p.

Coraduzi m.p. Joannes Baruitius m.p.

[...]¹. Deși nu ne îndoim că Mihai voievod vă va preda acolo același lucru pe care ni l-a trimis nouă și că veți ordona să se țină consfătuiri despre aceasta, totuși am considerat că este necesar să vă trimitem aceasta împreună cu <informația> despre cele ce s-au mai întâmplat în Transilvania, în scopul ca dv. să țineți consfătuire despre una și despre cealaltă și să ne trimiteți cât mai curînd posibil avizul dv. Aceasta ne face deosebită plăcere și rămînem înclinat totdeauna față de dv. cu frățască stimă și credință.

Dat la castelul nostru regal din Praga, la 24 ianuarie 1601, în al 26-lea an al domniei noastre în Imperiul roman, în al 29-lea an al domniei în Ungaria și al 26-lea an al domniei în Boemia.

Cu dragoste, al vostru frate binevoitor

Rudolf m.p.

<secretari> Coraduzi m.p. și Ioan Barvitius m.p.

¹ Formula de adresare.

228

1601 februarie 3.

Illustrissimo et Reverendissimo Signore et Padrone mio Colendissimo

„Havendo io havuto grandissimo desiderio di far noto in qualche parte a Vostra Signoria Illustrissima et Reverendissima i travagli et le fatiche sopportati da me per il passato in Walacchia et altrove, mentre sono stato trasportato da un intrinseco desiderio di far cose che havessero a risultare in lode d'Iddio, in servizio della Christianità et in somma a un'honorato fine delle mie fatiche et a perpetua fama doppo la morte nostra; et cosi confidandomi nella benigna gratia di V. S. Illustrissima et Reverendissima, mi è parso che non le doverà esser cosa grave a ogni suo piacere et commodità di vederli tutti, quali sono questi:

Nel tempo quando l'Imperatore dei Turchi m'ebbe fatto gratia dello stato di Walacchia con tutti quelli ordini che si sogliono dare, et ogni libertà di quel paese ad ogni mie beneplacito et arbitrio, solo che io dovessi mandar a esso imperatore un ordinario tributo ogn'anno; doppo che io hebbi pigliato la licenza dal predetto Imperatore per partire et andare in Walacchia, all'ora il Gran Signore mandò con me un certo loro emiro, che quasi si vuol dire un vescovo, il quale era tenuto da loro molto per santo, con il quale vuolses esso Gran Signore che venissero per accompagnarmi sino in Walacchia molti spahi et giannizzeri et altri Turchi molto principali, con i quali venni poi in Walacchia et ne presi il possesso, dove avvedendomi io che l'intento loro era malizioso, et a danno et distruttione di Christiani, all'ora feci pensiero d'abbandonar la pratica in ogni modo, et accostarmi alla Christianità a' danno loro; per il che vuolsi pregare Iddio che mi dessi qualche buona inspiratione, come poi fece.

Doppo che si fu partito Sinam Bassà per l'impresa di Javarino, et doppo che l'hebbe preso, il Gran Signore le diede ordine che insieme con il Tartaro dovesse entrare in Transilvania et pigliarla et che qui svernassero. In questo tempo haveva mandato un comandamento a me et ad Aaron Vaivoda, così dicendo; Michail Vaivoda tu hai da sapere qualmente io ti comando che tu ti deva metter in ordine con quanti huomini che tu hai nel tuo paese, insieme con grandi et piccoli et ancora con tutti quei Turchi che al presente si trovano nel tuo paese, et che ancora debbi dar ordine al sangiacco di Vidino et di Nicopoli et di Visa de Silistria et a Michail Oglî¹, ch'è capo dei venturieri, con tutti gli altri Turchi et Tartari che sono nella Dobrucia, che si devino unir con me per andar all'impresa di Transilvania, et che Aaron di Moldavia anche lui dalla sua banda dovesse entrare alla distruzione di quella Provincia in maniera, che non ne resti pietra sopra pietra volendola il Gran Signore popularla d'altra gente.

In quel tempo volsi considerare molto bene questo negotio, et mandai quanto prima a le uni principali miei baroni ad Aaron Vaivoda, a dirle come mai sarà possibile che noi sfoderiamo la spada a' danni di Christiani; questo non voglia Iddio; et come Christiani sarà meglio che ci uniamo con loro, et pigliamo l'armi contro il nemico della Christianità. Nell'istesso tempo detti d'ogni cosa avviso a' Transilvani. Non solo non volsi acconsentire alli comandi del Turco, ma presi l'arme controli, feci ammazzare quanti Turchi si trovarono nella Walacchia, ch'era un gran numero, senza salvarsi pur uno².

Il Tartaro³ non havendo fino all'hora intenso cosa alcuna della mia sollevatione fatta contro li Turchi, m'haveva mandato un suo nepote insieme con il suo cavallerizzo con preda et guadagno grandissimo, schiavi et altre robe accompagnati da 4.000 Tartari, che haveva inviato acciò dovessero passare per la Wallacchia et poi per la Moldavia per andare al paese. Et havendo io in quel tempo fatto amazzare i Turchi, me n'ero andato all'impresa di Giurgiova, et mentre noi stavamo battendo la detta fortezza, mi fu dato avviso ch'esso nepote del Tartaro era di già entrato in Walacchia, il quale mi mandò un suo ambasciatore, ricercandomi che io le dovessi dare il passo libero per la Walacchia, ch'esso con le sue genti potesse passare in Tartaria; al quale feci buona risposta, promettendo di darle ogni sodisfattione persin che s'avvicinasse più verso di noi. Quando ci si fece più da presso, vendendomi il tempo favorevole, feci mettere in ordine le mie genti, invocando il Nome del Signore feci bataglia con lui nel spuntar del giorno, et con l'aiuto d'Iddio ottenni la vittoria et li tagliai tutti a pezzi, liberando gran quantità di schiavi che conducevano, et presi le robe et tutto quello che portavano⁴. Doppo quando il Tartaro hebbe intenso che il suo nepote insieme con tutti li suoi erano stati ammazzati in Walacchia, tutto confuso et in grandissima collera, si risolvette con il restante delli suoi Tartari, con i quali voleva entrare in Transilvania, di venirmi a trovare in Walacchia, dove havendo fatto scielta dei migliori ch'haveva, entrò per via di Vidino in Walacchia, facendo che l'altre sue genti più inutili con bagaglie et schiavi andassero di lungo verso Silistria per via di Turchia. Di questo ancora hebbi buonissimo avviso, come ch'era entrato in Walacchia et che veniva abbruciando et deprendando il paese, a tal che subito messi le mie genti in ordine et me n'andai contra esso et trovato che l'hebbi, m'attachai con lui, lo trattai in maniera che pochissimi se ne salvarono;

et così con l'aiuto divino hebbi contro esso ancora vittoria, impadronendomi della loro artiglieria et d'altri bagaglie che havevano, et l'istesso Tartaro a mala pena scampò et si salvò in Silistria⁵. Et dopo che si fu salvato, il detto Tartaro fu amonito da Turchi di Silistria che da Rocavo⁶ insieme con loro dovesse tornare in Walacchia, ma lui non volse mai, dicendo haver visto et provato le forze di Michail Vaivoda.

In quel tempo l'Imperatore dei Turchi haveva mandato un certo Seion Bassà, con un altro Mustafà Bassà, con una buona quantità di spahi et giannizzeri con l'aghà, con i quali vi era Bogdan Vaivoda figlio di Janeul Vaivoda. Tutti questi venivano per entrare in Walacchia, per mettere nel mio posto esso Bogdan Vaivoda, et di ciò non n'havevo spia, ma, come l'hebbi inteso, feci che la mia gente si preparasse et me n'andai per trovarli. Et perchè il Danubio era ghiacciato, mi convenno passare sopra il ghiaccio con tutta la mia gente, artiglieria et altre robe, et quando fummo arrivati a Rusi, trovai che erano apparecchiati et c'aspettavano valorosamente, et approssimandomia loro al primo arrivo messi sopra di loro il mio esercito et attaccai la battaglia, et così con la gratia della Maestà Divina li vinsi et ne restai vittorioso con grandissima loro mortalità, dove in quel conflitto furono morti ambedue Bassà che là v'erano; ma il figlio di Janeul Vaivoda fuggendo a pena si salvò. Pigliamo tutta la loro artiglieria et altre bagatelle (sic) che avevano appo di loro, et doppo ch'hebbi data questa rotta, feci dar fuoco alla terra di Rusi, dando sacco and ogni cosa, dove i miei soldati fecero così bel bottino che sempre se ne ricorderanno. Volsi poi che ogni cosa vicina fusse bruciata et i Turchi tagliati a pezzi et i Christiani con le lor famiglie feci passare tutti in Walacchia⁷. Quasi nell'istesso tempo, o poco doppo, l'Imperatore dei Turchi haveva mandato un certo Stefano Vaivoda con una gran quantità di Turchi, che dovessero per la Silistria passare in Walacchia, per andarsene in Moldavia, per cavarne Aaron Vaivoda et mettere esso Stefano in loco suo. Ma, come io l'hebbi inteso, senza aspettar altro, mandai un mio barone, chiamato Bano Michalcia, con una buona parte delle mie genti, le quali affrettandosi passarono il Danubio medesimamente per il ghiaccio; quali, quando furono a fronte l'uni agli altri, cominciarono subito la zuffa, dove con il favore di Dio i miei restarono vittoriosi con grandissima strage de'nemici; questa poca servitù feci in una sola invernata e poi andai a riposarmi alla mie sedia.

Doppo questo non passò molto tempo ch'io hebbi avviso qualmente i Turchi si apparecchiavano per tutte le loro fortezze dei confini del Danubio, all'hora volsi spartire le mie genti, delle quali mandai una parte a Braila, un'altra a Corvina, la terza a Tutarchai, et la quarta a Nicopoli, con ordine che dovunque potranno arrivare per le ville di Turchi, che debbino predare, bruciare et ammazzare, et così fecero. Doppo che ebbe intenso Sinam Bassà così gran danni et ruine, ordinò che si congregassi un numeroso esercito per venir con quello in Walacchia sopra di me; il quale arrivato a Rusi si messe a edificare un ponte sopra il Danubio, sopr'il quale si potesti passare con le sue genti a Giurgiovo et entrare in Walacchia; quando il ponte fu fatto se ne venne in Walacchia et si acampò ad una villa detta Calugerani. All'hora, quando hebbi di ciò notizia, me n'andai animosamente per trovarlo con quele poche genti che havevo, et pervenuto che fui a Calugerani, trovai che tutti erano allestiti per combattere, dove io, invocato il nome di Dio, appiccai con loro la battaglia di tal maniera che quella durò tutto quel giorno, dove feci

grandissimo danno a essi Turchi et con vergogna a Sinam Bassà, di modo che in quella giornata l'istesso Sinam Bassà cascò da cavallo in un grandissimo fango, di dove a gran fatica fu liberato, a tal che in quella battaglia sono stati morti quattro bassà et sette sangiacchi, et habbiamo acquistato quindici pezzi d'artiglieria et uno standardo verde del loro Profeta Mahumetto, assai stimato da loro et molto reverito, il quale mandai a Sua Maestà Cesarea. Non so se li Transilvani l'habbino lasciato passare. Et doppo che Sinam hebe ricevuto tale scorno da noi, fu molto adirato; et così si resolvette con tutti i suoi di venirci sopra, dove io vedendo di non li poter resistere me ne venni in Tergoviste, et all'ora Sinam Bassà se n'andò a București dove fabbricò una fortezza di legne. In quel tempo io avvisai ogni cosa a Sigismondo il quale pregai che dovesse venire in aiuto mio. In tanto, perchè non ero sicuro manco in Tergoviste, mi ritirai sotto le montagne alli confini del mio paese, et doppo di me se ne venne Sinam in Tergoviste, dove ancora fabbrico ma fortezza di terrapieno, dove poi non passò troppo tempo, che venne ancora Sigismondo con il suo esercito insime con l'aiuto che li haveva mandato Sua Maestà Cesarea, di dove ci partimmo poi per andare a trovare i Turchi a Tergoviste, come Sua Maestà fu d'ogni cosa informata. Ma perchè Sinam Bassà era partito un giorno prima di noi, ci fermassimo a batter la fortezza di Tergoviste, la quale con la gratia di Dio havessimo molto presto nelle nostre mani nella quale erano mille Turchi, tutti buoni soldati, delli quali un solo pur non se ne salvò. Et doppo de subito ci partimmo verso Giurgiova, dove poichè fummo arrivati non accade contare perchè so che tutto il mondo l'haveva inteso da molti che vi sono stati presenti et tutto quello che in quel tempo ho fatto per la Christianità. Là si fece grandissimo danno a Turchi et mortalità infinita et acquistata ancora la fortezza di Giurgiova. Et quando havemmo battuto Sinam Bassà et preso Giurgiova, esso Sinam se n'andò a Constantinopoli et lasò in suo luogo un certo Hassan Bassà^s, figlio di Mehemet Bassà il quale era beglierbegh di Grecia, et lo lasciò alle frontiere di Walacchia, quale ancor era stato a quella guerra con Sinam Bassà et veduta la vergogna del detto Sinam. Et però egli all'ora si piegò con pace verso di me, il quale mi mandò suoi huomini per la pace. Poi si levò di là Hassan, et se n'andò per trovarsi con il Gran Signore a Sofia, all'ora quando l'Imperatore se n'andava ad Agria, et lassò in suo luogo un altro bassà. Il che inteso, et sapendo per dove haveva da passare, et quali monti, per abboccarsi con il Gran Signore a Sofia, mandai all'ora Babanovach, quello che li Transilvani hanno li giorni passati arrostito, il quale andò con li suoi haiduchi et passò il Danubio, et andossene perfino alli monti per aspettare esso Hassan Bassà in luogo, dove le havevo ordinato; et volendo esso bassà passar quei monti, all'ora il Babanovach li fu adosso, al quale dette la rotta et messelo in fuga, tagliadone a pezzi assai di loro, pigliando i camelli et i cavalli, l'arme et tutto il loro tesoro che havevano, il quale poi se ne tornò con quella vittoria in Walacchia, havendo ricevuto Hassan Bassà questa vergogna da Babanovach.

In quel tempo veniva il Tártaro con grandissime forze, con Turchi, Tartari et gran quantità di Moldovani con loro, che venivano per passare per Walacchia il Danubio per esser in aiuto al Gran Signore sotto Agria, il che vedendo, me ne andai verso di lui il quale non mi volse aspettare, ma se ne tornò indietro con molta vergogna, il quale ho serguitato et cacciato fuori del paese; et doppo ciò me ne sono andato da un capo del paese

per fino all' altro capo a battere una torre che era a fronte di Nicopoli, che la pigliai, et havendo visto il Turcho quanto danno io le facevo, mi mandò il stendardo perchè molto desiderava di potermi piegare alla sua devozione ; et in quel tempo io pigliai la fortezza et accettai ancora lo stendardo et quanti Turchi trovai nella fortezza tanti ne feci mandare a filo di spada ⁹.

Et quando il Gran Signore hebbe preso Agria, all' hora volse privar il Tartaro del suo stato, per cauza ch' esso Han non era andato in aiuto suo ad Agria, et ritornando esso Gran Signore da Agria, mandò il fratello del Tartaro in Tartaria, dandoli aiuto, acciocchè dovesse privare il suo fratello dello stato. Quando il Han intese ciò, si messe in ordine per aspettarlo et quando furono insieme, vennero alle mani, et il Han prese il suo fratello con altri suoi sette nepoti, i quali con il fratello furono strangolati. Vedendo io all' hora il dispiacere che era fra il Gran Signore et il Tartaro, mandai alcuni miei ambasciatori a esso Tartaro con bellissimi presenti, al quale mandai a dire : Potete ben vedere che il Gran Signore altro non vuole che solo il nostro danno et rovina et perdita nostra et del nostro stato ; al quale poi giurai sopra la mia fede come io insieme con Sigismondo metteremmo le nostre forze appresso l' Imperatore de' Romani nostro padrone, al quale noi serviamo, di far fare amicitia fra di noi, al quale con grandissime promesse feci piegare il suo animo per collegarsi coi Christiani ; il quale poi, credendo alle mie promesse, mandò come un suo ambasciatore, che era il suo maiordomo, con lettere di grandissimo giuramento. In quel tempo avvenne che Sigismondo rese il paese a Sua Maestà Cesarea et se n' andò in Leopolia, dove erano poi venuti i Commissarij della Maestà Sua, ch' erano il Reverendisimo Jukai et Istuanfi, che doppo che Sigismondo era partito vennero ancor da me per il giuramento, et all' hora loro stessi hanno inteso le parole del Han et visto le lettere di mano propria di lui, le quali mandai a Sua Maestà Cesarea. Non so se altre saranno pervenute alla Maestà Sua, le copie delle quali, tuttavia mi sono appresso, et in queste si potrà vedere con quanta sincerità mi sono adoperato per concludere un partito di così grande importanza et quanto gran servitio feci a tutta la Christianità à far piegare un tiranno, un pagano, l' Han grandissimo et potentissimo di Tartaria, et lo feci venire all' obediienza dell' Invittissimo Imperatore dei Romani, non sparagnando aspesse, nè a denari, sperando tuttavia d' esser dalla Christianità ben ricompensato et rifarmisi le spese più che doppiamente.

Fatta che hebbi ogni cosa, fui ricercato da esso Tartaro per alcuna somma di denari, il quale mi promise d' aspettar la risposta 40 giorni, et così aspettò nelle parti di Turchia 40 giorni perchè aveva esso Han in mano del Gran signore un suo fratello, per il quale voleva una grossa somma di denari, et così assai desiderava di liberarlo per farlo strangolare ; et perciò ricercava quella quantità di denari che io promessi di provvedere ; ma doppo che hebbe aspettato 40 di, ne aspettò ancora altri 20 et più ; il qual poi vedendo che non li fu mantenuta la promessa, se ne parti con le sue genti et se n' andò sotto Varadino in aiuto del Satargi Mehemet Bassà. Quando poi io intesi che Varadino era in cattivi termini, all' hora io mi risolvetti et mandai soccorso di Walacchia, con un mio capitano ¹⁰, d' una buona quantità d' huomini con commissione che in ogni modo dovessero andare et unirsi con la gente dell' Imperatore ; et quando furono arrivati in Transilvania, Sigismondo non li volse lassar passare più oltre et così non potertero andar dove io li havevo ordinato.

Mi fu poi dato avviso qualmente un serdar, per nome Hafis Ahmat Bassà, et con lui Caraman Bassà, eran venuti con grosso esercito a Nicopoli ;

quando intesi questo, sapendo che Varadino si trovava ancora fortemente stretto, feci all'ora radunare il mio esercito con il quale me n'andai verso le parti del Danubio per trovarmi con loro et havendo apparecchiate molte barche con le quali traghettai il Danubio con tutte le mie genti et mi accampai a dirimpetto del loro campo, ma quando ci ebbero visti, valorosamente uscirono contro di noi con il loro esercito, a tal che io invocando Iddio, attaccai la battaglia con loro, et là si fece un bellissimo et memorato fatto d'arme, et con l'aiuto d'Iddio, se bene mi fu amazzato il cavallo sotto, et restai ferito in una spalla, ottenni contro di loro la vittoria con grandissima lor mortalità, dove il Caraman Bassù fu ammazzato con infiniti lor capi principali, et Hafis Bassà con stenti si salvò nella fortezza di Nicopoli. Et doppo che Iddio mi dette la vittoria contro di loro, comandai che fusse cominciato a batter la fortezza, et dall'altra parte mandai le mie genti per i luoghi circonvicini a bruciare et distruggere ogni cosa, ammazzando quanti pagani trovassero. Et mentre si batteva quella fortezza mi venne a mancare la polvere, perchè non n'havevo portata a sufficienza, et per questo lassai di batterla, et così con tutta la mia gente me n'andai verso Vidino, camminando dieci giornate, cominciando dal Danubio fino alle montagne et da Rocavo dalle montagne fino al Danubio, distruggendo tutto il paese del nemico et uccidendo quanti nemici si potevano trovare; et quanti christiani trovai li feci tutti passare in Walacchia con le loro famiglie, robe et animali. Quando poi fummo pervenuti a Vidino, all'ora trovai che il sangiacco di Vidino con gli altri sangiacchi insieme, et altri Turchi circonvicini di quei luoghi et ancora della Sofia, tutti valorosissimi, stavano animosamente ad aspettarci; con i quali, senza più indugiare, venni alle mani con loro, et benchè valorosamente cominciorno a resistere et a combattere noi nondimeno, con l'aiuto di Dio, li vincemmo, quali furono malamente trattati, et infiniti di loro tagliati a pezzi; et io in questo fatto d'arme hebbi da un Turco una lanciata nel petto, la quale lancia cava i e roppi con le proprie mani. Pigliai la loro artiglieria et tutto ciò che haveva no nel campo.

Doppo questo fatto me n'andai a Cladova, fortezza medesimamente dei Turchi, dove trovai che il sangiaccho di quella con molti Turchi ci aspettava, con un buon numero di gente con le quali attaccai la battaglia, i quali non potendoci resistere messi in fuga; dei quali una buona parte, per la Dio gratia, ne fu ammazzata et altri se ne fuggirono, pur tuttavia dalli nostri furono seguitati per quelle campagne, et infiniti di loro presi et morti. Di poi me ne sono intrattenuto nel paese de Turcho sei settimane, dove volsi che tutto quel paese fusse posto a fuoco et distrutto et quanti Christiani si trovarono tutti li feci passare in Walacchia con tutto il suo. Mentre che io attendevo a queste fatiche, ecco che all'ora i traditori di Transilvania usarono una falsità con mandarmi lettere nelle quali dicevano, come Varadino era stato espugnato da Turchi et che io quanto prima dovessi tornare in Walacchia, a tal che io dando fede ai loro avvisi, non accorgendomi del loro inganno, me ne tornai in Walacchia con tutte le mie genti, passando il Danubio a salvamento, dove poi trovai che essi Transilvani m'havevano ingannato¹¹. Nel tempo poi che Satargi Bassà si fu ritirato da Varadino, all'ora il Gran Signore lo fece strangolare, perchè esso si era intertenuto sotto Varadino senza far cosa buona, et in quel tempo haveva anco promesso per noi la fedeltà, dove poi noi havemmo tempo di far così gran danno a esso Turco. Et in quello tempo poi fu messo in suo luogo Ebraim Bassà, vizir grande.

In quest'ora ogn'uno potrà conoscere quanto danno ho fatto al nemico et quanto servitio alla Christianità, havendo disfatto tanto gran paese, cominciando dai confini di Transilvania perfino dove entra il Danubio nel mare maggiore, affaticandomi giorno et notte senza che mai habbia havuto pace o riposo, nè al tempo dell'estate nè dell'inverno, non risparmiando spesa, nè altro, nè pericolo di sorte alcuna.

Poi quando, Sigismondo Bathori hebbe renunziato il stato di Transilvania al cardinale¹², all'ora esso cardinale fece pace con i Turchi et ancor con i Polacchi, et mandò a dire ancora me, che io dovessi conformarmi con lui et con l'aiuto suo et che io ancora dovessi far pace col Turco; al quale risposi così, che havendo giurato alla Maestà del Sacratissimo Imperatore dei Romani, come perfino alla mia morte sarò coi Christiani, così non sarà mai possibile che io possa far la pace coi Turchi; ma piuttosto morire et spander il sangue in servitio di Sua Maestà Cesarea, come fino ad hora ho fatto. Et questa fu la risposta che le mandai, quale non fu molto grata al cardinale, ne manco al suo consiglio, dove di subito mandarono un loro ambasciatore da Ebraim Bassà con una buona somma di danari et presenti molto ricchi, pregandolo che dovesse mandar loro il stendardo per il cardinale per la confirmatione del suo stato di Transilvania. Et dall'altra banda haveva mandato in Moldavia un altro suo ambasciatore, chiamato Ciomurtan Tommas, con il quale dava a Hieremia quest'ordine, ch'esso Hieremia si dovesse metter in ordine coi Polacchi et Tartari insieme per venirmi sopra, et che l'istesso voleva far lui dalla sua banda. Frattanto mandò anche da me un suo ambasciatore chiamato Palatiz Giurgiù, con il quale venne un certo Cussain Chiaus, il quale Chiaus haveva ordine di passare il Danubio et andar a trovarsi con il Giuselgi Mehemet Bassà, il quale poi lassai passare a suo piacere. All'ora intesi dalle spie che tenevo molto intrinseche appresso esso Giuselgi, qualmente essi havevano concluso per richiesta del cardinale cioè e che Giuselgi dovessi entrare in Walachia con tutte le sue forze et che Hieremia Vaivoda dovessi entrare ancor lui dalla sua parte, et il cardinale della sua, tutti sopra di me; et così dalle molte et intrinsechissime spie che havevo ero pienamente avvisato. Et così in quel tempo mandai ancora un mio ambasciatore a Ebraim Bassà facendo rompere ogni disegno del cardinale, et tanto feci che Ebraim non le volse mandar lo stendardo. In quel tempo esso cardinale mi mandò un altro suo ambasciatore chiamato Ciarmutan Thomas, con ambasciata tale, che io dovessi abbandonare il mio paese, perchè nè loro nè Moldovani nè manco i Turchi erano contenti nè manco volevano consentire che io stessi in Walachia; dove vedendo come da tutte le bande ero da nemici circondato, al meglio che seppi rimandai a dietro il Ciarmutan con una risposta piacevole, et lo pregai che in nome mio pregasse il cardinale mi dovessi conceder in Transilvania qualche luogo, che io potessi habitare con la mia famiglia; et fatto questo mandai subito lettere a Sua Maestà Cesarea, dandoli avviso d'ogni cosa, et per l'amicitia grande che io mostravo haver con i Turchi, havendo promesso mantener pace con loro, come anco facevo il tutto con haver dato avviso a Sua Maestà Cesarea, tanto che Ebraim volse prima mandar lo stendardo a me che al cardinale. Intanto io facevo buona provvisione di gente, aspettando benignissima risposta da Sua Maestà, la quale poi hebbi, dove venne un mio homo con quella, il quale essendo giunto in Cassovia, trovò un altro mio gentilhomo, et la risposta di Sua Maestà era tale, che io dovessi aspettar tanto quanto mi fusse ordinato da Giorgio Basta. Li miei homini conclusero con il Basta, che un tal giorno io dovessi

essere con il mio esercito a Barsisag, luogo di Transilvania, et che l'istesso giorno il Basta doverà essere in Claudiopoli, et con questo ordine et conclusione tornò il mio mandato. Mi preparavo, et mettevo in ordine il mio esercito per il tempo prescritto, et entrai conforme l'appuntamento in Transilvania con tutte le mie forze, famiglia, figli, thesoro et ogn' altra cosa che havevo, volendo risicar ogni cosa, o far vendetta contro i Transilvani del torto fatto a Sua Maesta Cesarea, o precipitarmi con tutto il mio havere. Intanto haveva mandato il cardinale Cornis Gaspar a Giorgio Basta, non so ne in che maniera nè a che fare, nè manco so quello che fra di loro habbino trattato, ma so bene che il Basta non volse venire nel giorno determinato, nè volse mantener la promessa; et di questo spero che ne darà conto avanti Iddio, per havermi abbandonato senza soccorrermi in così fatta impresa a rischio di perder me et la mia famiglia. Et perciò Iddio vedendo la mia sincerità non mi volse abbandonare, nell'abboccamento dell'esercito del cardinale, col quale havendo attaccata la battaglia alle 11 hore in circa perfino alla notte, non feci altro che crudelmente combattere con loro, dove alla fine li superai et vinsi, com'è noto et pienamente si sarà inteso¹³. Et così pigliai la Transilvania col nome d'Iddio et di Sua Maestà Cesarea. Di poi me n'andai in Alba Giulia, feci convocare gli stati et ad ogn'uno feci giurare fedeltà a Sua Maestà; feci di poi che li Siculi venissero ancor loro, che volsi che prestassero medesimamente il giuramento alla Maestà Sua, a nome della quale li promessi la libertà che li fu molto cara. Doppo questo volsi mandar il mio figlio ai piedi di Sua Maestà ma li stati di Walacchia non se ne contentorno, ma volsero che io lo mandassi in Walacchia per loro Vaivoda, perchè non si contentavano di viver senza; ai quali non potendo far di manco, lo mandai. Io ancora risolvetti di venire a sacratissimi piedi della Maestà Sua, ma non lo comportò il tempo, vedendo tanta varietà et instabilità nei Transilvani per non esser stabilite ancora le cose di quella provincia, ed essendo i nemici da tutte le bande, dubitai di qualche cattivo successo in danno di Sua Maesta et mia vergogna. Intesi, di più come si trattava d'unione fra Moldovani, Sigismondo, Polacchi et Tartari insieme per venirmi sopra et cavarmi di Transilvania. Nell'istesso tempo Ebraim Bassà mi mandò lo stendardo in Transilvania, il quale s'industriava per ingannarmi, et io usavo ogni arte per ingannar lui, et d'ogni cosa davo avviso a Sua Maestà. Nell'istesso tempo il Re di Polonia m'haveva mandato un suo ambasciatore con molte, favole¹⁴, al quale non recusai di far honorata compagnia; dando poi al Re risposta, dissi, ch'essendo io servitore di Sua Maestà Cesarea lo supplicavo, che Sua Maestà dovessi dar ordine al suo Gran Cancelliere¹⁵ che non si deva ingerire nelle cose mie, et che mi lassasse in pace, che non dovessi aiutar Sigismondo nè Hieremia Vaivoda in mio danno, perchè essendo io servitore di Cesare, il torto che faranno a me lo faranno alla Maesta Cesarea. Et così rimandai dal Re Cattolico l'ambasciatore tutto accarezzato. Intesi come in quel tempo il cancelliere insieme con Sigismondo, havevano mandato al Tartaro 50.000 ducati d'oro, pregandolo che per lo servitio dovesse venire a congiungersi con loro et con Hieremia per entrare in Transilvania, et questo intesi da diverse spie che tenevo in Tartaria et in Polonia insieme, con riscontro di molti miei amici.

Per questi chiari et securi avvisi, non havendo voluto che essi venissero a trovarmi in Transilvania, me n'andai con la mia gente per entrare in Moldavia, et entrato che fui, andai a dilungo a trovar il nemico, il quale come hebbi trovato roppi et cacciai dal paese, perchè da loro dipendeva ogni

ruina alla Christianità, essendo essi stati causa più volte che sia venuto più volte il Tartaro in Walacchia a danneggiarmi, il quale, havendo fatto testa, ho rebuttato con grandissima sua vergogna; et così roppi i lor disegni et l'intelligenza che havevano con i propri Transilvani di pigliarmi in mezzo. Impadronitomi di Moldavia feci congregar quelli populi et giurare a nome di Sua Maestà Cesarea. Mentre stavo accomodando le cose di questa nuova provincia, vengo avvisato da Transilvani come Sigismondo voleva con una gran quantità di Polacchi entrare in Transilvania per via di Maromese et di Hust, dove io pensai non essere cosa buona, et così mi volsi partire et ritornare in Transilvania lasciando in Moldavia le mie genti per guardia sotto il Generalato di Zekel Moises, nel quale molto mi confidavo. Arrivato in Transilvania il Cornis Gaspar mi fece sapere il trattato che Zekel Moises aveva havuto con Sigismondo, al quale aveva promesso di pigliarmi vivo et darmi nelle mani di Sigismondo o ammazzarmi.

Quando intesi questo ne feci subito avvisati li Commissarij Cesarei¹⁶, et di poi mandai detto Cornis con un altro mio barone¹⁷ per ambasciatori alla Corte Cesarea, et nell'istesso <tempo> mandai quel spergiuro et infame Ciacchi¹⁸, che deva metter in ordine la gente del paese con la nobiltà insieme, perchè volevo andar all'impresa di Temisvar, essendomi accordato con il bassa di Temisvar¹⁹ in questa maniera, che, quando io vi sarò andato con l'esercito sotto, all'ora m'havrebbe resa la fortezza, et io le havevo promesso di farli havere da Sua Maestà Cesarea un luogo in Transilvania, dove potessi vivere, 15 m. zecchini et paga di cento homini. Per far detta impresa havevo incaricato al Ciacchi il metter insieme delle genti, perchè non havevo all'ora appresso di me il mio esercito, pregato il Signor Pezzen a far dar ordine da Sua Maestà al signor Giorgio <Basta> che in caso di bisogno mi deva mandar genti, per il che il Serenissimo Arciduca Mathias mi scrisse d'haver commesso al Basta, a Gnyari Paul et ad altri capitani che dovessero venire in mio aiuto. Mandai le lettere al Signor Basta, acciò senza dimora s'approssimasse verso Tasnada²⁰ con l'esercito di Sua Maestà Cesarea, il quale mi rescrisse di farlo quanto prima. Intanto i Transilvani intesero come il loro tradimento m'era di già venuto all'orecchie, come l'havvevo significato a i Commissarij et che dovessero metter guardie ai passi di Polonia acciò Zekel Moises non potessi fuggire, et andare in quel regno, conforme al disegno, per unirsi con Sigismondo, di che accortisi spedirono a Zekel Moises et lo mandarono in Polonia a sollecitare il cancelliere perohè, essendosi di già sollevati tutti contro di me, s'affrettasse. Vedendo i Transilvani, come i Polacchi non comparivano così presto, tornavano a sollecitarli con lettere. Sapevano ancora detti Transilvani come il Basta veniva con le genti di Sua Maestà per unirsi con me, et che di già era venuto fino a Gene, di dove m'haveva scritto lettere con avvisarmi dell'arrivo suo in questo luogo et che aspettava quanto prima per essere con me. Vedendo i Transilvani che io facevo grandissima istanza, che il Basta venisse quanto prima, non volsero più aspettare i Polacchi, ma elessero Alard Ferenz et Halari Gabor et li mandarono dal Basta et da i Commissarij di Sua Maestà Cesarea, coi quali parlarono molto del fatto mio, et restorno d'accordo di venirmi sopra, sapendo che l'esercito mio non m'era appresso, et che facilmente m'harebbono potuto pigliare vivo. Doppo che ebbero fatto questo disegno, mi scrisse il Signor Basta che io dovessi aspettarlo allegramente, perchè lui s'affrettava per congiungersi con me. Similmente il signor David Ungnod, insieme con Zekel Michal, m'hanno scritto di Tasnada qualmente era già arrivato il Basta a Gene et che insieme con lui

verranno, sollecitando giorno et notte per venire quanto prima; dall'altra parte il Basta haveva mandato lettere per tutte le città di Transilvania acciò che tutte si devino sollevare contro di me; perche lui ancora veniva con grand esercito sopra di me et io non sapevo niente. In quel tempo mi fu detto che Sigismondo era venuto et unitosi con i Transilvani et insieme con i Polacchi; all'hora io dubitai che non andassero a trovarsi con il Basta et non la rompessero, et cosi io per più sicurtà del Basta, mi levai donde ero et me n'andai con desiderio d'unirmi con lui, et di poi il terzo giorno mi furono sopra i Transilvani e Tedeschi et Ungheri et Basta insieme, quali io aspettavo in aiuto contro li nemici din S.M. Cesarea ²¹. Ora ognuno potrà vedere con che tradimento hanno fatto a me vergogna et danno a Sua Maesta et a tutta la Christianità. Io adunque, vedendo che le cose andavano a cattivo termine, me ne sono ritirato con quella poca di cavalleria che havevo et me ne sono andato a Fogaras, et vedendo il paese tutto sollevato contro di me, all'hora pensai che lo facessero d'ordine di Sua Maesta Cesarea; et doppo che m'ebbero dato la rotta si erano ascosi in certe canille <sic> da 900 Siculi, quali poi furon chiamati sopra la lor fede, i quali credettero, et se n'uscirno fuori, i quali come furono dispogliati, furon tagliati a pezzi senza donar la vita ad un solo di loro; et di poi se ne sono venuti in Albagiulia, dove quanti Italiani, Greci, Walacchi et Serviani con loro famiglie, perfino li figli di latte, tutti hanno fatto passar per filo, di spada; medesimamente sono andati al l'hospedale et hanno fatto il simile; ancora nella mia chiesa, quale io havevo fatta edificare per avanti, sono entrati et hanno disfossato le ossa di Aaron Vaivoda, che tanto tempo fa era sepolto, et d'alcuni altri miei baroni et le buttarono via. Tale inhumanità non fu usata dalli pagani. Quando poi arrivai a Fogaras m'incontrai con la mia gente che veniva di Moldavia, la quale m'era attorno, ch'io mi mettessi insieme con loro per vendicarmi della vergogna fattami, contentandosi ciascuno di loro di morire per me; gl'esortai a placarsi non si convenendo a noi andar contro al mio Signore, et cosi mi levai da Fogaras et me n'andai sotto li monti di Brassovia, di dove mandai ambasciatori a Giorgio Basta per intender la causa del successo, dove all'hora mandò il signor Basta a me Tocholi Sebastian et Vites Miclens, quali volsero che io di nuovo giurassi et che li mandassi il mio figlio per mandarlo a Sua Maesta, i quali ancora mi portarono lettere di giuramento che mi sono hoggi d'appresso. Volsero di più ancora che io li mandassi la mia consorte con tutta la mia famiglia et tesoro, il che non mancai di fare et cosi mandai ogni cosa in mano del signor Giorgio per conoscerlo homo di Sua Maesta i quali, doppo haverli giurato et mandato la mia famiglia in ostaggio, pregai che mi dovessero dare aiuto, acciò potessi contrastar con l'inimico; quali doppo che m'ebbero promesso mi mandarono quel traditore di Zekel Moises, quale venendo ha dato per coda alle mie genti et tagliatole a pezzi; doppo questo mandai molti miei homini a Giorgio, avvisandolo di molte cose che capitavano alle mani di esso Moises, ma non gli lassava passare, ammazzandoli tutti.

Entrato poi che fui in Walacchia, mi trovai circondato da tutte le bande da i nemici, da una banda da Polacchi, Moldovani et Tartari; dall'altra da Turchi dei quali n'era pieno il paese, et con tutti assai volte veni alle mani. Ma poi alla fine, vedendo di non poter resister a tanta piena, mandai tutta l'artiglieria che havevo a Zekel Moises, acciò la deva consegnare a Giorgio, la quale volontariamente dette nelle mani dell'inimici. Poi, alla fine, detti la libertà ai miei soldati, non havendo con che più mantenerli et elessi con me solo 10 000 cavalli, et cosi me n'andai con loro

verso Walacchia inferiore, caminando persino al Danubio dove trovai il sangiacco di Vidino con 4 mila Turchi, che tornava con molti schiavi et animali per passarsene in Turchia, al quale quando fui sopra, desideroso più tosto di morire che di vincere, volso Iddio che io li tagliassi tutti a pezzi, non ne scampando pur uno, et il sangiacco ancora vi rimase, il cui stendardo ho portato con me a Sua Maestà Cesarea. Doppo haver fatto questo ultimo servitio alla Christianità mi son partito per venire alli sacrattissimi piedi di Sua Maestà, passando per la Transilvania, et cosi per il divin favore sono entrato nel paese della Maestà Sua con 7000 cavalli in circa.

Hora chiaramente ogn'un potrà vedere in sette anni quanta fatica et quanto travaglio ho sopportato, et quanto servitio ho fatto alla Christianità, che havevo acquistato dai Turchi 100 pezzi d'artiglieria et che ultimamente dalli tre paesi, cioè Walacchia, Transilvania et Moldavia havevo condotto et fatto pronti in servitio di Sua Maestà Cesarea 200000 huomini da combattere a piè et a cavallo, con i quali sempre ero pronto a servire la Maestà Sua. Et al presente sono stato condotto a questo termine, havendo perso ogni cosa, che dalla mia gioventù fino alla vecchiaia m'havevo acquistato et paesi et facultà, moglie et figli; che quando havessi perso tutto per causa de'nemici, o che dal nemico mi fussero tolte, non me ne dorria tanto, quanto me ne duole per essermi stato fatto da chi speravo et aspettavo aiuto et soccorso, Iddio lo veda. In questo tempo si può vedere che non ho risparmiato nè a spese, nè a fatica, nè al sangue nè alla propria vita, et ho mantenuto una campagna tanto lungo tempo, solo con la spada in mano, senza che vi habbia nè fortezze nè castelli nè città, nè manco una casa di pietra per potersi ritirare, solo una dove habitavo io. Et essendo io di tanto lontani et incogniti paesi non ho mancato con le mie forze et grandissime spese accostarmi alla Christianità, non essendo conosciuto da nessuno, nè manco l'ho fatto per essere da nessuno sforzato, ma per haver io ancora loco et nome fra la Christianità ho abbandonato tutte l'altre amicitie che havevo.

Et cosi prego tutta la Christianità che mi porga aiuto, perche ogni cosa ho perso, e paesi et facultà et la moglie et figliuoli et alla fine tutto quello che ho havuto al mondo.

Arh. St. Buc., Colecția microfilme Italia, r. 55, c. 415—426, Archivio di Stato di Firenze, Archivio Mediceo, Filza 4469, doc. 168 H; Angelo Pernice, *Un episodio del valore toscano nelle guerre di Walacchia alla fine del secolo XVI*, in „Archivio Storico Italiano”, serie VII, vol. III/2, Florența, 1925, p. 282—297; Aurel Decei, *Literatura română veche*, vol. II, Editura Tineretului, 1969, p. 40—56.

Preavestite și preacinstite Doamne și Stăpîn al meu binevoitor.

Avînd eu dorința fierbinte să aduc la cunoștința voastră într-un fel oarecare muncile și ostenele îndurate de mine cît am fost în Țara Românească și aiurea, fiind îndemnat de o rîvnă lăuntrică să fac fapte care să se înalțe întru lauda lui Dumnezeu, în slujba creștinătății, iar la urmă să pună cu cînte un capăt ostenelelor mele și să ne aducă un nume veșnic după moarte; deci, încrezîndu-mă în binevoitoarea milă a voastră, mi s-a părut că nu vă va fi spre greutate plăcerea și prilejul de-a le vedea pe toate, care sînt acestea:

În vremea cînd împăratul turcilor m-a milostivit cu Țara Românească odată cu toate poruncile ce se obișnuiesc a se da, și împreună cu toate liber-

tățile acelei țări, la bunul meu plac și judecată, trebuind numai să-i dau împăratului turcilor haraciul obișnuit în fiecare an; după ce am primit îngăduința de la el ca să plec și să mă duc în Țara Românească, atunci sultanul trimise cu mine pe un emir de-al lor, căruia i s-ar putea zice vlădică, care era socotit de ei ca om sfint, și cu acesta mai voi sultanul să vină să mă întovărășească pînă în Țara Românească mulți spahii și ieniceri și alți turci foarte însemnați. Cu aceștia sosii apoi în Țara Românească și luai domnia. Ci băgînd eu de seamă că poartă gînd rău spre paguba și nimicirea creștinilor, mă gîndii atunci să rup cu orice preț învoiala și să mă alătur la creștinătate în pofida lor. Pentru asta mă rugai lui Dumnezeu să-mi dea o bună inspirație, ceea ce se și întimplă.

După ce a plecat Sinan pașa să ocupe Györul și după ce l-a ocupat, sultanul îi dădu poruncă ca împreună cu tătarii să intre în Transilvania și să o ia și să ierneze acolo. În același timp trimisese poruncă la mine și la Aron Vodă, astfel zicînd: Mihaile vodă, ai să știi că îți poruncesc că trebuie să te orînduiești cu toți oamenii din țara ta, laolaltă cu mari și mici și cu toți turcii ce se află acum în țara ta și că încă trebuie să dau poruncă sangeacilor de Vidin și de Nicopol, de Özü și pașei de Silistra și lui Mihaloglu¹, care e capul acîngiilor, cu toți ceilalți turci și tătari care sînt în Dobrogea, că trebuie să se unească cu mine <= tine> spre a merge împotriva Transilvaniei și că Aron din Moldova trebuie să intre și el din partea lui ca să nimicească acea provincie, așa încît să nu mai rămînă piatră pe piatră căci sultanul vrea s-o împoporeze cu alți oameni.

Atunci chibzuii bine această întreprindere și trimisei de sîrg cîțiva din boierii mei de seamă la Aron Vodă să-i spună că nu se poate să tragem sabia împotriva creștinilor, căci aceasta n-o vrea Dumnezeu, ci ca creștini ar fi mai bine să ne unim cu ei și să apucăm armele împotriva dușmanului creștinătății. Totodată dădui de știre despre toate transilvănenilor. Nu numai că n-am vrut să ascult poruncile turcului, ci prinsei armele împotriva lor, pusei să omoare pe toți turcii care se găseau în Țara Românească, și erau mulți la număr, de n-a scăpat nici unul².

Tătarul,³ neînțelegînd încă de răscularea mea asupra turcilor, îmi ceru ca un nepot de-al său cu călărimea și cu multă pradă și jaf și robi și averi, însoțiți de 4 000 de tătari, să-l las să treacă prin Țara Românească, apoi prin Moldova, ca să se ducă acasă. Iar eu în acea vreme pusesem să-i ucidă pe turci și mă dusesem să iau Giurgiul, și, în vreme ce noi băteam acea cetățuie, mi se vesti că acel nepot al tătarului intrase în Țara Românească. El îmi trimise un sol al său cerîndu-mi să-i las trecere liberă prin Țara Românească, pentru ca să poată trece cu oamenii săi în Țara Tătărească. Îi dădui răspuns bun, făgăduind că-i voi împlini orice, numai ca să se apropie de noi. Cînd fu aproape de tot, fiind vremea potrivită, îmi rînduii oamenii și chemînd numele Domnului, mă lovii cu el la răsăritul soarelui și cu ajutorul lui Dumnezeu cîștigai biruința și-i tăiai pe toți în bucăți, slobozînd o mare mulțime de robi ce îi duceau cu ei și luîndu-le prăzile și toate lucrurile lor⁴.

După ce înțelese tătarul că nepotul său cu toți ai lui fură uciși în Țara Românească, tulburat și infuriat foarte, se hotărî cu ceilalți tătari ai săi, cu care voia să intre în Transilvania, ca să vie să dea de mine în Țara Românească. Și, alegîndu-i pe cei mai buni pe care-i avea, intră pe la Vidin în Țara Românească, punîndu-i pe ceilalți mai neînsemnați ca împreună cu calabalicul și cu robii să meargă de-a dreptul spre Silistra prin Turcia. Primii știre bună de tot și despre aceasta, anume că a intrat în Țara Românească

și că venea arzînd și jefuind țara; așa că numai decît îmi rîndui oamenii și plecai împotriva-i și cînd îl întîlnii mă lovii cu el și îl hărțuii atîta că puțini mai scăpară. Astfel, cu ajutorul lui Dumnezeu, îl biruii și pe el, înstăpînindu-mă pe artileria lor și pe celelalte calabalicuri ce le aveau și însuși tătarul abia a scăpat și s-a adăpostit în Silistra⁵. Și după ce s-a adăpostit, fu sfătuit tătarul de turcii din Silistra să se întoarcă cu ei de la Rusciuc⁶ în Țara Românească, dar el n-a vrut de loc, zicînd că a văzut și încercat puterile lui Mihai Vodă.

În vremea aceea împăratul turcilor trimise pe unul Hasan pașa cu un altul Mustafa pașa, cu o mulțime de spahii și de ieniceri cu aga lor, cu care era și Bogdan Vodă, fiul lui Iancul Vodă. Veneau cu toții să intre în Țara Românească, spre a-l așeza în locul meu pe Bogdan Vodă; și despre aceasta nu avusesem iscoade, însă îndată ce înțelesei lucrul, făcui să se pregătească oamenii mei și plecarăm să-i întîlnim. Și deoarece Dunărea era înghețată, m-apuca să o trec pe gheață cu toți oamenii mei, cu tunurile și cu celelalte lucruri, iar cînd ajunserăm la Rusciuc aflai că erau gătiți și ne așteptau vitejește. Apropîindu-mă de ei, cit ce ne zărirăm îmi aruncau asupra lor oastea și începui lupta. Și astfel cu mila Proniei Cerești i-am învins și am rămas biruitor, omorînd foarte mulți dintre ei, căci în acea ciocnire muriră amîndoi pașii care erau acolo; iar fiul lui Iancul Vodă, rupînd-o la fugă, scăpă cu anevioie. Le-am luat toată artileria și alte mărunțișuri (sic) ce le aveau cu ei, iar după ce i-am zdrobit pusei să se dea foc Rusciucului, jefuind totul, încît oștenii mei se aleseră cu o pradă pe care n-o vor mai uita niciodată. Voiți apoi ca toate împrejurimile să fie arse și turcii tăiați în bucăți, iar pe creștinii cu familiile lor îi trecui în Țara Românească⁷.

Aproape în același timp, sau curînd după aceea, împăratul turcilor îl trimise pe un oarecare Ștefan Vodă cu un mare număr de turci, care trebuiau prin Silistra să treacă în Țara Românească, spre a merge în Moldova, ca să-l scoată de acolo pe Aron Vodă și să-l așeze pe acel Ștefan în locu-i. Eu, îndată ce auzii aceasta, fără a mai aștepta, trimisei pe un boier al meu numit Banul Mihalcea, cu o bună parte din oamenii mei, care grăbindu-se trecură Dunărea tot pe gheață și cînd fură unii în fața celorlalți, începură numai decît încăierarea, unde cu ajutorul lui Dumnezeu ai mei rămaseră biruitori măcelărindu-i foarte pe vrăjmași. Această puțină slujbă am făcut-o într-o singură iarnă și apoi m-am dus să mă odihnesc în scaunul meu.

După aceasta nu trecu multă vreme și fui încunoștințat că turcii se pregăteau în toate fortărețele lor de la hotarele Dunării; atunci mi-am împărțit oamenii și trimisei o parte din ei la Brăila, alta la Cervenă, a treia la Turtucaia și a patra la Nicopol, cu porunca că oriunde vor atinge satele turcilor trebuie să le prădeze, să le ardă și să-i ucidă; și așa făcură.

După ce Sinan pașa înțelese de aceste mari pagube și ruine, dădu poruncă să se adune o oaste mare ca să vie cu ea asupra mea în Țara Românească. Ajungînd la Rusciuc se apucă să facă un pod peste Dunăre, pe care să poată trece cu oamenii săi la Giurgiu și să intre în Țara Românească. După ce fu făcut podul, veni el însuși în Țara Românească și tăbări la un sat zis Călugăreni. Atunci după ce mi se aduse vestea, plecai inimos să-l întîlnesc cu acei puțini oameni ce-i aveam, și cînd ajunsei la Călugăreni aflai că toți sînt gata de luptă; deci eu, chemînd numele lui Dumnezeu, mă încăierai cu ei într-o bătălie în așa fel că ținu toată ziua, unde făcui mare pagubă turcilor, spre rușinea lui Sinan pașa, căci în lupta aceea însuși Sinan pașa se prăvăli de pe cal într-o mlaștină foarte întinsă, de unde cu

mare greutate fu scos; așa că în acea bătălie au fost omorâți patru pași și șapte sangeaci și am câștigat cincisprezece tunuri și un steag verde al Profetului lor Mohamed, mult prețuit de dinșii și foarte respectat, pe care l-am trimis Măriei Sale împăratului. Nu știu dacă transilvănenii l-au lăsat să treacă. Și după ce Sinan a îndurat o așa batjocură de la noi, se minie foarte; și așa se hotărî să pornească cu toți ai săi asupra noastră; deci eu, văzînd că nu voi putea ține piept, venii la Tirgoviște, și atunci Sinan pașa se duse la București, unde făcu o cetățuie de lemn. În același timp îl încunoștinai de toate pe Sigismund, pe care-l rugai că trebuie să-mi vină într-ajutor. Într-aceea, fiindcă nu eram sigur nici la Tirgoviște, mă retrăsei sub munți, la hotarele țării mele, iar Sinan veni după mine la Tirgoviște, unde de asemenea ridică o cetățuie de pământ, însă unde nu petrecu multă vreme, căci sosi și Sigismund cu oastea sa împreună cu ajutorul trimis de Măria Sa împăratul, de unde plecarăm apoi să dăm peste turci la Tirgoviște, după cum a fost înștiințat Măria Sa de toate cele. Dar, deoarece Sinan pașa plecase c-o zi înaintea noastră, ne oprirăm să batem fortăreața Tirgoviștei, pe care cu mila lui Dumnezeu în curînd o avurăm în mîinile noastre. Aici erau o mie de turci, toți ostași buni, din care nici măcar unul nu a scăpat. Pe urmă am plecat numaidecît la Giurgiu, iar despre ce am făcut după ce am ajuns acolo nu se mai cuvine să mai povestesc, pentru că știu că toată lumea le-a aflat de la cei mulți care au fost de față, precum și tot ce am făcut pentru creștinătate. Acolo se făcu o mare pagubă și un mare omor turcilor, și fu cucerită și cetatea Giurgiului.

Și după ce l-am învins pe Sinan pașa și am cucerit Giurgiul, Sinan plecă la Constantinopol, lăsînd în locul său pe un oarecare Hasan pașa⁸, fiul lui Mehmed pașa, care era beglerbeg al Rumeliei, care de asemenea a fost în acel război cu Sinan pașa și a văzut rușinea lui Sinan; și-l lăsă la hotarele Țării Românești. Deci el se plecă cu pace față de mine, trimițîndu-mi oamenii săi pentru pace. Apoi se ridică de acolo Hasan și plecă să se întîlnească cu sultanul la Sofia, pe cînd împăratul se ducea la Eger, lăsînd în locu-i pe un alt pașă.

Înțelegînd eu de aceasta și știînd pe unde are să treacă și prin ce munți spre a se întîlni cu sultanul la Sofia, trimisei atuncea pe Baba Novac, acela pe care transilvănenii l-au fript zilele trecute, și el plecă cu haiducii săi și trecu Dunărea și se duse pînă la munți ca să-l aștepte pe Hasan pașa la locul unde îi poruncisem. Și vîind pașa să treacă acei munți, Baba Novac sări pe el, zdrobindu-l și punîndu-l pe fugă, tăind în bucăți destui dintre ei, luîndu-le cămilele și caii și armele și întreaga vistierie ce o aveau, întorcîndu-se apoi cu acea izbîndă în Țara Românească, îndurînd Hasan pașa această rușine de la Baba Novac.

În vremea aceea venea tătarul cu puteri foarte mari, cu turci, tătari și o mare grămadă de moldoveni cu ei, căci veneau ca să treacă prin Țara Românească peste Dunăre spre a fi într-ajutorul sultanului la Eger. Văzînd eu acestea, plecai asupra lui, iar el nu voi să mă aștepte, se întoarse îndărăt cu mare rușine; și l-am urmărit și alungat afară din țară; iar după aceasta am pornit de la un capăt la celălalt al țării, ca să bat un meterez, care era în fața Nicopolului, și îl luai. Și văzînd turcul cîtă pagubă îi făceam, îmi trimise steagul pentru că mult dorea să mă poată pleca sub ascultarea lui. Și în acea vreme eu luai fortăreața și primii și steagul și pe cîți turci i-am găsit în fortăreață, pe toți i-am trecut prin ascuțișul sabiei⁹.

Și cînd sultanul luă Egerul, voi să-l alunge pe tătar din statul lui din pricină că hanul nu se dusese într-ajutorul său la Eger. La întoarcerea sa de acolo, sultanul trimise pe fratele tătarului în Țara Tătărească, dîndu-i

ajutoare, ca să-l poată scoate pe frate-său din statul lui. Cînd înțelese hanul aceasta, se pregăti să-l aștepte și cînd se întîmpinară, se izbiră, și hanul îl prinse pe frate-său împreună cu alți șapte nepoți ai săi, care fură cu toții sugrumați împreună cu frate-său. Văzînd eu cearta care era între sultan și tătar, trimisei niște soli de-ai mei la tătar cu preafrumoase daruri, învățîndu-i să spună : „Puteți vedea bine că sultanul nu vrea altceva decît răul nostru și ruina și pieirea noastră și a țării noastre”, și îi jurai pe credința mea că eu împreună cu Sigismund ne-am pune oștile în slujba împăratului romanilor, stăpînul nostru, dacă <împăratul> ar mijloci o prietenie între noi toți. Cu foarte mari făgăduieli îl făcui <pe tătar> să-și miște inima ca să se alăture la creștini. El, crezînd în făgăduielile mele, trimise un sol al său, care era majordomul său, cu scrisori de groaznic jurămint.

Atunci se întîmplă că Sigismund a predat țara Măriei Sale împăratului și plecă la Opole, cînd veniră pe urmă comisarii Măriei Sale, Szuhay și Istvánffy, care după ce plecase Sigismund veniră și la mine după jurămint. Atunci și ei înțeleseră cuvintele hanului și văzură scrisorile chiar de mîna lui, pe care le trimisei la Măria Sa împăratul. Nu știu dacă au ajuns cumva la Măria Sa, copiile lor însă oricum le am la mine, și din acestea se va putea vedea cu cită sinceritate mi-am dat silința să închei o învoială așa de însemnată și cit de mare slujbă am făcut întregii creștinătăți, închinîndu-i un tiran, un păgîn, pe hanul cel preamare și preaputernic din Țara Tătărească, făcîndu-l să vie la supunerea neînvinsului împărat al romanilor, necruțînd nici cheltuieli, nici bani, nădăjduind totuși că voi fi bine răsplătit de creștinătate și că mi se vor întoarce cheltuielile mai mult ca îndoit.

După ce făcui toate acestea, tătarul îmi ceru o anumită sumă de bani, făgăduindu-mi că va aștepta răspunsul 40 de zile, și astfel așteptă în părțile Turciei 40 de zile, pentru că avea hanul în mîinile sultanului un frate, pentru care voia o mare sumă de bani, și el dorea mult să-l elibereze ca să-l sugrume; și de aceea căuta acea sumă de bani pe care eu făgăduii că-i voi face rost; iar după ce așteptase 40 de zile, mai așteptă 20 și încă vreo cîteva. Văzînd însă că nu-i fu împlinită făgăduința, plecă cu oamenii săi și se duse sub Oradea într-ajutorul lui Satîrgi Mehmed pașa. Cînd înțelesei că Oradea e în primejdie, mă hotărîi și trimisei ajutor din Țara Românească, cu un căpitan al meu¹⁰ și cu mai mulți oameni cu însărcinare să se ducă cu orice preț spre a se uni cu oamenii împăratului. Dar cînd au ajuns în Transilvania, Sigismund nu i-a lăsat să treacă mai departe și astfel nu putură să se ducă unde le poruncisem.

Pe urmă fui încunoștințat că un serdar, cu numele Hafiz Ahmed pașa, împreună cu Karaman pașa, veniseră c-o mare oaste la Nicopol. Cît ce înțelesei aceasta, știînd că Oradea se află încă la mare strîmtoare, îmi adunai oastea mea cu care plecai spre părțile Dunării pentru a mă întîlni cu ei și avînd pregătite multe bărci cu care trecui Dunărea împreună cu toți oamenii mei mă așezai în fața lagărului lor. Cît ce ne zăriră, ei ieșiră asupra noastră vitejește cu oastea lor, iar eu, chemîndu-l pe Dumnezeu, începui bătaia cu ei, și a fost o ispravă preafrumoasă și vrednică de pomenire, și cu ajutorul lui Dumnezeu, deși îmi uciseră calul sub mine și rămăsei rănit la un umăr, cîștigai izbînda asupra lor, pricinuindu-le mult omor, căci Karaman pașa a fost ucis cu o mulțime de căpetenii de seamă, iar Hafiz pașa cu anevoință se salvă în cetatea Nicopolului. Și după ce mi-a dat Dumnezeu izbînda asupra lor, am poruncit să se înceapă baterea cetății și în același timp mi-am trimis oamenii prin împrejurimi să ardă și să nimicească tot, ucigînd pe toți păgînii

pe care îi vor întâlni. Și pe cînd se bătea cetatea, începu să-mi lipsească pulberea, fiindcă nu-mi adusesem destulă, și de aceea încetai de-a o mai bate și plecai cu toți ai mei spre Vidin și am mers zece zile, începînd de la Dunăre pînă la munți și iar, de la Rahova, din munți, pînă la Dunăre, pustiind toată țara dușmanului și ucigînd cîți dușmani se puteau găsi; și pe cîți creștini i-am aflat, i-am făcut pe toți să treacă în Țara Românească, împreună cu familiile, avuturile și vitele. Cînd apoi ajunserăm la Vidin, atunci văzui că sangeacul de Vidin cu alți sangeaci laolaltă și alți turci din împrejurimile acelea și chiar din Sofia, toți foarte viteji, ne așteptau curajoși. Fără amînare, mă izbii cu ei și deși începură voinicește să țină piept și să se bată, noi, cu ajutorul lui Dumnezeu i-am învins și i-am zdrobit rău de tot, tăind foarte mulți din ei în bucăți. Și eu, în această luptă, primii de la un turc o sulită în piept, pe care o smulsei și o rupsei cu mîinile mele. Le luai artileria și tot ce aveau în lagăr.

După această faptă mă dusei la Cladova, tot o fortăreață de-a turcilor, unde-l întâlnii pe sangeacul de acolo așteptîndu-ne cu mulțime de turci și c-un număr mare de oameni, cu care începurăm lupta, care neputîndu-ne ținea piept o luară la fugă. Din aceștia, cu voia lui Dumnezeu, o bună parte fu ucisă, iar ceilalți fugiră, urmăriți fiind de ai noștri pe cîmpuri, prinzînd mulți din ei și omorîndu-i. Pe urmă petrecui șase săptămîni în țara turcului și voi ca toată țara să fie dată pradă focului și pustiită, și pe toți creștinii pe care i-am găsit i-am trecut în Țara Românească, cu toate ale lor.

În vreme ce mă osteneam eu cu acestea, iată că niște trădători din Transilvania născociră o înșelăciune, trimițîndu-mi scrisori în care spuneau că Oradea a fost luată de turci și că eu trebuie să mă întorc cît mai de grabă în Țara Românească, așa că eu, dînd crezare veștilor lor, nu-mi dădui seama de înșelăciune și mă întorsei în Țara Românească cu toți oamenii mei, trecînd de sîrg Dunărea, și apoi aflai că transilvănenii mă înșelaseră¹¹. Pe urmă, după ce Satîrgi pașa se retrase de la Oradea, sultanul puse să-l sugrume, deoarece stătuse la Oradea fără a face ceva treabă și în aceeași vreme ne făgăduise și nouă credință; însă noi nu mai avurăm timp să-i facem pagube turcului. Și în locu-i fu pus Ibrahim pașa, mare vizir.

Acuma oricine va putea cunoaște cită pagubă am făcut dușmanului și cită slujbă creștinătății, înfrîngînd atîta țară, începînd de la hotarele Transilvaniei pînă unde se varsă Dunărea în Marea cea Mare, ostենindu-mă zi și noapte fără să fi avut pace sau odihnă, nici în vreme de vară, nici de iarnă, necruțînd nici cheltuială, nici altele, nici primejdie de orice fel.

Apoi după ce Sigismund Báthory renunțase la Țara Transilvaniei pentru cardinal¹², atunci acest cardinal făcu pace cu turcii și încă și cu polonii și trimise și la mine să mi se spună că ar trebui să mă potrivesc cu el și cu ajutorul lui și că trebuie să fac și eu pace cu turcii; și-i răspunsei că deoarece am jurat credință Măriei Sale preasacralui împărat al romanilor că voi fi cu creștinii pînă la moarte, nu va fi așadar cu putință să fac pace cu turcii, ci mai curînd să mor și să-mi vârs sîngele în slujba Măriei Sale împăratului, cum am făcut și pînă acuma. Însă acest răspuns ce i-l trimisei nu-i prea plăcu cardinalului, nici consiliului său, căci trimise degrabă un sol la Ibrahim pașa cu o mare sumă de bani și cu daruri foarte scumpe, rugîndu-l să le dea steagul pentru cardinal, spre a-l întări în țara sa Transilvania. Pe de altă parte trimise în Moldova pe

un alt sol al său, pe Tamás Csomortányi, prin care îi dădea lui Ieremia porunca să se gătească cu polonii și tătarii dimpreună, ca să vie asupra mea, și că același lucru voia să-l facă și el din partea sa. Într-aceea trimise la mine un sol de al său, pe György Palatich, cu care veni un oarecare ceauș Hüseyin, care ceauș avea poruncă să treacă Dunărea și să meargă ca să se întâlnească cu Güzelge Mahmud pașa, pe care îl lăsa să treacă în dragă voie. Atunci înțelesei de la iscoadele ce le aveam pe lângă Güzelge ceea ce hotărîseră ei la cererea cardinalului, și anume că Güzelge trebuia să intre în Țara Românească cu toate puterile sale, și că Ieremia trebuia să intre și el din partea sa, și cardinalul din a sa, cu toții asupra mea; în acest chip aflai totul de la iscoadele mele cele multe și bine ascunse. Și așa în vremea aceea trimisei un sol al meu la Ibrahim pașa, făcînd să se spulbere orice plan al cardinalului și atîta am stăruit pînă ce Ibrahim pașa nu i-a mai trimis steagul.

În acea vreme cardinalul îmi trimise alt sol, pe Tamás Csomortányi, cu o solie ca eu să-mi părăsesc țara, pentru că nici ei, nici moldovenii, nici chiar turcii, nu erau mulțumiți și nici nu voiau să mai rămîn eu în Țara Românească. Deci văzînd eu că sînt împresurat din toate părțile de dușmani știai să fac cît mai bine și-l trimisei înapoi pe Csomortányi cu un răspuns plăcut și îl rugai ca în numele meu să-l roage pe cardinal să-mi îngăduie vreun loc în Transilvania, unde să pot locui cu familia mea. Iar după ce făcui aceasta îi scrisei numaidecît Măriei Sale împăratului, dîndu-i de știre despre toate lucrurile și despre prietenia cea mare ce o arătam eu față de turci, făgăduindu-le să țin pace cu dinșii, ceea ce și făceam, după cum am dat de știre Măriei Sale împăratului, așa că Ibrahim mai curînd mi-ar fi dat mie steagul decît cardinalului.

Într-aceea îmi adunam oameni cît mai mulți, așteptînd un răspuns bun de la Măria Sa, pe care îl și primii mai tîrziu, căci îl aduse un om de-al meu, care ajungînd la Koșice întîlni un alt boier de-al meu; și răspunsul Măriei Sale era ca eu să aștept pînă îmi va da poruncă George Basta. Oamenii mei hotărîră cu Basta ca în cutare zi să fiu eu cu oastea mea în Țara Birsei, un loc în Transilvania, și că în aceeași zi el va trebui să fie la Cluj, și cu această poruncă și hotărîre se întoarse trimisul meu. Mă gătii și îmi orîndui oastea pentru vremea prevăzută și intrai potrivit înțelegerii în Transilvania cu toate puterile mele, cu familie, copii și toate lucrurile ce le aveam, voind să înfrunt orice, fie răzbuindu-mă pe transilvăneni pentru neajunsurile făcute Măriei Sale împăratului, fie năruindu-mă cu toată averea mea. Într-aceea cardinalul trimise pe Gaspar Kornis la George Basta, nu știu în ce chip și ce să facă și nu știu nici cel puțin ce uneltiră între ei, dar știu că Basta n-a venit în ziua prevăzută și nu-și ținu făgăduiala; ci despre asta cred că va da seamă în fața lui Dumnezeu, fiindcă m-a părăsit fără a mă sprijini în această întreprindere, în primejdie de-a mă pierde pe mine și familia mea. Ci Dumnezeu, văzîndu-mi sinceritatea, nu voi să mă părăsească în ciocnirea cu oastea cardinalului, cu care începînd bătălia, cam pe la ceasurile unsprezece pînă noaptea, nu făcui altceva decît să mă bat crunt cu ei, pînă ce-i răzbiu și-i învinsei, după cum se știe și se cunoaște prea bine¹³. Și așa luai Transilvania în numele lui Dumnezeu și al Măriei Sale împăratului.

Pe urmă mă dusei la Alba Iulia, pusei să se întrunească stările și le făcui pe fiecare să jure credință Măriei Sale; făcui apoi ca secuii să vină și ei, căci voii ca ei de asemenea să presteze jurămîntul Măriei Sale, în numele căruia le făgăduii libertatea, care le era foarte dragă. După

acestea voii să trimit pe fiul meu la picioarele Măriei Sale, dar Divanul Țării Românești nu se învoi, ci ceru să-l trimit în Țara Românească, ca voievod al lor, căci nu se împăcau să trăiască fără voievod; eu nu mă împotrivii și li-l trimisei. Apoi mă hotărîi să vin eu la picioarele preasacre ale Măriei Sale, dar nu îmi ajunsese timpul, căci vedeam nestatornicia și fătarnicia transilvănenilor, căci nu erau încă așezate treburile acelei provincii și dușmanii pîneau din toate părțile, așa că m-am temut de ceva rău în paguba Măriei Sale și spre a mea rușine.

Dimpotrivă înțelesei că era vorba de o unire între moldoveni, Sigismund, poloni și tătari, ca să fie laolaltă asupra mea și să mă scoată din Transilvania.

În același timp Ibrahim pașa îmi trimise steagul în Transilvania dîndu-și silința să mă înșele, dar eu mă foloseam de orice apucătură spre a-l înșela pe el, și dădeam știri despre toate Măriei Sale. În același timp regele Poloniei îmi trimise un sol al său cu multe basme¹⁴, căruia nu pregetai de a-i face cuvenita tovarășie, am răspuns regelui spunîndu-i că sînt sluga Măriei Sale împăratului, și că-l rog să dea poruncă marelui său cancelar¹⁵, să nu se amestece în treburile mele, ci să mă lase în pace, să nu-l ajute pe Sigismund, nici pe Ieremia Vodă împotriva mea, pentru că fiind eu sluga împăratului, tot ce-mi va face mie, va face Măriei Sale împăratului. Și în acest chip trimisei înapoi regelui catolic pe solul său foarte mîngîiat. Am înțeles că în vremea aceea cancelarul împreună cu Sigismund au trimis tătarului 50 de mii de ducăți de aur, rugîndu-l să vină să se unească cu ei și cu Ieremia spre a intra în Transilvania. Și aceasta am înțeles-o de la diferite iscoade ce le țineam în Țara Tătărarască și în Polonia și prin informațiile mai multor prieteni de-ai mei.

În urma acestor știri limpezi și neîndoielnice, nevoind eu ca ei să vină să mă găsească în Transilvania plecai cu oastea mea să intru în Moldova, și o dată intrat, o luai de-a lungul ca să întilnesc dușmanul, pe care cum îl găsii, îl snopii și-l alungai din țară, deoarece de ei atîrna toată ruina creștinătății, fiindcă ei au fost pricina pentru care a venit tătarul de mai multe ori în Țara Românească spre a mă pustii, pe care însă, ieșindu-i în cale, i-am azvirlit afară cu mare rușine. Și astfel le spulberai planurile și înțelegerea ce o aveau cu transilvănenii dea mă prinde la mijloc. Înstăpinindu-mă pe Moldova, adunai poporul și-l făcui să jure în numele Măriei Sale împăratului. În vreme ce oblăduiam această nouă provincie, am fost înștiințat de transilvăneni că Sigismund vrea să intre în Transilvania cu o grămadă mare de poloni prin Maramureș și Hust. Eu socotii că nu-i lucru bun și plecai și mă întorsei în Transilvania, lăsînd oameni de-ai mei de pază în Moldova sub comanda lui Moise Secuiul, în care foarte mă încredeam. Ajuns în Transilvania, Gaspar Kornis îmi dezvălui învoiala pe care Moise Secuiul o făcuse cu Sigismund, căci îi făgăduise că mă va prinde viu ca să mă dea în mîinile lui Sigismund sau că mă va omori.

Îndată ce am înțeles aceasta, numaidecît dădui de veste comisarilor împărătești¹⁶ și apoi îl trimisei pe Kornis cu un alt boier al meu¹⁷ ca soli la Curtea împărătească și în același <timp> l-am trimis pe acel sperjur și ticălos de Csáky¹⁸ ca să orînduiască poporul împreună cu nobilimea, pentru că voiam să plec să iau Timișoara, căci mă înțelesesem cu pașa de la Timișoara ¹⁹ în acest chip că îndată ce voi ajunge cu oastea sub ziduri, să predea cetatea, iar eu îi făgăduisem să-i capăt de la Măria Sa împăratul un loc în Transilvania, unde să poată trăi, 15 mii de țechini

și simbrerie pentru 100 de oameni. Spre a face acest lucru l-am însărcinat pe Csáky să adune oameni, fiindcă nu-mi aveam atunci cu mine oastea, și-l rugai pe domnul Pezzen să facă să se dea porunca Măriei Sale către George (Basta) ca la caz de nevoie să îmi trimită oameni.

Despre acest lucru îmi scrise serenisimul arhiduce Matias că l-a însărcinat pe Basta, pe Paul Nyary și pe alți căpitani, că trebuie să vină într-ajutorul meu. Trimisei scrisorile și la Basta, ca fără întârziere să se apropie de Tășnad²⁰ cu oastea Măriei Sale împăratului, care-mi scrise înapoi s-o fac cât mai repede. Într-aceea transilvănenii <nobili> înțelesesă că trădarea lor ajunsese la urechile mele, după cum o vestisem comisariilor și că trebuie să pun pază la trecătorile Poloniei ca să nu poată fugi Moise Secuiul și să treacă în acel regat, după cum uneltiseră ei ca să se unească cu Sigismund. Dându-și ei seama de asta, trimiseră la Moise Secuiul ca să treacă în Polonia și să-l îndemne pe cancelar să se grăbească, fiindcă toți se ridicară asupra mea. Văzînd transilvănenii că polonii nu se ivesc așa de repede, începură să-i îndemne prin scrisori. Transilvănenii mai știau că Basta venea cu oamenii Măriei Sale ca să se unească cu mine și că sosise la Ineu, de unde el îmi scrisese ca să mă înștiințeze de sosirea lui în acest loc și că aștepta cât mai repede să fie laolaltă cu mine. Văzînd transilvănenii că eu stăruiam din răspuțeri ca Basta să vină cât mai de grabă, nu mai voia să-i aștepte pe poloni, ci îi alesesă pe Francisc Alárdi și pe Gabriel Haller și-i trimiseră la Basta și la comisarii Măriei Sale împăratului, cu care vorbiră multe despre mine și se înțelesesă să pornească împotriva mea, știind că oastea mea nu era cu mine și că foarte ușor m-ar fi putut prinde viu. După ce făcură acest plan, îmi scrise Basta să-l aștept cu bucurie, fiindcă el se grăbește să se unească cu mine. Tot așa domnul David Ungnad împreună cu Mihail Székely mi-au scris din Tășnad cum că Basta a ajuns la Ineu și că vor veni împreună cu el, silindu-se zi și noapte ca să ajungă cât mai degrabă. Pe de altă parte, Basta trimisese scrisori prin toate orașele Transilvaniei, ca toate să se ridice asupra mea pentru că și el va veni cu oaste mare asupra mea și eu nu știam nimic. În vremea aceea mi se spuse că Sigismund a venit de s-a unit cu transilvănenii și cu polonezii; atunci mă temui că se vor duce să se unească cu Basta și că nu vor rupe-o cu el, și atunci eu, pentru mai multă siguranță dinspre Basta, mă ridicai de unde eram și plecai dorind să mă unesc cu el, însă a treia zi se năpus-tiră asupra mea transilvănenii, nemții, ungurii și Basta, pe care eu îi așteptam într-ajutor împotriva vrăjmașilor Măriei Sale împăratului²¹.

Acuma oricine poate vedea prin ce trădare m-au înfruntat și l-au păgubit pe Măria Sa împăratul și pe toată creștinătatea. Atunci eu, văzînd că lucrurile mergeau spre un sfîrșit rău, mă retrăsei cu acea puțină călărime ce o aveam și mă dusei la Făgăraș, și văzînd țara toată ridicată asupra mea mă gîndii că ei o fac din porunca Măriei Sale împăratului. Iar după ce mă înfrîneră, se ascusesesă pe niște coline vreo 900 de secui, care fură chemați cu jurămint, care crezură și coborîră, și după ce-i despuiară, îi tăiară în bucăți pe toți, fără a lăsa pe vreunul în viață. Pe urmă au venit în Alba Iulia, unde pe toți italienii, grecii, românii și sîrbii, cu familiile lor pînă la pruncii de țîță, pe toți îi trecură prin ascuțișul sabiei; și se duseră de asemenea și la spitale și făcură același lucru; încă și în biserica mea, pe care o clădisem mai înainte, au intrat și au dezgropat oasele lui Aron vodă, care de atîta timp era înmormîntat, și ale altor boieri de-ai mei, și le-au zvîrlit afară. Așa

neomenie nu au făcut nici păgînii. Cînd ajunsei apoi la Făgăraș, m-am întîlnit cu oamenii mei care veneau din Moldova, care se strînseseră în jur de mine ca să m-apuc cu ei împreună să mă răzbun de rușinea ce mi s-a făcut, fiind gata a muri fiecare pentru mine. Îi îndemnai să se liniștească, fiindcă nu se cuvine ca noi să mergem împotriva Domnului meu, și așa mă ridicai din Făgăraș și mă dusei sub munții Brașovului de unde trimisei soli la George Basta ca să aflu pricina celor întîmplate, iar Basta îmi trimise pe Sebastian Thököly și Miklós Vitéz, care cerură ca din nou să jur și să le dau pe fiul meu spre a-l trimite la Măria Sa, care îmi aduseră și scrisori de jurăminte pe care le am încă astăzi la mine. Mai voiau ca eu să le trimit soția cu toată familia și vistieria mea, ceea ce nu întîrzieai să fac și astfel îmi trimisei toate lucrurile în mîinile domnului George <Basta>, știindu-l omul Măriei Sale, pe care, după ce le jurasem și le trimisesem familia mea ca ostatecă, îi rugai să-mi dea ajutor ca să pot face față dușmanului; care, după ce mi-o făgăduiră, îmi trimiseră pe acel trădător de Moise Secuiul, care venind a dat buzna pe oamenii mei și i-a tăiat. După aceea trimisei mulți dintre oamenii mei la George <Basta>, înștiințindu-l despre multe lucruri, dar ajungeau în mîinile lui Moise care nu-i lăsa să treacă, omorîndu-i pe toți.

După aceea, intrînd eu în Țara Românească, mă văzui înconjurat din toate părțile de dușmani; de o parte de poloni, moldoveni și tătari, de alta de turci, de care era plină țara; și cu toții mă lovii de vreo cîteva ori. La urmă însă, văzînd că nu pot ține piept la atîta mulțime, trimisei toată artileria ce o aveam la Moise Secuiul, ca s-o dea lui George <Basta>, care însă în mod volnic o dădu în mîinile dușmanului. Apoi, în sfîrșit, slobozii pe ostașii mei, nemaiavînd cu ce să-i țin, și alesei cu mine numai 10 mii de călăreți, și așa plecai spre Țara Românească de Jos și mă dusei pînă la Dunăre, unde îl găsii pe sangeacbeul Vidinului cu 4 mii de turci întorcîndu-se cu mulți robi și vite ca să-i treacă în Turcia, și cînd dădui de el, mai curînd dorind moartea decît izbînda, a vrut Dumnezeu să-i tai pe toți în bucăți și să nu scape nici unul; și a căzut și sangeacbeul, al cărui steag îl dusei cu mine la Măria Sa împăratul. După ce am făcut această ultimă slujbă creștinătății, am plecat să vin la sacrele picioare ale Măriei Sale, trecînd prin Transilvania, și astfel cu mila cerească am intrat în țara Măriei Sale, cu vreo 7 mii de cai.

Acuma, în mod limpede, oricine poate vedea cîtă muncă și osteneală am îndurat șapte ani de-a rîndul și cîtă slujbă am făcut creștinătății, căci am dobîndit de la turci 100 de tunuri, și că pînă la urmă din cele trei țări, adică din Țara Românească, Transilvania și Moldova, am scos și am făcut gata de slujbă Măriei Sale împăratului 200 000 de oameni de luptă, pedestri sau călări, cu care eram totdeauna gata să slujesc Măriei Sale. Iar acuma am ajuns la acest capăt, pierzînd toate lucrurile pe care le cîștigasem din tinerețea mea pînă la bătrînețe, și țări și bogății și soție și copii; și dacă aș fi pierdut tot din pricina vrăjmașilor, sau dacă mi-ar fi fost luate de vrăjmaș, nu m-ar durea atîta, cît mă doare, fiindcă au fost făptuite de aceia de la care nădăjduiam și așteptam ajutor și reazem; Dumnezeu le vede. În vremea aceasta se poate vedea că n-am cruțat nici cheltuieli, nici osteneală, nici sînge, nici însăși viața mea, ci am purtat războiul așa de multă vreme singur, cu sabia în mină, fără să am nici fortărețe, nici castele, nici orașe, nici cel puțin o casă de piatră unde să mă pot refugia, ci abia una singură pentru locuință. Și fiind dintr-o țară așa de îndepărtată și necunoscută, nu am pregetat să mă alătur creștinătății

cu puterile mele și eu cheltuieli uriașe, nefiind cunoscut de nimeni, și nici n-am făcut acestea, silit de cineva, ci ca să am și eu un loc și un nume în creștinătate am părăsit toate celelalte prietenii ce le aveam. Astfel rog toată creștinătatea să-mi stea într-ajutor, căci am pierdut tot, și țări și bogății și soție și copilași și în sfârșit tot ce am avut pe lume.

¹ Mehmet Mihaloglu, căpătenie a akingiilor din Cirmen, Bulgaria de Sud.

² 13 noiembrie 1594, data intrării în acțiune efectivă a lui Mihai împotriva otomanilor,

³ Gazi Ghirai al II-lea zis Bora — Vîforul.

⁴ 14 și 16 ianuarie 1595, Putinei și Stănești lângă Giurgiu.

⁵ Șcîrpătești, ianuarie 1595; 25 ianuarie 1595 lângă Rusciuc, a alungat ultimele rămășițe tătărești.

⁶ În textul de pe microfilm din „Rocovo”, nu „di nuovo”. Deci întrebuițind textul lui Pernice, traduce „iarăși”; probabil Rocovo = Rahova.

⁷ 13 februarie 1595.

⁸ Fiul marelui vizir Sokollu Mehmet pașa.

⁹ Turnu Măgurele, noiembrie 1596.

¹⁰ Aga Leca, cu 3 500 oameni.

¹¹ 5 noiembrie 1598, Mihai se întoarce la Tirgoviște.

¹² Andrei Báthory.

¹³ Șelimbăr, lângă Sibiu, 28 octombrie 1599.

¹⁴ Skrzyniecki, februarie 1600.

¹⁵ Jan Zamoyski.

¹⁶ Bartolomeu Pezzen, David Ungnad, Mihail Székely.

¹⁷ Logofătul Teodosie Rudcanu.

¹⁸ Ștefan Csáky de Keresztezeg, căpitan general al Transilvaniei.

¹⁹ Geafer pașa, valiul Timișoarei.

²⁰ Pernice citește Jasnada, iar Decei traduce Satmăr; pe microfilm este Tasnada, deei Tăsnad, localitate lângă Satu Mare.

²¹ Mirăslău, 18 septembrie 1600.

Sacratissima Caesarea Regiaque Maiestas, domine domine clementissime, humillimam mei subiectionem.

Literas ad Sacratissimam Maiestatem Vestram dedi et antea meas, quibus haud eandem mihi molestandam praesumerem: nisi me fidelitas et obsequium meum erga Sacratissimam Maiestatem humilimum ad id praestandum impelleret, et etiam luctus Familiae meae charissimae, quae iam etiam de mutatione Transylvanica certa animaduertens, omnia tristia literis mihi nunciauit, Sigismundique conatum, quem Transyluani tribus comitys habitis iam promouere ausi sunt, certò perscripsit. Cum itaque Sacratissima Maiestas, ob Transylvanorum animos, qui semper nouandis rebus student, omnia incerta, de Familia mea quae mihi solum restat, omnia penes fidelitatem meam perdens, timeam: Supplico Sacratissimae Maiestati Vestrae, tanquam domino benignissimo, ne miserrima mea Familia cogatur extrema perpeti, cum sit innocens, dignetur alicui suorum fidelium, qui in conterminis Transylvaniae constitutus est, gratiosè demandare, ut de Familia mea, in ditionem Suae Maiestati subiectam educenda, quàm celerrimè provideat. Si aliqua in re erga Sacratissimam Maiestatem me deliquisse compertum fuerit, uita meam eidem ultro deuoueo, modo charissima mea pignora quae innocentissima sunt, captiuitate et metu illis in horam imminet, liberentur. Quod ego Maiestati Vestrae indefesso studio, et obsequy et fidelitatis meae, humilime reser-

uire perpetuo contendam. Quam etiam gloriose regnare, et diu uiuere ex animo opto. Datis Viennae Austriae, 10 Februarii 1601.

Eiusdem Sacratissimae Vestrae

Fidelis, perpetuus, et subiectissimus Seruitor

Mihail Voevod, m.p.

Arh. St. Buc., Colecția xerografii Austria. pach. CCXXXIII/24; Haus, Hof- u. Staatsarchiv, Wien, Türkei I, K 84; Hurmuzaki, *Documente*, IV/1, p. 243.

Preasacră Maiestate împărătească și regească, Doamne, Domn preaclement, supunere preaumilă din partea mea.

Am trimis și înainte preasacrei Voastre Maiestăți o scrisoare a mea, cu care nu aş cuteza a vă tulbura, dacă nu m-ar împinge la aceasta credința și respectul preaumil față de preasacra Maiestate, ca să arăt durerea familiei mele preascumpe care, chiar acum, observind anume schimbări în situația din Transilvania, mi-a dat de veste prin scrisoare de toate lucrurile rele <întimplate> și mi-a înfățișat cu temei faptele lui Sigismund, pe care transilvănenii au îndrăznit să-l înalțe iarăși <principe> în trei adunări ce s-au ținut. Dar acum, preasacră Maiestate, totul este nesigur din pricina transilvănenilor, care se învrednicesc mereu numai de schimbări politice; mă tem pentru familia mea, singurul bun ce mi-a mai rămas, căci am pierdut totul în afară de credința mea; rog aşadar, pe preasacra Voastră Maiestate ca pe un stăpîn preabinevoitor, ca să nu fie silită sărmana mea familie a îndura mari nenorociri, pentru că este nevinovată, să binevoiască a porunci cuiva dintre credincioșii săi care viețuiește în hotarele Transilvaniei, să se îngrijească cît mai degrabă ca familia mea să fie dusă într-un ținut supus Maiestății Sale. Dacă s-a dovedit că am greșit în vreun fel față de Sacra Maiestate, îi incredințez pe de-a întregul viața mea, numai să fie eliberați prea scumpii mei copii, care sînt cu totul nevinovați, din captivitatea și teama ce-i amenință ceas de ceas. Pentru care lucru mă voi sili necurmat a sluji umil pe Maiestatea Voastră cu sirguintă neobosită, cu respect și credința mea, dorindu-vă din inimă să domniți glorios și să trăiți mulți ani. Dat la Viena, în Austria, la 10 februarie 1601.

Al preasacrei Voastre Maiestăți credincios, statornic și preasupus slujitor,

Mihai voievod

230

1601 februarie 23.

Extract auss einem Schreiben auss Sibenbürgen, vom 23. Februarij, anno 1601.

Eben dise Tag <5 Februarii>, umb 10 Uhr, hat man den Baba-Norak <sic>, dess Michl Wayda fürnembsten Soldaten, sambt seinem Priester¹, an zwen Spiess lebendig gebunden und auf den Placz gebraten.

Hurmuzaki, *Documente*, XII, p. 1153; München, Staatsarchiv, K. Schw., 371/2, f. 125 v°.

Extras dintr-o scrisoare din Transilvania, din 23 februarie 1601.

Chiar în această zi <5 februarie>, la orele 10, Baba Novac, cel mai distins oștean al lui Mihai voievod, împreună cu preotul său¹ au fost legați de vii de două frigări și prăjiți în piața publică.

¹ Preotul greco-ortodox Sachi.

Serenissima et Catholica Maestà, mio Signore et Padron Clementissimo,

Scrissi molti mesi sono alla Maestà Vostra il successo della vittoria ottenuta contro il Cardinale Battori, et l'acquisto fatto della Transilvania a nome della Maestà Cesarea, doppo haver io per spatio de sett' anni continui sustentato la guerra, a mie spese, contro tanti et così grandi nemici della Christiana fede, et in particolare nemici della Serenissima Casa d'Austria, la gloria et la felicità della quale ho io sempre con tutte le forze et sangue mio stesso virilmente deffesa, per quella infinita devotione che io, come humilissimo, fedelissimo et miseratissimo servitore, per particolare instinto mio naturale, l'ho sempre portata. Haverà doppoi la Maestà Vostra inteso l'inestimabil danno che ricevei da onde sperava soccorso, per servizio pure di Sua Maestà Cesarea, mio benignissimo Signore, che solo veramente de tal mia confidanza, fu causato; perchè caminand' io con fermo proposito et volontà incorrotta di espurgar quella provintia, con levarne i ribelli di Sua Maestà Cesarea, non fu al hora conosciuta, nè perciò accettata così salubre deliberatione mia, sendosi prestata maggior fede alle frodi delli stessi ribelli, che al testimonio de tante segnalate imprese da me fatte per servizio et grandezza di Casa d'Austria, havendo anco fin in tanto causato sospetto nel Sacratissimo petto di Sua Maestà Cesarea della limpidezza mia, et ch'io volessi impadronirmi di quella provintia pensiero che mai cascò, come veramente non poteva cascare, nella mente et volontà mia. Che quelli fossero veramente ribelli, et che il pensier mio fosse giusto et necessariissimo l'effetto che doppoi n'è seguito l'ha chiaramente dimostrato, sì come ho io anco voluto meglio dimonstrarlo con essere venuto a' piedi di Sua Maestà Cesarea, la quale havendo intese le raggion mie, come benignissimo et clementissimo Prencipe è restato chiaro dell' innocenza mia, ma di più doppo havermi fatti doni corrispondenti all' ampiezza della generosità sua, m'ha anco destinato tutti quei soccorsi che con ogni humiltà l' ho supplicato, tal che se prima vivevo desideratissimo di spendere il sangue per la imperiale corona et persona di Sua Maestà, hora ne vivo più che mai ardentissimo; dalla quale dovendo io partire carico de tanti immortali oblii et gratie ricevute, per andar a mettere in essecutione quanto è particolare debito et fervente desiderio mio, ho prima che lontanarli maggiormente volsuto fare humilissima riverenza con questa mia alla Maestà Vostra, et darle parte con ogni humiltà, come faciò, delle cose seguite, con questa brevità di parole, sicuro che la Maestà Vostra l'aggradirà tale quale ella si sia conforme alla benignità sua, dalla quale mi giova sperare di puoter ricevere sempre gratie segnalatissime, et che quella aggradirà sempre l'attioni et imprese mie, come fatte

con puro zelo della grandezza della fede chatolica, della quale la Maestà Vostra porta il glorioso et triumfante titolo, et anco per grandezza et conservationi delli amplissimi regni della Serenissima Casa sua. Solo m'incresce non haver forze uguali a così grande bisogno, che quando queste non mi mancassero, sperarei con l'aggiutto dell'immenso Iddio di veder il glorioso standardo della Santa Croce triomfar sopra le mura et torri della città stessa di Constantinopoli, et anco della Città Santa, nella quale il Redentore volse patire così acerba morte per i peccati nostri. Astretto dunque per una parte dalla impotenza mia, et confidado per l'altra nella immensa bontà et magnanimità della Maestà Vostra, solita di prestare potentissimi agiuti et soccorsi per simili christiane et pie imprese, come in particolare faceva al Prencipe Sigismondo Battori, vengo a supplicarla voler farmi gratia di qualche ordinario soccorso, acciochè con mezzo di quello io possa avanzarmi in questa guerra contra il comune nemico immanissimo del nome christiano: che tutto cederà anco a grandezza della Serenissima Casa d'Austria, et sarà anco tanto acetto al grand' Iddio, quanto caro li è la <felicità> et grandezza della chiesa sua, per la quale et con la <... ? ci offrimo?> hora et sempre di voler vivere et morir obedientissimo, fedelissimo et> humilissimo servo. L'istesso benignissimo et clementissimo <Iddio conservi> la reale persona della Maestà Vostra, come bramo, et la faccia sempre felicissima in tutti li suoi immensi et giusti desideri, et che per fine li faccio humilissima riverenza. Di Praga, l'ultimo Marzo 1601.

Di Vostra Serenissima Maestà Catholica, Humilissimo et devotissimo servitore,

Io Mihail Voevod

Alla Serenissima Maestà Catholica, mio signore, Padrone Clementissimo.

Al. Ciorănescu, *Documente*, p. 184—185, doc. CCCLXXXVIII; Arhivo General de Simăncas, legajo 707, Alemania.

Prealuminată și dreptcredincioasă Maiestate, doamne și stăpîne al meu preaindurător,

Am scris acum mai multe luni Maiestății Voastre despre izbînda cîștigată împotriva cardinalului Báthory și despre dobîndirea Transilvaniei în numele Maiestății imperiale, după ce am purtat timp de șapte ani necurmați război pe cheltuielele mele împotriva atîtor mulți și mari vrăjmași ai credinței creștinești și cu deosebire vrăjmași ai Prealuminatei Case de Austria, a cărei glorie și creștere eu am apărut-o bărbătește, cu toate puterile și cu singele meu, cu acea nesfîrșită credință pe care am aflat-o totdeauna, ca un smerit, devotat și nevrednic servitor, în simțirea mea firească. Să afle mai apoi Maiestatea Voastră ce pierdere fără seamă am avut tocmai de acolo de unde nădăjduiam că primesc ajutor, tot prin favoarea Maiestății Sale imperiale, preabinevoitorul meu stăpin, care pierdere cu adevărat numai din preamarea mea încredere a fost pricinuită; căci mergînd eu cu hotărîre statornică și voință neclintită să curăț acea țară și să isprăvesc cu acei răzvrătiți împotriva Maiestății Sale imperiale, n-a fost atunci știută și într-aceea nici acceptată cumpănita mea chibzuială, dîndu-se încă mai multă crezare născocirilor ale chiar răzvrătiților acelora decît mărturiei atîtor

fapte însemnate săvârșite de mine întru servirea și mărirea Casei de Austria, ba ajungându-se acolo că s-au ivit îndoieli asupra curăției gândului meu pînă și în preacinstitul cuget al Maiestății Sale imperiale, anume cum că eu aș fi vrut să mă înstăpinesc pe acea țară, gînd ce nicicum nu l-am avut, cum cu adevăr nici se putea să-l am în mintea și vrerea mea. Că aceia cu adevărat au fost răzvrățiți, și că gîndul meu a fost drept și mai mult decît trebuitor, s-a dovedit limpede prin ceea ce a urmat, care lucru am voit încă mai bine să-l dovedesc venind la picioarele Maiestății Sale imperiale, care, înțelegînd judecata mea, ca un preabinevoitor și preaîndurător principe, s-a limpezit asupra nevinovăției mele, ba mai mult, după ce mi-a făcut daruri pe potriua marii sale dărnicii, mi-a mai trimis încă și acele ajutoare pentru care cu atîta smerenie m-am rugat, într-astfel că dacă mai înainte vreme trăiam plin de dorința să-mi vârs singele pentru coroana imperială și Maiestatea Sa, acum trăiesc mai infocat întru aceasta ca nicicînd. Trebuînd dar într-aceea să îndepărtez povara atîtor veșnice îndatoriri și favoruri primite, ca să merg să săvîrșesc ceea ce e datoria mea deosebită și dorința mea fierbinte, am voit tare mult, înainte să mă depărtez, să fac smerită plecăciune prin această <scrisoare> a mea către Maiestatea Voastră și să înfățișez cu toată smerenia, cum fac, faptele întîmplăte, cu scurtime de vorbe, încredințat că Maiestatea Voastră le va primi așa cum se potrivește cu bunătatea și omenia sa, de la care mi-e priincios a nădăjdui că voi putea să primesc mereu favoruri însemnate și care va întîmpina acțiunile și faptele mele ca fiind făcute cu inimă curată întru creșterea credinței catolice, întru care Maiestatea Voastră își poartă gloriosul și triumfătorul titlu, și încă spre creșterea și păstrarea întinselor stăpîniri ale prealuminatei sale Case. Mă mihnește numai că nu am puteri cuvenite pentru asemenea mare trebuință; nădăjduiesc, cu ajutorul lui Dumnezeu cel necuprins, cînd n-or să-mi mai lipsească aceste puteri, să văd gloriosul stindard al sfintei cruci triumfînd chiar peste zidurile și turnurile cetății Constantinopole, ba încă și în Cetatea Sfîntă, în care Mintuitorul a îndurat grelele patimi ale morții pentru păcatele noastre. Strîns dar pe de o parte de neputința mea, încrezător pe de alta în nesfîrșita bunătate și mărinimie a Maiestății Voastre, deprinsă a da ajutoare puternice și sprijin pentru asemenea creștinești și cucernice fapte, cum i-a dat cu deosebire principelui Sigismund Báthory, vin a vă ruga să binevoiți a mă învrednici cu oarece sprijin, ca să pot pe această cale să înaintez în acest război împotriva vrăjmașului comun și crîncen al numelui de creștin; și totul se va pleca înaintea măreției prealuminatei Case de Austria și va fi cu atît mai pe voia lui Dumnezeu, cu cit îi este mai iubită <fericirea> și mărirea bisericii sale, pentru care <ne arătăm>? acum și mereu dornici a trăi și a muri ca preasupus, credincios și smerit servitor. Dumnezeu milostivul și îndurătorul să păzească regeasca față a Maiestății Voastre, așa după cum mi-e ruga, și să-i dea mereu fericire în toate marile și dreptele ei dorinți, iar la urmă fac smerită plecăciune.

Din Praga, în ultima zi a lui mărție 1601

Al prealuminatei voastre Maiestăți Catolice preasmerit și preadevotat servitor

Io Mihai voievod

Prealuminatei Maiestăți Catolice, domnului și stăpînului meu preaîndurător.

Valachiae Principi

Dilecte fili nobilis vir salutem, et Apostolicam benedictionem. Nobilitatis tuae litteras accepimus quos calendis aprilis Pragae ad nos dedisti de his rebus copiose scriptas, quae superioribus diebus vario eventu tibi acciderunt. Nos vero animo erga te benevolo sumus, et propensa voluntate, quam etiam ob causam te magnopere hortamur, ut in negotio religionis omnium gravissimo, et iis in rebus, quae ad unam veram catholicam fidem pertinent et animum candidum, ut par est, geras, et sincere omni ex parte procedas corde puro et conscentia recta, in quo de animae tuae salute, et solida faelicitate agitur; ubi enim in hoc genere satis de te nobis cautum verit, ut tuto ac securo ea in re animo esse possimus, tum demum omni voluntate et amore tibi forebimus, tibi que quavis oblata occasione, quantum cum Domino licebit adjumento erimus quid ergo a te praecipue requiratur, et quid te potissimum agere oporteat, vides, qualis si feceris et nostram erga te benevolentiam multo, efficacius provocabis, et omnia tibi Dei adjutrice gratia prospere et felicet evenient. Datum Romae apud Sanctum Petrum, sub Annulo Piscatoris die 28 Aprilis 1601 Pontificatu nostri Anno Decimo.

Biblioteca Batthyány, Alba Iulia. X—116, Collectanea Bibliothecarum Columnensis, Chigianae, Doria-Pamphilianae, Alterianae, Corsiniana et Tabularii Congregationis de Propaganda Fide, f. 141.

Principelui Țării Românești

Iubite fiu și nobil bărbat — salutul și binecuvîntarea <noastră> apostolică. Am primit scrisoarea Domniei Tale, pe care ne-ai dat-o din Praga la calendele lui aprilie, și în care era scris amănunțit despre acele lucruri care în zilele anterioare, prin schimbările sorții, ți se întîmplaseră. Sufletul nostru însă este plin de bunăvoință față de tine și vrerea <noastră> este cu tine, din care pricină chiar, cu mare stăruință te îndemnăm ca, în truda prea împovăraătoare pentru credința comună și în acele treburi care țin de credința catolică cea singură adevărată, să te porți cu suflet curat, cum este potrivit, și să te arăți în chip neprefăcut de orice parte, cu inima neprihănită și cugetul drept, în ce privește mîntuirea sufletului tău și întreaga <lui> norocire; atunci, întru aceste lucruri îndestul vom avea cheazășuire despre tine, vom putea fi cu sufletul întreg și fără teamă și abia atunci te vom sprijini cu întreagă vrerea și dragostea și ție, orice prilej s-ar ivi, îți vom fi, cu voia Domnului, într-ajutor, în cele solicitate de tine cu înțietate și în cele ce le socotești potrivite pentru a acționa cel mai bine; de vei face aceasta și vei chema mai statornic bunăvoința noastră față de tine, toate ți se vor rîndui cu folos și noroc, cu milostivirea lui Dumnezeu. Dată la Roma, în Sfîntul Petru, <întărită> cu inelul pescarului, în ziua de 28 aprilie 1601, în anul al zecelea al pontificatului nostru.

[...]¹. Michael ys returned to the confines of Transilvania with some 7,000, parte whereof he ys aided from the Emperor and the rest gayned and waged of himself, whereof Sigismundus Bartory, lately sent thether by th Poole, being advised, sent out a Captaine to encounter him, who receyved a greate overthrowe by Michael, whereupon Sigismundus sent to Powland for aide, from whence he ys answered that he must not expect anything for this yeare, being otherwise trobled with the King of Swesia, as also that the nobility did not lyke the Chancellor² his last action, for which he ys since greatly maligned of them. If Michael recover againe those provinces and the rebell contynue with the disobedience of the souldiers, the Grand Signor his estate wilbe very daungerous. Since the last rumors with feare of them he doth not come out of his Pallas to Church, wich hath bene a custome every Friday or at the lest every second day [...]¹.

E. D. Tappe, *Documents*, p. 141, Public Record Office, London, State Papers 97/4, f. 136.

[...]¹. Mihai s-a reîntors la hotarele Transilvaniei cu aproximativ 7 000 de oameni, o parte fiind ajutorul dat de împărat, iar restul recrutati și plătiți de el însuși. Sigismund Báthory, trimis nu de mult acolo de polonezi, fiind înștiințat despre aceasta, a trimis afară <la hotare> un căpitan spre a se opune lui Mihai; căpitanul însă a suferit o mare înfringere. Sigismund a trimis apoi după ajutoare în Polonia, de unde a primit răspuns că nu se poate aștepta la nici un fel de ajutor în acest an, <polonezii> avînd dealtfel dificultăți cu regele Suediei, iar nobilimea nefiind de acord cu ultima acțiune a cancelarului², din care cauză de atunci, el este supărat pe nobilime. Dacă Mihai cucerește din nou acele provincii și rebeliunea <la Constantinopol> continuă cu nesupunerea oștenilor, situația sultanului devine foarte periculoasă. De la ultimele tulburări, de teama lor, el n-a mai ieșit din palat <spre a merge> la moschee, cum obișnuia în fiecare vineri sau, în ultimul timp, o dată la două zile [...]¹.

¹ Text omis la publicare de E. D. Tappe.

² J. Zamoycki.

Illustrissimo et reuerendissimo mio signore et padrone, singolarissimo.

Lieto me ne uengo a vostra signoria illustrissima et reuerendissima con questa mia per riuerirea primieramente come posso et uienmi permesso, raguagliandola da pò come di momento in momento prende augmento nell'orecchio di costoro il ualor, et il strido dell' arme del ben fortunato Michal, onde rende loro spauento et timore, et à noi conforto et speranza, onde s'ode che per chetar a fatto la Transilvania per il Maximiliano, et speranzar del tutto il Sigismondo pretendente et per

uendicarsse di quella gente che tengono in bilancio quei popoli. Scemandō tutto il putrido, et prouedente la douere da ualoroso et accorto capitano che costoro non habbino più a penzare che il Sigismondo non solamente col piede, ma ne meno con l'occhio habbi più à ueder quella prouintia, et fermo parente che senza contradition ueruna habbi di nuouo à impatronirssse della Valachia con qualche cosa appresso, et di hora in hora equi si sta per ciò sentire. Onde da questi vien temuto molto, che se prima quando i polachi non erano in qualche trauaglio con moscouiti et suezzi, (come intendesi fin hora esser inferiori) era loro tanto formidabile suol questo nome Michal, che farra hora che giouato tanto da chi tocca è in tanta felice occasione per lui, si spera molto, si spera assai, se però se continua quanto si ode é nell'Asia che tien in briglia il ribelle scriuano questa Porta et nella Persia, che quel Re habbi intelligenza con lui spetta e nella christianità che homai principi christiani destati dal zelo feruente dell' honor di Dio habbino à effectuar quanto equi fin hora per molte caggioni si congiettura et spera [...].¹

Arh. St. Buc., Colecția microfilme Vatican, r. 76, c. 75—76; Archivio Segreto Vaticano, Fondo Borghese, Serie III, vol. 60 A, f. 181.

Preailustre și cucernice domn și stăpin al meu,

Prin prezenta mea scrisoare mai întâi sînt bucuros și aduc la cunoștința domniei voastre preailustre și cucernice, așa cum pot și cit îmi este permis, informîndu-vă în mod amănunțit cum din clipă în clipă se amplifică aici știrile despre vitejia lui Mihai și <răsună> zgomotul armelor norocosului voievod. Toate acestea fac să crească spaima și groaza în rîndurile otomanilor, iar pentru noi fericirea și speranța. Se aude că <toate acestea sînt> pentru a liniști Transilvania, pentru Maximilian, pentru a da speranțe pretendentului Sigismund, pentru a se răzbuna împotriva acelor oameni care țin în balanță soarta acestor neamuri. Diminuînd tot ce este putred și îngrijindu-se de ceea ce alcătuiește datoria sa curajosul și dibaciul căpitan, ei nu se mai gîndesc că Sigismund nu va pune piciorul, dar nici măcar nu va putea arunca o privire asupra provinciei <Transilvaniei>, se pare sigur că imediat și fără nici o opoziție va pune din nou mîna pe Țara Românească. Aici, din moment în moment se așteaptă să se audă acest lucru de el și dacă numele lui Mihai era formidabil înainte, cînd polonezii nu erau prinși în tulburările cu moscoviții și suedezii (așa cum se aude pînă acum le sînt inferiori), ce vor face acum, cînd tot ce întreprinde îi reușește. În această situație fericită pentru el se speră mult, se speră atît că dacă ar fi să dau crezare la ce se aude acest răzvrătit se bucură de strălucire și în Asia. Se scrie la Poartă că regele Persiei ar avea înțelegere cu el. Se cuvine ca și în lumea creștină, prinții creștini înflăcărați de zelul fierbinte față de Dumnezeu să îndeplinească ceea ce pînă acum, din multe pricini, doar își închipuiau și sperau [...].¹

¹ Despre rolul papalității, situația lui Ibrahim pașa, activitatea lui Cigala pașa.

[...]¹. Wie er gen Griechischweissenburg khomben ist, hat er sich bej dem Ibrahim Bassa angemelt, der in furstlich empfangenn, unnd mit ime allain durch einen Talmatsch geredt, unnd sich sonsten in allen furstlich gegen ime erzaigt.

Der Anfang seiner Redt ist gewest, Ihr. Maj. sollen den Mihal Wayda vor allen Dingen beim Grindt nembenn, ime straffenn, unnd stillenn, dann wo das nit beschäch, so wüerde sich die anngefangene wichtige Sachenn zerstossen, unnd zu kheinen Enndt khomben [...]².

Ein Hungerischer Jung so vor etlich Jahren, unndter Bassa gefangen worden, unndt stätts in des Ibrahim Bassa gezehlt ist, hab ime in Vertrauen gesagt, das diesz Jahr kheine Tarttern herausz khomben werdenn. So wärn auch die Tatternn so noch verhanden alle nach Siebenburgen verschickt wordenn, unnd wär der Mihal nach Siebenburgen nicht im Anzug, so wär heuer khein Türgg herausz khombenn, sonnder hetten den Sommer mit der Friedts-Tractation zugebracht, denn sy furchtten den Mihal Wayda sehr [...]³.

Arh. St. Buc., Colecția xerografii Austria, pach. CCXXXIV/9; Haus-, Hof- u. Staatsarchiv Wien, Türkei I, K. 86, f. 72–75; Hurmuzaki, *Documente*, IV/1, p. 256.

[...]¹ Îndată ce a sosit la Belgrad, s-a anunțat la Ibrahim pașa, care l-a primit princiar și a stat de vorbă singur cu el, printr-un tălmaci, și în general s-a manifestat princiar față de el.

Începutul discuției sale a fost că Maiestatea Sa trebuie să-l cercezeze înainte de toate temeinic pe Mihai voievod, să-l pedepsească și să-l potolească, căci, dacă nu se face acest lucru, atunci vor fi distruse lucrurile importante începute <negocierile de pace> și nu se va ajunge la nici un sfârșit [...]².

Un tânăr ungur, care a fost luat prizonier cu ani înainte, sub pașa, și care se numără printre cei ce se află mereu în preajma lui Ibrahim pașa, i-a spus în secret că anul acesta tătarii nu vor mai participa la război. Că și tătarii care mai erau acolo au fost trimiși toți în Transilvania și dacă Mihai n-ar fi intrat în Transilvania, nici un turc n-ar mai fi ieșit la război, ci și-ar fi petrecut vara cu tratativele de pace, căci ei se tem foarte mult de Mihai voievod [...]³.

¹ Formula de adresare.

² Despre intențiile pașnice ale turcilor și știri despre tătarii.

³ Prezența ostașilor francezi la Belgrad, în garda lui Ibrahim pașa.

[...]¹. Juxta Commissionem Sacr. Ces. M. V. circa rem Transylvanicam mihi clementer demandatam, ea qua debui fidelitate, et animi dexteritate processu, et coniuncta cum domino Basta opera, eosdem Transylvanos, ingenti militum suorum Tartaris et Turcis mixtorum copia fultitos (sic), Auspice DEO die 3 praesentis huius aggressi, eosdem

fortiter profligauimus, Tormenta omnia, ipsis ademimus, quorum et uexilla pro euidentiori documento Nro 62 hisce Majestati Vestra Sacr. humiliter transmisimus. Quod ad Sigismundum Transylvanum attinet, cum ipso non aliter, quam cum consanguineo suo breui, actum iri existimo. Vestra Majestas Caesarea fidem omnibus, mihi maleuolis, quorum ne forte plurimi sunt, internationem meam cupientes, ne adhibeat etiam atque etiam humiliter supplico. Experietur M. V. Sacra, me non solum fidelem, sed et utilissimum fore seruitorem suum. Supplico praeterea, ut M.V.S. de pecunia ad belli usus necessaria mature providere, eamque nobis quantoties transmitti mandare dignetur. Hactenus enim praeter duorum mensium stipendium, militibus, quorum maiorem quam M.V.S. mihi demandauit, conduxì numerum, soluere haud potui, miles autem in dies solutionem suam petit, qua neglecta, uerendum ne aliquid miliatur atque tempore summae necessitatis ex castris elabatur. Dubium enim non est, quin recuperato regno, maioribus sumptibus et solutionibus opus sit. Praeterea supplico humilime M.V.S. ut tormenta illa bellica, qua Transylvania habentur, per clemens M.V.S. mandatum ad eos quorum interest edendum, mihi benignè dare et assignare iubere dignetur, quibus cum et alias rem M.V.S. promouere et Regno eiusdem inseruire uolo. Literas nonnullas ipsius Sigimundi, de obsidione Ciuitatis M.V.S. Cas-souiensis, et partium illarum depopulatione ad Turcas scriptas Majestati V.S. hisce transmiseram diebus, quae an redditae sint, ignoro; Latere praeterea nolui M.V. Sacratissimam, Simonem, Vaiuodam <Regr?> Jeremiae fratrem, minorem, è Regno suo Transalpina, conspirato eorum uoto 24 die ueteris calendarii elapsi mensis proximi, eiectum esse, Regnumque illud pro M.V.S. conseruari, omnia demum bellica tormenta, in eo existentia ab eis ablata esse, Polonos demum circa fines eiusdem regni commorantes ipsis adhaesisse [...]².

Datum ex Castris ad Gorozlon positis

4. Augusti Anno 1601.

Sacr. M.V. Caes.

Humilimus ac fidelis seruus
Mihail Waiuoda m.p.

P.S. Supplico Maiestati V. Sac. dignetur condignam mei rationem habere, atque diligenter in memoriam reuocare, me iam terno uice pro recuperando Regno Transylvania sanguinem profudisse atque omnia bona amisisse, dummodo seruus utilis M.V.S. et totius christianitatis esse potui, necdum ad uitam usque meam cesso, sed omnia mea uirtute et industria, rem M.V.S. et totius Christianitatis promouere studeo, Regnum uero Transalpinæ per Tartaros Turcas totum desolatum, nil nisi praeter montes et fluuios supersunt, me aliqua gratia ex innata sua liberalitate prosequi et iuuare dignetur, habeam fore modum, quo me sustentare et sub ala M.V.S. permanere possim.

Sacratissimo Romanorum Imperatori, ac Germaniae, Hungariae, Bohemiae etc. Regiae Maiestati etc. Domino domino mihi clementissimo.

Arh. St. Buc., Colecția microfilme Austria, r. 47, c. 112—113; Oesterreichische National Bibliothek Wien, Autographen Sammlung 32/53; Hurmuzaki, *Documente*, IV/1, p. 265—266.

[...]¹. Potrivit sarcinii încredințate mie cu clemență de Maiestatea Voastră sacră imperială, în problema transilvană, mi-am făcut datoria cu fidelitate și cu iscusință; unindu-mi forțele cu cele ale domnului Basta, pe ziua de 3 ale lunii prezente, cu ajutorul lui Dumnezeu, am atacat pe transilvăneni <Sigismund Báthory> ale căror oști puternice erau sprijinite de detașamente amestecate de tătari și turci — și i-am bătut strașnic. Am transmis preaumil Maiestății Voastre sacre toate tunurile și steagurile luate de la ei, potrivit documentului nr. 62 <anexat> aici. În ce privește pe Sigismund <ca stăpîn al> Transilvaniei, sînt de părere că trebuie procedat sumar cu el, nu altfel decît <s-a procedat> cu consangvinul său. Iarăși și iarăși rog preaumil ca Maiestatea Voastră să nu dea crezare răuvoitorilor mei — care, poate, sînt mulți — și care doresc nimicirea mea. Maiestatea Voastră sacră își va da seama că eu nu numai că îi sînt credincios, și ci poate că și cel mai de folos slujitor al său.

Rog totodată ca Maiestatea Voastră sacră să poarte de grijă grabnic pentru banii necesari nevoilor războiului și să binevoiască a porunci să-mi fie trimiși în întregime. Căci pînă acum n-am putut plăti aproape pe două luni solda acelor oșteni pe care i-am angajat în număr mai mare, decît mi-a cerut Maiestatea Voastră sacră, dar oșteanul își cere plata la zi, fapt care, neglijat fiind, este de temut că nu-și va mai da silința și că va fugi din tabără în momentul celei mai mari nevoi. Căci nu există nici o îndoială că, odată cu recuperarea țării, sînt necesare cheltuieli și plăți mai mari. Afară de aceasta, rog umil pe Maiestatea Voastră sacră să binevoiască — printr-un ordin dat cu clemență celor interesați — a porunci să mi se dea și să mi se atribue mie acele mașini de război pe care le aveți în Transilvania cu care vreau să promovez și să servesc și alte treburi ale Maiestății Voastre sacre și ale guvernării voastre.

Am trimis acolo cîteva scrisori ale lui Sigismund, adresate turcilor, privind asediul cetății Maiestății Voastre, Cașovia, și pustiirea acelor regiuni, nu cunosc însă la ce dată au fost redactate. Afară de aceasta, nu vreau ca Maiestății Voastre să-i rămînă ascuns faptul că Simion, fratele mai mic al voievodului Ieremia a fost respins din domnia sa transalpină <Țara Românească>, la 24 iulie stil vechi, la dorința unanimă a lor <locuitorilor>, iar domnia de acolo a fost păstrată pentru Maiestatea Voastră sacră, că toate mașinile de război existente acolo au fost luate de la ei, și că la acestea s-au mai adăugat și cele ale polonezilor, care s-au oprit la hotarele Țării Românești [...]².

Dat în castrul de la Gorăslău, la 4 august 1601

Al Sacrei Maiestăți imperiale slujitor umil și fidel

Mihai voievod

P.S. Rog pe Maiestatea Voastră să binevoiască a mă avea în vedere cum se cuvine și să-și recheme în amintire că a treia oară mi-am vărsat sîngele pentru recăpătarea țării Transilvaniei și că mi-am pierdut toată averea, numai pentru a putea fi slujitor de folos Maiestății Voastre sacre și întregii creștinătăți și nu voi înceta cît voi trăi, ci mă voi strădui cu toată virtutea și truda să fac să înainteze lucrurile Maiestății Voastre și ale creștinătății. Iar Țara Românească, <fiind> cu totul pustiită de tătari și de turci, astfel încît nu i-au mai rămas decît munții și apele, binevoiți, Maiestate, a mă dărui și ajuta cu vreo milostivire din generozitatea

voastră înăscută ca să am cu ce să mă întrețin și să pot rămâne sub aripile Maiestății Voastre.

Preasacralui împărat roman și al Germaniei, Maiestății Sale regelui Ungariei, Boemiei etc., Domnului meu preaclement.

¹ Formula de adresare.

² Formula de încheiere.

237

1601 august 17, Praga.

Rudolphus.

Illustris. Accepimus literas vestras quarta augusti die ex castris ad Gorczlou positis de insigni, quae nobis istic pridie vestra et Georgii Bastae fortitudine parta erat, victoria, scriptas; quae magnam nobis voluptatem laetitiamque attulerunt. Laudamus, quam re ipsa experimur, fidem vestram, de qua dubitare nobis in mentem venire non potuit, cum memoria repetimus quanto, quamque effuso nobis animi affectu vos obtuleritis, constantiamque vestram testati sitis. Ut itaque eadem constantia fideque, ac fortitudine pergatis, nominisque vestri amplitudinem et gloriam apud omnes ubique christianos res ista(s) praeclare de <et?> strenue gerendo magis magisque propagetis, etiam atque etiam vos per salutem publicam hortamur, benigne inclinati ad gratiam erga vos nostram, munificentiamque, ubi in tranquillum res transilvanicae statum redactae fuerint, liberalius restandam.

Interim vero sollicite curamus, serioque constituimus, ut promissa vobis auxilia pecuniaria quamprimum solvantur; quod omnino futurum vobis certo persuadeatis. Prout deinde victoriarum cursus successerit, opportuna de reliqua expeditione consilia capienda; ubi hoc diligenter caveri necesse erit, ne Moldavia hoc tempore infestetur, ne ad novum bellum Polonis occasio praebeat. Ad Valachiam recuperandam, aut ad turcicarum ditionum fines invadendos, Georgio Bastae iniunximus, ut, ubi ad integram Transilvania obedientiam redacta fuerit, et milite, et re tormentaria vos, quantum fieri possit, iuvet. Rem fortiter gerite, ac de gratia nostra, qua vos prosequimur, quam optime sperate. Datum Pragae, 17 augusti 1601¹.

Vaivodae Valachiae responsum, de victoria transilvanica.

Arh. St. Buc., Colecția xerografii Austria, pach. CCXLVII/9; Haus-, Hof- u. Staatsarchiv Wien, Hungarica, Fasz. 140; Hurmuzaki, *Documente*, XII, p. 1217.

Rudolf.

Ilustre !

Am primit aici, în ajun, epistola voastră din 4 august, scrisă din tabăra de la Gorăslău, în care ne înștiințați despre însemnata victorie câștigată prin vitejia voastră și a lui George Basta; cele <scrise> ne-au făcut mare plăcere și bucurie. Aducem laude fidelității voastre, de care luăm cunoștință din fapta însăși și pe care nici nu ne-a putut trece prin gând să o punem la îndoială, amintindu-ne de câte ori și cu ce ardore v-ați oferit să fiți pus la încercare voi și statornicia voastră. <Doresc>

să mergeți înainte cu aceeași statornicie, credință și vitejie, să faceți să dureze laima și gloria numelui nostru în rîndul creștinilor de pretutindeni, săvîrșind tot mai multe fapte de acest fel, strălucite și neobosite; iarăși și iarăși vă îndemnăm spre binele obștesc, și ne arătăm binevoitori a vă acorda prețuirea și dărnicia noastră, rămînînd ca <aceasta> să fie mai întinsă atunci cînd situația din Transilvania va fi din nou liniștită.

Între timp purtăm de grijă foarte stăruitor și făgăduim solemn să vi se achite cît mai repede ajutoarele bănești promise; fiți convinși că ele vor fi în întregime și în mod sigur ale voastre. Pentru ca șirul victoriilor să nu se curme, trebuie luate hotărîrile potrivite privind restul campaniei; de aceea, va fi necesar să ne ferim cu grijă de a ataca Moldova în acest timp, pentru a nu oferi polonezilor ocazia unui nou război. Pentru redobîndirea Țării Românești sau pentru atacarea ținuturilor de margine turcești, am poruncit lui George Basta că, îndată ce Transilvania va fi readusă la supunerea deplină, să vă ajute cu oaste și tunuri, atît cît este cu putință.

Fiți curajos și plin de speranță în ce privește milostivirea cu care vă vom dăruia.

Dat la Praga, la 17 august 1601¹.

Răspuns dat voievodului Țării Românești, cu privire la victoria transilvană.

¹ Scrisoarea n-a mai ajuns. desigur, în minile lui Mihai Viteazul. căci acesta fusese ucis la 9/19 august 1601.

Relatione del fatto d'arme et rotta dell'essercito di Sigismondo Battori dattale da Giorgio Basta generale dell'essercito di Sua Maesta Cesarea per Transilvania col Valacco seguita li 3 d'Agosto 1601, presso il villaggio di Gorosló nelli confini del Ungaria superiore et Transilvania.

Havendo Giorgio Basta fatta la massa et rendevos dell'essercito imperiale destinate contro gli ribelli Transilvani appressi il villaggio di Maitin due leghe lontano da Sokmar verso Transilvania, et doppo esser comparse le genti, che aspettava, ne fece la risegna generale, et la ritrovo 10 000 fanti et da 8 000 cavalli, et inteso per diverse spie, che Sigismondo col suo essercito di 30 000 e più combattenti si trovava preso Somlio, tenendo le spalle al detto luogo, nel quale è un passo stretto, che fà entrata per quella parte in Transilvania, et che ivi stava aspettando gli aiuti de Turchi et Tartari, quali gia s'intendeva fossero amassati verso Solnoch et Giula. Giudicò esser bene di andarlo à ritrovare, et combatterlo avanti, che questi soccorsi li potessero arrivare, cosi fatta resolutione di partire l'ultimo di Luglio, per marchiare piu speditamente, divise in tre parti l'essercito nell'infrascritto modo. Prima nella vanguardia, la sua persona marchiava con la cavalleria di Slesia, la vallona et due compagnie di lance ungare, una compagnia de archibuseri à cavallo del Zachl, il regimento del colonello Pezen, le tre compagnie d'infanteria vallona, et sei pezzi de artellaria havendo voluto questa vangarda ben fornita per poter in ogni caso, che gli fosse venuto qualche incontro del nemico trattenerlo sin che arrivasse la battaglia, et retroguarda, Nella battaglia veniva il

Vaivoda Valacco con la sua gente, che era de Ungari, Moldavi et Cosachi, con altri sei pezzi de artellaria, sendoli stato dato per ordine del Basta il Flantz con le sue cinque compagnie de arcobusieri à cavallo, in cambio de quali il Valacco di commissione del medesimo Basta diede mille cavalli de suoi al Rothalt, qual guidava la retroguarda, con questi et gli suoi, con altre tre compagnie de arcobusieri à cavallo ordinarie dell'Ungaria superiore, i suoi erano 1500 aiduchi, che haveva assoldati atorno San Andrea suo governo, et con quest'ordine caminando l'essercito in quattro alloggiamenti arrivò a vista del nemico, il qual un giorno avanti della mossa dell'essercito cesareo da Maitin lasciò il posto di Somlio dando in dietro et pose il suo campo à Carasnad, e mentre l'essercito di Sua Maesta marchiava alla volta sua per combatterlo, et gli era gia vicino un alloggiamento, il nemico levò il suo campo, et lo venne à porre per fianco costeggiando per una valle tanto profonda, che impediva la vista à l'uno et l'altro essercito, con pensiero come si giudica de incaminarsi alla volta dei stretti di Transilvania et in quel modo preoccupare i passi, et in questa guisa caminando questi duoi esserciti ciò é quello di Transilvania, per l'arco, et quello di Sua Maesta per la corda, alli 3 di Agosto nell'punto delle 9 hore della matina si scopersero gli esserciti l'un l'altro, et il Transilvano trovandosi avanti, nel veder spontare l'essercito cesareo prese risoluzione di occupar un posto di un colle, che si trovò vicino, et così se ne appoderò, il che visto dal Basta, subito anche egli ne prese un altro, se ben alquanto inferiore a quello, non havendo voluto porsi ad impedir all'hora il nemico, che gia con tutte le sue forze si avanzava al posto, per non haver seco tutta la gente dell'essercito, poiche egli era gionto solo con la vanguardia seguitato dalla battaglia, et retroguarda alquanto indietro esser il paese stretto, et perciò in questo posto vedendo il Basta di non poter esser offeso dall'artellaria nemica per trovarsi luogo nel detto posto appropriato per mettere la sua gente ben coperta si trattene ivi fin che gionse il resto delle essercito, in tanto dal nemico si spararono molte canonate, così ancora dalla parte del Basta con i suoi sei pezzi si andava tirando secondo l'occasione, et mentre questo passava, la gente della battaglia, et retroguarda arrivo in punto che potevano essere le due hore doppo mezzo giorno, et venendo detto al Basta dai capi che la soldatesca giongeva alquanto stracca, et perciò non parer bene di attacar all'hora la battaglia, fece convocare consiglio per deliberare, se era bene combatter all'hora il nemico, ò aspettare la mattina sequente, et sendoli tuttavia affermato da tutti, che le genti si trovavano molto stracche, fu concluso di lasciarle rinfrescare, et andar notando li disegni del nemico, qual se si fusse mosso per combattere, che all'hora intendeva, si dovesse avanzare, et presentargli la giornata, ma se non faceva altor mottivo di aspettare fin alla mattina, havendo proposto di metter buona guardia, perche il nemico con l'occasione della notte non si potesse partire senza saperlo, et fargliene render conto : Hora mentre si stava in questo, si cominciò à vedere, che il nemico rancava il suo campo, et si ritirava, per il che subito il Basta non volendo perdere quest'occasione, ordinò al Valacco et Rothalt, che con le sue genti venessero alla piazza di arme per porsi in ordinanza, dove subito gionti et ben accomodati, et disposto l'essercito tutto di fronte, alle cinque hore doppo mezzo giorno si cominciò a marciare alla volta del nemico, qual vedendosi così seguitare, subito voltò faccia, et confermossi nel primo posto aspettando la battaglia et così procedendo l'essercito cesareo, come s'è detto, il Basta considerando, che al incontro del corno sinistro che egli

guidava con la gente di vanguardia detta di sopra et dove esso Basta si pose inanzi era la parte del nemico piu forte per rispetto de un fondo, dove il nemico teneva la maggior parte della sua cavalleria, qual stava in procinto di urtar per le spalle, mentre si andava alla volta dell'artellaria nemica sopra il colle posta, onde egli per oviare ad ogni disordine che le fosse potuto occorrere, fece subito venire 600 moschetieri, quali copersero tutto le corpo del corno sinistro, ritrovandosi á punto ivi un dirupo, che la cavalleria nemica non poteva in modo niuno affendere detta moscheteria per fianco. Nel corno destro stette il Valacco, et nel mezzo il Rothalt, con questo ordine si diede dentro, et si urtò nella fanteria nemica, che guardava l'artellaria sopra il colle, quale doppo d'haver fatto gagliarda testa con danno d'alcuni dell'essercito imperiale, et havendo anche in quel punto rillevato il Basta un archabusiata ancorche senza offesa per esser armato, non restando percio con le sue genti d'avanzarsi, occupò la sommita del colle, et l'artellaria insieme facendo gran strage di detta infanteria, che la guardava, della qual certo pochi ò niunò se ne salvò. Et nel medemo instante li moschettieri posti contra il fianco della cavalleria transilvana salutandola strenuamente l'impedi il disegno che haveva d'urtar per le spalle, et cominciando un poco à disordinarsi fu assaltata per fianco da alcune troppe della cavalleria imperiale, che fece cominciar a piegare quella prima parte, ma seguendo appresso altre troppe di cavalleria nemica, che si vedeva ostinata per rimittere, il Basta se gli oppose con alcune troppe della sua cavalleria, et doppo haver fatto il neinico l'ultimo sforzo, al fine gli convenne ceder il campo et cosi fugendo dissordinatamente, si salutò, con la sua propria artellaria volta-tagli contro. Dall'altra parte il Valacco et Rothalt combattendo valorosamente con più facilità disordinorno il resto dell'essercito nemico con gran mortalita nel quale n'è rimasto alla piazza 10 000 e piu, et si è conguistata tutta la sua artellaria in numero di 45 pezzi fra grossi, e piccoli con 110 fra stendardi et bandiere, et se non sopragiongeva la notte, ò fosse stato ancor due hore di giorno, pochi, o niuni si sarebbero salvati. Del essercito vittorioso fra morti et feriti il numero e 140 à 150 in circa. Doppo il successo di tal vittoria spedi il Basta sodetto, il conte Tomaso Cauriolo Bresciano sargente maggiore di quell'esercito, come quello che ne poteva render miglior relatione, à darne parte a Sua Maesta Cesarea, si come fece, havendoli insieme mandato per esso conte le sodette insegne, et stendardi, et sendosi trattenuto il Basta doi giorni in quel luogo per far diligentemente condure l'artellaria aquistata in Somlio, et dar ordine ad oltre cose necessarie, et importanti, il lunedì che fu alli 6 si parti seguitando la vittoria.

Arh. St. Buc., Colceția microfilme Italia, r. 65, c. 209—212; Biblioteca Vallicelliana, Ms. nr. 16.

Relatarea asupra faptelor de arme și asupra înfringerii armatei lui Sigismund Báthory, înfăptuită de Gheorghe Basta, general al armatei Maiestății Sale imperiale pentru Transilvania, împreună cu voievodul român, după 3 august 1601, lângă satul Gorâslău, la hotarul Ungariei superioare cu Transilvania.

După ce Gheorghe Basta a strâns trupele și rezervele armatei imperiale pregătite împotriva rebelilor transilvani, în apropiere de satul Maitin, la două leghe depărtare de Satu Mare, către Transilvania și după

ce s-au prezentat oamenii care aşteptau, s-a făcut trecerea în revistă a tuturor şi s-au găsit 10 000 de infanterişti şi 8 000 de călăreţi şi s-a aflat prin diverşi spioni că Sigismund, cu armata sa de 30 000 şi mai mult de combatanţi, se află lângă Şimleu, cu spatele la acel loc, în care există o trecătoare strimă prin care se intră în acea parte a Transilvaniei şi că acolo aşteaptă ajutoarele turcilor şi tătarilor care, se auzea, erau deja masate către Szolnok şi Gyula. S-a gândit că este bine să meargă să-i găsească şi să lupte împotriva lor înainte ca aceste ajutoare să le parvină, astfel a luat hotărîrea de a pleca la sfîrşitul lui iulie ; pentru a mărşălui mai iute, a împărţit armata în trei părţi, în modul următor : mai întîi în avangardă el personal mergea cu cavaleria din Silezia, cea valonă şi două companii de lăncieri unguri, o companie de arcebu-zieri călăreţi ai lui Szekely (?), regimentul colonelului Pezzen, trei companii de infanterie valonă şi 6 piese de artilerie, dorind ca această avangardă să fie bine înarmată, pentru a putea, în orice caz, într-o eventuală întîlnire cu inamicul, să-i ţină piept pînă la bătălia propriu-zisă şi la venirea ariergărzii. În bătălie venea voievodul român cu oamenii săi, unguri, moldoveni şi cazaci, cu alte 6 piese de artilerie, alăturîndu-i-se, din ordinul lui Basta, Flantz cu cele 5 companii de arcebuzieri călări, în schimbul cărora <voievodul> român, la comanda aceluiaşi Basta, dădu 1 000 din caii săi lui Rothalt, care conducea ariergarda cu aceştia şi cu ai săi, cu alte trei companii obişnuite de arcebuzieri călări din Ungaria superioară ; el avea 1 500 de infanterişti unguri, pe care guvernul său îi înrolase în jurul <zilei> Sf. Andrei şi, mărşăluind în această ordine, armata ajunsese în patru etape în faţa inamicului care, cu o zi înainte de mişcarea armatei imperiale de la Maitin şi-a lăsat poziţia de la Şimleu, dînd înapoi şi şi-a aşezat tabăra la Crasna ; şi, în timp ce armata Maiestăţii sale mărşăluia, la rîndul ei, pentru a lupta împotriva acestuia şi se apropiase la o etapă, inamicul a ridicat tabăra şi a aşezat oamenii în flanc, întinzîndu-se de-a lungul unei văi atît de adînci încît cele două armate nu se puteau vedea, în ideea, aşa cum se gîndeşte, de a se întîlni în direcţia trecătorilor Transilvaniei şi în acest mod să ocupe mai înainte pasurile şi, în acest scop, mărşăluind cele două armate, aceasta şi cea a Transilvaniei, în arc de cerc şi cea a Maiestăţii Sale în coardă, la 3 august, la ora 9 dimineaţa, s-au descoperit armatele una pe cealaltă ; şi transilvanul aflîndu-se înainte, văzînd ivindu-se armata imperială, a luat hotărîrea de a ocupa poziţie pe o colină care era alături, şi astfel domină locul ; văzînd aceasta, Basta a ocupat şi el imediat o altă colină, cu toate că inferioară celei dintîi, nedorind să împiedice acum pe inamic care înainta cu toate forţele, pentru că nu avea cu sine tot efectivul armatei, deoarece el ajunsese numai cu avangarda, grosul trupeii rămînînd în urmă, iar ariergarda era ceva mai în urmă pentru a ţine regiunea sub supraveghere şi astfel Basta, văzînd că în acest loc nu poate fi atins de artileria inamică, pentru că se afla în locul acela potrivit pentru a-şi ţine oamenii bine acoperiţi, se menţinu acolo pînă ce ajunse şi restul armatei ; la intervale, inamicul trăgea lovituri de tun, şi din partea lui Basta cu cele 6 tunuri se trăgea după împrejurări şi în timp ce se petreceau aceste lucruri, oştenii din batalion şi ariergarda au ajuns la locul stabilit la 2 ore după miezul zilei ; şi spunîndu-i-se lui Basta de către comandanţi că soldaţii au ajuns istoviţi şi pentru asta nefiînd indicat să se dea bătălia acum, a convocat consiliul pentru a delibera dacă era bine să lupte acum cu inamicul sau să aştepte dimineaţa următoare şi, afirmîndu-i-se în continuare de către toţi că oamenii erau foarte obosiţi, s-a hotărît să fie lăsaţi să se refacă ; şi înregistrînd intenţiile inamicului, dacă se pregătea să lupte aşa cum intenţiona, tre-

buia să înainteze și să apară dimineața, iar dacă nu exista alt motiv-pentru a aștepta pînă dimineața, s-a propus să se pună o gardă bună, pentru ca inamicul să nu poată pleca noaptea fără a ști aceasta și a-l face să dea socoteală pentru aceasta. În timp ce acum se aștepta, au început să observe că inamicul se mișcă în tabăra lui și se retrăgea; pentru care motiv Basta, imediat, nedorind să piardă această ocazie, ordonă <voievodului> român și lui Rothalt ca să vină cu oștenii la baza militară pentru a se pune în ordine de bătaie, de unde, sosiți imediat și bine rînduiți, iar armata fiind așezată în front, au plecat, la ora 5 după amiază, în întîmpinarea inamicului care, văzîndu-se astfel urmărit, se întoarse imediat și se întări pe prima poziție, așteptînd lupta; și astfel armata imperială, cum s-a spus, Basta considerînd că la întîlnirea vîrfului stîng pe care îl conducea cu oamenii din avangarda sus-amintită, și unde acest Basta se așază înainte <în față>, era partea cea mai puternică a inamicului; rezerva de pe o latură, unde inamicul ținea cea mai mare parte a cavaleriei, era pe punctul de a lovi pe la spate, în timp ce se mergea în direcția artileriei dușmane asupra colinei pe care se afla, unde, pentru a preîntîmpina orice dezordine care s-ar fi putut produce, a chemat imediat 600 mușchetari care au acoperit întreg corpul vîrfului stîng, aflîndu-se în acest punct o ripă, astfel încît cavaleria dușmană nu putea atinge în nici un fel acești mușchetari pe flancuri. În vîrf drept s-a așezat <voievodul> român și în mijloc Rothalt, în această ordine s-au așezat și au lovit în infanteria dușmană care păstra artileria pe colină; după ce s-au înfruntat viguros cu unele pierderi ale armatei imperiale, Basta înălțînd, în acel punct, un corp de archebuzieri, cu toate că fără atac, pentru a fi armat, nerămînînd de aceea decît ca oamenii săi să avanseze, ocupă înălțimea colinei și chiar artileria, măcelărînd infanteria amintită care o păzea și din care foarte puțini sau nimeni nu s-a salvat. Și în aceeași clipă, mușchetarii așezați împotriva flancului cavaleriei transilvane, întîmpinîndu-i vitejește au zădărnicit intenția pe care o avea <cavaleria> de a lovi pe la spate și, începînd să se dezorganizeze puțin, a fost asaltată pe flancuri de unele trupe ale cavaleriei imperiale, ceea ce făcu să înceapă a se retrage acea primă parte, dar urmînd imediat alte trupe ale cavaleriei inamice, care se încăpățîna să se pună la adăpost, Basta i s-a opus cu unele trupe din cavaleria sa și, după ce inamicul a făcut ultimul efort, la sfîrșit a cedat terenul și, fugind în mod dezordonat, se salvă cu propria artilerie îndreptată împotriva sa. Pe de altă parte <voievodul> român și Rothalt, luptînd cu mult curaj, au dezorganizat ușor restul armatei inamice, aducînd moartea în rîndul acesteia; au rămas pe cîmpul de luptă 10 000 și mai bine și a fost cucerită întreaga sa artilerie de 45 piese mari și 110 mici și stindarde și drapele și dacă nu se lăsa noaptea sau dacă ar fi fost încă două ore de lumină, puțini sau nimeni nu s-ar fi salvat. În armata victorioasă, numărul morților și răniților este de circa 140 sau 150. După succesul unei astfel de victorii, Basta a trimis pe contele Tomaso Cauriolo Bresciano, cu grad mare în această armată, ca pe cel care putea cel mai bine relata, să împărtășească aceasta, așa cum se obișnuiește, și Maiestății Sale imperiale, trimițînd odată cu acest conte și însemnele și stindardele mai sus-amintite. Și a rămas Basta două zile în acel loc pentru a pune să se transporte cu atenție artileria cucerită la Șimleu și pentru a da ordine în alte lucruri importante și necesare; luni, cînd a fost în 6 <august>, a plecat urmărind victoria.

Din Praga 20 august 1601.

Naiassniejsy Mjlossczijw Kroliu Panie, Panie moj mjlossczjwj. Przesslego tegodnia oznajmlem Wass. Krol. Mlsszczj Panu memu mjlossczjwemu o Jubileussu ktorj Ocziecz S-ti Woisku Wass. Krol. M. pozwolicz raczył, a iss na on czass nagotowanj nie bjł, posładziem go nie mogli. Na ten czass tedj posilam go Wass. Krol. M. Panu memu Miloszcziwemu. Przjsła iuss pewna nowjna Ojczowj S-u o porazeniu Batorego przess Georgium Basta, za ktorą occasiā zdalo mj sie potrzebnie z Ojczy S-o zrozumiecz, czobj za zamjśl bil Czessarza Jego Mlsszczj okolo Multańskieij Ziemie. Tak tedj mj to dał snacz Ocziecz S-ti, ze Czessarss imo to ze bendzie miał czo czjnicz uspokaiaiacz Sedmjirocza ziemie j w rezę ią wprawuiacz, ale choczbj j tjm zabawionj nie bjł, nie bendzie chciał na ten czass zadzieracz z Wass, Krol. M. J ma tę pewną wiadomoszcz od Nuntiussa swego z Pragi ze Basti nie ma tego od Czessarza roskazania abj do Multan isscz miał, albo Michalowj iaką dacz pomocz, sam tess Michał nie bendzie miał takjch sił zebj sam przess się recuperowacz miał tanto państwo. Owa czo z Ojczy S-o iest, ziczj tego, j otjm iest pilnie sollicitus, abj in co statu iako teras iest Multańska Ziemia zostawała. A iss gorączca trochę opuszcziłj, prossjłem Ojczy S-o o licentiā wroczyez się do Dworu Wass. Krol. M. j o odprawę, ktorą, prętko dacz mj obiecał. Pana Boga prossę abjm Wass. Krol. M. pana mego mjlosscziwego dobrze zdrowego j z nieprzjiacziół swojch triumphantem ogliądał. Oddaiacz sie z nanissemj służbamj memj do miloszcziwiej łaskj Wass. Krol. M. pana mego Miloszcziwego.

Z Rzymu p-a Septembris 1601.

Wass. Krol. Mlsszczj pana mego miloszczjwego nanissi sluga i Bogomodłcza Henrik Firlej z Dąbca.

<Adresa> Sacrae ac Ser-mae Regiae M-tti Poloniae ac Sueciae D-no Domino Clemen-mo.

I. Corfus, *Mihai Viteazul și polonii*, p. 380—381; text, după orig. din ms. 1403, p. 239—241, de la Bibl. Kórnicka, Kórnik; în ms. 1401, p. 55, o copie, *ibidem*.

Preamilostive rege, doamne, stăpînul meu milostiv.

Săptămîna trecută am dat de știre Măriei Tale, domnului meu milostiv, despre jubileul pe care a binevoit Sfîntul Părinte să-l trimită oștirii Măriei Tale, dar fiindcă n-a fost gata atunci, n-a putut să-l trimită. Deci îl trimit acum Măriei Tale, domnul meu milostiv.

A sosit acum Sfîntului Părinte o oarecare știre despre înfrîngerea lui Báthory de către George Basta, cu care ocazie am crezut de trebuință să aflu de la Sfîntul Părinte ce planuri are Măria Sa împăratul în privința țării Munteniei. Deci Sfîntul Părinte mi-a dat să înțeleg că împăratul, pe lingă că va avea de lucru cu liniștirea țării Transilvaniei și cu restabilirea ordinii acolo, dar chiar dacă nu ar fi ocupat cu aceasta, nu ar vrea să se certe acum cu Măria Ta. Și are această știre sigură de la nuntîul său din Praga că Basta nu are poruncă de la împărat să meargă în Muntenia sau să dea lui Mihai vreun ajutor; dar nici Mihai însuși nu va avea forțe de așa natură, încît să recupereze acel stat cu propriile lui mijloace. Sf. Părinte ar dori, dacă i-ar sta în putință, ca Țara Munteniei să rămînă în starea în care se află acum, pentru care lucru i se

adreseză rugăminți stăruitoare. Iar deoarece de curind au venit căldurile, am cerut permisiunea Sfintului Părinte de a mă întoarce la Curtea Măriei Tale și el a făgăduit să-mi dea de grabă și răspunsul la solie. Rog pe domnul Dumnezeu să văd pe Măria Ta, domnul meu milostiv, sănătos și triumfător asupra dușmanilor săi. Mă închin cu preaplecatele mele slujbe îngăduinței milostive a Măriei Tale, domnul meu milostiv. Din Roma, în prima zi a lui septembrie 1601.

Al Măriei Tale, stăpinul meu milostiv, preasupusă slugă și rugător la Dumnezeu, Henric Firlej din Dab<row>czyce.

<Adresa> Înălțatului și luminatului măritul rege al Poloniei și Suediei, domn, milostivul stăpin.

240

1601 septembrie 3, Bejsce.

Najasnieszy a Mciwy Krolu.

Ac rozumiem ze od inszych raczyłeś W. K. Mć mieć wiadomość co sie w Siedmigrodzkiej ziemi działo, niezaniechalem iednak y ia w chorobie moiey przedtym a potym przesz komornika W. K. Mci niedawno z Sącza oznaimić ze Michal z Giorgiem Bastą Pana Woiewodę Siedmigrodzkiego porazil, sam iednak uszedl do Woloch, za czym bendąc tą nowiną strwozony a obawiaiać sie by Michal tym torem do Niestru albo inszych Panstw W. K. M. niezmierzał, ktorem go za szczesciem a sprawiedliwoscią W.K.M. niedawno z nich pendzono, porozumiewalem sie z niektolemi Jch Mciami Pany Senatory przedniemi iakoby sie w niebytnosci W.K. Mci hwaltownem y niepodziewanem nawalnosciom nieprzyiacielskiem podlug mozności naszej zabieżeć moglo. Teras oznaimuie W.K. Mci ze nasz insza nowina dochodzi, iakoby Georgio Bast miał z swiata zgładzić Michala. Nie smiem wprowadzie przed W. K. Mcią twierdzić tego, iednak isz sie ta nowina nie z iednego miejsca od pewnych ludzi iednaka powieścią utwierdza, bez mala iey za prawdziwą nie nam. Zal ci mi yscie, ysz ten czlowiek nie w Rzimskiego Kosciola wierze umarl, extra quam non est salus, zycząc iednak Oyczyźnie pokoiu, zycząc W. K. Mci z kazdey miary szczesliwego Panowania y bezpieczenstwa Panstwom W. K. Mci, cieszyć sie musze a takiej nowiny. Za która uspokoienie Panstw W. K. Mci Woloskich y Multanskich wielka sie droga stworzila, y iusz nie bendzie obmysliwaniem W. K. M. zabawial, iakoby od naiazdow iego Panstwa W.K.M. w bezpieczenstwie bydz mogly [...].¹

Datum w Beiscach 3 Septembris Anno Domini 160 primo.

Wass. Krol. Msci unizony sluga

Bernard Macieiwskj Eps. Cracoviensis.

<Adresa> Sacrae ac Serenissimae Regiae M-tti Domino Domino Clementissimo.

I. Corfus, *Mihai Viteazul și polonii*, p. 381–383; text după ms. 1403, p. 247–248, original, la Bibl. Kórnicka, Kórnik.

Preamărite și milostive rege,

Deși cred că Măria Ta a binevoit a avea știri de la alții despre cele petrecute în țara Transilvaniei, totuși nici eu n-am întârziat, cu toată boala mea, să dau de știre cât mai repede, din Sacz, prin aprodul Măriei Tale, că Mihai a înfrînt, împreună cu Gheorghe Basta, pe domnul voievod al Ardealului, care totuși a scăpat în Moldova, astfel că, fiind înspăimîntat de această veste și temîndu-mă că Mihai va trece prin această poartă spre Nistru sau spre alte domenii ale Măriei Tale din care a fost alungat nu de mult prin norocul și dreptatea Măriei Tale, m-am înfeles cu cîțiva domni senatori de frunte cum să facem să înlăturăm, după putința noastră, în lipsa Măriei Tale, năpraznicele și neașteptatele năvăliri ale dușmanului. Acum dau de știre Măriei Tale că ne-a sosit o altă știre, cum că Gheorghe Basta l-ar fi trimis de pe lumea asta pe Mihai. Nu îndrăznesc, ce-i drept, să afirm aceasta înaintea Măriei Tale, totuși fiindcă această știre se confirmă nu numai dintr-un singur loc, ba chiar de la oameni siguri, prin știri asemănătoare, aproape că o cred adevărată. Tare-mi pare rău că acest om n-a murit în credința bisericii noastre în afara căreia nu se află mîntuire. Totuși, din dorința de pace pentru patrie, dorind Măriei Tale domnie norocoasă în toate prvințele și siguranță statelor Măriei Tale, trebuie să mă bucur de această veste, în urma căreia s-a deschis marea cale spre liniștea țărilor Măriei Tale Moldova și Muntenia și nu va mai fi de grijă pentru Măria Ta cum să ții în siguranță statele Măriei Tale din partea năvălirilor aceluia [...]¹.

Dat în Bejsce, 3 septembrie 1601.

Al Măriei Tale supus slujitor, Bernard Macieiowski, episcop al Cracoviei.

<Adresa> Înălțatului și luminatului stăpîn, măritului rege și domn prea milostiv.

¹ Despre ciurma izbucnită la Cracovia.

241

1601 septembrie 9—18 (Evasıtı- Rebiülevvel 1010)
Constantinopol.

<Tuğra>

Emirü'l-ümerâ'i'l-kirâm [...]¹ Silistre beğlerbeğisi Ali dame ikbalühü tevki-i refi-i hümayûn vasıl olacak malûm ola ki :

Bundan akdem sen Budun cânibine gidesin diyu düstûr-i ekrem [...]¹ vezir-i azamım serdâr Hasan Paşa edâm-allâhü te'alâ iclâlehü tarafından sana hükm-ü hümayûnum vârid olmuş idi lâkin Boğdan voyvodası Eremia voyvoda Südde-i saâdetime mektub gönderüb Mihâl lâin hâlîâ Erdel vilâyetine müstevli olub Erdel voyvodası Jigmund voyvoda ile cenk ve muharebe eylediklerinde mezbûr Mihâl galib olmakla mezbûr Jigmund voyvoda Boğdan sınırına gelüb imdâd için asker taleb idüb Tuna yalılarının muhafazası lâzımdır diyu arz eylemeğin sen beğliğine müteallik olan ümerâ ve zuamâ ve erbâb-i timar ile ve akıncı ve eli

emirlü ve m'azül taifesiyle Tuna yahıları muhafazasında olmak için mukaddemâ sana emr-i şerifim gönderilmiş idi. İmdi ol emr-i şerifim kemâ-kân mukarrerdir buyurdum ki :

Vusûl buldukda² emr-i celîl-ül-kadrim mucibince beğlerbeğliğinde vâki olan ümerâ ve cümle zuamâ ve erbâb-i timâr ve ol câniblerde olan akıncı ve eli emirlü ve m'azül ve gazâ ve dirlikden³ hazz ve safâ'sı olan yarar yigitler ile Tuna yahılarının muhafazasında olub a'dâ tarafından ol semtlerde bir mahalle zarar ve gezend erişdirmemeğe sa'y ve ikdâm eylesin ve mûmâ-ileyh Boğdan voyvodası Eremia ve Eflâk voyvodası Simon voyvoda ile muttasıl haberleşüb anın gibi imdâd için⁴ sana mektub ve adem gelürse mahall olan yerden imdâda varub müşârün-ileyhime ile mülâki olub⁵ ittifâk ve ittihâd ile lâin mezbûrın def'i fitne ve mazarrât-ların gereki gibi hizmetde ve yoldaşlıkda bulunasın ; amâ berü cânibleri dahi hâlî komıyub muhafazası lâzım olan yerlere kifayet mikdârı adem koyub dahi sen varub-gelurken ber-vechile basiret ve intibâh üzere olasın ki gaflet ile yanında olan asker-i islâma zarar ve gezend erişmek ihtimali olmya ve a'dâ tarafına yarar câsuslar gönderüb orda olan ahbâr-i sahiheyi ve sair arza muhtac olan husûsları arz ve ilâmdan hâlî olmyasın ; şöyle bilesin. Alâmet-i şerife⁶ itimad kılasın. Tahriren fi evâsıt-ı şeh-r-i Rebîülevvel sene aşer ve elf⁷.

Be-makam-i Konstantiniyye el-mahmiye

Arh. St. Buc., Colecția microfilme Turcia, r. 25, c. 699 ; Başbakanlık Arşivi-Istanbul, Fekete Tasnifi nr. 3019.

〈Tuğra〉

Emir al emirilor generoși [...] beilerbeiul Silistrei, Ali — norocul sâ-i suridă mereu ! —, sâ știe astfel atunci când îi va parveni înalta poruncă imperială :

Înainte de aceasta, din partea celui mai îndurător vizir [...] marele meu vizir, serdarul Hasan pașa — Allah sâ-i prelungescă gloria ! —, ajunsese la tine porunca mea imperială, în care se spunea : „tu să mergi în partea Budei”. Dar, voievodul Moldovei, Ieremia voievod, trimițînd scrisoare la Poarta fericirii mele, a raportat : „afurisitul Mihai a ocupat acum țara Transilvaniei, iar atunci când a făcut luptă și război cu voievodul Transilvaniei, Sigismund voievod, sus-numitul Mihai fiind victorios, pomenitul Sigismund voievod a venit la hotarul Moldovei pentru a cere oaste în ajutor ; este necesară apărarea malurilor Dunării”. De aceea, mai înainte ți se trimisese poruncă ilustră pentru ca, împreună cu emirii și zeameții și timarioții dependenți de beilicul tău, și cu akîngii și cu cei care au poruncă în mină și cu cei din tagma mazililor, să te afli la paza malurilor Dunării. Acum, acea poruncă ilustră este întărită așa cum a fost dată.

Am poruncit :

Cînd îți va parveni², conform poruncii mele de mare respect, să te afli la paza malurilor Dunării, împreună cu emirii și toți zeameții și timarioții existenți în beilerbeilicul tău, și cu akîngii și cu cei care au poruncă în mină și cu mazilii și cu acei viteji destoinici pentru care războiul sfînt și renta³ reprezintă plăcere și distracție, din acele părți ; să te străduiești și să depui eforturi pentru ca în nici un loc din acele părți dușmanul să nu producă pagube și stricăciuni. Și ținînd permanent

legături cu sus-numitul voievod al Moldovei, Ieremia, și cu voievodul Țării Românești, Simion voievod, să mergi, printr-un loc potrivit, în ajutor, dacă va veni la tine scrisoare și om, cerind ajutor de acel fel¹; întâlnindu-te cu sus-numiții², cu alianță și unire, să te afli, așa cum trebuie, în slujbă și tovărășie pentru a îndepărta tulburările și pagubele făcute de sus-menționatul afurisit. Dar, să nu lași goale părțile de dincoace; să pui oameni în număr suficient în locurile care trebuie să fie apărate; de asemenea, în drumurile tale, să fii prevăzător și vigilent în toate privințele, în așa fel încît să nu fie posibil ca, prin surprindere, oastea islamică aflată lingă tine să sufere vreo pagubă și stricăciune. Și, trimițînd iscoade bune în părțile dușmanului, să afli de acolo vești adevărate; și să nu încetezi a raporta și a aduce la cunoștință celelalte probleme care trebuie să fie raportate. Așa că știi. Să acorzi încredere semnului ilustru³.

Prin scris, la mijlocul lunii Rebiülevvel, anul 1010⁷.

În reședința, Kostantiniyye cea ocrotită.

¹ An renunțat la formula diplomatică (*elkab-inscriptio*).

² Adică, cînd va primi prezenta poruncă.

³ *Dirlık*, rentă feudală, acordată ca răsplată, de obicei pentru merite obținute în război.

⁴ Se referă la cererea de ajutor transmisă de Ieremia Movilă, fapt menționat mai sus.

⁵ Ieremia și Simion Movilă.

⁶ Monograma sultanului (*tuğra*) pusă deasupra textului.

⁷ 9–18 septembrie 1601.

Logja desea poder avisar a N. G. es que los Turcos
sevan a gestando y El emp.^{or} tambien para la
guerra de ste ano, entre otras prevenciones que
su M.^{te} cessa ha hecho haff. do tomar de B. do de
su protection. El Transilvania, Valacos.

y Moláavios. Los quales asegurados della se an
rebelado contra El Turco que le ha de ser de
grandisimo impedimento, y lo que no perdieron
acauar con ellos Los Emperadores ferdinando
y Max.^{imo} por mucho que lo procuraron, por
que amas de los muchos danos que la gente
de las Naciones queden hazer a los Exercitos
Turquicos, es de mucha importancia lo de
las vitualles y municiones, por que esta
provincia se sustentava la mayor parte

Doc. 10.

5

5

[illegible]

Io questo ho potuto comprehendere la
questo Waiuda suje, stato sempre in bono stato di ordine
senza

consiglio di far scrivera in Tiora, a M^{te} Cez; et e' sempre in quel stato e' bon
proposito, Summodo M^{te} Cez; gli dia qualche pocho di Satisfaz
tion; et per m^{te} de'li aiuti con sp^{te} et e' necessari a questo tal
adua scrivera, Et con intentione sempre forma di passare il Sa
nabio, risitando per il Paese tutta la militia absp^{te} di al ba
nabio, per questo M^{te} che il Sanabio si gia aase era resolutio; destina
tion sua di passare alla felice Impresa arguendo tutta la
militia di Kasakij, e' de'li Bulgari, che tutta uia fuggano delle
Cypranie di Turchi, alli quali Bulgari custodire et fa charade
de'li loro necessari et hanondo per uenuti in Kralenski Turchi di T^{te}
haucano sp^{te} fatto paura, pensando che Michael Waiuda uen sopra loro,
temendone assai di lui Et per tal timore, disabito per tutti uenuti in
Paesi, Et a Gran Turchi in Constantinopoli gli hanno fatto sup
plione, come uen Michael Waiuda sopra di loro, con 40. m.
Exercito in glorando socorsi, ma di poi fu remediato da M^{te} Wai;
mandando l'Imbasatori che non temono che lui a tal fine, non era
uenuto, Se non alle noie del Banno grande di Kralenski, il che
poi segui con effetti, per non dar ombra alli inimig, Desimalando
tutta uia

Etania questo *Shi* Waidoda, con cui Turchi, con ogni astuzia e poi spazionandosi secretan,
 e metendo in ordine per la Guerra, tutte le cose necessarie, hanno
 do richiamato li *Kasaky*, quali erano in Transilvania et per
 altri hanno mandato in Polonia da *Kres* l'anni Palatino,
 di Russia con il quale ha bona intelligenzia per detti *Kasaky*,
 e per ogni altri necessari, hauendo fatto ancora desuati gli
Kasaky guardia di Hieronima Waidoda gli quali in Polonia
 hanno fatto *sharamura* con Moldouani et passati per forza
 Ol simile altri giouenuti di Polonia hanno passato per forza
 per la Moldavia, ouandoli il capo Hieronima *Kai*, ma tutti
 uisti detti *Kasaky*, passano per forza, della uolunta di Hiero-
 nima *Kai*, e fanno *sharamura*, come ancora *Shichai* *Wai*,
 bona uonna di cui *Kasaky*, formato del Palatino *Kres*
Wasi alli quali tione tutti alla paga, Olera che li
 manda *Kres* et ti, di denari quando gli manda a chiama-
 re, e impuri, da lei gli disegni hanno uoto, da cui creder
 giati e serreni, si mette il tempo e si fecero e que grandi,
 e fu fatto da *Shi* Waidoda ritornare i *Shichai* *Wai*, con qual
 fine di tempo da *Shi* Waidoda vita uolitaria contra gli suoi nemici
 da *Kasachal* alli ultimi di Gennaio 1755 a 8.

Doc. 54 (continuare).

Ich hab fortwährend geschrieben und
 geschickt erhalten. Heute um mittel Weichen so erhalten. Heute
 hat es immer. Mein Diener. Heute hat mich erhalten.
 Heute. Heute. Heute. Heute. Heute. Heute. Heute. Heute. Heute. Heute.
 Heute. Heute. Heute. Heute. Heute. Heute. Heute. Heute. Heute. Heute.

es hat mich. Heute. Heute. Heute. Heute. Heute. Heute. Heute. Heute. Heute.

Heute. Heute. Heute. Heute. Heute. Heute. Heute. Heute. Heute. Heute.

Doc. 129.

1655. 8. April.

Severissime et Illustrissime Princeps Domine
et amice carissime.

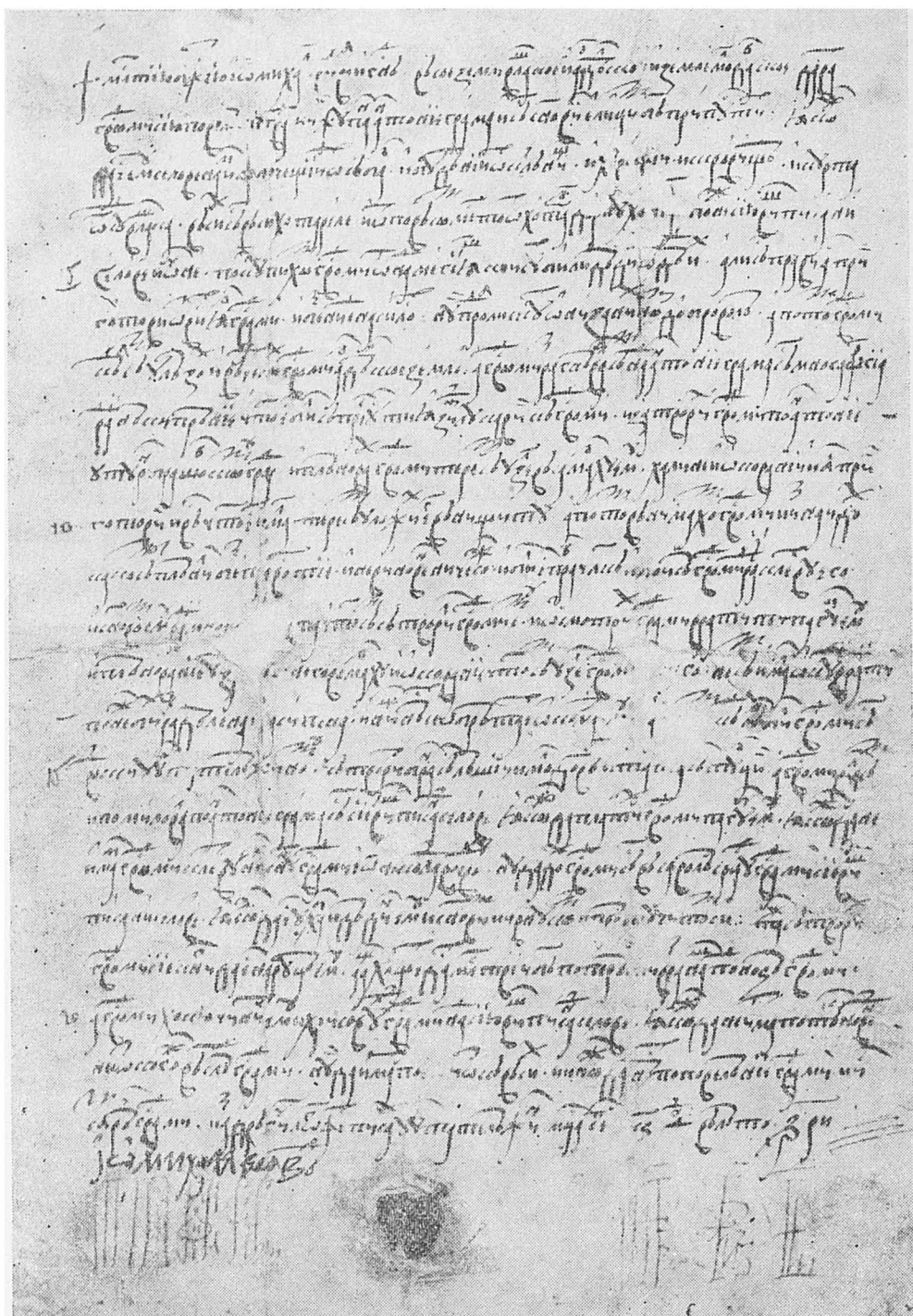

Quod Illustrissima Dominatio Vadenus tam feliciter studio immanit. Respublica
Christiana contra inimicissimos eiusdem nominis hostes non solum pugnavit,
sed et triumphum reportavit. tum eos proprijs suis ad nos datis literis cognovimus,
tum et ipsamet Caesarica Illustratio nobis testata est. Et tunc dicitur cum magna
Vrae Dominationis laude innotuit. Qui se tam prosperis successibus plurimum
gaudulam, eisdem eo animo precamur, ut divina propitius Dei donitas doce
susceptos conatus in omnibus fortunet, et sane recte movet, ut pro publico bono
omnes Principes Christiani, ius ratione incant, quo emanatis viribus bellum
hoc tam felicibus auspicijs ceptum, cum aequali gloria, consuetur. in quo vi-
denus Caesarum Majestatem suam, indefesse laborare, sicut etiam totum
Imperium. Quod suum est, proculdubio summa fide potabit. Et speramus
fore ut reliqui Christiani, qui potentia vident, scire quoad ad ferendam
tantam molem belli, conungant. Denique quod ad nostram personam
attinet, quicquid etiam consilio et facultatibus prestare poterimus nostrae
vocationi in causa adeo iusta, non defuturi sumus. Hisce Illustris-
simae Dominationis, omnia studia et obsequia vestra, officiosissime deferen-
tes. Quam D. opt. Maximus in hoc magnanimo proposito confortaret
ad multos annos suae Christianitatis eandem inclinem, servare dignetur.
Data in civitate nostra Constantina. Idibus Aprilis. Anno. M. D. C.

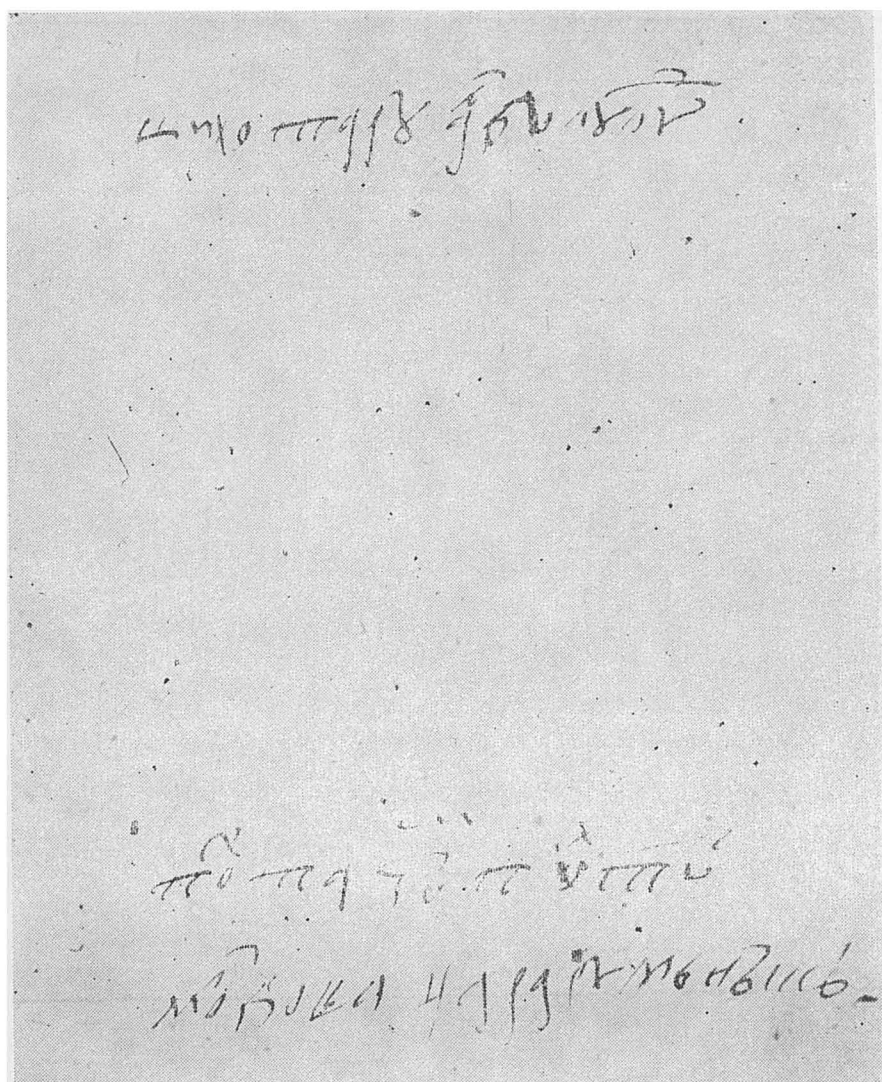
Severissime Dilectissime

Adiectissime

Matthias Andrius Trevisan

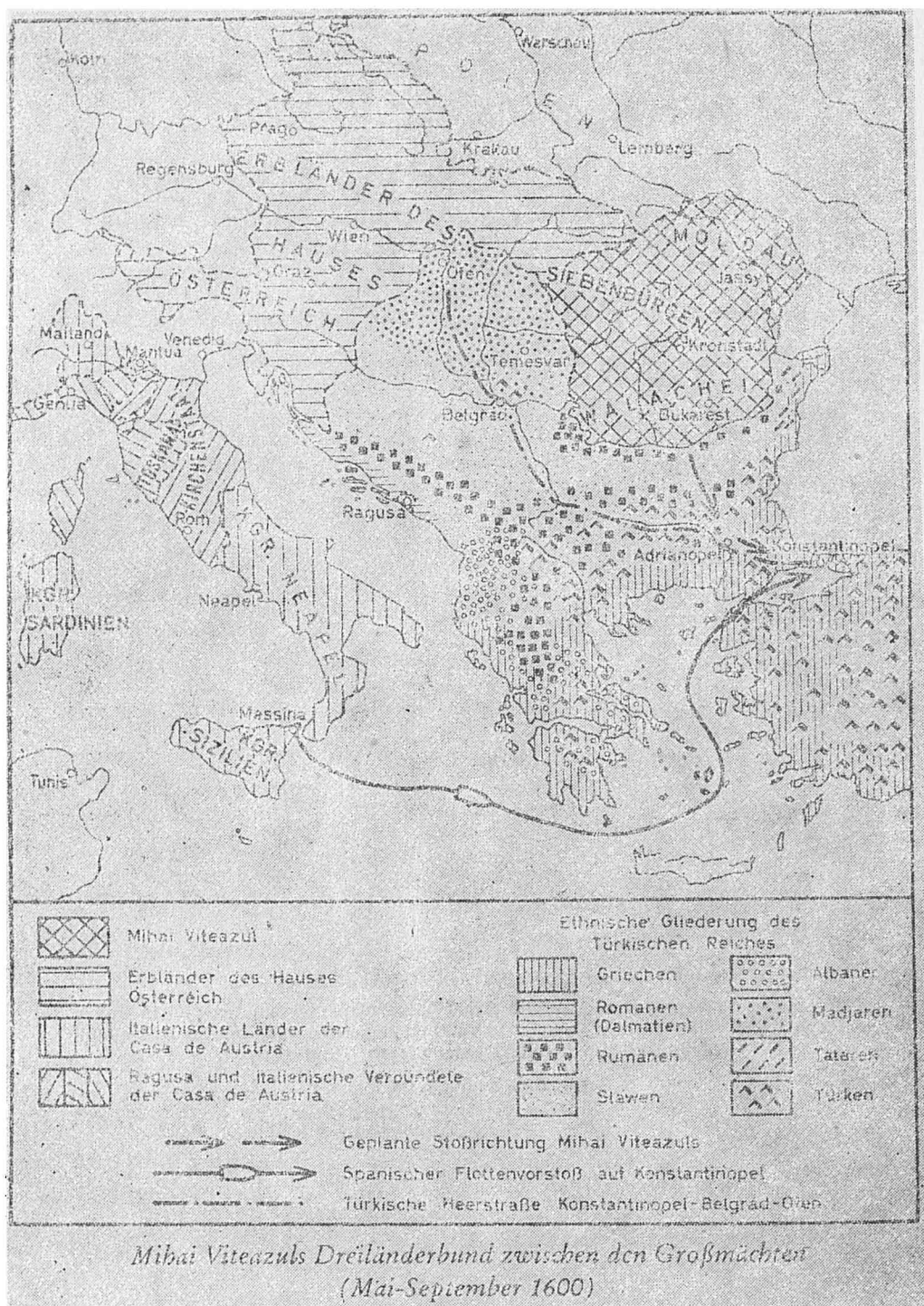

Doc. 211.

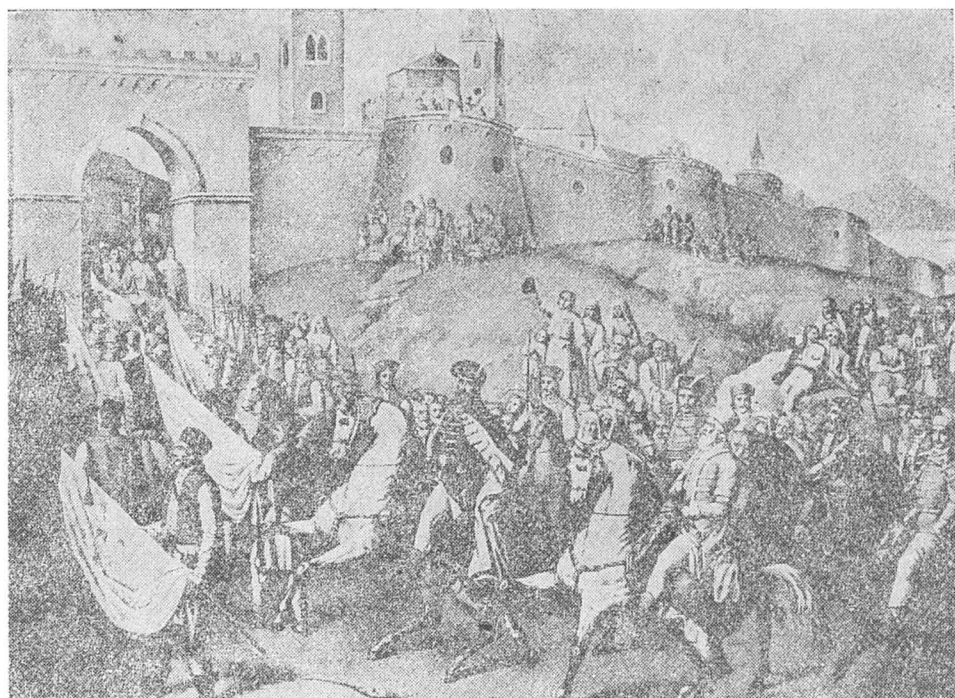

Însemnare autografă a voievodului Mihai Viteazul pe versoul textului în limba maghiară al unui protocol încheiat la 1600 cu imperialii : „și hotaru Ardealului pohta ce am puhtit Moldova Țara Rumânească”.

Microfilme Austria, r. 73, c. 377.

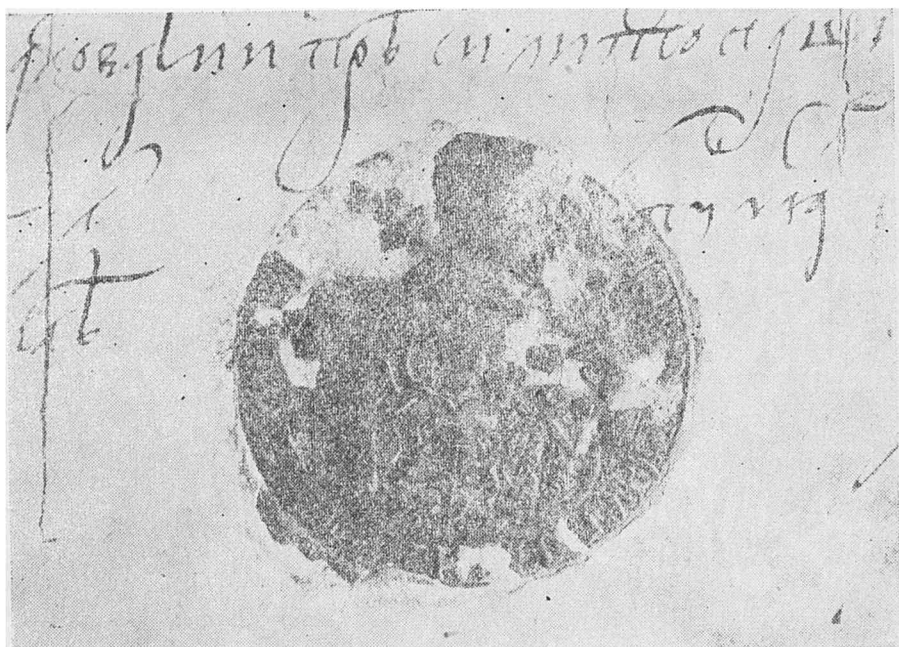
Cele trei țări române unite sub Mihai Viteazul (mai-septembrie 1600). Hartă reproducă după Alexander Randa.

Intrarea solemnă a lui Mihai Viteazul în Alba Iulia, 11 noiembrie 1599.
Pictură de C. Lecca.
B.A.R.S.R., Stampe.

Litografie de George Venrich
B.A.R.S.R., Stampe.

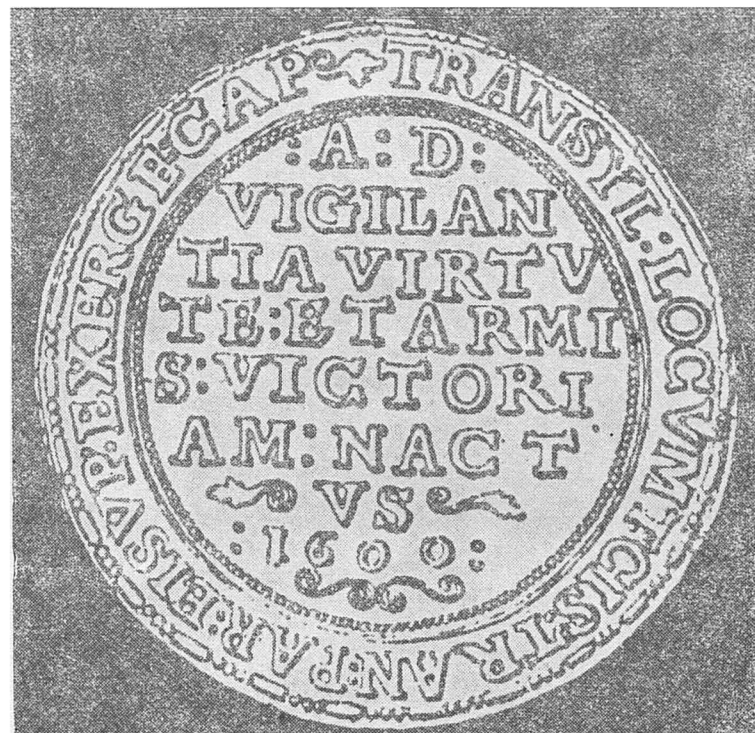
a. Pecete aplicată în ceară cu legenda : „Iw Mihai, snъ ego Iw Necola voevo, gdrie zemli Mold.” (Iw Mihai <și> fiul lui, Iw Necola, voievozi, domni ai Țării Moldovei); b. Același sigiliu în tuș roșu, pe alt document, din 1600 iulie 6; c. Reconstituirea sigiliului menționat mai sus.

Mihai Viteazul. Frescă. Biserica
domnească din Tîrgoviște,
sec. XVII.

B.A.R.S.R., Stampe.

Medalia omagială cu efigia lui Mihai Viteazul, bătută în anul 1600. Inscripția aflată pe avers și revers, în exergă; MICHAEL : VALACHIAE TRANSALPINA VAIWODA, SACRAE CAESAREAE REGIAE MAIESTATIS CONSILIARIUS, PER TRANSYLVANIAM LOCUMINENS, EIUDEMQUE CIS TRANSYLVANIAM AC DITIONUM PARTIUMQUE EI SUBIECTARUM FINES EXERCITUS GENERALIS CAPITANEUS.

INDICE

A

Abbās I, șah al Persiei, 108.
Ablaşy aga, 69.
Adrianopol (Drinapol), 1, 3, 8, 39, 43, 68, 71, 73, 138, 194, 201, 217.
Agapia, mănăstire, 178.
Agathon, episcop de Roman, 182.
Ahmed paşa, ~ Hafız, serdar la Vidin, 39, 57, 228; ~ sangacbeci de Silistra, 75; ~ spahiu, 58; ~ vizir, 224.
Aiud (Enicd), 109.
Alárđ Ferenc (Franciscus), emisar al lui Mihai Viteazul, 186, 192, 228.
Alba Iulia (Bălgrad, Bialogrăd, Feyérwar, Weissenburg), 14, 40, 42, 55, 63, 78, 84, 94, 95, 96, 100, 102, 104, 107, 108, 109, 110, 114, 116, 121, 122, 123, 124, 127, 130, 131, 135, 136, 138, 140, 141, 143, 160, 198, 202, 228.
Alberti, 88.
Albrecht, arhiduce de Habsburg, 119.
Aldobrandini, *Giovanni Francesco*, general, 42.
Alexandru cel Rău, domn al Țării Românești, 1.
Alexandru Macedon, rege al Macedonici, 148, 177, 191.
Alexis, patriarh al Constantinopolului, 182.
Ali, ~ ccauș, 41; ~ pașă de Karamania (Konya), 23; ~ pașă, beiclerbeci de Silistra, 241.
Anatolia, 17, 18.
Andorf, localitate în Germania, 119.
Andronic, vistic și postelnic, 59, 61, 83.
Anglia (Inglitera), 121.
Ansberg, localitate în Germania, 120.
Argeș, mănăstire, 63.
Arnelin, localitate în Bulgaria, 43.
Aron Tiranul, domn al Moldovei, 6, 7, 9, 12, 16, 20, 53, 226, 228.
Asia, 24, 63, 108, 217, 234.
Austria, ~ arhiducat, 97, 105, 116, 120, 220, 228, 229, 231; Casa de ~, 96, 97, 114, 116, 118, 119, 120, 132, 138, 140, 145, 152, 160, 167, 226, 231.
Azov (Azak), cetate, 39.

B

Baba Novac, căpitan al lui Mihai Viteazul, 166, 184, 189, 191, 218, 219, 221, 228, 230.
Babadag (Baba), cadiat, 11.

Bacău (Bakow), 169, 218.
Bahcesarai (Bağçe-Saray), localitate în U.R.S.S., 92.
Baia de Criș (Corros Bania, Kcorcsbania), 226.
Baia Mare (Nagibania, Nagybánya), 137, 149, 164.
Baia Sprie (Baia de Sns, Felseöbánya), 137.
Balogh Gergely (Balok Gergel), emisar al lui Mihai Viteazul, 147.
Barcay András (Barchay Andreas, Bartschai Andreasch), 186, 192.
Barbilius, Iohann, consilier imperial, 118, 129, 227.
Basta, Gheorghe (Zorzi), general imperial, 76, 97, 100, 101, 107, 108, 113, 115, 116, 124, 126, 127, 128, 132, 133, 136, 142, 160, 162, 163, 183, 213, 226, 228, 236–240.
Báthory, ~ familia, 64, 108, 125, 136; ~ *Andrei* (András), cardinal, 79, 82, 83, 91, 96, 97, 103, 104, 106, 112, 119, 120, 123, 145, 146, 151, 157, 170, 226, 231; ~ *Sigismund* (Batră Jigmon, Sigmond), principe, 8, 14, 30, 39, 43, 63, 79, 82, 83, 94, 100, 104, 107, 114, 115, 123, 124, 132, 134, 136, 137, 141, 142, 144, 145, 148, 149, 166, 167, 168, 175, 176, 184, 185, 186, 190, 196, 197, 200, 214, 216, 217, 220, 226, 228, 229, 231, 233, 234, 236, 238, 239, 241; ~ *Ștefan*, rege al Poloniei, 104.
Becicherec (Beczkerck, Bechkerck, Beșcherce), cetate, 184, 196, 200.
Bejsee, localitate în Polonia, 240.
Bekiesz, localitate în Polonia, 218.
Belting (Beltečk), 3.
Belz, voievodat în Polonia, 169, 188, 218.
Bender (Tighina, Tehinia, Bendir), cetate, 6, 155, 189, 193.
Beograd (Belgrad, Nándor Alba, Alba Gracca, Gricchisch Weissenburg), 41, 47, 127, 203, 226, 235.
Berini (Berin) cetate, 196, 200.
Bernardfy János, sol la hanul tătar, 63.
Biecz, localitate în Polonia, 210.
Bihar (Bihar), comitat, 137, 196, 200.
Bistrița (Bistricia, Nösen, Gnösen), 140, 145, 226.
Birlad (Berlado), 9.
Blizitzski, slujitor din roata prințului Mihai Wisniowiecki, 218.
Bockay István (Ștefan), 30, 97, 134, 135, 136, 149.

Boemia (Bohemia, Böhaimb, Pehm, Cheorzag), 97, 112, 113, 124, 147, 200.
Bodony István, 107, 140, 145, 147, 149, 152.
Bogdan Vodă, fiul lui Iancu Sasul, numit de sultan domn în Țara Românească, 228.
Borcea, logofăt, 14.
Boris Godunov, țar al Rusiei, 106, 108, 148.
Borja, Juan de ~, cardinal de Sigüenza, 197.
Bornemissza, Boldizsár (Balthasar), 124, 145, 149, 163.
Bosnia (Bosna, Bossner), 140, 166.
Botoșani (Botuszan), 69.
Brandenburg, George Friedrich de ~, 180.
Braniccki, comandant al unui polc de cazaci în oastea lui Mihai Viteazul, 123.
Brașov (Brassó, Corona, Cronstadt), 22, 25, 26, 63, 94, 108, 123, 140, 145, 153, 154, 155, 157, 159, 168, 171, 192, 198, 208, 211, 214, 218, 221, 228.
Brăila (Broila, Ibrail, Braile), 26, 65, 228; ban de ~, 65; ~ cetate, 9, 11, 14.
Brețcu (Breczk), 171, 212.
București (Bucorest, Bukaresze, Bochores), 15, 16, 20, 21, 23, 24, 54, 214, 216, 224, 228; ~ cetate de scaun, 30.
Buda (Ofen), ~ cetate, localitate în Ungaria, 17, 29, 74, 79, 91, 158, 166, 241.
Buday Ferenc, 109.
Budeni, 211.
Buia (Bolia), 109.
Bulgaria, 14, 30, 50, 51, 66, 76, 108, 126, 133, 160.
Burgundia, ducat, 97, 105, 120.
Buzău (Bozow, Buzdow, Bozza), 36, 47, 218, 221; ban de ~, 65; castru în munții ~, 212; ~ riu, 123; ~ țirg, 214.

C

Calotă, ban, 59, 61, 83, 224.
Cămenia (Kamień, Kamenitz, Kamencz, Kamaniçaya), azi în U.R.S.S., 92, 174, 177, 180, 189.
Cantacuzino, Andronic, capucehaie la Poartă pentru Țara Românească și Moldova, 1, 59, 61, 83.
Capello, Girolamo, bail, 77, 79, 86, 88, 91.
Caracal, 54.
Caransebeș (Karansebes, Caranschesch), 63, 116, 166.
Carillo, Alfonso, nunțiu apostolic, 7.
Cașin (Kászón), scaun secuiesc, 154.
Cașovia (Košice, Kaschau, Kassa, Cassovia), 67, 97, 98, 127, 129, 132, 161, 173, 196, 200, 225, 228, 236.
Căvafu, Mihail, negustor, 193.
Cavriolo Tommaso, Bresciano, în armata lui Basta, 238.
Călugăreni, lupta de la ~, 21, 228.
Cenad (Chanad, Csanád), 63, 72, 196, 200.
Cepura, 221.
Cernăuți (Czarnowcz, Czarnowiec), azi în U.R.S.S., 188, 191.
Cervena, localitate în Bulgaria, 228.

Cetatea Albă (Akkerman), azi în U.R.S.S., 6, 155, 189, 193.
Cetatea de Bală (Küküllővár, Kikell, Ticher (?), cetate, 124.
Chilia (Cheli, Kilia, Killi), cetate, azi în U.R.S.S., 9, 155, 189.
Chinchor, comitat în Spania, 197.
Chioar (Kcowar, Kywar, Kuiuar, Chiuivar), cetate, 94, 101, 114, 125, 149, 196, 200.
Chios (Scio), insulă, 79.
Chisar, ~ logofăt, 32; ~ vornic, 14, 16.
Chodkiewicz, J. K., staroste de Zmudź, 218.
Cigala, trimis otoman la Mihai Viteazul, 81.
Cinuzzi, căpitan imperial, 30.
Ciuc (Csík), scaun secuiesc, 154.
Cilniște, 211.
Cîmpulung (Moldovenesc), 193.
Cladova (Teth-i Islâm), fortăreață, 58, 228.
Cluj (Claudiopolis, Clausenburg, Kolozsvár), 23, 55, 63, 67, 100, 107, 109, 123, 124, 140, 145, 148, 159, 163, 186, 192, 198.
Colomeea, azi în U.R.S.S., 169, 188.
Komolčo (Komolló), 213.
Constantin, ~ împărat al Bizanțului, 138; ~ Porfirogenetul, 184; ~ trimis al lui Mihai Viteazul la Poartă, 28; ~ Varșă, spătar, 53.
Constantinopol (Istanbul, Konstantiniyye, Poarta Califatului), 1, 3, 9, 47, 48, 52, 54, 57, 63, 68, 69, 71, 73, 78, 79, 86, 89; ~ orașul lui Constantin, 106, 127, 138, 140, 141, 144, 151, 163, 182, 193, 194, 199, 203, 205, 209, 217, 222, 223, 224, 226, 228, 234, 241.

Constanța, port la Marea Neagră, 9.
Coraduzi, secretar imperial, 227.
Cracău (Krakov), 202.
Cracovia (Kraków, Crakow), 23, 218.
Craiova (Krava), 224; ban de ~, 63.
Crasna (Krasna, Krazna), comitat, 137, 196, 200, 238.
Cricov (Krykowa, Krilow, Kirko), riu, 214, 218, 221.
Crimeea, Țara Tătărăscă (Tartaria), 50, 228.
Croația (Horvátország), 3.
Csáky István (Czaki, Ciacchi, Zaki), nobil maghiar ales în statul de la Alba Iulia, 124, 140, 145, 192, 228.
Csomortányi Tamás (Czomartani Thomas, Toma), sol transilvănean la Mihai Viteazul, 121, 184, 228.
Curl, slujitor al hanului Gazi Ghiray, 39.
Curta, 211.
curte domnească, 109, 226; ~ de la Caracal, 70; ~ de la Ploiești, 64.
Czytnik, Jdenii Ilngă Rînnicu Sărat, 123.

D

Dalmatia (Dalmatia), 200.
Dan, *Danielovici*, mare vistier, 14, 32, 218.
Deli, Gheorghe, 16; ~ *Marcu*, căpitan al lui Mihai Viteazul, 188, 222.
Deliorman, 25.
Deva, cetate, 226.

Deolet Gliray, han tătar, 92.
Dîmbovița (Dumbovizza, Dembouizam), riu, 21, 22.
Diarbechir (Diyarbakır), provincie în Anato-
 lia, 24.
Djafer, ccauș, 151, 170.
Dobczyce, localitate în Polonia, 210.
Dobrogea (Dobrocian, Dobroczan, Dobrucia), 8, 70, 228.
Drăghici, logofăt, 211.
Dudescu, Dimitrie, vornic, 32.
Dumitrașcu Vodă, fiul lui Petru Cerecl, 214.
Dumitru (Dimitrie) din Cepturi, ~ mare
 logofăt, 14, 32; ~ mare vornic, 59, 61, 83.
Dunărea (Tuna, Duna, Thonau, Tonaw),
 fluviu, 3, 6, 8, 9, 11, 12, 14—16, 18, 20, 21,
 23—26, 30, 32, 38, 43, 44, 50—54, 64—66,
 70, 71, 76, 81, 86, 89, 91, 94, 95, 106, 123,
 125, 138, 140, 141, 184, 196, 199—201, 214,
 218, 224, 226, 228, 241.
Duodo, Piero, cavalier, ambasador venețian
 la curtea lui Rudolf al II-lea, 108.

E

Ecsed (Ecett), cetate, 127.
Efraim, episcop al Hebronului, 182.
Eftimie, arhiepiscop de Tîrgoviște, 59, 61, 83;
 ~ mitropolit, 14, 83.
Eger (Ağria, Agier), localitate, cetate, în
 Ungaria, 69, 226, 228.
Erősi Péter (Örssi Pether), 158, 162.
Ernst, arhiepiscop de Köln, 120.
Espiñola, Gian Antonio (Djananton Ispinola),
 mătașarul (?), 92.
Esztergom (Strigoniium, Gran), localitate în
 Ungaria, 22, 29, 69, 91, 158.
Europa, 24, 194, 203, 217.
Eyyüb, pașă, beilerbei de Zülkadirive, 224.

F

Fahrsbeck, comandant de oaste în Livonia,
 180.
Făgăraș (Fogaras, Fogarachs, Făgraș), 123,
 140, 145, 149, 167, 168, 196, 200, 218,
 226, 228.
Felnac (Felnak), cetate, 196, 200.
Feodor Borisovici, fiul lui Boris Godunov,
 106.
Ferdinand, de Habsburg, arhiduce, 10, 80;
 ~ de Tirol, 20.
Ferdinand I de Medici, mare duce de Toscana,
 30.
Ferhat pașă, mare vizir, 15, 16.
Fetih Ghiray (greșit Petiger), fratele hanului
 Crimeei, 39, 41.
Filip al II-lea, rege al Spaniei, 126, 141,
 144, 197, 215; ~ al III-lea, rege al Spaniei,
 215.
Filipopol (Plovdiv), 71, 73.
Firlej, Henric de Dabrowicz, triunis polonez
 pe lângă papă, 339.

Flantz, conducător de oști în armata lui
 Basta, 238.
Flocești, sat, 211.
Florentin, localitate în Bulgaria, 70.
Focșani (Foxan), 218.
Forgách Zsigmond (Forgatsch Sigmund), comi-
 sar imperial, 115, 116, 124.
Franța (Franca, Frankhreich), 121, 148.

G

Galata, cartier în Istanbul, 28.
Gavay Miklós, nobil maghiar, 109.
Gazi Ghiray-Bora, han al Crimeei, 39, 92.
Geitzkhofler, Zacharias, ofițer în armata impe-
 rială, 90.
Gheorghe, mitropolit al Moldovei, 182.
Gheorgheni (Gycrgyó), scaun secuiesc, 154.
Gherghița (Gircice, Girczy), trg, 65, 216.
Gherla (Výwar, Szamos Uyvár), 14.
Gherman, mitropolit al Chesareei lui Filip,
 182.
Giaffer (Cafer), pașă, 199.
Gilău (Gyalu, Ghelău, Gialu), cetate, 196,
 200, 212.
Giorgi, Paolo, raguzan, 25.
Giurgiu (Yergöğü), 16, 25, 26, 30, 55, 57, 58,
 123, 224, 228.
Glod (Soos mezeo), 198.
Golski, Stanisław, voievod al Podoliei, 219.
Gorski, rotmistru polonez în serviciul lui
 Ieremia Movilă, 174.
Gradenigo, 86.
Gram, Antonie, boier, 211.
Grecia, beilerbei al ~, 63.
Gulski, rotmistru polonez în serviciul lui
 Ieremia Movilă, 174.
Gurgen (Geörgin, Görgény, Gherghin), cetate,
 196, 200.
Guruslău (Gorozlou, Gorosló, Gorczlou), 236,
 237, 238.
Gydzinski, cavalier, 174.
Győr (Gycör, Geör, Jaurinum, Raab), cetate,
 8, 16, 72, 228.
Gyula (Gywla, Giula), localitate în Ungaria,
 184, 238.
Gyulaffy László (Julafi), căpitan, 192.

H

Haller Gábor (Halari), comite suprem al comi-
 tatului Tîrnava, 228.
Halil pașă, mare vizir, 89, 201.
Hański, Stanisław, 35.
Hasan, ~ aga ceaș, 77; ~ aga sol tătar la
 Mihai Viteazul, 77; ~ pașă, beglerbei de
 Aydın, 228; ~ pașă, *Sokollu-zâde*, beglerbei
 al Rumeliei, 21, 41; ~ pașă *Yemisçi*, agă
 al ienicerilor, 127.
Hărești, 211.
Hemus, munții ~, 25.
Herburt de Fulsztyn Mikolaj, voievod de
 Roș, 174.

Hersell, Valentin, jude în Braşov, 208.
Horváth Márton (Horuathl Martin), emisar al lui Mihai Viteazul la Rudolf al II-lea, 226.
Hotin (Chocim, Choczin, Kochin, Huttin, Cottin), cetate, azi în U.R.S.S., 171, 175, 177, 180, 184, 188, 189, 191, 192, 193.
Hódal, Hans (Hedl, Ioannes Poseniensis, Janus di Psonia), plătitor de soldă, 55, 63.
Hunedoara (Hunyadiensis), comitat, 226.
Huszár Péter (Hussar Petrus), căpitan al lui Mihai Viteazul, 100, 226.
Huszt (Hust, Huzt, Vst), cetate, 65, 94, 100, 110, 115, 123, 124, 126, 132, 133, 137, 149, 164, 196, 200, 228.
Hüsâm aga, căpetenie de kapugii, 95.
Hüsein, ~ bei, trimis otoman la Mihai Viteazul, 158; ~ ceauş, 78, 228; ~ slujitor al hanului Crimeei, 39.

I

Ialomîta (Ialomîriza), râu, 22.
Iane, ban din Craiova, 58.
Iaşi (Jaszmareht. Jászvásár), cetate, 9, 36, 178, 183, 184, 186, 188; ~ cetate de scaun, 16.
Ibrahim paşa, Damad, mare vizir, 20, 48, 49, 77, 78, 81, 86, 88, 89, 228; ~ comandant suprem, 91, 108, 127, 140, 142, 199, 201, 205, 217, 220, 222, 226, 235.
Idáquez, Juan de ~, cardinal de Toledo, 197.
Ieciu (Vecz, Wees, Več), cetate, 196, 200.
Iffiu János, nepotul lui Andrei Báthory, 107.
Iliáš, fiul lui Aron voievod, 43.
Ilie (*Iliáš*), domn al Moldovei, 202.
Imre (Imbre), diacon, 140, 118.
Imperiul romano-german (Sfîntul imperiu, Alemagna), 14, 97, 104, 113, 120, 126, 140, 144, 196, 200, 228, 236; curte imperială a ~, 45, 55, 94, 104, 124, 125, 134, 138, 143, 152, 173, 204, 228.
Ineu (Jenő, Jennue, Ianowa, Geue), cetate, 69, 116, 166, 198, 226, 228.
Ioan, ~ episcop al Huşilor, 182; ~ trimis al patriarhului Meletic Pigas la Mihai Viteazul, 49.
Isaccea (Isakçi, Obluczicha), cadial, 11, 65.
Ismail (Smail), azi în U.R.S.S., 155.
Istvánffy Miklós (Istuanfi, Istwanfi Nicolao), locţiitor al palatinului Ungariei, 59, 166, 226, 228.
Italia (Italy), 20.
Ivan (*Norocea*), marc vornic, 32.

J

János Zsigmond, Zápolya (János király, Ianăş craiul al II-lea), rege al Ungariei de est, 137, 151.
Jazłowiecki, N., nobil polonez, 6.
Jijia, râu, 202.
Jordanowski, rotmistru polonez în serviciul lui Ieremia Movilă, 174.

Jósika István (Josica Stephaño), cancelar al Transilvaniei, 14.
Jülich, ducat în Germania, 90.

K

Kanizsa (Canissa), localitate în Ungaria, 193, 226.
Kapłury János, căpitan al cetăţii Suceava, 179.
Karaman paşa (Caraman), 228.
Karnkowski, Daczbog, comandant polonez, 218.
Katona Mihály (Cathonai Mihal), jude din Cluj, 135.
Kazanowski, nobil polonez, 218.
Kercki János, 212.
Kiev (Küów), 155.
Kioffol, 108.
Király Albert (Kiral Albert), căpitan, 16.
Kakas István, întărire de moşie lui ~, 109.
Kleinsrattl (Klainstrawtl), 97, 112.
Kornis, ~ *Gáspár*, căpitan al cetăţii Huşt, 100, 101, 107, 124, 135, 140, 145, 117, 149, 152, 161, 163, 228; ~ *Farkas* (Cornis Volgang), jude al scaunului Odorhei, 171.
Kosowski, rotmistru polonez în serviciul lui Ieremia Movilă, 171.
Königsberg, 180.
Krzywicki, sol polonez, 145.
Kurdistan (Curdistan), 21.
Kuropatwa, Mikołai, nobil polonez, 218.

L

Lassota von Steblau, Erich, Hansen, şef al recrutarilor în Țara Românească, 47, 50, 52.
Łaszcz, comandant de oaste polonez, 218.
Lcca, ~ (*Racotă*), agă, 83; ~ sol al lui Mihai Viteazul la Poartă, 218.
Lerma, duce de ~, 197.
Liga Sfîntă (Liga creştină), 16, 226.
Ligeza, ~ *Sebastian*, nobil polonez şi fiul, 218.
Lipova (Lippa, Lipona, Lipa), 8, 26, 63, 91, 94, 116, 166, 184; ~ cetate, 69.
Litmania (Litwa), 155, 170, 218.
Livonia (Liefflandt), 180.
„L t n a d e a u r”, ordin, 42, 100, 200.
Lotharius, arhiepiscop de Trier, 165.
Lubieniecki, sol polonez la Mihai Viteazul, 16.
Lubomirski, Sebastian, castelan de Biecz, staroste de Spiz şi Dobczyce, 210.
Luca, episcop de Buzău, 14.
Ludziski, Jan, nobil polonez, 174.
Lugoj (Lugas, Lugosch, Luggiesch), 63, 116, 124, 166.
Lwów (Liov, Lvov, Lemberg, Leopoldia), 9, 218.

M

Maciejowski, Bernard, episcop al Cracoviei, 210.
Maera (Makra), munte, 8.

- Madrid*, 197.
- Mahmud* (Mainut), paşa, 86, 88, 91, 201, 217, 220, 222, 223, 224.
- Mahmud paşa, Güzeldje*, 121, 127, 218.
- Mahomed* (Mohamed), profet, 19, 41, 228.
- Magno Carlo*, cînsar imperial la Mihai Viteazul, 108, 115, 124, 126, 129, 130, 135, 136, 138, 140, 141, 143, 144, 145, 147, 148, 149, 160, 163, 164.
- Mailin* (Majtényi) azi Mofinu Mare, 238.
- Makó György* (Georgio), căpitan, 226.
- Malaspina, Germanico*, nunţiu apostolic, episcop de San Severo, 94, 104, 108, 123, 128, 142.
- Malich Caspar* (Mallickh), curier imperial, 127, 163.
- Maramureş* (Maramuráš, Maramaros, Maramarús, Maromese), 137, 228; ~ comitat, 196, 200.
- Marcu voievod*, fiu al lui Petru Cereel, 40, 53.
- Marea Baltică* (Mar Baltico), 108.
- Marea Neagră* (Mehr, Mar Negro), 70, 71, 86, 87, 89, 194, 199, 201, 228.
- Maria-Cristierna* (Cristina), soţia lui Sigismund Báthory, 226.
- Marini Poli da Argussa, Giovanni* (Siva), emisar imperial şi al lui Mihai Viteazul, 55, 56, 122, 127, 135, 136, 140, 145, 147, 149, 163.
- Maszenski*, cămăraş al lui Sigismund al III-lea, rege al Poloniei, 207.
- Matei* (Mathyas) Corvin, rege al Ungariei, 154.
- Matiasz*, nobil polonez, 123.
- Matthias* (Matei) de Habsburg, arhiduce, 74, 97, 99, 105, 127, 228.
- Maximilian al II-lea*, împărat romano-german, 137; ~ arhiduce, 10, 53, 59, 62, 63, 64, 66, 67, 70, 123, 140, 147, 148, 150, 177, 194, 199, 226, 234.
- Măcin* (Maşin), cadaj, 11.
- Medias* (Meggyes, Meggijcs), 171, 198.
- Mehmed al III-lea*, sultan otoman, 48, 54, 57, 58, 64, 65, 66, 68.
- Mehmed paşa, Salirdji*, agă al ienicerilor, beglerbei al Anatoliei, 21, 29, 41, 44, 79, 226, 228.
- Mehmet Hagi*, sol la Mihai Viteazul, 158.
- Melith, Paul*, căpitan, 147.
- Mihai Viteazul*, domn al Țării Româneşti (1593–1601), al Transilvaniei (1599–1600) şi al Moldovei (1600), 1, 4–7, 9, 11, 12–14, 15, 16, 19–22, 24, 25, 32–35, 38–41, 46–49, 54, 57–68, 70, 71, 73–75, 77–89, 91–97, 100–104, 106–109, 112, 115–118, 120–127, 129–132, 134, 136, 137, 141, 142, 144, 146, 148–157, 159, 162, 165, 167–175, 177–180, 182–188, 190, 191, 193–196, 198–202, 205–214, 216–231, 233–236, 239–241, *passim*.
- Mihălcea* (Michalechia, Mihalcze, Mihalitsch, Michaltschi, Mihachia), ban, 40, 59, 61, 83, 137, 145, 147, 149, 163, 164, 171, 189, 192, 228.
- Mihaloğlu, Mehmet*, căpetenie a akingiilor, 228.
- Mihnea Turcitul* (Michaeli), domn al Țării Româneşti, 23.
- Mitrea* (Nýtrea) din *Holărani*, vornic, 14.
- Mindau* (Mono), 192.
- Mîrză* (Murza), căpitan, 218.
- Moldova* (Bogdania, Boğdan, Moldva), 2, 3, 6–9, 12–14, 16, 17, 20, 25–27, 29–31, 34, 47, 50, 51, 53–55, 63–65, 74, 79, 82, 83, 88, 92, 94, 95, 100, 101, 107, 108, 121, 123, 126, 130, 132–134, 140, 142, 147–151, 155, 158, 160, 163, 166–169, 171, 174, 175, 177–184, 186–193, 196, 198, 200, 202, 203, 207, 209–213, 217–220, 222, 224, 226, 228.
- monedă*, ~ aspri, 211; ~ ducaţi, 20, 55, 126, 168, 228; ~ florini, 90, 109, 128, 145, 168, 173, 184, 198, 200, 204; ~ galbeni, 43, 49, 63; ~ florini ungureşti, 104; ~ groşi, 46; ~ phenig, 124; ~ taleri, 42, 46, 63, 80, 90, 97, 107, 126, 140, 148, 149, 153, 164, 166, 173; ~ ţechini, 79, 209, 228; ~ zloţi, 16, 144.
- Monor*, 109.
- Moravia* (Morua), 200.
- Moreea* (Morca), 79.
- Moscova* (Moskva, Moskau), 180.
- Movilă* (Moghilă), ~ *Ieremia*, 36, 37, 50, 54, 55, 63, 64, 69, 74, 79, 88, 92, 94, 95, 104, 121, 123, 136, 140, 147, 156, 157, 169, 172, 174, 175, 176, 180, 181, 182, 184, 186, 190, 193, 203, 207, 214, 216, 217, 220, 224, 226, 228, 238, 241; ~ *Simion*, 123, 175, 182, 224, 236, 241.
- Murad al III-lea*, sultan otoman, 2, 20.
- Murad paşa*, valiu de Diyarbekir, 101.
- Muralto Johannes* (Muraltus, Muraldo), ~ medic al lui Sigismund Báthory şi Hector fratele lui ~, 184.
- Mureş* (Maros), rîu, 226.
- Mustafa*, ~ aga, 31; ~ ceaş, 11, 95; ~ paşa, beglerbei de Mar'as, 228.
- Müstedam*, ceaş, 74.

N

- Napragyi Demeter* (Napradi, Napragij, Naprágy, Dimitrie), episcop de Alba Iulia, cancelar al Transilvaniei, 107, 127, 134, 135, 140, 145, 149, 152, 153, 163.
- Năeni* (Naieniey), 221.
- Neajlov* (Wesler), rîu, 19.
- Neamţ* (Nemecskaa), mănăstire, 202.
- Nebojato*, grămatic, 178.
- Nectarie*, arhiepiscop la Prima Iustiniana, al Ohridei şi a toată Bulgaria, al Serbiei etc., 182.
- Negrea* (Negro, Negre), mare spătar, 59, 61.
- Negreşti* (Negreşt), 178.
- Niakazo János*, căpitan, 213.
- Nicanor*, mitropolit al Moldovei, 182.
- Nichifor Parasios*, dascălul, 1.

Nicolae Pătrașcu, ~ fiul lui Mihai Viteazul, 59, 63, 83, 151, 155, 184, 189, 214; ~ apare și Petru, 179.
Nicopole (Nikapal, Nikapoly, Nicopoli, Nichele), localitate în Bulgaria, 15, 38, 43, 44, 68, 70, 71, 73, 226, 228.
Nipru (Niepr), riu, 53.
Nistru (Dniestre, Nister, Nester, Niestr), fluviu, 16, 53, 55, 174, 176, 177, 188, 189, 219, 240.
Nürzel, Carl von Sonderspübel, comisar imperial, 90.
Nydry Pál (Njari, Nieri, Gnyari Paul), căpitătan, 115, 163, 228.

O

Oceakov (Özü), 155; ~ sangeac, 228.
Offchirchin, emisar transilvănean la împărat, 127.
Olsanica, localitate în Polonia, 16.
Opole (Oppeln, Leopolia), localitate în Polonia, 228.
Oradea (Waradinum, Groswarden, Varad, Uarad, Varadiensis, Varadino, Eburad (?)), 63, 70, 72, 74, 84, 91, 115, 125, 137, 149, 163, 164, 200, 225, 226, 228.
Orhei (Orhej), cetate, azi în U.R.S.S., 36.
Oria, *Juan Andrea D'~*, 13.
Orșova (Rușava, Russawa, Orsova), 14, 63.
Osman aga (Asman age), 95.
Ostrogski, Vasili Constantin, voievod de Kiev și cneaz de Ostrog, 54, 63.
Oșorheiu (Vascharhel), 163.

P

Palatich Györggy (Palatiz Giurgiu), sol al lui Andrei Báthory la Mihai Viteazul, 228.
Pálffy Miklós, comandant suprem al armatei imperiale, 101, 153, 158.
Pană, vistier, 83.
Pančevo (Panczua, Panczówa, Panciova), 41, 196, 200.
Pandazi (Pantazi), logofăt, 137.
Pécs (Pecz, Fünfkirchen, Quinque Ecclesiae), 124, 158.
Pera, cartier în Istanbul, 77, 79, 86, 88, 91.
Persia (Porsyzy) 39, 225, 234.
Petheo László (Petheie Laslo), comisar imperial, 115, 116.
Petre Armeanul (Grigorovici), 100, 106, 114, 124, 126, 129, 136, 145, 147, 148, 163, 166.
Petronie, episcop de Muncaci, 182.
Petru Șchiopul, domn al Moldovei, 95.
Pezzen, Bartholomeo, comisar imperial, 97, 100, 112, 122, 124, 127, 130, 138, 140, 145, 147, 153, 160, 163, 164, 166, 167, 171, 186, 189, 192, 203, 206, 212, 226, 228, 238.
Piatra Craiului (Lapis Regni), masiv muntos, 23, 63.
Piccolomini, Silvio, căpetenia ostașilor toscani în campania din Țara Românească, 22, 26, 30.

Pisa, 42.
Plevna (Pleven, Plewin), 70.
Ploiești (Pluest, Ploiest), 51, 64, 218, 219, 221.
Plzeň (Pilsen), localitate în Cehoslovacia, 97, 99, 108, 111, 112, 113, 114, 129, 142, 146, 160, 173.
Poarta otomană (Sublima Poartă, Poarta feticirii), 9, 11, 17, 18, 27, 41, 45, 47, 55, 57, 58, 69, 71, 74, 78, 79, 91, 95, 122, 147, 151, 175, 185, 199, 201, 205, 207, 218, 220, 224, 226, 234, 241.
Podolia, 24, 63, 155, 176, 184, 203, 218, 219.
„Podul lui Deligiura” („Pons Deligiure”), 65.
Pojon (Bratislava, Pozsony, Pressburg), 52, 55, 59, 63, 135, 145, 149, 163.
Polonia (Lehia, Leh, Polska, Poland, Poln), 6, 24, 49, 53, 54, 71, 74, 79, 94, 95, 104, 107, 108, 123, 127, 132, 140, 144, 145, 151, 166, 170, 172, 175, 177, 180, 181, 182, 183, 184, 186, 188, 193, 194, 203, 209, 226, 228, 233; curte regală a ~, 239.
Potocki, Jan, staroste de Camenița, 15, 213.
Prada, 197.
Praga (Praha, Prag), 13, 42, 76, 80, 84, 90, 116, 130, 145, 204, 206, 225, 227, 231, 232, 237, 238, 239.
Preda (Buzescu), ~ logofăt, 14; ~ mare postelnic, 83.
Prusia (Preussen, Prussia), 180, 181.
Prut, riu, 177, 193, 202.
Pruvana (?), 57.

Q

Quaralese, 22.

R

Rally, Dionisie (Rallj Dionisio), ~ mitropolit, de Tîrnovo, 43, 122; ~ mitropolit al Moldovei, 182.
Rácz Györggy (Rätz Georgio, Raz Georg, Raicz Jörgen), căpitătan, 63, 65, 130, 163.
Rácz István (Raczi Istwan), comandant de oaste, 218.
Rácz János (Racz Ioannes, Raz Ioannēm), secretar al lui Mihai Viteazul, 40, 63, 70, 72, 226.
Radibrat, Aloisio, trimis al împăratului la Mihai Viteazul, 126, 163.
Radu, ~ clucer, 14, 59, 61, 83, 212; ~ comis, 83; ~ mare postelnic, 14, 16, 32; ~ postelnic, 14.
Radu Mihnea, fiul lui Mihnea Turcitul, 32.
Raguza (Ragusia), 12.
Rahova (Orjeahovo, Orechowo, Rocovo), localitate în Bulgaria, 70, 228.
Rákóczi <Lajos> (Rágoczi), nobil al lui ~, 149.
Rapp, Christoff, consilier imperial, 180.
Ravazdy Györggy (Rauazdj Georgio, Zanazdy Györggy, Ravosdi), comandant al cetății Gherla, 14, 82, 104.
Razgrad (Ratzgrad), localitate în Bulgaria, 15, 25, 32, 41.

Rebowski, Adrian, sol al regelui Poloniei, 224.
Regensburg (Ratisbona), 4.
Reichel, Georg, emisar imperial la Mihai Vitcazul, 173.
Remetea (Rhemeteczöggh), 8.
Rimnicu Sărat (Rybnik), 123.
Rokycaň, localitate în Cehoslovacia, 108.
Roma (Rzim), 42, 49, 103, 108, 142, 232, 239.
Roman, 218, ~ episcopat, 188; ~ trg, 187.
Rottal (<N.>) (Rothalt), comandant de oaste în armata imperială, 238.
Rudolf al II-lea, împărat, 10, 13, 14, 50, 60, 61, 90, 97, 111, 112, 113, 119, 120, 126, 146, 173, 196, 197, 200, 227, 236, 237, *passim*.
Rumelia (Rumili), 17.
Rusciuc (Rusc, Orushik, Rusika, Rusçuk, Russi), localitate în Bulgaria, 12, 16, 17, 25, 55, 57.
Rusia (Russia, Ruš), 79, 155.

S

Sabar, rîu, 211.
Sacz, localitate în Polonia, 240.
Salvago de Campis, Pompeo, 9.
Samoil, vataman, 202.
San Clemente, Don Guillén, ambasador al Spaniei la Curtea imperială, 13, 197, 215.
San Lorenzo, localitate în Spania, 215.
Sasuar aga, probabil Sefer aga, 158.
Satu Marc, v. *Sălmar*.
Sava (Veli Mironit), ~ armaș, 83; ~ ban, 5.
Săhăteni (Sachatyn), 221.
Sărata, pîriu, 218.
Sălmar (Zathinár, Sachmar, Sagmar, Săgmăr), cetate, 8, 97, 98, 116, 118, 124, 126, 129, 130, 136, 192, 238.
Schonckabunk (Schonkhahunek), *Marcus*, (Max), sas din Brașov, emisar al lui Mihai Vitcazul, 40, 52.
Schwartzenberg, Adolf, comandant, 101.
Seroviștea (Skroviště), 211.
Sebeș (Szazsches), 226.
Selim, ceauș, trimis otoman la Mihai Vitcazul, 58.
Sennaherib, (Zenacharib), rege asirian, 24.
Sennyey Pongrácz (Zenniei Pancratió, Senici Pongrăcz, Seniey Paneratius), căpitan, 36, 63, 65, 107, 124, 125.
Serbia (Rácország, Seruia, Servia), 3, 76, 108, 126, 182.
Sevcauși, siliște pe Cracău în Moldova, 202.
Severin (Seoreniensis), comitat, 226.
Sfîntul Nicolae din Tîrgoviște, biserică, 59—62.
Sibiu (Hermanstadt, Cibium), 30, 95, 96, 104, 123, 145, 166, 226.
Sibrik Gáspár (Sibrickj, Sibrikh, Zibrik Casper), căpitan, 107, 124, 145, 147, 149, 226.
Sieniawski, rotmistru polonez, 218.
Sigismund al III-lea Vasa, rege al Poloniei, 155, 210, 239.

Silezia (Slesia, Schlesien). ducat, 76, 80, 97, 128, 149, 238.
Silistra (Silistria, Silistry, Silistrie). localitate în Bulgaria, 6, 12, 16, 55, 75, 77, 228, 241.
Simota, Janakaki, chirurg, 193.
Sinan pașa, mare vizir, 6, 8, 12, 16, 17, 19, 21, 23, 29, 30, 63, 72, 79, 81, 228.
Siret (Sereth, Seret), rîu, 53, 123.
Skrzyniecki, trimis al regelui Poloniei la Mihai Vitcazul, 157.
Slovenia (Tót și Thottlország), 3, 200.
Śniatyn, azi în U.R.S.S., 188.
Sofia (Soffia), 70, 71, 122, 217, 228.
Solnoc (Solnok), comitat, 137, 161.
Solnocu, ~ de iniioc (Közep Solnok), comitat, 196, 200; ~ din exterior (Külső Zonok), comitat, 200.
Soroca (Soroka, Soroke, Sirocca), cetate, azi în U.R.S.S., 36, 191, 193.
Spania (Hispania), 148, 140; Consiliul de Stat al ~, 197.
Stănilă, postelnic, 14.
Stătești (Stettiezd), din tabăra de la ~, 51.
Stefano, fratele provizorului cetății Alba Iulia, 94.
Stiria (Steyr), ducat, 97.
Stoica (*Stoika*) din *Strîmba*, ~ mare vistier, sol la împăratul Rudolf al II-lea, 137, 145, 147, 149, 152, 163, 166; ~ mare postelnic, 189.
Stroe (Ztroya, Buzescu), mare stolnic, 83.
Suceava (Soczawa, Suchaia, Szwchwa, Zuchawa, Szuchana), 169, 175—177, 179, 184, 193, 195, 207, 218, 219, 226.
Suedia (Schweden), 180, 233.
Süleyman Magnificul, 69.
Szabó Balázs (Sabo Balasch), căpitan al cetății Hunst, 124.
Szolnok (Solnoch), cetate, 238.
Székely János (Zeqkel Ioannes), emisar imperial la Mihai Vitcazul, 184.
Székely Mihály (Zäckeln Michael, Zéckelly, Zákhl, Zaggll, Zachl, Székly), consilier imperial, 97, 114, 115, 118, 124, 126, 129, 130, 144, 145, 147, 149, 192, 200, 212, 226, 228, 238.
Székely Mózes (Moise Secniul, Zekel, Zökbll, Zaggel, Sekiel Moyses, Zekely Moyses), căpitan general, 65, 100, 107, 124, 188, 213, 226, 228.
Szelestey János (Zelestey, Celesti Ianos, Szelestei), căpitan al cetății Șiria, 140, 208, 226.
Szombory István (Sambori Istwan), nobil, 107.
Szuhay István (Zuhay Stephano, Suhai, Jukai), episcop de Vác, comisar imperial, 59, 166, 228.

Ș

Șerban din Coiani, mare palarnic, 83.
Șimleu (Somlio, Somalio, Semlio), cetate, 104, 115, 238.
Șipca (Slpko), căpitan din Brașov, 214.
Șiria (Wilagosvár, Wilagoschwar), cetate, 8, 116.

<Ștefan> Bogdan, numit de sultan domn în Moldova, 228.

Ștefan, ~ fiu al lui Petru Șchiopul, 1; ~, secretar de limbă turcă al lui Mihai Viteazul, 216; ~ Răzvan, domn al Moldovei, 16, 20, 22, 25, 26, 30, 177.

T

Tacitus, istoric roman, 218.

Talpă, Grigore, mare stolnic în Moldova, 191.

Taranowski, Andrei, paharnic de Haliciu, 16, 47, 53, 145, 155, 157, 160, 175, 177, 188, 190.

Tășnad (Taschnod, Tasnad), târg, 100, 228.

Teaca (Teke), 198.

Teleajen, (Zdarzina), ~ rîu, 218; Gura (Usta Telăzin) ~, 211.

Teodosie (Theodosie Rudcanu), ~ mare logofăt, 59, 61, 83; ~ mare vistiier, 14.

Teofil, episcop de Rîmnice, 14.

Theodor, protopop, 182.

Theodoros, trimis al patriarhului Melctie Pigas, 49.

Theodosie, episcop de Rădăuți, 182.

Theofanes, mitropolit de Vodenă, 182.

Theokly Sebestyén (Teokoli, Tocholi Sebastian), căpitan, 226, 228.

Timișoara (Temisvar, Temeschvár, Theömeösuar), 8, 20, 26, 41, 72, 84, 107, 123, 163, 184, 196, 200, 209, 228.

Tisa (Teissa), rîu, 98.

Tîrgoviște (Targouisthie, Tergovista, Tergowischta, Tîrgoviște), oraș, cetate, 16, 21–23, 30, 35, 36, 44, 47, 50–52, 55, 58–61, 63, 65, 82, 214, 221, 224, 228.

Tîrnovo (Tărnovo, Thernou), cetate, 43.

Todirești (Todorești), 36.

Todor, vlădică, 5.

Tokaj (Tocai, Tokhay), cetate, 77, 101.

Transilvania (Ardeal, Siemigroczko, Siebenbürgen, Erdel, Erdély), 2, 7, 8, 14, 16, 20, 22, 23, 30, 41, 44, 50, 52–55, 57, 59, 63, 64, 66, 68, 69, 72, 76–86, 88, 89, 91–92, 97–112, 114–118, 121, 123–125, 127–130, 132–134, 136, 137, 139–151, 153–161, 163, 164, 166, 170–172, 175, 178, 179, 181, 184, 186, 187, 192, 193, 197, 198, 200, 202, 203, 206, 207, 209, 211–214, 217, 218, 220, 223–231, 233–238, 240, 241, *passim*.

Trotus (Tattros), rîu, 169, 212, 218; ~ oraș, 226.

Trzasko, rotmîstru polonez, 177, 219.

Turda (Thorda, Thirđa, Torda), comitat, 82, 109; ~ târg, 226.

Turloni, voluntar venețian în armata lui Mihai Viteazul, 22.

Turlucaia, (Tutrakan, Tularchai), localitate în Bulgaria, 228.

Tylicki, Piotr, episcop de Culin, vicecancelar, 170.

T

Țara Birsei (Barsisag), 228.

Țara Românească (Vallachia, Vallachia Transalpina, Ilavasalföld, Eflák, Multanska), 1–3, 6–9, 12–32, 34–36, 38–41, 46, 47, 52, 53, 56, 58, 59, 63, 66, 68–70, 72, 75–77, 79–85, 87, 91, 93, 94, 96, 101–104, 106–109, 111, 112, 114, 115, 119–121, 123–125, 127, 137, 139, 140, 142, 146–151, 153, 155, 156, 159, 160, 163–166, 170, 172, 173, 175, 178–180, 184, 185, 187, 190, 193, 196–198, 200–204, 206, 207, 209, 211–215, 217, 219–226, 228, 232, 234, 236, 237, 239, 241, *passim*.

Țufora (Czczora), 177.

U

Ucraina (Ukraina), 177.

Udrea, hatman și pîrcălab de Suceava, 195.

Underholzer, Hans, consilier de campanie, 173.

Ungaria (Magyarország, Ungria, Hungaria, Hungern, Ongaria), 3, 4, 6, 14, 20, 17, 51, 53, 59, 60, 61, 63, 65, 68, 79, 80, 81, 90, 100, 101, 109, 112, 113, 119, 120, 126, 132, 133, 138, 140, 146, 147, 154, 159, 173, 177, 181, 183, 198, 199, 203, 205, 217, 226, 227, 236; ~ de Jos (Alsó, Nider), 125, 126, 200; ~ de Sus (Superior, Ober, Felső), 76, 97, 116, 124, 125, 127, 149, 200, 212, 238.

Ungnad, David, consilier imperial, 98, 100, 107, 114–116, 124, 126, 129, 130, 140, 145, 147, 149, 152, 160, 163, 164, 166, 189, 192, 200, 228.

Uniesi, Iacobi, călugăr din Ordinul iezuit, 23.

Universitatea sașilor (Universitas Saxonum), ~ din Sibiu, 131.

V

Vajda Miklós (Vaida Nicolo) emisar al lui Mihai Viteazul, 226.

Varșovia (Warszawa, Varsavia), 156, 170, 181, 210.

Vatican (Sfîntul Scaun), 51, 125, 126.

Vărdia (?), (Varanna), 41.

Vendramin, Francesco, ambasador venețian la Praga, 76, 84, 108.

Veneția (Venice), 12.

Vera y Aragón, Francisco, ambasador al Spaniei la Veneția, 13.

Vidin (Bondon, Vidino) oraș în Bulgaria, 54, 55, 57, 58, 68, 70, 73, 226, 228

Viena (Bech, Bécs, Beç, Wien), 3, 8, 13, 27, 97, 101, 105, 110, 126, 128, 153, 166, 225, 229.

Vinlilă, clucer, 14.

Viléz Miklós (Vites Miclens), emisar al lui Basta, căpitan, 82, 228.

Vișa (Vite), 125.

Virșeș (Vrșac, Verseocz), 5.

Vlasiev, Afanasii, diacon de Dumă, 106.

Vlașca (Vlaška), județ, 211.

Volinia (Wołyńska), palatinat, 155.

Vrața (Vraca, Vracza), localitate în Bulgaria, 70.

W

Walawski, Valentin (Walenty), polcovnic al lui Mihai Viteazul, 123.

Wiśniowiecki, Mihai (Michała), nobil polonez, 218.

Z

Zamoyski, Jan, cancelar, mare hatman al Poloniei, 175, 221.

Zamoyski, Wacław, nobil polonez, 188.

Zărand (Zarand, Sărand), comitat, 137, 196, 198, 200.

Zebrowski, Mikolaj, 188.

Zeller, Michael, consilier imperial, 173.

Zolkiewski, Stanisław, hatman de cîmp al Poloniei, 193, 195, 218.

Zülkadiriye, provincie în Anatolia, 224.

Redactor: HILDA MAZILU
Tehnoredactor: AUREL BUDNIC

Bun de tipar: 30.III.1982. Format: 16/70 × 100.
Coli de tipar 43,5. Planșe: 1
C.Z. pentru bibliotecă mari: 9(498),,1593:1601" (00-12)
C.Z. pentru bibliotecă mici: 9(498),,1593:1601"

Întreprinderea 'poligrafică Informația,
str. Brezolanu nr. 23-25, București.
Republica Socialistă România

Lei 62

Lei 62